VLADA CRNE GORE

NACIONALNI PROGRAM ZA INTEGRACIJU CRNE GORE U EU (NPI) ZA PERIOD 2008 – 2012.

Podgorica, jun 2008. godine

Sadržaj:

SKRAĆENICE ..... **V**
UVOD **1**
1. POLITIČKI KRITERIJUMI **7**
1.1. DEMOKRATIJA I VLADAVINA PRAVA **9**
1.1.1. USTAV I USTAVNI ZAKON ZA SPROVOĐENJE USTAVA CRNE GORE 9
1.1.2. SKUPŠTINA 9
1.1.3. VLADA 13
1.1.4. PRAVOSUĐE 24
1.1.5. ANTI-KORUPCIJSKE MJERE 28
1.2. LJUDSKA PRAVA I ZAŠTITA MANJINA **32**
1.2.1. GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA 36
1.2.2. EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA 43
1.2.3. KULTURNA PRAVA I ZAŠTITA MANJINA 46
1.3. REGIONALNA PITANJA I MEĐUNARODNE OBAVEZE **52**
1.3.1. REGIONALNE INICIJATIVE 52
1.3.2. BILATERALNI ODNOSI SA SUSJEDIMA 52
1.3.3. MEĐUNARODNE OBAVEZE 54
2. EKONOMSKI KRITERIJUMI **56**
2.1. PROCES TRANZICIJE U CRNOJ GORI **58**
2.2. POSTOJANJE FUNKCIONALNE TRŽIŠNE EKONOMIJE **61**
2.2.1. MAKROEKONOMSKA STABILNOST 61
2.2.2. LIBERALIZACIJA CIJENA I TRGOVINE 71
2.2.3. FINANSIJSKI SEKTOR 72
2.2.4. PROCES PRIVATIZACIJE 75
2.2.5. ELIMINACIJA PREPREKA ZA ULAZAK I IZLAZAK SA TRŽIŠTA 77
2.2.6. VLASNIČKA PRAVA I PRAVNI SISTEM VEZANO ZA EKONOMSKA PITANJA 79
2.2.7. UBRZAVANJE STRUKTURNIH REFORMI 81
2.3. SPOSOBNOST SUOČAVANJA SA KONKURENTSKIM PRITISKOM EU **87**
2.3.1. LJUDSKI KAPITAL 87
2.3.2. FIZIČKI KAPITAL 92
2.3.3. STEPEN TRGOVINSKE INTEGRACIJE SA EU 100
2.3.4. PRESTRUKTURIRANJE PREDUZEĆA I UČEŠĆE MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA 103
2.3.5. UTICAJ VLADINE POLITIKE NA KONKURENTNOST 105
3. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA IZ ČLANSTVA U EU **110**
3.1. SLOBODNO KRETANJE ROBE **112**
3.1.1. HORIZONTALNA PITANJA 112
3.1.2. DIREKTIVE STAROG PRISTUPA 127
3.1.3. DIREKTIVE NOVOG PRISTUPA 141
3.2. SLOBODA KRETANJA RADNIKA **162**
3.2.1. PRISTUP TRŽIŠTU RADA 162
3.2.2. KOORDINACIJA SISTEMA SOCIJALNE SIGURNOSTI 163
3.3. PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA I SLOBODA PRUŽANJA USLUGA **167**
3.3.1. PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA 167
3.3.2. SLOBODA PRUŽANJA PREKOGRANIČNIH USLUGA 168
3.3.3. POŠTANSKE USLUGE 170
3.3.4. MEĐUSOBNO PRIZNAVANJE PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA 172
3.4. SLOBODNO KRETANJE KAPITALA **175**
3.4.1. REŽIM KRETANJA KAPITALA I TEKUĆIH PLAĆANJA 175
3.4.2. PLATNI SISTEM 176
3.4.3. SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA 178
3.5. JAVNE NABAVKE **182**
3.6. PRIVREDNO PRAVO **186**
3.6.1. PRIVREDNO PRAVO 186
3.6.2. RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA 187
3.7. PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE **190**
3.7.1. AUTORSKO I SRODNA PRAVA 190

3.7.2. PRAVO INDUSTRIJSKE SVOJINE....192
3.7.3. SPROVOĐENJE PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE....195
3.8. POLITIKA KONKURENCIJE....198
3.8.1. POLITIKA KONKURENCIJE....198
3.8.2. DRŽAVNA POMOĆ....200
3.9. FINANSIJSKE USLUGE....202
3.9.1. BANKARSTVO....202
3.9.2. OSIGURANJE I PENZIONO OSIGURANJE....205
3.9.3. TRŽIŠTE KAPITALA....209
3.10. INFORMACIONO DRUŠTVO I MEDIJI....218
3.10.1. TELEKOMUNIKACIJE I INFORMACIONA TEHNOLOGIJA....218
3.10.2. INFORMACIONO DRUŠTVO....220
3.10.3. AUDIOVIZUELNA POLITIKA....222
3.11. POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ....229
3.11.1. UREĐENJA TRŽIŠTA I DIREKTNA PLAĆANJA....230
3.11.2. POLITIKA RURALNOG RAZVOJA....235
3.11.3. AGENCIJA ZA PLAĆANJE I FINANSIRANJE ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE....237
3.11.4. HORIZONTALNA PITANJA....239
3.12. BEZBJEDNOST HRANE, VETERINARSKA I FITOSANITARNA POLITIKA....244
3.12.1. BEZBJEDNOST HRANE....244
3.12.2. VETERINARSKA POLITIKA....249
3.12.3. FITOSANITARNA POLITIKA....254
3.13. RIBARSTVO....261
3.14. TRANSPORTNA POLITIKA....264
3.14.1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ....264
3.14.2. ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ....267
3.14.3. KOMBINOVANI TRANSPORT....271
3.14.4. POMORSKI SAOBRAĆAJ....273
3.14.5. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ....275
3.15. ENERGETIKA....278
3.15.1. SIGURNOST SNABDIJEVANJA....279
3.15.2. ENERGETSKO TRŽIŠTE....280
3.15.3. ENERGETSKA EFIKASNOST I OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE....282
3.15.4. NUKLEARNA SIGURNOST I ZAŠTITA OD ZRAČENJA....284
3.16. OPOREZIVANJE....289
3.16.1. PORESKA POLITIKA....289
3.16.2. DIREKTNO OPOREZIVANJE....289
3.16.3. INDIREKTNO OPOREZIVANJE....291
3.16.4. UZAJAMNA POMOĆ....294
3.16.5. PORESKA UPRAVA....295
3.17. EKONOMSKA I MONETARNA POLITIKA....298
3.17.1. GENERALNE SMJERNICE....298
3.17.2. MONETARNA POLITIKA....298
3.17.3. EKONOMSKA POLITIKA....304
3.18. STATISTIKA....308
3.18.1. DEMOGRAFSKO-SOCIJALNA POLITIKA....310
3.18.2. STATISTIČKI PODACI O ŽIVOTNOJ SREDINI....314
3.18.3. MAKROEKONOMSKA STATISTIKA....315
3.18.4. POSLOVNA STATISTIKA....317
3.18.5. MONETARNA, FINANSIJSKA I TRGOVINSKA STATISTIKA I STATISTIKA BILANSA PLAĆANJA....319
3.18.6. POLJOPRIVREDNA STATISTIKA....321
3.18.7. REGISTRI....324
3.18.8. KLASIFIKACIJE....325
3.19. SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOŠLJAVANJE....327
3.19.1. RADNO ZAKONODAVSTVO....327
3.19.2. ZDRAVSTVENI I SIGURNOSNI USLOVI NA RADNOM MJESTU....330
3.19.3. SOCIJALNI DIJALOG....333
3.19.4. ZAPOŠLJAVANJE I EVROPSKI SOCIJALNI FOND....335
3.19.5. SOCIJALNA INKLUZIJA....341

3.19.6. SOCIJALNA SIGURNOST....346
3.19.7. ANTIDISKRIMINACIJA I JEDNAKE MOGUĆNOSTI....348
3.20. PREDUZETNIČKA I INDUSTRIJSKA POLITIKA 353
3.20.1. INDUSTRIJSKA POLITIKA....353
3.20.2. PRIVATIZACIJA I PRESTRUKTURIRANJE 355
3.20.3. POSLOVNO OKRUŽENJE....358
3.20.4. POLITIKA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA....361
3.21. TRANSEVROPSKE MREŽE....367
3.21.1. TRANSEVROPSKE TRANSPORTNE MREŽE....367
3.21.2. TRANSEVROPSKE ENERGETSKE MREŽE....370
3.22. REGIONALNA POLITIKA I KOORDINACIJA STRUKTURNIH INSTRUMENATA....372
3.23. SARADNJA NA POLJU PRAVOSUĐA I FUNDAMENTALNIH PRAVA....377
3.23.1. PRAVOSUDNI SISTEM....377
3.23.2. ANTIKORUPCIJSKA POLITIKA....385
3.23.3. FUNDAMENTALNA PRAVA 390
3.24. PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST....401
3.24.1. SPOLJNE GRANICE....401
3.24.2. SPOLJNE MIGRACIJE 403
3.24.3. VIZNA POLITIKA 405
3.24.4. AZIL....407
3.24.5. POLICIJSKA SARADNJA I BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA....410
3.24.6. BORBA PROTIV TERORIZMA....414
3.24.7. SARADNJA NA POLJU DROGA....417
3.24.8. CARINSKA SARADNJA....419
3.24.9. PRAVOSUDNA SARADNJA U CIVILNIM I KRIVIČNIM PITANJIMA....422
3.25. NAUKA I ISTRAŽIVANJE....428
3.26. OBRAZOVANJE I KULTURA....430
3.26.1. OBRAZOVANJE I OBUKA....430
3.26.2. KULTURA....436
3.27. ŽIVOTNA SREDINA....442
3.27.1. HORIZONTALNO ZAKONODAVSTVO 443
3.27.2. KVALITET VAZDUHA I KLIMATSKE PROMJENE 447
3.27.3. UPRAVLJANJE OTPADOM 450
3.27.4. UPRAVLJANJE VODAMA 453
3.27.5. ZAŠTITA PRIRODE....456
3.27.6. INDUSTRIJSKO ZAGAĐIVANJE, KONTROLA RIZIKA I NESREĆA....459
3.27.7. GENETIČKI MODIFIKOVANI ORGANIZMI 461
3.27.8. HEMIKALIJE....463
3.27.9. ZAŠTITA OD BUKE....466
3.27.10. ŠUMARSTVO 467
3.27.11. MORE I OBALNO PODRUČJE 471
3.28. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I ZAŠTITA POTROŠAČA....476
3.28.1. ZAŠTITA POTROŠAČA....476
3.28.2. JAVNO ZDRAVSTVO....479
3.29. CARINSKA UNIJA....485
3.30. SPOLJNI ODNOSI....490
3.30.1. MEĐUNARODNI EKONOMSKI ODNOSI....490
3.30.2. RAZVOJNA SARADNJA I HUMANITARNA POMOĆ....494
3.31. SPOLJNA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA....495
3.31.1. POLITIČKI DIJALOG S EU....495
3.31.2. SARADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA....495
3.31.3. KONTROLA ORUŽJA....499
3.31.4. IMPLEMENTACIJA RESTRIKTIVNIH MJERA I EKONOMSKIH SANKCIJA....504
3.31.5. BORBA PROTIV TERORIZMA....505
3.31.6. EVROPSKA BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA 506
3.31.7. VIZNI SISTEM 507
3.32. FINANSIJSKA KONTROLA....509
3.32.1. SPOLJNA (DRŽAVNA) REVIZIJA....509
3.32.2. UNUTRAŠNJA REVIZIJA....512
3.32.3. JAVNA UNUTRAŠNJA FINANSIJSKA KONTROLA (PIFC)....514

3.33. FINANSIJSKE I BUDŽETSKE ODREDBE.....516
4. ADMINISTRATIVNI I PRAVOSUDNI KAPACITETI ZA IMPLEMENTACIJU ACQUIS COMMUNAUTAIRE 518
4.1.ADMINISTRATIVNI KAPACITETI 520
4.1.1. REFORMA DRŽAVNE UPRAVE 520
4.1.2. INSTITUCIONALNA IZGRADNJA.....525
4.1.3. OBUKE.....532
4.2.PRAVOSUDNI KAPACITETI.....535
4.2.1. REFORMA PRAVOSUĐA.....535
4.2.2. OBUKE.....544
4.3. PLANIRANI RAST ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA.....549
5. PRIPREMA NACIONALNE VERZIJE ACQUIS COMMUNAUTAIRE-a.....550
5.1. STATUS.....552
5.2. POSTOJEĆE STANJE.....553
6. FINANSIJSKA PROCJENA IMPLEMENTACIJE NPI 556
6.1. FINANSIJSKA PROCJENA.....558

ANEKS 1 – PLAN ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA PO INSTITUCIJAMA

ANEKS 2 – FINANSIJSKA PROCJENA PO INSTITUCIJAMA

SKRAĆENICE

	MINISTARSTVA	MINISTRIES
MSPT	Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija	Ministry Maritime Affairs, Transportation and Telecommunication
MTZZS	Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine	Ministry of Tourism and Environmental Protection
MF	Ministarstvo finansija	Ministry of Finance
MIP	Ministarstvo inostranih poslova	Ministry of Foreign Affairs
MKSM	Ministarstvo kulture, sporta i medija	Ministry of Culture, Sports and Media
MO	Ministarstvo odbrane	Ministry of Defence
MPSV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management
MP	Ministarstvo pravde	Ministry of Justice
MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke	Ministry of Education and Science
MUPiJU	Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave	Ministry of Interior Affairs and Public Administration
MER	Ministarstvo za ekonomski razvoj	Ministry for Economic Development
MZLMP	Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava	Ministry for Human and Minority Rights Protection
MZRSS	Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja	Ministry of Health, Labour and Social Welfare
	SEKRETARIJATI	**SECRETARIATS**
SEI	Sekretarijat za evropske integracije	Secretariat for European Integration
SZR	Sekretarijat za razvoj	Secretariat for Development
SZZ	Republički sekretarijat za zakonodavstvo	Secretariat for Legislation
	UPRAVE	**ADMINISTRATIONS**
PU	Poreska uprava	Tax Administration
UZN	Uprava za nekretnine	Real-Estate Administration
UC	Uprava carina	Customs Administration
UZPS	Uprava za pomorsku sigurnost	Maritime Security Administration
VU	Veterinarska uprava	Veterinary Administration
UZA	Uprava za antikorupcijsku inicijativu	Administration for Anti-Corruption Initiative
UZSPN	Uprava za sprečavanje pranja novca I finansiranje terorizma	Administration for Prevention of Money Laundering and financing of Terrorism
UZS	Uprava za šume	Forestry Administration
UZV	Uprava za vode	Water Management Administration
UZK	Uprava za kadrove	Human Resources Management Administration
UP	Uprava policije	Police Administration
UZLJIMS	Upravu za ljekove i medicinska sredstva	Administration for Pharmaceuticals and Medical Devices
UZCV	Uprava za civilno vazduhoplovstvo	Civil Aviation Administration
UZK	Uprava za zaštitu konkurencije	Competition Protection Administration
UZIS	Uprava za igre na sreću	Administration for System of Chance Games
	ZAVODI	**OFFICES**
ZZIS	Zavod za intelektualnu svojinu	Office for Intellectual Property Rights
ZIKS	Zavod za izvršenje krivičnih sankcija	Office for Criminal Sanction Execution - Prison
ZAMTES	Zavod za međunarodnu naučnu, prosvjetno kulturnu i tehničku saradnju	Office for International Science, Education, Cultural and Technical Cooperation
ZZM	Zavod za metrologiju	Metrology Office
ZZSKOL	Zavod za školstvo	Education Office
ZZS	Zavod za standardizaciju	Standardization Office

MONSTAT	Zavod za statistiku	Bureau of Statistics
ZZT	Zavod za transfuziju	Office for Blood Transfusion
ZZZ	Zavod za zapošljavanje	Employment Office
ZZZI	Zavod za zbrinjavanje izbjeglica	Office for Care of Refugees
HZ	Hidrometeorološki zavod	Hydro-Meteorology Office
SZ	Seizmološki zavod	Seismology Office
DACG	Državni arhiv Crne Gore	State Archive of Montenegro
	DIREKCIJE	**DIRECTORATES**
DJR	Direkcija javnih radova	Directorate of Public Works
DZINS	Direkcija za igre na sreću	Directorate for Games of Chances
DZJN	Direkcija za javne nabavka	Directorate for Public Procurement
DZRMSP	Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća	Directorate for Development of Small and Medium Enterprises
DZS	Direkcija za saobraćaj	Directorate for Transport
	AGENCIJE	**AGENCIES**
AGENTEL	Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost	Agency for Telecommunications and Postal Services
AZD	Agencija za duvan	Agency for Tobacco
AZNB	Agencija za nacionalnu bezbjednost	Agency for National Security
AZPP	Agencija za prestrukturiranje privrede I strana ulaganja	Agency for Restructuring of Economy and Foreign Investments
AZPSI	Agencija za promociju stranih investicija Crne Gore	Montenegrin Investment Promotion Agency
AZZPOL	Agencija za zaštitu podataka o ličnosti	Agency for Personal Data Protection
AZZS	Agencija za zaštitu životne sredine	Environment Protection Agency
	JAVNE USTANOVE	**PUBLIC INSTITUTIONS**
CIPS	Centar za profesionalno savjetovanje i informisanje	Centre for Professional Advices and Information
CETI	Centar za ekotoksikološka istraživanja	Centre for Eco-Toxic Research
	OSTALE ORGANIZACIJE U CRNOJ GORI	**OTHER ORGANIZATIONS IN MONTENEGRO**
CDA	Centralna depozitarna agencija	Central Depository Agency
CRPS	Centralni registar privrednog suda	Central Registry of Commercial Court
DRI	Državna revizorska institucija	State Audit Institution
HT	Haški tribunal	The Hague Tribunal
CANU	Crnogorska akademija nauka i umjetnosti	Montenegrin Academy of Science and Arts
	MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I INSTITUCIJE	**INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND INSTITUTIONS**
BIS	Banka za međunarodna poravnanja	International Settlement Bank
BSEC	Crnomorska ekonomska saradnja	Black Sea Economic Cooperation
ABC	Asocijacija balkanskih komora	Association of Balkan Chambers of Commerce
CAFAO	Kancelarija za carinsku i poresku podršku	Customs and Fiscal Assistance Office
CEN (CENELEC)	Evropski Komitet za elektro-tehničku organizaciju	European Committee for Electro technical Organization
CFCU	Centralna jedinica za finansije i ugovore	Central Finance and Contracts Unit
CILC	Centar za međunarodnu pravnu saradnju	Centre for International Legal Cooperation
DCAF	Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga	Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces
DHP	Odjeljenje za zdravstvena zanimanja	Department of Health Professions
EAR	Evropska agencija za rekonstrukciju	European Agency for Reconstruction
EBLIDA	Evropski biro asocijacija biblioteka, informacija i dokumentacije	European Bureau of Library, Information and Documentation Associations

EEA	Evropska agencija za životnu sredinu	European Environmental Agency
EMSA	Evropska agencija za pomorsku sigurnost	European Maritime Security Agency
EP	Evropski parlament	European Parliament
EPER	Evropski registar emisije zagađivača	European Pollutant Emission Register
EPO	Evropska patentna organizacija	European Patent Organization
ERA/MORE	Evropska mreža mobilnih centara	European Network of Mobility Centres
ESCB	Evropski sistem centralnih banaka	European System of Central Bank
ETSI	Evropski institut za telekomunikacione standarde	European Telecommunications Standards Institute
ETUC	Evropska konfederacija sindikata	European Trade Unions Confederation
EUROCONTROL	Evropska organizacija za bezbjednost vazdušne plovidbe	European Organization for Aviation Security
ECE	Ekonomska komisija za Evropu	Economic Commission for Europe
EA	Evropska kooperacija za akreditaciju	European Accreditation
GAERC	Savjet za opšte poslove i spoljne odnose	General Affairs and External Relations Council
GOPAK	Globalna organizacija parlamentaraca protiv korupcije	Global Organization of Parliaments Against Corruption
GRECO	Grupa drzava protiv korupcije	Group of States Against Corruption
GTZ	Njemačka organizacija za tehničku saradnju	German Organization for Technical Cooperation
IAEA	Međunarodna agencija za atomsku energiju	International Atomic Energy Agency
IASB	Medjunarodna federacija računovodja	International Federation of Accounting
ICAO	Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva	International Civil Aviation Organization
ICOM	Medjunarodni savjet muzeja	The International Council of Museums
IEC	Medjunarodna elektrotehnička komisija	International Electro technical Commission
IFC	Međunarodna finansijska korporacija	International Financial Corporation
IFOAM	Medjunarodna federacija pokreta organske poljoprivrede	International Federation of Organic Agriculture Movements
IFPI	Medjunarodna federacija fonografske industrije	International Federation of the Phonographic Industry
ILAC	Međunarodna organizacija za akreditaciju laboratorije	International Laboratory Accreditation Organisation
ILO	Medjunarodna organizacija rada	International Labour Organization
INTERPOL	Mađunarodna kriminalistička policijska organizacija	INTERPOL
INTOSAI	Svjetska organizacija državnih revizorskih institucija	International Organization of Supreme Audit Organizations
IOM	Medjunarodna organizacija za migracije	International Organization for Migration
UN	Ujedinjene nacije	United Nations
UNCITRAL	UN Komisija za medjunarodno trgovačko pravo	United Nations Commission on International Trade Law
UNCSD	UN Odsjek za održivi razvoj	United Nations Division for Sustainable Development
UNDP	UN Program za razvoj	United Nations Development Programme
UNECE	UN Ekonomska komisija za Evropu	United Nations Economic Commission for Europe
UNEP	UN Program za zaštitu životne sredine	United Nations Environment Programme
UNESCO	UN Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	UN Organizacija za industrijski razvoj	United Nations Industrial Development Organization
UNHCR	UN Visoki predstavnik za izbjeglice	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	UN Fond za djecu	United Nations Children's Fund

UNIDROIT	Medjunarodni institut za unifikaciju gradjanskog prava	International Institute for the Unification of Private Law
UNMIK	UN Privremena administrativna misija na Kosovu	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
UNODC	Kancelarija UN za borbu protiv droge i kriminala	United Nations Office on Drugs and Crime
	OSTALE SKRAĆENICE	**OTHER ABBREVIATIONS**
ACSA	Sporazum o snadbijevanju i individualnim uslugama	Acquisition and Cross Servicing Agreement
ADN	Evropski sporazum od medjunarodnom prevozu opasnih materija unutrašnjim vodama	European Agreement concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Inland Waterways
ADR	Propisi za prevoz drumovima	Road Transport Regulations
AENEAS	Finansijska i tehnička podrška trećim zemljama u oblasti migracija i azila	Financial and Technical Assistance to Third Countries in the Field of Migration and Asylum
AMIS	Agrarni marketinški informacioni sistem	Agrarian Marketing Information System
APD	Anketa o potrošnji domaćinstva	Survey on Household Consumption
APK	Komitet za zaštitu intelektualne svojine	Committee for Intellectual Property Rights Protection
APLOMB	Aktivno praćenje tehnološke infrastrukture u interaktivnim procesima izmedju unutrašnje i spoljne sredine	Active Traceability Technological Infrastructures in Interaction Processes between Indoor and Outdoor Environments
ASA	Organizacija za primijenjenu nauku i analize	Applied Science and Analysis Inc.
ASOR	Sporazum o medjunarodnom prevozu putnika	Agreement on the International Carriage of passengers
AVMS	Audiovizuelne medijske usluge	Audiovisual Media Services
AWB	Ugovor o prevozu u vazdušnom saobraćaju	Air Waybill
B/L	Ugovor o prevozu u pomorskom saobraćaju	Bill of Lading
BIP	Granični punkt	Border Inspection Posts
BSI statistics	Statistika pozicija bilansa stanja banaka	Balance Sheet Statistics
BTWC	Konvencija o zabrani bakteriološkog oružja	Biological and Toxin Weapons Convention
BWPS	Bukureštanska svjetska poštanska strategija	Bucharest World Postal Strategy
CAO	Službenik nadležan za akreditaciju	Competent Accrediting Officer
CAP	Akcioni plan zemlje	Country Action Plan
CAP	Zajednička poljoprivredna politika	Common Agricultural Policy
CARDS	Podrška Evropske zajednice za rekonsktrukciju, razvoj i stabilizaciju	Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation
CBMTS	Simpozijum o hemisjkim i biološkim medicinskim tretmanima	The Chemical and Biological Medical Treatments Symposia
CCW	Konvencija o zabrani određenih konvencionalnih oružja	Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons
CDM	Mehanizam čistog razvoja	Clean Development Mechanism
CDP	Program razvoja kapaciteta	Capacity Development Program
CE	Evropski standard	Conformite Europeane
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena	Convention on Elimination of Discrimination of Women
CEFTA	Centralnoevropski ugovor o slobodnoj trgovini	Central Europe Free Trade Agreement
CEI	Centralna evropska inicijativa	Central European Initiative
CELEX	Pravo Evropske zajednice	Communitatis Europeae lex
CES	Crnomorska ekonomska saradnja	Black Sea Economic Cooperation
CFC	Plan konačne eliminacije hloroflorougljovodonika	CFC Elimination Plan
CHP	Kombinovana toplota i snaga	Combined Heat and Power
CHU	Centralna harmonizacijska jedinica	Central Harmonisation Unit

CIM	Ugovor o prevozu u željezničkom saobraćaju	Contract for International Carriage of Goods by Rail
CIP	Program konkurentnosti i inovacija	Competitiveness and Innovation Programme
CITES	Konvencija o medjunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna
CLDP	Program razvoja privrednog prava	Commercial Law Development Program
CMEP	Civilno vojno planiranje NATO-a	Civil Military Emergency Preparedness
CMR	Konvencija o ugovoru za međunarodni prevoz robe drumom	Convention on International Auto Transportations Treaty
COICOP	Klasifikacija lične potrošnje prema namjeni	Classification of Individual Consumption According to Purpose
COTIF	Konvencija o medjunarodnom prevozu željeznicom	Convention concerning International Carriage by Rail
CPPNM	Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala	Convention on the Physical Protection of Nuclear Material
CRD	Direktiva o zahtjevima za kapitalom	Capital Requirements Directive
CTBT	Konvencija o zabrani nuklearnih proba	Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty
CVR	Konvencija o ugovoru o međunarodnom drumskom prevozu putnika i prtljaga	Convention on International Auto Transportation of Passengers and Luggage Treaty
CWC	Konvencija o zabrani hemijskog oružja	Chemical Weapons Convention
DBOT	Projektovanje, izgradnja, rad i transfer	Design Build Operate Transfer
DIS	Decentralizovani sistem implementacije	Decentralised Implementation System
DKP	Diplomatsko-konzularno predstavništvo	Diplomatic-Consular Posting
DLP	Pravilnik o dobroj laboratorijskoj praksi	Manual on Good Laboratory Practices
DNS	Sistem poravnanja u odloženom vremenu	Delayed Net Settlement
EAP	Evropski administrativni prostor	European Administrative Space
EBLIDA	Evropski biro bibliotečkih, informacionih i dokumentacionih asocijacija	European Bureau of Library, Information and Documentation Associations
EC	Elektronsko poslovanje	Electronic Commerce
ECAA	Sporazum o zajedničkoj evropskoj oblasti letjenja	European Common Aviation Area Agreement
ECENA	Pristupna mreža za pridržavanje i sprovodjenje propisa za zaštitu životne sredine	Environmental Compliance and Enforcement Network for Accession
EEA	Evropska ekonomska oblast	European Economic Area
EICC	Euro info korespodentni centar	Euro Info Correspondence Centre
EINECS	Evropski inventar postojećih komercijalnih hemijskih supstanci	European Inventory of Existing Commercial Chemical Substances
EIP	Program preduzetništva i inovacija	Entrepreneurship and Innovation Programme
EMAS	Sistem upravljanja zaštitom životne sredine i provjere	Environment Monitoring and Assessment System
EMC	Elektromagnetna kompatibilnsot	Electro Magnetic Compatibility
EMEP	Konvencija UNECE o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima	Convention on Long-range Tran boundary Air Pollution
ENIC/NARIC	Nacionalni informacioni centar	National Information Centre
EPCG	Elektroprivreda Crne Gore	Electric Utility Company of Montenegro
ERA	Evropski istraživački prostor	European Research Area
EURAMET	Evropska saradnja u mjernim standardima	European Collaboration in Measurement Standards
FADN	Mreža podataka o poljoprivrednim računima	Farm Accounting Data Network
FATF	Radna grupa zza finansijsku akciju	Financial Action Task Force
FSAP	Program procjene finansijskog sektora	Financial Sector Assessment Program
FWC	Okvirni ugovor	Framework contract
GATT	Opšti sporazum o carinama i trgovini	General Agreement on Tariffs and Trade

GEF	UNDP Fond za globalnu zaštitu životne sredine	Global Environment Facility
GIS	Geografski informacioni sistem	Geography information System
GMO	Genetski modifikovani organizam	Genetically Modified Organism/
HACCP	Sistem upravljanja kvalitetom i higijenom	Hazard Analysis Critical Control Point
HCOC	Haški kodeks ponašanja protiv širenja balističkih projektila	Hague Code of Conduct Against Ballistic Missile Proliferation
IACS	Integrisani sistem administracije i kontrole	Integrated Administration and Control System
IASB	Medjunarodna federacija računovodja	International Federation of Accounting
IBAN	Medjunarodni bankarski račun	International Bank Account Number
IBM	Integrisano upravljanje granicama	Integrated Border Management
ICT	Informaciona komunikaciona tehnologija	Information and Communications Technology
IES	Međunarodni standard obuke	International Education Standard
IOC	Indijska naftna korporacija	Indian Oil Corporation
IONAS projekat	Saradnja luka i gradova jadranske i jonske regije	IONAS Project
IOSCO	Međunarodna organizacija komisija za hartije od vrijednosti	International Organisation of Securities Commissions
IPA	Instrument za predpristupnu pomoć	Instrument for Pre-accession Assistance
IPAP	Akcioni plan individualnog partnerstva	Individual Partnership Action Plan
IPARD	Instrument za predpristupnu pomoć seoskom razvoju	Instrument for Pre-accession Assistance for Rural Development
IPCC	Mađuvladin panel UN o klimatskim promjenama	International Panel on Climate Change
IPP	Individualni program partnerstva	Individual Partnership Program
IPU	Medjuparlamentarna unija	Inter-Parliamentary Union
IRC	Inovativni relej centar	Innovation Relay Centre
IRD	Medjunarodna pomoć i razvoj	International Relief and Development
IRI	Ocjena indeksa investicionih reformi	Investment Reform Index
ISCED	Institut za statistiku	Institute for Statistics
ISO	Svjetska organizacija za standardizaciju	International Organization for Standardization
ISZZ	Informacioni sistem zdravstvene zaštite	Information System of Health Protection
IT	Informaciona tehnologija	Information Technology
ITI konvencija	Carinska konvencija o međunarodnom tranzitu robe	Customs Convention on International Transit of Goods
IUS	Jugoslovenski standard	Yugoslav Standard
JAA	Pravila udruženih vazduhoplovnih vlasti Evrope	Joint Aviation Authorities Rules
JCI	Jedinstvena carinska ispostava	Unique Customs Point
JJI	Jadransko-jonska inicijativa	Adriatic-Ionian Initiative
JUAT	Jugoslovensko akreditaciono tijelo	Yugoslav Accreditation Body
JZU	Javno-zdravstvena ustanova	Public Health Institution
KAP	Kombinat aluminijuma Podgorice	Aluminium Plan Podgorica
KAU	Jedinica prema vrsti djelatnosti	
L"TRAP	Konvencija UNECE o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima	Convention on Long-range Transboundary Air Pollution
LPIS	Informacioni sistem o zemljišnim parcelama	Land Parcel Information System
MAG-RACVIAC	Multinacionalna savjetodavna grupa - Centar za bezbjedonosnu saradnju	Multinational Advisory Group-Centre for Security Cooperation
MAP	Akcioni plan za članstvo u NATO	Membership Action Plan for NATO
MAP	Više godišnji plan	Multi Annual Plan
MARRI	Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbjegla i raseljena lica	Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative
MEIS	Crnogorski prosvjetni informacioni sistem	Montenegrin Education Information System

MID	Direktiva o mjernim instrumentima	Measuring Instruments Directive
MiFD	Direktiva o tržištima finansijskih instrumenata	Markets in Financial Instruments Directive
MIPA	Agencija za promociju stranih investicija Crne Gore	Montenegrin Investment Promotion Agency
MIR	Monetarne kamatne stope	Monetary Interest Rates
MKB	Međunarodna klasifikacija bolesti	International Disease Classification
MKZD	Međunarodna komisija za zaštitu Dunava	International Commission for Danube Protection
MMDS	Distributivni servis preko više kanala i više učesnika	Multichannel Multipoint Distribution Service
MMF	Međunarodno-monetarni fond	International Monetary Fund
MONDEM	Program razvoja kapaciteta za demilitarizaciju i sigurno skladištenje lakog naoružanja i konvencionalne municije	Montenegro Demilitarization Program
MONEYVAL	Komitet savjeta Evrope za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma	Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and Financing of Terrorism
MOR	Međunarodna organizacija rada	International Labour Organization
MOTAM	Protokol o zabrani upotrebe protivoklopnih mina	
MRL	Maksimalni nivo rezidua	Maximal Residue Level
MRS	Međunarodni računovodstveni sistem	International Accounting System
MSFI	Međunarodni standard finansijskog izvještavanja	International Financial Reporting System
MSP	Mala i srednja preduzeća	Small and Medium Enterprises
MSR	Međunarodni standard za reviziju	International Auditing standard
MTCR	Režim kontrole raketne tehnologije	
NACE	Nacionalna asocijacija koledža i poslodavaca	National Association of Colleges and Employers
NAO	Nacionalni službenik za ovjeravanje	National Authorising Officer
NAP	Nacionalni akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti	National Action Plan for Gender Equality
NAP	Nacionalni akcioni plan	National Action Plan
NARIC	Nacionalni informacioni centar za priznavanje diploma	National Academic Recognition Information Centre
NATO	Sjevernoatlantski savez	North Atlantic Treaty Organization
NCB	Nacionalni centralni biro	National Central Bureaus
NDI	Nacionalni demokratski institut	National Democratic Institute
NF	Nacionalni fond	National Fund
NFQ	Nacionalni okvir kvalifikacija	National Qualification Framework
NIPAC	Nacionalni IPA koordinator	National IPA coordinator
NMI	Nacionalni metrološki institut	National Metrology Institute
NOE	Neobuhvaćene ekonomske aktivnosti	Non-observed Activities
NPT	Ugovor o neširenju nuklearnog oružja	Nuclear Non-Proliferation Treaty
NSG	Grupa nuklearnih dobavljača	Nuclear Suppliers Group
NTS	Nacionalna trening strategija	National Training Strategy
NUTS	Nomenklatura teritorijalnih jedinica za statistiku	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OEBS	Organizacija za evropsku saradnju i bezbjednost	Organisation for Security and Cooperation in Europe
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj	Organization for Economic Cooperation and Development
OHSAS	Serija procjena zdravlja i sigurnosti na radu	Occupational Health and Safety Assessment Series
OIE	Svjetska organizacija za zdravlje životinja	World Organization for Animal Health
OIML	Medjunarodna organizacija za pravnu metrologiju	International Organization of Legal Metrology

OPCW	Organizacija za zabranu hemijskog oružja	Organization for the Prohibition of Chemical Weapons
OSCE	Organizacija za evropsku saradnju i bezbjednost	Organisation for Security and Cooperation in Europe
OUN	Organizacija ujedinjenih nacija	United Nation Organization
PARIM	Reforma javne uprave u Crnoj Gori	Public Administration Reform in Montenegro
PARP	Proces planiranja i revizije	Planning and Revision Process
PG	Prirodni gas	Natural gas
PIC	Procedura prethodne saglasnosti	Prior Consent Procedure
PIFC	Strategija razvoja unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru	Public Internal Financial Control
PIU	Jedinica za implementaciju projekta	Project Implementation Unit
PLAC	Savjetodavni centar za ekonomska i pravna pitanja	Policy and Legal Advice Centre
POP	Dugotrajni organski zagađivači	Persistent Organic Pollutants
PORTUS	Perspektive inter-regionalnog transportnog unitarnog sistema	Perspectives on Inter-Regional Transport Unitary System
PPP	Paritet kupovne moći	Purchase Power Parity
PRKK	Predregionalna konsultativna sjednica	Pre-Regional Consultative Meeting
PSI	inicijativa o bezbjednosti širenja naoružanja	Proliferation Security Initiative
PSJIE	Pakt stabilnosti jugoistočne Evrope	Southeast Europe Stability Pact
PSKN	Sporazum o podregionalnoj kontroli naoružanja	
PTB	Physikalish Techniche Bundesantstalt	Physikalish Techniche Bundesantstalt
RAE populacija	Romi, Aškalije i Egipćani	Roma, Aschalie and Egyptians
RAI	Antikorupcijska inicijativa pakta stabilnosti	
RAPEX	Brzi sistem javljanja za ne-prehrambene potrošačke proizvode	Rapid Alert System for non-food consumer products
REACH	Registracija, evaluacija, autorizacija i ograničenje hemikalija	Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals
REBIS	Regionalna studija infrastrukture za Balkan	
REC	Regionalni centar za životnu sredinu zemalja jugoistočne Evrope	Regional Environment Centre
REREP	Regionalni centar za životnu sredinu zemalja jugoistočne Evrope	Regional Environmental Reconstruction Programme for South East Europe
RESPA	Regionalna škola za državnu upravu	Regional School for Public Administration
ROSC	Izvještaj o poštovanju standarda i propisa	Report on the Observance of Standards and Codex
RSLO	kancelarija za vezu Regionalnog sekretarijata	Regional Secretariat Liaison Office
RTGS	Sistem poravnanja u realnom vremenu	Real Time Gross Settlement
SAICM	Strateški pristup medjunarodnom upravljanju hemikalijama	Strategic Approach to International Chemicals Management
SALW	Strategija za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja	Small Arms and Light Weapons Strategy
SAP/BIO	Strateški akcioni plan za biološku raznovrsnost	Strategic Action Plans for Biological Diversity
SAPS	Šema plaćanja u jedinstvenom području	Single Area Payment Scheme
SCO	Svjetska carinska organizacija	World Customs Organisation
SCS	Srpsko-crnogorski standard	Serbia and Montenegro Standard
SDI	Strana direktna investicija	Foreign Direct Investment
SE	Savjet Evrope	Council of Europe
SECI sporazum	Sporazum o inicijativi za saradnju jugoistočne Evrope	Southeast European Cooperative Initiative
SEDM	Sastanak ministara odbrane jugoistočne Evrope	South-eastern Europe Defence Ministers Meeting

SEE	Upravljačka grupa za bezbjedonosnu saradnju zemalja juoistočne Evrope	Southeast Europe
SEECP	Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi	South East Europe Cooperation Process
SEETO	Obzervatorija za saobraćaj Jugoistočne Evrope	South East Europe Transport Observatory
SEPA	Jedinistveno područje plačanja u eurima	Single Euro Payments Area
SFP	jedinstvena isplata za farmu	Single Farm Payment
SIDA	Švedska agencija za razvoj i saradnju	Swedish International Development Agency
SIGMA	Podrška za unapredjenje upravljanja i menadzmenta	Support for Improvement in Governance and Management
SIPRI	Štokholmski insitut za istraživanje medjunarodnog mira	Stockholm International Peace Research Institute
SKP	Sektor kriminalističke policije	Crime Police Department
SOFA	Sporazum o statusu snaga	Status of Forces Agreement
SPA/RAC	Centar za specijalno zaštićena područja	Special Protection Area Centre
SPAI	Antikorupcijska inicijativa pakta stabilnosti	Anti-corruption Initiative
SSOP		Sanitation Standard Operating Procedures
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju	Stabilisation and Association Agreement
SSSR	Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika	Union of Soviet Socialist Republics
SSSSI	Strategija smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti	Strategy for Poverty Reduction and Social Inclusion
STCW	Standardi obuke, certifikacije i praćenja	Standards of Training, Certification and Watch keeping
STO	Svjetska trgovinska organizacija	world Trade Organisation
SWIFT	Društvo svjetskih medjubankarskih finansijskih telekomunikacija	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
TAIEX	Jedinica za tehničku podršku i razmjenu informacija	Technical Assistance Information Exchange Unit
TARGET	Trans-evropski ekspresni sistem transfera za automatska poravnanja u realnom vremenu	Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer System
TC-EM	Tehnički komitet - Elektricitet i magnetizam	Technical Committee-Electricity and Magnetism
TC-F	Tehnički komitet - protok	Technical Committee-Flow
TC-IM	Tehnički komitet - interdisciplinarna metrologija	Technical Committee-Interdisciplinary Metrology
TC-M	Tehnički komitet - težina i srodne količine	Technical Committee-Mass and related Quantities
TI	Tržišna inspekcija	Market Inspection
TIRS	Regionalna studija infrastrukture za Balkan	Transport Infrastructure Regional Study
TNG	Tečni naftni gas	Liquid oil gas
TRACES	Sistem kontrole trgovine i ekspertize	Trade Control and Expert System
TRIPS	Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine	
TSE	Prelazna encefalopatija	Transmissible Spongiform Encephalopaties
UEZ	Ugovor o evropskoj zajednici	
UHF	Ultra visoka frekvencija	Ultra High Frequency
UOE	Sistem međunarodnog prikupljanja podataka o obrazovanju	Database on Education Statistics
UPOU	Konvencija o zaštiti novih biljnih sorti	Plant Variety Database
USAID	Agencija Sjedinjenih Američkih država za medjunarodni razvoj	United States Agency for International Development
USDA	Odjeljenje za poljoprivredu Sjedinjenih američkih država	United States Department of Agriculture
VHF	Visoka frekvencija	Very High Frequency
VIC	Međunarodna željeznička unija	
VIES	Sistem razmjene informacija o PDV-u	VAT Information Exchange System

WELMEC	Evropska saradnja u metrološkom pravu	European Cooperation in Legal Metrology
WIPO	Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo	World Intellectual Property Organization
WTO	Svjetska trgovinska organizacija	World Trade Organization
ZAMTES	Zavod za međunarodnu, naučnu, kulturnu i tehničku saradnju	Office for International Science, Education, Cultural and Technical Cooperation
ŽCG	Željeznica Crne Gore	Railway Company of Montenegro
ZZU	Zadnji zaštitni uređaj	Last Protective Device

UVOD

Odnosi između Crne Gore i Evropske unije

Nakon referenduma o državno-pravnom statusu Crne Gore, održanog 21. maja 2006. godine, voljom svojih građana, Crna Gora je obnovila svoju državnost, što je potvrđeno donošenjem Odluke o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore i usvajanjem Deklaracije o nezavisnosti u Skupštini Crne Gore, 3. juna 2006. godine. Međunarodno-pravni subjektivitet nezavisne Crne Gore potvrđen je prijemom u članstvo UN 28. juna 2006. godine, mjesec dana poslije referenduma. U međuvremenu, na bilateralnoj osnovi, Crnu Goru priznao je veliki broj zemalja i sa mnogima od njih uspostavljeni su diplomatski odnosi.

Već početkom juna 2007. godine, odmah po priznavanju rezultata referenduma, Evropska unija i njene države članice odlučile su da razvijaju odnose sa Crnom Gorom, kao nezavisnom i suverenom državom. To je istorijski potez tadašnjih 25 država članica, jer je Evropska unija prvi put kolektivno donijela odluku te vrste. Riječ je o prvom kolektivnom priznanju nezavisnosti jedne zemlje.

U međuvremenu strateški interes Crne Gore bio je kontinuitet pregovora sa Evropskom unijom o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, prvom ugovornom odnosu Crne Gore, kao nezavisne države, sa Evropskom unijom. Evropska komisija je u veoma kratkom roku pripremila predlog pregovaračke direktive prema Savjetu, koji je na sjednici od 24.jula 2007. godine, po skraćenoj proceduri, usvojio pregovaračku direktivu, kojom se ovlašćena Evropska komisija da otvori, odnosno nastavi pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa Crnom Gorom. To je bio veoma važan korak u razvoju dobrih odnosa Crne Gore sa EU, koji je nakon više opsežnih i konstruktivnih rundi političkih i tehničkih pregovora rezultirao parafiranjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Crne Gore Evropskoj uniji, 15. marta 2007. godine u Podgorici.

Takođe, Odlukom Savjeta ministara Evropske unije od 15. septembra 2006. godine, uspostavljen je redovan politički dijalog između Vlade Crne Gore i predstavnika institucija EU, na ministarskom nivou, a prvi politički dijalog održan je 22. januara 2007. godine, a zatim 18.februara 2008. godine.

Savjet EU je 22. januara 2007. godine donio odluku o usvajanju novog Evropskog partnerstva sa Crnom Gorom[1]. Svi definisani proriteti preuzeti su u Akcionom planu za implementaciju preporuka iz dokumenta Evropsko partnerstvo, koji je Vlada Crne Gore usvojila u maju 2007. godine. O realizaciji ovih preporuka redovno se izvještava. Svi ključni kratkoročni prioriteti u ovom dokumentu, značajnim dijelom su ostvareni.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 15. oktobra 2007. godine u Luksemburgu, kao i potpisivanjem Privremenog sporazuma o trgovini i srodnim pitanjima, Crna Gora se, ne samo formalno, već i suštinski, uključila u proces stabilizacije i pridruživanja Uniji, preuzimajući u potpunosti odgovornost za svoju evropsku budućnost.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju jednoglasno je podržan od strane svih parlamentarnih stranaka i ratifikovan u Skupštini Crne Gore 13. novembra 2007. godine, a Evropski parlament dao je saglasnost 13. decembra 2007. godine. Privremeni sporazum usješno je počeo da se primjenjuje od 1. januara 2008. godine. Konstituisan je Privremeni odbor, koji je, na prvom sastanku 22. januara 2008. godine, usvojio Poslovnik o radu i pravila za rad pod-odbora. Zajednički je konstatovano da se primjena Sporazuma odvija po planu. U prilog dobroj implementaciji Sporazuma i spremnosti Crne Gore da implementira sve obaveze iz Privremenog sporazuma govori i činjenica da su finalizovani bilateralni pregovori sa EU o pristupanju Crne Gore u WTO, te da je Sporazum o crnogorskim koncesijama u oblasti roba i usluga sa EU potpisan 15.aprila 2008.godine u Briselu. Pristupanje Crne Gore u WTO planirano je da se okonča do kraja 2008. godine.

Prvi pododbor, za unutrašnje tržište i konkurenciju, održan je 10. marta 2008. godine u Briselu, drugi, za poljoprivredu i ribarstvo, održan je 16. aprila 2008.godine u Podgorici, treći, za trgovinu, takse i carine, održan je 26. maja 2008.godine u Podgorici, a četvrti, za transport, 5.juna 2008. u Briselu. Konačno, i peti pododbor, za finansije i statistiku, biće održan početkom oktobra 2008. u Briselu.

[1] Council Decision 2007/49/EC of 22 January 2007 on the principles, priorities and conditions contained in the European Partnership with Montenegro (OJ L 20, 27.1.2007, p. 16).

O radu Vlade u oblasti evropskih integracija i ispunjavanja obaveza u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja EU, Skupština Crne Gore redovno se izvještava. Od juna 2005. godine, kada je usvojena Deklaracija Skupštine Crne Gore o evropskim integracijama, pa do kraja 2007. godine, Vlada Crne Gore je dostavila deset sveobuhvatnih kvartalnih izvještaja o realizovanim aktivnostima u procesu evropskih integracija.

Skupština Crne Gore usvojila je 27. decembra 2007. godine novi dokument, Rezoluciju o ispunjavanju obaveza Crne Gore u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Na bazi navedene Rezolucije, Vlada Crne Gore je utvrdila model mjesečnog monitoring izvještaja o implementaciji Sporazuma, koji se redovno dostavlja Skupštini. Definisani mehanizam izvještavanja je osnov i za izvještavanje prema Privremenom odboru i pod-odborima, kao mješovitim tjelima Crne Gore i Evropskih zajednica, koje prate implementaciju Sporazuma.

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju dogovoreni su veoma dinamični (najkraći u regionu) rokovi za realizaciju:

- tranzicioni period od 5 godina koji se odnosi na maksimalni vremenski period za postepeno otvaranje tržišta i uspostavljanje zone slobodne trgovine između Evropske unije i Crne Gore,
- implementacioni period od 5 godina koji se odnosi na punu implementaciju odredbi svih članova Sporazuma, nakon pune ratifikacije SSP u svih 27 Parlamenata država članica EU.

Ciljevi Nacionalnog programa za integraciju

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crna Gora je preuzela i obavezu usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa zakonodavstvom Zajednice, a prije svega postupne i dosljedne primjene uporedivog zakonodavstva. Prema članu 72 SSP, ugovorne strane potvrđuju važnost usklađivanja postojećeg zakonodavstva u Crnoj Gori sa zakonodavstvom Zajednice, kao i njegovog efikasnog sprovođenja. Crna Gora se opredijelila za postepeno usklađivanje svojih postojećih zakona i budućeg zakonodavstva s pravnim propisima Zajednice, uključujući i adekvatno sprovođenje postojećeg i budućeg zakonodavstva.

Sporazumom je predviđeno da usklađivanje počinje danom potpisivanja, a Crna Gora, u dogovoru sa Evropskom komisijom, treba da sačini posebni program za sprovođenje SSP, što je, takođe, precizirano članom 72.

U želji da se Crna Gora, a prvenstveno državna uprava, blagovremeno počne pripremati za nove izazove, zadatke i obaveze, aktivnosti za koncipiranje programa u Vladi Crne Gore inicirane su znatno prije potpisivanja Sporazuma. Naime, na sjednici održanoj 21. juna 2007. godine, Vlada je odlučila da pripremi Nacionalni program za integraciju Crne Gore u EU (NPI), za period od 2008-2012. godine, a na osnovu Informacije o aktivnostima na izradi Nacionalnog programa za integraciju. Sastavni dio te Informacije bili su struktura dokumenta i plan aktivnosti za njegovu izradu.

Pored toga što predstavlja plan implementacije SSP, Nacionalni program za integraciju istovremeno obuhvata i nacionalni plan za usvajanje evropskog prava, odnosno Acquis Communaitaire. Naime, svaka zemlja kandidat za članstvo u EU obavezna je da pripremi nacionalni plan za usvajanje Acquisa, tzv. NPAA. Imajući u vidu da se u Crnoj Gori proces usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa evropskim odvija već nekoliko godina, Vlada Crne Gore opredijelila se da jednim dokumentom obuhvati i plan implementacije Sporazuma i plan usvajanja Acquisa.

Nakon uspješnog otpočinjanja primjene Privremenog sporazuma, i sa pripremljenim Nacionalnim programom za integraciju, Crna Gora je pokrenula intenzivnu komunikaciju o inicijativi za podnošenje zahtjeva za članstvo u EU. Na bazi pozitivnog Avis-a Evropske komisije, Crna Gora može dobiti status zemlje kandidata, a nakon određivanja datuma, otpočeti proces pregovaranja.

Iako su primjena SSP i podnošenje zahtjeva za članstvo u EU, dva procesa zasnovana na različitim pravnim osnovama iz Osnivačkog ugovora EU, oni u suštini podrazumijevaju iste napore – usklađivanje zakonodavstva i primjenu *Acquis*-a, kao i jačanje ukupnih administrativnih kapaciteta države za slijedeću fazu procesa integracije, odnosno pristupanja EU.

Dakle, Nacionalni program za integraciju predstavlja nacionalni plan za usvajanje Acquisa, što formalno postaje nakon što Crna Gora stekne status kandidata za članstvo u EU. Istovremeno, NPI obuhvata i više drugih dokumenata koje je crnogorska administracija do sada redovno pripremala, kao

što su Akcioni plan za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva i Akcioni plan za jačanje administrativnih kapaciteta za implementaciju SSP. NPI je, istovremeno, i strategija pridruživanja odnosno integracija, koju su pripremale neke zemlje u određenoj fazi puta ka EU. Obuhvatanje svih ovih planskih dokumenata u jedan omogućiće znatno efikasnije praćenje primjene planiranih zadataka u svim oblastima, što će doprinijeti i kvalitetnom i pravovremenom izvještavanju o realizaciji.

Ciljevi Nacionalnog programa za integraciju, na kojima je zasnovana njegova izrada, su sljedeći:
- definisanje strateških razvojnih ciljeva, kao i odgovarajućih politika, reformi i mjera potrebnih za realizaciju ovih ciljeva;
- utvrđivanje detaljnog plana usklađivanja zakonodavstva i izgradnje institucionalnih kapaciteta;
- definisanje ljudskih i budžetskih resursa, kao i predviđanje strane podrške potrebne za ispunjenje planiranih zadataka.

NPI, dakle, predstavlja detaljan plan aktivnosti neophodnih da bi Crna Gora bila „unutrašnje“ spremna da preuzme obaveze koje proizilaze iz članstva u EU do kraja 2012. godine. Time NPI postaje jedan od ključnih dokumenata Vlade u narednom periodu. Nacionalni program će služiti ne samo kao sredstvo koordinacije reformi na putu ka EU i osnova za izradu godišnjih programa rada Vlade, već i kao transparentna i dobro pripremljena informacija o planiranim reformama, namijenjena Evropskoj komisiji i državama članicama EU, s jedne strane, i crnogorskoj javnosti, s druge strane. Nacionalni program za integraciju biće strateški okvir ukupnih demokratskih i ekonomskih reformi u zemlji.

S obzirom da predstavlja detaljnu sliku reformi i aktivnosti koje će se realizovati sljedećih pet godina, NPI ujedno može koristiti i kao važna informacija svim zainteresovanim učesnicima na crnogorskom tržištu, predstavnicima biznisa i investitorima u planiranju njihovih budućih aktivnosti. Istovremeno, NPI omogućava opštoj javnosti da bolje razumije i prati proces postepenog integrisanja u Uniju.

NPI će omogućiti:

- Bolji pregled konzistentnosti reformi;
- Bolji pregled potrebnih budžetskih sredstava, kako bi Vlada, tokom narednih godina, mogla uključiti te potrebe u budžet;
- Bolji pregled administrativnih kapaciteta i oblasti koje bi trebalo intenzivnije jačati prije početka pregovora;
- Dobru polaznu osnovu za proces pregovora, naročito u definisanju pregovaračkih pozicija;
- I na kraju, ali ne manje važno – biće stvarna potvrda Evropskoj uniji o mogućnostima Crne Gore i njenoj posvećenosti procesu integracija.

Struktura i metodologija izrade Nacionalnog programa za integraciju

Nacionalni program za integraciju koncipiran je na bazi najbolje prakse zemalja koje su tu fazu integracija uspješno završile. Program obuhvata period od 1. januara 2008. godine do 31. decembra 2012. Planirani zadaci u oblasti harmonizacije sa pravom EU i uspostavljanja i jačanja institucionalnog okvira za primjenu harmonizovanog nacionalnog zakonodavstva u sljedećih pet godina podijeljeni su na kratkoročne prioritete, za period do kraja 2009, i srednjoročne prioritete, za trogodišnji period koji obuhvata 2010, 2011. i 2012. godinu.

Iako se Nacionalni program za integraciju usvaja u drugom kvartalu 2008. godine, kratkoročni prioriteti obuhvataju period od početka 2008. godine, kada je počela primjena Privremenog sporazuma o trgovini i srodnim pitanjima, što omogućava efikasno i istovremeno praćenje primjene i Sporazuma i NPI.

Struktura

NPI ima šest osnovnih tekstualnih cjelina, datih kroz sljedeća poglavlja:

1. Politički kriterijumi
2. Ekonomski kriterijumi
3. Sposobnost preuzimanja obaveza iz članstva u EU
4. Administrativni i pravosudni kapaciteti za implementaciju Acquisa
5. Nacionalna verzija Acquisa
6. Finansijska procjena implementacije NPI

Prvo poglavlje – Politički kriterijumi – predstavlja pregled poštovanja političkih kriterijuma, iz seta tzv. Kopenhaških kriterijuma, koji se odnose na stabilnost institucija koje garantuju demokratiju,

vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i prava manjina. Struktura ove cjeline prati odgovarajuće poglavlje godišnjeg izvještaja Evropske komisije o napretku.

Drugo poglavlje – Ekonomski kriterijumi – posvećeno je uspostavljanju, odnosno unapređivanju funkcionalne tržišne ekonomije, a naročito sposobnosti crnogorske ekonomije da se suoči sa pritiskom konkurencije koji postoji u Uniji. U ovom poglavlju prezentirani su kratkoročni prioriteti, koji obuhvataju postepenu potpunu transformaciju privrede Crne Gore u funkcionalnu tržišnu ekonomiju, i srednjoročni prioriteti, usmjereni na osposobljavanje privrede da se pozicionira na jedinstvenom tržištu EU.

Treće poglavlje – Sposobnost preuzimanja obaveza iz članstva u EU – u suštini predstavlja plan preuzimanja Acquis Communaitaire-a, odnosno transponovanja evropskog prava u nacionalno zakonodavstvo do kraja 2012. godine. Ovo, najobimnije poglavlje NPI sastoji se iz 33 cjeline, koje odgovaraju pregovaračkim poglavljima Acquisa. Ovakva struktura trećeg poglavlja, po kojoj će se pratiti i ispunjavanje obaveza u budućim pregovorima Crne Gore o pristupanju EU, doprinijeće i boljoj pripremi crnogorske administracije za Upitnik Evropske komisije (Questionnaire).

Većina od 33 pod-poglavlja u okviru trećeg poglavlja NPI dalje je izdijeljena u nekoliko segmenata, zavisno od oblasti. Unutrašnja struktura skoro svih tih cjelina je ista, što obezbjeđuje preglednost i jasnu sliku o trenutnom stanju i planiranim zadacima i rokovima u konkretnoj oblasti.

Suština svake od ovih cjelina jeste da prikaže:

1. Status - postojeći nacionalni zakonodavni okvir u datoj oblasti, usklađenost sa evropskim pravnim poretkom, kao i institucionalni okvir za implementaciju,
2. Kratkoročne prioritete – planirane propise za period 2008-2009. godina, planirani stepen usklađenosti sa Acquisom, kao i administrativne kapacitete za donošenje i implementaciju planiranih propisa,
3. Srednjoročne prioritete – planirane propise za period 2010-2012. godina, koji će do kraja tog roka biti u potpunosti usklađeni sa Acquisom, kao i administrativne kapacitete za donošenje i implementaciju planiranih propisa.

Na kraju svakog od 33 pregovaračka poglavlja, a u većini slučajeva i na kraju pod-poglavlja, dati su, u vidu tabela, plan zapošljavanja i finansijske potrebe po godinama u svim uključenim institucijama, do 2012. godine.

Četvrto poglavlje - Administrativni i pravosudni kapaciteti – predstavlja prikaz administrativnih kapaciteta, odnosno sposobnosti da se implementira pravni poredak EU, u skladu sa standardima i najboljom praksom država članica. Ovo poglavlje ima sljedeća pod-poglavlja:

Pregled reforme javne uprave (osnovni propisi koji se odnose na državnu administraciju i trenutno stanje administracije, pregled novih pravnih akata, pregled politika i strategija za poboljšanje administrativnih kapaciteta, strategije obuke i planovi za unaprijeđenje znanja o novom pravnom poretku i pregled predviđenog zapošljavanja i osnivanja novih institucija, što je u stvari sažetak činjenica iz trećeg poglavlja - Sposobnost preuzimanja obaveza koje proizilaze iz članstva);

Pregled reformi pravosuđa, strategija obuke i planova za unaprjeđivanje znanja o novom nacionalnom pravnom poretku i Acquis-u u okviru sudske vlasti.

Peto poglavlje - Nacionalna verzija Acquis Communautaire-a – odnosi se na obiman i zahtjevan zadatak prevođenja Acquis Communautaire-a sa nekog od službenih jezika EU na crnogorski jezik. Proces izrade nacionalne verzije obuhvata ne samo prevođenje, već i stručnu i pravnu redakturu, zaključno sa lekturom.

Šesto poglavlje - Finansijska procjena implementacije NPI– predstavlja kratak rezime finansijskih potreba za administrativni budžet (bruto zarade, priprema propisa, obuke, povezani materijalni troškovi i dio nabavke opreme) koji su planirani u prethodnim poglavljima. Ta sredstva biće dopunjavanja i stranom podrškom, sa akcentom na EU pretpristupne fondove (IPA).

Metodologija izrade

Osnove za pripremu Nacionalnog programa za integraciju bile su prvenstveno Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i Acquis Communaitaire. Pored toga, pri izradi Programa, ugrađeni su prioriteti i obaveze definisani u različitim dokumentima od značaja za evropske integracije, kao i nacionalnim razvojnim dokumentima. Rezultat je da NPI obuhvata i Akcioni plan za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva i Akcioni plan za jačanje administrativnih kapaciteta, dok je Godišnji izvještaj

Evropske komisije o napretku Crne Gore u 2007. godini predstavljao svojevrstan vodič u definisanju prioriteta. NPI je, takođe, u skladu sa najvažnijim strategijama i nacionalnim planovima razvoja, na nivou države, kao i na nivou određenih sektorskih politika. Svi zadaci planirani Nacionalnim programom za integraciju za 2008. godinu, na planu zakonodavstva i jačanja administrativnih kapaciteta, usaglašeni su sa najvažnijim planskim dokumentima Crne Gore za 2008 - Ekonomskom politikom, Budžetom I Programom rada Vlade.

Ključnu ulogu u izradi NPI imale su koordinacione strukture za evropske integracije, koje su osnovane još u maju 2007. godine:

– Kolegijum za evropske integracije, političko tijelo kojim rukovodi Predsjednik Vlade,
– Komisija za evropske integracije, ekspertsko tijelo kojim rukovodi Potpredsjednik Vlade za evropske integracije, i
– Sedam grupa za evropske integracije, osnovna operativna koordinaciona tijela kojima rukovode pomoćnici ministara.

U stalnoj saradnji sa ovim tijelima, kao i EU jedinicama u ministarstvima, ulogu koordinatora ukupnog procesa planiranja, pripreme i izrade NPI imao je Sekretarijat za evropske integracije. Sredinom septembra 2007. godine Sekretarijat je organizovao seminare za izradu NPI, na kojima su članovi grupa za evropske integracije i službenici svih ministarstava dobili i kompakt diskove sa softverskim programom i materijalima potrebnim za pripremu NPI. Obuka je nastavljena i tokom oktobra, prilagođena određenim fazama izrade Programa. Ukupno, skoro 400 službenika iz skoro svih organa državne uprave bilo je uključeno u proces izrade Nacionalnog programa za integraciju, čime je postignut još jedan cilj ovog sveobuhvatnog dokumenta – unaprjeđivanje koordinacije u okviru državne uprave i efikasan timski rad. U okviru političkih kriterijuma, partner Vladi u pripremi NPI bili su i poslanici iz matičnog odbora za evropske integracije.

U prvoj, pripremnoj fazi izrade NPI glavni zadatak grupa za evropske integracije bio je definisanje nadležnosti za svaki propis Acquis-a, na nivou ministarstva i odgovorne osobe, a zatim i utvrđivanje relevantnih propisa Acquisa sa kojim se treba harmonizovati i u kom roku. Time je stvorena osnova za dvije sljedeće, komplementarne i istovremene faze – pisanje tekstualnog dijela i popunjavanje obrazaca za svaki postojeći i planirani nacionalni propis, koji sadrži i sve djelove Acquisa sa kojima je taj propis već usklađen ili će biti harmonizovan u određenom roku do 2012. godine.

Baza podataka dobijena iz ovih obrazaca biće osnova za pripremu za predstojeće odgovore na Upitnik Evropske komisije, a kasnije i za pregovore o pristupanju EU. Takođe, ova baza će biti važan instrument praćenja harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa evropskim, a time i praćenja primjene Nacionalnog programa za integraciju.

Monitoring i primjena Nacionalnog programa za integraciju

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju predviđeno je da će Crna Gora, u dogovoru s Komisijom Evropskih zajednica, definisati modalitete za praćenje sprovođenja usklađivanja zakonodavstva i aktivnosti koje treba preduzimati u vezi s njegovim sprovođenjem.

Na osnovu Privremenog sporazuma, koji se primjenjuje od 1. januara 2008. godine, već 22. januara osnovan je Privremeni odbor, kao prvo zajedničko tijelo EZ i Crne Gore, koji će pratiti primjenu Sporazuma, a time i primjenu NPI. Takođe je osnovano pet privremenih pododbora, koji će redovno pratiti harmonizaciju nacionalnog pravnog sistema sa evropskim. Nakon početka primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, biće formirano sedam zajedničkih pododbora za praćenje sva 33 pregovaračka poglavlja, koji se poklapaju sa pod-poglavljima u sklopu trećeg poglavlja NPI. Crnogorski dio ovih pododbora čine u stvari sadašnje grupe za evropske integracije, koje će, uz političku i ekspertsku podršku Kolegijuma i Komisije za EI, te uz koordinaciju SEI i saradnju sa cjelokupnom državnom upravom, imati centralnu ulogu i u primjeni i praćenju NPI. U slijedećoj fazi integracija (pristupanje), ovih sedam grupa će se dalje razvijati i prerasti u 33 pregovaračke grupe.

Implementacija NPI pratiće se i kroz sastanke Unaprijeđenog stalnog dijaloga, kao redovnog, ustaljenog oblika međusobne komunikacije Crne Gore i EU. Kroz misije predstavnika EU za različite oblasti takođe će se procjenjivati i pratiti kvalitet i tempo harmonizacije pravnog poretka, u skladu sa planovima iz NPI. Jedan od vidova monitoringa primjene NPI biće i godišnji izvještaji Evropske komisije o napretku Crne Gore.

Vlada Crne Gore će kvartalno izvještavati Skupštinu Crne Gore o primjeni NPI. U Sekretarijatu za evropske integracije razvija se informacioni sistem koji će predstavljati osnovu za praćenje primjene ostvarivanja zadataka planiranih Nacionalnim programom, sa stanovišta vremenskih rokova i sadržaja. Sistem će pružati pregled, u bilo kom trenutku, do koje su faze stigli nadležni organi u realizaciji obaveza koje su planirali, što će omogućiti Vladi da pravovremeno reaguje i tako osigura dosljedno sprovođenje NPI.

Iako je NPI dokument koji prevashodno priprema Vlada, u njegovom sprovođenju i monitoringu potrebni su učešće i podrška gotovo svih segmenata društva, prvenstveno Skupštine, ekspertske javnosti i civilnog društva. U ovom procesu očekuje se i stručna i finansijska podrška EU.

I na kraju, Nacionalni program za integraciju je "živi" dokument. On će biti revidiran svake godine, uzimajući u obzir dinamiku samog procesa integracija, komentare Evropske komisije, konstantnu dogradnju Acquis-a, kao i unaprijeđeno znanje i snaženje svijesti o značaju procesa evropskih integracija u Crnoj Gori.

1. POLITIČKI KRITERIJUMI

1.1. DEMOKRATIJA I VLADAVINA PRAVA

Prema Ustavu Crne Gore (Sl. list CG br. 01/07) Crna Gora je građanska država, republikanskog oblika vladavine, socijalna i ekološka država zasnovana na punim ljudskih pravima i slobodama sa posebnom zaštitom pripadnika manjinskih naroda, i drugih manjinskih zajednica u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama. Crna Gora je država parlamentarne demokratije, država uravnoteženog parlamentarizma, podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Vlasti su samostalne u obavljanju ustavnih i zakonskih ovlašćenja, ali obavezne da sarađuju.

U Crnoj Gori postoji puna civilna i demokratska kontrola bezbjedonosnih struktura i vojske. Obezbijeđen je visok nivo samostalnosti sudske vlasti koja je pretpostavka za blagovremeno i uspješno rješavanje problema u ovoj oblasti. Ustav sadrži demokratski standard primata međunarodnog prava nad nacionalnim pravom. Ustav takođe sadrži integrativnu klauzulu (član 15) kojom je definisan način pristupanja Evropskoj Uniji. Za ulazak Crne Gore u Evropsku Uniju nijesu potrebne izmjene Ustava, već o tome odlučuje Skupština Crne Gore.

1.1.1. USTAV I USTAVNI ZAKON ZA SPROVOĐENJE USTAVA CRNE GORE

Nakon sprovedenog referenduma 21. maja 2006.godine i proglašenja Crne Gore za nezavisnu i suverenu državu (3. jun 2006), Crna Gora je, poslije temeljnog i ozbiljnog usaglašavanja koji je obuhvatio sve strukture civilnog i političkog segmenta crnogorskog društva, donijela prvi Ustav nezavisne države Crne Gore.

Ustav (Sl. list CG br. 01/07) je donijet visokim stepenom saglasnosti, sa podrškom preko 2/3 poslanika, 19. oktobra 2007. godine i proglašen Odlukom Ustavotvorne Skupštine 22. oktobra 2007. godine. Ta činjenica je potvrda nesumnjive zrelosti ovog visokog doma, pa je zavrijedila i pohvale međunarodne zajednice upućene ovoj instituciji. Ustav je rađen uz punu koordinaciju sa relevantnim međunarodnim institucijama, kao što su Savjet Evrope, OEBS, a posebno Venecijanska komisija kao tijelo Savjeta Evrope zaduženo za razvoj demokratije kroz pravo. Ustav je urađen po evropskim standardima.

Ustavnim zakonom za sprovođenje Ustava Crne Gore (Sl. list CG br. 01/07 i 09/08) bliže su definisane obaveze Skupštine koje se odnose na zakonodavnu aktivnost za period koji predstoji. Skupština treba da u utvrđenim rokovima donese nove zakone koji će pravno utemeljiti Ustavom definisane nove institucije i njihove obaveze, da jedan broj postojećih zakona prilagodi novoj društvenoj realnosti, kao i da donese zakone koji ne postoje u pravnom sistemu Crne Gore, a koji su neophodna normativna pretpostavka za njen dalji demokratski razvoj.

1.1.2. SKUPŠTINA

Nakon parlamentarnih izbora održanih 10. septembra 2006. godine, Skupština postojećeg saziva konstituisana je 2. oktobra 2006.godine i čini je 81 poslanik iz 16 političkih partija, odnosno stranaka. Konstituisano je osam poslaničkih klubova i obrazovano 11 stalnih radnih tijela.

Održavanje novih parlamentarnih izbora je predviđeno najkasnije do kraja 2009. godine, kao što je to i propisano članom 14 Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Crne Gore.

Skupština je 27. decembra 2007. godine donijela Rezoluciju o ispunjavanju obaveza Crne Gore u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Sl. list CG br.02/08), potvrđujući u potpunosti opredjeljenja iz Deklaracije o pridruživanju Evropskoj uniji, koju je Skupština donijela 8. juna 2005. godine, na osnovu koje će Vlada jednom mjesečno dostavljati Odboru za međunarodnu saradnju i evropske integracije Izvještaj o ispunjavanju obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Privremenog sporazuma), a jednom u tri mjeseca izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa Stabilizacije i pridruživanja EU.

Poslovnik Skupštine Crne Gore (Sl. list RCG br. 51/06 i 66/06), je u primjeni od konstituisanja novog skupštinskog saziva. Uveden je institut potpredsjednika Skupštine za predstavnika opozicije, kao i redovan »Premijerski sat« - dvomjesečno izvještavanje premijera i članova Vlade u Skupštini.

Poslovnikom su uređena pitanja koja se odnose na konstituisanje, organizaciju i način rada Skupštine; prava i dužnosti poslanika; postupci u Skupštini; odnos Skupštine i drugih državnih organa; saradnja Skupštine sa parlamentima drugih država; načela za organizaciju Službe Skupštine i druga pitanja od značaja za rad i ostvarivanje funkcija Skupštine; procedura razmatranja i donošenja zakona i drugih

akata. Poslovnikom su, takođe, utvrđeni i instrumenti i procedure sprovođenja političke kontrole i nadzora Skupštine nad radom organa izvršne vlasti, kao i pitanja koja proističu iz ustavne nadležnosti Skupštine.

Rad Skupštine se prvo odvija u okviru odbora, a zatim na plenarnoj sjednici. Skupštinski odbori su:

Odbor za ustavna pitanja i zakonodavstvo,
Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu
Odbor za bezbjednost i odbranu,
Odbor za međunarodne odnose i evropske integracije,
Odbor za ekonomiju, finansije i budžet,
Odbor za ljudska prava i slobode,
Odbor za rodnu ravnopravnost,
Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje,
Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport,
Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje i
Administrativni odbor.

Skupština donosi odluku o uspostavljanju stalnih odbora i određuje okvir njihovog rada i broj članova. Najveći dio zadataka skupštinskih odbora je u funkciji rada plenarnih sjednica. Sastav odbora odgovara, uključujući predsjednika i njegovog zamjenika, stranačkoj zastupljenosti poslanika u Skupštini. Predsjednik i zamjenik predsjednika odbora su jedan iz pozicije, a drugi iz opozicije. Od ukupno 11 stalnih odbora opozicioni poslanici vode dva odbora, dok su u ostalim odborima zamjenici. Time se omogućava aktivno i konstruktivno učešće opozicionih poslanika u radu Skupštine. Djelokrug rada odbora je utvrđen Poslovnikom i odlukom Skupštine o osnivanju odbora.

Stalni odbori raspravljaju nacrte i predloge zakona, deklaracije, rezolucije i ostala akata koje usvaja Skupština, i ostala pitanja koja su u nadležnosti Skupštine. Sjednice odbora su otvorene za javnost. Naučnici, stručnjaci i predstavnici lokalne samouprave, sindikata, nevladinih organizacija, institucija civilnog društva mogu biti pozvani da učestvuju na sjednicama kako bi dali svoja mišljenja na teme o kojima se raspravlja.

U svrhu obavljanja posebnih zadataka, mogu se osnovati privremeni odbori, kao i odbori za ispitivanje u svakoj oblasti i po svakom pitanju od javnog interesa.

Sa aspekta pridruživanja Evropskoj uniji značajnu ulogu ima Odbor za međunarodne odnose i evropske integracije, koji ima slijedeće nadležnosti:

prati izvršavanje prava i obaveza Crne Gore koje proizilaze iz međunarodnih ugovora i akata Savjeta Evrope,
prati usklađenost prijedloga zakona za usvajanje odnosno nacrta zakona sa zakonima Evropske unije,
vrši monitoring procesa usklađivanja zakonodavstva Crne Gore sa zakonodavstvom Evropske unije i predlaže mjera za podsticanje procedura usklađivanja,
prati ispunjavanje obaveze koje, na osnovu plana rada Vlade CG, proističu iz ugovora između Crne Gore i Evropske unije,
vrši monitoring aktivnosti Vlade i institucija državne uprave koje su usmjerene na sticanje članstva u EU i davanje mišljenja i preporuka na iste,
redovno informiše Skupštinu o svim pitanjima koja su od značaja za evropske integracije,
sarađuje sa parlamentarnim odborima drugih zemalja,
razmatra međunarodne ugovore koje potvrđuje Skupština odnosno na koje daje saglasnost za njihovo potvrđivanje.

U Odboru za međunarodne odnose i evropske integracije pripremiće se plan aktivnosti koje proističu iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i Crne Gore, koji je Skupština ratifikovala 13.novembra 2007. godine.
U toku su aktivnosti na izmjenama Poslovnika Skupštine s ciljem da se preciziraju procedure, dorade rješenja o položaju odbora kao radnih tijela Skupštine, da se utvrdi «posebna procedura» koja će važiti za zakone kojima se pravni sistem Crne Gore prilagođava evropskim pravnim standardima. Skupština treba da podigne nivo vlastite odgovornosti, a samim tim odgovornosti svih svojih radnih

tijela, a posebno Odbora za međunarodne odnose i evropske integracije, da bi odgovorila svim svojim obavezama.

U skladu sa tim, u prvoj polovini 2008.godine biće izradjena skupštinska akta koja preciziranju ulogu Skupštine u procesu implementacije SSP-a. U toku 2007. i prvom kvartalu 2008.g. Odbor je organizovao više seminara namjenjenih stručnom usavršavanju poslanika i službenika. Saradnja sa Evropskim Parlamentom, COX program, je omogućila održavanje seminara posvećenog sticanju novih znanja na polju evropskih integracija poslanika i službe Skupštine Crne Gore.

Donesena je Odluka o osnivanju Nacionalnog savjeta za evropske integracije (SL. list CG br. 22/08), kao strateškog savjetodavnog tijela, visokog stepena participativnosti predstavnika crnogorskog društva, koje će doprinijeti boljoj koordinaciji i nadgledanju primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i praćenju budućih pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji. U skladu sa članom 3 navedene Odluke predsjednik Nacionalnog savjeta bira se iz redova poslanika opozicionih političkih partija, a potpredsjednik Nacionalnog savjeta iz reda poslanika parlamentarne većine.

U sklopu novih nadležnosti Skupštine, kontrolna funkcija se ogleda kroz tri postupka kontrole: konsultativno saslušanje, kontrolno saslušanje i parlamentarna istraga, čija je procedura utvrđena Poslovnikom.

Vrhovni državni tužilac, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman), Centralna banka Crne Gore, Ministarstvo odbrane, Uprava policije, Agencija za nacionalnu bezbijednost, Državna revizorska institucija, Regulatorna agencija za energetiku i Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma podnose Skupštini godišnje izvještaje i o njima raspravlja na plenarnim sjednicama.

Skupština je, prijemom Crne Gore u međunarodne organizacije, osnovala stalne delegacije koje aktivno učestvuju u međunarodnim parlamentarnim strukturama, Savjetu Evrope, OEBS-u, NATO-u , IPU idr. i sarađuje sa parlamentima drugih zemalja.

1.1.2.1.Izborni proces

Normativni okvir

Biračko pravo je jedno od osnovnih političkih prava i sloboda u Crnoj Gori. Ustavom je utvrđeno da, pravo da bira i da bude biran, ima državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori. Biračko pravo je opšte i jednako. Izbori su slobodni i neposredni, a glasanje je tajno.

Važeći normativni okvir za sprovođenje izbora na svim nivoima čine: Zakon o izboru odbornika i poslanika, Zakon o biračkim spiskovima, Zakon o izboru predsjednika Crne Gore, Zakon o izboru predsjednika opštine i Zakon o finansiranju političkih partija.

Izborno zakonodavstvo počiva na osnovnim principima evropskog izbornog zakonodavstva a to su: opšte, jednako, tajno i neposredno pravo glasa, kao i principu periodičnosti, odnosno redovnosti izbora.

U dosadašnjoj praksi, predloge zakona iz oblasti izbornog zakonodavstva pripremale su radne grupe koje je obrazovala Skupština, od predstavnika svih poslaničkih klubova, tako da je važeće zakonodavstvo u ovoj oblasti rezultat konsenzusa parlamentarnih stranaka. Razlog uspostavljanja takve prakse u kreiranju izbornog zakonodavstva bio je obezbjeđivanje što većeg stepena povjerenja svih učesnika izbornog procesa u regularnost tog procesa.

Zakonom o izboru odbornika i poslanika (Sl. list RCG br. 4/98, 5/98, 17/98, 14/00, 18/00, 9/01, 41/02, 46/02, 45/04, 48/06, 56/06) uređen je izbor i prestanak mandata odbornika u skupštinu opštine, Prijestonice i Glavnog grada i poslanika u Skupštinu Crne Gore i zaštita biračkog prava.

Skupštinu Crne Gore i skupštine opština čine poslanici odnosno odbornici koji se biraju neposredno, na osnovu opšteg i jednakog biračkog prava i tajnim glasanjem. Skupština Crne Gore ima 81 poslanika. Mandat odbornika, odnosno poslanika traje četiri godine.

Zakonom je utvrđeno da se izbor odbornika obavlja u opštini kao jedinstvenoj izbornoj jedinici, a izbor poslanika u Republici kao jedinstvenoj izbornoj jedinici. U Republici, kao jedinstvenoj izbornoj jedinici, od ukupnog broja poslanika, pet poslanika bira se na biračkim mjestima u (kojima Albanci čine većinu), određenim posebnom odlukom Skupštine Crne Gore.

Izbore za poslanike raspisuje Predsjednik Crne Gore, a za odbornike predsjednik opštine.

Izbore sprovode organi za sprovođenje izbora: birački odbori, opštinske i Državna izborna komisija.

Zakonom o biračkim spiskovima (Sl. list RCG br. 14/00, 18/00) propisan je način vođenja evidencije građana koji imaju biračko pravo. Birački spisak, kao javna isprava, služi samo za izbore. Birački spisak vodi se po službenoj dužnosti, jedinstven je, stalan i redovno se ažurira, a posebno nakon raspisivanja izbora. Birački spisak vodi se se za područje jedinice lokalne samouprave.

Zakonom o izboru predsjednika Crne Gore (Sl.list CG br. 17/07) propisano je da postupak izbora predsjednika Crne Gore sprovode Državna izborna komisija, opštinske izborne komisije i birački odbori, nadležni za izbore odbornika i poslanika.

Zakonom je propisano da se predsjednik Crne Gore bira na opštim izborima neposredno i tajnim glasanjem na vrijeme od pet godina. Pravo da bude biran ima državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života i koji ima prebivalište u Crnoj Gori najmanje 10 godina u posljednjih 15 godina prije održavanja izbora.

Izbor za predsjednika Crne Gore raspisuje predsjednik Skupštine,najkasnije 120 dana prije isteka mandata predsjednika. Skupština je donijela Odluku o imenovanju predsjednika , sekretara i članove Državne izborne komisije (Sl.list CG br. 02/08).

Zakonom o izboru predsjednika opštine (Sl. list RCG br. 42/03) propisano je da predsjednika opštine biraju građani na opštim izborima, neposrednim i tajnim glasanjem na period od pet godina.

Pravo da bira i bude biran za predsjednika opštine ima građanin Crne Gore koji, u skladu sa zakonom, ima pravo da bira i bude biran za odbornika skupštine opštine u kojoj se kandiduje za predsjednika.

Zakonom o finansiranju političkih partija (Sl. list RCG br. 21/04, 33/05, 47/06) uređuju se način sticanja i obezbjeđivanja finansijskih sredstava političkih partija i način kontrole finansiranja i finansijskog poslovanja političkih partija, u cilju ostvarivanja zakonitosti i javnosti u njihovom finansiranju i finansijskom poslovanju.

Vlada je utvrdila Predlog zakona o finansiranju kampanje za izbor predsjednika Crne Gore, gradonačelnika i predsjednika opštine i Predlog zakona o finansiranju političkih partija i dostavila ih Skupštini na usvajanje (11.12.2007.g.).

Saglasno Ustavnom zakonu za sprovođenje Ustava Crne Gore, sa Ustavom Crne Gore uskladiće se Zakon o izboru odbornika i poslanika i Zakon o biračkim spiskovima.

Nastaviće se sa obezbjedjivanjem visokih standarda u organizaciji izbora i primjeniti transparentan okvir za finansiranje kampanja.

1.1.2.2. Potrebe državnih institucija za zapošljavanjem (korisnici budžeta)

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Skupština Crne Gore	Postojeća institucija	76	114	130	130	180	200

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	5.170.861,17	11.673.033,96	n.p.	n.p.	n.p.
Strana podrška	-Prog.podrške Parlamentu OSCE (150.000) -Program UNDP i CDP (100.000) -Legislative Institution Strengthening Program NDI/USAID (508.000)	-program podrške Parlamentu OSCE (150.000)	-program podrške Parlamentu OSCE (150.000)	-program podrške Parlamentu OSCE (150.000)	

1.1.3. VLADA

Normativni okvir

Normativni okvir za funkcionisanje Vlade Crne Gore čine: Ustav Crne Gore, Zakon o državnoj upravi, Uredba o Vladi, Poslovnik Vlade i Uredba o Generalnom sekretarijatu Vlade Crne Gore.

Vladu koja je izabrana 29. februara 2008.godine čine predsjednik, dva potpredsjednika (za evropske integracije i ekonomski razvoj), 13 ministara koji su na čelu ministarstava i jedan ministar bez portfelja.

Vlada donosi program rada za period od jedne godine, čije su polazne osnove sadržane u Programu mandatara za sastav Vlade, koji prihvata Skupština Crne Gore, a koji se odnosi na četvorogodišnji mandatni period, kao i na mjere Ekonomske politike za tekuću godinu.

Programom rada Vlade za 2008. godinu daje se prioritet daljem unaprjeđenju procesa evropskih i evroatlantskih integracija; dinamičnom i održivom ekonomskom razvoju u cilju obezbjeđivanja višeg nivoa životnog standarda svakog građanina; stvaranju sistemskih uslova za uravnotežen regionalni razvoj Crne Gore; daljoj reformi uprave i pravosuđa, s posebnim akcentom na vladavini prava i jačanju institucija; borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala; zaštiti ljudskih prava i sloboda i prava manjina; očuvanju i promociji kulturne baštine; dosljednoj realizaciji definisanih spoljno-političkih prioriteta i u tom smislu, jačanju regionalne saradnje i dobrosusjedskih odnosa.

Programom su konkretizovani zadaci za 2008. godinu koji proističu iz utvrđenih prioriteta Vlade i iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Takođe, definisane su i aktivnosti na daljem sprovođenju Akcionog plana za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva i Akcionog plana za jačanje administrativnih kapaciteta za implementaciju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Program sadrži i obaveze koje proizilaze iz Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Crne Gore, Izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore u 2007. godini, strateških dokumenata i donijetih zakona, članstva u međunarodnim organizacijama i iz ratifikovanih konvencija i Akcionog plana za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Ovim programom planirane su 353 obaveze, i to: u tematskom dijelu 174, a u normativnom 179, od čega 141 zakon i 38 uredbi. Programirane obaveze sistematizovane su prema sljedećim oblastima: 1) Praćenje pocesa evropskih integracija; 2) Politički sistem, unutrašnja i spoljna politika; 3) Ekonomska politika; 4) Finansijski sistem i javna potrošnja, s kratkim sadržajem, obrađivačima, rokovima za pripremu i nadležnim radnim tijelima Vlade za razmatranje.

Generalni sekretarijat Vlade nadgleda realizaciju obaveze utvrđenih Programom rada i o tome kvartalno informiše Vladu.

Zakon o državnoj upravi (Sl. list RCG br. 38/03 i 22/08) utvrđuje da Vlada osniva organe državne uprave. Nadzor nad zakonitošću rada organa uprave vrše ministarstva.

Uredbom o Vladi Republike Crne Gore (Sl. listu RCG br. 15/94 i 4/97) uređuju se osnovna pitanja organizacije, načina rada i odlučivanja Vlade. Uredbom se utvrđuju prava i obaveze predsjednika i članova Vlade, obrazovanje stalnih komisija Vlade, sazivanje sjednica Vlade, odlučivanje, akti koje donosi Vlada, ostvarivanje saradnje sa predsjednikom Crne Gore, Skupštinom Crne Gore, javnost rada Vlade, način vršenja nadzora nad radom ministarstava i drugih organa uprave.

Poslovnikom Vlade Crne Gore (Sl. list RCG br. 45/01, 09/03, 71/04, 71/06 i 18/08), bliže se uređuju organizacija, način rada i odlučivanja Vlade, način rada njenih komisija i druga pitanja od značaja za rad Vlade. Poslovnikom su definisane procedure za pripremu materijala, vremenski rok za njihovo dostavljanje, obaveze pribavljanja odgovarajućih mišljenja od strane ministarstava i obavezu usaglašavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, razmatranje od strane nadležnih komisija Vlade, donošenje odluka Vlade.

Poslovnikom je definisano da Vlada, radi povećanja efikasnosti rada obrazuje komisije ili druga radna tijela.

Za obavljanje stručnih i drugih poslova za potrebe Vlade, Uredbom o Generalnom sekretarijatu (Sl. list RCG br. 12/92, 09/03, 36/03, 24/04, 55/05), Vlada je, kao posebnu službu obrazovala Generalni sekretarijat Vlade koji obavlja poslove proučavanja i stručne obrade akata i materijala sa stanovišta njihove usklađenosti sa utvrđenom politikom u određenoj oblasti, kao i njihovoj formalnoj usklađenosti sa Poslovnikom, pruža administrativnu podršku u vezi sa sazivanjem sjednica Vlade i dostavljanjem

materijala, izradu izvještaja, zaključaka, zapisnika, kao i praćenje realizacije zaključaka Vlade, pripremu programa rada Vlade, kao i vršenje poslova u vezi sa informisanjem javnosti o radu Vlade i drugih poslova iz svoje nadležnosti.

U okviru Generalnog sekretarijata Vlade, pored kabineta predsjednika Vlade i kabineta dva potpredsjednika Vlade (za evropske integracije i za ekonomsku politiku i finansije), kao posebne unutrašnje organizacione jedinice ustavovljeni su: Sektor za rad Vlade i Sektor za planiranje, koordinaciju i praćenje realizacije rada Vlade, Biro za odnose sa javnošću, Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, Kancelarija za održivi razvoj, Kancelarija za zastupanje Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava i Kancelarija za saradnju sa nevladinim organizacijama, te Služba za opšte poslove i finansije.

Generalnim sekretarijatom rukovodi generalni sekretar Vlade koji se stara o pripremanju sjednica Vlade, pomaže predsjedniku Vlade u organizovanju i pripremanju sjednica, stara se o pripremanju, donošenju i ostvarivanju Programa rada Vlade, sprovođenju zaključaka Vlade i pripremanju materijala potrebnih za rad Vlade.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Generalnog sekratarijata Vlade sistematizovano je 88 radnih mjesta sa 121 izvršiocem.

1.1.3.1. Državna uprava

Strategija upravne reforme Crne Gore 2002-2009. godine odredila je pravce politike, glavne ciljeve i mjere reformskog procesa ukupne javne uprave a time i državne uprave. Ključni ciljevi upravne reforme u Crnoj Gori su: znatan prenos nadležnosti na niže sistemske nivoe, čime se postiže veći stepen fleksibilnosti cjelokupnog upravnog sistema; obezbjeđenje kvalitetnijeg izvršavanja zadataka i uvođenje određenih mehanizama kontrole te insistiranje na efikasnijem utvrđivanju odgovornosti na svim nivoima; konkurencija i mogućnost izbora upravnih usluga; razvoj javnih službi i servisa koji moraju biti u funkciji potrošača - a to znači građana i privrednih subjekata; obezbjeđenje boljeg upravljanja ljudskim potencijalima u upravi, kao i poboljšanje položaja ključnih državnih službenika; optimalno iskorišćavanje mogućnosti koje pruža moderna informaciona tehnologija; podizanje nivoa kvaliteta pravne regulative i izvođenje deregulacije u određenim prenormiiranim oblastima i ojačavanje usmjeravajuće funkcije monitoringa djelovanja upravnog sistema.

U toku dosadašnjih aktivnosti na reformi državne uprave, saglasno obavezama i rokovima utvrdjenim Strategijom upravne reforme Crne Gore 2002-2009, stvoren je novi normativno-pravni okvir za promjene u radu i djelovanju organa državne uprave

Normativni okvir

Zakonom o državnoj upravi (Sl. list RCG br. 38/03 i 22/08) uređen je koncept moderne, profesionalne, efikasne i efektivne državne uprave u Crnoj Gori sa promijenjenom ulogom ministarstava i drugih organa uprave i sa kvalitetno novim obavezama kada su u pitanju odnosi prema građanima.

Za sprovođenje ovog zakona doneseni su sledeći podzakonski akti:
- Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 54/04, 78/04, 6/05, 61/05, 6/06, 32/06, 42/06, 56/06, 60/06, 72/06, 6/07, 25/07, 32/07 i Sl. list CG br. 6/07), i
- Uredba o grupama poslova, kriterijumima za unutrašnju organizaciju i sistematizaciju, nomenklaturi poslova i okvirnom broju izvršilaca u organima državne uprave (Sl. list RCG br. 54/04).

Zakon o inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG br. 39/03) uređuje sve relevantne elemente inspekcijskog nadzora kojima se obezbjeđuje uvid u rad i postupanje ustanova, pravnih lica, državnih organa i organa opštine, Glavnog grada, Prijestonice i Republike, fizičkog lica i drugog subjekta u pogledu pridržavanja propisa i preduzimanje odgovarajućih mjera. Obuhvata opšta pitanja o vršenju inspekcijskog nadzora, načela inspekcijskog nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora, prava i obaveze subjekata nadzora i drugih lica, postupak inspekcijskog nadzora, posebne radnje inspekcijskog postupka, odnose inspekcijskih i drugih organa, troškove inspekcijskog postupka, zajedničko vršenje inspekcijskog nadzora i statusna pitanja i odgovornost inspektora.

Za sprovođenje ovog zakona doneseni su sledeći podzakonski akti: Uredba o zajedničkom inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG br. 48/03) i Pravilnik o legitimaciji inspektora (Sl. list RCG br. 48/03).

Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda (Sl. list RCG br. 41/03) odredjuje osnovnu misiju ove nove demokratske institucije i predstavlja institucionalni oblik brige i staranja o zaštiti i unapredjenju ljudskih prava i sloboda zajemčenih Ustavom, zakonima, ratifikovanim medjunarodnm ugovorima opšteprihvaćenim pravilima medjunarodnog prava. Za sprovođenje ovog zakona donesena su Pravila o radu Zaštitnika ljudskih prava isloboda (Sl. list RCG br. 6/04)

Zakonom o opštem upravnom postupku (Sl. list RCG br. 60/03) utvrdjena je procedura postupanja državnih organa i organa lokalne samouprave kada u upravnim stvarima, neposredno primjenjujući propise, rješavaju o pravima, obavezama ili pravnim interesima fizičkog lica, pravnog lica ili druge stranke, kao i kada obavljaju druge poslove utvrđene ovim zakonom. Obuhvata osnovna načela postupka, stvarnu i mjesnu nadležnost, određenja o stranci i njenom zastupanju, komunikaciu organa i stranaka, dostavljanje pismena, rokove u upravnom postuku, povraćaj u pređašnje stanje, održavanja reda, troškove postupka, tok postupka i donošenje rješenja, žalbeni postupak, naročite slučajeve poništavanja, ukidanja i mijenjanja rješenja, izvršenje rješenja, sprovođenja zakona i inspekcijski nadzor.Za sprovođenje ovog zakona donesena je Uredba o naknadi troškova u upravnom postupku (Sl. list RCG br. 6/04).

Zakon o državnim službenicima i namještenicima (Sl. list RCG br. 27/04 i 31/05) uređena su pitanja koja se odnose na status, odnosno položaj državnih službenika i namještenika koja se odnose na zasnivanje radnog odnosa, radna mjesta, prava i obaveze, odgovornost, raspoređivanje, ocjenjivanje, napredovanje i utvrđivanje sposobnosti, stručno usavršavanje, prestanak radnog odnosa, zaštitu prava državnih službenika i namještenika, upravljanje kadrovima i nadzor.

Za sprovođenje ovog zakona doneseni su sledeći podzakonski akti:
- Uredba o uslovima i postupku sprovođenja internog oglasa za popunu radnih mjesta u državnim organima (Sl. list RCG br. 73/04),
- Odluka o obrazovanju i sastavu Komisije za žalbe (Sl.list RCG, br. 69/04, 5/05, 20/05 i 59/05,53/07),
- Uredba o vrsti priznanja i postupku njihovog dodjeljivanja državnom službeniku i namješteniku (Sl. list RCG br. 20/05),
- Uredba o načinu i postupku ocjenjivanja probnog rada u državnim organima (Sl. list RCG br. 17/05),
- Uredba o kriterijumima za ocjenjivanje rada rukovodećeg lica u državnom organu (Sl. list RCG br. 27/05),
- Uredba o programu i načinu polaganja stručnog ispita za rad u državnim organima (Sl. list RCG br. 29/05 i 6/07)
- Uredba o postupku provjere sposobnosti za vršenje poslova državnog službenika i namještenika (Sl. list RCG br. 33/05)
- Etički kodeks državnih službenika i namještenika (Sl. list RCG br. 81/05).

Zakon o zaradama državnih službenika i namještenika (Sl. list RCG br. 27/04 i 17/07) sadrži normativna rješenja koja se odnose na ostvarivanje prava na zaradu, naknadu i druga primanja državnih službenika i namještenika, kao i pitanja strukture zarade, raspoređivanja u platne razrede, naknade i druga primanja, vođenje centralne i drugih evidencija i nadzor.

Za sprovođenje ovog zakona doneseni su sledeći podzakonski akti: Uredba o naknadama i drugim primanjima državnih službenika i namještenika (Sl. list RCG br. 24/05, 42/05 i 70/06 i Uredba o dodacima na zaradu državnih službenika i namještenika (Sl. list RCG br. 24/05).

1.1.3.2. Organizacija državne uprave

Organizacija državne uprave uspostavljena je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br. 16/07) u okviru 13 ministarstava, 15 uprava, 3 sekretarijata, 9 zavoda, 5 direkcija i jedne agencije.

Poslove državne uprave vrše ministarstva i drugi organi uprave. Pojedine poslove državne uprave vrše organi lokalne samouprave, ustanove i pravna lica, kao javna ovlašćenja, kada su im ti poslovi prenijeti, odnosno povjereni.

Rad organa državne uprave je javan. Građanima su dostupni podaci, dokumenta, izvještaji i informacije organa državne uprave, osim u slučajevima utvrđenim zakonom. Rad organa uprave podliježe kontroli.

Ministarstva se osnivaju za jednu ili više povezanih upravnih oblasti, zavisno od prirode, značaja i obima tih poslova i potrebe obezbjeđenja strategije razvoja. Ministarstva vrše poslove predlaganja unutrašnje i spoljne politike, vođenja razvojne politike, normativne djelatnosti i vršenja upravnog nadzora u skladu sa zakonom.
Ministarstva su:

1. Ministarstvo pravde,
2. Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave,
3. Ministarstvo odbrane,
4. Ministarstvo finansija,
5. Ministarstvo inostranih poslova,
6. Ministarstvo prosvjete i nauke,
7. Ministarstvo kulture, sporta i medija,
8. Ministarstvo za ekonomski razvoj,
9. Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija,
10. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede,
11. Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine,
12. Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja i
13. Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava.

Organi uprave se osnivaju za vršenje poslova izvršavanja zakona i drugih propisa, upravnih i stručnih poslova u upravnim oblastima u kojima se osnivaju ministarstva i u drugim oblastima, kada obim i priroda poslova zahtijevaju samostalnost u radu. Organi uprave su: uprave, kao organi koji vrše pretežno upravne i sa njima povezane stručne poslove; sekretarijati, zavodi, direkcije i agencije, kao organi koji vrše pretežno stručne poslove.

Uprave su organi koji neposredno izvršavaju zakone i druge propise i odlučuju o pravima i obavezama fizičkih i pravnih lica i drugih subjekata.

Uprave su:

1. Poreska uprava,
2. Uprava za nekretnine,
3. Uprava carina,
4. Uprava pomorske sigurnosti,
5. Veterinarska uprava,
6. Uprava za antikorupcijsku inicijativu,
7. Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma,
8. Uprava za šume,
9. Uprava za vode,
10. Uprava za kadrove,
11. Uprava policije,
12. Uprava za lijekove i medicinska sredstva,
13. Uprava za civilno vazduhoplovstvo,
14. Uprava za zaštitu konkurencije i
15. Uprava za igre na sreću.

Sekretarijati su organi uprave koji vrše pretežno stručne poslove, uz mogućnost vršenja određenih upravnih i drugih poslova.

Sekretarijati su:

1. Sekretarijat za zakonodavstvo,
2. Sekretarijat za razvoj,
3. Sekretarijat za evropske integracije.

Zavodi su organi uprave koji vrše stručne i sa njima povezane upravne poslove uz primjenu naučnih metoda i saznanja.

Zavodi su:

1. Zavod za statistiku,
2. Hidrometeorološki zavod,
3. Seizmološki zavod,
4. Zavod za međunarodnu - naučnu, prosvjetno-kulturnu i tehničku saradnju,
5. Zavod za školstvo,
6. Zavod za izvršenje krivičnih sankcija,
7. Državni arhiv,
8. Zavod za metrologiju,
9. Zavod za zbrinjavanje izbjeglica,
10. Zavod za intelektualnu svojinu.

Direkcije su organi uprave koji vrše pretežno stručne i sa njima povezane upravne poslove koji se odnose na oblast privrede. Direkcije su:

1. Direkcija javnih radova,
2. Direkcija za saobraćaj,
3. Direkcija za javne nabavke,
4. Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća,
5. Direkcija za zaštitu podataka.

Agencije su organi uprave koji vrše stručne i sa njima povezane upravne poslove koji se vrše uz primjenu tržišnih principa, odnosno pružanja usluga i obezbjeđuju unapređenje i razvoj – Agencija za duvan.

Agencija za promociju stranih investicija i Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja nijesu organi uprave, već su organi sui generis – osnovani posebnom odlukom Vlade, odnosno ustanovljeni zakonom.

Strateška načela za profesionalnu, efikasnu, odgovornu, ekonomičnu i politički neutralnu i servisno orjentisanu državnu upravu su uključena u Zakon o državnim službenicima i namještenicima, i zajedno sa Zakonom o zaradama državnih službenika i namještenika i drugim podzakonskim propisima, predstavljaju bazični preduslov reformskog djelovanja upravnog sistema u Crnoj Gori.

Izvršena je podjela zaposlenih u državnoj administraciji na državne službenike i namještenike. Državni službenik je lice koje obavlja pretežno upravne i sa njima povezane stručne poslove državnog organa, a namještenik zaposleno lice koje obavlja administrativno-tehničke i pomoćne poslove.

Novine u sistemu i procedurama zapošljavanja državnih službenika i namještenika, obezbjedjuju, pored ostalog, profesionalnost upravnog sistema, fleksibilnost i mobilnost kadra, praćenje i evidenciju internog tržišta rada, zakonitost i odgovornost u radu, odgovarajuće oblike, osnove i procedure zaštite državnog službenika i namještenika. U procesu zaštite državnih službenika i namještenika obezbjedjeno je odgovarajuće učešće sindikata, saglasno ulozi zaštite prava koja radnik ima u radu i po osnovu rada.

Državni službenici, odnosno namještenici radni odnos zasnivaju isključivo na osnovu javnog oglašavanja, s tim da rukovodeća lica radni odnos zasnivaju na osnovu javnog konkursa, kao jednog od vidova javnog oglašavanja. Tako se ostvaruju jednake dostupnosti radnih mjesta u državnim organima i opšti princip političke neutralnosti i nepristrasnosti u radu državnih službenika i, što je, naročito važno, izbor najboljeg kadra.

Zapošljavanje državnih službenika i namještenika sprovodi se preko organa za kadrovsko upravljanje u državnoj upravi - Uprave za kadrove, kao centralnog dijela organizacije kadrovskog sistema. Uprava obavlja sve poslove iz oblasti kadrovskog upravljanja i nije odgovorna samo za održavanje službeničkog sistema, već i za njegov razvoj. Funkcija ovog organa kreće se horizontalno kroz čitavu državnu upravu, a, na isti način, dobija povratne informacije iz cijele državne uprave. Ovakva tehnologija rada obezbjedjuje koncentraciju odgovarajućih podataka, informacija i dokumentacije na centralnom nivou, u okviru novog organa. Rezultat toga je Centralna kadrovska evidencija ili informaciona baza za sve postupke u vezi sa položajem pojedinog državnog službenika, odnosno namještenika.

Etički kodeks obezbjedjuje skup standarda i pravila ponašanja kojih je, državni službenik i namještenik, dužan da se pridržava u vršenju poslova državnog organa. Pored ostalog, odredjen je

princip lojalnosti državi, kao postulat za vršenje poslova državnog organa; vršenje poslova prvenstveno u javnom interesu, kao i u zaštiti ljudskih prava i sloboda; postupanje na nepristrasan način i politički neutralno; odredjeno je odgovarajuće ponašanje i postupanje sa strankama, sa neposrednim starješinom i sa drugim zaposlenim licima; obaveze u slučaju konflikta interesa; obezbjedjen je slobodan pristup infromacijama i obaveza čuvanja službene tajne; zaštite imovine i sredstava rada; očuvanje javnog povjerenja; očuvanje zdrave životne i radne sredine i utvrdjeni drugi principi i pravila ponašanja.

Komisija za žalbe

Za odlučivanje po žalbama protiv odluka o pravima i obavezama iz rada i po osnovu rada saglasno odredbama člana 111 Zakona o državnim službenicima i namještenicima, osnovana je Komisija za žalbe. Komisija je osnovana Odlukom Vlade (Sl. list RCG br. 69/04, 20/05, 59/05 i 53/07) i čine je predstavnici Ministarstva pravde, Ministarstva finansija, Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Sekretarijata za zakonodavstvo, Sindikata za upravu i pravosuđe, pravosudnih organa i stručnih službi. Za predsjednika i člana Komisije za žalbe može se imenovati lice koje je diplomirani pravnik i ima najmanje pet godina radnog iskustva, na period od četiri godine. Predsjednik i članovi komisije ne mogu biti ponovo imenovani.

Komisija za žalbe, Godišnji izvještaj o radu dostavlja Vladi Crne Gore i Ministarstvu nadležnom za poslove uprave, saglasno Zakonu o državnim službenicima i namještenicima.

1.1.3.3. Koordinacija procesa evropskih integracija

Vlada je, svjesna potrebe za modernizovanjem javne uprave i njenim kontinuiranim institucionalnim prilagođavanjem procesu evropskih integracija, uspostavila tri institucionalna mehanizma za koordinaciju procesa:

1. Tijela za koordinaciju evropskih integracija*: 1)Kolegijum* za evropske integracije, kao najviše vladino političko tijelo koje rukovodi pridruživanjem EU i koje se bavi političkim i strateškim pitanjima, a njime rukovodi predsjednik Vlade.;*2) Komisija za evropske integracije* kojim rukovodi potpredsjednik Vlade za evropske integracije, a predstavlja osnovno stručno tijelo za horizontalnu koordinaciju procesa pridruživanja, bavi se i koordinacijom pretpristupne pomoći. Potpredsjednik Vlade za evropske integracije je istovremeno i Nacionalni IPA koordinator – NIPAC;*3) Grupe za evropske integracije* kao osnovna stručna koordinaciona tijela zadužena za različite oblasti Acquis-a, koje odgovaraju strukturi pododbora iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (Vlada je donijela Odluku o obrazovanju sedam grupa za evropske integracije, »Službeni list RCG« br. 6/07).

2. Sekretarijat za evropske integracije (SEI) je odgovoran za koordinaciju nad procesom evropskih integracija, pravnu podršku u Procesu stabilizacije i pridruživanja, koordinaciju među-resorskih priprema za pregovore i koordinaciju pregovora sa EU, koordinaciju pripreme ključnih dokumenata vezanih za proces, praćenje implementacije sporazuma sklopljenih sa EU i aktivnosti zajedničkih tijela, osnovanih shodno ovim sporazumima, saradnju državnih organa sa institucijama i tijelima EU, država članica, zemalja kandidata i zemalja budućih kandidata tokom procesa stabilizacije i pridruživanja, saradnju sa skupštinskim tijelima, saradnju sa Misijom Crne Gore pri EU u Briselu.

3. EU jedinice su osnovane u svakom ministarstvu a zadužene su za rukovođenje i koordinaciju zadataka vezanih za evropske integracije u konkretnom ministarstvu i državnoj upravi uopšte.

Ministarstvo inostranih poslova je aktivno uključeno u koordinaciju procesa evropskih integracije u Vladi Crne Gore. Takođe, nadležno je i za ostvarivanje političkog dijaloga s EU i praćenje i usklađivanje crnogorskih stavova sa zajedničkom vanjskom i bezbjednosnom politikom EU i evropskom bezbjednosnom i odbrambenom politikom. Ove poslove Ministarstvo inostranih poslova ostvaruje djelovanjem Sektora za EU i NATO koji se bavi evropskim i evro-atlantskim integracijama Crne Gore kroz rad dvije direkcije: Direkcije za Evropsku uniju i Direkcije za NATO; kao i Stalne misije pri EU u Briselu.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
SEI - Koordinacija procesa pridruživanja EU	Postojeća	19	27	33	39	44	49

Napomena: Plan zapošljavanja za sektor za koordinaciju pomoći SEI je dat u poglavlju 3.22. NPI.

Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	219.328	284.203	360.740	426.881	482.626
Strana podrška	1.100.000				

Napomena: Iznos strane pomoći date u tabeli se odnosi na projekat "Usklađivanje zakonodavstva" iz IPA 2007 sredstava. Takođe, predviđa se podrška ostalih donatora u ovoj oblasti.

1.1.3.4. Lokalna samouprava – decentralizacija

1.1.3.4.1. Status

Normativni okvir

Zakon o lokalnoj samoupravi (Sl. list RCG br. 42/03, 28/04,75/05 i 13/06), kao sistemski zakon, uspostavio je sistem lokalne samouprave usaglašen sa Evropskom poveljom o lokalnoj samoupravi i usvojenim standardima Evropske zajednice, jer je građanin postao osnovni subjekat u odlučivanju u lokalnoj zajednici u pogledu prava i odgovornosti, a u skladu sa zakonskim ovlašćenjima. Ovim zakonom su usvojena načela iz Evropske Povelje o lokalnoj samoupravi, koja se odnose na decentralizaciju, demokratizaciju, supsidijernost, izravnjavanja hijerarhije između centralih i lokalnih organa, načelo samoorganizovanja i načelo održivog razvoja. U skladu sa navedenim načelima razrađeni su principi: odvojenost funkcija zakonodavne i izvršne funkcije, individualizacija odgovornosti predstavničkog organa, izvršnog i organa lokalne uprave i odgovornost lokalnih funkcionera, starješina organa lokalne uprave, čime su uspostavljeni zakonski uslovi za profesionalnu, depolitizovanu i efikasnu lokalnu samoupravu.

U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi doneseni su: Uredba o službenim zvanjima lokalnih službenika i namještenika; Pravilnik o obrascu i načinu vođenja evidencije asocijacija opština; Pravilnik o obrascu i načinu vođenja registra mjesnih zajednica i Pravilnik o službenim oznakama zaposlenih u organima lokalne uprave.

Zakon o finansiranju lokalne samouprave (Sl. list RCG br. 42/03 i 44/03, Sl. list CG, br. 4/08), je u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi izvršio promjenu u načinu finansiranja lokalnih zajednica. Ovim Zakonom je uspostavljen sistem koji ima za cilj da lokalna samouprava ima prihode primjerene svojim nadležnostima, da značajan dio tih prihoda potiče od lokalnih poreza i taksa, da su izvori prihoda za finansiranje lokalne samouprave raznoliki i elastični, koji omogućuju usklađivanje stvarnih potreba troškova koje nameću funkcije lokalne samouprave. Za opštine koje imaju deficit u budžetu predviđen je egalizacioni fond, radi ujednačivanja finansiranja njihovih potreba. Zakon je usaglašen sa odredbama paragrafa 9 Evropske Povelje o lokalnoj samouprave.

Zakon o izboru predsjednika opštine (Sl. list RCG br. 42/03), uredio je izbor predsjednika opštine, kao nosioca izvršne funkcije, od strane građana, neposrednim i tajnim glasanjem, na vrijeme od pet godina. Osnovna načela ovog zakona se baziraju na načelima utvrđenim Zakonom o lokalnoj samoupravi u pogledu razgraničenja ovlašćenja skupštine opštine, kao predstavničkog organa građana koja vrši funkciju legislative i predsjednika opštine koji vrši funkciju egzekutive.

Zakonom o Glavnom gradu (Sl. list RCG br. 65/05) izvršena je decentralizacija obrazovanjem dvije gradske opštine, kao specifičnih jedinica lokalne samouprave, koja vrše određena samoupravna i upravna ovlaščenja,sa organima kao i ostale opštine. Gradske opštine predstavljaju organizacione djelove Glavnog grada, koje su uspostavljene radi unapređenja efikasnosti u pružanju usluga građanima i učešća građana u obavljanju određenih poslova Glavnog grada, koje su u suštini, izvršnog karaktera.

Zakon o Prijestonici (Sl. list RCG br. 56/93), je uredio pitanja specifična za Cetinje, kao istorijskog, kulturnog i duhovnog centra Crne Gore. Imajući u vidu značaj Prijestonice, obaveza Supštine Crne Gore je da sjedišta pojedinih javnih, naučnih i kulturnih institucija bude u Prijestonici, kao i obaveza Vlade Crne Gore da odredi sjedište pojedinih ministarstava i drugih organa uprave u Prijestonici.

Program rada za bolju lokalnu samoupravu koji je usvojila Vlada 2005. godine definiše aktivnosti koje se odnose na zakonodavni i institucionalni okvir; nadzor; profesionalnu strukturu izabranih i postavljenih službenika; institucionalni dijalog; demokratsko učešće građana u javnom životu; liderstvo i strateško upravljanje; obuku lokalnih službenika i namještenika; finansiranje lokalne samouprave i

prekograničnu saradnju; dalju dogradnju lokalne samouprave, radi usaglašavanja sa pravom Evropske unije; implementaciju propisa u cilju obezbjeđivanje demokratskog, decentralizovanog, transparentnog, odgovornog i efikasnog sistema lokalne samouprave, koji služi potrebama građana i pruža mogućnost za lokalni i ekonomski razvoj.

Akcioni plan reforme lokalne samouprave za 2008. godinu, usvojio je Koordinacioni odbor za reformu lokalne samouprave, 21. januara 2008. godine, kojim su utvrđeni prioriteti koji se odnose na zakonodavni i institucionalni okvir u ovoj oblasti.

Institucionalni okvir

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave -Sektor za lokalnu samoupravu - obavlja poslove koji se odnose na organizaciju i djelokrug lokalne samouprave; funkcionisanje i primjenu propisa iz oblasti lokalne samouprave iz nadležnosti ovog ministarstva; teritorijalnu organizaciju lokalne samouprave; međunarodnu saradnju jedinica lokalne samouprave sa jedinicama lokalne samouprave drugih država; saradnju sa međunarodnim organizacijama i specijalizovanim tijelima; sprovođenje međunarodnih ugovora koji se odnose na lokalnu samoupravu; davanje mišljenja na zakone, druge propise ili opšte akte kojima se uređuje sistem državnih organa i lokalne samouprave. Ministarstvo, takođe, saglasno odredbama člana 125 Zakona o lokalnoj samuoupravi vrši nadzor nad radom organa lokalne samouprave –predsjednika opštine i skupštine opštine.

Koordinacioni odbor za reformu lokalne samouprave (Sl. list RCG br. 14/07 i 22/07) prati decentralizaciju i vrši evaluciju procesa reforme lokalne samouprave, na osnovu: Analize o poslovima lokalne samouprave; Analize o funkcionisanju lokalne samouprave i Analize o finansiranju lokalne samouprave, koje je usvojila Vlada 30. marta 2007. godine. Radom Koordinacionog tijela rukovodi ministar za unutrašnje poslove i javnu upravu, a u njegov sastav su uključeni predstavnici Vlade i predstavnici Zajednice opština. Koordinacioni odbor je 23.oktobra 2007. godine formirao :

Komisiju za upravnu decentralizaciju, čiji je zadatak da definiše prioritetne poslove decentralizacije javne uprave, u skladu sa Analizom o poslovima lokalne samouprave i Analizom o funkcionisanju lokalne samouprave. Njenim radom rukovodi pomoćnik ministra unutrašnjih poslova i javne uprave - Sektor za lokalnu samoupravu;

Komisiju za fiskalnu decentralizaciju, koja pruža pomoć Koordinacionom odboru u cjelokupnom zakonskom i strateškom okviru za fiskalnu decentarlizaciju, u skladu sa standardima Evropske unije i najboljom praksom zemalja članica EU. Radom komisije rukovodi pomoćnik ministra finansija i

Komisiju za saradnju na međunarodnom i i unutrašnjem planu, koja će na osnovu utvrđenih prioriteta Koordinacionog odbora, u skladu sa standardima Savjeta Evrope, uspostaviti saradnju na ekspertskom nivou, u cilju implementacije navedenih standarda u oblasti decentralizacije te uspostaviti komunikaciju sa donatorima, radi finansiranja projekata reforme lokalne.

1.1.3.4.2. Kratkoročni prioriteti

U 2008. godini donijeće se:

- Zakon o izboru odbornika i poslanika,
- Zakon o državnoj imovini u cilju usaglašavanja sa odrebama člana 116 Ustava,
- Zakon o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore,
- Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi,
- Zakon o ratifikaciji Evropske povelje o lokalnoj samoupravi ,
- Zakon o Prijestonici,
- Model programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala u lokalnoj samoupravi, sa Akcionim planom mjera za sprječavanje i suzbijanje korupcije na lokalnom nivou,
- Nacionalna trening strategija (NTS), sa Akcionim planom za implementaciju

U 2008. godini, usaglasiće se pojedini sektorski zakoni koji su u vezi sa poslovima lokalne samouprave, u skladu sa Akcionim planom reforme lokalne samouprave za 2008. godinu, koji je usvojio Koordinacioni odbor za reformu lokalne samouprave, u januaru 2008. godine, koji je prihvatila Vlada, krajem maja 2008. godine.

Aktivnosti u ovom periodu će se, takođe, odnositi i na: jačanje administrativnih kapaciteta Ministratstva unutrašnjih poslova i javne uprave, posebno prijemom novih službenika u Sektoru lokalne

samouprave; uvođenje i prenos novih funkcija lokalnoj samoupravi; unapređenje sistema zakonitosti i kvaliteta izvršavanja poslova, preko upravnog rješavanja i inspekcijskog nadzora i ratifikaciju Evropske Povelje o lokalnoj samoupravi i Madridske okvirne Konvencije o prekograničnoj saradnji, kao i drugih međunarodnih akata koji se odnose na prekograničnu saradnju.

Dalje aktivnosti će biti usmjerene na zaokruživanju zakonodavnog okvira, usvajanjem: zakona o Prijestonici kao istorijskom, kulturnom i duhovnom centru Crne Gore; zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore i zakona o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi, kojim će se saglasno odredbama člana 116 stav 2 i člana 117 stav 2 Ustava Crne Gore precizno urediti: poslovi lokalne samouprave, djelokrug, način rada, odgovornost potpredsjednika opštine, glavnog administratora, pitanje imovine opštine. Ovi zakonom predviđa se uspostavljanje grada kao posebne jedinice lokalne samouprave.

1.1.3.4.3. Srednjoročni prioriteti

- Na osnovu analiza zakonskog okvira, fukcionisanja i finansiranja lokalne samouprave utvrdiće se stepen uskladjenosti sektorskih zakona sa Zakonom o lokalnoj samoupravi, koje treba mijenjati i dopunjavati i usaglašavati sa pravom Evropske unije.
- Preduzeće se mjere i aktivnosti na jačanju Nacionalne asocijacije opština, kroz razvijanje mehanizma dijaloga, kako bi se obezbijedio puni doprinos predstavnika lokalnih zajednica u procesu reforme.
- Radiće se na uspostavljanju standarda za transparentnost i komunikaciju sa lokalnim zajednicama i standarda morala na lokalnom nivou i procesu za njenu primjenu i obezbjeđivanja ušešća građana u najvažnijim oblastima odlučivanja. Vremenski okvir za Program jačanja lokalne samouprave u Crnoj Gori će biti sproveden u skladu sa utvrđenim rokovima iz Strategije i Programa za bolju lokalnu samoupravu.
- Aktivnosti Vlade Crne Gore u daljoj reformi prvenstveno će se odnositi na dalji razvoj tržišnog i civilnog društva, vladavinu prava i saradnji sa međunarodnom zajednicom, a jedan od uslova za to je dobro organizovana i dobro vođena reforma lokalne samouprave, što podrazumijeva uvođenje promjena koje sistemski i trajno treba da poboljšaju i obezbijede zakonitost, efikasnost, efektivnost, ekonomičnost i etičku dimenziju, kao i sadržaj u radu lokalne samouprave.
- U tom cilju, dalja reforma lokalne samouprave u Crnoj Gori će biti u funkciji dalje i potpune harmonizacije unutrašnjeg prava sa pravom Evropske unije, što podrazumijeva dalju dogradnju propisa u ovoj oblasti. U tom cilju će se učiniti dodatni napori da se proces dalje reforme lokalne samouprave usaglasi sa pravom Evropske unije i izvrši implementacija propisa u ovoj oblasti kroz proces dacentralizacije i sprovođenje programa koji prate dalji proces reforme lokalne samouprave.

1.1.3.5. Reforma sektora bezbjednosti

1.1.3.5.1. Ministarstvo odbrane

Odbrana je novi resor u Vladi Crne Gore, koji pokriva Ministarstvo odbrane.

U periodu od osnivanja, Ministarstvo je bilo posvećeno zaokruživanju procesa reforme odbrane i stvaranju novog koncepta kolektivne sigurnosti. Ukinuta je vojna obaveza, broj vojnika smanjen za oko 54% u posljednje dvije godine, tako da on sada iznosi 2100 vojnika, u odnosu na 2400 koliko je planirano. Ministarstvo je preduzelo odgovarajuće mjere, kojima se pitanje viška zaposlenih nastoji riješiti bez socijalnih i političkih posljedica.

Uspostavljena je nova struktura Ministarstva odbrane, koju čine sektori za: (1) politiku odbrane, (2) ljudske resurse i pravne poslove, (3) materijalne resurse, (4) Generalštab, kao posebna organizaciona jedinica, kao i odjeljenja za: (1) odbrambeno bezbjednosne poslove, komunikaciju i kriptozaštitu i (2) inspekcijske poslove i unutrašnju kontrolu kao i službe za: (1) finansijsko i materijalno poslovanje i (2) stručno tehničke i pomoćne poslove, sa ukupno 374 zaposlena službenika i namještenika. Pri tome, prihvatajući međunarodne standarde, donijete su odluke o rasformiranju bivše Vojne obavještajne službe i Vojne bezbjednosne službe.

Usvojena je Strategija nacionalne bezbjednosti, kao najširi strateški dokument u skladu sa nacionalnim i bezbjednosnim interesima i ciljevima Crne Gore.

Usvojena je Strategija odbrane i doneseni: Zakon o odbrani (Sl. list RCG br. 47/07) i Zakon o Vojsci Crne Gore (Sl. list RCG br. 47/07). Po stupanju na snagu navedenih zakona, u cilju njihove potpune

implementacije započeta je aktivnost na pripremi 88 podzakonskih akata i planskih dokumenata. Očekuje se da će se ti akti donijeti u propisanim rokovima, odnosno do kraja prve polovine 2008.godine, a Plan odbrane Crne Gore u roku od devet mjeseci od donošenja odgovarajućeg podzakonskog akta. U prvom kvartalu 2008. godine Vlada je utvrdila Predlog zakona o učešću pripadnika Vojske Crne Gore, civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu, koji je u skupštinskoj proceduri.

Crna Gora je jasno definisala strateške ciljeve, među kojima evropske i evro-atlantske integracije predstavljaju prioritet, nakon čega je postala članica Partnerstva za mir 14. decembra 2006. godine.

U cilju upoznavanja javnosti o bezbjednosnim, ekonomskim i drugim prednostima integracija, a posebno članstva u NATO-u, usvojena je Komunikaciona strategija za evroatlantske integracije.

Vlada je takođe formirala Savjet za Partnerstvo za mir kojim predsjedava predsjednik Vlade, uz kopredsjedavanje ministra inostranih poslova i ministra odbrane.

Vlada je osnovala i Komisiju za međuresorsku saradnju kojom kopredsjedavaju Ministarstvo odbrane i Ministarstvo inostranih poslova, a koja se redovno sastaje i koordiniše sve aktivnosti Crne Gore po pitanju Partnerstva za mir. Uspostavljena je praksa redovnog direktnog izvještavanja Skupštine, podnošenjem godišnjeg izvještaja o radu od strane ministra odbrane, kao i posjeta Ministarstvu odbrane i jedinicama Vojske od strane parlamentaraca.

U skladu sa novim Ustavom Crne Gore konstituisan je Savjet za odbranu i bezbjednost i uređen način njegovog rada i odlučivanja.

Ministarstvo je već napravilo prve značajne korake predajom Prezentacionog dokumenta NATO-u za Partnerstvo za mir i potpisivanjem Sporazuma o bezbjednosti informacija sa NATO-om, koji će olakšati buduće aktivnosti i saradnju.

Osnovana je stalna Misija pri NATO-u u Briselu i Kancelarija za saradnju u okviru PzM u Monsu, kao važan korak u evro-atlantskim integracijama i urađena projekcija vojno-diplomatske mreže.

PARP (proces planiranja i revizije) i IPP (individualni program partnerstva) su predati NATO-u, a IPAP (akcioni plan individualnog partnerstva) je u završnoj fazi.

Crnoj Gori je od NATO uručen paket parnterskih ciljeva, čija je implamentacija u toku.

Nakon poziva Crnoj Gori da pristupi Intenziviranom dijalogu u Bukureštu, uradjen je Diskusioni dokument izmedju Crne Gore i NATO

Crna Gora je pristupila regionalnim mehanizmima kontrole naoružanja (Bečki dokument 99, Otavska konvencija i Sporazum o malom i lakom naoružanju) i podregionalnim mehanizmima kontrole naoružanja (Dejtonski sporazum).

Ostvaruje se intezivna saradnja sa više članica NATO-a i programa PzM. Posebna pažnja posvećena je saradnji u oblasti odbrane sa zemljama u regionu. U tom kontekstu potpisano je više bilateralnih sporazuma o saradnji u oblasti odbrane (SAD, Grčka, Njemačka, Norveška, Danska, Italija, Hrvatska, Slovenija, Makedonija), a u pripremi je još nekoliko sporazuma o saradnji u oblasti odbrane (BIH, Srbija, Albanija, Turska, Rumunija, Bugarska).

Zaključeni su ACSA i SOFA sporazumi, kao i Sporazum sa EUFOR-om i očekuje se potpisivanje Sporazuma sa NATO-om o tranzitnim aranžmanima za podršku mirovnim operacijama.

Crna Gora je uspostavila strateško partnerstvo sa SAD prilikom posjete sekretara za odbranu SAD, D.Ramsfelda, 26. septembra 2006. godine. Saradnja se ostvaruje u oblasti uništavanja viška naoružanja, kao i partnerskim odnosom sa Nacionalnom gardom države Mejn, te ekspertskom pomoći u izradi strateških dokumenata, edukaciji i obuci crnogorske vojske za učešće u mirovnim operacijama u inostranstvu.

Započeta je realizacija Programa uništavanja viška naoružanja – „MONDEM“, gdje su partneri Vlada CG, OEBS, UNDP.

Kada je riječ o finansijskim pitanjima, Crna Gora je za 2007. godinu opredijelila 2,04% BDP-a za sektor odbrane. S obzirom na očekivani rast BDP-a, ovaj iznos bi trebao da omogući sprovođenje reformi i nesmetano funkcionisanje odbrambenog sistema, bez ugrožavanja životnog standarda

građana i ekonomskog rasta. Za 2007. godinu, Ministarstvo je opredijelilo dio svog budžeta za aktivnosti u okviru Partnerstva za mir.

Kratkoročni prioriteti:

- Završiti normativno uređenje sistema odbrane i strateških dokumenata;
- Kvalitetno i ažurno ispunjavanje obaveza u okviru Partnerstva za mir;
- Učiniti dodatni napor da u toku 2008. godine Crna Gora ispuni uslove za program MAP - Akcioni plan za članstvo u NATO;
- Uključenje u punopravno članstvo SEDM-a i Jadranske povelje (A-3);
- U saradnji sa MIP nastaviti sa razvojem vojne diplomatije;
- Razviti akcioni plan za Partnerstvo za mir;
- Implementirati Master plan razvoja informatičke tehnologije u oblasti odbrane;
- Implementacija programa za uništenje viška naoružanja;
- Utvrditi organizacijsko formacijsku strukturu Vojske sa brojnom veličinom do 2400 pripadnika;
- Praćenje realizacije mjera iz Akcionog plana za implementaciju Komunikacione strategije;
- početak izrade Strategijskog pregleda odbrane
- opremanje jedinica Vojske Crne Gore po NATO standardima
- uvodjenje višegodišnjeg planiranja budžeta i izrada Pravilnika planiranja, programiranja, budžetiranja.

Srednjoročni prioriteti:

- Obezbijediti u što većem stepenu implementaciju partnerskih ciljeva i realizaciju preuzetih aktivnosti iz PARP-a;
- Nastaviti jačanje dobre regionalne odbrambene saradnje, proširiti saradnju na bilateralnom nivou sa evropskim državama;
- Intevizirati saradnju sa SAD i Nacionalnom gardom države Mejn;
- Izraditi godišnji vodič za planiranje u odbrani i nastaviti rad na razvoju sistema planiranja odbrane, politike odbrane, finansiranja i procedura u skladu sa NATO standardima;
- Izgradnja kapaciteta Ministarstva odbrane i edukacija kadra u cilju osposobljavanja za poslove odbrane;
- Razviti mehanizme za efikasniju i kvalitetniju saradnju sa Skupštinom;
- Nabavka uniformi i nove opreme u cilju modernizacije Vojske i približavanju interooperabilnosti sa NATO snagama, revitalizacija postojeće i nastavak izgradnje nove infrastrukture;
- Poboljšanje standarda zaposlenih;
- Obezbjeđenje školovanja kadra;
- Podmlađivanje kadra i popuna jedinica vojnicima po ugovoru;
- Implementacija vojno-vojne saradnje;
- Učešće u vježbama po NATO standardima i usvajanje procedura;
- Edukacija kadra i učenje engleskog jezika;
- Obuka pripadnika Vojske za učešće u mirovnim i humanitarnim misijama.

1.1.3.5.2. Policija

Sagledavajući značaj promjena i neophodnost reformi u svim segmentima kao preduslov za ulazak u Evropsku uniju, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave otpočelo je proces sveobuhvatnih reformi u skladu sa najboljim praksama i evropskim standardima. Ministarstvo je u aprilu 2002. godine, sačinilo dokument “Osnove strategije reforme MUP-a”, izvršena je procjena stanja u Ministarstvu i utvrđene preporuke i pravci razvoja MUP-a, odnosno oblasti u kojima je reforma neophodna. Ministarstvo je postavilo kao stratešku osnovu plana reformi viziju policije u budućnosti, kao profesionalne, depolitizovane i efikasne organizacije podvrgnute demokratskoj kontroli koja, kao primarni cilj ima zaštitu države i građana pod njenom jurisdikcijom.

Zakonom o policiji (Sl. list RCG br. 28 /05) i Zakonom o Agenciji za nacionalnu bezbjednosti (Sl. list RCG br. 28/05) nastavljeno je sa demokratskom reformom ovih organa, koja ima za cilj jačanje profesionalizma, odgovornosti, transparentnosti organizacije i načina rada. Zakonima je u potpunosti, i u skladu sa međunarodno-pravnim standardima, ispoštovan princip decentralizacije, kao i uvođenje građanske i parlamentarne kontrole rada policije. U skladu sa navedenim, donijeta je Uredba o obrazovanju policije; imenovan je direktor policije; usvojen je i objavljen Kodeks policijske etike; ojačano je Odjeljenje za unutrašnju kontrolu i kontrolu zakonitosti primjene policijskih ovlašćenja.

Vršenje policijskih poslova izmješteno je iz nadležnosti Ministarstva i povjereno samostalnom organu – Upravi policije. Takodje, iz Ministarstva je izmještena Služba državne bezbjednosti i formirana Agencija za nacionalnu bezbjednost kao organ sui generis. U skladu sa Zakonom o Agenciji za nacionalnu bezbjednosti, Agencija obavlja poslove nacionalne bezbjednosti koji se odnose na zaštitu Ustavom utvrđenog poretka, bezbjednost i teritorijalni integritet Crne Gore, Ustavom utvrđena ljudska prava i slobode, kao i druge poslove od interesa za nacionalnu bezbjednost .

Ministarstvo je zadržalo normativnu, razvojnu i kontrolno-nadzornu ulogu u oblastima policijskog rada i djelovanja, zbog čega je svrhu je formiran Sektor za odbrambeno - bezbjednosne pripreme i nadzor. Takodje, zadržane su nadležnosti u oblasti upravnih unutrašnjih poslova (državljanstvo, lične karte, registracija vozila i vozača, oružje, azil, migracije itd), za šta je formiran Sektor za upravne unutrašnje poslove. Nadležnosti Ministarstva su proširene i na oblast državne uprave, lokalne samouprave i vanrednih situacija i civilne bezbjednosti, što je takodje rezultiralo formiranjem odgovarajućih sektora.

Crnogorska policija je 31.12.2003. godine, preuzela nadležnost objedinjenja državne granice na cijeloj teritoriji. Donijeta je Strategija integrisanog upravljanja granicom i Akcioni plan za njenu implementaciju. Usvojen je Zakon o nadzoru državne granice, sprovedena je svobuhvatna obuka državnih službenika u zemlji i inostranstvu. Pojačana je i civilna kontrola granica. Planira se zaključivanje sporazuma o prekograničnoj policijskoj saradnji i protokol o zajedničkim patrolama duž granica, sa zemljama u okruženju.

U 2008. godini donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o policiji kojim će se izvršiti potrebno uskladjivanje sa Zakonikom o krivičnom postupku, kao i sa zakonima koji su u medjuvremenu doneseni ili su u postupku donošenja. U istom periodu donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru državne granice, kojim će se izvršiti usklađivanje sa bezbjednosnim standardima Evropske unije o prelaženju državne granice, posebno sa Uredbom (ES) broj 362/2006 Evropskog parlamenta kojim se uređuju procedure za sprovođenje Zakonika o šengenskim granicama.

Takođe će se donijeti Uredba o utvrđivanju područja graničnog prelaza, kojom će se utvrditi područje graničnog prelaza kao prostora koji je potreban za obavljanje granične kontrole sa objektima neophodnim za nesmetano i bezbjedno odvijanje saobraćaja, što je obaveza iz Zakona o nadzoru državne granice, kao i Uredba o standardima i uslovima koji moraju ispunjavati granični prelazi i kategorizaciji graničnih prelaza, kojom će se utvrditi uslovi opremljenosti graničnih prelaza tako da omogućavaju bezbjedno obavljanje granične kontrole i carinskog nadzora saglasno standardima.

Nastaviće se aktivnosti na reformi obrazovanja crnogorske policije, shodno Projektu reforme koji je usvojila Vlada 2005. godine, u skladu sa kojim je donijeta i Odluka o osnivanju Policijske akademije. Takođe, permanentna obuka pripadnika policije nastaviće se i kroz druge vidove obrazovanja, kako u zemlji tako i u inostranstvu. U tom cilju, Vlada će u 2008. godini razmatrati Izvještaj o aktivnostima na organizovanju obrazovanja, osposobljavanja i stručnog usavršavanja na Policijskoj akademiji, kojim će se dati pregled aktivnosti Policijske akademije na ostvarivanju djelatnosti za koju je osnovana – obrazovanje, osposobljavanje i stručno usavršavanje službenika i namještenika Uprave policije i Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave; obrazovanje, osposobljavanje i stručno usavršavanje lica za obavljanje poslova carinske kontrole, zaštite lica i imovine, detektivske djelatnosti i drugih poslova iz okvira djelatnosti Policijske akademije, sa predlogom mjera.

1.1.4. PRAVOSUĐE

1.1.4.1. Status

Normativni okvir

Zakon o sudovima (Sl. list RCG br. 5/02, 49/04 i 22/08) uređuje organizaciju i nadležnost sudova i uslove i postupak izbora sudija, ovlašćenja i sastav Sudskog savjeta, postupak disciplinske odgovornosti, prestanka i razrješenja funkcije, organizaciju rada sudova, slučajnu dodjelu predmeta, poslove sudske uprave i nadzora nad sudskom upravom.

Zakon o Sudskom savjetu (Sl. list CG br. 13/08) uređuje način rada i ostvarivanja ustavne nadležnosti Sudskog savjeta. Sudski savjet uveden je kao ustavna kategorija i uređen je njegov sastav i

nadležnosti koje su u odnosu na dosadašnja ovlašćenja znatno proširene, što stvara osnovu za jačanje nezavisnosti i samostalnosti pravosuđa.

Zakon o državnom tužiocu (Sl. list RCG br. 69/03) uređuje uslove i postupak imenovanja državnih tužilaca i zamjenika državnih tužilaca tako što je uveden Tužilački savjet koji utvrđuje predloge za imenovanje i razrješenje državnih tužilaca i njihovih zamjenika i obrazloženi predlog dostavlja Skupštini koja je nadležna za imenovanje i razrješenje, za razliku od prethodnog rješenja po kojem je Državnog tužioca birala Skupština, a ostale Vlada na predlog Državnog tužioca. Značajna novina je formiranje Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala pri Vrhovnom državnom tužiocu, čijim radom rukovodi specijalni tužilac za borbu protiv organizovanog kriminala. Specijalnog državnog tužioca imenuje Vrhovni državni tužilac iz reda državnih tužilaca i njihovih zamjenika uz njegovu pisanu saglasnost i prethodno pribavljeno mišljenje Tužilačkog savjeta. Način utvrđivanja predloga kandidata za imenovanje državnog tužioca i zamjenika bliže je uređena Poslovnikom Tužilačkog savjeta .

Organizacija i način rada organa za prekršaje uređena je Zakonom o prekršajima (Sl. list RCG br. 25/94, 29/94 i 48/99).

Zakonom o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku (Sl. list CG, br. br. 11/07) je propisana zaštita prava na suđenje u razumnom roku, kao i pravično zadovoljenje zbog povrede prava na suđenje.

Zakon o edukaciji u pravosudnim organima (Sl. list RCG br. 27/06) u skladu sa Osnovnim principima o nezavisnosti sudstva, Preporukom Komiteta ministara SE država članicama o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija, Evropskom poveljom o zakonu za sudije, Mišljenjem br. 4 Konsultativnog vijeća evropskih sudija o odgovarajućoj inicijalnoj i naknadnoj obuci za sudije na nacionalnom i evropskom nivou, propisuje inicijalnu i kontinuiranu obuku u pravosudnim organima. Zakonom je propisan i institucionalni okvir za sprovođenje edukacije preko Kordinacionog odbora i Programskih odbora i Centra za edukaciju u pravosudnim organima kao organizacione jedinice Vrhovnog suda, koji je zadužen za organizaciju sprovođenja edukacije.

Zakon o notarima (Sl. list RCG br. 68/05) ustanovljava u pravni sistem institut notara kao javnu službu. Ovim zakonom uređuju se poslovi notara, organizacija notarske službe, uslovi za obavljanje i razlozi za prestanak notarske djelatnosti, nazor nad radom notara, disciplinska odgovornost notara i druga pitanja od znađaja za obavljanje notarske djelatnosti.

Zakon o advokaturi (Sl. list RCG br. 79/06) uređuje advokaturu kao samostalnu i nezavisnu službu za pružanje pravne pomoći u skladu sa Preporukom (2000) 21 Komiteta ministara Savjeta Evrope država članica o slobodi vršenja profesije advokata. Kao značajna novina zakona u cilju jačanja samostalnosti i nezavisnosti advokature je što se daje samostalnost Advokatskoj komori za donošenje Advokatske tarife, dok visinu naknade za odbrane po službenoj dužnosti utvrđuje Advokatska komora posebnim aktom uz prethodnu saglasnost Vlade.

U okviru reforme krivičnog zakonodavstva donijeti su Krivični zakonik (Sl. list RCG br. 70/03 i 13/04), Zakonik o krivičnom postupku (Sl. list RCG br. 71/03, 7/04 i 47/06), Zakon o zaštiti svjedoka (Sl. list RCG br. 65/04) i Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (Sl. list RCG br. 2/07 i 13/07). Krivičnim zakonikom uvedene su novine u pogledu: instituta neznatne društvene opasnosti, sile i prijetnje, odgovornosti pravnih lica za krivična djela, nove vrste kazni – rad u javnom interesu, mogućnost alternativnog kažnjavanja, odmjeravanje kazne u dnevnim iznosima, predviđena su ograničenja izricanja uslovne osude, a u posebnom dijelu propisana je strožija kazna za krivična djela koja se vrše na organizovan način. U procesnom krivičnom zakonodavstvu u cilju normativnog uređenja na principu stvaranja garancija i ustanovljena pravila koja će omogućiti da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog djela izrekne sankcija uvedena su neka nova prava koja okrivljeni nije imao. Tako, osumnjičeno lice već na prvom saslušanju mora biti obaviješteno o krivičnom djelu za koje se tereti i osnovima sumnje protiv njega, kako bi mogao odlučiti o tome na koji način će se braniti. Licu lišenom slobode se garantuju i druga prava: obavještenje o razlozima lišenja sloboda na jeziku koji razumije, pravo da nije dužno ništa da izjavi, da može sam izabrati branioca, kao i pravo da o njegovom lišenju slobode budu upoznati njegovi najbliži. Državni tužilac je dobio aktivniju ulogu u dokazivanju krivičnih djela i gonjenju učinilaca kao rukovodilac pretkrivičnog postupka, što ima za cilj da omogući sudu da vrši svoju izvornu funkciju-suđenje. Uvedena je i zabrana iznuđivanja iskaza na kome ne može biti zasnovana sudska odluka i posebne istražne tehnike, odnosno mjere tajnog nadzora. Posebna pažnja je posvećena procesuiranju krivičnih djela izvršenih na organizovan način, pa su iz tih razloga i detaljno propisana posebna pravila za vođenje

krivičnog postupka za tu vrstu najtežeg kriminaliteta. Progresivni razvoj međunarodnog prava doveo je do koncipiranja novih instituta koje je trebalo implementirati u crnogorsko krivično zakonodavstvo. Iz tog razloga usvojene su 2006. godine izmjene i dopune Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku. Najznačajnije izmjene i dopune se odnose na proširenje primjena načela odloženog krivičnog gonjenja prema maljoljetnicima i proširuje se primjena alternativnih sankcija i usklađuju se krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka.

Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (Sl. list RCG br. 2/07 i 13/07) uređena je odgovornost pravnih lica za krivična djela kao novine u pravnom sistemu.

Nakon što je Crna Gora preuzela u svoju isključivu nadležnost normativno uređenje funkcionalnog dijela građanskog prava, započela je reforma usvajenjem Zakona o parničnom postupku (Sl. list RCG br. 22/04 i 76/06), Zakona o izvršnom postupku (Sl. list RCG br. 23/04), Zakona o posredovanju (Sl. list RCG br. 30/05), Zakona o notarima (Sl. list RCG br. 68/05), Zakona o vanparničnom postupku (Sl. list RCG br. 27/06). Ovim zakonima uvode se nova načela i procesni instituti u cilju efikasnije i bolje zaštite povrijeđenih i ugroženih subjektivnih prava u sudskim postupcima. Zakonom o parničnom postupku uvodi se akuzatorsko načelo postupka, kojim se teret dokazivanja sa sudova prenosi na stranke, poboljšavaju se rješenja kojima je uređena dostava, uvode se novčane kazne za nepoštovanje suda. Pojedini rokovi su skraćeni i jasno zakonom precizirani, a pojedine radnje se mogu isticati do zakonom određenih stadijuma postupka, kao što su: protivtužba, preinačenje tužbe i ukinut je institut mirovanja postupka. Jedna od značajnijih novina je uvođenje mogućnosti posredovanja, kao i zaključenje sudskog poravnanja i u postupku po žalbi. Postupak pred arbitražama je u najvećoj mjeri usaglašen sa međunarodnim standardima. Tako je kao lex specialis donijet Zakon o posredovanju (Sl. list RCG br. 30/05), kojim je detaljno uređen postupak posredovanja. Novim Zakonom o izvršnom postupku izvršena je reforma izvršnog postupka kako bi se pokušalo da na odgovarajući način budu prevaziđena neadekvatna rješenja u domenu sudskog izvršenja.

Strategiju reforme pravosuđa 2007-2012 godine, Vlada je usvojila u junu 2007. godine. Strategijom su određeni osnovni ciljevi dalje reforme pravosuđa za naredni petogodišnji period. Kao ključni ciljevi reforme predviđeni su jačanje nezavisnosti, efikasnosti i dostupnosti pravosuđa, jačanje javnog povjerenja u pravosudje. Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa predviđene su konkretne mjere koje treba preduzeti za realizaciju navedenih ciljeva sa određenjem nadležnog organa i roka za njihovu realizaciju. Akcioni plan je usvojila Vlada u decembru 2007. godine.

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir pravosudnog sistema čine 15 osnovnih sudova, dva viša, dva privredna, Apelacioni, Upravni i Vrhovni sud. Za obavljanje administativnih i finansijskih poslova za potrebe sudova pri Vrhovnom sudu je osnovan Administrativni ured. Poslove državnog tužilaštva obavlja 13 osnovnih državnih tužilaca, dva viša, Vrhovni državni tužilac i Specijalni tužilac za suzbijanje organizovanog kriminala. Za vođenje prekršajnog postupka nadležno je 17 područnih organa za prekršaje, ministarstva, organi državne uprave i organi lokalne samouprave i Vijeće za prekšaje.

Advokatska komora je oblik udruživanja i organizovanja advokata i zastupnih interesa advokature u pravosudnom sistemu. Vlada će u 2008 godini utvrditi Predlog izmijena i dopuna Zakon o notarima kojim će se stvoriti pravne pretpostavke za uvođenje ovog instituta u pravni sistem Crne Gore, izmijeniti postojeća rješenja koja su se u uporednim pravnim sistemima u okruženju pokazala kao slabost i predstavljala ograničenje u radu notara.

Zakonom o edukaciji u pravosudnim organima Centar za obuku sudija je transformisan u Centar za edukaciju u pravosudnim organima.

1.1.4.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U skladu sa ustavnim odredjenjima donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu, kojim će se urediti uslovi za izbor nosilaca pravosudne funkcije kako bi na osnovu utvrđenih uslova vršio odabir najkvalitetnijeg kadra za rad u pravosudnim organima i time doprinijelo jačanju samostalnosti i nezavisnosti pravosudja.
Donijeće se Program rješavanja zaostalih predmeta

U pogledu usaglašavanja Krivičnog zakonika sa EU zakonodavstvom pristupiće se izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika

Da bi se uspostavila notarska služba u Crnoj Gori donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o notarima i donijeti Pravilnik o radu notara i drugi nedostajući podzakonski akti kako bi bilo moguće organizovati notarski ispit, izvršiti izbor prvih notara koji će otpočeti sa radom.

Značajna reformska aktivnost će se sprovesti u dijelu donošenja posebnog zakona o maloljetničkom pravosuđu, kojim će se na jedinstven način dati normativan okvir za organizaciju nadležnosti i postupak prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom.

Izmjenama i dopunama Zakona o edukaciji u pravosudnim organima izmjestiće se Centar za edukaciju u organizacionu jedinicu Sudskog savjeta.

U pogledu jačanja efikasnosti planira se donošenje Zakonika o krivičnom postupku tako što će se revidirati uloga istrašnog sudije u pretkrivičnom postupku, i rukovodjenje istragom će se povjeriti državnom tužiocu. Zakon treba biti usvojen 2008. godine, a njegova primjena otpočeće 2009.godine.

Kako Zakon o izvršnom postupku nije doprinio efikasnijem izvršnom postupku i kako se na godišenjem niovou iz izvještaja o radu sudova vidi da veliki broj izvršnih predmeta ostaje neriješen, donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršnom postupku .

Godišnji program edukacije i posebne programe edukacije pripremaće se na osnovu stvarno utvrđenih potreba za obukom u obređenim oblastima, a naročitu u dijelu pripreme za preuzimanje obaveza iz Evropskog partnerstva.

U pogledu reforme prekršajnog sistema donijeće se i Zakon o prekršajima 2009. godine. Ovim zakonom urediće se na nov način organizacija organa za vođenje prekršajnog postupka, kao i sam postupak, u cilju povećanja efikasnosti u radu ovih organa. Takođe i ovaj zakon će se usaglasiti sa modernim principima prekršajnog prava i međunarodnim dokumentima.

Sagledaće se način vođenja sudskih i tužilačkih statistika i naći odgovarajući model vodjenja statističkih izvještaja o radu u pogledu podataka koje treba da sadrže kako bi podaci dobijeni na osnovu izvještaja o radu mogli poslužiti kvalitativnom i kvanititavnim praćenju radu pravosudnih organa.

Normativno će se urediti zastupanje države u imovinsko-pravnim sporovima.

Institucije

Formiraće se Sudski savjet kao samostalan i nezavistan organ i obrazovati Sekretarijat Sudskog savjeta kao organizaciona jedinica za podršku ostvarivanju nadležnosti Sudskog savjeta,

Transformisaće se Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije u organizacionu jedinicu Sudskog savjeta,

Za praćenje ostvarivanja predviđenih mjera Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa obrazovaće se Komisija za monitoring,

U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu i novim Zakonikom o krivičnom postupku utvrdiće se adekvatan broj mjesta državnih tužilaca i njihovih zamjenika za efikasno sprovođenje istrage pod rukovodstvom državnog tužilaštva,

Jačati kapacitete Specijalnog državnog tužioca povećanjem broja zamjenika specijalnog tužioca i njihova specijalizacija za određene oblike organizovanog kriminala i korupcije,

Reorganizovaće se službe sudskih izvršitelja u skladu sa izmjenama Zakona o izvršnom postupku,

Formiraće se novi organ za zastupanje imovinskih interesa Crne Gore, obezbijediti kadar i prostor, opremu i finansijska sredstva za njegov rad,

U Ministarstvu pravde jačati kapacitete za obavljanje poslova evropskih integracija i praćenja usaglašavanja propisa sa zakonodavstvom EU što će zahtijevati povećanje broja službenika i usvršavanje postojećeg kadra,

U 2008. godini realizovaće se projekat Pravosudnog informacionog sistema i uspostaviti informacioni sistem i obezbijediti neophodan kadar i centralizovati nadgledanje funkcionisanja pravosudnog informacionog sistema kod jednog organa,

Imenovati prve notare u toku 2008. godine i formirati Notarsku komoru.

Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu 2010 -2012 godine

Doniijeće se novi Zakon o sudovima i Zakon o državnom tužiocu kojim treba racionalizovati sudsku i državno tužilačku mrežu, kako u pogledu stvarne, tako i u pogledu mjesne nadležnosti, i specijalizacije za pojedine pravne oblasti,
Usvojiti 2010. godine izmjene Zakon o advokaturi radi njegovog usaglašavanja sa Direktivom 31977L0249 i 31998L0005 u dijelu stvaranja uslova za nesmetano zastupanje inostranih advokata pred pravosudnim organima,
Donijeti Zakon o zaštiti oštećenih u krivičnom postupku u skladu sa Direktivom 32004L0080,
U skladu sa novim zakonom o prekršajima donijeti podzakonska akta za implementaciju
Analizirati nivou ostvarenih reformskih aktivnosti koje su planirane u periodu 2008-2009. godina i nastaviti sa njihovom realizacijom,
Sagledati dostignuti nivo usaglašenosti propisa sa evropskim zakonodavstvom i prema utvrđenom nivou usaglašenosti napraviti plan potreba izmjena propisa radi ostvarivanja potpune usaglašenosti.

Institucije

Izvšiće se reorganizacija sudova i državnog tužilaštva u skladu sa promjenama Zakona o sudovima i Zakona o državnom tužiocu,
Obrazovaće se fond za kompezaciju žrtava krivičnih djela,
Reorganizovaće se organi nadležni za vodjenje prekršajnog postupka u skladu sa novim Zakonom o prekršajima.

1.1.5. ANTI-KORUPCIJSKE MJERE

1.1.5.1. Postojeće stanje

Program i Akcioni plan za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala

Vlada Crne Gore je donijela **Program borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala** (avgusta 2005. godine) i **Akcioni plan za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala** (jula 2006. godine) i osnovala tijelo za praćenje implementacije Akcionog plana - Nacionalnu komisiju za sprovodjenje Akcionog plana za implementaciju Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala (februara 2007. godine), koja je sastavljena od najviših predstavnika zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, kao i predstavnika nevladinog sektora.

Akcioni plan za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kirminala je srednjoročni dokument, projektovan na period od tri godine. Njime su ustanovljene konkretne mjere i aktivnosti, nadležni organi i institucije, rokovi, indikatori uspjeha i faktori rizika. U njegovoj izradi posebna pažnja je posvećena: Odluci Savjeta o principima, prioritetima i uslovima sadržanim u Evropskom partnerstvu od 28. januara 2007. godine, UN Konvenciji o transnacionalnom organizovanom kriminalu, UN Konvenciji protiv korupcije, Evropskoj Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rezoluciji Savjeta Evrope (97) 24 o Dvadeset vodećih principa za borbu protiv korupcije (GRECO); Principima za unaprjedjenje borbe protiv korupcije u zemljama koje pristupaju EU, zemljama kandidatima i trećim zemljama. Predstavnici nevladinog sektora učestvovali su u kako u izradi Programa tako i u izradi Akcinog plana za njegovo sprovodjenje.

Vlada Crne Gore je, jula 2007. godine, prihvatila **Prvi izvještaj** o realizaciji mjera iz Akcionog plana za sprovođenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, za period septembar 2006. – maj 2007. godine, kao i **Drugi izvještaj** o realizaciji mjera iz Akcionog plana za sprovođenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, za period septembar 2006. – decembar 2007. godine, marta 2008.godine.

Skupština Crne Gore je donijela **Rezoluciju o borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala** (Sl. list CG, broj 02/08) kojom je, pored ostalog, izrazila spremnost da se svim svojim kapacitetima angažuje na izgradnji nacionalnog antikorupcijskog zakonodavstva i na uspostavljanju što tješnje međunarodne i regionalne saradnje u oblasti suzbijanja korupcije i organizovanog kriminala. Istovremeno se obavezala da, saglasno preuzetim obavezama sa Regionalne konferencije Jugoistočne Evrope, GOPAK-Globalna organizacija parlamentaraca protiv korupcije, osnuje nacionalni ogranak parlamentaraca Crne Gore u borbi protiv korupcije, u kome bi bili zastupljeni predstavnici svih radnih tijela Skupštine.

Normativni okvir

U sprovođenju sveobuhvatne reforme pravosudnog sistema, Crna Gora je, donošenjem Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku, Zakona o zaštiti svjedoka, kao i Zakona o odgovornosti pravnih lica za krivična djela izvršila značajnu reformu krivičnog zakonodavstva. Kroz uspješnu saradnju sa Savjetom Evrope, OEBS-om, UNDP-em i drugim međunarodnim organizacijama, tokom pripreme i izrade navedenih zakonskih rješenja, crnogorsko krivično zakonodavstvo uskladilo sa brojnim međunarodnim aktima i standardima iz ove oblasti. Zakonikom o krivičnom postupku je ustanovljen Specijalni tužilac za borbu protiv organizovanog kriminala i uvedeno korišćenje savremenih sredstava i metoda u procesu prikupljanja dokaza, što je od izutnog značaja u postupku dokazivanja krivičnih djela korupcije . Što se tiče Zakona o zaštiti svjedoka, treba naglasiti da je ova materija, po prvi put, regulisana u pravnom sistemu Crne Gore, čime je osigurana efikasnija borba protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl. list RCG br. 55/03, 58/03 i 17/05, Sl.list CG br.4/08) u skladu sa kojim je formirana Uprava za spriječavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao samostalni i operativni organ koji obavlja poslove preduzimanja aktivnosti i mjera za prevenciju i borbu protiv pranja novca. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju pranja novca Zakon je dopunjen odredbama o sprječavanju finansiranja terorizma, čime je pozitivno zakonodavstvo u ovoj oblasti gotovo u potpunosti usklađeno sa zahtjevima međunarodnih organizacija i institucija.

U okviru reforme državne uprave i Strategije reforme državne uprave 2002-2009.godine, usvojen je čitav niz sistemskih zakona čime je i na antikorupcijskom planu, ostvaren značajan progres (Zakon o državnoj upravi, Zakon o državnim službenicima i namještenicima, Zakon o zaradama državnih službenika i namještenika dr.). Osnivanjem Uprave za kadrove, kao organa koji ima važnu funkciju u permanentnom usavršavanju službenika i namještenika u državnoj upravi, realizuju se i posebni programi edukacije o prevenciji i represiji korupcije. Za reformski proces u ovom segmentu važno je i donošenje slijedećih zakona: Zakona o opštem upravnom postupku, Zakona o upravnom sporu, Zakona o inspekcijskom nadzoru, Zakona o zaštitniku ljudskih prava i sloboda, kao i formiranje Upravnog suda. U okviru medjuinsitucionalne saradnje, unaprijedjeni su mehanizmi razmjene podataka izmedju policije, tužilaštva i sudstva, kako bi se obezbijedilo efikasnije praćenje aktivnosti ovih organa, posebno u vezi sa procesuiranjem i sudjenjem za krivična djela korupcije.

Važni anti-korupcijski zakoni su i Zakon o javnim nabavkama, Zakon o finansiranju političkih partija, Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji, Zakon o konfliktu interesa i Zakon o slobodnom pristupu informacijama.

Institucionalni okvir

Nacionalna komisija za praćenje implementacije Akcionog plana za sprovođenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala (Sl.list RCG Br. 15/07) osnovana je sa zadatkom da rukovodi, organizuje i sinhronizuje aktivnosti organa državne uprave i ostalih nadležnih institucija u sprovođenju Akcionog plana. Nacionalna komisija je utvrdila metodologiju rada i utvrdila plan redovnog mjesečnog izvještavanja (do 10. u mjesecu) za sve institucije uključene u implementaciju Akcionog plana.

U skladu sa Zakonom o konfliktu interesa (Sl. list RCG br. 42/04 i 17/05) formirana je **Komisija za utvrđivanje konflikta interesa**, čime su ostvareni neophodni preduslovi za uspješnu implementaciju Zakona, čiji je osnovni cilj podizanje nivoa povjerenja u legitimno i nepristrasno vršenje vlasti, uz pridržavanje etičkih normi i kodeksa ponašanja. Skupština je obrazovala Komisiju za utvrdjivanje konflikta interesa kao nezavisno tijelo (Sl. list RCG br. 53/04), koju čini predsjednik i četiri člana, na period od 5 godina, uz mogućnost ponovnog izbora. Donijeta su Pravila o postuku pred Komisijom za utvrdjivanje konflikta interesa i Poslovnik o radu Komisije. Komisija je objavila slijedeće obrasce: Izvještaj o prihodima i imovini, Evidencija Izvještaja o prihodima i imovini javnih funkcionera, Prijava o poklonu. Izrađena je baza podataka zajedno sa NVO CEMI i javno objavljivanje podataka dostupno je na internetu (www.konfliktinteresa.cg.yu). Komisija jednom godišnje podnosi Izvještaj o radu Skupštini CG. Prvi izvještaj je prihvaćen 26. jula 2006, a drugi 13.juna 2007.godine.

Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki obezbjeđuje uslove za ekonomičnu, efikasnu i transparentnu upotrebu javnih sredstava i stvaranja konkurentnih i ravnopravnih uslova za sve ponuđače. Ova Komisija pored ostalog vrši i sledeće poslove: prati i analizira ostvarivanje sistema

javnih nabavki sa stanovišta usaglašenosti sa pravom Evropske unije i predlaže mjere kojima se obezbjeđuje ta usaglašenost; daje prethodnu saglasnost naručiocima na odabir vrste postupka u slučajevima predviđenim ovim zakonom; objavljuje pozive za javno nadmetanje i odluke o dodijeljenim ugovorima na internet stranici tog organa uprave u slučajevima predviđenim zakonom; obavještava Državnu revizorsku instituciju i podnosi prijave ostalim nadležnim organima o slučajevima kršenja postupaka javnih nabavki za koje sazna u vršenju poslova iz svoje nadležnosti.

Uprava za antikorupcijsku inicijativu vrši poslove uprave koji se odnose na: propagandno-preventivno djelovanje, kao što su podizanje nivoa javne svijesti o problemu korupcije i sprovođenje istraživanja o obimu, pojavnim oblicima, uzrocima i mehanizmima nastanka korupcije; saradnju sa nadležnim organima u cilju izrade i implementacije zakonodavnih i programskih dokumenata od značaja za prevenciju i suzbijanje korupcije; saradnju sa nevladinim i privatnim sektorom u cilju suzbijanja korupcije; saradnju sa državnim organima u postupku po prijavama korupcije koje Uprava dobija od građana i drugih subjekata; predlaganje Vladi zaključivanja i primjene evropskih i drugih antikorupcijskih međunarodnih standarda i instrumenata; praćenje implementacije preporuka Grupe zemalja Savjeta Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO); koordinaciju aktivnosti koje proizilaze iz primjene Konvencije Ujedinjenih Nacija protiv korupcije, vršenje drugih poslova koji proizilaze iz članstva u Paktu stabilnosti za jugoistočnu Evropu i u drugim međunarodnim organizacijama i institucijama, kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Uprava za antikorupcijsku inicijativu, u saradnji sa Ministarstvom prosvjete i nauke, održala je predavanja o korupciji u visokoškolskim ustanovama u Crnoj Gori. Februara 2006. godine, otvorena je posebna telefonska linija za prijave korupcije i pružanje gradjanima pravne pomoći u vezi sa procedurama koje im stoje na raspolaganju za zaštitu njihovih prava. Takodje, kreirana je mreža kontakt osoba u nadležnim državnim organima za suzbijanje korupcije, kao i distribuiran propagandno-preventivni materijal (bilbordi, posteri, brošure, objavljivanje u dnevnin novinama i sl). Shodno navedenim aktivnostima, Vlada Crne Gore je, juna 2007. godine, usvojila Izvještaj o realizaciji projekta »Jačanje institucionalnih kapaciteta Uprave za antikorupcijsku inicijativu za postupanje u slučajevima prijave krivičnih djela korupcije", kojim je naglašena potreba da Uprava nastavi sa navedenim aktivnostima u cilju, još efikasnijeg preventivnog djelovanja.

Crna Gora je, oktobra 2006. godine, deponovala kod Generalnog sekretara UN-a instrument o pristupanju Konvenciji UN protiv korupcije. U skladu sa Akcionim planom za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, jedna od obaveza Uprave za antikorupcijsku inicijativu se odnosi se na uskladjivanje crnogorskog zakonodavstva sa odredbama UN Konvencije protiv korupcije. Obaveza harmonizacije našeg zakonodavstva sa ovom konvencijom predstavlja i jedan od prioriteta definisanih u Evropskom partnerstvu za Crnu Goru. Ovu aktivnost Uprava za antikorupcijsku inicijativu je realizovala u saradnji sa Kancelarijom Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) i Organizacijom za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE) / Misija u Crnoj Gori, kroz koju su obezbijedjena ekspertska mišljenja UNODC-a, SIGMA-e i UNCITRAL-a na krivično zakonodavstvo, Zakon o javnim nabavkama i Zakon o konfliktu interesa. Navedena mišljenja govore o visokom stepenu usaglašenosti ovih zakona sa UN Konvencijom protiv korupcije, izuzimajući Zakon o konfliktu interesa, koji je potrebno unaprijediti i inovirati.

U odnosu na Krivičnopravnu Konvenciju Savjeta Evrope protiv korupcije, u Crnoj Gori je sproveden Prvi i Drugi krug GRECO evaluacije, čiji je Izvještaj usvojen, oktobra 2006. godine. Shodno navedenom, Vlada Crne Gore je zadužila Upravu za antikorupcijsku inicijativu da koordinira aktivnosti na implementaciji 24 obavezujuće preporuke sadržane u Izvještaju. U vezi sa druga dva dokumenta Savjeta Evrope, usvojen je Zakon o ratifikaciji Dodatnog protokola na Krivičnopravnu konvenciju Savjeta Evrope protiv korupcije, a predlog Zakona o ratifikaciji Gradjanskopravne Konvencije protiv korupcije se nalazi u skupštinskoj proceduri.

Imajući u vidu potrebu da se detaljno prouči fenomen korupcije, kao i njeni pojavni oblici i oblasti u kojima se javlja, Uprava za antikorupcijsku inicijativu je, zajedno sa UNDP-em započela istraživanje o korupciji u oblasti sudstva, a tokom naredne godine, sprovešće se istraživanja u obrazovanju, lokalnoj samoupravi i zdravstvu. Analize rezultata istraživanja biće prezentirane javnosti, i poslužiti kao osnov za definisanje budućih preventivnih antikorupcijskih aktivnosti.

Na medjunarodnom planu, Crna Gora ostvaruje intenzivnu saradnju sa medjunarodnim organizacijama i institucijama od značaja za borbu protiv korupcije. Potpisavši Sporazum i Akcioni

plan 2000. godine, Crna Gora je postala punopravan član Antikorupcijske inicijative Pakta stabilnosti (RAI). Zajedno sa drugim članicama RAI-a, Crna Gora je potpisala Deklaraciju o deset zajedničkih mjera za borbu protiv korupcije u jugoistočnoj Evropi, maja 2005. godine (Briselska deklaracija) i Memorandum o razumijevanju po pitanju saradnje u borbi protiv korupcije za jugoistočnu Evropu (april 2007, Zagreb), kojima je potvrdjen princip „regionalnog vlasništva" zemalja članica. Oktobra 2007. godine Crna Gora je, po drugi put, bila domaćin sastanka Rukovodne grupe ove inicijative, kojom prilikom je odlučeno da će, direktor Uprave za antikorupcijsku inicijativu, u naredne dvije godine, predsjedavati ovom inicijativom.

Od juna 2006. godine, Crna Gora je punopravna članica **GRECO-a** (Grupe zemalja Savjeta Evrope za borbu protiv korupcije), kroz koji se vrši monitoring implementacije konvencija Savjeta Evrope za borbu protiv korupcije, a naredni izvještaj o primjeni preporuka ovog tijela, Crna Gora će dostaviti krajem maja 2008. godine. Kontinuirana saradnja na ovom planu ostvaruje se putem zajedničkih projekata sa OSCE-om/Misija u Crnoj Gori, UNDP-em/ Kancelarija u Crnoj Gori, Savjetom Evrope/Kancelarija u Crnoj Gori, EAR-om/Kancelarija u Crnoj Gori, Ambasadom SAD i dr. Takodje, brojne antikorupcijske aktivnosti Crna Gora realizuje kroz učešće u projektima usmjerenim na jačanje administrativnih i kadrovskih kapaciteta u cilju uspješnijeg pristupanja EU (IPA, IRI i sl).

1.1.5.2. Kratkoročni prioriteti

Donijeće se Zakon o sprječavanju sukoba interesa u vršenju javnih funkcija, kojim će se urediti postojanje i način sprječavanja sukoba interesa, postupak u slučaju postojanja sukoba interesa, mjere za sprječavanje i nastajanje sukoba interesa lica koja vrše javne funkcije kao i druga pitanja. U izradi Predloga zakona koristiće se relevantni standardi, a naročito Konvencija UN protiv korupcije i preporuke grupe zemalja Savjeta Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO). Ovaj zakon će se odnositi na sve javne funkcionere i sa njima povezana lica.

Donijeće se Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju, kojim će se uspostaviti mjere kojima se garantuje povjerljivost i štite lica koja prijavljuju korupciju od negativnih posljedica. Uspostavljanje zakonske zaštite za ova lica, treba značajno da pospješi napore usmjerene na prevenciju i otkrivanje korupcije.

Usvajanje Izmjena i dopuna Akcionog plana za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2008-09.godina; kao i redovno polugodišnje izvještavanje o implementaciji Akcinog plana i radu Nacionalne komisije;

1.1.5.3. Srednjoročni prioriteti

Utvrdjivanje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2010-12.godina i Akcionog plana za njegovo sprovodjenje;

Izmjena i dopuna svih antikorupcijskih zakona i ostalih zakona koji su povezani sa efikasnom borbom protiv korupcije i organizovanog kriminala u skladu sa evropskim standardima, kao i njihova puna implementacija,

Kontinuirano jačanje administrativnih kapacieta kroz odgovarajuće programe edukacije, ekspertsku podršku i nabavku opreme u oblasti borbe protiv korupcije,

Intenzivnije uključivanje civilnog društva i medija u zajedničke antikorupcijske aktivnosti i jačanje svijesti o značaju borbe protiv korupcije.

1.2. LJUDSKA PRAVA I ZAŠTITA MANJINA

Generalni osvrt

Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unaprjeđenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Gotovo polovina (68 od 158) članova Ustava se odnose na ljudska prava i slobode, čime je normativno potvrđen njihov značaj.

Osnovne odredbe Ustava sadrže 3 odredbe, suštinske za uživanje ljudskih prava i sloboda. Članom 6 data je opšta garancija zaštite ljudskih prava i sloboda, kao nepovrjedivih kategorija. Član 7 propisuje zabranu izazivanja mržnje ili netrpeljivosti po bilo kojem osnovu, a član 8 propisuje zabranu diskriminacije, kao opšteg preduslova za uživanje svih ljudskih prava i sloboda.

Dio drugi Ustava, sastavljen od 65 članova, posvećen je ljudskim pravima i slobodama, građanskim i političkim, ekonomskin, socijalnim i kulturnim, kao i pravima manjina.

Pored nacionalnog zakonodavstva, kojim se garantuje poštovanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i prava manjina, Crna Gora je, odredbom člana 9 Ustava, utvrdila da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava su sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, te da imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Od instrumenata UN-a, to su: Pakt o građanskim i političkim pravima, sa oba fakultativna protokola, kao i Pakt o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima, Konvencija o statusu izbjeglica, sa Protokolom, Međunarodna konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije, Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije prema ženama, Konvencija o pravima djeteta, Konvencija protiv mučenja ili drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupakaili kazni. Takođe, Crnu Goru obavezuje i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, ali ne kao ugovorna, već kao međunarodno običajno-pravna obaveza.

Od instrumenata Savjeta Evrope, to su: Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, Povelja o regionalnim i manjinskim jezicima, Evropska socijalna povelja.

Preduslovi za uživanje ljudskih prava i sloboda

a) Jednakost i jednaka zaštita prava

Normativni okvir

U skladu sa Ustavom (čl. 8 i čl. 17) i potvrđenim međunarodnim sporazumima, svi su pred zakonom jednaki i garantuje se zabrana svake diskriminacije, neposredne i posredne, po osnovu bilo kakve posebnosti ili ličnog svojstva.

Institucionalni okvir

Relevantne institucije za usvajanje ovog sistemskog opšteg propisa su resorna ministarstva i relevantne službe Vlade, kao i tijela Skupštine Crne Gore.

Kratkorični prioriteti

Donošenje zakona o zabrani diskriminacije, kojim će se uvesti mjere zabrane posredne i neposredne diskriminacije po bilo kom osnovu, kako bi se, u pravnom poretku, promovisala i gradila kultura različitosti, tolerancije i jednakosti među građanstvom Crne Gore do kraja 2008. godine, kao sistemskog pravnog propisa o temeljnom principu za uživanje svih ljudskih prava i sloboda, preduslov je za primjenu postojeće legislative

Srednjoročni prioriteti

Usaglašavanje propisa sa zakonom o zabrani diskriminacije i jačanje mehanizama i kapaciteta za implementaciju zakona.

b) Rodna ravnopravnost

Normativni okvir

Donošenjem Ustava Crne Gore dat je jak osnov za uvođenje i uređivanje rodne ravnopravnosti. Ustavom je utvrđeno da država jemči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti (član 18).

Skupština Crne Gore je donijela Zakon o rodnoj ravnopravnosti (Sl.list RCG br. 46/07). Ovim zakonom uređuje se način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, u skladu sa međunarodnim aktima i opštim pravilima međunarodnog prava, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života. Zakonom je ustanovljen organ državne uprave nadležan za poslove u vezi ostvarivanja rodne ravnopravnosti, a to je Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava. U Zakonu je istaknuta i uloga civilnog sektora i dat značajan prostor za djelovanje nevladinih organizacija u ukupnim aktivnostima na postizanju rodne ravnopravnosti.

Institucionalni okvir

Kancelarija za rodnu ravnopravnost osnovana je Odlukom Vlade od 27.marta 2003 godine (Sl.list RCG broj 24/04) i sastavni je dio Generalnog sekretarijata Vlade. Kancelarija za rodnu ravnopravnost ima mandat da stvara uslove za obezbjeđenje jednakosti i ravnopravnosti polova u skladu sa utvrđenim standardima i obavezama preuzetim međunarodnim ugovorima, usklađivanje svih aktivnosti u ovoj oblasti i ostvarivanje saradnje sa međunarodnim i nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima jednakosti polova i ženskih ljudskih prava.

Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore je osnovan 11. jula 2001.godine, kao stalno radno tijelo Skupštine sa sledećim mandatom: “Odbor za ravnopravnost polova razmatra i prati ostvarivanje Ustavom utvrđenih sloboda i prava čovjeka i građanina koja se odnose na ravnopravnost polova, a naročito: razmatra prijedloge zakona i drugih akata od značaja za ostvarivanje načela ravnopravnosti polova, podstiče primjenu i realizaciju ovog načela u zakonima Republike; podstiče i predlaže potpisivanje međunarodnih dokumenata o ravnopravnosti polova i prati ostvarivanje tih dokumenata u Republici; predlaže mjere i aktivnosti za unapređivanje ravnopravnosti polova, posebno u obastima obrazovanja, zdravstva, javnog informisanja, socijalne politike, zapošljavanja, preduzetništva, porodičnim odnosima, procesu odlučivanja i sl.; učestvuje u pripremi i izradi dokumenata i usaglašavanju zakonodavstva u ovoj oblasti sa standardima i zakonodavstvom EU; sarađuje sa NVO koje se bave pitanjima ravnopravnosti polova.“

Realizuje se edukativni program o rodnoj ravnopravnosti za službenike/ce i namještenike/ce državnih organa Crne Gore. Cilj programa je da doprinese stvaranju kritične mase zaposlenih u državnim organima koji će unaprijediti svoje znanje o problematici rodne ravnopravnosti i potom doprinjeti uvođenju trenda rodne ravnopravnosti u sva područja nacionalne politike.

U toku su aktivnosti na izradi Nacionalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti (NAP). Ovaj dokument se priprema u saradnji sa ženskim nevladinim organizacijama. NAP predstavlja razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti. Zasnovan je na međunarodnim i domaćim pravnim izvorima koji tretiraju problematiku rodne ravnopravnosti. Utvrđena su područja djelovanja NAP-a: obrazovanje, zdravlje, nasilje nad ženama, ekonomija i održivi razvoj, politika i odlučivanje, mediji i kultura i institucionalni mehanizmi za kreiranje i sprovođenje politika rodne ravnopravnosti. U Nacrtu NAP-a za svako područje biće određen strateški cilj, razvojni ciljevi, kao i operativni ciljevi za prve dvije godine.

Kratkoročni prioriteti

Usvajanje Nacionalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u CG 2008 -2012.godina u prvoj polovini 2008. godine;
Jačanje administrativnih kapaciteta Kancelarije za rodnu ravnopravnost Vlade CG, u toku 2008. godine zaposliće se dvije osobe;
Uvesti trend rodne ravnopravnosti u sva područja nacionalne politike;
Prevodjenje i objavljivanje Acquis-a u oblasti rodne ravnopravnosti;
Nacionalno zakonodavstvo će se usklađivati sa odredbama Zakona o rodnoj ravnopravnosti i propisima EU, SE kao i drugim međunarodnih dokumentima iz područja rodne ravnopravnosti;

Jačaće se napori za suzbijanje svih oblika nasilja nad ženama, osnovanje skloništa za žrtve porodičnog nasilja, podržavanje istraživanja i širenje informacija o svim oblicima nasilja nad ženama;
Osnivaće se institucionalni mehanizmi za provođenje politike rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou;
Jačaće se saradnja između Kancelarije za rodnu ravnopravnost, drugih državnih organa, skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost i institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou;
Uspostaviće se rodno segregisani statistički pokazatelji i publikovaće se statistički podaci razvrstani po polu;
Realizovaće se edukativni programi o pitanjima rodne ravnopravnosti;
Nastaviće se saradnja s nevladinim organizacijama koje su aktivne u području rodne ravnopravnosti, a u svrhu jačanja uloge i značaja civilnog društva.

Srednjoročni prioriteti

Realizovaće se aktivnosti iz Nacionalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti Crnoj Gori 2008 -2012.godina
Nastaviće se sa uvođenjem trenda rodne ravnopravnosti u sva područja nacionalne politike;
Sistemski će se pratiti i primjenjivati propisi EU, SE kao i međunarodnih dokumenata iz područja rodne ravnopravnosti;
Jačaće se administrativni kapaciteti Kancelarije za rodnu ravnopravnost, zaposliće se još tri osobe u periodu 2008-2010. godina;
Osnivaće se institucionalni mehanizmi za provođenje politike rodne ravnopravnosti u svim lokalnim samoupravama.

c) Dječja prava

Normativni okvir

Crna Gora je u potpunosti posvećena ostvarivanju pune promocije i zaštite dječjih prava. Ustavna odredba (član 9) kojom se garantuje primat ratifikovanih međunarodnih ugovora nad nacionalnim zakonodavstvom, čime se obezbjeđuje direktna primjena priznatih međunarodnih instrumenata uključujući i UN Konveciju o pravima djeteta, predstavlja izraz posvećenosti države da postavi istinske garancije za punu zaštitu svih svojih građana, uključujući djecu kao grupu koja zaslužuje posebnu zaštitu.

Ustav takođe garantuje da dijete uživa prava i slobode primjereno svom uzrastu i zrelosti, kao i posebnu zaštitu od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe (član. 74). Ustav takođe jemči pravo na školovanje pod jednakim uslovima (član 75). Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Majka i dijete uživaju posebnu zaštitu (član 73). Ustav takođe garantuje pravo na zdravstvenu zaštitu (član 69).

Dječija prava i njihova zaštita definisana su brojnim zakonima uključujući: Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl. list RCG br. 78/05); Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 64/02); Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama (Sl. List RCG br. 80/04); Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju (Sl. list RCG br. 64/02 i 49/07); Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 64/02 i . 49/07); Zakono o gimnaziji (Sl. list RCG br. 49/07); Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br. 39/04) i Porodični zakon (Sl. list RCG br.01/07).

Važan dio normativnog okvira relevantnog za pitanja dječjih prava i njihove zaštite čine i brojne strategije, nacionalni planovi i programi: Nacionalni plan akcija za djecu (2004); Nacionalni plan akcija za mlade (2006); Strategija razvoja sistema socijalne i dječije zaštite (2007); Strategija razvoja zdravstva u Crnoj Gori (2003); Nacionalni program za prevenciju nasilja (2003); Strategija HIV/AIDS-a (2004); Strategija očuvanja i unapređenja reproduktivnog zdravlja (2005); Strateški plan reforme obrazovanja za period 2005-09 (2005); Strategija za borbu protiv trgovine ljudima (2003), Strategija integracije osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori 2008-16 (2007), Strategija za poboljšanje položaja RAE populacije u Crnoj Gori 2008-12 (2007), Strategija razvoja i suzbijanja siromaštva (2003); izmjene i dopune Krivičnog zakonika i Zakon o krivičnom postupku Crne Gore o primjeni alternativnih mjera za maloljetnike u sukobu sa zakonom, kao i podzakonski akt – Pravilnik o primjeni vaspitnog naloga.

Institucionalni okvir

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja nadležno je za zaštitu majke i djeteta. Međusektorsko tijelo - Savjet za prava djeteta osnovan je 2007.godine i njime predsjedava ministar zdravlja, rada i socijalnog staranja. Uloga Savjeta je da bude glavno koordinaciono tijelo na nacionalnom nivou za pitanja dječijih prava i njihove zaštite. Javne ustanove - centri za socijalni rad obezbjeđuju sprovođenje odgovarajućih politika socijalne i dječje zaštite i pružaju usluge socijalne i dječje zaštite. Smještanje u institucije dječje i socijalne zaštite i dalje je predominantan vid staranja o djeci bez roditeljskog staranja i o djeci sa smetnjama u razvoju.

Ministarstvo prosvjete i nauke je nadležno za politiku predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, a zaštita dječijih prava je i u nadležnosti Ministarstva pravde, Ministarstva zaštite ljudskih i manjinskih prava i Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave.

U okviru Skupštine Crne Gore funkcioniše stalni Odbor za ljudska prava i slobode u čijoj nadležnosti je i razmatranje nacrta i prijedloga zakona, deklaracija, rezolucija i ostalih akata u domenu zaštite ljudskih prava i sloboda.

Posebnu ulogu u zaštiti temeljnih prava i sloboda, uključujući i dječja prava, ima Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori.

Kratkoročni prioriteti

- Donošenje Zakona o zaštiti od porodičnog nasilja
- Usklađivanje Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti i odgovarajuće podzakonske regulative sa UN Konvencijom o pravima djeteta i relevantnim međunarodnim standardima
- Jačanje kapaciteta Nacionalnog Savjeta za prava djeteta;
- Intenziviranje procesa transformacije institucija dječije i socijalne zaštite i razvijanje alternativnih oblika zaštite djece u porodici i lokalnoj zajednici
- Proširivanje mreže Dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju
- Unapredjivanje statističkih podataka koji se odnose na djecu
- Uključivanje u proces inkluzivnog obrazovanja djece sa smetnjama u razvoju, romske i sve druge marginalizovane djece.

Srednjeročni prioriteti

- Sprovođenje sveobuhvatne reforme sistema maloljetničkog pravosuđa uključujući usvajanje posebnog Zakona o maloljetničkom pravosuđu
- Uspostavljanje alternativnih oblika zaštite djece u porodici i u lokalnoj zajednici, kako djece bez roditeljskog staranja tako i druge djece koja su smještena u institucije za brigu o djeci – uključujući stvaranje mreže hraniteljskih porodica i promociju instituta usvajanja.
- Uvođenje dodatnih socijalnih programa sa ciljem dopune postojeći socijalnih servisa za djecu – privremena skloništa za djecu i majke žrtve nasilja i trgovine ljudima, krizni i savjetodavni centri.
- Obuka i jačanje kapaciteta zaposlenih u cilju uspješne primjene širokog spektra usluga dječije zaštite, obrazovanja i ranog dječijeg razvoja
- Usvajanje i širenje DevInfo baze prodataka kao standardnog sredstva za prikupljanje podataka o djeci.
- Unapređivanje kvaliteta pretškolskih programa i proširenje pretškolske infrastrukture sa naglaskom na uključivanje ranjive i marginalizovane djece.
- Uvođenje standarda ranog učenja i razvoja za sve petogodišnjake kao dijela sveukupne strategije osposobljavanja male djece za školu.
- Unapređivanje kvaliteta osnovnog obrazovanja kroz dalju modernizaciju školskih programa i primjenu modernih metoda učenja u svim osnovnim školama u zemlji i ažuriranje kvantitativnih i kvalitativnih standarda.

1.2.1. GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA

Normativni okvir

1.2.1.1. Poštovanje dostojanstva i nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta ličnosti

Zabrana smrtne kazne

Smrtna kazna je zabranjena članom 26 Ustava Crne Gore, što je u skladu sa obavezama preuzetim u odnosu na Savjet Evrope.

Pravo čovjeka i dostojanstvo u pogledu biomedicine

Ustav članom 27 jemči pravo čovjeka i dostojanstvo ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine. Istim članom propisuju se dvije zabrane i to u odnosu na: intervencije u vezi sa kloniranjem, i vršenje medicinskih i drugih ogleda, bez dozvole odnosnog pojedinca.

Fizički i psihički integritet

Članom 28 Ustava daje se pravni osnov za sveobuhvatnu zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka. Naime, njime se jemči dostojanstvo i sigurnost čovjeka, kao i nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta čovjeka, njegove privatnosti i ličnih prava. Takođe, niko ne smije biti držan u ropstvu ili ropskom položaju. U ovom kontekstu, iako po ustavnoj koncepciji svrstana u ekonomska prava, odnosno u korpus prava iz prava na rad, važna je zabrana prinudnog rada propisana članom 63.

Propisana je zabrana mučenja ili nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja članom 28 Ustava. Krivičnim zakonikom Crne Gore (Sl. list CG, br. 70/03 i 13/04) definiše kao krivična djela zlostavljanje i postupanje na način koji vrijeđa ljudsko dostojanstvo, nanosi velilke patnje u cilju dobijanja obavještenja, priznanja, radi zastrašivanja, vršenja pritiska, u skladu sa standardima evropskih dokumenata u ovoj oblasti. Takođe, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija (Sl. list RCG br. 25/94, 29/94 i 69/03) zabranjuje i definiše način kažnjavanja postupaka mučenja, zlostavljanja, ponižavanja, provodjenja ljekarskih i naučnih eksperimenata, utvrdjuje pravo na naknadu štete licu koje je bilo žrtva tih postupaka, zabranjuje dovodjenje u neravnopravan položaj lica na izdržavanju kazne.

1.2.1.2. Sloboda i bezbjednost ličnosti

Lična sloboda i lišenje slobode

Ustav, članom 29, garantuje svakome pravo na ličnu slobodu, a lišavanje slobode dopušta samo iz razloga i u postupku koji je predviđen zakonom. Lice lišeno slobode mora odmah biti obaviješteno na svojem jeziku ili jeziku koji razumije o razlozima lišenja slobode. Lice lišeno slobode istovremeno mora biti upoznato da nije dužno ništa da izjavi. Na zahtjev lica lišenoga slobode, organ je dužan da o lišenju slobode odmah obavijesti lice, koje lišeni slobode sam odredi. Lice lišeno slobode ima pravo da njegovom saslušanju prisustvuje branilac, kog izabere. Nezakonito lišavanje slobode je kažnjivo.

Pritvor

Ustavni osnov za pritvor sadržan je u članu 30, kojim je određemo da lice za koje postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično djelo može, na osnovu odluke nadležnog suda, biti pritvoreno i zadržano u pritvoru samo ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka. Obrazloženo rješenje mora biti uručeno pritvorenom licu u času pritvaranja ili najkasnije u roku od 24 sata od pritvaranja. Protiv rješenja o pritvaranju, pritvoreno lice ima pravo žalbe, o kojoj sud odlučuje u roku od 48 časova. Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće moguće vrijeme. Pritvor može trajati po odluci prvostepenog suda najduže tri mjeseca od dana pritvaranja, a odlukom višeg suda, može biti produžen za još tri mjeseca. Ako do isteka navedenih rokova, optužnoca nije podignuta okrivljeni će biti pušten na slobodu. Pritvor maloljetnika ne može trajati duže od 60 dana.

Poštovanje ličnosti u krivičnom i drugom postupku

Članom 31 Ustava zajemčeno je poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom ili drugom postupku, u slučaju lišenja ili ograničenja slobode i za vrijeme izdržavanja kazne. Zabranjeno je i

kažnjivo svako nasilje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje nad licem koje je lišeno slobode ili mu je sloboda ograničena, kao i iznuđivanje priznanja i izjava.

Sloboda kretanja i nastanjivanja

Ustavom je u članu 39 garantovano pravo na slobodu kretanja, nastanjivanja, kao i napuštanja Crne Gore. Ove slobode mogu biti jedino ograničene ukoliko je to potrebno za vođenje krivičnog postupka, sprečavanje širenja zaraznih bolesti ili iz razloga bezbjednosti Crne Gore.

Pravo azila

Ustavni osnov sadržan je u članu 44, kojim se propisuje da stranac koji osnovano strahuje od progona zbog svoje rase, jezika, vjere ili pripadnosti nekoj naciji ili grupi, ili zbog svojih političkih uvjerenja može tražiti utočište (azil) u Crnoj Gori. U skladu sa ovim je i zabrana protjerivanja stranca iz Crne Gore tamo gdje mu, iz pomenutih diskriminatornih razloga, prijeti osuda na smrtnu kaznu, mučenje, neljudsko ponižavanje, progon ili ozbiljno kršenje prava koja jamči Ustav. U stavu 3 istog člana, propisano je da se stranac može protjerati iz Crne Gore samo na osnovu odluke nadležnog organa i u zakonom propisanom postupku.

Zakon o azilu je usvojen 10. jula 2006. godine,(Sl. list RCG broj 45/06) i usklađen je sa međunarodnim standardima i pozitivno ocijenjen od strane međunarodne zajednice. Detaljan pregled dat u Poglavlju 3.24.4.

1.2.1.3. Pravni integritet ličnosti

Pravično i javno suđenje

Ustavni osnov sadržan je u članu 32, kojim je određeno da svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom.

Načelo zakonitosti i blaži zakon

Ustavni osnov za zaštitu principa zakonitosti i primjene blažeg zakona sadržan je u članovima 33 i 34, kojima je određeno da niko ne može biti kažnjen za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo propisano zakonom kao kažnjivo djelo, niti mu se može izreći kazna koja za to djelo nije bila predviđena, kao i da se krivična i druga kažnjiva djela utvrđuju i kazne za njih izriču po zakonu koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnoga djela, osim ako je novi zakon blaži za učinioca.

Pretpostavka nevinosti i *ne bis in idem*

Pretpostavka nevinosti normirana je članom 35 Ustava, u smislu da se svako smatra nevinim dok se njegova krivica ne utvrdi pravosnažnom odlukom suda, kao i da okrivljeni nema obavezu da dokazuje svoju nevinost. Isti član propisuje obavezu suda da sumnju u pogledu krivice tumači u koristokrivljenog.

Poštovanje načela ne bis in idem, koje je po Evropskoj konvenciji za ljudska prava nederogativno ljudsko pravo, Ustav članom 36 zajemči da se nikome ne može ponovo suditi, niti iko može biti ponovo osuđen za isto kažnjivo djelo.

Pravo na odbranu i naknada štete zbog nezakonitog postupanja

Ustavni osnov prava na odbranu sadržan je u članu 37, kojim je određeno da se svakome jemči ovo pravo, a posebno sljedeće: da na jeziku, koji razumije bude upoznat sa optužbom protiv sebe; da ima dovoljno vremena za pripremanje odbrane i da se brani lično ili putem branioca kojega sam izabere.

Naknada štete zbog nezakonitoga postupanja određena je članom 38, kojim je propisano da lice koje je nezakonito ili neosnovano lišeno slobode ili neosnovano osuđeno ima pravo na naknadu štete od države.

Pravni lijek i pravna pomoć

Ustavni osnov u odnosu na pravo na pravni lijek je sadržan u članu 20, kojim je određeno da svako ima pravo na pravni lijek protiv odluke, kojom se odlučuje o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu.

Pravna pomoć je normirana članom 21, kojim je određeno da svako ima pravo na pravnu pomoć, koju pruža advokatura, kao nezavisna i samostalna profesija i druge službe. U skladu sa zakonom, pravna pomoć može biti besplatna.

1.2.1.4. Lični i moralni integritet ličnosti

Pravo na poštovanje privatnog života - privatnosti

Ustavni osnov je sadržan u članu 40, kojim je određeno da svako ima pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života.

Nepovredivost stana

Ustavom je propisano da je stan nepovrjediv kao i da niko bez odluke suda ne može ući u stan ili druge prostorije protiv volje njegovog držaoca i u njima vršiti pretres.

Propisano je da se pretres vrši u prisustvu dva svjedoka.

Službeno lice može ući u stan ili druge prostorije i bez odluke suda i vršiti pretres bez prisustva svjedoka, ukoliko je to neophodno radi sprječavanja vršenja krivičnih djela, neposrednog hvatanja učinioca krivičnoga djela ili radi spašavanja ljudi i imovine.

Tajnost pisama i podataka o ličnosti

Ustavni osnov zaštite tajnosti pisama je sadržan u članu 42, kojim je propisano da je nepovrediva tajnost pisama, telefonskih i drugih opštenja.

Od načela nepovredivosti tajnosti pisama, telefonskih razgovora i drugih sredstava opštenja može se odstupiti samo na osnovu odluke suda, ako je to neophodno za vođenje krivičnoga postupka ili iz razloga bezbjednosti Crne Gore.

Zaštita podataka o ličnosti jemči se članom 43. kojim je zabranjena upotreba podataka o ličnosti van namjene kojoj su namijenjeni.

1.2.1.5. Politički i duhovni integritet ličnosti

Biračko pravo

Ustavni osnov ovog prava dat je u članu 45, koji propisuje da pravo da bira i bude biran ima državljanin Crne Gore, koji je navršio 18 godina života i ima najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori. Biračko pravo Ustav normira kao opšte i jednako, a ostvaruje se na izborima. Izbori su slobodni i neposredni, a glasanje tajno.

Slobode okupljanja i udruživanja

Članom 52 Ustav jemči slobodu mirnog okupljanja, bez odobrenja, uz prethodnu najavu nadležnom organu. Ova sloboda može se ograničiti privremeno, odlukom nadležnog organa radi sprječavanja nereda ili vršenja krivičnog djela, ugrožavanja zdravlja, morala ili radi bezbjednosti ljudi i imovine, u skladu sa zakonom.

Članom 53 Ustava, jemči se sloboda političkog, sindikalnog i drugog udruživanja i djelovanja, bez odobrenja, uz upis kod nadležnog organa. Zabrana prisilnog članstva u nekom udruženju, takodje je normirana istim članom. Stavom 3, propisano je da država pomaže politička i druga udruženja,kada za to postoji javni interes.

Zabrane organizovanja, djelovanja i osnivanja

Ustavni osnov zabrane političkog organizovanja u državnim organima sadržan je u članu 54, kojim je članstvo u političkim organizacijama zabranjeno sudijama Ustavnoga suda, sudijama, državnom tužiocu i njegovima zamjenicima, zaštitniku ljudskih prava i sloboda, članu Savjeta Centralne banke, članu Senata Državne revizorske institucije, profesionalnim pripadnicima Vojske, Policije i drugih službi bezbjednosti. Zabranjeno je i političko djelovanje stranaca i političkih organizacija čije je sjedište van Crne Gore.

Članom 55 Zabranjeno je djelovanje političkih i drugih organizacija, koje je usmjereno na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelokupnosti Crne Gore, kršenje zajemčenih sloboda i prava ili izazivanje nacionalne, rasne, vjerske i druge mržnje i netrpeljivosti kao i osnovanje tajnih subverzivnih organizacija i neregularne vojske.

Pravo obraćanja međunarodnim organizacijama

Članom 56 Ustava propisano je da svako ima pravo obraćanja međunarodnim organizacijama radi zaštite svojih prava i sloboda zajamčenih Ustavom.

Pravo obraćanja državnom organu

Član 57 Ustava garantuje da svako ima pravo da se, pojedinačno ili zajedno sa drugim, obrati državnom organu ili organizaciji koja vrši javna ovlašćenja i da dobije odgovor. Niko ne može biti pozvan na odgovornost, niti da trpi druge štetne posljedice zbog stavova iznijetih u obraćanju, osim ako je time učinio krivično djelo.

Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti

Ustav članom 46 svakome jemči pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjesti, kao i pravo da promijeni vjeru ili uvjerenje. Takođe, istim članom garantuje se sloboda svakome da, sam ili u zajednici sa drugima, javno ili privatno ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedima, običajima ili obredom. Niko nije obavezan da se izjašnjava o svojim vjerskim i drugim uvjerenjima.

Sloboda ispoljavanja vjerskih uvjerenja može se jedino ograničiti ukoliko je to neophodno radi zaštite života i zdravlja ljudi, javnog reda i mira, kao i ostalih prava zajemčenih Ustavom.

Crna Gora je definisana kao sekularna država u kojoj su vjerske zajednice odvojene od države. Vjerskim zajednicima koje djeluju na teritoriji Crne Gore, Ustav garantuje ravnopravnost i slobodu u vršenju obreda i vjerskih poslova (član 14).

Državna pomoć vjerskim zajednicama se realizuje kroz participaciju u doprinosima za penzijsko, socijalno i zdravstveno osiguranje sveštenika (50% ovih troškova), a u najvećem obimu u ulaganja u sakralne objekte, naročito u zaštitu onih objekata koji imaju karakter spomenika kulture. Država finansijski pomaže i duhovne manifestcije i kulturne aktivnosti vjerskih zajednica.

Država se ne miješa u unutrašnju organizaciju i organizaciju vjerskih poslova, već je ove poslove ostavila u nadležnost i odgovornost samih vjerskih zajednica, tj. vjerske zajednice samostalno uređuju svoju organizaciju i poslove.

Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica (donijet 1977.god. izmjene i dopune iz 2003.god.) i Zakonom o svetkovanju vjerskih praznika (donijet 1993.god. izmjene i dopune iz 1994.god.) uređuje se ostvarivanje vjerskih prava.

Prigovor savjesti

Ustavni osnov ovog prava sadržan je u članu 48 Ustava, kojim se propisuje da svako ima pravo na prigovor savjesti i da niko nije dužan da, protivno svojoj vjeri ili ubjeđenju, ispunjava vojnu ili drugu obavezu koja uključuje upotrebu oružja.

Sloboda izražavanja

Ustavni osnov prava na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način, sadržan je u članu 47. Ovo pravo može se ograničiti samo pravom drugoga na dostojanstvo, ugled i čast i ako se ugrožava javni moral ili bezbjednost Crne Gore.

Sloboda štampe i zabrana cenzure

Članom 49 Ustava jemči se sloboda štampe i drugih vidova javnog obavještenja, kao i pravo da se, bez odobrenja, osnivaju novine i druga sredstva javnog informisana, uz upis kod nadležnog organa. Ovim članom štiti se i pravo na odgovor i pravo na ispravku neistinite, nepotpune ili netačno prenijete informacije, kojom je povrijjeđeno nečije pravo ili interes i pravo na naknadu štete prouzrokovane objavljivanjem netačnog podatka ili obavještenja.

U Crnoj Gori nema cenzure, prema članu 50 Ustava. Samo ukoliko je to neophodno radi sprječavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka, očuvanja teritorijalnog integriteta Crne Gore, sprejčavanja propagiranja rata ili podstrekivanja na nasilje ili vršenje krivičnog djela, sprječavanja propagiranja rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili diskriminacije, nadležni sud može spriječiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obavještavanja.

Zakonom o medijima propisano je da su mediji u Crnoj Gori slobodni, da Crna Gora obezbjeđuje i jemči slobodu informisanja na nivou standarda koji su sadržni u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama, kao i da ovaj zakon treba primjenjivati u skladu sa principima Evropske

konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, uz korišćenje prakse precedentnog prava Evropskog suda za ljudska prava (član 1).

U skladu sa članom 2 Zakona o medijima, Crna Gora garantuje pravo na slobodno osnivanje i nesmetan rad medija zasnovan na: slobodi izražavanja mišljenja; slobodi izražavanja, prikupljanja, širenja, objavljivanja i primanja informacija; slobodnom pristupu svim izvorima informacija; zaštiti čovjekove ličnosti i dostojanstva i slobodnom protoku informacija. Crna Gora garantuje ravnopravno učešće u informisanju domaćim i stranim pravnim i fizičkim licima, u skladu sa ovim i Zakonom o radio-difuziji. Član 3 Zakona propisuje da država obezbjeđuje dio finansijskih sredstava za ostvarivanje Ustavom i zakonom zajamčenih prava građana na informisanje bez diskriminacije, a Član 5 da monopol u informisanju nije dozvoljen.

Pristup informaciji

Ustav u članu 51 jemči pravo pristupa informacijama u posjedu državnih organa i organizacija, koje vrše javna ovlašćenja. Ovo pravo može biti ograničeno ako je to u interesu zaštite života,javnog zdravlja, morala i privatnosti, vođenja krivičnog postupka, bezbjednosti i odbrane Crne Gore, spoljne, monetarne i ekonomske politike.

Zakonom o slobodnom pristupu informacijama (Sl.list br. 68/05,) uređuje se način i postupak za ostvarivanje prava građana da traže, primaju i koriste informacije koje su u posjedu organa vlasti. Pristup informacijama u posjedu organa vlasti je slobodan, a pravo na pristup informacijama imaju domaća i strana fizička i pravna lica bez diskriminacije. Ovim zakonom pravo na pristup informacijama garantuje se na nivou principa i standarda koji su sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama. Zakon se zasniva na načelima - slobode informisanja, jednakim uslovima za ostvarivanje prava, otvorenosti i javnosti rada organa javne vlasti i hitnosti postupka. Članom 3 Zakona je propisano da je objavljivanje informacija u posjedu organa vlasti u javnom interesu Uredba o naknadi troškova u postupku za pristup informacijama (stupila na snagu 8.11.2007.godine). Vodič za pristup informacijama objavljen je na sajtu Vlade: www.vlada.cg.yu.

Ograničenje ljudskih prava i sloboda

Ustavom je garantovano da je u Crnoj Gori slobodno sve što Ustavom i zakonom nije zabranjeno. Ograničenja ljudskih prava i sloboda sadržana su u članu 24, kojim je određeno da zajemčena ljudska prava i slobode mogu biti ograničena samo zakonom, u obimu koji dopušta Ustav u mjeri koja je neophodna da bi se u otvorenom i slobodnom društvu zadovoljila svrha zbog koje je ograničenje dozvoljeno.

Mogućnosti za privremena ograničenja ljudskih prava su sadržane u članu 25 Ustava kojim je određeno da ostvarivanje pojedinih ljudskih prava i sloboda može biti ograničeno za vrijeme proglašenog ratnog ili vanrednog stanja ali samo u obimu u kojeme je to neophodno. Ograničenje ne smije biti učinjeno po jednom od diskriminatornih osnova: pol, necionalnost, rasa vjera, jezik, etničko ili društveno porijeklo, političko ili drugo uvjerenje, imovno stanje ili bilo koje drugo lično svojstvo.

Nederogativna su prava na: život; pravni lijek i pravnu pomoć; dostojanstvo i poštovanje ličnosti; pravično i javno suđenje i načelo zakonitosti; prepostavku navinosti; odbranu; naknadu štete zbog nezakonitog ili neosnovanog lišenja slobode i neosnovane osude; slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti i zaključenje braka.

Ne mogu biti ukinute ni zabrane: izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti; diskriminacije; ponovnog suđenja i osude za isto krivično djelo – ne bis in idem; nasilne asimilacije.

Mjere privremenog ograničenja prava mogu trajati najduže dok traje ratno ili vanredno stanje.

Institucionalni okvir

U skladu sa naprijed pomenutim ustavnim i zakonodavnim okvirom, za ostvarivanje navedenih prava, nadležne državne institucije su: Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, Ministarstvo pravde, Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Kancelarija za saradnju sa nevladinim organizacijama Vlade CG, Zavod za zbrinjavanje izbjeglica.

Kratkoročni prioriteti

U 2008. godini, donijeće se Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, kojim će se u okviru zaštite prava i osnovnih sloboda, propisati uslovi i način posebne zaštite prava na poštovanje privatnosti, u skladu sa principima i standardima sadržanim u medjunarodnim dokumentima.

U 2008. godini donijeće se Zakon o medijskoj koncentraciji štampanih medija, kojim će se urediti način utvrđivanja medijske koncentracije štampanih medija i mjere za njeno sprječavanje i otklanjanje

Donijeće se Zakon o tajnosti podataka, kojim će se propisati stepen i vrijeme tajnosti podataka, kriterijumi za utvrdjivanje tajnih podataka, nadležnost organa i pravnih lica u sprovodjenju Zakona , kao i mjere zaštite i način postupanja s tajnim podacima, u skladu s medjunarodnim standardima i uporedno pravnim iskustvom, pitanje tajnosti informacije svesti na nužnu i neophodnu sadržinsku mjeru (zakon usvojen u prvom kvartalu 2008, »Sl. List Crne Gore« br. 14/08);

Vladine aktivnosti će biti usmjerene ka normativnom uređenju eliminisanja torture, kroz donošenje novih i izmjenu postojećih zakona, a u cilju potpunog usklađivanja sa međunarodnim standardima.

Srednjoročni prioriteti

Vlada će na osnovu Analize postojećeg normativnog okvira pravne pomoći sa predlogom modela obezbjeđenja besplatne pravne pomoći sagledati postojeći normativni okvir koji definiše pravnu pomoć, napraviti presjek iskustva vezanog za organe koji su pružali pravnu pomoć građanima do sada, sagledati uporedna iskustva i utvrditi predlog modela po kome će se vršiti besplatna pravna pomoć, i pristupiti izradi posebnog zakona o pravnoj pomoći, u skladu sa propisima Evropske unije i preporukama Savjeta Evrope u ovoj oblasti.

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim radio-difuznim servisima Radio Crne Gore i Televizija Crne Gore, kojim će se, imajući u vidu iskustvo u primjeni važećeg zakona, na potpuniji i kvalitetniji način urediti pitanja od značaja za rad nacionalnih javnih servisa Radija i Televizije Crne Gore, u skladu sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije,u cilju promovisanja i unapređenja slobode informisanja.

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radio-difuziji, kojim će se imajući u vidu iskustva u primjeni važećeg zakona, na potpuniji i kvalitetniji način urediti se pitanja od značaja za funkcionisanje sistema radio-difuzije, u skladu sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije.

Jačanje kapaciteta i mehanizama za implementaciju relevantne legislative.

Odnos sa nevladinim organizacijama

Normativni okvir

Zakonom o nevladinim organizacijama (Sl. list CG br. 11/07), regulisana je materija postupka, registracije, uslova i oblika udruživanja gradjana u Crnoj Gori. Nevladinom organizacijom podrazumijevaju se nevladina udruženja i nevladine fondacije. Nevladino udruženje je definisano kao “neprofitna organizacija sa članstvom, koju osnivaju domaća i strana fizička i pravna lica, radi ostvarivanja pojedinačnih ili zajedničkih interesa ili radi ostvarivanja i afirmisanja javnog interesa”. Nevladina fondacija je “neprofitna organizacija bez članstva, koju osnivaju domaća i strana fizička i pravna lica, radi udruživanja sredstava i imovine u cilju ostvarivanja dobrotvorne i druge djelatnosti koja je od javnog interesa i značaja”.

Prema odredbama ovog Zakona, nevladine organizacije nijesu političke organizacije, vjerske zajednice, sindikalne organizacije, sportske organizacije, poslovna udruženja, niti organizacije i fondacije čiji je osnivač država.

Izmjene i dopune Zakona o nevladinim organizacijama iz 2007. godine preciziraju uslove pod kojima NVO može obavljati privrednu djelatnost.

Određena pitanja u vezi djelovanja NVO uredjuju se i drugim propisima: Zakon o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG br. 80/04) definiše neoporezivu dobit nevladinih organizacija; Zakon o administrativnim taksama (Sl. list RCG br. 80/04) nevladine organizacije oslobadja plaćanja poreza i taksi za ostvarivanje ciljeva za koje su osnovane; Zakon o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 80/04), pod određenim uslovima, oslobađa plaćanja poreza usluge NVO; Zakon o porezu na promet nepokretnosti (Sl. list RCG br. 80/04) propisuje da ovaj porez ne plaćaju NVO za nepokretnosti koje im služe za obavljanje programskih aktivnosti za koje su osnovane; Zakon o državnoj upravi (Sl. list RCG br. 38/03) i Zakon o lokalnoj samoupravi (Sl. list RCG br. 13/06) regulišu odnose organa državne uprave, odnosno lokalne samouprave i nevladinih organizacija, pri čemu utvrđuju obavezu odgovarajućeg konsultovanja nevladinih organizacija u postupku pripreme i donošenja zakonskih,

podzakonskih i drugih propisa i akata, kao i razvojnih projekata i programa; Zakon o igrama na sreću (Sl. list RCG br. 52/04) reguliše da će se dio dobiti od igara na sreću koristiti za finansiranje projekata nevladinih i drugih organizacija, a Vlada je utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o igrama na sreću, preciziranjem iznosa od najmanje 75% prihoda od igara na sreću predvidjenih za nevladine i druge organizacije, za finansiranje planova i programa nevladinih organizacija.

Pojednim zakonima definisano je učešće NVO u radnim i drugim tijelima nadležnih institucija: Zakon o radio-difuziji (Sl. list RCG br. 77/06) predvidja da su NVO i udruženja građana iz oblasti medija i one koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda ovlašćeni subjekti za imenovanje članova Savjeta Agencije za radio-difuziju; Zakon o javnim radio-difuznim servisima "Radio Crne Gore" i “Televizija Crne Gore" (Sl. list RCG br. 62/02) takodje predvidja da su nevladine organizacije iz oblasti zaštite ljudskih prava, sporta, turizma i ekologije, prava djece, omladine i porodice, obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite i one koje se bave unapređivanjem prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa ovlašćeni subjekti za imenovanje članova Savjeta RTCG; Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br. 39/04) pedvidja da u odbor direktora zdravstvene ustanove čiji je osnivač Republika, mogu biti imenovani i predstavnici nevladinih organizacija čiji je osnovni cilj zaštita interesa hendikepiranih, invalidnih i oboljelih lica; Zakon o policiji ("Sl. list RCG", broj 28/05) reguliše da građansku kontrolu rada policije vrši Savjet od pet članova, a jednog člana imenuju nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima.

NVO su pripremale ili učestvovale u pripremi više zakona i strateških dokumenata, kao što su: Zakon o javnim nabavkama, Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost, Zakon o slobodnom pristupu informacijama, Zakon o policiji, Zakon o konfliktu interesa, Zakon o zaštiti svjedoka, Zakon o bezbjednosti u saobraćaju; Strategija odbrane, Program borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, Strategija razvoja i redukcije siromaštva, Strategija socijalne i dječije zaštite, Strategija zaštite starih lica u Crnoj Gori, Strategija inkluzije osoba sa invaliditetom i dr. i učestvuju u timovima koji prate implementaciju strateških dokumenata.

U Crnoj Gori registrovano je oko 4.200 NVO (sa tendencijom rasta, uz napomenu da se dnevno taj broj mijenja). Registraciju i registar NVO vodi Ministarstvo za unutrašnje poslove i javnu upravu.

Finansiranje, od strane države vrši se, u skladu sa Zakon o nevladinim organizacijama i Zakonom o igrama na sreću putem javnih oglašavanja, a odluke donose Komisija Skupštine CG i Komisija Vlade CG, obrazovane u skladu sa ovim zakonima.

U skladu sa važećim propisima koji regulišu različite aspekte odnosa Vlade i NVO, a u cilju dalje demokratizacije, promocije i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, uvažavanjem principa pluralizma i slobode udruživanja, Vlada CG je, 18. maja 2006. godine, usvojila dokument «Osnovi saradnje Vlade RCG sa nevladinim organizacijama», kojim su utvrdjeni sljedeći ciljevi: izgradnja, demokratskog, otvorenog društva i uzajamna saradnja u razvoju evropskih integracionih procesa; razvoj međusobne saradnje, očuvanje nezavisnosti i unapređivanje transparentnosti i značaja uloge NVO; stvaranje partnerskih odnosa NVO i državnih institucija; ostvarivanje i dalje unapredjenje komplementarnosti i interakcije, u cilju efikasnijeg društvenog razvoja; kreiranje raznovrsnih institucionalnih mehanizama za unapredjenje i dalji razvoj saradnje i međusobne komunikacije; poboljšanje uslova rada nevladinih organizacija, i principi saradnje: partnerstvo, transparentnost, odgovornost, međusobno informisanje i nezavisnost nevladinih organizacija.

Usvajanju dokumenta prethodila je rasprava u kojoj su učestvovali predstavnici jednog broja NVO i međunarodnih organizacija koje djeluju u Crnoj Gori.

Institucionalni okvir

Vlada je početkom 2007. godine osnovala Kancelariju za saradnju sa nevladinim organizacijama, koja funkcioniše kao unutrašnja organizaciona jedinica Generalnog sekretarijata Vlade. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematicaciji utvrđen je djelokrug rada Kancelarije koja, pored ostalog, obavlja poslove koji se odnose na pripremu planova, programa, projekata i drugih aktivnosti u skladu sa principima i ciljevima utvrdjenim u bazičnom dokumentu »Osnovi saradnje«, i drugim dokumentima, razvijajući medjusobnu saradnju, ne utičući na nezavisnost NVO i unapredjujući transparentnost sopstvenog rada i rada NVO a sve radi izgradnje otvorenog i demokratskog društva i uzajamne saradnje u razvoju evropskih integracionih procesa.

U Kancelariji su sistematizovana i popunjena dva radna mjesta. U ministarstvima i drugim državnim organima imenovane su kontakt osobe za saradnju sa NVO (43 lica), za koje je osmišljen i implementira se projekat NVO CRNVO-a (Centar za razvoj nevladinih organizacija) »*Izgradnja kapaciteta službenika državne uprave za saradnju sa NVO«* koji ima za cilj: a) edukaciju kontakt osoba za saradnju sa NVO, b) povećanje stepena saradnje i komunikacije između nevladinih oganizacija i Vlade CG na planu ostvarenja principa i obaveza Vlade CG iz dokumenta Osnovi saradnje Vlade CG I NVO, c) povezivanje državnih službenika zaduženih za saradnju sa NVO, a realizuje se kao zajednička aktivnost CRNVO i Kancelarije.

Kratkoročni prioriteti

Donošenje Strategije saradnje Vlade i NVO najkasnije do kraja II kvartala 2008. godine,
Usvajanje Akcionog plana za implementaciju Strategije, a najkasnije do kraja III kvartala 2008. godine,
Zapošljavanje jednog lica sa VSS u Kancelariji za saradnju sa NVO, na godinu dana, angažovanjem volontera, a radi jačanja Kancelarije i stvaranja mogućnosti za kvalitetniji rad, tokom februara 2008. godine.

Srednjoročni prioriteti

Implementacija strateškog dokumenta o saradnji Vlade i nevladinih organizacija, naročito u dijelu iniciranja izmjene i dopune ili donošenja nove legislative.

1.2.2. EKONOMSKA I SOCIJALNA PRAVA

Normativni okvir

Pravo svojine

Članom 58 Ustava jemči se pravo svojine. Niko ne može biti lišen ili ograničen prava svojine, osim kada to zahtijeva javni interes, uz pravičnu naknadu. Prirodna bogatstva i dobra u opštoj upotrebi su u državnoj svojini.

Crna Gora u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima sprovodi proces restitucije. Zakon o povraćaju oduzetih imovinskih prava i obeštećenju (Sl. list RCG br. 21/2004) je u primjeni i zahtjevi bivših vlasnika koji imaju pravo na obeštećenje se rješavaju. Postupci se odvijaju pred nadležnim opštinskim komisijama i ishodi su fizički povraćaj, ako je to moguće, ili obeštećenje zbog koga je i formiran Fond za obeštećenje. Skupština je donijela Zakon o izmjenama i dopunama ovog zakona (Sl.list RCG br. 49/07).

U 2008.godini donijeće se Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o svojinsko - pravnim odnosima i Zakon o državnoj imovini.

Sloboda preduzetništva

Ustavni osnov nalazi se u članu 59, kojim se jemči sloboda preduzetništva, koja se može ograničiti samo ukoliko je to neophodno radi zaštite zdravlja ljudi, životne sredine, prirodnih bogatstava, kulturne baštine ili bezbjednosti i odbrane Crne Gore.

Pravo nasljeđivanja i prava stranaca

Ustav u članu 60 jemči pravo nasljeđivanja, a u član 61 propisuje da strano lice može biti subjekat prava svojine u skladu sa zakonom.

Pravo na rad i prava iz radnog odnosa

Pravo na rad

Ustavom je, članom 62, garantovano pravo na rad, kao i na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti.

Cilj politike Crne Gore je da svakom pojedincu stvori mogućnost da obezbijedi sredstva za život radom koji je slobodno izabrao ili prihvatio. Imajući u vidu osnovne ciljeve Evropske socijalne povelje, Crna Gora je prihvatila kao jedan od svojih primarnih zadataka i dužnosti da obezbijedi što je moguće viši i stabilniji nivo zapošljavanja u cilju postizanja pune zaposlenosti. Zakonom o zapošljavanju (Sl. list RCG br. 5/02 i 79/04) uređeno je zapošljavanje, osiguranje za slučaj nezaposlenosti, prava

nezaposlenih lica i uslovi i postupak za njihovo ostvarivanje, način obezbjeđivanja sredstava i druga pitanja od značaja za organizovano i produktivno zapošljavanje.

Zabrana prinudnog rada

Prinudni rad je zabranjen članom 63 Ustava , a istom odredbom je normirano da se prinudnim radom ne smatra: rad uobičajen u sklopu izdržavanja kazne lišenja slobode, obavljanje službe vojne prirode ili službe koja se zahtijeva umjesto nje, rad koji se zahtijeva u slučaju krize ili nesreće koja prijeti ljudskim životima ili imovini.

Prava zaposlenih

Članom 64 Ustava zaposlenim licima su zajemčena prava koja proističu iz radnog odnosa, a to su prava na: odgovarajuću zaradu, ograničeno radno vrijeme, plaćeni odmor i na zaštitu na radu. Omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštitu na radu.

Pravo na štrajk je zajemčeno zaposlenima članom 66 Ustava. Ovo pravo može biti ograničeno zaposlenima u Vojsci, policiji, državnim organima i javnoj službi, a u cilju zaštite javnog interesa, u skladu sa zakonom.

Prava i obaveze zaposlenih po osnovu rada uređena su Zakonom o radu (Sl. list RCG br. 16/07), Zakonom o zaštiti na radu (Sl. list RCG br. 79/2004), Kolektivnim ugovorima (opštim, granskim i na nivou poslodavca) čije su odredbe jednim dijelom usaglašene sa Evropskom socijalnom poveljom i konvencijama Međunarodne organizacije rada.

Socijalni položaj zaposlenih i socijalno osiguranje

Socijalni položaj zaposlenih usklađuje se u Socijalnom savjetu, koji čine predstavnici sindikata, poslodavaca i Vlade (član 65 Ustava).

Ustav, članom 67, propisuje da je socijalno osiguranje zaposlenih obavezno, kao i da država obejbjeđuje materijalnu sigurnost licu koje je nesposobno za rad i nema sredstava za život.

Prava iz socijalne i dječje zaštite i obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite uređuju se Zakonom o socijalnoj i dječijoj zaštiti, (Sl. list RCG br 78/05).

Bilateralnim međunarodnim ugovorima na bazi reciprociteta, obezbjeđuju se prava iz socijalnog osiguranja, koja obuhvataju prava iz zdravstvenog osiguranja, prava iz penzijskog osiguranja, prava za slučaj nezaposlenosti, prava na dječji dodatak i administrativno pravnu pomoć državljanja zemalja ugovornica po osnovu rada i boravka u jednoj od zemalja ugovornica..

Zaštita lica sa invaliditetom

Ustav članom 68, jemči posebnu zaštitu lica sa invaliditetom.

Zaštita lica sa invaliditetom uređena je: Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl.list RCG br.78/05), Zakonom o povlasticama invalidnih lica u unutrašnjem putničkom saobraćaju, (Sl.list RCG br./47/99), Zakonom o boračkoj i invalidskoj zaštiti (Sl.list RCG br.69/03) i, Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju (Sl.list RCG br. 54./03, 61/04, 79./04, 81/04, 29/05 i 17/07). U cilju unapređenja položaja osoba sa invaliditetom i njihove integracije u društvene tokove usvojena je i *Strategija integracije osoba sa invaliditetom*.

Zdravstvena zaštita

Ustavni osnov sadržan je u članu 69, koji propisuje da svako ima pravo na zdravstvenu zaštitu. Kategorije osjetljivih grupa – djeca, trudnice, stara lica i lica sa invaliditetom imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, ako to pravo ne ostvaruju po nekom drugom osnovu.

Zakonom o zdravstvenom osiguranju (Sl. list RCG br. 39/2004) građanima se obezbjeđuje ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu i drugih prava, u skladu sa ovim zakonom. Zdravstvena zaštita, kao skup mjera i aktivnosti na očuvanju, zaštiti i unapređenju zdravlja, sprječavanju i suzbijanju bolesti i povreda, ranom otkrivanju bolesti, pravovremenom liječenju i rehabilitaciji bliže je regulisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br. 39/2004).

Zaštita potrošača

Ustavni okvir dat je u članu 70, kojim je propisana zaštita potrošača. Zabranjene su radnje, kojima se narušava zdravlje,bezbjednost i privatnost potrošača.

Zakonom o zaštiti potrošača (Sl. list br. 26/2007) detaljnije su regulisana prava potrošača.

Brak i porodica

Ustav u članu 71 propisuje da se brak može zaključiti samo uz slobodan pristanak žene i muškarca, kao i da se brak zasniva na ravnopravnosti supružnika.

Garancija da porodica uživa posebnu zaštitu, sadržana je u članu 72 Ustava. I tom odredbom propisana je i obaveza roditelja da se brinu o djeci, da ih vaspitavaju i školuju, kao i obaveza djece da se staraju o svojim roditeljima, kojima je potrebna pomoć. Djeca rođena van braka imaju ista prava i obaveze kao i djeca rođena u braku.

Zaštita majke i djeteta i prava djeteta

Članom 73 Ustava je garantovano da majka i dijete uživaju posebnu zaštitu. Država stvara uslove kojima se postiče rađanje djece.

U članu 74 Ustava date su garancije da dijete uživa prava i slobode primjerno njegovom uzrastu i zrelosti. Takođe, djetetu se jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl.list RCG br.78/05) propisano je da se posebno štite: djeca bez roditeljskog staranja; djeca sa tjelesnom, mentalnom i senzornom ometenošću; zlostavljana i zanemarena djeca; djeca sa poremećajem u ponašanju. Takođe je utvrđeno da pravo na materijalno obezbjeđenje porodice ima trudnica kao i da pravo na smještaj u drugu porodicu ima trudnica i samohrani roditelj sa djetetom do navršene treće godine života djeteta. Zakonom su propisana prava iz dječje zaštite: oprema za novorođeno dijete; dodatak za djecu; naknada po osnovu rođenja djeteta; naknada zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena , odmor i rekreacija djece.

Porodičnim zakonom (Sl.list RCG br.1/07), utvrđena su prava djeteta u oblasti porodičnih odnosa. Zakonom su propisana prava u oblastima usvojenja, starateljstva, porodičnog i institucionalnog smještaja, vršenja roditeljskog prava i dr.

U cilju unapređenja prava djece u Crnoj Gori donijet je Nacionalni plan akcije za djecu 2004 – 2010, kojim je utvrđena politika u pogledu zaštite djece**.** Plan je baziran na međunarodno prihvaćenim standardima za zaštitu djece određenim Konvencijom o pravima djeteta, koji zabranjuju diskriminaciju, osiguravajunajbolje interese djece.

Institucionalni okvir

Za politiku zapošljavanja i ostvarivanje prava na rad i prava iz radnog odnosa, relevantne institucije su Ministarstvo, zdravlja, rada i socijalnog staranja u skladu sa zakonskim propisima, kao i Zavod za zapošljavanje, sa područnim jedinicama.

Za politiku socijalne zaštite lica sa invaliditetom, dijelom, nadležno je Ministarstvo, zdravlja, rada i socijalnog staranja u skladu sa zakonskim propisima. Neposredna zaštita ostvaruju javne ustanove: 10 centara za socijalni rad, Javna ustanova za smještaj odraslih - invalidnih i starih lica - JU Dom starih » Grabovac«, Javna ustanova za smještaj lica sa posebnim potrebama: stepena, umjerene, teže i teške mentalne zaostalosti - JU Specijalni zavod” Komanski most«.

Za politiku zaštite korisnika boračke i invalidske zaštite zaduženo je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja kao i za rješavanje u drugostepenom upravnom postupku. Organ lokalne samouprave nadležan je za rješavanje po zahtjevima u prvostepenom upravnom postupku a obavljaju se kao prenešeni poslovi u interesu lokalnog stanovništva.

Za politiku penzijskog i invalidskog osiguranja zaduženo je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja u saradnji sa Fondom penzijskog i invalidskog osiguranja nad kojim Ministarstvo vrši nadzor.

Za politiku zaštite majke i djeteta i prava djeteta, nadležno je Ministarstvo, zdravlja, rada i socijalnog staranja .

Javne Ustanove Centri za socijalni rad obezbjeđuju sprovođenje odgovarajućih oblika socijalne i dječje zaštite i pružaju usluge socijalne i dječje zaštite. U Crnoj Gori osnovano je 10 Javnih ustanova Centara za socijalni rad koji sa svojim službama djeluju na teritoriji 21 opštine.

Zaštitom djece bez roditeljskog staranja, bavi se Ustanova za zaštitu djece bez roditeljskog staranja, JU Dječji dom ”Mladost” Bijela .

Kratkoročni prioriteti

Do kraja 2008 godine, usvojiće se Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2008-2011 godine.
Donijeće se Zakon o radu i Zakon o socijalnom savjetu
Donijeće se Zakon o kretanju slijepog lica uz pomoć psa vodiča, Zakon o zaštiti osoba sa invaliditetom od diskriminacije
Izmjena podzakonskih akata, u cilju usklađivanja sa naprijed pomenutim propisima.

Srednjoročni prioriteti

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zapošljavanju, Zakona o radnom osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom, Zakon o zapošljavanju i radu stranaca;
Osnovaće se Fond rada, u skladu sa Zakonom o zapošljavanju, čiji je osnovni cilj stvaranje uslova za zapošljavanje lica za čijim je radom prestala potreba zbog tehnoloških, ekonomskih i organizacionih promjena.
Jačanje kapaciteta za implementaciju relevantnih propisa.

1.2.3. KULTURNA PRAVA I ZAŠTITA MANJINA

Normativni okvir

1.2.3.1. Kulturna prava

Kulturna prava su definisana Ustavom Crne Gore u Poglavlju 4. Ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode. Pozitivno pravo Crne Gore, u pogledu regulisanju ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava i sloboda, kompatibilno je sa relevantnim potvrđenim međunarodnim propisima od Povelje UN-a, preko Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao sa navedenim standardima Savjeta Evrope.

U oblasti zaštite i valorizacije kulturnog nasljeđa primjenjuju se: Zakon o zaštiti spomenika kulture (1991), Zakon o muzejskoj djelatnosti (1977, 1989), Zakon o bibliotečkoj djelatnosti (1977, 1989), Zakon o arhivskoj djelatnosti (1991, 1994), Zakon o obnovi i revitalizaciji starih gradova postradalih u katastrofalnom zemljotresu od 15. aprila 1979. (1984, 1986), Zakon o obnovi spomeničkog fonda Kotora (1991) i Zakon o spomenicima, spomen obilježjima, istorijskim događajima i ličnostima (1971, 1972, 1988).

U oblasti kulturnog stvaralaštva u primjeni su: Zakon o pozorišnoj djelatnosti (2001), Zakon o izdavaštvu (1995), Zakon o kinematografiji (1993) i Zakon o samostalim umjetnicima (1984, 1985).

Pored navedenih propisa, za djelatnost kulture od značaja su i: Zakon o autorskim i srodnim pravima (savezni zakon, 1998), Zakon o državnim nagradama (1996), Opšti kolektivni ugovor (1995) i Posebni kolektivni ugovor za djelatnost kulture (1995).

Pravo na školovanje-obrazovanje

Ustavni osnov sadržan je u članu 75, kojim se pravo na školovanje jemči pod jednakim uslovima. Osnovno školovanje je obavezno i besplatno. Jemči se autonomija univerziteta, visokoškolskih i naučnih ustanova.

Sloboda stvaralaštva

Članom 76 Ustava jemči se sloboda naučnog, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva. Takođe, istom odredbom, jemči se sloboda objavljivanja naučnih i umjetničkih djela, naučnih otkrića, a njihovim stvaraocima moralna i imovinska prava.

Nauka, kultura i umjetnost

Članom 77 Ustava propisana je obaveza države da podstiče i pomaže razvoj prosvjete, nauke, kulture, umjetnosti, sporta, fizičke i tehničke kulture, kao i da štiti naučne, kulturne, umjetničke i istorijske vrijednosti.

Zaštita prirodne i kulturne baštine

Ustavna zaštita sadržana je u članu 78, kojim se propisuje obaveza svakoga da čuva prirodne i kulturne baštine od opšteg interesa, kao i obaveza države da je štiti.

Institucionalni okvir

Za primjenu kulturnih prava nadležni su Ministarstvo kulture, sporta i medija, Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo prosvjete i nauke i Univezitet Crne Gore.

Kratkoročni prioriteti

Donijeće se Zakon o kulturi, kojim će se utvrditi principi ostvarivanja i razvoja kulture, javni interes u kulturi, obaveza donošenja Nacionalnog programa razvoja kulture kao strateškog razvojnog dokumenta, način osnivanja i rada ustanova kulture, položaj umjetnika i njihovih strukovnih udruženja, podrška i pomoć razvoju kulture kroz sufinansiranje projekata i obezbjeđivanje sredstava za finansiranje kulture iz budžeta Crne Gore, tj. osnovnih prihoda budžeta, i iz namjenskih prihoda za pojedine oblasti kulture. Ovim zakonom biće omogućeno da ustanove kulture osnivaju domaća i strana pravna i fizička lica pod jednakim uslovima. Takođe, pod jednakim uslovima dobijaće finansijsku pomoć za realizaciju projekata svi autori i umjetnici koji imaju prebivalište u Crnoj Gori, kao i sva pravna lica registrovana u Crnoj Gori koja se bave kulturom
Donijeće se zakon o izdavaštvu

Srednjoročni prioriteti

Donijeće se zakon o kulturi
Zaštita kulturne baštine uz uspostavljanje ravnoteže u odnosu na savremeno kulturno-umjetničko stvaralaštvo – veća materijalna ulaganja u zaštitu kulturne baštine omogućiće da ovaj dio prošlosti na savremen način postane sastavni dio sadašnjosti
Jačanje kapaciteta institucija za unapređenje kulturnih prava.

1.2.3.2. Posebna - manjinska prava

Normativni okvir

Pored osnovnih ljudskih prava i sloboda, u cilju zaštite ukupnog nacionalnog identiteta, Ustav i zakoni Crne Gore manjinama daju i set dodatnih prava.

Ustav u Dijelu drugom, u članovima 79 i 80 pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode, koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima, kao i zabranjuje asimilacija pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Država je dužna da zaštiti pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica od svih oblika nasilne asimilacije.

Ustavom se jemče sljedeća posebna - manjinska prava: na izražavanje, čuvanje, razvijanje i javno ispoljavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti; na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika; na upotrebu svog jezika i pisma u privatnoj, javnoj i službenoj upotrebi; na školovanje na svom jeziku i pismu u državnim ustanovama i da nastavni programi obuhvataju i istoriju i kulturu pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu organi lokalne samouprave, državni i sudski organi vode postupak i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; da osnivaju prosvjetna, kulturna i vjerska udruženja uz materijalnu pomoć države; da sopstveno ime i prezime upisuju i koriste na svom jeziku i pismu u službenim ispravama; da u sredinama sa značajnim učešćem u stanovništvu tradicionalni lokalni nazivi, imena ulica i naselja, kao i topografske oznake budu ispisani i na jeziku manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; na autentičnu zastupljenost u Skupštini Crne Gore i skupštinama jedinica lokalne samouprave u kojima čine značajan dio stanovništva, shodno principu afirmativne akcije; na srazmjernu zastupljenost u javnim službama, organima državne vlasti i lokalne samouprave; na informisanje na svom jeziku; da uspostavljaju i održavaju kontakte sa građanima i udruženjima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno i etničko porijeklo, kulturno- istorijsko nasljeđe, kao i vjerska ubjeđenja; na osnivanje savjeta za zaštitu i unapređenje posebnih prava.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama (Sl. list RCG br. 31/06, 51/06 i 38/07), na bliži način uređuje set manjinskih prava i mehanizme zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina, tj. zaštita od asimilacije manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu. Zakon je usklađen sa:

Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima;
Deklaracijom o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkim vjerskih i jezičkih manjina;
Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i sloboda;
Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina;
Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima;
Preporukama Visokog komesara OEBS-a za nacionalne manjine, iz Haga, Osla i Lunda;
Smjernicama za učešće nacionalnih manjina u izbornom procesu.

Pored zakona koji štite prava manjina iz drugih oblasti (obrazovanje, mediji i informisanje, kultura, lokalna samouprava itd.), Crna Gora je prihvatila i značajne međunarodne dokumente iz ove oblasti, prije svega evropske imperativnopravne propise Savjeta Evrope - Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Shodno obavezama prema SE, prvi državni izvještaji o sprovođenju ovih dokumenata su proslijeđeni na relevantne adrese od strane resornog ministarstva.

U cilju implementacije Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava je donijelo Pravila za prve izbore savjeta manjina i Uputstvo o jedinstvenim obrascima za sprovođenje izbora za članove savjeta (Sl. list RCG br. 46/07). Ova Pravila i Uputstva preciziraju sastav i broj članova savjeta manjina, način izbora savjeta, način sazivanja i rada elektorske skupštine, način izbora članova savjeta, a daju i jasna uputstva u ovom procesu. Ovim aktima stvorene su pravne pretpostavke za izbor prvih savjeta manjina. Ministarstvo dalje sprovodi aktivnosti na formiranju savjeta.

U toku je izrada Strategije manjinske politike, kao najznačajnijeg dokumenta koji je obaveza shodno Zakonu o manjinskim pravima i slobodama. Formirana je Komisija za izradu Strategije i urađen je projektni zadatak.

Institucionalni okvir

U Crnoj Gori zaštitom prava i unapređenjem položaja manjina bavi se nekoliko veoma značajnih institucija i organa. U prvom redu je tu **Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava**, koje ima za cilj da prati i proučava, te vrši zaštitu prava manjina u skladu sa Ustavom, zakonima i međunarodnim dokumentima koji se odnose na istu problematiku, a u skladu sa demokratskim trendovima kojima Crna Gora teži.

U Skupštini Crne Gore osnovano je stalno radno tijelo - Odbor za ljudska prava i slobode, koji razmatra pitanja, pogotovu normativne predloge, iz oblasti ljudskih i manjinskih prava.

Skupština je donijela Odluku o osnivanju **Fonda za manjine** (Sl.list br. 13/08) radi podrške aktivnostima značajnim za očuvanje i razvoj nacionalnih, odnosno etičkih posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i njihovih pripadnika u oblasti nacionalnog, etičkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta.

Takođe, kao samostalna i nezavisna institucija djeluje i **Zaštitnik ljudskih prava i sloboda**.

Kratkoročni prioriteti

Usvojanje Strategija manjinske politike
Donijeće se Zakon o zabrani diskriminacije
Izmjeniće se i dopuniti Zakon o upotrebi nacionalnih simbola
Izmijeniće se i dopuniti Zakon o manjinskim pravima i slobodama
Osnovaće se Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina,
Formiraće se savjeti manjina.

Srednjoročni prioriteti

Obezbjeđivanje funkcionisanja utvrđenih mjera afirmativne akcije u oblastima obrazovanja, kulture, informisanja, političke participacije,

Promovisanje međuetničke tolerancije i rada na integraciji manjina
Jačanje institucionalnih kapaciteta za implementaciju propisa o ljudskim i manjinskm pravim
Organizovanje edukacije o ljudskim i manjinskim pravima kroz programe, projekte, seminare, okrugle stolove, publikacije, itd.
Kontinuirana saradnja s nevladinim organizacijama koje su aktivne na polju zaštite manjina, nastavak sa promovisanjem integracije manjina i dobrih međuetničkih odnosa.

1.2.3.2.1. Zaštita Roma

Normativni okvir

U cilju poboljšanja ukupnog položaja Roma i njihove uključenosti u crnogorsko društvo, Vlada je 2005.godine usvojila Akcioni plan za implementaciju projekta „Dekada uključenja Roma *2005-2015"*. Imajući u vidu da su Akcionim planom tretirane samo oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, Vlada je 08.11.2007. godine usvojila Strategiju za poboljšanje položaja Roma. Strategijom se definišu mjere i aktivnosti u narednom četvorogodišnjem periodu sa pravnog, političkog, ekonomskog, socijalnog, urbanističko-komunalnog, obrazovnog, kulturno-informativnog, zdravstvenog aspekta, kao i nosioci aktivnosti, dinamika realizacije i finansijska sredstva.

Vlada je donijela Odluku o obrazovanju Komisije za praćenje implementacije Strategije za poboljšanje položaja RAE populacije (Roma, Aškalija i Egipćanja) u Crnoj Gori 2008-2012 (Sl. list CG, broj 02/08).

Institucionalni okvir

Za implemnentaciju pomenutih dokumenata i sprovođenje zaštite prava Roma, kao specifične etničke manjine, a s obzirom da veliki broj ove populacije ima raseljenički status, relevantne su sljedeće institucije: Ministrastvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, Zaštitnik ljudskih prava i manjina, Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Kancelarija za saradnju sa nevladinim organizacijama, Zavod za zbrinjavanje izbjeglica .

Kratkoročni prioriteti

Implementacija Strategije za poboljšanje položaja Roma,
Jačanje mehanizama implementacije Strategije.

Srednjoročni prioriteti

Evaluacija Strategije
Edukacija romske populacije i ostatka društva, radi uključenja Roma u građansko društvo Crne Gore
- Ostvarivanje Akcionog plana za implementaciju projekta „Dekada uključenja Roma 2005-2015".

Izbjeglice

Nacionalna strategija za trajno rješenje pitanja raseljenih lica i izbjeglica u Crnoj Gori usvojena je 01. 03. 2005.godine, sa ciljem da u naredne tri godine u zavisnosti od ekonomskih mogućnosti Crne Gore, a imajući u vidu postojeće međunarodne standarde i principe, iznađe optimalno moguće rješenje za izbjeglice i, u to vrijeme, interno raseljene u Crnoj Gori.

Odluka o privremenom zadrzavanju statusa i prava raseljenih i interno raseljenih lica u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 46/06) utvrdjuje da raseljena lica iz bivsih jugoslovenskih republika, kojih je trenutno 8. 474 u Crnoj Gori (baza podaka MUPiJU) i interno raseljena lica sa Kosova, kojih je trenutno 16.130 u Crnoj Gori (baza podataka Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica) privremeno zadrzavaju status i prava u Crnoj Gori, koja su imala na dan 03. juna 2006. godine.

Nadležna ministarstva su: Ministrastvo unutrašnjih poslova i javne uprave za rješenje statusa izbjeglica, kao i Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja zaštitu prava izbjeglica.

Institucija za neposrednu primjenu politike zbrinjavanje izbjeglica i zaštitu njihovih prava je Zavod za zbrinjavanje izbjeglica, koji je nastao reformom Komesarijata za raseljena lica Vlade Crne Gore (Uredba o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave Sl. list br. 72/06), i njegov je pravni sljedbenik. Ovaj organ se najdirektnije bavi problematikom raseljenih lica, i pored dosadašnjih poslova, u skladu sa novim nadležnostima koje su date po Zakonu o azilu bavi se i poslovima koji se odnose na zbrinjavanje lica koja traže azil, kojima je priznat status izbjeglice, odobrena dodatna ili privremena zaštita. Zbrinjavanje obuhvata pomoć u ostvarivanju prava na

smještaj, obrazovanje, pravnu pomoć, zdravstvenu zaštitu, socijalnu zaštitu slobodu vjeroispovesti, pristup humanitarnim i nevladinim organizacijama, humanitarnu pomoć, spajanje porodice, uključivanje u društvo i drugih prava propisanih Zakonom o azilu. Takođe, aktivnosti su usmjerene i na pružanje pomoći povratnicima po ugovorima o readmisiji.

Započeta je izgradnja Centra za azil, koji će omogućiti stvaranje cjelokupnog sistema azila i smještaj za lica koja će tražiti azil na teritoriji Crne Gore.

Donijeće se Uredba o izgledu i sadržaju obrazaca i načinu izdavanja isprava licima koja traže azil, kojima je odobrena dodatna ili privremena zaštita i izbjeglici na osnovu, u skladu sa članom 65 stav 4 Zakona o azilu, kojom će se propisati izgled i sadržaj obrazaca i način izdavanja identifikacionih isprava lica koja traže azil, identifikacione isprave lica kojem je odobrena dodatna zaštita, identifikaciona isprava lica kojem je odobrena privremena zaštita, lične karte za izbjeglice i putne isprave za izbjeglice.Takođe će se donijeti i Uredba o sadržaju i načinu vodjenja evidencija u oblasti azla u skladu sa članom 70 stav 2 Zakona o azilu, kojom će se propisati sadržaj i način vodjenja evidencije o licima koja traže azil, kojima je priznat status izbjeglice i odobrena dodatna ili privremena zaštita, pravima koja koriste, ispravama izdatim u skladu sa Zakonom o azilu i privremeno zadržanim ispravama.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je utemeljena članom 81 novog Ustava Crne Gore u kojem je propisano da je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda samostalan i nezavisan organ koji preduzima mjere za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda vrši funkciju na osnovu Ustava, zakona i potvrđenih međunarodnih ugovora, pridržavajući se i načela pravde i pravičnosti.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, ustanovljena je Zakonom o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda, koji je donijela Skupština Republike Crne Gore 2003. godine

Donijeta su i pravila o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, kojima je bliže uređen način rada i postupanja. Skupština Crne Gore je donijela Odluku o izboru zamjenika Zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, saglasno zakonskim ovlašćenjem, uz prethodno pribavljeno mišljenje nadležnog radnog tijela Skupštine, odnosno Komisije za izbor i imenovanje, 22. januara 2004. godine, donio je Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Stručne službe. Početkom 2005. godine usvojen je i Inovirani pravilnik o unutrašnoj organizaciji i sistematizaciji Stručne službe Zaštitnika, kojim je predviđeno da stručno-istraživačke i administrativne-tehničke poslove u inistituciji obavlja 18 izvršilaca, od čega 12 sa visokom stručnom spremom, i šest sa srednjom stručnom spremom. Stručnom službom rukovodi sekretar, koga postavlja i razrešava Zaštitnik.

Vlada Crne Gore obezbijedila je smještajni prostor i određene tehničke uslove. Dio opreme donirala je Evropska agencija za rekonstrukciju.

Sredstva za rad Zaštitnika određuju se u posebnom razdjelu Budžeta Crne Gore koji donosi Skupština Crne Gore. Predlog ovog razdjela Budžeta Crne Gore utvrđuje Vlada, na predlog Zaštitnika, odnosno Ministarstva finansija (član 50 Zakona o Zaštitniku). Međutim, za određene potrebe i aktivnosti institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je dobila i finansijsku podršku od pojedinih međunarodnih donatora, kao što su: Evropska agencija za rekonstrukciju, Kancelarija OEBS-a, Save the Children Norway, UNICEF, Savjet Evrope itd.

Članom 31 Zakona o Zaštitniku propisano je da svako ko smatra da su mu aktom, radnjom ili nepostupanjem organa povrijeđena ljudska prava i slobode može se obratiti Zaštitniku pritužbom. Zaštitniku se može obratiti i preko odgovarajućeg udruženja, odnosno organizacije kao i preko poslanika. Pritužba se može podnijeti i usmeno na zapisnik kod Zaštitnika.

U odnosu na rad sudova Zaštitnik može intervenisati samo u slučaju neopravdanog odugovlačenja sudskog postupka, zloupotrebe procesnih ovlašćenja (uskraćivanje procesnih prava, neblagovremenog dostavljanja sudskih odluka i sl.) ili neizvršenja sudskih odluka (član 24 Zakona o Zaštitniku).

Kratkoročni prioriteti

Priprema Nacrta izmjena i dopuna Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda u smislu jačanja ovlašćenja i nadležnosti na području ljudskih prava i sloboda,
Priprema izmjena i dopuna Pravila o radu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda,
Izmjena i dopuna Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Stručne službe Zaštitnika,
Kadrovsko jačanje institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda,
Obezbjeđenje adekvatne lokacije i funkcionalni smještaj i prostor institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda,
Zaštita prava najugroženijih kategorija stanovništa.

Srednjoročni prioriteti

Jačanje međunarodnih kontakata kroz mrežu evropskih ombudsmana,
Kontinuirani obilazak opština, s ciljem pružanja mogućnosti građanima za neposredno obraćanje Zaštitniku ljudskih prava i sloboda,
Saradnja sa misijom OEBS-a, i drugim relevantnim regionalnim i međunarodnim organizacijama,
Saradnja sa nevladinim organizacijama.

1.3. REGIONALNA PITANJA I MEĐUNARODNE OBAVEZE

Ustavom je ustanovljeno da Crna Gora, na principima i pravilima međunarodnog prava, sarađuje i razvija prijateljske odnose sa drugim državama, regionalnim i međunarodnim organizacijama. U dokumentu Vlade Spoljnopolitički prioriteti, kao jedan od tri prioriteta utvrđeno je unapređenje i održavanje dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje. U skladu s ovim, Crna Gora je aplicirala za članstvo u regionalnim organizacijama i inicijativama, u čijem radu je još i ranije aktivno učestvovala, kao dio Jugoslavije i kasnije zajednice sa Srbijom. Crna Gora je zagovornik koncepta regionalnog vlasništva nad inicijativama od samog početka njegovog promovisanja u regionu.

1.3.1. REGIONALNE INICIJATIVE

Kao članica Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu (PSJIE), Crna Gora je aktivno učestvovala u radu radnih stolova te inicijative, i poseban doprinos dala u oblasti parlamentarne saradnje u regionu JIE kroz rad Cetinjskog parlamentarnog foruma. Skupština Crne Gore je ratifikovala Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom Sporazumu o slobodnoj trgovini – CEFTA 2006 koji je stupio na snagu 26. jula 2007. godine, čime je Crna Gora potvrdila posvećenost bržem napretku regiona.

Crna Gora aktivno učestvuje u procesu usmjeravanja aktivnosti PSJIE u Savjet regionalne saradnje. Kao punopravni član Procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP) od maja 2007., na čiju je inicijativu osnovan Sekretarijat SRS u Sarajevu, Crna Gora aktivnim angažmanom teži doprinijeti snažnijem profilisanju regionalnog vlasništva saradnje.

Crna Gora će predsjedavati Antikorupcijskom inicijativom Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu (SPAI) u naredne dvije godine. Crna Gora je učestvovala u radu Regionalne Inicijative za migracije, azil i izbjegla i raseljena lica (MARRI) i u ranijem ustavno-pravnom aranžmanu, a kao nezavisna država Crna Gora je postala član MARRI oktobra 2006.godine. Crna Gora je aktivan član i Centralno-evropske inicijative (CEI), u čije je članstvo primljena 1. avgusta 2006., a 1. juna 2007.godine je primljena u članstvo Jadransko-jonske inicijative (JJI).

Crna Gora je članica SEE GROUP od 21. septembra 2007, a od 28. septembra 2007. godine dobila je status posmatrača u Procesu saradnje ministara odbrane zemalja Jugoistočne Evrope (SEDM). Crna Gora je od 3. decembra 2006. dobila status posmatrača u Jadranskoj povelji.

Crna Gora je inicirala procedure zahtjeva za članstvo u brojnim drugim regionalnim organizacijama i inicijativama. Procedura za priključenje Crne Gore Sporazumu o Inicijativi za saradnju jugoistočne Evrope (SECI Sporazum) a odluka o prijemu Crne Gore u članstvo se očekuje.

Takođe, Crna Gora je podnijela zahtjeve i za članstvo u Međunarodnoj komisiji za zaštitu Dunava (MKZD) 5. juna 2007., te zahtjev za sticanjem statusa posmatrača u organizaciji Crnomorske ekonomske saradnje (CES), 6. juna 2006. Crna Gora je dobila status posmatrača u Dunavskoj komisiji 6. novembra 2006.

Kratkoročni prioriteti

Ostvariti članstvo u SECI i Međunarodnoj komisiji za zaštitu Dunava
Obezbijediti posmatrački status u BSEC.

Srednjoročni prioriteti

preuzeti predsjedništva određenih regionalnih procesa, organizacija i inicijativa (CEI, SEECP, MAG RACVIAC, MARRI).

1.3.2. BILATERALNI ODNOSI SA SUSJEDIMA

Dobrosusjedski odnosi i saradnja sa zemljama regiona predstavljaju garant uspješnog razvoja Crne Gore. Cilj Crne Gore je razvijanje dobrih odnosa i komunikacije sa svim susjednim zemljama, uz uzajamno poštovanje i stalnu izgradnju političkih, ekonomskih, bezbjednosnih, kulturnih, naučnih kontakata i saradnje, te izuzetno važnog infrasturkturnog povezivanja. Crna Gora s ovim zemljama ne dijeli samo isti geografski prostor, nego i spoljnopolitičke ciljeve.

Albanija

Diplomatski odnosi uspostavljeni su 1. avgusta 2006.godine Ambasada Albanije u Podgorici je otvorena u prvoj polovini 2007.godine, a Crna Gora planira da svoju ambasadu u Tirani otvori u prvoj polovini 2008.godine.

Politički dijalog dvije zemlje kontinuirano se odvija na nivou predsjednika država, premijera, ministara inostranih poslova i drugih resornih ministara, te bi stoga akcent u predstojećem periodu trebalo staviti na konktetizovanje saradnje u brojnim oblastima od obostranog interesa. U narednom petogodišnjem periodu radiće se na daljem intenziviranju saradnje i realizaciji zajedničkih projekata u oblasti saobraćaja, turizma, ekologije, ekonomije, kulture i obrazovanja.

Bosna i Hercegovina

Diplomatski odnosi na nivou ambasadora uspostavljeni su 14. septembra 2006.godine. Ambasada Crne Gore u Sarajevu je otvorena 2006. godine, a Ambasada BiH u Podgorici je otvorena u drugoj polovini 2007.godine.

Bilateralni odnosi između Crne Gore i BiH su primjer prijateljske i dobrosusjedske saradnje uz česte posjete na najvišem nivou. Veoma dobra saradnja na političkom nivou se nadgrađuje intenzivnijom ekonomskom saradnjom. U tom cilju dogovoreno je i formiranje Međudržavnog vijeća Crne Gore i BiH, kao i organizovanje susreta privrednika dvije države.

Hrvatska

Diplomatski odnosi na nivou ambasadora uspostavljeni su 7. jula 2006.godine. i u Zagrebu i u Podgorici su već veoma aktivne ambasade dviju država.

Bilateralni odnosi između Crne Gore i Hrvatske primjer su prijateljske i sadržajne saradnje a još više su osnaženi zajedničkim strateškim i razvojnim ciljevima kojima teže. U posljednjih nekoliko godina odvija se intenzivan i kontinuiran politički dijalog na najvišem i visokom nivou, i postoji obostrani snažan interes da se veoma dobri politički odnosi nadgrade intenzivnijom ekonomskom saradnjom. Hrvatska daje podršku za evropske i evroatlantske ambicije Crne Gore i predstavlja pouzdanog prijatelja i partnera. Potpisan je Sporazum o saradnji u gonjenju osumnjičenih za ratne zločine između tužilaštava dvije zemlje 28. jula 2006.godine

U pripremi je sporazum o vazdušnom i putničkom saobraćaju. Pitanje Prevlake je trenutno riješeno Protokolom o privremenom režimu uz južnu granicu između dvije države iz 2002.godine, kojim je dogovoren modus funkcionisanja nadležnosti u ovoj graničnoj oblasti.

Makedonija

Diplomatski odnosi na nivou ambasadora uspostavljeni su 14. juna 2006.godine. Crnogorska ambasada u Skoplju radi od 2006.godine, u Podgorici funkcioniše makedonska Ambasada, a u toku je izdavanje agremana za makedonskog ambasadora.

Bilateralni odnosi između Crne Gore i Makedonije su veoma dobri, sadržajni i prijateljski, oslobođeni otvorenih pitanja, što predstavlja kapital koji treba iskoristiti za dalje jačanje sveukupne saradnje. Ostvareno je više posjeta na najvišem državnom nivou.

Intenzivna saradnja dviju država formalno pravno je verifikovana potpisivanjem niza bilateralnih sporazuma, memoranduma i protokola iz više oblasti, poput zaštite životne sredine i univerzitetskog partnerstva, saradnje u oblasti kulture kao i saradnje MIP.

Srbija

Diplomatski odnosi uspostavljeni su 22. juna 2006.godine. Crnogorska ambasada u Beogradu funkcioniše već godinu dana, a Ambasada Srbije u Podgorici treba da bude otvorena do kraja 2007. Srbija je nedavno imenovala Ambasadora u Crnoj Gori.

Izgradnja najbližih odnosa sa Srbijom zasnovanih na principima ravnopravnosti i međusobnog uvažavanja predstavlja jedan od prioriteta crnogorske spoljne politike, prije svega imajući u vidu istorijske, kulturne i ekonomske faktore, kao i zajedničke evropske perspektive dvije države.

Granice između dviju država otvorene su za slobodan protok ljudi, robe, usluga i kapitala, garantovan je status imovine građana jedne države u drugoj, regulisano je pitanje isplate penzija korisnicima s prebivalištem u Crnoj Gori i Srbiji, kao i pitanje zdravstvenog osiguranja, izvršena podjela vojne

imovine, regulisano pitanje članstva u međunarodnim finansijskim organizacijama i razgraničenju finansijskih prava i obaveza, veoma je dobra i uspješna saradnja u dijelu unutrašnjih poslova, intenzivni kontakti i saradnja resornih insitucija u oblasti poljoprivrede itd. Srbija pruža konzularne usluge crnogorskim građanima u zemljama gdje Crna Gora još nema predstavništva. Kontinuirano se odvija komunikacija resornih ministarstava i drugih državnih organa, pa je u cilju stvaranja što sadržajnije saradnje dogovoreno formiranje Mješovitog komiteta, koji bi radio na daljem unapređenju odnosa i rješavanju konkretnih pitanja.

Italija

Diplomatski odnosi uspostavljeni su 15. juna 2006.godine. Ambasadori Italije u Podgorici i Crne Gore u Rimu preuzeli su dužnosti krajem 2006. i početkom 2007.godine.

Politički dijalog na najvišem nivou između Crne Gore i Italije je obnovljen tokom posljednjih nekoliko godina, uz potrebu daljeg intenziviranja. Crna Gora planira da ostvari konkretnije radne kontakte na nivou vladinih institucija**.** Italija je najveći i najuticajniji crnogorski susjed, te jedina susjedna zemlja koja je članica EU i NATO, pa je stoga interes Crne Gore da bilateralni odnosi budu na najvišem nivou.

Poslije Srbije, Italija je najveće izvozno tržište za Crnu Goru (30% ukupnog crnogorskog izvoza, najviše aluminijuma). Crna Gora sa Italijom, i drugim susjedima, učestvuje u IPA Jadranskom prekograničnom programu. Između dvije zemlje postoji nekoliko bilateralnih sporazuma, koji se prvenstveno bave zaštitom životne sredine i obrazovanjem. Dvije zemlje takođe imaju Sporazum o suzbijanju kriminala, kao i Sporazum o saradnji između ministarstava inostranih poslova.

Kratkoročni prioriteti:

Dalje jačati i izgraditi političke, ekonomske, bezbjednosne, kulturne i naučne kontakte i saradnje i širenju ugovorne baze u ovim oblastima.
Zaključiti sporazume sa susjedima o političkom dijalogu
Intenzivirati privrednu saradnju i formirati međuvladine mješovite komitete.
Unaprijediti saradnje u prekograničnim projektima (u IPA i drugim programima).

Srednjoročni prioriteti:

unpaprijediti infrastrukturu sa susjedima (izgradnja i rekonstrukcija graničnih prelaza, izgradnja Jadransko-jonske ceste, dalekovoda Elbasan-Podgorica, izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica koje povezuju Crnu Gori i Bosnu i Hercegovinu, kao i Crnu Goru i Srbiju, uspostavljanje direktnog avio-saobraćaja između Podgorice i Zagreba, Podgorice i Sarajeva, Podgorice i Skoplja)
Završiti proces razgraničenja sa susjedima (potpisivanje sporazuma o granicama sa zemljama regiona i susjednim zemljama)
Intenzivirati saradnju u oblasti evropskih integracija.

1.3.3. MEĐUNARODNE OBAVEZE

Saradnja s Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju

Jedan od spoljnopolitičkih prioriteta Crne Gore je i ispunjavanje svih međunarodnih obaveza, što podrazumijeva i punu saradnju, na svim nivoima, s Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju.

Postupanje u skladu s obavezama koje proizilaze iz mandata Tribunala

Privrženost ispunjavanju mandata Haškog tribunala (HT), Crna Gora pokazuje u kontinuitetu a sredinom juna 2007., u saradnji sa Srbijom, u Budvi je uhapšen i tokom dana akcijom nadležnih organa Crne Gore predat Tribunalu jedan optuženi, čime se odgovorilo na regionalne i međunarodne obaveze.

Takođe, u slučaju uslovnog puštanja više lica, na upit Sekretarijata Tribunala, u saradnji s Ministarstvom pravde i Upravom policije, dostavljene su informacije o pridržavanju tih lica uslovima koje je Tribunal odredio.

Preduzeti koraci na planu unapređenja saradnje s Tribunalom

Crnogorski Vrhovni državni tužilac je više puta potvrdio da će od HT biti zatražene sve informacije koje bi eventualno mogle dovesti do pokretanja postupaka u Crnoj Gori. U tom cilju pokrenut je projekt obuke zaposlenih u crnogorskom tužilaštvu za korištenje baza podataka koju je formirao Tribunal. Takođe, potpisani su i sporazumi o saradnji i gonjenju počinilaca krivičnih djela ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore sa Državnim odvjetništvom Republike Hrvatske i Tužilaštvom za ratne zločine Republike Srbije, dok je 6. decembra 2007.g. potpisan Memorandum o tehničkoj saradnji izmedju Kancelarije Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore i kancelarije Tužioca za medjunarodni krivični kriminal za bivšu Jugoslaviju, čime je crnogorskom tužilaštvu omogućen pristup bazi podataka Tribunala, odnosno upotreba sistema za elektornsko objelodanjivanje.

Regionalni sastanak koji je održan na Brionima, od 11-13 jula 2007.godine, na kome je učestvovao i crnogorski Vrhovni državni tužilac, iskorišten je za usaglašavanje daljeg postupanja po pitanju Palićkog procesa koji, u interakciji misija OEBS u RS, RH, BiH i CG s Haškim tribunalom, podstiče i olakšava saradnju nadležnih ministarstava pravde i sudskih instanci ovih zemalja u realizaciji obaveza prema mandatu Tribunala i prenosu nadležnosti daljeg procesuiranja optužbi za zločine na prostoru bivše SFRJ na nivou nacionalnih instanci odgovornih za ovu problematiku.

Kratkoročni prioriteti

Uskladiće se domaće zakonodavstvo s obavezama koje proizilaze iz mandata Haškog tribunala.
Sprovodiće se istrage, podizati optužnice i voditi krivični postupci protiv počinjenih ratnih zločina.

Srednjoročni prioritet

nastaviće se saradnja s Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju

2. EKONOMSKI KRITERIJUMI

2.1. PROCES TRANZICIJE U CRNOJ GORI

Crna Gora se nalazi u **završnoj fazi tranzicije**, koja je započeta početkom devedesetih godina i koja postepeno reformiše i priprema ekonomski sistem za predstojeću **fazu pristupanja EU**. Na samom početku, međutim, tranzicija je bila prekinuta usljed uvođenja međunarodnih sankcija protiv tek formirane SRJ, maja 1992.godine. Period u kojem dramatično raste učešće sive ekonomije u BDP, i koji karakteriše, između ostalog, hiperinflacija, dovodi do izuzetnog ekonomskog usporavanja.[1] Kao rezultat pada životnog standarda, smanjenja zaposlenosti, uz istovremeno veliki broj izbjeglica i raseljenih lica na teritoriji CG, raste potreba za većim socijalnim i drugim državnim davanjima. Posljedice se osjećaju i danas prije svega u činjenici da je realni BDP i dalje niži od onog s kraja osamdesetih godina prošlog vijeka, da su socijalna davanja[2] i ukupna državna potrošnja na visokom nivou, ali i kvalitativno kroz oportunitetni trošak izgubljenog vremena za restrukturiranje i transformaciju ekonomskog sistema.

Nastavak procesa tranzicije obilježava period sticanja funkcionalnog suvereniteta Crne Gore u odnosu na okvir vođenja ekonomske politike tadašnje SRJ u periodu 1997-1998 godine.[3] Na svim poljima ekonomskog sistema dolazi do ubrzavanja promjena, ali se kao dominantna izdvaja **reforma monetarne politike**, uvođenjem najprije dvovalutnog sistema njemačke marke i dinara novembra 1999, a potom samo njemačke marke, početkom 2000. godine. Euro postaje zvanično sredstvo plaćanja u Crnoj Gori januara 2002. godine. Samo po sebi, uvođenje Eura je imalo značajne implikacije na crnogorsku ekonomiju. Praktično sve distorzije iz prethodnog vremena, uključujući socijalističko, izbile su na površinu, dok su trgovinski i investicioni tokovi postali jednostavniji, lakši i uz manje transakcione troškove. Istovremeno, uvođenje Eura uticalo je na postepeno obaranje stope inflacije sa oko 120% 1999. godine na 4,3% 2004. godine, 1,8% u 2005. godiniu i 2% koliko je iznosila 2006. godine, a za 2007. godinu iznosila blizu 8%. Na taj način, Crna Gora se svojim izborom vezivanja ekonomskog sistema za Euro udaljila od alternativa, kakve su štampanje svoje valute ili valutni odbor. Imajući u vidu navedene trendove, stepen otvorenosti, liberalizacije i specifičnu ekonomsku strukturu, i u periodu funkcionisanja državne zajednice Srbija i Crna Gora (februar 2003 - maj 2006), ekonomski sistem Crne Gore nastavio je svoju dalju konsolidaciju i razvoj.

U odsustvu monetarne politike noseći stub ekonomske politke postaje fiskalna. U ovakvom ambijentu **fiskalna politika** dobila je na važnosti i kao instrument za obezbjeđivanje konkurentnosti i fleksibilnosti crnogorske ekonomije. Tako je fiskalni sistem, posljednjih godina pretrpio značajne promjene, prvenstveno u pravcu usklađivanja sa direktivama EU i međunarodnim standardima, kao i stvaranju konkurentnog poslovnog ambijenta. Porez na dodatu vrijednost koji je uveden 2003. godine značajno je doprinio fiskalnoj disciplini, proširenju poreske osnovice i povećanju državnih prihoda. Sa uvođenjem PDV-a počinje i proces orijentacije crnogorskog poreskog sistema ka indirektnim porezima u želji da se rasterete troškovi rada i investiranja i na taj način motivišu investiciona ulaganja. U tom smislu, tokom posljednje dvije godine uveden je proporcionalni sistem oporezivanja u oblasti direktnih poreza, sa niskom poreskom stopom. Stopa poreza na dobit preduzeća, počev od 1. januara 2005. godine iznosi 9%. Stopa poreza na dohodak fizičkih lica u 2007. god. iznosi 15%, u 2009. će iznositi 12 %, a od 1. januara 2010. godine iznosiće 9%. Smanjenje poreskih stopa na jednocifrene kandiduje Crnu Goru za lidera u poreskoj konkurentnosti kada su direktni porezi u pitanju ne samo u regionu već i u Evropi.

Danas, u najvećem dijelu Crna Gora funkcioniše kao tržišna ekonomija. Cijena električne energije, cijena telekomunikacionih i komunalnih usluga i cijene uglja za proizvodnju električne enrgije uređuju se od strane nezavisnih regulatornih agencija odnosno javnih komunalnih preduzeća. Za sve ostale robe i usluge, osim nafte i naftinih derivata, kao i određenih ljekova, cijene se u Crnoj Gori određuju slobodno na tržištu. Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD) indikator "cjenovna liberalizacija" za Crnu Goru u 2006. godini vrednovala je ocjenom **4**, što je na nivou većine bliskih tranzicionih zemalja

[1] BDP po glavi stanovnika do 2000. godine pao je na otprilike jednu polovinu BDP-a iz 1989. godine. Spoljni dug na nivou zajedničke države iznosio je preko 130 procenta BDP-a, a godišnja inflacija bila je preko 113 procenta.

[2] Socijalna davanja su ovdje posmatrana u širem smislu i između ostalog obuhvataju teret prekobrojnog broja zaposlenih u državnoj administraciji i javnim preduzećima, „širok" i generalno nerestrukturisan obrazovni, zdravstveni i penzijski sistem i sl.

[3] Implementirani ekonomski program, kojem su podršku pružili IMF, WB i drugi donatori, oslanjao se na tri stuba: (i) osmišljena makroekonomska politika; (ii) tržišno orijentisane strukturne reforme, uključujući široku liberalizaciju cijena i trgovine; i (iii) značajna finansijska i tehnička podrška od donatora.

(Hrvatska, Srbija, BiH), a što predstavlja značajan progres u odnosu na nivo indikatora iz 1999. godine kada je iznosio 2,67, koliko je iznosio i 1989. godine.

Proces privatizacije u Crnoj Gori se može smatrati jednim od uspješnijih u regionu. Do sada je više od 85% državnog kapitala privatizovano. Od 386 akcionarskih društava, koliko ih je krajem 2005. godine bilo registrovano u Crnoj Gori i koja su bila predmet privatizacije, država se pojavljuje kao vlasnik u 107 kompanija, odnosno u 27,7% njih. Drugim riječima, više od 70% akcionarskih društava u Crnoj Gori je u potpuno privatnom vlasništvu. Istovremeno država ima većinsko vlasničko učešće samo u oko desetini akcionarskih društava. U Crnoj Gori je izvršena privatizacija u sektoru telekomunikacija u 2005. godini, gdje je proces restrukturiranja završen prije okončanja procesa privatizacije. Privatizacija velikih industrijskih preduzeća je obavljena kod značajnih privrednih sistema (Kombinat aluminijuma Podgorica i Rudnici Boksita u 2005. sa ukupnim ugovorenim investicijama od 79 mil € i Željezara Nikšić u 2006. godini sa ukupnim ugovorenim investicijama od 117,9 mil €). Privatizacija u sektoru turizma je uglavnom obavljena u periodu 2001-2007. godina. Zahvaljujući obavljenoj privatizaciji mnogih crnogorskih hotela u prethodnom periodu, ozbiljne kapitalne investicije u turizmu su u toku ili se očekuje da budu preuzete, rezultirajući daljom ekspanzijom i obnovom turističke infrastrukture u zemlji, posebno hotelske ponude.

Privatizacija **bankarskog sektora** je, takođe, uglavnom završena 2005. godine i tokom 2006. godine, a trenutno država direktno i indirektno posjeduje manje od 2% ukupnog kapitala. U toku je prodaja zaostalih vlasničkih učešća od približno 1% u pet crnogoskrih banaka, nakon čega država neće imati direktnog vlasničkog učešća u bankarskom sektoru. Kamatne stope na bankarskom sektoru se formiraju slobodno i bez ograničenja od strane države.

Kako je i konstantovano u izvještaju EBRD-a[1], **poslovno okruženje** u Crnoj Gori prilično je liberalno, sa više od 32 hiljade registrovanih preduzeća (od 1. februara 2007), što reflektuje mogućnost relativno lake registracije. Stvaranje sektora za zaštitu konkurencije u 2006. godini, zajedno sa Zakonom o zaštiti konkurencije, koji je u visokom stepenu usklađen sa EU standardima, rezultirao je poboljšanju ocjene politike konkurencije u indikatorima EBRD-a za 2007. godinu.

Potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU (oktobar 2007. godine) i pristupanje Centralno Evropskoj zajednici slobodne trgovine (**CEFTA**) u decembru 2006. godine, pokazuju predanost liberalnom režimu tgovine. Takođe, pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizacije se očekuje u 2008. godini. U okviru procesa pristupanja **WTO**, bilateralni sporazumi o crnogorskim koncesijama u oblasti roba i usluga sa EU biće potpisani krajem aprila 2008.godine.

Ostvareni progres tokom procesa tranzicije, a posebno uoči i nakon sticanja nezavisnosti, prepoznale su i međunarodne finansijske institucije. U svom izvještaju za Crnu Goru **Svjetska banka** konstantuje sljedeće: "Crna Gora je ostvarila velike korake naprijed u protekloj godini“. Nedavno ostvareni rezultati oslanjaju se na odličnu reputaciju u pogledu procesa tranzicije i reformi u toku prethodne decenije i u periodu nakon završetka regionalnih sukoba tokom 90-tih godina. Crna Gora je sa uspjehom položila temelje za tržišnu ekonomiju, ojačala demokratske institucije i postepeno razvija kapacitete u javnoj upravi koji će se baviti političkom i ekonomskom transformacijom. Zahvaljujući tim naporima, obnovila se makroekonomska stabilnost i podstakla brza stopa rasta, koja je trenutno najveća na Zapadnom Balkanu. "[2].

Dinamičan proces ekonomskih reformi u periodu 2002-07.godine realizovan je kroz **Agendu ekonomskih reformi**, kao ključni okvirni razvojni dokument Vlade Crne Gore. Juna 2007.godine, nakon parafiranja SSP, donijeta je odluka o izradi **Nacionalnog programa za integraciju Crne Gore u EU za period 2008-12. godina (NPI)**, pri čemu je, po prvi put, definisano srednjoročno razdoblje u kome je neophodno da Crna Gora sprovede ključne demokratske i ekonomske reforme, koje će, uz jačanje ukupnih administrativnih kapaciteta, omogućiti punu implementaciju SSP, postepenu harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa Acquis-om i postepeno preuzimanje evropskih standarda i rast konkurentnosti crnogorske ekonomije. To će podrazumijevati "internu spremnost“ zemlje za integraciju u EU.

[1] Transition report 2007.

[2] Svjetska banka, 25. april 2007. godine, Memorandum to the Executive Directors of IDA, IBRD and IFC, Country Partnership Strategy (FY07 - FY10).

U poglavlju koje slijedi, date su projekcije makroekonomskih indikatora, koje se odnose na razdoblje do kraja 2010.godine.Projekcije su bazirane na analitičkoj tehnici finansijskog programiranja kao i ekonometrijskog projektovanja za one makroekonomske agregate za koje su u okviru CBCG i Ministarstvu finansija razvijeni odgovarajući modeli. Razdoblje do kraja 2010. godine je maksimalna dužina razdoblja za koje je ovom trenutku svrsishodno raditi projekcije na osnovu postojećih podataka i metoda. **NPI će se revidirati godišnje**, a razdoblje projekcija će se svake godine produžavati za jednu godinu. Tako ćemo krajem 2009. godine raspolagati projekcijama do 2012. godine.

2.2. POSTOJANJE FUNKCIONALNE TRŽIŠNE EKONOMIJE

2.2.1. MAKROEKONOMSKA STABILNOST

2.2.1.1. Makroekonomski trendovi do 2007

Crna Gora - Glavni ekonomski indikatori, 2005-2007

	2005	2006	2007
BDP u tekućim cijenama, mil. EUR	1.815,00	2.148,90	2.422,8
Realni BDP, mil. EUR	1.739,6	1970,5	n.a.
Rast realnog BDP, %	4.2	8.6	8.2
Stanovništvo (000), procjena sredinom godine	623,3	624,2	626,2
BDP/pc	2.912	3.443	3869
Inflacija, %[1]	1,8	2	8
Rast zaposlenosti (osobe), %	0,61	4,46	3,72
Stopa nezaposlenosti, %	18.5	14,7	11,9
Suficit/deficit javnog sektora, % BDP	-2,1	3,4	7.02
Izvoz roba i usluga, tekuče cijene, mil. EUR	790,4	1.066,36	1.301,78
Stope rasta izvoza roba i usluga, %	-	34,9	22,1
Uvoz roba i usluga, tekuće cijene, mil. EUR	1.108,50	1.718,6	2.385,8
Stope rasta uvoza roba i usluga, %	-	55,0	38,8
Bilans razmjene roba i usluga, tekuće cijene,	-318,1	-652,23	-1.084
Bilans razmjene roba i usluga, % BDP	-17,5	-30.4	-44.7
Bilans tekućeg računa, tekuće cijene, mil. EUR	-154	-531,2	-1.007,6
Bilans tekućeg računa, % BDP	-8,46	-24,72	-41,59
Bruto kapitalna formacija, nominalno, mil. EUR	326,3	469,8	545,1
Bruto kapitalna formacija, % nominalna BDP	18	21,9	24
Spoljni dug, mil. EUR	513	504	481.0
Spoljni dug, % BDP	28,3	23,5	18.9
Neto strane direktne investicije, tekuće cijene,	380,1	466,70	524,88
Neto strane direktne investicije, % of BDP	20,9	21,7	21,6

Izvor: MONSTAT, CBCG, Ministarstvo finansija, 2008;

Makroekonomska kretanja u Crnoj Gori u 2006. godini i 2007. godini u poređenju sa prijašnjim periodom karakterišu: (i) ubrzanje realnog privrednog rasta sa 4,2% u 2005. na 8,6% u 2006. godini i 8,2% u 2007. godini; (ii) odražavnje inflacije na niskom 2% nivou u 2006. godini i njeno povećanje u novembru 2007. godine na 8%, (iii) brzo i stalno smanjivanje stope nezaposlenosti od 18,5% u 2005. na 14,7% u 2006. i 11,9% u decembru 2007. godine, (iv) održavanje suficita javnog sektora na oko 3% BDPu 2006 i 7,4% BDP u 2007, (v) veliko povećanje izvoza (za 34,9% u 2006. i 22,1% u 2007. godini) koje međutim prati još dosta veće ubrzanje rasta uvoza (za 55% u 2006. i 38,8% u 2007.godini), (vi) kretanja u međunarodnoj razmeni roba i usluga vode u brzo povećavanje deficita razmene roba i usluga, koji je dostigao izvanredno velike razmjere od -24,7% u 2006. i 41,6% u 2007. godini. Suficit u bilansu dohodaka i tekućih transfera tek veoma malo ublažava ovaj deficit; (vii) povećanje bruto kapitalne formacije, koja se podigla od sa 18% BDP u 2005. na 21,9% u 2006. godini sa daljim trendom povećanja u 2007. godini; (viii) deficit na tekućem računu se u najvećoj mjeri pokriva neto prilivima stranih direktnih investicija, a u značajnoj meri i povećanjem ostalih inostranih investicija; (ix) visoka produktivnost rada se dalje povećala za 9,15% u 2006. na 11,7% u 2007. godini.

Rast bruto domaćeg proizvoda

[1] Kao odgovarajuća mjera inflacije koristi se ideks cijena na malo, obzirom da ima kvalitetniju vremensku seriju za potrebe prognoze od indeksa troškova života. Monstat od 2008. godine uvodi CPI indeks. Bazna godina za izračunavanje CPI će biti 2007. Naime u ovoj godini se formira baza sa proizvodima koji će biti grupisani prema COICOP-u, prema kojem je urađena i Anketa o potrošnji domaćinstava (HBS) koja je osnov za izračunavanje pondera u CPI.

Ostvareni realni rast BDP-a u Crnoj Gori u 2006. godini iznosio je 8,6%. Rast BDP-a je prije svega uslovljen rastom tražnje čemu su najviše doprinijeli građevinarstvo, turizam, bankarski sistem i strane direktne investicije (SDI). Nivo kapitalne formacije se povećao sa 18% BDP u 2005. na 21,9% u 2006 i čak 24% BDP u 2007. godini posmatrano u nominalnim vrijednostima. Rekonstrukcija infrastrukture i gradnja velikog broja hotela je rezultirala u izuzetno visokoj stopi rasta građevinarstva. Visoka stopa rasta turizma je uticala i na razvoj velikog broja drugih grana, a prije svega na saobraćaj, trgovinu i poljoprivredno-prehrambenu industriju. Visok priliv SDI je rezultirao kreiranjem efekta dodatne tražnje, jer je ulagano u modernizaciju i osavremenjavanje preduzeća. Trend ubrzanog realnog rasta BDP-a nastavljen je i tokom 2007. godine. Prema preliminarnim podacima Sekretarijata za razvoj CG, u 2007. godini ostvaren je BDP u iznosu od 2.422,8 mil €, što predstavlja realni rast od 8.2 % u odnosu na 2006. godinu. Na rast BDP-a u 2007. godini pozitivno je uticao dalji rast turističkog prometa i saobraćajne aktivnosti. Karakteristiku posmatranog perioda čini i rast broja zaposlenih i smanjenje broja nezaposlenih lica. U 2007. godini je ostvaren rast industrijske proizvodnje od 0.1% pri čemu je prerađivačka industrija ostvarila rast od 9.3%. Za prva četiri mjeseca 2008. godine ostvaren je rast industrijske proizvodnje od 7.1% ako se posmatra isti period prethodne godine. Sva tri sektora su ostvarila rast u odnosu na uporedni period iz 2007. godine (Sektor vađenje ruda i kamena od 20.3%; sektor prerađivačke industrije od 1.6% i sektor proizvodnje električne energije,gasa i vode od 19.4%)

Inflacija

U 2006. godini Crna Gora je održala cjenovnu stabilnost. Inflacija mjerena indeksom cijena na malo u 2006. godini iznosila je 2%, odnosno 0,2 procentna poena više nego u prethodnoj godini. Rast cijena roba doprinio je inflaciji sa 1,61 procentnih poena, dok su cijene usluga doprinijele sa 0,39 procentnih poena. Rast cijena roba u 2006. godini iznosio je 2%. Najviši doprinos tome su dale cijene osnovnih prehrambenih proizvoda, nafte i poljprivrednih proizvoda. Cijene usluga u 2006. godini bile su više za 2%. U okviru ove kategorije najviše su porasle cijene stambeno komunalnih usluga (za 6,3%), zanatskih usluga (za 3,2%) i finansijskih usluga (za 5,2%). Troškovi života u 2006. godini imali su brži rast od rasta cijena na malo. Godišnji rast je iznosio 2,8%, a razlog je veće učešće industrijskih prehrambenih proizvoda i poljoprivrednih proizvoda u ukupnoj korpi roba i usluga na osnovu kojih se obračunava indeks troškova života. Cijene proizvođača industrijskih proizvoda u 2006. godini su rasle brže od cijena na malo i troškova života, ali je njihov rast usporen sa 3,5% u 2005. godini na 2,9%. Prosječna mjesečna stopa rasta ovih cijena iznosila je 0,24%. Najviše su porasle cijene robe za ličnu potrošnju (5,5%), slijede cijene materijala za reprodukciju (1,6%), dok se cijene sredstava za rad nijesu mijenjale.

U 2007. godini dolazi do naglog rasta cijena. U odnosu na kraj prethodne godine su u junu 2007. godine cijene mjerene indeksom troškova života porasle za 1,1%, pri čemu su cijene roba porasle za 1,1%, a cijene usluga za 1,2%. Na godišnjem nivou, cijene su u junu bile više za 1,6% i znosile su 4.2p.p. u odnosu na osti perio prethodne godine. Kretanju cijena u prvom polugodištu 2007. godine najviše su doprinijele više cijene: (i) prehrambenih proizvoda, koje su se povećale za 1,0% a njihovo učešće u ukupnoj inflaciji je 47,4%; (ii) tečnih goriva i maziva, koje su se povečale za čak 8,7% sa 32,8% učešćem u ukupnoj inflaciji; (iii) saobračaja i PTT, koje su se povečale za 4,1% sa 37,6% učešćem u ukupnoj inflaciji; (iv) odjeće i obuće, koje su se povečale za 0,9% sa 7,2% učešćem u ukupnoj inflaciji.

Novi rast cijena nastupio je u septembru mjesecu tako da je inflacija u ovom mjesecu iznosila 6,5% u odnosu na septembar 2006, mjerena indeksom troškova života. Na kretanje cijena za devet mjeseci 2007. godini (ali i u narednom periodu) uticalo je pet grupa faktora:

a/ Strukturni, odnosno kretanje tržišta nekretnina. Naime, u Crnoj Gori je u krajem 2006. godine a naročito tokom 2007. godine došlo do enormnog rasta cijena nekretnina, prije svega nastalim rastom prometa nekretnina u primorskim mjestima, i priliv SDI u ovom obliku, koji su imali efekat prelivanja u cijenama nekretnina prije svega u Podgorici.

b/ Metodološki, odnosno izmjena metodologije obračuna cijene električne energije od strane Monstata. Naime, od jula mjeseca 2007.godine Monstat u okviru stavke električne energije i rasvjete po prvi puta obračunava uvezeni iznos struje, koji zbirno sa realnim rastom cijena električne energije u septembru 2007. u odnosu na decembar 2006. godine bilježi rast od 30,5%.

c/ Interni, odnosno na inflaciju su predominantno uticale rast cijena telefonskih impulsa i kreatanje cijena električene energije. U septembru 2007. cijene kategorije "saobraćajne i PTT usluge porasle su za 23,7% u odnosu na kraj 2006., uslijed rasta cijena impulsa fiksne telefonije.

d/ Eksterni, uslijed rasta cijena nafte na svjetskim tržištima rast stavke tečna goriva i maziva za 9 mjeseci 2007. bio je 6,9% uz dalje očekivanje rasta, obzirom da je u narednim mjesecima došlo do daljeg snažnog rasta cijena nafte na svjetskim tržištima.

e/ Sezonski uticaj kod poljoprivrednih proizvoda. Sezonski karakter poljoprivrednih proizvoda imao je nešto jači uticaj na kretanje cijena tokom godine od uobičajenog uslijed loše poljoprivredne sezone na svjetskom tržištu. U odnosu na kraj godine cijene poljoprivrednih proizvoda bile su više za 4.02 %.

Imajući u vidu dalje povećanje cijena na tržištu nafte i naftnih derivata tokom oktobra, novembra i decembra mjeseca kao i potencijalni *catch up* efekat cijena domaćih prehrambenih proizvoda, rast inflacije u decembru 2007. u odnosu na decembar 2006.godine bio je na nivou od 8%. Mjereno cijenama na malo inflacija je u aprilu 2008. godine ostvarila rast od 9,0%, pri čemu su cijene roba ostvarile rast od 7,9%, a cijene usluga rast od 13,6%.

Inflacija u Crnoj Gori mjerena troškovima života u 2007. godini iznosila je 7,7%. Prosječna godišnja stopa rasta troškova života je iznosila 4,2%. Na povećanje inflacije snažan uticaj je imao porast cijena prehrambenih proizvoda (6,77%), ali i porast cijena usluga (11,93%). Na porast ukupnog indeksa ishrane značajno su uticale cijene sezonskih proizvoda iz grupe koja se odnosi na sezonsko povrće (26,19% na godišnjem nivou) i cijena iz grupe koja se odnosi na stalno i sezonsko voće (13,10% na godišnjem nivou).

U aprilu 2008. godine troškovi života su iznosili 9.1% (godišnji rast), pri čemu su cijene roba ostvarile rast od 8,8% a cijene usluga rast od 11,8%. Cijene prehrambenih proizvoda su ostvarile rast od 11,1% i učestvovale su sa oko 62% u ukupnoj godišnjoj stopi od 9,1%.

Tržište rada

Rast privredne aktivnosti tokom 2006. i 2007. godine pozitivno se odrazio na tržište rada, uz stalan rast broja zaposlenih i konstantno smanjenje broja registrovanih nezaposlenih lica. Od 2005. do 2007. godine stopa registrovanih nezaposlenih radnika na Zavodu za zapošljavanje se smanjila sa 18,5% na 11,9%[1], a broj registrovanih zaposlenih se povećao sa 145.261 na 159.223 u decembru 2007.godine. Najveći rast broja zaposlenih ostvaren je u oblasti trgovine i opravke, aktivnosti sa nekretninama, građevinarstvu i u oblasti hotela i restorana. Broj zaposlenih je smanjen u sektoru poljoprivrede (za 6,7%), u oblasti saobraćaja (za 11,8%) i obrazovanja (za 1%). Broj zaposlenih nerezidenata u 2007. godini povećan je za 63%, najviše u građevinarstvu i turizmu.

U toku 2007. godine broj zaposlenih u prosjeku je iznosio 156.408, i bio je viši za 3,7% u odnosu na isti period prethodne godine. Najveći rast zaposlenosti je zabilježen u oblasti državne uprave, što je međutim posledica promijenjene statističke metodologije.[2] Rast broja zaposlenih ostvaren je u sektoru trgovine i opravke, prerađivačke industrije i u oblasti zdravstvenog i socijalnog rada. U svim ostalim sektorima zabilježen je pad broja zaposlenih. Struktura broja zaposlenih u tri osnovna sektora pokazuje, da je sredinom 2007. godine najviše zaposlenih bilo u sektoru usluga sa 40.2%, kojem slijedi javni sektor sa 31,6% i proizvodnja sa 28,2%. Uočljiv je trend povećanja učešća zaposlenih u sektoru usluga i smanjivanje učešća zaposlenih u sektoru proizvodnje. U martu 2008. godine je zabilježeno 162737 zaposlenih lica što je 6,3% više nego u istom mjesecu prethodne godine.

Uporedo sa rastom broja zaposlenih, smanjivao se broj lica koja se nalaze na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, pri čemu je dinamika ovoga smanjenja u 2006. i 2007. godini bila brža nego u 2005. godini. Tokom 2006. godine, u prosjeku je bilo nezaposleno 43.190 lica ili 20% manje nego u 2005. godini. U decembru je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje bilo registrovano 38.876 lica, 20,4% manje nego u istom mjesecu prethodne godine. Tokom 2007. godine broj nezaposlenih se konstantno smanjivao, što je rezultat prije svega uspješne turističke sezone i kvalitetno sprovedenih aktivnosti Zavoda za zapošljavanje da se uposli što veći broj sezonskih radnika. Tako je posredstvom Zavoda za zapošljavanje u 2006. godini zaposleno 6.780 sezonskih radnika, što je bilo za 23% više od plana za tu godinu. Broj registrovanih nezaposlenih lica u prvom polugodištu 2007. godine u prosjeku je iznosio 37.216, ili 21,2% manje nego u istom periodu prethodne godine. U junu je na evidenciji Zavoda za

[1] Prema podacima MONSTAT-a stopa nezaposlenosti je 30,3%, 29,6% i 19,3% sukcesivno u 2006, 2006 i 2007.godini

[2] Od 2007. godine Monstat u zaposlene u državnoj upravi obuhvata i zaposlene u Ministarstvu unutrašnjih poslova i vojsci. Ta promjena nije primijenjena retroaktivno na prethodnu godinu, što onemogućava poređenje.

zapošljavanje bilo registrovano 33.393 lica koja traže zaposlenje. Pozitivne tendencije na tržištu rada su nastavljene, pa je u decembru na evidenciji Zavoda za zapošljavanje bilo registrovano svega 31.469 nezaposlenih (11,9%). U aprilu 2008. godine na evidenciji Zavoda za zapošljavanje je bilo 30270 nezaposlenih lica što je 19,4% manje nego u istom mjesecu prethodne godine.

U 2006. godini je nastavljen trend rasta prosječnih neto plata, tako da je u toj godini zabilježen iznos od 282 €, što je znatno više u odnosu na 2005. godinu kada je prosječna neto plata iznosila 213 €. U novembru 2007. godine prosječna plata iznosila je 334 €, što je za 18.9% više nego u istom periodu prethodne godine. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa u 2007. godini je iznosila 338 € i bila je viša za 19,9% u odnosu na prethodnu godinu. U aprilu 2008. godine prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila je 402 €, što je za 23,3% više od prosječne zarade iz aprila 2007. godine kada je iznosila 326 €. Prosječna penzija u 2006. godini iznosila 139,7 €, što je u poređenju sa 2005. godinom više za 9%. U novembru 2007. godine prosječna penzija iznosila je 165,63 €, što predstavlja rast od 18,5% u odnosu na 2006. godinu. U decembru 2007. godine prosječna penzija je iznosila 185,67 €.

Monetarna i kreditna kretanja

Crna Gora je 1999. godine uvela stranu valutu kao zvanično sredstvo plaćanja. Činjenica da zemlja nema svoje vlastite valute, a istovremeno ima potpuno liberalizovan režim tekućih i kapitalskih transakcija, znači da prostor za djelovanje monetarne politike gotovo da ne postoji. Iako CBCG nema svoje vlastite monetarne politike, ona ima veoma značajnu ulogu kod supervizije banaka i drugih institucija finansijskog sektora, održavanja finansijske stabilnosti sistema, vođenja međubankarskog platnog prometa, poslova fiskalnog zastupnika i depozitara Vlade, upravljanja deviznim rezervama, distribucije gotovog novca i kovanica bankama, istraživanja, statistike, te kod preporuka Vladi za vođenje ekonomske politike, itd.

Od instrumenata koje ima na raspolaganju, CBCG je do sada najviše koristila instrument obavezne rezerve. Glavni smisao instrumenta obavezne rezerve u prošlosti je bila stabilizacija i vraćanje povjerenja u bankarski sistem. Tako je stopa obavezna rezerve sa početkom reforme bankarskog sistema, 2002. godine, iznosila 100%. Vrlo brzo je snižena, i kako je povjerenje u bankarski sistem Crne Gore vraćano, ova stopa se smanjivala do trenutnih 19%, tj. 2%. Sada se ona može koristiti za regulaciju bankarskih kredita i uticaj na ročnu strukturu depozita. Planovi su da se sa približavanjem Crne Gore EU i kasnije EMU, i stopa obavezne rezerve postepeno obara na nivo u EMU.

Najširi monetarni agregat u Crnoj Gori je novčana masa M21. Krajem 2006. godine on je iznosio skoro 1,6 milijardi € na kraju, uz godišnju stopu rasta od 82,9%. Prosječni mjesečni rast novčane mase M21 u 2006. je iznosio 5,2%, što je više od odgovarajućeg rasta prethodne godine (4,1%). Rast novčanih agregata rezultat je porasta BDP, velikog priliva sredstava po osnovu SDI, transfera iz inostranstva, priliva sredstava po osnovu turizma, zaduživanja privrede u inostranstvu i dr. Promjena u instrumentu obavezne rezerve nije usporila porast kredita, kao ni porast novčane mase M21. Povećanje tražnje za novcem i povećanje količine novca nije uticalo na porast inflacije. Kretanja novčane mase u 2006. godini bila su pod velikim uticajem sezone i perioda priliva SDI.

Iako se veći dio novčane mase M21 i dalje odnosi na agregat M11 (69,2%) primjetno je smanjenje učešća u odnosu na kraj 2005. godine kada je iznosilo 70,9%. Istovremeno, došlo je do porasta učešća oročenih depozita i to sa 29%, koliko je iznosilo na kraju 2005. godine, na 30,8% na kraju 2006. godine. Visoka likvidnost banaka i primjena nove odluke o obaveznoj rezervi uticali su na porast agregata M0 tako da je na kraju 2006.godine bio za 37,8% viši nego na kraju 2005. godine, dok su, u okviru ovog agregata, depoziti banaka kod CBCG bili za više od dva puta iznad nivoa zabilježenog godinu dana ranije.

Brzi rast monetarnih agregata nastavljen je i u 2007. godini. Uz prosječan mjesečni rast od 4,7% u 2007. godini, novčana masa M21 dostigla je iznos od 2,7 milijarde eura na kraju godine. Dostignuti nivo bio je za 1,1 milijarde eura, ili 71,95%, viši nego na kraju 2006. godine. Visokom godišnjem porastu novčane mase M21 doprinijeli su svi agregati: M0 je uvećan za 22,4% prije svega usljed porasta izdvojene obavezne rezerve; M11 je uvećan za 41,73% (pri čemu su depoziti po viđenju koji ulaze u novčanu masu uvećani za 58,5%), a oročeni depoziti koji ulaze u novčanu masu uvećani su za 140%. Novčana masa M1, takođe, bilježi porast i na kraju 2007. godine dostiže iznos za 42,3% viši nego na kraju prethodne godine, čemu su doprinijeli, kako porast izdvojene obavezne rezerve, tako i porast depozita po viđenju nevladinog sektora kod banaka i CBCG

Na kraju prvog kvartala 2008. godine, novčana masa M21 iznosila je 2,76 milijardi €. U odnosu na kraj 2007. godine uvećana je za 1%, dok je godišnji porast iznosio 50,2%. U strukturi novčane mase M21 povećano je učešće oročenih depozita, sa 42,9%, koliko je iznosilo na kraju 2007. godine, na 47% na kraju prvog kvarala 2008. godine.

Novčana masa u 2006. i 2007. godini, u mil. Eura

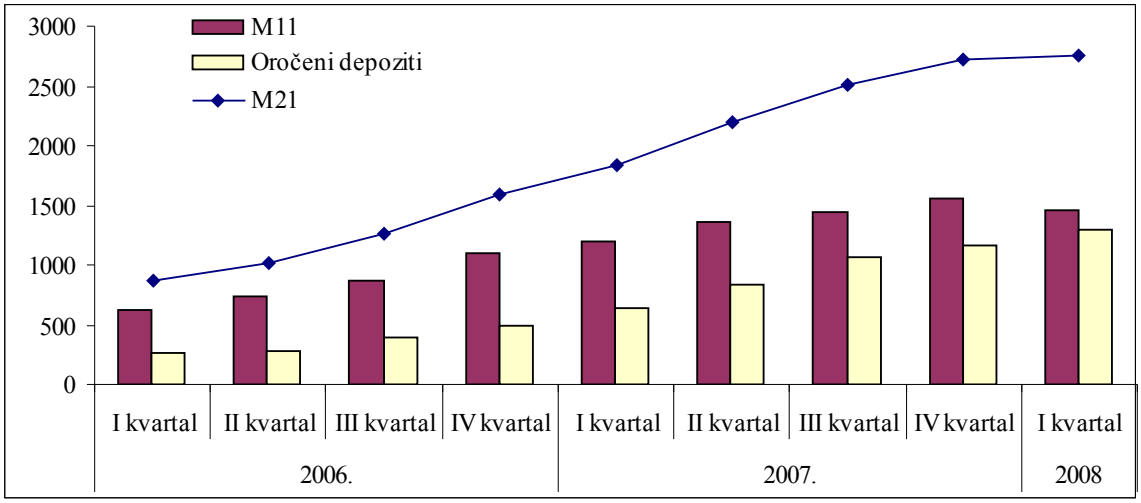

Izvor: Centralna banka Crne Gore

Povoljni makroekonomski trendovi i dinamična ekonomska aktivnost uticali su i na **rast povjerenja u bankarski sektor,** uz veću ponudu kredita i dalje smanjenje kamatnih stopa.

Aktiva svih banaka je rasla tokom 2007. godine i dostigla iznos od 2.976,4 miliona €, što predstavlja povećanje od 107,9% u odnosu na kraj 2006. godine.

Depoziti su iznosili 2.091,1 miliona € uz porast od 94,4% u odnosu na kraj 2005. godine. Analizirajući strukturu ukupnih depozita, ističemo da depoziti stanovništa iznosili 1.019 miliona € i zabilježili rast od 104% u odnosu na kraj 2005 godine.

Kreditna aktivnost u 2007. godini rezultirala je iznosom kredita od 2.246,6 miliona € na kraju godine, što predstavlja povećanje od 165,2% u odnosu na kraj 2005. godine.

U 2007. godini nastavljen je trend pada aktivnih kamatnih stopa. Tako je na kraju godine prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa iznosila 9,09%, što na godišnjem nivou predstavlja sniženje za 0,85 procentna poena.

U prvom kvartalu 2008. godine, nastavljen je pozitivan trend kretanja osnovnih pokazatelja bankarskog poslovanja.

Aktiva banaka je rasla tokom prvog kvartala 2008. godine i na kraju marta je premašila iznos od 3 milijarde € (3.124,5 miliona €), što je bilo za 80,2% više nego na kraju marta 2007. godine.

Ukupni depoziti su iznosili 2.140,1 milion € na kraju marta 2008. Za prva tri mjeseca 2008. uvećani su za 2,3%, dok su za godinu dana uvećani za 64,7%. Depoziti stanovništva su dostigli iznos od 1.061 milion € na kraju marta 2008., što je bilo za 4% više nego na kraju 2007. godine, dok je porast u odnosu na isti period 2006. iznosio 71%.

U prvom kvartalu 2008. godine zabilježeno je usproravanje kreditne aktivnosti banaka, što ukazuje na efikasnost mjera CB. Ukupni krediti su iznosili 2.467,9 miliona € na kraju marta i za prva tri mjeseca su uvećani za 9,8%. U istom periodu prethodne godine (mart 2007/decembar 2006) rast je bio značajno viši (36,1%).

Prosječna ponderisana aktivna kamatna stopa iznosila je 9,16% na kraju marta 2008.

Dalje se dinamično razvija i **tržište kapitala**. Ukupan promet na crnogorskim berzama u 2006. godini iznosio je 377 miliona € i bio je viši za 90% ili 178,6 miliona € u odnosu na 2005. godinu. Berzanski

indeksi, takođe bilježe značajan rast, tako da je vrijednost indexa MOSTE u decembru 2006. godine iznosila 918,88, što je povećanje od 98,44% u odnosu na isti period prošle godine. Index NEX 20 je u istom periodu zabilježio vrijednost od 18.050,80 uz povećanje od 84,54% u odnosu na isti period prošle godine, dok je index NEX PIF iznosio 17.763,63 uz povećanje od 119,42%.

U 2007. godini na tržištu kapitala ostvareno je 727 miliona € prometa, što je bilo gotovo duplo više nego u 2006. godini. Sva tri indeksa su zabilježila značajan rast u 2007. godini u odnosu na kraj 2006. godine: indeks Moste je porastao za 77,1%, indeks NEX20 za 89,3%, dok je indeks NEXPIF porastao za 120,8%. Indeks Moste je na kraju godine iznosio 1.627,69, indeks NEX 20 je iznosio 34.168,63, dok je indeks NEX PIF iznosio je 39.229,17. Kapitalizacija na Nex Montenegro berzi iznosila je 3,58 milijardi €, a na Montenegroberzi 3,69 milijardi € na kraju 2007. godine. U odnosu na kraj 2006. godine rast kapitalizacije na Nex Montenegroberzi iznosio je 84,1%, a na Montenegroberzi 122,7%.

U prvom kvartalu 2008. godine ostvareno je 56,9 miliona € prometa na crnogorskim berzama, što je u odnosu na isti period prethodne godine bilo niže za 74%, dok je u odnosu na posljednji kvartal prethodne godine bilo niže za 51,2%. Takođe, sva tri indeksa su zabilježila pad u prvom kvartalu 2008. godine. U odnosu na kraj prethodnog kvartala indeks Monste je zabilježio pad od 412,4 indeksan poena ili 10,7%. Indeks NEX20 je smanjen za 11.543,14 indeksnih poena ili 27%, dok je indeks NEXPIF karakterisao pad od 9.209,77 indeksnih poena ili 29,4%. U odnosu na svoje maksimalne vrijednosti zabilježene u 2007. godini indeksi su na kraju marta o.g. bili niži i to Moste za 50,5%, NEXPIF za 45,5% i NEX20 za 48,7%.

Fiskalna politika i javni dug

U uslovima "eurizovane" ekonomije fiskalna politika je ključni instrument za vođenje makroekonomske politike, jer predstavlja jedini značajni instrument kojim može ekonomska politika djelovati kontra-ciklično, odnosno obezbjeđivati efikasno upravljanje snažnim pritiscima tražnje.

Na dodatan značaj javnih finansija u koncipiranju ukupne ekonomske politike u Crnoj Gori ukazuje i visina učešća **javne potrošnje u BDP**. Procjenjeno učešće javne potrošnje u 2007. godini u BDP iznosi blizu 48 %, pri čemu ipak treba imati u vidu da je zvanični BDP još uvijek u određenoj mjeri manji od stvarnog BDP. U namjeri da se kreira povoljan ambijent za investicije i privredni rast, Vlada Crne Gore je poslednjih godina značajno snizila poreske stope što implicira da je povećanje budžetskih prihoda proizašlo iz kombinacije povećane stope raste ekonomije i značajnog širenja poreske baze. Takva politika omogućila je povećanje državnih izdataka u prvom redu, kapitalnih izdataka namijenjenih poboljšanju infrastrukture. Visok nivo javne potrošnje u 2007. godini (i projektovane javne potrošnje u 2008. godini) u odnosu na prethodne godine djelimično je posljedica i uključivanja u konsolidovani bilans javne potrošnje po prvi put Fonda za razvoj i Fonda za restituciju.

Crnogorske javne finansije u 2006. i 2007. doživjele su značajne promjene ne samo u odnosu na prethodne godine, već i u odnosu na javnofinansijske projekcije koje su bile rađene u prethodnim godinama. Zbog izuzetno visoke stope privrednog rasta praćene rapidnim rastom trgovinske razmjene i velikim prilivom stranih investicija, ostvarenje javnih prihoda u odnosu na originalni plan je znatno veće. Javni prihodi u 2006. godini su porasli za 5,6 % BDP-a u odnosu na 2005. godinu, tako da se je i njihovo učešće u BDP povećalo od 39,8 % 2005. godine na čak 45,4 % 2006. godine. Rast javnih prihoda uveliko je prevazišao rast konsolidovane javne potrošnje. Ona se u 2006. godini povećala za 1,5 % BDP u odnosu na prethodnu godinu, tako da je u 2006. godini iznosila 42,0 % BDP. Kao posljedica ovih trendova saldo javnih finansija Crne Gore prešao je iz deficita od 2,26 % BDP u 2005. godini u suficit u visini 4,4 % BDP u 2006. godini.

Povoljni javno-finansijski trendovi iz 2006. godine nastavljeni su i u 2007. godini. Visoki privredni rast praćen snažnim rastom uvoza doveo je do povećanja izvornih prihoda budžeta na nivo od 790,94 mil €, tj. 34,72% projektovanog BDP i veći su za 8,13% i odnosu na planirane po rebalansu. U odnosu na 2006, izvorni prihodi budžeta bilježe porast od 39,5%. Konsolidovana javna potrošnja u periodu Januar-Decembar 2007. godine procijenjena je na iznos od 1.075,43 mil.€[1] (47,21% BDP). Učešće

[1] Procjena je urađena na osnovu preliminarnih podataka o izvršenju Budžeta Crne Gore, Fonda PIO i Zavoda za zapošljavanje i podataka o izvršenju budžeta Fonda za zdravstveno osiguranje i lokalnih samouprava za devet mjeseci 2007. godine i trendovima iz prethodnih godina. Procijenjeni nivo javne potrošnje finansiran je iz poreza u iznosu od 777,61 mil €, taksi 39,79 mil.€, doprinosa 288,34 mil.€, naknada 88,66 mil. € i ostalih primitaka 68,82 mil.€. U istom periodu planirani su prihodi od poreza u iznosu od 714,73 mil.€, prihodi od taksi 36,73 mil.€, prihodi od doprinosa 249,89 mil.€, prihodi od naknada 87,31 mil € i ostali primici u iznosu od 58,24 mil.€.

tekuće javne potrošnje (konsolidovana javna potrošnja umanjena za ukupne kapitalne izdatke - Kapitalni budžet RCG , kapitalni izdaci u tekućem budžetu i kapitalni izdaci fondova i opština) u 2007. godini procijenjeno je na 915,87 mil € što čini 40,21 % BDP-a za 2007. godinu. Porast javne potrošnje sa 841 mil € u 2006 godini (42% BDP) na 1.075,43 mil € u 2007. godini (47%) dosta ravnomjerno je raspoređen između tekuće javne potrošnje koja treba da se poveća za oko 100 mil €, te kapitalne potrošnje koja treba da poraste za oko 90 miliiona €. Treba naglasiti da takvo predviđeno povećanje kapitalne potrošnje predstavlja više nego njeno udvostročenje u samo dvije budžetske godine; od 62 mil € odnosno 3,1 % BDP u 2005. godini na 150 mil € u 2007. godini.

Javni dug Crne Gore, bez javnih preduzeća, na kraju 2007. godine iznosio je 782,2 mil € ili 34,3 % bruto domaćeg proizvoda (BDP). U njegovoj strukturi prevladava spoljni javni dug sa 487,1 mil € ili 21,3 % BDP-a, dok je preostatak u visini 295,1 mil € ili 12,9 % od BDP-a u obliku unutrašnjeg javnog duga. Prema analizi održivosti javnog duga koja je zasnovana na makrofiskalnom scenariju 2008-2010 procenjuje se da će obaveze po osnovu restitucije dostići limit od oko 10 % BDP-a u 2008. godini (godišnje plaćanje po osnovu ove baveze je do 0,56% BDP), kao i da će obaveze po osnovu devizne štednje kod nerezidentnih banaka biti oko 20 mil €. Shodno ovom scenariju ukupan javni dug na kraju 2008. godine porašće za preko 3 procentna poena BDP u odnosu na septembar 2007. i dostići će oko 37,1% BDP.

Analiza održivosti duga[2], osnovni scenario, sprovedena na bazi projekcije makroekonomskih indidaktora 2008 -10.godine, projektuje da je dug održiv, s obzirom da se postepeno smanjuje na nivo od 30% do 2010.godine. Međutim, u ove projekcije nisu uključeni eventualni novi dugovi po osnovu izgradnje autoputeva.

Platni bilans

Ubrzani privredni razvoj Crne Gore ogleda se kroz brzo povećavanje obima ukupnih transakcija na **tekućem računu** u 2006. i 2007. godini. Najbrže se povećava razmjena usluga i uvoz robe. Trend povećavanja transakacija na tekućem računu, međutim, prati trend dosta brzog pogoršavanja tekućeg računa platnog bilansa. U 2006. godini deficit na tekućem računu iznosio 531,2 mili € ili 244,8% više nego u 2005. godini. Time je deficit na tekućem računu porastao sa 8,5% BDP-a u 2005. godini na čak 24,7% BDP-a u 2006. godini. Stanju na tekućem računu dominira spoljnotrgovinski deficit koji je bio u 2006. godini 1,6 puta veći od deficita na tekućem računu (42,4% BDP-a); pokrivenost uvoza izvozom bila je 43,2%, 4 procentnih poena manje nego u 2005. godini. Ostali podračuni tekućeg računa iskazuju suficit koji međutim ne može pokrivati brzo rastući spoljnotrgovinski deficit.

Veoma nepovoljan trend na tekućem računu se nastavlja i u 2007. godini. U 2007. godini deficit na tekućem računu iznosio je 1.007,6 mil € ili 89,7% više nego u 2006. godini. Time je deficit na tekućem računu dalje porastao na čak 41,6% BDP-a. Spoljnotrgovinski robni deficit je bio 1,51 puta veći od deficita na tekućem računu (62.9% BDP); pokrivenost uvoza izvozom bila je 29,2% što je za 14 procentnih poena manje nego u 2006. godini. Pokrivenost spoljnotrgovinskog deficita suficitom ostvarenim na ostalim podračunima tekućeg računa iznosila je 33,9%, što je za 3,6 procentna poena manje od pokrivenosti u 2006. godini. Nastavlja se trend povećavanja suficita na računu usluga (440,1 milion eura ili 19,2% BDP-a) i faktorskih dohodaka, a smanjivanja suficita po osnovu transfera.

Finansiranje deficita tekućeg računa vrši se najvećim dijelom kroz **strane direktne investicije i kredite**. Priliv stranih direktnih ulaganja u Crnu Goru, u 2006. godini, iznosio je 644,3 mil €, dok je odliv iznosio 177,6 mil €. Kod portfolio investicija zabilježen je priliv od 43,8 mil € i odliv od 48,3 mil €.

Ostvareni iznosi upoređeni sa planiranim iznosima za period Januar-Decembar 2007. godine, pokazuju porast od 10,28 % (tekući prihodi), prihodi od poreza 8,80 %, taksi 8,33 %, naknada 1,54 %, doprinosa 5,54% , dok su ostali primici 18,2 % veći od planiranog iznosa. Bolja naplata tekućih prihoda omogućila je otplatu dugova domaćim i međunarodnim finansijskim institucijama u iznosu od 121,30 mil €, što je 31% više u odnosu na planiranih 92,60 mil €, dok je otplata neizmirenih obaveza iz prethodnih godina 46,97mil €, što je 76,4 % više u odnosu na planiranih 26,63 mil €. Sve dospjele obaveze su uredno servisirane.

Tekući gotovinski suficit javne potrošnje za period Januar-Decembar 2007. godine planiran je u iznosu od 91,99 mil.€,a ostvaren je suficit od 188,11 mil.€ što čini 8,26 % procijenjenog BDP-a za 2007. godinu. Suficit je najveći kod Budžeta Crne Gore u iznosu od 168,45 mil. € , dok je kod Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaren suficit u iznosu od 2,41 mil.€. Zavod za zapošljavanje je ostvario deficit od 0,50 mil €, Republički fond zdravstva je ostvario suficit u iznosu od 5,30 mil. € i lokalna samouprava suficit u iznosu od 12,45 mil. €. Povećanje depozita u 2007. godini procijenjeno je na 97,98 mil €.

[2] Osnovne pretpostavke za analizu održivosti su: dug po osnovu obeštećenja dostići će zakonsko ograničenje od 10% BDP, program otkupa duga, koji je počeo 2007 nastaviće se i u toku 2008 i to u iznosu od 46 mil €, nove pozajmice će se uzimati u skladu sa razvojnom strategijom Vlade i isključivo u cilju finansiranja zanačajnijih infrastrukturnih projekata.

Priliv sredstava po osnovu ostalih investicija iznosio je 434,7 mil €, a odliv 281,3 mil €. U ukupnom iznosu uzetih kredita značajan dio čine sredstva koja se ulažu u oblast turizma. Priliv stranih direktnih ulaganja u Crnu Goru, u 2007. godini, iznosio je 1.007,7 mil €, dok je odliv iznosio 482,8 mil €. Kod portfolio investicija zabilježen je priliv od 119,3 mil € i odliv od 124,2 mil €. Priliv sredstava po osnovu ostalih investicija iznosio je 1.157,3 mil €, a odliv 799,2 mil €.

Dugoročno rešenje problema rastućih deficita tekućeg računa platnog bilansa posmatrano sa stanovišta **spoljotrgovinskog deficita** jeste povećanje konkurentnosti crnogorske privrede i na toj osnovi ubrzavanje rasta izvoza. Izvoz sada ne raste dovoljno brzo i očiti su problemi sa strukturom izvoza. U izvozu dominira izvoz aluminijuma i njegovih proizvoda, sa učešćem u ukupnom izvozu od 47,03% u 2007. godini, slijede izvoz gvožđa i čelika (11,9%), mineralnih goriva (8,6%) i pića i alkohola (5,2%). Za očekivati je da se, kao posljedica ubrzanog privrednog razvoja i visokih investicija, u budućnosti poveća konkurentnost domaće privrede što će uticati na dalje povećanje izvoza i smanjenje spoljnotrgovinske neravnoteže.

Daleko konkurentnija je crnogorska privreda na području **usluga**. Tako je na podračunu usluga, u 2007. godini, zabilježen snažan rast ukupnog obima razmjene usluga, pri čemu se mogu izdvojiti turizam, usluge u oblasti građevinarstva, komunikacijske usluge i razne poslovne i tehničke usluge. Ukupni obim razmjene usluga u 2007. godini iznosio je 907,9 miliona eura, što je za 42,1% više u odnosu na 2006. godinu. Prihodi od usluga u 2007. godini iznosili su 440,1 mil € i povećani su za 123,3% u odnosu na isti period prethodne godine. Najveći prihodi ostvareni su po osnovu putovanja, 459,5 mil €, zatim transporta, 72 mil €, građevinskih usluga, 49,8 mil €i ostalih poslovnih usluga, 46,8 mil €.

Prema preliminarnim podacima, deficit tekućeg računa platnog bilansa u prvom kvartalu 2008. godine iznosio je 390,9 miliona € ili 66,6% BDP-a, i bio je za 80,3% viši nego u istom periodu 2007.godine. Spoljnotrgovinski deficit je u prvom kvartalu 2008. godine za 66,8% bio viši nego u istom periodu prethodne godine; pokrivenost robnog uvoza izvozom roba iznosila je 20,8%, što je za 15,3 procentnih poena manje nego u istom periodu 2007. godine. Na računu usluga je takođe ostvaren deficit u iznosu od 5,7 miliona €, dok je na računu dohodaka i tekućih transfera ostvaren suficit.

Neto priliv stranih direktnih investicija u Crnu Goru, u prvom kvartalu 2008. godine, iznosio je 129,5 mil €. Pri tome, ukupan priliv SDI iznosio je 215,2 miliona €, a odliv 85,7 miliona €. Kod portfolio investicija zabilježen je priliv od 4,3 mil € i odliv od 12 mil € u prvom kvartalu 2008. Priliv sredstava po osnovu Ostalih investicija iznosio je 324,3 mil €, a odliv 133,4 mil €.

2.2.1.2. Makroekonomske i fiskalne projekcije za period 2008 - 2010

Makroekonomska projekcija

Srednjeročne projekcije makroekonomskih indikatora kao i njihovih elementa su bazirane na analitičkoj tehnici finanasijskog programiranja kojima je za cilj bilo usklađivanje monetarne, fiskalne i strukturnih politika u cilju održanja makroekonomske stabilnosti osnovnih makroekonomskih indikatora Crne Gore i njenog ekonomskog rasta.

Osnovne pretpostavke na osnovu kojih su napravljene projekcije realnog scenarija razvoja Crne Gore u periodu 2007-2010 su sljedeće: (i) nema značajnih eksternih šokova u kretanju cijena nafte, (ii) nema velikog eksternog zaduživanja, (iii) priliv SDI u nekretnine se nastavlja nešto usporenijim tempom i tokom 2008. godine, a poslije tog perioda značajnije slabi, (iv) rast sektora turizma je u skladu sa Master Planom Ministastva turizma i zaštite životne sredine 2005-2020, (v) nema velikog poremećaja na svjetskim finansijskim tržištima koji bi se odrazili na nivo direktnih i portfolio investicija, (vi) Crna Gora u srednjeročnom periodu ima više investicionih projekata koji ne mogu bitif inanasirani iz nivoa domaće štednje i u tom pravcu se oslanja na strane investicije uz visok deficit platnog bilansa, (vii) portfolio investicije u narednom periodu pozitivno utiču na razvoj tržišta kapitala i njegove dubine, koja za uzvrat ima pozitivne efekte na realnu ekonomiju, ali njihovo učešće u odnosu na nivo dugoročnijih investicija se zadržava na niskom nivou, (viii) nastavak trenda implementacije strukturnih reformi posebno u oblasti dalje liberalizacije kapitalnih i finanasijkih transakcija i razvoja instrumenata korporativnog upravljanja (smanjenje uticaj i primjene međunarodnih računovodstvenih standarda).

Imajući u vidu izražen realni rast BDP-a u Crnoj Gori u 2006. i 2007. godini, projekcija je bazirana na njegovom daljem rastu, koji će poslije 2008. godine biti nešto manji u odnosu na period 2006-2008,

prije svega uslijed postepenog smanjenja agregatne tražnje, postepenog smanjenja priliva SDI, usporavanja rasta kredita stanovništva i usporavanja fiskalne ekspanzije. U tom pravcu, prosječna stopa rasta realnog BDP-a u 2008. godini je projektovana na nivou od 7%, dok je ista stopa u periodu 2009-2010 procijenjena na 5,75%.

Imajući u vidu visok stepen otvorenosti Crne Gore, potencijalni eksterni šokovi mogu negativno uticati na njen dalji razvoj tako da će u periodu 2007-2010, osnov razvoja biti baziran na koherentnom djelovanju fiskalne i monetarne politike. S tim u vezi imajući u vidu djelovanje i rezultate ove dvije politike, naredni period se može podijeliti u period 2007-2008 i period 2009-2010. Tabela daje pregled osnovnih makroekonomskih indikatora koji reflektuju djelovanje gore navedenih politika.

Glavni ekonomski indikatori za period 2006-2010

Godina	2006	2007	2008	2009	2010
BDP u tekućim cijenama, mil €	2.148,9	2.422,8	2.696,5	2.966,2	3.218,3
Realni BDP, mil € (konst.cijene)	1.970,5	2.325,00	2.488,00	2.871,00	3.129,3
Rast realnog BDP%(konst. cijene)	8.6	8.2	7	6.5	5.5
Rast nominalnog BDP, %	18,4	12,7	11,3	10	8,5
Inflacija, %	2,0	8,0	8,0	3,5	3,0
Deflator%	-	4,2	8,4	3,3	2,8
Rast zaposlenosti (osobe), %	4,46	3,72	3,7	2,1	2,1
Stopa nezaposlenosti, %	14,7	11,9	10,8	9,8	8,8
Suficit/deficit javnog sektora, % BDP	3,4	7,0	3,31	1,59	1,39
Izvoz roba i usluga tekuće cijene,	1.066,36	1.301,78	1.485,23	1.660,86	1.834,43
Stope rasta izvoza roba i usluga, %	34,9	22,1	14,1	11,8	10,5
Uvoz roba i usluga, tekuće cijene,	1.718,59	2.385,82	2561,68	2669,58	2767,74
Stope rasta uvoza roba i usluga, %	55	38,8	7,4	4,2	3,7
Bilans razmjene roba i usluga, tek.	-652,23	1084,04	-1.076,4	-1.008,7	-933,3
Bilans razmjene roba i usluga, %	-30,35	-44,74	-39,9	-34,0	-29,0
Bilans tekućeg računa, tek.	-531.21	-1007.6	-991,44	-923,72	-848,31
Bilans tekućeg računa, % BDP	-24,72	-41,59	-36,8	-31,1	-26,4
Bruto kapitalna formacija,	469,81[1]	545,1	647,2	682,2	724,1
Spoljni dug, mil €	504	481,0	504	521	513
Spoljni dug, % BDP	23,5	18,9	18,7	17,6	15,9
Koeficient između spoljnog duga i	47,26	35,50	33,93	31,37	27,97
FDI – net, mil €	466,70	524,88	620,20	652,56	643,66
FDI – net, % of BDP	21,7	21,6	23	22	20
Rast produktivnosti rada realni	9,15	11,7	3,2	13,1	6,8

Sa druge strane odgovarajući scenario je formiran na osnovu procjene glavnih ekonomskih problema koji trenutno postoje u Crnoj Gori i koji se trebaju stabilizivati u srednjem roku. Odgovarajući makroekonomski indikatori koji će biti u fokusu u periodu 2008-2010 su održanje niske inflacije i smanjenje spoljnotrgovinskog deficita. Što se inflacije tiče, poslije cjenovne stabilnosti u periodu 2004-2006, u toku 2007 godine došlo je do naglog rasta inflacije koji je posljedica kombinovanih elemenata povećanja agregatne tražnje uslijed rasta priliva SDI u nekretnine, nominalnog rasta zarada iznad nivoa produkivnosti, najzad nepovoljnih kretanja na tržištu poljoprivrednih proizvoda, cijena nafte na svjetskim tržištima i odlukama EPCG i Telekoma da povrećaju cijene električnih energenata i impuls fiksne telefonije. Smanjenje spoljnotrgovinskog deficita predstavljaće drugi veliki izazov za Crnu Goru u narednom periodu. Imajući u vidu da nivo postojeće štednje definitivno ne može da isfinansira investicione projekte koji su ili prisutni ili se očekuju u narednom periodu. S tim u vezi veliko kapitalno zaduživanje prije svega kroz priliv stranih investicija (suficit kapitalnog bilansa), dovodi do velikog spoljotrgovinskog deficita tokom 2007. godine. Zato je u cilju smanjenja deficita platog bilansa (mjereno njegovim ušeććem u odnosu na BDP) i promjene njegove strukture (veće učešće roba namjenjenih investicionoj prije nego finalnoj privatnoj potrošnji) biti implementirana kombinacija restriktivne monetarne politike (uticaj na smirivanje kreditne ekspanzije), restriktivne fiskalne politike, prije svega politike zarada javnog sektora, i strukturne politike sa osnovnim ciljem povećanja nivoa agregatne ponude, kroz povećanje produktivnosti rada, snižavanje troškova proizvodnje, razvoj MSP sektora, kao i još efikasnije alociranje investicionih tokova.

Fiskalne projekcije

Crna Gora, kao mala i otvorena ekonomija, nastaviće sa jačanjem ekonomskih sloboda kao preduslova za dalje širenje tržišne ekonomije i uvažavanje kriterijuma i zakonitosti svjetskog tržišta.

[1] MONSTAT,"Bruto Domaci Proizvod Crne Gore za 2006.godinu"

Osnova stabilnog dugoročnog razvoja treba da bude strategija razvoja ekonomije koja polazi od potrebe integrisanja u globalne tokove i globalno tržište. Dugoročno stabilna i konkurentna ekonomija je osnovni garant razvoja tržišne privrede koja se zasniva na slobodnoj razmjeni svojinskih prava. U tom okviru, kao strateški razvojni prioriteti utvrdjeni su:

Implementacija principa održivog privrednog razvoja, uz rast ekonomskih sloboda i jačanje uloge privatnog sektora;

Jačanje vladavine prava kao preduslova izgradnje modernih institucija parlamentarne demokratije i zaštite osnovnih ljudskih vrijednosti i prava i

Poboljšanje životnog standarda, ponudom kvalitetnijih javnih usluga kroz efikasne i održive sisteme obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite.

U uslovima »eurizovane« ekonomije fiskalna politika je praktično jedini instrument za vodjenje makroekonomske politike. Ona je naime jedini značajni instrument kojim ekonomska politika može djelovati anti-ciklično, odnosno obezbjeđivati efikasno upravljanje snažnim pritiscima tražnje. U periodima visokog privrednog rasta kao što je trenutna situacija u Crnoj Gori to bi značilo vodjenje restriktivnije fiskalne politike čime bi država doprinijela smanjenju pritisaka koji mogu rezultirati u pregrijavanju ekonomije. Dodatni razlog za vođenje oprezne i restriktivne fiskalne politike je izloženost i ranjivost crnogorske ekonomije na eksterne šokove i globalna kretanja svjetske ekonomije. Nedavna kretanja na tržištu nekretnina SAD dovela su do multiplikativnih negativnih efekata na svjetskom finansijskom tržištu što je dovelo do usporavanja rasta ili čak ulaska u recesiju. Ogroman skok cijene nafte na svjetskom tržištu, inflatorne tendencije u Euro-zoni, povećanje cijene struje i prehrambenih proizvoda u Evropi su potencijalni faktori nestabilnosti na crnogorskom tržištu. Neizbježnost ekonomskih ciklusa i neminovno usporavanje ekonomije u određenom trenutku pozicionira potrebu za stvaranjem uslova za dugoročnu produktivnost ekonomije i pored pojedinih procikličnih odluka u tom kontekstu. Stoga, sprovođenje poreskih reformi pored stvaranja dodatnog prostora privredi za investiranje ima za cilj i uspostavljanje dugoročne kontrole nad državnim rashodima shodno politici uravnoteženog budžeta.

U Crnoj Gori od sredine 2005. godine počinje ogroman priliv inostranog kapitala što za posljedice ima snažan rast ali i veliki deficit platnog bilansa, što je iskustvo i drugih zemalja u tranziciji. Zbog toga, makroekonomski i fiskalni okvir za Crnu Goru treba da bude baziran na očekivanjima visokih stopa rasta ali takođe i na visokim spoljnim deficitima i većim fiskalnim suficitima. Pošto je očekivano da i deficit platnog bilansa i fiskalni suficit budu prolaznog karaktera, fiskalna politika treba da bude pripremljena na postepen pad prihoda (u odnosu na BDP) i ne treba da polazi od pretpostavke o velikim trajnim fiskalnim obavezama.

Imajući to u vidu, potrebno je kontinuirano analizirati srednjoročnu fiskalnu održivost koju determinišu politika zarada u javnom sektoru, implementacija poreskih reformi radi njihovog zaokruživanja, realizacija kapitalnog budžeta odnosno definisanje odgovora na visoke zahtjeve za investicijama u infrastrukturu i servisiranje domaćeg duga. Definisanje srednjoročnog cilja budžetske politike će pomoći usaglašavanju konkurentnih potreba za budžetskim sredstvima. Eliminisanje infrastrukturnih uskih grla zahtijevaće alokaciju sve većeg obima sredstava namijenjenih finansiranju kapitalnih investicija, prije svega onih u fizičku infrastrukturu, čime će ojačati i kapaciteti zemlje za realizaciju standarda EU, što je moguće samo dugoročnom kontrolom tekućih izdataka. Osim toga, Crna Gora kao potencijalni kandidat za ulazak u EU, ima za cilj jačanje institucionalnih kapaciteta, usklađivanje sa propisima Evropske unije, razvoj građanskog društva, unaprijeđenje regionalne i prekogranične saradnje, kao i pripremu za korišćenje strukturnih fondova. Za realizaciju navedenih ciljeva Crna Gora će u periodu 2008-2013. godine, od strane EU, koristiti sredstva Pretpristupne pomoći (IPA Fond).

U cilju što transparentnijeg i efikasnijeg sistema javnih finansija izmijenjeni su i dopunjeni »organski« Zakon o budžetu i Zakon o finansiranju lokalne samouprave. Osim toga Centralna banka Crne Gore je donijela mjere kojim se godišnji rast bankarskih kredita ograničava na 40%. Implementiraju se novousvojeni propisi o osiguranju, pripremaju se novi propisi iz oblasti hartija od vrijednosti, svojinsko pravnih odnosa i Zakon o državnoj imovini. Nastavljeni su procesi kojima je zajednički cilj poboljšanje upravljanja budžetom. Značajan korak u tom kontekstu je konsolidacija budžeta kroz spajanje dosadašnjih van-budžetskih fondova na sistem Trezora u 2008. godini. Ne samo da se time poboljšalo upravljanje gotovinom i državnim depozitima kao i racionalnosti javnih finansija, već se time povećala i transparentnost javnih finansija. Pored navedenog, strateški okvir javnih finansija podrazumijeva nastavak implementacije programskog budžeta kako bi se povećala efektivnost upotrebe novca

poreskih obveznika. Istovremeno, implementacija srednjoročnog budžetskog okvira sa uvođenjem limita budžetske potrošnje za sve budžetske jedinice treba da obezbijedi realizaciju ključnih ciljeva ekonomske politike.

Procjene makro ekonomskih pokazatelja 2007-2010.godine pokazuju nastavak snažnog rasta realnog BDP-a, umjeren nivo inflacije kao i smanjenje ukupnog javnog duga. Reforme javnog sektora u periodu 2007-2010.godine usmjerene su na smanjenje ukupnog duga, smanjenje poreskog opterećenja građana i privrede, povećanje zaposlenosti, kao i rast fleksibilne ekonomije predvođene jakim privatnim sektorom.

Procjena javne potrošnje u Crnoj Gori do kraja 2007. godine i srednjoročni okvir 2008-2010 .godine zasnovani su na procijenjenim podacima o kretanju BDP-a, podacima o kretanju javne potrošnje u periodu od 2003. do 2006. godine, kao i ostvarenju javne potrošnje za prva tri mjeseca 2008. godine. Politika javne potrošnje u 2008. i naredne dvije fiskalne godine zasnovana je na osnovnim ciljevima ekonomskog programa Vlade Crne Gore, procjeni fiskalnog potencijala Crne Gore i procijenjenim makroekonomskim trendovima za naredni period.

Srednjoročni fiskalni okvir 2007-2010	2007	2008	2009	2010
Javni prihodi	52.76	52.87	52.43	49.61
Konsolidovana javna potrošnja	45.74	49.56	50.84	48.23
Deficit/Suficit	7.02	3.31	1.59	1.39
Kamate	1.10	0.72	0.67	0.62
Primarni deficitt/suficit	8.12	4.03	2.26	2.01
Nivo javnog duga	29.66	32.31	28.99	25.61
Povećanje depozita	4.90	5.81	5.31	4.18

2.2.2. LIBERALIZACIJA CIJENA I TRGOVINE

Tokom prethodnih petnaestak godina postojala je mogućnost da Vlada određuje cijene u brojnim područjima ekonomije, uključujući građevinsku industriju, osiguranje, visoko obrazovanje i istraživanja, izdavaštvo (izuzev lokalnih novina), medijske mreže, zdravstvo i socijalne usluge i bankarstvo, kao i mogućnost regulisanja cijena u cilju stimulisanja poljoprivredne proizvodnje. Dodatno, postojala je mogućnost intervencija kao odgovor na značajne cijenovne poremećaje ili u slučaju kada je bio evidentno da ciljevi ekonomske politike ne mogu biti ostvareni na bilo koji drugi način osim cijenovnom politikom. I pored širokih mogućnosti, cijenovna kontrola je bila primijenjena za ograničen broj roba i usluga, kao što su lijekovi za ljudsku potrošnju, nafta i naftni derivati, poštanske usluge i određen broj komunalnih usluga koje su pod kontrolom lokalnih vlasti (grijanje, vodosnadbijavanje, sakupljanje smeća, javni prevoz itd.).

Mogućnost regulisanja cijana od strane Vlade u pobrojanim oblastima ukinuta je februara 2006. godine. Danas se cijene u Crnoj Gori slobodno određuju na tržištu, izuzev za određene lijekove, naftu i naftne derivate i ugalj.

Kad je u pitanju određivanje maksimalne cijene lijekova, predmet cijenovne kontrole su samo lijekovi koji se nabavljaju po nacionalnoj zdravstvenoj šemi. Za naftu i naftne derívate, naftne kompanije su u obavezi da se pridržavaju maksimalnih maloprodajnih cijena. Maksimalne cijene naftnih derivata su zasnovane na troškovima i prilagođavaju se promjenama u cijenama na svjetskom tržištu; deviznim kursevima; uvoznim dažbinama, taksama i porezima; troškovima distribucije, rukovanja i skladištenja; operativnim marginama itd. Za ugalj, cijenovna kontrola se primjenjuje jedino za domaće proizvedeni ugalj isporučen Termoelektrani Pljevlja, pri čemu će se razmotriti mogućnost da cijena uglja bude deregulisana nakon isteka perioda od pet godina, u kom se primjenjuje regulisana cijena Ugalj opredijeljen za druge korisnike ili svrhe nije predmet kontrole cijena. Termoelektrana Pljevlja je ovlašćena da nabavlja uvozni ugalj po tržišnim cijenama, ali u praksi elektrana bazira sopstvene potrebe na domaćem uglju. U oblasti telekomunikacija, osnovana je regulatorna Agencija za telekomunikacije koja je odgovorna za kontrolu cijena, ili uopšte, o telekomunikacionim uslugama. Poljoprivredni proizvodi nisu pod državnom kontrolom cijena.

Za cigarete i druge duvanske proizvode, uvoznici i veleprodavci određuju cijene proizvoda i prijavljuju ih administrativnim vlastima.

2.2.3. FINANSIJSKI SEKTOR

Crnogorski finansijski sektor sastoji se od bankarskog sektora (11 banaka), tržišta kapitala (8 investicionih fondova, 29 berzanskih posrednika, od kojih 5 brokersko – dilerskih kuća i preko 300 kompanija na listiranom i slobodnom tržištu), sektora osiguranja (7 osiguravajucih društava) kao i lizing kompanija (4 lizing kuće i 3 banke koje pružaju usluge lizinga). Donijet je i Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima, tako da se može govoriti i o začetku ovog segmenta finansijskog tržišta.

U Crnoj Gori bankarski sektor dominira u odnosu na ostale segmente finansijskog sistema, kako po razvijenosti, tako i po doprinosu ekonomskom razvoju. Koeficijent finansijskog posredovanja za bankarski sistem, odnosno njegovo stalno poboljšanje jedan je od pokazatelja doprinosa bankarskog sektora ekonomskom razvoju: odnos aktive banaka i BDP u 2002. godini iznosio je 26,2%, u 2006. godini 72,7%, dok je odnos aktive banaka na kraju septembra 2007. godine i projektovanog BDP za 2007. godinu iznosio 117%. Takođe, štednja u bankama, i pored razvoja nebankarskih finansijskih institucija i dalje predstavlja najdominantiji oblik štednje, i samim tim dominantan domaći izvor finansiranja. Tako je odnos štednje (depozita stanovništva) i BDP-a povećan sa 1,7%, koliko je iznosio na kraju 2002. godine, na 59% na kraju septembra 2007. godine.

Pored toga, raste značaj mikrokreditiranja. Tako su u periodu od 2002. do početka 2006. godine, u CG poslovale svega dvije mikrokreditne finansijske institucije (MFI), dok trenutno posluje pet MFI. Odnos aktive MFI i BDP-a je, takođe, poboljšan i to sa 0,8%, koliko je iznosio na kraju 2003. godine, na 2,3% na kraju septembra 2007. godine.

Razvoj svih segmenata finansijskog sektora je, uz privatnu svojinu i preduzetništvo, osnova koncepta tranzicije u Crnoj Gori, koja se zasniva na ideji slobodnog tržišta uz minimalnu državnu intervenciju. Razvoj sektora je baziran na međusobnoj konkurenciji s namjerom onemogućavanja postojanja centralizacije i monopolizacije u ovoj oblasti. Ključne karakteristike razvoja pojedinih segmenata finansijskog sistema predstavljene su u nastavku ovog poglavlja.

Bankarski sektor

Reforma bankarskog sektora predstavlja značajan element tranzicionog procesa jedne zemlje. Razlog tome je što razvijen bankarski sistem sa razvijenom supervizijom banaka čini preduslov za razvoj cijelokupne ekonomije i može predstavljati pokretač za mnoge druge oblasti restrukturiranja. Zdrav i stabilan bankarski sektor obezbjeđuje povjerenje neophodno za ulaganje domaćeg i stranog kapitala. Kvalitetan bankarski sektor pored toga obezbjeđuje početni kapital za obavljanje poslovnih aktivnosti, posebno za mala i srednja preduzeća, koja su generator ekonomskog rasta.

Ostvareni rezultati u reformi bankarskog sistema mogu se ocijeniti izuzetno zadovoljavajućim, jer je kreiran moderan bankarski sistem, koji je pokretač privrednog razvoja čitave Crne Gore. Bankarski sistem karakteriše diverzifikacija i kontinuiran rast obima aktivnosti. U bankarskom sistemu u Crnoj Gori danas dominira privatna svojina (98% kapitala bankarskog sistema)[1] i to dominantno strano vlasništvo (75% kapitala bankarskog sistema). Evidentan je stalni rast depozita, štednje i bilansne sume banaka. Štednja je, na kraju trećeg kvartala 2007. godine u odnosu na kraj 2000. godine povećana za više od dvadeset puta, a aktiva banaka je povećana oko deset puta.

Trenutno u Crnoj Gori postoji 11 banaka sa izdatom dozvolom za rad od strane Centralne banke Crne Gore. Dominantne aktivnosti banaka su odobravanje kredita i primanje depozita.

Banke u Crnoj Gori, u skladu sa Zakonom o bankama, mogu obavljati i poslove investicionog bankarstva. Neke banke su počele da obavljaju brokerske i kastodi poslove (četiri banke su dobile dozvolu, a još dvije su podnijele zahtjev za dozvolu za obavljanje kastodi poslova). Pored toga, dvije banke imaju dozvolu za bavljenje investicionim bankarstvom.

Jedna banka je emitovala obveznice u drugoj polovini 2007. godine, tako da je počeo da se koristi i ovaj oblik pribavljanja sredstava. Razlog za nekorištenje ovog oblika finansiranja do ove godine jeste prevashodna usmjerenost banaka da pored osnovnih izvora za kreditnu aktivnost, koristile kredite iz inostranstva, odnosno kreditne linije od svojim matičnih banaka[2].

[1] U toku je proces prodaje manjiskih paketa državnog vlasništva u pojedinim bankama. Nakon okončanja ovog procesa državno vlasnistvo u bankama će biti isključivo indirektno, kroz vlasničko učešće pojedinih državnih preduzeća u bankama, na pr. Elektroprivrede.

[2] Kod banaka sa vlasničkim učešćem stranog kapitala.

Veća izloženost banaka rizicima uslovila je donošenje odgovarajuće podzakonske regulative sa ciljem obezbjeđenja veće sigurnosti poslovanja banaka, prije svega smanjenjem kreditnog rizika, s obzirom na povećanu kreditnu aktivnost banaka uslovljenu rastom tražnje za kreditima u posljednjih nekoliko godina. Takođe, banke su u obavezi da izdvajaju obaveznu rezervu u skladu sa Odlukom o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore[3].

U 2005. godini, u sastavu Centralne banke Crne Gore počeo je sa radom Regulatorni kreditni biro, sa ciljem boljeg praćenja i ocjene kreditnog rizika u bankama, praćenja prosječne ponderisane aktivne akamtne stope, kvalitetnije kontrole tržišnog i operativnog rizika. Nakon potpisivanja sporazuma između CBCG, banaka i MFI, od početka 2008. godine podaci Regulatornog kreditnog biroa su raspoloživi bankama i mikrokreditnim finansijskim institucijama, a sve u cilju smanjenja kreditnog rizika. Takođe, sa radom je počeo i Fond za zaštitu depozita i svih jedanaest banaka su članice ovog fonda.

Osnovne performanse crnogorskog bankarskog sektora na kraju prvog kvartala 2008. godine bile su sledeće:

Ukupna bilansna suma banaka na dan 31.03.2008. godine iznosi 3.124,5 miliona € i osvaruje rast po stopi od 5% u tekućoj godini, odnosno po stopi od 80,2% u odnosu na uporedni jednogodišnji period.

Ukupan kapital banaka na kraju prvog kvartala 2008. godine iznosi 258,9 miliona € i ostvaruje rast po stopi od 43,3% u jednogodišnjem periodu. U strukturi ukupnog kapitala dominantno učešće ima ino kapital sa 75%, slijede privatni kapital sa 23% i država sa 2%. Tri banke su u većinskom domaćem privatnom vlasništvu, dok su ostalih osam banaka sa većinskim (tri banke) ili 100% ino kapitalom (pet banke). Banke sa većinskim ino kapitalom kontrolišu 80% bankarskog tržišta u Crnoj Gori.

Ukupno odobreni krediti banaka na kraju prvog kvartala 2008. godine iznose 2.467,9 miliona €, što predstavlja rast u tekućoj godini po stopi od 9,8%, odnosno od 114,1% u u odnosu na uporedni jednogodišnji period. U strukturi kreditnog portfolija dugoročni krediti čine 72,8% ukupno odobrenih kredita u sistemu. Najznačajniji korisnici kredita su privredna društva u privatnom vlasništvu (58%) i fizička lica (36,2%). Krediti sektoru stanovništva su iznosili 894,5 milion eura. Sektor stanovništva je, istovremeno, i najveći neto davalac sredstava u iznosu od 166,6 miliona €. Trgovinska djelatnost je, takođe, veliki korisnik kredita (26%).

Ukupni depoziti banaka na 31.03.2008.godine iznose 2.140,1 miliona € i ostvaruju rast po stopi od 2,3% u tekućoj godini, odnosno od 64,7% u odnosu na uporedni jednogodišnji period. Najznačajniji deponenti banaka su fizička lica sa učešćem od 49,6% i privredna društva u većinskom privatnom vlasništvu sa 28,3%. Od ukupnih depozita u sistemu 41,8% se odnosi na depozite po viđenju. Najveća koncentracija depozita je izražena kod sektora stanovništva, trgovine, finansija i administracije (67% ukupnih depozita). Depoziti tri velike banke čine 74% ukupnih depozita.

U 2007. godine nastavljen je silazni trend prosječnih ponderisanih kamatnih stopa. Na kraju 2007. godine, prosječno ponderisana nominalna kamatna stopa na ukupne kredite u sistemu iznosila je 8,34%, a prosječno ponderisana efektivna kamatna stopa 9,09% i niže su u odnosu na kraj 2006. godine za 0,72, odnosno 0,85 procentna poena. Prosječno ponderisane kamatne stopa na kredite pravnim licima iznosile su 7,69% nominalna i 8,43% efektivna i za isti uporedni period bilježe pad od 0,52, odnosno 0,58 procentna poena. Prosječno ponderisane kamatne stopa na kredite fizičkim licima iznosile su 9,68% nominalna i 10,44% efektivna, dok iste na kredite zaposlenima iznose 6,84% odnosno 7,01%.

Na kraju prvog kvartala 2008. godine, prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa na sve kredite iznosila je 9,16%, dok je odgovarajuća efektivna kamatna stopa iznosila 8,38%.

Na agregatnom nivou, povraćaj na prosječnu aktivu (ROA) iznosio je 0,23% na kraju prvog kvartala 2008. godine, dok je povraćaj na prosječni kapital (ROE) iznosio 2,63%.

Tržište kapitala

Kao u brojnim drugim zemljama u tranziciji i u Crnoj Gori tržište kapitala bilo je najdinamičniji segmenat razvoja finansijskog sektora. Od početka procesa Masovne vaučerske privatizacije došlo je do rasta kapitalizacije za oko 515 puta. Danas tržišna kapitalizacija iznosi preko 5,5 milijardi € i iznosi oko 240 % u odnosu na procijenjeni GDP, dok je odnos prometa na crnogorskim berzama i GDP-a do sredine oktobra dostigao 28,72 %. Kao mjera likvidnosti crnogorskog tržišta kapitala uzima se odnos

[3] „Sl.list RCG br. 14/06, odnosno Sl.list CG br. 9/07, sa primjenom u 2008. godini

prometa na berzama i tržišne kapitalizacije i on iznosi 11,31 %. To znači da je 11,31 % ukupnog kapitala koje ulazi u tržišnu kapitalizaciju promijenilo vlasnika od početka godine pa do 19. oktobra 2007. To svakako dovodi do zaključka da je likvidnost na tržištu kapitala u Crnoj Gori na zadovoljavajućem nivou.

Dosadašnje funkcionisanje institucija tržišta kapitala pokazalo je da su propisi i institucije uspostavljeni u skladu sa potrebama tržišta, da su sistemi i komponente funkcionišu na zadovoljavajućem nivou i da predstavljaju dobru osnovu za dalji razvoj tržišta hartija od vrijednosti. Regulatorni i nadzorni organ tržišta kapitala je Komisija za hartije od vrijednosti Crne Gore.

Ukupan obim berzanskog trgovanja hartijama od vrijednosti u periodu od decembra 2001. godine do septembra 2007. godine iznosi 1.331 miliona €, porastao je od svega 10,8 mil € u 2001. godini na 653 mil € u prvih deset meseci 2007. godine. Taj su porast pratili značajan i stalan rast:

Cijena hartija na tržištu. Nakon masovne vaučerske privatizacije, u martu 2002. godine, ukupna tržišna kapitalizacija bila je 10,7 mil €, da bi u septembru 2007. godine iznosila 5.5 milijardi €. Ovakav rast je donekle očekivana posljedica formiranja cijena na veoma niskom nivou nakon MVP, kada je većina ljudi željela da proda akcije pri prvoj dobroj prilici za prodaju, ali i povećanog interesa za investiranje u Crnu Goru.

Broj učesnika u kupoprodaji. Od 2001. godine do kraja septembra 2007. godine izvršeno je 448.197 transakcija na tržištu kapitala, pri čemu se njihov broj povećao od 909 u 2001. godini na 182.100 u prvih devet meseci 2007 godine. Crnogorsko tržište kapitala odlikuje veoma visoko učešće građana na tržištu kapitala.

U transakcije na crnogorskom tržištu kapitala su dobrim dijelom uključeni strani investitori. Oko 350 mil € stranog kapitala uloženo je u Crnu Goru u obliku portfolio investicija odnosno kupovinom hartija od vrijednosti preko tržišta kapitala. To predstavlja oko 30% ukupnog novca do sada uloženog u berzansku kupovinu akcija i obveznica, ne računajući državne prihode iz privatizacije. Novi kapital koji je uložen u crnogorska preduzeća i banke u obliku stranih direktnih investicija iznosi preko 321 mil €. Oko 130 mil € novog kapitala uloženo je u kupovinu novih emisija akcija preduzeća i banaka. Dodatnih 191 mil € novog kapitala (ostvareni profit, neraspoređene rezerve) reinvestirano je i raspodijeljeno vlasnicima u obliku akcija (reinvestirani kapital, koji nije išao u potrošnju vlasnika).

Osiguranje

Tržište osiguranja u Crnoj Gori poslednjih godina pokazuje tendenciju rasta. Posmatrano od 2002 – 2006. godine, kada je na tržištu osiguranja poslovalo 6 osiguravajućih kuća i jedno društvo za reosiguranje, ukupna vrednost bruto premije se gotovo udvostručila, odnosno povećala sa 22,9 mil na 40,4 mil €, što čini 0,02 % BDP[1]-a, pri čemu se 51,4% odnosi na obavezna osiguranja, 27,2% na imovinska osiguranja, 16,9% na osiguranje od nezgode i 4,5% na osiguranje života. I pored ovako snažnog rasta, ostaje generalna ocjena da tržište osiguranja karakteriše visoko učešće obaveznih osiguranja u ukupnoj premiji, koje je i ujedno obavezno u skladu sa zakonom, kao i nerazvijenost pojedinih vrsta osiguranja kao što je osiguranje života, zatim osiguranje imovine, dobrovoljno zdravstveno osiguranje i dr.

Ostvarene bruto premije u Crnoj gori tokom 2006. godine iznosile su 40,4 mil € što znači porast od preko 20% u odnosu na prethodnu godinu i skoro udvostručenje u odnosu na 2002. godinu. U strukturi uplaćenih premija daleko najveći dio, nešto iznad polovine, odnosi se na obavezno osiguranje autoodgovornosti, a tome sledi imovinsko osiguranje sa udelom od oko 25%. Osiguravanje života slično kao u drugim tranzicijskim zemljama dosta je nov produkt. Dok u 2002. godini taj oblik osiguranja gotovo da nije postojao u zemlji, u 2006. godini uplaćene premije za taj segment osiguranja već su iznosile 1,8 miliona eura.

U zemlji postoji izutetno veliki stepen koncentracije u oblasti osiguravanja. Tako je u 2006. godini čak 73,9% svih uplaćenih premija otpalo na Lovćen osiguranje[2], 21,3% na Montenegro osiguranje, a ostatak na Swiss, Zepter i Grawe osiguranje.

[1] Ostvareni BDP u 2006. godini iznosio je 2.003,60 mil €

[2] U prethodnom periodu država je bila većinski vlasnik Lovćen osiguranja, dok je sada Lovćen osiguranje je u većinskom vlasništvu Triglava, koje direktno i zajedno sa povezanim licima posjeduje preko 50% akcija u ukupnoj vlasničkoj strukturi.

Crnogorska industrija osiguranja je pretežno u stranom vlasništvu. Grawe osiguranje i Zepter osiguranje su u 100% stranom vlasništvu, učešće stranog kapitala u Lovćen osiguranju je 50,54%, u Montenegro osiguranju 39,39% i u Swiss osiguranju 27,18%. U sektoru osiguranja u Crnoj Gori u strukturi kapitala preovlađuje privatno vlasništvo, dok država posjeduje akcije u dvije osiguravajuće kuće i to u Lovćen osiguranju 41,14% i Swiss osiguranju 0,4158%. Sektor osiguranja biće u potpunosti privatizovan do kraja prve polovine 2008. godine privatizacijom manjinskih paketa akcija Lovćen osiguranja AD i Swiss osiguranja AD, u skladu sa odgovarajućom zakonskom regulativom, metodom berzanske prodaje.

Postojeće interesovanje novih investitora i renomiranih kompanija za pružanje usluga osiguranja u Crnoj Gori jasan je znak da će budući period obilježiti dinamičan razvoj ovog sektora. Šta više, ovo je znak da je stvoren jasan i predvidiv zakonodavan okvir. Postojeći trendovi, iskustvo iz regiona i nagovještaji otvaranja novih kompanija sugerišu da će se rast ovog sektora i dalje intenzivirati. Rast obima posla i usluga i povećana konkurencija vodiće boljim i konkurentnijim proizvodima za građane i privredu i eliminisanju jednog dijela biznis barijera, koje su vezane za ovaj sektor.

Lizing

Lizing je najnoviji oblik finansijskih usuga u crnogorskom finansijskom sektoru. Pojava lizing kompanija vezuje se za 2006. godinu, a vrijednost njihovih plasnama u 2007. godini iznoslila je oko 115,6 miliona, odnosno 5.1% BDP-a. . Fizičkim i pravnim licima nude se finansijski i operativni lizing, pri čemu dominira finansijski lizing. Na tržištu su dominantne četiri lizing kuće koje bilježe značajan rast obima svog poslovanja. Usluge finansijskog i operativnog lizinga pružaju Hypo Alpe Adria leasing, S-leasing i NLB leasing, dok se Porsche leasing bavi pružanjem finansijskog lizinga putničkih i teretnih automobila. Hypo Alpe Adria Leasing, NLB leasing, CKB leasing i Opportuniy se bave i lizingom nekretnina. Istovremeno sve veći broj banaka u Crnoj Gori u okviru svog poslovanja pruža i usluge lizinga, čime ovaj sektor postaje sve konkurentniji. Ovo bi trebalo da vodi daljem poboljšanju usluga i uslova lizinga. Kupovina putničkih automobila dominira kao predmet lizinga. Istovremeno, pravna lica su najčešći korisnici lizinga iz čega se može izvesti zaključak da je značajan obim finansiranja putem lizinga usmjeren na privredne aktivnosti.

Navedena kretanja u finansijskom sektoru u posljednjih pet godina nesumnjivo ukazuju na brz razvoj finansijskog sektora i na njegovu uspešnost u transferiranju sredstava od neto štediša ka neto investitorima. Brzi razvoj finansijskog sektora koji se odražava u njegovom produbljavanju te povećanju efikasnosti i likvidnosti praćen je značajnim promenama i nadgradnjama u njegovoj regulativi i kontroli. Osnovni cilj regulacije i kontrole institucija finansijskog sektora jeste omogućiti stabilnost kao ključne karike za celokupnu stabilnost crnogorske ekonomije.

Zdravlje finansijskih tržišta u velikoj mjeri zavisi od očekivanja učesnika na tržištima. Očekivanja se formiraju na osnovu signala iz privrede kao i promjena u regulativi finasijskog sektora, kao i opšte. Ovo je posebno značajno u sistemu euroizacije jer su mogućnosti intervencije u slučaju krize minimalne. Stoga potrebno je održavati postojeci kredibilit regulatornih agencija. Zadaci za dalje unaprijeđivanje finansijskog sistema se prije svega ogledaju u sljedećem:

- Daljem uspostavljanju institucionalnog i regulatornog okvira koja će omogućiti jačanje tržišnih mehanizama u ovoj oblasti, rast međunarodne konkurentnosti i povjerenja u finansijski sistem.
- Izgrađivanju regulatornog mehanizma na bazi transparentnosti, niskih transakcionih troškova i nezavisnosti regulatora.
- Konstantantnim mjerama u pravcu otklanjanja i spriječavanja formiranja novih administrativnih barijera ukoliko one nisu u funkciji obezbjeđivanja zaštite vlasničkih prava i nesmetanog funkcionisanja tržišnog mehanizma.
- Uvođenjem novih instrumenata i učesnika na finansijskom trzištu (privatni penzioni fondovi, otvoreni investicioni fondovi, osiguravajuća društva) doprinijeti će većoj dubini tržišta, mogućnostima izbora, kao i konkurenciji između raznih segmenata finansijskog tržišta.

2.2.4. PROCES PRIVATIZACIJE

Osnovni cilj privatizacije definisan u aktuelnom Planu privatizacije je povećanje konkurentnosti i efikasnosti funkcionisanja privrednih društava u Crnoj Gori, uz podsticanje inostranih ulaganja i preduzetništva u svim oblastima, povećanje zaposlenosti i poboljšanje životnog standarda.

Regulatorni okvir procesa privatizacije u Crnoj Gori uključuje primjenu saveznog Zakona o društvenom kapitalu iz 1989. godine i Zakona o svojinskoj i upravljačkoj transformaciji iz 1992. godine sa izmjenama i dopunama iz 1994. godine, a u periodu od 1996. godine i Zakona o privatizaciji privrede iz 1996. godine sa izmjenama i dopunama iz 1999. godine. Proces transformacije preduzeća je obuhvatao fazu procjene vrijednosti kapitala (uglavnom primjenom metoda neto aktive) i izradu programa transformacije, individualno za svako preduzeće. Proces je obuhvatao i ustupanje akcija zaposlenim, kombinacijom besplatne dodjele i otkupa akcija, uz popuste. U okviru procesa masovne vaučerske privatizacije putem besplatne podjele vaučera 436.880 građana Crne Gore su postali vlasnici akcija u preduzećima, sa učešćem od 27,1% u ukupnom kapitalu crnogorskih preduzeća. Nastavak procesa privatizacije, regulisanim Zakonom o privatizaciji privrede, inteziviran je od 1998. godine kada je i Odlukom Vlade Crne Gore formiran Savjet za privatizaciju, sa nadležnostima u domenu poslova upravljanja, kontrole i obezbjeđenja sprovođenja privatizacije. Savjet za privatizaciju je odgovoran Vladi za svoj rad.

Prema Zakonu o privatizaciji privrede privatizacija u Crnoj Gori se sprovodi kombinacijom sljedećih metoda: (1) prodaja akcija, (2) prodaja poslovne aktive preduzeća, (3) izdavanje akcija zaposlenima u preduzeću, (4) zamjena akcija za privatizacione vaučere, (5) upis novih akcija putem dokapitalizacije, (6) zamjena duga za akcije, (7) zajedničko ulaganje (Joint Venture) u kojem preduzeće koje se privatizuje ulaže oslovnu aktivu i (8) kombinacija navedenih metoda.

Privatizacija u Crnoj Gori se uglavnom realizuje primjenom metoda prodaje akcija i imovine putem javne aukcije, javnog tendera ili prodajom akcija na berzi, a u skladu sa godišnjim planom privatizacije koji usvaja Vlada, na predlog Savjeta za privatizaciju. Godišnjim planom privatizacije utvrđuju se osnovni ciljevi privatizacije i drugi aspekti ovog procesa, metodi i načini privatizacije pojedinih kompanija u odnosnom periodu. Proces privatizacije u Crnoj Gori je značajno ubrzan donošenjem godišnjih planova privatizacije, posebno kod berzanske prodaje manjinskih vlasničkih udijela Države i državnih fondova. Tako je privatizacija izvršena u velikom broju manjih preduzeća, zahvaljujući efikasnijoj realizaciji pojednostavljenom procedurom na osnovu godišnjeg plana privatizacije i odluka vlasnika. Dinamika privatizacije je naročito intenzivirana u periodu od 2004. godine, uz uspješno okončanje privatizacije u velikom broju malih i srednjih preduzeća.

Do sada je privatizovano više od 85% kapitala u crnogorskim kompanijama. Pri tom treba uzeti u obzir činjenicu da je privatizacija većeg broja kompanija (naročito iz domena turizma) djelimično obavljena kroz različite oblike prodaje dijelova imovine (aktive) koja se ne evidentira kao promjena vlasničke strukture, kao i prodajom i besplatnom dodjelom manjinskih paketa akcija. Ukupan finansijski efekat procesa privatizacije u periodu 1995.-2007. godina iznosi 1.542,32 miliona eura, od čega se 39,5% odnosi na prodajne cijene, a ostalo na ugovorene investicije.[1]. Ukupan iznos ugovorenih investicija u procesu prodaje akcija i imovine putem javnog tendera, u periodu 1997.-2007. godina, iznosi 932,79 miliona eura. Investicije se realizuju saglasno odgovarajućim odredbama ugovora u kupo-prodaji akcija ili imovine, kod većine privatizovanih preduzeća. Prisutan je kontinuiran trend rasta interesovanja inostranih investitora za ulaganja kroz proces privatizacije. Osnovni pokazatelji pomenutog trenda su relativno veći broj uspješno okončanih privatizacija uz veći kvalitet ponuda i konkurenciju, posebno među renomiranih inostranim investitorima. Novi vlasnici dolaze iz velikom broja zemalja Njemačke, Mađarske, Norveške, Belgije, Austrije, Grčke, Italije, Rusije, Japana, Francuske, Slovenije, Švajcarske, Velike Britanije, SAD-a, itd.

U Crnoj Gori je izvršena privatizacija u sektoru telekomunikacija u 2005. godini, gdje je proces restrukturiranja završen prije okončanja procesa privatizacije. Privatizacija bankarskog sektora je takođe uglavnom završena 2005. godine. U toku je prodaja zaostalih vlasničkih učešća od približno 1% u pet crnogoskrih banaka. Privatizacija velikih industrijskih preduzeća (Kombinat aluminijuma Podgorica i Željezara Nikšić) je obavljena u cjelini u 2005. i 2006. godini, uz restrukturiranje kombinovano prije i kroz proces privatizacije. Privatizacija u sektoru turizma je uglavnom obavljena u periodu 2001.-2007. godina. Zahvaljujući obavljenoj privatizaciji mnogih crnogorskih hotela u prethodnom periodu, ozbiljne kapitalne investicije u turizmu su u toku ili se očekuje da budu preuzete, rezultirajući daljom ekspanzijom i obnovom turističke infrastrukture u Republici, posebno hotelske

[1] Proces privatizacije je značajno ubrzao i dinamiku i kvalitet razvoja i tržišta kapitala. U okviru procesa privatizacije, u periodu od 2002. godine, ostvareno povećanje ukupne vrijednosti prometa akcija crnogorskih preduzeća na berzama, sa 767.630 eura u 2002. godini, i 4.407.444 eura u 2003. godini, na 5.752.630 eura u 2004. godini, što predstavlja porast od čak 749% u odnosu na 2002. godinu.

ponude. Kao rezultat privatizacije u turističkoj privredi, u naredne dvije do četiri godine, ukupne obavezne investicije u hotelijerstvo su procijenjene na 140 miliona eura.

Glavni metod privatizacije u 2007. godini su bili javni tenderi. Osim toga, privatizacija se odvijala i putem javne aukcije, prodajom akcija na berzi i prodajom aktive društava u stečaju. Tokom 2007. godine započete su aktivnosti na pripremi strategija restrukturiranja i privatizacije kompleksnijih privrednih sektora, posebno Željeznica Crne Gore AD Podgorica, Luke Bar AD Bar. U pripremi je i plan strategije restrukturiranja nacionalne avio kompanije Montenegro Airlines doo Podgorica. Tokom 2007. godine započet je i postupak privatizacije Jadranskog brodogradilišta AD Bijela i kompanije "Montepranzo-Bokaprodukt" AD Tivat, za koje su u oktobru raspisani međunarodni tenderi. Nastavak privatizacije Lovćen osiguranja AD Podgorica se očekuje tokom posljednjeg tromjesečja 2007. i 2008. godine. U završnoj fazi su pripreme tendera za prodaju akcija u Institutu za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju "Dr Simo Milošević" AD Igalo, Javnom novinskom preduzeću "Pobjeda" AD Podgorica kao i za prodaju malih hidroelektrana u vlasništvu "Elektroprivrede Crne Gore" AD Nikšić. Takođe, u toku je priprema tendera za prodaju akcija u "Duvanskom kombinatu" AD Podgorica. Nastavljen je proces privatizacije najveće osiguravajuće kompanije u Crnoj Gori "Lovćen osiguranja" AD Podgorica prodajom akcija u vlasništvu Države i državnih fondova na berzi.

U narednom periodu Savjet za privatizaciju će kroz posebne tenderske komisije izvršiti valorizaciju većeg broja turističkih lokacija i kreirati koncept razvoja kao smjernice za ulaganja potencijalnih investitora u oblasti turizma: Buljarica, Jaz i Ada Bojana, Velika Plaža, Valdanos i Ostrvo cvijeća, Kumbor, Trašte i Bigova. Privatizacija u ovoj oblasti će se realizovati kroz postojeće modele privatizacije i nove modele (javno-privatno partnerstvo - JPP) te postići inteziviranjem komunikacije sa potencijalnim investitorima.

Proces privatizacije u Crnoj Gori je u finalnoj fazi, što se vidi i iz slijedećeg tabelarnog pregleda o preostalim većim kompanijama u kojima država ima većinsko vlasništvo. Većina navedenih, neprivatizovanih kompanija su od strateškog značaja za crnogorsku ekonomiju u oblasti energetike, saobraćaja, turizma, itd. Dalja privatizacija državnih preduzeća treba doprinijeti postizanju boljeg ekonomskog učinka, jačanju konkurentnosti zemlje i omogućiti Vladi da postigne veće prihode koji će dalje omogućiti kapitalne investicije i snižavanje dugova. Pored modela privatizacije strateškom investitoru započeće i primjena novih modela javno-privatnog partnerstva. Ukupan udio državne imovine u tim kompanijama iznosi 1.078 miliona € ili 64% njihove ukupne nominalne vrijednosti. U svakoj od njih trenutno država ima većinsko vlasništvo.

Preostale veće kompanije u većinskom državnom vlasništvu

Naziv kompanije	Nominalna vrijednost kompanija	Državni udio u %	Vrijednost državnog kapitala
"Elektroprivreda CG" AD Niksic	907.036.354	67.00	607.714.357
Zeljeznice Crne Gore	319.533.049	65.00	207.696.482
"Jadransko brodogradiliste" AD Bijela	31.612.218	62.00	19.599.575
AD "Plantaze"	68.704.284	54.00	37.100.313
AD Luka Bar Bar	133.958.143	54.00	72.337.397
Duvanski kombinat AD Podgorica	19.781.558	51.10	10.088.595
Institut Dr Simo Milošević	59.240.278	56.00	33.174.556
HTP Budvanska rivijera	69.618.231	58.73	40.886.787
HTP Ulcinjska rivijera	81.529.344	60.73	49.512.771
Ukupna vrijednost kapitala	1.691.013.459	63.76	1.078.110.833

Izvor: Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja i Montenegroberza

2.2.5. ELIMINACIJA PREPREKA ZA ULAZAK I IZLAZAK SA TRŽIŠTA

Nakon stupanja na snagu Zakona o privrednim društvima 2002. godine i osnivanja Centralnog registra Privrednog suda u Podgorici (CRPS), stvoreni su pravni, institucionalni i tehnički uslovi za jednostavan i brz postupak osnivanja novih privrednih društava. CRPS je jedinstvena i centralizovana institucija za registraciju svih privrednih subjekata u Crnoj Gori koja, prema Zakonu, ima sopstvene prihode i samostalan budžet, što u praksi još nije implementirano. Takse za registraciju su relativno niske. Postupak registracije traje jedan do dva dana, a Zakon predviđa da će se preduzetnik ili privredno društvo smatrati registrovanim ukoliko registrator u roku od četiri dana ne izda potvrdu o registraciji,

odnosno ako ne odbije registraciju zbog nesaglasnosti sa zakonom. Cijela baza podataka CRPS-a dostupna je javnosti na internet stranici www.crps.cg.yu, a u toku je projekat osnivanja područnih jedinica CRPS-a u nekoliko gradova Crne Gore, koje će biti stalnom internet linijom povezane sa CRPS-om u Podgorici, što će olakšati postupak registrovanja privrednih subjekata koji imaju sjedište udaljeno od glavnog grada.

U cilju stvaranja stimulativnog okvira za biznis, Vlada Crne Gore, nastojeći da se identifikuju i elimišu barijere, usvojila je Program eliminisanja barijera za razvoj preduzetništva u Crnoj Gori. Ovim dokumentom potvrdila se činjenica da je poslovni ambijent značajno poboljšan poslednjih godina, ali i da su još uvijek prisutne brojne poteškoće, koje proizilaze iz komplikovanog pravnog i regulatornog okvira, a sve to umnogome doprinosi težini, riziku i rastu troškova poslovanja.

Poseban problem predstavljaju dugotrajne administrativne procedure. Licenciranje (dobijanje dozvola za rad) je vrlo zahtjevno, ponekad traje duže, potrebne saglasnosti i rješenja se izdaju od strane velikog broja organa i institucija. Procesna pravila i odredbe o troškovima u ovoj oblasti sadržana su u različitim zakonskim i podzakonskim aktima, dok procedure koje sprovode lokalni i državni organi mogu trajati dugo.

Akcionim planom za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva predviđeno je usvajanje Zakona o izdavanju odobrenja i saglasnosti za vršenje djelatnosti, u cilju pojednostavljenja procedura za dobijanje operativnih dozvola za rad. Naknadnom analizom ove i drugih administrativnih procedura utvrđeno je da je potrebno sistemsko pojednostavljenje svih procedura po kojima postupaju organi javne uprave kada, u upravnim stvarima, rješavaju o pravima, obavezama ili pravnim interesima stranaka. Planom aktivnosti za 2008. godinu, koji je usvojen na prvoj sjednici Savjeta za eliminisanje biznis barijera 19.05.2008. godine, predvidjeno da se donese odluka o izboru modela za eliminisanje barijera u oblasti izdavanja odobrenja za obavljanje djelatnosti (donošenje novog zakona iz oblasti izdavanja odobrenja za obavljanje djelatnosti ili eliminisanjem barijera u okviru postojećih zakonskih rješenja, tj. Izmjenama i dopunama zakona o opštem upravnom postupku).

Od ukupno 178 zemalja koje su Svjetska banka i Međunarodna finansijska korporacija (IFC) rangirale prema lakoći poslovanja, Crna Gora je na 81. mjestu, čime je pogoršala svoju poziciju u odnosu na prethodnu godinu (76.mjesto), ali je važno istaći da je ovo pogoršanje prije svega posljedica relativnog pada na listi, koji je rezultat bržeg napredovanja drugih država u posmatranom periodu. U ovom izvještaju istaknut je napredak Crne Gore u pojedinim oblastima ali nije bio dovoljne dinamike da bi se poboljšala pozicija na listi Svjetske banke.

U tom kontekstu, u posljednjem izvještaju Svjetske banke po proceduri zaštite investitora Crna Gora zauzima 19. mjesto. Shodno Zakonu o stranim investicijama, strani investitori uživaju isti pravni status, prava i obaveze kao i domaći investitori. Takođe, strane kompanije koje imaju filijale u Crnoj Gori posluju u skladu sa relevantnim odredbama crnogorskih zakona. Strani investitor na teritoriji Crne Gore može osnovati preduzeće u skladu sa procedurama i uslovima pod kojima rezidenti osnivaju preduzeća ili investiraju u imovinu kompanije.

Posmatrajući procedure otpočinjanje poslovanja, Crna Gora je rangirana na 98. mjesto. Broj potrebnih procedura je 15, dok je prosjek u regionu 8.8. Potrebno vremensko trajanje za ovu proceduru u Crnoj Gori je 24 dana, dok je prosjek u regionu 26.2. Troškovi za ovu proceduru u Crnoj Gori iznose 6.2% bruto nacionalnog dohotka, a u regionu 11.1%. U proceduri pribavljanja dozvola Crna Gora je rangirana na 113. mjesto, broj potrebnih procedura je 19, dok je prosjek u regionu 24. Potrebno vrijeme u Crnoj Gori je 185 dana , a prosjek u regionu je 251.3.

Ključne mjere za eliminaciju identifikovanih barijera i daljeg olakšanja ulaska u biznis će biti usmjerene na nastavak pojednostavljivanja procedura, smanjenje troškova i eliminisanje administrativnih prepreka za registraciju privrednih društava (broj koraka koji treba da budu preduzeti da bi se biznis započeo, vrijeme potrebno da se sve procedure realizuju, kao i troškovi koji se smatraju neophodnim). U ovom kontekstu će se posebno ići u pravcu unapređenja IT tehnologije u svim relevantnim organima i institucijama koji izdaju saglasnosti i rješenja, kao i na lokalnom nivou formiranja sistema jednog šaltera za izdavanje odobrenja, čime bi se omogućila brža i efikasnija procedura izdavanja dozvola strankama objedinjavajući sve relevantne subjekte.

Što se tiče uslova za izlaz sa crnogorskog tržišta, treba razlikovati situaciju u kojoj se radi o dobrovoljnoj likvidaciji solventnog preduzeča, koja je uređena Zakonom o privrednim društvima, od

prestanka postojanja insolventnog preduzeća koji je regulisan savremeno koncipiranim Zakonom o insolventnosti privrednih društva koji je stupio na snagu 2002. godine.

Dobrovoljna likvidacija je u svemu uređena u skladu sa međunarodnim standardima. Odluku o likvidaciji donose najmanje dvije trećine akcionara, objavljuje se u Službenom listu, kao i odluka o imenovanju likvidatora koji ima sva ovlašćenja odbora direktora i koji obavlja sve poslove neophodne za urednu likvidaciju preduzeća.

Što se tiče prestanka insolventnog subjekta, razlikuju se tri vrste postupaka: reorganizacija, stečaj i lična uprava u stečaju. Uloga stečajnih sudija svodi se na nadzornu i sudeću funkciju, dok se akcenat na vođenje stečajnog postupka stavlja na stečajnog upravnika i povjerioce. U praksi se uspješno sprovode i reorganizacije i postupci klasičnog stečaja, dok lična uprava u stečaju do sada nije primijenjena u praksi.

Zakonom o insolventnosti privrednih društava pojednostavljena je procedura za preduzeća u stečaju i skraćeno trajanje stečajnog postupka. Stečajevi nekih preduzeća (a to znači oslobađanje kapitala zarobljenog u svakom biznisu) trajalo je po više godina, dok je sada na nivou 8 -10 mjeseci. Posebno je značajna novina to što stečajni postupak postaje zakonom propisani put za naplatu potraživanja povjerilaca, ali istovremeno i za reorganizaciju insolventnog dužnika. Prema izvještaju Svjetske banke, posmatrajući proceduru završetka, odnosno izlazka iz biznisa, Crna Gora zauzima 41. mjesto, što predstavlja poboljšanje pozicije u odnosu na prethodnu godinu za 3 pozicije.

U pravcu daljeg pojednostavljenja izlaza iz biznisa neophodno je unaprijediti i ubrzati stečajni postupak u smislu preporuka za utvrđivanje obaveze stečajnog upravnika da sastavni dio izvještaja o uzrocima koji su doveli do stečajnog postupka bude i dinamika procesa koja ne može trajati duže od tri do šest mjeseci. Praksa je pokazala da je do sada pokrenut mali broj postupaka reorganizacije kod privrednih sudova u odnosu na klasične stečajne postupke. Kako bi se Zakon adekvatno implementirao aktivnosti će ići u smjeru povećanja broja obučenih i stručnih stečajnih upravnika i donošenja preporuka za ubrzanje stečajnog postupka.

2.2.6. VLASNIČKA PRAVA I PRAVNI SISTEM VEZANO ZA EKONOMSKA PITANJA

Svojinsko-pravni odnosi

Svojinsko-pravni odnosi u Crnoj Gori još nijesu cjelovito uređeni zakonom. U Cmoj Gori je još u primjeni Zakon o osnovama svojinsko-pravnih odnosa (Sl. list SFRJ, br. 6/80 i 36/90 i Sl. list SRJ, br. 29/96). Iz tog razloga pripremljeni su predlozi Zakona o svojinsko-pravnim odnosima i Zakona o državnoj imovini.

Ključan za uređenje svojinsko-pravnih odnosa u Crnoj Gori je Zakon o svojinsko-pravnim odnosima. Predlog Zakona donosi sljedeće novine:

a/ Na jednom mjestu objedinjuje materiju stvarnog prava. Naime, njime je obuhvaćena i materija koja je do sada bila regulisana zakonima o etažnoj svojini, zalozi, hipoteci, fiducijarnom prenosu prava svojine i drugo, što omogućava veću usklađenost i sistematičnost zakonskog teksta, olakšava cjelovitost uvida u predmet regulisanja kao i samo regulisanje.

b/ Jasno određuje subjekte, objekte, načela stvarnih prava, kao i opšte principe na kojima se zasnivaju (određenost, zabrana zloupotrebe stvarnih prava, ograničenje prava svojine i dr.). Određen je pravni pojam svojine, socijalna funkcija svojine, mogućnost i način ograničavanja svojine, određena i definisana ostala stvarna prava (službenost, stvarni teret i zaloga, vlasnička prava države itd.). Zakonom su dalje uređena pitanja sticanja i prestanka prava svojine na osnovu pravnog posla, nasljeđivanjem, odlukom državnog organa na način i pod uslovima utvrđenim zakonom.

c/ Posebno uređuje pitanja prava susvojine, prava zajedničke svojine i etažne svojine, kao i pitanja prava službenosti, ličnih službenosti i susjedskih prava. Založno pravo, fiducijarni prenos prava svojine i državina takođe su regulisani ovim zakonom.

d/ Postavlja prava stranaca liberalnije u odnosu na važeći zakon, a konačan stav po ovom pitanju biće poznat nakon usvajanja zakona u Parlamentu.

e/ Takođe uklanja određene kvazivlasničke odrednice, kao što su korišćenje, trajno korišćenje i drugi recidivi društvene svojine, iz pravnog sistema pretvaranjem vlasničkih prava iz društvene svojine i upisa prava svojine na stvarne titulare.

Predlogom Zakona o državnoj imovini na potpuno jasan i nedvosmislen način ustanoviće se i odrediti titulari državne imovine, a privatna imovina biće maksimalno zaštićena. Ovim zakonom definišu se državna imovina, raspolaganje, upravljanje i korišćenje državne imovine, odnosi države i jedinica lokalne samoouprave itd.

U toku je završna faza usvajanja Zakona o državnoj imovini i Zakona o svojinsko pravnim odnosima. Krajem marta tekuće godine Skupština je utvrdila javnu raspravu ovih zakona u trajanju od mjesec dana. Za očekivati je da ovi zakoni budu razmatrani i usvojeni u Skupštini Crne Gore u junu mjesecu 2008.godine.

U maju 2007. godine donijet je novi Zakon o državnom premjeru i katastru nepokretnosti (Sl. list RCG, broj 29/07), kojim se zamjenjuje zakon koji je bio na snazi od 2000. godine. Ovaj zakon je upodobljen praksi zemalja Evropske unije i na mnogo savremeniji način reguliše materiju premjera nepokretnosti, katastra nepokretnosti, upisa u katastar nepokretnosti, katastra vodova, održavanja premjera, katastra nepokretnosti i vodova, registra kućnih brojeva i dr. Omogućava se i osnivanje privatnih geodetskih organizacija koje će obavljati neke poslove koje je do sada obavljao državni organ nadležan za ovu oblast.

U primjeni je i Zakon o insolventnosti privrednih društava (S1. list RCG, broj 6/02) koji se primjenjuje u postupcima stečaja, reorganizacije i lične uprave u stečaju privrednih drustava.

Prihvatanjem i implementacijom navedenih zakona zaokružiće se zakonodavni okvir i u potpunosti uspostaviti realni imovinsko-pravni odnosi i sve radnje i postupci na i sa imovinom imaoca svojinskih prava i ovlašćenja.

Pravosudni sistem s aspekta ekonomskih pitanja

Institucionalni okvir pravosudnog sistema čime 15 osnovnih sudova, dva viša suda, dva privredna suda, Apelacioni, Upravni i Vrhovni sud. Za obavljanje administrativnih i finansijskih poslova za potrebe sudova pri Vrhovnom sudu je osnovan Administrativni ured. Poslove državnog tužilaštva obavlja 13 osnovnih državnih tužilaca, dva viša, Vrhovni državni tužilac i Specijalni tužilac za suzbijanje organizovanog kriminala. Za vođenje prekršajnog postupka nadležno je 17 područnih organa za prekršaje, ministarstva, organi državne uprave i organi lokalne samouprave i Vijeće za prekšaje.

Advokatska komora je oblik udruživanja i organizovanja advokata i zastupnik interesa advokature u pravosudnom sistemu. Notarska služba nije još uspostavljena. Prvi notari biće imenovani u drugoj polovini 2008 godine.

U cilju jačanja povjerenja u rad pravosudnih organa u narednom periodu obezbijediće se: bolja informisanost svih struktura o ulozi i mjestu pravosudnih organa u pravosudnom sistemu kroz uspostavljanje različitih modela komunikacija pravosudnih organa sa strankama kako bi se isti u potpunosti upoznali sa sudskim postupkom i načinom da se on okonča, stvoriće se uslovi učesnicima u sudskim postupcima i građanima da permanentno daju primjedbe i sugestije radi poboljšanja rada pravosuđa, poboljšati dostupnost sudskih odluka stručnoj i široj javnosti.

U cilju efikasnijeg rada pravosuđa sveobuhvatnijeg i lakšeg pristupa istom građana, pravnih lica, privrednih društava, 2000-te godine započete su aktivnosti na Pravosudnom informacionom sistemu čija je puna implementacija planirana sredinom 2008. godine. Njegovom implementacijom, rad u pravosudnim organima se ubrzava, efikasnost se povećava, pristup zainteresovanih stranaka olakšava, stepen preciznosti analiza i statistike o radu dovodi do najvećeg stepena tačnosti čime se omogućava kvalitetnije planiranje daljeg rada pravosuđa i rješavanje postojećih problema.

U cilju edukacije u pravosudnim organima u narednom periodu ojačaće se kapaciteti tijela zaduženi za sprovođenje edukacije, po potrebi stvoriti nova, kao i ojačati postojeći Centar. Unaprijediće se saradnja sa evropskom mrežom za razmjenu informacija između lica i institucija odgovornih za obuku sudija i tužilaca (Lisabonska mreža Savjeta Evrope), a uspostaviće se i odgovarajuća transparentna procedura edukacije.

U cilju realizacije međunarodne saradnje ojačaće se kapaciteti Ministarstva pravde i drugih pravosudnih institucija u dijelu usaglašavanja propisa sa pravom EU, kao i u pogledu međunarodne pravne pomoći i saradnje sa međunarodnim pravnim institucijama.

Posebna pažnja poklanja se aktivnostima vezano za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala, što je strateški cilj reforme pravosuđa u periodu do 2012 godine. U skladu sa tim, u narednom periodu planiraju se zaključenje bilateralnih ugovora, dalje usklađivanje zakonodavstva sa međunarodnim standardima, puna depolitizacija nosilaca pravosudnih funkcija, dalje obezbjeđenje integriteta nosilaca pravosudnih funkcija, koncentracija nadležnosti pravosudnih organa za djela organizovanog kriminala i korupcije, uvođenje efikasnih istražnih mehanizama za borbu protiv korupcije i stvaranje mehanizama oduzimanja imovinske koristi krivičnim djelom.

Vlada Crne Gore usvojila je juna 2007. godine **Strategiju reforme pravosuđa** za period od 2007 – 2012 godine i Akcioni plan za sprovođenje Strategije reforme pravosuđa kojim su određeni rokovi za sprovođenje aktivnosti i realizacija obaveza definisanih Strategijom, mjere za njihovo sprovođenje, nadležni organi koji realizuju aktivnosti, neophodna finansijska sredstva i izvori tih sredstava. Realizacijom Strategije u narednom periodu od pet godina realizovaće se strateški ciljevi, a to su: nezavisno, samostalno i funkcionalno pravosuđe, dostupno svim licima, pravično, efektivno, efikasno, aktivno na podsticanju alternativnog rješavanja sporova, spremno da pravovremeno i kvalitetno odgovori na izmijenjene potrebe zajednice, osposobljeno i odano borbi protiv svih oblika kriminala, korupcije, pranja novca, trgovine ljudima i terorizma. U dosadašnjim aktivnostima u Reformi pravosudnog sistema donijeto je više od dvadeset zakona (vidjeti detaljnije u poglavljima Politički kriteriji **1.1.4** i Sposobnost preuzimanja obaveza iz članstva EU **3.23**.)

2.2.7. UBRZAVANJE STRUKTURNIH REFORMI

Makroekonomska stabilnost je neophodan, ali ne i jedini preduslov sa održivi visoki privredni rast crnogorske privrede. Kako bi se obezbijedio traniji stabilan privredni rast neophodno će biti ubrzavanje sljedećih strukturnih reformi:

Podsticanje priliva stranih direktnih investicija (SDI) ; SDI su od izuzetne važnosti za razvoj crnogorske privrede. Poređenje sa drugim zemljama iz okruženja i sa novim članicama EU pokazuje da je značaj SDI za Crnu Goru veći nego kod većine tih zemalja. Cilj Crne Gore je privlačenje SDI za ubrzanje razvoja zemlje na svim područjima. Crna Gora, zbog svog strateškog položaja, prirodnih potencijala, najniže stope poreza na profit od 9% i kvalifikovane radne snage, ima mogućnost povećanja priliva SDI. Vlada je 2006. godine usvojila Strategiju podsticanja stranih direktnih investicija, koja se fokusira na ključne poluge investicione politike, targetiranje stranih investitora kroz implementaciju fiskalnih, finansijskih i institucionalnih podsticajnih mjera, kao i na definisanje ključnih promotivnih aktivnosti. Vlada se u stvaranju povoljnog investicionog ambijenta fokusira na: (i) posvećenost programu održivog ekonomskog razvoja, odgovorne fiskalne politike i stvaranja povoljnog ambijenta za poslovanje stranih investitora; (ii) dalji razvoj finansijskih tržišta; (iii) dalji razvoj i snaženje institucija za privlačenja SDI; (iv) usaglašavanje zakonskih propisa iz oblasti radnih odnosa sa EU standardima kao i usvajanje novih imovinskih propisa; (v) zaduživanje kod međunarodnih finansijskih institucija i koncesiona ulaganja za izgradnju kapitalnih infrastrukturnih objekata; (vi) stvaranje liberalizovanog fiskalnog sistema za privlačenje SDI; (vii) dalje jačanje bankarskog sektora i finansijskih intermedijara; (viii) prilagođavanje strukture zaposlenih potrebama stranih investitora; (ix) reforme obrazovanja u skladu sa potrebama razvojnih sektora Crne Gore. Daljem povećavanju SDI u zemlju treba da doprinesu i aktivnosti Agencije za promociju investicija – MIPA. Februara 2007. godine formiran je i Savjet stranih investitora, koji će imati aktivnu ulogu u kreiranju investicione politike.

Okončanje procesa privatizacije; Crna Gora je do sada privatizovala oko 85% državnog kapitala. Ipak, nastavak privatizacije u oblasti energetike i saobraćaja prije svega je od ključnog značaja za dalji rast konkurentnosti crnogorske ekonomije. Dalja privatizacija državnih preduzeća treba doprinijeti postizanju boljeg ekonomskog učinka, jačanju konkurentnosti zemlje i omogućiti Vladi CG da ubira veći nivo državnih prihoda u cilju poboljšanja javnih usluga u obrazovnom i zdravstvenom sistemu, kao i postizanju višeg iznosa kapitalnih investicija uz nastavak politike snižavanja dugova. Pored modela privatizacije strateškom investitoru, ućiće se i u nove modele javno-privatnog partnerstva. Ukupan udio državne imovine u većim kompanijama, čija djelimična ili potpuna privatizacija se očekuje u sljedećih nekoliko godina (Elektroprivreda CG, Željeznice crne

Gore, Jadransko brodogradilište, Plantaže, Luka Bar, Duvanski kombinat Podgorica, Institut Dr. Simo Milošević, HTP Budvanska rivijera, HTP, Ulcinsjka rivijera) iznosi 1.078 miliona € ili 64% njihove ukupne nominalne vrijednosti. U svakoj od njih trenutno država ima većinsko vlasništvo.

Dalje poboljšanje biznis okruženja i aktivna podrška malim i srednjim preduzećima (MSP); Poboljšanje biznis okruženja jedan je od glavnih akcenata ekonomske politike u periodu 2007-2010. Poslovni ambijent u Crnoj Gori je značajno poboljšan tokom poslednjih nekoliko godina. Ipak preduzetnici su i dalje suočeni sa teškoćama, koje proizilaze iz komplikovanog pravnog i regulatornog okvira: komplikovane i dugotrajne administrativne procedure, slabe koordinacije inspekcija, dugotrajnog i komplikovanog procesa kupovine zemljišta te prenosa nepokretne imovine, problema kod osiguranja imovine, nedovoljno fleksibilnog tržišta rada, limitiranog pristupa finansijama za MSP, visokog učešća sive ekonomje. Buduće aktivnosti ekonomske politike za poboljšanje biznis okruženja u Crnoj Gori se odnose prije svega na eliminisanje biznis barijera ili njihovo svođenje na najmanju moguću mjeru, legalizaciju sive ekonomije i na aktivnu politiku podsticanja razvoja MSP. Predviđene mjere za eliminaciju biznis barijera odnose se na dalje olakšanje ulaza u biznis, pojednostavljenje sistema licenciranja, pojednostavljivanje izlaza iz biznisa, unapređenje politike u domenu gradskog građevinskog zemljišta, ubrzanje procesa prenosa nepokretne imovine, povećanje profesionalizma administracije, uvođenje on line registracije i redovno ažuriranje podataka na zvaničnom site-u Centralnog registra Privrednog suda, olakšanje pristupa dodatnim izvorima finansiranja. Na području aktivne politike podsticanja razvoja MSP mjere ekonomske politike će biti usmjerene u stvaranje stimulativnog ambijenta za razvoj MSP, jačanje različitih oblika institucionalne (nefinansijske) podrške razvoju MSP, jačanje različitih oblika finansijske podrške MSP, itd. Predviđaju se i mjere za dalje povećavanje konkurentnosti Crne Gore na području poreza i doprinosa za socijalno osiguranje.

Fleksigurizacija tržišta rada i smanjenje uloge države na tom području; Stopa zaposlenosti se stalno povećava, dok stopa nezaposlenosti dosta brzo opada. To je prije svega rezultat ubrzanog ekonomskog razvoja, ali i aktivne politike zapošljavanja koju Vlada i Zavod za zapošljavanje vode posljednjih godina. Najveći problem crnogorske nezaposlenosti je strukturna nezaposlenost, koja se ogleda u neusklađenosti između ponude i tražnje radnika po pojedinim zanimanjima. Politika Vlade na području tržišta rada i ljudskih resursa proizilazi iz smjernica EU i temelji sena Nacionalnoj strategiji zapošljavanja 2007-2010, Nacionalnom akcionom planu zapošljavanja za 2007-2008 godinu i Programu zapošljavanja za 2007.godinu. Teži se i većoj fleksibilnosti tržišta rada, kao i većoj sigurnosti, to jest teži se "fleksigurnosti". Država će se postepeno "udaljiti" sa tržišta rada. Podršku ovom procesu će dati novi zakon o radu, čije usvajanje se očekuje do kraja 2007. godine, kao i formiranje tripartitnog Socijalnog savjeta. Zakon o radu će, s jedne strane, omogućiti veću slobodu poslodavcima prilikom ugovaranja radnih odnosa, odnosno veću fleksibilnost tržišta rada uopšte, a s druge strane radnicima ublažiti gubitak sigurnosti boljom zaštitom primanja u slučaju nezaposlenosti i djelotvornijoj pomoći kod ponovnog zapošljavanja. Socijalni savjet će značajno unaprijediti socijalni dijalog i bitna pitanja rješavati uz podjednako učešće socijalnih partnera. Nacionalna strategija zapošljavanja identifikuje tri glavna prioriteta tržišta rada i zapošljavanja: (i) povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti sa mjerama za podsticanje poslodavaca na otvaranje većeg broja radnih mjesta, mjerama za smanjivanje dugoročne nezaposlenosti i nezaposlenosti među mladima, mjerama za podsticanje preduzetništva, produžavanje radnog vijeka, jačanje institucija tržišta rada i podsticanje partnerstava za zapošljavanje; (ii) povećanje produktivnosti i kvaliteta rada sa mjerama usmjerenim na unapređenje kvaliteta radne snage i na održavanje/održivost radnih mjesta, (iii) jačanje socijalne kohezije sa mjerama za unapređivanje/promovisanje zapošljavanja žena, prevenciju socijalne isključenosti, prevencija siromaštva na sjeveru Crne Gore.

Ubrzanje razvoja turizma kao jedne od najperspektivnijih grana crnogorske privrede; Turizam je jedna od najznačajnijih i najperspektivnjih grana crnogorske privrede. Očekuje se da će njegov značaj rasti. Turizam u Crnoj Gori tradicionalno uživa podršku Vlade i ta se podrška u poslednjih nekoliko godina značajno povećala. Takav stav Vlade Crne Gore se ogleda i u relevantnim strateškim i ekonomsko-političkim dokumentima, kao što je Master plan – Strategija razvoja turizma Crne Gore do 2020.godine. Osnovni cilj Master plana je da se putem diversifikacije

i značajnog poboljšanja kvaliteta turističkog proizvoda razvije bolja konkurentnost ovog sektora. Mjere ekonomske politike na području razvoja turizma se usmjeravaju na: završetak privatizacije hotelske industrije i, s tim u vezi, povećanje stranih direktnih investicija u turizam; u izgradnju infrastrukture od značaja za razvoj turizma (projekt za izgradnju vodovoda za snabdijevanje primorja vodom, infrastrukturni projekti na području saobraćaja, koji su od esencijalne važnosti za razvoj turizma); u razvoj kvalifikovanih stručnih kadrova za turizam, koji se definišu u Strategiji razvoja ljudskih resursa u sektoru turizma u Crnoj Gori; u diverzifikaciju crnogorskih turističkih proizvoda i tržišta odnosno destinacija; kao I u uspostavljanje tješnje saradnje između lokalnih vlasti, privatnog sektora i obrazovnih institucija.

Dalje jačanje stabilnosti finansijskog sektora; Spoljno finansijsko okruženje uzdrmano nedavnim poremećajima na međunarodnim finansijskim tržištima se pogoršalo. Na taj izazov, a prije svega na vrlo brz porast kredita Centralna banka je odgovorila pooštrenjem obavezne rezerve te nekim drugim mjerama usmjerenim u poboljšanje bankarske kontrole. Vlada će i dalje podržavati mjere usmjerene u jačanje stabilnosti bankarskog sistema kao stuba cjelokupnog finansijskog sistema. Ovo je još posebno značajno zbog povećane izloženosti banaka događajima na tržištu nekretnina i tržištu kapitala. U tom kontekstu od posebnog je značaja usvajanje novog Zakona o bankama kojim će se obezbediti primjena najbolje međunarodne prakse. Sem toga nastaviti će se i sa jačanjem supervizije drugih segmenata finansijskog tržišta, prije svega kroz implementaciju novog zakona o osiguranju, donošenjem svih potrebnih podzakonskih akata i jačanjem kapaciteta Agencije za nadzor osiguranja.

Reforma obrazovnog sistema i sistema socijalnog osiguranja; U prethodnom periodu su sprovedene značajne reforme obrazovnog sistema i sistema socijalnog osiguranja. Implementacija novog zakonskog okvira, u skladu sa strategijom reforme obrazovanja, rezultirala je uvođenjem novih nastavnih programa u osnovne škole, kao i većom konkurencijom u visokom školstvu uključivanjem privatnog sektora. Takođe, značajne investicije u opremu i nove školske objekte treba da stvore uslove za brzu modernizaciju ovog sektora društvenih djelatnosti. Potrebno je u narednom periodu testirati mogućnosti veće tržišne alokacije resursa u ovoj oblasti što bi trebalo da bude naredna faza reforme obrazovanja. U ranijem periodu došlo je do konsolidacije sistema socijalnog osiguranja. Sprovedena je parametarska reforma državnog penzionog fonda u cilju ublažavanja posljedica višegodišnjeg deficita, a stvoreni su i uslovi za uvođenje dobrovoljnih penzionih fondova. Potrebno je raditi na odgovarajućim demografskim analizama kako bi se utvrdile mogućnosti uvođenja takozvanog drugog penzijskog stuba. Oblast zdravstvenog sistema je jedna od najosjetljivijih i toj reformi Vlada pristupa pažljivo. Očigledno je da izdvajanja za zdravstvenu uslugu na nivou ekonomije značajno nadilaze državnu potrošnju u toj oblasti. Kroz nastavak reformi o tom sektoru, smanjivanje broja zaposljenih i uvođenje sistema dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, treba u potpunosti postepeno konsolidovati ovaj osjetljivi sektor. Sistem osiguranja od nezaposlenosti se reformiše u skladu sa međunarodnim standardima i opredjeljenjima Vlade da se vodi aktivna politiku zapošljavanja kroz nuđenje programa prekvalifikacije i doškolovavanja. Istovremeno, ključni crnogorski izazov postaje nedostatak radne snage, pa je jedan od zadataka definisanje pitanja zapošljavanja stranaca na pricipima ravnopravnosti i otvorenosti.

Efikasno planiranje prostorom i životnom sredinom kao ključni elemenat održivog razvoja visokog turizma; Znatan potencijal Crne Gore za turizam praćen je sve većim pritiscima u ekološkom smislu, pogotovo duž crnogorskog primorja. Kako sačuvati ljepote svog prirodnog okruženja i privući viši turizam, a istovremeno otvoriti prostor za svestrani privredni razvoj, jedan je od ključnih izazova dugoročnog održivog razvoja Crne Gore. Vlada postepeno harmonizuje Zakon o zaštiti životne sredine sa standardima i regulativom EU, a istovremeno je usvojen i Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine. Novim prostorno-planskim dokumentima otvaraju se nove investicione šanse na principima održivog razvoja uz definisanje konkretnih mogućnosti za ekonomski razvoj I iskorišćavanje domaćih resursa. Poboljšanje održivog upravljanja životnom sredinom će posebno zahtijevati dalje snaženje institucionalnih kapaciteta i veće napore lokalne samouprave kako bi se postigli dogovori o zajedničkim lokacijama za tretman čvrstog otpada i otpadnih voda. Takođe će biti neophodna značajna ulaganja u sprječavanje zagađivanja vazduha, vode i zemljišta od strane nekoliko velikih industrija koje predstavljaju »vruće tačke«, kao i u trenutno nedovoljno efikasno regulisanje otpada i otpadnih voda, kao i upravljanje prirodnim

resursima i morskim dobrom. Vlada ne može ostati neaktivna ni kada su u pitanju globalne klimatske promjene. Razvoj kapaciteta za odgovarajuću reakciju je moguć kroz globalne i regionalne programe u kojima je potrebno učestvovati radi zaštite čovjekove sredine.

Svestrana reforma energetskog sektora; Nastavak reforme u sektoru energetike biće od naročitog značaja zbog važnosti ovog sektora za sveukupnu ekonomsku aktivnost. Crna Gora trenutno uvozi oko 1/3 potrebne električne energije, što predstavlja jedan od značajnih razloga za veliki deficit u ukupnom bilansu. Situacija sa snabdijevanjem struje u Crnoj Gori, kao i velikom dijelu Zapadnog Balkana i Evrope uopšte, postaće još značajno teža prema očekivanjima na svjetskom tržištu energije. Pored toga, proizvodnja i prenos struje u zemlji otežani su starošću objekata i ograničenim ulaganjima državne Elektroprivrede (EPCG). Kako bi efikasno odgovorila na ove izazove, Vlada Crne Gore je usvojila Strategiju razvoja energetike do 2025. godine čime će nastojati da značajno poveća investicije u energetski sektor, kao i da ubrza reformisanje sektora kao cjeline, a u tom kontekstu posebno ECPG. Jedno od ključnih usmjerenja tržišno orijentisanih reformi energetskog sektora uključuje davanje mogućnosti nezavisnom regulatornom organu da utvrdi tarife koje pokrivaju troškove i koje svode na minimum unakrsne subvencije između različitih grupa. Što je posebno značajno, tarife za individualne potrošače i za najveće industrijske potrošače će morati i dalje da se povećavaju. Pored toga, potrebno povećanje tarifa će iziskivati dobro usmjerene i adekvatno finansirane programe za obezbjeđenje socijalne sigurnosti kako bi se minimizovao uticaj na najsiromašnije slojeve. Što se restrukturiranja ECPG tiče, njegovo je osnovno usmjerenje razdvajanje cjelina proizvodnje, gradnje, prenosa, distribucije I snabdijevanja strujom, čiji prijedlog je Vlada utvrdila u novembru 2007. godine i koji će biti realizovan u nekoliko faza. U tom kontekstu, biće omogućeno postepeno povezivnje novih funkcionalnih cjelina sa strateškim partnerima kroz privatizaciju i modele privatno-javnog partnerstva u podsticanju novih ulaganja privatnog kapitala. Sem toga više pažnje će se posvetiti poboljšanju energetske efikasnosti u javnom i u privatnom sektoru kako bi se time smanjio pritisak na povećanje potražnje za strujom, kao i promovisanje alternativnih izvora energije.

Reforma sektora transporta kao preduslov za održiv privredni razvoj zemlje; Slično kao za energetiku i za sektor transporta karakterističan je relativno loš kvalitet infrastrukture prouzrokovan, prije svega, veoma ograničenim ulaganjima u posljednje dvije decenije, kao I neadekvatnom tarifom usluga koje se reflektuju u finansijskim problemima ekonomskih subjekata u tom sektoru. Kako kvalitetna transportna infrastruktura i usluge ovog sektora predstavljaju neophodan preduslov za održiv privredni razvoj Crne Gore, uključujući i razvoj turizma i ravnomjerniji privredni razvoj pojedinih djelova zemlje, kao i za efikasno integrisanje zemlje u EU, Vlada Crne Gore posvetiće u narednom perodu značajne napore kako bi se investicije u ovaj sektor privrede znatno povećale. Jedan dio tih investicija bi trebalo da bude finansiran iz budžeta, odnosno kredita, a u značajnom dijelu se računa i na investicije privatnog sektora na bazi javno-privatnog partnerstva, te koncesija. Najveći investicione aktivnosti se predvidjaju u oblasti putne infrastrukture, gdje se na relativno kratak rok predvidja izgradnja/modernizacija zaobilaznica oko niza crnogorskih gradova, a na nešto duži rok najveće investicije su izgradnja jadransko-jonskog autoputa, autoputa Bar-Boljare, te puta Risan–Žabljak. U oblasti željezničke infrastrukture glavne investicije su predvidjene kroz modernizaciju pruge od Bara prema granici sa Srbijom koja je od strateškog značaja, s obzirom da Crna Gora želi da više iskoristi potencijal Luke Bar za potrebe tranzita robe u druge zemlje. Ubrzan proces investiranja u transportnu infrastrukturu pratiće nadogradnja zakonodavstva u smislu njenog usklađivanja sa evropskim propisima, te jačanje svih onih državnih institucija koje su nadležne za obezbeđivanje kvaliteta transportnih usluga.

Stimulisanje javno-privatnog partnerstva i koncesija kao instrumenta za finansiranje infrastrukturnih objekata; Obzirom na velike potrebe za investicijama u različite segmente infrastrukture, kao i nedostatak tradicionalnih fiskalnih resursa zemlje, tj. budžetskih sredstava i zaduživanja uz garanciju države, Vlada Crne Gore će se zalagati da se istraže mogućnosti za značajna javno-privatna partnerstva. Ukoliko se ostvaruju na pravi način, JPP i koncesije mogu donijeti realne prednosti i treba ih ohrabrivati. Međutim, u isto vrijeme, JPP treba ostvarivati u konkurentnom i transparentnom okviru u kojima se adekvatno definišu prioriteti pojedinačnih investicija. U tom kontekstu Vlada će ojačati postojeći zakonski okvir za koncesije kako bi obezbijedila razumnu podjelu rizika projekta sa investitorom, stvorila uslove za efikasnije

sprovodjenje procedura i za podsticanje investitora koji prepoznaju interes za investicionim projektima i ubrzavanjem realizacije. Sem toga je neophodno uraditi nezavisne, obuhvatne i detaljne studije izvodljivosti kako bi se osigurala rentabilnost investicija.

Ubrzanje regionalnog razvoja manje razvijenih delova Crne Gore; Iako je Crna Gora relativno mala po svojoj teritoriji, postoje značajne razlike u razvijenosti njenih pojedinih regiona. Dok su najrazvijenija područja u primorskom dijelu i oko Podgorice, najsiromašniji su sjeverni djelovi zemlje. Smanjenje razlika u razvijenosti jedan je od značajnih ciljeva Vlade, a proces pridruživanja Crne Gore u EU pružiće nove mogućnosti za ostvarivanje tog cilja. Proces pristupanja EU naime ima potencijal da poveća prostor za izvoz specifičnih poljoprivrednih proizvoda na tržište EU, kao i za unapređenje regionalnog razvoja kroz korišćenje više komponenti IPA fonda koji će biti na raspolaganju Crnoj Gori u periodu njenog pridruživanja EU, kao I kroz strukturne fondove EU u godinama nakom učlanjenja. Ipak, regionalni razvoj je moguć samo uz iskorišćavanje resursa kojima su trenutno nerazvijena područja bogata, privlačenjem stranih direktnih investicija i internim transferom dohodka podstaknutim domaćim investicijama. Politika javnih finansija treba da obezbijedi, uz minimum distorzija, odgovarajuće javne usluge na lokalnom nivou.

Reforma administracije i jačanje vladavine prava; Donošenje novog Ustava i proces stabilizacije i pridruživanja sa EU pruža jasan okvir za sveukupne napore u razvoju institucija i jačanju vladavine prava. U posebne izazove u toj oblasti koje je za Crnu Goru identifikovao posljednji Redovni izveštaj Evropske komisije snaženje demokratskih institucija, sveobuhvatne reforme u cilju harmonizacije politika i zakonskih propisa te jačanje ograničenih administrativnih kapaciteta za sprovođenje zakonskog i regulatornog okvira. Vlada će nastaviti sa sprovođenjem Akcionog plana za prevenciju i suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala preko svoje Nacionalne komisije. Puna implementacija Akcionog plana stvoriće pogodnu osnovu za realizaciju cilja jačanja vladavine prava i institucija sistema parlamentarne demokratije. U tom okviru, namjeravano sprovođenje niza istraživanja o uzrocima i manifestaciji korupcije shodno međunarodno priznatoj naučnoj metodologiji će predstavljati osnovu za nastavak pojedinih konkretnih aktivnosti. Istraživanja bi trebalo da obuhvate oblasti sudstva i lokalne uprave, kao i obrazovovnog i zdravstvenog sistema.

Reforma javne uprave u kontekstu procesa integracije u EU; Vlada Crne Gore je svjesna potrebe za modernizacijom javne uprave i njezino institucionalno prilagođavanje procesima pridruživanja u EU. Prilagođavanje državne uprave tim procesima se uspostavlja kroz tri institucionalna mehanizma: (i) Sekretarijat za evropske integracije (SEI) koji je osnovan od prethodnog Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije, kako bi se unaprijedio proces evropskih integracija i njihova koordinacija unutar Vlade. Uloga Sekretarijata podrazumijeva koordinaciju i nadgledanje procesa pridruženja EU, pravnu pomoć u procesu pridruživanja i pristupanja, koordinaciju međuresorskih priprema za pregovore i koordinaciju procesa pregovora sa EU, koordinaciju pripreme ključnih dokumenata koji se odnose na taj process, praćenje procesa sprovođenja sporazuma sa EU i aktivnosti zajedničkih tijela osnovanih tim sporazumima, saradnju državnih organa sa institucijama i tijelima EU, državama članicama, zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima tokom procesa pridruživanja i pristupanja, saradnju sa tijelima Skupštine Crne Gore, saradnju i direktnu komunikaciju sa Misijom Republike Crne Gore pri EU i ostalim diplomatskim i konzularnim predstavništvima Republike Crne Gore u oblasti procesa pridruživanja i pristupanja EU. (ii) jedinice za EU koje su formirane u svim ministarstvima i koje upravljaju i koordinišu zadatke vezano za evropske integracije u svakom od ministarstava i državnoj upravi uopšte. (iii) koordinaciona tijela za proces evropskih integracija. Prvo od njih predstavlja Kolegijum za evropske integracije, kao vrhovno političko tijelo Vlade CG koje će upravljati procesom pristupanja EU, i baviti se političkim/strateškim pitanjima, kojim predsjedava Predsjednik Vlade. Drugo koordinaciono telo predstavlja Komisija za evropske integracije koja je ključno ekspertsko tijelo za horizontalnu koordinaciju procesa pristupanja, koje će se, takođe, baviti i koordinacijom inostrane pomoći za pristupanje Evropskoj uniji. Treće koordinaciono telo predstavlja sedam Grupa za evropske integracije koje su osnovna koordinaciona tijela zadužena za različite oblasti Acquis-a, koja odgovaraju strukturi pododbora za Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

2.3. SPOSOBNOST SUOČAVANJA SA KONKURENTSKIM PRITISKOM EU

2.3.1. LJUDSKI KAPITAL

Zaposlenost i tržište rada

Stanje i trendovi. Rast ekonomske aktivnosti u zadnjih nekoliko godina ima pozitivan uticaj na kretanja na tržištu rada. Ukupan broj zaposlenih u julu 2007. godine je iznosio 218.609 ili 87,4%[1] od ukupnog aktivnog stanovništva[2]. Glavne strukturne karakteristike zaposlenosti su sledeće: (i) 76,5% svih zaposlenih je u sektoru usluga, (ii) privatni sektor zapošljava 61,6% svih zaposlenih, (iii) 75,9% zaposlenih je zaposleno na neodređeno radno vrijeme a 24,1% na određeno radno vrijeme. Stopa zaposlenosti u julu 2007. iznosi 51,7% (muškarci 59,8%, žene 43,4%). Nacionalnom strategijom zapošljavanja Crne Gore je planiran rast stope zaposlenosti 2,5-3% godišnje do 2010. godine. Prosječan nivo zarada bez poreza i doprinosa u Crnoj Gori bilježi rast od 2005. godine kada je iznosila 213,14 € po MONSTAT-u, do vrijednosti od 338 € utvrđene u avgustu mjesecu 2007. godine.

Stopa nezaposlenosti (procentualno učešće nezaposlenih osoba u ukupnom broju ekonomski aktivnog stanovništva) stalno i dosta brzo opada: od 32,7% (86.163 lica) u 2000. godini, na 30,4% u 2002, 26,7% u 2003, 22,4% u 2004., 18,5% u 2005, 14,7% u 2006. godini, 11,9% u 2007, što predstavlja cca 30.900 lica. Stopa nezaposlenosti je najniža u južnom regionu zemlje (5,8%), a najveća u sjevernom (17,8%). Nacionalnom strategijom zapošljavanja Crne Gore je planirano smanjenje stope nezaposlenosti na 7-10% do 2010. godine, dok se očekuje da će u 2008. godini pasti na 9%, ili čak dostići i nižu vrijednost. Ta očekivanja su sasvim realna imajući u vidu trend nezaposlenosti poslednjih par godina.

Strukturni aspekti nezaposlenosti su sljedeći:

a/ Stopa nezaposlenosti veoma brzo opada: od 40,0% u 2003, na 30,1% u 2004, 28,4% u 2005, 20,3% u 2006. godini, a na dan 31.12.2007. ova stopa iznosi 11,9%[3]. U strukturi nezaposlenih u Crnoj Gori, problem nezaposlenosti mladih nije tako izražen i dominantan. Učešće mladih u strukturi nezaposlenih se smanjuje.

b/ Učešće žena u strukturi svih nezaposlenih se stalno smanjuje: od 56,83%[4] u 2003. godini, na 45,6% u 2006. godini i na 38,7% u julu 2007. godine.

c/ Struktura nezaposlenih sa aspekta starosnih grupa je slijedeća: 46,5% nezaposlenih pripadaju starosnoj grupi do 30 godina, pri čemu 6,1% čini grupa 15-19 godina, 22,3% grupa 20-24 godine, a 18,1% grupa 25-29 godina. Osobe između 30-39 godina starosti čine 26,3% a osobe starije od 40 godina čine 27,2% nezaposlenih. Sve ovo govori da starosna struktura nezaposlenih nije nepovoljna.

d/ Obim dugoročne nezaposlenosti je 55,7%, Nacionalnom strategijom zapošljavanja u CG planirano je smanjenje dugoročne nezaposlenosti na 45% u 2010. godini.

e/ Trenutno najveći problem crnogorske nezaposlenosti je strukturna nezaposlenost koja se ogleda u neusklađenosti između ponude i tražnje radnika po pojedinim zanimanjima. Nezaposleni koji traže zaposljenje preko Zavoda za zapošljavanje imaju 965 vrsta zanimanja. Za 563 od tih zanimanja ne postoji tražnja od strane preduzeća, za 331 zanimanje koje je traženo od strane preduzeća, na Zavodu za zapošljavanje ne postoje lica sa adekvatnom kvalifikacijom, a kod 48 zanimanja, ponuda je jednaka tražnji.

f/ Za tržište rada CG je karakteristično sve veće prisustvo nerezidentnih lica. U periodu 1.1.-1.10.2007 u CG je zaposleno 65.189 nerezidenata, što je za 74,28% više u odnosu na isti period prethodne godine. Na dan 1.10.2007 broj nezaposlenih lica na evidenciji Zavoda za zapošljavanje iznosio je 30.908 lica. Ovo stanje je rezultat dijelom strukturne neusklađenosti ponude i tražnje radne snage, dijelom i tradicionalnog neprihvatanja određenih poslova od strane domicilnog stanovništa, slabe mobilnosti domicilne radne snage a svakako i rezultat postojanja neformalne ekonomije kao i neformalnog zapošljavanja u formalnoj ekonomiji. Crna Gora pokušava iznaći pravo rješenje opisanog problema u uspostavljanju kvotnog sistema, a svakako u

[1] ZZZCG, ISSP: Istraživanje „Radna snaga i zaposlenost u Crnoj Gori«, Podgorica, 2007

[2] Radno aktivno stanovništvo u Crnoj Gori broji 422.509 lica, a stopa aktivnosti je 59,2%; 62,1% za muškarce i 49,2% za žene 49,2%.

[3] ZZZ: Statistički izvještaji, 2007.

[4] Vlada RCG: Nacionalna strategija zapošljavanja Crne Gore 2007-2010, Podgorica, 2007.

rješavanju ovoga, posebnu ulogu treba imati i formalni obrazovni sistem koji mora uspostaviti čvršću vezu sa tražnjom na tržištu rada.

Na smanjenje broja nezaposlenih, osim ekonomskog rasta, pozitivno i znatno je uticala i aktivna politika zapošljavanja koju Vlada RCG i Zavod za zapošljavanje vode zadnjih godina. Ona se realizuje kroz različite programe kao što su: program podsticanja preduzetništva i samozapošljavanja, program zapošljavanja pripravnika, program šansa mladima, razni javni radovi, sufinansiranje postojećih radnih mjesta[1] i sl. U svrhu rešavanja problema strukturne nezaposlenosti po zanimanjima Zavod za zapošljavanje realizuje mnogobrojne obuke stručnog osposobljavanja, dokvalifikacije, prekvalifikacije i sl. za tržište rada i poznatog poslodavca.

Ciljevi i buduće regulatorne mjere ekonomske politike na tržištu rada. U okviru procesa harmonizacije politike zapošljavanja, Crna Gora je uskladila svoja strateška dokumenta sa istim dokumentima i preporukama EU. Crna Gora bazira svoju politiku zapošljavanja i planove u ovoj oblasti na smjernicama EU, namijenjenim zemljama članicama. Teži se i većoj fleksibilnosti tržišta rada kao i većoj sigurnosti, jednom riječju teži se fleksigurnosti. Podršku ovome će dati i novi zakon o radu koji je u izradi i čije usvajanje se očekuje do kraja 2007. godine.

Crna Gora je donijela potrebne strateške dokumente na kojima će temeljiti buduća politika Vlade na području tržišta rada i ljudskih resursa, to jest Nacionalnu strategiju zapošljavanja 2007-2010, Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2007-2008. godinu i Program zapošljavanja za 2007. godinu. Nacionalni akcioni plan zapošljavanja predlaže konkretne aktivnosti na strani ponude i potražnje za radnom snagom te sadrži preporuke i pravce razvoja ljudskih resursa.

Radno pravni odnosi. Osnovni elementi za formiranje zarada zaposlenih na nacionalnom nivou dati su Opštim kolektivnim ugovorom, zaključenim u januaru 2004. godine. Konkretni odnosi, kroz pregovaranje socijalnih partnera (asocijacije sindikata i poslodavaca) uređuju se na nivou sektora, grana i pojedinačnih preduzeća. U toku je niz zakonodavnih i regulatornih aktivnosti koje će doprineti daljem razvoju radno pravnih odnosa u Crnoj Gori. Rigidnost zapošljavanja u Crnoj Gori, generalno gledano, može se uporediti sa onom u ostalim državama u regionu. U toku je izrada novog Zakona o radu koji će, s jedne strane, omogućiti veću fleksibilnost tržišta rada, a sa druge strane radnicima ublažiti gubitak sigurnosti boljom zaštitom primanja u slučaju nezaposlenosti i djelotvornijoj pomoći kod ponovnog zapošljavanja. Zakon o socijalnom savjetu je donijet 2007. godine, objavljen u „Službenom listu CG“, broj 16/07), kao i Zakon o mirnom rješavanju radnih sporova („Službeni list CG“ broj 16/07). Ovi zakoni će pospješiti i značajno unaprijediti socijalni dijalog i bitna pitanja rješavati uz podjednako učešće socijalnih partnera. U toku 2007. godine urađen je nacrt Okvira nacionalnih kvalifikacija, a u aprilu 2008.godine Vlada je utvrdila nacrt Zakona o Nacionalnim stručnim kvalifikacijama, kojima će se urediti uslovi, način i postupak sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija. Početkom 2008.godine usvojene su i Izmjene i dopune dopune zakona o zapošljavanju stranaca.

Upravljanje tržištem rada predviđa sljedeća **tri glavna prioriteta djelovanja:**

a/ Povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti. Sve mjere i aktivnosti planirane u okviru ovog prioriteta koncentrišu se i na tražnju, i na ponudu na tržištu rada, i orijentisane su u pravcu stvaranja većeg broja radnih mjesta u privredi i pomoći nezaposlenima da se integrišu u tržište rada. Ciljevi u okviru ovog prioriteta su: (i) podsticanje poslodavaca na otvaranje većeg broja radnih mjesta. Adekvatna ravnoteža između fleksibilnosti, produktivnosti i sigurnosti; (ii) borba protiv dugoročne nezaposlenosti; (iii) borba protiv nezaposlenosti među mladima; (iv) podsticanje preduzetništva; (v) produžavanje radnog vijeka; (vi) jačanje institucija tržišta rada i podsticanje partnerstava za zapošljavanje.

b/ Povećanje produktivnosti i kvaliteta rada. Mjere i aktivnosti planirane u okviru ovog prioriteta usmjerene su na unapređenje kvaliteta radne snage i na održavanje/održivost radnih mjesta. Ciljevi u okviru ovog prioriteta su: (i) pomoć u procesu daljeg prestrukturiranja privrede; (ii) unapređenje vještina radne snage; (iii) usklađivanje ponude obrazovanja sa potrebama na tržištu rada.

c/ Jačanje socijalne kohezije. Mjere i aktivnosti planirane u okviru ovog prioriteta usmjerene su na one kategorije društva/socijalne grupe koje se suočavaju sa posebnim teškoćama pri ulasku na tržište rada i zahtijevaju naročitu pažnju. Ciljevi u okviru ovog proriteta su: (i)

[1] Pomoć države poslodavcu za zadržavanje postojećih radnih mjesta.

unapređivanje/promovisanje zapošljavanja žena; (ii) prevencija socijalne isključenosti – pozitivne mjere/aktivnosti za ugrožene/ranjive grupe; (iii) prevencija siromaštva na sjeveru Crne Gore.

Obrazovanje

Sa svega 626.000 stanovnika, velikim prirodnim resursima i nedovoljno nerazvijenom privredom, najveće blago u Crnoj Gori, koja teži da postane "društvo znanja“, prepoznaje se u njenim građanima. Oni su ti koji moraju da obezbijede dalji razvoj Crne Gore i da nauče da jedino cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje može garantovati bolji život. Stoga je Crna Gora, kao ključni cilj reforme sistema obrazovanja, definisala da "Novi sistem obrazovanja mora biti kompatibilan sa strateškim razvojnim opredjeljenjima, tj. ciljevima reformi u Crnoj Gori na izgradnji demokratskog, ekonomski prosperitetnog i otvorenog društva, zasnovanog na vladavini prava, skladnoj međuetničkoj koegzistenciji, razumijevanju i toleranciji“ ("Knjiga promjena“, Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, Podgorica, 2001. godina). Ovako definisan cilj podrazumijeva istovremeno postojanje dva nivoa:

a/ Nivo društvenih ciljeva: (i) obrazovanje građana u cilju davanja doprinosa ekonomskom razvoju (rast društvenog proizvoda, zaposlenosti, životnog standarda i slično); (ii) razvoj odgovornog ponašanja u odnosu na principe i norme građanskog i demokratskog društva; (iii) spremnost građana za doživotno učenje, kako bi se prilagođavali promjenama na tržištu rada;
b/ Nivo obrazovnih ciljeva: (i)visoka prolaznost učenika i studenata, uz ostvarivanje kvaliteta znanja; (ii)povećanje stepena obuuhvaćenosti srednjim obrazovanjem; (iii) povećanje broja učeniak i studenata koji će steći, zadržati, razumjeti i koristiti stečena znanja i građanske vrijednosti; (iv) zadovoljni i motivisani nastavnici.

Ukupan proces reforme obrazovanja temelji se na osnovnim principima koji uključuju: decentralizaciju sistema, pružanje jednakih mogućnosti, izbor u skladu sa individualnim mogućnostima i interesovanjima, primjenu sistema obezbjeđivanja kvaliteta, razvoj ljudskih resursa, cjeloživotno učenje, fleksibilnost, prohodnost i postupnost uvođenja promjena. Osnovni zadaci koje je Crna Gora definisala, kada je riječ o reformi obrazovanja u cilju razvoja ljudskog kapitala, odnose se na: (i) povećanje ukupnog obrazovnog nivoa stanovništva (uz povećanje broja osoba sa stečenim visokim obrazovanjem); (ii) uspostavljanje nacionalnog okvira kvalifikacija, usaglašenog sa preporukama Evropskog kvalifikacionog okvira, uz učešće svih partnera; (iii) obezbjeđivanje preduslova za primjenu principa cjeloživotnog učenja, uz poseban naglasak na obrazovanje i obuku odraslih; (iv) primjenu modela obezbjeđivanja kvaliteta u obrazovanju; (v)obezbjeđivanje obrazovanja koje će podržati održivi razvoj; (vi) izmjene obrazovnih programa, koji će licima omogućiti sticanje ključnih kompetencija [1]; (vii) dalji razvoj nauke, istraživanja i tehnologije; (viii) unaprijeđenje obrazovanja lica sa posebnim potrebama.

Ostvarenje ovako definisanih zadataka proizilazi iz ključnih strateških dokumenata koji su ujedno i osnovne smjernice za implementaciju reforme obrazovanja- "Knjiga promjena“ (2001), "Strateški plan reforme obrazovanja za period 2002-2004“ (2003), "MEIS-Glavni projekat informacionog sistema obrazovanja RCG“ (2004), "Strateški plan reforme obrazovanja za period 2005-2009“ (2007)-ali i iz preporuka navedenih u ključnim dokumentima EU koji se odnose na unaprjeđenje sistema obrazovanja, prije svega u Bolonjskoj deklaraciji i dokumentima vezanim za Lisabon i Kopenhagen proces.

Dosadašnji proces reforme obrazovanja u Crnoj Gori bio je usmjeren na sljedeće aktivnosti: (i) definisanje zakonskog okvira; (ii) uspostavljanje novih institucija i savjetodavnih tijela, koja su obezbijedila decentralizaciju sistema; (iii) unaprjeđenje obrazovnih programa; (iv) obuku nastavnika; (v) obuku direktora; (vi) izradu novih udžbenika; (vii) unaprijeđenje školske infrastrukture; (viii) obezbjeđivanje preduslova za upotrebu IT tehnologija u procesima nastave i učenja. U realizaciji ovih aktivnosti Crna Gora se rukovodila idejom uspostavljanja sistema obrazovanja i obuke koji će biti dovoljno fleksibilni da odgovore na zahtjeve izazvane brzim promjenama, uz osiguranje da prati određena iskustva i prakse zemalja EU koji će garantovati kretanje ka istom cilju, uz zadržavanje različitosti, koje odražavaju specifičnosti Crne Gore.

Istraživanje i razvoj

[1] Komunikacija na maternjem jeziku, Komunikacija na stranom jeziku, Matematička pismenost i osnovne kompetencije u nauci i tehnologiji, Digitalna kompetencija, Učiti kako učiti, Interpersonalne i građanske kompetencije, Preduzetništvo, Kulturološka ekspresija),

U skladu sa Lisabonskom agendom kreiranje društva baziranog na znanju zauzima važno mjesto i u strateškim i razvojnim dokumentima Crne Gore. Tako Strategija održivog razvoja Crne Gore navodi da se ekonomski razvoj zemlje, između ostalog, postiže stimulisanjem inovacija i produktivnosti, preduzetništva i sprečavanjem odliva znanja. Definiše se da je prioritetni zadatak u oblasti novih tehnologija-podsticanje istraživanja, razvoja i inovacija, uz kreiranje adekvatnih ekonomskih instrumenata. Prostorni plan Crne Gore (u fazi nacrta) takođe ističe razvoj intelektualnog kapitala kao jedan od razvojnih prioriteta Crne Gore. Posebno se naglašava ključna uloga nauke u rješavanju društvenih problema i izražena je potreba za uspostavljanjem veze izneđu istraživačke zajednice i korisnika rezultata istraživanja.

Jedan od problema kreiranja i vođenja politike na području istraživanja i razvoja je nepostojanje odgovarajućih podataka. U tom smislu je neophodno pristupiti reformi statističkog sistema za ovu oblast. Potrebno je da statistika prati indikatore po Fraskatijevoj metodologiji čime bi se dobili uporedivi podaci na evropskom nivou (ERA indikatori): ukupan broj visoko kvalifikovanih ljudi, njihov odnos prema ukupnoj radnoj snazi, procenat HRST-a (Human Resources in Science and Technology) po obrazovanju i zaposlenju u ukupnoj radnoj snazi, stopa nezaposlenosti HRST u odnosu na ne-HRST, sektori u kojima se zapošljava osoblje S&T, kao i u dijelu S&T personala u ukupnoj radnoj snazi po regijama.

Pregled istraživača (doktora i magistara) po oblastima nauka

Oblast nauka	Broj magistara	Broj doktora nauka	Svega
Prirodno-matematičke	94	98	192
Tehničko-tehnološke	152	167	319
Biotehničke	36	46	82
Medicinske	79	72	151
Društvene i humanističke	421	274	695
Ukupno	**782**	**657**	**1439**

Izvor: Baza podataka Ministarstva prosvjete i nauke, novembar 2007.

Postojeći nivo izdvajanja države za R&D (% BDP) – GBAORD

Godina	BDP (mil of €)	RTD (% BDP)
2002	1.301	0.14
2003	1.433	0.09
2004	1.535	0.19
2005	1.664	0.21
2006	1.759	0.24

Izvor: Procjena Ministarstva prosvjete i nauke; MONSTAT po postojećoj metodologiji ne proizvodi relevantne podatke

Institucije odgovorne za implementaciju naučno-istraživačkog rada i njegovu podršku su Ministarstvo prosvjete i nauke, Sektor za nauku i visoko obrazovanje

Ministarstvo prosvjete i nauke, Sektor za nauku i visoko obrazovanje, iz namjenski opredijeljenih budžetskih sredstava obezbjeđuje finansiranje naučno-istraživačke djelatnosti na konkurentskoj osnovi.

Programi podrške Ministarstva prosvjete i nauke su sljedeći:

- nacionalni naučno-istraživački projekti (za projekte iz oblasti fundamentalnih, primijenjenih i razvojnih istraživanja)
- razvoj ljudskih resursa (školarine za MSc i PhD studente; podrška učešću na međunarodnim konferencijama)
- međunarodna saradnja (bilateralni projekti i podrška projektima multilateralne saradnje)
- programi mobilnosti za studente i istraživače.

Savjet za naučno-istraživačku djelatnost

U cilju unapređivanja naučno-istraživačke djelatnosti Vlada Republike Crne Gore je formirala Savjet za naučno-istraživačku djelatnost. Savjet analizira stanje i dostignuća u naučno-istraživačkoj djelatnosti i daje stručne predloge Vladi.

Naučno-istraživačke ustanove

Naučno-istraživački rad se odvija prevashodno u okviru:

Univerziteta Crne Gore, odnosno u okviru fakulteta i instituta koji su u njegovom sastavu (Prirodno-matematički fakultet, Elektrotehnički fakultet, Mašinski fakultet, Metalurško-tehnološki fakultet, Građevinski fakultet, Pravni fakultet, Ekonomski fakultet, Fakultet političkih nauka, Filozofski fakultet, Medicinski fakultet, Fakultet za pomorstvo, Fakultet za turizam i hotelijerstvo, Institut za strane jezike, Istorijski institut, Biotehnički institut, Institut za bilogiju mora)
Crnogorske Akademije Nauka i Umjetnosti
Istraživačkih institucija kao što su: Seizmološki zavod Crne Gore, Zavod za geološka istraživanja Crne Gore, Centar za ekotoksikološka istraživanja, Hidro-meteorološki zavod, Institut za crnu metalurgiju
Posljednjih godina u Crnoj Gori je otvoreno još nekoliko visokoškolskih ustanova koje su trenutno više fokusirane na obrazovanje do nivoa postdiplomkih studija, nego na naučno-istraživački rad.

Glavni problemi u naučno-istraživačkoj djelatnosti u Crnoj Gori

Nizak nivo finansiranja naučno-istraživačke djelatnosti od strane države
Nepostojanje razvojnih programa države u koje bi se intenzivnije uključivale domaće naučno-istraživačke institucije
Nakon privatizacije preduzeća u Crnoj Gori još uvijek se ne uočava interes novih vlasnika da reaktiviraju nekadašnje istraživačko-razvojne institute ili osnuju nove razvojne centre
Loša pozicija naučnika u društvu što vodi opadanju interesovanja mladih ljudi za bavljenje naukom
Nedovoljni ljudski resursi za bavljenje naukom
Slaba veza između istraživača, koji su većinom u akademskom sektoru, i privrede
Nizak intenzitet mobilnosti istraživača
Nepostojanje struktura za podsticanje inovacija.

Savjet za naučno-istraživačku djelatnost u finalnoj je fazi pripreme Strategije naučno-istraživačke djelatnosti koja će definisati načine za stvaranje uslova za razvoj kadrova u istraživanjima, kao i mehanizme prenosa znanja i rezultata istraživanja na plan industrije i preduzetništva. Ovom Strategijom definisaće se postupno povećanje ulaganja u naučno-istraživačku djelatnost kako bi se obezbijedilo približavanje ciljevima Lisabonske strategije (3% od BDP-a za RTD, 2/3 iz sektora privrede). Slijedeći trendove i prioritete EU na području istraživanja i razvoja, Crna Gora će u reformi sistema istraživanja i razvoja težiti obezbjeđivanju dobre pozicije svojim istraživačima i osiguranju dovoljnog ljudskog kapitala za bavljenje istraživanjem i razvojem. Izrada nacrta Strategije je još uvijek u toku i očekuje se da će biti dostavljena Vladi do polovine 2008. godine na usvajanje.

Crne Gore pristupa Sedmom okvirnom programu FP7 od 1.januara 2008 (koordinira Ministarstvo prosvjete i nauke), dok je pristupanje Okvirnom programu za kompetitivnost i inovacije potpisano marta 2008 (koordinira Ministarstvo za ekonomski razvoj). Ovi programi pomoći će Crnoj Gori da kvalitetno uspostavi sistem istraživanja i inovacija. U početnoj fazi to podrazumijeva edukaciju, umrežavanje, izgradnju struktura podrške i prilagođavanje državnih politika za podršku istraživanjima i razvoju.

2.3.2. FIZIČKI KAPITAL

Energija

Postojeće stanje energetskog sektora u Crnoj Gori karakterišu: (i) reformske aktivnosti, (ii) ustavno opredjeljenje Crne Gore kao ekološke države, (iii) izrazito visoka uvozna zavisnost (cjelokupne potrebe tečnih i gasovitih goriva i oko 1/3 električne energije), (iv) veliki neiskorišćeni i energetski kvalitetan potencijal, naročito hidropotencijal, (v) velike mogućnosti za korišćenje obnovljivih izvora energije, što stvara dobru poziciju za učestvovanje u trgovini pravima za emisiju ugljen-dioksida, (vi) dominacija električne energije u energetskom bilansu, (vii) naslijeđena energetski visoko intenzivna industrija i koncentracija potrošnje kod dva velika potrošača obojene i crne metalurgije i kod domaćinstava, (viii) energetska neefikasnost u sektoru potrošnje (naročito u pogledu upotrebe električne energije za grijanje) i visoki energetski intenzitet, (ix) nedovoljna istraženost nafte i gasa, kao i energije obnovljivih izvora, (x) visoka amortizovanost naročito elektroenergetske infrastrukture i potreba njene ubrzane revitalizacije i tehnološke modernizacije, (xi) djelimično deregulisan energetski sektor i privatizovan u dijelu nabavke i prometa naftnih derivata, (xii) nepotpuna zakonska regulativa za energetski sektor, (xiii) odsustvo fondova za istraživanje i tehnološki razvoj u energetici.

Glavni problem u energetskom sektoru Crne Gore je izrazito visoka uvozna zavisnost. Poslednjih godina se uočava povećanje ukupne potrošnje energije sa prosječnom godišnjom stopom od 5,5% i povećanje uvoza sa prosječnom godišnjom stopom 4,3%. Takođe, poslednjih godina se uočava porast potrošnje i uvoza derivata nafte (5,6% godišnje) i porast uvoza električne energije (4,3% godišnje). Deficit električne energije će se povećavati i u narednim godinama, sve dok se ne izgradi bar jedan novi veliki domaći izvor električne energije.

Karakteristike energetskog sektora sa aspekta nivoa usluga i cijena:

Od mrežnih energetskih sistema (takođe područje Sporazuma o formiranju Energetske zajednice Jugoistočne Europe), Crna Gora trenutno raspolaže samo sa elektroenergetskim sistemom, dok je gas predviđen tek oko 2020. godine. U elektroenergetskom sektoru Elektroprivreda Crne Gore (EPCG) je za sada jedino i još potpuno vertikalno integrisano preduzeće u oko 70% vlasništvu države.

Pitanje nivoa usluga je Zakonom o energetici (2003. g.) uređeno na prilično uopšten način i definiše se na nivou obaveze energetskih subjekata odnosno prava potrošača da električnu energiju isporuče odnosno dobiju u skladu sa uslovima i rokovima iz "saglasnosti za priključenje“ odnosno da je isporuče u skladu sa važećim tehničkim propisima. Ovakvom definicijom su samo djelimično obuhvaćeni tehnički standardi kvaliteta, dok je pitanje komercijalnog kvaliteta praktično potpuno nepokriveno. Regulatorna agencija za energetiku (osnovana 2004. g.) predviđa izradu propisa kojim će se urediti pitanje nivoa i kvaliteta usluga za 2008. g. (u okviru tehničke pomoći EU).

Realna situacija sa nivoom i kvalitetom usluga je različita u raznim djelovima Crne Gore. Situacija u Podgorici i na primorju (osim Budve) je trenutno tehnički podnošljiva, dok situacijom na sjeveru zemlje, posebno sa aspekta pouzdanosti napajanja ne možemo biti zadovoljni, prije svega zbog nepouzdanosti prenosne i distributivne mreže tokom zime. To je posljedica nedovoljnih ulaganja u održavanje i razvoj mreže zadnjih 15 godina sa jedne, odnosno ogromnog porasta potrošnje (reda 100% u istom periodu), s druge strane.

Pitanje cijene usluga. Način određivanja tarifa za električnu energiju definisan je Zakonom o energetici i bazira se na principu pokrivanja troškova i to po klasičnoj šemi gdje tarife pokrivaju operativne troškove, amortizaciju i povrat na investicije. Primijenjen je, osim toga i princip da troškove pokrivaju oni koji ih stvaraju (tako npr. potrošači na 10 kV nivou plaćaju energiju, troškove prenosa i troškove distribucije na 35 i 10 kV, ali ne i troškove distribucije na 0,4 kV, jer ih i ne stvaraju). Značajni problemi pri određivanju tarifa su proistekli iz činjenice da su gubici (posebno komercijalni) na distributivnoj mreži zatečeni na izuzetno visokom nivou (reda 25% - ukupno tehnički i komercijalni), kao i da je postojalo izraženo unakrsno subvencioniranje domaćinstava od strane industrijskih i komercijalnih potrošača na 0,4 kV.

Nadležnost za određivanje tarifa je primjenom Zakona o energetici prešla sa Vlade na Regulatornu agenciju za energetiku. Agencija je juna 2007. godine donijela nove tarife, određene prema novoj metodologiji gdje su troškovi i tarife za pristup i korišćenje mreže (potrebne za operatora prenosnog sistema) odvojene od troškova tarifnih potrošača. Ove tarife su počele da se primjenjuju od 1. jula

2007. godine. Sva opredjeljenja iz Zakona se nijesu u potpunosti mogla primijeniti tokom ovog prvog regulatornog perioda:

a/ Tarife nijesu mogle u potpunosti pokriti sve zahtijevane troškove EPCG, ali je to urađeno najvećim dijelom. Za očekivati je da će EPCG razliku pokriti iz prihoda od Kombinata Aluminijuma Podgorica (KAP), čija je cijena energije koju stvarno plaća veća od one utvrđene tarifnim sistemom na osnovu primjene gore napomenutih principa. Pošto se tarifama uređuju i elementi poslovanja EPCG sa ciljem poboljšanja rada sistema, nivo ukupnih gubitaka električne energije je određen sa strane Regulatorne agencije za energetiku na oko 20%, što predstavlja značajno smanjenje u poređenju sa poslednjim godinama.

b/ Ni unakrsno subvencioniranje nije moglo biti u potpunosti eliminisano prilikom ovog prvog određivanja tarifa prema novoj metodologiji, prije svega zato što je zatečeni nivo razlika u cijeni bio izuzetno visok, čak i do 250% između pojedinih kategorija potrošača na 0,4 kV. Stoga su tarife za potrošače na 35 i 10 kV snižene za oko 25%, za industrijske i komercijalne potrošače na 0,4 kV zadržane na približno istom nivou, a za domaćinstva povećane za oko 10% u odnosu na prosjek tarifa za period januar-maj 2007. godine.

Na sjednici Vlade, 26. jula 2007. godine, usvojen je Program subvencioniranja socijalno najugroženijih građana, s ciljem zadovoljavanja minimalnih potreba za električnom i toplotnom energijom.

Nivo usluga i cijene u sektoru gasa značajno opredeljuje činjenica, da u Crnoj Gori nema gasovoda. LPG se uvozi u cistijernama i distribuira u manjim bocama u što je uključen veliki broj firmi. Cijene naftnih proizvoda su limitirane propisom Vlade i određuju se svakih 15 dana zavisno od cijene nafte na svjetskom tržištu. U vezi nivoa usluga u naftnom sektoru u posljednje vrijeme se pominje problem zastarelih standarda kvaliteta goriva, ali nadležno ministarstvo intenzivno radi na donošenju savremenih propisa kojim će se utvrditi kako novi standardi kvaliteta goriva, tako i postupak kontrole kvaliteta.

Pitanje konkurencije: saradnja i konkurencija između privatnih i javnih subjekata, pristup mreži, interkonekcija između nacionalnih mreža. O konkurenciji u elektroenergetskom sektoru unutar Crne Gore se ne može govoriti prije svega zato jer u državi postoji samo jedno elektroenergetsko preduzeće, EPCG, koje je vlasnik kompletnih proizvodnih, prenosnih, distributivnih i snabdijevačkih kapaciteta. U takvoj situaciji može se govoriti samo o, uslovno rečeno, spoljnoj konkurenciji i to u oblasti nabavke uvozne energije. U nedostatku organizovanog tržišta energije, uvozna energija se nabavlja preko međunarodnih tendera po procedurama prema Zakonu o javnim nabavkama kakve se primjenjuju praktično u cijelom svijetu, te se može zaključiti da je u tome segmentu konkurencija na zadovoljavajućem nivou. Ispunjavanjem obaveze iz Sporazuma o formiranju Energetske zajednice o omogućavanju izbora snabdjevača za sve potrošače osim domaćinstava posle 1. januara 2008. godine doći će do uvođenja prve prave konkurencije u snabdijevanju za taj segment potrošača. U julu 2007. godine, Regulatorna agencija za energetiku je donijela Odluku o modelu tržišta električne energije u Crnoj Gori, na osnovu čega je EPCG dostavila Agenciji predlog Tržišnih pravila, na usvajanje.

U skladu sa Zakonom o energetici i Sporazumom o formiranju Energetske zajednice, a radi razvoja tržišta, omogućavanja konkurencije i povećanja efikasnosti poslovanja, izvršeno je funkcionalno razdvajanje EPCG na 4 funkcionalne cjeline: Proizvodnja, Prenos, Distribucija i Snabdijevanje. Vlada je 29. novembra 2007. godine donijela odluku da se pristupi realizaciji pravnog razdvajanja EPCG, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i važećom regulativom EU.

Što se tiče pristupa mreži, Crna Gora se sa tim problemom nije dosad suočavala zbog nepostojanja konkurencije u proizvodnji električne energije, tj. postoji samo jedno elektroenergetsko preduzeće koje je 100% vlasnik malog broja većih (svega 3) i malih (hidro)elektrana (7).

Po pitanju interkonekcije sa susjednim mrežama nema značajnijih problema, prije svega zato jer postojeći interkonektivni vodovi sa susjednim zemljama služe uglavnom za napajanje vlastitih potrošača u Crnoj Gori. Pošto praktično samo dva subjekta uvoze energiju (delimično KAP za svoje potrebe, a EPCG za sve ostale potrošače) i njihovi odnosi su regulisani ugovorom iz 2006. godine, objektivna situacija sprečava bilo koje probleme u ovoj oblasti. Do ponovnog udruživanja regiona uključujući i Crnu Goru (2. sinhrona zona) sa 1. zonom UCTE 2005. godine, postojali su izvjesni problemi vezani za nedovoljne interkonektivne kapacitete u periodima najvećeg opterećenja sistema tj. najvećeg uvoza energije, ali taj problem sada više ne postoji. Zbog geografskog položaja Crne Gore veliki su zahtjevi za tranzitom električne energije, pa u slučajevima kada takvi zahtjevi prevaziđu

mogućnosti interkonektora alokacija kapaciteta se obavlja putem eksplicitnih aukcija, a svi podaci sa SCADA sistema FC Prenos EPCG-a su dostupni online i u realnom vremenu za svaki interkonektor.

Konkurenciju u sektoru gasa značajno opredeljuje činjenica, da u Crnoj Gori nema gasovoda, čime se cijela ta problematika značajno pojednostavljuje. LPG se uvozi u cistijernama i distribuira u manjim bocama u što je uključen veliki broj firmi, pa se može reći da su principi konkurencije ostvareni. U situaciji, kada su cijene naftnih proizvoda limitirane propisom Vlade i određuju se svakih 15 dana zavisno od cijene nafte na svjetskom tržištu, jedini element koji ne dozvoljava potpunu konkurenciju kod naftnih proizvoda je činjenica da je najveće preduzeće koje se bavi ovom djelatnošću Jugopetrol iz Kotora, vlasnik kompletnih skladišnih kapaciteta u zemlji. Vlada pokušava to prevazići privlačenjem investitora koji bi izgradili nove dodatne skladišne kapacitete.

Status i efikasnost regulatornog tijela:

Poslove regulatora energetskih djelatnosti u Crnoj Gori obavlja Regulatorna agencija za energetiku. Agencija je osnovana u skladu sa Zakonom o energetici, što znači da joj je osnivač Skupština Crne Gore. Skupština bira članove Odbora Agencije, usvaja godišnji izvještaj o radu i odobrava godišnji finansijski plan Agencije tj. njen budžet koji je potpuno odvojen od državnog budžeta. Kroz ovakva zakonska rješenja kojima je Agencija funkcionalno, organizaciono i personalno odvojena od Vlade, postignut je maksimalni mogući stepen samostalnosti Agencije. Što se tiče efikasnosti Agencije, ona je od osnivanja izdala licence za vršenje poslova elektroenergetskom i naftnim preduzećima, donijela niz propisa posebno u oblasti elektroenergetike, usvojila novu metodologiju za obračun tarifnog sustava a nedavno je po prvi put donijela i tarife za električnu energiju. Može se reći da je Agencija ispunila očekivanja i opravdala svoje postojanje.

Usmjerenje i predstojeće mjere ekonomske politike:

Ekonomska politika Crne Gore na području energetike u sledećem razdoblju će se odvijati u okviru Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine - Bijela knjiga (koju je Vlada Crne Gore usvojila 13.12.2007. godine), kao i Sporazuma o formiranju Energetske zajednice, Strategije energetske efikasnosti Crne Gore, Strategije razvoja malih hidroelektrana u Crnoj Gori, kao i "mehanizma čistog razvoja" (Crna Gora je ratifikovala Kjoto protokol u martu 2007. godine).

Crna Gora prihvata sve obaveze *Sporazuma o Energetskoj zajednici*, kao ključnog dokumenta za realizaciju reformi u energetici i razvoj regionalnog energetskog tržišta. Ove obaveze se odnose na implementaciju Acquis Communautaire za energetiku, životnu sredinu, konkurenciju i obnovljive izvore energije. Ministarstvo za ekonomski razvoj će izraditi Akcioni plan za implementaciju Strategije razvoja energetike Crne Ggore do 2025. godine, za period od prvih 5 godina (2008-2012). Ukupni obim investicija predviđen u Strategiji je procijenjen na oko 2 milijarde EUR.

Sporazum o formiranju Energetske zajednice Jugoistočne Evrope ("Sporazum") je ratifikovan od strane Skupštine Crne Gore u oktobru 2006. godine. Crna Gora će nastaviti sa implementacijom regionalnih i međunarodnih obaveza u oblasti energetike, a sve u cilju ustanovljavanja konkurentnog regionalnog energetskog tržišta kroz učešće u radu Energetske zajednice. Obaveze preuzete u okviru Sporazuma se implementiraju u skladu sa definisanim planom:

Nastavak implementacije Akcionog plana za električnu energiju (tj. realizacija direktive 2003/54/EU) koji je i usvojen u novembru 2006. godine;
Implementacija Akcionog plana za obnovljive izvore energije (tj. realizacija direktiva 2001/77/EU i 2003/30/EU) koji je usvojen u junu 2007. godine;
Implementacija primarne regulative vezane za Direktivu 2003/55/EZ o opštim pravilima unutrašnjeg tržišta prirodnog gasa. Akcioni plan za gas (tj. realizacija direktive 2003/55/EU) nije rađen jer Crna Gora za sada nema razvijeno tržište gasa.

Crna Gora stavlja akcenat na povećanje energetske efikasnosti. *Strategija energetske efikasnosti Crne Gore* **(**usvojena 2005.g.) će se realizovati kroz implementaciju Akcionog plana za period 2008 – 2012. g., kao i kroz implementaciju godišnjih akcionih planova. Kao prioritetni zadaci predviđeni su donošenje novog zakona o energetskoj efikasnosti i osnivanje posebne agencije za promociju energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije. Pored toga, puno pažnje će biti posvećeno razvoju i usklađivanju sekundarne regulative u Crnoj Gori sa onom u EU, sprovođenju javne kampanje, pilotskim projektima i treningu kadrova na tom području.

U aprilu 2006. godine usvojena je *Strategija razvoja malih hidroelektrana u Crnoj Gori*, a počelo se i sa realizacijom Akcionog plana za njenu implementaciju. Usvojeni su osnovni propisi iz ove oblasti. Prema Strategiji razvoja energetike Crne Gore do 2025. g. predviđa se izgradnja malih hidroelektrana u ukupnom iznosu od 80 MW do 2025. g. Radi ostvarenja postavljenog cilja, u novembru 2007.g. objavljen je tender za dodjelu koncesija za istraživanje vodotoka i izgradnju malih hidroelektrana u Crnoj Gori za 43 vodotoka.

U narednom periodu planira se razvoj energetske infrastrukture, izgradnja i obnavljanje regionalno važnih energetskih interkonekcija sa susjednim zemljama, kao značajan faktor razvoja energetskog sistema i međusobnog povezivanja u regionu.

Transport i telekomunikacije

Nizak nivo ekonomskih aktivnosti 90-tih godina, pa samim tim i potreba za transportom, umnogome je umanjivao i potrebe za značajnijim ulaganjima u saobraćajnu infrastrukturu. Povećanje inteziteta ekonomskih aktivnosti, pokrenulo je pitanje stanja saobraćajne infrastrukture i ograničenja koja ta infrastruktura može imati u ekonomskom razvoju. Stoga su u periodu od 2001-2006. godine uz pomoć međunarodnih finansijskih institucija, obezbjeđena sredstva za rekonstrukciju i modernizaciju postojeće infrastrukture, u ukupnoj vrijednosti od oko 135 mil eura. Prema podacima Monstata učešće saobraćaja u BDP iznosi oko 10.7 %.

Nacrtom Strategijom razvoja saobraćaja Crne Gore 2006. godine definisana su strateška opredjeljenja razvoja saobraćaja. Oni su sledeći: (i) povećanje sigurnosti i bezbjednosti u saobraćaju, (ii) povećanje kvaliteta saobraćajnih usluga, (iii) povezivanje saobraćajnog sistema Crne Gore na Trans-Evropsku Transportnu mrežu (TEN-T), (iv) razvoj saobraćajne infrastrukture u skladu s potrebama ekonomskog razvoja, zaštitu životne sredine u dizajniranju i funkcionisanju saobraćaja, te (v) pravično određivanje cijena u saobraćaju i fer konkurenciju između svih vidova saobraćaja. Pojava dokumenta sa osnovnim elementima strategije, predstavlja početak kvalitativno novog posmatranja razvoja saobraćaja i posebno saobraćajne infrastrukture u Crnoj Gori.

Putna infrastruktura i drumski saobraćaj

Postojeće stanje i problemi. Crna Gora ima gustu mrežu puteva koja iznosi oko 7.000 km. Od njih su najznačajniji magistralni i regionalni putevi u ukupnoj dužini od 1847 km, dok su ostalo lokalni i nekategorisani putevi. Od oko 5.100 lokalnih i nekategorisanih puteva oko 50% su asfaltirani putevi. Od ukupno 1.847 km regionalnih i magistralnih puteva asfaltirano je 92%. Gustina magistralnih i regionalnih puteva iznosi 13 km na 100 km^2. Preko 66% regionalnih i magistralnih puteva starije je od 25 godina. Na magistralnim i regionalnim putevima nalazi se 312 mostova i 136 tunela. Svega 25% regionalnih i magistralnih puteva ima frekvenciju saobraćaja veću od 3.000 automobila na dan. Ukupna vrijednost regionalnih i magistralnih puteva procjenjuje se na oko 2 milijarde eura.

Putnu infrastrukturu u Crnoj Gori karakterišu problemi kao što su starost putne mreže, nepovoljan geografski teren, eksploatacija na način za koji ona nije bila projektovana, loše održavanje puteva u poslednjoj dekadi, izražena sezonska cikličnost u frekvenciji saobraćaja. Prema preporukama i praksi razvijenih zemalja parametri za obezbjeđenje sredstava za održavanje puteva su oko 2% ukupne vrijednosti putne mreže ili oko 8.000 eura/km puta, što bi za slučaj mreže puteva u Crnoj Gori, trebalo da bude od 15 do 40 mil eura godišnje. U Crnoj Gori se u poslednjih 15 godina ulagalo od 2.5 do 8 mil eura. Kao posljedicu imamo veliki broj akumuliranih problema na mreži.

Sektor je uređen novim reformskim zakonima, koji su usklađeni za zakonskom regulativom EU. Donesen je novi Zakon o putevima 2004. godine (Sl.list RCG, br.42/04), kojim su precizirani odnosi između korisnika puteva i državnih organa kao vlasnika putne infrastrukture, obezbijeđeni izvori finansiranja održavanja, utvrđen model odnosa sa održavaocima infrastrukture itd.

Snimljeno je stanje putne mreže, tako da se za njeno održavanje po osnovu petogodišnjeg Ugovora o redovnom održavanju, izdvaja 9 mil eura godišnje. Pored redovnog održavanja, Direkcija za saobraćaj realizuje programe unapređenja putne mreže, tj. program investicionog i zaostalog održavanja i program eliminisanja kritičnih tačaka na putnoj mreži.

Oblast drumskog saobraćaja reguliše se novim Zakonom o prevozu u drumskom saobraćaju 2005. godine, (Sl.list RCG, br. 45/05), koji je usaglašen sa pravnim okvirom i praksom zemalja EU. Njegova implementacija ocjenjuje se kao vrlo dobra i pozitivni efekti su vidljivi u povećanju kvaliteta usluge, većem broju linija u državnom i međudržavnom putničkom prevozu, pojavom novih savremenijih

vozila, poštovanju propisanih redova vožnje itd. Porasla je zainteresovanost stranih prevoznika za Crnu Goru, pa je otvoren i veliki broj novih međunarodnih autobuskih linija.

Direkcija za saobraćaj formirana je Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, koja je objavljena u Službenom listu CG, br. 32/06. U nadležnosti Direkcije su poslovi razvoja, izgradnje, rekonstrukcije, održavanja, zaštite, korišćenja i upravljanja državnim putevima, dok pomenute poslove koji se odnose na opštinske puteve obavljaju nadležni organi jedinice lokalne samouprave.

Buduće aktivnosti. Najznačajnije buduće aktivnosti u oblasti puteva odnose se na pripremljeni i usvojeni program eliminisanja uskih grla na putnoj mreži (16 uskih grla), kojima bi se obezbijedila veća prohodnost saobraćaja, posebno u toku trajanja turističke sezone. Aktivnosti će se odvijati u periodu od 2007-2009. godini. Inteziviraće se aktivnosti na izgradnji već započetog putnog pravca od Risna prema Žabljaku i to kroz izradu dokumentacije na pojedinim dionicama, kao i izgradnjom dionica za koje već postoji pripremljena projektna dokumentacija. Kompletan put Risan-Grahovo-Žabljak biti završen do kraja 2010. godine. Ukupna sredstva za finalizaciju ovog puta iznose oko 50 miliona eura.

U toku su i nastaviće se intezivne aktivnosti na stvaranju preduslova za izgradnju autoputa Bar-Boljari i Jadransko-jonskog autoputa u Crnoj Gori. Realizacija izgradnje autoputeva u Crnoj Gori pored strateškog zanačaja sa ekonomskog i socijalnog aspekta, ima i strateški značaj sa aspekta adekvatne integracije Crne Gore u region. Realizacija projekta izgradnje autoputeva je podijeljena na tri faze: prva faza-izrada Studije izvodljivosti za dva autoputa u Crnoj Gori; druga faza-izrada Studije o opcijama partnerstva javnog i privatnog sektora i treća faza-raspisivanje tendera za izgradnju (dodjela koncesije ili neki drugi aranžman, zavisno od ishoda prve dvije faze). Ovako usklađena dinamika omogućava stvaranje preduslova i platforme za donošenje odluka Vlade Crne Gore o modelu finansiranja i izgradnje autoputeva u Crnoj Gori, u prvoj polovini 2008. godine.

U oblasti drumskog saobraćaja zaključiće se bilateralni sporazumi na osnovu CEMT-a (*Evropska konferencija ministara transporta*), kojima će se na sveobuhvatan način regulisati prevoz na bilateralnoj osnovi. Obezbijediće se tržišni uslovi pripređivanja i fer konkurencije, jednak tretman domaćih i stranih prevoznika i zabrana diskriminacije stranih u odnosu na domaće prevoznike. Isto tako veoma važne aktivnosti će se sprovoditi na izradi katastra puteva, baze podataka, kao i primjeni nove tehnologije u održavanju puteva.

Željeznički saobraćaj

*Postojeće stanje i problemi***.** Cjelokupna željeznička mreža ima ukupno 248,6 km otvorene pruge i 79 km staničnih kolosjeka. Mrežu čine tri pravca: međunarodne pruge Bar – Bijelo Polje i Podgorica – Tuzi i pruga Podgorica – Nikšić. Prosječna brzina koju dopušta stanje infrastrukture je 68,2 km/h. Na 30% dužine pruga dozvoljene brzine su manje od 50 km/h. Vrijednost željezničke infrastrukture procjenjuje se na oko 2.2 milijarde eura. Generalno, željeznički sistem se u dijelu infrastrukture suočava sa sljedeća dva osnovna problema:

- održavanje i rekonstrukciju pruge zahtijevaju velika sredstava (samo sanacija sa kojom bi se dostigli projektovani standardi na pravcu Bar – Bijelo Polje koštala bi oko 100 miliona eura);
- zastarjeli uređaji i oprema za regulisanje saobraćaja.

Pruga na 168 km dužine ima 106 tunela, 107 mostova, 9 galerija i 371 propust, odnosno oko 37% pruge predstavljaju komplikovani infrastrukturni projekti. Ovo je sa stanovišta održavanja čini jednom od najkomplikovanijih i najskupljih pruga u Evropi. Prema standardima u okruženju za održavanje mnogo manje komplikovanih pruga neophodno je obezbjeđivati oko 70.000 eura/km godišnje. Po ovom standardu za prugu Bar – Vrbnica bilo bi neophodno za redovno održavanje obezbijediti oko 11.8 mil eura godišnje, što do sada nije bio slučaj. Za njeno održavanje u 2006. godini utrošilo se 8.1 mil eura, a u 2007. godini 8.3 mil eura.

U oblasti željezničkog saobraćaja, u skladu sa Zakonom o željeznici koji je donešen 2004. godine, stvoreni su uslovi za restrukturiranje i privatizaciju željeznice, kao i mogućnost pojave većeg broja operatera. Definisane su obaveze države u pogledu održavanja željezničke infrastrukture po osnovu Ugovora za održavanje željezničke infrastrukture u iznosu od 8.3 mil €.

Zakonom o bezbijednosti u željezničkom saobraćaju (usvojen decembra 2007) propisuju se uslovi i način za bezbjedno, uredno i nesmetano odvijanje željezničkog saobraćaja i funkcionisanje

željezničkog sistema. U procesu izrade Zakona transponovane su materijalne odredbe iz direktiva 2004/49/EC, 96/48/EC, 2001/16/EC, 2004/50/EC, 95/18/EC i 2001/14/EC.

Kada govorimo o investicijama u infrastrukturi, prvom fazom rehabilitacije pruge Beograd-Bar izvršena je njena sanacija u periodu od 2003. do 2007. godine, u iznosu od 15 mil € - kredit Evropske investicione banke (EIB). U toku je rekonstrukcija, modernizacija i elektrifikacija pruge Podgorica -Nikšić. Ovaj projekat finansiran je od strane Češke Exportne banke u iznosu od 57 mil €, i očekuje se da će biti završen do kraja 2009.godine.

Buduće aktivnosti. U toku 2008. godine biće pripremljen i Zakon o ugovornim odnosima u željezničkom saobraćaju. Ovim zakonom će se urediti: ugovorni i drugi obligacioni odnosi u oblasti prevoza putnika i stvari u željezničkom saobraćaju, kao što su ugovor o prevozu putnika, ugovor o prevozu tereta, mješoviti-kombinovani prevoz i odgovornost prevozioca.

Zaokruživanje pravnog i institucionalnog okvira će se postići donošenjem odgovarajućih podzakonskih akata, koji se pripremaju u resornom Ministarstvu i jačanjem kapaciteta Direkcije za saobraćaj - Sektora za željeznički saobraćaj. U nadležnosti Sektora su razvojni i upravni poslovi koji se odnose na: vrednovanja kriterijuma i određivanja naknada za korišćenje infrastrukture, nadzor nad regulisanjem željezničkog saobraćaja, praćenje stanja bezbjednosti.

Vlada CG je u septembru 2007. godine usvojila je Strategiju restrukturiranja Željeznice CG (država je vlasnik 68,9% akcija), sa predloženim tzv. dezintegracionom modelom. Osnovni elementi ovog programa, koji treba da se sprovede tokom 2008. godine, odnosi se na razdvajanje infrastrukture od prevoza, održavanje infrastrukture prema posebnom ugovoru između države i upravljača, koncesioni aranžman na objekte duž pruge, potpuno odvajanje putničkog i teretnog prevoza i njihovu privatizaciju. Kroz iznalaženje privatnog partnerstva na bazi zajedničkog ulaganja, ostvariće se pretpostavke da se kvalitativno poboljša stanje na infrastrukturi i nivo usluga u prevozu, unaprijedi informaciono-komunikacioni sistem, poveća bezbijednost i smanji negativan uticaj željezničkog saobraćaja na životnu sredinu. To će omogućiti postepeno otvaranje tj. liberalizaciju tržišta željezničkih usluga.

U narednom periodu biće nastavljene aktivnosti ulaganja kroz drugu fazu rehabilitacije željezničke infrastrukture, koja je planirana za period od 2007-2012. godine. Okvirno su određeni projekti koji će se finansirati u ukupnom iznosu od 52 mil €, kreditima Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), Evropske investicione banke (EIB) i grantom Evropske agencije za rekonstrukciju (EAR)

Vazdušni saobraćaj

Postojeće stanje. Međunarodni aerodromi u Crnoj Gori su aerodromi Podgorica i Tivat, koji su u toku 2003. godine preuzeti od JAT-a u čijem su vlasništvu bili do tada. Oba su bila u prilično lošem stanju. Značajna ulaganja ostvarena su kroz I fazu modernizacije i rekonstrukcije aerodroma i modernizaciju kontrole leta. Za ove aktivnosti obezbijeđena je podrška Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) i Evropske investicione banke (EIB) u okviru REBIS programa u iznosu od oko 29 mil €. U Crnoj Gori postoji još aerodrom u Beranama, koji ima povoljan geografski položaj, a za čiji razvoj se traži strateški partner.

Nacionalna avio kompanija u Crnoj Gori je "Montenegro Airlines", osnovana 1994. godine kao doo u kojem je Vlada CG većinski vlasnik sa 99.8%. Broj putnika koji koriste usluge "Montenegro Airlines-a", konstantno raste zadnjih nekoliko godina sve do 2006. godine (broj prevezenih putnika 414.090). Poređenja radi, broj putnika u 2002. god, iznosio je 210.684, u 2003.god., 320.402, u 2004.god., 371.088 i u 2005. god. 460.456 prevezenih putnika.

Vlada CG je formirala Upravu civilnog vazduhoplovstva uredbom od avgusta 2006. godine i utvrdila akt o sistematizaciji krajem 2006, čime je započeo proces formiranja civilne vazduhoplovne vlasti Crne Gore. U međuvremenu postala je član ICAO-a, EUROCONTROLA-a, itd. U skladu sa međudržavnim Sporazumom Crna Gora je sa Srbijom osnovala i korporatizovala funkciju kontrole leta formiranjem SMATSA-a. Razlozi za stvaranjem zajedničke Agencije za kontrolu letenja su i ekonomski i tehničko-tehnološki i sistem kontrole leta koji obezbjeđuje kvalitetno obavljanje ove funkcije. Pripremljen je i program osposobljavanja i obuke kadrova za sva ključna mjesta u civilnoj vazduhoplovnoj vlasti, prvenstveno inspekcijskim službama Uprave za civilno vazduhoplovstvo.

Što se tiče zakona i drugih pravnih akata kojima je vazdušni saobraćaj uređen, to su Zakon o vazdušnom saobraćaju i Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

Buduće aktivnosti. Skupština CG je oktobra 2007. godine ratifikovala Multilateralni sporazum između Evropske Zajednice i njenih država članica i zemalja JIE o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA), kojim se Crna Gora obavezala na harmonizaciju propisa sa regulativom Evropske unije u toj oblasti. Prvi i najznačajniji korak u tom pravcu biće donošenje Zakona o civilnom vazduhoplovstvu, čije se usvajanje planira do kraja 2007 godine, a u toku 2008. godine donošenje najvećeg broja podzakonskih akata, u kojima će biti transponovane sve Direktive i Uredbe iz ECAA Sporazuma, a na koje se Crna Gora obavezala njegovom ratifikacijom.

U toku su investicije od oko 10 miliona eura na oba aerodroma, čime se želi dalje unaprijediti infrastruktura. Veoma bitna činjenica je da se ova sredstva obezbjeđuju iz sopstvenih fondova aerodroma. Takođe, u toku je i dobijanje namjenske donacije od španske Vlade za izradu feasibility studije za podizanje standarda iz oblasti bezbjednosti i sigurnosti na najveći nivo.

U oblasti vazdušnog saobraćaja intenzivirane su aktivnosti na restrukturiranju preduzeća. U skladu sa Planom za privatizaciju Vlade CG, pripremljena je Strategija restrukturiranja nacionalnog avio-prevoznika ”Montenegro Airlines”-a d.o.o., u kojem je Vlada većinski vlasnik sa 99,8%. Izabran je model dokapitalizacije preduzeća, odnosno emitovanje novih akcija koje bi se ponudile tržištu odnosno strateškom partneru. Na taj način započeo bi se proces privatizacije i obezbijedila sredstva za nabavku novih aviona, tj. podmlađivanje i povećavanje flote, ekonomičnije odvijanje saobraćaja na linijama sa visokom frekvencijom, poboljšanje kvaliteta servisa i specijalizacija usluga avio prevoza na tržištu.

U pripremi je i Program restrukturiranja JP Aerodromi Crne Gore, a realizovaće se u toku 2008. godine. Osnovni pravci restrukturiranja definisani su modelom zadržavanja zemljišta i infrastrukture u državnom vlasništvu, razvoju infrastrukture kroz koncesione aranžmane i koncesiju odnosno privatizaciju obavljanja određenih funkcija (opsluživanje aviona i putnika, catering, snadbjevanje, maloprodaja, ugostiteljstvo,..).

Pomorski saobraćaj

Postojeće stanje. Najznačajnija trgovačka luka u Crnoj Gori je Luka Bar u kojoj se obavlja oko 95% svih lučkih djelatnosti u Crnoj Gori. Kapacitet joj je procijenjen na oko 5 mil tona godišnje. Nominalna vrijednost Luke Bar iznosi 133.958 mil eura, a država je većinski vlasnik sa 54.1% akcija. U sistemu crnogorskih morskih luka, jedino ona raspolaže odgovarajućim infrastrukturnim i ostalim tehnološkim preduslovima koji obezbjeđuju određeni nivo kvaliteta usluga u domenu intermodalnih operacija. Ukupni kapacitet lučke privrede Crne Gore iznose oko 2,5 mil tona godišnje. Glavnina ovog prometnog kapaciteta odnosi se na Luku Bar, (oko 2 mil tona) što u stvari iznosi 40% iskorišćenosti projektovanog kapaciteta Luke.

Luka Kotor ima za odrednicu razvoj prihvata brodova za krstarenje i mega jahti. *Luka Zelenika i Luka Risan* imaju ulogu u prekrcaju ograničenih količina generalnog tereta za potrebe neposrednog zaleđa u Boko-kotorskom zalivu. Potencijal za određeno povećavanje prekrcaja je moguć nakon završetka izgradnje puteva Herceg Novi - Trebinje i Risan – Nikšić.

Na primorju Crne Gore postoji i jedan broj infrastrukturnih objekata namijenjenih razvoju nautičkog turizma. Najznačajniji su Marina Bar, Marina Budva, Marina Kalimanj u Tivtu itd. Marina u Baru nije u potpunosti završena i za njen završetak i kompletno stavljanje u funkciju traži se strateški partner (stepen izgrađenosti je oko 65%).

U Crnoj Gori registrovano je 5 brodarskih preduzeća (*AD "Barska plovidba“ Bar* – putničko i linijsko brodarstvo, *Nimont ltd. Bar, AD "Crnogorska plovidba“ Kotor – linijsko brodarstvo, Pomorski saobraćaj Kamenari* – putničko brodarstvo), koje pretežno obavljaju usluge linijskog pomorskog prevoza u basenu Jadranskog mora. Pod zastavom CG registrovani su brodovi Nimonta i Pomorskog saobraćaja. Crna Gora dugi niz godina ima značajnu ulogu na međunarodnom tržištu radne snage i prema nekim procjenama, danas nudi svjetskom tržištu oko 5.500 pomoraca. Po osnovu njihovih zarada država ima godišnji priliv oko 45 do 50 mil USD. S obzirom na spor rast i razvitak pomorskog brodarstva, nije moguće očekivati značajniji rast zapošljavanja naših pomoraca na brodove domaće flote.

U Sektoru pomorskog saobraćaja Ministarstva formirani su odsjeci *lučkih kapetanija Bar i Kotor,* sa ciljem stvaranja efikasnog institucionalnog okvira za sprovođenje odredbi zakona i podzakonskih akata iz oblasti pomorstva. *Uprava pomorske sigurnost formirana 2003. godine,* obavlja poslove uprave kojima se obezbjeđuje sigurnost na plovnim putevima, funkcionisanje pomorske rasvjete, vrši nadzor nad ispravnosti i opremljenosti plovnih objekata, organizuje i vrši traganje i spašavanje ljudi na moru, vrši monitoring radi prevencije za sprečavanje mora od zagađenja.

Buduće aktivnosti. Zakonom o lukama, koji treba da bude usvojen početkom 2008. godine, treba da se uredi podjela funkcija, odgovornosti i prava između državnih organa i privatnog sektora na osnovu načela da su lučko zemljište i infrastruktura u državnoj svojini. Primjena zakona će se omogućiti kroz formiranje posebnog državnog organa - lučke uprave, čiji će glavni poslovi biti: briga o upravljanju izgradnji, održavanju, zaštiti i unapređenju luka; nadzor nad korišćenjem luke pružanjem lučkih usluga, kao i pripremu koncesionog akta.

Zakonom o jahtama koji je usvojen u julu 2007. god, kreiran je korisnički usmjeren pravni okvir za razvoj nautičkog turizma u Crnoj Gori i povoljan ambijent za registraciju, plovidbu, boravak i iznajmljivanje jahti u crnogorskim vodama. Pored navedenih zakona, u narednom periodu biće usvojen novi zakonski okvir, koji se sastoji od seta sledećih zakona: Zakona o moru, Zakona o sprečavanju zagađenja sa plovila, Zakona o sigurnosti i bezbjednosti plovidbe i Zakona o pomorskoj plovidbi.

U skladu sa Planom privatizacije, predviđeno je restrukturiranje i privatizacija Luke. Prodaja državnog udjela Luke Bar (država je vlasnik 54,1% akcija) vršiće se putem javnog tendera, na osnovu prethodno usvojenog Programa restrukturiranja, čija izrada je u toku. Osnovni cilj sprovođenja reformi u Luci je da se kroz organizacionu, upravljačku, funkcionalnu i vlasničku transformaciju omogući konkurentnija pozicija na transportnom tržištu i poveća atraktivnost za učešće privatnog sektora u operativnim djelatnostima i investiranju u razvojne projekte.

U narednom periodu aktivnosti Vlade Crne Gore biće usmjerene na realizaciju investicionog projekta u cilju revitalizacije pomorske privrede. U tom dijelu Ministarstvo je pripremilo *Elaborat o ekonomskoj opravdanosti ulaganja u nabavku brodova za AD Crnogorska plovidba*. Aktivnosti Vlade Crne Gore usmjerene su na obnovu brodarstva, kroz planiranje modela privatizacije i razvoj privatnog preduzetništva, kao i kroz nalaženje strateških partnera sa ciljem razvoja linijskog brodarstva.

Telekomunikacije i poštanski saobraćaj

Postojeće stanje. Crna Gora je zadnjih godina modernizovala i proširila svoju fiksnu i mobilnu mrežu i napravila značajne početne korake u cilju uspostavljanja zakonskog i regulatornog okvira za podršku konkurentskog i progresivnog tržišta telekomunikacionih usluga. Sektor je regulisan Zakonom o telekomunikacijama, Zakonom o poštanskim uslugama, i Zakonom o radio-difuziji, a regulatorni organi su Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost koja izdaje licence telekomunikacionim operatorima, kao i Agencija za radiodifuziju. Država je u aprilu 2005. svoj većinski udio vlasništva u postojećem fiksnom operatoru Telekomu CG prodala mađarskom Matav-u, koji je u vlasništvu Deutche Telekom-a. Ova promjena vlasništa je otklonila najveći problem oko osiguravanja nezavisnosti regulatora od subjekata koje on reguliše, što olakšava liberalizaciju sektora. Dostignuća Crne Gore u ovom pogledu su zavidna u odnosu na mnoge druge zemlje sa sličnim ili čak većim ekonomskim razvojem.

Na crnogorskom tržištu postoje tri 2G/3G operatora mobilne telefonije, a to su: ProMonte, T-mobile i M-tel. Oblast mobilne telefonije je segment sektora telekomunikacija koji ostvaruje najdinamičniji razvoj. Na kraju septembra 2007. godine broj korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori je iznosio 1.015.089 što odgovara penetraciji od 163.66%. U odnosu na isti period prošle godine, broj korisnika je veći za 28.29%. Od ovog broja 847.240 čine prepaid korisnici, dok je postpaid pretplatnika 167.849. Od 1.015.089 korisnika mobilne telefonije u Crnoj Gori, operator ProMonte je imao 489.823 korisnika, T-mobile 368.607 korisnika, dok je M-tel imao 156.659 korisnika. Procentualno učešće operatora prema broju korisnika bi izgledalo ovako: ProMonte- 48,26%, T-mobile- 36,31% i M-tel-15,43%. Penetracija u mobilnoj telefoniji iznosi 121 %.

Na crnogorskom tržištu u oblasti pružanja usluga fiksne telefonije, do skoro je postojao samo jedan operator, T-com, a od skoro ove usluge, na bazi bežičnog pristupa, počeo je i da pruža M-tel, koji je ujedno i novi operator i u oblasti mobilne telefonije. Penetracija u fiksnoj telefoniji iznosi 27%.

U Crnoj Gori ima 5 internet servis provajrdera, i očekuje se da će se ovaj broj vrlo brzo povećati, s obzirom da je Crnoj Gori u oktobru 2007. godini, delegiran novi (ccTLD) country code Top Level Domain ".me“ i da je u toku faza izbora partnera za dodjelu domena.

Pošta Crne Gore je univerzalni poštanski operator, koja svoju djelatnost obavlja preko 131 jedinice poštanske mreže. Realizovane investicije za 2006. godine su iznosile 720.134 eura i najvećim dijelom su usmjerene na računarsku opremu a jedan dio za obnavljanje voznog parka. Ostvareni prihodi za 2006. godinu su veći za 12,1% od planiranih. Od 2007. godine na tržište poštanskog sektora ulaze i konkurentski operateri (2 nova operatora). Još uvjek nije došlo do značajnog razvoja konkurencije u ovoj oblasti.

Kada govorimo o uporednim podacima sa razvijenim zemljama, statistike govore da u zemljama u razvoju uglavnom postoje do tri operatera mobilne telefonije. U Crnoj Gori, već više od pola godine svoje usluge pružaju tri operatera mobilne telefonije, koji potpuno ravnopravno učestvuju u tržišnoj utakmici. Iz poslednjeg četvrtog Cullenovog izvještaja o stanju telekomunikacija, može se vidjeti da Crna Gora, u poređenju sa još 10 zemalja koje su posmatrane od strane Cullena, ima oko 1.1% učešća na telekomunikacionom tržištu.

Buduće aktivnosti. Strategija razvoja telekomunikacija, koja je usvojena u junu 2006. god, je pored ustaljenih smjernica razvoja sektora, dala i smjernice koji su rezultirale predlogom novog Zakona o elektronskim komunikacijama, koji treba da se usvoji do kraja II kvartala 2008. godine. Crna Gora će u najvećoj mogućoj mjeri usaglasiti ovaj zakon sa regulatornim okvirom za elektronske komunikacije, (EU direktive 2002). Novi regulatorni okvir ima za cilj da promoviše ulazak konkurencije, otkloni nepotrebnu regulativu, pojednostavi složene administrativne procedure, proširi unutrašnje tržište i zaštiti potrošača.

U 2008. godini planirana je izrada Strategije širokopojasnog pristupa. U Crnoj Gori se treba ubrzati razvoj ovog segmenta po uzoru na zemlje Evropske unije, te je stoga glavni cilj strategije smanjivanje zaostatka za prosječnim stepenom korišćenja širokopojasnog pristupa u zemljama Evropske unije.

U 2008. god. planira je izrada Strategije razvoja poštanske djelatnosti. Strategijom će se, nakon sprovedene analize postojećeg stanja, dati smjernice za uvođenje novih usluga za koje poštanska mreža ima komparativne prednosti i definisati opredjeljenje Vlade u odnosu na status Pošte Crne Gore i perspektive njenog razvoja. Restrukturiranjem Pošte Crne Gore stvoriće se osnove za razvoj i prilagođavanje poslovnih aktivnosti javnog poštanskog operatera uslovima rastuće konkurencije, deregulaciju i liberalizaciju poštanskog tržišta.

2.3.3. STEPEN TRGOVINSKE INTEGRACIJE SA EU

Kontinuirano prisustvo spoljnotrgovinskog, posebno robnog deficita, kao višedecenijski fenomen, uzrokovan je samom strukturom crnogorske privrede, koja je godinama razvijana kao sirovinska baza za unutrašnje tržište bivše Jugoslavije, kreirajući neravnotežu ukupnih proizvodnih fondova i strukture potrošnje, nediverzifikovani i nekonkurentan izvoz i visoku uvoznu zavisnost. Robni deficit najčešće je ublažavan suficitom u sektoru usluga.

Smanjenje spoljnotrgovinskog deficita predstavljaće jedan od najvećih izazova za Crnu Goru u predstojećem periodu. U cilju smanjenja deficita platnog bilansa i promjene njegove strukture biće implementirana kombinacija restriktivne monetarne politike, restriktivne fiskalne politike, prije svega politike zarada javnog sektora i strukture politike sa osnovnim ciljem povećanja nivoa agregatne ponude, kroz povećanje produktivnosti rada, snižavanje troškova proizvodnje, razvoj sektora MSP, kao i još efikasnije alociranje investicionih tokova.

Prema preliminarnim podacima MONSTAT-a ukupno ostvarena robna razmjena Crne Gore sa inostranstvom u 2007. godini iznosila je 2.733,3 mil.€. Pri tome je ostvareni izvoz u vrijednosti od 599,0 mil.€, dok je uvoz iznosio 2.134,3 mil€, što ukazuje na dinamičniju razmjenu u odnosu na 2006. godinu kada je ukupna robna razmjena iznosila 2.110,0 mil.€ . I 2007. godinu, kao i 2006. godinu, karakteriše ubrzani privredni rast ekonomije, izuzetno visok priliv stranih direktnih investicija i kredita, korišćenih u investicione svrhe, što je uticalo na povećanje uvoza robe koja se ne proizvodi u Crnoj Gori ili se proizvodi ali u nedovoljnim količinama.

Robna razmjena Crne Gore sa inostranstvom 2005-07 - u mil €

God.	Izvoz	Uvoz	Ukupno	Trgovinski	Pokrivenost uvoza
2005	460.6	974.3	1 434.9	- 513.6	47.3
2006	627.4	1482.6	2 110.0	- 855.2	42.3
2007*	599.0	2134.3	2 733.3	- 1535.4	28.1

Izvor podataka: MONSTAT

Metodološka napomena: Podaci o uvozu i izvozu roba od strane Centralne banke Crne Gore su u skladu sa metodologijom BPM5 (Balance of Peyments Manual, Fifth edition, IMF, 1993) dok su podaci o uvozu i izvozu roba od strane MONSTAT-a u skladu sa metodologijom EUROSTAT-a. Metodoloske razlike nametnule su obavezu prilagođavanja podataka dobijenih od statistike spoljne trgovine za potrebe platnog bilansa, usljed čega se i podaci o izvozu i uvozu robe u tabeli platnog bilansa ne podudaraju sa podacima o robnoj razmjeni Monstat.

Robni deficit u 2007.g. iznosio je 1.535,4 mil.€, što predstavlja rast deficita za 680,2 mil € u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 855,2 mil €. To je posljedica znatno dinamičnijeg rasta uvoza tj. izuzetno "žive" građevinska aktivnost, kao rezultat rekonstrukcije dva aerodroma, investicija u putnu infrastrukturu, kao i renoviranje, ali i izgradnju novih hotela. Ona je s jedne strane uticala na angažovanje stranih građevinskih kompanija, a s druge strane, na značajan uvoz građevinskog repromaterijala. Inreresantno je da je najveći uvoz u posljednje 4 godine zabilježen jula 2007. godine zbog intezivne turističke sezone i velikog uvoza vode, hrane, pića, robe široke potrošnje i energenata, što je posljedica rasta ukupnog turističkog prometa i potrošnje.

Projekcije bilansa razmjene roba i usluga, mjereno njegovim učešćem u odnosu na BDP, su ya 2008.za -33,27%, za 2009.g. -30,89% i -26,01 u 2010. godini (izvor CBCG).

I pored visokog stepena liberalizacije trgovine, Crna Gora nema zadovoljavajući stepen integrisanosti sa tržištem EU. Crnogorski izvoz raste, ali još uvijek obim i struktura ne zadovoljava. Opredjeljenje Crne Gore je stvaranje institucionalnog ambijenta za diverzifikovan i kompetitivan izvozni sektor, kroz kontinuirani proces strukturnih reformi i liberalizaciju tržišta.

Robna razmjena po grupama zemalja -u mil €

Godina	Ukupna robna razmjena CG	Robna razmjena grupacije	Učešće grupacije u ukupnoj robnoj razmjeni CG	Izvoz	Učešće izvoza u ukupnom izvozu CG	Uvoz	Učešće Uvoza u ukupnom uvozu CG
EU 27							
2006	2 110.0	1 063.95	50.42%	390.23	62.19%	673.72	45.44%
2007	**2 733.3**	**1 284.47**	**47.00%**	**353.68**	**59.04%**	**930.79**	**43.61%**
CEFTA							
2006	2 110.0	744.34	35.27%	221.65	35.33%	522.69	35.25%
2007	**2 733.3**	**1 056.02**	**38.63%**	**229.64**	**38.34%**	**826.38**	**38.72%**
Ostale zemlje							
2006	2 110.0	301.86	14.31%	15.52	2.47%	286.19	19.30%
2007	**2 733.3**	**392.88**	**14.37%**	**15.70**	**2.62%**	**377.20**	**17.67%**

Izvor podataka: MONSTAT

Ukupana robna razmjena sa Evropskom unijom iznosi 1.284,47 mil € ili 47% od ukupne ostvarene robne razmjene Crne Gore sa inostranstvom u 2007. godini. Izvoz u zemlje EU27 je iznosio 353.68 mil €, dok je uvoz iznosio 930.79 mil €. Učešće izvoza u EU27 u ukupnom izvozu Crne Gore iznosi 59.04% dok je učešće uvoza iz zemalja EU u ukupnom uvozu Crne Gore iznosio 43,61%. U odnosu na ukupnu ostvarenu robnu razmjenu u 2006. godini, zabilježen je porast za 220 mil €.

Robna razmjena sa zemljama EU-27 u 2007. - 000 €

R. br	Zemlje	Ukupna robna razmjena	Učešće u ukupnoj razmjeni CG	IZVOZ	Učešće u ukupnom izvozu CG	Učešće u ukupnom izvozu EU-27	UVOZ	Učešće u ukupnom uvozu CG	Učešće u ukupnom uvozu EU-27
1	Austrija	53743.71	1.97	2025.95	0.34	0.57	51717.76	2.42	5.56
2	Belgija	17956.31	0.66	701.28	0.12	0.20	17255.03	0.81	1.85
3	Bugarska	7695.01	0.28	447.12	0.07	0.13	7247.89	0.34	0.78
4	Češka	31439.94	1.15	2895.66	0.48	0.82	28544.28	1.34	3.07
5	Danska	2399.81	0.09	3.57	0.00	0.00	2396.24	0.11	0.26
6	Estonija	197.47	0.01	0.00	0.00	0.00	197.47	0.01	0.02
7	Finska	12652.98	0.46	26.69	0.00	0.01	12626.29	0.59	1.36
8	Francuska	56452.00	2.07	204.47	0.03	0.06	56247.53	2.64	6.04
9	Grčka	148470.67	5.43	73661.47	12.30	20.83	74809.20	3.50	8.04
10	Holandija	18967.47	0.69	2480.87	0.41	0.70	16486.60	0.77	1.77
11	Irska	3231.65	0.12	422.35	0.07	0.12	2809.30	0.13	0.30
12	Italija	372519.70	13.63	164253.42	27.42	46.44	208266.28	9.76	22.38
13	Kipar	1483.19	0.05	943.30	0.16	0.27	539.89	0.03	0.06
14	Letonija	77.52	0.00	71.02	0.01	0.02	6.50	0.00	0.00
15	Litvanija	114.87	0.00	16.35	0.00	0.00	98.52	0.00	0.01
16	Luksemburg	221.78	0.01	2.86	0.00	0.00	218.92	0.01	0.02
17	Mađarska	87042.65	3.18	66253.26	11.06	18.73	20789.39	0.97	2.23
18	Malta	96.05	0.00	81.45	0.01	0.02	14.60	0.00	0.00
19	Njemačka	222638.18	8.15	9310.61	1.55	2.63	213327.57	9.99	22.92
20	Poljska	25208.82	0.92	5.79	0.00	0.00	25203.03	1.18	2.71
21	Portugalija	671.91	0.02	5.43	0.00	0.00	666.48	0.03	0.07
22	Rumunija	14136.55	0.52	140.52	0.02	0.04	13996.03	0.66	1.50
23	Slovačka	4871.93	0.18	188.54	0.03	0.05	4683.39	0.22	0.50
24	Slovenija	98625.99	3.61	26353.92	4.40	7.45	72272.07	3.39	7.76
25	Španija	25153.46	0.92	202.98	0.03	0.06	24950.48	1.17	2.68
26	Švedska	49055.86	1.79	120.06	0.02	0.03	48935.80	2.29	5.26
27	Vel.Britanija	29352.09	1.07	2864.60	0.48	0.81	26487.49	1.24	2.85
	UKUPNO	1284477.5	46.99	353683.54	59.04	100.00	930794.03	43.61	100.00
	TOTAL CG	2733398.6	100.00	599020.72	100.00		2134377.9	100.00	

Najznačajniji izvozni partneri su:

- Italija sa 46,44% od ukupnog izvoza u EU (27,42% od ukupnog izvoza CG); glavni izvozni proizvodi su aluminijum i proizvodi od aluminijuma, gvožđe i čelik, proizvodi od gvožđa i čelika, drvo i proizvodi od drveta, bakar i proizvodi od bakra;
- Grčka sa 20,83% od ukupnog izvoza u EU (12,30% od ukupnog izvoza CG); glavni izvozni proizvodi su aluminijum i proizvodi od aluminijuma i električne mašine, oprema i njihovi proizvodi;
- Mađarska sa 18,73% od ukupnog izvoza u EU (11,06% od ukupnog izvoza CG); glavni izvozni proizvodi su aluminijum, rude, zgure i pepeo, proizvodi od gvožđa i čelika;
- Slovenija sa 7,45% od ukupnog izvoza u EU (4,40% od ukupnog izvoza CG); glavni izvozni proizvodi su aluminijum i proizvodi od aluminijuma, mineralna goriva i ulja i njihovi proizvodi, bakar i proizvodi od bakra, proizvodi od gvožđa i čelika, drvo i proizvodi od drveta;
- Njemačka sa 2,63% od ukupnog izvoza u EU (1,55% od ukupnog izvoza CG); glavni izvozni proizvodi su gvoždje i čelik, eterična ulja, parfimerijski, kozmetučki i toaletni proizvodni, piće i alkohol, drvo i proizvodi od drveta, kakao i proizvodi od kakaa;

Najznačajniji uvozni partneri su:

- Njemačka sa 22,92% od ukupnog uvoza iz EU (9,99% od ukupnog uvoza Crne Gore); glavni uvozni proizvodi su vozila, reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi, električne mašine, oprema i njihovi djelovi, plastične mase i proizvodi od plastične mase, farmaceutski proizvodi i proizvodi od gvožđa i čelika;
- Italija sa 22,38% od ukupnog uvoza iz EU (9,76% od ukupnog uvoza Crne Gore); glavni uvozni proizvodi su mineralna goriva i ulja i njihovi proizvodi, reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi, vozila, namještaj, posteljina, madraci, nosači madraca, jastuci, proizvodi od gvožđa i čelika, električne mašine, oprema i njihovi djelovi, obuća, komašne i slični proizvodi, plastične mase i proizvodi od plastične mase, odjeća i pribor za odjeću;
- Grčka sa 8,04% od ukupnog uvoza iz EU (3,50% od ukupnog uvoza Crne Gore); glavni uvozni proizvodi su mineralna goriva i ulja i njihovi proizvodi, so, sumpor, zemlja i kamen, gips, kreč i cement, aluminijum i proizvodi od aluminijuma, reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji, i njihovi djelovi, duvan i proizvodi od duvana;
- Slovenija sa 7,76% od ukupnog uvoza iz EU (3,39% od ukupnog uvoza Crne Gore); glavni uvozni proizvodi su reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi, električne mašine, oprema i njihovi djelovi, mineralna goriva i ulja i njihovi proizvodi, namještaj, posteljina, madraci, nosači madraca, jastuci, hartije i karton, proizvodi od hartije i kartona, proizvodi od gvožđa i čelika, drvo i proizvodi od drveta, plastične mase i proizvodi od plastičnih masa i farmaceutski proizvodi;
- Francuska sa 6,04% od ukupnog uvoza iz EU (2,64% od ukupnog uvoza Crne Gore); glavni uvozni proizvodi su vozila, reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi, farmaceutski proizvodi, eterična ulja i rezinoidi, parfimerijski, kozmetučki i toaletni proizvodni i razni proizvodi hemijske industrije.

2.3.4. PRESTRUKTURIRANJE PREDUZEĆA I UČEŠĆE MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

Prestrukturiranje preduzeća

Razvoj privrede Crne Gore baziran je na industrijskom razvoju i restrukturiranju industrije, na jednoj i razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva, na drugoj strani. U skladu sa strateškim opredjeljenjem Crne Gore za privatizaciju privrede, privatizovano je više od 80% preduzeća iz oblasti industrije. Privatizovana su najznačajnija preduzeća industrije metala Kombinat aluminijuma Podgorica i Željezara Nikšić (čija proizvodnja iznosi oko 50% ukupne industrijske proizvodnje zemlje), zatim tekstilne industrije, industrije kože i obuće, oblasti proizvodnje celuloze i papira, drvne industrije. Određeni broj preduzeća kod kojih je proces privatizacije završen, još uvijek nemaju strateške partnere koji bi ih investiranjem opremili novom tehnologijom i povećali njihovu profitabilnost i konkurentnost, te time dinamizirali ekonomski rast i razvoj Crne Gore.

U protekle četiri godine Crna Gora je vodila aktivnu sektorsku politiku na planu implementacije Programa prestrukturiranja preduzeća i podrške razvoju institucija, koji je usvojila Vlada u junu 2003.godine. Glavni cilj ovog programa je podrška restrukturiranju i modernizaciji, kako bi se stvorili preduslovi da se u toku realizacije programa unaprijede svi relevantni aspekti poslovanja preduzeća, ojača njihova konkurentna sposobnost i zainteresovanost investitora za njihovu privatizaciju odnosno obezbjeđenje uslova za uspješno poslovanje. Vlada je pomagala u obezbjeđivanju uslova i inicijalnih sredstava za prestrukturiranje preduzeća, u saradnji sa bankarskim sektorom. Program prestrukturiranja obuhvatio je 40 preduzeća iz različitih sfera djelatnosti, pri čemu su sredstva dodijeljena samo onim preduzećima koja su imala sveobuhvatne strategije za revitalizaciju i prioritet je dat onim subjektima koji imaju realne šanse za bržu i efikasniju privatizaciju. Nekim preduzećima su dodjeljivana sredstva više puta u pomenutom periodu. Sredstva koja su namijenjena za Program prestrukturiranja preduzeća i podrška razvoju institucija realizovana su u periodu 2003. – 2006. godine, u iznosu 5.066.671€.

Paralelno sa Programom prestrukturiranja vođen je i Program sanacije šumarstva i drvoprerade, koji je išao nešto bržom dinamikom, obzirom na izuzetan značaj oblasti šumarstva i drvne industrije, i takođe je obuhvatio aktivnosti na realizaciji prestrukturiranja kod preduzeća iz ovih oblasti. Program je dominantno obuhvatio dvanaest najvećih i najznačajnijih preduzeća drvne industrije sa četrnest gravitirajućih šumskih uprava.[1] Program je insistirao da se kroz instituciju stečaja dođe do isključivo privatnog kapitala, kao ekonomski racionalnijeg vlasničkog statusa. Osim navedenog, Program je

[1] „Pilana“ – Danilovgrad, „Javorak“ – Nikšić, DIP „Donja Brezna“, DIP „Žabljak“, Korporacija „Jakić“ – Pljevlja, AD „Špiro Dacić“ – Biljelo Polje, KID „Vukman Krušćič“ – Mojkovac, „Impregnacija“ – Kolašin, „Eksport drvo“ – Kolašin, „Omorika – komerc“ – Berane, AD „Gornji Ibar“ – Rožaje i AD „Bor“ – Plav.

podrazumijevao i fuziju, tj. tehnološko jedinstvo operativnog šumarstva i drvne industrije, koje je postignuto u sedam primera.[1] Većina preduzeća koja je obuhvatio Program (više od 85%), nakon realizacije Programa i funkcionalnog spajanja je privatizovana i uspješno posluje na tržištu. Privatizacija ostaje da se realizuje još u Žabljaku i Rožajama, kao i u "Pilani“ iz Danilovgrada. Revitalizacija ovih preduzeća omogućuje razvoj većeg broja privatnih malih i srednjih preduzeća polufinalne i finalne prerade drveta.

U narednom periodu procesa prestrukturiranja u prerađivačkoj industriji, akcenat će biti stavljen na ubrzanje procesa restrukturiranja preostalih preduzeća i stvaranje snažnih i samoodrživih subjekata, kako bi se stvorile atraktivnije kompanije i završio proces njihove privatizacije, a kod već privatizovanih preduzeća aktivnosti će biti najvećim dijelom usmjerene ka povećanju njihove održivosti. U uslovima ograničene akumulacije, osnova budućeg razvoja, u najvećoj mjeri treba da počiva na visokoj stopi investicija u nabavku nove opreme i primjenu novih tehnologija u cilju podizanja tehničko-tehološkog nivoa proizvodnje, kao faktora za poboljšanje kvaliteta proizvoda i usluga i smanjenja cijene koštanja. Njihov realni izvor mogu da budu pre svega direktne strane investicije, naročito izvozno orijentisane, koje će omogućiti stvaranje uslova za efikasniji razvoj i tehnološki napredak, obezbjeđivanje veće tržišne konkurentnosti domaćih ponuđača, lakši pristup novim znanjima i iskustvima i dostupnosti savremene opreme i tehnologije. U cilju privlačenja investicija, naročito stranih, opredjeljenje je da se nastavi sa uklanjanjem administrativnih barijera, da se dograđuje investicioni ambijent u Crnoj Gori, kao i da se podstiče učešće u investicionim projektima u regionu.

Mala i srednja preduzeća

Osnovni uslov razvoja svake moderne ekonomije je razvoj malih i srednjih preduzeća (MSP). MSP stimulišu privatno vlasništvo i preduzetničke sposobnosti. Istraživanja su pokazala da se u razvijenim ekonomijama više od 90% svih poslova obavlja u MSP. MSP zapošljavaju dvije trećine ukupne radne snage Evropske unije. Približavanje EU tako pretpostavlja uskladjivanje ambijenta sistema i poboljšanje klime preduzetništva, privatne inicijative i razvoja MSP.

Prema podacima Monstata i Fonda za zdravstvo broj MSP u Crnoj Gori je na dan 21.03.2007. iznosio 11.895 (od čega 4.813 preduzetnika, 2.983 srednjih, 2.405 malih i 1.695 mikro preduzeća), što predstavlja povećanje od 9.3% u odnosu na 2005. godinu (10.887 MSP). Broj zaposlenih u MSP se povećao sa 30.861 u 2002. godini na 52.476 u 2006 godini, što je doprinijelo povećanju učešća zaposlenih u MSP u odnosu na ukupan broj zaposlenih sa 27,1% u 2002. godini na 36,1% na dan 21.03.2007. godine. To pokazuje na dinamičan rast MSP i njihov sve veći značaj u crnogorskoj privredi.

U protekle četiri godine poslovni ambijent u Crnoj Gori je značajno poboljšan a time i uslovi za osnivanje i razvoj MSP. Usvojeno je preko 90 zakona koji su u najvećoj mjeri usaglašeni sa standardima EU. Pojednostavljen je proces registracije preduzeća. Usvojene su izmjene Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica, kojima je izvršeno smanjenje stopa poreza na dohodak i uvedene dodatne poreske olakšice za ulaganja u investicije. Sprovedene su značajne institucionalne reforme u ključnim sektorima kao što su: fiskalni sistem, finansijski sektori, platni promet, reforma penzionog sistema, privatizacija, prestrukturiranje preduzeća itd. Vlada je kroz program "Legalizacija postojećih i otvaranje novih radnih mjesta” smanjila procenat sive ekonomije na tržištu rada, kao i formalno povećala broj zaposlenih u Crnoj Gori za blizu 40.000. Važno je napomenuti da je pored povećanja broja zaposlenih, došlo i do adekvatnog povećanja poreskih prihoda po osnovu zarada novozaposlenih. Izvršena je izmjena Zakona o PDV-u, kojom je pored opšte stope od 17%, uvedena snižena stopa PDV-a od 7% za usluge smještaja u turizmu i za osnovne životne namirnice. Najznačjnija reforma u finansijskom sektoru bila je uvođenje eura, što je za rezultat imalo stabilizaciju inflacije.

Direkcija za razvoj MSP kroz kreditnu podršku preduzećima u saradnji sa poslovnim bankama, odobrava finansijska sredstva pod povoljnim uslovima. Finansijska podrška je koncipirana tako da poboljša ekonomsku poziciju MSP te time da doprinese njihovom bržem i ravnomjernijem razvoju (na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou), te da unaprijedi njihovu konkurentnost i inovatinost.

[1] To jest u Rožajama („Gornji Ibar“ i ŠPAD „Rožaje“), Beranama („Omorika komerc“ i ŠPAD „Berane“ – pod nazivom ŠIP „Berane“), Plavu (AD „Bor“ Plav i ŠPAD „Plav“ – pod nazivom ŠIP „Bor“ Plav), Mojkovcu (ŠPAD Mojkovac i „Vukman Kruščić“ – pod nazivom ŠPAD „Mojkovac“), Nikšiću („Javorak“ i ŠPAD „Nikšić“), Plužinama (Pilana „Brezna“ i ŠPAD „Plužine“) i Žabljaku (ŠPAD „Žabljak“ i Pilana „Žabljak“)

Iako je biznis okruženje u Crnoj Gori značajno pobošljano tokom posljednjih nekoliko godina, preduzetnici su i dalje suočeni sa teškoćama, koje proizilaze iz komplikovanog pravnog i regulatornog okvira te pre svega njegove primjene I precizne definicije. Ključne mjere ekonomske politike za eliminaciju identifikovanih barijera u narednom period će se odnositi na: (i) dalje olakšanje ulaza u biznis; (ii) pojednostavljivanje izlaza iz biznisa; (iii) unaprijeđenje sistema licenciranja; (iv) unaprijeđenje politike u domenu gradskog građevinskog zemljišta; (v) ubrzanje procesa prenosa nepokretne imovine; (vi) povećanje profesionalizma administracije; (vii) uvođenje on line registracije i redovno ažuriranje podataka na zvaničnom sajtu Centralnog registra Privrednog suda; (viii) stvaranje uslova za lakši pristup dodatnim izvorima finansiranja; (ix) unaprijeđenje konkurentnosti poreske politike; (x) uvođenje slobode ugovaranja i veće fleksibilnosti na tržištu rada.

Crna Gora će i ubuduće nastaviti aktivnosti usmjerene na podršku razvoju preduzetništva i otvaranju novih MSP, koja treba da postanu vodeća snaga u ekonomskom razvoju. Donošenjem Strategije razvoja MSP za period 2007-2010. Godine (usvojena u avgustu 2007.godine), stvaraju se uslovi za povećanje broja MSP koja se baziraju na proizvodnji i ne-trgovačkim uslugama, za povećanje konkurentnosti MSP i povećanje njihovog učešća u prihodima od izvoza. Nastaviće se započete aktivnosti aktivne politike podsticanja razvoja MSP na:

a/ Stvaranju stabilnog i stimulativnog ambijenta za razvoj preduzetništva i MSP;

b/ Institucionalnoj podršci za razvoj MSP: (i) unapređivaće se kapaciteti postojećih regionalnih/lokalnih biznis centara i formirati novi regionalni/lokalni biznis centri; (ii) formiraće se Biznis inkubator; (iii) pripremiće se pilot projekat za razvoj klastera u cilju postizanja visokog nivoa partnerskih odnosa kroz odgovarajuće oblike promotivnih aktivnosti, afirmisaće se prednosti klastera kao i podizati nivo klasterskog znanja i razvijati kultura klasterskog povezivanja.

c/ Podsticanju izvoza. Nastaviće se sa realizacijom grant šema koje se odnose na podršku preduzećima kroz realizaciju konkretnih projekata - novi proizvod, domaći proizvod, zajednički proizvod i finalni proizvod.

d/ Finansiranju MSP kroz program finansijske podrške za profitabilno poslovanje u skladu sa nivoom razvijenosti i potrebama svake faze razvoja preduzeća;

e/ Unapređenju biznis znanja kroz nastavak programa edukacije, a za početnike u biznisu i za postojeće preduzetnike organizovaće se posebni ciklus treninga, zatim trening iz oblasti menadžmenta, marketinga, internacionalizacije i izvoza.

f/ Povećanju dostupnosti informacija preduzećima. Kontinuirano će se poboljšavati kapaciteti servisa namijenjenih preduzetnicima i MSP-ima koji žele da budu prisutni i dostupni na evropskoj poslovnoj sceni.

2.3.5. UTICAJ VLADINE POLITIKE NA KONKURENTNOST

Državna pomoć

Zakon o kontroli državne podrške i pomoći donešen je 8. maja, 2007. godine (Sl. list RCG broj 26/07). Ovaj Zakon je usklađen sa sljedećim propisima EU: Ugovor o osnivanju EU, članovi 87-89; 32001R0069 i 3199R0659. U toku je izrada i donošenje sledećih podzakonskih akata na osnovu Zakona o kontroli državne podrške i pomoći: (i) Uredba o bližim kriterijumima, namjeni i uslovima dodjele državne pomoći, (ii) Uredba o načinu i postupku podnošenja i sadržaju potrebne dokumentacije za prethodnu i naknadnu kontrolu državne podrške i pomoći, (iii) Pravilnik o sadržaju godišnjeg izvještaja o kontroli državne podrške i pomoći, (iv) Odluka o obrazovanju i sastavu Komisije za kontrolu državne podrške i pomoći. Navedeni propisi biće usklađeni sa sljedećim propisima EU: Commission Regulation (70/2001) i Commission Recomandation (2003/361/EC); Community Framework (2006/C323/01); Commission Communication (2004/C244/02); i Commission regulatiom (1628/2006). Srednjeročni prioritet Crne Gore je dalja harmonizacija nacionalnih propisa o državnoj pomoći sa Acquis communautaire. Izvještaj o dodjeljenoj državnoj pomoći u 2003. i 2004. godini urađen je u julu 2005. godine, a izvještaj o državnoj pomoći za 2005. i 2006. godinu urađen je u oktobru 2007. godine. Ovi izvještaji urađeni su u skladu sa preporukama Evropske Komisije.

Shodno podacima iz pomenutih izvještaja ukupna državna pomoć u prethodne četiri godine nije premašivala 3,5% BDP. Državna pomoć u 2003. godini iznosila je 3,44 % BDP-a. U 2004. godini državna pomoć je iznosila 2.64% BDP-a, a u 2005. godini 3.47% BDP-a. U 2006. godini došlo je do smanjenja učešća državne pomoći na 3,39% ostvarenog BDP-a. Istovremeno je promijenjena struktura državne pomoći u korist horizontalne pomoći, kao manje selektivne i efikasnije pomoći. Na osnovu Zakona o kontroli državne podrške i pomoći (čl.15), Izvještaj o kontroli državne pomoći biće

urađen nakon donošenja podzakonskih akata i formiranja Komisije za kontrolu državne podrške i pomoći.

Zakon o kontroli državne pomoći predviđa uspostavljanje Komisije za kontrolu državne podrške i pomoći, kao nezavisnog tijela koje vrši kontrolu dodjele i korišćenja, odobravanje i nadgledanje povraćaja državne pomoći. Komisija će se sastojati od predsjednika, kojeg predlaže ministarsvo finansija, i 6 članova koje predlažu razna ministarstva, zajednica opština i asocijacija poslodavaca. Uspostavljanje Komisije je u toku. U toku je i formiranje jedinice za državnu pomoć u okviru ministarstva finansija, koja će obavljati stručne i administrativne poslove za Komisiju. Planira se dalje kadrovsko jačanje i odbuka zaposlenih u jedinici za državnu pomoć.

Tehničku pomoć u kreiranju pravnog i institucionalnog okvira za državnu pomoć kroz više projekata kontinuirano pruža EU (CARDS, TAIEX).

Trgovinska politika

Strateški cilj Crne Gore je uključivanje u sistem EU. Strateško pozicioniranje u okvirima unutrašnjeg tržišta EU, ali i u regionalnim i globalnim okvirima, presudno je ne samo za budući prosperitet kroz rast i razvoj, već i za opšte uspješno članstvo u EU. U tom kontekstu konkretni ciljevi unapređenja ekonomskih odnosa sa inostranstvom su: povećanje izvoza crnogorskih proizvoda, rast direktnih stranih investicija i harmonizacija trgovinskih i investicionih tokova Crne Gore, prije svega sa EU i zemljama regiona, kroz jačanje međunarodne ekonomske saradnje i prihvatanje i implementaciju međunarodnih standarda. Ciljevi razvoja ekonomskih odnosa sa inostranstvom suštinski su povezani sa kompleksnim unutrašnjim reformama, koje treba da obezbijede kontinuirani privredni razvoj, jačanje konkurentske sposobnosti privrede, kao i potpunu implementaciju međunarodnih standarda.

Sprovođenje investicione i trgovinske politike Crne Gore prema inostranstvu bazira se na:

a/ Inteziviranju trgovinske razmjene sa inostranstvom sa fokusom na smanjenje spoljnotgovinskog deficita, prije svega kroz: (i) povećanje trgovinske razmjene sa zemljama članicama EU i zemljama jugoistočne Evrope (JIE); (ii) vođenje trgovinske politike kroz koordinirani nastup izvoznih kompanija Crne Gore ka inostranim tržištima;

b/ Povećanje priliva stranih direktnih investicija u Crnu Goru prije svega kroz "greenfield" projekte i "joint venture" projekte, sa akcentom na: (i) povećanje nivoa reinvestiranog profita u Crnoj Gori, (ii) zaštitu investitora.

Spoljnotrgovinska politika i podsticanje izvoza

***Spoljnotrgovinska politika*.** Spoljno trgovinsko poslovanje u Crnoj Gori regulisano je Zakonom o spoljnoj trgovini. Liberalizacija pravnog okvira, kojim se reguliše spoljna trgovina i ekonomska aktivnost, na način konzistentan sa sporazumima Svjetske trgovinske organizacije, Evropske unije i opšteprihvaćene međunarodne prakse najbolji je i najefikasniji način za ostvarivanje značajnog povećanje spoljne trgovine i ostalih ekonomskih aktivnosti između Crne Gore i inostranstva. Nedavnim izmjenama i dopunama zakona stvorile su se normativne pretpostavke za stvaranje uslova za povećanje transparentnosti i ubrzavanje pristupa Crne Gore u punopravno članstvo STO i EU.

Trgovina, ekonomske aktivnosti, ugovori, transakcije (poslovanja) i ostale aktivnosti koje obuhvataju premještanje robe ili druge materijalne imovine, nematerijalne imovine, vlasničkih prava na nematerijalnoj imovini i usluga između spoljnje ekonomske zone i teritorije Republike Crne Gore ("Spoljnotrgovinsko poslovanje") je slobodno. Spoljno trgovinska regulativa i politika Crne Gore zasniva se na slijedećim regulatornim i institucionalnim okvirima: (i) Svjetska trgovinska organizacija,[1] (ii) Privremeni sporazum o trgovini sa Evropskom unijom, (iii) stupio na snagu CEFTA sporazum, (iv) otpočele aktivnosti u vezi potpisivanja EFTA, (v) u toku su pregovori o Sporazumu o slobodnoj trgovini sa Turskom i može se očekivati potpisivanje Sporazuma do kraja 2008. godine, (vi) primjenjuje se Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom (SiCG iz 2000. g).

[1] Pregovori o pristupanju WTO su u odmakloj fazi i može se očekivati da Crna Gora postane članica WTO krajem 2008. godine.; 15.aprila 2008.g. u Briselu potpisan je Bilateralni sporazum o crnogorskim koncesijama za robe i usluge sa EU u okviru procesa pristupanja Crne Gore u Svjetsku trgovinsku organizaciju

Podsticanje izvoza. Kako Crna Gora još uvijek nema konkurentan, raznovrstan i razvijen izvozni sektor, to je nametnulo potrebu za inteziviranjem aktivnosti na podsticanju navedenih vrijednosti, kako bi se crnogorski proizvodi mogli plasirati na međunarodnom tržištu. Uz aktivno učešće i partnerstvo sa izvoznicima i predstavnicima međunarodnih razvojnih organizacija Vlada je decembra 2005. godine usvojila Strategiju za podsticanje izvoza. Strategija je dokument po osnovu kojeg su državni i privatni sektor udružili svoje resurse, energiju i mogućnosti. Osnovni ciljevi izvozne Strategije su: (i) oezbjeđenje stabilnog dugoročnog rasta BDP-a rastom izvoza, (ii) smanjenje spoljnotrgovinskog deficita kroz povećanje/podsticanje izvoza, (iii) smanjenje spoljnotrgovinskog deficita kroz supstituciju uvoza, (iv) kreiranje konkurentnog izvoznog proizvoda, (v) afirmacija komparativnih prednosti.

Na osnovu Strategije i u cilju njene pune imlementacije napravljen je Program podsticanja konkurentnosti i izvoza crnogorske privrede koji na osnovu Akcionog plana implementira Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća. Fokusirani dio Strategije, tj. direktna podrška izvoznim preduzećima realizuje se u skladu sa planom. Mjere za podsticanje izvoza na makro nivou, prije svega fiskalne i finansijske podsticajne mjere, kao i mjere koje se odnose na donošenje zakonskih rešenja i osnivanje institucija, realizovane su na zadovaljavajući način. Na smanjenju administrativnih barijera urađeno je dosta, ali evidentno je njihovo postojanje i iz tog razloga, mjere za smanjenje poslovnih barijera moraju se sprovoditi kontinuirano. Mjere koje se odnose na fokusirani dio Strategije, tj. direktna podrška izvoznim preduzećima, su revidirane, zavisno od već otpočetih i novodefinisanih aktivnosti, na osnovu dogovora Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća i Ministarstva za ekonomski razvoj.

Značajna aktivnost za realizaciju ciljeva Strategije je i formiranje udruženja izvoznika na sektorskom nivou, klastering i afirmacija intrasektorskog i horizontalnog klasteringa. U okviru Izvoznog dijaloga Vlade, poslovnih udruženja i privatnog sektora formirane su i zajedničke operativne radne grupe za realizaciju najvažnijih aktivnosti za podsticanje izvoza: za klastering, za smanjenje biznis barijera, za edukaciju izvoznika, za finansijsku podršku, podsticanje regionalnog povezivanja preduzeća i za uspostavljanje proaktivnog programa ekonomske diplomatije.

U cilju implementacije seta makro mjera za poboljšanje zakonskog okvira, poboljšanje institucionalnih kapaciteta i smanjenje administrativnih barijerana na prijedlog Ministarstva za ekonomski razvoj donešena su sljedeća zakonska i podzakonska akta od direktnog značaja za izvoznu privredu: (i) Izmjene i dopune Zakona o spoljnoj trgovini, (ii) Nova odluka o kontrolnoj listi roba za izvoz, uvoz i tranzit**,** (iii) Izmjene i dopune Zakona o stranim ulaganjima, (iv) Izmjene i dopune Zakona o slobodnim zonama (Sl.list CG br. 11/07), (v) Izmjene i dopune Zakona o zaštiti konkurencije, (vi) Izmjene i dopune Zakona o privrednim društvima (Sl.list br. 17/07)

Strane direktne investicije (SDI)

SDI predstavljaju glavnu polugu ekonomskog razvoja u Crnoj Gori. Prilivi SDI su u stalnom porastu od 2004. godine, a kretali su se od 53 miliona € u 2004 do 393 miliona € u 2005 i do 644 miliona € u 2006. U prvoj polovini 2007. godine prilivi SDI dostigli su visinu do 493,8 miliona € (164,9% više u odnosu na isti period 2006. godine), a neto priliv SDI bio je 290,3 miliona €. Ukupno stanje SDI kao procenat BDP bio je 69,1% u 2006. godini. Od svih zemalja u tranziciji, samo Estonija i Mađarska imaju više indikatore. Glavni investitori u Crnu Goru su Mađarska (22,1% ukupnog iznosa SDI sa kraja 2006, Velika Britanija (11,3%), Švajcarska (9,8%), Austrija (9,0), Rusija (8,1%), Njemačka (5.6%), Slovenija (5.4%), itd.

SDI u Crnoj Gori; glavni pokazatelji za 2001-2006

	2001	2001	2003	2004	2005	2006	2007
Prilivi SDI, mil €	5	76	44	53	393	644	644
Ukupan iznos SDI, mil €	5	81	125	178	570	1,215	1,215
Prilivi SDI u % bruto privrednih investicija	2.1	38.4	21.8	18.4	127.1	200.3	200.3
SDI u % BDP	0.4	6.2	9.0	11.3	20.7	28.1	28.1

Izvor: CBCG;

U strukturi SDI u Crnoj Gori dominiraju prilivi od privatizacije preduzeća i kupovina nekretnina. Mada je ostalo još nekoliko atraktivnih preduzeća za privatizaciju (na primjer, Termo-elektrana i Rudnik uglja u Pljevljima, Luka Bar, hoteli, kompanije koje se bave proizvodnjom, kompanije iz oblasti transporta itd.), činjenica je da je privatizacioni proces u Crnoj Gori u završnoj fazi, a samim tim se i postepeno smanjuje prostor za atraktivne buduće strane privatizacije. Ubuduće Crna Gora će morati da privuće više greenfield projekata SDI. Sektorsku distribuciju SDI u Crnoj Gori karakterišu SDI u nekretninama (35,2% priliva iz 2001-2006 i 53% priliva iz 2006) i aktivnosti u vezi sa pružanjem usluga u okviru kojih dominiraju aktivnosti iz oblasti turizma. Ostalo su investicije iz oblasti bankarstva, osnovnih industrija i proizvodnje.

Vlada ulaže velike nade u buduće prilive SDI u zemlji. Očekuje se da će prilivi SDI ostati glavni izvor za izravnjanje deficita tekućih računa i da će biti jedan od najznačajnijih instrumenata za postizanje održivog porasta BDP i porasta izvoza. Izgledi da će Crna Gora privući značajan obim SDI zavise od percepcije stranih investitora o potencijalima za investicije i uslovima koji postoje u zemlji. Vlada vjeruje da strateška pozicija zemlje, prirodni resursi, niski porezi na profit i obučena radna snaga predstavljaju sigurne činioce koji će privući više SDI ubuduće. 'FIAS' je naglasio značaj ubrzanih ekonomskih reformi, odličan geografski položaj, kvalifikovanu radnu snagu i ubrazani proces privatizacije za buduće prilive SDI u Crnoj Gori.

Pravila i politike za SDI. Crnogorski Zakon o stranim ulaganjima je zasnovan na nacionalnom principu postupanja. Strani investitor može da osnuje kompaniju i investira u nju na način i pod uslovima koji su isti kao i za domaća lica. To znači da se ista pravila primjenjuju na domaće i strane investitore; ne postoje 'druga' pravila koja mogu oduzeti prava stranom investitoru ili ograničiti takva prava. Sa novijim promjenama i amandmanima od jula 2007. godine, Zakon o stranim ulaganjima je u potpunosti usklađen sa pravilima Svjetske trgovinske organizacije. Zakon o slobodnim zonama, čije ga novije promjene i amandmani takođe čine u potpunosti kompatibilnim sa pravilima Svjetske trgovinske organizacije, osiguravaju dodatne prednosti investitorima koji ulažu u slobodne zone. Imidž Crne Gore u očima stranih investitora je takođe popravljen i sa aspekta procedura registracije kompanije po čemu je Crna Gora vodeća zemlja u regionu. Međutim, problem administrativnih barijera ostaje i dalje otvoren. Problem administrativnih barijera je posebno vidljiv na nivou lokalne administracije (različite dozvole, lokalne takse i sl.). Ovom problemu biće posvećena posebna pažnja u realizaciji Programa eliminisanja biznis barijera.

Strategija podsticanja stranih direktih investicija Crne Gore je usvojena u avgustu 2006. godine. Prema toj strategiji, glavni ciljevi Crne Gore u vezi sa SDI su da se privuku izvozno orijentisane SDI, da se u zemlju prenesu tehnologija i praktično znanje, te da se stvore nova radna mjesta. Pored toga, Crna Gora naročito želi da privuče SDI i u turizam, finansijski sektor, energetski sektor, tehnološke i industrijske sektore, i informaciono-komunikacione tehnologije. Mjere koje ova strategija predviđa su podijeljene na 3 grupe: (i) generalne strateške mjere, koje predviđaju stvaranje povoljnijeg okruženja za biznis, a imaće za rezultat smanjenje opšteg rizika poslovanja u Crnoj Gori u srednjeročnom periodu; (ii) fokusirane strateške mjere koje predstavljaju niz regulatornih i fiskalnih podsticaja koji će imati za rezultat dalje usaglašavanje investicione politike Crne Gore sa politikom regiona i njeno pozicioniranje u regionu; (iii) promotivne strateške mjere, koje će u srednjoročnom periodu pomoći u izgradnji imidža Crne Gore kao destinacije za investicije, prvenstveno kroz primjenu generalnih i fokusiranih mjera, kao i predstavljanjem i promovisanjem pozitivnih primjera investiranja u Crnoj Gori. Tačnije, u namjeri da poveća privlačnost Crne Gore za strane investitore, Vlada Crne Gore se fokusira na sljedeće:

- Promovisanje održivog ekonomskog razvoja, odgovorna fiskalna politika i stvaranje povoljnog okruženja za investicije;
- Razvoj finansijskog tržišta, jačanje bankarskog sektora i drugih finansijskih posrednika;
- Razvoj i jačanje institucija za privlačenje i promociju SDI;
- Usklađivanje propisa u vezi sa radnim odnosima sa standardima EU;
- Realizacija osnovnih projekata vezanih za infrastrukturu kreditima međunarodnih finansijskih institucija i koncesionih investicija;
- Stvaranje liberalnijeg fiskalnog sistema za privlačenje SDI;
- Reforme u obrazovanju da bi se zadovoljile potrebe prioritetnih sektora crnogorske ekonomije.

Marta 2005. godine Agencija Crne Gore za promociju stranih investicija (MIPA) je počela s radom. Aktivnosti MIPA-e su: (i) promocija prednosti Crne Gore kao mjesta za investiranje – izgradnja imidža;

(ii) privlačenje SDI direktnom promocijom – stvaranje investicija; (iii) usluge za strane investitore (prije, tokom i poslije investiranja). Tačnije, aktivnosti MIPA-e se prvenstveno odnose na koordinaciju i primjenu Strategije podsticanja stranih direktih investicija Crne Gore (evidencija i promocija), ali i na razvoj konkretnih strategija ili programa za posebne sektore ili zemlje (izvori investicija), sprovođenje aktivnosti koje se odnose na poboljšanje imidža Crne Gore kao mjesta za investiranje, ostvarivanje kontakata i pružanje stručnih usluga stranim investitorima, prezentaciju karakterističnih sektora i konkretnih prednosti koje Crna Gora može da ponudi investitorima, promocione aktivnosti, ostvarivanje javnih i privatnih partnerstava, razvoj baza podataka za ciljne kompanije i potencijalna mjesta za investiranje.

Februara 2007. godine je formiran Savjet stranih investitora. Njegov zadatak je da ima aktivnu ulogu u stvaranju investicione politike, posebno davanjem predloga i primjedbi za poboljšanje investiocionog okruženja, uklanjanje prepreka i efikasniju primjenu mjera utvrđenih u Strategiji podsticanja stranih direktih investicija Crne Gore. Ministarstvo za ekonomski razvoj pruža potrebnu logističku podršku Savjetu. Jedan od prvih zadataka Savjeta je institucionalizacija Savjeta stranih investitora po opšte prihvaćenom modelu od strane drugih zemalja u kojima funkcionišu ovakvi savjeti.

Zaštita konkurencije

Zakonski okvir na području konkurencije predstavlja Zakon o zaštiti konkurencije (Sl. list RCG br. 69/05), koji se primjenjuje od januara 2006. godine i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije, (Sl. list RCG br. 37/07). Ministarstvo za ekonomski razvoj, u sprovođenju ovog zakona, predlaže politiku zaštite i razvoja konkurencije, prati sprovođenje politike zaštite i razvoja konkurencije, donosi propise za sprovođenje ovog zakona, utvrđuje metode istraživanja konkurencije, vrši i druge poslove u skladu sa zakonom.

Crna Gora je formirala Odsjek za zaštitu konkurencije u Sektoru za unutrašnju trgovinu i konkurenciju, u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti konkurencije (Sl.list RCG br. 37/07) stvoren je pravni okvir za osnivanje i rad operativno nezavisnog tijela za zaštitu konkurencije, to jest Uprave za zaštitu konkurencije. U skladu sa tim usvojena je i Uredba o dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl.list RCG br. 06/07). Osnivanje Uprave je u toku, a početak rada je u I kvartalu 2008. godine. Time će se obezbijediti evropski principi regulative na području konkurencije, što je rješenje koje je usaglašeno sa EU u fazi pregovora o stabilizaciji i pridruživanju.

3. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA IZ ČLANSTVA U EU

3.1. SLOBODNO KRETANJE ROBE

3.1.1. HORIZONTALNA PITANJA

3.1.1.1. Standardizacija

3.1.1.1.1. Status

Zakonodavni okvir

U oblasti standardizacije u Crnoj Gori se primjenjuje Zakon o standardizaciji (Sl. list SCG br. 44/05), na osnovu Odluke o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 36/06), kojom je utvrđeno da će se do donošenja odgovarajućih propisa Crne Gore, shodno primjenjivati važeći propisi državne zajednice Srbija i Crna Gora.

Vlada Crne Gore je donijela Odluku o osnivanju Instituta za standardizaciju Crne Gore (Sl. list RCG br. 21/2007) kao Nacionalnog tijela za standardizaciju.

Početkom II kvartala 2007. godine počela je izrada nacrta crnogorskog Zakona o standardizaciji, a kao osnova je korišćen zakon SCG, kao i Anex III Sporazuma TBT/WTO pod nazivom "Kodeks dobre prakse za izradu, usvajanje i primjenu standarda". Nacrt zakona je prošao javnu raspravu, utvrdjen je predlog od strane Vlade, a skupština ga je usvojila u prvoj polovini 2008.godine (Sl.list CG br. 13/08).

Institucionalni okvir

Za oblast standardizacije u Crnoj Gori je nadležno Ministarstvo za ekonomski razvoj, a za implementaciju je zadužen Institut za standardizaciju Crne Gore. Odlukom o osnivanju Instituta za standardizaciju Crne Gore utvrđuju se djelatnost, članstvo u Institutu, organi, finansiranje i nadzor nad radom Instituta, kao i druga pitanja od značaja za njegov rad. Institut je registrovan kod Privrednog suda u Podgorici kao samostalna, neprofitna organizacija, imenovan je vršilac dužnosti direktora Instituta i u toku su pripreme za početak rada (nabavka opreme, obuka zaposlenih itd). Početkom 2008. u Institutu je bilo 5 zaposlenih, dok je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Instituta predviđeno da isti ima 32 zaposlena.

Institut za standardizaciju je 1. juna 2007. godine dobio status pridruženog člana (corespodent member) Svjetske organizacije za standardizaciju (ISO) i učestvuje kao posmatrač u radu 17 tehničkih komiteta ISO-a. Članstvom u ISO-u, stekli su se uslovi za apliciranje u članstvo CEN-a koje je planirano početkom 2008. godine.

Sa Institutom za standardizaciju Srbije potpisan je Ugovor o poslovno-tehničkoj saradnji. Realizacijom ovog Ugovora, Institut za standardizaciju Crne Gore doći će (između ostalog) u posjed dijela baze podataka (standarda i srodnih dokumenata) koja je postojala na nivou bivše državne zajednice Srbija i Crna Gora, a što je od presudnog značaja za početak rada ove institucije. Takođe je sa Institutom za standardizaciju Bosne i Hercegovine potpisan Ugovor o poslovno-tehničkoj saradnji.

U okviru programa pretpristupne pomoći IPA 2007, odobren je projekat pod nazivom “Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori“ koji je jednim dijelom namijenjen jačanju sistema standardizacije u Crnoj Gori.

3.1.1.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Crnogorski Zakon o standardizaciji donijet je u 2008. godini (Sl.list CG br. 13/08) i usklađen je sa osnovnim odredbama Sporazuma o tehničkim preprekama trgovini Svjetske trgovinske organizacije, kao i Kodeksom dobre prakse za izradu, donošenje i primjenu standarda, koji je dat kao aneks 3 Sporazuma. Potpuna usklađenost sa Sporazumom postići će se nakon donošenja internih pravila Instituta za standardizaciju koja se odnose na donošenje standarda, a koja moraju biti usklađena sa pravilima evropskih i međunarodnih organizacija za standardizaciju, kao i Kodeksom dobre prakse za izradu, donošenje i primjenu standarda iz Sporazuma o tehničkim preprekama trgovini STO. Očekuje se da interna pravila Instituta budu donešena do kraja II kvartala 2008. godine.

Zakon je, takođe, djelimično usklađen sa osnovnim zahtjevima Direktive 98/34/EC, koja propisuje procedure za informisanje u oblasti standardizacije i tehničke regulative. Veći stepen usklađenosti će

se postići nakon donošenja internih pravila za donošenje standarda od strane Instituta. Zakon je usklađen i sa Uputstvom za Glavne administrativne strukture potrebne za implementaciju Acquis-a.

Nakon donošenja Zakona o standardizaciji u Institutu će se izvršiti preispitivanje postojećih i donošenje novih internih akata u cilju obavljanja osnovne djelatnosti Instituta, a to je donošenje crnogorskih standarda i srodnih dokumenata na način koji je usaglašen sa zahtjevima i preporukama međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju.

Institucije

U toku 2008. godine, planira se realizacija aktivnosti na razvoju, jačanju i unapređivanju sistema standardizacije na nacionalnom nivou. Imajući u vidu da je Institut osnovan sredinom 2007. godine, kao aktivnost za njegov uspješan i kvalitetan budući rad, planira se jačanje administrativnih kapaciteta Instituta za obavljanje poslova nacionalne standardizacije i predstavljanja Crne Gore u radu međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju.

Aktivnosti koje Institut planira u toku 2008. godine su:

1) poslovi standardizacije, distribucije standarda i informisanja:
   uspostavljanje infrastrukture savjetodavnih i stručnih tijela (tehnički komiteti, potkomiteti i radne grupe) za obavljanje poslova nacionalne standardizacije,
   priprema, prihvatanje, izdavanje i distribucija crnogorskih standarda i srodnih dokumenata iz područja standardizacije,
   objavljivanje informacija o javnoj raspravi u vezi sa nacrtima crnogorskih standarda,
   pružanje informacija o prihvaćenim crnogorskim standardima, informacija o povlačenju crnogorskih standarda kao i informacija o drugim dokumentima iz oblasti standardizacije,
   formiranje i održavanje zbirke i izrada kataloga crnogorskih standarda.

2) poslovi podrške državnoj upravi po pitanjima tehničkog zakonodavstva:
   prihvaćanje i izdavanje crnogorskih standarda potrebnih za implementaciju tehničkog zakonodavstva,
   priprema popisa crnogorskih standarda koji prate tehničke propise koje donose nadležna ministarstva,
   pružanje drugih informacija organima državne uprave u vezi sa standardima i standardizacijom.

3) Obuka:
   stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u Institutu,
   sprovođenje stručne edukacije zainteresovanih strana u području standardizacije i srodnih djelatnosti.

4) Međunarodna saradnja:
   ostvarivanje članstva i predstavljanje Crne Gore u evropskim (CEN, CENELEC, ETSI) i međunarodnim (ISO, IEC) organizacijama za standardizaciju,
   stvaranje uslova za učestvovanje crnogorskih predstavnika u radu međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju,
   prihvatanje, registracija i distribucija radnih dokumenata,
   uspostavljanje informacionog centra prema Sporazumu o tehničkim preprekama u trgovini (STO/TBT),
   uspostavljanje kontaktne tačke za Codex Alimentarius,
   saradnja s nacionalnim tijelima za standardizaciju drugih država,
   učešće u projektima tehničke pomoći za razvoj sistema standardizaciju u Crnoj Gori.

5) Dokumentacija i informacije:
   izrada internih akata Instituta,
   nabavka i održavanje baze podataka i zbirke evropskih, međunarodnih standarda i srodnih dokumenata, kao i nacionalnih standarda i srodnih dokumenata drugih država,
   obezbjeđivanje informacija o nacionalnim, evropskim i međunarodnim standardima cjelokupnoj javnosti, a posebno privredi.

Imajući u vidu postojeće stanje, kao i činjenicu da tek predstoji faza razvoja administrativnh kapaciteta Instituta, procjenjuje se da će u junu 2008. godine Institut usvojiti prvih 500 crnogorskih standarda

uskladiti sa evropskim i međunarodnim standardima, a po proceduri i pravilima koje utvrđuju međunarodne i evropske organizacije za standardizaciju.

Slijedeći obaveze i prioritete koji proističu iz Sporazuma o stabilizaciju i pridruživanju (SSP), pozitivna iskustva zemalja iz regiona, preporuke eksperata iz EU, kao i potrebe crnogorske privrede, najveći udio u gore navedenom broju standarda koje Institut planira donijeti u sljedećoj godini, činiće crnogorski standardi koji su usaglašeni sa tzv. harmonizovanim evropskim standardima (standardi koji prate i omogućavaju implementaciju direktiva EU novog pristupa), kao i standardi koji prate sektorske direktive EU, dok će u manjem broju biti zastupljeni ostali evropski i međunarodni standardi.

3.1.1.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Radiće se na implementaciji odredaba novog zakona o standardizaciji, podzakonskih akata i internih akata Instituta.

Institut će pružati podršku resornim ministarstvima pri izradi tehničkog i drugog nacionalnog zakonodavstva kroz obezbjeđivanje potrebnih informacija i dokumenata koji mogu poslužiti kao osnova za izradu tehničkih i drugih propisa.

Institucije

U srednjoročnom periodu planira se dalje jačanje administrativnih kapaciteta Instituta za obavljanje poslova nacionalne standardizacije i predstavljanja Crne Gore u radu međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju.

Aktivnosti koje Institut planira realizovati u srednjoročnom periodu su:

- dalje uspostavljanje infrastrukture savjetodavnih i stručnih tijela (tehnički komiteti, potkomiteti i radne grupe) za obavljanje poslova nacionalne standardizacije,
- priprema, prihvatanje, izdavanje i distribucija crnogorskih standarda i srodnih dokumenata iz područja standardizacije,
- formiranje i održavanje zbirke i izrada kataloga crnogorskih standarda,
- podrška državnoj upravi po pitanjima tehničkog zakonodavstva kroz prihvaćanje i izdavanje crnogorskih standarda potrebnih za implementaciju tehničkog zakonodavstva,
- dalje stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u Institutu,
- sprovođenje stručne edukacije zainteresovanih strana u području standardizacije i srodnih djelatnosti,
- ostvarivanje članstva i predstavljanje Crne Gore u evropskim (CEN, CENELEC, ETSI) i međunarodnim (ISO, IEC) organizacijama za standardizaciju,
- stvaranje uslova za učestvovanje crnogorskih predstavnika u radu međunarodnih i evropskih organizacija za standardizaciju,
- obavljanje poslova informacionog centra prema Sporazumu o tehničkim preprekama u trgovini (STO/TBT),
- obavljanje poslova kontaktne tačke za Codex Alimentarius,
- uspostavljanje kontakta s nacionalnim tijelima za standardizaciju drugih država,
- učešće u projektima tehničke pomoći za razvoj sistema standardizaciju u Crnoj Gori,
- obezbjeđivanje informacija o nacionalnim, evropskim i međunarodnim standardima cjelokupnoj javnosti, a posebno privredi,
- obezbjeđenje prosrornih, tehničkih, kadrovskih i drugih uslova za rad instituta.

Plan zapošljavanja

Odlukom upravnog odbora Instituta, usvojen je Akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji kojim je predviđen broj od 32 zaposlena. Predviđa se da u toku 2008. godine bude popunjen najveći broj radnih mjesta predviđenih sistematizacijom, a sama dinamika zavisiće od prostornih uslova i kadrovskih potencijala raspoloživih na tržištu rada u Crnoj Gori.

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Institut za standardizaciju	Postojeća	5	32	32	32	32	32

Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	675.000	800.000	1.000.000	1.200.000	1.250.000
Strana podrška					

3.1.1.2. Akreditacija

3.1.1.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Na osnovu Odluke o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 36/06), u Crnoj Gori se primjenjuje Zakon o akreditaciji (Sl. list SCG, br. 44/05), donijet na nivou državne zajednice Srbija i Crna Gora.

Poslove akreditacije u Srbiji i Crnoj Gori do proglašenja nezavisnosti Crne Gore je obavljalo Akreditaciono tijelo SCG-JUAT shodno Ustavnoj povelji i bilo je u sastavu Ministarstva za unutrašnje ekonomske odnose SCG. Poslije proglašenja nezavisnosti Crne Gore, JUAT se u skladu sa Ustavnom poveljom transformisao u AT Srbije. Svi zahtjevi i predmeti akreditacije iz Crne Gore koji su bili u proceduri kod JUAT vraćeni su Ministarstvu ekonomije Crne Gore na dalji postupak.

Institucionalni okvir

Vlada Crne Gore je 29. marta 2007. godine donijela Odluku o osnivanju Akreditacionog tijela Crne Gore (Sl. list RCG br. 21/07), kojom su definisani naziv i sjedište Akreditacionog tijela, djelatnost, organi, finansiranje i nadzor nad radom Akreditacionog tijela.

Akreditaciono tijelo Crne Gore je pravno lice, samostalna neprofitna organizacija formirana radi utvrđivanja kompetentnosti organizacija za obavljanje poslova ocjenjivanja usaglašenosti.

Nakon konstituisanja Upravnog i Nadzornog odbora doneseni su Statut, Poslovnik o radu Upravnog odbora, Poslovnik o kvalitetu, Politika kvaliteta, Pravila akreditacije, Program rada Akreditacionog tijela za 2008. godinu, Odluka o visini troškova akreditacije i Odluka o sistematizaciji radnih mjesta.Trenutno su u toku pripreme za početak aktivnosti akreditacije organizacija iz Crne Gore, tako da se prve akreditacije očekuju do kraja prvog kvartala 2008. godine.

Osnovni zadatak Akreditacionog tijela predstavlja uspostavljanje sistema akreditacije u Crnoj Gori koji bi bio od značaja za sve zainteresovane strane: korisnike usluga akreditovanih organizacija, same akreditovane organizacije, Vladu i državne institucije (posebno u dijelu regulisane sfere) I, na kraju, same potrošače koji treba da koriste proizvode garantovanog kvaliteta i bezbijednosti.

Regionalna i međunarodna saradnja

Akreditaciono tijelo Crne Gore učestvovalo je na dvije Generalne skupštine Evropske kooperacije za akreditaciju (EA), na tehničkim komitetima za kontrolne organizacije, sertifikaciona tijela i laboratorije , kao i na skupu akreditacionih tijela Jugoistočne Evrope; proslijeđen je zahtjev za potpisivanje ugovornog odnosa sa EA, tako da se zaključivanje ugovora očekuje na sljedećoj Generalnoj skupštini, u maju 2008. godine, nakon što MAC komitet da saglasnost.

Sa Akreditacionim tijelom Srbije potpisan je Sporazum o saradnji u oblasti akreditacije. Realizacijom ovog Sporazuma, doći će do harmonizacije procesa akreditacije u regionu, što je u skladu sa Sporazumom o slobodnoj trgovini u Centralnoj Evropi- "CEFTA 2006", ANEKS 1, poglavlje IV Tehničke prepreke u trgovini. Akreditaciono tijelo Crne Gore planira da do kraja prvog kvartala potpiše sporazume o saradnji u oblasti akreditacije sa akreditacionim tijelima iz regiona:Institutom za akreditaciju Republike Makedonije, Institutom za akreditiranje Bosne i Hercegovine, Direktoratom za akreditaciju Albanije Hrvatskom agencijom za akreditaciju.

Vođeni su razgovori sa ekspertima EU iz oblasti akreditacije vezano za buduće projekte unapređenja akreditacije u Crnoj Gori, kao što je projekat IPA (Instrument predpristupne pomoći) i projekat CARDS.

3.1.1.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Zakon o akreditaciji biće donijet do kraja IV kvartala 2008. godine. Ovim zakonom urediće se dalja dogradnja sistema akreditacije u Crnoj Gori. Zakon će biti usklađen sa zahtjevima člana 77 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju za oblast akreditacije, i sa Predlogom uredbe evropskog parlamenta i savjeta koja predviđa uslove za akreditaciju i nadgledanje tržišta u vezi sa stavljanjem proizvoda u promet podnesenog od strane Komisije Evropske zajednice.

Institucije

Najvažnija aktivnost Akreditacionog tijela u toku 2008. godine je potpuno konstituisanje tehničkih komiteta za laboratorije i kontrolne organizacije i Komisije za akreditaciju na čelu sa tehničkim ekspertima. Na taj način će se omogućiti da Akreditaciono tijelo efikasno obavlja svoju osnovnu djelatnost, a to je utvrđivanje kompetentnosti organizacija za obavljanje poslova ocjenjivanja usaglašenosti: ispitivanja, etaloniranja, kontrolisanja, sertifikacije proizvoda i procesa, sertifikacije sistema menadžmenta i sertifikacije stručnih lica u skladu sa zahtjevima i preporukama međunarodnih i evropskih organizacija za akreditaciju.

Aktivnosti koje Akreditaciono tijelo planira da realizuje u toku 2008. godine su:

1) poslovi nadzornog ocjenjivanja crnogorskih organizacija koje su bile akreditovane kod Akreditacionog tijela SCG, kao i onih koje su bile u postupku akreditacije
   primjena revizije standarda ISO 17025
   donošenje rješenja o akreditaciji
2) poslovi ocjenjivanja organizacija koje se akredituju prvi put i donošenje rješenja o akreditaciji
3) podizanje nivoa kompentencije i jačanje kapaciteta Akreditacionog tijela, kroz uspostavljanje, osposobljavanje i stalno unapređivanje aktivnosti tehničkih komiteta, Komisije za akreditaciju i Komisije za praćenje kompetentnosti ocjenjivača.
4) Obuka
   stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u Akreditacionom tijelu, članova Upravnog odbora i tehničkih komiteta
   Obuka za ocjenjivače medicinskih laboratorija (ISO 15189) (maj 2008)
   Obuka za ocjenjivače kontrolnih organizacija (ISO 17020) (septembar 2008)
   Obuka za zaposlene, članove Upravnog odbora i Komisije za akreditaciju (ISO 17011) (februar 2008)
   sprovođenje stručne edukacije zainteresovanih strana u području akreditacije
   formiranje baze ocjenjivača i tehničkih eksperata
5) Dokumentacija i informacije
   izrada preostalih internih akata Akreditacionog tijela:
   Pravilnik o arhivskom i kancelarijskom poslovanju
   Pravilnik o stručnom i naučnom usavršavanju
   Etički kodeks Akreditacionog tijela Crne Gore
   nabavka adekvatnog softvera za aministrativno-organizacione poslove i upravljanje dokumentacijim sistema kvaliteta
   izrada i održavanje Internet prezentacije
6) Međunarodna saradnja
   ostvarivanje članstva i predstavljanje Crne Gore u Evropskoj kooperaciji za akreditaciju (EA) i međunarodnoj organizaciji za akreditaciju laboratorija (ILAC)
   stvaranje uslova za učestvovanje crnogorskih predstavnika u radu međunarodnih i evropskih organizacija za akreditaciju,
   učešće u projektima tehničke pomoći za razvoj sistema akreditacije u Crnoj Gori.
   bilateralna kao i regionalna saradnja u oblasti akreditacije.

3.1.1.2.3. Srednjoročni prioriteti

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, srednjoročni prioriteti obuhvataju:

Nastaviti sa preuzimanjem direktiva novog i globalnog pristupa i direktiva starog pristupa

Punopravno članstvo u međunarodnim organizacijama za akreditaciju - EA i ILAC; rok za EA je IV kvartal 2011. godine a za ILAC IV kvartal 2012. godine.

Zakonodavstvo

Zakon o akreditaciji treba da omogući pripremu i donošenje propisa iz oblasti akreditacije u cilju zaštite interesa svih građana, korisnika usluga, akreditovanih organizacija,preduzeća, državnih interesa itd usaglašenih sa Acquis Communautaire Evropske unije i dokumentima EA.

Institucije

Dalji razvoj sistema akreditacije u Crnoj Gori podrazumjeva institucionalno jačanje Akreditacionog tijela Crne Gore i podizanje nivoa svijesti o potrebi za akreditacijama u Crnoj Gori, kao do sada najpouzdanijem načinu dokazivanja kompetentnosti. Jačanje svih segmenata infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori kao i administrativnih kapaciteta Akreditacionog tijela Crne Gore preduslovi su za dalje jačanje sistema akreditacije u Crnoj Gori.

3.1.1.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Akreditaciono tijelo CG	Postojeća	3	8	9	10	11	12

3.1.1.2.5. Finansijske potrebe

U sljedećoj tabeli prikazane su finansijske potrebe Akreditacionog tijela Crne Gore:

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	260.000,00	350.000,00	420.000,00	490.000,00	550.000,00
Strana podrška	**	**	**	**	**

**U okviru IPA 2007 predložen je projekat : "Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori", a planirani budžet iznosi dva miliona eura (1000000.00€- tehnička pomoć I 1000000€ -oprema i zgrada).

3.1.1.3. Ocjena usaglašenosti

Ocjena usaglašenosti u Crnoj Gori se odvijala kroz različite pristupe vezano za različite oblike prethodnih državnih zajednica. Glavna smjernica je sve vrijeme bila u oblasti bezbjednosti proizvoda, posebno sa naglaskom na one grupe proizvoda koje pripadaju direktivama "starog pristupa EU" kao što su prehrambeni proizvodi, motorna vozila, hemija i sl. Važno je napomenuti da sistem nije imao incidente, tj. da je tržište sa te strane bilo očigledno dobro zaštićeno po pitanju bezbjednosti proizvoda.

3.1.1.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Na nivou bivše SCG u oktobru 2005. godine donešen je Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (Sl. List SCG br. 44/05), koji je bio važeći u Crnoj Gori do donošenja nacionalnog zakonodavstva. Zakona o standardizaciji i Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (u medjuvremenu usvojeni, Sl. list CG br. 13/08 i Sl. list CG br. 14/08), obuhvataju i zahtjeve koji se moraju ispuniti vezano za pregovore sa STO i SSP. Što se tiče obaveza iz SSP, ugrađeni su i ocjena usaglašenosti u oblasti "Novog pristupa" po svim modulima i u oblasti "starog pristupa" vezano za definisanje procedure ovlašćivanja i imenovanja tijela za ocjenu usaglašenosti.

Odbor Programa Vlade Crne Gore za kvalitet, formiran je i upravljao je poslovima infrastrukture kvaliteta za potrebe Crne Gore (do nezavisnosti, institucije infrastrukture kvaliteta su bile smještene u Beogradu, na nivou državne zajednice). Poslije donošenja Odluke o proglašenju nezavisnosti, Odbor Vlade CG je ostao kao savjetodavni organ kroz koji se zainteresovane strane obraćaju Vladi vezano za uređenje tzv. neregulisane oblasti tržišta.

Institucionalni okvir

Odsjek za infrastrukturu kvaliteta, u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj, vrši poslove koji se odnose na: praćenje i učestvovanje u izradi propisa koji regulišu oblast tehničkog zakonodavstva, sistem standardizacije, sistem metrologije, sistem akreditacije i sistem ocjene usaglašenosti; formiranje i održavanje registra tehničkih propisa i registra ovlašćenih tijela za ocjenu usaglašenosti; notifikaciju prema sporazumu WTO/TBT (kontaktna tačka za WTO/TBT); prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU iz oblasti infrastrukture kvaliteta; pružanje logističke podrške za razvoj oblasti infrastrukture kvaliteta; organizovanje savjetovanja, tribina, predavanja iz djelokruga odsjeka; pružanje informacija zainteresovanim pravnim subjektima o pitanjima iz oblasti odjeljenja; vršenje stručnih i administrativnih poslova za potrebe Odbora Programa Vlade Crne Gore za kvalitet; vođenje evidencija neophodnih za praćenje stanja i iniciranje aktivnosti iz djelokruga odsjeka; ostvarivanje saradnje sa drugim ministarstvima i organima uprave.

3.1.1.3.2. Kratkoročni prioriteti

Sljedeći zakoni biće donijeti tokom 2008. godine:

Zakon o standardizaciji – I kvartal 2008. (usvojen Sl. list CG br. 13/08)
Zakon o metrologiji – III kvartal 2008.
Zakona o akreditaciji – IV kvartal 2008.
Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima – I kvartal 2008. (usvojen Sl. list CG br. 14/08).
Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda – I kvartal 2008.

Dakle, zakonodavni okvir do kraja 2008. godine biće sadržan u pet zakona koji pokrivaju različite oblasti ocjene usaglašenosti:

ocjena usaglašenosti vezana za tehničke propise iz Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (regulisana oblast – zakonska obaveza)
ocjena usaglašenosti vezana za standarde iz Zakona o standardizaciji (neregulisana oblast - dobrovoljno)
logistička podrška metrologije ocjeni usaglašenosti (Zakon o metrologiji)
logistička podrška akreditacije ocjeni usaglašenosti (Zakon o akreditaciji)
popunjavanje praznina u legislativi (Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda)

U toku 2008. godine biće usvojeni i sljedeći podzakonski akti:

Propis o postupku ovlašćivanja laboratorija i zahtjevima koje one moraju ispunjavati
Uredba o načinu ovlašćivanja tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, registru ovlašćenih tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, evidenciji o ispravama o usaglašenosti, znacima usaglašenosti i tijelima za ocjenjivanje usaglašenosti, kao i uslovima za primjenu tehničkih propisa drugih država
Uredba o proceduri notifikacije u oblasti tehničkih propisa, standarda i postupaka ocjene usaglašenosti
Uredba o načinu izrade i donošenju tehničkih propisa i registru tih propisa.

Ovi podzakonski akti će detaljno definisati procedure i postupke u oblasti imenovanja/ovlašćenja, registracije, uslova i nadzora nad radom za tijela za ocjenu usaglašenosti. Važno je napomenuti da će ova podzakonska inicijativa definisati i sistemska razdvajanja sa oblasti tržišnog nadzora. Takođe, napustiće se sada važeći pristup "preregulisanja", vezan za regulisanje istih pitanja u oblastima metrologije, akreditacije i sistema ocjene usaglašenosti pod nadzorom uprave. Ovim zakonodavstvom će se po prvi put u Crnoj Gori metrologija (etaloniranje) razdvojiti od sistema ocjene usaglašenosti što je zahtjev Evropskih organizacija u ovim oblastima.

Zakon o standardizaciji i Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanje usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, kao sistemski vezani zakoni, djelimično su usklađeni sa Direktivom 98/34/EC, koja propisuje obavezu država članica, nacionalnih tijela za standardizaciju, Komisije, stalnog komiteta prilikom donošenja standarda i tehničkih propisa. Veći stepen usklađenosti će se postići nakon donošenja podzakonskih propisa, Uredbe o proceduri notifikacije u oblasti tehničkih propisa, standarda i postupaka ocjene usaglašenosti i Uredbe o načinu izrade i donošenju tehničkih propisa i registru tih propisa.

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima je usklađen i sa Odlukom od 22. jula 1993. godine koja se odnosi na različite module za pristupe ocjeni usaglašenosti za postavljanje i upotrebu znaka usaglašenosti CE, koji se upotrebljava zahtjevom direktiva za tehničku harmonizaciju, s tim što će se usklađenost sa aneksom, koji propisuje procedure (module) i CE označavanje, uskladiti nakon donošenja Uredbe o načinu ovlašćivanja tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, registru ovlašćenih tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, evidenciji o ispravama o usaglašenosti, znacima usaglašenosti i tijelima za ocjenjivanje usaglašenosti, kao i uslovima za primjenu tehničkih propisa drugih država.

Do kraja 2008. godine, u skladu sa godišnjim Programom rada Vlade, biće formirani registar tehničkih propisa i registar ovlašćenih/imenovanih tijela za ocjenu usaglašenosti. U toku 2008. godine će se osposobiti i početi sa radom Informaciona tačka za tehničke propise i ocjenu usaglašenosti po TBT/WTO.

3.1.1.3.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Ispunjavanjem kratkoročnih prioriteta stvoriće se uslovi za početak rada u interresornoj i interministarskoj saradnji na transponovanju direktiva novog i starog pristupa. I jedna i druga vrsta direktiva podrazumijevaju horizontalnu podršku u oblasti ocjene usaglašenosti. Da bi se ova podrška mogla pružiti, pomenuti registri ažuriraće se kada nadležni organi za slobodan protok roba obezbijede kompletan program obaveza koje slijede iz nacionalnog programa integracija, uz pozitivno mišljenje nadležnih resornih ministarstava. Iz ovih srednjoročnih aktivnosti u oblasti ocjene usaglašenosti treba da se stvore administrativni kapaciteti za proceduru "notifikovanja" imenovanih tijela za ocjenu usaglašenosti Komitetu za notifikacije Evropske komisije.

Institucije

Odsjek za infrastrukturu kvaliteta u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj ima tri stalno zaposlena i jednog pripravnika. Obuka će se sprovoditi kontinuirano kroz saradnju sa partnerima iz EU i civilnog sektora.

3.1.1.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER - Odsjek za infrastrukturu kvaliteta	Postojeća	3+1	7	7	8	9	10

3.1.1.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	50.000.00	80.000,00	80.000,00	80.000,00	80.000,00
Strana podrška	219.000.00 (IPA 2007)				

3.1.1.4. Metrologija

3.1.1.4.1. Status

Zakonodavni okvir

Vlada Crne Gore je 30. avgusta 2007. godine donijela Strategiju razvoja metrologije u Crnoj Gori, koja je Akcionim planom za implementaciju preporuka iz evropskog partnerstva bila planirana za I kvartal 2008. Strategijom su definisani sljedeći strateški ciljevi: razvoj Zavoda za metrologiju kao institucije, unapređenje zakonske metrologije, unapređenje industrijske metrologije, uspostavljanje sljedivosti mjerenja, razvoj međunarodne saradnje, metrološki sistem i podrška laboratorijama za ispitivanje, saradnja naučnih i ostalih institucija u oblasti metrologije i popularizacija metrologije u Crnoj Gori.

U oblasti metrologije u Crnoj Gori se primjenjuju zakoni donijeti na nivou bivše državne zajednice SCG:

Zakon o metrologiji (Sl. list SCG, br. 44/05)

Zakon o kontroli predmeta od dragocjenih metala (Sl. list SRJ, br. 80/94).

Danom početka primjene Zakona o metrologiji, 1. januara 2006. godine, prestao je da važi Zakon o mjernim jedinicama i mjerilima (Sl. list SRJ, 12/98). Zakonom o metrologiji uređuju se sistem mjernih jedinica i etalona, ovjeravanje mjerila, ovlašćivanje laboratorija, metrološka kontrola nad prethodno upakovanim proizvodima, važenje stranih znakova i dokumenata, metrološki nadzor, kao i institucionalni okvir za njegovu primjenu.

Podzakonska akta donijeta na osnovu Zakona o metrologiji:

Uredba o zakonskim mjernim jedinicama (Sl. list SCG, br. 10/06), usklađena sa direktivama 31980L0181, 31985L0001, 31989L0617, 31999L0103 i Preporukom 31976H0223
Pravilnik o načinu i uslovima ovjeravanja mjerila (Sl. list RCG br. 2/07),
Pravilnik o načinu na koji se vrši ispitivanje tipa mjerila (Sl. list RCG br. 2/07)
Uputstvo o vršenju metrološkog nadzora (Sl. list RCG br. 2/07)
Naredba o vrstama mjerila za koje je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila (Sl. list RCG br. 3/07) / prethodna 4 podzakonska akta usklađena su sa direktivama 31971L0316, 31972L0427, 31983L0575, 31987L0354, 31987L0355, 31988L0665 i 32007L0013, a djelimično usklađena sa 31990L0384 i 32004L0022
Naredba o vrstama i oblicima žigova i drugih znakova koji se upotrebljavaju pri ovjeravanju mjerila (Sl. list RCG br. 3/07).

Institucionalni okvir

Vlada Crne Gore je osnovala Zavod za metrologiju 2006. godine. Zavod u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave obavlja sljedeće poslove:

stara se o sistemu zakonskih mjernih jedinica u Crnoj Gori;
ostvaruje, čuva, održava i usavršava etalone Crne Gore i obezbjeđuje njihovo učešće u međunarodnim aktivnostima;
obezbjeđuje metrološku sljedivost za laboratorije za etaloniranje, kao i za ispitne i kontrolne laboratorije;
organizuje djelatnost etaloniranja;
vrši ocjenjivanje usaglašenosti mjerila s metrološkim zahtjevima;
daje stručno mišljenje za ovlašćivanje laboratorija za ovjeravanje mjerila;
predstavlja Crnu Goru u međunarodnim i regionalnim metrološkim organizacijama i uspostavlja saradnju u oblasti metrologije;
sprovodi metrološku kontrolu;
sarađuje sa odgovarajućim inspekcijskim organima i obezbjeđuje stručne osnove za mjerila i prethodno upakovane proizvode;
vodi registar ovlašćenih laboratorija;
obezbjeđuje metrološke informacije i izdaje službeno glasilo;
obavlja i druge poslove iz oblasti metrologije.

Zavod za metrologiju, kao Nacionalni metrološki institut – NMI (National Metrology Institute), je institucija koja je imenovana nacionalnom odlukom da razvija i održava nacionalne etalone jedne ili više veličina.

Organizacionu strukturu Zavoda za metrologiju čine tri sektora:

- Sektor za saradnju sa regionalnim i međunarodnim metrološkim organizacijama
- Metrološko-kontrolni sektor (masa, zapremina, dužina, električne veličine i dragocjeni metali) i
- Sektor za pravne poslove, inspekcijski nadzor i upravni postupak
- i Služba za opšte poslove.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Zavoda za metrologiju, koji je usvojila Vlada Crne Gore 10. maja 2007. godine, predviđena su 34 službenička, odnosno namještenička radna mjesta. Predviđeni broj radnih mjesta nije optimalan sa stanovišta uspostavljanja nacionalne metrološke institucije, ali je prihvatljiv za početnu fazu razvoja Zavoda i njegovih metroloških laboratorija za masu, dužinu, električne veličine, zapreminu, dragocjene metale. U Zavodu je 19 zaposlenih.

Zavod za metrologiju je od 1. jula 2007. godine član EURAMET-a (Associate Status), i imenovani su predstavnici za sljedeće tehničke komitete: TC – EM (Electricity and Magnetism), TC – IM

(Interdisciplinary Metrology), TC – F (Flow) i TC – M (Mass and related Quantities). Delegati Zavoda za metrologiju prisustvovali su godišnjoj skupštini EURAMET-a i učestvovali u radu komiteta TC – EM. Krajem novembra 2007. godine, Zavod za metrologiju je postao član i OIML-a (Corresponding Member), a preduzete su i aktivnosti za učlanjenje u WELMEC.

Zavod za metrologiju i PTB (Physikalish -Technische Bundesanstalt) – nacionalni metrološki institut Njemačke su organizovali okrugli sto: "Developing strategies for EURAMET integration for the Western Balkan countries u Podgorici od 16. do 18. jula 2007. god. na kojem su učestvovali predstavnici nacionalnih metroloških institucija iz okruženja.

U okviru projekta Development of Quality Infrastructures in Montenegro, u periodu od 18. do 24. novembra 2007. godine, predstavnici Zavoda za metrologiju su posjetili Državni zavod za mjeriteljstvo u Hrvatskoj.

Jedan predstavnik Zavoda za metrologiju je krajem 2006. god. učestvovao u ocjenjivanju Sistema menadžmenta i kapaciteta metroloških laboratorija u okviru CARDS 2002 projekta "Co-operation comittee sub-group facilities for joint-use".

Predstavnici Zavoda za metrologiju u toku 2007. godine su učestvovali na seminarima, radionicama itd., koje su organizovali nacionalni metrološki instituti iz Njemačke, Turske, Bugarske i Grčke.

U okviru IPA 2007 predložen je projekat: "Dalji razvoj infrastrukture kvaliteta u Crnoj Gori (standardizacija i metrologija)“, a planirani budžet iznosi 2 miliona€. CARDS sredstvima nije pružena značajna pomoć u oblasti metrologije u Crnoj Gori.

3.1.1.4.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju formulisanja akata koji propisuju zahtjeve koje moraju zadovoljiti mjerila i njihova upotreba, kao i zahtjeve koji se odnose na mjerne i ispitne metode, uključujući i prethodno upakovane proizvode, kao i stvaranja adekvatnih uslova za praktičnu primjenu propisa i vršenje metrološkog nadzora u Crnoj Gori, u III kvartalu 2008. godine biće donijet novi Zakon o metrologiji koji će biti u skladu sa Acquis-om i dokumentima Međunarodne organizacije za metrologiju.

Podzakonska akta koja će se donijeti na osnovu novog Zakona o metrologiji u toku 2008. i 2009. godine:

- Uredba o zakonskim mjernim jedinicama, u IV kvartalu 2008.
- Pravilnik o metrološkim uslovima za prethodno upakovane proizvode, u IV kvartalu 2008.
- Pravilnik o načinu i uslovima ovjeravanja mjerila, u IV kvartalu 2008.
- Pravilnik o načinu na koji se vrši ispitivanje tipa mjerila, u IV kvartalu 2008.
- Uputstvo o vršenju metrološkog nadzora, u IV kvartalu 2008.
- Naredba o vrstama mjerila za koje je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila, u IV kvartalu 2008.
- Naredba o vrstama i oblicima žigova i drugih znakova koji se upotrebljavaju pri ovjeravanju mjerila, u IV kvartalu 2008.
- Pravilnik o metrološkim uslovima za paralelopipedne tegove od 5 kg do 50 kg srednje tačnosti i cilindrične tegove od 1g do 10 kg srednje tačnosti, u IV kvartalu 2008.
- Pravilnik o metrološkim uslovima za sprave za određivanje hektolitarske mase žitarica i uljarica, u IV kvartalu 2008.
- Pravilnik o metrološkim i tehničkim uslovima za brodske rezervoare, u I kvartalu 2009.
- Pravilnik o metrološkim uslovima za tegove sa nazivnim masama od 1 mg do 50 kg, u II kvartalu 2009.
- Pravilnik o nadzornim uređajima za kontrolu rada vozača i kretanje vozila u drumskom saobraćaju, u II kvartalu 2009.
- Pravilnik o metrološkim uslovima za alkoholometre i alkoholne areometre, u III kvartalu 2009.
- Pravilnik o metrološkim uslovima za manometre za mjerenje pritiska u gumama motornih vozila, u IV kvartalu 2009.
- Pravilnik o tehničkim zahtjevima i postupcima ocjene usaglašenosti za vage sa neautomatskim funkcionisanjem, u IV kvartalu 2009.

Novi Zakon o kontroli predmeta od dragocjenih metala biće donijet u IV kvartalu 2008. godine. U cilju propisivanja vrste i oblika žigova za označavanje finoće predmeta od dragocjenih metala u Crnoj Gori, kao i sadržine, oblika i dimenzija znaka proizvođača predmeta od dragocjenih metala, u I kvartalu 2009. godine donijeće se sljedeća podzakonska akta:

- Naredba o vrstama i oblicima žigova za označavanje stepena finoće predmeta od dragocjenih metala
- Naredba o znaku proizvođača predmeta od dragocjenih metala.

Institucije

Zavod za metrologiju je formiran u septembru 2006. god., ali je neophodno da se reorganizuje u cilju daljeg unapređenja metrologije u Crnoj Gori, odnosno uspostavljanja metroloških laboratorija, kao i sprovođenja aktivnosti iz oblasti zakonske metrologije, industrijske metrologije i naučne metrologije. Novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, kojim bi se predvidio veći broj zaposlenih biće usvojen u I kvartalu 2009. godine.

U IV kvartalu 2008. godine, formiraće se metrološka laboratorija za masu, metrološka laboratorija za dužinu i metrološka laboratorija za električne veličine.

U IV kvartalu 2009. godine, formiraće se metrološka laboratorija za pritisak, metrološka laboratorija za temperaturu, metrološka laboratorija za mjerenja u oblasti mikrotalasnih veličina i laboratorija za dragocjene metale.

3.1.1.4.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Pravilnik o tehničkim i metrološkim uslovima koji se odnose na mjerila, kojim se transponuje direktiva o mjernim instrumentima (MID) 32004L0022 u crnogorsko zakonodavstvo biće donesen u IV kvartalu 2010. godine.

Institucije

Dalji razvoj metrologije U Crnoj Gori podrazumijeva jačanje segmenta naučne metrologije, odnosno dalji razvoj metroloških laboratorija Zavoda za metrologiju.

U IV kvartalu 2010. godine. formiraće se laboratorija za mjerenja u oblasti hemije, metrološka laboratorija za vrijeme i metrološka laboratorija za frekvenciju.

3.1.1.4.4. Plan zapošljavanja

Ukupan broj zaposlenih u Zavodu za metrologiju i planirani broj zaposlenih su prikazani u sljedećoj tabeli.

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Zavod za metrologiju	Postojeća	19	34	42	50	59	67

Plan obuke

Realizacija predviđenih metroloških aktivnosti podrazumijeva i opsežan plan obuka zaposlenih u Zavodu. Pored učešća na seminarima i drugim oblicima osposobljavanja i usavršavanja koje organizuje Uprava za kadrove, neophodno je organizovati i seminare iz sljedećih oblasti: transpozicija MID-a, mjerna nesigurnost, ispitivanje tipa mjerila, metrološki nadzor, EU legislative, harmonizacija tehničkih propisa, etaloniranje, prethodno upakovani proizvodi, upotreba softvera u metrologiji, rad u metrološkim laboratorijama, metrologija u hemiji itd.

3.1.1.4.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	521.861	940.000	1.270.000	1.710.000	2.300.000
Strana podrška	627.000,00 (IPA)	*	*	*	*

3.1.1.5. Nadzor nad tržištem

3.1.1.5.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonodavni okvir u kome se vrši nadzor nad tržištem u Crnoj Gori obuhvata materijalne i procesne zakone i podzakonska akta.

Najznačajniji materijalni propisi su:

Zakoni u oblasti infrastrukture kvaliteta: Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i o ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, Zakon o standardizaciji, Zakon o akreditaciji, Zakon o metrologiji, Zakon o kontroli predmeta od dragocjenih metala, kao i tehnički propisi donešeni na osnovu ranijeg Zakona o standardizaciji, koji se primjenjuju do donošenja novih tehničkih propisa, te Uredba o visini novčanih kazni propisanih Zakonom o metrologiji i Zakonom o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima;

Zakon o privrednim društvima, Zakon o trgovini, Zakon o spoljnoj trgovini i Zakon o prometu robe;

Zakoni koji se odnose na zaštitu prava intelktualne svojine: Zakon o autorskom i srodnim pravima, Zakon o patentima, Zakon o žigovima, Zakon o oznakama geografskog porijekla, Zakon o pravnoj zaštiti dizajna, Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola, kao i: Zakon o primjeni propisa kojima se uređuje zaštita prava intelektualne svojine, Zakon o optičkim diskovima, Zakon o kinematografiji, Zakon o zaštiti biljnih sorti i podzakonska akta.

Zakon o zaštiti potrošača, Zakon o zaštiti konkurencije ;

Zakon o turizmu, Zakon o skijalištima, Zakon o morskom dobru;

Zakon o bezbjednosti hrane (stupio na snagu 29. decembra 2007 god.)

Zakon o zdravstvenoj ispravnosti životnih namirnica i predmeta opšte upotrebe, Zakon o zdravstvenom nadzoru nad životnim namirnicama i predmetima opšte upotrebe (odredbe koje se odnose na predmete opšte upotrebe;

Drugi zakoni iz oblasti zdravstva: Zakon o lijekovima i o medicinskim sredstvima, ,Zakon o zdravstvenoj zaštiti, zatim Zakon o zakoni o hemikalijama ,Zakon o zaštiti od jonozujućih zračenja, ,Zakon o prevozu opasnih materija i td.

Zakon o veterinarstvu, Zakon o identifikaciji i registrovanju životinja, zakoni o ribarstvu (slatkovodnom i morskom), Zakon o zaštiti bilja (dio koji se odnosi na pesticide), kao i Zakon o sredstvima za ishranu bilja,Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja , Zakon o sadnom materijalu itd;

Zakoni o životnoj sredinii, ,Zakon o osnovama zaštite životne sredine;

Drugi sektorski zakoni koji sadrže posebne odredbe o inspekcijskom nadzoru, i to Zakon o duvanu, Zakon o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, te Zakon o energetici, Zakon o telekomunikacijama, Zakon o radiodifuziji i drugi.

Procesni zakoni koji uredjuju pravila inspekcijskog nadzora i obaveze i ovlašćenja inspektora i upravne mjere i radnje koje se preduzimaju u postupku inspekcijskog nadzora, su sljedeći:

Zakon o inspekcijskom nadzoru (Sl.list RCG br.39/03) i posebni zakoni o radu pojedinih inspekcija - Zakon o tržišnoj inspekciji i Zakon o sanitarnoj inspekciji (Sl.list RCG br.56/92).

Podzakonska akta: Uredba o zajedničkom inspekcijskom nadzoru, Uredba o vršenju inspekcijske kontrole i drugi podzakonski akti koji se odnose na legitimaciju inspektora, način vođenja evidencije o izvršenim inspekcijskim pregledima, sadržinu zapisnika o inspekcijskom pregledu i drugo.

Zakon o opštem upravnom postupku, Zakon o državnoj upravi, Zakon o državnim službenicima i namještenicima i Uredba o organizaciji i načinu rada državne uprave.

Institucionalni okvir

Nadzor nad tržištem obuhvata kontrolu robe i usluga na tržištu. U Crnoj Gori tržišni nadzor vrše nadležna ministarstva i organi uprave preko inspektora ovlašćenih za nadzor nad primjenom propisa u skladu sa nadležnostima propisanim posebnim zakonima. U postupku nadzora na tržištu, inspektori imaju propisana ovlašćenja i obaveze, pri čemu imaju na raspolaganju više upravnih mjera i radnji, ka što su:

nalog za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti,

uzimanje uzoraka i dostavljanje ovlašćenim institucijama na analizu radi ocjene usaglašenosti,

zabrana prometa proizvoda koji nijesu u skladu sa propisanim zahtjevima,
kao i niz drugih mjera u cilju usaglašavanja stanja stanja na tržištu sa propisanim.

Organi nadzora u CG sarađuju međusobno, odnosno razmjenjuju informacije i po potrebi zajednički sprovode nadzor, shodno propisima o inspekcijskom nadzoru.

Inspekcije nadležne za nadzor u pojedinim oblastima

Tržišna inspekcija je odsjek u Ministarstvu za ekonomski razvoj i vrši nadzor na tržištu robe, usluga u prometu roba i zanatskih i drugih ličnih usluga koje posebnim propisima nisu stavljene pod nadzor drugog inspekcijskog organa. Tržišni nadzor u ovim oblastima pokriva:

ispunjenost uslova za vršenje djelatnosti,
evidencije u trgovini,
usaglašenost proizvoda sa zahtjevima kvaliteta i standarda, označavanje i deklarisanje proizvoda i prateću tehničku dokumentaciju za tehničke proizvode i robu široke potrošnje;
zaštitu potrošača, posebno ekonomskih interesa potrošača, uključujući rješavanje žalbi potrošača u slučaju nedostatka na proizvodu kao i zbog pogrešno obračunate cijene (reklamacija), ostvarivanje prava iz garancije itd,
zaštitu prava intelektualne svojine (autorska i srodna prava i prava industrijske svojine);
vršenje istraga po pitanju zaštite konkurencije i drugo.

Tržišna inspekcija CG je organizovana u četiri radne cjeline, od kojih su tri na teritorijalnom principu (područne jedinice), ima 63 zaposlena, od kojih je 57 inspektora, pri čemu su 4 inspektora istovremeno koordinatori radnih cjelina. Svi inspektori su sa visokom školskom spremom (27 diplomiranih pravnika, 21 diplomiranih ekonomista, 10 diplomiranih inženjera agronomije, tehnologije, šumarstva). Tržišnom inspekcijom rukovodi glavni tržišni inspektor.

Tržišna inspekcija još ne posjeduje odgovarajući informacioni sistem, što umanjuje mogućnost praćenja podataka koji bi pomogli u što boljoj procjeni rizika za potrebe što efikasnijeg nadzora tržišta.

Edukacija inspektora: do sada su predstavnici TI, a u nekim slučajevima i svi tržišni inspektori, prošli nekoliko seminara i okruglih stolova, na teme infrastruktura kvaliteta, direktive novog i starog pristupa, direktiva o opštoj bezbjednosti proizvoda, zaštita potrošača, zaštita prava intelektualne svojine (CARDS, PLAC, TAIEX, USAID i APK-Komitet za zaštitu intelektualne svojine i drugi). TI je uključena i u obuku koju sprovodi Uprava za kadrove. Organizovana je i posjeta Tržišnoj inspekciji Slovenije radi upoznavanja sa organizacijom inspekcije, načinom rada i saradnje sa drugim državnim organima i institucijama, kao i sa funkcionisanjem RAPEX-a i drugim aspektima opšte bezbjednosti proizvoda na tržištu.

Sanitarna inspekcija i zdravstvena inspekcija su odsjek u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja i vrše nadzor na tržištu u dijelu bezbjednosti hrane, bezbjednosti hrane biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, zdravstvene ispravnosti kozmetičkih proizvoda, igračaka, deterdženata, hemikalija, kao i uslova za vršenje zdravstvenih djelatnosti, pružanja zdravstvenih usluga, prometa lijekova i medicinskih sredstava, zaštita od zaraznih bolesti, zaštita od jonizujućeg zračenja i drugo.

Odsjek za poslove zdravstveno-sanitarne inspekcije ima ukupno 37 - glavni zdravstveno-sanitarni inspektor koji rukovodi zdravstveno-sanitarnom inspekcijom, 4 zdravstvena inspektora i 1 sanitarni inspektor-koordinator. U osam područnih jedinica Zdravsveno-sanitarne inspekcije sistematizovana su 32 sanitarna inspektora. Svi inspektori su sa visokom stručnom spremom.

Uprava za lijekove i medicinska sredstva je organ uprave pod nadzorom Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja i sada ima 12 zaposlenih. U nadležnosti Uprave je registracija lijekova i medicinskih sredstava i kontrola prometa lijekova i medicinskih sredstava.

Veterinarska inspekcija je odjeljenje u Veterinarskoj upravi i ima 22 inspektora, a **fitosanitarna poljoprivredna inspekcija** je u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i ima 20 inspektora. Ove inspekcije vrše nadzor nad prometom hrane, hrane za životinje, životinja i proizvoda životinjskog porijekla, kao i sjemenskog materijala, poljoprivrednog bilja, sadnog materijala, sredstava za ishranu i zaštitu bilja i drugo (vidjeti poglavlje 3.12. - 3.12.2.Veterina i 3.12.3. Fitosanitarne mjere)

Turistička i ekološka inspekcija su u Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine. Turistička inspekcija vrši nadzor na tržištu turističkih i ugostiteljskih usluga i to: uslove koje moraju ispunjavati

subjekti koji pružaju ove usluge, isticanje kategorije ugostiteljskog objekta, pridržavanje utvrđenih normativa, objavljenih cijena usluga, propisanog radnog vremena, vođenja knjiga gostiju, žalbi, evidencije o nabavci i prodaji, reklamiranje ovih usluga i zaštitu prava intelektualne svojine u ovoj oblasti, kao i kontrolu ograničenja upotrebe duvanskih prizvoda u ugostiteljskim objektima i dr. Ova inspekcija ima glavnog inspektora i 17 inspektora, kao i još 8 angažovanih inspektora po ovlašćenju ministra.

Ekološka inspekcija vrši nadzor nad primjenom propisa iz oblasti životne sredine i drugih propisa, prati jonizujuće i nejonizujuće zračenje (izuzev u medicinske svrhe), vrši kontrolu radioaktivnosti svih vrsta roba, kao i dozvole za uvoz, izvoz i tranzit izvora jonizujućeg zračenja i supstanci koje oštećuju ozonski omotač, proizvoda koji sadrže te supstance, uključujući neopasni otpad. Pored zakonske regulative, Ekološka inspekcija primjenjuje i međunarodno ratifikovane ugovore i konvencije- Bečka konvencija, Bazelska konvencija, Montrealski protokol, CITES konvencije i dr. Ova inspekcija ima glavnog inspektora i četiri inspektora, i svi su sa visokom školskom spremom.

Pored ovih, nadzor vrše i drugi inspekcijski organi, u okviru svojih nadležnosti.

3.1.1.5.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Novi Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (koji će biti pravni osnov za preuzimanje direktiva novog i starog pristupa i donošenje tehničkih propisa) i novi Zakon o standardizaciji biće usklađeni sa osnovnim odredbama Sporazuma o tehničkim preprekama trgovini STO (vidjeti poglavlje 3.1.1.3. Ocjena usklađenosti).

Zakonom o opštoj bezbjednosti proizvoda, biće transponovane direktive 2001/95 EC o opštoj bezbjednosti proizvoda i 1987/357/EEC o proizvodima obmanjujućeg izgleda, kao i Uredba EK o usaglašenosti sa pravilima o bezbjednosti proizvoda u slučaju proizvoda uvezenih iz trećih zemalja 339/93/EEC. Ovaj Zakon će se odnositi na proizvode čija bezbjednost nije pokrivena, ili nije u potpunosti pokrivena posebnim propisima. Sadržaće odredbe o principima i aktivnostima tržišnog nadzora (praćenje proizvoda na tržištu i preduzimanje odgovarajućih mjera), o saradnji i razmjeni informacija između organa tržišnog nadzora i drugih organa u CG, o zaštitnoj klauzuli, o pravnom osnovu za saradnju sa organima država članica EU i uspostavljanju sistema brze razmjene informacija o opasnim proizvodima (RAPEX).

Nakon usvajanja Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda, Ministarstvo za ekonomski razvoj, odnosno Vlada Crne Gore, donijeće podzakonska akta koja se odnose na sadržinu i postupak obavještavanja nadležnog inspekcijskog orana od strane proizvođača i distributera i na razmjenu informacija izmjeđu nadležnih organa u CG i sa EZ.

U IV kvartalu 2008. godine biće donijet Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o inspekcijskom nadzoru, kojim će se obezbijediti usklađivanje sa Ustavom Crne Gore.

U IV kvartalu biće donijet i Zakon o zdravstvenoj inspekciji, kojim će se regulisati vršenje poslova zdravstvenog nadzora i zdravstvene kontrole nad radom zdravstvenih ustanova, od strane zdravstvenih inspektora.

U 2009. godini donijeće se novi Zakon o tržišnoj inspekciji kojim će se, shodno novom zakonodavnom okviru, obuhvatiti ukupne nadležnosti Tržišne inspekcije i tako potpuno razgraničiti nadležnosti sa drugim organima tržišnog nadzora. Na taj način će se izbjeći eventualni pozitivni i negativni sukob nadležnosti u nadzoru nad tržištem, što će istovremeno dalje doprinijeti slobodnom protoku robe i sigurnopsti na tržištu, a izvršiće se i usklađivanje sa Ustavom Crne Gore.

Takođe će biti donijeti novi Zakon o duvanu i podzakonski akti, izmjene Zakona o lijekovima i podzakonski akti, podzakonski akti za primjenu Zakona o bezbjednosti hrane, izmjene Zakona o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda, izmjene Zakona o turizmu i podzakonki akti, izmjene Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, koji obuhvataju i inspekcijskim nadzor u tim oblastima. Predviđena je razrada ostale postojeće zakonske regulative i procjena usaglašenosti sa EU regulatiom, kako bi se donošenjem novih i izmjenom postojećih propisa iz oblasti zdravstveno-sanitarnog nadzora, usaglasili sa EU legislativom.

Institucije

Planira se analiza postojeće organizacije i kadrovskih kapaciteta tržišnog nadzora i zavisno od toga utvrdiće se potrebe za reorganizacijom i novim zapošljavanjem. Ove i druge aktivnosti na daljem unapređivanju međusobne saradnje organa koji vrše tržišni nadzor i institucija koje se bave provjerom usaglašenosti proizvoda, biće predmet Strategije tržišnog nadzora, koja će se donijeti u I kvartalu 2009 godine. Strategijom će biti obuhvaćena analiza stanja u organima nadležnim za tržišni nadzor i dalje aktivnosti na usavršavanju organizacije rada, kadrovskih kapaciteta i opremanju inspekcija, sa posebnim akcentom na uvođenju informacionog sistema, a sve u cilju podizanja efikasnosti tržišnog nadzora u Crnoj Gori i potpunog ostvarivanja njegove uloge u funkciji visokog nivoa zaštite, tj.bezbjednosti proizvoda na tržištu i slobodnog protoka roba.

Nastaviće se sa usavršavanjem tržišnih inspektora po područjima (po direktivama), po posebnom planu, uz razmjenu iskustava sa organima nadzora u državama EU. Izvršiće se posebna priprema tržišnih inspektora za korišćenje softvera za razmjenu informacija, uključujući i RAPEX sistem.

Planira se tehničko opremanje Tržišne inspekcije informatičkom opremom i odgovarajućim softverom, što će omogućiti umrežavanje svih kancelarija TI u Crnoj Gori, kao i na nivou organa nadzora i međusobno povezivanje na bazu podataka. Tržišna inspekcija u okviru CARDS 2006 projekta očekuje lap-top računare (60 jedinica). Obezbijediće se uspostavljanje sistema za razmjenu podataka na nivou CG i pripremiće se uslovi za saradnju i razmjenu podataka na nivou EU, u čijoj imlementaciji se očekuje stručna podrška TRIM projekta EU.

Predviđeno je poboljšanje uslova rada Zdravstveno-sanitarne inspekcije, kao i analiza postojeće organizacije i kadrovskih kapaciteta ovog odsjeka, kako bi se preduzele mjere da te dvije inspekcije zauzmu odgovarajuće mjesto u sistemu državne uprave. Povećaće se broj zaposlenih u Upravi za lijekove i medicinska sredstva.

Nastaviće se obuka veterinarskih i fitosanitarnih inspektora za sprovođenje inspekcijskih kontrola u skladu sa inoviranom nacionalnom zakonskom regulativom i standardima EU. Obuka će se izvoditi kroz organizovanje radionica, seminara i stručnih posjeta inspekcijskim organima zemalja EU. Potrebno je poboljšati sistem brze komunikacije i razmjene podataka i izvršiti dodatnu nabavku opreme za adekvatnu veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu.

3.1.1.5.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010	2011	2012
MER - Tržišna inspekcija	Postojeća	63	65	66	68	68	70
Zdravstveno-sanitarna inspekcija (Sektor za zdravstvenu zaštitu)	Postojeća	37	37	40	45	50	58
Veterinarska inspekcija	Postojeća	22	Poglavlje 3.12.2.7.				
Poljoprivredna - Fitosanitarna inspekcija	Postojeća	20	Poglavlje 3.12.4.				

3.1.1.5.4. Finasijske potrebe

Tržišna inspekcija

	2008.	2009	2010	2011	2012
Budžetska sredstva	1.128.000 *	1.240.800	1.364.880	1.501.400	1.651.500
Strana podrška	100.000 **				

*Obuhvata bruto zarade i druge naknade zaposlenih, troškove obuke i druge materijalne troškove
**U opremi: prethodno pomenuti lap-top računari /CARDS/

Zdravstveno-sanitarna inspekcija

	2008	2009	2010	2011	2012
Budžetska sredstva	756.551 *	832,000	936.000	1.029.600	1.194.336
Strana podrška		100.000**			

*Obuhvata bruto zarade zaposlenih, kontinuiranu obuku zaposlenih, učešće stranog konsultanta
** GTZ – Zahtjev za sredstva/pomoć slijedi iz komponente "Spoljna trgovina i CEFTA". Uslovi projekta su da predstavlja podršku procesu pristupanja EU, poboljšanje uslova privređivanja i da je u vezi sa regionalnim razvojem

3.1.2. DIREKTIVE STAROG PRISTUPA

Legislativa iz domena slobodnog kretanja i bezbjednosti industrijskih proizvoda, koja je u EU načelno podijeljena na direktive starog (sektorskog) pristupa i direktive novog pristupa, u Crnoj Gori obuhvata zakone i podzakonske akte donijete na nivou prethodnih državnih zajednica, koji se i dalje primjenjuju u Crnoj Gori, kao i nove nacionalne propise, koji se postepeno usklađuju sa evropskim pravom. Imajući u vidu jedinstvene tehničke standarde za sve države članice, u cilju prevazilaženja tehničkih barijera i omogućavanja slobodnog protoka roba, odnosno jedinstvenog tržišta i jedinstvenog ekonomskog prostora, u Crnoj Gori je planirano usklađivanje tehničkog zakonodavstva Crne Gore sa direktivama starog i novog pristupa.

Okosnicu zakonodavstva u ovoj oblasti činiće novi Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, koji će biti donijet u I kvartalu 2008. godine. Taj Zakon će biti glavni pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima će se preuzimati pojedinačne direktive novog i starog pristupa.

Zakonom o opštoj bezbjednosti proizvoda, koji će takođe biti donijet u I kvartalu 2008. godine, biće transponovane direktive 2001/95 EC o opštoj bezbjednosti proizvoda i 1987/357/EEC o proizvodima obmanjujućeg izgleda, kao i Uredba EK o usaglašenosti sa pravilima o bezbjednosti proizvoda u slučaju proizvoda uvezenih iz trećih zemalja 339/93/EEC. Ovaj Zakon će se odnositi na proizvode koji nisu pokriveni posebnim propisima i koji ne sadrže sve aspekte bezbjednosti proizvoda (sve rizike). Sadržaće odredbe o principima i aktivnostima tržišnog nadzora (praćenje proizvoda na tržištu i preduzimanje odgovarajućih mjera), o saradnji i razmjeni informacija između organa tržišnog nadzora i drugih organa u CG, o zaštitnoj klauzuli, o pravnom osnovu za saradnju sa organima država članica EU i uspostavljanju sistema brze razmjene informacija o opasnim proizvodima (RAPEX).

3.1.2.1. Motorna vozila

3.1.2.1.1. Status

Imajući u vidu da je najveći broj propisa koji tretiraju tehničke zahtjeve za motorna vozila donijet prije obnove državne nezavisnosti Crne Gore, te stoga ne prate u dovoljnoj mjeri tehnički progres, u narednom periodu aktivnosti će biti usmjerene na transponovanje direktiva EU iz ove oblasti u nacionalno zakonodavstvo.

Zakonodavni okvir

U ovoj oblasti u Crnoj Gori se primjenjuju sljedeći propisi:

Zakon o standardizaciji (Sl. list CG br. 13/08)

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode o ocjenjivanju proizvoda s propisanim zahtjevima (Sl. list CG br. 44/08)

Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima (Sl. list RCG br. 72/05), koji predstavlja pravni osnov za donošenje tehničkih propisa za uređaje i opremu motornih vozila.

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju (Sl. list RCG br. 45/05)

Međunarodni sporazum o usvajanju jednoobraznih uslova za homologaciju i uzajamno priznavanje homologacije opreme i djelova vozila. Sporazum je usvojen 1958. godine, zajedno sa 49 EC pravilnika i u Crnoj Gori se primjenjuje na osnovu Odluke o proglašenju nezavisnosti Crne Gore (Sl. list RCG br. 36/06)

Pravilnik o postupku kontrole homologacijske i ekološke ispravnosti korišćenih motornih vozila prilikom uvoza (Sl. list RCG br. 42/04)

Pravilnik o posebnim uslovima za vozila kojima se obavlja javni prevoz u drumskom saobraćaju i prevoz za sopstvene potrebe (Sl. list RCG br. 62/06).

Jednoobrazni propisi, koji čine sastavni dio Sporazuma o prihvatanju jednoobraznih uslova za homologaciju i uzajamno priznavanje homologacije opreme i djelova motornih vozila, koje je svojevremeno donio Savezni zavod za standardizaciju, su sljedeći:

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju glavnih farova motornih vozila koji emituju asimetrično oboreno svjetlo i/ili veliko svjetlo koji su opremljeni sijalicama kategorije R2 (prema ECE R. 1) (Sl. list SFRJ - dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 2/69), (usklađen sa direktivama: 76/761/EEZ, 89/517/EEZ i 1999/17/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju električnih lampi sa žarenjem za svjetla za put koja emituju jedan asimetrični oboreni svjetlosni snop i jedan svjetlosni snop za put, ili jedan ili drugi od tih svjetlosnih snopova (prema ECE R.2) (Sl. list SFRJ - dodatak:Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br.2/69) ,(usklađen sa direktivama: 76/761/EEZ, 89/517/EEZ i 1999/17/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju refleksno reflektujućih uređaja za motorna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.3), (Sl. list SFRJ-dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br.2/69), (usklađen sa direktivama 76/756/EEZ, 97/29/EEZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju uređaja za osvjetljavanje zadnje registarske tablice motornih vozila (izuzimajući motocikle) i njihovih prikolica (prema ECE R.4), (Sl. list SFRJ - dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br.2/69), (usklađen sa direktivama: 76/760/EEZ, 97/31/EEZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju zaptivenih farova ("Sealed beam“) za motorna vozila, koji emituju asimetrični oboreni evropski svjetlosni snop za put ili jedan veliki svjetlosni snop za put, ili oba svjetlosna snopa (prema ECE R.5), (Sl. list SFRJ - dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 2/69), (usklađen sa direktivama: 76/761/EEZ, 89/517/EEZ i 1999/17/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju pokazivača pravca za motorna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.6) (Sl. list SFRJ - dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 2/69), (usklađen sa direktivama 76/759/EEZ, 89/277/EEZ i 1999/15/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju prednjih svjetala za označavanje vozila, zadnjih svjetala za označavanje vozila i stop svjetla motornih vozila (izuzimajući motocikle) i njihovih prikolica (prema ECE R.7) (Sl. list SFRJ - dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br.2/69), (usklađen sa direktivama: 76/758/EEZ, 89/516/EEZ i 97/30/EEZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju glavnih farova motornih vozila koji emituju asimetrično oboreno svjetlo ili veliko svjetlo ili oba i koji su opremljeni halogenim sijalicama (H1,H2 ili H3) (prema ECE R.8) (Sl. list SFRJ - dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br.2/69), (usklađen sa direktivama: 76/761/EEZ, 89/517/EEZ i 1999/17/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju vozila sa tri točka u pogledu buke (prema ECE R.9) (Sl. list SFRJ br. 16/72 - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi) ,(usklađen sa direktivama: 70/157/EEZ, 73/350/EEZ, 77/212/EEZ, 81/334/EEZ, i 89/491/EEZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju vozila u pogledu sprječavanja radio smetnji (prema ECE R.10) (Sl. list SFRJ br. 16/72 -Međunarodni ugovori i drugi sporazumi), (usklađen sa direktivama: 72/245/EEZ, 89/491/EEZ , 95/54/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju vozila opremljenih oto ili dizel motorima u pogledu emisije gasovitih zagađivača iz motora - metod mjerenja snage oto motora - metod mjerenja potrošnje goriva (prema ECE R.15) (Sl. list SFRJ br. 57/75 - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi), (usklađen sa direktivama: 70/220/EEZ, 74/290/EEZ , 77/102/EEZ, 78/665/EEZ,)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju sigurnosnih pojaseva za odrasla lica koja se nalaze u motornim vozilima (prema ECE R.16) (Sl. list SFRJ br. 47/74 - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi), (usklađen sa direktivama: 77/541/EEZ, 81/576/EEZ , 82/319/EEZ, 90/628/EEZ, 96/36/EZ, 2000/3/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju vozila u pogledu čvrstoće sjedišta i njihovog pričvršćivanja, kao i u pogledu karakteristika naslona za glavu, koji mogu biti ugrađeni na ta sjedišta (prema ECE R.17) (Sl. list SFRJ br. 47/74 - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi), (usklađen sa direktivama: 74/408/EEZ, 81/577/EEZ, 96/37/EZ)

Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju svjetla za maglu motornih vozila (prema ECE R.19) (Sl. list SFRJ br. 14/75 - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi), (usklađen sa direktivama: 76/762/EEZ, 1999/18/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije vozila u pogledu brava i uređaja za pričvršćivanje vrata (prema ECE R.11) (Sl. list SFRJ br. 59/90 - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi), (usklađen sa direktivama: 70/387/EEZ, 98/90/EZ, 2001/31/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila u pogledu kočenja (prema ECE R.13) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 54/85, 26/89), (usklađen sa direktivama: 71/320/EEC, 74/132/EEC, 75/524/EEC, 79/489/EEC, 85/647/EEC, 88/194/EEC, 91/422/EEC, 98/12/EEC)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila u pogledu priključaka za sigurnosne pojaseve u putničkim automobilima (prema ECE R.14) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 4/85), (usklađen sa direktivama: 76/115/EEZ, 81/575/EEZ, 82/318/EEZ, 90/629/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila u pogledu zaštite od neovlašćene upotrebe (prema ECE R.18) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 11/85, 1/87, 23/88), (usklađen sa direktivama: 74/61/EEZ, 95/56/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila u pogledu njihove unutrašnje opreme (prema ECE R.21) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 70/90), (usklađen sa direktivama: 74/60/EEZ, 78/632/EEZ, 2000/4/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije zaštitnih kaciga za vozače bicikla sa motorom i motocikla i putnike na tim vozilima (prema ECE R.22) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 18/88)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije svjetala za vožnju unazad za motorna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.23) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 59/90), (usklađen sa direktivama: 77/539/EEZ, 97/32/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije: I dizel motora u pogledu vidljivih gasovitih zagađivača; II motornih vozila u pogledu ugradnje homologovanog motora; III motornih vozila opremljenih sa dizel motorima u pogledu vidljivih gasovitih zagađivača; IV jednobrazni propisi za mjerenje snage dizel motora (prema ECE R.24) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 11/85, 1/87), (usklađen sa direktivama: 72/306/EEZ, 89/491/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije naslona za glavu na sjedištima motornih vozila (prema ECE R.25) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 59/90), (usklađen sa direktivama: 78/937/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije u pogledu njihovih spoljašnjih ispusta (prema ECE R.26) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 70/90), (usklađen sa direktivama: 74/483/EEZ, 79/488/EEZ, 87/354/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije pneumatika za putnička vozila i njihove prikolice (prema ECE R.30) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 43/83), (usklađen sa direktivama: 92/23/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije vozila u pogledu rasporeda noćnih komandi (prema ECE R.35) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 59/90)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije sijalica sa užarenim vlaknom za motorna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.37) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 4/85), (usklađen sa direktivama: 76/761/EEZ, 89/517/EEZ, 1999/17/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije zadnjih svjetala za maglu za motorna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.38) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 59/90), (usklađen sa direktivama: 77/538/EEZ, 89/517/EEZ, 1999/14/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije vozila u pogledu brzinomjera i njegove ugradnje u vozilo (prema ECE R.39) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 11/85, 1/87), (usklađen sa direktivama: 75/443/EEZ, 97/39/EZ, 2000/7/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motocikla sa oto-motorima u pogledu emisije gasovitih zagađivača iz motora (prema ECE R.40) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 60/86)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motocikla u pogledu buke (prema ECE R.41) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 60/86), (usklađen sa direktivama: 78/1015/EEZ, 87/56/EEZ, 89/235/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih sigurnosnih stakala i materijala za njihovu ugradnju za motorna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.43) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 68/85),

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije bicikla sa oto-motorima u pogledu emisije gasovitih zagađivača iz motora (prema ECE R.47) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 60/86)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije vozila u pogledu ugradnje svjetlosnih i svjetlosno-signalnih uređaja (prema ECE R.48) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 68/85, 1/87, 46/87), (usklađen sa direktivama: 76/756/EEZ, 80/233/EEZ, 82/244/EEZ, 83/276/EEZ, 84/8/EEZ, 89/278/EEZ, 91/663/EEZ, 97/28/EEZ)

Jednoobrazni tehnički uslovi o ispitivanju i sprovođenju homologacije dizel motora i motora na prirodni gas (PG) kao i oto motora na tečni naftni gas (TNG) i vozila opremljena dizel motorima na PG i oto motorima na TNG, u pogledu emisije zagađivača od motora (prema ECE R.49) (Na osnovu Naredbe o homologaciji Sl. list SRJ br. 60/02, 64/02), (usklađen sa direktivama: 88/77/EEZ, 1999/96/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije prednjih pozicionih svjetala, zadnjih pozicionih svjetala, stop-svjetla, pokazivači pravca i svjetla zadnje registracione tablice za bicikle sa motorom, motocikle i vozila koja se tretiraju kao takva (prema ECE R.50) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 67/86)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila sa najmanje četiri točka u pogledu buke (prema ECE R.51) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 48/84, 1/87), (usklađen sa direktivama: 70/157/EEZ, 81/334/EEZ, 84/424/EEZ, 89/491/EEZ, 92/97/EEZ, 96/20/EZ, 1999/101/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motocikla u pogledu ugradnje svjetlosnih i svjetlosno-signalnih uređaja (prema ECE R.53) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 68/85), (usklađen sa direktivama: 93/92/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije pneumatika za privredna vozila i njihove prikolice (prema ECE R.54) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 11/85), (usklađen sa direktivama: 92/23/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije mehaničkih uređaja za spajanje vučnih i priključnih vozila (prema ECE R.55) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 63/89),

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije farova za bicikle sa motorom i vozila koja se tretiraju kao takva (prema ECE R.56) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 67/86)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije farova za motocikle, i vozila koja se tretiraju kao takva (prema ECE R.57) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 68/85)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije: I zadnjih zaštitnih uređaja (ZZU), II vozila u odnosu na ugradnju zadnjih zaštitnih uređaja (ZZU) koji imaju homologaciju tipa; III vozila u odnosu na zaštitu sa zadnje strane (ZZ) (prema ECE R.58) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 85/87), (usklađen sa direktivama: 70/221/EEZ, 79/490/EEZ, 97/19/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije zamjenljivih sistema za smanjenje buke (prema ECE R.59) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 43/92), (usklađen sa direktivama: 81/334/EEZ, 89/491/EEZ, 96/20/EZ, 1999/101/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije bicikla sa motorom, u pogledu buke (prema ECE R.63) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 73/87)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila u odnosu na mjerenje maksimalane brzine (prema ECE R.68) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 17/92)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje homologacije tabli za označavanje sporih vozila (po konstrukciji) i njihovih prikolica, koje se postavljaju na zadnju stranu vozila i njihovih prikolica (prema ECE R.69) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 24/90)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije tabli za označavanje teških i drugih vozila, koje se postavljaju na zadnju stranu vozila (prema ECE R.70) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 24/90)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije teretnih vozila, prikolica i poluprikolica u odnosu na bočnu zaštitu (prema ECE R.73) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 43/92), (usklađen sa direktivama: 89/297/EEZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije bicikala sa motorom i motocikla u pogledu kočenja (prema ECE R.78) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 17/89), (usklađen sa direktivama: 93/14/EEZ)

Jednoobrazni tehnički uslovi za ispitivanje i sprovođenje homologacije vozila u odnosu na emisije zagađivača iz motora od goriva koje zahtjeva motor (prema ECE R.83) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 61/02), (usklađen sa direktivama: 70/220/EEZ, 83/351/EEZ, 88/76/EEZ, 88/436/EEZ, 89/491/EEZ, 91/441/EEZ, 94/12/EZ, 96/69/EEZ, 98/69/EZ, 98/77/EZ, 1999/102/EZ, 2001/1/EZ)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motornih vozila opremljenih motorima sa unutrašnjim sagorijevanjem u odnosu na mjerenje potrošnje goriva (prema ECE R.84) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 24/92), (usklađen sa direktivama 80/1268/EEZ, 89/491/EEZ, 93/116/EZ, 1999/100/EZ,)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije motora sa unutrašnjim sagorijevanjem koji služe za pogon motornih vozila kategorije M i N u smislu mjerenja neto snage (prema ECE R.85) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 12/92), (usklađen sa direktivama 80/1269/EEZ, 88/195/EEZ, 89/491/EEZ, 97/21/EZ, 1999/99/EZ)

Jednoobrazni tehnički uslovi o ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije vozila namijenjenih za prevoz opasnih materijala u odnosu na njihove specifične konstrukcione karakteristike (prema ECE R.105) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 48/02), (usklađen sa direktivama 98/91/EZ)

Jednoobrazni tehnički uslovi o ispitivanje i sprovođenje homologacije farova za motorna vozila koja emituju asimetričan snop velikog svjetla ili snop oborenog svjetla ili oba,opremljeni sijalicama sa užarenim vlaknom (prema ECE R.112) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SRJ br. 46/02)

Jednoobrazni propisi za ispitivanje i sprovođenje obavezne homologacije zvučnih uređaja za upozorenje, kao i motornih vozila u pogledu zvučnih signala (prema ECE R.28) (Na osnovu Naredbe o obaveznoj homologaciji Sl. list SFRJ br. 60/86) (usklađen sa direktivama 70/388/EEZ)

Naredba o vozilima koja moraju za međunarodni drumski prevoz robe biti snadbjevena potvrdom o ispunjavanju tehničkih uslova u pogledu buke i emisije zagađivača (Sl. list SRJ br.27/92)

Takođe, u cilju većeg stepena zaštite životne sredine, donijeta je Odluka o uslovima koje moraju da ispunjavaju korišćena motorna vozila koja se uvoze (Sl. list RCG br. 44/07), kojom je između ostalog kao obavezujući za vozila uveden minimalno standard EURO 3, koji se odnosi na izduvnu emisiju vozila i nivo buke vozila. Ovom Odlukom u nacionalno zakonodavstvo transponovane su direktive EU 70/220/EEZ, 98/69/EC, 88/77/EEZ, 1999/96/EC, 96/20/EEC i 70/157/EEC, koje odgovaraju Pravilnicima UN/ECE.

Institucionalni okvir

Za donošenje tehničkih propisa za uređaje i opremu motornih vozila, prema Uredbi o određivanju organa koji preuzimaju nadležnosti organa iz Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (Sl. list RCG br. 56/06), proizilazi da su nadležna ona ministarstva u čiji djelokrug spada materija koja se uređuje tehničkim propisima.

Odlukom o osnivanju Instituta za standardizaciju Crne Gore (Sl. list RCG br.21/2007) osnovan je Institut za ostvarivanje ciljeva standardizacije i donošenje crnogorskih standarda i srodnih dokumenata. Članom 4 stav 1 nevedene Odluke Institutu je, pored ostalog, dato u nadležnost donošenje, razvoj, preispitivanje, izmjena, dopuna i povlačenje crnogorskih standarda i srodnih dokumenata, kao i davanje osnove za izradu tehničkih propisa. Shodno, članu 4 stav 1 tačka 15 iste Odluke, Institut obezbjeđuje usaglašenost crnogorskih standarda i srodnih dokumenata sa evropskim i međunarodnim standardima i srodnim dokumentima. Institut je u obavezi da pripremi osnovu za izradu predmetnih tehničkih propisa.

3.1.2.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima i Zakon o standardizaciji su osnov za donošenje standarda i tehničkih propisa, između ostalog, i za motorna vozila. Za njihovu pripremu nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj.Zakoni će biti donijeti u prvoj polovini 2008. godine.

Pravilnik o načinu provjere ispunjenosti uslova, obrascu i sadržini certifikata i visini naknade za korišćen motorna vozila koja se uvoze biće donešen u drugom kvartalu 2008. godine.

Predviđeno je usklađivanje u području motornih vozila kategorije M, N, O (vozila koja imaju najmanje 4 točka) i kategorije L (vozila koja imaju 3 ili 4 točka) donošenjem nacionalnih propisa.

U cilju postizanja većeg stepena harmonizacije nacionalnih propisa koji se odnose na motorna vozila u četvrtom kvartalu 2008. godine biće donijet novi Pravilnik o dimenzijama, ukupnim masama i osovinskom opterećenju vozila i o osnovnim uslovima koje moraju da ispunjavaju uređaji i oprema na vozilima u saobraćaju na putevima. Navedeni Pravilnik biće u potpunosti usklađen sa direktivama EU iz ove oblasti.

Institucije

Planira se formiranje radne grupe sastavljene od predstavnika ministarstava i institucija u čiji djelokrug nadležnosti spada tehničko zakonodavstvo iz ove oblasti, a koji će biti sastavljeni od Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva za ekonomski razvoj, Instituta za standardizaciju i Mašinskog fakulteta koja će raditi na harmonizaciji tehničkog zakonodavstva vezano za motorna vozila sa direktivama Evropske unije iz ove oblasti.

Tokom 2008. i 2009. godine nastaviće se jačanje administrativnih kapaciteta, kako u sektoru drumskog saobraćaja pri Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Ministarstvu unutrašnjih poslova, tako i u samom Institutu za standardizaciju Crne Gore, što će doprinijeti efikasnijem donošenju i implementaciji propisa iz ove oblasti, kao i harmonizaciji nacionalnih propisa sa propisima EU.

3.1.2.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U okviru srednjoročnih aktivnosti, planirano je dalje nastavljanje procesa usklađivanja nacionalnog zakonodavstva na području tehničkog i bezbjednosnog zakonodavstva u drumskom saobraćaju, transponovanjem direktiva EU u zakonska i podzakonska akta.

Na taj način propisi koji nijesu u dovoljnoj mjeri usklađeni sa zakonodavstvom EU biće stavljeni van pravne snage, odnosno zamijenjeni aktima EU koje će biti transponovane relevantne direktive EU koje tretiraju pitanje motornih vozila.

Takođe, u cilju što većeg stepena zaštite životne sredine, planirano je donošenje nove Odluke o uslovima koje moraju da ispunjavaju motorna vozila koja se uvoze, kojom će se uslovi zaštite životne sredine i zdravlja ljudi smatrati ispunjenim ako je vozilo opremljeno motorom minimalnog standarda EURO 4, kojom će se u nacionalno zakonodavstvo transponovati Direktiva 2005/55 EC (koja se odnosi na približavanje zakona zemalja članica u pogledu mjera koje treba da se preduzmu protiv emisije gasova i čvrstih čestica iz dizel motora za upotrebu u vozilima i emisije gasova i zagađivača iz otto motora (na benzinski pogon) - OJ, L 275, 20.10.2005., str. 1) koji se odnose na izduvnu emisiju vozila i nivo buke vozila. Donošenjem pomenutog propisa biće ispunjena i obaveza iz Zajedničke deklaracije koja prati Protokol IV, a koja predviđa obavezu ispunjavanja standarda EURO 4 za motore koji se koriste u vozilima za prevoz teškog tereta.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MSPT - Sektor drumskog, vazdušnog saobraćaja i puteva	postojeća	6	7	9	13	14	14
Direkcija za saobraćaj	postojeća	40	40	61	64	64	64

Finansijske potrebe MSPT - Direkcija za saobraćaj

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	24.183.626	25.876.480	27.687.834	29.625.982	31.699.801

3.1.2.2. Hemijski proizvodi

3.1.2.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o hemikalijama (Sl. list RCG br. 11/2007), prvi je zakon iz ove oblasti u CG. Zakonom se utvrđuju postupak prijavljivanja i stavljanja u promet novih i postojećih hemikalija, postupak ocjenjivanja i procjene rizika od hemikalija, klasifikacija, pakovanje i označavanje hemikalija, uvoz i izvoz, i druga pitanja od značaja za zaštitu života i zdravlja ljudi i životne sredine. Zakon je usaglašen sa pravom Evropske unije, koji se odnosi na ovu materiju, kao i standardima prava konkurencije.

Institucionalni okvir

Za oblast hemijskih proizvoda i implementaciju Zakona o hemikalijama nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja. U okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu, koji daje mišljenje o propisima iz oblasti zdravstvene zaštite, odnosno Odsjeka za zdravstvenu zaštitu, jedan službenik radi na izdavanju saglasnosti za prevoz otrova.

Odsjek za poslove zdravstveno-sanitarne inspekcije u okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu, pored ostalih poslova, vrši kontrolu i nad proizvodnjom i prometom lijekova i otrova. Inspekcijski nadzor u okviru nadležnosti Ministarstva vrši sanitarna inspekcija u skladu sa zakonom kojim se utvrđuje inspekcijski nadzor. Ukupno 13 sanitarnih inspektora angažovano je, pored ostalih nadležnosti (uvoz namirnica i predmeta opšte upotrebe, kontrola nad sredstvima i putnicima u međunarodnom saobraćaju, itd), i na poslovima nadzora nad uvozom hemikalija.

Javna Ustanova Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore je ustanova (Odluka o osnivanju JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore Sl. list RCG br. 40/96) koja obavlja poslove od javnog interesa. Djelatnost Centra obuhvata sprovođenje ekotoksikoloških ispitivanja svih segmenata životne sredine, i to vazduha, vode, mora, zemljišta, flore i faune, klimatskih promjena, jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja, buke i vibracije, kao i izrada posebnih toksikoloških studija, analiza i programa za potrebe državnih organa, naučno-istraživačkih ustanova i preduzeća i drugih subjekata. Broj stalno zaposlenih u Centru iznosi 62.

3.1.2.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Pravilnik o uslovima i principima i načinu klasifikovanja, pakovanja i označavanja hemikalija (u skladu sa članom 37 Zakona o hemikalijama) - u III kvartalu 2008 godine.
Pravilnik o ograničenju i zabrani hemikalija na tržištu, u III kvartalu 2008 godine.
Zakon o ratifikaciji Roterdamske Konvencije u IV kvartalu 2008 godine.
Pravilnik o PIC postupku - Prior Consent Procedure odnosno saglasnost po prethodnom obavještavanju , obrazac formulara dozvole za uvoz i izvoz, (u skladu sa Roterdamskom konvencijom, u IV kvartalu 2008 godine
Nacionalni program hemijske bezbjednosti će se donijeti u II kvartalu 2009. godine u skladu sa članom 77 stav 2 Zakona o hemikalijama, za period od četiri godine i imajući u vidu SAICM Overarching Policy Strategy. On se zasniva na procjeni stanja i sagledavanju problema u oblasti upravljanja hemikalijama. Nacionalnim programom se difinišu srednjoročni i dugoročni nacionalni strateški ciljevi i prioritetni zadaci na svim područjima hemijske bezbjednosti.
Pravilnik o postupku prijavljivanja nove hemikalije, u I kvartalu 2009. godine.
Pravilnik o vrstama, sadržaju, ocjeni rizika i načinu vođenja Liste postojećih i prioritetnih postojećih hemikalija, II kvartal 2009 godine
Zakon o biocidima, u skladu sa Direktivom 31998L0008, biće donešen u III kvartalu 2009 godine.

Institucije

Za donošenje planiranih propisa nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, uz prethodnu saglasnost Ministarstva turizma i zaštite životne sredine.

Savjet za bezbjedno upravljanje hemikalijama biće osnovan u I kvartalu 2009 godine, u skladu sa članom 77 stav1 Zakona o hemikalijama. U skladu sa članom 64 i 65 Zakona o hemikalijama, Savjet se osniva radi davanja predloga za odlučivanje o stručnim pitanjima i za stručnu pomoć u postupku donošenja odluka i pripreme propisa iz oblasti hemikalija. Savjet za upravljanje hemikalijama obavljaće savjetodavne poslove koji se odnose na izradu Nacionalnog programa hemijske bezbjednosti, razmjenu informacija u vezi sa hemijskom bezbjednošću na nacionalnom i međunarodnom nivou i predlaganje rješenja i sprovođenje aktivnosti u području hemijske bezbjednosti.

Neophodno je ovlastiti laboratorije (JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore) za ocjenu hemikalija i procjenu rizika u prvom kvartalu 2009. godine u skladu sa članom 73 Zakona o hemikalijama.

3.1.2.2.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U srednjoročnom periodu od 2010. do 2012. godine biće donijeti sljedeći propisi:

Pravilnik o inspekciji i verifikaciji DLP, u prvom kvartalu 2010. godine.
Pravilnik o postupku, metodologiji i principima ocjene hemikalija i procjene rizika, u trećem kvartalu 2010. godine.
Izmjene i dopune Zakona o hemikalijama biće donijete u trećem kvartalu 2011. godine radi usklađivanja sa novim REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals establishing a Europian Chemicals Agency ... -32006R1907).

Institucije

Odgovornost za realizaciju navedenih aktivnosti nosi Ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, kao i organ državne uprave odgovoran za poslove zaštite životne sredine.
Uspostavljanje, obuka i vođenje informacionog sistema za hemikalije u okviru Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja planirani su u prvom kvartalu 2011 godine.

3.1.2.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS - Sektor za zdravstvenu zaštitu	postojeća	1	2	2	2	2	2
Savjet za upravljanje hemikalijama	planirana	-	7	7	7	7	7

Napomena: Korisnici budžeta (Odsjek za poslove zdravstveno-sanitarne inspekcije u okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu) je obuhvaćen u Poglavljima 3.1.2.4, 3.1.2.5. i 3.1.3.3.

3.1.2.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	115.000	78.000	65.400	73.000	57.600
Strana podrška	12.400	20.900	16.000	18.900	21.800

Napomena: Korisnici budžeta (Odsjek za poslove zdravstveno-sanitarne inspekcije u okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu) je obuhvaćen u Poglavlju 3.1.2.4, 3.1.2.5 i 3.1.3.3.

3.1.2.3. Farmaceutski proizvodi

3.1.2.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Nacionalni pravni okvir koji se odnosi na farmaceutske proizvode obuhvata Zakon o lijekovima i više podzakonskih akata.

Zakon o lijekovima (Sl. list RCG 80/ 2004) donijet je sa ciljem da se u oblasti lijekova postave standardi zaštite zdravlja koji odgovaraju evropskim mjerilima, kao i da se farmaceutskoj industriji i ostalim učesnicima u zdravstvenoj zaštiti i prometu lijekova omoguće bolji uslovi za razvoj i konkurentnost. Zakon je obezbijedio okvir da se u postupku proizvodnje, prometa, distribucije i

kontrole kvaliteta obezbijede kvalitetni, bezbjedni i efikasni lijekovi kao preduslov za kvalitetnu i bezbjednu zdravstvenu zaštitu.

Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje dozvole za stavljanje lijeka u promet (Sl. list RCG br. 54/06) detaljno uređuje uslove, način i postupak izdavanja dozvole za stavljanje lijeka u promet. Utvrđeno je šta najmaje mora da sadrži zahtjev za stavljanje lijeka u promet u odnosu na administrativne podatke, farmaceutsko-biološke podatke, farmakološko-toksikološke i kliničke podatke.

U ovoj oblasti primjenjuje se i Uredba o kriterijima za formiranje maksimalnih cijena lijekova (Sl. list RCG br. 50/07).

Zakon o lijekovima i podzakonski akti djelimično su usklađeni sa pravom EU u ovoj oblasti.

Institucionalni okvir

Za politiku lijekova i medicinskih sredstava nadležni su Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstvo poljoprivrede i veterinarstva i Uprava za lijekove i medicinska sredstva.

Uprava za lijekove i medicinska sredstva osnovana je u novembru 2006. godine, na osnovu Uredbe o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG 72/06). Organizacionu strukturu Uprave čine 2 sektora, služba za opšte poslove i odjeljenje za informacioni sistem. Trenutno je zaposleno 10 službenika, a Pravilnikom o sistematizaciji predviđeno je 27 službenika.

3.1.2.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Strategija politike iz oblasti lijekova biće donijeta 2008. godini. Strategija će definisati stanje u oblasti lijekova i medicinskih sredstava, ciljeve, prioritete i način njihovog postizanja, potrebne resurse za efikasno sprovođenje pravila o lijekovima i medicinskim sredstvima, njihovu bezbjednost, kvalitet i efikasnost, kao i dostupnost. Krajni cilj je potpuna harmonizacija uslova prometa lijekova i medicinskih sredstava sa Acquis-em i efikasna implementacija ovih pravila kroz funkcionalnost nezavisnog nadležnog organa da bi se omogućila efikasna politika u oblasti kvaliteta, bezbjednosti i efikasnosti lijekova i medicinskih sredstava

Usvajanje izmjena Zakona o lijekovima, planirano za drugi kvartal 2008. godine, omogućiće osnivanje u potpunosti nezavisne regulatorne Agencije za lijekove.

Tokom 2008. i 2009. godine biće donijeta sljedeća podzakonska akta:

- Pravilnik o kliničkom ispitivanju lijekova za upotrebu u humanoj medicini sa osnovama dobre kliničke prakse u kliničkom ispitivanju lijekova
  - Prilog 1 zahtjev za odobrenje kliničkog ispitivanja/prijava kliničkog ispitivanja
  - Prilog 2 zahtjev za odobrenje izmjena i dopuna kliničkog ispitivanja
  - Prilog 3 prijava o neželjenom dejstvu lijeka koji se ispituje
  - Prilog 4 obavještenje o završetku kliničkog ispitivanja
- Pravilnik o kliničkom ispitivanju veterinarskih lijekova sa osnovama dobre kliničke prakse u kliničkom ispitivanju veterinarskih lijekova
  - Prilog 1 Zahtjev za odobrenje kliničkog ispitivanja/prijava kliničkog ispitivanja
  - Prilog 2 Zahtjev za odobrenje izmjena i dopuna kliničkog ispitivanja
  - Prilog 3 Prijava o neželjenom dejstvu lijeka koji se ispituje u veterinarskoj medicini
  - Prilog 4 Obavještenje o završetku kliničkog ispitivanja
- Pravilnik o obilježavanju lijekova
- Pravilnik o obavještavanju o lijekovima i reklamiranju lijekova
- Pravilnik o vrsti, opsegu i načinu farmaceutsko-hemijsko-biološkog i mikrobiološkog (analitičkog) ispitivanja lijekova za veterinarsku upotrebu
- Pravilnik o vrsti, opsegu i načinu farmaceutsko-hemijsko-biološkog i mikrobiološkog (analitičkog) ispitivanja lijekova za upotrebu u humanoj medicini
- Pravilnik o kontroli kvaliteta lijekova
- Pravilnik o farmakološko-toksikološkom ispitivanju lijekova
- Pravilnik o farmakološko-toksikološkom ispitivanju lijekova za upotrebu u veterinarskoj medicini
- Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati proizvođači lijekova
- Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica koja vrše promet lijekovima na veliko

Pravilnik o farmakovigilanci
Pravilnik o uvozu lijekova
Pravilnik o tradicionalnim biljnim lijekovima
- Prilog 1 zahtjev za dobijanje dozvole za stavljanje tradicionalnog/biljnog lijeka u promet
- Prilog 2 Zahtjev za obnovu dozvole za stavljanje tradicionalnog/ biljnog lijeka u promet
- Prilog 3 Zahtjev za prijavu promjena za tradicionalni/biljni lijek
- Prilog 4 Zahtjev za prekid važnosti dozvole za stavljanje tradicionalnog lijeka u promet
- Prilog 5 Zahtjev za prenos dozvole za stavljanje tradicionalnog/biljnog lijeka u promet

Pravilnik o homeopatskim lijekovima
- Prilog 1 Zahtjev za dobijanje dozvole za stavljanje homeopatskog lijeka u promet
- Prilog 2 Zahtjev za obnovu dozvole za stavljanje homeopatskog lijeka u promet
- Prilog 3 Zahtjev za prijavu promjena za homeopatski lijek
- Prilog 4 Zahtjev za prestanak važnosti dozvole za stavljanje homeopatskog lijeka u Promet
- Prilog 5 Zahtjev za prenos dozvole za stavljanje homeopatskog lijeka u promet.

Institucije

Uprava za lijekove ima zaposlene stručne kadrove iz oblasti farmacije, medicine i stomatologije, a u toku je i prijem službenika veterinarske struke. Za optimalan rad Uprave, odnosno za obavljanje uskospecijalističkog programa potrebno je edukovati specijalistički kadar iz oblasti kontrole kvaliteta lijekova, tehnologije, kliničkih ispitivanja, uspostavljanje sistema farmakovigilance. Takođe je potrebno edukovati članove komisija i spoljne eksperte o novim regulativnim uslovima lijekova i medicinskih sredstava u prometu.

Prioriteti u ovom periodu su:

Instalacija i razvoj specifičnog informacionog sistema.

Snaženje inspekcijskog sektora u Ministarstvu zdravlja i Upravi za lijekove , posebno iz oblasti kontrole proizvodnje, tj. poštovanja dobre proizvođačke prakse, dobre prakse u distribuciji i skladištenju lijekova, laboratorijske kontrole, kao i inspekcijskog nadzora kliničkih ispitivanja.

Kontinuirana edukacija zaposlenih u Upravi za lijekove i Ministarstvu zdravlja kroz programe i projekte koji će biti kandidovani Upravi za kadrove Crne Gore i drugim institucijama.

3.1.2.3.3. Srednjoročni prioriteti

U periodu do 2012. godine nastaviće se usklađivanje zakonskih odredbi i podzakonskih akata sa izmjenama i dopunama direktiva Evropske unije. Takođe je planirana promjena pravnog statusa Uprave za lijekove u Agenciju za lijekove, što podrazumijeva status pravnog lica sa žiro računom i finansiranje iz sopstvenih izvora.

U odnosu na status Uprave koja je finansirana iz budžeta države, Agencija za lijekove biće nezavisna i samostalna. Do 2010. godine predviđeno je uvođenje sistema kvaliteta za Agenciju za lijekove i medicinska sredstva.

3.1.2.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS - Uprava za lijekove	Postojeća	10	27	33	0	0	0-
Agencija za lijekove	Planirana	0	0	0	40	45	50

3.1.2.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva:	522.048,30	400.547,70	-	-	-
Sopstvena sredstva – AzL	-	-	485.257,00	564.386,50	643.996,00
Strana podrška:	200.000,00	160.000,00	130.000,00	100.000,00	80.000,00

Napomena: Budžetska sredstva obuhvataju izradu podzakonskih akata, kontinuiranu obuku zaposlenih i učešće stranog konsultanata
Za stranu podršku planirani su Razvojna Banka Savjeta Evrope, Evropska banka za rekonstrukciju, Twining program i kredit Svjetske banke

3.1.2.4. - 3.1.2.8. Kozmetički proizvodi, deterdženti, staklo, tekstil i obuća

U oblasti koje pokrivaju direktive starog pristupa za kozmetičke proizvode, deterdžente, staklo, tekstil, obuću i drvo u Crnoj Gori se primjenjuju zakoni i podzakonski akti donijeti u Crnoj Gori ili u ranijem periodu (SRJ,SCG), a odnose se generalno na ispravnost životnih namirnica i predmeta opšte upotrebe, alii nisu harmonizovani sa pravom EU. U Crnoj Gori je 2007. godine donijet Zakon o bezbjednosti hrane (Sl. list br.14/07), a za ostale proizvode planira se donošenje Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima u I kvartalu 2008. godine. Ovaj Zakon biće usklađen sa takozvanom notifikacionom direktivom, 98/34/EC, a na osnovu Zakonu donosiće se odgovarajući podzakonski akti za pojedine proizvode, koji će biti usklađeni sa relevantnim propisima Acquisa. Takođe, u I kvartalu 2008. godine biće donijet Zakon o opštoj bezbjednosti proizvoda, kojim će se urediti bezbjednost svih proizvoda koji nisu obuhvaćeni nijednom direktivom starog ili novog pristupa.

Zakonodavni okvir

Pregled važećih propisa koji se djelimično odnose na kozmetičke proizvode, deterdžente, staklo, tekstil, obuću i drvo:

Zakon o zdravstvenoj ispravnosti životnih namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SRJ, 37/02) i podzakonska akta koja su donešena na osnovu ovog zakona:

- Pravilnik o uslovima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe koji se mogu stavljati u promet (Sl. list SFRJ, br. 18/91);
- Pravilnik o uslovima u pogledu stručnih kadrova, prostorije i opreme koje moraju da ispunjavaju zdravstvene i druge organizacije za vršenje analiza i superanaliza namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SRJ, br. 60/02);
- Upustvo o načinu uzimanja uzoraka za obavljanje analiza i super analiza namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SFRJ, br. 60/1978);
- Pravilnik o metodama za određivanja Ph vrijednosti i količine toksičnih metala i nemetala u sredstvima za održavanje lične higijene, njegu i uljepšavanje lica i tijela i za utvrđivanje mikrobiološke ispravnosti tih sredstava (Sl. list SFRJ, br. 46/1983);

Zakon o zdravstvenom nadzoru nad životnim namirnicama i predmetima opšte upotrebe (Sl. list SRCG, br. 4/88) i podzakonska akta koja su donešena na osnovu ovog zakona:

- Pravilnik o uslovima i načinu ispitivanja namirnica i predmeta opšte upotrebe u toku njihove proizvodnje i načinu vođenja evidencije o izvršenim ispitivanjima (Sl. list SRCG, br. 8/75);
- Pravilnik o posebnoj radnoj odjeći i obući lica u proizvodnji i prometu koji dolaze u neposredan dodir sa životnim namirnicama i lica koja rade u proizvodnji i prometu sradstava za održavanje lične higijene, njegu i uljepšavanje lica i tijela (Sl. list SRCG, br. 16/80);

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (Sl. list RCG br. 32/05) i podzakonska akta:

- Odluka o načinu vršenja obaveznih zdravstvenih pregleda određenih kategorija zaposlenih, drugig lica i kliconoša (Sl. list SRJ , br. 27/97);
- Pravilnik o vrsti i obimu zdravstvenih pregleda zaposlenih lica koja podliježu zdravstvenom nadzoru i nad kliconošama određenih zaraznih bolesti (Sl. list SRCG, br. 3/89).

Institucionalni okvir

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja - Sektor zdravstvene zaštite, u čijem sastavu je organizovana Zdravstveno-sanitarna inspekcija, nadležno je za oblast zdravstvene ispravnosti i inspekcijski nadzor iz oblasti koja uključuje i kozmetičke proizvode i deterdžente.

Ministarstvo za ekonomski razvoj nadležno je da na osnovu Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, donese odgovarajuća podzakonska akta, odnosno pravilnike koji se odnose na tekstil, staklo, obuću i drvo, za koje je takođe nadležno to ministarstvo. Srednjoročno posmatrano, nije planirano osnivanje novih institucija, već će se u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj konstantno vršiti jačanje kapaciteta kroz adekvatne obuke zaposlenih.

Javna zdravstvena ustanova Institut za javno zdravlje, kao visoko specijalizovana ustanova, usmjerena je na očuvanje i unapređenje zdravlja građana time što predlaže i sprovodi mjere za zaštitu

i promociju zdravlja u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta za opštu upotrebu i vrši laboratorijske analize u cilju ispitivanja zdravstvene ispravnosti.

Aktivnosti u srednjoročnom periodu će biti usmjerene prema implementaciji usvojene legislative.

Kratkoročni prioriteti

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima biće donijet u I kvartalu 2008. godine, a na osnovu njega biće donijeti pojedinačni pravilnici za kozmetičke proizvode, deterdžente, staklo, tekstil, obuću i drvo.

3.1.2.4. Kozmetički proizvodi

Na osnovu Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, u IV kvartalu 2011. godine biće donijet Pravilnik o kozmetičkim proizvodima usklađen sa EU uredbama 76/768/EZ i 907/2006, koje se odnose na kozmetičke proizvode.

3.1.2.5. Deterdženti

Pravilnik o deterdžentima, koji će biti usklađen sa Uredbom 648/2004/EZ koja se odnosi na deterdžente, biće donijet u IV kvartalu 2011. godine.

3.1.2.6. Staklo

Donošenjem podzakonskog akta – Pravilnika za proizvode od kristalnog stakla, koji se predviđa u II kvartalu 2010. godine, biće prenijeta u crnogorsko zakonodavstvo direktiva 31969L0493, koja se odnosi na proizvode od kristalnog stakla.

3.1.2.7. Tekstil

Na osnovu Zakona o o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, u II kvartalu 2010. godine biće usvojena podzakonska akta kojima će se u nacionalni pravni okvir prenijeti direktive za tekstil (31996L0074; 31997L0037; 32004L0034; 31996L0073; 31973L0044; 32007L0004; 32007L0003; 32006L0002; 32003L0003).

3.1.2.8. Obuća

Na osnovu Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, u drugom kvartalu 2010. godine biće usvojen Pravilnik kojim će se u crnogorsko zakonodavstvo transponovati direktiva za obuću 31994L0011.

Institucionalni okvir

Za regulativu u oblasti stakla, tekstila i obuće nadležno je MER, u okviru koga Sektor za industriju i preduzetništvo, odnosno Odsjek za industrijski razvoj i restrukturiranje industrije, sa četvoro zaposlenih.

3.1.2.9. Drvo

Na osnovu Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, biće usvojen Zakon o klasifikaciji neobrađenog drva, koji će biti usklađen sa Direktivom Vijeća 68/89/EEZ, a zatim i Pravilnik o mjerenju, razvrstavanju i obilježavanju neobrađenog drva. Donošenje ovog pravilnika ima za cilj stvaranje uslova za efikasnu implementaciju i potpunu harmonizaciju zakonske regulative sa Acquis-om.

U narednom kratkoročnom periodu planira se izrada studija i projekata koji bi odgovorili na ključna pitanja razvoja (projektiranje novog brenda sektora, clasteri, implementacija novog dizajna, prepoznatljivost na tržišti) i stvorile pretpostavke izlaska na međunarodno tržište. Predviđene su i aktivnosti vezane uz edukaciju za primjenu EU normi, kao i aktivnosti za uspostavljanje nezavisne kontrole kvalitete roba i usluga.

3.1.2.10. Sredstva za ishranu bilja (đubriva)

3.1.2.10.1. Status

Zakon o sredstvima za ishranu bilja (Sl. list RCG br. 48/2007) je harmonizovan sa odgovarajućom regulativom EU, tačnije sa Uredbom (EC) No 2003/2003, koja se odnosi na mineralna đubriva i djelimično sa Direktivom 91/676/EEC, koja se odnosi na zaštitu voda od zagađenja uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora. Usvajanjem ovog zakona stvorena je osnova za preuzimanje i izjednačavanje zakonodavnih rješenja EU za mineralna đubriva u Crnoj Gori.

Na snazi su i sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o metodama za ispitivanje đubriva (Sl. list SRJ, br. 11/99);

Pravilnik o uslovima za proizvodnu liniju, promet, uvoz i uzorkovanje pesticida i đubriva (Sl. list SRJ, br. 12/99);

Pravilnik o vrstama ambalaže za pesticide i đubriva i o uništavanju pesticida i đubriva (Sl. list SRJ, br. 35/99);

Pravilnik o prometu, uvozu i uzorkovanju đubriva (Sl. list SRJ, br. 59/2001);

Spisak ovlašćenih organizacija za ispitivanje sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i sredstava za ishranu bilja (đubriva) (Sl. list SRJ, br. 4/2000);

Spisak sredstava za ishranu bilja za koje važe dozvole za stavljanje u promet (Sl. list SRJ, br. 29/2001)

Institucionalni okvir

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore je organ uprave nadležan za sredstva za ishranu bilja (đubriva).

3.1.2.10.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju postepene harmonizacije sa EU legislativom, u okviru procesa stabilizacije i asocijacije, u kratkoročnom periodu 2008-2009 izradiće se podzakonska akta koja proizilaze iz Zakona o sredstvima za ishranu bilja. Donošenjem podzakonskih akata na osnovu ovog zakona obezbjediće se potpuna usklađenost. Glavne neusklađenosti u oblasti sredstava za ishranu bilja (đubriva), nakon usvajanja novog zakona, su postojeći propisi kvaliteta mineralnih đubriva koji su vezani za JUS norme. U podzakonskim aktima, koji će se donijeti, ugradiće se dodatna pravila EU vezano za korišćenje amonijum nitrata u proizvodnji sredstava za ishranu bilja, shodno zahtjevima javne bezbjednosti, zaštite ljudi i dobara; smanjenje rizika za zloupotrebu amonijum nitratnih đubriva kroz uvođenje mjera radi sprječavanja takvog načina upotrebe i posebno će se obezbijedi mogućnost pronalaženja takvih đubriva; zaštita potrošača, preko uvođenja standarda kvaliteta i registracije.

Podzakonska akta, koja će biti donijeta u IV kvartal 2009. godine, biće usklađena sa propisima EU koji uređuju ovu oblast.

Institucije

Formiranje organa nadležnog za fitosanitarne poslove u čijoj nadležnost će biti i oblast mineralnih đubriva: Rok: III Q 2008

jačanje laboratorijskih kapaciteta.

3.1.2.10.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Sve odredbe koje se tiču slobodnog kretanja đubriva koje odgovaraju zahtjevima iz Uredbe 2003/2003 će biti na snazi do srednjoročnog perioda.

3.1.3. DIREKTIVE NOVOG PRISTUPA

3.1.3.1. Niskonaponska električna oprema

Zakonodavni okvir

Stupanje na snagu nacionalnog Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, u I kvartalu 2008. godine, će omogućiti stvaranje zakonskog temelja za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, odnosno pravilnika koji se odnosi na oblast niskonaponske električne opreme. U tom smislu, predviđa se donošenje pravilnika o električnoj opremi namijenjenoj za korišćenje unutar određenih naponskih granica, čime će se stvoriti preduslovi za usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU na području niskonaponske električne opreme (Direktiva 73/23/EEZ).

Institucionalni okvir

Donošenje Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima i pratećih podzakonskih akata je u nadležnosti Ministarstva za ekonomski razvoj.

3.1.3.2. Jednostavne posude pod pritiskom

Zakonodavni okvir

Nacionalni propisi kojima se definišu jednostavne posude pod pritiskom trenutno su definisani Grupom standarda JUS M.E6. Na osnovu Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima u I kvartalu 2009. godine biće donijet Pravilnik o jednostavnim posudama pod pritiskom, u skladu sa Direktivom EU 87/404/EEC. Nakon toga, biće preuzete sve potrebne mjere za ovlašćenje tijela za ocjenu usklađenosti kako bi se, nakon izrade Pravilnika o jednostavnim posudama pod pritiskom, moglo započeti sa njegovom primjenom.

Institucionalni okvir

Regulativa u ovoj oblasti u nadležnosti je Ministarstva za ekonomski razvoj.

3.1.3.3 Bezbjednost igračaka

3.1.3.3.1. Status

Zakonodavni okvir

U Crnoj Gori se u oblasti bezbjednosti igračaka primjenjuju sljedeći propisi:

Zakon o zdravstvenoj ispravnosti životnih namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SRJ, br. 37/02) i podzakonska akta donešena na osnovu ovog zakona:

Pravilnik o uslovima u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe koji se mogu stavljati u promet (Sl. list SFRJ, br. 18/91);

Pravilnik o uslovima u pogledu stručnih kadrova, prostorije i opreme koje moraju da ispunjavaju zdravstvene i druge organizacije za vršenje analiza i superanaliza namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SRJ, br. 60/02);

Upustvo o načinu uzimanja uzoraka za obavljanje analiza i super analiza namirnica i predmeta opšte upotrebe (Sl. list SFRJ, br. 60/1978);

Zakon o zdravstvenom nadzoru nad životnim namirnica i predmetima opšte upotrebe (Sl. list SRCG, br. 4/88) i podzakonska akta koja su donešena na osnovu ovog zakona:

Pravilnik o uslovima i načinu ispitivanja namirnica i predmeta opšte upotrebe u toku njihove proizvodnje i načinu vođenja evidencije o izvršenim ispitivanjima (Sl. list SRCG, br. 8/75);

Ova oblast nije harmonizovana sa regulativom u EU. S obzirom na to postoje izvjesni nedostaci za njegovo adekvatno primenjivanje kao i potreba daljeg usklađivanja sa legislativom EU.

Institucionalni okvir

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja - Sektor zdravstvene zaštite, u čijem sastavu je organizovana Zdravstveno-sanitarna inspekcija, nadležno je za oblast zdravstvene ispravnosti i inspekcijski nadzor iz ove oblasti.

JZU Institut za javno zdravlje kao visoko specijalizovana ustanova usmjerena je na očuvanje i unapređenje zdravlja građana time što predlaže i sprovodi mjere za zaštitu i promociju zdravlja u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta za opštu upotrebu -dječijih igračaka i vrši laboratorijske analize u cilju ispitivanja zdravstvene ispravnosti.

3.1.3.3.2. Kratkoročni i srednjoročni prioriteti

Na osnovu Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, planiranog za I kvartalu 2008. godine, u IV kvartalu 2011. godine biće donijet Pravilnik o zdravstvenoj bezbjednosti i sigurnosti igračaka, koji će biti usklađen sa direktivom 88/378/ EZ koja se odnosi na bezbjednost igračaka. Rok IV kvartal 2009.

Aktivnosti u srednjoročnom periodu će biti usmjerene prema implementaciji zakona i podzakonskih propisa i daljem jačanju inspekcijske službe kroz bolju organizaciju i donošenje novog Zakona o sanitarnoj inspekciji.

3.1.3.4. Bezbjednost mašina

Zakonodavni okvir

S obzirom na to da je ovaj zakon preuzet sa saveznog nivoa, postoje izvjesni nedostaci za njegovo adekvatno primenjivanje na nivou Crne Gore (kao što su nedefinisan registar tehničkih propisa, ovlaštena tijela i dr.), kao i potreba usklađivanja sa legislativom EU. Stupanje na snagu nacionalnog Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima će omogućiti stvaranje zakonskog temelja za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, odnosno pravilnika koji se odnosi na bezbjednost mašina. Na osnovu ovog Zakona, u drugom kvartalu 2010. godine biće usvojen pravilnik (tehnički propis), kojim će se u nacionalni pravni okvir prenijeti direktive za tehničke zahtjeve za bezbjednost mašina (32006L0042;31998L0037). Aktivnosti u srednjem roku biće usmjerene prema implementaciji usvojene legislative.

Institucionalni okvir

Za regulativu u ovoj oblasti nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj, u okviru koga Sektor za industriju i preduzetništvo, odnosno Odsjek za industrijski razvoj i restrukturiranje industrije, sa četvoro zaposlenih.

3.1.3.5. Oprema za ličnu zaštitu

3.1.3.5.1. Status

Zakonodavni okvir

Nacionalni pravni okvir koji se odnosi na sredstva i opremu lične zaštite na radu je obuhvaćen Zakonom o zaštiti na radu (Sl. list RCG br. 79/04) i podzakonskim aktom, Pravilnikom o sredstvima lične zaštite na radu i ličnoj zaštitnoj opremi (Sl. list SFRJ, br. 35/69).

Zakonom o zaštiti na radu su, na savremenim, tehničko-tehnološkim, organizacionim, pravnim, preduzetničkim i društveno ekonomskim osnovama, utvrđeni svi instituti koji čine sistem zaštite na radu, a u okviru njih i brojna pitanja i odnosi koji taj sistem, neposredno i konkretno, stavljaju u funkciju zaštite života i zdravlja zaposlenih na radu i u vezi sa radom. Zakon o zaštiti na radu predstavlja akt sistemskog karaktera u kojem su uređena prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca i drugih subjekata u obezbjeđivanju, spovođenju i unapređivanju zaštite na radu. Zakon o zaštiti na radu je načelno usklađen sa opštom Direktivom Savjeta 89/391/EEC o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja bezbjednosti i zdravlja zaposlenih na radu, a u njemu su ugrađene odredbe sadržane u konvencijama Međunarodne organizacije rada. Zaštita na radu uređena je jedinstveno za sve kategorije zaposlenih i drugih lica koja su po bilo kom osnovu angažovana u radnom procesu i bez obzira o kom se svojinskom odnosu radi (privatno, društveno, zadružno i dr.).

Zakonom o zaštiti na radu je predviđeno da je poslodavac dužan da daje na upotrebu pored ostalog i sredstva i opremu lične zaštite na radu, samo ako za njih raspolaže sa propisanom dokumentacijom na jeziku koji je u službenoj upotrebi u Crnoj Gori, u kojoj je proizvođač, odnosno isporučilac naveo sve bezbjedonosno-tehničke podatke koji su važni za ocjenjivanje rizika na radu sa njima i da su obezbijeđene sve mjere zaštite na radu koje su određene dokumentacijom u skladu sa propisima o zaštiti na radu.

U izuzetnim slučajevima, kada poslodavac nije u mogućnosti da pribavi propisanu dokumentaciju može da je pribavi od pravnog lica registrovanog za obavljanje tih poslova.

Pored Zakona o zaštiti na radu, zaštita na radu uređena je kolektivnim ugovorima (opšti, granski i pojedinačni) i podzakonskim aktima. Zakon o zaštiti na radu ima ukupno 43 podzakonska akta, a podzakonski akt koji se odnosi na lična zaštitna sredstva je Pravilnik o sredstvima lične zaštite na radu i ličnoj zaštitnoj opremi (Sl. list SFRJ, br. 35/69), usvojen 1969. godine.

Ovim podzakonskim aktom se bliže utvrđuju mjere kojima se obezbjeđuje potpuna zaštita zaposlenih na radu u smislu upotrebe sredstava i opreme lične zaštite na radu

Institucionalni okvir

Institucija koja je nadležna za donošenje normative iz oblasti zaštite na radu (samim tim i sredstvima i opremi lične zaštite na radu) i nadzor nad sprovođenjem iste je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore. U Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore - Sektoru za rad, ne postoji organ koji se bavi izradom normative iz oblasti zaštite na radu, već to radi radna grupa koja je uglavnom sastavljena od inspektora zaštite na radu - diplomiranih inženjera različitih tehničkih struka, na čelu sa pomoćnikom ministra za rad. Inspektori zaštite na radu imenovani u radnoj grupi za izradu normative iz oblasti zaštite na radu su prošli (i permanentno prolaze) obuku u sklopu međunarodne saradnje sa resornim ministarstvom Republike Francuske i Republike Slovenije, obuku u implementaciji standarda OHSAS ISO 18000 koju je sprovodio Centar za kvalitet Mašinskog fakulteta u Podgorici, seminare organizovane u zemlji i inostranstvu od strane Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, Međunarodne organizacije rada, Evropske unije poslodavaca, Evropskog saveza sindikata, ACILS-a (Američka organizacija za međunarodnu radničku solidarnost), PARIM - a (Public Administration Reform in Montenegro), Ministarstava zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore, Ministarstva pravde Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Saveza sindikata Crne Gore itd., posjeduju uvjerenja Univerziteta Crne Gore - Instituta za strane jezike o znanju Engleskog jezika (od osnovnog do najvećeg stepena), svi se služe računarom, a jedan inspektor je bio angažovan od strane Međunarodne organizacije rada na pisanju Nacionalnog profila zaštite na radu. Isti inspektor je imenovan kao Focal Point kontakt osoba u Evropskoj Agenciji za zaštitu i zdravlje na radu sa sjedištem u Bilbaou (Španija), koja je formirana od strane Savjeta Evrope na sjednici predsjednika država i predsjednika vlada 18 jula 1994. godine.

3.1.3.5.2. Kratkoročni prioriteti

Kratkoročnim prioritetom nije predviđeno donošenje podzakonskog akta koji se odnosi na upotrebu sredstava i opreme lične zaštite na radu, ali su kontinuirano preduzimaju aktivnosti u smislu izrade akta o procjeni rizika koji poslodavci u skladu sa zakonom i Pravilnikom o načinu i postupku procjene rizika, moraju izraditi do 1.01.2007. godine koji će umogome doprinijeti podizanju svijesti o neophodnosti upotrebe sredstava i opreme lične zaštite na radu.

Zakonodavstvo

Izmjena Zakona o zaštiti na radu je planirana za IV kvartal 2008. godine. Strategija će definisati stanje u oblasti zaštite na radu, ciljeve, prioritete i način njihovog postizanja, kao i potrebne resurse za efikasno sprovođenje mjera i normativa iz ove oblasti. Prioritetna je razrada postojeće zakonske regulative koja je djelimično usklađena sa *Acquis* kao i donošenje podzakonskih akata koji se odnose na sredstva i opremu lične zaštite na radu, ovlašćene zdravstvene ustanove, prethodne i periodične zdravstvene preglede zaposlenih, kao preduslova za efikasnu implementaciju Pravilnika o načinu i postupku procjene rizika koji je usaglašen sa Direktivama Evropske unije.

Krajnji cilj je potpuna harmonizacija zakonske regulative sa *Acquis* i efikasna implementacija ovih pravila kroz funkcionalnost nezavisnih nadležnih organa, da bi se omogućila efikasna primjena mjera i normativa zaštite na radu, što dovodi do cijelokupnog blagostanja, povećanja zaposlenosti, smanjenja

smrtnih, kolektivnih i teških povredu na radu, kao i opasnih pojava koji bi mogle da ugrozi bezbjednost i zdravlje zaposlenih.

Na usklađivanju zakonske regulative će raditi radna grupa u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore uz pomoć stranih eksperata.

Institucije

U skladu sa preporukama Evropskog partnerstva planira se poboljšavanje rada inspektorata u cilju osiguravanja zdravlja i bezbjednosti na poslu kroz normativno regulisanje Agencije za zaštitu na radu i donošenje odgovarajućih podzakonskih akata iz oblasti zaštite na radu. Posebna pažnja u ovom periodu će se posvetiti stručnom usavršavanju inspektora zaštite na radu.

3.1.3.5.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Dalje usklađivanja regulative iz oblasti zaštite na radu sa Acquis. Najvažniji podzakonski akt koji se odnosi na upotrebu sredstava i opreme lične zaštite na radu je Pravilnik o minimumu zahtjeva zaštite i zdravlja zaposlenih pri upotrebi sredstva i opreme lične zaštite na radu,planiran za 2010.g.

Institucije

Jačanje postojećih institucija sistema

3.1.3.5.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo	Postojeća	1	1	1	1	1	1
Inspekcija zaštite na radu	Postojeća	12	12	12	12	12	12
Agencija za zaštitu na radu	Planirana	-	-	-	-	-	-

3.1.3.5.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	89.740	103.740	96.740	89.740	61.740
Strana podrška	4.000 SE	100.000 GTZ	100.000 GTZ	100.000 GTZ	

Napomena:
U budžetska sredstva ulaze izrada podzakonskih akata, kontinuirana obuka zaposlenih, učešće stranog konsultanata
Strana podrška: Savjet Evrope – IPA

3.1.3.6. i 3.1.3.7. Eksplozivi za civilnu upotrebu i oprema i sistemi zaštite u potencijalno eksplozivnim sredinama

3.1.3.6.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonodavstvo koje obuhvata ovu oblasti sadrži sljedeće propise:

- Zakon o prometu eksplozivnih materija (Sl. list SFRJ br. 53/91 i Sl. list SRJ br. 68/2002);
- Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima (Sl. list SRCG 11/88).

Zakonom se uspostavlja harmonizacija legislative vezane za proizvodnju i promet eksplozivnih materija sa Evropskim sporazumom o međunarodnom prevozu opasnih materija u drumskom saobraćaju (European Agreement concerning the International Carriage of Dangerous Goods by Road-ADR, od 30. septembra 1957. godine), Konvencijom o međunarodnom željezničkom prevozu (Convention concerning International Carriage by Rail-COTIF) od 9. aprila 1980. godine, Evropskim sporazumom o međunarodnom prevozu opasnih materija unutrašnjim plovnim putevima (European Agreement Concerning the International Carriage of Dangerous Goods by inland Waterways-ADN), Konvencijom o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu od 7. decembra 1944 godine (Convention on International Civil Aviation of 7 December 1944) i Bečkom konvencijom o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu od 21. aprila 1963. godine.

Institucionalni okvir

Za sprovođenje ovog Zakona zaduženo je Ministarstvo unutrašnjih poslova – Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbjednost, koje u saradnji sa drugim ministarstvima izdaje odobrenja i donosi podzakonske akte i to: Ministarstvom nadležnim za poslove saobraćaja i pomorstva, Ministarstvom za poslove odbrane, Ministarstvom nadležnim za inostrane poslove, Ministarstvom zdravlja.

Službenici Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost i spasilačkih službi, prošli su različite obuke uz podršku Pakta stabilnosti (upravljanje rizicima, upravljanje u vanrednim situacijama, zaštita od požara, upravljanje u avionskim nesrećama); Francuske službe za vanredene situacije (obuka za seizmičke rizike); CMEP (civilno vojno planiranje NATO-a) kao i Džordž Maršal Centra (upravljanje u nesrećama za najviši nivo rukovođenja).

3.1.3.6.2. Kratkoročni prioriteti

U 2007. godini je donijet Zakon o prevozu opasnih materija prvi u nizu zakona koji uređuju oblast prevoza opasnih materija, odnosno eksplozivnih materija, zapaljivih tečnosti i gasova, kao i promet eksoplozivnih materija čime se obezbjeđuje temelj da Crna Gora uspostavi legislativu u oblasti prevoza opasnih materija.

Podzakonski akti za sprovođenje ovog zakona donijeće se do kraja prvog kvartala 2009. godine.

Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija u drumskom saobraćaju.
Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija u željezničkom saobraćaju;
Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija na unutrašnjim plovnim putevima;
Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija u pomorskom saobraćaju;
Pravilnik o načinu prevoza opasnih materija u vazdušnom saobraćaju;
Pravilnik o načinu vođenja evidencije o opasnim materijama.

Ovim pravilnicima propisaće se način vršenja prevoza opasnih materija u drumskom i drugim vrstama saobraćaja, mjere koje se preduzimaju u pripremi opasnih materija za prevoz (pri utovaru, istovaru i usputnim manipulacijama) i način vršenja nadzora nad sprovođenjem tih mjera.

Zakonom se uspostavlja harmonizacija legislative vezano za proizvodnju i promet eksplozivnih materija sa Evropskim sporazumom o međunarodnom prevozu opasnih materija u drumskom saobraćaju, Konvencijom o međunarodnom željezničkom prevozu, Evropskim sporazumom o međunarodnom prevozu opasnih materija unutrašnjim plovnim putevima, Konvencijom o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu i Bečkom konvencijom o građanskoj odgovornosti za nuklearnu štetu.

Tekst zakona je djelimično usklađen sa Direktivom Savjeta 67/548/EEC o usklađivanju zakona, propisa i administrativnih akata koji se odnose na klasifikaciju, pakovanje i obilježavanje opasnih materija, Direktivom Komisije 93/67/EEC koja predviđa principe za primjenu rizika za ljude i životnu sredinu od supstanci notiifikovanih u skladu sa Direktivom Savjeta 67/548/EEC i Odlukom Komisije 2003/635/UEZ, koja je u skladu sa Direktivom 94/55/EZ, i države članice ovlašćuju na određena odstupanja u vezi sa prevozom opasnih materija u drumskom saobraćaju (tekst je mjerodavan za EEA – evropsku ekonomsku oblast).

Zakon o eksplozivnim materijama i Zakon o zapaljivim tečnostima i gasovima biće donijeti u II kvartalu 2008. godine. Zakoni su u vezi sa članom 61 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i člana 18 Protokola o kopnenom transportu.

Tekst Zakona o eksplozivnim materijama biće djelimično usaglašen i sa Direktivom Savjeta 93/15/CEE o plasmanu na tržište i nadzor eksploziva za civilne potrebe, Direktivom Savjeta 67/548/EEC o tehničkom progresu po osnovu usklađivanja zakona, propisa i administrativnih akata koji se odnose na klasifikaciju, pakovanje i obilježavanje opasnih materija, Direktivom Komisije 93/67/ EEC koja predviđa principe za procjenu rizika na ljude i životnu sredinu od supstanci notifikovanih u skladu sa Direktivom Savjeta 67/548/EEC.

Zakonom o eksplozivnim materijama obezbijediće se pravne pretpostavke da Crna Gora uspostavi legislativu u oblasti eksplozivnih materija i jedan je od zakona koji uređuju oblast opasnih materija, odnosno eksplozivnih materija, zapaljivih tečnosti i gasova.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MUPJU - Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbijednost	Postojeća	92	92	125	140	140	140

Napomena:

Sistematizovana radna mjesta - 125 izvršilaca ;

Popunjenost radnih mjesta - 92 izvršioca;

U 2009 godini planirano je proširenje rada djelokruga Odsjeka 112, što će usloviti potrebu za povećanjem broja izvršilaca za još15.

Finansijske potrebe:

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	2.164.000	2.506.500	2.757.200	3.032.906	3.336.197
Strana podrška	600.000	450.000	300.000	150.000	150.000

Napomena:

Planirana budžetska sredstva odnose se na bruto zarade zaposlenih, rashode za materijal i usluge i zakup prostora koji koristi Sektor**.**

Planirana sredstva strane podrške se odnose na :

Sredstva za obuku spasiliačkih službi : 150.000€ , po 50.000€ u 2009, 2010. i 2011. godini.

Sredstva za obuku dobrovoljnih spasiliačkih službi : 400.000€, po 100.000€ u 2009, 2010, 2011. i 2012 godini.

Sredstva za nabavku opreme za hemijske, biološke i radiološko-nuklearne akcidente : 300.000€, po 150.000€ 2008. i 2009. godini.

Sredstva za seizmički akcident : 300.000€, po 150.000€ 2009. i 2010. godini.

Sredstva za digitalni sistem radio-veza : 450.000€ 2008. godini.

3.1.3.8. Liftovi

Zakonodavni okvir

Nacionalni propisi kojima je definisan zakonodavni okvir za liftove su:

Zakon o standardizaciji,

Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima,

Zakon o zaštiti na radu.

Za ovo područje trenutno su na snazi tehnički propisi koji još nisu u skladu sa evropskim zahtjevima. To su:

Pravilnik o tehničkim normativima za liftove na električni pogon za vertikalni prevoz lica i tereta (Sl. list SFRJ br. 28/89; Sl. list SFRJ br. 22/92),

Pravilnik o obaveznom atestiranju liftova na električni pogon za vertikalni prevoz lica i tereta i o uslovima koje moraju ispunjavati organizacije udruženog rada ovlašćene za atestiranje tih proizvoda (Sl. list SFRJ br. 27/90),

Pravilnik o postupku i rokovima za vršenje periodičnih pregleda i ispitivanje sredstava za rad, sredstava i opreme lične zaštite na radu i uslovi radne sredine (Sl. list SFRJ br. 71/05),

Pravilnik o tehničkim normativima za zaštitu objekata od atmosferskog pražnjenja (Sl. list SFRJ br. 11/96),

Pravilnik o tehničkim normativima za električne instalacije niskog napona (Sl. list SFRJ br. 287/95).

Na osnovu Zakona o o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, biće donijeti pravilnici kojima će se transponovati direktive 31995L0016 o aproksimaciji zakona zemalja članica EU koji se odnose na liftove i 32006L0042 o usklađivanju regulative zemalja članica u pogledu mašina, kao i dopuna te Direktive - 95/16/EC .

Institucionalni okvir

Ministarstvo za ekonomski razvoj Crne Gore je nadležno za donošenje normative za liftove, kao i nadzor nad njenim sprovođenjem.

Institut za standardizaciju Crne Gore daje osnovu za izradu tehničkih propisa, uspostavlja infrastrukturu savjetodavnih i tehničkih tijela (tehnički komiteti) za obavljanje poslova crnogorske standardizacije i obezbjeđuje usaglašenost crnogorskih standarda i srodnih dokumenata sa evropskim i međunarodnim standardima i srodnim dokumentima.

Akreditaciono tijelo treba da izdaje ovlašćenja firmama za poslove obaveznog atestiranja. Nakon usvajanja novog Zakona o standardizaciji i Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, biće urađena detaljna analiza u cilju identifikacije obaveza koje proističu iz novog pristupa, koje treba prenijeti u nacionalno zakonodavstvo, saglasno predmetnim direktivama EU.

Predstoji, takođe, osnivanje i osposobljavanje institucija i edukacija kadra za sprovođenje postupka ocjenjivanja usklađenosti liftova, opreme i uređaja, kao i osposobljavanje akreditovanih laboratorija za vršenje ispitivanja u skladu sa EN regulativom (Evropski standardi za električne liftove EN 81-1 i Evropski standardi za hidraulične liftove EN 81-2), kao i usvajanje harmonizovanih evropskih standarda.

U cilju povećanja sposobnosti za implementaciju budućih dokumenata i propisa, Ministarstvo za ekonomski razvoj će kontinuirano raditi na jačanju administrativnih kapaciteta.

3.1.3.9. Neautomatski instrumenti za mjerenje

3.1.3.9.1. Status

Zakonodavni okvir

Direktiva Savjeta 90/384/EEC od 20. juna 1990. godine o usklađivanju zakona država članica koji se odnose na neautomatske vage djemično je transponovana u crnogorsko zakonodavstvo kroz Zakon o metrologiji (Sl. list SCG, br. 44/05), kao i kroz sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o načinu i uslovima ovjeravanja mjerila (Sl. list RCG br. 2/07),
Pravilnik o načinu na koji se vrši ispitivanje tipa mjerila (Sl. list RCG br. 2/07),
Uputstvo o vršenju metrološkog nadzora (Sl. list RCG br. 2/07),
Naredba o vrstama mjerila za koje je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila (Sl. list RCG br. 3/07),
Pravilnik o metrološkim uslovima za mjerila mase – vage sa neautomatskim funkcionisanjem klase tačnosti (I), (II), (III), (IIII). OZNAKA. MUS. M-(I,II,III,IIII)/1 (Sl. list SFRJ br 4/87).

Institucionalni okvir

Zavod za metrologiju sprovodi postupak ocjenjivanja usaglašenosti sa metrološkim zahtjevima, vrši ovjeravanje mjerila mase sa neautomatskim funkcionisanjem, kao i metrološki nadzor nad upotrebom tih mjerila.

3.1.3.9.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju transponovanja Direktive Savjeta 90/384/EEC u crnogorsko zakonodavstvo sljedeća podzakonska akta će se donijeti u toku 2008. i 2009. godine:

Pravilnik o načinu i uslovima ovjeravanja mjerila (IV kvartal 2008),
Pravilnik o načinu na koji se vrši ispitivanje tipa mjerila (IV kvartal 2008),
Uputstvo o vršenju metrološkog nadzora (IV kvartal 2008),
Naredba o vrstama mjerila za koje je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila (IV kvartal 2008),
Pravilnik o tehničkim zahtjevima i postupcima ocjene usaglašenosti za vage sa neautomatskim funkcionisanjem (IV kvartal 2009. godine).

Institucije

Za donošenje planiranih podzakonskih akata nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj, kao i Zavod za metrologiju.

Propise koji se odnose na ocjenjivanje usaglašenosti sa metrološkim zahtjevima, mjerila sa neautomatskim funkcionisanjem, ovjeravanje tih mjerila, kao i nadzor nad upotrebom tih mjerila sprovodiće Zavod za metrologiju.

3.1.3.9.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Budući da je planirano da se direktiva Savjeta 90/384/EEC transponuje u crnogorsko zakonodavstvo u IV kvartalu 2009. godine, implementaciji direktive pristupiće se 2010. godine.

Institucije

Zavod za metrologiju će se osposobiti za sprovođenje postupka ocjene usaglašenosti za potrebe implementacije direktive o vagama sa neautomatskim funkcionisanjem 2010. godine.

3.1.3.10. Instrumenti za mjerenje

3.1.3.10.1. Status

Zakonodavni okvir

Direktiva Evropskog Parlamenta i Savjeta 2004/22/EEC (MID direktiva) o mjerilima djemično je transponovana u crnogorsko zakonodavstvo kroz Zakon o metrologiji (Sl. list SCG, br. 44/05), kao i sljedeća podzakonska akta:

- Pravilnik o načinu i uslovima ovjeravanja mjerila (Sl. list RCG br. 2/07),
- Pravilnik o načinu na koji se vrši ispitivanje tipa mjerila (Sl. list RCG br. 2/07),
- Uputstvo o vršenju metrološkog nadzora (Sl. list RCG br. 2/07),
- Naredba o vrstama mjerila za koje je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila (Sl. list RCG br. 3/07),
- Naredba o vrstama i oblicima žigova i drugih znakova koji se upotrebljavaju pri ovjeravanju mjerila (Sl. list RCG br. 3/07).

U Crnoj Gori primjenjuju se pravilnici koji se odnose na mjerila obuhvaćena MID direktivom koji su donešeni prije stupanja na snagu navedene direktive:

- Pravilnik o metrološkim uslovima za taksametre (Sl. list SFRJ br. 9/85),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za mjerila dužine opšte namjene (Sl. list SFRJ 18/88),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za vodomjere (Sl. list SFRJ 51/86),
- Pravilnik o metrološkim uslovima koje moraju ispunjavati mjerila toplotne energije (Sl. list SFRJ 56/88),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za burad, kace, kante i balone (Sl. list SFRJ 58/85),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za laboratorijska mjerila – mjerne tikvice od stakla, sa jednom mjernom crtom (Sl. list SFRJ 28/85);
- Pravilnik o metrološkim uslovima za protočna mjerila za zapreminu gasa (Sl. list SFRJ 9/85),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za mjerila koja koriguju zapreminu proteklog gasa (Sl. list SFRJ 9/85),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za kućišta drumskih i šinskih vaga (Sl. list SFRJ 31/87),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za indukciona brojila električne energije (Sl. list SFRJ 54/89),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za statička brojila aktivne električne energije, klase tačnosti 1 i 2 (Sl. list SRJ 9/92),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za mjerila mase – vage za mjerenje vozila u pokretu (Sl. list SFRJ 33/84),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za elektromehaničke mjerne pretvarače za mjerila mase (Sl. list SFRJ 5/85),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za mjerila mase – automatske vage sa sabiranjem diskontuiranih rezultata mjerenja (Sl. list SFRJ 59/87),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za mjerila mase – automatske vage na transportnoj traci, klase tačnosti 1 i 2 (Sl. list SFRJ 64/89),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za vage sa automatskim funkcionisanjem (Sl. list SFRJ 1/84),
- Pravilnik o metrološkim uslovima za mašine za mjerenje dužine žice i kabla (Sl. list SFRJ 51/86),

- Pravilnik o metrološkim uslovima za protočna mjerila zapremine za razne tečnosti koji se nalaze u mjernom sklopu (Sl. list SFRJ 9/85);
- Metrološko uputstvo za pregled statičkih brojila električne energije (Glasnik 1/2000),
- Metrološko uputstvo za pregled indukcionih brojila električne energije (Glasnik 1/83).

Institucionalni okvir

Zavod za metrologiju sprovodi postupak ocjenjivanja usaglašenosti sa metrološkim zahtjevima vodomjera, gasomjera i korektora zapremine, brojila aktivne električne energije, mjerila toplotne energije, mjernih instalacija za neprekidna dinamička mjerenja raznih tečnosti osim vode, automatskih vaga, taksimetara, materijalizovanih mjera, dimenzionalnih mjerila i analizatora izduvnih gasova. Zavod vrši postupak ovjeravanja navedenih mjerila, kao i i metrološki nadzor nad upotrebom tih mjerila.

3.1.3.10.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavni okvir

U cilju transponovanja Direktive 2004/22/EC u crnogorsko zakonodavstvo, u toku 2008. i 2009. godine donijeće se sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o načinu i uslovima ovjeravanja mjerila (IV kvartal 2008),
Pravilnik o načinu na koji se vrši ispitivanje tipa mjerila (IV kvartal 2008),
Uputstvo o vršenju metrološkog nadzora (IV kvartal 2008),
Naredba o vrstama mjerila za koje je obavezno ovjeravanje, odnosno odobrenje tipa mjerila (IV kvartal 2008),
Naredba o vrstama i oblicima žigova i drugih znakova koji se upotrebljavaju pri ovjeravanju mjerila (IV kvartal 2008).

Institucionalni okvir

Za donošenje planiranih podzakonskih akata nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj, kao i Zavod za metrologiju.

Propise koji se odnose na ocjenjivanje usaglašenosti sa metrološkim zahtjevima vodomjera, gasomjera i korektora zapremine, brojila aktivne električne energije, mjerila toplotne energije, mjernih instalacija za neprekidna dinamička mjerenja raznih tečnosti osim vode, automatskih vaga, taksimetara, materijalizovanih mjera, dimenzionalnih mjerila i analizatora izduvnih gasova, ovjeravanje tih mjerila, kao i nadzor nad upotrebom tih mjerila sprovodiće Zavod za metrologiju.

3.1.3.10.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavni okvir

U cilju transponovanja Direktive 2004/22/EC u crnogorsko zakonodavstvo u IV kvartalu 2010. godine donijeće se Pravilnik o tehničkim i metrološkim uslovima koji se odnose na mjerila. Navedena direktiva će se implementirati do kraja 2012. godine.

Institucionalni okvir

Budući da je planirano da se direktiva 2004/22/EC transponuje u crnogorsko zakonodavstvo do kraja 2012. godine, Zavod za metrologiju će se osposobiti za sprovođenje postupka ocjene usaglašenosti za potrebe implementacije direktive o mjerilima do kraja 2012. godine.

3.1.3.11. Oprema pod pritiskom

3.1.3.11.1. Status

Zakonodavni okvir

Nacionalni propisi kojima se definiše oprema pod pritiskom, koji su donijeti u skladu sa zakonskom regulativom bivše SFRJ, SRJ i državne zajednice SCG, a koja su tačkom 4 Odluke o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore (Sl. list, br. 36/06) prihvaćena i primjenjuju se do donošenja odgovarajućih propisa Crne Gore su:

- Zakon o standardizaciji (Sl. list SCG, br. 44/05), kojim se utvrđuju načela i ciljevi standardizacije, osnivanje, organinizovanje i djelatnost organizacije za standardizaciju, donošenje, izdavanje i

primjena standarda i srodnih dokumenata iz oblasti standardizacije, kao i inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona. Na izradi ovog zakona učestvovali su i eksperti Evropske unije, što je obezbijedilo ugradnju evropskih rješenja u Zakon.

- Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda sa propisanim zahtjevima (Sl. list SCG, br.44/05), kojim su, između ostalog, definisani način propisivanja tehničkih zahtjeva za proizvode sa propisanim zahtjevima, donošenje tehničkih propisa i zahtjeva koje moraju ispunjavati proizvodi koji se stavljaju u promet ili upotrebu, kao i vršenje nadzora nad ispunjavanjem zahtjeva iz tehničkih propisa.
- Uredba o načinu vršenja, izrade i donošenja tehničkih propisa i vođenja registra tih propisa (Sl. list SRJ, br. 4/97), kojom se utvrđuju način izrade i donošenja tehničkih propisa, način vođenja evidencije tehničkih propisa u postupku pripreme i načina vođanja registra donešenih i objavljenih tehničkih propisa.
- Uredba o načinu izrade, utvrđivanja i donošenja jugoslovenskih standarda (Sl. list SRJ, br. 4/97), koja propisuje način izrade, utvrđivanja i donošenja jugoslovenskih standarda.
- Uredba o načinu utvrđivanja usaglašenosti i o načinu vršenja tehničkog nadzora (Sl. list SRJ, br. 55/97 i 3/03), koja definiše način utvrđivanja usaglašenosti procesa, proizvoda i usluga, sistema kvaliteta, sistema zaštite životne sredine sa tehničkim i drugim propisima, odnosno standardima ili tehničkom specifikacijom:
- način potvrđivanja da lica koja ocjenjuju sistem kvaliteta i sistem životne sredine ispunjavaju uslove iz tehničkih i drugih propisa, odnosno standarda;
- način izdavanja sertifikata o usaglašenosti;
- način utvrđivanja sertifikata o usaglašenosti;
- način ispitivanja proizvoda;
- način vršenja kontrole usaglašenosti;
- uslovi koje moraju ispunjavati, proizvođači, davalac usluga ili uvoznik za davanje izjave o usaglašenosti;
- oblik i upotreba znaka usaglašenosti;
- način vršenja tehničkog nadzora i mjere koje se podrazumijevaju u vršenju tehničkog nadzora i
- način vođenja evidencije o izdatim sertifikatima.
- Zakon o energetici (Sl. list RCG br.39/03), kojim je, između ostalog, definisan nadzor nad primjenom Zakona i drugih tehničkih propisa i normi kvaliteta pri projektovanju, izgradnji, funkcionalnom ispitivanju, probnom radu, eksploataciji i održavanju proizvoda i usluga koji se odnose na:
- parna, vrelovodna i toplovodna kotlovska postrojenja (uključujući i termo-uljne kotlove), pregrijače pare i grijače vode, postrojenja i posude pod pritiskom.
- sve nepokretne i prenosne posude pod pritiskom za komprimovane, tečne i pod pritiskom rastvorene gasove.
- objekte za proizvodnju i skladištenje gasa i naftnih proizvoda.
- postrojenja i instalacija za proizvodnju, prenos i distribuciju toplotne energije.
- postrojenja i instalacija za proizvodnju, prenos i distribuciju tehničkih gasova.
- osiguranje da su zaposleni u energetskom subjektu kvalifikovani za projektovanje, izgradnju, nadzor, održavanje i rukovanje objektima, postrojenjima, instalacijama i opremom pod pritiskom.
- Pravilnik o načinu i programu polaganja stručnog ispita i ispita radne osposobljenosti radnika koji rade na poslovima tehničkog rukovođenja, tehničkog nadzora i rukovanja određenim energetskim postrojenjima. Stučni ispit, odnosno ispit radne osposobljenosti prema odredbama ovog pravilnika polažu radnici koji rade na poslovima i zadacima rukovanja određenim energetskim postrojenjima za koje je obavezno polaganje stručnog ispita, odnosno ispita radne osposobljenosti.
- Zakon o cjevovodnom transportu gasovitih i tečnih ugljovodonika (Sl. list SRJ, br. 29/97), kojim se utvrđuju uslovi za bezbjedan i nesmetan transport gasovitih i tečnih ugljovodonika.
- Pravilnik o tehničkim uslovima i normativima za bezbjedan transport tečnih i gasovitih ugljovodonika magistralnim naftovodima i gasovodima naftovodima i gasovodima za međunarodno transport (Sl. list SFRJ, br. 26/85), kojim se propisuju tehnički uslovi i normativi za bezbjedan transport tečnih i gasovitih ugljovodonika magistralnim naftovodima i gasovodima i naftovodima i gasovodima za međunarodni transport, minimum tehničkih i drugih podataka koji se moraju voditi i rok čuvanja tih podataka i investiciona-tehničke dokumentacije o tim naftovodima i gasovodima,

kao i tehnički uslovi i normativi za mjere zaštite ljudi i imovine i zaštite naftovoda i gasovoda i postrojenja i uređaja koji su njihov sastavni dio.

- Pravilnik o izgradnji postrojenja za tečni naftni gas i o uskladištavanju i pretakanju tečnog naftnog gasa (Sl. list SFRJ, br. 26/71), kojim se reguliše izgradnja postrojenja za tečni naftni gas i za uskladištavanje i pretakanje tečnog naftnog gasa.
- Pravilnik o tehničkim normativima za uređaje i opremu za pogon motornih vozila na tečni naftni gas (Sl. list SFRJ, br.7/84), kojim se propisuju uslovi koji moraju da ispunjavaju uređaji i oprema na motornim vozilima za pogon na tečni naftni gas.
- Pravilnik o tehničkim normativima za pumpe i kompresore (Sl. list SFRJ, br.32/74), kojim se određuju tehnički normativi i uslovi za projektovanje, izradu montažu pumpi i kompresora.
- Pravilnik o izgradnji stanica za snadbijevanje gorivom motornih vozila i o uskladištavanju i pretakanju goriva (Sl. list SFRJ, br. 27/71).
- Pravilnik o tehničkim normativima za projektovanje, građenje, pogon i održavanje gasnih kotlarnica (Sl. list SFRJ, br.10/90 i 52/90).
- Pravilnik o tehničkim normativima za stabilne posude pod pritiskom (Sl. list SFRJ, br.16/83).
- Pravilnik o tehničkim normativima za stabilne sudove pod pritiskom za tečne atmosferske gasove (Sl. list SFRJ, br. 9/86).
- Pravilnik o tehničkim normativima za postavljanje stabilnih sudova pod pritiskom za tečne atmosferske gasove (Sl. list SFRJ, br. 39/88).
- Pravilnik o tehničkim normativima za postavljanje stabilnih sudova pod pritiskom za tečni ugljen-dioksid (Sl. list SFRJ, br. 39/90).
- Pravilnik o tehničkim normativima za pregled i ispitivanje stabilnih sudova pod pritiskom za tečni uglen-dioksid (Sl. list SFRJ, br. 76/90)
- Pravilnik o tehničkim normativima za pokretne zatvorene sudove za komprimi rane, tečne i pod pritiskom rastvorene gasove (Sl. list SFRJ, br. 1/03).

  JUS ISO 11755 - Boce za utečnjene gasove
  JUS ISO 11372 " " "
  JUS ISO 1113 " " "
  Glavna grupa JUS M. E -Termoenergetski uređaji i sudovi pod pritiskom
  Glavna grupa JUS M. Z - Sudovi pod pritiskom
  Glavna grupa JUS C. T - Tehnološki procesi prerade metala
  Zakon o inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG br. 39/03), kojim se uređuju načela inspekcijskog nadzora, način i postupak vršenja inspekcijskog nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora i druga pitanja od značaja za vršenje inspekcijskog nadzora.

Nacionalni standardi i srodni dokumenti donose se u skladu sa Zakonom o standardizaciji (Sl.list SCG, br.44/05) i pravilima Instituta za standardizaciju, koja su usklađeni sa pravilima evropske i međunarodne organizacije, kao i kodeksom dobre prakse za izradu, donošenje i primjenu standarda iz Sporazuma o tehničkim propisima u trgovini Svjetske trgovinske organizacije, a u cilju usklađivanja zakonodavstva, sprovođenja zakona i pravila o konkurenciji, prema poglavlju VI Sporazuma o asocijaciji i pridruživanju odnosno članu 77 (Standardizacija, metrologija, usklađivanje, akreditacija i ocjena usaglašenosti).

Institucionalni okvir

Ministarstvo za ekonomski razvoj je nadležno za donošenje normativa iz oblasti opreme pod pritiskom kao i za nadzor nad sprovođenjem.

3.1.3.11.2. Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti i rokovi za implementaciju preporuka iz EP.

Izrada Pravilnika o tehničkim zahtjevima za opremu pod pritiskom – II kvartal 2008. godine

3.1.3.11.3. Srednjoročni prioriteti

Dalje praćenje i usklađivanje zakonodavstva sa zakonodavstvom EU na području opreme pod pritiskom.

3.1.3.12. Toplovodni kotlovi

Zakonodavstvo

Nacionalni propisi kojima se definišu bojleri (toplovodni kotlovi) su definisani Grupom standarda JUS M. E6 - Centralno grijanje, Uređaji za centralno grijanje i Generatori toplote.

Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti, u skladu sa preporukama iz EP, obuhvataju izradu Pravilnika o zahtjevima za stepene korisnosti novih toplovodnih kotlova na tečno i gasovito gorivo, u skladu sa direktivom EU 92/42/EEC i 90/396/EEC. Pravilnik 'e biti donijet u prvom kvartalu 2009. godine

Takođe će se preuzeti sve potrebne mjere za osposobljavanje tijela za ocjenu usklađenosti kako bi se, nakon izrade Pravilnika, moglo započeti sa primjenom.

3.1.3.13. Gasni aparati

Zakonodavstvo

Nacionalni propisi kojim se definišu gasni aparati čine Grupu standarda JUS M. E6 - Gasni aparati

Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti, u skladu sa preporukama iz EP, obuhvataju izradu Pravilnika za gasne aparate u skladu sa direktivom Evropske unije 90/396/EEZ i 93/68 EEC, u IV kvartalu 2008, kao i podsticanje, osposobljavanje i osnivanje nacionalnih tijela za ocjenu usklađenosti proizvoda – IV kvartal 2008.

3.1.3.14. Uređaji za hlađenje

Zakonodavni okvir

U okviru aktivnosti na implementaciji Akcionog plana za realizaciju Strategije energetske efikasnosti u 2007. godini otpočelo se sa razmatranjem potrebe prenošenja direktive 96/57/EEZ o zahtjevima za energetskom efikasnošću električnih hladnjaka, zamrzivača i njihovih kombinacija u domaćinstvu. Prepoznata je potreba donošenja posebnog Zakona o energetskoj efikasnosti, čije usvajanje je planirano za IV kvartal 2008. godine.

Stupanjem na snagu nacionalnog Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, omogućiće se stvaranje zakonskog temelja za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, odnosno pravilnika koji se odnosi na ovu oblast, tj. Pravilnika o zahtjevima za energetskom efikasnošću električnih hladnjaka, zamrzivača i njihovih kombinacija u domaćinstvu, čime će se stvoriti preduslovi za usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom EU u ovoj oblasti.

Institucionalni okvir

Nakon donošenja posebnog Zakona o energetskoj efikasnosti uz već donijeti Zakon o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima, obezbjediće se sve neophodne pretpostavke za donošenje pratećih podzakonskih propisa koji uređuju ovu oblast u toku 2009. godine. Izrada ovih akata je u nadležnosti Ministarstva za ekonomski razvoj.

3.1.3.15. Radio i telekomunikacijska terminalna oprema

Zakonodavni okvir

U Crnoj Gori trenutno ova oblast nije uređena posebnim propisima. Usvajanje Zakona o elektronskim komunikacijama planirano je za II kvartal 2008.godine, kojim će se definisati uslovi pod kojima se radio i telekomunikaciona oprema može stavljati na tržište, puštati u rad i upotrebljavati u Crnoj Gori. Novim zakonom se predviđa da Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za poslove standardizacije, propisuje tehničke uslove za izdavanje potvrde o usaglašenosti za radio i telekomunikacionu terminalnu opremu, koja služi kao dokaz da su tehničke karakteristike opreme usaglašene sa zakonom i standardima. Zakonom nije dozvoljeno korišćenje ili priključivanje na javnu komunikacionu mrežu, radio ili telekomunikacione teminalne opreme, koja nije u saglasnosti sa važećim propisima.

Planirano je donošenje Pravilnika o radio i telekomunikacijskoj terminalnoj opremi (rok: 2008. godina), na osnovu ovlašćenja iz člana 12, tačka 29, Zakona o telekomunikacijama (Sl. list RCG br. 59/00) i odredbama direktive Evropske unije 1999/05, kako bi se precizno definisali uslovi koje mora zadovoljavati radio i telekomunikacijska terminalna oprema (RiTT), koja se proizvodi, uvozi, stavlja na tržište i upotrebljava u Crnoj Gori. Pravilnikom se, takođe planiraju propisati način i postupci ocijenjivanja usklađenosti RiTT opreme sa osnovnim zahtjevima, zatim oznake i način označavanja RiTT opreme, priznavanje odobrenja izdatih od nadležnih međunarodnih institucija i objavljivanje spiska harmonizovanih standarda, kao i drugih međunarodnih standarda, potrebnih za ocijenjivanje usklađenosti RiTT opreme.

Nastaviće se, takođe, implementacija Strategije sektora elektronskih komunikacija, usvojene 2006. godine, u odnosu na prioritetne ciljeve koji su njome definisani, a tiču se tehničkih pitanja i smjernica za oblast radio i terminalne telekomunikacione opeme, u cilju obezbjeđivanja primjene evropskih standarda u ovoj oblasti.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija predlaže Vladi planove razvoja u oblasti telekomunikacija i stara se o njihovom sprovođenju, u saradnji sa regulatornim tijelom priprema zakonodavni okvir u ovoj oblasti, koordinira i podstiče istraživanja i razvoj telekomunikacija, utvrđuje univerzalne servise koje treba da obezbijedi operator javne fiksne telekomunikacione mreže i vrši druge aktivnosti u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama.

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost (AGENTEL), kao regulatorno tijelo, osnovano Odlukom Vlade Crne Gore 2001. godine, je regulator telekomunikacione industrije Crne Gore. Agencija je osnovana kao nezavisno regulatorno tijelo, funkcionalno nezavisno od svih subjekata koji eksploatišu telekomunikacione mreže, obezbjeđuju opremu ili pružaju servise. Nadležnost Agencije i njena primarna uloga je u razvoju neophodne regulacione infrastrukture, dizajniranje i implementacija regulacionog okvira, kao i preduzimanje odgovarajućih koraka koji bi vodili tranzicioni proces u novo međunarodno telekomunikaciono okruženje, aktivnim razmatranjem stepena liberalizacije telekomunikacionog tržišta u Crnoj Gori i podsticanjem privatnog ulaganja na način kojim se poštuju nacionalni interesi i ciljevi ekonomskog razvoja Crne Gore.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MSPT - sektor telekomunikacija	Postojeća	2	6	6	6	6	6
Agencija za telekomunikacije	Postojeća	42	42	42	42	42	42

Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	256.387	274.334	293.537	314.085	336.071
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.1.3.16. Elektromagnetna kompatibilnost

3.1.3.16.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o radio-difuziji (Sl. list RCG br. 56/04) definiše osnovne uslove izgradnje, korišćenja i održavanja radio-difuznih, satelitskih, MMDS i kablovskih distribucionih sistema, i predviđa nadležnost Agencije za radio-difuziju u dijelu utvrđivanja mjera poštovanja elektromagnetske kompatibilnosti prilikom izgradnje i korišćenja ovih sistema.

U važećem Zakonu o telekomunikacijama (Sl. list RCG br. 59/00) nije utvrđen pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima bi se definisala oblast elektromagnetne kompatibilnosti.

Pravilnik o Elektromagnetnoj kompatibilnosti (Sl. list RCG br. 21/05) donijela je Agencija za radio-difuziju na osnovu Zakona o radio-difuziji (Sl. list RCG br. 56/04) i čime su zadovoljeni osnovni zahtjevi Direktive 89/336/EEC koja se odnosi na elektromagnetnu kompatibilnost. Pravilnik propisuje uslove, upućuje na norme i zahtjeve koje mora ispunjavati električna i druga tehnička oprema, koja se proizvodi, uvozi i stavlja u promet u Crnoj Gori, tako da ta oprema nesmetano funkcioniše, a da pri

tome ne proizvodi elektromagnetne smetnje iznad dopuštenog nivoa, što omogućava da telekomunikaciona i druga radijska oprema i aparati rade u skladu sa njihovom namjenom. Takođe, ovim pravilnikom propisuju se i uslovi za ocjenu usklađenosti električnih proizvoda sa zahtjevima elektromagnetne kompatibilnosti, dok je glavno ograničenje Pravilnika vezano za nedostatak infrastrukture za obezbjeđenje kontrole kvaliteta proizvoda, imajući u vidu činjenicu da u Crnoj Gori ne postoje nezavisne laboratorije za kontrolu kvaliteta.

Na osnovu Odluke o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore (Sl. list RCG broj 36/06), Vlada Crne Gore donijela je Uredbu o određivanju organa koji preuzimaju nadležnosti organa iz Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (Sl. list RCG br. 56/06).

Institucionalni okvir

S obzirom da elektromagnetna kompatibilonost nije u cjelosti regulisana u skladu sa Direktivom 2004/108/EC, potrebno je novim Zakonom o elektronskim komunikacijama utvrditi nadležnost resornog ministarstva za oblast telekomunikacija za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, kojima će se precizno utvrditi institucije nadležne za njegovu implementaciju.

Agencija za radio-difuziju, kao nezavisni regulatorni organ za oblast radio-difuzije, sprovodi Pravilnik o Elektromagnetnoj kompatibilnosti (Sl. list RCG br. 21/05), u okviru djelatnosti Sektora za tehniku Agencije, gdje je prepoznata potreba usavršavanja kadrova u ovoj oblasti . Na osnovu Zakona o radio-difuziji, Agencija za radio-difuziju posebnim aktima bliže određuje mjere poštovanja elektromagnetne kompatibilnosti (EMC) pri izgradnji, korišćenju i održavanju radio-difuznih, satelitskih i kablovskih distribucionih sistema. Agencija za radio-difuziju, takođe, vrši nadzor nad primjenom Pravilnika o elektromagnetnoj kompatibilnosti, gdje je on limitiran na opremu i uređaje koji se upotrebljavaju u sektoru radio-difuzije.

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je u fazi formiranja Ispitno-mjerne laboratorije za čije potrebe je nabavljena oprema koja djelimično može poslužiti za ocjenjivanje elektromagnetne kompatibilnosti. Takođe, evidentan je nedostatak kadrovskih kapaciteta u inspekcijskim službama i potreba nabavke nedostajuće opreme.

3.1.3.16.2. Kratkoročni prioriteti

Usvajanje Zakona o elektronskim komunikacijama u II kvartalu 2008. godine.

Donošenje Pravilnika o elektromagnetnoj kompatibilnosti koji će biti u potpunosti u skladu sa Direktivom 2004/108/EC. Planirano je da Pravilnik stupi na snagu u I kvartalu 2009. godine, te da se njegovom implementacijom uklone barijere za slobodan promet robe u ovoj oblasti.

Usvajanjem Zakona o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanje usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima regulisaće se način propisivanja tehničkih zahtjeva za proizvode, ocjenjivanja usaglašenosti, donošenje tehničkih propisa, registar tehničkih propisa, vršenje nadzora nad ispunjavanjem zahtjeva iz tehničkih propisa, važenje dokumenata o usaglašenosti i znakova usaglašenosti izdatih u inostranstvu u oblasti elektromagnentne kompatibilnosti.

3.1.3.16.3. Srednjoročni prioriteti

Formiranje i osposobljavanje tijela za ocjenjivanja usaglašenosti za oblast elektromagnetne kompatibilnosti planirano je za I kvartal 2010. godine.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MSPT – sektor telekomunikacija	Postojeca	2	6	6	6	6	6
Agencija za telekomunikacije	Postojeca	42	42	42	42	42	42

Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	256.387	274.334	293.537	314.085	336.071
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.1.3.17. Plovila za rekreaciju

3.1.3.17.1. Status

Zakonodavni okvir

U julu 2007. godine donešen je Zakona jahtama (Sl. list RCG br. 46/07), kojim prestaju da važe odredbe Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi koje se odnose na jahte. Zakonom o jahtama kreira se korisnički usmjeren pravni okvir za razvoj nautičkog turizma u Crnoj Gori. Ovim zakonom uređuju se državna pripadnost, identifikacija i upis jahti u registar jahti, način uplovljenja, boravka i isplovljenja jahti, kao i prava i obaveze pri iznajmiljivanju jahti. Zakon je u skladu sa Direktivom 94/25/ EC i Rezolucijom Br. 40 (TRANS/SC. 3/147). Prva i najznačajnija novina Zakona o jahtama je kvalitativno drugačije uređenje registracije jahti. Cilj je da se za strane i domaće vlasnike jahti obezbijedi dovoljno atraktivan Registar, zadržavajući pri tome u potpunosti primjenu standarda za bezbjednost i sigurnost na moru.

Uredbom o čamcima (Sl. list RCG br. 51/04) uređuju se: uslovi i način utvrđivanja sposobnosti čamaca za plovidbu, upis čamaca i utvrđivanja njihove oznake i imena čamaca, područje plovidbe, posade čamca, te ispitni program i način polaganja ispita za voditelja čamca.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija vrši poslove uprave koji se odnose na: pomorsku saobraćaj; bezbjednost unutrašnje i međunarodne plovidbe; sigurnost i bezbjednost pomorskog saobraćaja; utvrđuje indikatore i prati zagađenje na izvoru nastanka i preduzima hitne mjere u slučaju zagađenja; luke, marine i brodogradilišta; upravni nadzor.

Lučke kapetanije, Kotor sa lučkim ispostavama u Tivtu, Zelenici i Herceg Novom i Bar sa lučkim ispostavama u Ulcinju, Budvi i Virpazaru, kao područne organizaciona jedinice Sektora pomorskog saobraćaja Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, vrše inspekcijski nadzor nad: primjenom propisa kojima se uređuju odnosi na moru i unutrašnjim morskim vodama; saobraćajem stranih i domaćih brodova, jahti i čamaca; zaštitom mora od zagađivanja; vođenjem evidencije prometa brodova, tereta i putnika, opremom broda i ispravama članova posade.

Uprava pomorske sigurnosti vrši poslove uprave koji se odnose na: registar jahti; stručne i tehničke poslove iz oblast utvrđivanja sposobnosti za plovidbu brodova i drugih plovnih objekata; vršenje tehničkog pregleda i izdavanje odgovarajućih svjedočanstava; uređivanje i održavanje pomorskih plovnih puteva; održavanje pomorske rasvjete; održavanje radio veze u skladu sa nacionalnim i međunarodnim propisima; kordinaciju prilikom akcija traganja i spašavanja na moru i zaštite mora od zagađenja s plovnih objekata.

3.1.3.17.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Na osnovu Zakona o jahtama (Sl. list RCG br. 46/07) bice donijeti Pravilnik o načinu vođenja Registra jahti i Pravilnik o obrazcima.

Kroz izmjene Uredbe o čamcima izvršiće se primjena Direktive 94/25/EC.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, Sektor pomorskog saobraćaja i odsjeke lučkih kapetanija u Baru i Kotoru potrebno je ojačati s najmanje dva službenika i dva inspektora bezbjednosti plovidbe.

U početnoj fazi primjene Zakona o jahtama, odsjek za registar jahti Uprave pomorske sigurnosti biće potrebno ojačati s tri službenika.

3.1.3.17.3. Srednjoročni prioriteti

Realizacijom srednjoročnih aktivnosti uspostaviće se zakonski okvir i ujedno ojačati institucionalni i administrativni kapaciteti, čime će se značajno uticati na povećanje sigurnosti i bezbjednosti plovidbe i zaštite mora od zagađenja sa plovila.

Posebna pažnja će se usmjeriti ka usklađivanju Tehničkih pravila za statutarnu sertifikaciju plovnih objekata Uprave pomorske sigurnosti sa propisima EU.

3.1.3.18. Pomorska oprema

3.1.3.18.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (Sl. list SRJ, br. 73/00), u glavi 6, utvrđuje sposobnost broda za plovidbu, kao i opremu koja služi održavanju bezbjednosti plovidbe broda.

Uredbom o čamcima (Sl. list RCG br. 51/04) propisuje se opremljenosti čamaca potrebnom opremom, sa posebnim naglaskom na čamce kojima se obavlja privredna djelatnost - prevoz putnika

Institucionalni okvir

Uprava pomorske sigurnosti vrši tehnični nadzor za utvrđivanje sposobnosti broda za plovidbu. Nadzor nad sprovođenjem odredbi Uredbe o čamcima obavljaju inspektori bezbjednosti plovidbe lučkih kapetanija Bar i Kotor.

3.1.3.18.2. Kratkoročni prioriteti

Donošenjem Zakona o sigurnosti i bezbjednosti plovidbe će se propisati odredbe koje se odnose na utvrđivanje sposobnosti broda za plovidbu u skladu sa direktivom Vijeća Evropske unije 96/98/EU o pomorskoj opremi, s izmjenama i dopunama.

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija će preko lučkih kapetanija u Baru i Kotoru usmjeriti aktivnosti ka usvajanju i primjeni standarda iz oblasti lučke kontrole i inspekcije sigurnosti i bezbjednosti plovidbe u skladu sa Med MoU i Paris MoU. Uprava pomorske sigurnosti će usmjeriti jačanje svojih kapaciteta u skladu sa standardima EMSA.

3.1.3.18.3. Srednjoročni prioriteti

Pristupiće se izradi Tehničkih pravila za statutarnu sertifikaciju pomorske opreme u skladu sa propisima EU.

3.1.3.19. Brza željeznica

3.1.3.19.1. Status

Zakonodavni okvir

Postojeći zakonodavni okvir vezan za željeznički saobraćaj precizno ne reguliše oblast “brze željeznice“, pa bi u tom pravcu bilo neophodno donošenje odgovarajućih propisa.

Sporazum o uspostavljanju željezničke mreže visoke performanse u jugoistočnoj Evropi, potpisan je u Solunu januara 2007. godine i Crna Gora ga je ratifikovala jula 2007. godine (Sl. list RCG br. 44/2007). Ovim Sporazumom Crna Gore se obavezala da će težiti implementaciji odredaba ovog Sporazuma, koje se tiču, prije svega, dostizanja visokih performansi željezničke mreže za putnički, robni i intermodalni saobraćaj, nudeći brže, kvalitetnije i bolje veze.

Crna Gora po svojim reljefnim karakteristikama nije pogodna za izgradnju pruga velikih brzina, odnosno izgradnja pruga takvih performansi zahtijeva velika finansijska sredstva, koja Crna Gora nije mogla obezbijediti, pa prema tome ne postoje takve željezničke pruge.

Institucionalni okvir

Za razvoj postojećih kapaciteta i primjenu novih tehnologija prevoza u željezničkom saobraćaju nadležno je Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija.

3.1.3.19.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavni okvir

Direktiva 96/48/EC (31996L0048) o interoperabilnosti Trans-evropske transportne mreže velikih brzina, koja se odnosi se na problematiku uslova funkcionisanja željezničkih pruga velikih brzina, implementirana je u Zakon o bezbjednosti željezničkog saobraćaja, čija se primjena predviđa od 1. jula 2008. godine.

U ovom periodu Crna Gora će težiti implementaciji Sporazuma o uspostavljanju željezničke mreže visoke performanse u jugoistočnoj Evropi, koje se tiču dostizanja visokih performansi željezničke mreže.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija je nadležno da buduće propise u ovoj oblasti harmonizuje sa direktivom 96/48/EC, kao i da, shodno tome, u narednom periodu, implementira te propise.

3.1.3.19.3. Srednjoročni prioriteti

Za ovaj vremenski period predviđen je nastavak aktivnosti vezanih za implementaciju odredaba Sporazuma o uspostavljanju željezničke mreže visoke performanse u jugoistočnoj Evropi.

3.1.3.20. Žičare za prevoz ljudi

3.1.3.20.1. Status

Zakonodavni okvir

Žičara, uspinjača i ski-liftovi su željeznice sa posebnim saobraćajno-tehničkim karakteristikama kojima se vrši javni prevoz putnika i stvari ili samo putnika, odnosno stvari ili lica i stvari za sopstvene potrebe.

Novim Zakonom o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju, koji je donesen decembra 2007. godine propisuju se uslovi za organizovanje prevoza na žičari, uspinjači i ski-liftovima, za tehničke elemente, kao i uslovi za izgradnju, rekonstrukciju i održavanje i drugi uslovi za bezbjedno odvijanje te vrste saobraćaja.

Područje žičara za prevoz ljudi takođe je uređeno kroz dva podzakonska akta:

Pravilnik o tehničkim normativima za ski-liftove (Sl. list SFRJ br. 2/85);

Pravilnik o tehničkim normativima za osobene žičare (Sl. list SFRJ br. 29/86).

Za područje žičara 2000. godine donesena je direktiva Novog pristupa 2000/9/EC (32000L0009), Žičare za prevoz ljudi, koja će izmjenom pomenutih podzakonskih akata iz ove oblasti biti implementirana u nacionalno zakonodavstvo. Plan za njihovo donošenje je II kvartal 2009. godine.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija propisuje uslove za organizovanje prevoza na žičarama, uspinjačama i ski-liftovima, tehničke elemente i uslove za izgradnju, rekonstrukciju i održavanje, kao i druge uslove za bezbjedno odvijanje saobraćaja.

3.1.3.21. Građevinski proizvodi

3.1.3.21.1. Status

U Direktivama novog pristupa koje zahtijevaju postavljanje CE oznake na proizvode, kako bi se dokazalo da je proizvod siguran za korišćenje po ljude, životinje i okolinu, između ostalog su i građevinski proizvodi (89/106/EEC; 93/68/EEC)

U Direktivi 89/106/EEC se pod građevinskim proizvodom podrazumijeva svaki proizvod koji je proizveden sa namjerom da bude trajno ugrađen prilikom izvođenja radova na građenju objekata visokogradnje i niskogradnje.

Direktiva 89/106/EEC uslovljava da samo građevinski proizvodi koji su usaglašeni za zahtjevima Direktive mogu biti plasirani na tržište i pušteni u promet. To znači da građevinski proizvodi moraju imati takve karakteristike da radovi i objekti u kojima će biti ugrađeni, montirani ili instalirani, mogu, u slučaju ispravnog projektovanja i građenja, zadovoljiti bitne zahtjeve Direktive.

Direktiva 89/106 EEC postavlja sljedeće bitne zahtjeve za građevinske proizvode:

Mehanička otpornost i stabilnost;

Sigurnost u slučaju požara;

Higijena, zdravlje i životna sredina;

Bezbjednost prilikom korišćenja;

Zaštita od buke;
Energetska ekonomičnost i čuvanje toplote.

Zakonodavni okvir

Članom 10 Zakona o izgradnji objekata (Sl. list RCG br. 55/00) definisano je da građevinski proizvodi moraju kod uobičajenog održavanja, u ekonomski prihvatljivom vremenskom periodu, podnositi bez većih šteta sve uticaje normalne upotrebe i uticaje okoline, tako da objekat u koji su ugrađeni sve vrijeme svoje upotrebe ispunjava sve zahtjeve u pogledu stabilnosti, zaštite od požara i eksplozija, higijenske i zdrastvene zaštite, očuvanja okoline, sigurnosti upotrebe objekta, zaštite od buke, uštede energije i dr.

U tehničkim propisima za pojedinačne vrste objekata određuju se tehničke karakteristike građevinskih proizvoda kako bi objekti ispunjavali uslove iz ovog zakona.

Zakon o standardizaciji (Sl. list SCG, br. 44/05) – preuzet je sa nivoa bivše državne zajednice, kao i sva podzakonska akta koja detaljnije regulišu oblast građevinskih proizvoda, odnosno tehnički propisi za pojedine proizvode ili grupe proizvoda sa upućujućim standardima.

Rješenjem Instituta za standardizaciju Crne Gore o označavanju standarda i srodnih dokumenata u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 51/07), u tački 3, predviđeno je da će oznake postojećih standarda i srodnih dokumenata označenih skraćenicom JUS, odnosno SCS biti zamijenjena skraćenicom MEST, shodno pravilima koje će donijeti Institut vodeći računa o zaštiti autorskih prava.

Zakonom o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjenjivanju usaglašenosti proizvoda s propisanim zahtjevima (Sl. list SCG, br. 44/05) uređuju se i pitanja vezano za građevinske proizvode.

Institucionalni okvir

Ministarstvo za ekonomski razvoj Crne Gore je institucija nadležna za pripremu stručnih osnova za izradu zakona i drugih propisa iz oblasti građevinarstva, prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU iz oblasti građevinarstva, te standardizaciju i procjenu usklađenosti u oblasti građevinarstva.

Institut za standardizaciju Crne Gore daje osnovu za izradu tehničkih propisa, uspostavlja infrastrukturu savjetodavnih i tehničkih tijela (tehnički komiteti) za obavljanje poslova crnogorske standardizacije i obezbjeđuje usaglašenost crnogorskih standarda i srodnih dokumenata sa evropskim i međunarodnim standardima i srodnim dokumentima.

3.1.3.21.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanje novog Zakona o izgradnji objekata sa odredbama koje definišu bitne zahtjeve objekta i građevinskih proizvoda saglasno Direktivi 89/106/EEC, planirano je za II kvartal 2008. godine.

U IV kvartalu biće donijeta Strategija razvoja građevinarstva u Crnoj Gori, kojom će se odrediti globalne smjernice daljeg razvoja sektora građevinarstva i industrije građevinskih materijala u Crnoj Gori.

Institucije

Definisanje obima potreba i stvaranje preduslova za formiranje sertifikacionih i inspekcijskih tijela i ispitnih laboratorija, te osposobljavanje i edukacija kadra. Prevashodno, potrebno je formirati radno tijelo sa zadatkom analize postojećeg stanja, pripreme zakona i drugih propisa koji će omogućiti implementaciju EU prava. Radno tijelo ćei definisati model i procedure za sertifikaciju usklađenosti svakog proizvoda, ili grupe proizvoda, u skladu sa zahtjevima EU.

3.1.3.21.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Priprema i usvajanje nacionalnog Zakona o građevinskim proizvodima koji će biti usklađen sa EU Direktivom za građevinske proizvode 89/106/EEC i 93/68/EEC, te donošenje seta podzakonskih akata (pravilnika i drugih tehničkih propisa), kojima će ova oblast biti potpuno uređena, u skladu sa direktivama novog pristupa u ovoj oblasti.

Institucije

Srednjoročni prioriteti su:

- Osnivanje i osposobljavanje institucija i edukacija kadra za sprovođenje postupka ocjenjivanja usklađenosti građevinskih proizvoda;
- Osnivanje i osposobljavanje institucija i edukacija kadra za sprovođenje kontrole građevinskih proizvoda na tržištu;
- Osnivanje i osposobljavanje akreditovanih laboratorija za vršenje ispitivanja u skladu sa EN regulativom;
- Usvajanje harmonizovanih evropskih standarda;
- Edukacija proizvođača građevinskih proizvoda i svih učesnika u procesu
- izgradnje objekata, sa novim pristupom u oblasti koje pokrivaju direktive 89/106/EEC.i 93/68/EEC.

U cilju povećanja sposobnosti za implementaciju budućih dokumenata i propisa, Ministarstvo za ekonomski razvoj će kontinuirano raditi na jačanju administrativnih kapaciteta.

3.1.3.22. Pakovanje i ambalažni otpad

3.1.3.22.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o upravljanju otpadom (Sl. list RCG broj 80/05) je usvojen u decembru 2005. godine, a primjenjivaće se od 1. novembra 2008. godine. Ovim zakonom uređuju se vrste i klasifikacija otpada, planiranje upravljanja otpadom, obezbjeđenje uslova za postupanje sa otpadom, prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica u upravljanju otpadom, uslovi i postupak izdavanja dozvola, nadzor i druga pitanja od značaja za upravljanje otpadom. Zakonom je definisan i ambalažni otpad, kao ambalaža preostala nakon raspakivanja proizvoda, a obuhvata sve proizvode, koji služe za zaštitu, rukovanje, plasman i prodaju drugog proizvoda.

Kratkoročni prioriteti

Planirano je donošenje propisa u skladu sa Direktivom o ambalaži i ambalažnom otpadu 94/62/EZ, sa ciljem harmonizacije mjere upravljanja ambalažom i ambalažnim otpadom radi sprječavanja ili smanjivanja bilo kakvog uticaja ovog otpada i izbjegavanja bilo kakvih konkurentnih poremećaja na unutrašnjem tražištu. Takođe se utvrđuje minimum standarda za pakovanje materijala i ciljeve prerade i reciklaže ambalažnog otpada.

Osnovni zahtjevi u pogledu sastava i mogućnosti ponovnog korišćenja ambalaže, dati u direktivi 94/62/EC, biće obuhvaćeni planiranim propisom:

- pakovanje mora biti minimalne vrijednosti i težine, a da se može održati potreban nivo bezbjednosti, higijene i prihvatljivosti za potrošača,
- sadržaj opasnih supstanci u materijalu od koga je ambalaža napravljena mora biti sveden na najmanju mjeru, a nivo teških metala ne smije da prelazi određenu vrijednost,
- ambalaža mora biti pogodna za ponovno korišćenje ili recikliranje.

Na pakovanju se mora navesti vrsta materijala i staviti odgovarajuća oznaka. Pored zahtjeva datih u direktivi 94/62/EC, koja daje osnovne zahteve za ambalažu i ambalažni otpad, obavezno je i usaglašavanje sa zahtjevima prema direktivi 75/106/EEC, koja tretira veličinu pakovanja, kao i propisom (EC) 1935/2004 u pogledu materijala i proizvoda koji dolaze u dodir sa hranom. Ukoliko je ambalaža od drveta i drugih materijala biljnog porijekla, primjenjuje se i direktiva 2000/29/EC o obaveznoj primjeni fitosanitarnih mjera.

Srednjoročni prioriteti

Uspostaviti sistem za upravljanje sa ambalažnim otpadom na osnovu donešenih propisa je ključni prioritet u srednjem roku.

Direktiva za postupanje sa otpadnom ambalažom propisuje određene kvote za reciklažu (reciklaža samog materijala i spaljivanje) ambalažnog otpada (50 do 65% težine), kao i kvote za reciklažu materijala (25 do 45% težine, najmanje 15% od svake vrste materijala) koje ovakav postupak zahtijeva.

Neophodne mjere su:

organizovanje posebnih sabirnih centara i centara za reciklažu ove vrste otpada, koje treba da organizuju (i plate) lokalne vlasti. Ambalažni otpad obično sakupljaju privatna preduzeća ili u nekim slučajevima same opštine.

ocjenjivanje postojećih sistema (ukoliko postoje) kako bi se utvrdilo da li ispunjavaju zahtjeve Evropske unije, kao i da bi se izbjegli poremećaji na slobodnom tržištu. U članu 6. stav 1. Direktive 94/62/EC propisane su kvote za spaljivanje, reciklažu i regeneraciju koje države članice treba da realizuju u određenim rokovima;

uključivanje odjeljka o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom u planove upravljanja otpadom;

uspostavljanje sistema za povraćaj i sakupljanje korišćene ambalaže i ambalažnog otpada i njihovo ponovno korišćenje i prerada;

uspostavljanje baze podataka o ambalaži i ambalažnom otpadu;

preduzimanje mjera za prevenciju prozvodnje ambalažnog otpada i dostizanje utvrđenih ciljeva za preradu i reciklažu ambalažnog otpada, uključujući mjere kojima se obezbjeđuje da se 50-65% ambalažnog otpada i 25-45% zapakovanog materijala u ambalažnom otpadu reciklira;

organizovanje informativne kampanje za javnost;

preduzimanje mjera kojima se obezbjeđuje da korisnici ambalaže, posebno potrošači,dobiju informaciju o tome kako mogu doprinijeti ponovnom korišćenju, preradi i reciklaži otpada.

3.1.3.23. – 3.1.3.25. Medicinski uređaji, medicinski uređaji za aktivnu implantaciju i in vitro medicinski uređaji za diagnostiku

Status

Zakonodavni okvir

Zakon o medicinskim sredstvima (Sl. list RCG 79/ 2004) u oblasti medicinskih sredstava postavlja standarde zaštite zdravlja koji odgovaraju evropskim mjerilima, i učesnicima u zdravstvenoj zaštiti omogućava boje uslovi za razvoj, napredak i konkurentnost. Zakon o medicinskim sredstvima predstavlja korak ka regionalnoj harmonizaciji koji predstavlja dio globalne harmonizacije na području medicinskih sredstava. Zakon je djelimično usklađen sa propisima EU (90/385/EEC, 93/42/EEC i 98/79/ EEC, kao i Evropski standardi Internacionalne organizacije za standardizaciju EN 46001 za EN ISO 9001, EN 46002 za EN ISO 9002 i EN 46003 za EN ISO 9003.

Institucionalni okvir

Za politiku medicinskih sredstava nadležni su Ministarstvo zdravlja i Uprava za lijekove i medicinska sredstva, koja je osnovana u novembru 2006. godine (Sl. list RCG 72/06). Uprava je organizovana u dva sektora, sa jednom službom i odeljenjem za informacioni sistem. Trenutno je zaposleno 10 službenika, a predviđeno je 27. Stepen obučenosti djelimičan. Troje zaposlenih je bilo na obuci na Projektu unapređenje zdravstva u Crnoj Gori - komponenta farmaceutska politika, finansiranog iz kredita Svjetske Banke.

Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanje izmjena Zakona o lijekovima koje bi omogućile osnivanje u potpunosti nezavisne regulatorne Agencije planirano je do jula 2008. godine. Uslijediće pravna obrada stručno pripremljenih i sa evropskim direktivama usklađenog Pravilnika o medicinskim sredstvima u kojem se nalaze poglavlja koja obrađuju sljedeće oblasti:

Klasifikacija medicinskih sredstava
Osnovni odnosno opšti zahtjevi za medicinska sredstva
Utvrđivanje usklađenosti medicinskih sredstava sa osnovnim odnosno opštim i posebnim zahtjevima
Akreditacija/imenovanje organa za utvrđivanje usklađenosti medicinskih sredstava sa osnovnim odnosno opštim i posebnim zahtjevima
Označavanje medicinskih sredstava
Uslovi za proizvodnju medicinskih sredstava
Uslovi za promet na veliko sa medicinskim sredstvima
Uslovi za promet na malo sa medicinskim sredstvima
Način izdavanja medicinskih sredstava
Oglašavanje medicinskih sredstava
Kliničko ispitivanje medicinskih sredstava za upotrebu u humanoj i veterinarskoj medicini
Praćenje neželjenih efekata medicinskih sredstava za upotrebu u humanoj i veterinarskoj medicini

- Prilog 1 Prijava djelatnosti
- Prilog 2 Upis medicinskog sredstva klase I u registar
- Prilog 3 Upis medicinskog sredstva klase IIa, IIb i III u registar
- Prilog 4 Odgovornost za proizvod
- Prilog 5 Zahtjev/prijava za odobravanje kliničkog ispitivanja medicinskog sredstva
- Prilog 6 Upis in vitro dijagnostičkih medicinskih sredstava u registar
- Prilog 7 Zahtjev za dobijanje dozvole, izmjene, dopune i obnove AIMD med.sred.
- Prilog 8 Potrebna dokumentacija za registraciju medicinskog sredstva

Strategija politike iz oblasti lijekova i medicinskih sredstava biće donijeta u 2008. godini. Strategija će definisati stanje u oblasti lijekova i medicinskih sredstava, ciljeve, prioritete i način njihovog postizanja, potrebne resurse za efikasno sprovođenje pravila o lijekovima i medicinskim sredstvima, njihovu bezbjednost, kvalitet i efikasnost, kao i dostupnost. Krajni cilj je potpuna harmonizacija uslova prometa lijekova i medicinskih sredstava sa Acquisom i efikasna implementacija ovih pravila kroz funkcionalnost nezavisnog nadležnog organa da bi se omogućila efikasna politika u oblasti kvaliteta, bezbjednosti i efikasnosti lijekova i medicinskih sredstava
Uvom periodu Uprava za lijekove i medicinska sredstva biće ojačana stručnim kadrovima, kao i farmaceutski sektor u Ministarstvu zdravlja. Potrebna je i kontinuirana edukacija zaposlenih u Agenciji i Ministarstvu zdravlja.

Srednjoročni prioriteti

Nastaviće se usklađivanje zakonskih odredbi i podzakonskih akata sa pravom EU. Uvođenje sistema kvaliteta za Agenciju za lijekove i medicinska sredstva planira se do 2010. godine

Plan zapošljavanja i Finansijske potrebe – vidjeti poglavlje 3.1.2.3. Farmaceutski proizvodi

3.2. SLOBODA KRETANJA RADNIKA

3.2.1. PRISTUP TRŽIŠTU RADA

U Crnoj Gori se stalno poboljšavaju uslovi kretanja radnika i pristupa tržištu rada, a cilj je da se, u skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva i SSP, ukinu sve diskriminatorne odredbe u oblasti tržišta rada.

3.2.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o zapošljavanju i radu stranaca (Sl.list RCG br.11/04) reguliše uslove zapošljavanja stranaca, odnosno lica bez državljanstva u skladu sa Zakonom, Kolektivnim ugovorom, ratifikovanim međunarodnim ugovorima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava. Postupak i način zasnivanja radnog odnosa za strance zavise od toga da li stranac ima odobrenje za stalno naseljenje ili za privremeni boravak u Crnoj Gori.

Prema postojećem Zakonu o zapošljavanju i radu stranaca zahtjev za zasnivanje radnog odnosa podnosi poslodavac, a u slučaju lica sa stalnim prebivalištem, zahtjev za zasnivanje radnog odnosa podnose sama ta lica.

Zakon o strancima, koji će biti donijet u toku 2008. godine, a koji je u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, utvrdiće način i postupak donošenja kvota u okviru Zakona o zapošljavanju i radu stranaca.

Status izbjeglica je regulisan Zakonom o azilu i Zakonom o strancima (vidjeti poglavlje 3.24).

Uredbom o radnom angažovanju nerezidentnih fizičkih lica (Sl. list RCG br. 28/03) uređuje se način i postupak radnog angažovanja nerezidentnih fizičkih lica. Nerezidentnim fizičkim licem u smislu ove Uredbe smatra se lice koje nema prebivalište ili centar poslovnih i životnih interesa na teritoriji Crne Gore. Uredbom je takođe utvrđena administrativna taksa u visini od 2,5 € za jednodnevno radno angažovanje nerezidentnog fizičkog lica. Ova Uredba se primjenjuje na sva strana lica nezavisno od njihovog statusa.

Crna Gora je u martu 2004. godine ratifikovala Lisabonsku konvenciju o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja u regionu Evrope, koja je donesena 1997. godine (vidjeti poglavlje 3.3.4).

Institucionalni okvir

Implementaciju i sprovođenje odredaba Zakona o zapošljavanju i radu stranaca u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja prati odjeljenje za tržište rada i zapošljavanja, koje ima 8 zaposlenih, a u okviru Zavoda za zapošljavanje Crne Gore – nadležne osobe za izdavanje radnih dozvola strancima.

Za međusobno priznavanje profesionalnih kvalifikacija nadležno je Ministarstvo prosvjete i nauke koje vrši priznavanje inostrane obrazovne isprave o stečenom visokom obrazovanju, radi zapošljavanja, preko Nacionalnog informacionog centra – ENIC centra.

3.2.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Novi Zakon o zapošljavanju i radu stranaca je usvojen u I kvartalu 2008. godine. Takođe, novi Zakon o strancima, pripremljen od strane Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, čije je usvajanje planirano tokom 2008. godine, pored ostalih novina, donosi i one koje se odnose na postupak dobijanja odobrenja za privremeni boravak radi zaposlenja i rada, obavljanja privredne i preduzetničke djelatnosti. U navedenom zakonu, dobijanje dozvole za privremeni boravak u svrhu zapošljavanja i rada uslovljeno je predhodnim dobijanjem radne dozvole za strance, što je u nadležnosti Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

Nacrtom Zakona o zapošljavanju i radu stranaca obrađen je rad upućenih stranaca i to: prekogranične usluge, dodatno osposobljavanje i usavršavanje stranaca u privrednom društvu u Crnoj Gori, dodatno

osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u privrednom društvu, kretanje lica unutar stranog privrednog društva, osposobljavanje i usavršavanje stranaca, pružanje ugovorenih usluga.

Novi Zakon o zapošljavanju i radu stranaca biće u skladu sa sljedećim propisima Aquis-a: Regulativa Savjeta (EEC) 31968R1612 o slobodi kretanja radnika u okviru Zajednice, Regulativa Savjeta (EEC) br. 31992R2434(1) o slobodi kretanja radnika u okviru Zajednice i Direktivom 32004L038, koja je amandman Savjeta na Regulativu (EEC) br. 31968R1612 i kojom se opozivaju regulative ranije regulative.

Pored Zakona o zapošljavanju i radu stranaca, slobodnom kretanju radnika umnogome će doprinijeti usvajanje Nacionalnog okvira kvalifikacija i Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, koji su u proceduri, a kojima se prepoznaju i priznaju nacionalne kvalifikacije onih koji dolaze u Crnu Goru, kao i olakšano prepoznavanje kvalifikacija naših radnika od strane drugih država. Ovim Zakonom uređuju se uslovi, način i postupak sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija i vrednovanje sertifikata stečenih neformalnim putem.

Zakon o priznavanju i vrednovanju obrazovnih isprava, kojim se uređuju nadležna tijela, kriterijumi i postupak za priznavanje i vrednovanje obrazovnih isprava stečenih u inostranstvu i vrednovanje obrazovnih isprava stečenih u Crnoj Gori, biće usvojen u prvom kvartalu 2008. godini.

3.2.1.3. Srednjoročni prioriteti

Nakon usvajanja Zakona o zapošljavanju i radu stranaca planirano je da se u srednjem roku donesu podzakonski akti za utvrđivanje kvota.

Kao što je dato u poglavlju 3.2.2 o koordinaciji sistema socijalnog osiguranja, predstoji potpisivanje novih ugovora sa Republikom Mađarskom i Velikim Vojvodstvom Luksemburg, kao i zaključivanje ugovora o socijalnom osiguranju sa Republikom Slovenijom i Grčkom Republikom, te revidiranje i zaključivanje novog ugovora sa Makedonijom, Kraljevinom Belgije i Konfederacijom Švajcarske.

Takođe, predviđa se revidiranje postojećih starih konvencija i zaključivanje novih sa ostalim državama sa kojima postoji bilateralna saradnja u oblasti socijalnog osiguranja, a na načelima zakonodavstva EU.

3.2.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS- sektor tržišta rada i zapošljavanja	Postojeća	8	10	12	12	14	14

3.2.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	11.300.000	14.000.000	14.100.000	14.100.000	14.100.000
Strana podrška	1.250.000 (IPA)	1.250.000 (IPA)	1.500.000	1.500.000	1.500.000

3.2.2. KOORDINACIJA SISTEMA SOCIJALNE SIGURNOSTI

3.2.2.1. Status

Ustavom Crne Gore, članom 9, utvrđeno je da su međunarodni ugovori sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka i imaju primat nad domaćim zakonodavstvom, odnosno neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva. Odlukom Skupštine Crne Gore, od 3. juna 2006. godine, o proglašenju nezavisnosti, Crna Gora je preuzela međunarodne ugovore i sporazume koje je zaključila i kojima je pristupila državna zajednica Srbija i Crna Gora, a koji su u saglasnosti sa njenim pravnim poretkom.

Zakonodavni okvir

Pravni okvir na području socijalnog osiguranja čine bilateralni ugovori o socijalnom osiguranju, kojima se na bazi reciprociteta obezbjeđuju prava iz socijalnog osiguranja po osnovu slobode kretanja radnika i njihovog rada i boravka u jednoj od zemalja ugovornica.
Zakoni kojima je u Crnoj Gori uređen sistem socijalne sigurnosti su:

Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (Sl. list RCG br. 54/03, 39/03, 79/04, 79/04, 81/04, i 47/07) koji je usklađen sa Uredbom 31971R1408 o primjeni sistema socijalne sigurnosti za zaposlene osobe i članove njihovih porodica koji se kreću u Zajednici, Konvencijom o beneficijama u slučaju povrede na radu, broj 121, i Konvencijom o socijalnoj zaštiti (minimalni standardi), broj 102.

Zakon o zdravstvenom osiguranju (Sl. list RCG br. 39/04), koji je donijet na osnovu preporuka i deklaracija Svjetske zdravstvene organizacije.

Zakon o zapošljavanju (Sl. list RCG br. 29/05), koji je usklađen sa Odlukom Savjeta 32005D0600 o smjernicama politike zapošljavanja Zemalja članica, Direktivom 32006L0054 o implementaciji principa jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema ženama i muškarcima po pitanju zapošljavanja i profesionalnog angažovanja i Regulative br. 1081/2006 o Evropskom socijalnom fondu.

Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl.list RCG, br.78/05) - Crnogorsko socijalno zakonodavstvo, obuhvata penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje, osiguranje za slučaj nezaposlenosti i pravo na porodična davanja (dječji dodatak), dakle sve oblasti socijalnog osiguranja obuhvaćene Uredbom 31971R1408 o primjeni sistema socijalne sigurnosti za zaposlene osobe i članove njihovih porodica koji se kreću u Zajednici, koja predstavlja osnovni propis Evropskog socijalnog zakonodavstva, kao i Uredbom 31972R0574 koja sadrži odredbe za primjenu Uredbe 31971R1408 i Uredbom 32003R0859, koja proširuje primjenu navedenih uredbi.

Ostvarivanje prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Crnoj Gori vrši se preko Fonda za zdravstveno osiguranje, koji je donio sljedeće propise:

Pravilnik o bližim uslovima i načinu ostvarivanja određenih prava iz zdravstvenog osiguranja (Sl. list RCG br. 39/2006),

Pravilnik o indikacijama i načinu korišćenja medicinske rehabilitacije u zdravstvenim ustanovama koje obavljaju specijalizovanu rehabilitaciju (Sl. list RCG br. 74/2006),

Pravilnik o sastavu, načinu obrazovanja i radu prvostepene ljekarske komisije (Sl. list RCG br. 69/2006),

Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava na medicinsko – tehnička pomagala (Sl. list RCG br. 74/2006),

Pravilnik o načinu i postupku upućivanja osiguranih lica radi upućivanja u inostranstvo (Sl. list RCG br. 74/2006),

Pravilnik o načinu i postupku ostvarivanja prava na privremenu spriječenost za rad i ostvarivanja prava na naknadu zarade za vrijeme privremene spriječenosti za rad (Sl. list RCG br. 69/2006).

Crna Gora koordinira sistem socijalnog osiguranja sa 25 država od čega su veći dio država članice Evropske unije, kako primjenjujući ranije konvencije o socijalnom osiguranju u skladu sa navedenom Odlukom Skupštine, tako i potpisivanjem novih ugovora koje je zaključila kao samostalna država, a koje su usklađene sa Uredbom 31971R1408.

Sa Republikom Srbijom Sporazum o socijalnom osiguranju potpisan je 17. decembra 2006. godine, a stupa na snagu 1. januara 2008. godine. Sa Republikom Mađarskom zaključen je novi sporazum čiji je tekst parafiran i očekuje se njegovo potpisivanje u I kvartalu 2008. godine, a sa Velikim Vojvodstvom Luksemburg, biće zaključen novi sporazum u I kvartalu 2008. godine. Neki ugovori primjenjuju se na državljane država ugovornica i članove njihovih porodica, većina ugovora se primjenjuje i na izbjeglice i osobe bez državljanstva u smislu Ženevskih konvencija. Ostali ugovori baziraju se na načelu osiguranja, što znači da se primjenjuju na sva lica koja su već, ili su bila, obuhvaćena zakonodavstvom ugovorne strane, kao i na članove njihovih porodica.

Institucionalni okvir

Za područje koordinacije sistema socijalnog osiguranja nadležni organ je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, koji je ujedno i organ koji vrši nadzor nad nadležnim nosiocima, a to su Fond penzijskog i invalidskog osiguranja - za oblast penzijskog i invalidskog osiguranja, Fond za zdravstveno osiguranje - za oblast zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite i Zavod za zapošljavanje Crne Gore - za oblast nezaposlenosti.

3.2.2.2. Kratkoročni prioriteti

U narednom periodu osnovni zadaci će biti jačanje administrativnih struktura za koordinaciju sistema socijalnog osiguranja, što je jedan od prioritetnih ciljeva u razdoblju do 2009. godine. To se posebno odnosi na jačanje administrativnih struktura državnih organa uprave, koji vrše nadzor nad zakonitošću rada nadležnih nosilaca (Fond penzijskog i invalidskog osiguranja, Fond za zdravstveno osiguranje i Zavod za zapošljavanje Crne Gore), a to je već pomenuto Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, u smislu stručnog usavršavanja postojećeg službeničkog kadra i razvijanja potrebnih vještina, radi učestvovanja u izradi propisa, kao i prethodnog upoznavanja sa propisima Evropskog socijalnog osiguranja, koje će biti inkorporirano u crnogorsko zakonodavstvo. Predstoji potpisivanje novog ugovora sa Republikom Mađarskom i Velikim Vojvodstvom Luksamburga (I kvartal 2008. godine), kao i zaključivanje ugovora o socijalnom osiguranju sa Republikom Slovenijom i Grčkom Republikom, te revidiranje i zaključivanje novih ugovora sa Makedonijom, Kraljevinom Belgijom i Konfederecijom Švajcarske.
Zapošljavanje stranaca regulisaće se Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca, čije donošenje se planira za 2008. godinu. Takođe, predstoji ratifikacija Evropske socijalne povelje, od strane Skupštine Crne Gore u toku 2008. godine.

3.2.2.3. Srednjoročni prioriteti

Takođe je potrebno raditi na daljem razvoju ljudskih potencijala i prilagođavanju za procese pridruživanja Evropskoj uniji. Predviđa se revidiranje postojećih starih konvencija i zaključivanje novih sa ostalim državama sa kojima postoji bilateralna saradnja u oblasti socijalnog osiguranja, a na načelima zakonodavstva EU.
Jugoslavija, odnosno Srbija i Crna Gora, je u oblasti socijalnog osiguranja zaključila, a Crna Gora primjenjuje, sporazume sa sljedećim državama: Republikom Austrijom, Kraljevinom Belgijom, Republikom Bugarskom, sa bivšom Čehoslovačkom, koji se primjenjuje od 1.12.1957. godine i važi za Republiku Slovačku; sa Republikom Češkom zaključen sporazum između SRJ i Češke Republike o socijalnom osiguranju 3.7.2002. godine, Republikom Francuskom - Republikom Italijom 14.11.1957. godine, koji se primjenjuje od 1.01.1961. godine, Velikim Vojvodstvom Luksemburga od 1.09.2005. godine (urađen novi sporazum 2007. godine i očekuje se njegovo potpisivanje) Kraljevinom Holandijom, Kraljevinom Norveškom, Saveznom Republikom Njemačkom, Republikom Poljskom, Kraljevinom Švedskom, Konfederacijom Švajcarske, Ujedinjenim Kraljevstvom Velike Britanije i Sjeverne Irske, Kraljevinom Danske, Arapskom Republikom Egipat, Socijalističkom Narodnom Libijskom Republikom Arapske Džamahirije, Republikom Rumunijom (sporazum između Vlade SFRJ i Vlade Rumunije o saradnji u oblasti zdravstvenog osiguranja iz 1976. godine), Panamom (sporazum o saradnji socijalnog osiguranja iz 1975. godine), Republikom Makedonijom, Republikom Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom, Republikom Turskom, Republikom Mađarskom.
Crna Gora je nakon nezavisnosti potpisala sporazum sa Republikom Srbijom, koji stupa na snagu 1.1.2008. godine.
Svi budući sporazumi Crne Gore i drugih država, kao i oni koji su već zaključeni na nivou Crne Gore ili SCG, odnosno SRJ, u čijoj je izradi učestvovala Crna Gora, usaglašeni su sa Preporukom Evropske unije 1408/71. Crna Gora iskazuje spremnost da zaključi sporazume i sa drugim državama koje budu iskazale interes.

3.2.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS – sektor penzijskog i invalidskog osiguranja i boračke i invalidske zaštite	Postojeća	1	1	1	1	1	1

3.2.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	10.396,00	10.396,00	10.396,00	10.396,00	10.396,00
Strana podrška					

3.3. PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA I SLOBODA PRUŽANJA USLUGA

U oblasti prava osnivanja i slobode pružanja usluga, Crna Gora će u periodu koji pokriva Nacionalni program za integraciju obezbijediti poštovanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kojim se Evropska zajednica i Crna Gora obavezuju da će preduzeti neophodne korake kako bi postepeno omogućavale da usluge pružaju privredna društva Zajednice, privredna društva Crne Gore ili državljani Zajednice ili državljani Crne Gore, poslovno nastanjeni na teritoriji ugovorne strane kojoj ne pripada lice kojem su te usluge namijenjene.

3.3.1. PRAVO OSNIVANJA PREDUZEĆA

3.3.1.1. Status

Zakonodavni i institucionalni okvir

Zakonski uslovi za sve kompanije i institucije koje namjeravaju da preduzimaju komercijalne aktivnosti ili da obavljaju poslove od javnog interesa u Crnoj Gori, su jednaki i regulisani su Zakonom o privrednim društvima (Sl. list RCG br. 6/02 i 17/07) i Zakonom o društvenim djelatnostima (Sl. list RCG br. 21/95).

Osnivanje privrednih društava, djelova stranih društava (filijala) i preduzetnika u Crnoj Gori propisano je Zakonom o privrednim društvima. Prema ovom zakonu fizička lica koja se bave privrednom djelatnošću radi sticanja profita, a tu djelatnost ne obavljaju za račun drugog lica, su preduzetnici. Lice koje obavlja djelatnost nezavisne profesije uređene posebnim propisima smatra se preduzetnikom u smislu Zakona o privrednim društvima, ako je tim propisima tako uređeno.

Strana društva mogu u Crnoj Gori osnovati poslovnu jedinicu, predstavništvo, dio stranog društva i slično, koji nema status pravnog lica, već za sve obaveze dijela stranog društva odgovara strano društvo. Dio stranog društva se registruje u Centralnom registru Privrednog suda, uz podnošenje propisane dokumentacije (član 80 Zakona o privrednim društvima). Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o privrednim društvima, koji je donijet krajem 2007. godine, eliminiše ranije uočene nepreciznosti i pravne praznine i povećava stepen zaštite manjinskih akcionara. Zakon je potpuno usklađen sa Drugom, Trećom, Šestom i Jedanaestom direktivom. Takođe, Zakon je u potpunosti usklađen sa Direktivom 31989L0666, koja reguliše zahtjeve u pogledu osnivanja filijala (vidjeti 3.6.1.1).

Zakonom o društvenim djelatnostima (Sl. list RCG br. 21/95) uređuju se uslovi i postupak osnivanja, organizovanja i prestanka organizacija u oblasti društvenih djelatnosti. Pod društvenim djelatnostima, u smislu ovog Zakona, podrazumijeva se pružanje usluga i stvaranje i promet materijalnih, intelektualnih i kulturnih dobara u oblasti vaspitanja i obrazovanja, nauke, kulture, fizičke kulture, javnog informisanja, zdravstva i socijalne i dječje zaštite i zaštite zdravlja životinja. U oblastima od javnog interesa osnivaju se javne ustanove. Ustanovu mogu osnivati domaća pravna i fizička lica i strana pravna i fizička lica u svim oblicima svojine. Javnu ustanovu mogu osnivati država, jedinica lokalne samouprave, pravna i fizička lica. Javna ustanova se osniva radi pružanja usluga koje su od javnog interesa u oblasti predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog vaspitanja i obrazovanja, zaštite kulturnih dobara, zdravstvene zaštite ljudi i životinja, osnovnih oblika socijalne zaštite, društvene brige o djeci, fundamentalnih naučnih istraživanja i posebnih istraživanja za društvenu zajednicu. Javna ustanova se može osnivati i u drugim oblastima koje su Zakonom proglašene oblastima ili poslovima od javnog interesa.

Uslovi za obavljanje privrednih i društvenih djelatnosti propisani su u zakonima koji regulišu vršenje pojedinih djelatnosti. Osnovni uslovi su: registracija za obavljanje djelatnosti, ispunjenost tehničkih uslova, zapošljavanje lica sa odgovarajućom stručnom spremom, posjedovanje licenci za obavljanje djelatnosti. Strana pravna i fizička lica registruju se i obavljaju djelatnosti u Crnoj Gori u skladu sa posebnim propisima.

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 64/02) u članu 43 definiše pitanje osnivanja ustanova u Crnoj Gori. Osnivač javne ustanove mogu biti država i opština, dok privatne ustanove mogu osnivati domaća i strana pravna ili fizička lica. Zakonom o izmjenama i dopunama opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 49/07) definisano je da strano pravno i fizičko lice može osnovati osnovnu školu samo za obrazovanje stranih državljana, koju djeca crnogorski državljani mogu pohađati samo kao dopunu osnovne škole, koja je Ustavom definisana kao obavezna.

Osnivanje privatnih ustanova u oblasti visokog obrazovanja definisano je Zakonom o visokom obrazovanju (Sl. list RCG br. 60/03). Privatnu ustanovu, shodno pomenutom Zakonu, može da osnuje domaće i strano fizičko ili pravno lice, koja može početi sa radom nakon dobijanja licence i akreditacije. Licencom se utvrđuje vrsta ustanove, akreditovani studijski programi, maksimalan broj koji se može upisati na pojedine studijske programe, kao i stepeni diplome koji se mogu dodjeljivati.

U avgustu 2007.godine Skupština Crne Gore je usvojila izmjene i dopune seta zakona iz oblasti obrazovanja i to:

Zakon o izmjenama i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju,
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o gimnaziji,
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obrazovanju odraslih,
Zakon o izmjenama Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju i
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o stručnom obrazovanju.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl. list RCG br. 78/05) propisano je da, pored države, osnivači ustanova mogu biti jedinice lokalne samouprave i druga pravna i fizička lica. Zakonom su propisane oblasti u kojima se mogu osnivati ustanove socijalne i dječje zaštite (ustanove za smještaj djece i mladih, ustanove za smještaj odraslih-invalidnih i starih lica, ustanove za odmor i rekreaciju djece – čl. 69). Takođe, članom 83 istog zakona, propisano je da se određeni poslovi iz oblasti socijalne i dječje zaštite mogu obavljati kao preduzetnička djelatnost. Odredbama navedenog zakona nije propisano ograničenje za obavljanje poslova u oblasti socijalne i dječje zaštite za strana pravna i fizička lica.

Zakon o stranim ulaganjima (Sl. list RCG br. 52/00) obezbjeđuje nacionalni tretman (jednak tretman stranih fizičkih i pravnih lica i domaćih lica). Kompanija može biti osnovana od strane domaćeg i stranog pravnog i fizičkog lica pod jednakim uslovima. Strano pravno ili fizičko lice može osnovati privredno društvo (sam ili sa drugim ulagačima), ulagati u privredna društva i kupiti privredno društvo odnosno njegov dio, u skladu sa Zakonom, kao i osnovati dio stranog društva. Nacionalni tretman prilikom osnivanja ili ulaganja u privredno društvo ograničen je jedino u djelatnosti za proizvodnju i promet naoružanja i vojne opreme, u kom slučaju strani ulagač ne može imati udio veći od 49% akcijskog kapitala ili vlasničkih prava, odnosno, prava glasa.

Prema Zakonu o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG br. 80/04) domaće i strano pravno lice stiče privilegije i pogodnosti u dijelu izuzeća od oporezivanja profita kad su u pitanju novo zapošljavanje i investicije u nedovoljno razvijenim područjima. U Carinskom zakonu (Sl. list RCG br. 66/06) za stranog ulagača predviđeno je oslobađanje za plaćanje carina za opremu namijenjenu kao ulog stranog ulagača.

3.3.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavni i institucionalni okvir

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju biće usvojen u četvrtom kvartalu 2008. godine. Ova oblast je u nadležnosti Ministarstva nauke i prosvjete.

3.3.2. SLOBODA PRUŽANJA PREKOGRANIČNIH USLUGA

3.3.2.1. Status

Zakonodavni i institucionalni okvir

Usluge u Crnoj Gori se pružaju kroz preduzimanje komercijalne aktivnosti od strane preduzetnika, privrednih društava, lica koja obavljaju djelatnost nezavisne profesije (advokati, notari, ljekari, veterinari i dr.). Usluge se pružaju u skladu sa zahtjevima koji su određeni zakonima koji se tiču obavljanja odgovarajuće aktivnosti:

Zakon o advokaturi (Sl. list RCG br. 79/06),

Zakon o notarima (Sl. list RCG br.68/05),

Zakon o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br.39/04),

Zakon o računovodstvu i reviziji (Sl. list RCG br.69/05),

Zakon o veterinarstvu (Sl. list RCG br.27/07) i drugi zakoni koji određuju uslove pružanja određenih usluga.

Usluge se, takođe, pružaju kao usluge od javnog interesa uspostavljanjem institucije u skladu sa zahtjevima regulisanim Zakonom o društvenim djelatnostima (Sl. list RCG br. 21/95) i kao javne usluge koje obavljaju fizička lica kao profesionalnu djelatnost, takođe u skladu sa Zakonom o društvenim djelatnostima, i drugim zakonima koji regulišu obavljanje određenih nekomercijalnih aktivnosti.

Zakonom o spoljnoj trgovini (Sl. list RCG br. 28/04) svako lice (fizičko i pravno) može da vrši usluge u spoljnotrgovinskom prometu u skladu sa svojom pravnom i poslovnom sposobnošću. Strana lica koja vrše usluge u skladu sa odredbama Zakona o spoljnoj trgovini imaju tretman domaćih lica. Dio stranog društva može da vrši usluge na teritoriji Crne Gore ako je registrovano u skladu sa propisima Crne Gore.

Zakonom o spoljnoj trgovini naoružanjem i vojnom opremom i robom dvostruke namjene (Sl. list SCG, br. 07/05) usluge u spoljnotrgovinskom prometu naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene mogu da vrše lica registrovana kod nadležnog ministarstva - Ministarstvo za ekonomski razvoj (vidjeti poglavlje 3.30.1).
Za pitanja spoljne trgovine i stranih ulaganja nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj. Promotivnu nadležnost u privlačenju stranih ulaganja ima Agencija za promociju stranih ulaganja (Sl. list RCG br. 33/04) koj jea otpočela sa radom 2005. godine.

U februaru 2007. godine, formiran je Savjet stranih investitora čiji je zadatak aktivna uloga u kreiranju investicione politike.

Statutom inženjerske komore Crne Gore definisano je izdavanje licenci za projektovanje i izvođenje radova privrednim društvima i drugim pravnim licima, koja rade na teritoriji Crne Gore, a imaju sjedište van Crne Gore. Isto se odnosi i na fizička lica (inženjere) kojima Komora izdaje ovlašćenja. U oba slučaja Komora verifikuje, odnosno provjerava, ispunjenost uslova za izdavanje licenci u skladu sa propisima Crne Gore.

Strana pravna i fizička lica registruju se i obavljaju djelatnosti u Crnoj Gori u skladu sa posebnim propisima. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br. 39/04) propisano je da osnivač zdravstvene ustanove može biti država, jedinica lokalne samouprave, domaće i strano pravno i fizičko lice. Izuzetno od ove odredbe, zdravstvene ustanove koje obavljaju djelatnost javnog zdravlja, transfuziju krvi, uzimanje, tipizaciju, presađivanje djelova ljudskog tijela, hitnu medicinsku pomoć, klinički centar i Institut za javno zdravlje osniva država (čl. 51). Dalje, Zakonom se propisuje da zdravstveni radnik odnosno zdravstveni saradnik koji je završio odgovarajuću školu, odnosno, fakultet u inostranstvu, kao i zdravstveni radnik, odnosno, zdravstveni saradnik-stranac mogu obavljati poslove zdravstvene djelatnosti ako nostrifikuju diplomu i dobiju odgovarajuću licencu (članovi: 92 i 98) i u skladu sa opštim uslovima za zasnivanje radnog odnosa utvrđenim zakonom. Odredbama ovog Zakona nijesu propisani posebni uslovi za strana pravna i fizička lica za obavljanje poslova u zdravstvu u odnosu na naše državljane.

Za pitanja zdravstvene, socijalne i dječije zaštite nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja.

U Poglavlju 3.9 koji se tiče finansijskih usluga, odredba koja se odnosi na pružanja bankarskih usluga, usluga osiguranja i drugi sektori tržišta kapitala detaljnije su razrađeni.

Zakonom o notarima (Sl. list RCG br. 68/05) u članu 8 definiše se da strani notarski akt, pod uslovima uzajamnosti, ima isto pravno dejstvo kao i notarski akt urađen shodno tom zakonu. Za pitanja notara nadležno je Ministarstvo pravde.

Zakonom o advokatima (Sl. list RCG br. 79/06) članom 8 omogućava se advokatima upisanim u Imenik advokata druge države da postupa pred pravosudnim i drugim državnim organima države Crne Gore pod uslovima reciproteta. Potvrdu o postojanju reciprociteta izdaje Ministarstvo pravde, uz prethodno pribavljeno mišljenje Advokatske komore. Za pitanja advokature nadležno je Ministarstvo pravde.

Zakonom o turizmu (Sl. list RCG br. 13/07) uređene su usluge u oblasti turizma za strana pravna i fizička lica i ne razlikuju se od uslova koji su predviđeni za naše državljane. U ovoj oblasti nadležno je Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine.

Zakonom o veterinarstvu (Sl. list RCG br. 27/07) uređeni su uslovi za obavljanje veterinarske djelatnosti u Crnoj Gori. Veterinarsku djelatnost mogu obavljati veterinarski radnici: veterinari i

pomoćno veterinarsko osoblje – tehničari i bolničari. Organizacioni oblici za pružanje veterinarskih usluga su veterinarska ambulanta, veterinarska klinika i veterinarska ambulanta za kućne ljubimce i specijalistička veterinarska laboratorija. Veterinarske poslove u veterinarskim pravnim licima mogu obavljati samo veterinari (doktori veterinarske medicine odnosno diplomirani veterinari) koji imaju licencu–dozvolu za obavljanje veterinarske djelatnosti. Licencu izdaje Veterinarska komora Crne Gore na period od pet godina. Bliži uslovi i postupak za izdavanje, produžavanje i oduzimanje licence propisani su Statutom komore i propisom Ministarstva poljoprivrede. Uslovi za dobijanje licence su završene univerzitetske studije veterinarske medicine i položen stručni ispit.

Pružanje usluga nije u potpunosti usklađeno sa pravilima EU (mogućnost pružanja prekograničnih usluga), a donošenjem novog Zakona o veterinarstvu koji je planiran za 2009. godinu, stvoriće se osnov za punu usklađenost (vidjeti poglavlje 3.12.2 - veterinarska politika.)

3.3.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata (Ministarstvo za ekonomski razvoj), rok: II Q 2008;
Zakon o strancima (Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave), rok: I Q 2008;
Zakon o zapošljavanju i radu stranaca (Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja), koji će biti usklađen je sa EU pravom, biće donijet u I kvartalu 2008. (vidjeti 3.2- slobodno kretanje radnika)

U oblasti usluga, 2010. godine biće donijete izmjene Zakona o advokaturi radi njegovog usaglašavanja sa Direktivom 31977L0249 i 31998L0005 u dijelu stvaranja uslova za nesmetano zastupanja inostranih advokata pred pravosudnim organima u Crnoj Gori.
Implementacija obaveza iz poglavlja 3.3.1 i 3.3.2 neće opterećivati dodatna budžetska sredstva i kadrovske potrebe.

3.3.3. POŠTANSKE USLUGE

3.3.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonom o poštanskim uslugama (Sl. list RCG br. 46/05) uređen je cjelokupni djelokrug poštanskog saobraćaja i pružanja poštanskih usluga u domaćem i međunarodnom poštanskom saobraćaju, riješena su pitanja uslova i postupaka za obavljanja poštanskih usluga za sve poštanske operatere, kao i sva druga pitanja koja se odnose na pružanje poštanskih usluga. Poštanske usluge se obavljaju u skladu sa Zakonom, opštim i posebnim uslovima za obavljanje poštanskih usluga i aktima Svjetskog poštanskog saveza. Zakon o poštanskim uslugama sadrži dio smjernica koje su date Rezolucijom C 95 – Zelena knjiga Evropske ekonomske zajednice o tržištu poštanskih usluga iz 1992. godine, sa Direktivom EU o poštanskim uslugama 31997L0067 i sa Direktivom 32002L0039. Zelena knjiga Evropske ekonomske zajednice o tržištu poštanskih usluga iz 1992. godine definiše osnovne okvire razvoja poštanske djelatnosti na jedinstvenom tržištu Evropske zajednice, u smislu oslobađanja od državnog uticaja i osposobljavanja da se na tržištu obezbijedi visok kvalitet poštanskih usluga. Direktivama 31997L0067 i 32002L0039 uspostavljaju se zajednička pravila koja se odnose na obavljanje univerzalne poštanske usluge, kriterije kojima se definišu usluge koje mogu biti rezervisane za operatere univerzalne usluge i uslovi pod kojima se pružaju nerezervisane usluge, principe tarifiranja i transparentnosti obračuna za obavljanje univerzalne poštanske usluge, utvrđivanje standarda kvaliteta za univerzalnu uslugu i formiranje nezavisnih nacionalnih regulatornih tijela – organa.

Pravilnikom o opštim uslovima za obavljanje poštanskih usluga (Sl. list RCG br. 29/06) regulišu se uslovi i način obavljanja poštanskih usluga, rokovi za prenos i uručenje poštanski pošiljki, gustina pristupnih tačaka poštanskoj mreži i pristup mreži univerzalnog poštanskog operatera. Odredbe ovog Pravilnika odnose se i na obavljanje poštanskih usluga u međunarodnom poštanskom saobraćaju, ukoliko aktima Svjetskog poštanskog saveza nije drugačije određeno.

Pravilnikom o posebnim uslovima za obavljanje poštanskih usluga (Sl. list RCG br. 08/07) utvrđuju se uslovi i način obavljanja poštanskih usluga koje pruža Pošta Crne Gore DOO, kao i obavljanje poštanskih usluga u međunarodnom poštanskom saobraćaju, ukoliko aktima Svjetskog poštanskog saveza nije drugačije određeno.

Nomenklatura poštanskih usluga (Sl. list RCG br. 41/06) temelji se na Zakonu o poštanskim uslugama i njome se utvrđuju vrste poštanskih usluga, stope mase poštanskih pošiljki, zone usklađenosti i skale vrijednosti za poštanske usluge u unutrašnjem i međunarodnom poštanskom saobraćaju.

Pravilnik o tehničkim uslovima koje moraju ispunjavati sredstva i druga oprema poštanske mreže (Sl. list RCG br. 41/06) utvrđuje tehničke uslove koje moraju ispunjavati sredstva i oprema poštanske mreže, kao i uslove za kontrolu kvaliteta poštanske mreže.

Pravilnikom o uslovima i cijeni pristupa poštanskoj mreži pošte Crne Gore (Sl. list RCG br. 5/07) utvrđuju se uslovi i cijene pristupa poštanskoj mreži Pošte Crne Gore, kao univerzalnom poštanskom operateru. Pod uslovima pristupa poštanskoj mreži Pošte podrazumijeva se način prenosa svih vrsta poštanskih pošiljki iz domena univerzalne poštanske usluge, dok se pod cijenom pristupa poštanskoj mreži Pošte podrazumijeva nivo cijena za prenos poštanskih pošiljki.

Pravilnik o kriterijima za utvrđivanje cijena za obavljanje univerzalne poštanske usluge (Sl. list RCG br. 79/06) donešen je na osnovu Zakona o poštanskim uslugama i njime se propisuju kriteriji za utvrđivanje cijena za obavljanje univerzalne poštanske usluge.

Pravilnik o visini jednokratnih i godišnjih naknada za poštanske operatere (Sl. list RCG br. 72/06) utvrđuje visinu jednokratnih i godišnjih naknada koje plaćaju poštanski operateri.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, koje je, između ostalog, nadležno i za poštansku djelatnost, donosi propise za sprovođenje Zakona o poštanskim uslugama, kriterijume utvrđivanja cijena za univerzalnu poštansku djelatnost, cijene rezervisanih usluga, utvrđuje ispunjenost tehničkih usluga, vrši nadzor nad primjenom Zakona, sarađuje sa međunarodnim organizacijama i upravama u cilju obezbjeđivanja primjene međunarodnih konvencija i drugih sporazuma iz oblasti međunarodnog poštanskog saobraćaja.

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost (AGENTEL) osnovana je Odlukom Vlade Crne Gore 8. februara 2001. godine (Sl. list RCG br. 10/01), kao nezavisno regulatorno tijelo, funkcionalno nezavisno od svih subjekata koji eksploatišu telekomunikacione mreže, obezbjeđuju opremu ili pružaju servise.

Nadležnosti Agencije po osnovu Zakona o poštanskim uslugama su izdavanje i oduzimanje licenci i rješenja za obavljanje poštanske djelatnosti, praćenje cijena sa stanovišta ravnopravnosti i njihove pristupačnosti i preduzimanje mjera za sprječavanje nepravilnosti u vezi sa cijenama, davanje saglasnosti na uslove i cijene pristupa mreži univerzalnog poštanskog operatora, davanje saglasnosti na posebne uslove za obavljanje poštanskih usluga, praćenje razvoja poštanskih usluga, vođenje registra poštanskih operatora, rješavanje sporova u davanju pristupa javnoj poštanskoj mreži kao i obavljanje drugih poslova u skladu sa zakonom.

Univerzalnu poštansku uslugu u Crnoj Gori obavlja privredno društvo sa ograničenom odgovornošću Pošta Crne Gore DOO, na osnovu posebo izdate licence. Univerzalni poštanski operater obavlja univerzalnu poštansku uslugu, kao i druge poštanske usluge, pod uslovima utvrđenim Zakonom o poštanskim uslugama. Takođe, sarađuje sa međunarodnim organizacijama, inostranim upravama i ovlašćenim kompanijama u oblasti poštanskog saobraćaja i obavlja poslove u vezi sa ostvarivanjem prava, obaveza i odgovornosti u sprovođenju međunarodnih konvencija i drugih sporazuma iz oblasti međunarodnog poštanskog saobraćaja, organizuje i vrši obračun usluga u međunarodnom poštanskom saobraćaju sa inostranim upravama i kompanijama i obavlja poslove u vezi sa izdavanjem, prodajom i povlačenjem iz upotrebe poštanskih maraka i poštanskih vrijednosnica Crne Gore, dok uslove i način izdavanja poštanskih maraka propisuje ministarstvo nadležno za poštansku djelatnost.

Pored Pošte Crne Gore, kao univerzalnog poštanskog operatera, na tržištu poštanskih usluga prisutni su operateri koji posjeduju licence za obavljanje poštanskih usluga iz domena univerzalnih poštanskih usluga, kao i operateri koji posjeduju rješenja za obavljanje komercijalnih usluga, izdatih od strane Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost.

3.3.3.2. Kratkoročni prioriteti

Predviđeno je jačanje pravnog okvira u smislu završetka aktivnosti vezano za donošenje Strategije razvoja poštanske djelatnosti, koja će obuhvatiti principe razvoja poštanske djelatnosti i liberalizacije poštanskog tržišta, a njena sadržina okvirno je definisana i samim Zakonom o poštanskim uslugama. Usvajanje Strategije predviđeno je za III kvartal 2008. godine i njome je planirana dalja harmonizacija pravne regulative sa propisima Evropske unije i Svjetskog poštanskog saveza.

Planirana je implementacija Plana razvoja poštanske djelatnosti za Region Evrope i Zajednice nezavisnih država (2007. -2008), Svjetskog poštanskog saveza, koji je baziran na Bukureštanskoj svjetskoj poštanskoj strategiji (BWPS) i definisanim Milenijumskim ciljevima.

3.3.3.3. Srednjoročni prioriteti

Nacrt Strategije razvoja poštanske djelatnosti i Zakon o poštanskim uslugama predviđaju da Vlada Crne Gore, na period od 5 godina, definiše ciljeve i zadatke, u okviru Strategije, a koji se odnose na razvoj poštanske djelatnosti i liberalizaciju poštanskog tržišta, u smislu trasiranja srednjoročnih prioriteta za predmetnu oblast.

Planirano je usvajanje Najrobi poštanske strategije (2008/2012), na narednom Kongresu Svjetskog poštanskog saveza, koji će se održati u Najrobiju (Kenija) u avgustu 2008. godine.

3.3.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MSPT (sektor telekomunikacija)	Postojeća	2	6	6	6	6	6
Agencija za telekomunikacije-sektor za poštansku djelatnost	Postojeća	2	2	2	2	2	2

3.3.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	256.387	274.334	293.537	314.085	336.071
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.3.4. MEĐUSOBNO PRIZNAVANJE PROFESIONALNIH KVALIFIKACIJA

3.3.4.1. Status

Zakonodavni okvir

Crna Gora je u martu 2004. godine ratifikovala Lisabonsku konvenciju o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja u regionu Evrope, koja je donesena 1997. godine. Konvenciju su definisali Savjet Evrope i UNESCO, te usvojili predstavnici zemalja na konferenciji u Lisabonu. Prema ovoj konvenciji, koja je bila osnov za izradu crnogorskog Zakona o priznavanju i vrjednovanju obrazovnih isprava, svaka bi zemlja potpisnica morala priznavati stečene kvalifikacije kao slične odgovarajućoj kvalifikaciji u svom sistemu obrazovanja, izuzev u slučajevima kada može dokazati da postoje značajne razlike između postojeće kvalifikacije u zemlji potpisnici i stečene kvalifikacije. Priznavanje stečene kvalifikacije imaće kao rezultat pristup daljem obrazovanju u zemlji u kojoj se kvalifikacija priznaje, pod jednakim uslovima kao i za kandidate iz te zemlje. Isto tako, priznavanje će omogućiti korišćenje akademskog naziva, prema zakonu i pravilima zemlje u kojoj se priznavanje traži, te na taj način i olakšati pristup tržištu rada.

Lisabonska konvencija obavezuje zemlje potpisnice da pružaju informacije o svojim institucijama i programima visokog obrazovanja, te da uspostave nacionalni informacioni centar koji će, između ostalog, pružati informacije o priznavanju inostranih kvalifikacija studentima, diplomatama, poslodavcima, institucijama visokog obrazovanja, kao i drugim zainteresovanim strankama.

Zakon o priznavanju i vrjednovanju obrazovnih isprava, kojim se uređuju nadležna tijela, kriteriji i postupak za priznavanje i vrjednovanje obrazovnih isprava stečenih u inostranstvu i vrjednovanje

obrazovnih isprava stečenih u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 4/08) temelji se na Lisabonskoj konvenciji o priznavanju kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja u regionu Evrope.

Zakonom su utvrđena tijela za priznavanje i vrjednovanje obrazovnih isprava. Priznavanje inostrane obrazovne isprave o stečenom osnovnom, opšte-srednjem i stručnom obrazovanju i dijelu obrazovanja, odnosno, započetog obrazovanja, radi zapošljavanja, vrši nadležna služba Ministarstva prosvjete i nauke. Zakon je realizovan kroz Tempus projekat "Razvoj ENIC centra u Crnoj Gori".

Institucionalni okvir

Za ovu oblast nadležno je Ministarstvo prosvjete i nauke koje vrši priznavanje inostrane obrazovne isprave o stečenom visokom obrazovanju, radi zapošljavanja, preko Nacionalnog informacionog centra – ENIC centra. Ratifikovanjem Lisabonske konvencije o priznavanju stranih diploma i kvalifikacija u oblasti visokog obrazovanja marta 2004. u Skupštini Srbije i Crne Gore, koja je ostala na snazi u Crnoj Gori nakon sticanja nezavisnosti, Crna Gora je, shodno obavezama koje proističu iz pomenute Konvencije, osnovala ENIC centar, organizacionu jedinicu unutar Ministarstva prosvjete i nauke.

Priznavanje inostrane obrazovne isprave radi nastavka visokog obrazovanja vrši stručni organ akreditovane ustanove visokog obrazovanja, po prethodnom mišljenju ENIC centra. ENIC/NARIC centar obavlja zadatke koji se odnose na priznavanje i vrjednovanje obrazovanja, u skladu sa ovim Zakonom, kao i druge poslove od nacionalnog i međunarodnog značaja propisane Lisabonskom Konvencijom za priznavanje obrazovnih isprava o visokom obrazovanju na području Evrope. ENIC/NARIC centar je član Evropske mreže nacionalnih informacionih centara o priznavanju i mobilnosti i ima sljedeće nadležnosti i zadatke:

- sprovodi postupak priznavanja inostrane obrazovne isprave;
- daje mišljenje o pitanjima koja su predmet postupka vrjednovanja;
- daje informacije o postupku priznavanja i vrjednovanja obrazovnih isprava ustanovama visokog obrazovanja, poslodavcima, profesionalnim organizacijama, ENIC/NARIC partnerima i drugim zainteresovanim stranama;
- glavni je informacioni centar za pitanja pristupa ustanovama visokog obrazovanja u Crnoj Gori;
- sarađuje sa ENIC/NARIC mrežom na izradi okvira kvalifikacija u evropskom prostoru visokog obrazovanja;
- doprinosi daljem unaprjeđenju nacionalnog obrazovnog sistema;
- ažurira informacije o obrazovnim sistemima, inostranim obrazovnim ispravama i njihovom odnosu sa obrazovnim ispravama u našoj zemlji, propisima o priznavanju i vrjednovanju obrazovnih isprava, informacije o akreditovanim ustanovama visokog obrazovanja, uslovima za upis i dr.;
- ažurira informacije o nacionalnom obrazovnom sistemu u formi datoj u anexu zajedničke ENIC/NARIC Povelje o zadacima i nadležnostima;
- obavlja druge poslove, u skladu sa propisima i zajedničkom ENIC/NARIC Poveljom o nadležnostima i zadacima ENIC/NARIC centara (ENIC/NARIC Charter).

Na nacionalnom okviru kvalifikacija u Crnoj Gori radi tim u kojem su predstavnici Ministarstva prosvjete i nauke, Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Univerziteta Crne Gore, Zavoda za zapošljavanje i Privredne komore. Radna grupa, čiji je koordinator Ministarstvo prosvjete i nauke, uradila je Nacrt okvira kvalifikacija i uputila ga na javnu raspravu.

Za unaprjeđenje u oblasti visokog obrazovanja, ustanovljen je Savjet za visoko obrazovanje (Odluka Vlade Crne Gore, Sl. list RCG, br. 47/05), koji istovremeno djeluje kao nacionalno akreditaciono tijelo.

3.3.4.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U skladu sa Zakonom o priznavanju i vrjednovanju obrazovnih isprava, u trećem kvartalu 2008. godine planirana je izrada Pravilnika kojim će se bliže definisati postupak priznavanja stepena obrazovanja i profesionalnih kvalifikacija, potrebna dokumentacija, troškovi i vođenje evidencije.

Referentni nivo nacionalnog okvira kvalifikacija, za koji se planira da bude usvojen u trećem kvartalu 2008.godine u skladu s preporukama iz dokumenta "Evropski okvir kvalifikacija", biće osnov za poređenje u odnosu na nacionalne okvire kvalifikacija u drugim zemljama i omogućiti veću

transparentnost sistema i primjenu principa cjeloživotnog učenja. Ovaj dokument sadržaće pregled svih mogućih načina sticanja nacionalnih kvalifikacija u Crnoj Gori, pregled broja i pratećih opisa referentnih nivoa, kao i pregled načina priznavanja nacionalnih kvalifikacija u Crnoj Gori.

Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama će se urediti uslovi i postupak sticanja nacionalnih stručnih kvalifikacija, javni dokument – sertifikat, institucionalna infrastruktura za sertifikatni sistem, nadležnosti stručnih organa i tijela, katalozi standarda stručnih znanja i vještina za sticanje nacionalnih kvalifikacija, postupak prijavljivanja kandidata za provjeru znanja i vještina, vođenje registra izdatih nacionalnih sertifikata, postupak podnošenja i rješavanja žalbi kandidata i nadzor nad zakonitošću rada sprovodilaca postupka. Ovaj Zakon biće usvojen u trećem kvartalu 2008. godine.

Institucije

U periodu 2008-2009. godina planirano je osnivanja strukovnih tijela za određene regulisane profesije, kao i usvajanje nacionalnog okvira kvalifikacija (NQF). Referentni nivoi nacionalnog okvira kvalifikacija, liste regulisanih profesija i, saglasno tome, strukovnih tijela osnivaće se u drugom i trećem kvartalu 2008.

Kako bi se osigurao kvalitet u obavljanju određenih profesija, država je u obavezi da zakonski reguliše standarde i procedure za obavljanje datih profesija. S toga će se ustanoviti lista tzv. regulisanih profesija. Na toj listi su obavezni svi poslovi u oblasti zdravstva, veterine, farmacije, ahitetekture, nastavno-pedagoškog rada itd.

Svako ministarstvo će za svoj resor utvrditi listu regulisanih profesija, kao i strukovna tijela koja će ustanoviti procedure i standarde koje je potrebno zadovoljiti za rad u određenoj regulisanoj profesiji. Ova oblast tek treba da se uredi tako da bude potpuno jasno koje su to regulisane profesije i tijela koja će sprovoditi određenu proceduru provjere i izdavati licence. Preporuka EU jeste da ne bude više od stotinu regulisanih profesija za koje treba da se ispune dodatni uslovi za rad u toj profesiji.

Regulisana profesija je ona profesija za koju su, nacionalnom legislativom, ustanovljeni određeni standardi i procedura za prijem, a koju sprovodi nadležno strukovno tijelo imenovano od strane resornog ministarstva. Ministarstvo prosvjete i nauke će sačiniti listu regulisanih profesiji, što će takođe uraditi i ostala ministarstva u svojim oblastima.

3.3.4.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Novi Zakon o priznavanju stručnih kvalifikacija radi obavljanja regulisanih profesija u Crnoj Gori (Usaglašavanje sa direktivama EU koje se odnose na rad u regulisanim profesijama EU Directive 2005/36/EC) biće donijet 2010. godine.

3.3.4.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPN-Sektor za visoko obrazovanje i	postojeća	4	6	7	8	9	10

3.3.4.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	50.004	60.654	69.567	78.480	87.393
Strana podrška	IPA				

3.4. SLOBODNO KRETANJE KAPITALA

Prioriteti Crne Gore, u skladu sa SSP, su potpuna liberalizacija kretanja kapitala i plaćanja u skladu sa principima EU i odredbama člana VIII Statuta MMF-a.

3.4.1. REŽIM KRETANJA KAPITALA I TEKUĆIH PLAĆANJA

3.4.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Dva ključna zakona u Crnoj Gori koji uređuju kretanje kapitala i tekuća plaćanja su:

Zakon o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom (Sl. list RCG br. 45/05) i
Zakon o hartijama od vrijednosti (Sl. list RCG br. 28/06).

Zakon o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom obezbjeđuje pravnu osnovu za režim slobodnog protoka novca i kapitala u Crnoj Gori i inostranstvu, i to u smislu da se sve tekuće i kapitalne transakcije mogu izvoditi slobodno od strane rezidenata i nerezidenata, da ne postoji ograničenje na prenos imovine u/iz inostranstva, kao i da ne postoje ograničenja valute ili devizne kontrole. Po Zakonu isti tretman imaju fizička i pravna lica.

Ovako uspostavljen režim slobode obezbijeđen je bez negativnog uticaja na posebna ograničenja u vezi sa poslovanjem i platnim prometom koja su utvrđena drugim zakonima u oblastima oporezivanja, poslovanja hartijama od vrijednosti, deviznog poslovanja, monetarne politike, bankarstva (depozitnog, kreditnog i platnog prometa), imovinskog vlasništva, sprovođenja naplata, osiguranja, pranja novca, deklaracije o kretanju kapitala u svrhe administrativnih i statističkih informacija, fizičkog uvoza i izvoza finansijskih sredstva.

Implementacija Zakona nije zahtijevala donošenje podzakonskih akata, tako da u skladu sa tim ne postoje podzakonski akti koji se odnose na bliže regulisanje ove oblasti.

Odredbe u vezi sa regulisanjem pitanja slobodnog kretanja kapitala i tekućih plaćanja, sa kojima je Zakon usklađen, sadržane su kako u primarnim, tako i u sekundarnim izvorima prava Evropske unije.

Primarni izvor prava Evropske unije korišćen u izradi Zakona je Konsolidovana verzija Sporazuma o osnivanju Evropske unije od 24. 12. 2004. godine. Članovi 56 – 60 pomenutog ugovora su direktno relevantni za oblast slobodnog kretanja kapitala i tekućih plaćanja čiji su osnovni principi ugrađeni u Zakon.

Sekundarni izvori prava sa kojima je zakon usklađen su Direktiva Savjeta (88/361/EEC), koja reguliše oblast mobilnosti kapitala, Direktiva 97/5/EC, koja reguliše pitanja kreditnih trensfera izvan granica, kao i Direktiva 98/26/EC, koja se bavi zaključnim obračunom.

Za razliku od prvog Zakona o hartijama od vrijednosti iz 2000. godine, koji nije sadržao izričite odredbe o slobodnom kretanju kapitala u oblasti poslovanja sa hartijama od vrijednosti, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o hartijama od vrijednosti, usvojenom 2006. godine (Sl. list RCG br. 28/06), ovo pitanje uređeno je na način da se daje potpuna sloboda kretanja kapitala u oblasti poslovanja sa hartijama od vrijednosti. Odredbama novousvojenih članova 112v, 112g, 112 d i 112đ zakona izričito je propisano:

da nerezidenti mogu slobodno kupovati i prodavati domaće i strane hartije od vrijednosti u Crnoj Gori, u skladu propisima kojima je uređeno poslovanje hartijama od vrijednosti;
da nerezidenti mogu slobodno izdavati hartije od vrijednosti u Crnoj Gori, na način utvrđen propisima kojima je uređeno poslovanje hartijama od vrijednosti;
da rezidenti mogu slobodno kupovati i prodavati domaće i strane hartije od vrijednosti u inostranstvu;
da rezidenti mogu slobodno kupovati i prodavati strane hartije od vrijednosti u Crnoj Gori, na način utvrđen propisima kojima je uređeno poslovanje hartijama od vrijednosti;
da rezidenti mogu slobodno izdavati hartije od vrijednosti u inostranstvu, s tim da su dužni prethodno o tome obavijestiti Komisiju;

da Komisija priznaje prospekte za javnu ponudu hartija od vrijednosti odobrene od strane nadležnih organa zemalja članica Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju (OECD) i zemalja sa čijim nadležnim organom za nadzor nad poslovanjem hartijama od vrijednosti Komisija ima zaključen ugovor o saradnji;
da se navedene odredbe shodno primjenjuju i na poslovanje sa inostranim elementom sa udjelima investicionih fondova.

Institucionalni okvir

Ministarstvo finansija je nadležno za ovu oblast u zakonodavnom dijelu, kao formalni predlagač akata. Uprava carina kontroliše i vodi evidenciju fizičkog unošenja i iznošenja sredstava plaćanja u zemlju i iz zemlje. Centralna banka propisuje količinu gotovog novca koji se može unositi i iznositi iz zemlje bez prijavljivanja Upravi carina.

3.4.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U II kvartalu 2008. godine biće donijete Izmjena Zakona o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom, kojim će se brisati odredbe koje se odnose na uređivanje odnosa razmjene između Crne Gore i drugih zemalja, kojima se predviđa uvođenje zaštitnih mjera u slučaju nepostojanja reciprociteta u tekućim i kapitalnim transakcijama, koje mogu dovesti do poremećaja monetarnog ili finansijskog stanja u državi.

Institucije

Ne postoji potreba za osnivanjem novih institucija ili dodatnim zapošljavanjem, kao ni za dodatnim angažovanjem finansijskih sredstava.

3.4.2. PLATNI SISTEM

3.4.2.1. Status

U Crnoj Gori je početkom 2005. godine implementiran savremeni međubankarski platni sistem, kao osnov infrastrukture ukupnog platnog sistema u zemlji. Nakon višegodišnje reforme platnog sistema uspješno je realizovan osnovni cilj reforme, definisan nacionalnom Strategijom razvoja, odnosno uspostavljanje savremenog, sigurnog i efikasnog platnog sistema i njegova potpuna demonopolizacija.

Međubankarski platni sistem, čiji je vlasnik i operater Centralna banka, svojim učesnicima omogućava, na efikasan i siguran način, procesuiranje plaćanja u zemlji kroz dva podsistema:

– RTGS podsistema, koji elektronske platne poruke procesuira pojedinačno, po bruto principu obračuna u realnom vremenu, i
– DNS podistema, koji elektronske platne poruke procesuira po neto principu obračuna, u odloženom vremenu.

Implementacijom savremenog međubankarskog platnog sistema, zasnovanog na opšteprihvaćenim međunarodnim standardima i principima (IBAN standard računa, SWIFT format poruka, CPSS principima i dr.) stvoreni su preduslovi za dalji razvoj i povezivanje domaćeg platnog sistema sa drugim platnim sistemima (TARGET, SEPA, platni sistemi drugih centralnih banaka i dr).

Misija FSAP-a (Programa procjene finansijskog sektora), koju su u Crnoj Gorii, tokom 2006. godine, prvi put sprovele Svjetska banka i MMF, u segmentu ocjene platnog sistema u Crnoj Gori konstatovala je da je međubankarski platni sistem Centralne banke generalno usklađen sa "Osnovnim principima za sistemski važne platne sisteme", Komiteta za platne i obračunske sisteme Banke za međunarodna poravnanja u Bazelu, (BIS).

Zakonodavni okvir

Platni sistem u Crnoj Gori je uređen Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG, br. 47/01) i sa 11 podzakonskih propisa, koje je Centralna banka usvojila u sklopu reformskih aktivnosti domaćeg platnog sistema, i to su:

Odluka o platnom prometu u zemlji (Sl. list RCG, br. 33/05);
Odluku o jedinstvenoj strukturi za identifikaciju i klasifikaciju računa za obavljanje platnog prometa u zemlji (Sl. list RCG, br. 78/04);
Odluku o jedinstvenoj strukturi za identifikaciju i klasifikaciju računa za primjenu međunarodnih pravila i IBAN standarda (Sl. list RCG, br. 74/06);
Odluka o otvaranju, vođenju i ukidanju računa za obavljanje platnog prometa u zemlji, sa prilogom (Sl. list RCG, br. 6/05);
Odluka o obliku, sadržini i upotrebi jedinstvenih instrumenata platnog prometa za plaćanja u zemlji sa prilogom 1 i prilogom 2: "Šifre plaćanja" (Sl. list RCG, br. 6/05);
Odluka o uslovima i načinu obavljanja platnog prometa u zemlji od strane ovlašćenog agenta (Sl. list RCG, br. 78/04);
Odluka o načinu sprovođenja prinudne naplate sa računa izvršnog dužnika (Sl. list RCG, br. 6/05).
Odluka o načinu izvršavanja međubankarskih plaćanja sa obračunskih računa učesnika u međubankarskom platnom sistemu (Sl. list RCG, br. 69/05);
Odluka o elektronskom načinu obavljanja platnog prometa u zemlji sa prilozima 1 i 2 (Sl. list RCG, br. 78/04);
Odluka o naknadama za usluge Centralne banke Crne Gore za obavljanje poslova platnog prometa u zemlji (Sl. list RCG, br. 39/05), kojom je stavljena van snage Odluka o naknadama za usluge Centralne banke Crne Gore za obavljanje poslova platnog prometa u zemlji (Sl. list RCG, br. 78/04);
Odluka o izvještajima koje banke dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG, br. 9/04 i 24/05).

Postojeći regulatorni okvir, omogućava sigurno i efikasno funkcionisanje platnog sistema u zemlji i ne predstavlja ograničavajući faktor njegovom daljem razvoju.

Pravnom osnovom jasno i precizno su definisana su prava i obaveze operatera, učesnika i regulatora.

Institucionalni okvir

Centralna banka Crne Gore je, prema Zakonu o Centralnoj banci, odgovorna za uspostavljanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa u zemlji.

Centralna banka, kao vlasnik i operater Međubankarskog platnog sistema, obavlja poslove platnog prometa za svoje klijente i vrši funkciju obračuna i poravnanja učesnika u međubankarskom platnom sistemu. Navedeni poslovi organizovani su u okviru Sektora za platni promet, a trenutno ih obavlja 13 zaposlenih od ukupno 16 sistematizovanih radnih mjesta.

Nadležnost Centralne banke odnosi se i na regulisanje i kontrolu pravilnosti primjene propisa u obavljanju platnog prometa u zemlji. Ovi poslovi su organizovani u okviru Direkcije za regulativu i kontrolu platnog prometa.

U skladu sa Zakonom o izvršnom postupku, Centralna banka obavlja poslove sprovođenja prinudne naplate sa računa izvršnih dužnika na osnovu izvršnih rješenja sudova i drugih nadležnih donosioca. Navedeni poslovi organizovani su u okviru Sektora za platni promet, a trenutno ih obavlja 14 zaposlenih, od 16 sistematizovanih radnih mjesta.

Nadležnosti Centralne banke Crne Gore, u primjeni «Suštinskih principa za sistemski važne platne sisteme», koje propisuje Komitet za platne i obračunske sisteme Banke za međunarodna poravnanja (CPSIPS), uglavnom su usklađene sa četiri osnovne nadležnosti za centralne banke.

Svi navedeni poslovi finansiraju se iz naknade za obavljene poslove platnog prometa koju Centralna banka naplaćuje od svojih klijenata, i naknade za sprovođenje prinudne naplate.

3.4.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanje i sprovođenje Zakona o platnom prometu u zemlji - u toku 2008.
Izrada i primjena podzakonske regulative nakon usvajanja zakona - u toku 2008.
Izrada Nacrta Zakona o instrumentima elektronskog novca.

Zakonom o platnom prometu u zemlji urediće se pitanja transfera sredstava, poravnanja međubankarskih transfera, izdavanja instrumenata elektronskog plaćanja i osnivanje i kontrola plat U pripremi ovog zakona korišćena je obimna dokumentaciona osnova, počev od uporedno-pravnih (zakonskih) rješenja, preko najznačajnijih dokumenata Komiteta za platne i obračunske sisteme Međunarodne banke za obračun, te preporuka i direktiva Evropske unije.

Zakon je u bitnom usklađen sa Acquis Communautaire – sekundarnim propisima koji regulišu ovu materiju (uz uvažavanje specifičnosti kako bankarskog, tako i privrednog i finansijskog sistema Crne Gore), i to:
– Direktivom 98/26/EC o finalnosti obračuna u platnim i sistemima obračuna HoV
– Uputstva ECB 2005/16/ECB i 2006/11/ECB o Trans - Evropskom Automatizovanom Ekspres transfer sistemu bruto obračuna u realnom vremenu (TARGET)
– Preporuka Evropske Komisije 87/598/EC – Evropski pravilnik ponašanja koji se odnosi na elektronska plaćanja
– Preporuka Evropske Komisije 97/489/EC koja se odnosi na transakcije putem instrumenata elektronskog platnog prometa i posebno, veze između izdavaoca i imaoca planih sistema u Crnoj Gori.
– Direktiva 2000/46 EC o elektronskom novcu.

Radna verzija zakona, u pogledu pravno-tehničkog pristupa, urađena je na osnovu standarda Evropske unije. U tom smislu, prvenstveno se vodilo računa o dokumentima ”Osnovni vodič za regulatorne aktivnosti Evropske unije” i ”Procjena uticaja predloženih zakona i propisa”.

Institucije

Nosilac aktivnosti vezano za izradu navedenog Zakona o platnom prometu u zemlji, kao i prateće podzakonske regulative je Centralna banka Crne Gore.

3.4.2.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U ovom periodu nastaviće se i intenzivirati aktivnosti na usklađivanju propisa Crne Gore sa propisima EU, aktima Komiteta za platne i obračunske sisteme Banke za međunarodna poravnanja, međunarodnom praksom i standarima u ovoj oblasti, uz uvažavanje specifičnosti kako bankarskog, tako i privrednog i finansijskog sistema Crne Gore.

Institucije

Centralna banka Crne Gore će nastaviti i intenzivirati aktivnosti na kontinuiranom unapređenju funkcionisanja platnog sistema u zemlji, uključujući i stvaranje preduslova za tehničko-tehnološko povezivanje platnog sistema u Crnoj Gori sa relevantnim platnim sistemima EU, prvenstveno TARGET (Trans–European Automated RTGS Express Transfer System), i njegovu integraciju u okviru jedinstvene euro platne zone SEPA (Single European Payment Area).

Plan zapošljavanja i obuke

Zapošljavanje će biti u zavisnosti od načina organizacije aktivnosti procesa pridruživanja EU u Centralnoj banci Crne Gore.

3.4.3. SPRJEČAVANJE PRANJA NOVCA

Uprava za spriječavanje pranja novca i finansiranja terorizma operativno je počela sa radom 2004. godine, kao finansijsko-obavještajna služba administrativnog tipa. To podrazumijeva da Uprava prikuplja i analizira informacije i podatke dobijene od zakonskih obveznika, državnih organa i stranih finansijsko-obavještajnih službi (ako predmet koji se obrađuje sadrži inostrani elemenat) i tako kompletiran predmet, koji je doveden do nivoa postojanja osnova sumnje da je izvršeno krivično djelo pranja novca ili finansiranja terorizma, odnosno neko drugo krivično djelo, prosljeđuje nadležnim državnim organima (policiji i/ili tužilaštvu). Do 2012. godine, očekuje se da Uprava učvrsti svoju ulogu u sistemu borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa novim ovlašćenjima koja predviđa najnoviji Zakon kojim se reguliše ova materija, kao i da nastavi sa intenzivnom regionalnom i međunarodnom saradnjom.

3.4.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Crna Gora prvi put je posebnim zakonom regulisala oblast borbe protiv pranja novca 2003. godine kada je usvojen Zakon o sprječavanju pranja novca (Sl. list RCG 55/03). To je prvi zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori kojim se uređuju mjere i radnje za sprječavanje pranja novca. Zakon je usaglašen sa Direktivom 91/308/EEC o sprječavanju upotrebe finansijskog sistema u svrhe pranja novca i Direktivom 2001/ 97/EC.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona iz marta 2005. godine (Sl. list RCG 17/05) unijete su i odredbe o sprječavanju finansiranja terorizma, tako da se i naziv zakona mijenja i glasi: Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma. Zakon je usaglašen sa Preporukama FATF-a[1] 40 +8+1.

Radi implementacije Zakona o sprječavanju pranja novca i finasiranja terorizma (od 18. marta 2005. godine) donijeta su sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o načinu dostavljanja podataka o gotovinskim transakcijama čija vrijednost prelazi 15 000 eura i sumnjivim transakcijama Upravi za sprječavanje pranja novca, objavljen u Sl. listu br. 55/05, od 05. oktobra 2005. godine, kojim se reguliše način dostavljanja podataka o gotovinskim transakcijama čija vrijednost prelazi 15 000 eura i način dostavljanja podataka o sumnjivim transakcijama.

Pravilnik o načinu rada ovlašćenog lica, načinu sprovođenja unutrašnje kontrole, čuvanju i zaštiti podataka, načinu vođenja evidencija i osposobljavanju zaposlenih Sl. list 55/05, od 05. oktobra 2005. godine, kojim se reguliše način rada ovlašćenog lica, čuvanje i zaštita podataka, način sprovođenja unutrašnje kontrole, vođenje evidencija i osposobljavanje zaposlenih.

U novembru 2007. godine donijet je novi Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl.list CG br.14/07), kojim se uređuju mjere i radnje za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, u skladu sa novim međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Naime, problematika koja se odnosi na sprječavanje pranja novca i fiinansiranje terorizma je po svojoj prirodi izuzetno dinamična, zbog sve novijih i sofisticiranijih metoda koje se primjenjuju kod izvršenja ovih krivičnih djela. Kao adekvatan odgovor na to, kontinuirano se donose novi međunarodni standardi i preporuke, koje se zatim ugrađuju u nacionalna zakonodavstva. Zato su sasvim uobičajene česte dopune ili promjene nacionalne regulative koje uređuju ovu oblast .

Novi Zakon je potpuno usaglašen sa Direktivom 2005/60/ EC Evropskog Parlamenta i Savjeta, o prevenciji upotrebe finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranje terorizma, kao i sa Konvencijom UN protiv korupcije iz 2003. godine

U novi Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma, usvojen u novembru 2007, ugrađena je lista najvažnijih propisa Acquis-a koji se odnose na datu oblast.

Krivično djelo pranja novca, međunarodni terorizam i finansiranje terorizma definisani su i u Krivičnom Zakoniku Crne Gore (Sl. list RCG br.70/03 i 47/06).

Članom 268 Krivičnog Zakonika, koji se odnosi na pranje novca evidentiraju se pojavni oblici pranja novca i raspon kazni. Visina kazne zavisi od oblika djela i od uloge počinioca u vršenju krivičnog djela (da li je učestvovao u vršenju predikatnog krivičnog djela ili samo u pranju novca) i kreće se od šest mjeseci do 12 godina. Za krivična djela preko 40.000€, tj. za one koji posredstvom bankarskog, finansijskog ili drugog privrednog poslovanja prikriju način pribavljanja novca ili druge imovine za koje se utvrdi da su pribavljeni krivičnim djelom, ili su pak istovremeno i izvršioci odnosno saučesnici u predikatnom krivičnom djelu, predviđeno je i oduzimanje novca i imovine.

Članom 447 Krivičnog Zakonika predviđeno je krivično djelo međunarodnog terorizma. U istom članu navodi se da "ko u namjeri da naškodi stranoj državi ili međunarodnoj organizaciji, izvrši otmicu nekog lica ili neko drugo nasilje, izazove eksploziju ili požar ili preduzme druge opšteopasne radnje ili prijeti upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog sličnog sredstva", kazniće se zatvorom, a visina kazne kreće se u rasponu od tri do četrdeset godina. Članom 448 Krivičnog zakonika regulisano je uzimanje talaca. Za to krivično djelo zaprijećeno je kaznom od dvije do četrdeset

[1] FATF, Međunarodna organizacija za borbu protiv pranja novca i finasiranja terorizama sa sjedištem u Parizu

godina. Krivično djelo finansiranja terorizma regulisano je članom 448 Krivičnog zakonika. Tim članom predviđena je kazna od jedne do deset godina, kao i oduzimanja sredstava.

Institucionalni okvir

Za oblast sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma nadležna je Uprava za spriječavanje pranja novca i finansiranja terorizma kao samostalni organ uprave nad kojim vrši nadzor Ministarstvo finansija. Uprava za spriječavanje pranja novca i finansiranja terorizma formalno je počela sa radom 5. februara 2004. godine. Uprava je finansijsko-obavještajna služba administrativnog tipa, što znači da se bavi prikupljanjem i analizom podataka, informacija i dokumentacije i njihovim prosljeđivanjem nadležnim državnim organima.

Uprava podnosi godišnje izvještaje Ministarstvu finansija i najmanje jednom godišnje obavještava javnost o rezultatima svoga rada. Građani imaju mogućnost prijavljivanja sumnjivih transakcija podnošenjem inicijative (posredstvom pošte, telefona, telefaxa, elektronske pošte).

Organizacionu strukturu Uprave čine tri odjeljenja (Odjeljenje za analitiku, Odjeljenje za sumnjive transakcije, Odjeljenje za međunarodnu i unutrašnju saradnju) i Služba za opšte poslove i finansije. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, od 13. januara 2005. godine, predviđeno je 19 zaposlenih. Trenutno, u Upravi rade 12 zaposlenih na neodređeno vrijeme i 4 pripravnika. Od 12 zaposlenih na neodređeno vrijeme, 9 je sa visokom stručnom spremom, a troje sa srednjom stručnom spremom.

Uprava za spriječavanje pranja novca i finansiranja terorizma punopravni je član Komiteta Savjeta Evrope zaduženog za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma-MONEYVAL-a od 5. juna 2007. godine. Takođe, Uprava je postala punopravni član EGMONT grupe 29. juna 2005. godine.

Službenici i namještenici Uprave redovno učestvuju na međunarodnim skupovima (konferencijama, seminarima, okruglim stolovima, radionicama i sl.) sa temom sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, zatim u radu MONEYVAL-a (Komitet Savjeta Evrope zadužen za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma) i EGMONT grupe (preko stotinu finansijsko-obavještajnih službi).

Borba protiv pranja novca i finansiranja terorizma može se predstaviti pomoću koncentričnih krugova, gdje prvi koncentrični krug predstavljaju zakonski obveznici koji su obavezni da prijavljuju sumnjive transakcije i sve gotovinske transakcije preko 15000€, odnosno sve vezane transakcije čija vrijednost prelazi 15000€. Među zakonskim obveznicima svakako najznačajnije mjesto zauzimaju banke, posredstvom kojih se obavlja većina tih transakcija. Sumnjive transakcije ovlašćena lica zakonskih obveznika prepoznaju na osnovu liste indikatora. S obzirom da Centralna Banka Crne Gore vrši kontrolu bankarskog sektora, to znači da ona zajedno sa ostalim relevantnim organima i Upravom za sprječavanje pranja novca učestvuje u inoviranju liste indikatora.

3.4.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji donijeće se u I kvartalu 2008. godine, kojim će se redefinisati organizaciona struktura Uprave i broj izvršilaca. Zbog novih obaveza Uprave koje proizilaze iz novog Zakona o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma potrebno je prilagoditi unutrašnju organizaciju radnih mjesta.

Pravilnik o načinu rada ovlašćenog lica, načinu sprovođenja unutrašnje kontrole, čuvanju i zaštiti podataka, načinu vođenja evidencija i osposobljavanju zaposlenih potrebno je uskladiti sa najnovijim Zakonom i to će se učiniti u prvih 6 mjeseci 2008. godine.

Pravilnik o načinu dostovljanja podataka o gotovinskim transakcijama čija vrijednost prelazi 15000€ i sumnjivim transakcijama Upravi za sprječavanje pranja novca potrebno je uskladiti sa najnovijim Zakonom i taj posao biće završen u prvih 6 mjeseci 2008. godine.

Lista indikatora sumnjivih transakcija je akt koji je podložan izmjenama. Njegovo inoviranje zavisi od novih tipologija pranja novca u praksi koje se zapažaju na osnovu pažljive analize, kako od strane Uprave, tako i zakonskih obveznika. Zbog toga nije moguće precizirati rok kada će Uprava inicirati inoviranje liste indikatora sumnjivih transakcija, s obzirom da je prethodno izvršeno sredinom marta 2007. godine.

Institucije

U skladu sa novim Zakonom (usvojenim 29. novembra 2007. godine) i Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, koji će biti donijet početkom 2008. godine, predviđeno je formiranje dva nova odjeljenja - Odjeljenja za kontrolu obveznika i Odjeljenja za informacione tehnologije i import podataka. Nova odjeljena formiraju se s ciljem da se uspješno odgovori obevazama koje donosi novi Zakon. To znači da bi Uprava trebalo da ima, nakon usvajanja novih akata, trideset četiri zaposlena. Kontinuirano će se sprovoditi obuka i usavršavanje kadrova.

3.4.3.3 Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioriteti, u skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, su:

Nastaviti sa stručnim usavršavanjem zaposlenih

Nastaviti saradnju sa relevantnim međunarodnim institucijama, prije svih FATF-om, kako bi se finansijski sistem zaštitio od pranja prihoda stečenih kriminalnim aktivnostima i onemogućilo finansiranje terorizma u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

3.4.3.4. Plan zapošljavanja i obuke

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Uprava za spriječavanje pranja novca i finansiranja terorizma	Postojeća	12	34	34	34	34	34

3.4.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	390.000,00	712.996,64	709.016,48	710.000,00	712.000,00
Strana podrška	-	-	-	-	-

Napomena:
Planirana sredstva po godinama odnose se samo na troškove novozaposlenih lica po novom Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematiziciji radnih mjesta

3.5. JAVNE NABAVKE

Novim Zakonom o javnim nabavkama (Sl. list RCG br. 46/06) od jula 2006. godine, kao i njegovom dosljednom primjenom, uz uspostavljanje potrebnog institucionalnog okvira, ostvareni su preduslovi za poštovanje obaveza predviđenih SSP.

3.5.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o javnim nabavkama usaglašen je sa Direktivom 32004R0018 za klasični sektor javnih nabavki i direktivama 31989L0665 i 31992R0013 u oblasti zaštite prava. U izradi Nacrta zakona, radnoj grupi koja je radila na pripremi teksta Zakona, stručnu pomoć pružili su SIGMA/OECD, EAR, OEBS i SPAI/ RSLO.

Zakonom o javnim nabavkama predviđen je novi institucionalni okvir, odnosno, formiranje organa uprave nadležnog za poslove javnih nabavki (Direkcija za javne nabavke) i državne komisije za kontrolu postupka javnih nabavki (Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki). Zakon uvodi i nove, jednostavnije procedure, precizno definiše vrijednosne razrede, kao i javna nadmetanja, te propisuje plan javnih nabavki i objavljivanje plana na Internet stranici organa uprave nadležnog za poslove javnih nabavki na početku godine, ako je vrijednost nabavke veća od 100.000 eura. Takođe, umjesto dosadašnje 3 komisije (za otvaranje, vrjednovanje i dodjelu), postupke javnih nabavki, primjenom metode javnog nadmetanja, po novom Zakonu sprovodi jedna komisija (komisija za otvaranje i vrednovanje ponuda).

Svi ponuđači, saglasno novom Zakonu, potpisuju Izvještaj o otvaranju i vrjednovanju ponuda, koji im se dostavlja u roku od tri dana od javnog otvaranja ponuda, čime se izbjegava mogućnost eventualne zloupotrebe. Predviđen je i manji broj dokaza o podobnosti, koje su ponuđači dužni da dostave uz svoju ponudu. Naručiocu je dato ovlašćenje da traži razjašnjenje od ponuđača, u slučaju da dostavi ponudu koja sadrži neuobičajeno nisku cijenu i neuobičajeno kratak rok, čime će se izbjeći damping cijene i zloupotrebe u ovom dijelu postupka. Takođe, precizno su definisani slučajevi u kojima je naručilac dužan da poništi postupak javnog nadmetanja.

U skladu sa članom 76 SSP-a, Zakonom o javnim nabavkama, privrednim društvima EZ, koja su osnovana u Crnoj Gori ili van Crne Gore, omogućava se pristup dodjeljivanju ugovora u Crnoj Gori pod istim uslovima koji se primjenuju na crnogorska privredne subjekte. Određivanjem šireg dijapazona odluka koje se moraju objaviti na Internet stranici organa uprave nadležnog za poslove javnih nabavki (Direkcija za javne nabavke), Zakonom se obezbjeđuje i veća transparentnost, što je takođe u skladu sa članom 76 SSP.

Obaveza iz stava 2, člana 41 Privremenog sporazuma, koja se odnosi na usaglašavanje zakonodavstva javnih nabavki u oblasti komunalnih usluga implementiraće se u nacionalno zakonodavstvo donošenjem novog Zakona o javnim nabavkama za sektor komunalnih usluga u toku 2010-2011. godine ili izmjenama i dopunama postojećeg Zakona o javnim nabavkama u toku 2010-2011. godine, čime će se obezbijediti usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva o javnim nabavkama sa Direktivom 32004R0017.

Na osnovu Zakona o javnim nabavkama, izrađena je podzakonska regulativa (podzakonski akti i standardni formulari - objavljeni u Sl listu RCG br. 71/06), čime su ispoštovane odredbe Zakona i obezbijeđena usaglašenost sa Direktivom 32004R0018. Podzakonski propisi i standardni formulari i obrasci su:

- Pravilnik o obliku, sadržini i načinu izdavanja isprave kojom se obezbjeđuje uredno plaćanje iz javnih nabavki,
- Pravilnik o metodologiji iskazivanja kriterijuma u odgovarajući broj bodova, načinu i postupku ocjene i upoređivanja ponuda,
- Standardni formular: Uslovi i način određivanja vrijednosti javne nabavke,
- Standardni formular: Plan javne nabavke,
- Standardni formular: Obrazac poziva za javno nadmetanje
- Standardni formular: Obrazac oglasa za javno nadmetanje,
- Obrazac: Odluka o dodjeli ugovora,

- Obrazac: Odluka o dodjeli ugovora u pregovaračkom postupku bez prethodnog objavljivanja poziva za javno nadmetanje,
- Obrazac: Odluka o nabavkama male vrijednosti,
- Obrazac: Odluka o poništavanju javnog nadmetanja,
- Standardni formular: Tenderska dokumenbtacija za robe,
- Standardni formular: Tenderska dokumentacija za radove,
- Standardni formular: Tenderska dokumentacija za usluge,
- Standardni formular: Obrazac zapisnika o javnom otvaranju ponuda,
- Standardni formular:Obrazac zapisnika o pregledu, ocjeni i upoređivanju ponuda,
- Standardni formular: Obrazac izvještaja o postupku javne nabavke,
- Standardni formular: Zahtjev za dostavljanje ponuda šoping metodom, i
- Standardni formular: Način evidentiranja podataka o javnim nabavkama.

Institucionalni okvir

Nadležnosti u oblasti javnih nabavki vrše Direkcija za javne nabavke, Ministarstvo finansija kao resorno za oblast javnih nabavki i Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki u oblasti zaštite prava. Ministarstvo finansija vrši nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada u oblasti javnih nabavki.

Direkcija za javne nabavke osnovana je Uredbom o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 72/06), direktor je imenovan 31. maja 2007, tako da je faktički počela sa radom 1. juna 2007. godine. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji predviđeno je da Direkcija ima 15 službenika i namještenika. Sada je u Direkciji zaposleno 12 službenika i namještenika.

Direkcija za javne nabavke je, u skladu sa članom 17. Zakona o javnim nabavkama, i djelokrugom utvrđenim članom 42a Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave, ovlašćena da:
1) učestvuje u pripremi zakona, podzakonskih akata i drugih propisa o javnim nabavkama;
2) utvrđuje odgovarajuće standardne formulare za primjenu Zakona;
3) prati i analizira ostvarivanje sistema javnih nabavki, sa stanovišta usaglašenosti sa pravom Evropske unije i predlaže mjere kojima se obezbjeđuje ta usaglašenost;
4) daje prethodnu saglasnost naručiocima na odabir vrste postupka u slučajevima predviđenim ovim zakonom;
5) pruža savjetodavne i konsultantske usluge za oblast javnih nabavki naručiocima, kada oni to zatraže;
6) učestvuje i sarađuje u organizovanju obuke kadrova za vršenje poslova javnih nabavki;
7) objavljuje pozive za javno nadmetanje i odluke o dodijeljenim ugovorima na internet stranici tog organa uprave u slučajevima predviđenim ovim zakonom;
8) unapređuje sistem informisanosti naručilaca i ponuđača o propisima o javnim nabavkama i objavljuje i vrši distribuciju odgovarajuće stručne literature;
9) priprema model tenderske dokumentacije i ugovora za tipične javne nabavke;
10) inicira i podstiče razvoj prakse elektronskih nabavki i komunikacija u oblasti javnih nabavki;
11) ostvaruje međunarodnu saradnju sa institucijama i stručnjacima u oblasti javnih nabavki;
12) obavještava Državnu revizorsku instituciju i podnosi prijave ostalim nadležnim organima o slučajevima kršenja postupaka javnih nabavki za koje sazna u vršenju poslova iz svoje nadležnosti;
13) prikuplja podatake od naručilaca javnih nabavki i vodi odgovarajuću evidenciju;
14) priprema, objavljuje i ažurira listu obveznika primjene zakona na svojoj internet stranici;
15) priprema jedinstvene osnove za uspostavljanje evidencije i službenih lista ponuđača; na osnovu podataka o zaključenim i izvršenim ugovorima o javnim nabavkama;
16) prati postupke javnih nabavki i obezbjeđenje javnog interesa u tim postupcima;
17) izdaje biltene o javnim nabavkama;
18) dostavlja Vladi godišnji izvještaj o javnim nabavkama u Crnoj Gori;
19) vrši i druge poslove, u skladu sa zakonom.

Na zahtjev Direkcije, svaki naručilac i ponuđač dužan je da ovlašćenom službeniku tog organa omogući uvid u dokumentaciju koja prati tok postupka javne nabavke.

Obuka službenika Direkcije za javne nabavke izvršena je u okviru više trening programa organizovanih od strane SIGMA/OECD, obuke organizovane u Torin od strane ILO i RESPA i obuka u organizaciji Uprave za kadrove Crne Gore.

Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki je samostalan i nezavistan organ, koji ima predsjednika i dva člana. Predsjednika i članove Državne komisije imenuje Vlada. Državna komisija je, u skladu sa članom 93. Zakona o javnim nabavkama, ovlašćena da razmatra žalbe ponuđača na postupke javnih nabavki i donosi odluke po njima; ispituje pravilnost primjene ovog Zakona i predlaže i preduzima mjere za ispravku utvrđenih nepravilnosti, kojima se obezbjeđuje konkurentsko ponašanje ponuđača i transparentnost postupka javnih nabavki; utvrđuje načelne stavove radi jedinstvene primjene Zakona i obavlja i druge poslove, u skladu sa ovim Zakonom.

Komisija za javne nabavke, osnovana oktobra 2001. godine, nastavila je sa radom, pod novim nazivom - Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki, shodno citiranim zakonskim odredbama (član 93). U toku je rad na izradi Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji ove Komisije. Komisija za javne nabavke trenutno ima četvoro zaposlenih, a nakon usvajanja novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, biće neophodno primiti nove službenike u radni odnos, u cilju jačanja administrativnih kapaciteta ovog organa.

Obuka predsjednika, članova, sekretara i zaposlenih u Komisiji vršena je kroz CARDS program obuke, u okviru čega su organizovane i dvije studijske posjete (Italiji i Evropskoj komisiji u Briselu, kao i Evropskom sudu pravde u Luksemburgu). Sekretar komisije je učestvovao, kao nacionalni ekspert, u obuci, organizovanoj u Torinu, od strane ILO i RESPA. Takođe, Uprava za kadrove jednom mjesečno organizuje obuke iz oblasti javnih nabavki, za državne službenike i namještenike.

3.5.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

tokom 2008-09.godine pristupiće se preispitivanju, tj. izmjenama i dopunama podzakonskih akata i standardnih formulara donijetih na osnovu Zakona o javnim nabavkama i njihivim eventualnim izmjenama i dopunama u cilju kvalitetnije implementacije Zakona,
u okviru IPA Programa 2008 i 2009 godinu očekuje se obezbjeđenje pomoći u harmonizaciji zakonodavstva, obuci službenika u Direkciji za javne nabavke i obuci zaposlenih koji vrše poslove javnih nabavki kod obveznika primjene Zakona (naručilaca) i ponuđača, zatim podrška Direkciji za javne nabavke u oblasti tehničke opremljenosti, širenje informacija o javnim nabavkama i kampanji podizanja javne svijesti u ovoj oblasti kroz izradu odgovarajućeg dokumenta (brošure, časopisi, publikacije, bilteni ...)

Institucije

Neophodno je kadrovsko jačanje u smislu prijema u radni odnos određenog broja službenika i njihove obuke za vršenje poslova u Direkciji. Takođe, neophodno je obezbijediti dalju obuku za zaposlene, u cilju daljeg praćenja uporednih zakonodavnih rješenja, primjera iz prakse, kao i razmjene iskustava i studijskih posjeta zaposlenih.Obuka će biti izvršena kroz IPA program i treninge koje će organizovati Uprava za kadrove CG i druge relevantne organizacije i institucije iz ove oblasti.

Takođe, neophodno je kadrovsko jačanje prijemom u radni odnos većeg broja službenika i njihove obuke za vršenje poslova u Komisiji za javne nabavke, u cilju daljeg praćenja uporednih zakonodavnih rješenja, primjera iz prakse, kao i razmjene iskustava. Obuka će biti izvršena kroz IPA program i treninge organizovane od strane Uprave za kadrove.

3.5.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Izraditi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim nabavkama u cilju potpunog harmonizovanja sa Direktivom 32004R0018 kojom su predviđeni novi postupci u dijelu koji se odnosi na konkurentski dijalog i dinamički sistem kupovine, granične vrijednosti javnih nabavki i rokova za trajanje javnog poziva, u toku 2010-2011.godine.
Direktiva 32004R0017 biće inkorporirana u nacionalno zakonodavstvo, kroz izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama ili kroz donošenje novog Zakona o javnim nabavkama koji će se odnositi na uslužni sektor (komunalni - utility sektor), 2010-2011 godine. Takođe, kroz ovo usaglašavanje obezbijediće se i usklađivanje sa novim direktivama u oblasti zaštite prava.

Institucionalni okvir

Dalja obuka zaposlenih u ključnim institucijama – Direkcije za javne nabavke CG i Komisije za kontrolu postupka javnih nabavki.

3.5.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki	postojeća	4	6	8	8	8	10
Direkcija za javne nabavke	postojeća	12	16	18	18	20	21

3.5.5. Finansijske potrebe

Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	196.000	250.000	250.00	280.000	310.000
Strana podrška	IPA -SIGMA/OECD 1.250.000	IPA- SIGMA/OECD 1.250.000			

Direkcija za javne nabavke

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	256.012,76	350.000	420.000	480.000	550.000
Strana podrška	IPA -SIGMA/OECD 1.250.000	IPA- SIGMA/OECD 1.250.000			

3.6. PRIVREDNO PRAVO

3.6.1. PRIVREDNO PRAVO

3.6.1.1. Status

Članom 53 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crna Gora će privrednim društvima i državljanima Zajednice olakšati započinjanje poslovanja na njenoj teritoriji. U tu svrhu, stupanjem na snagu ovog Sporazuma, Crna Gora će odobriti:

u pogledu osnivanja privrednih društava Zajednice na teritoriji Crne Gore, tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji daju sopstvenim privrednim društvima ili bilo kojem privrednom društvu iz treće zemlje, u zavisnosti od toga koji je bolji;

u pogledu poslovanja već osnovanih podružnica i filijala privrednih društava Zajednice na teritoriji Crne Gore, tretman koji nije manje povoljan od tretmana koji daje sopstvenim privrednim društvima i filijalama, ili bilo kojoj podružnici i filijali bilo kojeg privrednog društva iz bilo koje treće zemlje, u zavisnosti od toga koji je bolji;

U pogledu finansijskih usluga, bez obzira na biilo koje druge odredbe ovog Sporazuma, nijedna ugovorna strana neće biti spriječena da, radi predostrožnosti, preduzima mjere, uključujući mjere za zaštitu investitora, deponenata, osiguranika ili osoba prema kojima neki davalac finansijskih usluga ima fiducijarnu obavezu ili mjere kojima se obezbjeđuju integritet i stabilnost finansijskog sistema. Takve mjere se ne smiju koristiti kao sredstvo izbjegavanja obaveza koje je ugovorna strana preuzela ovim Sporazumom (član 54).

Akcionim planom za sprovođenje preporuka Evropskog partnerstva 2007. predviđeno je unaprjeđenje ispunjenja zahtjeva finansijskog izvještavanja, posebno od strane finansijskih institucija, kao i od kompanija koje se kotiraju na berzama.

Zakonodavni okvir

Zakon o privrednim društvima (Sl. list RCG br. 6/02) uređuje oblike obavljanja privrednih djelatnosti i njihovu registraciju. Sa pravom Evropske unije Zakon je usaglašen sa članovima 44 stav 2 tačka g i član 48 stav 2 Ugovora o osnivanju Evropske unije, kao i sa Dvanaestom direktivom 31989L0667. Zakon je djelimično usaglašen sa Prvom, Drugom, Trećom, Šestom i Jedanaestom direktivom. Zakon nije usaglašen sa Uredbom Savjeta EEZ 31985R2137 i Regulativom Savjeta EZ 32001R2157.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o privrednim društvima (Sl. list CG, br. 17/07), koji je donijet krajem 2007. godine, eliminiše ranije uočene nepreciznosti i pravne praznine i povećava stepen zaštite manjinskih akcionara. Zakon je potpuno usklađen sa Drugom, Trećom, Šestom i Jedanaestom direktivom.

Na oblast privrednog prava odnose se i Uputstvo o radu Centralnog registra i obrascima za upis (Sl. list RCG br. 43/03) i Zakon o insolventnosti privrednih društava, (Sl. list RCG broj 6/02, 2/07), kojim su uređeni postupci stečaja, reorganizacije i lične uprave u stečaju. Ovaj Zakon je usaglašen je sa Uputstvom Savjeta ministara 32000R1346 o procedurama insolventnosti. Na osnovu ovog Zakona donijeti su i Pravilnik o sticanju uslova za izdavanje odobrenja za imenovanje stečajnih upravnika (Sl. list RCG br. 66/06) i Program provjere znanja kandidata za stečajnog upravnika (Sl. list RCG broj 13/03).
Zakonom o objavljivanju propisa i drugih akata (Sl.list CG, br. 05/08.), propisano je da se Službeni list Crne Gore izdaje u elektronskoj i štampanoj formi, kao i da je elektronsko izdanje Službenog lista Crne Gore besplatno, što je usaglašeno sa Prvom direktivom 31968L0151 koja je izmijenjena i dopunjena Direktivom 32003L0058.

Institucionalni okvir

Za pitanja uređenja korporativnog upravljanja nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj, sektor za industriju i preduzetništvo. Na ovim poslovima rade pomoćnik ministra i dva službenika u odsjeku za razvoj malih i srednjih preduzeća. Pored njih, na poslovima izrade zakonodavstva zaposlen je i jedan diplomirani pravnik u odsjeku za normativno-pravne poslove u okviru sektora za pravne i inspekcijske poslove.

Registar privrednih društava i preduzetnika vodi Centralni registar Privrednog suda iz Podgorice, koji je administrativni, a ne sudski organ. Registar trenutno zapošljava 15 službenika, uključujući i registratora. Registratora imenuje predsjednik Privrednog suda iz Podgorice.

3.6.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakon o objavljivanju propisa i drugih akata predviđeno je da se Službeni list Crne Gore izdaje u elektronskoj i štampanoj formi, kao i da je elektronsko izdanje Službenog lista Crne Gore besplatno, što je propisano Prvom direktivom 31968L0151 koja je izmijenjena i dopunjena Direktivom 32003L0058. Realizacija projekta elektronskog izdanja Službenog lista očekuje se do jula 2009.g.

3.6.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Novi Zakon o privrednim društvima biće donijet do kraja 2010. godine, koji će biti usklađen sa:

- Prvom direktivom 31968L0151 koja je izmijenjena i dopunjena direktivom 32003L0058. Izvršiće se usklađivanje sa odredbama koje propisuju obavezu da se dokumentacija u centralni registar dostavlja i u elektronskom obliku, kao i obavezu da svako lice može dobiti kopije dokumentacije i u elektronskom obliku.
  Uredbom Savjeta EEZ 31985R2137 o Evropskoj ekonomskoj interesnoj grupaciji, a te odredbe bi se primjenjivale od dana ulaska Crne Gore u EU.
- Regulativom Savjeta EZ 32001R2157 o Statutu Evropskog preduzeća, a te odredbe bi se primjenjivale od dana ulaska Crne Gore u EU.
- Drugim direktivama i propisima koje bude usvojeni u EU do usvajanja izmjena i dopuna Zakona o privrednim društvima ili novog zakona o privrednim društvima.

Institucije

Planirano je zaposlenje po jednog lica u Nikšiću, Bijelom Polju, Pljevljima, Baru i Kotoru, koji bi vršili poslove prijema dokumentacije za potrebe Centralnog registra, čime bi se obezbijedila lakša i jeftinija registracija licima iz drugih krajeva Crne Gore. Zaposleni bi bili smješteni u nekom od postojećih sudova u navedenim gradovima. Obaveza Centralnog registra bi bila da obezbijedi sredstva za plate zaposlenima koji bi radili na prijemu dokumentacije za Centralni registar. Procjenjuje se da bi to bilo oko 50.000 € na godišnjem nivou.

3.6.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011	2012.
MER –Sektor za ind. i preduzetništvo	postojeća	3	3	3	3	4	4
Centralni registar	postojeća	15	15	20	20	20	20

3.6.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Strana podrška					

3.6.2. RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA

3.6.2.1 Status

Nakon prvog Zakona o računovodstvu i reviziji u Crnoj Gori, iz februara 2002. godine, u primjeni od 2005. godine je novi zakon, koji je djelimično usklađen sa pravom EU, a do 2012. godine planirana je potpuna harmonizacija pravnog okvira i implementacije sa sistemom EU.

Zakonodavni okvir

Zakon o računovodstvu i reviziji (Sl. list RCG br. 69/05) omogućava unaprjeđivanje računovodstvene i revizorske prakse, kao jasno definisanu i transparentnu proceduru sertifikacije računovođa i licenciranja revizora. Zakon je djelimično usaglašen sa pravom Evropske unije, standardima, računovodstvenim i revizorskim pravom.

Zakon o računovodstvu i reviziji nije usaglašen sa Četvrtom, Sedmom Direktivom i Direktivom o transparentnosti u pogledu priprema menadžement izvještaja, polugodišnjeg izvještavanja za kotirane kompanije (Direktiva o transparentnosti), elektronskog objavljivanja finansijskih iskaza (Prva Direktiva), odobravanja i registracije revizorskih društava (Osma Direktiva) i pripreme konsolidovanih računa (Sedma Direktiva).

Institucionalni okvir

Za računovodstvo i reviziju nadležno je Ministrastvo finansija. U okviru Sektora za privredu, finansije, međunarodnu saradnju i sistem igara na sreću Ministarstva finansija formirano je odjeljenje za računovodstvo i reviziju. Na ovim poslovima rade 2 službenika, uz pomoćnika ministra za privredu, finansije, međunarodnu saradnju i sistem igara. Povremeno se angažuju i mlađi saradnici za poslove kontrole finansijskih izvještaja. U skladu sa Zakonom o državnoj upravi, a u cilju njihovog efikasnijeg i ekonomičnijeg vršenja, Ministarstvo finansija je Uredbom o povjeravanju poslova organa državne uprave nadležnog za poslove računovodstva i revizije prenijelo određena ovlašćenja na Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, kao nosioca ugovora o Konzorcijumu.

Institutu sertifikovanih računovođa Crne Gore su povjereni sljedeći poslovi: usvajanje, prevod i objavljivanje Međunarodnih računovodstvenih standarda (MRS), Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (MSFI) i Međunarodnih standarda za reviziju (MSR) koje je proglasio IASB, u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, kao i usvajanje, prevod i objavljivanje novih standarda ili dopuna.; pripremanje, davanje instrukcija i objašnjenja pravnim licima registrovanim za obavljanje privredne i društvene djelatnosti i djelova stranih društava,; pripremanje modela obrazaca finansijskih iskaza za pravna lica i njihovo objavljivanje u Službenom listu Crne Gore; utvrđivanje programa sertifikacije u skladu sa standardom obuke IFAC-a; organizovanja polaganja stručnih ispita za sticanje zvanja sertifikovanog računovođe i izdavanja sertifikata za sertifikovanog računovođu; utvrđivanje ispunjenosti uslova za sticanje zvanja sertifikovanog računovođe i izdavanje sertifikata; praćenje primjene programa kvaliteta radi procjene rezultata u računovodstvu i reviziji i edukacija računovođa i revizora u skladu sa važećim IFAC-ovim Međunarodnim standardima obuke (IES); vođenje evidencija društava za reviziju, sertifikovanih računovođa i utvrđivanje ispunjenosti uslova za poslovanje društava za reviziju; kontrola obavljanja djelatnosti revizije.

Ministarstvo finansija, kao nadležni organ za poslove računovodstva i revizije, formiralo je Nacionalni savjet za računovodstvo i reviziju. Članovi Nacionalnog savjeta su, pored predstavnika Ministarstva finansija, i predstavnici Ministarstva za ekonomski razvoj, Privrednog suda, Centralne banke, Komisije za hartije od vrijednosti i Agencije za nadzor osiguranja. Zadatak Nacionalnog Savjeta za računovodstvo i reviziju se sastoji u pružanju savjeta licima koja kreiraju politiku, regulatorima i ostalim stejkholderima, kao i u stvaranju ambijenta za unaprjeđenje računovodstvene i revizorske regulative i prakse u Crnoj Gori. Zadatak Savjeta je i da pripremi detaljni Akcioni plan zemlje (CAP), u cilju unaprjeđenja kvaliteta finansijskog izvještavanja u Crnoj Gori.

3.6.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Izmjene i dopune Zakona o računovodstvu i reviziji biće donijete do kraja 2008. godine (III kvartal), u cilju poboljšanja i usklađivanja okvira finansijskog izvještavanja sa acquis communautaire, međunarodnim standardima i najboljom praksom. Strategija zemlje i Akcioni plan (CAP), u cilju poboljšanja kvaliteta finansijskog izvještavanja, biće donijeti do kraja 2008. godine (III kvartal).

Kratkoročni prioriteti do kraja 2009. godine, iz preporuka ROSC-a (Izvještaj o poštovanju standarda i propisa - Report on the Observance of standards and Codes), koji je Ministarstvo finansija realizovalo u saradnji sa Svjetskom bankom:

- Prevesti i usvojiti Međunarodne standarde finansijskog izvještavanja (MSFI) – Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore
- Prevesti i usvojiti Međunarodne standarde revizije (MSR) i Etički kodeks – Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore
- Pojačati sprovođenje finansijskog izvještavanja Komisije za hartije od vrijednosti od strane kotiranih kompanija – Komisija za hartije od vrijednosti
- Uspostaviti održiva institucionalna rješenja za kontinuirano usvajanje i objavljivanje MSFI, MSR i Etičkog kodeksa – Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore

- Uspostaviti kontrolu finansijskog izvještavanja osiguravajućih društava, investicionih i penzionih fondova – Agencija za nadzor osiguranja
- Uvesti sistem eksternog kvaliteta povjerenja u revizore i revizorske firme – Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore
- Povećati broj revizora – Ministarstvo finansija
- Razviti opšte prihvaćenu obuku za dobijanje zvanja sertifikovanog računovođe – Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore
- Razviti savremeni računovodstveni nastavni plan Univerziteta Crne Gore; ažurirati zastarjele udžbenike iz računovodstva – Univerzitet Crne Gore.

Institucije

Ministarstvo finansija, kao nadležni organ, će u I kvartalu 2008. godine formirati Radnu grupu za ocjenu ispunjenosti delegiranih prava i obaveza prenešenih na Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, kao nosioca ugovora o Konzorcijumu. Radna grupa će se, pored redovnog monitoringa, baviti i analiziranjem ispunjenosti delegiranih prava i obaveza prenešenih Uredbom, biće sastavljena od službenika iz Ministarstva finansija, a povremeno će se angažovati i spoljni saradnici. Grupa će se povremeno sastajati, odnosno, u periodu od najkasnije 3 mjeseca nakon dostavljanja Izvještaja o radu i poslovanju Konzorcijuma.

3.6.2.3. Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioriteti iz preporuka ROSC-a do 2010. godine (Izvještaj o poštovanju standarda i propisa - Report on the Observance of standards and Codes):

Uskladiti okvir finansijskog izvještavanja sa acquis-jem za glavna pitanja koja su identifikovana u ROSC izvještaju, uključujući pripremu konsolidovanih finansijskih iskaza, propise revizorskih firmi i elektronsko objavljivanje finansijskih iskaza.

- Definisati proporcionalne zahtjeve za finansijskim izvještavanjem malih i srednjih preduzeća.
- Poboljšati objavljivanje finansijskih iskaza.
- Ponovo razmotriti finansijsko izvještavanje od strane društava sa ograničenom odgovornošću, malih i srednjih preduzeća.
- Izdati upozorenja na računovodstvena pitanja horizontalne prirode, kao što je procjena i umanjenje vrijednosti imovine, objelodanjivanje transakcija sa povezanim licima i penziono računovodstvo – Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore
- Uvesti javni nadzor nad revizorima i revizorskim firmama .
- Povećati broj revizora.
- Razviti praktičnu obuku za računovođe i revizore i sistem kontinuiranog profesionalnog obrazovanja za revizore koji se nadgleda na odgovarajući način – Institut sertifikovanih računovođa.

Zakonodavstvo

Usvajanje novog Zakona o računovodstvu i reviziji je planirano do kraja 2012. godine, koji će biti u potpunosti usaglašen sa Acquis communautaire EU i međunarodnim standardima.

3.6.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MF – Odjeljenje za računovodstvo i reviziju	Postojeća	2	3	3	3	3	3

3.6.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	45.000	43.500	43.500	50.000	50.000

Napomena: Finansiranje Nacionalnog savjeta kao i Radne grupe je ukljuceno u projekciju fin.potreba.

3.7. PRAVO INTELEKTUALNE SVOJINE

Prioritet Crne Gore je da intelektualna svojina bude ugrađena i implementirana u pravni poredak na zakonodavnom i institucionalnom planu, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju i preporukama Evropskog partnerstva, a samim tim i jačanje ulaganja u stvaralaštvo i inovacije, jačanje unutrašnjeg tržišta i ambijenta u Crnoj Gori podsticajnog za intelektualnu svojinu.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU u Glavi VI, u članu 75 –Intelektualna, industrijska i komercijalna svojina[1] propisuje da Crna Gora preduzme neophodne mjere kako bi najkasnije pet godina od stupanja na snagu ovog Sporazuma, garantovala nivo zaštite intelektualne, industrijske i komercijalne svojine koji je sličan zaštiti koja postoji u Zajednici, uključujući efikasna sredstva za sprovođenje tih prava.

Deklaracija Vlade Crne Gore od 4. decembra 2006. godine, kojom je Crna Gora postala članica WIPO-a činom notifikacije, objavila je kontinuitet i prihvatanje obaveza i poštovanje svih međunarodnih ugovora iz oblasti intelektualne svojine.

Međunarodne konvencije i sporazumi koji se uopšteno odnose na prava intelektualnog vlasništva su Konvencija o osnivanju Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO konvencija 1967, uključujući izmjene 1979) i Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (WTO-Sporazum TRIPS), za koji su pregovori u toku.

3.7.1. AUTORSKO I SRODNA PRAVA

3.7.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Oblast autorskog prava uređena je Zakonom o autorskom i srodnim pravima (Sl. list SCG br. 61/04) koji se primjenjuje kao nacionalni propis na osnovu Odluke o nezavisnosti Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 36/06) i Uredbe o obezbjeđivanju primjene prava iz oblasti intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 61/07). Zakon uređuje prava autora književnih, naučnih, stručnih i umjetničkih djela, prava srodna autorskom pravu (pravo prvog izdavača slobodnog djela, pravo proizvođača fonograma, videograma, emisija i baza podataka, način ostvarivanja autorskog i srodnih prava i sudska zaštita tih prava).

Zakon je harmonizovan sa sljedećim međunarodnim propisima:

Konvencijom o osnivanju Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO konvencija 1967, uključujući izmjene 1979);

Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (WTO-Sporazum TRIPS);

Međunarodnim konvencijama i sporazumima koji se odnose na autorsko i srodna prava (Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela iz 1886. godine, Pariski akt iz 1971. godine), Međunarodnom konvencijom za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radio difuziju (Rimska konvencija, 1961), Konvencijom za zaštitu proizvođača fonograma od neovlašćenog umnožavanja njihovih fonograma (Fonogramska konvencija, Ženeva 1971), Konvencija o distribuciji signala za prenos programa satelitom (Satelitska konvencija, Brisel 1974), Ugovorom o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (Ženeva 1996), Ugovorom o interpretacijama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu (Ženeva, 1996).

Direktivama Evropske unije (Direktiva o pravnoj zaštiti računarskih programa 3191L0250; Direktiva o pravu na davanje u zakup i na poslugu i o određenim pravima u vezi sa autorskim pravom u oblasti intelektualne svojine zakupu i posluzi 31992L0100; Direktiva o harmonizaciji roka trajanja zaštiite u autorskom pravu i određenim pravima 31993L0098; Direktiva o pravnoj zaštiti baze podataka 31996L0009; Direktiva o koordinaciji određenih pravila u vezi sa autorskim pravima primjenjenim na satelitsko i kablovsko reemitovanje 31993L0083; Direktiva o harmonizaciji određenih aspekata

[1] Ova terminologija je uobičajena u evropskoj praksi ali je treba poistovjetiti sa pojmom intelektualne svojine kako je standardna podjela prema WIPO-u a to je: autorsko i srodna prava i industrijska svojina (patenti, žigovi, dizajn, geografska oznaka porijekla, topografija integrisanih kola)

autorskog i srodnih prava u informatičkom društvu 32001L0029; Direktiva o pravu preprodaje u korist originala umjetničkog djela 32001L0084).

Zakon o optičkim diskovima (Sl. list RCG br. 2/07) uređuje proizvodnju i komercijalno umnožavanje optičkih diskova, licenciranje djelatnosti proizvodnje i umnožavanja, kao i uvoz, izvoz i promet sirovina, opreme i proizvoda. To je Lex specialis, koji nadgrađuje Zakon o autorskom i srodnim pravima i harmonizuje sa pomenutim konvencijama i direktivama.

Institucionalni okvir

Ministarstvu kulture, sporta i medija je Uredbom o organizaciji i načinu rada organa državne uprave (Sl. list RCG br. 60/06) stavljena u nadležnost materija autorskog i srodnih prava. Ministarstvo priprema i predlaže zakonske propise i prati njihovu implementaciju, priprema i donosi podzakonska akta, ostvaruje saradnju sa WIPO (Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu), sa sjedištem u Ženevi, koja administrira 24 konvencije iz oblasti intelektualne svojine kao specijalizovana organizacija UN, u cilju jačanja preventivnih sistema zaštite obavlja edukaciju kroz organizovanje seminara samostalno, u saradnji sa drugim organima i EU, kao i javne kampanje koje imaju za cilj javno informisanje i razumijevanje važnosti poštovanja prava intelektualne svojine. Ministarstvo kulture, sporta i medija u ostvarivanju nadležnosti iz oblasti autorskih i srodnih prava blisko sarađuje sa Ministarstvom za ekonomski razvoj, koje je nadležno za oblast industrijske svojine i Zavodom za intelektualnu svojinu Crne Gore.

3.7.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U IV kvartalu 2008. godine biće donijet crnogorski Zakon o autorskom i srodnim pravima, koji će biti prilagođen institucionalnim potrebama Crne Gore i novim propisima EU i rješavati praktična pitanja postupaka za zaštitu tih prava u skladu sa realnim mogućnostima i potrebama Crne Gore.

Nacionalna strategija intelektualne svojine, za period od 5 godina, biće donijeta u četvrtom kvartal 2009. godine, nakon donošenja Zakona o autorskom i srodnim pravima.

Ostali prioriteti obuhvataju:

- U saradnji sa Ministarstvom za ekonomski razvoj i Zavodom za intelektualnu svojinu. pripremiti Akcioni plan razvoja međunarodne saradnje u oblasti intelektualne svojine sa releventnim međunarodnim organizacijama i zastupanju interesa Crne Gore u njima, posebno sa akcentom na WIPO-u – IV kvartal 2008. godine.
- Jačanje saradnje sa policijom, tužilaštvom, carinom i pravosuđem.
- Objavljivanje brošura (WIPO-a, EU i IFPI) u cilju edukacije javnosti, kontinuirano tokom 2008. i 2009. godine.

3.7.1.3. Srednjoročni prioriteti

Cilj je da do kraja 2012. godine Crna Gora ima kompletan zakonodavni okvir iz oblasti intelektualne svojine harmonizovan sa EU tekovinom i svim međunarodnim standardima, te da postigne efikasnu implementaciju propisa iz ove oblasti.

Srednjoročni prioriteti obuhvataju:

- Jačanje i obuka administrativnih kapaciteta u okviru Ministarstva kulture,sporta i medija (sadašnje stanje: 1 izvršilac u zvanju samostalnog savjetnika za autorsko i srodna prava)
- Edukativnim putem (seminari i radionice), kroz saradnju sa nadležnim ministarstvima i Upravom za kadrove, informisanost državnih službenika o autorskom i srodnim pravima i značaju za ukupan kulturni i ekonomski razvitak, podići na viši stepen
- Internet prezentacija autorskog i srodnih prava
- Uvođenje edukacije o autorskom i srodnim pravima u okviru školskog sistema.
- Promocija kulture intelektualne svojine
- Razvijanje efikasnog sistema zaštite
- Povećanje efikasnosti menadžmenta i saradnje interakcijom sa ostalim državnim organima i na međunarodnom nivou.

3.7.2. PRAVO INDUSTRIJSKE SVOJINE

3.7.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Pravni okvir koji omogućava pravo industrijske svojine obuhvata više zakona i podzakonskih akata:

Zakon o patentima (Sl. list SCG, br. 35/04) uređuje pravnu zaštitu pronalazaka, odnosno patenta, što je pravo koje se priznaje za pronalazak iz bilo koje oblasti tehnike, koji je nov, koji ima inventivni nivo i koji je industrijski primjenjiv. Predmet pronalaska koji se štiti patentom može biti proizvod ili postupak. Zakon je u velikoj mjeri usaglašen sa Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS), što je jedan od osnovnih preduslova za pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO). Takođe je usaglašen sa Konvencijom o evropskom patentu (revidiranom 2000); Direktivom 31998L0044 o pravnoj zaštiti pronalazaka iz oblasti biotehnologije; Ugovorom o saradnji u oblasti patenata (Patent Cooperation Treaty) koji je SCG ratifikovala 1996; Pariskom konvencijom o zaštiti industrijske svojine (Stokholmski akt iz 1967, izmijenjen 1979) i Ugovorom o patentnom pravu (Patent Law Treaty, 2000).
Uredba o postupku za pravnu zaštitu pronalazaka (Sl. list SCG, br 62/04).
Zakon o žigovima (Sl. list SCG, br. 07/05) uređuje način sticanja i zaštitu prava na znak u prometu robe, odnosno usluga. Žig je pravo kojim se štiti znak koji u prometu služi za razlikovanje robe, odnosno, usluga jednog fizičkog ili pravnog lica, od iste ili slične robe, odnosno usluga drugog fizičkog ili pravnog lica. Ovaj Zakon je usaglašen sa Direktivom 31989L0104 o harmonizaciji zakona zemalja članica u pogledu žigova; Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS); Ugovorom o žigovnom pravu (Ženeva, 1994); Madridskim ugovorom o međunarodnoj registraciji žigova (Stokholmski akt, 1967, izmijenjen 1979); Protokolom uz Madridski ugovor o međunarodnoj registraciji žigova (Madridski Protokol 1969) i Ničanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji robe i usluga za potrebe registracije žigova (Ženeva, 1977, izmijenjen 1979).
Uredba o postupku priznavanja žiga (Sl. list SCG, br. 28/05).
Zakon o pravnoj zaštiti dizajna (Sl. list SCG, br. 61/04) uređuje način ostvarivanja i zaštite prava na spoljašnji izgled proizvoda. Pod spoljašnjim izgledom proizvoda podrazumijeva se ukupan vizuelni utisak koji proizvod ostavlja na informisanog potrošača ili korisnika. Zakon je usaglašen sa Direktivom o pravnoj zaštiti dizajna iz 1998. i Haškim ugovorom o međunarodnom deponovanju industrijskog dizajna (Londonski akt, 1934. i Haški akt, 1960).
Uredba o postupku za priznavanje prava na dizajn (Sl. list SCG, br. 28/05).
Zakon o topografijama integrisanih kola (Sl. list SCG, br. 61/04) uređuje predmet i uslove zaštite topografija integrisanih kola, prava stvaralaca i način njihovih ostvarivanja, kao i prava preduzeća ili drugog pravnog lica u kome je topografija nastala. Zakon je usaglašen sa Direktivom o pravnoj zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda iz 1986. god. I Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS).
Zakon o oznakama geografskog porijekla (Sl. list SCG, br. 20/06) uređuje način sticanja i pravnu zaštitu oznaka geografskog porijekla. Oznake geografskog porijekla su imena porijekla i geografske oznake. Oznake geografskog porijekla upotrebaljavaju se za obilježavanje prirodnih, poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga. Zakon je u velikoj mjeri usaglašen sa Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS), Madridskim sporazumom o suzbijanju lažnih ili prevarnih oznaka porijekla na proizvodima i Lisabonskim aranžmanom o zaštiti imena porijekla i njihovom međunarodnom registrovanju.
Uredba o evidenciji autorskih djela i predmeta srodnih prava (Sl. list SCG, br. 24/05)

Prethodni propisi donijeti su na nivou državne zajednice SCG i u Crnoj Gori su važeći do donošenja nacionalnih. Propisi koje je u međuvremenu donijela Crna Gora su sljedeći:

Zakon o optičkim diskovima (Sl. list RCG br. 02/07), koji uređuje proizvodnju, komercijalno umnožavanje, promet i izvoz optičkih diskova i uvoz i izvoz proizvodnih djelova, sirovina i opreme koja se koristi za proizvodnju optičkih diskova. Zakon je rađen u saradnji sa Ministarstvom kulture, sporta i medija, uz tehničku pomoć USAID-a.

Zakon o primjeni propisa kojima se uređuje zaštita prava intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 45/05). Ovim Zakonom određuju se organi nadležni za primjenu propisa u oblasti intelektualne svojine, postupak za preduzimanje mjera od strane nadležnih organa kada postoji sumnja da se proizvodnjom, kupovinom, prodajom, odnosno, stavljanjem u promet, emitovanjem ili korišćenjem određene robe povređuju prava intelektualne svojine i određuje visina kazni za privredne prestupe i prekršaje.

Uredba o obezbjeđivanju primjene prava iz oblasti intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 61/07). Korišćena je tehnička pomoć experta USAID-a.

Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 25/07); Čl. 1,2,3,4 i 5. Ova uredba stupila je na snagu 19. maja 2007, a uređuje osnivanje Zavoda za intelektualnu svojinu, poslove koje vrši i početak rada.

Krivični zakonik (Sl. list RCG br.47/06). Glava dvadeset prva – Krivična djela protiv intelektualne svojine, Članovi 232 do 238.

Zakon o zaštiti neobjavljenih podataka (Sl.list CG 16/07), usaglašen sa TRIPS-om (Član 39).

Institucionalni okvir

Ministarstvo nadležno za industrijsku svojinu je Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER), Sektor za unutrašnju trgovinu i konkurenciju, kojim rukovodi pomoćnik ministra, a u okviru Sektora formirano je Odjeljenje za unutrašnju trgovinu i industrijsku svojinu (dvoje zaposlenih). U okviru svoje nadležnosti, MER priprema i predlaže zakonske i podzakonske propise i prati njihovu implementaciju, te ostvaruje saradnju sa WIPO-om (Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu), sa sjedištem u Ženevi.

Zavod za intelektualnu svojinu, koji je u osnivanju, prema Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 25/07), nadležan je za obezbjeđivanje primjene prava iz oblasti intelektualne svojine registrovanih u Zavodu, prava iz prijava podnijetih kod ovog Zavoda, prava u odnosu na djela koja su predmet zaštite autorskog i srodnih prava, prava intelektualne svojine registrovanih kroz međunarodne registracije, kao i prava iz međunarodnih prijava. Organizacionu strukturu Zavoda čine Sektor za industrijsku svojinu i Sektor za informacione usluge i registre, kao i Odjeljenje za autorska i srodna prava i Služba za opšte poslove i finansije. Predviđeni broj zaposlenih je 22 (18 nedostaje). Obuke/edukacije do sada nije bilo.

3.7.2.2. Kratkoročni prioriteti

Novim zakonom o patentima propisaće se pravna zaštita pronalazaka, odnosno, patenta. kao prava koje se priznaje za pronalazak iz bilo koje oblasti tehnike, koji je nov, ima inventivni nivo i industrijski je primjenjiv. Predmet pronalaska koji se štiti patentom može biti proizvod ili postupak. U ovaj zakon će se ugraditi odredbe Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS) i konvencija i direktiva Evropske unije kojima se uređuje ova oblast. Zakon će se usvojiti u drugom kvartalu 2008. godine.

Novim zakonom o oznakama geografskog porijekla urediće se način sticanja i prava zaštite oznaka geografskog porijekla. Oznake geografskog porijekla su imena porijekla i geografske oznake. Oznaka geografskog porijekla upotrebljavaju se za obilježavanje prirodnih, poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga. Ovaj zakon će se usaglasiti sa Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS), Madridskim sporazumom o suzbijanju lažnih ili prevarnih oznaka porijekla na proizvodima, Lisabonskim aranžman o zaštiti imena porijekla i njihovom međunarodnom registrovanju. Zakon će biti usvojen u drugom kvartalu 2008. godine.

Do kraja 2009. godine usvojiće se crnogorski zakoni o intelektualnoj svojini (Zakon o pravnoj zaštiti dizajna, Zakon o žigovima, Zakon o zaštiti topografija integrisanih kola), uz prethodnu (istovremenu) edukaciju relevantnog osoblja, u cilju daljeg jačanja prava industrijske svojine.

U ovom periodu planirano je takođe:

Donošenje Nacionalne strategije intelektualne svojine.

Obezbjeđenje funkcionisanja Zavoda za intelektualnu svojinu.

Saradnja sa relevantnim organima zaduženim za sprovođenje zakona koji se odnose na industrijsku svojinu, u saradnji sa graničnim službama, organima za sprovođenje zakona i sudstvom (carinske službe).

Formalno potvrđivanje učešća u glavnim međunarodnim sporazumima u oblasti prava intelektualne svojine.

Ostvarivanje saradnje sa relevantnim međunarodnim organizacijama u oblasti intelektualne svojine, u cilju jačanja interesa Crne Gore u njima, sa posebnim akcentom na WIPO-u (eventualno, izrada Akcionog plana razvoja međunarodne saradnje u ovoj oblasti).
Sklapanje Sporazuma o saradnji i proširenju sa EPO-om (Evropskom patentnom organizacijom).

Kroz adekvatne obuke osoblja, ojačaće se kapaciteti Ministarstva za ekonomski razvoj (MER), odnosno, Odjeljenja za industrijsku svojinu i konkurenciju, kao i Zavoda za intelektualnu svojinu.

Planira se da se u Crnoj Gori do kraja 2009. godine obezbijedi nivo zaštite sličan zaštiti u EU.

3.7.2.3. Srednjoročni prioriteti

Jačanje kapaciteta Ministarstva i Zavoda za intelektualnu svojinu, sa ciljem da se obezbijedi kvalitetan nivo zaštite industrijske svojine koji je sličan zaštiti koja postoji u EU, shodno Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (Glava VI, Član 75).
Pristupanje multilateralnim konvencijama o pravima industrijske svojine, navedenim u Aneksu VII, Član 75 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Zakonodavstvo

Implementacija crnogorskih zakona o industrijskoj svojini, što će omogućiti adekvatan nivo zaštite prava industrijske svojine, u skladu sa obavezama iz SSP, kao i efikasno funkcionisanje Zavoda za intelektualnu svojinu.

Institucije

Zavod za intelektualnu svojinu će preuzeti obaveze zaštite prava industrijske svojine na osnovu relevantnih zakona, podzakonskih akata i procedura za zaštitu prava industrijske svojine. Istovremeno, obezbijediće se obuka u oblasti sprovođenja prava intelektualne svojine za zaposlene u Zavodu, carinske službenike i sudije u nadležnim sudovima, kao i edukacija javnosti, uključujući predstavnike privrede i potrošače.

3.7.2.4. Plan zapošljavanja

U okviru Ministarstva za ekonomski razvoj (MER), Sektora za unutrašnju trgovinu i konkurenciju, Odjeljenje za unutrašnju trgovinu i industrijsku svojinu ima troje zaposlenih (2 savjetnika za industrijsku svojinu i 1 koordinator). Zavod za intelektualnu svojinu Crne Gore (ZIS) trenutno ima 9 zaposlenih, a sistematizacijom je predviđeno 22 zaposlenih. Dakle, predviđeno je da tokom 2008. godine počnu sa radom i ostalih 13 radnika.

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010	2011	2012
MER – Sektor za unutrašnju trgovinu i konkurenciju	Postojeća	3	3	3	3	3	3
ZIS	Postojeća	9	22	22	22	22	22

3.7.2.5. Finansijske potreba

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva . MER	53.000	58.500	70.000	77.000	85.000
ZIS - Budžet	324.000	660.000	726.000	798.000	878.000
Strana podrška /dodatna sredstva	155.000* / IPA 2008	WIPO EPO			

Napomena:
*Budžetom CG za 2008. odobrena su sredstva za rad ZIS-a u iznosu 324.128,99 € uz angažovanje 12 zaposlenih radnika, od sistematizacijom predviđenih 22 radnika. Zapošljavanje ukupnog broja zahtjeva dodatna sredstva od 130.000 EUR,a za izradu softvera dodatnih 15.000 EUR i edukaciju uposlenih 10.000 €, što zajedno sa već opredijeljenim budžetskim sredstvima za tekuću godinu čini iznos od 479.000 €.

3.7.3. SPROVOĐENJE PRAVA INTELEKTUALNE SVOJINE

3.7.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonom o primjeni propisa kojima se uređuje zaštita prava intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 45/05) određuju se organi nadležni za primjenu propisa u oblasti intelektualne svojine, postupak za preduzimanje mjera od strane nadležnih organa kada postoji sumnja da se proizvodnjom, kupovinom, prodajom, odnosno stavljanjem u promet, emitovanjem ili korišćenjem određene robe povređuju prava intelektualne svojine i određuje visina kazni za privredne prestupe i prekršaje.

Zaštita prava intelektualne svojine sprovodi se i kroz sljedeće propise:

Krivični zakonik (Sl. list RCG br. 47/06); glava dvadeset prva – Krivična djela protiv intelektualne svojine, članovi 232 do 238.
Uredbu o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da se njome povrjeđuju prava intelektualne svojine (Sl. list RCG 25/05).
Uredbu o obezbjeđivanju primjene prava iz oblasti intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 61/07).
Zakon o zaštiti neobjavljenih podataka (Sl.list CG 16/07), usaglašen sa
TRIPS-om (Član 39).
Uredbu o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 25/07); Čl. 1,2,3,4 i 5.Ova uredba stupila je na snagu 19.05.2007. Njome se uređuje osnivanje Zavoda za intelektualnu svojinu, koje poslove vrši i početak rada.

Institucionalni okvir

Ministarstvo nadležno za industrijsku svojinu je Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER), Sektor za unutrašnju trgovinu i konkurenciju kojim rukovodi pomoćnik ministra, a u okviru Sektora formirano je Odjeljenje za unutrašnju trgovinu i industrijsku svojinu (2 zaposlenih). U okviru svoje nadležnosti, MER priprema i predlaže zakonske propise i prati njihovu implementaciju; priprema i donosi podzakonska akta; ostvaruje saradnju sa WIPO-om (Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu), sa sjedištem u Ženevi.

Ministarstvo kulture, sporta i medija je nadležno za oblast autorskog i srodnih prava. Ministarstvo priprema i predlaže zakonske propise i prati njihovu implementaciju, priprema i donosi podzakonska akta, te ostvaruje saradnju sa WIPO (Svjetskom organizacijom za intelektualnu svojinu).

Zavod za intelektualnu svojinu, koji je u osnivanju, prema Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 25/07), nadležan je za obezbjeđivanje primjene prava iz oblasti intelektualne svojine registrovanih u Zavodu, prava iz prijava podnijetih kod ovog Zavoda, prava u odnosu na djela koja su predmet zaštite autorskog i srodnih prava, prava intelektualne svojine registrovanih kroz međunarodne registracije, kao i prava iz međunarodnih prijava. Organizacionu strukturu Zavoda čine Sektor za industrijsku svojinu i Sektor za informacione usluge i registre, kao i Odjeljenje za autorska i srodna prava i Služba za opšte poslove i finansije. Predviđeni broj zaposlenih je 22 (18 nedostaje).

Sprovođenjem prava intelektualne svojine bavi se Tržišna inspekcija (TI) kao odsjek u Ministarstvu za ekonomski razvoj i vrši nadzor na tržištu roba, usluga u prometu roba i zanatskih i drugih ličnih usluga koje posebnim propisima nijesu stavljene pod nadzor drugog inspekcijskog organa.

Tržišna inspekcija CG je organizovana u četiri radne cjeline, od kojih su tri na teritorijalnom principu (područne jedinice), ima 63 zaposlena, od kojih je 57 inspektora u neposrednom nadzoru tržišta, pri čemu su 4 inspektora istovremeno koordinatori radnih cjelina. Svi inspektori su sa visokom školskom spremom (27 dipl. pravnika, 21 dipl. ekonomista, 10 dipl. ing.agronomije, tehnologije, šumarstva). Samostalni savjetnik (1 dipl.ekonomista), 1 pripravnik - dipl. pravnik i 3 namještenika (SSS).Tržišnom inspekcijom rukovodi glavni tržišni inspektor. Iz državnog budžeta su opredijeljena sredstva za pokriće troškova rada TI.

Tržišna inspekcija još ne posjeduje odgovarajući informacioni sistem, što umanjuje mogućnost praćenja podataka koji bi pomogli u što boljoj procjeni rizika za potrebe što efikasnijeg nadzora tržišta.

Do sada su predstavnici TI, a u nekim slučajevima i svi tržišni inspektori, prošli nekoliko seminara i okruglih stolova, na temu zaštite prava intelektualne svojine (CARDS, PLAC, TAIEX, USAID i APK-Komitet za zaštitu intelektualne svojine i dr.). TI je uključena u obuku koju sprovodi Uprava za

kadrove. Organizovana je i posjeta Tržišnoj inspekciji Slovenije radi upoznavanja sa organizacijom inspekcije, načinom rada i saradnje sa drugim državnim organima i institucijama.

Pored Tržišne inspekcije, sprovođenjem prava intelektualne svojine bavi se i Uprava carina Crne Gore. Jedan od njenih osnovnih zadataka jeste kontrola unošenja, iznošenja i tranzita robe za koje su propisane posebne mjere zaštite prava intelektualne svojine. Carinski organ, u skladu sa Carinskim zakonom Crne Gore, neće odobriti zahtijevani carinski postupak za robu, ako postoji sumnja da se njome povređuju prava intelektualne svojine.

Na osnovu Carinskog zakona, prije dvije godine, donijet je propis koji uređuje zaštitu prava intelektualne svojine od strane carinskog organa. Naime, Vlada Crne Gore je, u aprilu 2005. godine, donijela Uredbu o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da se njome povrjeđuju prava intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 25/05). Rješenja sadržana u Uredbi su usklađena sa osnovnim principima iz Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS) i ona propisuje uslove za primjenu mjera za robu koja je predmet carinskog postupka za koju postoji osnovana sumnja da se njome povrjeđuje pravo intelektualne svojine, kao i način primjene tih mjera. Shodno Uredbi, carinski organ može, na zahtjev nosioca prava ili po službenoj dužnosti, prekinuti carinski postupak i zadržati robu u slučaju sumnje da se njenim uvozom, izvozom ili tranzitom povrjeđuju prava intelektualne svojine.

S obzirom da krivotvorenje robe danas predstavlja ozbiljan problem, kojim se nanosi ogromna šteta državnim budžetima i nosiocima prava intelektualne svojine, te da je Svjetska carinska organizacija 2007. godinu označila kao godinu borbe protiv krivotvorenja i piraterije, carinska služba Crne Gore sprovodi mjere iz svoje nadležnosti i nastoji da svoje aktivnosti na ovom polju učini još efikasnijim, kako bi se suzbio promet krivotvorene robe. U tom cilju Uprava carina posvjećuje posebnu pažnju obukama carinskih službenika koji se bave zaštitom prava intelektualne svojine.

Upravi carina je, od početka primjene Uredbe do kraja 2007. godine, podnijeto oko 50 zahtjeva za zaštitu prava intelektualne svojine kojima nosioci prava od carinskog organa traže prekid carinskog postupka i zadržavanje robe u slučaju sumnje da se uvozom, izvozom ili tranzitom robe povrjeđuju prava intelektualne svojine. Primjetna je povećana zainteresovanost nosilaca prava za zaštitu prava intelektualne svojine od strane carinskog organa i porast broja podnijetih zahtjeva. U toku je više postupaka za utvrđivanje povrede prava intelektualne svojine za robu zadržanu na zahtjev nosIoca prava i po službenoj dužnosti.

U toku 2007. godine carinski službenici su na zahtjev nosilaca prava u više navrata prekinuli carinski postupak i zadržali robu po osnovu sumnje da je roba krivotvorena. Najčešće se radilo o mješovitim pošiljkama različitih nosilaca prava. Takođe, carinski službenici su tokom 2007. godine u više slučajeva po službenoj dužnosti prekinuli postupak i zadržali robu po osnovu sumnje da se radi o krivotvorenoj robi.

Uprava carina je u oktobru 2007. godine potpisala Pismo namjere za prihvatanje SECURE standarda koji predstavljaju standarde za uniformno sprovođenje i efikasniju zaštitu prava intelektualne svojine od strane carinskih organa. SECURE standardi, koje je usvojila Svjetska carinska organizacija, sadrže neobavezujuće mjere za članice SCO, nosioce prava i druge i odnose se na propise za zaštitu prava intelektualne svojine i njihovu primjenu, analizu rizika i razmjenu obavještajnih podataka, kao i izgradnju kapaciteta i međunarodnu saradnju.

Uprava je pripremila Vodič za carinske službenike o identifikaciji piratskih CD/DVD, koji je objavila IFPI. Vodič je dostavljen organizacionim jedinicama Uprave i dostupan je na oglasnoj tabli Carinskog informacionog sistema. Planirano je objavljivanje vodiča i publikacija, koji bi sadržali primjere i uputstva za prepoznavanje falsifikovanih proizvoda, a koje bi koristili carinski službenici .

U planu je instaliranje baze podataka za intelektualnu svojinu, koja je izrađena po modelu koji se koristi u carinskoj službi Velike Britanije, a koja će biti prilagođena potrebama ove Uprave. Baza je namijenjena odsjeku koji se bavi intelektualnom svojinom i predstavlja evidenciju predmeta i prijava za zaštitu prava intelektualne svojine. Sastoji se iz četiri dijela: predmeti, prijave, CEN obrazac i izvještaji, a pojedini djelovi će biti dostupni i carinskim službenicima iz carinarnica i carinskih ispostava. Takođe, planirano je poboljšanje saradnje sa nosiocima prava od čije zainteresovanosti i kooperativnosti zavisi uspješnost sprovođenja mjera od strane carinskog organa u oblasti zaštite prava intelektualne svojine.

3.7.3.2. Kratkoročni i srednjoročni prioriteti

Jačanje saradnje među relevantnim organima zaduženim za sprovođenje zakona koji se odnose na intelektualnu svojinu - graničnih službi, organa za sprovođenje zakona i sudstva.

Jačanje saradnje sa relevantnim međunarodnim organizacijama u oblasti intelektualne svojine, u cilju jačanja interesa Crne Gore u njima, sa posebnim akcentom na WIPO-u.

Stalna obuka za sve službenike uključene u proces sprovođenja prava intelektualne svojine.

3.8. POLITIKA KONKURENCIJE

Crna Gora se obavezala da će prema odredbama člana 73 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) obezbijediti standarde primjene pravila konkurencije, koji proizlaze iz članova 81, 82 i 86 Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, što podrazumijeva stvaranje transparentnog zakonodavnog okvira, osnivanje operativno nezavisne institucije i efikasnu implementaciju.

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, Crna Gora će uspostaviti i obezbijediti adekvatna sredstva za rad tijela za zaštitu konkurenciju, sa punom funkcionalnom nezavisnošću, te jačati okvir državne pomoći i povećati transparentnost, u cilju efikasne kontrole državne pomoći u skladu sa zahtjevima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Za postizanje ovih ciljeva donijet je Akcioni plan sa opredijeljenim prioritetima.

3.8.1. POLITIKA KONKURENCIJE

3.8.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o zaštiti konkurencije (Sl. list RCG br. 69/05), koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine, prvi je zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori, kojim se utvrđuju i uređuju osnovni instituti prava konkurencije i institucionalni okvir za njihovu primjenu. Zakon je usaglašen sa pravom Evropske zajednice, standardima prava konkurencije koji su utvrđeni u članovima 81, 82 i 86 Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, kao i ključnim uredbama i obavještenjima EU iz ove oblasti. Zakon je izmijenjen u maju 2007. godine (Sl. list RCG br. 37/07). Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti konkurencije omogućeno je osnivanje operativnog nezavisnog tijela za zaštitu konkurencije - Uprave za zaštitu konkurencije.

Najvažnija podzakonska akta donijeta na osnovu ovog Zakona tokom 2006. i 2007. godine:

Uredba o bližim uslovima za izuzeća sporazuma po vrstama i određivanje vrsta sporazuma koji mogu biti izuzeti od zakona (Sl. list RCG br. 10/07). Uredba je, takođe, usklađena sa ključnim odredbama koje se primjenjuju u evropskom pravnom poretku,
Pravilnik o sadržaju zahtjeva za pojedinačna izuzeća (Sl. list RCG br. 36/06),
Pravilnik o sadržini prijave sporazuma i načinu vođenja evidencije (Sl. list RCG br. 54/06),
Pravilnik o obliku i sadržini prijave za registraciju odobrenih koncentracija i obrascu registra i načinu vođenja (Sl. list RCG br. 36/06),
Pravilnik o obliku i sadržini zahtjeva za pokretanje postupka (Sl. list RCG br. 36/06),
Uputstvo o obliku i sadržini zahtjeva za izdavanje odobrenja za sprovođenje koncentracije (Sl. list RCG br. 77/05),
Uputstvo o kriterijima za utvrđivanje relevantnog tržišta (Sl. list RCG br. 77/05).

Institucionalni okvir

Za politiku konkurencije nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER). U okviru Sektora za unutrašnju trgovinu i konkurenciju tog Ministarstva, formiran je Odsjek za zaštitu konkurencije. Na ovim poslovima radi 6 službenika, uz pomoćnika ministra za unutrašnju trgovinu i konkurenciju. Odsjek za zaštitu konkurencije obavlja sljedeće poslove: prati konkurenciju na tržištu uopšte i tržištima pojedinih privrednih sektora, odobrava izuzeća od zabrane pojedinih sporazuma i odobrava koncentracije učesnika pod propisanim uslovima i rješava u drugim pitanjima za koje je po ovom Zakonu nadležna, rješava u postupku utvrđivanja povreda konkurencije propisanih ovim Zakonom, preduzima mjere prema učesnicima i udruženjima učesnika za učinjene povrede konkurencije ili radi njihovog sprječavanja, prestanka već nastale povrede i otklanjanja štetnih posljedica po učesnike i potrošače, analizira stanje na tržištu sa stanovišta slobodne i efikasne konkurencije i o utvrđenom stanju podnosi izvještaj Ministarstvu, priprema stručne osnove za izradu podzakonskih akata, primjene evropskih i drugih međunarodnih standarda i instrumenata iz oblasti zaštite konkurencije, uspostavlja međunarodnu saradnju sa ovlašćenim organima drugih zemalja i međunarodnim organizacijama, objavljuje zahtjeve za odobrenje koncentracija (naziv, prirodu koncentracije i privredni sektor u okviru koga se koncentracija vrši) u Službenom listu Crne Gore, kao i druge poslove u skladu sa Zakonom.

Od početka primjene Zakona o zaštiti konkurencije operativna primjena navedenog zakona se odnosila primarno na kontrolu koncentracija (17 odobrenja koncentracija na dan 30/11/07 godine), pri čemu se najveći broj odnosi na nepotpune zahtjeve za odobrenja koncentracije.

Na osnovu Uredbe o o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 06/07), osnovana je Uprava za zaštitu konkurencije, koja će preuzeti poslove na zaštiti konkurencije, utvrđene Izmjenama i dopunama zakona o zaštiti konkurencije (Sl. list RCG br. 37/07). Formiranjem Uprave za zaštitu konkurencije izvršiće se imenovanje direktora Uprave, usvajanje Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sitematizaciji Uprave za zaštitu konkurencije. Planirano je zapošljavanje novog kadra, tako da će u Upravi poslove iz oblasti konkurencije vršiti 8 službenika, koji će imati intenzivnu obuku. Sa ciljem postizanja efikasnog institucionalnog okvira, pored intenzivnog zapošljavanja i obuke, primjenjuju se i programi tehničke saradnje u različitim oblicima tehničke pomoći.

Dosadašnja podrška realizovana je kroz sljedeće projekte:

USAID – u periodu 2004-2005. pružio je tehničku pomoć pri izradi Nacrta zakona.

CARDS – (PLAC – Policy and Legal Advice Centre), od 2005. do maja 2007.
pružio je tehničku pomoć u dijelu izrade podzakonskih akata. Pružena je ekspertska pomoć, kao i organizovanje seminara u Privrednoj komori i pomoć u edukaciji sudija kroz studijska putovanja.

OECD – u periodu od 2006-2007. pružena je pomoć u edukaciji službenika kroz
seminare, koji su organizovani u Mađarskoj, u okviru OECD RCC centra.

TAIEX – u oktobru 2006. godine pružena je pomoć u edukaciji službenika prilikom službene posjete Uredu za zaštitu konkurencije Slovenije.

3.8.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Strategija politike konkurencije biće donijeta u II kvartalu 2008. godine, a definisaće stanje u oblasti konkurencije, ciljeve i prioritete i način njihovog postizanja, kao i potrebne resurse za efikasno sprovođenje pravila o konkurenciji. Krajnji cilj je potpuna harmonizacija konkurencije i pravnih odredbi sa Acquis-jem i efikasna implementacija ovih pravila kroz funkcionalnost nezavisnih nadležnih organa.

U prvom kvartal 2009. godine biće donijet novi Zakon o zaštiti konkurencije, koji će biti usklađen sa uredbama EK 32003R0001, 32004R0139**,** 31965R0019, 31999R1215, 31999R2790 i 32002R1400.

Institucije

Plan institucionalnog jačanja obuhvata:

Kadrovsko jačanje Uprave za zaštitu konkurencije tokom 2008. godine.

Osnivanje Agencije za zaštitu konkurencije (operativo nezavisnog tijela) – II kvartal 2009.

U narednom periodu obezbijeđena je tehnička pomoć u okviru 18-mjesečnog programa “EU Approximation in Trade and Single Market Policies - TRIM MNE“, a nakon isteka navedenog programa predviđa se poseban IPA program za područje konkurencije.

Novi Zakon o zaštiti konkurencije će propisati način finansiranja Agencije za zaštitu konkurencije, kod koje će se posebna pažnja posvetiti evaluaciji rada, naročito analizi riješenih slučajeva (kvantitativna i vremenska analiza), sa potrebnim preporukama za poboljšanje, u cilju postizanja veće efikasnosti. Pored kontrole koncentracija i neoperativnih radnji za postizanje višeg stepena kulture konkurencije (Competition Advocacy), posebna pažnja će biti usmjerena na obezbjeđivanje uslova za otkrivanje povreda pravila konkurencije.

Formiranjem Agencije za zaštitu konkurencije prestaće sa radom Uprava za zaštitu konkurencije.

3.8.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Harmonizacija podzakonskih akata sa Zakonom o zaštiti konkurencije, koji će biti donijet u prvom kvartal 2009. godine, planirana je za I kvartal 2010. godine. Harmonizacija će zavisiti od analize budućeg potrebnog broja podzakonskih akata u cilju izbjegavanja nepotpune ili suvišne regulacije. Analiza će obuhvatiti i evaluaciju potreba (podnošenja zahtjeva i izdavanja rješenja) za podjelu pojedinačnih izuzeća i analizu radnji, koje potpadaju pod blok izuzeća, kao i uslova za podnošenje zahtjeva za odobrenje koncentracije.

Institucije

Glavni srednjoročni prioriteti su jačanje Agencije za zaštitu konkurencije, posebno obezbjeđivanje kvalitetnih izvora finansiranja, poboljšanje tehničkih uslova za rad, zapošljavanje i obuka službenika. Specijalizovana obuka će biti namijenjena upoznavanju i sprovođenju istražnih radnji, upotrebi ekonomskih analiza i donošenju ispravnih odluka u postupcima.

Posebna pažnja će se posvetiti otkrivanju povreda pravila konkurencije, naročito prećutnih dogovora i zloupotrebe dominantnog položaja, za šta će se obezbijediti uslovi uvođenjem "Leniency programa" (utvrđivanje povrede prava konkurencije – nadležnost EK), a na području "Competition Advocacy" (podizanje nivoa kulture konkurencije – seminari, obuke, okrugli stolovi) najviše pažnje će biti usmjereno na obuku sudija i zaposlenih u sektorskim regulatorima.

3.8.1.4. Plan zapošljavanja

Uprava će početi sa radom sa 8 službenika , a dodatno zapošljavanje po godinama biće postupno, uz intenzivnu obuku. Kod planiranog broja zaposlenih 2008. godini treba uzimati u obzir tehničku saradnju u okviru TRIM projekta, koji finansira EU.

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER – Sektor za unutrašnje tržište i konkurenciju	Postojeća	5	2	2	2	2	2
Uprava za konkurenciju	Planirana	-	8	-	-	-	-
Agencija za konkurenciju	Planirana	-	-	11	14	17	20

3.8.1.5 Tabela finansijskih potreba

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	184.700,00	238.100,00	248.400,00	303.250,00	353.120,00
Strana podrška	400.000,00	500.000,00			

3.8.2. DRŽAVNA POMOĆ

3.8.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o kontroli državne podrške i pomoći (Sl. list RCG broj 26/07) prvi je zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori kojim se utvrđuju i uređuju opšti uslovi i pravila za pripremu, dodjelu, kontrolu dodjele i korišćenja, odobravanje i povraćaj državne podrške i pomoći, u cilju primjene principa tržišne ekonomije, očuvanja konkurencije i ispunjavanja međunarodno preuzetih obaveza. Zakon je dobrim dijelom usaglašen sa pravom Evropske unije (Evropska Komisija je dala pozitivno mišljenje), kao i standardima prava državne pomoći koji su utvrđeni članovima 81, 82, 86 i 87 Ugovora o osnivanju Evropske Zajednice.

Institucionalni okvir

Za politiku kontrole državne pomoći nadležno je Ministarstvo finansija. Na osnovu člana 6 Zakona o kontroli državne podrške i pomoći, Odlukom Vlade Crne Gore od 8. novembra 2007. godine o osnivanju Komisije za kontrolu državne podrške i pomoći, formirana je sedmočlana Komisija, čiji zadaci su kontrola dodjele i korišćenja, odobravanja, nadgledanja i povraćaja državne podrške i pomoći. Komisiju čine predsjednik, predložen iz organa državne uprave nadležnog za poslove finansija i šest članova koje predlažu Ministarstvo finansija, organi državne uprave nadležni za poslove ekonomskog razvoja, evropskih integracija i poljoprivrede i Zajednica opština, kao i predstavnik asocijacije poslodavaca. Predsjednik Komisije i članovi biraju se na period od četiri godine, uz mogućnost reizbora.

U aprilu 2005. godine fomiran je monitoring tim Ministarstva finansija za praćenje i kontrolu državne pomoći sa zadatkom da izvještava o realizovanim državnim pomoćima i dva člana ovog tima su u junu 2006. godine u Briselu učestvovali na trodnevnom seminaru u okviru programa TAIEX. Evropska unija (Parim) je obezbijedila ekspertsku pomoć za izradu Zakona i podzakonskih akata za oblast državne pomoći.

3.8.2.2. Kratkoročni prioriteti

Najvažnija podzakonska akta koja će biti donijeta u prvom kvartalu 2008 godine su:

Uredba o bližim kriterijima, namjeni i uslovima dodjele državne podrške i pomoći;

Uredba o načinu i postupku podnošenja i sadržaju potrebne dokumentacije za prethodnu i naknadnu kontrolu državnih podrški i pomoći;

Pravilnik o sadržaju godišnjeg izvještaja o kontroli državne podrške i pomoći.

S obzirom da je u dosadašnjoj praksi dodjela državne pomoći regulisana pojedinačnim aktima, ovim podzakonskim aktima propisuju se: bliži kriteriji, namjena i uslovi dodjele državne pomoći; način i postupak podnošenja predloga programa, odnosno prijave inidividualne podrške i pomoći; sadržaj dokumentacije za dodjelu, prethodnu i naknadnu kontrolu državne pomoći, kao i sadržaj godišnjeg izvještaja o državnoj pomoći. Ovim podzakonskim aktima postavljaju se osnovni principi kontrole državne pomoći, kao i osnove za regulisanje kriterija i drugih elemenata potrebnih za efikasno normativno uređenje državnih pomoći, i naročito imajući u vidu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njenih država članica i Republike Crne Gore, posebno član 73 (iii), i Protokoli 4 i 5 Sporazuma (Protokolom 5 je određeno da operativna državna podrška za čeličnu industriju nije dozvoljena, ali ukoliko je firma koja proizvodi čelik u poteškoćama, Potokol dozvoljava podršku, ali je potrebno izraditi program restrukturiranja);

Podzakonski akti biće usklađeni sa Uredbom EK 70/2001, Preporukom 2003/361/EC, uključujući i Community Framwork 2006/C 323/01 i Commission Communication 2004/C 244/02, kao i najvažnijim EU Direktivama iz oblasti državne pomoći, koje se odnose na finansijske transfere i transakcije, izuzeća, pravila procjene za odobravanje državne pomoći određenim sektorima, itd.

Implementacijom propisa omogućava se ispunjavanje obaveza iz SSP-a, odnosno postepeno ukidanje svih vrsta državne pomoći koji narušavaju ili prijete narušavanju tržišne konkurencije davanjem prednosti nekim preduzećima ili proizvodima. Takođe, propisuje se da se državna pomoć može dodijeliti i ukoliko predstavlja podsticaj za realizaciju predviđenog projekta ili je neophodna za njegovu realizaciju. Istovremeno, jačaće se jedinica za koordinaciju državne pomoći u okviru Ministarstva finansija, koja obavlja stručne, administrativne i tehničke poslove za Komisiju i unaprjeđivaće se transparentnost državne pomoći, kao preduslova za efikasnu kontrolu državne pomoći u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

3.8.2.3. Srednjoročni prioriteti

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, srednjoročni prioriteti u ovoj oblasti su nastavak jačanja okvira državne pomoći, uspostavljanje kontrole državne pomoći u skladu sa zahtjevima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, dalja harmonizacija nacionalnih propisa o državnoj podršci i pomoći sa Acquis Communautaire, kao i Implementacija standarda EU u oblasti državne pomoći, uz postepeno prilagođavanje pravilima o tržišnoj konkurenciji u EU.

3.8.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MF	Postojeća		2	3	4	4	4
Komisija za kontrolu državne podrške i pomoći	Novoformirana	7	7	7	7	7	7

3.8.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	41.616,00	50.320,00	51.601,00	51.601,00	52.000,00
Strana podrška	180.000,00 EU - TRIM				

3.9. FINANSIJSKE USLUGE

Dalje jačanje regulatornog i nadzornog okvira za finansijske institucije i tržište u skladu sa EU pravom i praksom ključni su prioriteti Crne Gore u oblasti finansijskih usluga, uključujući sektor bankarstva, osiguranja i tržišta kapitala.

3.9.1. BANKARSTVO

3.9.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Reforma bankarskog sistema u Crnoj Gori otpočela je donošenjem Zakona o Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 04/05) i Zakona o bankama (Sl. list RCG br. 55/03). Ovi zakoni predstavljaju bazični regulatorni okvir kojim se uređuju status i poslovanje Centralne banke Crne Gore i banaka u Crnoj Gori. Takođe, posebnim zakonima regulisane su određene oblasti vezano za bankarsko poslovanje, i to Zakon o stečaju i likvidaciji banaka (Sl. list RCG br. 47/01) i Zakon o zaštiti depozita (Sl. list RCG br. 65/05).

Zakon o Centralnoj banci Crne Gore uređuje institucionalni status Centralne banke i njena ovlašćenja i odgovornosti. Po tom Zakonu Centralna banka je samostalna organizacija Crne Gore i jedina odgovorna za monetarnu politiku, uspostavljanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa. U tom smislu Centralna banka izdaje dozvole za rad banaka, reguliše i kontroliše njihovo poslovanje, izdaje i sprovodi mjere za ozdravljenje banaka, uključujući i otvaranje i sprovođenje postupaka stečaja i likvidacije nad bankama, reguliše, kontroliše i obezbjeđuje efikasno obavljanje platnog prometa, obavlja poslove bankara, savjetnika i fiskalnog zastupnika državnih organa i organizacija, vrši makroekonomske analize i učestvuje u pripremi i izradi zakonske i podzakonske regulative koja uređuje bankarski sistem.

Zakon o bankama uređuje osnivanje, izdavanje dozvola za rad, statusne promjene, promjene vlasništva, poslovanje, rukovođenje, upravljanje, kontrolu, kao i rješavanje statusa bilo kojeg lica koje se bavi pružanjem bankarskih ili finansijskih usluga i proizvoda u Crnoj Gori. Zakon je, u značajnoj mjeri, usklađen sa Direktivom 32000R0012. Neusklađenost sa ovim dokumentom se odnosila na nepostojanje mogućnosti da se na teritoriji Crne Gore osnivaju i posluju filijale stranih banaka. Neusklađenost je bila prouzrokovana neophodnošću da se reforma bankarskog sistema i njegova puna stabilnost postignu u što kraćem roku, pri čemu bi postojanje filijala značajno uticalo na sposobnost postojećih banaka da se prilagode novom regulatornom okviru i novim tržišnim i konkurentskim uslovima.

Zakon je koncipiran tako da je pružao osnovu da se kroz podzakonsku regulativu implementiraju svi međunarodni standardi koji se odnose na poslovanje banaka, tako da je Centralna banka kroz intenzivno donošenje podzakonske regulative, stepen usklađenosti sa navedenim propisom EU dovela do visokog nivoa.

Zakonom o stečaju i likvidaciji banaka (Sl. list RCG br.47/01) regulisani su uslovi i postupak stečaja i likvidacije nad bankama, ovlašćenja Centralne banke u postupku, način formiranja stečajne ili likvidacione mase i način izmirivanja obaveza prema deponentima i povjeriocima, kao i zaključenje postupka.

Zakonom o zaštiti depozita (Sl. list RCG br.65/05) regulišu se obaveze, uslovi i postupak zaštite depozita, status, ovlašćenja, odgovornosti i finansiranje Fonda za zaštitu depozita, upravljanje sredstvima Fonda, kao i način i postupci isplate zaštićenih depozita.

Centralna banka, kao regulator i kontrolor bankarskog sistema, donijela je sljedeće najznačajnije podzakonske akte kojima se uređuje i reguliše poslovanje banaka u skladu sa međunarodnim standardima:

- Odluka o postupku i načinu izdavanja dozvole za rad, davanju odobrenja i saglasnosti i visini naknada (Sl. list RCG br. 68/02), kojom se precizno propisuje postupak podnošenja zahtjeva i potrebna dokumentacija za izdavanje dozvole za rad banke i raznih odobrenja i saglasnosti za čije je izdavanje ovlašćena Centralna banka, kao i tarife o visini naknada koje se plaćaju za tu svrhu;

Odluka o načinu i postupku vršenja kontrole banaka i visini naknada (Sl. list RCG br. 70/04), kojom se propisuju postupci i načini kontrole te kriterijumi i visina naknade koju Centralna banka naplaćuje od banaka za poslove obavljanja kontrole;

Odluka o izmjeni odluka o minimalnim standardima kapitala banke (Sl. list RCG br. 62/06), koja propisuje relativne odnose kapitala i aktive banke, koeficijent solventnosti banke kao i postupke i načine izračuna parametara poslovanja vezanih za kapital banke;

Odluka o klasifikaciji aktive banaka, rezervacijama i rezervama za kreditne gubitke (Sl. list RCG br. 59/07), koja propisuje postupke, način formiranja, visinu i izdvajanja rezervacija i rezervi za potencijalne kreditne gubitke kojima su banke izložene u svom poslovanju;

Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i poslovanju sa licima povezanim sa bankom (Sl. list RCG br. 44/02), kojom su propisani postupci, načini i metodi identifikacije, mjerenja, upravljanja i kontrole kreditnim rizikom, kao i ograničenja u poslovanju sa licima koja su povezana sa bankom;

Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti u bankama (Sl. list RCG br. 58/05), kojom se propisuju sistemi i strategije koje su banke dužne donijeti i primjenjivati u identifikaciji, mjerenju i upravljanju rizikom likvidnosti, kao i minimalni nivoi novčanih sredstava koje banke moraju imati na dnevnoj, dekadnoj i dugoročnoj osnovi;

Odluka o minimalnim standardima za upravljanje operativnim rizikom u bankama (Sl. list RCG br. 08/05), koja je propisala postupke i načine utvrđivanja, upravljanja i kontrole operativnim rizicima u bankama;

Odluka o minimalnim standardima za upravljanje tržišnim rizicima u bankama (Sl. list RCG br. 80/04), kojom se propisuju pravila, postupci i metodologije za utvrđivanje, upravljanje i kontrolu tržišnim rizicima u bankama;

Odluka o minimalnim standardima za upravljanje rizikom zemlje (Sl. list RCG br. 08/05), kojom je propisan način utvrđivanja, upravljanja i kontrole rizika koji proističe iz poslovanja banaka sa bankama koje posluju van teritorije Crne Gore;

Odluka o mikrokreditnim finansijskim institucijama (Sl. list RCG br. 01/03), kojom se uređuje osnivanje, izdavanje i oduzimanje dozvole za rad, poslovanje i kontrola poslovanja mikrokreditnih finansijskih institucija;

Pored navedenih podzakonskih akata Centralna banka je donijela i primjenjuje i sljedeće podzakonske akte:

Odluka o izmjeni odluke o izvještajima koje banke dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 62/06);

Odluka o kontroli banaka na konsolidovanoj osnovi (Sl. list RCG br. 52/03);

Odluka o kontnom okviru za banke i finansijske institucije (Sl. list RCG br. 72/03);

Odluka o internoj reviziji u bankama (Sl. list RCG br. 72/03);

Odluka o spoljnoj reviziji finansijskih izvještaja (Sl. list RCG br. 37/01);

Odluka o osnovama sistema interne kontrole u bankama (Sl. list RCG br. 37/01);

Odluka o uslovima za sticanje i postupanje banaka sa sopstvenim akcijama (Sl. list RCG br. 72/03);

Odluka o sadržaju i načinu vođenja Registra banaka i afilijacija stranih banaka (Sl. list RCG br. 67/02);

Odluka o sadržaju i načinu vođenja Registra predstavništava stranih banaka (Sl. list RCG br. 67/02);

Odluka o privremenoj upravi u banci (Sl. list RCG br. 26/03);

Odluka o kreditnim unijama (Sl. list RCG br. 01/03).

Institucionalni okvir

Za finansijsku politiku, uključujući i zakone iz oblasti bankarstva, nadležno je Ministarstvo finansija, dok su podzakonska regulativa i kontrola bankarskog sistema u isključivoj nadležnosti Centralne banke Crne Gore. Ostali djelovi finansijskog sistema regulišu se i kontrolišu od strane nezavisnih institucija koje su osnovane posebnim zakonima.

Centralna banka je osnovana Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore koji je stupio na snagu 11. novembra 2000. godine, dok su članovi Savjeta Centralne banke, kao organa koji upravlja Centralnom bankom, imenovani od strane Skupštine Crne Gore u martu 2001. godine. Organizaciona struktura Centralne banke zasnovana je na karakteru njene funkcije regulatora i kontrolora bankarskog sistema.

Poslovi pripreme i izrade podzakonskih akata koji regulišu poslovanje i kontrolu banaka su u nadležnosti Sektora za kontrolu, akte iz oblasti funkcije platnog prometa priprema i izrađuje Direkcija za regulativu i kontrolu platnog prometa, dok akte iz oblasti bankarskih i finansijskih operacija priprema i izrađuje Sektor za bankarske i finansijske operacije. Sve podzakonske akte donosi Savjet Centralne banke.

U Sektoru za kontrolu zaposleno je 33 radnika, isključivo sa visokom stručnom spremom. Stepen obučenosti zaposlenih je na visokom nivou i svi su uključeni u neki od oblika edukacije i usavršavanja koji se odvijaju u organizaciji inostranih institucija i organizacija, kao i kroz interne oblike edukacije. Rast i razvoj bankarskog sektora i usklađivanje sa novim standardima u superviziji banaka, uzrokuju periodično zapošljavanje novih radnika, tako da je dinamika zapošljavanja intenzivna i u 2007. godini zaposleno je 6 radnika, dok je u toku zapošljavanje novih 7 radnika.

Fond za zaštitu depozita je pravno lice osnovano Zakonom o zaštiti depozita, sa otvorenim računom i deponovanim sredstvima kod Centralne banke Crne Gore. Fond naplaćuje premije od banaka, utvrđuje stopu premija, investira sredstva, vrši isplatu deponenata do nivoa zaštićenog depozita u slučaju otvaranja postupka stečaja nad bankom i donosi propise iz djelokruga svog poslovanja. Visina zaštićenog depozita iznosi 5.000EUR po deponentu, a obavezu uplaćivanja premija imaju sve banke koje su dobile dozvolu za rad od Centralne banke Crne Gore. Premije se uplaćuju godišnje po stopi koju Fond određuje u odnosu na visinu depozita u bankama. Fondom upravlja Upravni odbor od pet članova. O svom radu Fond je dužan da najmanje jednom godišnje podnese izvještaj o radu Centralnoj banci Crne Gore.

U Crnoj Gori postoji i Udruženje banaka, koje djeluje kao nevladina organizacija, a njegova unutrašnja organizacija, djelokrug rada i način funkcionisanja su u direktnoj nadležnosti banaka, koje su i osnivači Udruženja.

3.9.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Ključni prioritet u 2008. godini je usvajanje novog Zakona o bankama u Skupštini Crne Gore (I kvartal). Osnova za izradu teksta Zakona o bankama bile su direktive Evropske unije, koje su relevantne za uređenje bankarskog sektora.

Novi zakon biće u visokom stepenu usaglašen sa Direktivom 32006L0048 Evropskog parlamenta i Savjeta o početku obavljanja i obavljanju djelatnosti kreditnih institucija, sa izuzetkom koji se odnosi na poslovanje banaka iz inostranstva u Crnoj Gori, posredstvom filijala bez statusa pravnog lica. Predmetna Direktiva dozvoljava poslovanje banaka u drugoj zemlji bez posebnog odobrenja zemlje u kojoj se osniva filijala, a predloženim zakonom je propisano da je za poslovanje filijale strane banke u Republici neophodno prethodno odobrenje Centralne banke. Kako se predmetne odredbe iz Direktive odnose na zemlje članice EU, to će se tek nakon sticanja članstva Crne Gore u EU, steći uslovi da se i ovaj segment zakona uskladi sa pomenutom direktivom.

Direktivom 32006L0049 Evropskog parlamenta i Savjeta o zahtjevima za kapitalom investicionih preduzeća i kreditnih institucija, pravno je verifikovan Bazelski sporazum o kapitalu (tzv.Bazel II) i za implementaciju rješenja iz ove direktive postoji utvrđena dinamika i uslovi za primjenu. Predloženim zakonom dati su osnovni elementi sadržani u predmetnoj direktivi, a istovremeno su stvorene pravne pretpostavke da se kroz podzakonska akta obezbijedi pravna regulativa za potpunu primjenu ove direktive.

Predloženi Zakon je usaglašen i sa Direktivom 32002L0087 o dodatnom nadzoru kreditnih institucija, društava za osiguranje i investicionih preduzeća koja pripadaju finansijskoj grupi, kojom se uređuje kontrola banaka i bankarskih grupa na konsolidovanoj osnovi.

U skladu sa članom 143 Ustava Crne Gore, koji reguliše institucionalni položaj Centralne banke, neophodno je donošenje novog Zakona o Centralnoj banci Crne Gore. Izrada i usvajanje ovog Zakona predviđeni su u roku od dvije godine od donošenja Ustava.

Imajući u vidu da predstoji usvajanje novog Zakona o bankama i da se stiču uslovi za implementaciju Direktive 32006L0049 Evropskog parlamenta o zahtjevima za kapitalom investicionih preduzeća i kreditnih institucija, Centralna banka pristupa izradi i usvajanju ključnog podzakonskog akta – Odluke

o adekvatnosti kapitala banaka. Odluka će biti donesena do 30. juna 2008. godine. U izradi Odluke obezbijeđena je podrška u vidu tehničke i stručne pomoći EU.

Do kraja 2008. godine izvršiće se izmjene i dopune gotovo cjelokupne podzakonske regulative u dijelu koji obezbjeđuje usklađivanje u detaljima sa navedenim direktivama EU.

Takođe, Centralna banka će u prvoj polovini 2008. godine izraditi i usvojiti Odluku o minimalnim standardima za upravljanje rizikom kamatne stope koji ne proizilazi iz trgovačkih aktivnosti banaka, Odluku o načinu shodne primjene Zakona o bankama na kontrolu i poslovanje filijala stranih banaka, Odluku o uslovima za izdavanje odobrenja za obavljanje kreditno-garantnih poslova, Odluku o minimalnim standardima za ulaganja banaka u nekretnine i osnovna sredstva i Odluku o kriterijima i postupku utvrđivanja postojanja koncentracija na finansijskom tržištu.

Institucije

Projekti izrade i usvajanja zakonske i podzakonske regulative ne zahtijevaju osnivanje novih institucija niti značajniju reorganizaciju postojećih. Treba istaći činjenicu da je nužno obezbijediti uslove za funkcionisanje Ombudsmana, kao i njegov izbor i imenovanje i broj zaposlenih u podršci za obavljanje te funkcije.

U roku od godine nakon donošenja i stupanja na snagu novog Zakona o bankama biće izabran bankarski Ombudsman, koga bira Skupština Crne Gore. Ombudsman je nezavisno lice koje u vansudskom postupku učestvuje u rješavanju spornih pitanja između klijenata i banaka, odnosno, finansijskih institucija. U tom smislu, Ombudsman razmatra prigovore klijenata i predlaže stranama u sporu poravnanje ili drugi način okončanja spora, daje preporuke bankama i finansijskim institucijama za poboljšanje odnosa prema klijentima i daje savjete klijentima vezano za dalje vođenje spora. Postupak pred bankarskim Ombudsmanom ne sprječava klijenta da po istom predmetu pokrene spor pred nadležnim sudom. Propisom Centralne banke bliže će se odrediti uslovi koje treba da ispunjava bankarski Ombudsman, principi na kojima se zasniva njegov rad, ovlašćenja i obaveze, način obezbjeđivanja materijalnih i tehničkih uslova za njegov rad i postupak zaštite prava klijenata pred bankarskim Ombudsmanom.

3.9.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U pravcu daljeg jačanja i razvoja funkcije Centralne banke, srednjoročni prioriteti u regulatornoj oblasti su sljedeći:

- Jačati regulaciju kroz usvajanje dobrih praksi upravljanja pojedinim rizicima sa prioritizacijom usvajanja na godišnjem nivou;
- Donijeti odgovarajuće odluke o minimalnim standardima upravljanja rizicima i adekvatnosti kapitala na bazi novog Zakona o bankama;
- Donijeti regulaciju o minimalnom objavljivanju podataka u skladu sa Pillar-om III Bazela II i obezbijediti centralizovano objavljivanje podataka;
- Uspostaviti regulaciju koja se odnosi na zaštitu potrošača i djelovanje bankarskog ombdusmana ;
- Razvijati sisteme samoregulacije banaka u upravljanju pojedinim rizicima i sporazumnom djelovanju na jačanju tržišne discipline;
- Uspostaviti regulativu koja se odnosi na finansijske konglomerate usklađenu sa odgovarajućim evropskim direktivama;

Posebnu pažnji posvetiti razvijanju regulacije koja se odnosi na korporativno upravljanje bankama.

3.9.2. OSIGURANJE I PENZIONO OSIGURANJE

3.9.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Pravni okvir koji pokriva sistem osiguranja u Crnoj Gori čine Zakon o osiguranju (Sl. list RCG br. 78/06 i19/07), Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju (Sl. list RCG br. 46/07) i Zakon o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje (Sl. list RCG br. 11/07).

Zakon o osiguranju propisuje način osnivanja i pravila poslovanja društava za osiguranje. Ovim Zakonom propisani su način utvrđivanja rizika i vrsta osiguranja prema načelu pokrića rizika, oblik društva za osiguranje, kao i način i pravila o upravljanju rizicima u osiguranju (adekvatnost kapitala, održavanje likvidnosti, utvrđivanje tehničkih rezervi u osiguranju imovine i deponovanje i ulaganje sredstava tehničkih rezervi, kao i druge mjere za upravljanje rizicima). Pored navedenog, Zakon definiše reosiguranje, ovlašćenja i obaveze ovlašćenog aktuara, postupke i pravila nadzora nad društvima za osiguranje, način i oblike finansijskog izvještavanja, pravila sprovođenja unutrašnje revizije, postupak obavljanja revizorskog pregleda, kao i oblike i pravila za posredovanje, zastupanje i pružanje drugih usluga u osiguranju. Ovim zakonom takođe su propisani uloga i nadležnosti Agencije za nadzor osiguranja, kao nezavisnog regulatornog organa.

Zakon je djelimično usklađen sa primarnim izvorima prava Evropske unije (UEZ, Prvi dio, Načela član 2, i UEZ, Treći dio, Naslov 3, Glava 3 Usluge član 51 stav 2), kao i sa sekundarnim izvorima prava Evropske unije:

- Uputstvom Evropskog parlamenta i Savjeta o životnom osiguranju 32002L0083;
- Prvim Uputstvom Savjeta o koordinaciji zakona, uredbi i administrativnih propisa u vezi sa pristupom i sprovođenjem aktivnosti neposrednog osiguranja koje nije životno osiguranje 31973L0239;
- Drugim Uputstvom Savjeta 31988L0357 o koordinaciji zakona, uredbi i administrativnih propisa, koje se odnose na neposredne oblike osiguranja, koji nijesu životno osiguranje, i kojim se propisuju odredbe kojima se olakšava korišćenje slobode pružanja usluga i kojim se mijenja i dopunjava Uputstvo 31973L0239.

Zakon o obaveznim osiguranjima u saobraćaju definiše vrste obaveznih osiguranja u saobraćaju i pojmove koji pokrivaju područja obaveznih osiguranja u saobraćaju. Ovim Zakonom utvrđeni su postupak i rokovi za rješavanje odštetnih zahtjeva, kao i pravo oštećene osobe na podnošenje tužbe; formirano je Udruženje osiguravača Crne Gore - Nacionalni biro osiguravača Crne Gore, koje svoje poslove obavlja preko posebnih organizacionih djelova: Biroa zelene karte, Garantnog fonda i Informacionog centra.

Zakon je usklađen sa Prvom, Drugom, Trećom i Četvrtom direktivom o osiguranju motornih vozila, kao i sa Preporukom broj 5 Ekonomske komisije OUN za Evropu - Pododbora za drumski saobraćaj I Aneksom II Rezolucije Ekonomske komisije o olakšanju drumskog saobraćaja i opštim pravilima – Kritski sporazum Savjeta biroa MKO.

Zakonom o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje utvrđen je postupak stečaja i likvidacije osiguravajućih društava s pozivom na primjenu Zakona o insolventnosti privrednih društava. Ova oblast nije posebno specificirana u okviru osnivačkih ugovora o Evropskoj Uniji, tako da je Zakon potpuno usklađen sa primarnim izvorima prava EU. Istovremeno, Zakon je djelimično usklađen sa sekundarnim izvorima prava Evropske unije, odnosno, Direktivom 32001L0017 Evropskog parlamenta i Savjeta, iz razloga što ne sadrži odredbu o hitnom obavještavanju regulatornih organa država članica EU o otvaranju postupka likvidacije, odnosno, stečaja nad društvom za osiguranje i odredbu o obavezi objavljivanja odluke o stečaju ili likvidaciji društva za osiguranje u Službenom glasilu EU. Rok za potpuno usklađivanje sa propisima Evropske unije je sticanje statusa kandidata za članstvo u EU.

U skladu sa Zakonom osiguranju, tokom 2007. godine, usvojena su sljedeća podzakonska akta:

- Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje dozvola za obavljanje poslova osiguranja, posredovanja, zastupanja i pružanja drugih usluga u osiguranju i načinu dokazivanja ispunjenosti tih uslova (Sl. list RCG br. 08/07) i
- Uputstvo o načinu utvrđivanja margine solventnosti (Sl. list RCG br. 24/07), radi usklađivanja sa Prvom direktivom Savjeta o usklađivanju zakona, propisa i administrativnih odredbi u oblasti pokretanja i obavljanja djelatnosti direktnog neživotnog osiguranja 31973L0239, Četvrtom direktivom Savjeta o godišnjim računima određenih vrsta društava 31978L0660 i Direktivom Savjeta 32002L0083.

Postojeći sistem penzijskog (i invalidskog) osiguranja u Crnoj Gori uređen je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju (Sl. list RCG br. 47/2007). Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju usklađen je sa Pravilom Savjeta 31971R1408, o primjeni sistema socijalne sigurnosti na zaposlena lica, na nezaposlena lica i na članove njihovih porodica koji se kreću u okviru Zajednice, kao i

Konvencijom o beneficijama u slučaju povrede na radu, broj 121, i Konvencijom o socijalnoj zaštiti (minimalni standardi).

Za implementaciju Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju donijet je jedan broj podzakonskih akata kojima su bliže uređena pojedina pitanja neophodna za njegovo sprovođenje (vidjeti poglavlje 19.6).

U skladu sa Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju, pored obaveznog penzijskog i invalidskog osiguranja na osnovu tekućeg finansiranja, u Crnoj Gori je uvedeno i dobrovoljno penzijsko osiguranje na osnovu individualne kapitalizovane štednje. U decembru 2006. godine usvojen je Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima (Sl. list RCG br. 78/06 i 14/07), a Komisija za hartije od vrijednosti, u septembru 2007. godine, donijela je sva podzakonska akta neophodna za osnivanje i poslovanje dobrovoljnih penzionih fondova (vidjeti 3.9.3 – Tržište kapitala). Zakon je urađen u skladu sa Uputstvom Savjeta 31998L049, o zaštiti prava na dodatne penzije zaposlenim i samozaposlenim licima koja se kreću unutar Zajednice.

Institucionalni okvir

Za politiku i zakonodavstvo u oblasti osiguranja nadležno je Ministarstvo finansija, a nadležna institucija za nadzor i kontrolu osiguranja je Agencija za nadzor osiguranja, koja je samostalna u vršenju poslova iz svog djelokruga. Agencija je osnovana u skladu sa Zakonom o osiguranju (Sl. list RCG br. 78/06). Osnivač je Skupština Crne Gore, a prava osnivača u ime nje vrši Savjet Agencije, u skladu sa Zakonom.

Za oblast penzijskog osiguranja nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, odnosno Odjeljenje za penzijsko i invalidsko osiguranje i Odjeljenje za drugostepeni upravni postupak. Na ovim poslovima angažovano je 16 službenika i pomoćnik ministra za penzijsko i invalidsko osiguranje i boračku i invalidsku zaštitu.

Sprovođenje obaveznog penzijskog osiguranja po osnovu generacijske solidarnosti (prvi stub) u djelokrugu je Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja koji je, prema važećem zakonodavstvu, mjerodavan za rješavanje prava i obaveza iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Fond penzijskog i invalidskog osiguranja obavlja svoju funkciju preko Centralne službe, devet područnih službi i četiri lokalne kancelarije, sa ukupno 248 službenika.

Prikupljanje kapitala iz trećeg stuba penzijskog osiguranja u djelokrugu je dobrovoljnih penzionih fondova i društava za upravljanje penzionim fondovima. Nadzor nad poslovanjem dobrovoljnih penzionih fondova obavlja Komisija za hartije od vrijednosti, preko formiranog Sektora investicionih i penzionih fondova, koji ima četiri službenika.

3.9.2.2. Kratkoročni prioriteti

U cilju dalje harmonizacije zakonskog okvira tržišta osiguranja sa propisima Evropske unije, a na osnovu odredbi Zakona o osiguranju, Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju i Zakona o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje, do 2010. godine je predviđeno donošenje sljedećih podzakonskih akata:

- Pravilnik o bližim kriterijima i načinu obračunavanja rezervi za izravnanje rizika;
- Pravilnik o bližim kriterijima i načinu obračunavanja rezervisanih šteta;
- Pravilnik o bližim kriterijima i načinu izračunavanja matematičke rezerve kod životnih osiguranja;
- Pravilnik o bližim kriterijima i načinu obračunavanja prenosnih premija;
- Pravilnik o uslovima za sticanje zvanja ovlašćenog aktuara;
- Pravilnik o sadržini mišljenja ovlašćenog aktuara;
- Pravilnik o statističkim izvještajima društva za osiguranje;
- Pravilnik o sistemu internih kontrola i upravljanju rizicima u poslovanju društva za osiguranje;
- Pravilnik o sadržini izvještaja, obavještenja i drugih podataka koje društvo za osiguranje dostavlja Agenciji za nadzor osiguranja i o načinu i rokovima njihovog dostavljanja;
- Pravilnik o sadržini i načinu polaganja stručnog ispita za obavljanje poslova posredovanja, odnosno zastupanja u osiguranju;
- Odluka o načinu procjenjivanja bilansnih i vanbilansnih pozicija;
- Pravilnik o načinu utvrđivanja i praćenja likvidnosti društva za osiguranja;
- Pravilnici o deponovanju i ulaganju sredstava društva za osiguranje;

Pravilnik o načinu vođenja podataka o društvima za osiguranje;
Pravilnik o načinu vršenja nadzora;
Pravilnik o kontnom okviru;
Pravilnik o utvrđivanju dobiti, odnosno gubitka po vrstama osiguranja.

Prethodno navedeni pravilnici imaće za cilj dalje usaglašavanje crnogorskog zakonodavstva sa najvažnijim direktivama EU koje pokrivaju oblast osiguranja i penzionog osiguranja.

Agencija za nadzor osiguranja koja je u skladu sa Zakonom o osiguranju zadužena za nadzor i kontrolu tržišta osiguranja, pratiće primjenu podzakonskih akata od strane osiguravajućih društava u okviru redovnog nadzora i kontrole nad poslovanjem društava za osiguranje.

3.9.2.3. Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioritet je potpuno usaglašavanje zakona sa pravom Evropske unije kroz otvaranje tržišta osiguranja u dijelu pružanja mogućnosti osnivanja filijala bez statusa pravnog lica. Do 2012. godine razvoj sektora osiguranja u Crnoj Gori dostići će nivo koji dozvoljava usaglašavanje i ovog segmenta zakona sa evropskim direktivama po kojima postoji potpuna teritorijalna otvorenost za obavljanje poslova. Istovremeno će se ići na usklađivanje minimalnih osiguranih suma u dijelu obaveznog osiguranja u skladu sa nivoima osiguranih suma kako to predviđaju propisi Evropske unije.

U periodu do 2012. godine biće donijete izmjene i dopune Zakona o osiguranju, Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju i Zakona o stečaju i likvidaciji društava za osiguranje, čime će navedeni zakoni biti u potpunosti usklađeni sa pravnim tekovinama EU u ovoj oblasti.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima, planiran do kraja 2012. godine, uskladiće se u potpunosti sa Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta broj 32003L0041 o aktivnostima i nadzoru nad ustanovama profesionalnog penzionog osiguranja i Direktivom Savjeta broj 31998L0049 o očuvanju prava iz dodatnih penzija zaposlenih i samozaposlenih lica prilikom kretanja u okviru Zajednice.

Zavisno od odluke Vlade Crne Gore, koja će utvrditi dinamiku uvođenja II stuba penzijskog osiguranja, očekuje se donošenje Zakona o obaveznom penzijskom osiguranju na osnovu individualne kapitalizovane štednje, do 2012. godine.

3.9.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Agencija za nadzor osiguranja	postojeća	8	20	25	30	30	30

Napomena: navedeni broj zaposlenih odnosi se na ukupan broj zaposlenih i članove Savjeta Agencije.

3.9.2.5. Finansijske potrebe

Agencija za nadzor osiguranja finansira se sopstvenim sredstvima, koja se obezbjeđuju iz naknada utvrđenih Zakonom o osiguranju. U cilju postizanja kratkoročnih i dugoročnih prioriteta za edukaciju kadrova i ekspertske pomoći, Agenciji će biti neophodna sljedeća sredstva:

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Sopstvena sredstva	206.864	217.207	228.067	239.470	251.443
Strana podrška	206.864	217.207	228.067	239.470	251.443

Napomena 1: Pod stavkom „sopstvena sredstva“ podrazumjevaju se sredstva koja će biti namijenjena za obuku i usavršavanje kadrova kako u zemlji tako i u inostranstvu, zatim za ekspertsku pomoć i tehničku pomoć.

Napomena 2: Agencija za nadzor osiguranja ostvarila je saradnju sa raznim donatorima u dijelu pružanja pomoći i podrške koja bi se odnosila na organizacionu podršku, kao i na pružanje tehničke podrške. Do sada je ostvarena saradnja u prethodno navedenom dijelu sa USAID-om, gdje je definisan okvir za dugoročnu podršku, kao i sa Evropskom agencijom za rekonstrukciju i razvoj. Istovremeno je planirana buduća saradnja sa raznim donatorima koja će imati za cilj organizaciono i stručno osposobljavanje Agencije, kao i usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa zakonodavstvom Evropske unije

3.9.3. TRŽIŠTE KAPITALA

3.9.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Osnovni zakon koji uređuje oblast tržišta kapitala je Zakon o hartijama od vrijednosti usvojen u decembru 2000. godine.

Ovim zakonom se, u skladu sa međunarodnim principima, prvi put u Crnoj Gori, samostalno uređuju sva pitanja koja na sveobuhvatan način obezbjeđuju funkcionisanje tržišta hartija od vrijednosti, i to: izdavanje hartija od vrijednosti i trgovanje tim hartijama, prava i obaveze svih subjekata - učesnika na tržištu hartija od vrijednosti i organizacija, djelokrug i nadležnost Komisije za hartije od vrijednosti Crne Gore. Do stupanja na snagu ovog Zakona, 2001. godine, u Crnoj Gori su se u oblasti poslovanja hartijama od vrijednosti primjenjivali propisi tada postojeće savezne države.

Ovaj zakon je djelimično usaglašen sa pravom Evropske unije i sa standardima koji su utvrđeni u ključnim evropskim aktima iz ove oblasti.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o hartijama od vrijednosti, koji je usvojen u aprilu 2006. godine, vrši se dalje se usaglašavanje ove oblasti sa pravom Evropske unije.

Izmjenama i dopunama Zakona definiše se pravno određenje pojma dužničkih hartija od vrijednosti i definišu se pojmovi dugoročnih i kratkoročnih dužničkih hartija od vrijednosti, a uređuje se način emitovanja i trgovanja kratkoročnim hartijama od vrijednosti; uvode se: institut zatvorene ponude hartija od vrijednosti (ponude koja se ne vrši na osnovu javne ponude) i institut hartija od vrijednosti emitovanih unaprijed poznatim sticaocima i propisuje poseban postupak za evidentianje tako emitovanih hartija; uz zadržavanje dosadašnjeg opredjeljenja da se trgovina hartijama od vrijednosti obavlja uglavnom na berzi, predloženim izmjenama se, na vrlo precizan način, određuju uslovi pod kojima je moguće trgovanje hartijama od vrijednosti van berzi i omogućava se da se transakcije po osnovu zatvorene ponude hartija od vrijednosti ne obavljaju na berzi; u cilju obezbjeđivanja povezivanja sa ostalim tržištima, prije svega tržištima u regionu, predloženim izmjenama uređuju se i pitanja otvaranja filijala domaćih ovlašćenih učesnika u inostranstvu i filijala stranih pravnih lica u Crnoj Gori, kao i pitanja poslovanja sa inostranstvom (koja su u potpunosti u skladu sa Zakonom o tekućim i kapitalanim investicijama); ovim izmjenama izvršeno je i usklađivanje Zakona o hartijama od vrijednosti sa Zakonom o privrednim društvima (Sl. list, RCG br. 06/02) i Zakonom o investicionim fondovima (Sl. list, RCG br. 49/04).

Na osnovu ovih zakona, Komisija je donijela sljedeća podzakonska akta:
- Pravila o načinu upisa i vođenja registra emitenata hartija od vrijednosti kod Komisije za hartije od vrijednosti(Sl. list RCG br. 6/01 i 57/01);
- Pravila o izdavanju dozvole za rad Centralnoj Depozitarnoj Agenciji ("Sl. list RCG ", br. 02/01);
- Pravila o izdavanju dozvole za rad berzi ("Sl. list RCG", br. 16/01, 45/01 i 68/03);
- Pravila o izdavanju dozvole za rad ovlašćenim učesnicima na tržištu hartija od vrijednosti (Sl. list RCG br. 16/01, 26/06 i 52/07);
- Pravila o sadržini prospekta za javnu ponudu emisije vlasničkih i dugoročnih dužničkih hartija od vrijednosti (Sl. list RCG br. 34/07);
- Pravila o sadržini skraćenog prospekta i o načinu i postupku evidentiranja zatvorenih ponuda vlasničkih i dugoročnih dužničkih hartija od vrijednosti (Sl. list RCG br. 34/07);
- Pravila o evidentiranju emisija hartija od vrijednosti kada je emitent Republika Crna Gora i kada se hartije od vrijednost i izdaju unaprijed poznatim sticaocima (Sl. list RCG br. 34/07);
- Pravila o utvrđivanju bližih uslova emitovanja, registrovanja i trgovanja kratkoročnim dužničkim hartijama od vrijednosti (Sl. list RCG br. 34/07);
- Pravila o kontroli poslovanja sa hartijama od vrijednosti (Sl. list RCG br. 28/07);
- Pravila o načinu vođenja poslova ovlašćenih učesnika na tržištu hartija od vrijednosti (Sl. list RCG br. 57/01, 23/03 i 64/03);
- Pravila o trgovanju blokom akcija (Sl. list RCG br. 67/06 i 75/06);
- Pravila o utvrđivanju bližih uslova za sticanje zvanja brokera, dilera i investicionog menadžera (Sl. list RCG br. 34/07).

Zakonom o preuzimanju akcionarskih društava (Sl. list RCG br. 81/05) definišu se uslovi i postupci kojima se sticaocima/investitorima iznad propisanog praga (40% akcija sa pravom glasa) nalaže

obaveza sprovođenja obavezne javne ponude za preuzimanje, u cilju zaštite, kako interesa akcionara, tako i samih investitora. Raspisivanjem javne ponude za preuzimanje, koja je obavezna kada sticalac stekne ili namjerava da stekne više od 40 % akcija, ostalim akcionarima se pruža mogućnost prodaje preostalih akcija pod određenim, za sve jednakim uslovima, onda kada oni više ne žele biti akcionari akcionarskog društva koje je predmet preuzimanja. Objavljivanje javne ponude omogućava da sa ponudom budu upoznati svi oni kojima je preuzimanje od bitnog značaja, kao i onih čija je djelatnost vezana za kupoprodaju akcija. Sa druge strane, obavezno objavljivanje prospekta, takođe, omogućava potpunu zaštitu interesa manjinskih akcionara, s obzirom da im je omogućeno da donesu odluku na osnovu poznavanja svih relevantnih činjenica. Do novembra 2007. godine sproveden je 91 postupak preuzimanja akcionarskih društava.

Ovim zakonom su implementirani skoro svi principi Direktive o ponudama za preuzimanje, i to:

- Princip obavezne javne ponude;
- Princip koji državama članicama ostavlja mogućnost da samostalno odrede procenat akcija koji sticalac mora steći da bi bio obavezan da uputi javnu ponudu za kupovinu - Zakonom je taj procenat određen na 40% od ukupnog broja glasova;
- Princip da je emitent pri obaveznoj javnoj ponudi dužan da ponudi manjinskim akcionarima "pravednu cijenu" pod kojom se podrazumijeva najviša cijena po kojoj je ponuđač kupio akcije iz ponude;
- Princip da ponuda mora biti otvorena ne manje od dvije a ne duže od deset nedelja;
- Princip da je ponudilac obavezan da sačini prospekt koji sadrži sve neophodne informacije potrebne sticaocu da donese razumnu odluku;
- Princip da se javna ponuda može istaći tek nakon što je emitent obezbijedio sredstva potrebna za ispunjavanje obaveza po ponudi;
- Princip zabrane preduzimanja radnji i/ili donošenja odluka od strane emitenta, koje mogu imati za posljedicu neuspjeh ponude;
- Ustanovljeno pravo manjinskih akcionara da traže dodatni otkup preostalih akcija kada je sticalac obavezan da ih otkupi (tzv. «sell out») pod tačno određenim uslovima;
- Princip da države članice treba da odrede nadležan organ koji će vršiti nadzor nad postupkom preuzimanja, takođe, je u potpunosti implementiran Zakonom i propisano da nadzor nad postupkom javne ponude za preuzimanje vrši Komisija za hartije od vrijednosti.

Zakon o investicionim fondovima (Sl. list RCG br. 49/04) prvi je zakon koji uređuje osnivanje i poslovanje društava za upravljanje investicionim fondovima i investicionih fondova. Prema ovom zakonu, investicioni fond može se osnovati samo kao zatvoreni fond, odnosno kao akcionarsko društvo koje se osniva radi javnog prikupljanja novčanih sredstava i ulaganja prikupljenih sredstava u hartije od vrijednosti, novčane depozite i nekretnine, u skladu sa ovim zakonom. Investicioni fond prikuplja novčana sredstva putem javne ponude svojih akcija i posluje na načelima sigurnosti, smanjenja i disperzije rizika i profesionalnog upravljanja.

Zakon o investicionim fondovima djelimično je usaglašen sa pravom Evropske unije i sa standardima koji su utvrđeni u desetak ključnih evropskih akata iz ove oblasti.

Na osnovu ovog zakona, Komisija je donijela sljedeća podzakonska akta:

Pravila o izdavanju dozvole za rad društvima za upravljanje investicionim fondovima i investicionim fondovima (Sl. list RCG br. 68/04, 78/04, 05/05 i 72/05);

Pravila o sadržini prospekta osnivačke emisije akcija investicionog fonda (Sl. list RCG br. 68/04);

Pravila o bližoj sadržini ugovora o upravljanju investicionim fondom (Sl. list RCG br. 68/04);

Pravila o metodologiji za obračunavanje neto vrijednosti imovine investicionih fondova (Sl. list RCG br. 68/04);

Pravila o izvještavanju o držanju novčanih sredstava investicionih fondova(Sl. list RCG br. 68/04);

Pravila o bližim uslovima i načinu promocije poslovanja investicionih fondova (Sl. list RCG br. 68/04);

Pravila o sadržini i objavljivanju izvještaja o poslovanju društava za upravljanje investicionim fondovima i investicionih fondova (Sl. list RCG br. 68/04);

Pravila o bližim uslovima, načinu i postupku vršenja nadzora poslovanja društava za upravljanje investicionim fondovima i investicionih fondova (Sl. list RCG br. 68/04);

Uputstvo o obračunu i naplati naknade društava za upravljanje investicionim fondovima (Sl. list RCG br. 68/04).

Zakonom o dobrovoljnim penzionim fondovima (Sl. list RCG br. 78/06) prvi put se u Crnoj Gori uređuju uslovi za osnivanje društava za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondovima i formiranje, odnosno osnivanje dobrovoljnih penzionih fondova na osnovu individualne kapitalizovane štednje, kao i njihovo poslovanje. Dobrovoljni penzioni fond se osniva radi prikupljanja novčanih sredstava uplaćivanjem doprinosa članova fonda i ulaganja tih sredstva, sa ciljem povećanja vrijednosti imovine fonda radi osiguranja isplate penzionih davanja članovima toga fonda. Dobrovoljni penzioni fond posluje na načelima sigurnosti, smanjenja i disperzije rizika i profesionalnog upravljanja.

Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima djelimično je usaglašen sa pravom Evropske unije i sa standardima koji su utvrđeni u Direktivi 31998L0049 o očuvanju prava iz dodatnih penzija zaposlenih i samozaposlenih lica prilikom kretanja u okviru Zajednice I Direktivi 32003L0041 o aktivnostima i nadzoru nad ustanovama profesionalnog penzionog osiguranja.

Na osnovu ovog zakona, Komisija je donijela sljedeća podzakonska akta:

Pravila o izdavanju dozvole za rad društvima za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondovima i dozvole za formiranje dobrovoljnog penzionog fonda (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o sadržini, bližim uslovima i načinu objavljivanja informativnog prospekta dobrovoljnog penzionog fonda (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o bližoj sadržini ugovora o članstvu u dobrovoljnom penzionom fondu (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o obračunskim jedinicama dobrovoljnih penzionih fondova i konverziji uplaćenih doprinosa u obračunske jedinice (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o sadržini potvrde o udjelu na osnovu izvršene uplate u dobrovoljni penzioni fond (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o izračunavanju prinosa dobrovoljnog penzionog fonda (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o metodologiji za obračunavanje neto vrijednosti imovine, obaveza i obračunskih jedinica dobrovoljnih penzionih fondova (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o izvještavanju o držanju novčanih sredstava dobrovoljnih penzionih fondova (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o utvrđivanju uslova za sticanje zvanja investicionog menadžera dobrovoljnog penziong fonda (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o sadržini i objavljivanju izvještaja o poslovanju društava za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondovima i dobrovoljnih penzionih fondova (Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o bližim uslovima, načinu i postupku vršenja nadzora poslovanja društava za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondovima i dobrovoljnih penzionih fondova(Sl. list RCG br. 57/07);

Pravila o obavljanju kastodi poslova (Sl. list RCG br. 57/07).

Institucionalni okvir

Komisija za hartije od vrijednosti

Kao nacionalno regulatorno i nadzorno tijelo odgovorno za donošenje i sprovođenje propisa koji se odnose na emisiju i trgovinu hartijama od vrijednosti, kao i za davanje dozvola za rad učesnicima na tržištu hartija od vrijednosti i kontrolu tog rada, Zakonom o hartijama od vrijednosti ustanovljena je Komisija za hartije od vrijednosti (čl. 7. do 23. Zakona o hartijama od vrijednosti). Komisija je samostalna organizacija Crne Gore, sa svojstvom pravnog lica. Komisija je državni organ koji u oblasti tržišta hartija od vrijednosti ima ista ovlašćenja i odgovornosti kao i Centralna banka na novčanom tržištu, pa je pravni status Komisije izjednačen sa pravnim statusom Centalne banke Crne Gore.

U obavljanju poslova utvrđenih zakonom, Komisija je samostalna i nezavisna i odgovorna za svoj rad Skupštini Crne Gore. Na samostalnost Komisije obavezuju principi Međunarodne organizacije komisija za hartije od vrijednosti (IOSCO), čiji je Komisija punopravni redovni član od sticanja nezavisnosti Crne Gore 2006. godine. Komisija se finansira iz naknada za rad, koje samostalno utvrđuje.

Saglasno Zakonu o hartijama od vrijednosti, Komisija je, između ostalog, nadležna za donošenje pravila o sprovođenju ovog zakona, kada je za to ovlašćena, kao i za nadzor nad primjenom regulative. Komisija daje odobrenja za javnu ponudu vlasničkih i dugoročnih dužničkih hartija od vrijednosti i evidentiranje emisija hartija od vrijednosti čija se prodaja ne vrši javnom ponudom, sprovodi nadzor nad sprovođenjem javne ponude hartija od vrijednosti, a i bliže uređuje emitovanje i

promet kratkoročnih dužničkih hartija od vrijednosti. Komisija, takođe, daje dozvole za rad i saglasnosti na odgovarajuća akta berzama, ovlašćenim učesnicima na tržištu hartija od vrijednosti i Centralnoj Depozitarnoj Agenciji, a i određuje opšte uslove koje moraju ispuniti fizička lica koja se profesionalno bave trgovanjem hartijama od vrijednosti. Komisija vrši i kontrolu sprovođenja poslovanja lica koja se profesionalno bave trgovanjem hartijama od vrijednosti, uključujući suspenziju i oduzimanje dozvola za rad. Komisija je nadležna i za: promovisanje i podsticanje visokih standarda zaštite interesa investitora u hartije od vrijednosti i integriteta ovlašćenih učesnika; preduzimanje mjera i obezbjeđivanje funkcionisanja tržišta hartija od vrijednosti, na redovan i pošten način, uz transparentno informisanje; preduzimanje aktivnosti u cilju očuvanja interesa lica koja su uložila u hartije od vrijednosti i sprečavanje nezakonite, nečasne i neispravne prakse u poslovima sa hartijama od vrijednosti i za preduzimanje mjera, vršenje kontrole i istraživanja radi sprječavanja zloupotreba na tržištu hartija od vrijednosti. Značajne nadležnosti Komisije utvrđene su i Zakonom o preuzimanju akcionarskih društava, Zakonom o investicionim fondovima i Zakonom o dobrovoljnim penzionim fondovima. Komisija vodi Registar emitenata hartija od vrijednosti - do novembra 2007. godine u ovaj registar upisana su 472 emitenta.

Komisija ima 5 članova, i to: predsjednika, zamjenika predsjednika i tri člana. Komisiju imenuje Skupština Crne Gore, na predlog Vlade Crne Gore. Članovi Komisije imenuju se na vrijeme od pet godina i mogu biti ponovo imenovani. Za obavljanje stručnih, administrativnih i materijalno-finansijskih poslova Komisija je obrazovala stručnu službu koja, prema usvojenom Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Komisiji, treba da ima ukupno 32 zaposlenih. Broj zaposlenih u Komisiji u novembru 2007. godine je 19, i to pet članova Komisije, sekretar Komisije i 13 zaposlenih u stručnoj službi Komisije, tako da je nedostajući broj zaposlenih 12.

Članovi Komisije, sekretar Komisije i zaposleni u stručnoj službi Komisije prošli su veliki broj obuka, organizovanih u zemlji I inostranstvu.

Za 2008. godinu u pripremi su projekti tehničke pomoći Komisiji od strane Međunarodnog monetarnog fonda (IMF) i EU.

Centralna Depozitarna Agencija

Prema Zakonu o hartijama od vrijednosti, poslove registrovanja dematerijalizovanih hartija od vrijednosti, poslove kliringa i saldiranja sklopljenih transakcija s tim hartijama i druge poslove u vezi sa dematerijalizovanim hartijama od vrijednosti obavlja Centralna Depozitarna Agencija (CDA). Centralna Depozitarna Agencija je akcionarsko društvo čiji akcionari mogu biti Crna Gora, ovlašćeni učesnici, berze, banke i druga pravna lica. Pojedini akcionar Centralne Depozitarne Agencije može imati akcija sa pravom glasa koje predstavljaju najviše 35% od ukupnog broja glasova akcionara. Centralna Depozitarna Agencija otpočela je sa radom 2001. godine.

Vlasnik hartija od vrijednosti dužan je da otvori račun hartija od vrijednosti kod Centralne Depozitarne Agencije. Vlasnik računa hartija od vrijednosti ima pravo uvida u svoj račun. Vlasnikom dematerijalizovane hartije od vrijednosti smatra se vlasnik računa kod Centralne Depozitarne Agencije na kojem se vodi hartija od vrijednosti, koji to svojstvo stiče registracijom hartija od vrijednosti. Izvod iz registra Centralne Depozitarne Agencije je jedini i isključivi dokaz o vlasništvu nad hartijama od vrijednosti. Do novembra 2007. godine CDA otvorila je 479.850 vlasničkih računa hartija od vrijednosti. Ovako veliki broj računa (imajući u vidu da je ukupan broj stanovnika Crne Gore oko 650.000) je rezultat masovne vaučerske privatizacije, u okviru koje su svim punoljetnim građanima Crne Gore podijeljeni vaučeri koji su oni zamijenjeni za akcije akcionarskih društava ili privatizacionih fondova.

Hartije od vrijednosti i novčana sredstva članova CDA ne ulaze u njenu imovinu, niti u stečajnu ili likvidacionu masu i ne mogu biti predmet sudskog izvršenja protiv te agencije.

Berze

U Crnoj Gori dozvolu za rad kao tržišta hartija od vrijednosti dobile su od Komisije dvije berze, i to Montenegroberza a.d. i Nova berza hartija od vrijednosti Crne Gore (Nex Montenegro berza) a.d. Obje berze su akcionarska društva u privatnom vlasništvu. Trgovanje na berzama obavlja se elektronskim putem. Nova berza hartija od vrijednosti Crne Gore a.d. posjeduje softver za trgovanje koji je razvila Ljubljanska berza, dok je Montenegroberza a.d. izradila sopstveni softver za trgovanje.

Saglasno propisima koji uređuju poslovanje hartijama od vrijednosti, na crnogorskim berzama trguje se akcijama svih akcionarskih društava bez ispunjavanja bilo kakvih posebnih uslova (sva akcionarska društva smatraju se otvorenim i javnim). Najvećim brojem akcija trguje se na slobodnoj listi za trgovanje, dok se na listama za kotaciju A i B trguje akcijama društava koja ispune posebne uslove koje propisuju berze. Na berzama se trguje akcijama 371 akcionarskog društva.

Ovlašćeni učesnici na tržištu hartija od vrijednosti

Do novembra 2007. godine Komisija je izdala 29 dozvola za rad brokerskim i dilerskim društvima, i to: 20 dozvola za rad brokera i 9 dozvola za rad broker – dilera, dok je u toku bio postupak osnivanja još dva brokerska društva. Pored navedenih, jedna banka je dobila dozvolu za obavljanje poslova brokera, dilera, investicionog menadžera i preuzimaoca emisije.

Brokeri, dileri i investicioni menadžeri

Komisija organizuje obuku i polaganje ispita za fizička lica za sticanje zvanja brokera, dilera, investicionog menadžera investicionog i penzionog fonda. Komisija vodi registar lica koja su pohađala obuku i uspješno položila ispit za sticanje navedenih zvanja. Do kraja novembra 2007. godine u ovaj registar je upisano: 281 broker, 178 dilera, 192 investiciona menadžera investicionog fonda i 20 investicionih menadžera penzionog fonda.

Investicioni fondovi i dobrovoljni penzioni fondovi

Po Zakonu o investicionim fondovima osnovano je 8 društava za upravljanje investicionim fondovima i 8 investicionih fondova, i to: 6 transformacijom društava za upravljanje privatizacionih fondova u društva za upravljanje investicionim fondovima i transformacijom privatizacionih fondova u investicione fondove, a 2 društva i 2 fonda su novoosnovani.

Po Zakonu o dobrovoljnim penzionim fondovima osnovana su dva društva za upravljanje dobrovoljnim penzionim fondovima koja, u decembru 2007. godine, još nisu dobila dozvole za rad od Komisije. S obzirom da, po zakonu, formiranje ovog fonda mogu vršiti samo društva za upravljanje ovim fondovima koja dobiju dozvolu za rad od Komisije, još nijedno društvo nije steklo uslove da pristupi formiranju dobrovoljnog penzionog fonda. Jedan od uslova za formiranje dobrovoljnog penzionog fonda je i postojanje kastodija koje je dobilo dozvolu za obavljanje kastodi poslova od Komisije. U decembru 2007. godine jedna banka je dobila dozvole za obavljanje kastodi poslova.

3.9.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Za period do kraja 2009.godine planirano je usvajanje:
Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o preuzimanju akcionarskih društava, (do kraja II kvartala 2009. godine, uskladiće se u potpunosti sa Direktivom 2004/25/EC o ponudama za preuzimanje).
Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o investicionim fondovima, do kraja 2009. godine, kojim će se postići potpuna usklađenost sa odgovarajućim aktima EU.

Izmjene i dopune Zakona o preuzimanju akcionarskih društava donijeće se u cilju:

propisivanja prava sticalaca da kao obezbjeđenje deponuju hartije od vrijednosti, novac ili oboje;
davanja prava sticaocu da sazove generalnu skupštinu akcionara u kratkom roku, uz uslov da od dana obavještenja do dana održavanja skupštine prođe 14 dana (tzv. "*break-through" pravila);*
uvođenja prava na „*squeeze out*“, tj. prava sticaoca da zahtijeva od manjinskih akcionara da mu ponude akcije na otkup i kada su oni obavezni da to učine.

Izmjene i dopune Zakona o investicionim fondovima donijeće se u cilju:

regulisanja otvorenih investicionih fondova sa javnom ponudom i pravila ulaganja ovih fondova (propisivanje maksimalnog iznosa za ulaganje u hartije od vrijednosti jednog emitenta, jedne emisije hartija od vrijednosti određenog emitenta, ograničenje ulaganja u novčane depozite, pozajmljivanje ili terminske prodaje još nekupljenih hartija od vrijednosti, ulaganje u nekretnine, ograničavanje globalnog nivoa izloženosti);

proširenja predmeta aktivnosti društava za upravljanje, tako da im se omogući da, pored osnovne djelatnosti investicionog menadžmenta, realizuju i pojedinačni portfolio menadžment i određene dopunske usluge (davanje savjeta za investicije i čuvanje imovine investicionih fondova);
davanja društvu za upravljanje investicionim fondovima tzv. evropskog pasoša koji omogućava obavljanje djelatnosti društva u svim zemljama članicama Evropske unije, te uvođenje zahtjeva za pojednostavljenje sadržaja prospekta kako bi bio pristupačan i razumljiv investitorima i harmonizacija odredbi o adekvatnosti kapitala društva za upravljanje otvorenim investicionim fondovima;
uklanjanja svih barijera u prekograničnom marketingu i dopuštanje ulaganja u širok spektar finansijskih instrumenata prema čemu je moguće osnivanje novčanih fondova, derivativnih fondova, indeksnih fondova, kao i fondova koji ulažu u druge fondove, uz određivanje limita ulaganja u svaki od finansijskih instrumenata;
omogućavanja plasmana jedinica kolektivnih investicionih šema u svim državama članicama Evropske unije a po dobijanju autorizacije u zemlji sjedišta i omogućavanje osnivanja i prodaje jedinica tzv. zajedničkih fondova („*mutual funds*“), fondova malih ulagača („*unit trusts*“) i sl.;
regulisanja pitanja poslovanja inostranih investicionih fondova u Crnoj Gori i omogućavanju ovim fondovima da posluju iz sopstvene zemlje ili da osnivaju filijale, pribave dozvole i obave registraciju u zemlji u kojoj posluju.

U skladu sa važećim zakonskim propisima, Komisija će do kraja II kvartala 2008. godine donijeti i Pravila Komisije za hartije od vrijednosti kojima će se urediti pitanje izvještavanja i objavljivanja informacija od strane registrovanih emitenata hartija od vrijednosti.

3.9.3.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Za period od 2010. do 2012. godine planirano je usvajanje izmjena i donošenje sljedećih zakonskih i podzakonskih propisa iz ove oblasti:

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o hartijama od vrijednosti, koji će biti donijet do kraja II kvartala 2012. godine, biće u potpunosti usklađen sa odgovarajućim aktima Evropske unije.

Izmjene i dopune Zakona o hartijama od vrijednosti donijeće se sa sljedećim ciljevima:

Usklađivanja sa Direktivom 2003/71/EZ o prospektu koji se objavljuje pri javnoj ponudi hartija od vrijednosti ili uvrštavanja u trgovanje. Kako važeći Zakon o hartijama od vrijednosti sadrži samo sumarne odredbe o prospektu neophodno je: definisati pojam “kvalifikovanih investitora”; definisati uslove pod kojima su osim jednokratnih emisija (emisija koje imaju zakonom ili odlukom emitenta propisan maksimalni period u kojem se može vršiti upis i uplata) dozvoljene i stalne emisije („*issue on tap*“); definisati uslove pod kojima se od emitenta ne zahtijeva da objavi prospekt i pod kojima može emitovati hartije od vrijednosti zatvorenom ponudom („*private placements*“), kao i uslove pod kojima se, za hartije od vrijednosti emitovane zatvorenom ponudom, mora objaviti prospekt; definisati uslove pod kojima se za emitente čija emisija je obezbijeđena odgovarajućom garancijom nekog lica, mora objaviti prospekt za javnu ponudu koji će sadržati podatke o garantu; definisati obavezne elemente koje mora da sadrži prospekt u cilju propisivanja rezimea („*summary*“) kao obaveznog elementa prospekta, način na koji se formuliše sadržaj rezimea prospekta, odgovornost za obmanjujuće, netačne i nepotpune informacije sadržane u rezimeu prospekta za javnu ponudu hartija od vrijednosti, kao i uslove te odgovornosti; definisati izuzetke od obaveze utvrđivanja emisione cijene i ukupnog obima emisije u prospektu za javnu ponudu hartija od vrijednosti, kriterijume za utvrđivanje emisione cijene i obima ponuđenih hartija od vrijednosti u situacijama kada emisiona cijena i obim emisije nijesu propisani prospektom; definisati uslove pod kojima je emitent obavezan da objavi dodatak prospektu; propisati da se smatra da je zahtjev za odobrenje prospekta odbijen, a ne usvojen, u situacijama kada regulatorni organ ne donese odluku po zahtjevu za odobrenje prospekta u zakonom propisanom roku; propisati da, u slučajevima privatne ponude hartija od vrijednosti, emitent hartija od vrijednosti ne smije komunicirati sa potencijalnim investitorima putem sredstava javnog informisanja, niti smije objavljivati prospekt; propisati informacije u kojima se odobrenje prospekta može prenijeti na regulatorni organ inostrane države, kao i rokove u kojima nadležni organ može prenijeti ovlašćenje za odobrenje prospekta na inostrani regulatorni organ i rokove u kojima se emitent koji je podnio zahtjev mora obavijesiti o prenošenju ovih ovlašćenja na inostrani regulatorni organ; utvrđivanje

obaveza emitenata i regulatornih organa u vezi sa prekograničnim javnim ponudama hartija od vrijednosti, definisanje načina na koji regulatorni organi matične države obavještavaju organe države članice u vezi sa prekograničnim emisijama hartija od vrijednosti i rokovi takvog obavještavanja; definisati uslove pod kojima regulatorni organ treće države (države koja nije država sjedišta emitenta) može odobriti prospekt emitenta sa sjedištem van te države, a koji nije prethodno odobren od matične države emitenta; propisati način registracije hartija od vrijednosti koje izdaju međunarodne organizacije i/ili hartija od vrijednosti koje su garantovane od strane ovih organizacija;

Usklađivanja sa Direktivom 2004/39/EZ (MiFID) na način: da se omogući investicionim kompanijama, koje pružaju investicione usluge u vidu profesionalne djelatnosti, da obavljaju ovu djelatnost u svim državama članicama, a na osnovu supervizije matične države, s tim da dozvola za obavljanje investicionih usluga treba da bude valjana u svim državama članicama EU i da omogući pružanje ovih usluga van teritorije matične države članice bilo neposredno, bilo putem otvaranja filijala; da se izričito naglasi da obavljanje poslova sa hartijama od vrijednosti od strane inostranih investicionih kompanija ne smije biti podvrgnuto izdavanju bilo kakvih dozvola od strane države članice u kojoj se namjeravaju pružati investicione usluge, ukoliko je investiciona kompanija ovlašćena od države u kojoj se nalazi njeno sjedište za obavljanje ovih usluga; da se izričito propiše obaveza investicione kompanije koja namjerava da pruža usluge u inostranstvu, da o toj svojoj namjeri obavijesti nadležan regulatorni organ i da u slučajevima kada inostrana investiciona kompanija namjerava da pruža investicione usluge u inostranstvu, ne može otpočeti sa obavljanjem ovih usluga sve dok matični regulatorni organ (organ države članice u kojoj se nalazi sjedište emitenta) ne obavijesti regulatorni organ inostrane države o toj namjeri; da se propišu uslovi pod kojima regulatorni organ može odbiti da izda odobrenje za obavljanje investicionih usluga ukoliko investiciona kompanija ne otpočne sa obavljanjem djelatnosti; da se propiše da lica koja efektivno vode poslove upravljanja kompanijom imaju odgovarajuću reputaciju i iskustvo koje obezbjeđuje dobro i prudencijalno upravljanje investicionom kompanijom; da se propiše obaveza svakog lica koje nastoji da proda, direktno ili indirektno, kvalifikovano učešće u investicionoj kompaniji da prethodno obavijesti nadležan organ o obimu učešća koje namjerava da proda i da se ta lica obavežu da obavijeste nadležni organ ukoliko nastoje da povećaju ili smanje svoje učešće u kapitalu, ukoliko usljed takvog sticanja obim njihovih vlasničkih prava pada ispod ili prelazi nivo od 20%, 33% ili 50%, kao i da se obavežu investicione kompanije da, najmanje jednom godišnje, informišu nadležni organ o imenima akcionara koji posjeduju kvalifikovano učešće u kompaniji i obimu njihovih vlasničkih prava; da se definišu: situacije koje predstavljaju konflikt interesa, politika informisanja klijenata o situacijama koje predstavljaju mogući konflikt interesa, koraci koje investicione kompanije moraju preduzeti kako bi identifikovale, spriječile i/ili objelodanile postojanje konflikta interesa prilikom pružanja raznovrsnih pomoćnih usluga i odgovarajući kriterijumi za određivanje vrsta konflikata interesa čije postojanje može dovesti do ugrožavanja interesa klijenata ili potencijalnih klijenata investicionih firmi; da se obezbijedi transparentnost u vezi sa izvršenim transakcijama sa finansijskim instrumentima, što je prije moguće, u realnom vremenu;

Usklađivanja sa Direktivom br. 2003/6/EC o insajder dealing-u i zloupotrebama na tržištu kapitala u smislu preciznijeg definisanja pojma "zloupotreba na tržištu hartija od vrijednosti", koji obuhvata pojmove manipulacija na tržištu, povlašćenih informacija, lažiranje cijene, definicije netačnih i obmanjujućih informacija;

Usklađivanja sa Direktivom broj 2001/34 o uvrštavanju hartija od vrijednosti u zvaničnu berzansku kotaciju, na način što bi se bliže definisalo pitanje uslova za uvrštavanje hartija od vrijednosti u zvaničnu berzansku kotaciju. Kako važeći Zakon ne sadrži odredbe o uslovima za uvrštavanje hartija od vrijednosti u kotaciju, neophodno je propisati obavezu izrade prospekta za uvrštavanje u berzansku kotaciju od strane kompanija koje nijesu kompanije države članice u kojoj je sjedište berze u kojoj se hartije od vrijednosti kotiraju, način komunikacije među nadležnim organima u vezi sa prijemom hartija od vrijednosti u berzansku kotaciju, uslove pod kojima se može odobriti prijem hartija od vrijednosti u berzansku kotaciju, ovlašćenja nacionalnog regulatora u vezi sa priznavanjem inostranih prospekata za uvrštavanjem hartija od vrijednosti u berzansku kotaciju itd;

Usklađivanja sa Direktivom 2004/109EZ, Direktive 2007/14/EZ i Regulativom 1287/2006 koje se odnose na obavezu sačinjavanja godišnjih i periodičnih izvještaja o poslovanju, tako što bi se izmjenama Zakona propisala obaveza kompleksnijeg polugodišnjeg izvještavanja emitenata čije su hartije od vrijednosti uvrštene u berzansko trgovanje, a koje omogućavaju donošenje informisane odluke o situaciji emitenta.

Podzakonski propisi koji će se izmijeniti do kraja 2012. godine, a na osnovu izmjena Zakona o hartijama od vrijednosti, su:

Pravila o izdavanju dozvole za rad ovlašćenim učesnicima na tržištu hartija od vrijednosti, koja će biti usklađena sa odredbama Direktive 32006R0073 koje se odnose na organizacione zahtjeve i postupanje investicionih kompanija prilikom pružanja usluga u vezi sa hartijama od vrijednosti;

Pravila o načinu vođenja poslova ovlašćenih učesnika na tržištu hartija od vrijednosti i Pravila o kontroli poslovanja sa hartijama od vrijednosti, koja će biti usklađena sa Regulativom broj 32006R1287, u dijelu koji se odnosi na obavezu vođenja registara o transakcijama i klijentima, kao i posebne uslove u pogledu transparentnosti informacija prije, kao i nakon sprovedene tranasakcije. Ova pravila potrebno je, naročito, uskladiti sa odredbama koje se odnose na upravljanje rizikom, postupanje po žalbama klijenata, način i uslove sporvođenja tzv. povezanih transakcija, mogućnost prenošenja obavljanja djelatnosti na treća lica, uslove pod kojima se to može ostvariti, tako i odgovornost u vezi sa prenošenjem obavljanja ovih funkcija na treća lica;

Pravila o sadržini prospekta za javnu ponudu emisije vlasničkih i dugoročnih dužničkih hartija od vrijednosti; Pravila o sadržini skraćenog prospekta i o načinu i postupku evidentiranja zatvorenih ponuda vlasničkih i dugoročnih dužničkih hartija od vrijednosti i Pravila o utvrđivanju bližih uslova emitovanja, registrovanja i trgovanja kratkoročnim dužničkim hartijama od vrijednosti, koja će se uskladiti sa odredbama Direktive 2003/71/EZ o prospektu koji se objavljuje pri javnoj ponudi hartija od vrijednosti ili uvrštavanja u trgovanje u vezi sa informacijama sadržanim u prospektu, kao i regulisanja situacija kada se hartije od vrijednosti mogu izdavati bez prospekta.

Podzakonski propisi koji će biti usvojeni do kraja 2012. godine na osnovu izmjena Zakona o hartijama od vrijednosti su:

Pravila o utrđivanju uslova za obavljanje djelatnosti stranih lica koja obavljaju poslove sa hartijama od vrijednosti u Crnoj Gori, i

Uputstvo o načinu trgovanja stranim hartijama od vrijednosti.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima, planiran do kraja 2012. godine, uskladiće se u potpunosti sa Direktivom 32003L0041 o aktivnostima i nadzoru nad ustanovama profesionalnog penzionog osiguranja i Direktivom Savjeta broj 31998L0049 o očuvanju prava iz dodatnih penzija zaposlenih i samozaposlenih lica prilikom kretanja u okviru Zajednice.

Izmjene i dopune Zakona o dobrovoljnim penzionim fondovima donijeće se sa sljedećim ciljevima:

Uvođenja slobode prekograničnog poslovanja penzionih šema poslodavaca i obaveze saradnje organa nadzora;

Obezbjeđivanja prekograničnih uplata doprinosa u cilju omogućavanja nesmetanog korišćenja slobode kretanja radnika i samozaposlenih lica unutar država članica, uređivanja položaj radnika koji su poslati na rad u drugu državu članicu, kao i načina informisanja članova dobrovoljnog zatvorenog penzionog fonda i potencijalnih članova o pravima i obavezama koje proizilaze iz članstva, kao i obezbjeđenja prekograničnih plaćanja u dodatne penzione sisteme drugih država članica;

Brisanja propisanog minimalnog broj članova penzionog fonda i sankcije u slučaju da penzioni fond nema najmanje 200 članova, kako se ne bi ograničavala sloboda preduzetništva, jer penzioni fond predstavlja imovinu njegovih članova i nije primjereno uvoditi bilo kakve restrikcije u pogledu ograničavanja slobode izbora pojedinog člana i slobode preduzetništva;

Harmonizacije propisa o dozvoljenim ulaganjima imovine penzionog fonda.

3.9.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MF	Postojeća	2	2	2	2	2	2
KZHOV	Postojeća	19	24	26	28	30	32

Napomena: naveden je ukupan broj zaposlenih, uključujući i članove i sekretara KHV

3.9.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.

Sopstvena sredstva KzHoV	250.000	300.000	220.000	250.000	300.000
MF	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000
Strana podrška	EAR - 330.000 IMF - 50.000 WB - 240.000 IFC - 25.000				

Napomena: Strana podrška obuhvata planirana sredstva Evropske Agencije za rekonstrukciju (EAR) u iznosu od 330.000 EUR; Međunarodnog monetarnog fonda (IMF) u iznosu od 50.000 EUR; Svjetske banke (WB) u iznosu od 240.000 EUR; i Međunarodne finansijske korporacije (IFC) u iznosu 25.000 EUR

3.10. INFORMACIONO DRUŠTVO I MEDIJI

3.10.1. TELEKOMUNIKACIJE I INFORMACIONA TEHNOLOGIJA

3.10.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o telekomunikacijama (Sl. list RCG br. 59/00) uređuje odnose u sektoru javnih telekomunikacija saglasno regulatornom okviru Evropske unije (EU) iz 1998, stvara uslove za zadovoljavanje potreba za: telekomunikacionim servisima; zaštitom interesa korisnika (uključujući i privatnost podataka o korisnicima); obezbjeđivanjem i podsticanjem konkurencije u oblasti telekomunikacija (servisa, mreža i opreme); stvaranjem uslova za pružanje univerzalnog servisa u Crnoj Gori po prihvatljivim cijenama i uzimajući u obzir tehnološki napredak, tržišnim razvojem i promjenama u zahtjevima korisnika; podsticanjem ekonomičnosti i efikasnosti u oblasti telekomunikacija; regulisanje kvaliteta, primjene standarda, nepovredivosti i sigurnosti telekomunikacionih servisa; omogućavanjem otvorenog pristupa telekomunikacionim mrežama, servisima i korisnicima; obezbjeđivanjem efikasne upotrebe raspoloživog radio-frekvencijskog spektra; i podsticanjem obavljanja telekomunikacione djelatnosti u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima i propisima.

Ovaj zakon prati niz podzakonskih akata koje je uglavnom donijela Agencija za telekomunikacije:

Plan numeracije (Sl. list RCG broj 45/07)

Plan adresiranja (Sl. list RCG broj 45/07)

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o amaterskim radiokomunikacijama (Sl. List RCG broj 38/07)

Pravilnik o izboru i predizboru operatera (Sl. list RCG broj 32/07)

Pravilnik o načinu utvrđivanja ispunjenosti tehničkih parametara i uslova iz licence prije puštanja u rad telekomunikacionih mreža i telekomunikacione opreme (Sl. list RCG broj 12/07)

Pravilnik o uslovima i načinu pružanja javnog servisa prenosa govora preko mreža baziranih na Internet protokolu (Sl. list RCG broj 66/06)

Odluka kojom se reguliše korišćenje frekvencijskih kanala iz opsega 3,5 GHz (Sl. list RCG br. 65/06)

Pravilnik o pristupu i interkonekciji (Sl. list RCG br. 62/06)

Pravilnik o registraciji korisnika mobilnih javnih telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 47/06)

Pravilnik o podacima i dokumentaciji koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvola za radio stanice (Sl. list RCG br. 33/06)

Uputstvo o načinu popunjavanja obrazaca dozvola za radio stanice (Sl. list RCG br. 26/06)

Pravilnik o dopuni Pravilnika o tarifama javnih telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 13/06)

Pravilnik o uslovima, programu i načinu polaganja stručnog ispita za izradu tehničke dokumentacije za telekomunikacione mreže (Sl. list RCG br. 01/06)

Pravilnik o uslovima za igradnju telekomunikacionih mreža (Sl. list RCG br. 01/06)

Pravilnik o uslovima za postavljanje i korišćenje uređaja za ograničavanje upotrebe mobilnih terminala (Sl. list RCG br. 65/05)

Pravilnik o zajedničkom korišćenju telekomunikacione infrestrukture (Sl. list RCG br. 65/05)

Pravilnik o uslovima i načinu pružanja javnih Internet servisa (Sl. list RCG br. 65/05)

Pravilnik o numeraciji i adresiranju u telekomunikacijama (Sl. list RCG br. 65/05)

Pravilnik o izmjenam i dopunama Pravilnika o zaštiti korisnika javnih telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 40/05)

Pravilnik o uslovima korišćenja radio frekvencijskih opsega za implementaciju bežičnih pristupnih sistema uključujući lokalne radio mreže (WAS/RLAN)

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu izdavanja i registru opštih i posebnih licenci (Sl. list RCG br. 28/05)

Plan namjene radio-frekvencija u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 11/05)

Pravilnik o tarifama javnih telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 73/04)

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o utvrđivanju visine naknada za registraciju i naknada za licence telekomunikacionih operatora i pružalaca telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 68)

Pravilnik o uslovima za izradu tehničke dokumentacije za telekomunikacione mreže i telekomunikacionu opremu (Sl. list RCG br. 61/07)
Pravilnik o dopuni Pravilnika o obrascima i naknadama za izdavanje dozvola za radio stanice (Sl. list RCG br. 35/01)
Pravilnik o obrascima i naknadama za izdavanje dozvola za radio stanice (Sl. list RCG br. 66/03)
Pravilnik o zaštiti korisnika javnih telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 63/03)
Pravilnik o amaterskim radiokomunikacijama (Sl. list RCG br. 30/03)
Pravilnik o uslovima pružanja servisa javnih telefonskih govornica (Sl. list RCG br. 14/03)
Pravilnik o načinu izdavanja i registru opštih i posebnih licenci (Sl. list RCG br. 08/02)
Pravilnik o utvrđivanju visine naknada za registraciju i naknada za licence telekomunikacionih operatera i pružalaca telekomunikacionih servisa (Sl. list RCG br. 08/02)
Pravilnik o opštim uslovima ugovora o interkonekciji (Sl. listu RCG br. 36/01).

Institucionalni okvir

Za politiku sektora telekomunikacija odgovorno je Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija. Za politiku u oblasti informacionih tehnologija nadležan je Sekreterijat za razvoj (organ Vlade). Prema sistematizaciji kapacitete sektora za telekomunikacije čine 6 izvršilaca, uključujući i pomoćnika ministra. Na ovim poslovima rade dva izvršioca sa malim radnim iskustvom, koji do sada nisu prolazili nikakvu obuku.

Agencija za telekomunikacije - Na osnovu Zakona o telekomunikacijama, Statuta Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost, sredinom februara 2007. godine je donijet Pravilnik o organizaciji rada i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za telekomunikacije i poštansku djelatnost. Agencija je organizovana kroz rad sektora i odjeljenja. U Agenciji, kao samostalne organizacione jedinice, postoje odjeljenje za telekomunikacije, odjeljenje za radio-frekvencijski spektar i odjeljenje za poštansku djelatnost, kao i Sektor za zajedničke poslove, u okviru koga su odjeljenje za pravne poslove, odjeljenje za ekonomske poslove i opšta služba. Broj sistematizovanih radnih mjesta je 42 a ukupan broj zaposlenih u Agenciji je 42.

3.10.1.2. Kratkoročni prioriteti

Ostvarivanje Vladine Strategije elektronskih komunikacija obuhvata:
Donošenje Zakona o elektronskim komunikacijama;
izradu podzakonskih akata;
sprovođenje politike univerzalnog servisa;
formiranje ekipe za inspekcijski nadzor.

Zakonodavstvo

Predlog Zakon o elektronskim komunikacijama biće utvrđen u prvom kvartalu 2008. godine, a njegovo donošenje planirano je za II kvartal 2008. godine. Ministarstvo će u roku od 6 odnosno 12 mjeseci od dana stupanja na snagu zakona donijeti propise u skladu sa ovim zakonom, zavisno od vrste propisa.

Budući da je Evropska unija tokom 2002. godine usvojila novi regulatorni okvir u telekomunikacijama koji je u primjeni u zemljama EU od jula 2003. godine, zakon će biti uskoro izmjenjen u cilju usaglašavanja sa regultornim okvirom EU 2002, koji odgovara liberalizovanom tržištu u zrelim fazama razvoja konkurencije, i to: Direktivom o pristupu 32002L0019; Direktivom o odobrenju 32002L0020; Okvirnom direktivom 3200L0021; Direktivom o univerzalnoj usluzi 32002L0022; Direktivom o privatnosti u elektronskim komunikacijama 32002L0058; Direktivom 3200L0077, kao i Odlukom o radijskom spekrtu 32002D0676.

Potpuno implementiran regulatorni okvir EU 2002 za oblast elektronskih komunikacija ima za cilj prilagođavanje zakonskog okvira novonastalim uslovima tržišta i otklanjanje nedostatka postojećeg zakona koji su okarakterisani u Strategiji sektora elektronskih komunikacija.

U ranim fazama izrade zakona učestovali su, posredstvom TAIEX programa, eksperti iz Evropske unije, i to u izradi djelova zakona koji se tiču nadležnosti, univerzalnog servisa, zaštite korisnika i privatnosti.

3.10.1.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MSPT- sektor telekomunikacija	Postojeća	2	6	6	6	6	6
Agencija za telekomunikacije	Postojeća	42	42	42	42	42	42

3.10.1.4. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	256.387	274.334	293.537	314.085	336.071
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.10.2. INFORMACIONO DRUŠTVO

3.10.2.1. Status

Vlada Crne Gore je 2004. godine donijela “Strategiju razvoja informacionog društva”, koja je usklađena sa Zajedničkom izjavom članica Pakta stabilnosti jugoistočne Evrope, e-SEE Agendom za razvoj informacionog društva, kao i sa Agendom ekonomskih reformi Vlade Crne Gore za period 2003-2007. godine.

Dokument je postavio smjernice budućih kretanja u oblasti informacionih tehnologija, svrstanih u pet poglavlja. U okviru Strategije su, za period 2004 – 2007. godine, dati strateški principi i ocjene strateške spremnosti Crne Gore za realizaciju e-Government programa. Program razvoja e-Governmenta podijeljen je na manje projekte, prema preporukama Evropske unije, kako bi se efikasnije realizovao.

Zakonodavni okvir

Saglasno Strategiji, definisan je Akcioni plan za njenu realizaciju. U tom kontekstu je usvojena i potrebna zakonska i podzakonska infrastruktura za razvoj i implementaciju informacionih tehnologija u skladu sa standardima Evropske unije:

Zakon o elektronskom potpisu (Sl. list RCG br. 55/03);
Zakon o elektronskoj trgovini (Sl. list RCG br. 80/04);
Zakon o primjeni propisa za zaštitu prava intelektualne svojine (Sl. list RCG br. 45/05);
Zakon o statistici i statističkom sistemu (Sl. list RCG br. 69/05);
Zakon o optičkim diskovima (Sl. list RCG br. 02/07);
Zakon o ličnoj karti (Sl. List CG br. 12/07);
Zakon o zaštiti neobjavljenih podataka (Sl. list CG br.16/07);
Zakon o centralnom registru stanovništva (Sl. list RCG br. 49/07);
Zakon o elektronskom dokumentu (Sl. list CG br. 5/08);
Uredba o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da se njome povrjeđuju prava intelektualne svojine;
Uredba o obezbjeđivanju primjene prava iz oblasti intelektualne svojine.

U cilju definisanja metodologija, standarda, normativa i sigurnosnih modela, Vlada je usvojila Metodologiju projektovanja e-Goverment sistema, Metodologiju za upravljanje e-Government projektima i Metodologiju za mjerenje uspješnosti razvoja informacionog društva.

Zakon o suzbijanju računarskog kriminala nije donešen, ali je ova oblast sankcionisana Krivičnim zakonikom, odredbama glave 28 "Krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka".

Institucionalni okvir

Dosadašnje aktivnosti na razvoju i implementaciji informacionih tehnologija odvijale su se preko Sekretarijata za razvoj i Savjeta za razvoj informacionog društva Vlade Crne Gore. Oblast telekomunikacija je u resoru Ministarstva pomorstva, saobraćaja i telekomunikacija.

3.10.2.2. Kratkoročni prioriteti

U cilju stvaranja pravnog okvira za dalji razvoj informacionog društva, biće donijeti sljedeći propisi:

Zakon o elektronskim komunikacijama, usaglašen sa direktivama EU; (2002/19/EC, 2002/20EC, 2002/21/EC, 2002/22/EC, 2002/77EC, 2002/58/EC, 2002676/EC, 2000/2887/ED, 98/48/EC, 98/34/EC, 98/84/EC, 98/61/EC, 97/33/EC, 98/10/EC, 92/44EC) – drugi kvartal 2008. godine.
Zakon o zaštiti podataka o ličnosti - drugi kvartal 2008. godine;
Zakon o ličnom imenu – drugi kvartal 2008 godine.
Zakon o informacionoj bezbjednosti i odgovarajući podzakonski akati – četvrti kvartal 2008. godine;
Zakon o autorskim i srodnim pravima - četvrti kvartal 2008. godine;
Zakon o arhivskoj djelatnosti - četvrti kvartal 2008. godine.
Zakon o registrima prebivališta i boravišta - prvi kvartal 2008. godine
Zakon o crnogorskom državljanstvu - prvi kvartal 2008. godine
Zakon o standardizaciji - prvi kvartal
Zakon o tajnosti podataka - prvi kvartal
Akcioni plan za e-government, za period 2008-2012;
Akcioni plan za e-dostupnost, za period 2008-2012.

U periodu do kraja 2009. godine predviđa se sljedeće:

Revizija završenih projekata i projekata koji su u toku i pokretanje preostalih projekata u skladu sa Akcionim planom.
Centralni registar stanovništva – biće izvršena detaljna analiza ovog projekta, bez obzira na fazu u kojoj se nalazi i to sa stanovišta postojećih i planiranih zakonskih propisa. Registar stanovništva treba da bude osnova za buduće servise e-Governmenta, lokalne aplikacije i pojedine informacione sisteme.
Registar privrednih subjekata – u cilju objedinjavanja osnovnih podataka o pravnim licima, biće primijenjen registarski princip evidentiranja podataka na jednom mjestu čime će se izbjeći njihovo dupliranje.
Elektronske javne nabavke – shodno obavezi uspostavljanja efikasnog, otvorenog i transparentnog sistema javnih nabavki, donijeće se novi Zakon o javnim nabavkama, koji će biti usaglašen sa važećim direktivama Evropske unije.
Geografski informacioni sistemi na državnom i lokalnom nivou - biće izvršena revizija svih projekata koji se odnose na Geografski informacioni sistem, biće izvršeno njihovo objedinjavanje i predložen plan za dalju realizaciju ovog značajnog podsistema.
Revizija svih ostalih završenih projekata i projekata u toku - cilj ovih revizija je da se utvrdi status projekata predviđenih Akcionim planom, mogućnost primjene završenih projekata i svrsishodnost daljeg rada na projektima u toku. Ove revizije mogu biti internog tipa ili se mogu svesti i na davanje detaljnog izvještaja izvršioca o stanju na projektima.
Realizacija infrastrukture za razvoj arhitekture e-Governmenta
Centralni portal e-Governmenta – I faza. Centralni portal će se razvijati po fazama, u skladu sa nivoima razvijenosti e-Governmenta. Ovim projektom se realizuje prva faza koja podrazumijeva kreiranje jedinstvene Web prezentacije, sa informacijama o uslugama državne uprave, u skladu sa životnim i poslovnim situacijama korisnika. Projektom će se definisati i klasifikacija životnih i poslovnih situacija, koja će se koristiti i za klasifikovanje usluga prilikom definisanja poslovne arhitekture u narednim fazama razvoja e-Governmenta. Centralni portal će podržati I i II nivo razvijenosti, odnosno da pruža informacije o uslugama i omogući elektronsko preuzimanje obrazaca potrebnih za podnošenje zahtjeva za uslugama.
Uvođenje elektronske komunikacije u državne organe (G2G komunikacija). Ovim projektom će se uvesti standardi za elektronsku razmjenu dokumenata unutar državne uprave i razvija softverska infrastruktura za elektronsku komunikaciju u skladu sa definisanim standardima. Softverska infrastruktura podrazumijeva realizaciju web servisa za komunikaciju u skladu sa definisanim standardima i elektronsku verzije Programskog sistema Pisarnica, koja integriše elektronski i klasični (ručni) rad i u svakom organu formira elektronsku arhivu predmeta. Projekat bi obuhvatio sve organe uprave za koje postoji odgovarajuća računarsko-komunikaciona infrastruktura.

U ovom periodu biće sprovedena reorganizacija Sekretarijata za razvoj u dijelu koji se odnosi na informaciono društvo. Neophodno je definisati novi skup poslova i zadataka Sekretarijata, imajući u vidu sadašnje stanje i poslove i zadatke ostalih institucija koje učestvuju u razvoju informacionog društva.

Saglasno novim obavezama sa kojima će se zemlje regiona susretati na daljem putu razvoja Informacionog društva, u Sarajevu je, oktobra 2007. godine, potpisana „eSEE Agenda Plus“ koja obuhvata realizaciju programa za period 2008-2012. godine. Prioritetne aktivnosti, u okviru ovog dokumenta, obuhvataju: (1) Dalji razvoj **jedinstvenog informacionog prostora** jugoistočne Evrope; (2) Jačanje inovacija i ulaganja u ICT istraživanje i obrazovanje i (3) Postizanje inkluzivnog Informacionog društva.

Dio zadataka koje uključuje “eSEE Agenda Plus“, a koji su prepoznati kao srednjoročni prioriteti, navaden je u tekstu koji slijedi.

3.10.2.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta planirano je sljedeće:

učiniti da nastavni programi za ICT budu obavezni na svim obrazovnim nivoima, posebno u osnovnim školama;
stvarati povoljno okruženje za IT stručnjake, stimulisanjem poslovnih inkubatora, tehno parkova i centara za pokretanje biznisa kroz partnerstvo sa univerzitetima i privatnim sektorom;
izraditi otvorene, nacionalne baze podataka naučno-istraživačkih radnika i institucija;
pratiti i mjeriti intelektualni kapital u IT industriji.

Podizanje efikasnosti i transparentnosti rada državne uprave:

ostvariti porast učešća građana i preduzeća realizujući servise elektronske vlade;
uvoditi povoljne i razvojno orjentisane poreske programske sisteme za IT sektor;
preduzimati mjere za prevazilaženje prepreka za razvoj elektronskog poslovanja;
implementacija Akcionog plana za e-government, za period 2008-2012;
implementacija Akcionog plana za e-dostupnost, za period 2008-2012;
nastaviti aktivnosti na uspostavljanju Centralnog registra stanovništva;
nastaviti aktivnosti na uspostavljanju Geografskog informacionog sistema na državnom i lokalnom nivou;
nastaviti aktivnosti na realizaciji projekata primarne zdravstvene zaštite i informacionog sistema institucija zdravstva.
raditi na procesu uvođenja pune zaštite informacionog sistema državnih organa Crne Gore, kao i na izradi Programa informacione bezbjednosti.
Usaglasiti opšte i 2010 indikatore razvoja Infromacionog društva.

3.10.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Sekretarijat za razvoj - Sektor za informatiku	Postojeća	32	32	38	38	38	38

3.10.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	30.000	50.000	30.000	25.000	25.000
Strana podrška	70.000	60.000	60.000	50.000	60.000

3.10.3. AUDIOVIZUELNA POLITIKA

3.10.3.1. Status

Nakon pet godina od usvajanja seta medijskih zakona i formiranja održivog i nezavisnog regulatora, audio-vizuelnu politiku u Crnoj Gori karakterišu jasan okvir za finansiranje javne radio-difuzije, jasna i transparentna dodjela frekvencija, uspješno predstavljanje i zaštita interesa Crne Gore na međunarodnom planu.

Zakonodavni okvir

Pravni okvir u oblasti audio-vizuelne politike obuhvata više zakona koji se odnose na medije i radio-difuziju.

Zakon o medijima (Sl. list RCG br. 51/02 i 56/04) je sistemski medijski zakon, kojim se uređuje osnivanje medija, obavezno objavljivanje podataka, prava i obaveze u informisanju, pravo na ispravku i odgovor i inostrana informativna djelatnost. Zakon je omogućio da se slobodnim protokom informacija između svih aktera u društvu uspostavi efikasna ravnoteža između administracije, medija i interesa javnosti i stvore osnovni preduslovi za izgradnju građanskog društva. Njime se garantuje pravo na slobodno osnivanje i nesmetan rad medija zasnovan na: slobodi izražavanja mišljenja; slobodi istraživanja, prikupljanja, širenja, objavljivanja i primanja informacija; slobodnom pristupu svim izvorima informacija; zaštiti čovjekove ličnosti i dostojanstva i slobodnom protoku informacija. Takođe je zagarantovano ravnopravno učešće u informisanju domaćim i stranim pravnim i fizičkim licima u skladu sa ovim Zakonom, kao i Zakonom o radio-difuziji.

Najveći značaj ovog zakona je u činjenici da je prekinuta praksa državnog vlasništva u medijima. Propisano je da "Republika, jedinica lokalne samouprave i pravno lice koje je većinski u državnoj svojini ili koje se, u cjelini ili većinski, finansira iz javnih prihoda, ne može biti osnivač medija osim pod uslovima propisanim Zakonom o radio-difuziji". Saglasno tome svi državni elektronski mediji sproveli su transformaciju u javne radio-difuzne servise.

Osnove reformi u oblasti radio-difuzije postavljene su Strategijom razvoja radio-difuzije za period 2004-2007. godine. Načela i smjernice definisani Strategijom, kao i postignuti rezultati njene primjene, kao i primjene Zakona o radio-difuziji, opravdavaju postojanje zakona *lex specialis* za oblast radio-difuzije i nezavisnog regulatornog organa za ovu oblast, potpuno odvojenog od regulatornog organa nadležnog za sektor telekomunikacija.

Zakon o radio-difuziji (Sl. list RCG br. 51/02 i 56/04) uređuje obavljanje radio-difuzne djelatnosti u Crnoj Gori u skladu sa zakonom o medijima i nivou standarda, koji su sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama (OUN, OSCE, SE, EU). Zakonom se posebno regulišu osnivanje i nadležnosti nezavisnog regulatornog organa - Agencije za radio-difuziju, dozvole za prenos i emitovanje radio-difuznih signala, kablovski, satelitski i MMDS distribucioni sistemi, radio-difuzna pretplata i taksa, nadležnosti preduzeća za prenos i emitovanje radio-difuznih signala, uslovi izgradnje, korišćenja i održavanja radio-difuznih, satelitskih i MMDS kablovskih i distribucionih signala, javni radio-difuzni servisi, sprječavanje nedozvoljene medijske koncentracije, reklamiranje i sponzorstvo i drugo.

Zakon je usklađen sa Preporukom Savjeta Evrope R (2000) 23 o nezavisnosti i funkicionisanju regulatornih organa u oblasti radio-difuzije. Zakonom su definisani generalni mandat, organi i način finansiranja javnih radio-difuznih servisa na republičkom i lokalnom nivou, što je u skladu sa Preporukom Savjeta Evrope R (96) 10 o garantovanju nezavisnosti javnog elektronskog emitovanja.

Zakonom o radio-difuziji se, u skladu sa odredbama Preporuke R (96) 10, polazi se od toga da država preuzima obavezu obezbjeđenja regulisanja i uspostavljanja odgovarajućeg, bezbjednog i javnog finansijskog okvira koji garantuje javnim radio-difuznim servisima sredstva neophodna za ostvarivanje njihovih zadataka.

Zakon sadrži i mjere za sprečavanje nedozvoljene medijske koncentracije koje se zasnivaju na ex ante (prije licenciranja) i ex post (nakon licenciranja) praćenja promjena u vlasničkoj strukturi emitera.

Podzakonska akta:

- Odluka o usvajanju Plana raspodjele radio-difuznih frekvencija u RCG (Sl. list RCG br. 05/07)
- Odluka o radio-difuznim frekvencijama za republički javni radio-difuzni servis (Sl. list RCG br. 06/06)
- Odluka o radio-difuznim frekvencijama za lokalne javne radio-difuzne servise (Sl. list RCG br. 42/06)
- Pravilnik o elektromagnetnoj kompatibilnosti (EMC) (Sl. list RCG br. 21/05)
- Pravilnik o veličini zaštitne zone i radijskog koridora (Sl. list RCG br. 21/05)
- Pravilnik o najvećim dozvoljenim snagama zračenja radijskih stanica u gradovima i naseljima gradskog obilježja (Sl. list RCG br. 21/05)

Odluka o minimalnim programskim standardima u elektronskim medijima u RCG (Sl. list RCG br 33/05)
Pravilnik o tehničkim i eksploatacionim uslovima pod kojima se mogu koristiti radio-difuzne stanice za emitovanje televizijskog programa u frekvencijskim opsezima VHF i/ili UHF IV i V (Sl. list RCG br. 16/07)
Pravilnik o tehničko-eksploatacionim uslovima radio-difuznih stanica za frekvencijski modulisane emisije (Sl. list RCG br. 16/07)
Pravilnik o vršenju tehničkog pregleda studijske i emisione tehnike radio-difuznih emitera u Republici Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 65/05)
Pravilnik o vođenju registra radio-difuznih emitera i izdatih dozvola za prenos i emitovanje radio-difuznih signala u RCG (Sl. list RCG br. 65/05)
Pravilnik o kablovskim i bežičnim sistemima za distribuciju radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika (Sl. list RCG br. 67/06)
Pravilnik o visini, načinu utvrđivanja i plaćanja naknada za dozvole za prenos i emitovanje radio-difuznih signala (Sl. list RCG br. 67/06)
Odluka o dodjeli prava na izgradnju i korišćenje kablovskih i bežičnih sistema za distribuciju radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika (Sl. list RCG br. 07/07)
Pravilnik o postupku izdavanja dozvola za prenos i emitovanje radio-difuznih signala (Sl.list CG br. 16/07).

Zakon o javnim servisima "Radio Crne Gore“ i "Televizija Crne Gore“ (Sl. list RCG br. 62/02) donijet je sa ciljem da omogući transformaciju državne televizije i radija u javne servise odgovorne javnosti, tj. građanima. Zakonom je propisano da se ova odgovornost ostvaruje kroz: postupak imenovanja Savjeta RTCG, njegovim javnim radom i obavezom da zastupa i štiti interese građana u oblasti informisanja; obavještavanje javnosti o aktivnostima RTCG, objavljivanjem Biltenu o radu u štampanoj i/ili elektronskoj formi i propisivanje i sprovođenje procedura kojima se omogućava da gledaoci i slušaoci podnose predstavke i prigovore na rad RTCG. Ovaj zakon je usklađen sa Preporukom Savjeta Evrope R (96) 10 o garantovanju nezavisnosti javnog elektronskog emitovanja. U cilju ostvarivanja nezavisnosti javnog servisa neophodno je na odgovarajući način regulisati pitanje naplate radio-difuzne pretplate, kao osnovnog izvora finansiranja javnog servisa i na taj način omogućiti nesmetan rad i djelovanje ovog elektronskog medija.

Zakon o javnim radio-difuznim servisima “Radio Crne Gore“ i “Televizija Crne Gore“ (Sl. list RCG br. 51/02 i 56/04) uređuje djelatnost, odgovornost, obaveze i finansiranje Radija i Televizije Crne Gore. Takođe se regulišu obaveze, sastav i nadležnosti organa RTCG - Savjeta, Upravnog odbora i Generalnog direktora, imovina RTCG i druga pitanja.

U ove zakone ugrađeni su principi i standardi sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, a naročito:
Međunarodnoj konvenciji o građanskim i političkim pravima (Članu 19);
Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama;
Deklaraciji Savjeta Evrope o slobodi izražavanja i informisanja;
Direktivi Evropske unije "Televizija bez granica";
Konvenciji o Prekograničnoj televiziji Savjeta Evrope;
Preporukama Savjeta Evrope i to:
R (2000) 23 o nezavisnosti i funkicionisanju regulatornih organa u oblasti radio-difuzije;
R (2000) 7 o pravu novinara da ne otkrivaju svoje izvore informacija;
R (97) 21 o medijima i podsticanju kulture tolerancije;
R (99) 15 o mjerama koje se odnose na izvještavanje medija o predizbornim kampanjama;
R (99) 1 o mjerama za podsticanje pluralizma medija;
R (97) 20 o "govoru mržnje";
R (96) 10 o garantovanju nezavisnosti javnog elektronskog emitovanja.

Crna Gora je krajem 2007. godine ratifikovala Evropsku konvenciju o prekograničnoj televiziji (Sl.list CG br. 1/08), a 19. maja 2008. godine donijet je Zakon o ratifikaciji UNESCO Konvencije o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama (Sl. list RCG br. 68/05) uređuje način i postupak ostvarivanja prava građana da traže, primaju i koriste informacije koje su u posjedu organa vlasti. Ovim zakonom pravo na pristup informacijama garantuje se na nivou principa i standarda koji su sadržani u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima i slobodama. Zakon se zasniva na načelima - slobode informisanja, jednakim uslovima za ostvarivanje prava, otvorenosti i javnosti rada organa javne vlasti i hitnosti postupka. Podzakonski akt kojm se reguliše ova oblast je Uredba o naknadi troškova u postupku za pristup informacijama (Sl. list RCG broj 2/07).

U sklopu pregovora o članstvu u STO, Crna Gora poklanja posebnu pažnju razvoju audio-vizuelnog sektora, zalažući se za:

Promociju kulturnih vrijednosti u Evropi i sposobnost Crne Gore da održi i razvija kulturne politike za unaprijeđenje i očuvanje kulturnih sadržaja i umjetničkog izražavanja;

Zaštitu od neprihvatljivih cjenovnih politika koje mogu u značajnoj mjeri ugroziti distribuciju crnogorskih audio-vizuelnih radova;

Zaštitu Crne Gore od negativnih, nefer i neopravdanih unilateralnih postupaka pojedinih zemalja;

Očuvanje i zaštitu regionalnog identiteta zemalja Evrope koje imaju dugoročne kulturne veze. U tom pravcu posebnu pažnju poklanjaće mjerama koje će omogućiti korišćenje programa pomoći (kao što su Action Plan for Advanced Television Services, MEDIA or EURIMAGES) za audio-vizuelne radove kao i inicijativa za promociju evropskih sadržaja u audiovizuelnim radovima kao što su Konvencija Savjeta Evrope o prekograničnoj televiziji i direktiva o audio vizuelnim i medijskim uslugama (AVMS direktiva), za provajdere ovih radova koji zadovljavaju kriterije evropskog porijekla.

Očuvanje mogućnosti zaključenja privilegovanih šema i sporazuma o kulturnoj saradnji, uključujući i audio vizuelni sektor, kroz inicijative i sporazume o bilateralnoj i regionalnoj saradnji sa zemljama ili regionima sa kojima je poželjna kulturna saradnja.

Savjet Agencije za radio-difuziju, krajem aprila 2008. godine, usvojio je Strategiju prelaska sa analognih na digitalne radio-difuzne sisteme u Crnoj Gori. Dokument je namijenjen širokoj javnosti, građanima kao krajnjim korisnicima novih usluga, industriji, mrežnim operatorima, provajderima programskih sadržaja, državnim tijelima i javnim institucijama Crne Gore, kao i svim ostalim subjektima koji će na bilo koji način biti uključeni u proces prelaska sa analognih na digitalne radio-difuzne sisteme. Strategija sadrži smjernice, ukazuje na moguća rješenja kao i omogućava informisanje i pripremu svih relevantnih subjekata uključenih u ovaj proces, u cilju efikasne implementacije u najkraćem roku. Prilikom izrade strategije vodilo se računa o kompatibilnosti sa planovima za digitalne radio-difuzne sisteme susjednih država i vremenskim okvirima njihove tranzicije.

U I kvartalu 2008. godine, Savjet Agencije za radio-difuziju usvojio je Pravilnik o oglašavanju i sponzorstvu u elektronskim medijima. Pravilnik je usaglašen sa Konvencijom o prekograničnoj televiziji i Direktivom o audiovizuelnim medijskim sadržajima.

Institucionalni okvir

Nadležna institucija za vođenje audio-vizuelne politike je Ministarstvo kulture, sporta i medija - Sektor za medije. Na ovim poslovima rade tri službenika u Ministarstvu, uz pomoćnika ministra za medije. U sprovođenju audiovizuelne politike važno mjesto zauzima Agencija za radio-difuziju.

Saglasno Zakonu o radio-difuziji, 2003. godine je osnovana Agencija za radio-difuziju kao organ nadležan za regulaciju sektora radio-difuzije. Agencija je pravno odvojena i nezavisna od državnih organa i svih pravnih i fizičkih lica koja se bave djelatnošću proizvodnje, prenosa i emitovanja radio i televizijskih programa ili sa njima povezanim djelatnostima.

Agencijom upravlja Savjet Agencije čiji rad je javan. Savjet Agencije ima pet članova, koji se imenuju iz reda uglednih stručnjaka iz oblasti koje su od značaja za obavljanje radio-difuzne djelatnost. Imenovanje članova Savjeta Agencije potvrđuje Skupština Crne Gore, a ovlašćeni subjekti za imenovanje članova Savjeta Agencije su: Vlada Crne Gore, Univerzitet Crne Gore/Elektrotehnički fakultet, Asocijacije emitera u Crnoj Gori, izuzev asocijacija javnih radio-difuznih servisa, nevladine organizacije i udruženja građana koja se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda i nevladine organizacije iz oblasti medija. Mandat članova Savjeta Agencije je pet godina, uz mogućnost ponovnog imenovanja.

Saglasno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji za radio-difuziju iz 2006. godine, Agencija sada ima 23 stalno zaposlena i 3 zaposlena na određeno vrijeme, koji su raspoređeni u tri sektora: Sektoru za pravne i ekonomske poslove, Sektoru za tehniku i Sektoru za monitoring.

Savjet Agencije je usvojio Plan raspodjele analognih radio-difuznih frekvencija kao javni dokument dostupan svim zainteresovanim licima, koji predstavlja osnov za ravnopravan pristup i korišćenje radio-difuznih frekvencija

3.10.3.2. Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti obuhvataju donošenje novih zakona koji će biti u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, kao i sa Akcionom planom za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva.

Zakonodavstvo

Za period do kraja 2009. godine prioriteti su:

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o radio-difuziji i Zakona o RTCG, rok: II kvartal 2008

Zakon o digitalnoj radio-difuziji - rok: III kvartal 2008

Akcioni plan digitalizacije - rok II kvartal 2009. godine

Usvajanje podzakonskih akata o primjeni standarda koji se odnose na minimalne kvote za sopstvenu i evropsku produkciju programa emitera i minimalne kvote javnim radio-difuznim servisima za emitovanje programa nezavisnih produkcija, definisanje liste događaja od velike važnosti - IV kvartal 2009. godine.

Institucije

Kratkoročni prioriteti su:

Upostaviti stabilan sistem naplate radio-difuzne pretplate, rok: III kvartal 2008.g.:

Uraditi analizu medijskih zakona i utvrditi potrebe za usklađivanjem sa Konvencijom SE o prekograničnoj televiziji, EU okvirom za elektronske komunikacije i EU AVMS Direktovom, rok: II kvartal 2008.g.

Obezbijediti trajni smještaj za Agenciju za radio-difuziju, rok: III kvartal 2008.g.

Institucionalno jačanje zahtijeva kompletiranje opreme za tehnički i programski monitoring emitera i operatera. Neophodno je organizovanje twinning projekata za potrebe kvalitetne implementacije navedenih procesa. Twining projekat je potrebno sprovesti uz korišćenje znanja i kapaciteta stručnjaka iz članica Evropske unije, koji su ovaj proces uspješno implentirali u svojim matičnim zemljama.

U ovom periodu nastaviće se obezbjeđivanje održive pozicije javne radio-difuzije u digitalnoj eri. Intenziviranjem konkurencije na medijskom tržištu, javna radio-difuzije se suočava sa velikim izazovima koji prijete njenom opstanku. Digitalno okruženje navodi da se u drugačijem svjetlu posmatra javna radio-difuzija. Tehnička ograničenja koja su do sada nametnuta radio-difuziji (ograničeni radio-difuzni resursi) u postupku digitalizacije neće biti tako izražena. Intervencije u korist javnih servisa u smislu Zakona o radio-difuziji, Zakona o javnim servisima i drugim aktima i odlukama Agencije po tom osnovu neće imati opravdanje ako ne budu garantovale zaštitu konkurencije. Pred organima upravljanja javnim servisom nameću se sljedeća pitanja: hoće li umnožavanje komercijalnih usluga dovesti do segmentiranja publike koje bi ugrozilo emitovanje programa od opšteg interesa, da li će javni servisi imati sopstvene specijalizovane servise, da li će napustiti određene vrste programa jer u tim oblastima postoji mnoštvo emisija kod komercijalnih servisa, hoće li ponuditi usluge putem interneta... Ukoliko se ova i mnoga druga pitanja vezana za postupak digitalizacije na vrijeme obrade i sprovede sveobuhvatna strategija implementacije procesa koji slijede, digitalizacija neće biti prepreka očuvanju javne radio-difuzije. Imajući u vidu dosadašnji izuzetno slab odziv i stepen interesovanja za ova pitanja neophodno intenzivirati diskusije, definisati rješenja i konstantno pratit implementaciju ovog procesa. Rok: do kraja 2009.

3.10.3.3. Srednjoročni prioriteti

Prelazak sa analogne na digitalnu radio-difuziju planiran je do kraja 2012. godine.

Prioriteti u ovom periodu, počevši od 2008. godine, obuhvataju nastavak obuke kadra Agencije za radio-difuziju, finansiranje javne radio-difuzije i uopšte subvencioniranje aktivnosti u oblasti radio-difizije (digitalizacija,…). Posebno se treba fokusirati na: (1) osposobljavanje za analiziranje usklađenosti pojedinih modela finansiranja sistema radio-difuzije iz državnih fondova sa pravilima i procedurama koje propisuje EU. Tu se u prvom redu misli na pravila vezano za državnu pomoć (''staite aid'') i definisanje pravila i procedura za utvrđivanje njene visine u budžetu, pristupa tim sredstvima, alokacije i praćenja načina trošenja. Imajući u vidu da ovim pravilima podliježu kako sredstva koja se izdvajaju za nacionalne radio-difuzne servise (program, prenos i emitovanje), tako i buduća izdvajanja za potrebe digitalizacije, zaposlenima u Agenciji biće neophodna obuka i stručna pomoć u toku uvođenja ovih standarda; (2) harmonizaciju sa EU AVMS Direktivom u oblasti programskog monitoringa i (3) usvajanje i primjena tehničkih standarda vezano za digitalizaciju. Radi upoznavanja sa iskustvima, preporukama i trendovima u oblastima od značaja za njihov rad, zaposlenima u Agenciji treba omogućiti studijske boravke ili posjete regulatorima i organizacijama. U narednom periodu, zavisno od mogućnosti realizacije pomenutih aktivnosti sa postojećim brojem savjetnika, povećaće se broj izvršilaca. Nastojaće se maksimalno iskoristiti mogućnosti saradnje sa organizacijama i institucijama koje se bave istraživanjima ili analizama i na taj način prevazići eventualne nedostatke stručnog kadra u Agenciji. U narednom periodu nastaviće se sa pozitivnim iskustvima i modelima u dosadašnjem razvijanju kadrovskih resursa i to: (1) intenzivne obuke u zemlji ili inostranstvu; (2) mentorstvo stručnjaka iz okruženja; (3) kontinuirana saradnja sa sličnim regulatornim organima u regionu i šire; (4) omogućavanje pristupa informacijama, literaturi, bazama podataka, neophodnom hardveru i softveru. Rok: do 2012.

3.10.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MKSM – Sektor za medije	Postojeća	4	5	5	6	6	6
Ag. za radiodifuziju	Postojeća	23+3	24+3	25+3	25+3	26+3	26+3

3.10.3.5 Finansijske potrebe

Napomena: Proračun troškova urađen je na osnovu prethodno formulisanih kratkoročnih i srednjoročnih prioriteta. Umanjivanje predviđenih troškova vezano za digitalizaciju (pilot projekat za digitalno emitovanje 2008. godini, stvaranje uslova za početak digitalnog emitovanja 2009. godini), obezbjeđenje održive javne radio-difuzije i slično biće dovedeni u pitanje ukoliko se predviđena sredstva ne obezbijede datom dinamikom.

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	MKSM Sredstva za zaposlene– Sektor za medije	57.522,00	67.361,40	74.097,54	76.112,19	81.025,78
	Dosadašnji troskovi[1]	2.706.300,00	2.976.930,00	3.274.623,00	3.602.085,30	3.962.293,83
	Implementacija zakona i strategije definisanih prioritetima	1.680.000,00[2]	1.200.000,00	2.050.000,00	500.000,00	
Strana podrška	Kadrovi (obuka)	13.000,00	13.000,00	13.000,00	13.000,00	13.000,00
	Implementacija zakona i strategije definisanih prioritetima	45.000,00	1.825.000,00	450.000,00	500.000,00	-
Agencija za radio-difuziju	Kadrovi (zarade i obuka)[3]	453.040,00	467.440,00	481.840,00	496.240,00	510.640,00
	Implementacija zakona i strategije definsanim prioritetima	137.000,00	375.000,00			

1. Ovo su sredstva koja su do sada predviđana budzetom Crna Gora (programski sadržaji i prenos signala RTCG, sredstva za jačanje pluralizma medija).

2. Ova sredstva nijesu predviđena Budžetom Crna Gora za 2008. godinu ali predstavljaju preduslov za implemetnaciju preuzetih ciljeva vezanih za digitalizaciju.
3. Ovo su troškovi koji odražavaju troškove zarada kadrova u Agenciji koji se zasnivaju na postojećm nivou i uz povećanje broja izvršilaca prema tebeli iz prethodnog poglavlja.

3.11. POLJOPRIVREDA I RURALNI RAZVOJ

Uvod

Opis poljoprivrednog sektora

U poređenju sa većinom zemalja EU, poljoprivreda u Crnoj Gori ima znatno veći ekonomski značaj, budući da u bruto domaćem proizvodu učestvuje sa 11,3%. Kada se primarnoj proizvodnji doda prerađivački sektor, proizlazi da se preko jedne petine BDP stvara u sektoru proizvodnje hrane i pića.

Poljoprivredne površine zauzimaju 38% (518.067 ha) ukupne teritorije Crne Gore. Fond poljoprivrednog zemljišta od 0,82 ha po stanovniku predstavlja važan resurs, budući da je Crna Gora po ovom pokazatelju pri samom vrhu evropskih zemalja. Međutim, u strukturi poljoprivrednih površina najveće je učešće pašnjaka i prirodnih livada (88%), koje se ekstenzivno koriste.

Na relativno malom prostoru, crnogorska poljoprivreda je veoma raznovrsna – od gajenja maslina i citrusa u primorju, preko gajenja ranog povrća i duvana u centralnom dijelu, pa do ekstenzivnog stočarstva u sjevernom dijelu. S druge strane, komercijalna proizvodnja pšenice, kukuruza, šećerne repe i uljarica praktično i nije zastupljena, što crnogorsku poljoprivredu bitno razlikuje čak i od zemalja najbližeg okruženja.

Strukturne su karakteristike dosta nepovoljne: dominiraju mala porodična gazdinstva, usitnjen i isparcelisan posjed sa niskom produktivnošću, što za konačan rezultat ima relativno nisku konkurentnost većine poljoprivrednih proizvoda.

Crnogorska poljoprivreda ima i svoje prednosti koje se ogledaju u neizraubovanim zemljišnim resursima, maloj upotrebi hemijskih sredstava - što daje šansu za organsku proizvodnju većine proizvoda, u specifičnim i tradicionalnim proizvodima koji se mogu plasirati kroz turističku potrošnju, u ponudi specifičnih i prepoznatljivih crnogorskih proizvoda za tržišta van njenih granica i sl.

U pogledu bilansa proizvodnje i potrošnje, Crna Gora je uvozno zavisna, sa godišnjim deficitom oko 150 mil. Eura i pokrivenošću uvoza izvozom od 30%.

Poljoprivreda je još uvijek daleko najvažnija djelatnost seoskog stanovništva. Ona je radno intenzivna i igra ulogu važnog socijalnog amortizera – više od 60.000 seoskih domaćinstava dijelom ili u potpunosti obezbjeđuje prihod u poljoprivredi. Posebno je važna u manje razvijenom sjevernom dijelu Crne Gore, gdje se u punoj mjeri iskazuje višestruka uloga poljoprivrede.

Dosadašnje reforme u poljoprivredi

Proces tranzicije kroz koji je prolazila crnogorska ekonomija u posljednje dvije decenije odvijao se i u sektoru poljoprivrede. Najvažnije promjene išle su u nekoliko pravaca:

- uvođenje tržišnih principa, uz ukidanja državnog intervencionizma, i napuštanje ranijeg koncepta agrarne politke koji je bio dominantno usmjeren u razvoj društvenog sektora
- zaokret u podršci razvoju poljoprivrede ka porodičnim gazdinstvima i unapređivanju uslova za život u seoskim sredinama
- prilagođavanje politike spoljnotrgovinske zaštite razvojnim potrebama poljoprivrede i prerađivačke industrije, uz njeno postepeno usklađivanje sa principima Svetske trgovinske organizacije (STO)
- uvođenje tehnoloških inovacija u proizvodnju, podizanje stručnog i obrazovnog nivoa proizvođača i stručnih službi u poljoprivredi
- jačanje institucionalne podrške poljoprivrednom sektoru kroz: formiranje stručnih službi, modernizaciju postojećih i formiranje novih laboratorija, reformu veterinarske službe i ukupno unapređivanje ljudskih resursa.

Paralelno sa navedenim reformskim procesima, poljoprivredu su u posljednje vrijeme karakterisali i intenzivni međunarodni integracioni procesi:

- pregovori o pristupanju Svjetskoj trgovinskoj organizaciji – veći dio obaveza u oblasti poljoprivrede je ispunjen, ostala je još završna faza pregovora oko visine buduće carinske zaštite;
- potpisan je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU u oktobru 2007 godina, a Privremeni sporazum je stupio na snagu januara 2008 godine;
- potpisan je i stupio na snagu regionalni sporazum CEFTA 2006.

Pregovori vođeni u okviru navedenih sporazuma pokazali su da je poljoprivreda veoma složen, osjetljiv i izuzetno zahtjevan sektor.

Dokument od ključnog značaja za dalji razvoj poljoprivrede jeste nova strategija: "Crnogorska poljoprivreda i Evropska unija – Strategija razvoja proizvodnje hrane i ruralnih područja", koja je usvojena sredinom 2006. godine. Strategiju je realizovalo Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (MPŠV) uz podršku Evropske agencije za rekonstrukciju (EAR).

Strategija predstavlja platformu za usklađivanje agrarne politike, zakonodavstva i institucionalne podrške poljoprivredi sa principima i zahtjevima EU pridruživanja. Novom strategijom Crna Gora se opredijelila za koncept održivog razvoja poljoprivrede, koji podrazumijeva uspostavljanje potpunog balansa između ekonomskog razvoja, potrebe očuvanja okoline i socijalnog aspekta. Razvojni koncept polazi od višestruke uloge poljoprivrede ili multifunkcionalnosti, koji poljoprivredu stavlja u znatno širi kontekst od njenog značaja u pogledu doprinosa ukupnom GDP-u.

Strategija definiše sljedeće ciljeve razvoja: a) održivo gazdovanje resursima; b) stabilna i prihvatljiva ponuda bezbjedne hrane; c) obezbjeđivanje primjerenog životnog standarda za seosko stanovništvo; i d) podizanje konkurentnosti proizvođača hrane.

U ukupnoj agrarnoj politici koju donosi Strategija, najvažnije mjesto imaju mjere ruralnog razvoja, koje su usmjerene u tri osnovna pravca: a) podizanje konkurentnosti; b) održivo gazdovanje resursima, i c) obezbjeđivanje kvaliteta života i širenja ekonomskih aktivnosti na selu.

Strategija daje okvire za dalje prestrukturiranje i izgradnju moderne uloge države.

Potvrda sprovođenja reformi u sektoru poljoprivrede, na bazi nove Strategije, nalazi se i u Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore u 2007. godini, u kojem se navodi da je ostvaren napredak u ispunjavanju prioriteta Evropskog partnerstva i poboljšanju administrativnih kapaciteta za upravljanje poljoprivrednom politikom. Još se ističe da se u oblasti poljoprivredne politike, mjere i programi podrške poljoprivrednom sektoru prilagođavaju novim reformama Zajedničke poljoprivredne politike (CAP), naročito politike ruralnog razvoja. Napori se ulažu u poboljšanje administrativnih kapaciteta Ministarstva, u smislu institucionalne izgradnje, obuke i opremanja inspekcija i laboratorija.

3.11.1. UREĐENJA TRŽIŠTA I DIREKTNA PLAĆANJA

3.11.1.1. Status

Zakonodavni i institucionalni okvir

Tržišna uređenja u EU

U EU zajednička uređenja tržišta ili zajedničke tržišne organizacije (Common Market Organizations - CMOs) postavljaju skup pravila koja regulišu proizvodnju i trgovinu poljoprivrednih proizvoda u svim zemljama - članicama Evropske unije. CMOs pokrivaju oko 90% finalne poljoprivredne proizvodnje Evropske unije.

Od uvođenja Common Agriculture Policy, Savjet EU donio je 21 zajedničku tržišnu organizaciju, odnosno uređenja tržišta, koja se odnose na pojedine proizvode ili grupe proizvoda (žive biljke, cvijeće i sl., prerađeni proizvodi, svinjsko meso, jaja, živinsko meso, duvan, banane, voće i povrće, prerađeno voće i povrće, goveđe meso, mlijeko i mlječni proizvodi, vino, lan i konoplja, ovčije i kozje meso, žitarice, riža, osušena stočna hraniva, masline i maslinovo ulje, sjeme, hmelj, šećer) i 3 nepotpuna uređenja samo sa specifičnim pravilima (etil alkohol, pčelarski proizvodi, svilena buba).

U cilju pojednostavljenja pravnog poretka na tom području pripremljena je u junu 2007. regulativa koja objedinjuje sva pravila dosadašnjih pojedinih tržišnih uređenja u jednu jedinstvenu, u kojoj je sektorski pristup zamijenjen horizontalnim, gdje je to bilo moguće.

Osnovna pravila za većinu proizvoda sada su definisana Regulativom EC – Zajedničko uređenje poljoprivrednih tržišta i specifična pravila za pojedine poljoprivredne proizvode (Celex 32007R1234).

Van okvira ove regulative za sada su ostali oni proizvodi, odnosno dijelovi CMOs, koji su u vrijeme pripreme bili predmet revizije. To su sektor banana (Celex 31993R0404), voća i povrća (Celex 31996R2200 i Celex 31996R2201) i vina (Celex 31999R1493).

Glavni instrumenti i mjere zajedničkih tržišnih uređenja obuhvataju:

- Intervencije na unutrašnjem tržištu u slučaju većeg pada cijena: javni interventni otkup (osnovne žitarice, riža, šećer, goveđe meso, maslac i obrano mlijeko u prahu, svinjsko meso), privatno skladištenje (maslac, obrano mlijeko u prahu, određene vrste sira, šećer, maslinovo ulje, vino, goveđe meso, svinjsko meso, meso ovaca) i specijalne interventne mjere (u slučaju krize zbog bolesti životinja, veći poremećaji na tržištu žitarica i riže, specifične mjere u sektoru šećera, povlačenje voća i povrća sa tržišta),
- Sistem ograničavanja proizvodnje (kvote za mlijeko i šećer),
- Specifične mjere podrške preradi i potrošnji (mliječni proizvodi, vino, šećer, osušena stočna hraniva, lan i konoplja) i određenim sektorima (pčelarstvo, svilena buba),
- Tržišne standarde i uslove za proizvodnju: klasifikacija trupova na liniji klanja (odrasla goveda, svinje, ovce i koze), tržišni standardi (masline i maslinovo ulje, voće i povrće, vino, banane, žive biljke, jaja, živinsko meso, mlijeko i mlječni proizvodi, masnoće),
- Organizacije proizvođača (masline, voće i povrće, duvan, vino, hmelj, svilena buba),
- Obavezu praćenja i izvještavanja o cijenama,
- Trgovinu sa trećim zemljama: generalna pravila (nomenklatura i opšte carinske tarife), pravila kod uvoza (uvozne dozvole, uvozne dažbine, upravljanje uvoznim kvotama, zaštitne mjere) i izvoza (izvozne dozvole, izvozni podsticaji, upravljanje izvoznim kvotama),

Osnovna pravila koja se odnose na trgovinu sa trećim zemljama određena su u sporazumu EU u okviru STO i brojnim multilateralnim i bilateralnim sporazumima o liberalizaciji trgovine.

Krovne regulative na području tržišnih uređenja dopunjuje veliki broj pratećih propisa koji detaljnije određuju pravila za svaku grupu mjera i/ili proizvoda.

U Crnoj Gori mjere koje se odnose na tržište poljoprivrednih proizvoda sprovode se na bazi različitih propisa. Obuhvataju samo manji dio sadržaja zajedničkih tržišnih uređenja EU i prilagođeni su karakteristikama domaće poljoprivrede.

Crna Gora ima veoma otvoren ekonomski sistem, čija se načela primjenjuju i u poljoprivredi, tako da nema državnog određivanja cijena, nego se one slobodno formiraju. Intervencije na unutrašnjem tržištu, karakteristične za EU, ne primjenjuju se u Crnoj Gori. Postoji Zakon o interventnim nabavkama (Sl. list RCG br. 069/03-29), ali su ukinute državne robne rezerve. Takođe, postojeći stepen razvoja ne nameće potrebu za ograničavanjem proizvodnje putem određivanja kvota. Posljednjih godina primjenjuju se mjere podrške otkupu, više kao safety-net intervencije u sektoru proizvodnje jagnjećeg mesa.

Tržišni standardi su nedovoljno razvijeni. Sistemi klasifikacije životinjskih trupova na liniji klanja nijesu još implementirani. U sektoru proizvodnje mlijeka primjenjuje se Uredba o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka (Sl. list RCG br. 66/2002), kao važeći i obavezujući standard za sve učesnike u ovom sektoru. U svrhu implementacije navedene uredbe na nacionalnom nivou je osnovana Laboratorija za mljekarstvo.

U Crnoj Gori postoji znatan broj udruženja poljoprivrednih proizvođača. Jedan broj je opšteg tipa i organizovan na lokalnom nivou, a u posljednje vrijeme sve je više specijalizovanih udruženja (Udruženje pčelara CG, Udruženje maslinara, Udruženje vinogradara, proizvođača duvana i dr.). Osnovana su kao nevladine organizacije po regulativi koja nije usklađena sa pravnim poretkom EU za organizacije proizvođača.

Uređenje proizvodnje maslinovog ulja

Zakon o maslinarstvu (Sl. list RCG br. 55/03) donesen je radi očuvanja fonda maslina, da se podstakne podizanje novih zasada i obezbijedi njihovo korišćenje na savremenoj osnovi i regulišu uslovi za preradu ploda masline.

Za razvoj maslinarstva važno je članstvo u Međunarodnom savjetu za masline (IOC) i sprovođenje Međunarodnog sporazuma o maslinovom ulju i stonim maslinama. Crna Gora je postala članica IOC u novembru 2007 godina.

Uređenje proizvodnje vina

Novi Zakon o vinu stupio je na snagu juna 2007. godine (Sl. list RCG br. 36/07). Njime se uređuje proizvodnja i promet grožđa za vino, proizvodnja i promet vina i drugih proizvoda od grožđa i vina, označavanje, geografsko porijeklo vina i druga pitanja od značaja za vinogradarstvo i proizvodnju vina. Zakon se bazira na pravnom poretku Evropske unije i djelimično je usklađen sa Regulativom Savjeta (Celex 31999R1493) o zajedničkoj organizaciji tržišta vina. Određena pravila potpuno su usklađena sa Regulativom Komisije (Celex 32002R753).

Objavljen je Pravilnik o obrascu zahtjeva za uvoz grožđa namijenjenog za proizvodnju stonog vina.

Za sprovođenje Zakona nadležno je MPSV, Organ uprave, i pravno lice za ocjenu kvaliteta vina po ovlašćenju Ministarstva.

Informacije o cijenama

Polovinom 2006. godine uspostavljen je Agrarni marketinški informacioni sistem (AMIS) u poljoprivredi u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede SAD (USDA), radi prikupljanja i distribucije kvalitetnih i konzistentnih podataka o cijenama poljoprivrednih proizvoda.

Zadatak je AMIS-a da priprema izvještaje o aktuelnim cijenama, njihovim trendovima i situaciji na tržištu poljoprivrednih proizvoda. U tu je svrhu izrađen jedinstveni nacionalni Internet portal za nedjeljno praćenje cijena poljoprivrednih proizvoda sa zelenih i stočnih pijaca najvažnijih gradova Crne Gore, kao i obrada uporednih pregleda cijena u Srbiji i Hrvatskoj i sa tržišta zemalja Evropske unije. U svrhu boljeg i preglednijeg informisanja objavljuju se sedmični bilteni koji sadrže podatke o cijenama voća i povrća i žive stoke, analize tržišnih kretanja u regionu, kao i savjete za proizvođače.

Spoljna trgovina i međunarodni sporazumi

Pravni okvir uređuju Zakon o spoljnoj trgovini (Sl. list RCG br 28/04 i 37/07), Zakon o izmjenama i dopunama carinskog zakona (Sl. list RCG br.21/03, 29/05 i 66/06) i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o carinskoj tarifi (Sl. list RCG br 75/05 i 17/07).

Prilagođavanjem regulative koja se odnosi na uređenje tržišta principima i zahtjevima članstva u STO i obavezama iz nedavno potpisanog Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU, oblast spoljne trgovine se u više pravaca harmonizuje sa sistemom koji važi u EU.

Carinska nomenklatura Crne Gore usaglašena je sa HS 2007 od maja 2007. godine.

Primjenjuje se sistem spoljnotrgovinske zaštite koji podrazumijeva carinske stope u obliku ad valorem i specifičnih stopa i taj sistem je usklađen sa principima i pravilima STO.

Crna Gora nema izvoznih subvencija i uvozno/izvoznih dozvola. Menadžment tarifnih kvota sprovodi Uprava carina. MPŠV redovno prati iskorišćenost dogovorenih kvota u međunarodnim sporazumima.

Trgovina poljoprivrednim proizvodima između Crne Gore i EU27 regulisana je Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, koji u formi Privremenog sporazuma stupa na snagu od januara 2008.

Sa zemljama u regionu (Albanija, BiH, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Srbija i UNMIK Kosovo) Crna Gora je definisala bilateralne odnose potpisivanjem novog CEFTA sporazuma.

Završetak pregovora i članstvo Crne Gore u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, koje se očekuje do kraja 2008. godine, stvoriće nove obaveze MPŠV i iziskivaće administrativne kapacitete za dosljedno sprovođenje preuzetih obaveza, kao i za sprovođenje bilateralnih sporazuma Crne Gore sa Ruskom Federacijom i dr.

Direktna plaćanja

U Evropskoj uniji su opšta pravila za šeme direktne podrške farmerima u okviru CAP definisana Regulativom (Celex 32003R1782 /consolidated version).

Direktna podrška poljoprivrednicima pruža se uglavnom u obliku pojedinačnog plaćanja po farmi (Single Farm Payment - SFP) i vezuje se za površine na koje se plaćanja odnose. Ta plaćanja su nezavisna od vrste i obima proizvodnje (de-coupled payments) ali je pravo do tih plaćanje uslovljeno ispunjavanjem zahtjeva koji se odnose na očuvanje životne sredine i dobrobit životinja (cross-complience). Uz to data je i mogućnost da se zadrži ograničeni obim proizvodno vezanih plaćanja. Za većinu novih članica EU važeća je šema pojednostavljenih plaćanja po površini (Single Area Payment

Scheme - SAPS). Ona podrazumijeva isplatu jednakog novčanog iznosa po hektaru poljoprivrednih površina u obradi do gornje granice za državu (national ceiling), koja proizlazi iz Sporazuma za pristup članstvu. U prvoj godini direktna plaćanja za nove članice iznosila su 25% nivoa starih članica EU i postepeno se povećavaju do 100% u toku perioda od 10 godina. 2008. godini predviđen je opšti pregled važećeg sistema direktnih plaćanja (tzv. "health check") na osnovu kojeg mogu se očekivati dalje promene na tom području.

U Crnoj Gori je pravni osnov za sadašnje podsticaje u poljoprivredi definisan Zakonom o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list RCG br. 11/90 i 24/92). Međutim, kao što su prisutne promjene u oblasti spoljnotrgovinske zaštite, tako se i podsticajna politika mijenja i prilagođava razvojnim zahtjevima poljoprivrede. Reforma se u ovoj oblasti ogleda u preusmjeravanju podrške: od subvencija inputa ka direktnim plaćanjima po hektaru ili grlu stoke. Tako se uvode mjere (podsticaji u stočarstvu i biljnoj proizvodnji) koje imaju elemenata direktnih plaćanja koja se primjenjuju u EU. Najbliže su EU modelu subvencije za broj grla (headage payment) u govedarstvu, ovčarstvu i kozarstvu, koje se isplaćuju jednom godišnje na bazi prethodno utvrđenog brojnog stanja i dostavljenog spiska od strane Službe za selekciju stoke. U biljnoj proizvodnji isplaćuju se subvencije po hektaru površine proizvođačima sjemenskog krompira, odnedavno i proizvođačima nekih žitarica u sjevernom dijelu Crne Gore, dok su u sektoru proizvodnje duvana proizvodno vezana plaćanja, tj. premija se isplaćuje za svaki kg proizvedenog i osušenog duvana koji se preda Duvanskom kombinatu Podgorica.

Na godišnjem nivou, sve podsticajne mjere u poljoprivredi i ruralnom razvoju donose se i sprovode kroz dokument: Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede ili Agrobudžet za tekuću godinu, koji donosi Vlada.

3.11.1.2. Kratkoročni prioriteti

Pravni okvir za mjere iz oblasti uređenja tržišta kao i direktna plaćanja i druge podsticaje po modelu EU predstavljaće Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, koji će biti izrađen u prvoj polovini 2008. Na osnovu njega i na bazi preporuka Strategije biće izrađen Nacionalni program proizvodnje hrane i ruralnog razvoja 2009-2013 (do kraja 2008.godine), koji će sadržati i program mjera tržišne politike i politike direktnih plaćanja. Dalja razrada tog programa će biti predmet godišnjih planova.

Na području mjera za uređenje tržišta prioritet u narednom periodu biće dat onim mjerama koje će regulisati plasman najvažnijih crnogorskih proizvoda na tržištu. U sektoru proizvodnje mesa planira se uspostavljanje pravnog okvira (donošenje pravilnika) i implementacija standarda za klasiranje i ocjenu jagnjećih trupova na liniji klanja. U sektoru proizvodnje mlijeka, tokom 2009. godine biće usvojene izmjene Uredbe o kriterijumima i načinu određivanja otkupne cijene sirovog mlijeka uvođenjem novih parametara i pooštravanjem minimalnih kriterijuma za razvrstavanje mlijeka u kvalitetne klase, čime će se ovaj sistem dodatno približiti strogim standardima koji važe u EU.

Pristupiće se pripremi odgovarajućih pravnih propisa i pružiće se neophodna stručna podrška proizvođačima da se organizuju u proizvođačke organizacije po kriterijima, koji odgovaraju onima u EU.

Uređenje proizvodnje maslinovog ulja

Donijeće se neophodni pravilnici koji će regulisati kvalitet maslinovog ulja i ulja od komine (masline). Uspostaviće se sistem za hemijsku i organoleptičku ocjenu maslinovog ulja i u tom cilju je potrebno odrediti referentnu laboratoriju, koja ispunjava uslove opremljenosti i stručne osposobljenosti za ove analize. U ovom periodu će biti usvojena uputstva za organoleptičku ocjenu maslinovog ulja koja je donio Međunarodni savjet za maslinu.

Uređenje proizvodnje vina

Na osnovu Zakona o vinu izrađeni će biti sljedeći podzakonski propisi:

Pravilnik o bližim uslovima za utvrđivanje kvaliteta i kategorizaciju vina;

Pravilnik o sadržini, načinu vođenja i obrascu Registra proizvođača grožđa i vina;

Pravilnik o tehnološkim postupcima i enološkim sredstvima u proizvodnji vina;

Pravilnik o načinu sticanja ovlašćenja i uslovima koje treba da ispuni ovlašćeno pravno lice za ocjenjivanje; uslovi i način ocjenjivanja;

Pravilnik o uslovima koje treba da ispuni ovlašćeno pravno lice za superocjenjivanje; uslovi i način superocjenjivanja;
Pravilnik o načinu pakovanja i označavanja vina i drugih proizvoda od grožđa i vina;
Pravilnik o načinu vođenja i obrascu knjige evidencije o berbi grožđa i knjige evidencije o vinu.

Uz to, biće implementirane sljedeće aktivnosti:

Formiranje Registra proizvođača grožđa i vina
Izrada elaborata o rejonizaciji jedinstvenog vinogradarskog područja Crne Gore
Priprema i objavljivanje liste vina i liste degustatora u Službenom listu
Davanje ovlašćenja pravnom licu za ocjenu kvaliteta vina.

Informacije o cijenama (AMIS)

Planirane su dalje aktivnosti na unapređivanju AMIS-a kroz proširivanje obuhvata proizvoda čije se cijene prate. Do kraja 2008. godine biće uključene i cijene proizvoda agroindustrije, ribarstva, poljoprivrednih inputa, kao i razvoj sistema ažuriranja podataka u kraćim vremenskim intervalima za sezonske proizvode. Radiće se i na usaglašavanju metodologije AMIS sa standardima EU, do kraja 2009, kako bi se obezbjeđivale kvalitetne informacije za potrebe MPŠV, za agroindustriju i potrošače. U tom pravcu biće urađena studija čiji će cilj biti identifikacija reprezentativnog tržišta na koje će se odnositi funkcionisanje sistema prikupljanja tržišnih informacija.

3.11.1.3. Srednjoročni prioriteti

U skladu za Nacionalnim programom nastaviće se i intenzivirati usklađivanje mjera sa EU na području tržišnih uređenja i direktnih plaćanja.
U sektoru proizvodnje mesa prioritet će biti uvođenje sljedećih standarda:
uspostavljanje pravnog okvira putem donošenja: a) pravilnika za klasiranje i ocjenu goveđih trupova i polutki na liniji klanja; b) pravilnika za klasiranje i ocjenu kvaliteta svinjskih trupova i polutki na liniji klanja,
implementaciji navedenih standarda u svakodnevnoj praksi.

Uređenje proizvodnje maslinovog ulja

U ovom periodu će se izvršiti usklađivanje sektora maslinarstva i proizvodnje maslinovog ulja u svim bitnim aspektima sa pravnim poretkom EU (donošenje pravilnika i registra maslinjaka).

Uređenje proizvodnje vina

Nastaviće se harmonizacija sa EU pravnim poretkom, i to:
izrada vinogradarskog katastra
prestrukturiranje vinograda - podrška investicijama (sortiment usklađen sa zahtjevima tržišta)
formiranje organizacija proizvođača - podrška za promociju vina
usklađivanje postojećeg sistema podrške sa EU modelom podrške privatnom skladištenju.

Informacije o cijenama (AMIS)

Uspostavljanjem odgovarajućih registara (poljoprivrednih gazdinstava i dr.), unapređivanjem metoda prikupljanja podataka i razvojem ekonomskih analiza u poljoprivredi, stvoriće se pretpostavke za unapređenje AMIS-a koji će se na ovaj način unaprijediti u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u tok2010. i koji će, pored cjelovitog iskazivanja podataka o cijenama i količinama, omogućiti i uvođenje prognoza proizvodnje i bilansa za glavne proizvode. Značajan doprinos daće i modernizacija i unapređivanje statistike i prilagođavanja tehnika i frekvencije pojedinih istraživanja, kako za biljnu tako i za stočarsku proizvodnju i njihove finalne proizvode.

Puna implementacija standarda u proizvodnji i preradi, u cilju unapređivanja kvaliteta proizvoda (sistem plaćanja mlijeka na bazi parametara kvaliteta, klasiranja trupova stoke na liniji klanja, usvajanje klasa kvaliteta za voće i povrće, standardi organske proizvodnje), omogućiće u toku 2011 dalje usavršavanje praćenja cijena i jačati njegov kvalitativni aspekt. Prikupljanje informacije o cijenama će se proširiti na sve važnije poljoprivredne proizvode, u skladu sa praksom EU do kraja 2012. godine.

Direktna plaćanja

Na bazi sprovedenog popisa u poljoprivredi (sprovođenje najkasnije do kraja 2010) i uspostavljenih evidencija i registara otpočeće implementacija plaćanja po hektaru korišćenih poljoprivrednih površina i po grlu stoke.
Za implementaciju direktnih plaćanja potpuno u skladu sa CAP principima, potrebni su sljedeći preduslovi, koji će biti ispunjeni najkasnije do 2012:

alfanumerički i grafički sistem o zemljišnim parcelama (LPIS - land parcels information system),
evidencije i registri,
pravni okvir - pravilnik koji će proisteći iz Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, a koji će regulisati uslove koje je potrebno ispuniti za ostvarivanje prava na direktne podsticaje, tzv. cross-compliance (ti uslovi su dijelom definisani Zakonom o veterini, Zakonom o dobrobiti životinja, a pravilnik će posebno da reguliše uslove za očuvanje životne sredine).

3.11.2. POLITIKA RURALNOG RAZVOJA

3.11.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Pravni okvir za Politiku ruralnog razvoja u EU definisan je sljedećim propisima:

Odluka o Strateškim pravcima ruralnog razvoja Zajednice (programski period 2007 do 2013), (Celex 32006D0144),
Regulativa o podršci za ruralni razvoj putem Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (Celex 32005R1698),
Regulativa (Celex 32006R1974) koja propisuje detaljna pravila za aplikaciju Regulative (Celex32005R1698).

Pravni okvir za pretpristupnu podršku postavljen je Regulativom (Celex 32006R1085) je osnovan Instrument pretpristupne podrške (IPA), u okviru koje je peta komponenta ruralni razvoj. Povezana je sa ispunjavanjem brojnih preduslova, a Crna Gora će moći da koristi tu komponentu nakon sticanja statusa zemlje kandidata za članstvo u EU.

Strukturne mjere koje se primjenjuju u Crnoj Gori nijesu usklađene sa zakonskom regulativom EU. Okvir državne pomoći ruralnom razvoju definisan je, kao i u cjelokupnoj poljoprivredi, Zakonom o obezbjeđivanju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list RCG br. 11/90 i 24/92).

Na godišnjem nivou, sve podsticajne mjere u poljoprivredi i ruralnom razvoju donose se i sprovode kroz dokument: Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede ili Agrobudžet za tekuću godinu, koji donosi Vlada.

Međutim, kroz implementaciju Strategije, u kojoj politika ruralnog razvoja ima centralno mjesto, pojedine mjere se usklađuju sa politikom EU, definisanom Strateškim pravcima ruralnog razvoja EU.

Implementacija

Evropska unija je kofinansijer nacionalnih programa (urađenih po zajedničkim kriterijumima) sa učešćem od 75% ili 80% (važi za sve zemlje kandidate za pristup i područja EU sa zaostatkom u ekonomskom razvoju, tzv. kohezione regione). Vrste mjera definisane su regulativom i Strategijom (Celex 32006D0144). U pitanju je zahtjevan i složen set pravila za programiranje (Celex 32005R1698) i implementiranje mjera (Celex 32006R1974).

Ciljevi Politike ruralnog razvoja u EU su:

Podizanje konkurentnosti u agrarnom sektoru,
Poboljšanje životne sredine u ruralnim oblastima,
Poboljšanje životnih uslova i diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim oblastima.

Mjere se implementiraju kroz 4 objedinjene grupe, tzv. "osovine" (u zagradi je dat minimalni udio budžetskog finansiranja):

Podsticanje konkurentnosti poljoprivrednog sektora (min 10%),
Zaštita okoline i ruralnog prostora (min 25%),

Kvalitet života na selu i diverzifikacija ekonomskih aktivnosti (min 10%),
Realizacija lokalnih planova ruralnog razvoja – tzv. Leader projekti (min 2,5%).

Programiranje ove politike odvija se kroz sljedeće korake:

Nacionalna strategija prioriteta Evropske unije u zemljama-članicama i obezbjeđivanje komplementarnosti sa Kohezionom politikom
Nacionalni program ruralnog razvoja koji jasno donosi mjere u sve četiri osovine
Lokalni programi ruralnog razvoja (Leader programi), koji zahtijevaju teritorijalno zaokružena područja sa 10.000-100.000 stanovništva, privatno-javno partnerstvo; zastupljenost svih osovina; samostalno odlučivanje o izboru projekta.

Institucionalni okvir u EU

Upravljačko tijelo (Managing Authority)
Upravljačko tijelo odgovorno je za:
osiguranje selekcije projekata u skladu sa definisanim kriterijumima
vođenje komiteta za monitoring i evaluaciju
sakupljanje i predaju informacija monitoringa
pripremu godišnjeg izvještaja o ostvarenom napretku.

Upravljačko tijelo može delegirati zadatke drugim tijelima (npr. selekcija projekata), ali ono zadržava punu odgovornost za njihovu korektnu implementaciju i upravljanje.

Akreditovana agencija za plaćanja (Paying Agency)

Agencija za plaćanje (Celex 31999R1258) odgovorna je za sprovođenje plaćanja mjera ruralnog razvoja iz EU fondova. Uslovi koje treba da ispuni agencija i njeni osnovni zadaci dati su u sljedećem poglavlju: Agencija za plaćanje i finansiranje Zajedničke poljoprivredne politike - CAP.

Tijelo za sertifikaciju (Certifying body)

Sertifikaciono tijelo (Celex 1995R1663) odgovorno je za potpunost i tačnost svih računa agencije.

Implementacija Politike ruralnog razvoja u Crnoj Gori je u nadležnosti Ministarstva, koje prati sprovođenje mjera za podsticanje ruralnog razvoja u okviru podsticajnih mjera cjelokupne poljoprivredne djelatnosti. Mjere koje se sprovode uz podršku agrobudžeta odnose se na podizanje konkurentnosti primarne poljoprivrede i prerade, na očuvanje životne sredine i unapređivanje uslova života na selu.

Među programima koji se realizuju posljednjih godina, najvažniji su: podrška investicijama u primarnoj poljoprivredi i u preradi poljoprivrednih proizvoda, modernizacija prerade voća i povrća, podrška za nabavku poljoprivredne mehanizacije; program korišćenja obradivih površina; podrška podizanju vinograda, voćnjaka i maslinjaka; program očuvanja autohtonih sorti vinove loze, program očuvanja i održivog korišćenja genetičkih resursa u poljoprivredi; revitalizacija maslinarstva; prestrukturiranje mljekarskog sektora; uvođenje standarda kvaliteta; razvoj organske poljoprivrede; učešće u izgradnji seoske infrastrukture.

Navedeni programi po svojim ciljevima pripadaju politici ruralnog razvoja. Međutim, neki od njih imaju i elemenata tržišno-cjenovne politike (podrška inputima), što nameće potrebu njihovog daljeg usklađivanja sa modelom podrške ruralnom razvoju kakav se primjenjuje u EU.

Znatan broj projekata u oblasti ruralnog razvoja realizovan je proteklih godina uz pomoć donatorskih sredstava: USAID podrška, EU programi, FAO, bilateralna podrška (Luksemburg, Njemačka, Italija, Holandija, Švedska i dr). USAID projekti, na primjer, implementirani preko agencija CHF na sjeveru i IRD u središnjem i južnom dijelu Crne Gore, u mnogim elementima imali su karakteristike Leader projekata.

3.11.2.2. Kratkoročni prioriteti

U oblasti uspostavljanja zakonskog okvira i donošenja programskih dokumenata, predviđa se sljedeće:
Donošenje Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju u prvoj polovini 2008;

Donošenje Nacionalnog plana proizvodnje hrane i ruralnog razvoja 2009-2013. (do kraja 2008.godine). Ovaj program proističe iz Strategije i Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju;
Donošenje Programa ruralnog razvoja za korištenje IPARD fondova 2010–2013 (do kraja 2009.).
Godišnji plan mjera, koji se implementira uz podršku agrobudžeta, od 2009. nadalje usklađen sa novim zakonom.

Paralelno sa uspostavljanjem zakonskog okvira, radiće se na stvaranju pretpostavki i obuci kadra za programiranje i finansijski menadžment. Izvodiće se nekoliko pilot projekata po ugledu na CAP.

3.11.2.3. Srednjoročni prioriteti

Nastaviće se sa izvođenjem politike ruralnog razvoja po principima EU (preporučuje se u početku korišćenje manjeg broja mjera, najbolje 2-3, uz finansiranje iz nacionalnog budžeta i/ili donatorskih sredstava.
Od 2010 planira se implementacija pretpristupne politike na području ruralnog razvoja IPARD.
Priprema za implementaciju mjera ruralnog razvoja u skladu sa EU modelom, podrazumijeva i obuku službi za stručnu podršku u poljoprivredi (savjetodavna, selekcijska), jačanje monitoringa i nadgledanja (inspekcija) i obuku korisnika (pilot projekti u početku).
MPŠV je u potpunosti nadležno tijelo za politiku ruralnog razvoja (Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju), u okviru kojeg će se formirati nadležno tijelo za implementaciju mjera (Managing authority).

3.11.3. AGENCIJA ZA PLAĆANJE I FINANSIRANJE ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE

3.11.3.1. Status

Zakonodavni i institucionalni okvir

U Evropskoj uniji je krovni pravni propis o finansiranju Zajedničke poljoprivredne politike Regulativa (Celex 32005R1290). Ova je oblast regulisana i drugim propisima sa tog područja.

Agencija za plaćanje

Administracija potrebna za upravljanje troškovima CAP mora da ispuni brojne zahtjeve, a jedan od prvih je da agencija (ili agencije) bude akreditovana u skladu sa pravilima Zajednice.

Agencije naročito moraju biti sposobne da pruže dovoljne garancije: da se zahtjevi i usklađenost sa pravilima Zajednice provjeravaju prije odobravanja plaćanja; da se plaćanja vrše ispravno i da su u potpunosti evidentirana u računima; da se potrebna dokumenta podnose u rokovima i u formi propisanoj pravilima Zajednice; da održavaju evidenciju kojom se pravdaju izvršena plaćanja i kojom se detaljno navode izvršene administrativne i fizičke kontrole.

Ako postoji više od jedne agencije za plaćanja, mora da postoji centralno tijelo za koordinaciju. U tom slučaju, svaka zemlja članica mora obavijestiti Komisiju o tome koje je tijelo odgovorno za izdavanje i oduzimanje akreditacije za svaku agenciju koja vrši plaćanja, to jest, tijelo za sertifikaciju.

Crna Gora nema još uspostavljen institucionalni okvir za plaćanje koji je usklađen sa pravnim poretkom Evropske unije.

Nacionalna politika u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja sprovodi se kroz godišnji Plan upotrebe sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Agrarni budžet), koji Vlada donosi na prijedlog MPŠV. Mjere agrarne politike definišu se i sprovode kroz pojedinačne budžetske linije - programe.

Odgovorna institucija za implementaciju agrobudžeta je MPŠV. U cilju decentralizacije čitavog procesa, većina linija agrobudžeta koje se odnose na direktna plaćanja farmerima realizuje se preko stručnih službi Biotehničkog instituta (Savjetodavne službe u biljnoj proizvodnji i Službe za selekciju stoke) sa jasnom linijom odgovornosti. Za praćenje realizacije agrobudžeta, za svaku pojedinačnu liniju u Ministarstvu postoji odgovorno lice za implementaciju.

Odjeljenje za finansijsko-računovodstvene poslove Ministarstva brine o izvršenju budžeta u skladu sa Zakonom o Budžetu (za svaku godinu posebno) i Zakonom o obezbjeđenju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list RCG br. 11/90 i 24/92).

Integrisani sistem administracije i kontrole

U EU važnu komponentu u sistemu upravljanja troškovima ima integrisani sistem administracije i kontrole (Integrated Administration and Control System - IACS) koji, prema regulativama (Celex 32003R1782, Celex 32004R0795), mora da ispunjava sljedeće uslove: kompjuterizovana baza podataka; grafički i alfa-numerički sistem za identifikaciju poljoprivrednih parcela; aplikacije za pomoć; integrisani kontrolni sistem; identifikacija životinja i sistem za prijavljivanje; relevantna registracija poljoprivrednih domaćinstava, zemljišta i životinja; administracija za efikasno implementiranje planova za registraciju i identifikaciju.

U Crnoj Gori je, radi uspostavljanja integrisanog sistema administracije i kontrole, sredinom 2007. usvojen Zakon o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG br. 48/07), kojim su regulisani način i procedura identifikacije i registracije domaćih životinja, kao i registracija gazdinstava na kojima se gaje domaće životinje. Trenutno EAR i Veterinarska Uprava realizuju projekat "Identifikacija i registracija životinja", čija se prva faza odnosi na goveda (mart 2006 - mart 2008).

Za kreiranje integrisanog sistema, od postojećih baza i spiskova mogu da se iskoriste spiskovi socijalnih transfera poljoprivrednicima (oko 6.500 korisnika) i spiskovi korisnika podsticajnih mjera u stočarstvu (oko 3.000 korisnika).

U fazi realizacije je projekat grafičkog sistema identifikacije poljoprivrednih parcela za određeno područje Crne Gore.

Pored redovnih kontrola MPŠV, reviziju finansijskog trošenja budžetskih sredstava vrši Odeljenje za internu reviziju, koje je u sastavu Ministarstva finansija. Takođe, Državna revizorska institucija vrši godišnje kontrole cjelokupnog izvršenja budžeta.

Agencije za intervencije

Agencije i centri za intervencije neophodni su za vršenje intervencija u različitim sektorima. Njihova je uloga da vrše stalni monitoring tržišta i cijena (poglavlje Uređenje tržišta) i kontrolu nad mehanizmima za intervencije.

Crna Gora nema nadležne institucije za intervenciju na unutrašnjem tržištu, budući da se intervencije ne primjenjuju. Direkcija za robne rezerve je ukinuta.

Implementacija spoljnotrgovinske politike uključuje:

izdavanje izvozno/uvoznih dozvola,
menadžment tarifnih kvota,
upotrebu sistema za kontrolu izvoza i sl..
isplatu izvoznih refundacija,
upotrebu bitnih pravila o carinskoj nomenklaturi Zajednice.

Crna Gora je neto uvoznik hrane, nema izvoznih subvencija, a ukinuta su i kvantitativna ograničenja pri uvozu (kontingenti). Nema uvozno/izvoznih dozvola. Menadžment tarifnih kvota sprovodi Uprava carina. Carinska nomenklatura Crne Gore usaglašena je sa HS 2007, od maja 2007. godine.

Obavezni registri:

registriranje stabala-maslina koje podrazumijeva registrovanje svih površina pod maslinama na određenoj teritoriji,
registrovanje vinograda,
registrovanje citrusa u sektoru proizvodnje voća i povrća

U sektoru maslinarstva otpočela je realizacija pilot projekta: Uspostavljanje registra stabala masline i proizvođača masline na teritoriji opštine Bar, gdje je najveći broj stabala ove kulture.

3.11.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju (donošenje u prvoj polovini 2008.) definisaće pravni okvir za formiranje Agencije za plaćanja i za uskladjivanje njenog rada sa principima Zajedničke poljoprivredne politike. Detaljne pravne propise vezane za implementaciju mjera definisaće podzakonski akti.

Agencija će u prvoj fazi svog funkcionisanja biti zadužena za implementaciju IPARD podrške, uz paralelno uspostavljanje funkcije implementacije mjera podrške poljoprivredi iz nacionalnog budžeta.

Na osnovu preporuka projekta SIGMA, MPŠV će već početkom 2008. godine pristupiti formiranju neophodnih struktura za DIS (Decentralised Implementation System). Prvi korak u tom pravcu biće formiranje službe za pružanje podrške upravljanju projektima IPA.

Agencija za plaćanja u poljoprivredi i ruralnom razvoju upošljavaće veći broj ljudi. Na bazi iskustva drugih država i potreba Crne Gore, može se procijeniti da će Agencija do početka implementacije IPARD programa upošljavati oko 50 službenika (vidi tabelu projekcije kadrovskih potreba). To bi omogućilo da se mjere ruralnog razvoja ostvaruju uz sve elemente finansijske kontrole i potrebnih provjera na licu mjesta. Sa razvojem funkcije programiranja projekata i proširivanja finansiranja, broj zaposlenih mogao bi da poraste na oko 80-100 službenika, uključujući regionalne službe.

U cilju uspostavljanja integrisanog sistema administracije i kontrole, od marta 2008. godine nastaviće se realizacija II faze projekta "Identifikacija i registracija životinja", čiji će cilj biti registracija sitnih preživara (ovce, koze).

3.11.3.3. Srednjoročni prioriteti

Uspostavljanje Agencije za plaćanje u okviru MPŠV planirano je tokom 2010. godine uz pomoć sredstava kreditne i donatorske pomoći (Svjetska Banka i EAR). U toj godini Agencija će biti spremna za implementaciju IPARD mjera.

Do 2011 godine MPŠV će imati kompletnu IT infrastrukturu, kao i odgovarajuće baze podataka (softver i hardver) za aplikacije za pomoć, kao i registracije poljoprivrednih gazdinstava. Sistem identifikacije i registracije životinja (goveda, ovce i koze) biće u cjelosti usaglašen sa propisima EU.

Na području grafičkog i alfa-numeričkog sistema za identifikaciju poljoprivrednih parcela najkasnije do 2010 počeće se sa pilot projektima.

Svi obavezni registri biće realizovani do kraja 2012 godine.

3.11.4. HORIZONTALNA PITANJA

3.11.4.1. Status

Zakonodavni i institucionalni okvir

Državna pomoć

Državna pomoć u EU definisana je glavnom Regulativom (Celex 32006R1857), koja se odnosi na primjenu članova 87 i 88 Ugovora o državnoj pomoći malim i srednjim preduzećima koja su uključena u proizvodnju poljoprivrednih proizvoda. Dopunjena je Regulativom (Celex 32001R0070).

Pravila državne pomoći u poljoprivrednom sektoru zasnovana su na tri različita principa. Prvo, ta pravila slijede opšte principe politike konkurencije. Drugo, pravila državne pomoći mora da budu koherentna sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom. Konačno, ta pravila mora da budu kompatibilna sa međunarodnim obavezama Zajednice, posebno Sporazumom o poljoprivredi Svjetske trgovinske organizacije.

Državna pomoć u Crnoj Gori uređena je Zakonom o kontroli državne podrške i pomoći (Sl. list RCG br.26/07). Zakon ne donosi posebna pravila koja se odnose na poljoprivredu.

Organska poljoprivreda

U Evropskoj uniji pravni okvir za organsku poljoprivredu postavljen je Regulativom (Celex 31991R2092 i Celex 32007R0834) o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda. Navedene regulative su donesene sa ciljem da se jasno uredi organska proizvodnja biljnih i stočarskih proizvoda, označavanje, prerada i prodaja organskih proizvoda.

Zakonom o organskoj poljoprivredi (Sl. list RCG br. 49/04) uređuje se proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u organskoj poljoprivredi, kontrola proizvodnje, prerada, transport, skladištenje, izdavanje certifikata, označavanje proizvoda organske poljoprivrede, nadzor i druga pitanja od značaja za organsku poljoprivredu.

Podzakonskim aktima regulisani su pojedini aspekti organske proizvodnje.

Donijeti su sljedeći pravilnici:

- Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjava lice za vršenje kontrole organske poljoprivrede (Sl. list RCG br. 36/05)
- Pravilnik o metodama organske biljne proizvodnje i sakupljanju šumskih plodova i ljekovitog bilja (Sl. list RCG br. 38/05)
- Pravilnik o metodama organske stočarske proizvodnje (Sl. list RCG br.38/05)
- Pravilnik o preradi, transportu i skladištenju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG br. 38/05)
- Pravilnik o obliku i sadržaju obrasca prijave za uključivanje proizvođača u organsku poljoprivredu i upis u Registar proizvođača organske poljoprivrede (Sl. list RCG br. 38/05)
- Pravilnik o sadržaju evidencije o načinu primjene metoda organske proizvodnje (Sl. list RCG br. 52/05)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra proizvođača organske poljoprivrede (Sl. list RCG br.52/05)
- Pravilnik o obliku i sadržini oznake, načinu označavanja i obliku zaštitnog znaka (logo) za proizvode iz organske poljoprivrede (Sl. listu RCG br. 31/07)
- Pravilnik o obrascu i sadržini obrasca certifikata za proizvode organske poljoprivrede (Sl. listu RCG br. 052/05-1)
- Uputstvo o postupku izdavanja saglasnosti za angažovanje inostranog pravnog lica za kontrolu i certifikaciju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG br. 82/05 i 26/07).

Zakon o organskoj poljoprivredi i navedeni pravilnici djelimično su usklađeni sa odredbama Regulative (Celex 31991R2092) za organsku poljoprivredu i njenim izmjenama i dopunama.

MPŠV kreira i sprovodi politiku u oblasti organske poljoprivrede: predlaže i inovira zakonsku regulativu, vodi registar proizvođača organske poljoprivrede, izdaje rješenje za rad i vrši nadzor nad radom certifikacionog tijela, vodi evidenciju o radu inostranih certifikacionih tijela, donosi i sprovodi program razvoja organske poljoprivrede, koordinira projektima stranih donatora i promoviše organsku poljoprivredu i vrši komunikaciju sa IFOAM-om, EU i FAO kancelarijom za organsku poljoprivredu. U Ministarstvu jedan službenik obavlja poslove iz oblasti organske poljoprivrede.

Nadzor nad primjenom Zakona o organskoj poljoprivredi i propisa donijetih na osnovu njega vrši poljoprivredna inspekcija.

U 2005. godini uz podršku MPŠV formirano je nacionalno certifikaciono tijelo "Monteorganica". U formiranju i osposobljavanju ovog certifikacionog tijela bili su uključeni eksperti međunarodno priznatih certifikacionih agencija.

U skladu sa Zakonom o organskoj poljoprivredi (Sl. list RCG br 49/04) i Pravilnikom o bližim uslovima koje treba da ispunjava lice za vršenje kontrole organske poljoprivrede (Sl. list RCG br. 36/05) ovlašćeno je jedno pravno lice (nacionalno certifikaciono tijelo) za vršenje poslova utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrole primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanja certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede.

Prema Uputstvu o postupku izdavanja saglasnosti za angažovanje inostranog pravnog lica za kontrolu i certifikaciju proizvoda organske poljoprivrede (Sl. list RCG br. 82/05 i 26/07) izdata je saglasnost za dva inostrana pravna lica za vršenje poslova utvrđivanja ispunjenosti uslova za zasnivanje organske poljoprivrede, kontrole primjene metoda organske poljoprivrede i izdavanja certifikata za proizvode dobijene metodama organske poljoprivrede.

U okviru mjera ruralnog razvoja, iz Agrobudžeta se opredjeljuju sredstva za razvoj organske poljoprivrede.

Specifična politika kvaliteta

Za politiku kvaliteta u EU ključne su dvije regulative: Regulativa (Celex32006R0509) o poljoprivrednim proizvodima kao garantovano tradicionalnim specijalitetima i Regulativa (Celex 32006R0510) o zaštiti geografskih oznaka i oznaka porijekla poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Zakonom o oznakama geografskog porijekla (Sl. list SCG br. 20/06) uređuje se način sticanja i pravna zaštita oznaka geografskog porijekla, koji je u velikoj mjeri harmonizovan sa zakonodavstvom EU na tom području.

Oznake geografskog porijekla, prema ovom zakonu, upotrebljavaju se za obilježavanje prirodnih, poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga. Zakon definiše pojmove ime porijekla i geografske oznake.

Postupak sticanja pravne zaštite oznaka geografskog porijekla sprovodi se kod Zavoda za intelektualnu svojinu CG. Do sada su geografskom oznakom porijekla, osim crnogorskih vina i alkoholnih pića, zaštićeni njeguški suhomesnati proizvodi.

U Agrobudžetu se opredjeljuju sredstva za podršku proizvođačima u postupku sticanja i pravne zaštite oznaka geografskog porijekla.

Mreža poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka - FADN (Farm Accountancy Data network)

Regulativa (Celex31965R0079) definiše pravila za uspostavljanje mreže za prikupljanje knjigovodstvenih podataka o poslovanju i prihodima poljoprivrednih gazdinstava.

Osnovni cilj FADN-a je da prikupi knjigovodstvene podatke sa farmi radi cjelovitog sagledavanja strukturnih i ekonomskih pokazatelja u poljoprivredi države članice. Članice EU mora da formiraju nacionalne Odbore, koji su odgovorni za izbor domaćinstava sa kojih su sakupljeni podaci.

Radi primjene jedinstvene legislative Evropske unije za FADN, mora se uspostaviti administrativna struktura za funkcionisanje FADN-a (Nacionalni komitet za mrežu podataka i Agencija za veze).

Prve aktivnosti na pripremi uvođenja FADN-a u Crnoj Gori sprovode se preko USDA projekta čija je realizacija otpočela 2007. godine i čiji je cilj da odabrani farmeri budu obučeni za praćenje inputa i autputa na svojim farmama i osposobljen za praćenje relevantnih tržišnih informacija sve u cilju unapređivanja poslovanja na svojim gazdinstvima.

3.11.4.2. Kratkoročni prioriteti

Organska poljoprivreda

Budući da Regulativa (Celex 32007R0834) o organskoj proizvodnji i označavanju organskih proizvoda, kojom se ukida Regulativa (Celex 31991R2092), stupa na snagu 1. januara 2009. godine, pristupiće se 2009. godini postepenom usaglašavanje sa odredbama navedene Regulative kroz izmjene i dopune Zakona o organskoj poljoprivredi.

Zapošljavanjem jednog službenika 2008. godini, nastaviće se jačanje administrativnih kapaciteta MPŠV.

Specifična politika kvaliteta

Prioriteti u toku 2008. godine su sljedeći:

Ocjena usaglašenosti Zakona o oznakama geografskog porijekla sa pravnim poretkom EU, u dijelu koji se odnosi na poljoprivredne proizvode
Definisanje nadležnosti, odnosno uloge MPŠV u postupku sticanja i zaštite oznaka posebnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, kako su defisani u Regulativama (Celex 32006R0509 i Celex 32006R0510)
Jačanje administrativnih kapaciteta, uključujući obuku zaposlenih MPŠV, u cilju stvaranja uslova za uspostavljanje sistema za provjeru opravdanosti zahtjeva za zaštitu geografskih oznaka i oznaka porijekla.

Prioriteti u toku 2009. godine su sljedeći:

Obuka i ovlaštenje tijela za certifikaciju posebnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, kako je defisano u Regulativama (Celex 32006R0509 i Celex 32006R0510)
Donošenje Programa podrške poljoprivrednim proizvođačima u sprovođenju procedure zaštite oznaka geografskog porijekla za poljoprivredne i prehrambene proizvode;
Izrada nacionalne liste proizvoda sa zaštićenim oznakama geografskog porijekla i promocija tih prozvoda.

Mreža poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka - FADN (Farm Accountancy Data network)

Zakonski osnov za uvođenje FADN sistema biće definisan Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju (u prvoj polovini 2008) i podzakonskim propisom koji će iz njega proisteći.
2008. i 2009 godini planirane su pripremne aktivnosti u uvođenju FADN-a u smislu pripreme osoblja stručnih službi i razmatranja organizacionih i metodoloških mogućnosti (pripreme obrazaca, uputstava za prikupljanje podataka, seminari, radionice, propagadni materijali radi približavanja FADN-a farmerima, obuka osoblja za prikupljanje podataka), kao i pripreme na izradi pravilnika o uspostavljanju FADN-a, koji će biti izrađen na osnovu Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju. 2009. godine planirana je dalja razrada ovih rješenja i donošenje pravilnika o uspostavljanju sastava računovodstvenih podataka u poljoprivredi i primjena prvih istraživanja u skladu sa FADN metodologijom.

3.11.4.3. Srednjoročni prioriteti

Državna pomoć

Crna Gora će u potpunosti prilagoditi zakonodavstvo na ovom području do pristupa EU.

Organska poljoprivreda

Planira se potpuno usklađivanje Zakona i podzakonskih akata sa EU propisima u području organske poljoprivrede. Trenutno nije moguće procijeniti koji će sve pravilnici biti usaglašeni. Administrativni kapaciteti biće ojačani zapošljavanjem jednog službenika.

Politika kvaliteta

Planira se potpuno usklađivanje propisa sa propisima EU u području politike kvaliteta.

FADN

Razvoj sistema FADN i njegova implementacija biće razrađen u okviru posebnog projekta Svjetske banke. Cilj je da sistem FADN potpuno bude usaglašen sa zahtjevima EU prije pristupanja. To podrazumijeva i postavljanje uzorka farmi na bazi rezultata popisa poljoprivrede.

3.11.5. Plan zapošljavanja

Ispunjavanje obaveza predviđenih u prethodnim poglavljima zahtjeva neminovno jačanje administrativnih kapaciteta Ministarstva, prema sljedećem planu:

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010	2011	2012
1. Direktna plaćanja i tržišne intervencije	Planirana		2	1	1	1	0
2. Ruralni razvoj	Planirana		3	2	1	1	2
3. Agencija i horizontalne mjere	Planirana		5	8	12	8	5
4. Podrška procesu prilagođavanja	Planirana		2	4	4	4	4
Ukupno Ministarstvo – sektor poljoprivrede (kumulativni broj zaposlenih)	Postojeća	51	63	78	96	110	121

Obrazloženje za postojeći broj zaposlenih:
Sektor poljoprivrede (koordinator: pomoćnik ministra za poljoprivredu) ima dva odsjeka, Odsjek za poljoprivredu i Odsjek za inspekcijski nadzor.
Odsjek za poljoprivredu obavlja dužnosti kroz šest specijalizovanih kancelarija: stočarstvo, 1 izvršilac; voćarstvo i vinogradarstvo, 1 izvršilac; ratarstvo i povrtlarstvo, 1 izvršilac; organska poljoprivreda i agroindustrija, 1 izvršilac; međunarodna saradnja, 1 izvršilac; ribarstvo i pčelarstvo, 1 izvršilac
Odsjek za inspekcijski nadzor (rukovodilac: Glavni inspektor) kroz tri jedinice: kontrola na granici (15 zaposlenih); unutrašnja kontrola (9 zaposlenih); inspektori ribarstva (3 zaposlena)
Van sektora postoje dvije službe od zajedničkog interesa za sve sektore Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i to: Odjeljenje za ekonomske poslove: (rukovodilac odjeljenja plus 5 zaposlenih); Služba opštih poslova (rukovodilac službe plus 7 zaposlenih); tri savjetnika ministra (za ekonomiju pravo i veterinu).
Dakle 51 radnik ovog ministarstva je uključen u proces izvršavanja obaveza za oblast poljoprivrede u 2007. godini, pored ministra i sekretara Ministarstva.
Napomena:
Priprema IPARD programa, uspostavljanje funkcija Agencije za plaćanje, uspostavljanje Integrisanog informacionog sistema, zatim realizacija ostalih prioritetnih zadataka u procesu pristupanja EU, naglasak stavljaju na jačanje kapaciteta samog Ministarstva i tijela koja su u njegovoj nadležnosti (uprave, inspekcijska služba i sl.).

Međutim, za uspješnu implementaciju agrarne politike, usklađene sa principima CAP, i jačanje ukupnih apsorpcijskih kapaciteta poljoprivrede, potrebno je jačati i druge institucije u poljoprivredi, a prvenstveno: stručne službe (savjetodavna i selekcijska), laboratorijske kapacitete i jedinicu za ekonomske analize Biotehničkog instituta, kao i drugih organizacija i institucija, koje direktno ili indirektno doprinose realizaciji agrarne politike (proizvođačke organizacije i udruženja, Zadružni savez i dr). Neophodno je raditi na decentralizaciji i jačanju administrativnih kapaciteta na lokalnom nivou.

3.11.6. Finansijske potrebe

(Miloni EUR)

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	Tržišna uređenja i direktna plaćanja	3,90	4,68	5,62	6,74	8,76
	Politika ruralnog razvoja	6,50	7,80	9,36	12,45	13,69
	Agencija za plaćanja i horizontalne mjere	0,20	0,60	1,20	1,44	2,02
	Podrška procesu prilagođavanja	1,80	2,16	2,59	3,11	3,73
Donatorska sredstva	Tržišna uređenja i direktna plaćanja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Politika ruralnog razvoja	0,45	1,00	6,00	6,00	6,00
	Agencija za plaćanja i horizontalne mjere	0,93	1,30	0,50	0,50	0,50
	Podrška procesu prilagođavanja	0,10	0,20	0,50	0,50	0,50
Kredit Svjet. banke	Tržišna uređenja i direktna plaćanja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Politika ruralnog razvoja	0,25	2,80	2,80	2,80	2,30
	Agencija za plaćanja i horizontalne mjere	0,25	0,70	0,70	0,70	0,70
	Podrška procesu prilagođavanja	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Napomena:
Prilagođavanje na području finansiranja poljoprivredne politike znači sprovođenje politike definisane Strategijom, koja je sve više harmonizovana sa CAP EU. Istovremeno, potrebno je povećavati domaći budžet u susret budućem kofinansiranju i osposobljavati potencijalne korisnike za korišćenje EU fondova. Prema dosadašnjim iskustvima, podizanje agrobudžeta jedan je od najvažnijih elemenata u oblasti poljoprivrede.

3.12. BEZBJEDNOST HRANE, VETERINARSKA I FITOSANITARNA POLITIKA

3.12.1. BEZBJEDNOST HRANE

Pitanja iz oblasti bezbjednosti hrane definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII (POLITIKE SARADNJE), odnosno Članom 97 - Poljoprivreda i agroindustrijski sektor, Akcionim planom za realizaciju preporuka evropskog partnerstva i Akcionim planom za jačanje administrativnih kapaciteta za implementaciju Sporazuma za stabilizaciju i pridruživanje.

3.12.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Osnovni pravni akt u ovoj oblasti je Zakon o bezbjednosti hrane (Sl.list CG br.14/07). Zakon uređuje osnove i načela za obezbjeđenje visokog nivoa zaštite života i zdravlja ljudi, zaštite interesa potrošača i zahtjeve u oblasti proizvodnje i prometa bezbjedne hrane i hrane za životinje.

Ovaj zakon zasniva se na načelu pouzdanog, naučno utemeljenog i efikasnog sprovođenja postupaka u izboru i preduzimanju mjera u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje, primjerenih zahtjevima iz oblasti zaštite života i zdravlja ljudi, zdravlja i dobrobiti životinja, zdravlja bilja i zaštite životne sredine.

Primarni zadatak je integrisanje svih mjera i institucija, koji definišu ulogu države u bezbjednosti hrane. Utvrđene su nadležnosti državnih organa koji su odgovorni za pojedina pitanja bezbjednosti hrane – Ministarstvo poljorivrede šumarstva i vodoprivrede (Veterinarska uprava i Fitosanitarna uprava) i Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja (Sektor zdravstvene zaštite). Zakon je usklađen sa Regulativom (Celex 32002R0178) koja definiše principe, uslove i procedure u oblasti bezbjednosti hrane. Zakonom su preuzete generalne odredbe iz većeg broja EU propisa (Celex 32005R0183, 32004R0852, 32004R0853, 32004R0854, 32004R0882, 31998L0083). Zakonom je predviđeno osnivanje **Nacionalnog savjeta za procjenu bezbjednosti hrane** kao nezavisnog tijela koje osniva Vlada Crne Gore radi kontinuiranog praćenja i procjene bezbjednosti hrane ili hrane za životinje. Članovi Savjeta se imenuju iz reda istaknutih javnih, naučnih i stručnih radnika iz oblasti bezbjednost hrane ili hrane za životinje. **Procjenu rizika vrši Nacionalni Savjet, a upravljanje rizikom vrše nadležni organi sprovođenjem upravnih mjera i radnji.**

Zakonom je stvorena osnova za donošenje niza podzakonskih akata, kojima će se postići visok nivo usaglašenosti propisa iz oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje.

Institucionalni okvir

Poslove državne uprave u oblasti bezbjednosti hrane i hrane za životinje vrše: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (Fitosanitarna uprava), Veterinarska uprava i Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja (Sektor zdravstvene zaštite),.

Ministarstvo poljoprivrede predlaže politiku i donosi propise u oblasti bezbjednosti hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje, hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane i hrane za životinje i sarađuje sa međunarodnim organizacijama i nadležnim organima drugih država u oblasti bezbjednosti hrane.

Fiosanitarna uprava će vršiti upravne i sa njima povezane stručne poslove i inspekcijski nadzor u oblasti bezbjednosti hrane biljnog porijekla na nivou primarne proizvodnje.

Veterinarska uprava vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove i inspekcijski nadzor u oblasti bezbjednosti hrane životinjskog porijekla, kombinovane hrane i hrane za životinje u proizvodnji, međunarodnom prometu, prometu na veliko, prometu na malo, mesa, riba i drugih proizvoda akvakulture.

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja predlaže politiku, donosi propise i vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove i inspekcijski nadzor u oblasti bezbjednosti hrane biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovane i ostale hrane u proizvodnji, međunarodnom prometu, prometu na veliko, prometu na malo, kao i pojedinačno deklarisane upakovane hrane životinjskog porijekla i kombinovane hrane u prometu na malo.

U Crnoj Gori postoje tri laboratorije koje se bave ispitivanjem hrane i hrane za životinje i sve tri su

locirane u Podgorici:

1. Institut za javno zdravlje Crne Gore – ovlašćen da vrši ispitivanja kompletne zdravstvene ispravnosti hrane uključujući i prisustvo rezidua (antibiotici, hormoni, teški metali, pesticidi, mikotoksini). Laboratorije instituta su u završnoj fazi akreditovanja po standardu ISO/EC 17025. U dijelu hemijskih i mikrobioloških ispitivanja hrane obuhvaćena je većina parametara predviđenih važećim podzakonskim propisima. Laboratorija za sanitarnu hemiju učestvuje u međulaboratorijskim ispitivanjima koje organizuje Farmaceutski Fakultet Univerziteta u Beogradu. U laboratorijama se ispituju uzorci koje nam dostavljaju nadležni inspekcijski organi.

2. Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore (CETI) – ovlašćen da vrši kontolu kvaliteta hrane u proizvodnji, trgovini, kao i za izdavanje sertifikata za nove proizvode koji su namjenjeni tržištu i toksikološka ispitivanja na zahtjev nadležnih inspekcijskih organa: pesticidi, PCBs, PAHs, dioksini i furani, vitamini, mikotoksini, antibiotici, hormoni, radioaktivnost. CETI ima CERTIFICAT ISO 9001:2000 (No 12 100 23651 TMS) od sertifikacionog tijela TUV Management Service GmbH, TUV SUD Gruppe , Munchen -Germany. CETI ima akreditaciju ISO /IEC 17025 Standard od crnogorskog akredaticionog tijela: uzorkovanje i analiza morske vode i otpadnih voda, sedimenata, opasnih materija u vodi i zemljištu, analiza teških metala u vodi, hrani i ribi, analiza kvaliteta i zdravstvene ispravnosti ribe, prisustvo hloramfenikola u mlijeku, nitrofurana, malahit zelenog i nitromidazola u mesu. Radiološka kontrola životne sredine vazduha, zemljišta, vode, hrane i hrane za životinje, gama spektometrijske analize, dozimetrijske kontrole,

3. Specijalistička veterinarska laboratorija SVL– ovlašćena za analize mikrobiološke ispravnosti hrane životinjskog porijekla, hrane za životinje, za laboratorijska ispitivanja prisustva proteina porijeklom od preživara u proizvodima životinjskog porijekla u skladu sa Naredbom o preduzimanjem mjera za sprečavanje unošenja zarazne bolesti životinja spongioformen encefalopatije goveda (BSE) u Republiku Crnu Goru („Službeni list RCG“ broj 23/2005. U toku 2007 SVL je učestvovala u interlaboratorijskim komparativnim testovima za mlijeko (mikrobiološka ispravnost), za brucelozu i ELB (krvni serumi) sa veoma dobrim rezultatima sa Veterinarskim Instituta Kraljevo /Srbija/. Istovremeno, SVL je ovlašćena za laboratorijsku dijagnostiku bolesti životinja. SVL je u procesu pripreme za akreditaciju ISO/IEC 17025. Završetak akreditacijskog postupka se očekuje u toku 2008. godine.

U okviru TAIEX programa državni službenici su učestvovali na većem broju broju obuka i seminara iz ove oblasti sa ciljem upoznavanja sa EU legislativom radi postepenog prenošenja u nacionalnu legislativu.

3.12.1.2. Kratkoročni prioriteti

U 2008. i 2009. godini planirano je prenošenje niza propisa EU iz područja bezbjednosti hrane iz tzv. "higijenskog paketa". Važno je izvršiti procjenu postojećeg stanja u pogledu objekata i načina proizvodnje, tehničkih i higijenskih zahtjeva za proizvodnju hrane, sa posebnim osvrtom na objekte koji proizvode hranu upotrebom tradicionalnih metoda, objekata manjeg kapaciteta i u posebnim geografskim područjima kako bi se utvrdile slabe tačke i odredile mjere u cilju ispunjena zahtjeva EU.

U Crnoj Gori je raširena direktna prodaja (na pijacama, manjim maloprodajnim ili turističkim objektima) proizvoda životinjskog porijekla proizvedenih u domaćinstvima – meki i polutvrdi sirevi, kajmak, med, jaja i dr., a ne postoji cijelovit popis ovih domaćinstava, i neophodno je preduzeti radnje za uspostavljanje registra ovih domaćinstava. Već postojeća elektronska baza registrovanih goveda/domaćinstava u Veterinarskoj upravi predstavlja dobar osnov za prikupljanje i sistematizaciju neophodnih podataka.

Neophodno je izvršiti uporednu analizu nacionalnog zakonodavstva sa Regulativom (Celex 32004R0882) u cilju potpunog usaglašavanja u dijelu zvaničnih kontrola, kao i pripremiti uslove za donošenje i sprovođenje Pravilnika o upravljanju nus proizvodima životinjskog porijekla u skladu sa Regulativom (Celex 32002R1774).

Zakonodavstvo

Neophodno je izvršiti analizu postojećeg nacionalnog zakonodavstva (korespodentne tabele) u cilju provjere usaglašenosti se Acquis-om.

Propisom Vlade Crne Gore izvršiće se podjela nadležnosti i razvrstavanje kombinovane hrane u cilju eliminisanja preklapanja nadležnosti između veterinarske i sanitarne inspekcije

U susret ispunjavanju zahtjeva propisanih Zakonom o bezbjednosti hrane i Pravilnikom o higijeni i tehničkim uslovima u pogonima za proizvodnju namirnica životinjskog porijekla (prva polovina 2008) izraditi analizu postojećeg stanja u cilju izrade Programa za praćenje objekata za hranu i dinamičke tabele praćenja aktivnosti subjekata u poslovanju sa hranom i hranom za životinje (prema djelatnosti). U sklopu sprovođenja ovog programa neophodno je da se subjekti u poslovanju sa hranom i hranom za životinje informišu o novim zahtjevima, podstiču na proces ispunjavanja zahtjeva, kako bi blagovremeno obavili pripreme i uskladili svoje poslovanje do datuma pristupanja EU. Ovo podrazumijeva praćenje ostvarenih napredaka od strane nadležnih organa, posebno u oblastima: uvođenja HACCP, DHP, DPP, uvođenja dokumenata, sledljivost, obilježavanje proizvoda novim oznakama kao i kategorizaciju objekata kroz procjenu ispunjenosti uslova i izradu programa za evidenciju subjekata u poslovanju hranom.

Pravilnik o higijeni i tehničkim uslovima u pogonima za proizvodnju hrane na tradicionalni način manjeg kapaciteta zahtjeva neposrednu komunikaciju sa EK o predviđenim odstupanjima i na taj način definisati mogućnost dozvoljenih odstupanja od Acquis-a u ovoj oblasti.

Zakon o bezbjednosti hrane odgovornost u poslovanju s hranom prenosi na subjekte u poslovanju s hranom i hranom za životinje, što uslovljava novi način vršenja kontrole. Posebnu pažnju zahtjeva usklađivanje sistema kontrole gajenja školjki (u skladu sa Strategijom razvoja ribarstva) kao i finansijske potrebe u dijelu monitoringa planktona, biotoksina i teških metala i dr.

Iz nadležnosti Ministarstva poljoprivrede planira se i donošenje:

- Pravilnik o mjerama koje se sprovode prilikom uvoza hrane za ličnu potrošnju
- Pravilnik o higijeni i tehničkim uslovima u pogonima za proizvodnju namirnica životinjskog porijekla
- Pravilnik o higijeni i tehničkim uslovima u pogonima za proizvodnju na tradicionalni način manjeg kapaciteta
- Pravilnik o zahtjevima na nivou primarne proizvodnje
- Pravilnik o veterinarskoj kontroli hrane životinjskog porijekla
- Pravilnik o kontroli i monitoringu salmonele
- Pravilnik o monitoringuzoonoza
- Pravilnik o TSE
- Pravilnik o parazitima u ribama, biotoksini, Ca u MOM-u
- Pravilnik o načinu vršenja granične kontrole pošiljki živih životinja iz uvoza
- Pravilnik o načinu vršenja granične kontrole pošiljki proizvoda živ. porekla iz uvoza
- Pravilnik o načinu vršenja granične kontrole pošiljki hrane za životinje iz uvoza
- Pravilnik o smanjenoj učestalosti pregleda pošiljaka iz uvoza
- Pravilnik o načinu veterinarskih pregleda u slobodnim zonama
- Pravilnik o vet. uslovima koje moraju ispunjavati pošiljke u slobodnim zonama
- Pravilnik BIP-s; Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati objekti za uzgoj i držanje životinja koje služe za proizvodnju hrane i uslovi za zaštitu životinja na farmama
- Pravilnik o modelu i načinu izdavanja veterinarskih sertifikata za životinje i proizvode životinjskog porijekla
- Pravilnik o zdravstvenom stanju životinja koje se koriste za proizvodnju hrane životinjskog porijekla za ishranu ljudi
- Pravilnik o MRL vet lekova u hrani životinjskog porijekla
- Pravilnik o zdravstvenim i drugim zahtjevima za ostalu hranu životinjskog porijekla –crijeva, topljena mast, krv...
- Pravilnik o mikrobiološkim kriterijumima za hranu životinjskog porijekla
- Priprema programa kontrole i monitoringa rezidua pesticida, teških metala, mikrobioloških zagađivača i dr. u hrani životinjskog porijekla
- Program za evidenciju subjekata u poslovanju hranom životinjskog porijekla.

Iz nadležnosti Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja planira se izrada i donošenje sljedećih podzakonskih akata:

- Propis o higijeni i tehničkim uslovima za hranu biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovane hrane i ostale hrane

Propis o načinu vršenja pregleda hrane biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovane hrane i ostale hrane

Priprema programa kontrole i monitoringa rezidua pesticida, teških metala, mikrobioloških zagađivača, aditiva i dr. u hrani biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovanoj hrani i ostaloj hrani

Izrada programa za evidenciju subjekata u poslovanju hranom biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovanoj hrani i ostaloj hrani

Propis o mikrobiološkim kriterijumima za hranu.

Institucije

U Ministarstvu zdravlja rada i socijalnog staranja – Sektoru zdravstvene zaštite potrebno je organizovati posebnu jedinicu – Odjeljenje za bezbjednost hrane i predvidjeti ljudske resurse, u skladu sa obavezama iz Zakona o bezbjednosti hrane.

Neophodno je predvidjeti tehničko opremanje i informacionu podršku za rad sanitarnih inspektora, dalje usavršavanje i osposobljavanje inspektora i stručnog osoblja za preuzimanje i implementaciju EU legislative putem treninga, radionica i studijskih putovanja.

Za olakšan i ujednačen rad inspektora izraditi priručnike ili uputstava, nastaviti obuku inspektora za kontrolu HACCP procedura, Dobre proizvođačke i Dobre higijenske prakse i primjenu SSOP procedura.

U Veterinarskoj upravi, u Sektoru za veterinarstvo neophodno je formirati organizacione jedinice u skladu sa kratkoročnim prioritetima navedenim u poglavlju 3.12.2 Veterinarska politika.

Neophodno je dalje tehničko opremanje i informacionu podršku za rad veterinarskih inspektora, dalje usavršavanje i osposobljavanje inspektora i stručnog osoblja za preuzimanje i implementaciju EU legislative putem treninga, radionica i studijskih putovanja.

U budućoj Fitosanitarnoj upravi, neophodno je formirati organizacione jedinice u skladu sa kratkoročnim prioritetima navedenim u poglavlju 3.12.3 Fitosanitarna politika.

U dijelu obrazovanja i usavršavanja nastaviti stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika Veterinarske uprave, kao i nastaviti obuku veterinarskih inspektora za kontrolu HACCP-a, i sprovođenje unutrašnjih i graničnih kontrola.

Jačanje kapaciteta laboratorija uključujući akreditacju, opremanje i usavršavanje laboratorijskog osoblja.

Opremanje i osposobljavanje laboratorije za kontrolu TSE, pripreme i donošenje odluka o broju i opremanju graničnih veterinarskih prelaza (BIP-s) i donošenje uputstava za vršioce kontrole.

3.12.1.3. Srednjoročni prioriteti

Uraditi preliminarnu evaluaciju efikasnosti organizacije sistema bezbjednosti hrane sa ciljem utvrđivanja eventualnih slabosti sistema i predlaganja mjera za njihovo neutralisanje.

Zakonodavstvo

Neophodno je izvršiti uporednu analizu Odluke o visini naknade za izvršene veterinarsko sanitarne preglede u prometu preko granice Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 50/05) i Odluke o iznosu naknade za izvršene veterinarsko sanitarne preglede u unutrašnjem prometu (Sl. list RCG br. 55/07) sa Regulativom (Celex 32004R0882), a u cilju potpunog usaglašavanja sa zahtjevima ove regulative u dijelu visine naknada za izvršene zvanične kontrole.

Donošenje plana za upravljanje kriznim situacijama u oblasti bezbjednosti hrane.

Nastaviti implementaciju donijetih propisa kao i izradu novih u cilju pune usaglašenosti sa legislativom EU:

Pravilnik o unutrašnjim kontrolama

Pravilnik o enzimima, mikroorganizmima u hrani za životinje

Pravilnik o standardima za stavljanje u promet jaja

Pravilnik o zdravstvenim i drugim zahtjevima za ostalu hranu životinjskog porijekla – creva, topljena mast, krv...

Pravilnik o nedozvoljenim materijama u hrani za životinje
Pravilnik o higijeni hrane za životinje
Pravilnik o dozvoljenim aditivima u stočnoj hrani
Pravilnik o proizvodima koji se koriste u ishrani životinja
Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet mješane hrane za životinje
Propis o zabrani upotrebe tireostatika, hormona,....
Pravilnik o uslovima za stavljanje u promet mješane hrane za životinje.

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja planira nastavak usklađivanja zakonodavstva:
Propis o dozvoljenim količinama metala, metaloida, ostataka pesticida, veterinarskih ljekova, mikotoksina i drugih supstanci štetnih za zdravlje ljudi u hrani
Propis o bližim zahtjevima koje treba da ispunjava voda za piće, stona voda i prirodna mineralna voda
Propis o načinu uzimanja uzorka i metode za obavljanje analiza voda
Propis o brzo smrznutoj hrani
Propis o novoj hrani
Propis o hrani podvrgnutoj jonizujućem zračenju
Propis o bližim zahtjevima za deklaraciju, označavanje, prezentaciju i reklamiranje
Propis o zahtjevima za ambalažu, materijale i predmete koji dolaze u kontakt sa hranom
Propis o dijetetskoj hrani
Propis o zahtjevima koje treba da ispunjavaju aditivi u pogledu bezbjednosti i upotrebe i maksimalno dozvoljenim količinama
Propis o dozvoljenoj koncentraciji radionukleida u hrani
Propis o zahtjevima za bezbjednost dodataka ishrani (suplementi)

Planira se završiti evidencija svih postojećih subjekata koji posluju sa hranom.

Institucije

Nastaviće se jačanje administativnih struktura i poboljšanje međusobne koordinacije radi unapređenja bezbjednosti hrane u cijelom prehrambenom lancu, jačanje administrativnih kapaciteta za sprovođenje usklađivanja zakonodavstva, neophodno je dodatno opremanje inspekcija, laboratorija, kao i dalje usavršavanje i osposobljavanje inspektora, stručnog osoblja, osoblja laboratorija za implementaciju propisa putem treninga, radionica i studijskih putovanja.

Radi brže razmjene podataka i informacija neophodno je uvođenje informacionog programa kako bi se umrežile sve službe u sistemu bezbjednosti hrane, osposobljavanje inspektora za primjenu programa radi sveobuhvatnog praćenja u lancu bezbjednosti hrane.

3.12.1.4. Plan zapošljavanja

Napomena:
Broj zaposlenih u oblasti bezbjednosti hrane podrazumjeva:
- Potrebe Fitosanitarne uprave za zapošljavanjem date u Tabeli 1. Poglavlje 3.12.4.
- Potrebe Veterinarske uprave za zapošljavanjem date u Tabeli 1. Poglavlje 3.12.2.7.
- Potrebe Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Sektor za zdravstvenu zaštitu, za zapošljavanjem i finansijskim sredstvima date su u tabeli 1 i 2 poglavlja 3.28.2.

3.12.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva *					
Strana podrška		~1.5 mil € (IPA 2008)			

* Finansijske potrebe:
Fitosanitarne uprave date u Tabeli 1. Poglavlje 3.12.4.
Veterinarske uprave date u Tabeli 1. Poglavlje 3.12.2.7.
Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Sektor za zdravstvenu zaštitu date su u tabeli 1 i 2 poglavlja 3.28.2.

3.12.2. VETERINARSKA POLITIKA

Pitanja iz oblasti veterinarske politike definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII (POLITIKE SARADNJE), odnosno Članom 97 - Poljoprivreda i agroindustrijski sektor, Akcionim planom za realizaciju preporuka Evropskog partnerstva i Akcionim planom za jačanje administrativnih kapaciteta za implementaciju Sporazuma za stabilizaciju i pridruživanje.

3.12.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o veterinarstvu je osnovni veterinarski propis u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 11/ 2004 i 27/07), kojim se uređuju: zarazne bolesti životinja, sprječavanje pojave, suzbijanje i iskorjenjivanje zaraznih bolesti životinja; preventivne veterinarske mjere; obavezan obim zdravstvene zaštite životinja; zaštita dobrobiti životinja; finansiranje zdravstvene zaštite životinja; organizovanje pravnih lica za obavljanje veterinarske djelatnosti; obezbjeđivanje vršenja poslova od javnog interesa, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje veterinarske djelatnosti.

U prvoj polovini 2007. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama zakona o veterinarstvu (Sl. list RCG br. 27/2007), u cilju daljeg usklađivanja legislative sa zahtjevima STO i dijelom EU.

Zakonom o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG br. 48/07) stvoren je pravni okvir za identifikaciju i registraciju gazdinstava i životinja, čime se doprinosi:

- stvaranju povoljnijih uslova za nesmetanu unutrašnju i međunarodnu razmjenu životinja i proizvoda životinjskog porijekla u veterinarskom pogledu
- poboljšanju kontrole, suzbijanja i iskorjenjivanja bolesti životinja
- poboljšanju monitoringa i efektivnosti veterinarskih pregleda/kontrola u unutašnjem i međunarodnom prometu
- poboljšanju praćenja životinja i gazdinstava u odnosu na mjere za epizootiološki nadzor (Operativni program) i monitoring rezidua
- poboljšanju kontrole dobrobiti životinja
- poboljšanju sprovođenja programa za podsticanje i razvoj poljoprivrede
- obezbjeđivanju baze podataka za obilježavanje goveđeg mesa i mesa drugih vrsta životinja kao i proizvoda od mesa.

Zakon o identifikaciji i registraciji životinja usklađen je sa relevantnim pravnim propisima EU: Regulativama 32000R1760, 32004R0021, 32004R0911, 32003R1082, Direktivama 31992L0102, 31996L0093 i Odlukom 32001D0672.

Zakon o identifikaciji i registraciji životinja je velikim dijelom harmonizovan sa EU propisima (urađena tabela usklađenosti) i prilagođen lokalnim uslovima uzgajanja životinja (odstupanje od roka za identifikaciju novorođenih teladi koji je propisan legislativom EU, elektronsko obilježavanje).

Zakonom je stvorena osnova za donošenje niza podzakonskih akata, sa kojima će se u potpunosti uskladiti oblast identifikacije i registracije pojedinih vrsta životinja i obilježavanja goveđeg mesa.

Zakon o zaštiti dobrobiti životinja (u skupštinskoj proceduri) uređuje prava, obaveze i odgovornosti fizičkih i pravnih lica za zaštitu dobrobiti životinja u pogledu zaštite životinja od mučenja, pri držanju i uzgoju, usmrćivanju i klanju, pri obavljanju zahvata na životinjama, prevozu i vršenju eksperimenata, pravila postupanja sa životinjama, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu dobrobiti.

Zakonom su date generalne odredbe za implementaciju niza propisa EU u podzakonska akta kojim će se u potpunosti uskladiti ova oblast sa zakonodavstvom EU o zaštiti životinja.

Najvažnija podzakonska akta donijeta od strane nadležnog ministarstva tokom 2005, 2006. i 2007. godine su:

- Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati veterinarske ambulante, veterinarske ambulante za kućne ljubimce, veterinarske klinike, specijalističke veterinarske laboratorije i Nacionalni veterinarski institut za obavljenje veterinarske djelatnosti (Sl. list RCG br. 73/05)
- Odluka o visini naknade za izvršene veterinarsko sanitarne preglede u prometu preko granice Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 50/05)
- Pravilnik o obliku, sadržaju i postupku upisa u registar pravnih lica za obavljanje veterinarske djelatnosti (Sl. list RCG br 73/05)

Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje potvrde za pošiljke životinja, namirnica, sirovina, proizvoda, hrane za životinje i otpadaka životinjskog porijekla, veterinarsko-sanitarnim uslovima koje mora ispunjavati pošiljka, mjesto i prevozno sredstvo prilikom utovara, pretovara i istovara u unutrašnjem i međunarodnom prometu (Sl. list RCG br. 13/06)
Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, sadržaju i obrascu uvjerenja o zdravstvenom stanju životinja (Sl. list RCG br.13/06)
Pravilnik o monitoringu rezidua u životinjama, namirnicama životinjskog porijekla i hrani za životinje (Sl. list RCG br. 46/06)
Pravilnik o maksimalno dozvoljenim koncentracijama rezidua farmakološki aktivnih supstanci veterinarskih lijekova u namirnicama životinjskog porijekla (Sl. list RCG br. 51/07)
Odluka o iznosu naknade za izvršene veterinarsko sanitarne preglede u unutrašnjem prometu (Sl. list RCG br. 55/07)
Pravilnik o načinu identifikacije i registracije goveda i vođenja registra i elektronske baze podataka (Sl. list RCG br. 58/07)
Pravilnik o obrascima računa za izvršene veterinarsko sanitarne preglede i obrascu mjesečnog obračuna naknada za izvršene veterinarske preglede (Sl. list RCG br. 59/07)
Pravilnik o mjerama za utvrđivanje, suzbijanje i iskorijenjivanje bjesnila kod životinja (Sl.list CG br. 17/07)
Pravilnik o klasifikaciji bolesti životinja, načinu prijavljivanja i obavještavanja o zaraznim bolestima životinja (Sl.list CG br. 5/08)
Operativni program zdravstvene zaštite životinja (donosi se svake godine i objavljuje u Službenom listu CG).

Institucionalni okvir

Ministarstvo nadležno za veterinarsku politiku je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede koje vrši nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Veterinarske uprave.

Veterinarska uprava je organ državne uprave koji vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove koji se odnose na: praćenje i sprječavanje pojave, otkrivanje, suzbijanje i iskorjenjivanje određenih zaraznih bolesti životinja; sprovođenje veterinarske preventive kod životinja, proizvoda životinjskog porijekla, sirovina, otpadaka; hrane životinjskog porijekla, hrane za životinje, sjemena za vještačko osjemenjivanje, jajnih ćelija i oplođenih jajnih ćelija u unutrašnjem prometu i prometu preko granice Crne Gore; sprovođenje obaveznog obima zdravstvene zaštite životinja; obezbjeđenje vršenja poslova od javnog interesa; utvrđivanje ispunjenosti veterinarsko-sanitarnih uslova za obavljanje veterinarske djelatnosti i davanje dozvola za obavljanje te djelatnosti; vršenje inspekcijskog nadzora u oblasti veterinarske djelatnosti; izradu analiza, programa i informacija koje služe kao stručna osnova za utvrđivanje i sprovođenje politike u veterinarstvu; izradu godišnjih programa monitoringa i prevencije pojedinih zaraznih bolesti životinja i zoonoza na teritoriji Crne Gore (bruceloze, enzootske leukoze goveda, tuberkuloze, mastitisa, antraksa, kuge živine i dr.); praćenje realizacije programa prevencije; vođenje jedinstvenog registra objekata koji podliježu veterinarsko- sanitarnoj kontroli; saradnju i koordinaciju sa međunarodnim veterinarskim organizacijama (OIE i sl.), ustanovama, privrednim subjektima i drugim institucijama u oblasti veterinarsta; kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Veterinarska uprava osnovana je krajem 2004. godine. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Veterinarske uprave utvrđena je unutrašnja organizacija i sistematizacija zaposlenih. U Veterinarskoj upravi ukupno je zaposleno 37 službenika i namještenika i to:

Odjeljenje veterinarstva – 6 doktora veterinarske medicine (DVM) i 3 namještenika (SSS);
Odjeljenje za inspekcijski nadzor – 20 veterinarskih inspektora (DVM) ;
Služba opštih poslova – 1 dipl. pravnik, 1 dipl. ekonomista i 6 namještenika (SSS).

Pored zaposlenih u Veterinarskoj upravi, u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede zaposlen je jedan veterinar (DVM) i u JU Specijalistička veterinarska laboratorija zaposleno je 7 doktora veterinarske medicine različitih specijalnosti i 9 laboratorijskih tehničara (SSS).

Tokom 2002-2005 realizovan je projekat "Tehnička pomoć jačanju veterinarske i fitosanitarne službe Crne Gore" (EUROPEAID/114720/D/SV/YU) finansiran od strane EU, a koji je realizovan preko

Evropske agencije za rekonstrukciju. U sklopu projekta je izvršeno jačanje institucionalnih kapaciteta u ovim oblastima – izgradnja i opremanje Specijalističke veterinarske laboratorije i obuka u dijelu kontrole zaraznih bolesti.

U okviru završenog projekta CARDS 2001 – Integrisano upravljanje granicama (IBM) 6 veterinarskih inspektora je prošlo osnovnu obuku čime su stvoreni preduslovi za olakšenje i ubrzanje prometa i poboljšanje saradnje državnih organa na graničnim prelazima.

Veterinarska uprava i Ministarstvo poljoprivrede su korisnici projekta CARDS 2005 - Development of the animal identification in Montenegro, a implementira se uz tehničku pomoć ADT Projekt/GFA Consulting Group. Projekat je započeo 13. marta 2006. i traje do 12. marta 2008. godine. Predviđena sredstva za implementaciju ovog projekta iznose 1,676 miliona €.

Izvršena je priprema projektnog zadatka za identifikaciju i registraciju malih preživara: FWC – Framework contract – Animal identification and registration I&R- phase II (od 01.11.- 01.12. 2007.) Cilj ovog projekta je podrška sistemu bezbjednosti hrane kroz podržavanje kontrole i uspostavljanje integrisanog sistema za obilježavanje životinja kao i primjene veterinarskog informacionog sistema prema EU standardima.

U okviru IPA 2008 predviđen je Projekat identifikacije i registracije malih preživara sa početkom u toku 2008 godine i trajanjem od 2 godine. Predviđena sredstva iz IPA u iznosu od oko 1 milion €.

U okviru TAIEX programa državni službenici su učestvovali na većem broju obuka i seminara iz različitih oblasti veterinarstva sa ciljem upoznavanja sa EU legislativom radi postepenog prenošenja u nacionalnu legislativu.

Realizovan je CLDP Projekat (Commercial Low Development Program) - Regionalna tehnička podrška zemljama članicama Pakta stabilnosti u cilju reduciranja barijera u trgovini i izradi mehanizama za internacionalnu i regionalnu trgovinu u oblastima: zdravlje životinja, bezbjednost hrane i zdravlje bilja.

3.12.2.2. Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti u oblasti veterinarstva vezani su za prioritete iz Akcionog plana za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva, Akcionog plana za jačanje administrativnih kapaciteta i odnose se na nastavak postepenog usklađivanja propisa, jačanje institucionalnog okvira i administrativnih kapaciteta, implementaciju propisa u praksi, unapređenju baze podataka za identifikaciju životinja i uvođenje informacionih sistema za veterinarski sektor.

Tokom 2008. i 2009. godine planirano je transponovanje niza propisa EU u crnogorske propise iz područja: zaštite zdravlja životinja vezano za određene zarazne bolesti životinja; dobrobiti životinja; prometa živih životinja i proizvoda životinjskog porijekla preko granice Crne Gore; hrane za životinje; bezbjednosti hrane tzv. "higijenskog paketa".

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, implementiraće se Zakon o veterinarstvu (uključujući proizvode od ribe) i ojačati veterinarske laboratorije i kontrola. Nastaviće se usklađivanje zakonodavstva sa acquis-em u oblasti veterine i usklađivanje sistema identifikacije životinja sa zahtjevima EU.

Permanentno, će se raditi na edukaciji farmera, subjekata u poslovanju s hranom i veterinarskih radnika u cilju upoznavanja sa zahtjevima EU.

Zakonodavstvo

U cilju daljeg usklađivanja crnogorske legislative iz drugih područja veterinarstva (uvođenje institucije zvaničnog veterinara, organizacija službe i drugo) planirana je izrada i donošenje novog Zakona o veterinarstvu, kojim bi se u potpunosti postigla usaglašenost sa Aquis-em u ovoj oblasti. U okviru ovoga potrebno je izvršiti uporednu analizu nacionalnog zakonodavstva sa Uredbom 32004R0882. Naime, u periodu nakon usvajanja Zakona o veterinarstvu 2004. godine, a u cilju postepenog usklađivanja crnogorskog zakonodavstva sa legislativom EU doneseni su ili su u proceduri usvajanja: Zakon o lijekovima (Sl. list RCG br. 80/ 2004), Zakon o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG br. 48/2007), Zakon o bezbjednosti hrane i Zakon o zaštiti dobrobiti životinja, koji su velikim dijelom bliže definisali pojedine odredbe važećeg Zakona o veterinarstvu, dok su pojedine odredbe iz Zakona o veterinarstvu prestale da važe.

U toku 2008. – 2009. godina planira se izrada sljedećih podzakonskih akata u oblasti zdravlja životinja:

Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje bruceloze životinja
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje tuberkuloze životinja
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje enzootske leukoze goveda
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje bjesnila životinja
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje klasične kuge svinja životinja
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje Newcastle bolesti živine
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje avijarne influence
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje salmoneloze živine
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje antraksa životinja
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje slinavke i šapa
Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje TSE.

U toku 2008. – 2009. godina planira se izrada sljedećih podzakonskih akata u oblasti identifikacije i registracije životinja:

Pravilnik o načinu identifikacije ovaca i koza.

U toku 2008. – 2009. godina planira se izrada sljedećih podzakonskih akata u oblasti zaštite dobrobiti životinja:

Pravilnik o zaštiti životinja pri klanju
Pravilnik o uslovima i načinu prevoza životinja
Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati objekti za uzgoj i držanje životinja koje služe za proizvodnju hrane i uslovi za zaštitu životinja na farmama.

Kako je zakonodavstvo EU u oblasti veterinarstva i bezbijednosti hrane vrlo obimno i stručno, kako su ljudski resursi Crne Gore nedovoljni, a mogućnost za povećanje broja diplomiranih veterinara ograničena, razmotriće se mogućnost najefikasnijeg načina za prenošenje i usvajanje legislative EU u nacionalno zakonodavstvo iz ove oblasti na način direktnog preuzimanja tekstova i postepene implementacije.

Institucije

U Veterinarskoj upravi, u Sektoru za veterinarstvo, neophodno je formirati organizacione jedinice za veterinarsko javno zdravlje (monitoring rezidua i zoonoza, registracija i odobravanje objekata, bezbjednost hrane, nus proizvodi životinjskog porijekla, unutrašnji i međunarodni promet), za zdravlje i dobrobit životinja (zdravstvena zaštita, dijagnostika, identifikacija i registracija), za upotrebu veterinarskih lijekova, hrane za životinje, unutrašnju i graničnu inspekciju. Veterinarska uprava će izvršiti svoju reorganizaciju kroz donošenje nove sistematizacije poslova i radnih zadataka radi funkcionalnijeg vršenja poslova iz svoje nadležnosti. To podrazumijeva povećanje broja zaposlenih, njihovu dodatnu obuku (stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika Veterinarske uprave) i uspostavljanje informacionih sistema, kao i dodatno opremanje.

Jačanje dijagnostičkih kapaciteta JU Specijalističke veterinarske laboratorije kroz dodatno laboratorijsko opremanje i obuku zaposlenih. Biće nastavljene aktivnosti na uvođenju ISO standarda 17025 za akreditaciju laboratorijskh ispitivanja, povezivanje Laboratorije sa nacionalnim veterinarskim laboratorijama drugih zemalja, kao i učešće laboratorije u uporednim međulaboratorijskim ispitivanjima.

3.12.2.3. Srednjoročni prioriteti

Prioritet u srednjoročnom periodu biće implementacija već donesenih zakonskih propisa, kao i nastavak usklađivanja sa Acquis-em u veterinarskom sektoru. Potrebno je postepeno prelaženja s postojećeg sistema sprovođenja mjera iz Operativnog programa zdravstvene zaštite životinja u izradu cjelovitih Programa po pojedinim zaraznim bolestima, radi definisanja zdravstvenog statusa stada, jata, odnosno države u pogledu određenih zaraznih bolesti životinja bitnih za Crnu Goru i EU.

Takođe, potrebno je uskladiti režim uvoza živih životinja i uvoza životinjskih proizvoda s međunarodnim sanitarnim i fitosanitarnim obavezama, kao i EU standardima. Potrebno je preispitivanje broja veterinarskih graničnih prelaza u cilju racionalizacije, tj. smanjenja broja graničnih

veterinarskih prelaza i njihovo opremanje u skladu sa standardima EU, kao i uspostavljanje elektronskog sistema prikupljanja, razmjene i obrade podataka - TRACES (praćenje i kontrola zaraznih bolesti, uslovi uvoza, karantin, praćenje prometa pošiljki životinja, hrane životinjskog porijekla i hrane za životinje koje ulaze na područje Crne Gore).

Zakonodavstvo

Zakonodavne mjere koje su predviđene kao srednjoročni prioriteti jesu dalji nastavak usklađivanja sa Acquis-em u veterinarskom sektoru. Potrebno je u potpunosti uskladiti sistem identifikacije životinja, zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, osavremenjivanje postrojenja u mesnoj i mljekarskoj industriji, kao i donijeti programe nadzora nad zaraznim bolestima životinja od posebne važnosti za Crnu Goru i EU.

U toku 2010. – 2012. godina planira se izrada sljedećih podzakonskih akata u oblasti zdravlja životinja:

- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje trihineloze
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje leptospiroze životinja
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje IBR/IPV-a
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje bolesti plavi jezik
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje infektivne anemije konja
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje afričke kuge svinja
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje kuge konja
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje zaraznih bolesti pčela
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje zaraznih bolesti riba
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje bolesti školjki
- Pravilnik o mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje vezikularne bolesti svinja
- Pravilnik o zdravstvenim zahtjevima za promet sjemena svinja.

U toku 2010–2012. godina u oblasti identifikacije i registracije životinja planira se donošenje Pravilnika o identifikaciji i registraciji svinja, kao i dodatnih podzakonskih akata u oblasti zaštite dobrobiti životinja (minimalni standardi za držanje pojedinih vrsta i kategorija životinja).

Institucije

Predviđa se dalje jačanje kapaciteta Veterinarske uprave u svrhu izvođenja upravnih zadataka koji proizilaze iz novih propisa na području: veterinarskog javnog zdravlja, zaštite zdravlja i dobrobiti životinja, hrane za životinje, otpadaka životinjskog porijekla, monitoringa rezidua i zoonoza i upotrebe lijekova u veterinarskoj medicini.

Nastaviće se obuka veterinarskih inspektora za sprovođenje inspekcijskih pregleda i kontrola u skladu sa inoviranom nacionalnom zakonskom regulativom i standardima EU kroz radionice, seminare i stručne posjete veterinarskim inspekcijskim organima zemalja EU. Izradiće se plan daljih aktivnosti na poboljšanju efikasnosti kontrola uvezenih pošiljki životinja, hrane životinjskog porijekla i hrane za životinje sa aspekta daljeg podizanja stepena obučenosti graničnih veterinarskih inspektora, a u vezi sa specifičnim zahtjevima prema vrstama pošiljki (obuka, izrada priručnika za standardne preglede i postupke kontrole) i jačanje tehničkih sposobnosti za uspostavljanje i funkcionisanje sistema TRACES.

Takođe, nastaviće se jačanje dijagnostičkih kapaciteta JU Specijalistička veterinarska laboratorija kroz usvajanje novih laboratorijskih metoda ispitivanja, dodatno laboratorijsko opremanje i obuku zaposlenih.

3.12.2.4. Zootehnika

3.12.2.4.1. Status

Zakon o mjerama za unapređivanje stočarstva donesen je u februaru 1992. (Sl. list RCG br. 4/92). Ovim zakonom definisane su mjere za unapređivanje gajenja stoke (goveda, ovce, koze, konji, svinje i živina) i pčela: proizvodnja kvalitetne priplodne stoke, proizvodnja stočne hrane, odabiranje i korišćenje kvalitetnih priplodnih grla za proizvodnju, ispitivanje proizvodnih svojstava kvalitetne priplodne stoke, kontrolisano razmnožavanje stoke, kontrola produktivnosti, vođenje matične evidencije i druge zoohigijenske i zootehničke mjere. Većina odredbi usmjerena je, u prvom redu,

prema društvenim preduzećima i zadrugama, a tek se na eventualno trećem mjestu pominju individualni proizvođači, kao subjekt na koji se mogu primjenjivati odredbe ovog zakona.

Sredinom 2007. usvojen je Zakon o identifikaciji i registraciji životinja (Sl. list RCG br. 48/07), kojima je regulisan način i procedura identifikacije i registracije domaćih životinja, kao i registracija gazdinstava na kojima se gaje domaće životinje.

Institucionalni okvir

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je nadležno za sprovođenje Zakona o stočarstvu. Realizacija dijela poslova i obaveza predviđenih ovim Zakonom bila je prenesena Selekcijskoj službi koja je do 1999. bila sastavni dio Centra za stočarstvo Biotehničkog instituta, a od maja 2000. formirana je Služba za selekciju stoke sa sjedištem u Biotehničkom institutu. Kontrolu sprovođenja zakonom propisanih mjera, tj. inspekcijski nadzor po odredbama ovog zakona obavlja poljoprivredna inspekcija.

3.12.2.4.2. Kratkoročni prioriteti

Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju će biti osnov za izradu novog Zakona o stočarstvu, čija izrada se planira do polovine 2008. godine i koji će predstavljati pravni osnov za izradu sljedećih pravilnika:

- Pravilnik o postupku priznavanja novih rasa, sojeva i hibrida
- Pravilnik o uslovima udruživanja odgajivača stoke u organizacije i saveze
- Pravilnik o vođenju matičnih knjiga i registru odgajivača te registru – popisu uzgojno visokovrijednih grla.

3.12.2.4.3. Srednjoročni prioriteti

U periodu 2010 – 2012. planira se donošenje sljedećih pravilnika:

- Pravilnik o metodama ispitivanja osobina i procjeni odgajivačke vrijednosti goveda
- Pravilnik o metodama ispitivanja osobina i procjeni odgajivačke vrijednosti svinja
- Pravilnik o metodama ispitivanja osobina i procjeni odgajivačke vrijednosti ovaca i koza.

3.12.2.5. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPSV - veterina	Postojeća	1	1	1	1	1	1
Veterinarska uprava	Postojeća	37	42	45	46	48	50

3.12.2.6. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž. sredstva	2.570.000	3.300.000	3.900.000	4.800.000	5.450.000
Strana podrška	Projekat identifikacije i registracije malih preživara IPA 2007 1,1	Podrška kontrili/eradikaciji zaraznih bolesti životinja IPA 2008, 1,7			

3.12.3. FITOSANITARNA POLITIKA

3.12.3.1. Zdravstvena zaštita bilja

3.12.3.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Pravni osnov sistema zdravstvene zaštite bilja usklađen sa legislativom EU, uspostavljen je usvajanjem Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja (Sl. List RCG br. 28/2006) kojim je usvojena EU koncepcija zdravstvene zaštite bilja (u skladu sa Direktivom, celex No. 32000L0029). Usvajanjem ovog zakona stvoren je osnov za usaglašavanje crnogorskog zakonodavstva u ovoj oblasti. Zakon uređuje zdravstvenu zaštitu bilja i biljnih proizvoda od štetnih organizama, mjere za sprječavanje unošenja i širenja, kao i mjere za suzbijanje štetnih organizama, zdravstveni nadzor bilja u unutrašnjoj trgovini i pošiljaka bilja pri uvozu, izvozu i tranzitu.

Stvorena je zakonska osnova za formiranje jedinstvene službe za zdravstvenu zaštitu bilja (nadležno tijelo za sprovođenje i nadzor nad sprovođenjem ovog zakona), uspostavljena je jasna struktura odgovornosti i oformljena fitosanitarna inspekcija sa jasnim nadležnostima na granici i u unutrašnjem prometu kao i na mjestu proizvodnje. Zakon uvodi pojam biljnih pasoša, zaštićenih područja, kao i evidenciju proizvođača, prerađivača, distributera i uvoznika određenih biljnih vrsta.

Usvajanjem Zakona o bezbjednosti hrane (Sl. List CG br.14/07) fitosanitarna politika uvezana je u sistem bezbjednost hrane a zakonom obezbjeđeni integrisani pristup, osiguraće visok nivo zaštite u lancu od njive do trpeze.
Budžetom Crne Gore opredjeljuju se sredstva za oblast zdravstvene zaštite bilja (nacionalni nadzor nad štetnim organizmima)

Ovu oblast uređuju i propisi:

Uredba o vršenju prognozno-izvještajnih poslova u oblasti zaštite bilja (Sl. list SRJ br. 65/99)
Pravilnik o zdravstvenom pregledu usjeva i objekata za proizvodnju sjemena, rasada i sadnog materijala i zdravstvenom pregledu semena, rasada i sadnog materijala (Sl. list SRJ br. 66/99) / Merila za utvrđivanje zdravstvenog stanja usjeva i objekata, semena, rasada i sadnog materijala
Mjerila za utvrđivanje zdravstvenog stanja usjeva i objekata, sjemena, rasada i sadnog materijala
Pravilnik o pružanju usluga u oblasti zaštite bilja (Sl. list SRJ br. 42/99)
Pravilnik o zdravstvenom pregledu pošiljaka bilja u prometu preko državne granice (Sl. list SRJ br. 69/99)
Naredba o vrstama sadnog materijala iz uvoza i praćenju zdravstvenog stanja kod krajnjeg korisnika (Sl. list SRJ br. 8/99)
Naredba o zabrani uvoza i prevoza pojedinih vrsta bilja i određivanju karantinskog nadzora nad pojedninim vrstama bilja koje se uvoze radi gajenja (Sl. list SRJ br. 65/99)
Lista karantinski štetnih organizama (Sl. list SRJ br. 8/99)
Lista ekonomski štetnih organizama (Sl. list SRJ br. 65/99 i 67/99)
Upustvo o objavljivanju podataka o pojavi i rasprostranjenosti novootkrivenih karantinski štetnih organizama 01.12.1999.godine.

Institucionalni okvir

Organ nadležan za oblast zdravstvene zaštite bilja je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u čijem sastavu se nalazi sektor poljoprivrede koji je između ostalih poslova nadležan za upravne poslove, legislativu, inspekcijske poslove i međunarodne odnose u fitosanitarnoj oblasti.

Poslovi zdravstvene zaštite bilja su podjeljeni po pojedinim oblastima što nije u skladu sa Direktivom (Celex 32000L0029) koja jasno definiše da mora postojati odgovorno zvanično tijelo nadležno za fitosanitarna pitanja. Formiranje ovakvog organa ojačalo bi fitosanitarni sektor uz jasnije definisanje administrativnih i inspekcijskih poslova.

U skladu sa Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja uspostaviće se Fitosanitarna uprava, što će doprinjeti organizacionom uređenje fitosanitarnog sektora i inspekcijske kontrole, uz dodijelu jasnih nadležnosti i ovlašćenja uz proces jačanja saradnje, poboljšanja znanja i razmjene informacija unutar samog sistema (uprava, inspekcija, laboratorija) i razmjene informacija sa drugim institucijama.

Fitosanitarna inspekcija je nadležna za zvaničnu kontrolu bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom prilkom uvoza, izvoza ili transporta, izdavanja fitosanitarnih sertifikata, fitosanitarne kontrole na mjestu proizvodnje i na tržištu, sistematske preglede za regulisane štetne organizme, uzimanje uzoraka za laboratorijska ispitivanja štetnih organizama, inspekcijske kontrole odnosno monitoring uvoznika, skladištera i prodavaca bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom, naređivanje fitosanitarnih mjera (uništavanje bilja, dezinfekcija, dezinsekcija i dr. mjere), kontrola i nadzor javnih servisa odnosno nosioca javnih ovlašćenja u oblasti zdravstvene zaštite bilja i druge poslove u okviru svojih nadležnosti.

Stručnu i tehničku pomoć (laboratorijska ispitivanja) u području zdravstvene zaštite bilja pruža Centar za zaštitu bilja – Biotehnički institut Podgorica koji je sastavni dio Univerziteta Crne Gore u čijem sastavu se nalazi fitosanitarna laboratorija. U Centru za zaštitu bilja ima 11 zaposlenih: 6 doktora nauka (3 fitopatologa i 2 entomologa i 1 fitofarmaceut), 2 magistra (1 virusolog i 1 nematolog), 1 diplomirani inženjer (specijalista zaštite bilja) i dva tehničara sa završenom srednjom školskom spremom.

Savjetodavna služba za biljnu proizvodnju pruža savjetodavnu i tehničku podršku, širi informacije poljoprivrednim proizvođačima i predstavlja sponu između njih i fitosanitarne administracije. Sličnu ulogu imaju i savjetnici na lokalnom nivou.

3.12.3.1.2. Kratkoročni prioriteti

Planirane su dalje aktivnosti vezane za usklađivanje sa legislativom EU. Zakon o zdravstvenoj zaštiti bilja je osnov za izradu podzakonskih akata te je kratkoročnim ciljevima predviđena izrada najvažnijih podzakonskih akata u skladu sa ovim zakonom.
U periodu 2008–2009 godini planirano je donošenje sljedećih propisa:

Pravilnik o mjerama za sprječavanje unošenja, širenja i suzbijanja štetnih organizama bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom sa listama (Celex 32000L0029)
Pravilnik o minimalnim uslovima za obavljanje fitosanitarnog pregleda bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom (Celex 32004L0103)
Pravilnik o uslovima za upis u registar proizvođača, uvoznika, skladištera i distributera određenog bilja, biljnih proizvoda i drugih objekata (Celex 31993L0050)
Kontrolne mjera za štetne organizme
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Potato Wart Disease–Synchitrium endobioticum (Celex 31969L0464)
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Potato Cyst Eelworom–Globodera Palida i Globodera Rostochiensis (Celex 31969R0465)
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Potato Ring Rot- Clavibacter Michiganensis Sepedonicus (Celex 31993L0085)
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Potato Brown Rot-Ralstonia Solanacearum (Celex 31998L0057)
Pravilnik o fitosanitarnim zahtjevima za drveni pakovni materijal u međunarodnom prometu (Celex 32004L0102)
Pravilnik o minimalnim uslovima za obavljanje fitosanitarnog pregleda bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom (Celex 31998L0022)
Pravilnik o posebnom nadzoru štetnih organizama
Pravilnik o utvrđivanju fitosanitarnih graničnih prelaza
Pravilnik o postupku obavještavanja o zadržavanju pošiljki bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom (Celex 31994L0003)
Pravilnik o uslovima za unošenje štetnih organizama, bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u naučne svrhe (Celex 31995L0044)

Uzimajući u obzir obaveze preuzete SSP, čl. 97, 2008. godini planirano je preispitivanje postojećeg stanja i postojećih kapaciteta, sprovođenje i reorganizacija fitosanitarne službe formiranjem jedinstvenog nadležnog organa za fitosanitarna pitanja (single authority) - Fitosanitarne uprave sa sektorom zdravstvene zaštite bilja, koja će u cijelosti biti odgovorna za koordinaciju svih poslova zdravstvene zaštite bilja i komunikaciju sa EK. Zbog pruzimanja novih obaveza neophodno je jačanje administrativnih kapaciteta odnosno povećanje broja zaposlenih.

Kao rezultat sprovođenja Zakona o zdravstvenoj zaštiti bilja neophodno je sprovesti reorganizaciju fitosanitarne inspekcije (proširenje ovlašćenja, obavljanje inspekcijskih poslova u unutrašnjosti zemlje i na granici). Zbog jedinstvene primjene radnih postupaka i prepoznavanja određenih štetnih organizama, a u cilju olakšanja rada inspektora planirana je i izrada detaljnih priručnika i uputstava.

Poboljšanje infrastrukture na graničnim prelazima, na kojima je organizovana fitosanitarna inspekcija, nastaviće se u sklopu zajedničkih programa sa ostalim službama na graničnim prelazima.

Kako bi se fitosanitarna inspekcija osposobila za rad u skladu sa standardima koji se očekuju od zemalja članica, potrebno je planirati treninge fitosanitarnih inspektora po prioritetnim temama, kao i treninge stručnog osoblja administracije i stručnog osoblja fitosanitarne laboratorije .

U cilju bržeg protoka informacija, u istom periodu uradiće se i plan za uspostavljanje informacionog sistema za povezivanje fitosanitarne uprave, fitosanitarnih inspektora i laboratorije.

3.12.3.1.3. Srednjoročni prioriteti

Kroz dalje donošenje usklađenih podzakonskih akata u oblasti zdravstvene zaštite bilja, biće omogućeno potpuno sprovođenje fitosanitarne legislative. Predviđene zakonodavne mjere iz oblasti zdravstvene zaštite bilja su:

Pravilnik o biljnim pasošima (Celex 31992L0105)
Pravilnik o naknadama za fitosanitarne preglede
Pravilnik o modelu fitosanitarnog sertifikata (Celex 32004L0105)
Pravilnik o hitnim mjerama u slučaju pojave ili unosa Potato Spindle Tuber Viroid;
Pravilnik o hitnim mjerama u slučaju pojave ili unosa Pinewood nematode (Celex 32006D0133)
Pravilnik o hitnim mjerama u slučaju pojave ili unosa Phytophtora ramorum (Celex 32002D0757)
Pravilnik o hitnim mjerama u slučaju pojave ili unosa Diabrotica virgifera (Celex 32003D0766)
Pravilnik o hitnim mjerama u slučaju pojave ili unosa Pepino mosaic virus (Celex 32004D0200)
Pravilnik o hitnim mjerama u slučaju pojave ili unosa Dryocosmus kuriphilus;
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Quadraspidiotus perniciosus (Celex 31969L0466)
Pravilnik o postupku priznavanja zaštićenog područja (Celex 31992L0070)
Lista priznatih zaštićenih područja (Celex 32001L0032)
Pravilnik o kretanju određenog bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom preko zaštićenih područja i unutar njih (Celex 31993L0051)
Pravilnik o minimalnim uslovima za fitosantarnu kontrolu pošiljke bilja iz trećih zemalja izvan graničnih prelaza (Celex 32004L0103)
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Quadraspidiotus perniciosus (Celex 31969L0466)
Pravilnik o zaštitnim mjerama protiv Cacoecimorpha pronubana (Celex 31974L0647).

U okviru novih projekata potrebno je predvidjeti dopunu opreme za potrebe fitosanitarne inspekcije, dodatno opremiti specijalističke laboratorije unutar fitosanitarne laboratorije, dalju obuku administrativnog osoblja, fitosanitarnih inspektora i osoblja u fitosanitarnoj laboratoriji putem treninga, radionica i studijskih putovanja.

U periodu od 2010. do 2012. godine predviđeno je jačanje administrativnih kapaciteta sa povećanjem broja zaposlenih. U procesu prilagođavanja EU akcenat treba staviti na potrebnu infrastrukturu na graničnim prelazima: luka Bar i aerodrom Podgorica koji će biti ulazna mjesta u EU. Sprovođenje srednjoročnih prioriteta se odnosi i na nastavak poboljšanja inspekcijskog nadzora i uvođenje programa posebnog nadzora nad pojedinim štetnim organizmima.

3.12.3.2. Sredstva za zaštitu bilja i rezidue

3.12.3.2.1. Status

Zakonodavni okvir

U oblasti sredstava za zaštitu bilja na snazi je Zakon o zaštiti bilja (Sl. list SRJ br. 24/98) sa pravilnicima (u toku je izrada novog Zakona o sredstvima za zaštitu bilja) :

Pravilnik o metodama za ispitivanje pesticida (Sl. list SRJ br. 11/99)
Pravilnik o uslovima za proizvodnu liniju, promet, uvoz i uzorkovanje pesticida i đubriva (Sl. list SRJ br. 12/99)
Pravilnik o vrstama ambalaže za pesticide i đubriva i o uništavanju pesticida i đubriva (Sl. list SRJ br. 35/99).

Usvajanjem Zakona o bezbjednosti hrane stvoren je generalni odnosno horizontalni pravni okvir za dalje harmonizovanje ove oblasti a usvajanjem Zakona o sredstvima za zaštitu bilja pitanje ostataka pesticida urediće se donošenjem podzakonskih akata na osnovu ovog novog zakona i u skladu sa posebnom odnosno vertikalnom EU regulativom.

Institucionalni okvir

Organ nadležan za oblast sredstava za zaštitu bilja je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u čijem sastavu se nalazi sektor poljoprivrede, koji je između ostalih poslova nadležan za upravne poslove, legislativu, inspekcijske poslove i međunarodne odnose u ovoj oblasti. U oblasti rezidua sredstava za zaštitu bilja u skladu sa Zakonom o bezbjednosti hrane (Sl. List CG br.14/07) i skladu sa novim predloženim Zakonom o sredstvima za zaštitu bilja nadležnosti su podijeljene između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede – (Fitosanitarne uprave), Veterinarske uprave i Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja.

Stručno-tehnička podrška (laboratorijska ispitivanja) :

Centar za suptropske kulture - Biotehnički institut, Bar (ispitivanje fizičko-hemijskih osobina pesticida)

ECO JU Centar za toksikološka ispitivanja Crne Gore, Podgorica (ispitivanje fizičko-hemijskih osobina pesticida)

Centar za zaštitu bilja - Biotehnički institut, Podgorica (ispitivanje biološke efikasnosti pesticida)

Institut za javno zdravlje - (laboratorijske analize hrane na ostatke sredstava za zaštitu bilja).

3.12.3.2.2. Kratkoročni prioriteti

Prioritetne aktivnosti se odnose na dalje aktivnosti vezane za usklađivanje sa legislativom EU. Zakon o sredstvima za zaštitu bilja biće usklađen sa Direktivom Savjeta (Celex 31991L0414) i biće osnov za izradu podzakonskih akata. Njegovo usvajanje predviđeno je do kraja drugog kvartala 2008.godine.

Pošto su u ovoj oblasti u EU u toku izmjene važećeg zakonodavnog okvira, dalje aktivnosti će biti usmjerene u tom pravcu:

Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (Celex 31991L0414 sa svim promjenama)

Pravilnik o reziduama sredstava za zaštitu bilja u hrani (Celex 32005R0396)***

Pravilnik o metodama uzorkovanja (Celex 32002L0063)

Pravilnik o zabrani stavljanja u promet i upotrebi sredstava za zaštitu bilja koje sadrže određene aktivne materije (Celex 31979L0117)

******* navedena regulativa će do srednjoročnog perioda konsolidirati i dopuniti sljedeće direktive: (Celex 31076L0895, 31986L0362, 31986L0363, 31990L0642).

Planirana je izrada Liste aktivnih materija i Liste sredstava za zaštitu bilja.

Vodeći računa o datim preporukama o formiranju jedinstvenog organa, u Fitosanitarnoj upravi će se formirati sektor za sredstva za zaštitu bilja sa odgovarajućim administrativnim kapacitetima za sprovođenje novih obaveza u toj oblasti.

Izvršiće se analiza postojećeg stanja kadrovske i tehničke osposobljenosti laboratorija. Nabavka laboratorijske opreme - projektima osigurati sredstva za opremanje dvije laboratorije: hemijske laboratorije i laboratorije za rezidue sredstava za zaštitu bilja. U okviru novih projekata potrebno je predvidjeti dopunu opreme za potrebe inspekcije, dalje osposobljavanje administrativnog osoblja, inspektora i osoblja laboratorije putem radionica i studijskih putovanja.

3.12.3.2.3. Srednjoročni prioriteti

Predviđena je dalja harmonizacija EU legislative u oblasti rezidua sredstava za zaštitu bilja donošenjem Pravilnika o reziduama sredstava za zaštitu bilja u biljnim i životinjskim proizvodima. U srednjoročnom periodu, nastaviće se aktivnosti i dovršiti opremanje laboratorija.

Povećanje broja zaposlenih za poslove usklađivanja acquisa i pripremanje novih radnih procedura, te usvajanje EU standarda vezanih uz sredstva za zaštitu bilja i rezidue sredstava za zaštitu bilja. U ovom razdoblju, nastaviće se sa obukom administrativnog osoblja, inspektora i osoblja laboratorije, kao i sa aktivnostima za uvođenje informacijskog sistema za potrebe sredstava za zaštitu bilja i rezidua sredstava za zaštitu bilja.

3.12.3.3. SJEME I SADNI MATERIJAL

3.12.3.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonodavstvo u ovoj oblasti je djelimično usklađeno sa legislativom EU. Ovu oblast uređuju Zakon o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja (Sl. list RCG br. 28/06), Zakon o sadnom materijalu (Sl. list RCG br. 28/06) a na području šumarstva i Zakon o reproduktivnom materijalu šumskog drveća (Sl. list RCG br. 37/07). Ovim zakonima usvojena je EU koncepcija koja uređuje proizvodnju i stavljanje u promet sjemenskog i sadnog materijala i Zajedničkog kataloga sorti poljoprivrednog bilja.

U ovoj oblasti na snazi su:

Naredba o dozvoljenim mješavinama raznih sorti i vrsta poljoprivrednog sjemena koja se mogu stavljati u promet (Sl. list RCG br. 3/1983)

Pravilnik o stručnoj kontroli nad proizvodnjom sjemena (Sl. list RCG br. 28/1994)
Pravilnik o stručnoj kontroli nad proizvodnjom poljoprivrednog i šumskog sadnog materijala (Sl. list RCG br. 28/1994)
Odluka o visini naknade za vršenje kontrole i obaveznih pregleda u proizvodnji poljoprivrednog i šumskog sjemena i sadnog materijala (Sl. list RCG br. 54/2000)
Pravilnik o sadržini i načinu vođenja evidencije o proizvedenom, nabavljenom, prodatom i za sopstvene potrebe upotrebljenom sadnom materijalu (Sl. list RCG br. 24/1982)
Pravilnik o obrascu i načinu vođenja registra proizvođača i obrađivača sjemena i registar proizvođača sadnog materijala (Sl. list RCG br. 24/1982)
Pravilnik o načinu i postupku vršenja, odabiranja i umatičenja stabala, zasada voćnjaka, vinove loze, hmelja i ruža, kao i sadržini i načinu vodjenja knjige matičnih stabala –"Sl.list RCG", br.26/97.

Institucionalni okvir

Organ nadležan za oblast sjemenskog i sadnog materijala je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u čijem sastavu se nalaze sektori poljoprivrede i šumarstva koji su između ostalih poslova nadležni za upravne poslove, legislativu, inspekcijske poslove i međunarodne odnose za ovu oblast. Stručnu i tehničku pomoć Ministarstvu u području sjemenskog i sadnog materijala pruža Biotehnički institut u Podgorici sa svojim regionalnim centrima, koji je sastavni dio Univerziteta Crne Gore.

3.12.3.3.2. Kratkoročni prioriteti

U okviru Fitosanitarne uprave formiraće se sektor za sjeme i sadni materijal.

Na osnovu Zakona o sjemenskom materijalu poljoprivrednog bilja planira se donošenje sledećih podzakonskih akata:

Pravilnik o postupku registracije sorti poljoprivrednog bilja (Celex 31992L0033, 31993L0062, 31992L0034, 31998L0056, 32006L0124, 32005D0055)
Pravilnik o prometu sjemenskim krompirom (Celex 32002L0056, 31993L0017)
Pravilnik o prometu sjemena žitarica (Celex 31966L0402, 32006L0055)
Pravilnik o prometu sjemena krmnog bilja (Celex 31966L0401)
Pravilnik o prometu sjemena povrća (Celex 32002L0055, 31989L0014, 31970L0458)
Pravilnik o prometu rasada povrća (Celex 31992L0033, 31993L0061, 31993L0062, 32005D0055).

Na osnovu Zakona o sadnom materijalu planira se donošenje sledećih podzakonskih akata:

Pravilnik o prometu sadnog materijala vinove loze (Celex 31968L0193, 32005L0043)
Pravilnik o prometu sadnog materijala ukrasnog bilja (Celex 31998L0056, 31993L0049, 31993L0049, 31999L0068)
Pravilnik o prometu sadnog materijala voćnih vrsta (Celex 31992L0034, 32005D0055, 31993L0064, 31993L0079).

Zakon o reproduktivnom materijalu šumskog drveća usklađen je sa Direktivom Savjeta (Celex 31999L105). Planirano je donošenje podzakonskih akata sa ciljem da se stvore uslovi za efikasnu implementaciju ovog zakona.

Ispunjavanje obaveza predviđenih u ovoj oblasti zahtjeva uvođenje standarda u proizvodnji i prometu sjemenskog i sadnog materijala uz jačanje administrativnih kapaciteta Fitosanitarne uprave i tehničke opremljenosti stručnih službi.

3.12.3.3.3. Srednjoročni prioriteti

U srednjoročnom periodu nastaviće se harmonizacija i donošenje sljedećih podzakonskih akata:

Pravilnik o prometu sjemena repe (Celex 32002L0054, 32004L0117)
Pravilnik o prometu sjemena uljarica i predivinog bilja (Celex 32002L0057, 32004L0117).

Nastaviće se jačanje administrativnih kapaciteta u cilju što kvalitetnije implementacije pravnog okvira EU u oblasti sjemenskog i sadnog materijala.

3.12.3.4. ZAŠTITA BILJNIH SORTI

3.12.3.4.1. Status

Zakonodavni i institucionalni okvir

Sistem zaštite biljnih sorti uspostavljen je u EU prema zajedničkom EU zakonodavstvu. Ovakav sistem, koji važi za cijelu EU, omogućava zaštitu intelektualnih prava i za zaštitu biljnih sorti, slično zaštiti patenata. Evropska komisija ima stručnu Kancelariju za zaštitu biljnih sorti (Angersu, Francuska) koja je zadužena za implementaciju i primjenu zaštite biljnih sorti. Na osnovu samo jedne jedine aplikacije uzgajivač može dobiti zaštitu biljne sorte koja važi za cijelu teritoriju EU.

Nacionalno zakonodavstvo u ovoj oblasti je djelimično usklađeno sa legislativom EU. Ovu oblast uređuje novi Zakon o zaštiti biljnih sorti (Sl. list RCG br. 48/07) i pravilnici. Ovim zakonom usvojena je EU koncepcija koja uređuje zaštitu biljnih sorti (Regulativa Komisije 31995R1239, Regulativa Savjeta 31994R2100, Regulativa Komisije 31995R1238 Regulativa Komisije 31995R1768, Regulativa Komisije 320005R2039, Regulativa Savjeta 31996R2470, Code of good administrative behaviour in the Community Plant Variety Office). Crna Gora planira da 2008. godine postane članica UPOV-a (Konvencija o zaštiti novih biljnih sorti).

Organ nadležan za ovu oblast je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u čijem sastavu se nalazi sektor poljoprivrede koji je između ostalih poslova nadležan za upravne poslove, legislativu, inspekcijske poslove i međunarodne odnose u oblasti zaštite biljnih sorti.

Pružanje stručne i tehničke pomoći Ministarstvu u ovoj obasti nije pokriveno nacionalnim institucijama.

3.12.3.4.2. Kratkoročni prioriteti

U kratkoročnom periodu u cilju potpunog usaglašavanja sa UPOV-om planirane su izmjene i dopune Zakona o zaštiti biljnih sorti u skladu sa Regulativom (Celex 31994R2100). Rok za donošenje izmjene Zakona je II kvartal 2008. godine. Ispunjavanje obaveza predviđenih u ovoj oblasti zahtijeva jačanje administrativnih kapaciteta, odnosno formiranje Fitosanitarne uprave sa odjeljenjem za zaštitu biljnih sorti.

3.12.3.4.3. Srednjoročni prioriteti

U ovom periodu će se nastaviti usaglašavanje i implementacija propisa EU iz ove oblasti, kao i jačanje administrativnih kapaciteta za preuzimanje novih obaveza.

3.12.3.4.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Sektor zdravstvene zaštite bilja	Postojeća	1	3	3	5	5	5
Sektor za sjeme i sadni materijal i zaštitu biljnih sorti, GMO	Postojeća	1	3	3	5	5	5
Sektor za sredstva za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednost hrane	Postojeća	0	3	3	5	5	5
Fitosanitarna inspekcija- Uprava	Postojeća	20	22	22	24	24	24

3.12.3.4.5. Finansijske potrebe

	2008-09	2010-2012
1. Sektor zdravstvene zaštite bilja	312.000	480.000
2. Sektor za sjeme i sadni materijal i zaštitu biljnih sorti, GMO	250.000	300.000
3. Sektor za sredstva za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednost hrane	33.000	50.000
4. Fitosanitarna inspekcija	85.000	130.000

*trenutna sredstva

** sredstva koja su predviđena obuhvataju: jačanje administrativnih kapaciteta (novozaposleni, materijalni troškovi); laboratorijska ispitivanja (dijagnostika štetnih organizama, analize sredstava za zaštitu bilja i rezidua u hrani); nadgradnja fitosanitarne kontrole na graničnim prelazima (sa akcentom na buduće ulazne granične prelaze EU – zračna luka Podgorica i pomorska luka Bar, i poboljšanje uslova za rad na ostalim prelazima); sprovođenje novih obaveza koje proističu iz implementacije EU zakonodavstva u fitosanitarnoj oblasti (monitoring štetnih organizama, izrade analize rizika, stvaranje pretpostavki za organizaciju savremene proizvodnje sjemena i sadnog materijala, sprovođenje fitosanitarnih mjera).

Napomena: Finansiranja fitosanitarne politike sprovodiće se iz nacionalnih, EU i drugih projekata i izvora.

3.13. RIBARSTVO

3.13.1. Status

U sklopu CARDS projekta "Jačanje sektora ribarstva u Crnoj Gori" urađena je "Strategija razvoja ribarstva Crne Gore i jačanje kapaciteta za implementaciju Zajedničke politike ribarstva EU", dokument koji prije svega daje pregled ukupnog sektora ribarstva u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na osnovne oblasti na koje se treba fokusirati u daljem razvoju. Jedna od osam centralnih ciljnih oblasti je zaštita i održivo korišćenje morskog i slatkovodnog ribarstva usklađivanjem i unapređivanjem svojeg zakonodavstva, poboljšanjem sistema monitoringa i sakupljanje podataka na način koji će ispuniti zahtjevne međunarodne standarde.

Ostale oblasti na koje se fokusira Strategija razvoja ribarstva su:

Zaštita dobrobiti potrošača
Unapređivanje izvoza ribe i ribljih proizvoda
Diverzifikacija tržišta
Poboljšanje sledljivosti i kvaliteta ribe i ribljih proizvoda
Proširenje proizvodnje školjki
Poboljšanje efikasnosti proizvodnje u akvakulturi
Razvoj sporazuma o partnerstvu u oblasti eksploatacije plave ribe

Crna Gora ima administraciju koja vrši inspekciju i kontrolu ribolovnih aktivnosti i aktivnosti na kopnu, inspekciju ribe u preradi, bavi se ribolovnim kvotama i prikupljanjem podataka o floti. Tokom posljednjih nekoliko godina obavlja se nacionalni monitoring demersalnih i pelagičnih resursa, koji čini osnovu upravljanja i zaštite ribljih resursa.

Zakonodavni okvir

Zaštita i upravljanje resursima

Osnovni propisi kojima je obuhvaćeno upravljanje biološkim resursima, odnosno lov, uzgoj i zaštita riba i drugih organizama u morskoj i slatkoj vodi su Zakon o morskom ribarstvu (Sl. list RCG br. 55/2003) i Zakon o slatkovodnom ribarstvu (Sl.list CG br. 11/07).

Zakon o morskom ribarstvu ispunjava samo neke od osnovnih zahtjeva za zadovoljavanje ključnih elemenata koje se u Acquis-u odnose na morsko ribarstvo, pa ga je potrebno revidirati. Podzakonska akta donešena na osnovu ovog zakona su:

Naredba o zabrani lova i stavljanje u promet riblje mlađi nedoraslih riba i drugih morskih organizama (Sl. list RCG br. 10/04 i 9/06)
Pravilnik o obliku, sadržini i načinu vođenja dnevnika o ribolovu ili uzgoju (Sl. list RCG br.10/04)
Pravilnik o konstrukcijsko-tehničkim osnovama, veličini oka, načinu upotrebe i namjeni pojedinih vrsta mreža i drugih sredstava za obavljanje privrednog i sportskog ribolova (Sl. list RCG br. 10/04 i 9/06)
Pravilnik o načinu, vrsti i količini ribolovnih alata koji se smiju upotrebljavati u obavljanju sportsko rekreativnog ribolova, kao i obrazac, broj i sadržinu dozvole za sportski ribolov (Sl. list RCG br. 10/04)
Pravilnik o određivanju linije na kojoj voda prestaje biti postojano slana u rijekama koje se ulivaju u more i određivanje granica ribolovnih zabrana (Sl. list RCG br. 10/04)
Pravilnik o cjenovniku za naknadu štete pričinjene protivpravnim ribolovom (Sl. list RCG br. 10/04)
Pravilnik o iznosu naknade za obavljanje privrednog ribolova, lov i uzgoj, obrascu dozvole i načinu vođenja registra izdatih dozvola (Sl. list RCG br. 9/06).

Naredba o zabrani lova i stavljanja u promet riblje mlađi nedoraslih riba i drugih morskih organizama (Sl. list RCG br. 9/06) i Pravilnik o konstrukcijsko tehničkim osnovama, veličini oka, načinu upotrebe i namjeni pojedinih vrsta mreža i drugih sredstava za obavljanje privrednog i sportskog ribolova (Sl. list RCG br. 10/04, 9/06) su okvir zaštite bioloških resursa u okviru djelatnosti morskog ribarstva i ovi podzakonski akti su djelimično usklađeni sa Regulativom (Celex 32002R2371). Pravilnik o obliku, sadržini i načinu vođenja dnevnika o ribolovu ili uzgoju (Sl. list RCG br.10/04) predstavlja zakonski okvir za sakupljanje podataka iz ribarstva, kao i praćenje ribolovnih aktivnosti odnosno praćenje ribolovnog napora. Podaci koje ribar mora upisati u dnevnik su podaci o ribolovnom naporu (vrijeme isplovljavanja i uplovljavanja, ribolovna zona, broj potezanja kod izlova bijele ribe, karakteristike

ribolovnih alata, podaci o ulovu po vrstama itd). Pravilnik je djelimično usklađen sa Regulativom (Celex 32000R1543).

Novi Zakon o slatkovodnom ribarstvu Parlament je usvojio krajem novembra i ovim zakonom će se dalje uređivati način korišćenja, zaštite, očuvanja, uzgoja i ulova ribe ribolovnim vodama.

Tržišna politika

Tržišna politika u sektoru ribarstva trenutno nema samostalni zakonodavni okvir već je inkorporirana u pravne propise koji regulišu opštu tržišnu politiku. Za uređenje pitanja tržišta ribom i ribljim proizvodima potrebno je prije svega ispuniti pretpostavke za njegovu realizaciju

Strukturne mjere

Strukturne mjere danas u Crnoj Gori ne postoje na način kako su definisane u zakonskoj regulativi EU. Okvir državne pomoći u ribarstvu regulisan je, kao i u cjelokupnoj poljoprivredi, Zakonom o obezbjeđivanju i usmjeravanju sredstava za podsticanje razvoja poljoprivrede (Sl. list RCG br. 11/90 i Sl. list RCG br. 24/92).

Institucionalni okvir

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je direktno nadležno za upravna i stručna pitanja vezana za ribarstvo. Minstarstvo predlaže, izrađuje i implementira zakone i podzakonska akta i obavlja nadzor i inspekciju nad sprovođenjem zakonskih propisa koji regulišu sektor ribolova i akvakulture. Od stručnih službi u ribarstvu Ministarstvo se oslanja na stručne i naučne preporuke Instituta za biologiju mora i Prirodnomatematičkog fakulteta - Odsjek za biologiju.

Tržišna politika u sektoru ribarstva nema posebnu administrativnu potporu na nivou Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede prati sprovođenja mjera za podsticanje razvoja sektora ribarstva u okviru praćenja podsticajnih mjera cjelokupne poljoprivredne djelatnosti.

3.13.2. Kratkoročni prioriteti

U cilju dalje harmonizacije zakonodavstva i rješavanju specifičnih pitanja 2008. godini planirano je usvajanje novog Zakona o morskom ribarstvu, pratećih podzakonskih akata i Plana za upravljanje u ribarstvu.

Planirana podzakonska akta koja će biti donešena u prvoj polovini 2009. godine su:

- Pravilnici koji će propisati upravljanje u ribarstvu i mjere očuvanja ribljih resursa uključujući dimenzije oka na mrežama, standarde ribolovnih alata, minimalnu veličinu ribe koja se smije izloviti, zabranjene metode ribolova i ribolovnih alata (Celex 32006R1967)
- Pravilnik kojim će se propisati planiranje u ribarstvu (Celex 32002R2371)
- Pravilnik kojim će se definisati lovostaj odnosno dozvoljene zone za ribolov i vrijeme ribolova za određene vrste (Celex 32006R1967).

Kroz CARDS projekat 2008. godini planira se usvojiti Nacionalna strategija razvoja ribarstva urađena u skladu sa prioritetima finansiranja iz Evropskog fonda za ribarstvo, kao i Operativni plan za korišćenje sredstava IPA fonda.

Takođe, kroz CARDS projekat planira se uspostaviti elektronski registar ribarskih plovila i započeti proces jačanja statističke baza izlova, bioloških i socio-ekonomskih parametara u ribarskom sektoru sa ciljem uspostavljanja aktivne baze podataka.

Nacionalni monitoring demersalnih resursa i resursa pelagične ribe nastaviće se i dalje, i ujedno započeti izrada programa monitoringa i sakupljanja podataka sa brodova.

Predviđa se dalje osnaživanje odjeljenja za ribarstvo u okviru Ministarstva poljoprivrede kako bi se obezbijedila nesmetana implementacija nove zakonske regulative. Za uspješno sprovođenje mjera i harmonizaciju zakonodavstva potrebna je i dodatna obuka administrativnog osoblja. Posebno se planira obuka i opremanje ribarske inspekcije.

Donošenjem novog Zakona o morskom ribarstvu i odgovarajućih podzakonskih akata pružiće se mogućnost za donošenje i početak sprovođenja niza tržišnih mehanizama za ribu i riblje proizvode uvođenjem potvrda o prodaji izlovljene ribe kao i početak uspostavljanja prelaznih proizvođačkih

oraganizacija ribara i uzgajivača. Potrebno je poboljšati sveukupni marketinški sistem za ribu i riblje proizvode. Planirano je usklađivanje sistema podsticaja u ribarskom sektoru sa strukturnim mjerama Zajedničke ribarske politike.

3.13.3. Srednjoročni prioriteti

Nastaviće se sprovođenje stalnih nacionalnih monitoringa demersalnih i pelagičnh resursa.

U ovom periodu uspostaviće se odgovarajuće administrativno tijelo, odnosno Uprava za ribarstvo u sklopu Ministarstva poljoprivrede, kako bi se osiguralo nesmetano sprovođenje Zajedničke ribarske politike uključujući upravljanje resursima, tržišnu politiku, ribarsku inspekciju, nadzor i ribarsku statistiku.Takođe, planira se nastaviti proces uspostavljanja tržišta ribom i ribljim prerađevinama kroz donošenje odgovarajućih propisa i obuku osoblja za provođenje mjera tržišne politike. Planirano je dalje definisanje iskrcajnih mjesta i dalje jačanje proizvođačkih organizacija.

Planira se definisanje mjera strukturne politike za naredni period i u skladu sa tim i jačanje odgovarajućih administrativnih kapaciteta u Upravi koji bi mogli definisati i sprovesti mjere strukturne politike u skladu sa odgovarajućim odredbama Zajedničke ribarske politike.

3.13.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPSV - Odjeljenje za ribarstvo	Postojeća	1	3	5	-	-	-
MPSV - Uprava za ribarstvo	Planirana	-	-	-	17	18	20

Napomena:
Dodatnim zapošljavanjem kadrova pri formiranju Uprave za ribarstvo omogućit će se uspostavljanje malih organizacijskih jedinica potrebnih za uspješno sprovođenje ribarske politike usklađene sa principima Zajedničke ribarske politike.
Sastavni dio Uprave za ribarstvo će biti ribarska inspekcija koja će obuhvatati inspektore za morsko i slatkovodno ribarstvo.

3.13.5. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	Odjeljenje za ribarstvo	380.000	500.000	-	-	-
	Uprava za ribarstvo	-	-	900.000	1.100.000	1.250.000
Strana podrška						

Napomena:
Sprovođenje mjera ribarske politike finansiraće se iz nacionalnih, EU i drugih projekata i izvora.

3.14. TRANSPORTNA POLITIKA

3.14.1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

3.14.1.1 Status

Pravni okvir transportne politike za oblast drumskog saobraćaja u Crnoj Gori, koji uključuje zakone i podzakonska akta donijeta prvenstveno u periodu od 2005. godine, u najvećoj je mjeri usklađen sa pravnim tekovinama EU, omogućavajući veliki stepen liberalizacije i poštovanja standarda životne sredine. Kroz implementaciju pravnih propisa izgrađen je i efikasan institucionalni okvir u oblasti puteva i drumskog saobraćaja, uz jasno razgraničavanje nadležnosti organa državne i lokalne uprave, institucija i udruženja u postupku sprovođenja Zakona, što je sve uticalo na podizanje obrazovnog nivoa i stručne osposobljenosti vozača i prevoznika i postizanje dobre osnove za zaključivanje međunarodnih ugovora.

Zakonodavni okvir

Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju (Sl. list RCG, br. 45/05), koji je usklađen sa AC: 1) Pravilnikom Savjeta (EEZ) 881/92 o pristupu na tržište u drumskom prevozu tereta unutar Zajednice od ili prema teritoriji države članice ili u prelazu preko teritorija jedne ili više država članica (OJ, L 095, 09.04.1992.); 2) Direktivom 31996l0026 o pristupu u djelatnost javnog prevoza putnika i tereta u drumskom saobraćaju, te međusobnom priznavanju diploma, svjedočanstava i ostalih dokaza o formalnim kvalifikacijama u svrhu omogućavanja tim prevoznicima prava na slobodu osnivanja privrednih društava u nacionalnom i međunarodnom prevozu (OJ, L 124, 23.05.1996.); 3) Direktivom 31998L0076 kojom se mijenja Direktiva 31996L0026 o pristupu u djelatnost javnog prevoza putnika i tereta u drumskom saobraćaju, te međusobnom priznavanju diploma, svjedočanstava i ostalih dokaza o formalnim kvalifikacijama u svrhu omogućavanja tim prevoznicima prava na slobodu osnivanja privrednih društava u nacionalnom i međunarodnom prevozu (OJ, L 277, 14.10.1998.); 4) Pravilnikom Savjeta EEZ 684/92 o jedinstvenim pravilima međunarodnog prevoza putnika autobusima (OJ, L 074, 20.03.1992.); 5) Pravilnikom Savjeta EZ 11/98 kojom se mijenja Pravilnik EEZ 684/92 o jedinstvenim pravilima međunarodnog prevoza putnika autobusima (OJ, L 004); 6) Pravilnikom Savjeta EEZ 3820/85 o ujednačavanju određenih socijalnih propisa vezano uz drumski prevoz (OJ, L 370, 31.12.1985.);

Takođe, na osnovu Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju, donijeta su sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencije linija u posebnom linijskom prevozu putnika u međumjesnom saobraćaju (Sl. list RCG, br. 15/06); 2) Pravilnik o obrascu dozvole za slobodni prevoz putnika u drumskom saobraćaju i sadržaju dokumentacije koja se prilaže uz zahtjev za izdavanje dozvole (Sl. list RCG, br. 15/06); 3) Pravilnik o službenom odijelu, oznakama vozila i signalizaciji koju koristi republički inspektor drumskog saobraćaja (Sl. list RCG, br. 15/06); 4) Pravilnik o obrascu putnog naloga, načinu njegovog izdavanja i vođenju evidencije izdatih putnih naloga (Sl. list RCG, br. 15/06); 5) Pravilnik o obrascu putnog lista za slobodni prevoz putnika u međunarodnom drumskom saobraćaju i načinu vođenja evidencije putnih listova (Sl. list RCG, br. 15/06)-usaglašen sa obrascem iz Ugovora o međunarodnom povremenom drumskom prevozu putnika običnim i putničkim autobusima (ASOR); 6) Pravilnik o obrascu dozvole za međunarodni i tranzitni linijski prevoz putnika (Sl. list RCG, br. 15/06); 7) Pravilnik o saobraćajno-tehničkim uslovima autobuskih stanica (Sl. list RCG, br. 15/06); 8) Pravilnik o obrascu i sadržaju licence, izvoda licence i načina vođenja evidencije licenci i izvoda licenci za obavljanje djelatnosti javnog prevoza u drumskom saobraćaju i pružanje usluga autobuskih i teretnih stanica (Sl. list RCG, br. 15/06); 9) Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za dobijanje licence za javni prevoz putnika ili tereta u drumskom saobraćaju i licence za pružanje usluga autobuskih ili teretnih stanica (Sl. list RCG, br. 15/06); 10) Pravilnik o obrascima reda vožnje i sadržaju i načinu vođenja evidencije registrovanih redova vožnje u linijskom prevozu putnika u drumskom saobraćaju (Sl. list RCG, br. 15/06); 11) Pravilnik o posebnim uslovima za vozila kojima se obavlja javni prevoz u drumskom saobraćaju i prevoz za sopstvene potrebe (Sl. list RCG, br. 62/06); 12) Pravilnik o kriterijumima za kategorizaciju autobuskih stanica (Sl. list RCG , br. 15/06); 13) Pravilnik o obrascu i vođenju saobraćajnog dnevnika (Sl. list RCG , br. 15/06); 14) Pravilnik o načinu, postupku i kriterijumima za usklađivanje redova vožnje u međumjesnom prevozu i prevozu

u međunarodnom drumskom saobraćaju (Sl. list RCG , br. 42/07); 15) Pravila o opštim uslovima prevoza u linijskom drumskom saobraćaju (Sl. list RCG , br. 42/07); 16) Odluka o uslovima koje moraju da ispunjavaju korišćena motorna vozila koja se uvoze (Sl. list RCG , br. 44/07) usklađena je sa sljedećim AC: Pravilnik UN/ECE 83, serija amandmana 05, nivo A; Direktiva 31970L00220 sa izmjenom 31998L0069, nivo A, Pravilnik 49, serija amandmana 03, nivo A, Direktiva 31988L0077 sa izmjenom 31999L0096, nivo A; Pravilnik UN/ECE 51, serija amandmana 02, Direktiva 31970L0157 sa izmjenom 31996L0020;

Vlada Crne Gore je 4.oktobra 2007. godine usvojila model (nacrt) standardizovanog Sporazuma o prevozu putnika i tereta u međunarodnom drumskom saobraćaju između Crne Gore i drugih država, čiji tekst je u potpunosti sačinjen u skladu sa preporukom Evropske konferencije ministara transporta (CEMT/CM(97)21-CM(97)21/ADD1), koja ima za cilj usklađivanje tekstova bilateralnih sporazuma u međunarodnom prevozu u drumskom saobraćaju.

Privredna komora Crne Gore od januara 2008. godine izdaje TIR karnete, čime će se u potpunosti implementirati odredbe TIR Konvencije, na način što će se ovim putem obezbijediti nesmetan tranzit robe iz svih zemalja. Takođe, adekvatnom implementacijom TIR Konvencije pojednostaviće se i uskladiti carinska procedura, smanjiće se troškovi tranzita robe i omogućiće se brži protok na graničnim prelazima.

Institucionalni okvir

Za transportnu politiku nadležno je Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, u okviru koga postoji poseban Sektor za drumski i vazdušni saobraćaj i puteve, za koji je Pravilnikom u unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji predviđeno sedam zaposlenih.

Direkcija za saobraćaj osnovana je 2006. godine, na osnovu Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl.list RCG, br. 32/06), čije su nadležnosti upravljanje putevima i nadležnosti iz oblasti drumskog saobraćaja. Tako su operativni poslovi vezano za obavljanje javnog prevoza putnika i tereta u drumskom saobraćaju i autobuske stanice povjereni u nadležnost ovog organa uprave.

Direkcija za saobraćaj izdaje licence za prevoz putnika i tereta u unutrašnjem i međunarodnom drumskom saobraćaju, izvode licenci za svako pojedinačno vozilo kojim se obavlja javni prevoz, vrši registraciju i brisanje redova vožnje u drumskom saobraćaju, izdaje dozvole u međunarodnom prevozu putnika i tereta, licenciranje i kategorizaciju autobuskih stanica, vođenje službenih evidencija i statističkih podataka u vezi sa obavljanjem prevoza u drumskom saobraćaju.

Privredna komora Crne Gore, odnosno njeno Uduženje saobraćaja, kao strukovno udruženje prevoznika i vlasnika autobuskih stanica i socijalni partner Ministarstva, ima nadležnost da samostalno uređuje pitanje usklađivanja redova vožnje, samostalno utvrđujući Pravila o načinu, postupku i kriterijumima za usklađivanje redova vožnje u međumjesnom prevozu i prevozu u međunarodnom drumskom saobraćaju, kao i organizaciju obuke za polaganje ispita za stručno osposobljavanje prevoznika.

Organizacija polaganja ispita za stručno osposobljavanje i izdavanje sertifikata o položenom ispitu o stručnoj osposobljenosti za obavljanje djelatnosti javnog prevoza u drumskom saobraćaju povjereni su Centru za stručno obrazovanje odraslih, što je u potpunosti u skladu sa Direktivom 31996L0026, odnosno 31998L0076.

Shodno Zakonu o prevozu u drumskom saobraćaju, poslove inspekcijskog nadzora u okviru nadležnosti Ministarstva vrši republički inspektor za drumski saobraćaj, u skladu sa ovim zakonom i Zakonom o inspekcijskom nadzoru. Poslove inspekcijskog nadzora u okviru nadležnosti opštine, vrši inspekcijski organ opštine nadležan za poslove saobraćaja.

U periodu od 2002-2006. godina u oblasti infrastrukture, odnosno transporta korišćena su sredstva CARDS-a u iznosu od 8.7 miliona eura. Pomoć kroz CARDS program je bila fokusirana na unaprjeđenje efikasnosti i efektivnosti saobraćajnog menadžmenta kroz racionalizaciju dosadašnjeg institucionalnog uređenja. U nekoliko posljednjih godina, fondovi za rekonstrukciju i modernizaciju postojeće infrastrukture su obezbjeđivani kroz kredite Evropske investicione banke, Evropske banke za rekonstrukciju i razvoj i KFW, kao i od drugih bilateralnih donatora.

Kroz Instrument pretpristupne pomoći (IPA), u cilju jačanja infrastrukture i menadžmenta sektora saobraćaja, opredijeljena su sredstva namijenjena podršci sektoru saobraćaja (oko 1.2 miliona eura;

trajanje projekta 15 mjeseci), a kao primarni cilj projekta identifikovano je unaprjeđenje kapaciteta institucija odgovornih za upravljanje saobraćajem, nastavak procesa harmonizacije legislative sa acquis-em u sektoru saobraćaja, jačanje tehničkih kapaciteta Direkcije za saobraćaj. Projekat se sastojao od ekspertske pomoći Direkciji za saobraćaj, kao i Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija.

3.14.1.2 Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore biće donijeta u prvoj polovini 2008. godine. Nacrt ovog dokumenta je pripremljen ranije, ali je donošenje vezano za prethodno usvajanje Prostornog plana Crne Gore. Veliki broj aktivnosti predviđenih ovim dokumentom već je realizovan.

U cilju postizanja još većeg stepena harmonizacije nacionalnih propisa iz oblasti drumskog saobraćaja sa zakonodavstvom EU i odredbama multilateralnih ugovora kojima je Crna Gora pristupila ili će tek pristupiti u najskorije vrijeme (Interbus), planirano je donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju u toku 2008. godine. Intencija je da se ovim Zakonom, takođe, pooštri kaznena politika i intenzitet nadzora nad obavljanjem drumskog saobraćaja. Imajući u vidu da je postojeći Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju najvećim dijelom usklađen sa pravom EU, zakonom o njegovim izmjenama i dopunama, planirana je harmonizacija teksta ovog zakona sa AC, u najvećoj mogućoj mjeri, uz ogradu da je Crna Gora u obavezi povesti pri tome računa o ekonomskoj moći i snazi crnogorskih prevoznika, koja još nije na nivou finansijske moći prevoznika u EU (ovo se u prvom redu odnosi na uslov finansijske sposobnosti na osnovu koga se, između ostalog, dobija licenca).

Takođe, za III kvartal 2008. godine planirano je donošenje Zakona o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju, s obzirom da se sada primjenjuje Zakon o ugovorima o prevozu (Sl.list SRJ, br. 26/95), koji je donijet u vrijeme SRJ, a po osnovu Odluke o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore.

Na osnovu Zakona o prevozu u drumskom saobraćaju, 2008. godine biće donijeti Pravilnik o daljinaru za određivanje minimalnog trajanja vožnje na relacijama u linijskom drumskom saobraćaju, Odluka o kriterijumima, postupku i načinu raspodjele i korišćenja dozvola za međunarodni prevoz tereta i Odluka o kriterijumima, postupku i načinu raspodjele i korišćenja razmijenjenih dozvola za slobodni prevoz putnika za domaćeg prevoznika.

Zakon o ratifikaciji Ugovora o međunarodnom povremenom prevozu putnika običnim i putničkim autobusima - Interbus, biće donijet u prvom kvartalu 2008. godine. Među potpisnicama Interbus-a je i veliki broj država-članica EU. Iako Crna Gora još nije zvanično pristupila, odredbe ugovora su već integrisane u Zakon o prevozu u drumskom saobraćaju, čime je u znatnoj mjeri već harmonizovan ovaj vid prevoza.

Radi postizanja većeg stepena usaglašenosti sa direktivama EU, do kraja 2009. godine planira se i donošenje novog Pravilnika o posebnim uslovima za vozila kojima se obavlja javni prevoz u drumskom saobraćaju i prevoz za sopstvene potrebe. Navedeni Pravilnik biće usklađen sa sljedećim dokumentima EU: Pravilnikom ECE-R 48, Pravilnikom ECE-R 14 i ECE - R 16, Pravilnikom ECE-R 25 i ECE R 17, Pravilnikom ECE-R 13 i Pravilnikom ECE-R 36, kao i Rezolucijom CEMT/CM(2005)9/FINAL .

Institucije

Tokom 2008. i 2009. godine nastaviće se jačanje administrativnih kapaciteta u sektoru drumskog saobraćaja, na državnom (Direkcija za saobraćaj) i opštinskom (nadležni sekretarijati) nivou, koji će doprinijeti efikasnijoj implementaciji propisa iz ove oblasti, kao i uspješnijoj harmonizaciji nacionalnih propisa sa propisima EU. U okviru ovog organa uprave egzistira, pored ostalih, Sektor drumskog saobraćaja, u kom je sistematizovano i popunjeno sedam radnih mjesta.

3.14.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Kada su u pitanju srednjoročne aktivnosti, planirano je nastavljanje procesa usklađivanja nacionalnog zakonodavstva na području socijalnog, tehničkog i bezbjednosnog zakonodavstva u drumskom saobraćaju (npr. usklađivanje vremena upravljanja vozilima i odmorima vozača shodno Direktivi 31988L0599, o standardnim procedurama provjere sprovođenja Regulative br. 3280/85, o harmonizaciji određenih propisa iz oblasti socijalnog zakonodavstva koji su u vezi sa prevozom u drumskom saobraćaju i Regulative (EEZ) br. 3821/85 o tahografu u prevozu u drumskom saobraćaju; Regulativa 3820/85 o harmonizaciji određenih propisa iz oblasti socijalnog zakonodavstva koji su u vezi sa prevozom u drumskom saobraćaju, Direktivi 32002L0015 o organizaciji radnog vremena lica koja obavljaju prevoz u drumskom saobraćaju, Direktiva 31993L0104 koja se bavi određenim aspektima organizacije radnog vremena; potom povećana kontrola tehničke ispravnosti vozila i dodatna kontrola ispravnosti vozila na putevima).

Takođe, u cilju što većeg stepena zaštite životne sredine, planirano je donošenje nove Odluke o uslovima koje moraju da ispunjavaju korišćena motorna vozila koja se uvoze, kojom će se uslovi zaštite životne sredine i zdravlja ljudi, smatrati ispunjenim, ako je vozilo opremljeno motorom minimalnog standarda EURO 4, odnosno ako ispunjava standarde iz Pravilnika UN/ECE (Direktiva 32005L0055 ECE o približavanju zakona zemalja članica u pogledu mjera koje treba da se preduzmu protiv emisije gasova i čvrstih čestica iz dizel motora za upotrebu u vozilima i emisije gasova i zagađivača iz otto motora (na benzinski pogon) - OJ, L 275, 20.10.2005., str. 1) koji se odnose na izduvnu emisiju vozila i nivo buke vozila, koja obaveza proizilazi iz Zajedničke deklaracije koja prati Protokol IV, a postaće obavezujuća za Crnu Goru najkasnije 2010. godine, po ratifikaciji Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju od strane svih 27 nacionalnih parlamenata država članica EU.

3.14.2. ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ

3.14.2.1. Status

Osnovni ciljevi, odnosno prioriteti u oblasti željezničkog saobraćaja, definisani kroz nacrt Strategije razvoja saobraćaja Crne Gore i Strategiju restrukturiranja željeznice Crne Gore su: primjena evropskih sigurnosnih i bezbjedonosnih standarda i precizno definisanje odgovornosti svih učesnika uključivši i državu i njene organe; uklanjanje kritičnih tačaka na kojima je prevoz usporen i dostizanje projektovanih tehničkih standarda mreže; restrukturiranje željeznice, odvajanje operative od infrastrukture, koordinisanje aktivnosti sa željeznicom Srbije i Albanije i sprječavanje daljeg propadanje mreže; promovisanje međunarodnog saobraćaj na pravcu Bar - granica sa Srbijom i težnja ka priključenju pruge Bar-Beograd u Trans-evropsku transportnu mrežu.

Zakonodavni okvir

Pravni okvir koji trenutno reguliše područije željezničkog saobraćaja se sastoji od:

- Zakona o željeznici (Sl. list RCG br. 21/2004);
- Zakona o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju (Sl.list CG br. 04/2008);
- Zakona o ugovorima o prevozu u željezničkom saobraćaju (Sl. list SRJ br. 26/95);
- Zakona o inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG br. 39/03);
- Zakona o ratifikaciji sporazuma o uspostavljanju željezničke mreže visoke performanse u jugoistočnoj Evropi (Sl. list RCG br. 44/2007).

Zakon o željeznici je usklađen sa sljedećim EU direktivama: 31991L0440, 31995L0018 i 31995L0019, 32001L0012, 32001L0013, 32002L0049 i 32001L0014. Njime se uređuje upravljanje željezničkom infrastrukturom i obavljanje prevoza u željezničkom saobraćaju. Na osnovu ovog zakona tržište usluga u željezničkom saobraćaju temelji se na načelu razdvajanja upravljanja infrastrukturom i prevozom, čime se otvara mogućnost za druge operatere u željezničkom prevozu, odnosno otvaraju nova radna mjesta, kao i poboljšava kvalitet usluge u željezničkom prevozu.

Zakon o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju donijet je decembra 2007. godine. Ovim Zakonom uređuju se uslovi i načini za bezbjedno, uredno i nesmetano odvijanje željezničkog saobraćaja i funkcionisanje željezničkog sistema na teritoriji Crne Gore. U proces izrade Zakona transponovane su materijalne odredbe iz direktiva: 31995L0018, 31996L0048, 32001L0016, 32004L0050, 32001L0014.

Postojeći Zakon o ugovorima o prevozu u željezničkom saobraćaju uređuje ugovorne i druge obligacione odnose u oblasti prevoza putnika i stvari u željezničkom saobraćaju Odredbe ovog zakona odnose se na obavljanje javnog prevoza putnika, stvari i prevoza lica i stvari za sopstvene potrebe u željezničkom saobraćaju. Zakon je donijet 1995. i usklađen je sa propisima EU i međunarodnim konvencijama iz tog perioda.

Zakonom o inspekcijskom nadzoru uređuju se načela inspekcijskog nadzora, način i postupak vršenja inspekcijskog nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora i druga pitanja od značaja za vršenje inspekcijskog nadzora.

Skupština Crne Gore u junu 2007. godine je usvojila Zakon o ratifikaciji Sporazuma o uspostavljanju željezničke mreže visoke performanse u jugoistočnoj Evropi u okviru SEECP-a (Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi). Sporazumom se izražava spremnost da se iskoriste prednosti željezničkog saobraćaja nad ostalim vidovima saobraćaja, kao i da se prekine sa padom željezničkog saobraćaja, koji je zabilježen u proteklih nekoliko decenija.

Institucionalni okvir

Za politiku željezničkog saobraćaja nadležno je Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija u okviru koga postoji Sektor za pomorski i željeznički saobraćaj i evropske integracije sa dva službenika zadužena za željeznički saobraćaj, jedanim inspektorom i pomoćnikom ministra za željeznički saobraćaj, pomorstvo i evropske integracije.

Inspektor za željeznički saobraćaj u okviru nadležnosti Ministarstva vrši poslove inspekcijskog nadzora, u skladu sa Zakonom o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju i Zakonom o inspekcijskom nadzoru.

Na osnovu Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br.32/06), formirana je Direkcija za saobraćaj u okviru koje postoji Sektor za željeznički saobraćaj, koji obavlja funkciju Regulatornog tijela čije su osnovne nadležnosti: izdavanje licenci privrednim društvima za upravljanje željezničkom infrastrukturom i sertifikata o bezbjednosti za upravljanje infrastrukturom; izdavanje licenci i sertifikata prevoznicima za javni prevoz i prevoz za sopstvene potrebe; dodjelu trasa i korišćenje željezničke infrastrukture; usvajanje reda vožnje i vođenje propisanih evidencija itd. U cilju jačanja kadrovskih potencijala Direkcije odnosno, Sektora za željeznički saobraćaj, 2007. godine zaposlena su četiri službenika.

Vlada Crne Gore je septembra 2007. godine usvojila Strategiju restrukturiranja Željeznice Crne Gore po dezintegracionom modelu, koji podrazumijeva potpunu razdvojenost prevoznika ili operatera od upravljača infrastrukturom. Strategija je usklađena sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, kao i transportnom politikom EU, kojom su predviđeni sljedeći principi: strukturni oblik organizacije u skladu sa zakonima i evropskim direktivama; promocija konkurentnosti i kreativnosti u povećanju kvaliteta usluge; interoperabilnost i tehnička harmonizacija sa evropskim sistemima; promocija međunarodnog (tranzitnog) saobraćaja i koordinacija aktivnosti sa nivoa Vlade.

Željeznica Crne Gore je tokom 2005. godine postala članica sljedećih međunarodnih organizacija: UIC-a (Međunarodna željeznička unija), i tom prilikom je dobijen kod ŽCG 62, kao i CER-a (Zajednica evropskih željeznica) u junu i CIT-a (Međunarodni komitet za željeznicu) u novembru.

Kroz CARDS 2005 program, korišćena su sredstva za jačanje kapaciteta za strateško planiranje i izradu regulative u oblasti željeznice, za restrukturiranje Željeznice Crne Gore i osnivanje "Jedinice za implementaciju projekata“ (PIU) u Željeznici.

U cilju izgradnje kapaciteta za programiranje, upravljanja i koordinaciju pretpristupnim fondom Evropske unije (IPA), službenici u Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija učestvuju u radionicama i seminarima u okviru Twinning programa. Kroz IPA 2007, kandidovan je projekat - Podrška sektoru saobraćaja, čiji je cilj unaprjeđivanje kapaciteta institucija odgovornih za upravljanje željezničkim saobraćajem i nastavak procesa harmonizacije regulative sa *acquis*-em, kao i jačanje tehničkih kapaciteta PIU u Direkciji za saobraćaj i Željeznici.

Crna Gora participira u Regionalnom Sekretarijatu za posmatranje transporta u jugoistočnoj Evropi (SEETO) koji je osnovan u skladu sa Memorandumom o razumijevanju za razvoj Osnovne transportne mreže u jugoistočnoj Evropi. Kao rezultat pomenutih aktivnosti u 2007. godini pripremljen je Anex Memorandumu o razumijevanju za razvoj Osnovne transportne mreže u jugoistočnoj Evropi za

Transportnu zajednicu željeznica, koji je potpisan 4. decembra 2007. godine na Ministarskoj konferenciji u Tirani. Na taj način biće omogućena postepena liberalizacija tržišta usluga željezničkog saobraćaja u čitavoj regiji.

3.14.2.2. Kratkoročni prioriteti

Na osnovu Deklaracije o izradi Izjave o mreži za željeznički saobraćaj, donijete 1. decembra 2006. godine u Briselu na Ministarskoj konferenciji SEETO-a, planirana je izrada jedinstvene Izjave o mreži na nivou jugoistočne Evrope. Takođe je neophodno donošenje nacionalne Izjave o mreži, planirano za IV kvartal 2008. godine, koja će pomoći bezbjednosti i produbiti pravnu i tehničku interoperabilnost sa regionom.

Zakonodavstvo

U II kvartalu 2008. godine Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija donijeće sljedeća podzakonska akata, koja proizilaze iz Zakona o željeznici:

Pravilnik o uslovima za izdavanje i sadržini sertifikata o bezbjednosti za upravljanje željezničkom infrastrukturom;
Pravilnik o uslovima za izdavanje i sadržini licence za upravljača infrastrukture;
Pravilnik o uslovima za izdavanje i sadržini sertifikata o bezbjednosti za prevoz u željezničkom saobraćaju;
Pravilnik o uslovima za izdavanje i sadržini licence za prevoz;
Predlog Ugovora o korišćenju željezničke infrastrukture.

Odluka o metodologiji vrednovanja kriterija za korišćenje željezničke infrastrukture, organizovanje i regulisanje saobraćaja, koji proizilaze iz Zakona o željeznici, biće donesena u III kvartalu 2008. godine.

U II kvartalu 2009. godine biće donesen novi Zakon o ugovorima o prevozu u željezničkom saobraćaju.

Na osnovu Zakona o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju biće donijeti podzakonski akti do IV kvartala 2009. godine, kojima će se regulisati:

Kategorizacija željezničke pruge, klasifikacija i oznake;
Djelokrug notifikovanog organa;
Tehnički i drugi uslovi za projektovanje, građenje i rekonstrukciju željezničke pruge i postrojenja, objekata i uređaja na pruzi;
Uslovi za izgradnju i održavanje sistema komunikacije u željezničkom saobraćaju;
Način održavanja, kontrole i periodičnih pregleda željezničke pruge i postrojenja, objekata i uređaja na pruzi;
Tehnički i drugi uslovi koje moraju ispunjavati željeznička vozila, uređaji i oprema koji se ugrađuju u ta vozila;
Posebni uslovi pod kojima željeznička vozila, koja ne ispunjavaju propisane uslove, mogu saobraćati na prugama Crne Gore;
Način i uslovi obavljanja tehničkog pregleda željezničkog vozila i uslovi koje moraju ispunjavati institucije i privredna društva ovlašćena za obavljanje tehničkih pregleda;
Način održavanja, kontrole i periodičnih pregleda željezničkog vozila i druge uslove od značaja za bezbjednost željezničkog saobraćaja;
Osnovni uslovi i mjere za bezbjedan željeznički saobraćaj;
Red vožnje, njegov oblik, sadržaj, postupak objavljivanja i isticanja;
Broj željezničkih radnika odgovarajuće stručne spreme, obučenosti i zdravstvene sposobnosti, kojima voz u saobraćaju mora biti posjednut i opremljenost voza signalno-sigurnosnim i telekomunikacionim uređajima;
Signali i signalne oznake, vrsta, značenje, oblik, boja i najmanja daljina vidljivosti signalnih znakova i oznaka, kao i mjesta njihove ugradnje, postavljanje i način, njihove upotrebe;
Način ukrštanja željezničke pruge i puta, određivanje mjesta na kojima se može izvesti ukrštanje pruge i puta, način obezbjeđivanja putnih prelaza, kao i potrebne uređaje i mjere koji se moraju preduzeti radi bezbjednog odvijanja saobraćaja na putnim i pješačkim prelazima;

Djelokrug isljednog organa, oblik i sadržaj legitimacije ovlašćenog lica isljednog organa, način i postupak izdavanja, vraćanja, oduzimanja i vođenja evidencije o legitimaciji itd.

Institucije

Po osnovu Zakona o željeznici i Protokola IV o kopnenom transportu Crna Gora će ulagati u izgradnju, rekonstrukciju i modernizaciju infrastrukture, kroz Programski budžet za svaku godinu. Ulaganja u infrastrukturu vršiće se i po osnovu kredita, čiji će korisnik biti Željeznica Crne Gore, a isplate i garancije kredita obezbijediće se budžetom.

Direkcija za saobraćaj – Sektor za željeznički saobraćaj kao regulatorno tijelo biće nadležno za alokaciju kapaciteta željezničke infrastrukture, naplatu naknada za korišćenje željezničke infrastrukture, izdavanje licenci i bezbjednosnih sertifikata.

Zakonom o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju predviđeno je da se u III kvartal 2009. godine osnuju slijedeći organi:

Isljedni organ zadužen za istragu željezničkih nesreća i incidenata, koji će biti u sklopu Ministarstva;
Organ nadležan za bezbjednost i Notifikovani organ, koji će biti formirani u okviru Direkcije za saobraćaj.

Jačanje kapaciteta za 2008. godinu u Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija planirano je zapošljavanjem jednog inspektora za bezbjednost saobraćaja, dva službenika zadužena za željeznički saobraćaj i jednog službenika za poslove evropskih integracija. Za dalje jačanje administrativnih kapaciteta Direkcije za saobraćaj - Odjeljenja za željeznički saobraćaj –u 2008. godini planirano je zapošljavanje još šest novih službenika.

U 2009. godini predviđa se dalje jačanje administrativnih kapaciteta u resornom Ministarstvu sa dva službenika za željeznički saobraćaj, shodno planu za formiranje Islednog organa zaduženiog za istragu željezničkih nesreća i incidenata u okviru Ministarstva, i dva službenika za evropske integracije.

Realizacijom druge faze aktivnosti koja je zasnovana na Strategiji restrukturiranja željeznice biće obuhvaćena segmentacija kompanije kroz obezbjeđivanje potpuno samostalnog obavljanja djelatnosti Infrastrukture i Prevoza. Ova razdvojena društva, imaće po tri kćerke kompanije, i to:

Prevoz: Teretni saobraćaj, Putnički saobraćaj i Održavanje voznih sredstava;
Infrastruktura: Upravljanje infrastrukturom i regulisanje saobraćaja, Održavanje infrastrukture i Željezničke stanice i zemljište.

Treća faza restrukturiranja obuhvataće privatizaciju novostvorenih kompanija na način da Prevoz bude privatizovan kroz zajedničko ulaganje sa strateškim partnerom ili kupoprodajom državnog paketa akcija. Upravljanje infrastrukturom i regulisanje saobraćaja će ostati kompanija sa većinskim državnim vlasništvom, čiji će se udio povećavati dokapitalizacijom. Za Održavanje infrastrukture će se na osnovu dugogodišnjeg ugovora sa državom, tražiti zajedničko ulaganje sa strateškim partnerom, a u narednom koraku i kupoprodaja državnih akcija; za Željezničke stanice i zemljište će se dodjeljivati koncesije.

3.14.2.3. Srednjoročni prioriteti

Prema Zakonu o željeznici i Protokolu IV o kopnenom transportu, Crna Gora će i u posmatranom periodu ulagati u izgradnju, rekonstrukciju i modernizaciju infrastrukture, kroz programski budžet za svaku godinu. Takođe, ulaganja u infrastrukturu vršiće se i po osnovu kredita, čiji će korisnik biti Željeznica Crne Gore, a isplate i garancije kredita obezbijediće se budžetom.

Potrebno je dostići nivo bezbjednosnih standarda infrastrukture i prevoza uz poštovanje principa interoperabilnosti i razvijati ga u skladu sa zakonodavstvom EU; jačati kapacitete infrastrukture, održavati bezbjednost na željeznici na bazi usvojenih bezbjedonosnih ciljeva i bezbjedonosnih sistema upravljanja.

Za posmatrani period težiće se daljem razdvajanju uloga svih aktera u saobraćajnom procesu i definisanje njihove odgovornosti, podržavanju učešća privatnog kapitala u javnom sektoru, kao i zajedničkog ulaganja, privatizacije i koncesioniranja.

Kroz javnost i transparentnost svih poslova vezano za saobraćaj težiće se pravičnom, predvidivom, sigurnom i na uticaj makroekonomskih pojava nezavisnom izvoru finansiranja saobraćajne infrastrukture.

U skladu sa potrebama Ministarstva i povećanju obima posla Direkcije, planirano je njihovo dalje jačanje u smislu zapošljavanja novih stručnih kadrova i njihove obuke na u dijelu decentralizovanog sistema upravljanja sredstvima u okviru IPA fonda.

3.14.3. KOMBINOVANI TRANSPORT

3.14.3.1. Status

Kombinovani transport je jedan od značajnijih vidova transporta kojim se Crna Gora prema Nacrtu strategije razvoja saobraćaja planira priključiti na Trans-evropsku transportnu mrežu. Makroekonomski gledano, kombinovani transport, uglavnom željeznički i pomorski, dobra su alternativa drumskom saobraćaju, ali su manje fleksibilni i potrebna im je podrška putem olakšica od strane države.

Luka Bar kao savremena pomorska luka, koja ima međunarodnu reputaciju frekventne luke sa kvalitetnim uslugama za pretovar svih vrsta tereta, pruža velike mogućnosti za dalji razvoj kombinovanog saobraćaja, jer je povezana sa prugom Bar – Bijelo Polje i dalje na železničku mrežu čitavog regiona.

Zakonodavni okvir

Za kombinovani transport ne postoji odgovarajuća zakonska regulativa, koja preciznije definiše ovaj oblik transporta. Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju (Sl. list SRJ br. 26/95), članom 77 definiše određene ugovorne odnose u kombinovanom saobraćaju.

Kontejnerski operator X Press Container Line početkom februara 2007. godine uspostavio je redovnu kontejnersku liniju Taranto - Bar – Taranto. Marta 2007. godine uveden je kontejnerski voz Bar – Beograd – Bar, kao rezultat Memoranduma o strateško-poslovnoj saradnji Železnica Srbije, Željeznice Crne Gore i Luke Bar.

Železničke kompanije Mađarske, Srbije, Crne Gore i Luka Bar potpisali su oktobra 2007. godine Memorandum o strateško-poslovnoj saradnji u vezi uspostavljanja kontejnerskog voza Bar – Beograd – Budimpešta. Decembra 2007. godine u Budimpešti je potpisan Ugovor o uspostavljanju kontejnerskog voza na relaciji Bar-Beograd-Budimpešta, sa promotivnim periodom uhodavanja linije od četiri mjeseca. Ova logistička platforma predstavlja imperativ razvoja savremenog poslovanja i povezivanja luka, železničkih sistema i terminal-operatora na međunarodnom tržištu.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija nadležno je za aktivnosti vezano za kombinovani saobraćaj.

Krajem 2005. i početkom 2006. godine, shodno dobijenim pozivima upućena je potrebna prijavna dokumentacija za uključivanje u nekoliko novih međunarodnih projekata iz oblasti transporta, logistike i zaštite životne sredine. Projekti su kandidovani u okviru INTERREG programa.

Aktivnosti na međunarodnim projektima tokom 2005. godine su: IONAS projekat (saradnja luka i gradova jadranske i jonske regije); SEA BRIDGE projekat (uspostavljanje pomorskih veza između luka sa istočne i zapadne strane) i Projekat "Koridor Bar – Beograd – Temišvar“.

3.14.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Razvoj multimodalne regionalne mreže na teritoriji Crne Gore, Srbije i regiona jugoistočne Evrope kao i rješavanje problema koji se tiču prevoza robe preko Crne Gore i preko Srbije, naročito na koridorima VII i X, definisan je Memorandumom o razumijevanju za razvoj Osnovne transportne regionalne mreže u jugoistočnoj Evropi, koji je takođe u skladu sa Protokolom IV.

Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, odnosno Protokolom IV, predviđeno je usvajanje zajedničkih uzajamno usklađenih mjera potrebnih za razvoj i unaprjeđivanje železničkog i

kombinovanog transporta, kao načina kojim će se u budućnosti osigurati obavljanje najvećeg dijela njihovog bilateralnog i tranzitnog saobraćaja kroz Crnu Goru, pod ekološki prihvatljivijim uslovima.

U ovom periodu prema nacrtu Strategije razvoja saobraćaja Crne Gore biće definisane zakonske mjere kojim će se regulisati konkurencija između različitih vidova transporta kroz ravnopravno određivanje cjena na bazi kriterija, koji se tiču zagađenja životne sredine i bezbjednosti saobraćaja, na osnovu čega će se podržati željeznički saobraćaj i linijska pomorska plovidba, kao nosioci kombinovanog transporta. Takođe, razmotriće se izuzimanje od obaveznih tarifnih regulativa početne i završne drumske etape koje čine dio operacija u kombinovanom transportu i ohrabrivati opcije koncesionih aranžmana i razvoja preduzeća koja organizuju i unapređuju kombinovani transport.

Institucije

Za razvoj postojećih kapaciteta i primjenu novih tehnologija prevoza u kombinovanom saobraćaju nadležno je Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija. Planirano je da se u okviru jačanja admnistrativnih kapaciteta Ministarstva u 2009. godini za poslove kombinovanog saobraćaja zaposli jedan službenik.

Prema Nacrtu strategije razvoja saobraćaja Crne Gore, kroz Programski budžet Vlade Crne Gore obezbjeđuju se sredstva za saobraćajnu infrastrukturu. Visinom korisničkih naknada reguliše se intenzitet korišćenja mreže i postiže balans između pojedinih vidova saobraćaja.

U posmatranom periodu planirana je izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih terminala za kombinovani transport na željezničkim stanicama Bar, Podgorica i Bijelo Polje, što će omogućiti dalji razvoj kombinovanog (kamionsko-željezničkog) transporta na najvažnijim transportnim pravcima.

Nedovoljnost sredstava za dovođenje saobraćajne infrastrukture u zahtijevano stanje u narednom periodu mora se kompenzovati uzimanjem povoljnih kredita. Sredstva će se trošiti prema jasno iskazanim prioritetima. Prema nacrtu Strategije daje se i jasan prioritet održavanju postojeće infrastrukture u odnosu na njeno širenje, jer je ekonomski opravdanije od svake investicije i predstavlja zakonsku obavezu prema ovom nacrtu.

Zahvaljujući povoljnom geografskom položaju, odgovarajućim infrastrukturnim i prostornim kapacitetima, kao i povezanošću Luke Bar sa željezničkom prugom, planira se uspostavljanje redovnih brodskih linija, na principu kratke pomorske plovidbe u Mediteranu, prije svega za Italiju i Maltu. Strateške aktivnosti i prioritetni projekti su upravo usmjereni ka uspostavljanju masovnog kombinovanog transporta između prekomorskih destinacija i tržišta Srbije, Mađarske, Rumunije i drugih. High Level Group je uvrstila luku Bar na listu luka od regionalnog značaja preko kojih će se razvijati tzv. XI koridor - plavi autoputevi (Motorway of the Seas), što će u mnogome doprinijeti razvoju kombinovanog transporta u Crnoj Gori.

U posmatranom periodu biće realizovani započeti INTERREG projekti: PORTUS, MAP, APLOMB i ADRAFORM, a u okviru MARCO POLO II programa "In. Tra. Sys.“ (Innovative and Intermodal Transport System) projekat.

3.14.3.3. Srednjoročni prioriteti

Prioritet Crne Gore je aktivno učešće u programu MARCO POLO II i drugim međunarodnim programima, koji se tiču kombinovanog transporta, shodno strateškim interesima.

U ovom periodu će se težiti, kroz javnost i transparentnost svih poslova vezano za saobraćaj, i pravičnom, predvidivom, sigurnom i na uticaj makroekonomskih pojava nezavisnom izvoru finansiranja saobraćajne infrastrukture.

Prema nacrtu Strategije razvoja saobraćaja Crne Gore, modifikovaće se struktura naknada od korisnika u skladu sa nivoom degradacije infrastrukture (povećati naknade za teretna vozila) i podržati kombinovani transport. Takođe će se analizirati međunarodne prakse i EU zahtjevi vezano za određivanje naknada za tranzitni saobraćaj.

3.14.4. POMORSKI SAOBRAĆAJ

3.14.4.1. Status

Zakonodavni okvir

U Crnoj Gori, u ovom momentu, pravni okvir u pomorstvu je baziran na Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi ("Sl.list SRJ" br. 12/98, 44/99, 74/99 i 73/00) i Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi ("Sl.list RCG" br. 17/78, 8/79, 19/87, 22/90 i 13/91) koji su nedovoljno usaglašeni s konvencijama Međunarodne pomorske organizacije i pravnim tekovinama EU. Upravo iz tog razloga Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija je pristupilo izradi pravnog okvira na način da se pojedine oblasti iz zakona razdvoje i regulišu posebim zakonom.

U julu 2007. godine je donesen Zakon o jahtama („Sl. list RCG", br. 46/07), koji implementira Direktivu 94/25/EC i Rezoluciju Br. 40 (TRANS/SC. 3/147). Zakonom se kreira korisnički usmjeren pravni okvir za razvoj nautičkog turizma u Crnoj Gori i uređuje državna pripadanost, identifikacija i upis jahti u registar jahti, način uplovljenja, boravka i isplovljenja jahti, kao i prava i obaveze pri iznajmiljivanju jahti. Na osnovu ovlašćenja iz ovog zakona doneseni su Pravilnik o obrascima i načinu vođenja Registra jahti Crne Gore i knjige evidencije iznajmljivanja jahti i Pravilnik o obrascima za upis jahti u registar jahti i boravak jahti u vodama Crne Gore ("Sl. list CG", br. 27/08).koji je usklađen sa Direktivom 2002/6/EU.

Zakon o moru koji je donesen u decembru 2007. godine („Sl. list CG", br. 17/07 i 6/08) usaglašen je sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravu mora i Konvencijom o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja (Barselonska konvencija). Ovim zakonom se uređuje morski i podmorski prostor Crne Gore, i to: unutrašnje morske vode, teritorijalno more, isključiva ekonomska zona, epikontinentalni pojas, zabrana uplovljenja, zaustavljanje i progon broda.

Vlada je na sjednici od 3. aprila 2008. godine utvrdila Predlog zakona o lukama kojim su u potpunosti implementirane Direktiva 78/660/EEC, Direktiva 2005/65/EC, Direktiva COM (2004)654 i Direktiva 2001/96/EC i dostavila ga Skupštini Crne Gore radi usvajanja. Ovim pravnim okvirom će se uspostaviti tzv. Landloard model luka u Crnoj Gori. To znači da će AD Luka Bar koristiti luku i pružati usluge na osnovu koncesije, a da će regulatornu, upravnu i razvojnu funkciju u ime Države obavljati novi državni organ – Lučka uprava koja će se formirati na osnovu ovog zakona. Ovakav pristup je u potpunosti podržan od konsultanata koje je obzebijedila Evropska agencija za rekonstrukciju.

Takođe, Ministarstvo je u saradnji sa konsultantima angažovanim posredstvom Evropske agencije za rekonstrukciju i menadžementom Luke Bar izradilo Program restrukturiranja Luke Bar kojim će se omogućiti konkurentnija pozicija luke na transportnom tržištu i ukloniti ograničenja za potpunu privatizaciju operatvnih djelatnosti.

Institucionalni okvir

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija vrši poslove uprave koji se odnose na: pomorsku saobraćaj; bezbjednost unutrašnje i međunarodne plovidbe; sigurnost i bezbjednost pomorskog saobraćaja; utvrđuje indikatore i prati zagađenje na izvoru nastanka i preduzima hitne mjere u slučaju zagađenja; luke, marine i brodogradilišta; upravni nadzor

Lučke kapetanije, Kotor sa lučkim ispostavama u Tivtu, Zelenici i Herceg Novom i Bar sa lučkim ispostavama u Ulcinju, Budvi i Virpazaru kao područne organizaciona jedinice Sektora pomorskog saobraćaja Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, vrše inspekcijski nadzor nad: primjenom propisa kojima se uređuju odnosi na moru i unutrašnjim morskim vodama, saobraćajem stranih i domaćih brodova, jahti i čamaca, zaštitom mora od zagađivanja, vođenjem evidencije prometa brodova, tereta i putnika, opremom broda i izdavanjem isprava članova posade

Uprava pomorske sigurnosti, vrši poslove uprave koji se odnose na: sigurnost plovidbe (uređivanje i održavanje pomorskih plovnih puteva, vršenje poslova radio službe na pomorskim plovnim putevima); utvrđivanje sposobnosti za plovidbu brodova i drugih plovnih objekata; vršenje tehničke ekspertize pri nastalim pomorskim nezgodama; organizovanje i obavljanje akcija traganja i spašavanja na moru; zaštitu mora od zagađenja s brodova; upis jahti u Registar jahti.

Problem u funcionisanju ovih institucija predstavlja nedostatak potrebnih kadrova i opreme.

3.14.4.2. Kratkoročni prioriteti

Predlog zakona o lukama će se donijeti u II polovini 2008. godini. Zakonom će biti implementirane Direktiva 78/660/EEC, Direktiva 2005/65/EC, Direktiva COM (2004)654 i Direktiva 2001/96/EC. Zakon će urediti pravni status i podjelu luka, upravljanje, naknade, koncesije, red i inspekcijski nadzor, kao i druga pitanja od značaja za luke u Crnoj Gori.

Zakonom o sigurnosti i bezbjednosti plovidbe (koji će biti donijet u 2008. godini) i pozakonskim propisima na osnovu ovlašćenja iz ovog zakona (koji će biti donijeti u 2008. i 2009. godini) u potpunosti će biti implementirane Uredba EU 725/2004, Direktive Vijeća 94/57/EC, Direktive Komisije 97/58/EC, Direktiva Komisije 96/40/EC, Direktiva Vijeća 98/18/EC, Uredba Komisije 884/2005, Direktiva 2005/65/EC, Uredba EC 336/2006, Odluka Komisije 77/527/EEC, Uredba 789/2004, Direktiva 2002/6/EC, Direktiva 2001/96.

Zakonom o pomorskoj plovidbi (koji će biti donijet u 2009. godini) i pozakonskim propisima na osnovu ovlašćenja iz ovog zakona (koji će biti donijeti u 2009. godini) u potpunosti će biti implementirane Direktiva Vijeća 98/41/EC, Direktiva Komisije 1999/97/EC, Direktiva 2001/96/EC, Uredba vijeća 4047/86, Sporazum Evropske ekonomske zone - Protokol 19, Direktiva 1419/2006, Odluke 167/2006/ EC, Uredba Vijeća 4058/86.

Takođe, do kraja 2009. godine, biće donijet i Zakon o ratifikaciji Atenske konvencije iz 2002 u skladu sa odredbama Proposal for a Council Decision concerning the conclusion by the European Community of the Protocol of 2002 to the Athens Convention Relating to the Carriage of Passengers and their Luggage by Sea, 1974.

U toku je donošenje Pravilnika o zvanjima i ovlašćenjima o osposobljenosti pomoraca. S ovim pravilnikom su shodno novim domaćim propisima o obrazovanju, izmjenama Međunarodne konvencije STCW 95 i direktivama 2001/25/EC i 2003/103/EC uvedena nova zvanja i ovlašćenja, dopunjeni su uslovi koje moraju ispunjavati pomorske škole, centri za obuku pomoraca i ispitna komisija.

Institucije

U okviru postojećih i novih institucija nastaviće se s usavršavanjem postojećeg i obezbjeđenjem novog kadra i nabavkom potrebne opreme.

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija će usmjeriti aktivnosti ka usvajanju i primjeni standarda iz oblasti lučke kontrole i inspekcije sigurnosti i bezbjednosti plovidbe u skladu sa Pariškim memorandumom o razumijevanju.

U Upravi pomorske sigurnosti izvršiće se nabavka nove opreme i jačanje kapaciteta u službama: traganje i spašavanje na moru i međunarodnog registra jahti.

Na osnovu Zakona o lukama i Direktive COM (2004)654 formiraće se novi državi organ - lučka uprava. Glavni poslovi lučke uprave treba da budu: briga o upravljanju, izgradnji, održavanju, zaštiti i unapređenju luka; nadzor nad korišćenjem luke, pružanjem lučkih usluga i obavljanjem ostalih djelatnosti u luci; kao i pripremu koncesionog akta, učestvovanje u postupku za dodjelu koncesije i zaključivanje ugovora o koncesiji. Planirano je da u lučkoj upravi bude zaposleno 15 službenika i namještenika.

3.14.4.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usklađivanje Tehničkih pravila za statutarnu sertifikaciju plovnih objekata sa propisima EU predviđeno je tokom 2010. i 2011. godine.

Institucije

Aktivnosti će biti usmjerene na jačanju instistucionalnih i administrativnih kapaciteta iz oblasti sigurnosti i bezbjednsoti plovidbe, zaštite mora od zagađenja sa plovila i lučke kontrole.

Pristupanje Pariškom memorandumu o razumijevanju i Evropskoj agenciji za pomorsku sigurnost.

3.14.5. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

3.14.5.1. Status

Crna Gora je preuzela obavezu da nastavi sa usklađivanjem vazduhoplovnog zakonodavstva sa *acquis*-em, uključujući i kontrolu vazdušnog saobraćaja, u skladu sa obavezama preuzetim potpisivanjem Multilateralnog sporazuma o zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području – ECAA (*European Common Aviation Area Agreement).* Crna Gora je postala dio zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja koje se zasniva na slobodnom pristupu tržištu, slobodi osnivanja privrednih društava, jednakim uslovima konkurencije i poštovanju identičnih pravila u oblasti sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem, usklađenosti socijalnih pitanja i pitanja životne sredine, pri čemu sam Sporazum omogućava faznu implementaciju *acquis*-a iz oblasti civilnog vazduhoplovastva i to u dvije tranzicione faze, koje samim Sporazumom nijesu vremenski ograničene, već se rokovi zasnivaju na sadržajnom ispunjavanju obaveza koje proizilaze iz tranzicionih perioda.

Zakonodavni okvir

U Crnoj Gori se još primjenjuju Zakon o vazdušnom saobraćaju (Sl. list SRJ br.12/98) i Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju (Sl. list SRJ br.12/98), donijeti na nivou SRJ.

Nakon obnove nezavisnosti države Crne Gore i preuzimanja prava i obaveza upravljanja svojim vazdušnim prostorom, Vlada Crne Gore donijela je Uredbu o registru civilnih vazduhoplova (Sl. list RCG br. 62/07) i Odluku o visini jedinice rutne naknade za korišćenje usluga obezbjeđenja vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore (Sl. list RCG br. 62/07), dok je Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija donijelo Pravilnik o znacima državne pripadnosti, oznakama registracije i drugim natpisima vazduhoplova u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 38/07) i Pravilnik o sadržaju i vođenju registra civilnih vazduhoplova Crne Gore (Sl. list CG br. 3/07).

Vlada Crne Gore je 5. jula 2007. godine, na predlog Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, utvrdila Platformu za vođenje pregovora u oblasti vazdušnog saobraćaja između delegacije Crne Gore i delegacija drugih država na ekspertskim sastancima koji će se održavati u predstojećem periodu, kao i standardizovani nacrt Sporazuma o vazdušnom saobraćaju između Crne Gore i drugih država ugovornica za čije zaključenje postoji obostrani interes. S tim u vezi, parafirani su sporazumi sa Švajcarskom Konfederacijom i Republikom Hrvatskom, a očekuje se parafiranje sporazuma sa Albanijom, Bugarskom, Makedonijom, Rusijom i drugim zainteresovanim zemljama. Naravno, ovi bilateralni sporazumi u potpunosti su u skladu sa principima pomenutog ECAA Sporazuma.

Institucionalni okvir

Vlada Crne Gore je 8. septembra 2007. godine formirala Upravu za civilno vazduhoplovstvo (na osnovu Uredbe o organizaciji državne uprave, Sl. List RCG br. 56/06), radi izvršavanja njenih osnovnih nadležnosti u sprovođenju prava i obaveza Crne Gore kao punopravne članice Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO) i potpisnice Čikaške konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu iz 1944. godine, uz preuzetu obavezu da iz Unaprijeđenog stalnog dijaloga i Evropskog partnerstva, kao i izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore, nastavi sa jačanjem njenih stručnih i administrativnih kapaciteta.

Upravljanje i korišćenje vazdušnog prostora iznad teritorije Crne Gore, Uprava za civilno vazduhoplovstvo sprovodi primjenom 18 aneksa Čikašče konvencije i njihovih izmjena i dopuna, propisa, pravila, uputstava i odluka Evropske unije iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, mišljenja i preporuka određenih organa EU, pravila i drugih dokumenata evropskih organizacija za civilno vazduhoplovstvo i to: Evropske organizacije za bezbjednost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL), Evropske Konferencije za civilno vazduhoplovstvo (ECAC) i pravila udruženih vazduhoplovnih vlasti Evrope (JAR) i nacionalnih propisa iz oblasti vazdušnog saobraćaja države Crne Gore.

Uprava je konstituisana kao upravni organ za vođenje upravno-pravnih i inspekcijskih poslova u oblasti civilnog vazduhoplovstva, odnosno ima regulatornu i nadzornu funkciju u oblasti civilnog vazduhoplovstva. Regulativu u oblasti civilnog vazduhoplovstva, uredbe i odluke donosi Vlada Crne Gore, a pravilnici i uputstva su u nadležnosti Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija.

U Upravi je po sistematizaciji utvrđeno 35 službeničkih i namještеničkih mjesta koja su podijeljena na 7 organizacionih cjelina. Sadašnji broj zaposlenih je 16.

Uprava za civilno vazduhoplovstvo, do potpune ispunjenosti svojih kapaciteta, trenutni nedostatak administrativnih i stručnih kadrova, prevazilazi putem angažovanja stručnjaka iz Direktorata za civilno vazduhoplovstvo Srbije, s kojim je zaključila Ugovor o poslovno-tehničkoj saradnji, pri čemu ono pružaju samo ekspertsku pomoć, dok su cjelokupna odgovornost i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem u nadležnosti nacionalne Uprave za civilno vazduhoplovstvo.

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija je pripremilo Nacrt strategije razvoja saobraćaja Crne Gore 2006. godine, u kojoj su utvrđene smjernice u sektoru vazdušnog saobraćaja. Aktivnosti Uprave, utvrđene Nacrtom Strategije razvoja saobraćaja, usmjerene su na: Integraciju subjekata civilnog vazduhoplovstva "Uprave za civilno vazduhoplovstvo" i "Kontrole letenja" u relevantne međunarodne organizacije i asocijacije i sprovođenje zahtijevanih standarda; pripremu zakonskog okvira u cilju podizanja sigurnosnih i bezbjednosnih standarda; razvoj kapaciteta i kvalitetnu uslugu u prihvatanju putnika kroz koncept "Otvorenog neba" i kroz implementaciju multilateralnog i horizontalnog sporazuma, razdvajanje funkcija vlasnika infrastrukture, vazduhoplovne vlasti, regulatora saobraćaja i kontrole.

Kroz Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) kandidovani su projekti koji se tiču daljeg jačanja administrativnih kapaciteta Uprave za civilno vazduhoplovstvo, kao i pomoći prilikom izrade propisa iz oblasti vazdušnog saobraćaja.

3.14.5.2. Kratkoročni prioriteti

Strategija razvoja saobraćaja, koja će se usvojiti u drugom kvartalu 2008. godine, između ostalog, integriše razvojni koncept sektora vazduhoplovstva u Crnoj Gori.

Nacionalni program bezbjednosti vazdušnog saobraćaja donesen je u prvoj polovini 2008. godine, i u potpunosti je uskladjen sa *acquis*-em iz ECAA Sporazuma.

Zakonodavstvo

U drugom kvartalu 2008. godine usvojiće se Zakon o civilnom vazduhoplovstvu Crne Gore koji će biti u potpunosti usklađen sa međunarodnom i EU legislativom. S tim u vezi, Crna Gora će u oblasti vazdušnog saobraćaja 2008. nastaviti sa implementacijom vazduhoplovnog zakonodavstva EU i to u onom dijelu koji proizilazi iz Protokola VII član 2 ECAA Sporazuma i obaveza preuzetih ratifikacijom pomenutog Sporazuma i osnovnim postupkom procjene usklađenosti zakonodavstva Crne Gore sa tekovinama EU iz oblasti vazdušnog saobraćaja. Kao prioritetna regulativa, najvažnija dokumenta iz ove oblasti će se transponovati u novi Zakon o civilnom vazduhoplovstvu Crne Gore, koji će se usvojiti u drugom kvartalu 2008. godine.

U prvom kvartal 2009. godine usvojiće se Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju Crne Gore koji će biti u potpunosti usklađen sa međunarodnom i EU legislativom.

Institucije

Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija će svoje institucionalne kapacitete 2008. godini ojačati sa 2 savjetnika za vazduhoplovstvo, a Uprava za civilno vazduhoplovstvo će preko usvojene sistematizacije popuniti ukupan broj svojih slobodnih radnih mjesta (19 službenika svih profila).

3.14.5.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju potpune implementacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i obaveza koje proističu iz njega kao i sprovođenja ECAA Sporazuma i korišćenja svih benefita koji proizilaze iz njegove primjene, subjekti vazduhoplovne privrede u Crnoj Gori će nastaviti da rade na ispunjenju uslova i usklađivanju nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU. U tom smislu, do kraja II Tranzicionog perioda Protokola VII ECAA Sporazuma, u podzakonskim aktima (uredbama, odlukama i pravilnicima) planira se potpuna integracija pravne tekovine EU.

Institucije

Uprava za civilno vazduhoplovstvo će nastaviti da jača institucionalne kapacitete do postizanja optimalnog stručnog nivoa Uprave, kako bi samostalno, bez pomoći na osnovu ugovora o poslovnoj saradnji sa Direktoratima iz okruženja, mogla obavljati poslove koji su joj stavljeni u nadležnost. Uprava će takođe raditi na stručnom osposobljavanju primljenih službenika, putem obuka u zemlji i inostranstvu.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MSPT	postojeća	87	94	105	111	111	111
Uprava pomorske sigurnosti	postojeća	52	59	60	60	60	60
Lučka uprava	planirana	-	15	15	15	15	15
Uprava za civilno vazduhoplovstvo	postojeća	16	35	35	35	35	35
Direkcija za saobraćaj	postojeća	40	61	64	64	64	64

Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	MSPT	2.858.847	3.101.848	3.365.506	3.651.574	3.651.958
	Uprava pomorske sigurnosti	1.166.171	1.265.296	1.372.846	1.489.538	1.616.149
	Lučka uprava	380.000	925.000	1.325.000	1.500.000	1.650.000
	Uprava za civilno vazduhoplovstvo	1.921.678	2.085.021	2.262.248	2.454.539	2.663.175
	Direkcija za saobraćaj	24.183.626	26.239.234	28.469.569	30.889.482	33.515.088
Strana podrška (IPA)		800.000	8.000.000*	**	**	**
Višekorisnička IPA			4.000.000***			

*) Prikazani iznos odnosi se na kandidovane projekte za 2009. godinu koja tek treba da budu odobrena od Evropske komisije a konačna cifra biće usaglašena sa nadležnim institucijama koje su uključene u proces odlučivanja.

**) U periodu 2009 - 2012. godina nije moguće pouzdano definisati iznos sredstava koja će biti odobrena po osnovu IPA i drugih međunarodnih fondova, jer će oni tek biti predmet budućih pregovora.

***) Prikazani iznos odnosi se na kandidovane projekte u ukviru IPF programa.

Napomena: Tabela 1. i Tabela 2. odnose se na Poglavlja 3.14. Transportna politika i 3.21. Trans-evropske transportne mreže.

3.15. ENERGETIKA

Status

Vlada Crne Gore je 13. decembra 2007. godine usvojila Strategiju razvoja energetike RCG do 2025. godine, kojom se predviđa veće i efikasnije iskorišćenje raspoloživih energetskih resursa, smanjenje uvozne energetske zavisnosti i povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom. U toku je izrada Akcionog plana za njenu implementaciju za period od pet godina. Shodno Zakonu o ratifikaciji Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice (Sl. list RCG br. 66/06), Crna Gora je pripremila Izjavu o sigurnosti snabdijevanja, u skladu sa direktivama 2003/54/EC i 2003/55/EC, koja je usvojena na sastanku Savjeta ministara Energetske zajednice u junu 2007. godine, a kojom je dato sadašnje stanje u snabdijevanju, kao i planirane investicije u cilju obezbjeđenja sigurnog, pouzdanog i kvalitetnog snabdijevanja energijom.

Zakonodavni okvir:

Zakon o energetici (usklađen sa Direktivom 2003/54/EC) je osnovni propis Crne Gore u oblasti energetike koji je usvojen u junu 2003. godine. Ovim zakonom su utvrđena glavna načela za implementaciju energetske politike i strategije, nadležnosti Vlade u sektoru energetike, zatim osnivanje, uloga i odgovornost regulatornog tijela. Djelatnosti koje uređuje ovaj zakon su: proizvodnja, prenos, distribucija i snabdijevanje električnom energijom, organizacija i funkcionisanje tržišta električne energije, proizvodnja i tržište uglja za potrebe proizvodnje električne energije i transport, distribucija, skladištenje, trgovina na malo i veliko i snabdijevanje naftnim proizvodima i gasom. Takođe, Zokonom je predviđeno da Vlada preko Ministarstva razvija i promoviše podsticaje za efikasno korišćenje energije i obnovljivih energetskih izvora, kao i da promoviše veću upotrebu obnovljivih energetskih izvora u proizvodnji na unutrašnjem tržištu.

Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice (Sl. list RCG br. 66/06) je usvojen od strane Skupštine Republike Crne Gore u oktobru 2006. godine.

Pored Crne Gore, ovaj Sporazum su ratifikovale i Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija, Bugarska, Rumunija i UNMIK u ime Kosova.

Potpisivanjem zajedničkog sporazuma o energetici, EU i devet njenih partnera iz Jugoistočne Evrope su stvorile pravni okvir za integrisano energetsko tržište, na kojem će se obezbijediti sigurnost u snabdijevanju, primjenjivati evropski propisi i biti pojačane investicione garancije i čvrsta regulatorna kontrola energetskog sektora.

Glavni ciljevi formiranja Energetske zajednice su:

- stvaranje stabilnog regulatornog i tržišnog okvira sposobnog da privuče investiranje u gasnu mrežu, proizvodnju električne energije, prenosnu i distributivnu mrežu, kako bi sve Ugovorne članice imale pristup stabilnoj i neprekidnoj isporuci energije koja je suštinska za ekonomski razvoj i socijalnu stabilnost,
- stvaranje jedinstvenog regulatornog prostora za trgovinu mrežnom energijom koji bi odgovarao geografskom prostoru datih tržišta ovih proizvoda,
- povećanje sigurnosti snabdijevanja jedinstvenog regulatornog prostora obezbjeđenjem stabilnog ambijenta za investicije u kojem se mogu razvijati veze sa kaspijskim, sjevernoafričkim i bliskoistočnim rezervama gasa, zatim eksploatisati domaći izvori energije, poput prirodnog gasa, nafte i hidroenergije,
- poboljšanje situacije u pogledu životne sredine u vezi sa mrežnom energijom i uz to vezanu energetsku efikasnost, zatim povećanje korišćenja obnovljive energije i utvrđivanje uslova za trgovinu energijom u okviru jednog jedinstvenog regulatornog prostora,
- razvijanje tržišne konkurencije mrežne energije na širem geografskom nivou i korišćenje ekonomije obima.

Funkcionisanje Energetske zajednice treba da ojača saradnju među državama i nacijama Jugoistočne Evrope i poboljša uslove za mir, stabilnost i ekonomski rast.

Zakon o zaštiti potrošača (Sl. list RCG br. 26/07) je usklađen sa relevantnim EU direktivama u ovoj oblasti.

Institucionalni okvir

Ministarstvo za ekonomski razvoj je nadležno za poslove energetike. Ministarstvo priprema i predlaže nacionalnu energetsku politiku, dugoročni i godišnji energetski bilans. Ministarstvo izvršava svoje obaveze koje proizilaze iz Zakona o energetici, međunarodnih sporazuma, zatim obaveza koje se odnose na članstvo u međunarodnim organizacijama i obaveza koje se odnose na ponudu i tražnju električne energije.

U skladu sa Zakonom o energetici osnovana je Regulatorna agencija za energetiku u januaru 2004. godine kao samostalna, funkcionalno nezavisna i neprofitna organizacija koja vrši javna ovlašćenja u skladu sa ovim zakonom. Agencija reguliše energetski sektor Crne Gore, doprinoseći na taj način razvoju sektora i liberalizaciji tržišta energije.

Ciljevi Agencije su da obezbijedi:

- da su principi, politika i programi koje utvrđuje i objavljuje Vlada implementirani i primijenjeni na osnovu principa objektivnosti, transparentnosti i nediskriminatornosti;
- pouzdanu, bezbjednu i ekološki adekvatnu isporuku energije tarifnim kupcima u Crnoj Gori po pravednim cijenama;
- da energetski subjekti koji obezbjeđuju energiju mogu pokriti svoje troškove po određenoj stopi povrata na svoje investicije;
- usklađivanje interesa kupaca i energetskih subjekata;
- da energetski subjekti promovišu očuvanje stabilnosti, sposobnosti i efikasnosti;
- obavljanje drugih poslova, u skladu sa Zakonom o energetici.

Agencija vrši nadzor nad radom i poslovanjem energetskih subjekata i ima pravo da traži potrebne informacije radi obezbjeđenja izvršavanja obaveza iz Zakona o energetici.

Prema Zakonu o energetici, poslovi Regulatorne agencije, između ostalog, su:

- vršenje nadzora nad radom i poslovanjem subjekata u energetskom sektoru;
- izdavanje licenci za obavljanje djelatnosti u energetskom sektoru;
- izdavanje ovlašćenja za izgradnju novih ili rekonstrukciju postojećih proizvodnih kapaciteta, nakon što su prethodno definisana sva globalna opredjeljenja po pitanju izgradnje;
- utvđivanje cijena i tarifa u elektroenergetskom sektoru u skladu sa Zakonom o energetici, do proglašenja konkurentnog tržišta električne energije;
- utvrđivanje formiranja konkurentnog tržišta električne energije;
- utvrđivanje pravila za određivanje cijene uglja za proizvodnju električne energije u periodu definisanom Zakonom o energetici;
- rješavanje sporova između subjekata u energetskom sektoru, kao i sporova između potrošača i energetskih subjekata;
- vršenje nadzora nad primjenom Zakona o energetici, u okviru svoje nadležnosti;
- donošenje bližih pravila i propisa za sporovođenje Zakona o energetici, u okviru svojih nadležnosti.

3.15.1. SIGURNOST SNABDIJEVANJA

3.15.1.1. Status

Vlada Crne Gore je usvojila Strategiju razvoja energetike CG do 2025. godine, kojom se predvidja veće i efikasnije iskorišćenje raspoloživih energetskih resursa, smanjenje uvozne energetske zavisnosti i povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom. U toku je izrada Akcionog plana za njenu implementaciju za period od pet godina. Shodno Zakonu o ratifikaciji Sporazuma izmedju Evropske zajednice i Reublike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice (Sl. list RCG br. 66/06), Crna Gora je pripremila Izjavu o sigurnosti snabdijevanja, u skladu sa direktivama 2003/54/EC i 2003/55/EC, koja je usvojena na sastanku Savjeta ministara Energetske zajednice u junu 2007. godine, a kojom je dato sadašnje stanje u snabdijevanju, kao i planirane investicije u cilju obezbjedjenja sigurnog, pouzdanog i kvalitetnog snabdijevanja energijom.

3.15.1.2. Kratkoročni prioriteti

Pripremljen je Nacrt zakona o prospekciji, istraživanju i eksploataciji nafte i gasa, koji je djelimično usaglašen sa Direktivom 94/22/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 30. maja 1994. godine, o uslovima za davanje i korišćenje odobrenja za (traženje) prospekciju, istraživanje i proizvodnju ugljovodonika. Usvajanje ovog zakona se očekuje u 2008. godini._

Crna Gora će započeti implementaciju i uključivanje u domaću regulativu Direktive 2005/89/EC o mjerama za sigurnost snabdijevanja električnom energijom i Direktive 2004/67/EC o mjerama za postizanje sigurnosti snabdijevanja prirodnim gasom.

Nastaviće se aktivnosti na razvoju energetske infrastrukture, izgradnji i obnavljanju regionalno važnih energetskih interkonekcija sa susjednim zemljama. U okviru tih aktivnosti planira se realizacija projekta izgradnje dalekovoda 400 kV između Albanije i Crne Gore.

Strategija razvoja energetike CG do 2025. godine, kao jedno od strateških opredjeljenja, definiše ispunjenje zahtjeva o skladišnim kapacitetima za držanje obaveznih 90-dnevnih rezervi naftnih derivata, u skladu s Direktivom 98/93/EC. Petogodišnjim Akcionim planom za realizaciju Strategije će se odrediti konkretne mjere i aktivnosti za implementaciju ove direktive, kao i plan postepenog dostizanja obaveznih rezervi naftnih derivata. Izrada zakonskih propisa se planira u toku 2008. godine, a u 2009. godini se predviđa početak njihove primjene.

3.15.1.3. Srednjoročni prioriteti

Crna Gora će nastaviti sa implementacijom i uključivanjem u domaću regulativu Direktive 2005/89/EC i Direktive 2004/67/EC, kao i ostalih obaveza proisteklih iz Sporazuma o Energetskoj zajednici.

Nastaviće se sa ispunjenjem zahtjeva o skladišnim kapacitetima za držanje obaveznih 90-dnevnih rezervi naftnih derivata, u skladu s Direktivom 98/93/EC.

3.15.2. ENERGETSKO TRŽIŠTE

3.15.2.1. Status

Obaveze Crne Gore koje su preuzete u okviru Sporazuma o formiranju Energetske zajednice implementiraju se u skladu sa definisanim rasporedom. U skladu sa direktivom 2003/54/EC pripremljen je i usvojen Akcioni plan za električnu energiju u novembru 2006. godine. Akcioni plan za gas nije rađen, jer Crna Gora nema razvijeno tržište gasa, a kao potpisnica Sporazuma o formiranju Energetske zajednice Crna Gora se obavezala da će implementirati primarnu regulativu vezanu za Direktivu 2003/55/EC o opštim pravilima unutrašnjeg tržišta prirodnog gasa.

U skladu sa Direktivom 2003/54/EC, u kojoj je navedeno da svaka zemlja treba da preduzme sve neophodne mjere na zaštiti ugroženih potrošača u kontekstu internog tržišta električne energije, Vlada Republike Crne Gore je 26. jula 2007. godine usvojila Program subvencioniranja socijalno najugroženijih građana, s ciljem zadovoljavanja minimalnih potreba za električnom i toplotnom energijom.

Uredba 1228/2003/EC o uslovima pristupanja mreži radi prekogranične razmjene električne energije je transponovana u Zakon o energetici (Sl. list RCG br. 39/03) i Pravila za razdvajanje integrisanog elektroenergetskog subjekta EPCG AD Nikšić (decembar 2004. godine).

Nadležnost za određivanje tarifa za električnu energiju je, prema Zakonu o energetici, prešla sa Vlade CG na Regulatornu agenciju za energetiku, i ona je, shodno tim ovlašćenjima, u junu 2007. godine donijela nove tarife (u skladu sa Pravilnikom o tarifama za električnu energiju -"Sl. list RCG", br. 47/05 i 50/05), koje su počele da se primjenjuju od 1. jula 2007. godine. Regulatorna agencija za energetiku je, između ostalog, izradila i usvojila sljedeće propise:

- Pravilnik o licencama u energetskom sektoru Crne Gore (Sl. list RCG br. 50/04);
- Pravila za razdvajanje integrisanog elektroenergetskog subjekta EPCG AD Nikšić (decembar 2004. godine);
- Pravila o metodologiji i načinu određivanja iznosa naknada za licence (januar 2005. godine);

- Pravila o načinu utvrđivanja cijene uglja za proizvodnju električne energije (oktobar 2005. godine);
- Pravila o obavještavanju tarifnih kupaca u slučaju zastoja u isporuci uglja (septembar 2006. godine);
- Odluku o utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda EPCG (oktobar 2007. godine);
- Odluku o modelu tržišta električne energije u Crnoj Gori (jul 2007. godine);
- Pravilnik o postupku i kriterijumima za izdavanje ovlašćenja u elektroenergetskom sektoru Crne Gore (Sl. list RCG br.46/07);
- Pravila o pristupu treće strane prenosnoj i distributivnoj mreži (Sl. list RCG br. 13/07).

Regulatorna agencija za energetiku je u julu 2007. godine donijela Odluku o modelu tržišta električne energije u Crnoj Gori, u skladu sa obavezom o otvaranju tržišta električne energije iz Sporazuma o formiranju Energetske zajednice.

3.15.2.2. Kratkoročni prioriteti

Sporazumom o formiranju Energetske zajednice utvrđena je obaveza da se od 01.01.2008. godine svim potrošačima koji ne pripadaju kategoriji ”domaćinstva“ obezbijedi mogućnost da biraju snabdjevača električnom energijom, što bi primjena Odluke o modelu tržišta električne energije u Crnoj Gori (jul 2007. godine) trebala da omogući. Na osnovu ove Odluke, EPCG će dostaviti Regulatornoj agenciji za energetiku predlog Tržišnih pravila na usvajanje. Preduzimaće se neophodne aktivnosti u cilju ispunjenja ove obaveze i stvarati uslovi za dalji razvoj tržišnog modela.

Predlogom Plana rada Regulatorne Agencije za energetiku za 2008. god. predviđeno je da tokom ove godine budu donijeti ili usvojeni sljedeći propisi i drugi akti:

- Utvrđivanje nove regulatorne politike cijena električne energije,
- Utvrđivanje politike daljeg učešća Agencije u procesu pravnog razdvajanja Elektroprivrede,
- Davanje saglasnosti na pravilnik o dodjeli (aukcijama) raspoloživih prenosnih kapaciteta,
- Davanje odobrenja na Metodologiju za utvrđivanje pravednih i realnih naknada za priključenjena distributivnu mrežu,
- Davanje odobrenja na cijenovnik za standardne priključke na distributivnu mrežu,
- Davanje odobrenja na Metodologiju za određivanje pravednih i realnih naknada za priključenje na prenosnu mrežu,
- Izrada i usvajanje propisa o sigurnosti energetskih postrojenja, osoblja i imovine i o zaštiti životne sredine,
- Izrada i usvajanje dizajna veleprodajnog tržišta električne energije,
- Izrada i usvajanje dizajna maloprodajnog tržišta električne energije,
- Davanje odobrenja na izmjene i dopune Pravila o snabdijevanju,
- Donošenje odluke o konkurentnosti Rudnika uglja i načinu formiranja cijene uglja,
- Davanje saglasnosti na tržišna pravila i pravila balansiranja, koje predlaže EPCG - Operator tržišta,
- Davanje saglasnosti na pravilnik o pružanju pomoćnih usluga,
- Donošenje pravilnika o načinu na koji potrošač mijenja snabdjevača,
- Donošenje pravilnika o radu javnog snabdjevača,
- Priprema i donošenje Odluke o otvaranju, početku rada i faznom razvoju tržišta električne energije,
- Davanje odobrenja na Kodeks mreže i Distributivni kodeks,
- Odobravanje cijene uglja za proizvodnju električne energije za 2009. godinu.

Zakon o istraživanju i eksploataciji nafte i gasa, koji će definisati opšta pravila unutrašnjeg tržišta prirodnog gasa i koji će biti usklađen sa Direktivom 2003/55/EC, biće donijet u IV kvartalu 2008. godine.

Izvršeno je funkcionalno razdvajanje Elektroprivrede Crne Gore, tako da EPCG sada predstavlja vertikalno integrisani funkcionalno razdvojeni elektroenergetski subjekat, koji se sastoji od četiri funkcionalne cjeline: Proizvodnja, Prenos, Distribucija i Snabdijevanje. Vlada Crne Gore je na sjednici od 29. novembra 2007. godine donijela Odluku modelu pravnog razdvajanja Elektroprivrede Crne Gore. Pravno razdvajanje će se obaviti u tri faze do 31.12.2009. godine.

U okviru aktivnosti Energetske zajednice, planirana je implementacija Direktive 1999/32/EC o smanjenju sadržaja sumpora kod nekih tečnih goriva do 31. decembra 2011. godine. U skladu sa tim, planira se završetak izrade Pravilnika o kvalitetu goriva i njegovo usvajanje u toku 2008. godine.

Crna Gora će do kraja 2008. godine implementirati i uključiti u domaću regulativu Pravilnik 1775/2005/ EC o uslovima za dostupnost do prenosnih mreža prirodnog gasa.

Pripremljen je Predlog Zakona o koncesijama, koji je usaglašen sa odredbama Direktive 2004/18/EC Evropskog parlamenta i Savjeta od 31. marta 2004. godine o koordinaciji postupaka za dodjelu ugovora o javnim radovima, ugovora o javnom snabdijevanju i ugovora o pružanju javnih usluga. Očekuje se njegovo usvajanje u 2008. godini._

3.15.2.3. Srednjoročni prioriteti

U okviru aktivnosti Energetske zajednice, planirana je dalja implementacija Direktive 1999/32/EC o smanjenju sadržaja sumpora kod nekih tečnih goriva do 31. decembra 2011. godine. Nastaviće se sa implementacijom obaveza utvrđenih Sporazumom o formiranju Energetske zajednice.

Što se tiče propisa koje će Agencija donijeti u periodu 2010-2012. godina, njihov precizan spisak je sada nemoguće utvrditi, ali se generalno može reći da će se odnositi prije svega na dalje uvođenje i razvoj tržišta električne energije, konkurencije u snabdijevanju, kao i upodobljavanje domaće regulative novim propisima koje donese Evropska Unija.

Za II kvartal 2008. godine planirana je izrada Zakona o naknadi za eksploataciju nafte i gasa.

3.15.3. ENERGETSKA EFIKASNOST I OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE

3.15.3.1. Status

Vlada RCG je u oktobru 2005. godine usvojila Strategiju energetske efikasnosti RCG. Strategija se implementira saglasno godišnjim akcionim planovima. Do sada su usvojeni akcioni planovi za realizaciju Strategije energetske efikasnosti za 2006. i 2007. godinu. Akcioni plan za 2007. godinu uključuje izradu Programa za razvoj osnovne legislative u oblasti energetske efikasnosti, jačanje Jedinice za energetsku efikasnost, izradu Programa za poboljšanje legislative i regulative i institucionalnih zahtjeva u oblasti energetske efikasnosti u zgradarstvu, izradu Programa za razvoj energetske baze podataka u Crnoj Gori, u skladu sa EU standardima u ovoj oblasti. Takođe je u okviru EAR-projekta tehničke pomoći crnogorskoj Jedinici za energetsku efikasnost (2006-2007. godine) izrađeno niz dokumenata značajnih za dalji razvoj energetske efikasnosti u Crnoj Gori: Akcioni plan za realizaciju Strategije energetske efikasnosti u 2008. godini, dugoročni Akcioni plan za energetsku efikasnost do 2012. godine, Akcioni plan za energetsku efikasnost u javnom sektoru i Strategija za zagrijavanje i hlađenje prostora u stambenom sektoru. Takođe je izrađena baza podataka za energetsku efikasnost u javnom sektoru.

U okviru programa bilateralne saradnje Ministarstva za ekonomski razvoj Crne Gore sa Vladom Kraljevine Norveške, u oktobru 2007. godine otpočela je implementacija projekta "Razvoj kapaciteta u oblasti energetskog audita zgrada", koji će se finansirati od strane Vlade Norveške. Cilj projekta je unapređenje lokalnih kapaciteta za energetski audit zgrada, kao i obezbjeđenje podrške Crnoj Gori za implementaciju EU Direktive 2002/91/EC o energetskim performansama zgrada.

U okviru Energetske zajednice, krajem juna 2007. godine usvojeni su Akcioni plan za obnovljive izvore energije (pripremljen u skladu sa Direktivom 2001/77/EC) i Akcioni plan za promociju biogoriva (pripremljen u skladu sa Direktivom 2003/30/EC).

Takođe se u saradnji sa Norveškom Vladom priprema projekat »Pripremne aktivnosti i osnivanje crnogorske Agencije za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije«.

U aprilu 2006. godine je usvojena Strategija razvoja malih hidroelektrana u Crnoj Gori i Akcioni plan za njenu implementaciju. U skladu sa ovim Akcionim planom izrađeni su i usvojeni:

- Uredba o načinu i uslovima dodjele koncesija za istraživanje vodotoka i tehnoekonomsko korišćenje vodnog energetskog potencijala za proizvodnju električne energije u malim hidroelektranama (Sl. list RCG br. 70/06);
- Pravilnik o tehničkim uslovima za priključenje malih elektrana na elektrodistributivnu mrežu (Sl. list RCG br. 25/07) i
- Uputstvo o utvrđivanju metodologije obračuna otkupne cijene električne energije iz malih hidroelektrana (Sl. list RCG 46/07).

U martu 2007. godine Skupština RCG je ratifikovala Kjoto protokol, čime su se stvorili uslovi da Crna Gora može pristupiti realizaciji projekata u okviru CDM mehanizma tj. »mehanizma čistog razvoja«.

Studija ”Procjena potencijala obnovljivih izvora energije u Republici Crnoj Gori“, koja sadrži procjenu energetskog potencijala vjetra, sunčevog zračenja i biomase je izrađena i usvojena od strane Vlade RCG u aprilu 2007. godine.

Javni poziv zainteresovanim investitorima za dodjelu koncesija po kombinovanom DBOT aranžmanu za istraživanje vodotoka i izgradnju malih hidroelektrana u Crnoj Gori objavljen je 19.11.2007. godine za 43 vodotoka.

3.15.3.2. Kratkoročni prioriteti

Ažuriranje Strategije energetske efikasnosti je predviđeno za 2008. godinu, uzimajući u obzir usaglašavanje sa Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine, Nacionalnom Strategijom održivog razvoja Crne Gore, novim EU dokumentima u oblasti energetske efikasnosti

(Direktiva 2006/32/EC o efikasnosti korišćenja krajnje energije i energetskim uslugama, Akcioni plan za energetsku efikasnost i dr.), kao i rezultatima novih projekata i studija u oblasti energetske efikasnosti u Crnoj Gori.

Donijeće se godišnji akcioni planovi za implementaciju Strategije energetske efikasnosti za 2008. i 2009. godinu.

U toku 2008. godine planirano je donošenje posebnog Zakona o energetskoj efikasnosti. Zakon će, između ostalog, predvidjeti centralnu instituciju za energetsku efikasnost koja će imati vodeću ulogu u promovisanju energetske efikasnosti, kao i fond za energetsku efikasnost. Zakon će, takođe, preslikavati glavne odredbe EU Direktive 2006/32/EC i uvesti koncepte drugih važnih direktiva u ovoj oblasti.

U ovom periodu će se nastaviti aktivnosti na jačanju kapaciteta crnogorske Jedinice za energetsku efikasnost u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj, uz pripremne aktivnosti za osnivanje crnogorske centralne institucije za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije (Agencija ili sl.).

U okviru aktivnosti iz Akcionog plana za energetsku efikasnost za 2007. godinu, formirana je Radna grupa za pripremu Programa za razvoj energetske baze podataka u Crnoj Gori. Za 2008. i 2009. godinu je planirana implementacija ovog programa.

Tokom 2008. godine planirano je uvođenje koncepta i odredbi energetske efikasnosti u Zakon o izgradnji objekata (u skladu sa Direktivom 2002/91/EC), kao i pokretanje aktivnosti za postepeno usvajanje i razvoj legislativnog, regulatornog i institucionalnog okvira za energetske karakteristike zgrada.

U okviru aktivnosti Energetske zajednice, planirano je formiranje Radne grupe ("Task Force") za energetsku efikasnost, koja će proučiti stanje u zemljama članicama u ovoj oblasti i identifikovati EU legislativu koju treba proširiti na Energetsku zajednicu. Crna Gora će aktivno učestvovati u radu Radne grupe i raditi na implementaciji svih proisteklih obaveza.

Nastaviće se realizacija Akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja malih hidroelektrana u Crnoj Gori.

Planirano je da se nastave istraživanja, mjerenja na terenu i prikupljanje podataka vezanih za energetski potencijal vjetra, sunčevog zračenja i biomase, kako bi se što prije stvorili uslovi za korišćenje ovih obnovljivih izvora energije. Takođe se planira izrada propisa za izgradnju i eksploataciju vjetroelektrana.

Nastaviće se i proces jačanja administrativnih kapaciteta u svim relevantnim ustanovama.

3.15.3.3. Srednjoročni prioriteti

U skladu sa Akcionim planom za energetsku efikasnost do 2012. godine, izrađenog i finansiranog uz podršku EU (EAR), realizovaće se planirane aktivnosti u ovom periodu. Takođe će se donijeti godišnji akcioni planovi za implementaciju Strategije energetske efikasnosti za 2010., 2011. i 2012. godinu, koji će bliže specificirati predviđene aktivnosti.

Planira se uvođenje legislativnog i regulatornog okvira za korišćenje kogeneracija (CHP), shodno Direktivi 92/42/EEC (2004/8/EC).

3.15.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER - Sektor za energetiku, rudarstvo i geologiju	Postojeća	13	17	20	24	27	30
Regulatorna agencija za energetiku	Postojeća	18	19	19	20	20	21
Agencija za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije*	Planirana	-	-	10	10	10	10

Napomena:
* Okvirno je procijenjen je broj zaposlenih u Agenciji. Nakon završetka Studije o potrebi osnivanja kao i usvajanja Zakona o energetskoj efikasnosti (2008) preciziraće se tačan broj zaposlenih.

3.15.3.5. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	MER - Sektor za energetiku, rudarstvo i geologiju	1.337.600	1.471.360	1.618.496	1.780.346	1.958.380
	Regulatorna agencija za energetiku*	-	-	-	-	-
	Agencija za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije**	-	-	200.000	250.000	250.000
Strana podrška (IPA)	1.500.000					

3.15.4. NUKLEARNA SIGURNOST I ZAŠTITA OD ZRAČENJA

3.15.4.1. Status

Zakonodavstvo

U Crnoj Gori su u upotrebi izvori zračenja niskog i srednjeg stepena aktivnosti i ne postoje nuklearni reaktori, a Strategijom energetike koja je usvojena decembra 2007. godine ne predviđa se izgradnja nuklearnih objekata do 2025. godine.

U periodu 2006 - 2007. godine Vlada Crne Gore je opredijelila sredstva i izgradila privremeno skladište za skladištenje radiaktivnog otpada. Institucija JU »Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore« upravlja ovim skladištem. Međunarodna agencija za atomsku energiju je podržala ovaj projekat Ministarstva turizma i zaštite životne sredine (MNE3002 ”Strengthening Radioactive Waste Management”) kroz obezbjeđivanje potrebne opreme.

U Crnoj Gori koriste se propisi donijeti prije deset i više godina, koji direktno definišu poslove koji se mogu podvesti pod opštim pojmom ”zaštita od jonizujućih zračenja”. Zakonski okvir se obezbjeđuje prvenstveno putem Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja, koji je donijet 1996. godine (Sl. list SRJ, br. 46/96). Zakon o zabrani izgradnje nuklearnih elektrana u SRJ (Sl. list SRJ, br. 12/95), takođe je na snazi.

Na osnovu Zakona o zaštiti od jonizujućih zračenja usvojen je veliki broj podzakonskih akata koji su još na snazi i koje, kao i zakon, treba uskladiti sa pravom EU.

Indirektno, odnosno u sklopu razmatranja problema transporta opasnih materija, zaštitom od jonizujućih zračenja bavi se i Zakon o prevozu opasnih materija (Sl.list CG br. 05/08).

Tokom 2005. i 2006. godine izrađen je Prijedlog zakona o zaštiti od zračenja i radijacionoj bezbjednosti koji treba doraditi i u potpunosti usaglasiti sa direktivama Evropske unije. Sa ovim

Zakonom i podzakonskim aktima donesenih na njegovoj osnovi ispuniće se i uskladiće se sa međunarodnim standardima i principima. Prijedlog Zakona rađen je na osnovu direktiva i uputstava Evropske unije i Međunarodne agencije za atomsku energiju (Osnovna direktiva Savjeta Evrope 96/29 Euratom o standardima u zaštiti od zračenja, sa pratećim pravilnicima; "Basic Safety Standards" MAAE, 1996, sa pratećim pravilnicima; "Zahtjevi zemljama-članicama u oblasti pravne i institucionalne infrastrukture za zaštitu od zračenja i radijacionu bezbjednost", MAAE 2000., i "Uputstvo za izradu zakona o zaštiti od zračenja", MAAE, 2004.)

Obaveze iz nedavno sukcesijom preuzetih Konvencija (april 2007) treba takođe reflektovati na ovaj Prijedlog zakona. Pojedine propise treba donijeti u saradnji sa Ministarstvom zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstvom unutrašnjih poslova i javne uprave, ostalim relevantnim institucijama, domaćim ekspertima, i uz podršku stranih eksperata. Na usklađivanju zakonske regulative će raditi Radna grupa u Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine uz pomoć stranih i domaćih eksperata. Kroz ovaj zakon i izradu podzakonskih akata Crna Gora će obezbijediti transponovanje direktiva Evropske unije.

3.15.4.2. Institucionalni okvir

Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave regulatorna nadležnost u oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja podijeljena je između Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja (za izvore zračenja u medicini) i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine za sve ostale izvore. Transport izvora jonizujućeg zračenja na teritoriji Crne Gore vrši se u skladu sa propisima koji uređuju prevoz opasnih materija (Zakon o prevozu opasnih materija) i međunarodnim konvencijama odnosno ugovorima o prevozu opasnih materija. Radi otkrivanja i sprječavanja nedozvoljenog prometa radioaktivnog i nuklearnog materijala preko granice Crne Gore, na graničnim prelazima postavljaju se monitori jonizujućeg zračenja. Stručno tehničku pomoć u realizaciji ovih poslova pruža Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave.

Postojeće institucije ne obezbjeđuju u cjelini uslove koji su u skladu sa zahtjevima Evropske unije. Postoje funkcionalni fragmenti u oblasti izdavanja dozvola, i inspekcije, a zbog nedostatka kadrovskih kapaciteta, tehničkih sredstava i resursa nema jedinstvene baze podataka o dozvolama i registru izvora zračenja. Uočeni nedostaci već se postepeno otklanjaju. U okviru Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja osnovano je 2007. godine Privremeno regulatorno tijelo za kontrolu izvora zračenja koji se koriste u medicinske svrhe. Takođe je u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja formiran Odsjek za regulatornu kontrolu izvora jonizujućih zračenja u okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu. U cilju jačanja administrativnih kapaciteta Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja sistematizovana su tri radna mjesta, a u Minstarstvu turizma i zaštite životne sredine zaposlen je jedan službenik. Rješenje ovih i sličnih problema očekuje se osnivanjem Agencije za zaštitu životne sredine (AZŽS), organa državne uprave, koji je nadležan, između ostalog, za poslove zaštite od jonizujućih zračenja i radijacionu bezbjednost i koji će implementirati zakone iz zaštite životne sredine. Regulatorna kontrola izvora zračenja odvijaće se takođe u okviru Agencije.

U cilju osposobavljanja kadrova sprovedena je stručna obuka osoba koje obavljaju djelatnosti sa izvorima jonizujućih zračenja (Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, JU "Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore" - CETI, Policijska akademija).

Međunarodna saradnja

Crna Gora je podnijela aplikaciju za članstvo u Međunarodnu agenciju za atomsku energiju - MAAE 14. juna 2006. godine, a 30. oktobra 2006. godine je postala članica ove organizacije.

Sukcesorskim postupkom Crna Gora je 12. aprila 2007. godine pristupila sljedećim konvencijama:

Bečka konvencija o civilnoj odgovornosti za štetu izazvanu nuklearnim aktivnostima,1963.;
Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala, 1980.;
Konvencija o ranom obavještavanju o nuklearnom incidentu, 1986.;
Konvencija o pružanju pomoći u slučaju nuklearnog incidenta ili radiološke opasnosti, Beč, 26/9/86;
Sporazum o pružanju tehničke pomoći od strane MAAE potpisan je 1983 godine.

Crna Gora je u novembru i junu 2006. notom obavijestila depozitara (Rusku Federaciju i Veliku Britaniju) o prihvatanju sljedećih međunarodnih sporazuma:

Ugovor o zabrani testiranje nuklearnog oružja u atmosferi, svemiru i podmorju, od 5. avgusta 1963.
Ugovor o zabrani smještaja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništenje, na dno mora i okeana i u njihovo podzemlje, od 11. februara 1971.
Ugovor o neširenju nuklearnog oružja, od 1. jula 1968. godine.
Ugovor o neproliferaciji nuklearnog naoružanja, London, Moskva i Vašington, 1. jul 1968. (Treaty on the non- proliferation of nuclear weapons);
Ugovor o zabrani pohranjivanja nuklearnog naoružanja i drugog oružja za masovno uništavanje na morskom i okeanskom dnu i na donjem sloju tla, London, Moskva, Vašington, 11. februara 1971.
Ugovor o zabrani testiranja nuklearnog naoružanja u atmosferi, u svemiru i pod vodom, Moskva, 5. avgusta 1963.

U toku je izrada Country Programme Framework-a za period 2009 –2013. godine najznačajnijeg dokumenta kojim se definišu prioriteti neke zemlje za saradnju sa Međunarodne agencije za atomsku energiju (MAAE). Glavni cilj Country Programme Framework-a (CPF) za Crnu Goru je da identifikuje i potvrdi one oblasti tehničke saradnje Crne Gore i MAAE koje za Crnu Goru predstavljaju prioritet, sa namjerom da se izađe u susret glavnim potrebama zemlje, a u skladu sa djelokrugom Međunarodne agencije za atomsku energiju. Kroz ciklus tehničke saradnje sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju Crna Gora je uključena u veliki broj projekata (nacionalni, regionalni i interregionalni), od kojih se neki u ovom ciklusu nastavljaju iz prethodnog.
Do kraja 2008. godine potpisaće se Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi s ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja).

3.15.4.3. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu 2008. i 2009. godina planira se donošenje sljedećih propisa:
Zakon o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj bezbjednosti (IV kvartal 2008. godine);
set pravilnika predviđenih Predlogom Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj bezbjednosti (12) (2009. godina);
Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju pravna lica koja vrše sistematska ispitivanja jonizujućeg zračenja u životnoj sredini;
Pravilnik o dozvoljenom sadržaju radionuklida u vodi za piće, životnim namirnicama, stočnoj hrani, ljekovima, duvanu i duvanskim proizvodima, kozmetičkim sredstvima, sredstvima za ličnu higijenu i drugim predmetima opšte upotrebe, kao i u građevinskom materijalu, kao i uslove koje moraju ispunjavati pravna lica koja vrše mjerenja radionuklida iznad propisanih granica;
Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za mjerenje jačine ambijentalne ekvivalentne doze gama zračenja u vazduhu;
Pravilnik o granicama izlaganja za profesionalno izložena lica i stanovništvo, načinu i vremenskom intervalu mjerenja nivoa izlaganja profesionalno izloženih lica, kao i načinu i sprovođenju neposredne kontrole nad izvorima jonizujućih zračenja;
Pravilnik o vrstama i načinu mjerenja za procjenu nivoa izloženosti pacijenata jonizujućim zračenjima;
Pravilnik o uslovima koja moraju da ispunjavaju pravna lica za obavljanje mjerenja za procjenu nivoa izloženosti pacijenata jonizujućim zračenjima, kao i stručnoj spremi i zdravstvenim uslovima koje moraju da ispunjavaju profesionalna izložena lica, sadržaj izvještaja o izvršenim mjerenjima, način vođenja i rokovi za čuvanje evidencija, kao i postupak o obavještavanju nadležnih organa;
Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati korisnici izvora jonizujučih zračenja;
Pravilnik o kriterijumima za izvore jonizujućih zračenja koje posjeduje pravno ili fizičko lice;
Pravilnik o sadržaju zahtjeva i potrebne dokumentacije za dobijanje licence za obavljanje radijacione aktivnosti;
Pravilnik o uslovima koja moraju ispunjavati korisnici izvora jonizujućih zračenja za obavljanje radijacione aktivnosti;
Pravilnik o uslovima za stručnu osposobljenost koje mora da ispunjava odgovorno lice za dobijanje licence za obavljanje radijacione aktivnosti;
Pravilnik o načinu privremenog čuvanja radioaktivnog otpadnog materijala.

Takođe će se ratifikovati:

amandman na Konvenciju o fizičkoj zaštiti od nuklearnih materijala (2009. godina), i
zajednička Konvencija o sigurnosti upravljanja potrošenim gorivima i radioaktivnim otpadom, IAEA, Beč 5/9/97 (2009. godina).

U periodu 2009 - 2010 godine donijeće se Program sistematskog ispitivanja jonizujućeg zračenja u životnoj sredini.

Institucionalni okvir

Tokom 2009. i 2010. godine realizovaće se sljedeće aktivnosti usmjerene na jačanje institucionalnih kapaciteta:

Donijeti Program i plan obuke i periodične obnove znanja profesionalno izloženih lica izvorima jonizujućeg zračenja;
Napraviti bazu podataka (registar) o izvorima jonizujućih zračenja i korisnicima tih izvora, profesionalno izloženim licima, dozvolama, kao i o drugim podacima od značaja za zaštitu od jonizujućih zračenja i bezbjednosti izvora zračenja
Djelotvorno i efikasno regulatorno tijelo zahtijeva odogvarajuće kvalifikovano i obučeno osoblje sa dobrim poznavanjem prakse i trenutne tehnologije za radijacionu sigurnost i bezbjednost radioaktivnih izvora. Jačanje kapaciteta Ministasrtva turizma i zaštite životne sredine ogleda se u zaposlenju jednog službenika. U Agenciji za zaštitu životne sredine zaposliti 8 službenika.

Međunarodna saradnja

U navedenom kratkoročnom periodu realizovaće se sljedeće:

potpisaće se Country Programme Framework – CPF za period 2009 – 2013;
u okviru saradnje sa MAAE, u prvoj polovini 2008. godine službenici Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, kao i članovi Privremenog regulatornog tijela za kontrolu izvora zračenja koji se koriste u medicinske svrhe imaće obuku o regulatornoj infrastrukturi i regulatornim tijelima – naučna posjeta.
ostvariti saradnju sa IPA-om kroz projekte iz oblasti Nuklearne bezbjednosti i zaštite od zračenja;

3.15.4.4. Srednjoročni prioriteti

U periodu između 2010. i 2012. godine planira se pripremanje i donošenje sljedećih dokumenata: zakona i podzakonskih akata:

Nacionalna strategija o zaštiti od jonizujućeg zračenja, radijacionoj bezbjednosti i upravljanju radioaktivnim otpadom (2011. godina)
Plan za djelovanje u slučaju vanrednog događaja.

Zakonodavstvo

U periodu između 2010. i 2012. godine planirano je da se pripreme i donesu sljedeći zakoni i podzakonska akta:

preostala podzakonska akta koja su predviđena Prijedlogom Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj bezbjednosti (2010. godine),
Pravilnik o obrascu i sadržaju evidencije o izvorima jonizujućih zračenja, o profesionalno izloženim licima kao i o radioaktivnom otpadnom materijalu,
Pravilnik o obrascu i sadržaju dokumentacije o izvorima jonizujućih zračenja i profesionalno izloženim licima,
Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjava pravno lice za vršenje mjerenja radi sprovođenja mjera osiguranja kvaliteta u zavisnosti od radijacione aktivnosti, kao i načinu, vrsti i vremenskim intervalima u kojima se vrše mjerenja,
Pravilnik o granicama radioaktivne kontaminacije životne sredine i načinu sprovođenja dekontaminacije, kao i o uslovima koje moraju ispunjavati ovlaščena pravna lica koja vrše dekontaminaciju životne sredine,
Pravilnik o uslovima za korišćnje izvora zračenja u medicini,
Pravilnik o uslovima koje u smislu kadrova opreme i prostora moraju ispunjavati pravna lica za vršenje sistematskog ispitivanja jonizujučih zračenja u životnoj sredini,
Pravilnik o sadržaju zahtjeva i potrebne dokumentacije o ispunjenosti propisanih uslova za obavljanje poslova zaštite od jonizujućeg zračenja i radijacione bezbjednosti,

Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica koja obavljaju poslove u oblasti zaštite od jonizujućih zračenja,
Pravilnik o obrascu i sadržaju evidencije o izvršenim poslovima iz oblasti zaštite od jonizujućeg zračenja,
Pravilnik o načinu i uslovima pod kojima se radioaktivni otpadni materijal sakuplja, čuva, evidentira, skladišti, obrađuje i odlaže,
Pravilnik o uslovima transporta izvora jonizujućih zračenja,
Pravilnik o metodama i načinu kontrole radioaktivnosti roba, odnosno mjerenje aktivnosti radionuklida u robama iznad propisanih granica.

Takođe se planira ratifikacija sljedećih dokumenata:
Protokol Konvencije iz Beča o civilnoj odgovornosti za nuklearnu štetu (2010. godina)
Konvencija o dodatnoj kompenzaciji u slučaju nuklearne štete (2010. godina)
Sporazum između Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju o primjeni zaštitnih mjera u vezi s ugovorom o neproliferaciji nuklearnog oružja (2010. godina).

Institucionalni okvir

Nastaviće se sa jačanjem kapaciteta Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i Agencije za zaštitu životne sredine.

Međunarodna saradnja

U okviru međunarodne saradnje realizovaće se projekti »Podrška razvoju regulatorne infrastrukture u Crnoj Gori« i »Razvoj, jačanje i podrška nacionalnim kapacitetima u oblasti regulatorne infrastrukture u oblasti nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja« Ministarstva turizma i zaštite životne sredine.

3.15.4.5. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZZS- Sektor za zaštitu životne sredine-Odjeljenje za zaštitu atmosfere i jonizujuće zračenje	Postojeca	4	5	5	5	5	5
Agencija za zaštitu životne sredine	Planirana	0	4	6	7	8	8

3.15.4.6. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	190.000,00	170.000,00	200.000,00	170.000,00	80.000,00
Strana podrška	-	90.000,00 $	80.000,00 $	95.000,00 $	60.000,00 $

3.16. OPOREZIVANJE

3.16.1. PORESKA POLITIKA

Sa sveobuhvatnom reformom poreskog sistema i poreske politike Crna Gora je otpočela 2001. godine, u nastojanju da domaći fiskalni sistem što više prilagodi evropskim standardima. Postojeći poreski sistem Crne Gore je u velikoj mjeri kompatibilan sa propisima Evropske unije, što se posebno odnosi na indirektne poreze[1]. Najznačajniji rezultati te reforme su: uvođenje PDV-a (umjesto ranijeg poreza na promet u maloprodaji); sintetičko oporezivanje dohotka fizičkih lica (oporezivanje prihoda iz svih izvora); značajno smanjenje visine poreskih stopa, uz proširenje poreskih osnovica; izjednačavanje poreskog statusa domaćih i uvoznih akciznih proizvoda; izjednačavanje poreskog statusa domaćih i stranih pravnih lica; uvođenje mehanizama za otklanjanje dvostrukog oporezivanja dobiti i dividendi; uvođenje sistema samooporezivanja kod plaćanja poreskih obaveza; uvođenje poreskog identifikacionog broja (PIB) i donošenje modernog Zakona o poreskoj administraciji kojim su jasno definisana prava i obaveze poreskih obveznika i poreskih organa.

Aktuelna poreska politika predstavlja stimulativan poreski okvir za razvoj preduzetništva, a prilagođena je i potrebama državnog budžeta i budžeta jedinica lokalne samouprave. Okosnica poreskih prihoda postepeno treba da se pomjera sa direktnog na indirektno oporezivanje. Osnovno opredjeljenje kod kreiranja poreske politike je primjena niskih poreskih stopa sa što većom poreskom bazom i malim brojem poreskih izuzeća.

Postojeća stopa poreza na dobit iznosi 9% i jedna je od najnižih stopa u regionu. Standardna stopa PDV-a iznosi 17%, a snižena 7% (odnosi se na mali broj proizvoda i usluga) i te stope su takođe među nižima u regionu. Značajno je smanjena i stopa poreza na dohodak fizičkih lica koja od 2010. godine treba da iznosi 9% (do tada će se primjenjivati stope od 15% za 2008. godinu i 12% za 2009. godinu).

Osnovni pravci poreske politike Crne Gore u narednom periodu biće usmjereni ka daljoj reformi započetih procesa u ovoj oblasti i što potpunijem usaglašavanju poreskih propisa sa Acquis-em. Prioritetne aktivnosti kod usaglašavanja daće se indirektnim porezima, a reforma direktnih poreza predviđa se kao srednjoročni prioritet.

3.16.2. DIREKTNO OPOREZIVANJE

Status

Zakonodavni okvir

Dva su glavna zakona u oblasti direktnog oporezivanja - Zakon o porezu na dobit pravnih lica i Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica.

3.16.2.1. Porez na dobit

Zakonom o porezu na dobit pravnih lica (Sl. list RCG br.65/01), koji se primjenjuje od 1. januara 2002. godine, uvedena je obaveza plaćanja poreza na dobit, a poreski obveznici su rezidentna i nerezidentna pravna lica koja obavljaju djelatnost radi sticanja dobiti. Predmet oporezivanja rezidentnog pravnog lica je dobit koju to lice ostvari u Crnoj Gori i izvan Crne Gore, a predmet oporezivanja nerezidenta je dobit koju to lice ostvari u Crnoj Gori. Obveznik plaćanja poreza, za dobit ostvarenu u Crnoj Gori, je i poslovna jedinica stranog pravnog lica (nerezidenta). Osnovicu poreza na dobit predstavlja oporeziva dobit poreskog obveznika koja se utvrđuje usklađivanjem dobiti iskazane u bilansu uspjeha na način predviđen Zakonom o računovodstvu, korigovana za određene prihode i rashode čiji iznos je predviđen predmetnim zakonom. Zakonom je predviđena mogućnost korišćenja poreskih olakšica, za ulaganje u osnovna sredstva, kao i za otpočinjanje biznisa u privredno nedovoljno razvijenim opštinama. Ovim zakonom bile su predviđene proporcionalne stope poreza na dobit, i to: 15% na dobit od 100.000€, i na iznos dobiti preko 100.000€, 15.000€ + 20%. Prema ovom zakonu dividende su oporezovane na izvoru. Naime, prilikom isplate dividendi plaća se porez po odbitku po stopi od 15% , kao i za isplate po osnovu autorskih naknada, kamata, kapitalnih dobitaka i naknada po osnovu zakupnine nepokretnosti koje se isplaćuju nerezidentnom pravnom licu. Stopa poreza na kamate, koje se isplaćuju nerezidentnom pravnom licu iznosi 5%. Navedenim zakonom

[1] vidjeti detaljno u poglavlju (3.16.3) koje se odnosi na indirektno oporezivanje

uređena su i pitanja koja se odnose na transferne cijene, povezana lica, grupno oporezivanje i otklanjanje dvostrukog oporezivanja.

Kod pripreme navedenog zakona nije vršeno usklađivanje sa relevantnim direktivama EU iz ove oblasti. Prilikom definisanja pojedinih instituta (poslovna jedinica, izvori dobiti, pitanja rezidentnosti) koristile su se definicije OECD-a.

U proteklom periodu izvršena je jedna izmjena Zakona o porezu na dobit. Zakonom o izmjenama Zakona o porezu na dobit (Sl. list RCG br. 80/04) uvedena je proporcionalna stopa poreza na dobit od 9%, umjesto ranijih progresivnih stopa. Uvedene su dodatne poreske olakšice po osnovu ulaganja u hartije od vrijednosti i po osnovu zapošljavanja novih radnika i pooštrena je kaznena politika. Ukinuta je poreska olakšica po osnovu ulaganja u osnovna sredstva.

Za primjenu Zakona o porezu na dobit pravnih lica donesena su sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o razvrstavanju osnovnih sredstava po grupama i metodama za utvđivanje amortizacije (Sl. list RCG br. 28/02);
Pravilnik o korišćenju poreske olakšice po osnovu poreza na dobit pravnih lica u nedovoljno razvijenim opštinama (Sl. list RCG br. 3/03);
Pravilnik o obimu i sadržini poreske prijave za utvrđivanje poreza na dobit pravnih lica (Sl. list RCG br. 6/06);

3.16.2.1.1. Kratkoročni prioriteti

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dobit pravnih lica, kojim će se smanjiti stopa poreza po odbitku na dividende, udjele u dobiti i autorske naknade na 9% i izvršiti djelimično uskladjivanje sa relevantnim direktivama EU iz ove oblasti i donijeće se neophodna podzakonska akta za implementaciju Zakona.

3.16.2.1.2. Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioriteti odnose se na potpuno usaglašavanje Zakona o porezu na dobit pravnih lica sa Acquis communautaire, s tim što bi se predvidio tranzicioni period, odnosno odložena primjena odredjenih rješenja kod oporezivanja dividendi, kamata i autorskih naknada.

3.16.2.2. Porez na dohodak

Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG br. 65/01), u primjeni je od 1. jula 2002. godine, uveo je sintetičko oporezivanje dohotka fizičkih lica iz pet izvora: prihodi od ličnih primanja, samostalne djelatnosti, imovine i imovinskih prava, kapitala i kapitalnih dobitaka. Obveznik poreza je rezidentno fizičko lice koje ostvari oporezivi dohodak u Crnoj Gori i van Crne Gore (primjenjuje se princip svjetskog dohotka), kao i nerezidentno fizičko lice koje ostvari dohodak na teritiriji Crne Gore. Zakonom je uvedeno oporezivanje dohotka po progresivnoj poreskoj skali i poreskim stopama od 17%, 21% i 25%, a predviđene su i poreske olakšice za investicije u osnovna sredstva (do 50% izvršenih ulaganja, a najviše do 70% ukupne poreske obaveze).

Ovaj zakon je skoro u cjelosti usaglašen sa acquisom (prihvaćene su Preporuke o poreskom tretmanu poreskih društava i poreskom tretmanu nerezidentnih fizičkih lica 94/79/EC i 94/390/EC). Prilikom definisanja pojedinih instituta (stalno mjesto poslovanja, izvori prihoda, pitanje rezidentnosti) koristile su se definicije OECD-a.

U proteklom periodu izvršene su dvije izmjene Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica.

Prva izmjena Zakona izvršena je sredinom 2004. godine i ta rešenja su u primjeni od 1. jula 2004. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG br. 37/04) je izvršeno smanjenje poreskih stopa za 10%. Ovim zakonom je propisana olakšica za zapošljavanje novih radnika i izvršena su pravno-tehnička poboljšanja rešenja koja se odnose na oporezivanje imovine i imovinskih prava, kao i povremenih samostalnih djelatnosti.

Druga izmjena Zakona izvršena je krajem 2006. godine i ta rešenja su u primjeni od 1. januara 2007. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG br. 78/06) uvedena je jedinstvena (proporcionalna) poreska stopa od 9%, umjesto ranijih progresivnih stopa. Zakonom je predviđen tranzicioni period za primjenu navedene stope, tako da za 2007. i 2008.

godinu stopa iznosi 15%, a za 2009. godinu 12%. Zadržan je neoporezivi iznos dohotka u godišnjem iznosu od 840€.

Za sprovođenje ovog zakona donijeta su podzakonska akta:

Uredba o načinu preračunavanja postojećih neto zarada u bruto zarade (Sl. list RCG br. 34/02);
Pravilnik o obliku i sadržini godišnje prijave za obračunavanje i plaćanje poreza na dohodak fizičkih lica (Sl. list RCG br. 6/06);
Pravilnik o razvrstavanju osnovnih sredstava po grupama i metodama za utvrđivanje amortizacije za obveznike koji ostvaruju prihode od samostalne djelatnosti (Sl. list RCG br. 58/02),
Pravilnik o paušalnom oporezivanju prihoda od samostalne djelatnosti (Sl. list RCG br. 3/05)
Uputstvo o načinu obračunavanja i plaćanja poreza i doprinosa iz i na lična primanja po osnovu zaposlenja (Sl. list RCG broj 81/06).

3.16.2.2.1. Kratkoročni prioriteti

Kao kratkoročni prioritet predviđeno je donošenje podzakonskih akata (pravilnici) za što potpuniju implementaciju Zakona.

3.16.2.2.2. Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioriteti odnose se na potpuno usaglašavanje Zakona sa Acquis –om.

3.16.3. INDIREKTNO OPOREZIVANJE

Zakonodavni okvir

3.16.3.1. Porez na dodatu vrijednost

Zakon o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br.65/01) donesen je krajem 2001. godine, ali je rok za primjenu dva puta produžavan, tako da je Zakon počeo da se primjenjuje od 1. aprila 2003. godine. Ovim zakonom uvedena je obaveza plaćanja neto svefaznog poreza na promet ("Model EU"), koji je zamijenio dotadašnji porez na promet u maloprodaji. Oporezivanje prometa proizvoda i usluga vrši se prema mjestu potrošnje, primjenom principa odredišta, odnosno destinacije. Ovo rješenje podrazumijeva da je izvoz proizvoda oslobođen plaćanja PDV, a uvoz proizvoda se oporezuje i ima isti tretman kao domaći proizvodi. Navedenim zakonom bila je uvedena jedinstvena poreska stopa za sve proizvode i usluge od 17 %, a po nultoj stopi bio je oporezivan samo izvoz proizvoda, kao i transakcije koje su neposredno povezane sa tim izvozom. Za jedan broj proizvoda i usluga od značaja za životni standard građana (mlijeko, hljeb, mast, ulje i šećer, lijekovi, medicinska sredstva, knjige, usluge javnog prevoza putnika i dr.) bilo je propisano poresko oslobođenje bez prava na odbitak ulaznog PDV.

Osnovna rješenja Zakona o PDV pretežnim dijelom su bila usklađena sa direktivama EU (77/388/,91/680,2002/38,2006/69,80/368,84/386,89/465,92/77,92/111,94/4,94/5,94/76,95/7,96/42,96/95)[1].

Prva dopuna Zakona izvršena je krajem marta 2003. godine i ta rješenja su u primjeni od 1. aprila iste godine. Zakonom o dopuni Zakona o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 21/03) dnevna i periodična štampa je oslobođena plaćanja PDV bez prava na odbitak ulaznog PDV.

Druga izmjena Zakona izvršena je krajem 2005. godine, a rješenja su u primjeni od 1. januara 2006 godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 76/05) uvedena je druga poreska stopa PDV (snižena stopa) za određeni broj proizvoda i usluga koji su od značaja za životni standard građana. Ovi proizvodi i usluge bili su po ranijem rješenju oslobođeni plaćanja PDV bez prava na odbitak ulaznog PDV. Takođe, ovim zakonom izvršena su i određena usklađivanja sa Acquis-em.

Treća izmjena Zakona izvršena je krajem 2007. godine i ta rješenja su u primjeni od 3. januara 2008. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodatu vrijednost (Sl.list CG br. 16/07) smanjena je stopa PDV za manji broj proizvoda i usluga, a propisana je i primjena nulte stope za isporuke hljeba i određenih lijekova i medicinskih sredstava za koje se sredstva obezbjeđuju na

[1] Ove direktive su zamijenjene Direktivom Savjeta 2006/112/EZ o zajedničkom sistemu poreza na dodatu vrijednost.

teret Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje. Ovo rješenje ima privremeni karakter (za hljeb do 31. jula, a za lijekove i medicinska sredstva do 31. maja 2008. godine).

Za primjenu Zakona o PDV donešena su sljedeća podzakonska akta:

Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 65/02, 13/03, 59/04, 79/05 i 16/06);
Pravilnik o utvrđivanju proizvoda i usluga koji se oporezuju po sniženoj stopi PDV (Sl. list RCG br. 81/05, 2/06 i 10/06);
Pravilnik o obliku i sadržini prijave za obračun poreza na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 79/05 i 28/06);
Pravilnik o obliku i sadržini prijave za registraciju obveznika poreza na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 6/06);
Pravilnik o količini rashoda na koji se ne plaća porez na dodatu vrijednost (Sl. list RCG br. 74/06);
Pravilnik o upotrebi poreske registar kase i načinu evidentiranja prometa proizvoda, odnosno usluga preko te kase (Sl. list RCG br. 25/03 i 62/04),
Pravilnik o načinu ostvarivanja prava na oslobađanje od plaćanja akcize i poreza na dodatu vrijednost za diplomatska i konzularna predstavništva i međunarodne organizacije (Sl. list RCG br. 74/04);
Uputstvo o načinu sprovođenja postupka u vezi sa ostvarivanjem prava na oslobađanje od plaćanja poreza na dodatu vrijednost u slučajevima kada je to predviđeno međunarodnim sporazumom, odnosno ugovorom (Sl. list RCG br. 34/03).

3.16.3.1.1. Kratkoročni prioriteti

U 2008. godini donijeće se sljedeća podzakonska akta:
Uredba o upotrebi poreskih registar kasa kojom bi se na cjelovit način regulisala obaveza upotrebe poreskih registar kasa koje bi imale i poreske terminale za daljinsko očitavanje izvještaja iz tih kasa, što bi doprinijelo efikasnijoj kontroli i naplati PDV u maloprodaji;
Pravilnik o oporezivanju povremene građevinske djelatnosti kojim bi se uredile procedure u vezi oporezivanja građevinske djelatnosti koju obavljaju fizička lica, sa ciljem da se onemogući izbjegavanje plaćanja poreskih obaveza u toj oblasti;
Pravilnik o izmjeni Pravilnika o primjeni Zakona o PDV, posebno u dijelu koji se odnosi na ostvarivanje prava na povraćaj PDV u putničkom prometu;
Pravilnik o izmjeni Pravilnika o utvrđivanju proizvoda i usluga koji se oporezuju po sniženoj stopi PDV, u dijelu koji se odnosi na definisanje proizvoda i usluga na koje se primjenjuje snižena stopa PDV.

U 2009. godini pristupiće se izmjeni Zakona o PDV kojom će se građevinsko zemljište uključiti u sistem PDV i propisati podnošenje PDV prijave elektronskim putem.

3.16.3.1.2. Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioriteti odnose se na potpuno usaglašavanje Zakona o PDV i podzakonskih akata za sprovođenje tog zakona sa EU pravom.
- U 2010. godini donijeće se podzakonski akti za sprovođenje Zakona o PDV, a koji su uslovljeni izmjenama Zakona iz 2009. godine.
- U 2011. godini izvršiće se izmjena i dopuna Zakona o PDV posebno u dijelu koji se odnosi na: definisanje proizvoda i usluga koji se mogu oporezovati po sniženoj stopi; ukidanje nulte stope za domaće transakcije (ljekove i medicinska sredstva koji se plaćaju iz Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje); proširenje posebnih postupaka oporezivanja (prodaja investicijskog zlata, elektronske usluge); uspostavljanje pravnog okvira za razmjenu informacija vezano za PDV između zemalja EU (VIES), sa ciljem da se navedeni zakon u potpunosti uskladi sa Direktivom 2006/112/EC i drugim relevantnim direktivama koje se odnose na sistem PDV. Za određena rješenja predvidio bi se tranzicioni period, odnosno odložena primjena od dvije godine.
- U 2012. godini pripremila bi se cjelovita podzakonska akta za implementaciju Zakona (uredbe, pravilnici, uputstva), koja bi bila u potpunosti usklađena sa Acquis-om.

3.16.3.2. Akcize

Zakon o akcizama (Sl. list RCG br. 65/01), u primjeni je od 1. aprila 2002. godine, uvodi obavezu plaćanja akcize za tri grupe proizvoda, i to alkohol i alkoholna pića, duvanske proizvode i mineralna ulja, njihove derivate i supstitute. Akciza se plaća na akcizne proizvode proizvedene u Crnoj Gori i akcizne proizvode koji se uvoze u Crnu Goru. Obveznik plaćanja akcize je proizvođač i uvoznik akciznih proizvoda. Zakonom je predviđena mogućnost da se akcizna obaveza može prenijeti sa uvoznika, odnosno proizvođača na imaoca akcizne dozvole, odnosno oslobođenog korisnika akcize. Visina akcizne obaveze određena je po jedinici mjere, osim za cigarete gdje se koristi kombinovani način određivanja visine akcize (specifična i ad valorem akciza). Akcizna osnovica za mineralna ulja, njihove derivate i supstitute je izražena u kilogramima ili litrima i akciza iznosi od 0,023€ do 0,36€, u zavisnosti od vrste navedenih proizvoda. Akcizna osnovica za vina, srednja alkoholna pića i ostala fermentisana pića je količina akciznog proizvoda izražena u hektolitrima, a za pivo i etil alkohol zapreminski sadržaj alkohola na jedan hektolitar i akciza iznosi od 1,9€ do 550€, u zavisnosti od vrste alkoholnih pića. Prema navedenim zakonskim rješenjima, akciza za cigarete sastojala se iz specifične i proporcionalne akcize. Specifična akciza je bila određena u odnosu na 1.000 komada cigareta i bila je različita u zavisnosti od kvalitetne grupe cigareta ("A, B ili C"). Proporcionalni iznos akcize je bio određen u zavisnosti od prodajne cijene cigareta koje su bile razvrstane u tri grupe. Visina akcize za cigarete detaljnije je bila uređena Uredbom o određivanju iznosa specifične i proporcionalne akcize na cigarete (Sl. list RCG br.15/02 i 34/03) i Pravilnikom o razvrstavanju cigareta u kvalitetne grupe (Sl. list RCG br.17/02).[1]

Za ostale duvanske proizvode (cigare i cigarilosi, duvan za pušenje i drugo) akciza je određena po kilogramu.

Visine akciznih obaveza prelaze minimalni iznos akcize u EU, osim za cigarete gdje je predviđeno postupno usklađivanje sa Acquis-om. Akcizni obveznik sam obračunava akcizu. Akcizna obaveza se plaća mjesečno, a predviđeni su i instrumenti obezbjeđenja plaćaja akcize (depozit i garancija). Zakonom je predviđena obaveza registracije akciznih obveznika, kao i držalaca akciznih skladišta i oslobođenih korisnika akcize.

Navedeni zakon je bio djelimično usaglašen sa tadašnjim direktivama EU (92/12/EEC, 92/78/EEC, 92/80/EEC, 92/81/EEC, 92/83/EEC, 92/84/EEC, 92/108/EEC, 94/74/EEC).

U proteklom periodu izvršena je samo jedna izmjena navedenog zakona. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama (Sl. list RCG br. 76/05), čija su rješenja u primjeni od 1. januara 2006. godine, izvršene su značajnije izmjene kod obračunavanja i plaćanja akcize za cigarete.

Prema navedenom zakonu, akciza za cigarete se sastoji iz specifične i proporcionalne akcize. Specifična akciza je određena u odnosu na 1.000 komada cigareta (za sve vrste cigareta ona iznosi 1€ na 1.000 komada). Proporcionalna akciza iznosi 26% maloprodajne cijene svih vrsta cigareta. Maloprodajna cijena cigareta uključuje iznos akcize i PDV-a. Akciza na cigarete se obračunava u momentu preuzimanja fiskalnih akciznih markica od strane poreskog organa i to rješenje se odnosi na domaće i uvozne cigarete. Zakonom je uvedena obaveza prijavljivanja maloprodajnih cijena cigareta nadležnom poreskom organu, a pooštrena je i kaznena politika za slučaj neprimjenjivanja zakona.

Za primjenu Zakona o akcizama donešena su sljedeća podzakonska akta:

- Uredba o obilježavanju duvanskih proizvoda i alkoholnih pića kontrolnim akciznim markicama (Sl. list RCG br. 82/05);
- Pravilnik o primjeni Zakona o akcizama (Sl. list RCG br.18/02, 9/06 i 78/06) i
- Pravilnik o postupku bojenja i označavanja mineralnih ulja koja se koriste kao gorivo za grijanje (Sl. list RCG br. 23/02).

[1] Ovi propisi su stavljeni van snage Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama ("Sl. list RCG", br. 76/05).

3.16.3.2.1. Kratkoročni prioriteti

U 2008. godini pristupiće se izmjeni Zakona o akcizama, a posebno u dijelu koji se odnosi na povećanje visine akcizne obaveze na cigarete kako bi se obezbijedilo dodatno usaglašavanje sa relevantnim direktivama EU koje se odnose na cigarete i mineralna ulja (92/79/EEC, 92/80EEC, 95/59/EC, 99/81/EC, 2002/10/EC, EU 95/60/EC, 2003/96/EC).

U 2009. godini neće se vrsiti izmjene Zakona već ce se raditi na što kvalitetnijoj implementaciji Zakona (poboljšanje procedura, davanje instrukcija važnih za primjenu Zakona o akcizama, itd).

3.16.3.2.2. Srednjoročni prioriteti

U 2010. godini izvršiće se izmjena Zakona o akcizama vezano za usklađivanje visine akcize za cigarete, kako bi se obezbijedilo dodatno usaglašavanje sa relevantnim direktivama EU koje se odnose na cigarete (92/79/EEC, 92/80 EEC, 95/59/EC, 99/81/EC, 2002/10/EC), a izvršiće se i izmjena Pravilnika o primjeni Zakona o akcizama.

U 2011. izvršiće se analiza mogućnosti uključivanja energenata u akcizni sistem Crne Gore, a što treba da bude usklađeno sa energetskom politikom Crne Gore.

U 2012. godini izvršice se izmjena i dopuna Zakona o akcizama kojom će se obezbijediti potpuno usklađivanje sa relevantnim direktivama EU koje se odnose na cigarete (92/79/EEC, 92/80 EEC, 95/59/EC, 99/81/EC, 2002/10/EC), s tim sto će se predvidjeti tranzicioni period (2-3 godine). Tim Zakonom u akcizni sistem uključiće se i energenti s tim što će se i tu predvidjeti tranzicioni period (3-4 godine).

Pristupiće se izmjeni Pravilnika o primjeni Zakona o akcizama koja je uslovljena navedenim promjenama Zakona.

Institucionalni okvir

Za poresku politiku nadležno je Ministarstvo finansija (Sektor za poreski i carinski sistem). U okviru Sektora formirani su Odsjek za indirektne poreze i Odsjek za direktne poreze, a na poslovima u vezi sa direktnim i indirektnim porezima rade četiri službenika uz pomoćnika ministra.

Plan zapošljavanja i finansijske potrebe za segmente 3.16.1, 3.16.2 i 3.16.3

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010.	2011.	2012.
MF - Sektor za poreski i carinski sistem	Postojeća	4	6	6	6	6	6

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	90.000	135.000	180.000	210.000	270.000
Strana podrška za direktne poreze:	stalni savjetnik	stalni savjetnik	stalni savjetnik	stalni savjetnik	stalni savjetnik
Strana podrška za indirektne poreze	povremeni savjetnik	povremeni savjetnik	povremeni savjetnik	povremeni savjetnik	povremeni savjetnik

3.16.4. UZAJAMNA POMOĆ

U proteklom periodu Crna Gora, kod poreske reforme, koristila je ekspertsku pomoć više inostranih agencija, od kojih se posebno navodi pomoć koju je pružao EU - Customs and Fiscal Assistance Office (CAFAO) Montenegro u dijelu koji se odnosi na usklađivanje sistema PDV-a i akciza sa Acquis-em.

U okviru srednjoročnih mjera predviđa se usklađivanje postojećih propisa sa Direktivom Savjeta EU 77/799 EEC o uzajamnoj pomoći zemalja članica na području direktnih poreza kao i sa Direktivom Savjeta EU 76/308 EEC. Takođe, u okviru srednjoročnih prioriteta sagledaće se obaveze koje proizilaze iz Uredbe Savjeta EU 1798/2003, kao jednog od najvažnijih dokumenata na polju razmjene informacija i uzajamne saradnje država članica. Imajući u vidu da je navedena uredba pravni akt koji se direktno primjenjuje u državama članicama, ona će biti direktno primijenjena danom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Poreska uprava Crne Gore je potpisala sporazume o saradnji i uzajamnoj pomoći sa većim brojem poreskih uprava u okruženju (Poreskim upravama Makedonije, Srbije, Bosne i Hercegovine i Republike Srpske), na osnovu kojih se realizuje međunarodno pružanje tehničke pomoći.

3.16.5. PORESKA UPRAVA

3.16.5.1. Status

Poslove utvrđivanja, naplate i kontrole poreza koji se uvode na centralnom nivou, vrši Poreska uprava CG. Poslove utvrđivanja, naplate i kontrole poreza koje uvodi jedinica lokalne samouprave, vrši poreski organ lokalne uprave.

Poreska uprava je organizovana u 9 organizacionih jedinica, a to su: Centrala i osam područnih filijala (Podgorica, Bar, Herceg Novi, Budva, Bijelo Polje, Berane, Pljevlja i Nikšić). Aktom o sistematizaciji u Poreskoj upravi je predviđeno 744 zaposlenih, od kojih 155 u Centrali i 589 u područnim filijalama. Trenutno je u Poreskoj upravi zaposleno 622, a postoji potreba za zapošljavanjem novih službenika i namještenika. Centrala je organizovana u četiri sektora (Sektor za pružanje usluga poreskim obveznicima i registraciju; Sektor za informacioni sistem, računovodstvo prihoda, prijem i obradu poreskih prijava; Sektor za sprovođenje naplate i Sektor za praćenje sprovođenja poreskih propisa, inspekcijski nadzor i upravni postupak), a svaki sektor je podijeljenj na veći broj odsjeka.

Zakonodavni okvir

Procedure u vezi kontrole obračunavanja i plaćanja poreza uređene su Zakonom o poreskoj administraciji (Sl. list RCG br. 80/04), kao i podzakonskim aktima donijetim za sprovođenje tog zakona.

Zakon o poreskoj administraciji predstavlja kodifikaciju pravnih normi (procedura) kojima je uređen postupak utvrđivanja, kontrole i naplate poreza, doprinosa i drugih javnih dažbina.

Samooporezivanje je osnovni princip u postupku utvrđivanja i naplate poreza i drugih dažbina. Razrezni princip utvrđivanja poreske obaveze ustanovljen je kao ovlašćenje i obaveza poreskog organa u situacijama kada se utvrđivanje poreza ne vrši ili se pogrešno vrši po principu samooporezivanja, kao i u manjem broju slučajeva kada je to predviđeno zakonom (kod utvrđivanja poreza na nepokretnosti, poreza na promet nepokretnosti).

Podzakonski akti za sprovođenje ovog zakona su:

Pravilnik o obliku i sadržini izvještaja o plaćanju poreza po odbitku (Sl. list RCG br. 67/02);
Pravilnik o kriterijumima za određivanje velikih poreskih obveznika (Sl. list RCG br. 16/05);
Uredba o visini troškova prinudne naplate poreskih obaveza (Sl. list RCG br. 24/05);
Pravilnik o obliku i sadržini prijave za registraciju poreskih obveznika (Sl. list RCG br. 24/05);
Pravilnik o načinu utvrđivanja poreske osnovice putem procjene (Sl. list RCG br. 36/05);
Pravilnik o načinu prodaje imovine poreskog obveznika u postupku prinudne naplate (Sl. list RCG br. 33/06),
Pravilnik o poreskom knjigovodstvu (Sl. list RCG br. 81/06).

U poreskim procedurama predviđena je i supsidijarna primjena Zakona o opštem upravnom postupku (Sl. list RCG br. 60/03), Zakona o inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG br. 39/03), Zakona o izvršnom postupku (Sl. list RCG br. 23/04), Zakona o hipoteci (Sl. list RCG br. 52/04) i Zakona o zalozi (Sl. list RCG br. 38/02).

Institucionalni okvir

Poreska uprava je u skladu sa reformisanim poreskim sistemom i preporukama EU, svoju organizaciju uskladila u cilju modernizacije rada prenošenjem i usvajanjem iskustava razvijenih zemalja, a prije svega prihvatanjem evropskih standarda.

Realizovani projekti

Početkon 2001. godine, prilikom implementacije novih zakonskih propisa konsultantska kuća “Barents Group of BearingPoint” pružila je Poreskoj upravi pomoć organizovanjem obuka na teme:

procedure za rad telefonskog centra,

procedure rada odjeljenja za usluge poreskim obveznicima i registraciju,
procedure pružanja usluga poreskim obveznicima i registraciju.
formiran je telefonski centar za pružanje usluga poreskim obveznicima kao i telefonski napaltni centar u okviru Sektora za naplatu.

Poreskoj upravi je u periodu 2003, 2004 i 2005. godine pružena konsultantska pomoć na osnovu projekata koje je finansirao USAID i to:

izrada procedura za inspekcijsku kontrolu,
obuka inspektora za kontrolu PDV-a,
obuka inspektora za kontrolu poreza na dohodak fizičkih lica,
izrada vodiča za PDV poreske obveznike .
izrada vodiča i upustva za korišćenje IT sistema.

Takođe je od strane ove konsultantske kuće pružena pomoć u izradi brošura, i informatora u cilju potpune i blagovremene informisanosti poreskih obveznika.

EU CAFAO Montenegro od 2005. godine pružala je tehničku pomoć Poreskoj upravi u skladu sa programom. Glavni ciljevi tehničke pomoći koju je pružala EU CAFAO Montenegro, do sada su bili usmjereni ka jačanju kapaciteta ljudskih resursa u sledećim oblastima:

jačanje administartivnih kapaciteta Poreske uprave, uključujući njene kapacitete za sprovođenje naplate i kontrole u cilju sprečavanja korupcije i poreskih prevara,
jačanje administrativnih kapaciteta za primjenu izmijenjenih poreskih propisa u skladu sa EU acquiso-om,
u saradnji sa ovom konsultantskom kućom održan je veliki broj obuka sa posebnim osvrtom na postupke kontrole i inspekcijskog nadzora,
organizovane su studijske posjete kako postojećim tako i novim zemljama članicama Evropske unije, u cilju boljeg upoznavanja sa organizacionim strukturama i procedurama rada poreskih uprava iz EU zemalja.

Kratkoročni prioriteti_

Potpisan je sporazum sa Svjetskom bankom i Ministarstvom finasija CG o sprovođenju projekta "Objedinjena registracija i naplata". Osnovni cilj ovog projekta je stvaranje osnove za bolju usaglašenost poreskih i drugih zakona, kao i poboljšanje naplate poreza i doprinosa. Glavni cilj je uvođenje jedinstvenog centralnog registra (na jednom mjestu u posebnoj organizacionoj jedinici Poreske uprave) svih obveznika poreza, doprinosa i osiguranika, dostupnog svim državnim organima koji bi imali pristup podacima sadržanim u registru, čime bi se u znatnoj mjeri smanjili administrativni troškovi.

Obuka:

Organizovanje obuka na teme (PDV-a, poreza na promet nepokretnosti, poreza na dobit i poreza na dohodak fizičkih lica),
Organizovanje eksterne obuke zaposlenih u PU u saradnji sa CAFAOM, Upravom za kadrove i PARIM CB,
Na osnovu "Sporazuma o saradnji i uzajamnoj pomoći" potpisanog između Poreske uprave CG i Poreskih uprava Makedonije, Srbije, Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, pružena je međusobna tehnička pomoć,
Nastavljena je podrška od strane konsultantske kuće EU CAFAO u cilju modernizacije IT sistema Poreske uprave, kroz angažman regionalnog i međunarodnog IT savjetnika,
Usvojen EU CAFAO podprojekat za upravljanje rizikom iz oblasti PDV, u prvom kvartalu 2007. godine,
Organizovane su opšte i specijalizovane obuke za zaposlene u Poreskoj upravi u saradnji sa konsultantskom kućom CAFAO na sljedeće teme:
"Poboljšanje mogućnosti za kontrolu, prenos i zakup nepokretnosti"
"Postupak registracije PDV"
"Sistem upravljanja rizikom u oblasti PDV-a"
"Analize dilema na temu PDV-a"
"Porez na dobit pravnih lica i porez na dohodak fizičkih lica"

U Poreskoj upravi su sprovedeni i sljedeći projekti:

Uspostavljanje telefonske linije za prijavu korupcije u Poreskoj upravi,
Izrada Pravilnika o radu Odjeljenja za unutrašnju kontrolu,
Izrada Etičkog kodeksa službenika i namještenika PU,
Formirane su radne grupe Poreske uprave sa predstavnicima inostrane konsultantske kuće CAFAO na teme: "Postupak registarcije za PDV" i "Ražjašnjavanje nedoumica u vezi sa poreskom obavezom po osnovu prometa nepokretnosti".

Srednjoročni prioriteti_

projekat automatizovane selekcije poreskih prijava i automatizovanog upravljanja rizikom, projekat nabavke i instaliranja poreskih terminala u cilju poboljšanja kontrole i praćenja rizika kod poreskih obveznika,
izrada programa koji omogućava kancelarijsku kontrolu knjigovodstvene evidencije poreskih obveznika i stvaranje uslova za kompatibilnost računovodstva poreskih obveznika sa programom Poreske uprave,
projekat uspostavljanja elektronske predaje poreskih prijava.
projekat razmjene informacija vezano za nekretnine između Poreske uprave i Uprave za nekretnine,
projekat razmjene informacija i uzajamne pomoći između Poreskih uprava CG i zemalja članica Evropske unije (Uredba Savjeta EU 1798/2003).

3.16.5.2. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Poreska Uprava	Postojeća	613	646	679	711	733	744

Napomena: Dat je broj povećanja zaposlenih u Poreskoj upravi po godinama.

3.16.5.3. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	7.090.944,75	8.741.438,74	9.114.068,92	9.207.053,88	9.591.129,12
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.17. EKONOMSKA I MONETARNA POLITIKA

3.17.1. GENERALNE SMJERNICE

Dugoročno stabilna i konkurentna ekonomija, predvidih pravila igre, kao pretpostavka razvoja tržišne privrede, osnovni je postulat ekonomske politike Crne Gore. U tom okviru, Vlada je identifikovala sljedeća tri ključna razvojna prioriteta[1]:

Podsticanje održivog ekonomskog razvoja, kroz rastuće ekonomske slobode i jačanje uloge privatnog sektora;
Jačanje vladavine prava kao preduslova izgradnje modernih institucija parlamentarne demokratije,
Poboljšanje životnog standarda građana ponudom kvalitetnijih javnih usluga, kroz efikasne sisteme obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite.

Glavne institucije koje su, u okviru svojih nadležnosti, zadužene za sprovođenje i koordinaciju ekonomske i monetarne politike, kao i kvalitetnu statističku obradu podataka su Ministarstvo finansija, Centralna Banka Crne Gore, Ministarstvo za ekonomski razvoj, Sekretarijat za razvoj i MONSTAT, dok glavni pravni okvir sprovođenja ovih politika čine ekonomske politike koje se donose na godišnjem nivou, kao i zakonodavstvo Centralne Banke iz ove oblasti.

3.17.2. MONETARNA POLITIKA

3.17.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Rad i funkcije Centralne banke Crne Gore uređeni su kroz tri osnovna pravna akta:

Ustav Crne Gore (Sl.list CG br. 1/07),
Zakon o Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 52/00, 47/01) i
Zakon o bankama (Sl. list CG br. 32/02).

Na osnovu Ustava Crne Gore Centralna banka Crne Gore je samostalna organizacija, odgovorna za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema. Centralnom bankom Crne Gore upravlja Savjet Centralne banke, a rukovodi guverner Centralne banke.

Centralna banka Crne Gore osnovana je Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore, koji je Skupština Crne Gore donijela u novembru 2000. godine. Osnivanjem Centralne banke Crne Gore, Crna Gora je dobila samostalnu i nezavisnu organizaciju odgovornu za monetarnu politiku, uspostavljanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa. Centralna banka je otpočela sa radom 15. marta 2001. godine, kada je Skupština Republike Crne Gore donijela Odluku o imenovanju članova Savjeta Centralne banke Crne Gore (CBCG). Ovaj zakon je djelimično u skladu sa evropskim regulativama, prije svega sa Statutom Evropskog sistema centralnih banaka i ECB-a (Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central bank, OJ C191,1992). Naime, iako CBCG prema postojećem zakonu ispunjava odredbe koje se odnose na funkcije i ovlašćenja CBCG (član 1 i član 11 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore), koja su u skladu sa članom 3 Statuta ESCB-a i ECB-a, podrazumijevajući visok nivo funkcionalne i institucionalne nezavisnosti CBCG (član 7 Statuta, odnosno Član 1 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore), usljed činjenice da CBCG nije emisiona banka (član 3 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore), cjenovna stabilnost kao osnovni cilj CBCG ne može postojati, kako to stoji u članu 2 Statuta ESCB-a i EBC-a.

U izvršavanju svojih zakonom utvrđenih funkcija najvažnija ovlašćenja CBCG su: da izdaje i oduzima dozvolu za rad banaka i finansijskih institucija, reguliše i kontroliše njihov rad i sprovodi postupak stečaja i likvidacije banaka i finansijskih institucija u Crnoj Gori; daje kredite iz sopstvenih rezervi bankama pod zakonom utvrđenim uslovima, reguliše i kontroliše platni promet, poravnanje i međubankarski obračun, obavlja i kontroliše platni promet u zemlji i inostranstvu, kupuje i prodaje valute i plemenite metale za sopstveni račun ili za račun Crne Gore, itd.

[1] Ekonomska politika Crne Gore u 2007: Vlada RCG, decembar 2006.

Instrumenti monetarne politike CBCG

Obavezna rezerva: Specifičnost crnogorske ekonomije i njene monetarne politike, koja se ogleda u nepostojanju emisione funkcije CBCG, čini ostale instrumente monetarne politike mnogo značajnijim. Među njima se kao najvažniji instrument nalazi politika obavezne rezerve. Do nedavno, Centralna banka Crne Gore je svoje aktivnosti bazirala na Odluci o obaveznoj rezervi banaka kod CBCG (Sl. list RCG br. 14/06), koja se primjenjivala od aprila 2006. godine do januara 2008. godine. Prema toj Odluci, banke obračunavaju obaveznu rezervu na: depozite po viđenju; oročene depozite za koje je rok do dospijeća na dane obračunavanja obavezne rezerve kraći od 90 dana i oročene depozite za koje je rok do dospijeća, na dane obračunavanja obavezne rezerve, duži od 90 dana, a kraći od jedne godine

Izuzetno, banke ne obračunavaju obaveznu rezervu na depozite po viđenju koji se evidentiraju na računima grupe 2300 (Podgrupa računa 2305-2318)-Depoziti po viđenju od banaka i ostalih finansijskih institucija: 2305-Domaće banke u državnom vlasništvu-nekamatonosni, 2306-Domaće banke u državnom vlasništvu-kamatonosni, 2307-Domaće banke u privatnom vlasništvu-nekamatonosni, Rn 2308-Domaće banke u privatnom vlasništvu-kamatonosni, utvrđenim Kontnim okvirom za banke i na oročene depozite preko godinu dana.

Pomenutom Odlukom propisane su diferencirane stope od 19% na depozite po viđenju i oročene depozite čiji je rok do dospijeća, na dane obračunavanja obavezne rezerve, kraći od 90 dana i stopa od 5% na oročene depozite čiji je rok do dospijeća, na dane obračunavanja obavezne rezerve, duži od 90 dana, a kraći od jedne godine.

Banke obračunavaju obaveznu rezervu i dostavljaju izvještaje Centralnoj banci nedjeljno, a izdvajanje, odnosno povlačenje izvršavaju srijedom na račun obavezne rezerve u zemlji, račune CBCG u inostranstvu i do 10% blokiranjem državnih zapisa CG.

Centralna banka plaća bankama kamatu na 40% izdvojenih sredstava obavezne rezerve banke, po kamatnoj stopi od 1% na godišnjem nivou.

Izdvojena sredstva obavezne rezerve banke mogu da koriste za održavanje dnevne likvidnosti najviše do 50% beskamatno ako korišćeni iznos vrate istog dana.

Na iznos korišćenih sredstava obavezne rezerve koji ne vrati istog dana banka plaća kamatu po stopi od 11% na godišnjem nivou, a na iznos razlike između propisane i izdvojene obavezne rezerve po stopi od 12% na godišnjem nivou.

Odluka o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore (Sl.list CG br. 9/07), koja se primjenjuje od prvog obračunskog perioda 2008. godini, sadrži promjene koje se odnose na osnovicu za obračun i stopu obavezne rezerve, približavajući se Evropskim standardima (Guideline of the ECB, 7 Mart 2002 amending Guideline ECB/2000/7 on monetary policy instruments and procedures of the Eurosystem, poglavlje 7). Tako se osnovicom za obračun obavezne rezerve obuhvataju (i) depoziti javnog sektora, bez obzira na ročnost, (ii) depoziti po viđenju ostalih sektora, (iii) oročeni depoziti ostalih sektora sa rokom dospijeća kraćim od 2 godine (član 3 Odluke).

Za obračun obavezne rezerve primjenjuju se diferencirane stope i to: 1. stopa od 19% na (i) depozite javnog sektora, bez obzira na ročnost; (ii) depozite po viđenju ostalih sektora (iii) oročene depozite ostalih sektora sa rokom dospijeća do 180 dana; 2. stopa od 2% na oročene depozite ostalih sektora sa rokom dospijeća preko 180 dana, a manje od 2 godine (član 4, Odluke). Na depozite ostalih sektora oročene na period duži od 2 godine ne obračunava se obavezna rezerva. Ovim promjenama, odnosno propisanom osnovicom za obračun obavezne rezerve koja neće obuhvatati depozite ostalih sektora (osim javnog sektora) ročnosti preko 2 godine, postignuta je djelimična usaglašenost sa poglavljem 7. ECB/2002/2 potpoglavlje 7.3. (vezano za osnovicu za obračun i stopu obavezne rezerve).

CBCG plaća bankama kamatu na 50% izdvojenih sredstava obavezne rezerve banke, po kamatnoj stopi od 1% na godišnjem nivou. Izdvojena sredstva obavezne rezerve banke mogu da koriste za održavanje dnevne likvidnosti najviše do 50% beskamatno ako korišćeni iznos vrate istog dana.

Održavanje dnevne likvidnosti: Centralna banka ima pravo prioriteta u naplati potraživanja po osnovu kredita u skladu sa ugovorom.

1. Intra dnevni kredit - Ako u toku dana banka na poslovnom računu nema dovoljno sredstava za izvršavanje svih dospjelih obaveza, CBCG može toj banci odobriti intra dnevni kredit. Kamatu na ovaj kredit Centralna banka naplaćuje po prosječnoj kamatnoj stopi koja je formirana na posljednjoj aukciji državnih zapisa. Banka intra dnevni kredit mora vratiti do kraja radnog vremena istog dana kada je kredit odobren. U protivnom, Centralna banka će obračunavati kamatu po stopi koja je 50% veća od kamatne stope po kojoj je kredit odobren.

2. Noćni kredit - Ako na kraju dana (u 16.00 časova) na poslovnom računu banke nema dovoljno sredstava za izvršenje dospjelih obaveza, uključujući i obaveze po osnovu intra dnevnog kredita i obavezne rezerve, Centralna banka može banci odobriti noćni kredit. Noćni kredit se daje ili obnavlja na period od jednog poslovnog dana (24 časa) i može se koristiti najviše 7 poslovnih dana u mjesecu. Banka je dužna da narednog dana do 18.00 časova obnovi ili vrati noćni kredit. Na iznos noćnog kredita Centralna banka naplaćuje kamatu koja je pola procenta veća od prosječne kamatne stope formirane na posljednjoj aukciji državnih zapisa. Ako se kredit ne vrati u roku, Centralna banka će obračunati kamatu po stopi koja je 80% veća od kamatne stope po kojoj se koristi noćni kredit.

CBCG odobrava kredit samo ukoliko je u potpunosti kolateralizovan hartijama od vrijednosti koje je emitovala država Crna Gora (Ministarstvo finansija), država članica EU ili druga država odeđena propisom CBCG. Kredit se odobrava u iznosu do 80% nominalne vrijednosti hartija od vrijednosti koje se koriste kao kolateral, a rok dospijeća hartija od vrijednosti mora biti od tri dana do jedne godine. U dosadašnjem periodu, banke u Crnoj Gori nijesu koristile ove kredite.

Operacije na otvorenom tržištu: Iako sadašnji Zakon o CBCG, član 11, stav 6a, omogućava obavljanje operacija na otvorenom tržištu, CBCG do sada nije koristila ovaj instrument iz dva osnovna razloga: ograničeni kapital kojim CBCG raspolaže i činjenice da suštinski nije bilo potrebe za aktiviranjem ovog instrumenta. U novom Zakonu o CBCG ovaj instrument će biti eksplicitno pomenut, pri čemu će se kao osnov za izradu Zakona imati u vidu članovi iz Poglavlja 3. Uputstva ECB-a o monetarnim instrumentima i procedurama Eurosistema, ECB/2002/2 i ECB/2000/7.

Ostale funkcije CBCG

Centralna banka obavlja usluge za račun države Crne Gore (Ministarstvo finansija) koje se odnose na državni novac i usluge u vezi sa državnim dugom u skladu sa Zakonom. S tim u vezi, Centralna banka otvara i vodi državne bankarske račune, vrši poslove fiskalnog zastupanja i daje savjete Vladi CG.

U skladu sa Zakonom o Centralnoj banci, Centralna banka Crne Gore kao fiskalni agent, u ime Vlade Crne Gore obavlja aukcije državnih zapisa. Na aukcijima učestvuju preduzeća, banke, osiguravajuća društva i fizička lica sa domaćim i stranim kapitalom. Prva aukcija 28-dnevnih državnih zapisa održana je 4. septembra 2001 godine.

Drugi značajni pravni akt koji uređuje rad CBCG i ostalih pravnih lica koja se bave pružanjem bankarskih ili finansijskih usluga i proizvoda u Crnoj Gori, a koji, samim tim, posredno, kroz obezbjeđenje finansijske stabilnosti utiče i na monetarnu politiku CBCG je i važeći Zakon o bankama. Ovaj Zakon uređuje osnivanje, izdavanje dozvola za rad, statusne promjene, promjene vlasništva, poslovanje, rukovođenje, upravljanje, kontrolu, kao i rješavanje statusa bilo kojeg lica koje se bavi pružanjem bankarskih ili finansijskih usluga i proizvoda u Crnoj Gori.

Zakon je koncipiran tako da je pružao osnovu da se kroz podzakonsku regulativu implementiraju svi međunarodni standardi koji se odnose na poslovanje banaka. Centralna banka je kroz intenzivno donošenje podzakonske regulative, stepen usklađenosti sa regulativom EU dovela do visokog nivoa.

Ovaj zakon, donesen 2000. godine, u značajnoj mjeri je usklađen sa Direktivom 2000/12/EU Celex No. 3200L0012. Neusklađenost sa ovom direktivom se odnosila na nepostojanje mogućnosti da se na teritoriji Crne Gore osnivaju i posluju filijale stranih banaka. Neusklađenost je prouzrokovana neophodnošću da se reforma bankarskog sistema i njegova puna stabilnost postigne u što kraćem roku, pri čemu bi postojanje filijala značajno uticalo na sposobnost postojećih banaka da se prilagode novom regulatornom okviru i novim tržišnim i konkuretskim uslovima.

Važeći zakon ne pruža osnovu za usklađivanje u visokom stepenu sa CRD direktivom.

Ostala zakonska regulativa

Osim ovog Zakona, rad CBCG je uređen i sljedećom zakonskom regulativom:

Zakon o zaštiti depozita (Sl. list RCG br. 52/00 i 32/02) i
Zakon o stečaju i likvidaciji banaka (Sl. list RCG br. 47/01).

Funkcionisanje platnog prometa je uređeno podzakonskom regulativom, a u pripremi je zakon koji će regulisati ovu oblast.

Zakonom o zaštiti depozita (Sl. list RCG br. 52/00 i 32/02) regulišu se obaveze, uslovi i postupak zaštite depozita, status, ovlašćenja, odgovornosti i finansiranje Fonda za zaštitu depozita, upravljanje sredstvima Fonda, kao i način i postupci isplate zaštićenih depozita. Ovaj zakon još ne ispunjava odredbe Direktive Evropskog Parlamenta i Savjeta o depozitarno garancijskim šemama (Direktiva 94/19/EC), prije svega u dijelu koji se odnosi na član 7 Direktive, prema kojoj svaki depozitar mora biti pokriven sa 20.000 ekija (eura), dok prema našem Zakonu o zaštiti depozita (član 7) nivo garantovanog depozita iznosi 5.000 eura, pri čemu ovaj iznos Fond može povećati do nivoa od 20.000 eura.

Zakonom o stečaju i likvidaciji banaka (Sl. list RCG br. 47/01) regulisani su uslovi i postupak stečaja i likvidacije nad bankama, ovlašćenja Centralne banke u postupku, način formiranja stečajne ili likvidacione mase i način izmirivanja obaveza prema deponentima i povjeriocima, kao i zaključenje postupka. Ovaj Zakon još nije u potpunosti usklađen sa Direktivom 2001/24/EC, koja se odnosi na reorganizaciju i stečaj kreditnih institucija.

Institucionalni okvir

Na osnovu člana 143 Ustava Crne Gore Centralna banka Crne Gore je samostalna organizacija, odgovorna za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema. Centralnom bankom Crne Gore upravlja Savjet Centralne banke. Centralnom bankom Crne Gore rukovodi guverner Centralne banke. Pored toga što upravlja Centralnom bankom, Savjet utvrđuje politike u skladu sa zakonom, donosi propise, preporuke i naloge koje izdaje Centralna banka, odlučuje o izdavanju i oduzimanju dozvola za rad banaka, finansijskih institucija i sistema platnog prometa i vrši i druge poslove u skladu sa zakonom. Odluke koje Savjet donosi, a koje imaju karakter opštih akata – propisi objavljuju se u Službenom listu Crne Gore. Savjet ima sedam članova. Članovi Savjeta su: predsjednik Savjeta, generalni direktor i dva zamjenika generalnog direktora, koji su izvršni funkcioneri Centralne banke i predlaže ih radno tijelo Skupštine nadležno za izbor i imenovanja, i tri člana koje predlaže Vlada. Prema članu 14 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 47/01), članove Savjeta imenuje Skupština. Na osnovu člana 16 istog Zakona, član Savjeta se imenuje na vrijeme od šest godina i može biti imenovan najviše dva puta.

U skladu sa članom 11 Zakona o Centralnoj banci Crne Gore, Centralna banka priprema i učestvuje u pripremi zakona i drugih propisa iz oblasti monetarnog, deviznog i bankarskog sistema, u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući utvrđivanje rezervi za razne vrste depozita.

Međunarodna saradnja CBCG

U proteklom periodu, CBCG je koristila tehničku pomoć centralnih banaka zemalja Evropske unije i međunarodnih finansijskih institucija – MMF-a i Svjetske banke, a nešto ranije i Američke agencije za međunarodni razvoj. Korišćenje konsultantskih usluga odnosilo se na kontrolu banaka, upravljanje ljudskim resursima i internu reviziju.

Dobar dio tehničke pomoći odnosi se na mogućnost učešća u programima obuke koje organizuju centralne banke Njemačke, Holandije, Češke, Engleske, SAD, Francuske i Poljske, Centar u Gercenzeu Banke Švajcarske, Zajednički institut u Beču – JVI i Institut MMF-a u Vašingtonu.

Sa centralnim bankama Njemačke, Holandije i Francuske uspostavljena je i bilateralna saradnja, tako da su njihovi eksperti uz minimalne troškove realizovali programe obuke za zaposlene u CBCG. Takođe, Banka Engleske i Banka Poljske su izrazile spremnost da, kao i u 2007. godini, realizuju programe obuke.

Jedan broj institucija ne naplaćuje učešće u programima: Federal Reserves – Banka SAD-a, Banka Engleske, Institut za finansijsku stabilnost Banke za međunarodna poravnanja iz Bazela, Centar za razvoj finansija iz Ljubljane i dr.

Tehnička pomoć usmjerena je na realizaciju programa obuke u CBCG ili pomenutim institucijama za sljedeće oblasti: operativna monetarna politika, upravljanje deviznim rizikom, sistem plaćanja i poravnanja hartija od vrijednosti, upravljanje rizicima, Bazel II, planiranje, kontrola i računovodstvo,

interna revizija, upravljanje gotovinom, statistika platnog bilansa, upravljanje ljudskim resursima, međunarodni računovodstveni standardi, menadžment u centralnoj banci, upravljanje poslovnim kontinuitetom, i sl.

3.17.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Donošenje novog Zakona o CBCG , koji će ojačati nezavisnost CBCG, harmonizovati ga sa najboljom međunarodnom praksom i uskladiti ciljeve CBCG sa novim Ustavnim zadatkom – monetarnom i finansijskom stabilnošću Crne Gore (član 143 Ustava CG). U tom pravcu, novi Zakon o CBCG će obezbijediti dalje usklađivanje sa Statutom Sistema centralnih banaka i ECB –a (br. OJ C 191), sa posebnim naglaskom na poglavlja IV, V i VI, kao i sa Sporazumom o Evropskoj uniji (OJ C 191).

Donošenje novog Zakona o bankama i usaglašavanje i donošenje planiranih 17 podzakonskih akata, omogućiće veći stepen harmonizovanosti sa regulativom EU i bolje upravljanje rizicima, postepenu harmonizaciju sa regulativom EU i primjenu CRD direktive.

Novi Zakon o bankama će obezbijediti zakonske pretpostavke za širenje bankarskog tržišta, uključujući i uvođenje u bankarski sistem filijala stranih banaka bez statusa pravnog lica. Takođe, Zakon će unaprijediti i razviti rješenja iz važećeg zakona i stvoriti pravni prostor za postepenu tranziciju ka Bazelu II.

Kada se govori o usaglašenosti sa evropskim zakonodavstvom i potvrđenim međunarodnim konvencijama, osnova za izradu teksta Zakona o bankama bile su direktive Evropske unije koje su relevantne za uređenje bankarskog sektora, od kojih su najznačajnije :

Direktiva 2006/48 EC Evropskog parlamenta i Savjeta o početku obavljanja i obavljanju djelatnosti kreditnih institucija Celex No. 32006L0048, koja je zamijenila Direktivu 2000/12 EC;

Direktiva 2006/49 EC Evropskog parlamenta i Savjeta o zahtjevima za kapitalom investicionih preduzeća i kreditnih institucija, Celex No. 32006L0049;

Direktiva 2002/87 EC Evropskog parlamenta i Savjeta o dodatnom nadzoru kreditnih institucija, društava za osiguranje i investicionih preduzeća koja pripadaju finansijskoj grupi, Celex No. 32002L0087.

Predloženi zakon je u visokom stepenu usaglašen sa Direktivom 2006/48, sa izuzetkom koji se odnosi na poslovanje banaka iz inostranstva u Crnoj Gori posredstvom filijala bez statusa pravnog lica. Predmetna Direktiva dozvoljava poslovanje banaka u drugoj zemlji bez posebnog odobrenja zemlje u kojoj se osniva filijala, a predloženim zakonom je propisano da je za poslovanje filijale strane banke u Crnoj Gori neophodno prethodno odobrenje Centralne banke. Kako se predmetne odredbe iz Direktive odnose na zemlje članice EU, to će se tek nakon sticanja članstva Crne Gore u EU, steći uslovi da se i ovaj segment zakona uskladi sa pomenutom direktivom.

Direktivom 2006/49, pravno je verifikovan Bazelski sporazum o kapitalu (tzv. Bazel II) i za implementaciju rješenja iz ove direktive postoji utvrđena dinamiku i uslovi za primjenu. Predloženim zakonom dati su osnovni elementi sadržani u predmetnoj direktivi, a istovremeno su stvorene pravne pretpostavke da se kroz podzakonska akta obezbijedi pravna regulativa za potpunu primjenu ove direktive.

Predloženi zakon je usaglašen i sa Direktivom 2002/87 kojom se uređuje kontrola banaka i bankarskih grupa na konsolidovanoj osnovi.

Detaljnija razrada i implementacija navedenih direktiva daje se kroz sljedeće:

Zakonom se obezbjeđuje osnova za dinamiku donošenja podzakonske regulative kojom bi se postepeno implementirali napredniji pristupi utvrđivanja adekvatnosti kapitala za rizike za koje CRD prepoznaje neophodnost kalkulacije kapitala;

Kroz podzakonsku regulativu koja bi bila donešena 2008. godini otpočeti sa implementacijom standardizovanog pristupa u utvrđivanju kapitala za kreditni i druge rizike pokrivene CRD;

Napredne pristupe upravljanja i utvrđivanja kapitala za pokriće neočekivanih gubitaka po pojedinim rizicima implementirati kada se obezbjede stručne sposobnosti za validaciju modela na kojima se ovi pristupi oslanjaju bez obzira da li se radi o centralizovano razvijenim modelima matičnih banaka ili se radi o lokalno razvijenim modelima;

Nacionalna diskreciona prava koristiti na bazi principa konzervativnosti koji podrazumjeva pristup iznad minimuma datog direktivama po pitanjima za koja se korste diskreciona prava;
Davati saglasnost za rad rejting agencija za primjenu standardizovanih pristupa upravljanja kreditnim rizikom na bazi principa koji su inaugurisani u dokumentima CBS-a;
Definisati projektno razvijanje modela centralizovanog utvrđivanja sistema internog rangiranja kao "supervizorskog modela", koji treba da pomogne razvijanju IRB pristupa i njihovoj validaciji,
Posebnu pažnju usmjeriti na jačanje Pillar-a 3 Bazela II i u tom kontekstu obezbjediti centralizovano objavljivanje podataka od strane banaka;
Potpuno primijeniti IAS&IFRS od 2011. godine uz korišćenje prudencionog filtera za iskazivanje kapitala koji obezbjeđuje sigurnost i stabilnost banaka;
Donijeti regulativu i odmah otpočeti sa implementacijom direktive koja se odnosi na finansijske konglomerate.
Donošenje Zakona o platnom prometu u zemlji

Zakon će biti usklađen sa Acquis Communautaire – sekundarnim propisima koji regulišu ovu materiju, i to Direktivom 98/26/EC o finalnosti obračuna u platnim i sistemima obračuna HoV i Direktivom 2002/47/EC o aranžmanima finansijskog obezbjeđenja

Takođe su primijenjeni:

Uputstva 2006/11/ECB o Trans - Evropskom Automatizovanom Ekspres transfer sistemu bruto obračuna u realnom vremenu (TARGET),
Preporuka Evropske Komisije 87/598/EC – Evropski pravilnik ponašanja koji se odnosi na elektronska plaćanja,
Preporuka Evropske Komisije 97/489/EC koja se odnosi na transakcije putem instrumenata elektronskog platnog prometa i posebno veze između izdavaoca i imaoca.

Radna verzija zakona, u pogledu pravno-tehničkog pristupa, urađena je na osnovu standarda Evropske unije. U tom smislu, prvenstveno se vodilo računa o dokumentima ”Osnovni vodič za regulatorne aktivnosti Evropske unije” i ”Procjena uticaja predloženih zakona i propisa”.

Ostali prioriteti CBCG za period 2008-2010:

Vođenje aktivne politike kojom će se ograničiti prekomjerna kreditna ekspanzija, koja je u oktobru 2007. godine u odnosu na oktobar 2006. godine iznosila 183%, putem implementacije Odluke o dopuni Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i poslovanju lica povezanih sa bankom (Sl.list CG br. 09/07), Odluke o izmjeni i dopuni Odluke o minimalnim standardima kapitala banke (Sl.list CG br. 09/07), Odluke o dopuni Odluke o načinu i postupku vršenja kontrole banaka i visini naknada (Sl.list CG br. 09/07), koje se primjenjuju od 1.1. 2008. godine, osim Odluke o visini naknada koja se primjenjuje od 1. aprila 2008. godine, kao i Odlukom o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore (Sl.list CG br. 09/07).

Dalje razvijanje metodologije i praćenje kretanja cijena nekretnina preko korišćenja Hedoničkog indeksa nekretnina Crne Gore;

Dalje razvijanje metodologije i obračun bazične stope inflacije u skladu sa potrošačkim indeksom (CPI) počev od januara 2008. godine, koji će u značajnoj mjeri biti harmonizovan sa Regulativom 1334/2007, Regulativom EC broj 1749/96 i EC regulativom broj 2494/96 (vidjeti poglavlje koji se odnosi na makroekonomsku statistiku – 3.18.5);

Otvaranje kreditnog biroa CBCG - unaprjeđenje softvera za obuhvatanje bankarskih transakcija uz povećanje transparentnosti tj. razmjene podataka CBCG sa bankama u Crnoj Gori.

3.17.2.3. Srednjoročni prioriteti

Uspostavljanje procesa supervizije bazirane na standardima Bazela II, kroz implementaciju novog Zakona o bankama i 17 podzakonskih akata koji će se odnositi na usklađivanje sadašnjih podzakonskih akata, kao i donošenje novih, a koji će u potpunosti biti usklađeni sa Drugim pilarom Bazela.
Vođenje politike obavezne rezerve koja će se postepeno harmonizovati sa politikom obavezne rezerve ECB kroz postepenu primjenu Direktve ECB o monetarnim instrumentima i procedurama Eurosistema ECB/2000-7, poglavlje 7.

Uspostavljanje uslova za otvaranje afilijacija banaka iz zemalja EU, sa rejtingom A naviše: na osnovu predloga novog Zakona o bankama (član 149), Centralna banka će odbiti izdavanje odobrenja za rad filijale ako je dugoročni kreditni rejting strane banke, utvrđen od strane agencije Standard & Poors niži od A, odnosno niži od rejtinga utvrđenog od strane druge međunarodno priznate agencije, a koji je ekvivalentan rejtingu A.
Formiranje Nacionalnog nadzornog komiteta koji bi sinhronizovao aktivnosti različitih supervizora i pružao preporuke za razvoj njihove efikasnosti pod rukovodstvom CBCG, kao ustavnog čuvara finansijske stabilnosti, do eventualnog redefinisanja supervizorske arhitekture u skladu sa Ustavom i preporukama FSAP misije.

3.17.3. EKONOMSKA POLITIKA

3.17.3.1. Status

Crna Gora je obnovila makroekonomsku stabilnost čiji je oslonac predstavljalo uvođenje njemačke marke krajem 1999. godine, a kasnije eura, kao jedinog platežnog sredstva. Euroizacija nacionalne privrede, praćena stabilno vođenim javnim finansijama, strukturnim promjenama u oblasti cjenovne i trgovinske liberalizacije, privatizacije te kao i brojne druge reforme bile su osnov za podsticanje privrednog rasta. Stopa privrednog rasta u posljednje dvije godine povećala se na preko 7% godišnje. Visok privredni rast se u značajnom dijelu temelji na izuzetno velikim prilivima stranih direktih investicija koji su izraženi u relativnim iznosima, kao učešće u BDP-u. Takođe, visok privredni rast je praćen jačanjem fiskalnog položaja zemlje. Crnogoske javne finansije u posljednje dvije godine bilježile su suficit u visini od preko 3% BDP, a javni dug zemlje i dalje ostaje relativno nizak. Započinjanje procesa restitucije tokom 2004. godine u narednom periodu uticaće na nivo javnog duga, iako nedavni amandmani na odgovarajući zakon ograničavaju tu komponentu duga na najviše 5 procentnih poena BDP posmatrane godine, ali će se istovremeno ino javni dug smanjiti usljed prijevremenih otkupa.

Crna Gora je danas otvorena ekonomija sa BDP po glavi stanovnika od 3,700 eura per capita. Zemlja je trenutno u procesu pridruživanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO) i postala je članica Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA) koji je, krajem 2006, proširen na zemlje Jugoistočne Evrope i kojim se garantuje slobodna trgovina za oko 90% industrijskih proizvoda. Usluge čine oko 60% ekonomske aktivnosti. Iako sačinjava možda svega četvrtinu sektora usluga, turizam je ključna komponenta ekonomije i glavni izvor rasta, naročito na Jadranskom primorju. Proizvodnja, naročito aluminijumska industrija, predstavlja približno četvrtinu ukupne ekonomije i više od polovine izvoza. Poljoprivreda čini oko 15% ekonomije.

Makroekonomska kretanja u Crnoj Gori u 2006. i 2007. godini, u poređenju sa prethodnim periodom, karakterišu: (i) ubrzanje realnog privrednog rasta sa 4,2% u 2005. na 8,6% u 2006. godini i 8,2% (ocjena) u 2007.godini; (ii) održavanje inflacije na niskom nivou od 2,0% u 2006. godini i njeno povećanje u 2007. godini, (iii) brzo i stalno smanjivanje broja registrovanih nezaposlenih na Zavodu za zapošljavanje od 19,7% u 2005. na 14,6% u 2006. i 11,9% u 2007.godini,[1] (iv) održavanje suficita javnog sektora na oko 3,0% BDP, (v) veliko povećanje izvoza robe (za 36,2% u 2006. godini) koje međutim prati još dosta veće ubrzanje rasta uvoza robe (za 52,2% u 2006. godini), (vi) kretanja u međunarodnoj razmjeni robe i usluga ukazuju na brzo povećavanje deficita robne razmjene, koji je dostigao velike razmjere u odnosu na BDP (-39,8% u 2006. godini), sa daljim trendom povećanja u 2007. godini. Suficit u bilansu dohodaka i tekućih transfera veoma malo ublažava ovaj deficit; (vii) veliko povećanje bruto kapitalne formacije koja je iznosila 18,0% BDP u 2005, a 28,4% u 2006. godini, sa daljim trendom rasta; (viii) deficit na tekućem računu se u najvećoj mjeri pokriva neto prilivima stranih direktnih investicija, a u značajnoj meri i povećanjem ostalih inostranih investicija; (ix) produktivnost rada se povećala za 3,7% u 2006. godini.

Vlada Crne Gore je 2006. godine usvojila Strategiju podsticanja stranih direktnih investicija, koja se fokusira na ključne poluge investicione politike, targetiranje stranih investitora kroz implementaciju fiskalnih, finansijskih i institucionalnih podsticajnih mjera, kao i na definisanje ključnih promotivnih aktivnosti. Vlada se u stvaranju povoljnog investicionog ambijenta fokusira na: (i) posvećenost programu održivog ekonomskog razvoja, odgovorne fiskalne politike i stvaranja povoljnog ambijenta

[1] Prema podacima MONSTAT-a stopa nezaposlenosti je 30,3%, 29,6% i 19,3% sukcesivno u 2006, 2006 i 2007.godini

za poslovanje stranih investitora; (ii) dalji razvoj finansijskih tržišta; (iii) dalji razvoj i snaženje institucija za privlačenje SDI; (iv) usaglašavanje zakonskih propisa iz oblasti radnih odnosa sa EU standardima kao i usvajanje novih imovinskih propisa; (v) zaduživanje kod međunarodnih finansijskih institucija i koncesiona ulaganja za izgradnju kapitalnih infrastrukturnih objekata; (vi) stvaranje liberalizovanog fiskalnog sistema za privlačenje SDI; (vii) dalje jačanje bankarskog sektora i finansijskih intermedijatora; (viii) prilagođavanje strukture zaposlenih potrebama stranih investitora; (ix) reforme obrazovanja u skladu sa potrebama razvojnih sektora Crne Gore.

3.17.3.2. Kratkoročni prioriteti

Generalni ciljevi ekonomske politike za 2008. godinu su jačanje konkurentnosti privrede i povećanje životnog standarda.

Pojedinačni ciljevi Ekonomske politike za 2008. godinu su sljedeći[1]:

Dinamičan ekonomski rast
Početak izgradnje infrastrukturnih objekata u oblasti energetike, saobraćaja, vodosnabdijevanja, čvrstog otpada i otpadnih voda.
Razvoj sjevernog regiona
Promocija modela javno privatnih partnerstava
Unaprjeđenje institucionalnog okvira za razvoj biznisa.

Imajući u vidu izražen realni rast BDP-a u Crnoj Gori u 2006. i 2007. godini, projekcija je bazirana na njegovom daljem rastu, koji će poslije 2008. godine biti nešto manji u odnosu na period 2006-2008, uslijed postepenog smanjenja agregatne tražnje, postepenog smanjenja priliva SDI, usporavanja rasta kredita stanovništva i usporavanja fiskalne ekspanzije, koji će biti prisutan u 2007. i 2008. godini. U tom pravcu, prosječna stopa rasta realnog BDP-a u periodu 2007-2008 je projektovana na nivou od 7%, dok je ista stopa u periodu 2009-2010 procijenjena na 5,75%.

U periodu 2007-2010, razvoj Crne Gore biće zasnovan na koherentnom djelovanju fiskalne i monetarne politike.

Primjenom restriktivne monetarne politike već 2008. godini trebalo bi očekivati pad lične potrošnje u strukturi BDP-ja za 6.9 p.p odnosno sa 78.87% BDP u 2007.godini na 71.97% BDP 2008. godini, što će biti praćeno smanjenjem spoljotrgovinskog deficita (sa u 35,87 % u 2007. na 33,27% 2008. godini) i smirivanjem inflatornog pritiska agregatne tražnje (tako je 2008.g. inflacija projektovana na nivou od 4% u odnosu na 6,7% koliko iznosi projekcija za 2007.g).

Fiskalna politika

Ciljevi fiskalne politike usmjereni su na stvaranje stimulativnog ekonomskog ambijenta kroz postepeno smanjenje poreskih opterećenja koje neće ugroziti fiskalnu održivost Budžeta. To će uticati na podizanje nivoa konkurentnosti ekonomije, dodatno privući strane investitore i podstaći razvoj privatnog sektora.

U skladu sa datim ciljevima, predviđeno je[2]:

Integrisanje vanbudžetskih fondova u Budžet Crne Gore;
Uravnoteženje konsolidovanog bilansa javne potrošnje, uz ostvarivanje blagog suficita;
Postepeno smanjenje poreskog opterećenja za privredu i građane;
Povećanje učešća kapitalnih izdataka i intenziviranje investicionih aktivnosti;
Povećanje zarada u javnom sektoru;
Smanjenje nivoa javnog duga;
Nastavljanje implementacije Kapitalnog budžeta i Programskog budžeta;
Početak implementacije Srednjoročnog okvira budžetske potrošnje.

Fiskalna politika će u narednom periodu biti bazirana na stabilnom rastu javnih kaptalnih investicija, kombinaciji ekspanzivne (do 2009. godine) i restriktivne politike (poslije 2009. godine) izdataka koji se odnose na bruto zarade u javnom sektoru, politici niskih poreskih stopa čime se stvara povoljna klima za dalji priliv investicija i razvoja privatnog sektora, prije svega kroz smanjenje doprinosa za obavezno

[1] Ekonomska politika 2008: Vlada RCG, decembar 2007
[2] Ekonomska politika 2008: Vlada RCG, decembar 2007

socijalno osiguranje koje padaju na teret poslodavca. Najvažniji pravci fiskalne politike koji će imati direktan uticaj na nivo javne potrošnje su:

1. Ekspanzivnija fiskalna politika zarada javnog sektora 2008. godini, koja će se reflektovati kroz rast javne potrošnje po osnovu povećanja zarada pojedinim kategorijama (zdravstvo, školstvo, itd) formirana je na osnovu granskih kolektivnih ugovora koje je Vlada potpisala sa predstavnicima granskih sindikata (obrazovanja, zdravstva i kulture), a koji su rađeni u skladu sa dogovorom o povećanju zarada u ukupnom iznosu od 30% u 2007. i početkom 2008.godine. To znači da će fiskalna politika imati početni ekspanzivni impuls u prvoj polovini 2008. godine, što će dovesti do rasta javne potrošnje od 4 p.p u strukturi BDP-a (sa 29,65% u 2007. godini. na 33,66% u 2008) .

2. Sa druge strane od 2009. godine Crna Gora počinje voditi restriktivnu fiskalnu politiku zarada javnog sektora, koja će podrazumijeva da bi rast zarada obrazovanja, zdravstva i kulture u narednom periodu mogao biti niži od rasta njihove potencijalne poduktivnosti u ovom periodu, tako da će rast javne potrošnje u strukturi BDP-a sa 33,6% 2008. godini pasti na 30,6% 2010. godini [1]

3. Ekspanzivna fiskalna politika u pravcu rasta kapitalnih izdataka uz održanje stabilnog nivoa javnog duga, koji do kraja 2010.godine treba da se zadrži na nivou od 30,9% BDP-a od ukupnog, odnosno 17,1% BDP-a spoljnjeg duga.

4. Fiskalna politika će u periodu 2007-2010. godine biti bazirana i na implementaciji restriktivnih mjera, prije svega kroz postepeno smanjivanje stopa doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje do 2010. godine, usvajanjem Zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje (usvojen u poljednjem kvartalu 2007. godine) kojima će se postepeno smanjivati nivo doprinosa kako onih koji padaju na teret zaposlenih tako i na poslodavce. To će direktno uticati na stvaranje povoljnijeg poslovnog ambijenta i uklanjanje jedne od najvećih biznis barijera za strane investitore, posebno za one koji su zainteresovani za investiranje u radno-intezivnije industrije.

Vlada će nastaviti sa procesima kojima je zajednički cilj poboljšanje upravljanja budžetom. Značajan korak u tom kontekstu jeste dalja konsolidacija budžeta kroz spajanje dosadašnjih van-budžetskih fondova u sistem Trezora. Ne samo da će se time poboljšati upravljanje gotovinom i državnim depozitima, te povećati racionalnost javnih finansija, već će se time i povećati transparentnost javnih finansija. Pored navedenog, strateški okvir javnih finansija podrazumijeva implementaciju programskog budžeta kako bi se povećala efektivnost upotrebe novca poreskih obveznika. Istovremeno, implementacija srednjoročnog budžetskog okvira sa uvođenjem limita budžetske potrošnje za sve budžetske jedinice treba da obezbijedi realizaciju ključnih ciljeva ekonomske politike.

Vlada će i dalje podržavati mjere usmjerene na jačanje stabilnosti bankarskog sistema kao stuba cjelokupnog finansijskog sistema. U tom kontekstu, od posebnog je značaja predviđeno usvajanje novog zakona o bankama kojim će se obezbediti primjena najbolje međunarodne prakse. Osim toga nastaviće se i sa jačanjem supervizije drugih segmenata finansijskog tržišta, prije svega kroz implementaciju novog zakona o osiguranju, donošenjem svih potrebnih podzakonskih akata i jačanjem kapaciteta Agencije za nadzor osiguranja.

Nivo spoljnotrgovinskog deficita koji treba očekivati i 2008. godini, podrazumijeva rast uvoza od 8.49% i nešto veći rast izvoza od 12,3%, (rast izvoza postaje veći od rasta uvoza u 2008) koji bi mogao dovesti do blagog smanjenja spoljnotrgovinskog deficita na nivo od 33,27% BDP-a. Procjena spoljnotrgovinskog defiita 2008. godini bazirana je na tri osnovne hipoteze:

– Nastavak trenda rasta prihoda u turizmu (za uporednu bazu je uzeta 2006.g),
– Dalja implementacija odgovarajućih restriktivnih mjera monetarane politike započetih u posljednjem kvartalu 2007. godine, koje se odnose na smanjenje kreditne ekspanzije, odnosno smanjenje lične potrošnje i njenog udjela u BDP-u.
– Rast javne potrošnje nastao uslijed začajnog rasta izdataka po osnovu zarada javnom sektoru.

[1] Pri projektovanju javne potrošnje u cilju konzistentnosti pojekcija sa raspoloživim vremenskim serijama koji su pod pojmom javne potrošnje u kalkulacijama potrošne strane BDP-a, do 2008.godine, u obzir su se uzimali samo osnovni budžet bez fondova, u projekcijama se nastavilo sa ovom metodom radi uporedivosti, tako da iako se od 2007. godine prelazi na sistem kapitalnog budžetskog planiranja, u kategoriju javne potrošnje iz kaptalnog budžeta su izvučene stavke koje pripadaju starom obračunu osnovnog fonda budžeta koji je ulazio u kategoriju javne potrošnje, dok državni fondovi nisu uključeni

Na osnovu dosadašnjih trendova, 2009. godini očekuje se dalje smanjenje spoljnotrgovinskog deficita na nivo ispod 2006. (30,84% BDP-a), usljed daljeg smanjenja rasta uvoza (7,68%) i povećanja rasta izvoza od 11,31%.

2010. godini spoljnotrgovinski deficit bi trebalo da se zadrži na nivou od 26,01% GDP (značajno smanjenje od gotovo 5 p.p. u odnosu na 2009.g.) prije svega usljed rasta izvoza usluga, pada izvoza potrošnih dobara uslijed stabiliacije lične potrošnje i blagog smanjenja javne potrošnje .

U toku 2008. godine, očekuje se inflacija od oko 4%, mjerena indeksom cijena na malo, koja će biti evidentno niža usljed smanjenja agregatne tražnje, prije svega kroz smanjenje lične potrošnje nastale usljed smanjenja priliva investicija u nekretnine, kao i smanjenja kreditne ekspanzije.

Period poslije 2008. godine bi mogao da predstavlja period uspostavljanja stabilnosti cijena, nastale uslijed stabilizovanja lične i javne potrošnje, smanjenja stranih direktnih investicija, povećanja izvoza dobara i usluga i rasta njihovog učešća u BDP-u, kao i smanjenja uvoza potrošnih dobara, tako da bi se inflacija u ovom periodu mogla kretati u rasponu od 3,5 do 3%, mjerena indeksom cijena na malo.

3.17.3.3. Srednjoročni prioriteti

Sumarno, u narednom periodu Crna Gora će nastaviti trend ekonomske ekspanzije koja će naročito biti izražena u periodu 2007-2008, uz nešto usporeniji rast u periodu 2009-2010. Stoga se u prvom periodu očekuje dalji rast nivoa neto investicija, dalji rast prihoda od turizma, smanjenje broja nezaposlenih, suficit budžeta, stabilan spoljni dug, koji će i u narednom periodu Crnu Goru svrastavati u red zemalja sa malim eksternim zaduženjem, kao stabilnog javnog duga, što će Crnu Goru svrstati u zemlje koje ispunjavaju glavne elemente Mastrihških kriterijuma.

U tom smislu, osnovne smjernice ekonomske i fiskalne politike u srednjoročnom okviru -će biti:

- Stabilnost cijena
- Smanjenje stope inflacije
- Povećanje životnog standarda
- Stabiliziranje i dalje smanjenje nivoa javnog duga
- Stabilizacija inostranog duga
- Nastavak sprovođenja ključnih strukturnih reformi
- Nastavak saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama.

Restriktivnijom monetranom politikom kao i restriktivnim mjerama fiskalne politike, prije svega kroz postepeno smanjivanje stopa doprinosa za penzijsko invalidsko osiguranje do 2010. godine, nadalje, restrukturiranjem javnog sektora i liberalnom politikom poreskih stopa, razvojem strukturnih instrumenata u cilju povećanja mobilnosti radne snage i povećanja njene produktvnosti, razvijanjem elemenata korporativnog upravljanja koji bi trebao da dovede do stabilizacije tržišta kapitala, rastom izvoza kroz implementacije: Strategije za podsticanje izvoza, Strategije razvoja MSP sektora u pravcu podizanja konkurentnosti crnogorske privrede, daljim rastom sektora turizma i povezanih sektora (građevina, poljoprivreda, trgovina), kao i sektora telekomunikacija i bankarskog sektora, Crna Gora će ostvariti sve preduslove za dinamičan ekonomski prosperitet zemlje i stabilno rastući BDP.

3.18. STATISTIKA

Status

Zavod za statitiku Crne Gore – MONSTAT je Zakonom o statistici i statističkom sistemu određen kao organ uprave za poslove statistike, koji zajedno sa ostalim proizvođačima statistike sprovodi statističke aktivnosti u Crnoj Gori. Obnovom nezavisnosti Crne Gore i crnogorski Zavod za statistiku (MONSTAT) postao je nezavisan, ali sa nedovoljno stručnim kadrom. U SCG, podjela posla među Zavodima bila je takva da je Savezni Zavod donosio metodologije i propisivao obrasce, a Republički Zavodi su sprovodili istraživanje na terenu i eventualno unosili podatke u sistem. Obrada podataka sa logičkim kontrolama se radila u Saveznom zavodu. Zbog svega navedenog, za mnoga istraživanja MONSTAT ne raspolaže podacima za prethodni period, jer se ta istraživanja nisu radila na nivou Crne Gore. Potpisivanjem SSP se stvorio dodatan pritisak i potreba da MONSTAT proizvodi statistiku koja je prilagođena standardima koji važe u okviru evropskog statističkog sistema. Stoga Zavod pokreće niz aktivnosti u pravcu što bržeg i kvalitetnijeg prelaska sa starog na novi statistički sistem, koji će biti harmonizovan sa zvaničnim sistemom statistike u EU.

Zakonodavni okvir

Osnovni pravni okvir, koji usvaja Vlada, kojim se uređuju sva pitanja značajna za funkcionisanje statističkog sistema u Crnoj Gori su:

Zakon o statistici i statističkom sistemu Crne Gore (Sl. list RCG br. 69/05)
Godišnji plan statističkih istraživanja (Sl. list CG br. 20/08).

Osnovni cilj ovog Zakona je da se zadovolje potrebe statističkog sistema na jedinstven i harmonizovan način. Uz osnovni cilj specifični prioriteti za usvajanje Zakona su bili potreba prikupljanja i diseminacije statističkih podataka na jednobrazan način, integracija u evropski statistički sistem, elaboracija višegodišnjeg statističkog programa u skladu sa evropskim standardima u ovoj oblasti, kao i saradnja sa drugim državama i međunarodnim organizacijama po ovom pitanju. Postojeći zakonodavni okvir omogućava proizvodnju objektivnih, pouzdanih, relevantnih i korisnih statističkih podataka koji se mogu upoređivati i na osnovu takvog upoređivanja i vrjednovati. Na taj način organi i ustanove proizvode statističke podatke koji mogu biti osnov za praćenje tranzicije i reformi. Ovim Zakonom ustanovljeni su osnovni principi na kojima počivaju moderni statistički sistemi, a posebna pažnja je data principu povjerljivosti ličnih podataka.

Zakon je u potpunosti usklađen sa najvažnijim EU propisima iz ove oblasti.

Institucionalni okvir

Nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću rada Zavoda za statistiku vrši Ministarstvo finansija. Prema važećem Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda za statistiku ukupan broj zaposlenih je 118 (sa pripravnicima i zamjenama 125). Prema postojećoj oraganizacionoj strukturi postoje zaposleni u Zavodu za statistiku i u Područnim jedinicama za prikupljanje podataka. U područnim jedinicama za prikupljanje podataka radi se na prikupljanju podataka sa terena, koji se dostavljaju Zavodu za statistiku radi dalje obrade i diseminacije. Zaposleni u Zavodu raspoređeni su prema srodnosti istraživanja u sljedeće odsjeke:

Odsjek statistike stanovništva, zarada i zaposlenih i registara - 11 izvršilaca;
Odsjek statistike Makroekonomskih računa – 19 izvršilaca;
Odsjek poslovnih statistika – 10 izvršilaca;
Odsjek statistike obrazovanja, pravosuđa, kulture i socijalnih statistika - 7 izvršilaca;
CAOP- 23 izvršioca;
Služba za zajedničke poslove -14 izvršilaca;
Područne jedinice - 31 izvršilac.

Svi odsijeci imaju načelnike. Zavodom za statistiku upravljaju direktor i dva pomoćnika direktora. Direktora bira Vlada na predlog resornog ministra na period od četiri godine, dok pomoćnike direktora takođe imenuje Vlada na predlog direktora.

Prema Zakonu, u cilju unapređenja statističke kulture i znanja, osnovan je Savjet statističkog sistema kao savjetodavno i stručno tijelo. Savjet daje stručna mišljenja i predloge o planu i programu rada Zavoda za statistiku, predlozima Zakona i drugih propisa, razmatra funkcionisanje statističkog sistema i utvrđuje: listu makroekonomskih indikatora i periodiku u kojoj će biti objavljivani; potrebu za sprovođenjem popisa, uvođenjem, revizijom ili ukidanjem obimnih statističkih istrazivanja, infrastrukturnim projektima i finansijskim izvorima za njihovo sprovođenje; standarde i uputstva za primjenu osnovnih principa statistike.

Pored Zavoda za statistiku, prema Zakonu o statistici i statističkom sistemu zvanični proizvođači statistike su:

Centralna Banka Crne Gore;
Komisija za hartije od vrijednosti;
Organ uprave nadležan za poslove carina;
Organ uprave nadležan za poreski sistem;
Organ državne uprave nadležan za poslove finansija;
Centralni registar privrednog suda;
Organ uprave nadležan za poslove razvoja;
Republički fond za zdravstveno osiguranje;
Ministarsvo zdravlja, rada i socijalnog staranja;
Institut za javno zdravlje Crne Gore;

Vlada je usvojila Plan ststističkih istraživanja za 2008. godinu u kome je precizno definisano za koja statistička istraživanja i podatke su odgovorni pojedini proizvođači.

IT infrastruktura

IT infrastruktura, razvojni alati i ljudski resursi su značajan aspekat IT okruženja, koje ima veliki uticaj na sposobnost za reakciju na kontinuirano povećanje zahtjeva korisnika i obaveza koje proizilaze iz međunarodne saradnje i procesa EU integracija. U Zavodu za statistiku, obrada podataka radi se na TCP/IP platformi. Mrežna platforma zasnovana je na MS WINDOWS 2000/2003 serverskim OS, SQL 2000 bazama podataka. U mreži je šest SERVER-a i 95 radnih stanica. Na radnim stanicama se pretežno koristi WINDOWS XP i OFFICE 2003, čiji klijenti imaju stalan pristup Internetu i svoje službene e-mail adrese – Zavod ima svoj mail server i svoju internet stranicu www.monstat.cg.yu, na kojoj se objavljuju rezultati statističkih istraživanja.

Aplikacije za unos i obradu podataka rade se u programskom jeziku VISUAL BASIC 6.0, baza podataka je SQL SERVER, izlazne tabele uglavno rade programeri, koji koristi Crystal report, a za uzorak se koristi SAS.

Međunarodna podrška

Kroz CARDS 2003 regionalni program omogućeno je da predstavnici Zavoda za statistiku učestvuju na regionalnom nivou u pilot projektima vezano za paritet kupovne moći, spoljnu trgovinu, migracije i statistiku tržišta rada, uz učešće na redovnim događajima u organizaciji EUROSTAT-a. U ovom trenutku korisnik je programa tehničke pomoći finansiranog od strane Švedske agencije za razvoj i saradnju (SIDA). Glavne oblasti pokrivene tim programom su strukturalne biznis statistike, Statistički biznis registar i metodologija istraživanja na bazi uzorka. MONSTAT je i korisnik povremenih ciljnih pomoći UN organizacija, Svjetske banke, MMF-a, UNICEF-a i drugih.

Diseminacija podataka

Podaci koje proizvodi Zavod za statistiku dostupni su na websajtu www.monstat.cg.yu.
Najvažnije publikacije su Statistički godišnjak Crne Gore, mjesečni statistički pregled, "Crna Gora u brojkama", publikacije iz popisa 2003. godine, redovna mjesečna saopštenja i druge periodične publikacije.
Svi podaci koje Zavod proizvodi po planu statističkih istraživanja su besplatni (osim onih koji zahtjevaju posebne obrade) i dostupni na zahtjev korisnika. Zaštita individualnih podataka regulisana je Zakonom o statistici i statističkom sistemu u kome se ističe da su podaci o fizičkim ili pravnim licima povjerljivi i predstavljaju službenu tajnu.

Kratkoročni prioriteti

Izrada nove sistematizacije do kraja 2008. godine;
Donošenje Zakona o poljoprivrednom popisu do kraja 2008. godine;
Adekvatan poslovni prostor do kraja 2009. godine;
Donošenje programa statističkih istraživanja za period od pet godina do kraja 2008. godine;
Donošenje Strategije razvoja statistike u Crnoj Gori do kraja 2008. godine;
Izmjena Zakona o Statistici i statističkom sistemu do kraja 2009. godine.

IT infrastruktura

Kontinuirano povećavati broj zaposlenih shodno povećanju broja istraživanja;
Edukovati statističara za korišćenje softverskih paketa za analizu podataka do 2009. godine;
Kontinuirana mogućnost obuke novozaposlenih;
Kontinuirano unapređenje IT infrastrukture.

Međunarodna podrška

Urađen je nacrt projekta za IPA fondove koji bi bio usmjeren na sljedeće fundamentalne oblasti, a sprovodiće se u dvije faze:

Faza 1 obuhvatiće razvoj politike i sistema meta podataka; razvoj sistema za skladištenje podataka, tretiranje i kontrola mikro i makro podataka; razvoj sistema diseminacije podataka i poboljšanje uvođenja statističke infrastrukture i u MONSTAT-u i u odgovarajućim drugim korisnicima.

Faza 2 obuhvatiće dalje usklađivanje ekonomske statistike sa EU i međunarodnim standardima i dalje poboljšanje biznis statistike sa EU i međunarodnim standardima.

Regionalni IPA projekti
Makro-ekonomska statistika (Nacionalni računi);
Statistika cijena (indeks potrošačkih cijena, Pariteti kupovne moći - PPP);
Statistika spoljne trgovine;
Statistika stanovništva (priprema za Popise 2010/2011);
Poljoprivredna statistika (uklj. Poljoprivredni Popis planiran za 2009/2010);
Povećani prenos statističkih podataka (npr. upotreba GESM).

Srednjoročni prioriteti

Donošenje Zakona o popisu stanovništva do kraja 2010. godine
Razvoj WEB aplikacija za on-line unos podataka do 2010. godine;
Izrada dinamičkog web-site-a do 2010. godine;
Izrada MetaData baze za statistička istraživanja do 2011. godine;
Prelazak na unos podataka pomoću optičkih čitača 2011. godine.

Institucije

Izrada dinamičkog web sajta koja je planirana do 2011. godine omogućiće brzi i jednostavniji pristup statističkim podacima.
Izraditi precizni kalendar objavljivanja (najtraženijih) statističkih podataka.

3.18.1. DEMOGRAFSKO-SOCIJALNA POLITIKA

3.18.1.1. Stanovništvo

Demografska statistika

U okviru statistike demografije proizvode se i objavljuju podaci o rođenima, umrlima, sklopljenim i razvedenim brakovima. Podaci za vitalnu statistiku su usklađeni sa preporukama UN (revizija 2 od 2001. godine).

Od 2004. godine rade se procjene stanovništva po pojedinačnim godinama starosti i polu na osnovu prirodnog kretanja stanovništva i unutrašnjih migracija. Procjene stanovnika po bračnom statusu se ne rade.

Popis

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova se sprovodi svakih deset godina. Posljednji popis je sproveden oktobra 2003. godine, uz poštovanje Preporuka UNECE-a i EUROSTAT-a.

Migracije

Istraživanje o kretanju stanovništva unutar Crne Gore se sprovodi na osnovu podataka koji se prikupljaju u Ministarstvu unutrašnjih poslova Crne Gore.
Spoljnje migracije se nisu mogle pratiti do momenta osamostaljenja Crne Gore, a i dalje do donošenja određenih zakonskih propisa koji regulišu ovu oblast.

Kratkoročni prioriteti

Uvođenje istraživanja o spoljnjim migracijama stanovništva 2008. godine
Sprovođenje probnog popisa 2009. godine

Srednjoročni prioriteti

Donošenje Zakona o popisu stanovništva domaćinstava i stanova - 2010. godine
Projekcije stanovništva će se prvi put uraditi 2012. godine, nakon popisa.
Sprovođenje Zakona o popisu stanovništva-2011. godine
Procjene stanovništva po bračnom statusu kraj 2011. godina

3.18.1.2. Tržište rada

Anketa o radnoj snazi

Anketa o radnoj snazi sprovodi se od 1996. godine u okviru Plana i Programa statističkih istraživanja Saveznog zavoda za statistiku i omogućavala je (djelimično) međunarodno uporedive podatke. Da bi se postigla potpuna usklađenost sa EU-ovim standardima, u oktobru 2007. godine izmijenjena je metodologija (obrazac, logička i računska kontrola, izlazne tabele) za sprovođenje ovog istraživanja.

Kratkoročni prioriteti

Proširen je uzorak u skladu sa "Objašnjenjem za anketu o radnoj snazi" koja će se primjenjivati od I kvartala 2008. godine. Da bi se postigla usklađenost sa EU-om od januara 2008. godine Anketa o radnoj snazi će se sprovoditi kontinuirano u mjesečnoj periodici. Planira se uvođenje NACE-2, Rev-2 od januara 2009. godine.
Anketa je u potpunosti usklađena sa svim EU propisima predviđenim za ovu oblast i to:

Nacrt dokumenta "Objašnjenja za Anketu o radnoj snazi koja će se primjenjivati od prvog kvartala 2008. godine" EUROSTAT/F2, LAMAS/22/06;
Council regulation (ES) No. 577/98 of 9 March 1998, Celex 31998R0577.

3.18.1.3. Zarade i trošak rada

Zavod za statistiku sprovodi istraživanja, kojima se prate podaci o zaradama. To su prije svega Mjesečni izvještaj o zaposlenim i zaradama zaposlenih (prosječna zarada i zarada bez poreza i doprinosa po djelatnostima, opštinama, obliku vlasništva) i Mjesečni izvještaj o zaposlenim i zaradama zaposlenih (mart – septembar), (prosječne zarade i zarada bez poreza i doprinosa po sektorima djelatnosti, po polu, prema stepenu stručne spreme i polu, broju zaposlenih prema visini zarade i po djelatnostima). Ovo istraživanje djelimično je usklađeno sa regulativama 530\1999 i 698\2006. U toku je pilot istraživanje Mjesečni izvještaj o zaposlenima i zaposlenima. Istraživanje o troškovima rada i istraživanje o strukturi zarada se trenutno ne sprovodi.

Kratkoročni prioriteti

Da bi se postigla usklađenost sa EU pravom, od januara 2008. godine Anketa o radnoj snazi će se sprovoditi kontinuirano u mjesečnoj periodici. U ovom peridu predviđa se rad na poboljšanju kvaliteta uzorka.
Planira se uvođenje NUTS, Rev-2.2009. godini u ARS.
U toku 2008. godine izvršiće se sve pripremne radnje vezano za sprovođenje Istraživanja o troškovima rada 2009. godini.

Srednjoročni prioriteti

Planira se kontinuirano praćenje i usaglašavanje sa izmijenjenim zakonodavstvom EU.

3.18.1.4. Obrazovanje

U oblasti statistike obrazovanja prate se istraživanja o: osnovnim školama; specijalnim osnovnim školama; osnovnom obrazovanju odraslih; dopunskom obrazovanju odraslih; srednjim redovnim školama; specijalnim srednjim školama; nastavnom osoblju i strukturi visokoškolskih organizacija; upisu studenata; diplomiranim studentima; doktorima nauka; magistrima nauka i specijalistima; upisu na postdiplomske studije; vannastavnim aktivnostima učenika u osnovnim i srednjim školama; ustanovama za predškolsko vaspitno obrazovni rad.

Podaci su u skladu sa važećom standardnom klasifikacijom osnovnog i srednjeg obrazovanja – YU ISSN koja u potpunosti ispunjava zahtjeve međunarodnih organizacija. Kod visokog obrazovanja (za područja obrazovanja) se koristi Međunarodna klasifikacija obrazovanja – ISCED 97.

Kratkoročni prioriteti

Crna Gora će se uključiti u sistem međunarodnog prikupljanja podataka o obrazovanju (UOE) koje koriste UNESCO, OECD i Eurostat što će omogućiti da koristimo infrastrukturu koju koriste i zemlje članice Evropske unije. 2008. godini će se sprovesti promjene statističkih upitnika i metodologija redovnih istraživanja u cilju praćenja reforme obrazovanja i ustava CG usvojenog 2007. godine.

3.18.1.5. Statistika naučno istraživačke djelatnosti

U oblasti statistike naučno-istraživačke djelatnosti prate se istraživanja o naučno-istraživačkih i istraživačkih-razvojnih organizacija. Krajem 2007. godine u okviru projekta Sedmi okvirni program za nauku i tehnološki razvoj formirana je radna grupa od predstavnika statistike i Ministarstva za obrazovanje i nauku, koja će, između ostalog, raditi na razvoju statistike u ovoj oblasti.

3.18.1.6. Kultura

Statistika kulture

U oblasti statistike kulture i umjetnosti prate se istraživanja o: pozorištima (profesionalna, amaterska i dječja pozorišta); televiziji; radiju; bioskopima; muzejima, galerijama i zbirkama; bibliotekama; arhivima; sportskim klubovima; listovima i časopisima; knjigama i brošurama na području Crne Gore.

3.18.1.7. Zdravstvo

Podaci iz ove oblasti se preuzimaju od Instituta za javno zdravlje i Fonda za zadravstveno osiguranje koje se bave ovom oblasti.

Zdravstveni računi

Nacionalni zdrastveni računi u Crnoj Gori predstavljaju dio šireg projekta unapređenja sistema zdravstva koji se finansira iz kredita Svjetske banke. Nosilac projekta u Crnoj Gori je Fond za zdrastveno osiguranje, a statistika u njihovoj izradi učestvuje sa jednim članom radne grupe. Projekat traje godinu, a počeo je u avgustu 2007. godine.

Metodologija sistema zdravstvenih računa obezbjeđuje jasnu podjelu između finansijskih, institucionalnih i funkcionalnih aspekata zdravstvene zaštite predlažući troosovinski sistem evidencije koji daje odgovor na glavna pitanja:odakle novac dolazi? (izvor finansiranja HF), gdje novac ide? (provajder usluga i robe zdrastvene zaštite HP), koje vrste (funkcionalno definisanih HC) usluga se obavljaju i koje vrste robe se kupuju?

U Crnoj Gori ne postoji zvanična statistika nacionalnih zdravstvenih troškova i nedostaju informacije o privatnoj zdravstvenoj potrošnji.

Glavni razlozi za početak primjene NZR u Crnoj Gori su bili:

Unapređenje nacionalnog izvještavanja o zdrastvenim troškovima;

Razvijanje takse za opisivanje i analiziranje zdrstvene potrošnje;
Praćenje faktora rasta u zdrastvenoj potrošnji;
Obezbijeđivanje takse za praćenje efekata reforme zdrastvene zaštite;
Ispunjavanje zahtjeva u pogledu podataka za predviđanje troškova zdravstvene zaštite;
Pripremanje međunarodno uporedivih podataka o zdravstvenim troškovima;
Izvještavanje zvaničnih i pouzdanih podataka o zdravstvenim troškovima međunarodnim organizacijama (Svjetska banka, SZO, OECD i Eurostat).

3.18.1.8. Raspodjela dohotka i životni uslovi

Anketa o potrošnji domaćinstava

Anketa o potrošnji domaćinstava (APD) je istraživanje koje se sprovodi na bazi uzorka. Anketom o potrošnji domaćinstava prikupljaju se podaci o prihodima, rashodima i potrošnji domaćinstava, podaci o osnovnim elementima lične potrošnje, kao i socio-demografske karakteristike domaćinstva. APD se sprovodi redovno od 2005. godine kao Godišnje istraživanje na mjesečnom nivou, na uzorku koji je reprezentativan za Crnu Goru.

APD je usklađena sa međunarodnim metodološkim preporukama EUROSTAT-a za standardizaciju APD-a. Podaci o potrošnji domaćinstava prate se prema međunarodnoj klasifikaciji proizvoda - COICOP. Sa podacima Ankete o potrošnji domaćinstava Svjetska banka radi, u saradnji sa MONSTAT-om za 2005. i 2006. godinu, analizu siromaštva koristeći svoju metodologiju.

Kratkoročni prioriteti

Zbog različitog metodološkog pristupa izračunavanja linije siromaštva Svjetske banke i EUROSTAT-a potrebno je usavršiti metodološko znanje o primjeni metoda za izračunavanje pokazatelja linije i profila siromaštva.

Srednjoročni prioriteti

Uvođenje istraživanja SILC prema EUROSTAT metodologiji do momenta pridruživanja EU.

3.18.1.9. Socijalna zaštita

Statistika društvene zaštite djece i omladine i socijalne zaštite

U oblasti statistike socijalne zaštite prate se istraživanja o korisnicima dodataka na djecu, korisnicima i oblicima socijalne zaštite, domovima za smještaj djece lišene roditeljskog staranja, ustanovama za zbrinjavanju djece i omladine ometene u psihičkom i fizičkom razvoju, ustanovama za rad sa vaspitno zapuštenom djecom i omladinom, ustanova za smještaj i zbrinjavanje odraslih lica, centarima za socijalni rad.

Druga istraživanja i rad na polju demografije i društvenih statistika

3.18.1.10. Gender statistika

Gender statistika prikuplja i publikuje podatke iz postojećih statističkih istraživanja razvrstane po polu. Prema Zakonu o rodnoj ravnopravosti (Sl. list br. 46/07) svi statistički podaci za koje je moguće, moraju biti razvrstani i po polu.

Kratkoročni prioriteti

Izrada nove publikacije o gender statistici na osnovu postojećih istraživanja 2008. godini.

Srednjoročni prioriteti

Sprovođenje Time Use ankete prema metodologiji EUROSTAT-a do kraja 2012. godine.

3.18.1.11. Pravosuđe

U oblasti statistike pravosuđa prate se istraživanja o: punoljetnim licima protiv kojih je postupak po krivičnoj prijavi i prethodni postupak završen; punoljetnim licima protiv kojih je krivični postupak pravosnažno završen (od 2007. godine uveden modul o žrtvama); maloljetnim licima prema kojima je postupak po krivičnoj prijavi i pripremni postupak završen; maloljetnim licima prema kojima je krivični postupak pred vijećem pravosnažno završen (od 2007. godine uveden modul o žrtvama); odgovornim

licima protiv kojih je postupak po prijavi za privredni prestup završen; odgovornim licima protiv kojih je postupak za privredni prestup pravosnažno završen; pravnim licima protiv kojih je postupak po prijavi za privredni prestup završen; pravnim licima protiv kojih je postupak za privredni prestup pravosnažno završen.
U toku 2004. god. donijet je novi Krivični zakonik (Sl. list br. 13/04, 47/06), te su statistička istraživanja usklađena sa tim izmjenama. Urađena je nova metodologija i usklađivanje istraživanja shodno promjenama nacionalnog zakonodavstva vršiće se kontinuirano

3.18.2. STATISTIČKI PODACI O ŽIVOTNOJ SREDINI

3.18.2.1. Statistika vodoprivrede

Struktura u vodoprivredi se prati kroz istraživanja koja se sprovode u godišnjoj i trogodišnjoj periodici. Istraživanja, obrasci, uputstva za popunjavanje obrazaca kao i metodologije su naslijeđeni od Saveznog zavoda za statistiku.

U ovoj oblasti se sprovode sljedeća istraživanja :

Izvještaj o korišćenju i zaštiti voda od zagađivanja iz industrije i rudarstva (djelimično usaglašena sa Celex 32000L0060);
Izvještaj o sistemima za navodnjavanje (djelimično usaglašena sa Celex 32000L0060);
Izvještaj o javnom vodovodu (djelimično usaglašena sa Celex 31998L0083 i njenom dopunom Celex 32000L0060);
Izvještaj o javnoj kanalizaciji (djelimično usaglašena sa Celex 31991L0271).

Ovim istraživanjima se prikupljaju podaci o:

korišćenju i upotrebi vode prema izvorima snadbijevanja i načinu upotrebe, otpadne vode, prečišćavanju otpadnih voda, ponovnom upotrebljavanju i recirkulacione vode, uređajima za prečišćavanje otpadnih voda i hlađenje, svojini, vrijednostima, troškovma održavanja i korišćenja uređaja, broju izrečenih kazni zbog nepridržavanja propisa o zaštiti voda i dr;
zahvatanju vode i vrste izvorišta i sistema, broju korisnika sistema, objektima i uređajima za navodnjavanje, načinima navodnjavanja i navodnjavane površine i dr;
izvorištima voda, po broju, vrsti i količini zahvaćene vode i načinu transportovanja, isporučene količine vode, vodovodne mreža i uređaji i dr;
otpadnim vodama i prečišćavanju otpadnih voda, kanalizacionoj mreži i uređajima za prečišćavanje otpadnih voda, načinu transporta otpadnih voda i dr.

Srednjoročni prioriteti

Izvršiće se izmjene metodologije, obrazaca i softvera kako bi podaci u potpunosti bili uskalađeni sa gore navedenim regulativama EU do kraja 2012. godine.

3.18.2.2. Statistika otpada

U ovoj oblasti urađena je revizija istraživanja o prikupljanju komunalnog otpada po opštinama (Regionalni projekat SIDE – "Razvoj statistike životne sredine na Balkanu 2006-2007“) i njime se prikupljaju podaci iz Javno komunalnih preduzeća o količinama i sastavu otpada; obuhvatu prikupljenog otpada; postupanju sa otpadom; i opremi i mehanizaciji. Ovo istraživanje je djelimično usaglašeno sa Celex 32002R2150.

Kratkoročni prioriteti

Uz pomoć Švedske statistike predviđeno je sprovođenje pilot projekta 2008. godini, koji će se odnositi na prikupljanje podataka o industrijskom otpadu u cilju obezbjeđivanja podataka za izvještavanje prema WStatR direktivi.

Srednjoročni prioriteti

Prioritet do 2010. godine je i obezbijediti podatke za izvještavanje prema OECD upitniku (Decision No. 2367/2002/EC) i regulativom.

Potpuno usaglašavanje sa Celex 32002R2150 do kraja 2012. godine.

3.18.2.3. Statistika vazduha

U ovoj oblasti podaci se prikupljaju decentralizovano iz nekoliko djelatnosti: industrije, poljoprivrede, šumarstva, građevinarstva i saobraćaja o potrošnji goriva i sirovina u pogonske i tehnološke svrhe.
Ovo istraživanje je regulisano Međunarodnim ugovorom, Protokolom o dugoročnom finansiranju i Programom saradnje za praćenje i procjenu prekograničnog prenosa zagađujućih materija u vazduhu na velike daljine u Evropi – EMEP.

3.18.2.4. Ostale statitike zaštite životne sredine (za koja ne postoji EU regulativa, već samo dogovori)

U Zavodu za statitiku se sprovode i sljedeća istraživanja:
klima (temperatura vazduha, padavine, vlažnost vazduha, oblačnost, vjetar);
vodostaji i proticaji rijeka.

Srednjoročni prioriteti

Statitika troškova zaštite životne sredine će se uvesti do kraja 2012. godine.
Statistika štete nastale po osnovu elementarnih nepogoda - do kraja 2012. godine.

3.18.3. MAKROEKONOMSKA STATISTIKA

3.18.3.1. Nacionalni računi

Bruto domaći proizvod (BDP) je najznačajniji agregat u sistemu nacionalnih računa koji se stvara tokom određenog perioda i mjeri ukupnu vrijednost proizvoda i pruženih usluga koje su proizvele rezidentne institucionalne jedinice tokom perioda. Obračun BDP-a uključuje sve djelatnosti unutar granica proizvodnje definisane SNA 93 i ESA 95 i obuhvata cjelokupnu teritoriju Crne Gore.

Klasifikacija ekonomskih jedinica po djelatnostima u skladu je sa KD-om koji je usklađen sa NACE Rev.1. Klasifikacija proizvoda korišćena za obračun bruto dodane vrijednosti po djelatnostima je nacionalna Nomenklatura industrijskih proizvoda. Bruto domaći proizvod (BDP) se proizvodi u tekućim i stalnim cijenama na godišnjem nivou, i to po dva pristupa - proizvodnom i potrošnom.

Proizvodna metoda:

Obračun BDP-a po proizvodnoj metodi, tekuće cijene, odnosi se na obračun bruto vrijednosti proizvodnje, intermedijarne potrošnje i bruto dodane vrijednosti po pojedinim djelatnostima. Obračun Bruto dodate vrijednosti u tekućim cijenama zasniva se na podacima završnih računa (obrazac je propisan na osnovu člana 3.zakona o računovodstvu i reviziji-Sl. list br.69/05 i članu 22.IV Direktive EU(br.78/660EEC), kao i na podacima iz redovnih statističkih istraživanja (kompleksnog godišnjeg izvještaja banaka i finansijskih organizacija, kompleksnog godišnjeg izvještaja drugih pravnih lica, obračun vrijednosti proizvodnje privatnog sektora). Uz to su korišćeni i podaci Centralne banke, Poreske uprave i završnog računa budžeta Crne Gore.

Obračun BDP-a po proizvodnoj metodi, stalne cijene, odnosi se na obračun po pojedinim djelatnostima primjenom metode dvostruke deflacije ili ekstropolacije na output i međufaznu potrošnju uz korišćenje odgovarajućih indikatora. ESA 95 metodologija (tj. aneks “A“ Regulative 2223/96) nepotpuno je primijenjena.

Potrošna metoda:

Obračun BDP-a po potrošnoj metodi, tekuće cijene, odnosi se na obračun po kategorijama potrošnje. Obračun BDP-a u tekućim cijenama prema potrošnoj metodi zasniva se na podacima iz redovnih statističkih istraživanja Monstat-a, Ministarstva finansija, Centralne banke i ekspertskih procjena za dio podataka za koje su nedostojali izvori. Glavni izvor podataka za obračun lične potrošnje domaćinstava je Anketa o potrošnji domaćinstava koja je od 2005god. usaglašena sa međunarodnim standardima i preporukama EUROSTAT-a i UN-a, čime je obračun lične potrošnje domaćinstava poboljšan i međunarodno uporediv. Korišćeni podaci o upotrijebljenim sredstvima za potrošnju su po COICOP klasifikaciji.

Godišnji BDP po potrošnoj metodi, stalne cijene podrazumijeva preračunavanje rashodnih agregata u stalne cijene prethodne godine,izračunavanje vrijednosti pokazatelja u cijenama prethodne godine indeksima obima za pojedine rashodne kategorije uz korišćenje odgovarajućih indikatora za

deflacioniranje ili ekstrapoliranje tekućih vrijednost. ESA 95 metodologija(tj aneks“A“Regulative 2223/96 nepotpuno je primijenjena).

U cilju kvalitetnijg obračuna BDP-a sproveden je i pilot projekat mjerenja neobuhvaćene ekonomije (NOE) ekonomskih aktivnosti, kao i projekat obračuna imputirane stambene rente. Procjena imputiranog outputa, međufazne potrošnje i dodane vrijednosti za usluge stanovanja u stanovima nastanjenim njihovim vlasnicima baziran je na User-Cost metodi koju preporučuje EUROSTAT i OECD. (95/309/EC,Euratom:Odluka komisije od 18.jula 1995.kojom su određeni principi za procjenu usluga stanovanja u cilju primjene člana 1 Direktive savjeta 89/130/EEC, Euratom o harmonizaciji obračuna bruto nacionalnog proizvoda po tržišnim cijenama, Sl. list L 186,05/08/1995P.0059-0069 "USER COST APPROACH“-Derek Blades, 11.novembar 2005; "User cost method for estimating dwelling services“ Luksemburg, mart 2003. god).

Kratkoročni prioriteti

Tokom realizacije statističkog programa do kraja 2008. godine planira se komletiranje svih institucionalnih sektora: nefinansijski, finansijski, sektor države, neprofitne institucije koje služe domaćinstvima, sektor domaćinstava kako bi se obuhvatila cijela ekonomija tj.sve ekonomske aktivnosti,

Postepeni razvoj nacionalnih računa po ESA redosledu tj. izrada kompletnog seta iz kategorije tekućih računa (2009. godini);

Izrada metodologije za sastavljanje pojedinih računa (2009. godini);

Planira se puna primjena SNA/ESA metodologije u kompilaciji BDP i obuhvatanju svih ekonomskih aktivnosti koje spadaju unutar proizvodne granice po tom konceptu.

Mjerenje neobuhvaćenih ekonomskih aktivnosti-NOE u Monstat-u uključuje sve faze EUROSTAT-a, OECD-a projekta predviđenog za mjerenje NOE u drugim zemljama. Projekat se treba odvijati u skladu sa preporukama iz Priručnika za mjerenje NOE(OECD). U kratkoročnom roku rad će se bazirati na primjeni sistematičnig pristupa u identifikaciji NOE uz korišćenje najboljih praktičnih rješenja u mjerenju NOE. Uz primjenu tehnika za korigovanje podataka nacionalnih računa preduzeće se koraci koji će inicirati bazne statistike da u obuhvat uključe sve aktivnosti koje su podcijenjene ili neobuhvaćene.

Srednjoročni prioriteti

izrada kvartalnih nacionalnih računa (2011. godini);

obračun BDP dohodovnoj metodi (2011. godini);

izrada nove serije podataka kao i redovna revizija podataka unazad (2010. godini).

Istraživanja - (osnovni makroekonomski agregati) koja se ne rade u ovom momentu u Zavodu za statitiku, nisu navedena u kratkoročnim i srednjoročnim prioritetima, a zavise od razvoja drugih organa i institucija koje su izvor podataka za ta istraživanja, te se ne mogu svrstati u prioritete perioda od pet godina, odnosno neophodan je tranzicioni period za njihovo uvođenje i potpuno usaglašavanje sa EU regulativama.

Osnovni agregati - Metodologija obračuna BDP/BND u stalnim cijenama;

Računi države – glavni agregati;

Financijski računi institucionalnih sektora;

Izrada kvartalnih računa institucionalnih sektora;

Bilansi stanja;

Input-output tabele.

Takođe navodimo da niti jedan agregat Makroekonomske statistike (izuzev BDP od 2000) nije moguće dobiti za prethodni period, jer se nikada nije ni obračunavao na nivou Crne Gore već samo za nivo državne zajednice, niti postoje podaci na osnovu kojih bi se on mogao naknadno obračunati.

3.18.3.2. Makroekonomski agregati

PPP (Purchasing power parities) - Projekat Paritet kupovne moći
Crna Gora je od 2003 god. uključena u Evropski program poređenja (ECP –European Comparison Programme) koji je dio međunarodnog programa poređenja (ICP-International Comparison Programme) i taj projekat se realizuje u u Zavodu za statistiku Crne Gore. U okviru pomenutog programa sprovodi se projekat Pariteta kupovne moći (PPP-Purchasing power parities).
Paritet kupovne moći sprovodi se za potrošna dobra (PPP Consumer Goods) koji obuhvata šest polugodišnjih istraživanja i to:
I "Hrana, piće i duvan" (Food, drinks and tobacoo);
II "Lični izgled" (Personal appearance);
III "Kuća i baštovanski proizvodi" (House and Garden);
IV "Prevoz, restorani i hoteli" (Transport, restaurants and hotels);
V "Usluge" (Services) i
VI "Zdravstveni proizvodi i namještaj" (Health and Furniture).
Prvi ciklus je uspješno realizovan u periodu od 2003-2006 godine, a toku je drugi ciklus.
Paritet kupovne moći za investiciona dobra (PPP Capital Goods) se prvi put sprovodi od 2007 god. Ciklus traje dvije godine i obuhvata sljedeća istraživanja:
I "Oprema" (Equipment survey) i
II "Građevinarstvo" (Constructiona survey).
Ovo istraživanje je usklađeno sa sljedećim regulativama EU: Celex 31998R1687, Celex 32000R2601, Celex 32000R2602, Celex 32006R0701.

3.18.3.3. Statistika cijena

U statistici cijena prate se maloprodajne i proizvođačke cijene i na osnovu njih se izračunavaju sljedeći indeksi:

- indeks cijena na malo,
- indeks troškova života i
- indeks cijena proizvođača industrijskih proizvoda.

U 2007. godini su završene pripreme za prelazak na indeks potrošačkih cijena tzv. CPI, koji kao mjera inflacije treba da zamijeni sadašnji indeks cijena na malo. CPI se radi po COICOP klasifikaciji čime su prihvaćeni evropski standardi u mjerenju i praćenju inflatornih kretanja.Cijene proizvođača industrijskih proizvoda prate se po nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti –KD- koja je usaglašena sa NACE—Rev1. U 2007 godini započeto je pilot istraživanje o cijenama proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz.

Kratkoročni prioriteti

Nastaviće se sprovođenje pilot istraživanje o cijenama proizvođača industrijskih proizvoda za izvoz, i započeti pilot istraživanje o cijenama proizvođača industrijskih proizvoda za uvoz.

3.18.4. POSLOVNA STATISTIKA

Poslovne statistike pokrivene su u istraživanjima statistike industrije, građevinarstva, energije, strukturalne biznis statistike koji su u nadležnosti odsjeka poslovnih statistika, kao i ugostiteljstva, trgovine, transporta i komunikacija, turizma i cijena koje su u nadležnosti odsjeka makroekonomskih bilansa.

3.18.4.1. Strukturalna biznis statistika

Strukturalna biznis statistika je istraživanje započeto ove godine i djelimično je usklađeno sa preporukama i zahtjevima EU i Regulativama Celex 31997R0058, Celex 31998R2700, Celex 31998R2701, Celex 31998R2702, Celex 32002R1614, Celex 32003R1668 i Celex 32003R1669.

Srednjoročni prioriteti

Nastavak rada na usaglašavanju sa preporukama i Regulativama EU koje su gore navedene tako da ovo istraživanje bude potpuno usaglašeno do kraja 2010. godine

Kratkoročne statistike

U kratkoročne statistike spadaju:
mjesečni izvještaj industrije;
kvartalni izvještaj građevinarstva;
kvartalni izvještaj o građevinskim dozvolama.

Sva navedena istraživanja su djelimično usaglašena sa zajedničkim Regulativama Celex 31998R1165, Celex 32005R1158 i Celex 32006R1893.
Kratkoročne statistike se sprovode na mjesečnom i kvartalnom nivou. Neusklađenost se odnosi na nemogućnost izračunavanja pojedinih varijabli, jer je za neke potrebno sprovesti nova istraživanja.

Srednjoročni prioriteti

Nastavak rada na usaglašavanju sa preporukama i regulativama EU koje su gore navedene, tako da ova istraživanja budu potpuno usaglašena do kraja 2010. godine, kao i sa prihvatanjem nove klasifikacije djelatnosti u sprovođenju ovih istraživanja.

3.18.4.2. PRODCOM statistika

Godišnje istraživanje o industrijskoj proizvodnji IND - 21 se sprovodi na osnovu nacionalne Klasifikacije djelatnosti koja je usklađena sa NACE Rev.1.1 i CPA i obuhvataju statističke jedinice iz sektora C, D i E. Ovo istraživanje nije u potpunosti usklađeno sa PRODCOM istraživanjem koje se sprovodi u zemljama EU jer se Nomenklatura industrijskih proizvoda razlikuje od zahtijevane PRODCOM liste koja se u zemljama EU mijenja svake godine. Ovo istraživanje je djelimično usaglašeno sa Celex 31991R3924 i Celex 32004R0912.

Srednjoročni prioriteti

Prevođenje PRODCOM liste (jer se ona mijenja skoro svake godine i kao takva usvaja u Evropskom parlamentu) i izmjena softvera za kontrolu i obradu podataka u skladu sa tim uradiće se do kraja 2011. godine .

3.18.4.3. Statistika energije

Ove godine je započeta statistika energije i izrada Bilansa energije koja je djelimično usklađena sa Celex 32004L0008. Izrada bilansa pojedinih energenata je u toku. Podaci za Bilans energije se prikupljaju iz različitih izvora i nekoliko statističkih istraživanja. Ovaj bilans se radi uz pomoć eksperata čiji dolazak omogućava projekat SIDA.

Srednjoročni prioriteti

Izrada kompletnog bilansa energenata treba da bude urađena do kraja 2012. godine, dok će izrada bilansa biomase biti urađena kada se budu stvorili uslovi.

3.18.4.4. Statistika saobraćaja, skladištenja i veza

U statistici saobraćaja, skladištenja i veza prikupljaju podaci o drumskom, gradskom, željezničkom, vazdušnom, pomorskom, poštanskom i telekomunikacionom saobraćaju. Podaci se prikupljaju u mjesečnoj i godišnjoj dinamici. Ove statistike su djelimično usaglašene sa njima relevantnim regulativama EU: Celex 31996R2223, Celex 31998R1172, Celex 32006R1893, Celex 32003R0091, Celex 31995L0064, Celex 32003R0437, Celex 31993D0704, Celex 32004O0015.

3.18.4.5. Statistika ugostiteljstva

Ugostiteljstvom se prate podaci o mreži, zaposlenima, prometu u ugostiteljstvu za ugostiteljska preduzeća i ugostiteljske poslovne jedinice u redovnim tromjesečnim i godišnjim izvještajima preduzeća koje se bave ugostiteljstvom.

Srednjoročni prioriteti

Istraživanje o privatnim preduzećima i preduzetnicima koji obavljaju djelatnost iz oblasti ugostiteljstva će preći na kvartalni nivo do 2010. god. Do tada će se raditi na uspostavljanju saradnje sa Poreskom upravom i područnim jedinicama opština, kao i na razvoju metodologija i uzorka za isto istraživanje.

3.18.4.6. Statistika turizma

U Zavodu za statistiku Crne Gore iz oblasti turizma se sprovode sljedeća istraživanja:

- mjesečni izvještaj o dolascima i noćenjima domaćih i stranih turista u smještajnim objektima;
- mjesečni izvještaj o stranim plovilima za sport i razonodu;
- izvještaj o dolasku stranog broda na kružnom putovanju.

Sva navedena istraživanja su uvedena u skladu sa potrebama i uz pomoć Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i ostalih relevantnih institucija. Istraživanja su u potpunosti usaglašena sa sa zahtjevima EU, preporukama WTO-a i EUROSTAT-a , tj, s Direktivom Vijeća br. 95/57/EZ od 23.12.1995. No 31995L0057 i Odlukom Komisije br.99/35 EZ od 9.12.1998. Podaci se prate na osnovu klasifikacije NACE Rev.1.1.
Sva istraživanja se sprovode na bazi potpunog obuhvata.

Srednjoročni prioriteti

Glavni problem u statistici turizma je problem obuhvata privatnog smještaja tj, neregistrovanog turističkog prometa i potrebno je uvesti istraživanje koje bi direktno pratilo privatni smještaj ili metodom procjene određivalo neregistrovani turistički promet radi kvalitetnijeg praćenja turističkog prometa i povećanja kvaliteta podataka.
Potrebno je uvesti:

- istraživanje o potrošnji domaćih i stranih turista kako bi se dobili podaci koji bi pomogli izračunavanje udjela turizma u BDP do 2010. godine;
- istraživanje koji bi pratilo i izletnički turizam kao značajan dio turističkog prometa -2011. godine

3.18.5. MONETARNA, FINANSIJSKA I TRGOVINSKA STATISTIKA I STATISTIKA BILANSA PLAĆANJA

3.18.5.1. Statistika platnog bilansa

Prema Zakonu o Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 47/01), Zakonu o tekućim i kapitalnim poslovima sa inostranstvom (Sl. list RCG br. 45/05), Zakonu o statistici i statističkom sistemu Crne Gore (Sl. list RCG br. 69/05), Odluci o statističkim podacima koji se odstavljaju Centralnoj banci Crne Gore za potrebe sastavljanja platnog bilansa Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 76/05) Centralna banka Crne Gore izrađuje statistiku platnog bilansa.

Statistika platnog bilansa kompilira se u skladu sa metodologijom Međunarodnog monetarnog fonda datom Priručnikom o platnom bilansu (Balance of payments Manual, 1993). Osnovni izvori za kompilaciju podataka koji se odnose na platni bilans su: podaci Monstat-a, poslovnih banaka (ITRS sistem), preduzeća, CBCG i ostalih rezidenata. Podaci se prikupljaju na mjesečnom nivou, a kompiliraju se i objavljuju kvartalno i godišnje. Kvartalni podaci se objavljuju najkasnije u roku od tri mjeseca od isteka kvartala na koji se odnose podaci. Rok za objavljivanje godišnjih konačnih podataka je najviše do devet mjeseci po okončanju godine. Platni bilans se iskazuje u eurima, a publikuje se na sajtu CBCG i dostavlja elektronskim putem međunarodnim institucijama.

Tokom 2004. godine u Centralnoj banci Crne Gore je boravila tehnička misija MMF sa ciljem analize kvaliteta izrade statistike platnog bilansa i davanja preporuka za dalje unapriđeđenje, odnosno usklađivanje sa propisanom metodologijom. Takođe, u 2007. godini ista misija je boravila u CBCG sa osnovnim ciljem kontrole ispunjavanja preporuka datih tokom 2004. godine i davanja novih preporuka.

Svjesna značaja proizvodnje pravovremenih i tačnih podataka o platnobilansnim kretanjima u Crnoj Gori i kompatibilnosti statistike platnog bilansa sa najboljom međunarodnom praksom i standardima Evropske unije, Centralna banka Crne Gore će kontinuirano vršiti metodološka poboljšanja statistike platnog bilansa sa ciljem ispunjavanja međunarodnih standarda. U tom cilju planirana je realizacija sljedećih aktivnosti:

Kratkoročni prioriteti

usvojiti u potpunosti BPM5 standardnu prezentacijsku šemu;

- u saradnji sa Monstatom i Upravom carina raditi na daljem unapriđeđenju statistike spoljne trgovine;

uvesti sistem direktnog istraživanja u oblasti direktnih investicija;
izvršiti reviziju procijene prihoda od turizma i uvesti nova istraživanja u cilju procijene prihoda od dnevnih turista, turista u tranzitu kao i u oblasti nautičkog turizma.

Srednjoročni prioriteti

Postepeno uvođenje direktnog izvještavanja kao izvora podataka za većinu pozicija u okviru tekućeg računa platnog bilansa

3.18.5.2. Monetarna statistika

Prema Zakonu o Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 47/01), Zakonu o bankama (Sl. list RCG br. 52/00, 53/00, 47/01, 32/02), Odluci o izvještajima koje banke dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore (Sl. list RCG br. 40/07) Centralna banka Crne Gore izrađuje monetarnu statistiku. Takođe, prema Zakonu o statistici i statističkom sistemu Crne Gore (Sl. list RCG br. 69/05), Centralna banka vodi monetarnu statistiku.

Monetarna statistika se priprema prema metodologiji Međunarodnog Monetarnog Fonda (Priručnik za monetarnu i finansijsku statistiku), sa kojom je u širokoj mjeri usklađena. Osnovu za izradu monetarne statistike predstavlja bilans stanja banaka i prateći obrasci koji obezbjeđuju detaljnije podjele pojedinih bilansnih pozicija, a koji se izrađuju na osnovu jedinstvenog kontnog okvira za banke, kao i bilans stanja Centralne banke Crne Gore, sve u skladu sa definicijama, klasifikacijama i obuhvatnosti predviđenim za ovu oblast metodologijom za izradu monetarne statistike. Banke i CBCG izrađuju svoje bilanse u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima.

Statistika osiguravajućih kompanija i ostalih finansijskih posrednika nije pokrivena monetarnom statistikom koju izrađuje CBCG.

Monetarna statistika se publikuje na sajtu CBCG i dostavlja međunarodnim institucijama mjesečno.

Propisi EK i ECB koji uređuju oblast monetarne statistike

Statistički okvir koji se koristi u EU je usklađen sa računovodstvenim pravilima definisanim Evropskim sistemom računa (ESA ‘95) i Sistemom nacionalnih računa. Definicije, klasifikacije i obuhvatnost za monetarnu statistiku date su dokumentom ESA ’95 i u skladu su sa definicijama i klasifikacijama sadržanim u Priručniku za monetarnu i finansijsku statistiku MMF-a.

Monetarna statistika ECB obuhvata:
Statistiku pozicija bilansa stanja banaka (BSI Statistics)
Statistiku kamatnih stopa (MIR Statistics)
Statistiku emitovanih HOV (SEC Statistics)
Statistiku ostalih finansijskih posrednika (OFI statistics)
Statistiku minimalnih rezervi

Metodologija izrade monetarne statistike (definicije, klasifikacije, obuhvatnost) je u skladu sa zahtjevima ECB u širem smislu.

Kratkoročni prioriteti

proširiti oblasti finansijske statistike koje će biti predmet praćenja (osiguranje, lizing kompanije i dr) i propisati način izvještavanja, nakon usvajanja novog Zakona o CBCG;
kroz izmjenu postojeće ili izradu nove regulative propisati način izvještavanja prema CBCG i/ili drugim proizvođačima monetarne statistike.

Srednjoročni prioriteti

pripremiti/modifikovati neophodne izvještajne obrasce koji se odnose na bankarski sistem (bilansi banaka, CBCG, kamatne stope, obavezna rezerva), a koji se dostavljaju ECB;
u saradnji sa ECB raditi na prilagođavanju monetarne statistike zahtjevima ECB.

3.18.5.3 Statistika robne razmjene sa inostranstvom

Zavod za statistiku započeo je samostalnu obradu spoljnotrgovinskih podataka od 2005. god. Izvor podatka je Jedinstvena carinska isprava (JCI), koja je izgledom i sadržajem identična sa

jedinstvenom carinskom deklaracijom (Single Administrative Document) koja je u upotrebi u zemljama EU za praćenje robne razmjene s trećim zemljama. JCI se osim za carinski postupak koristi i u statističke svrhe.

Istraživanje robne razmjene sa inostranstvom sprovodi se mjesečno, prikazujući vrijednosne podatke o izvozu i uvozu robe u eurima, po zemljama i proizvodima, kao i po sektorima Standardne međunarodne trgovinske klasifikacije.

U carinskom postupku prilikom tarifiranja proizvoda koristi se HS (Harmonizovani sistem) nomenklatura koja se godišnje menja, trenutno je u upotrebi HS-2007 (Sl.br.56/07). Ista nomenklatura koristi se pri statističkoj obradi i publikovanju podataka.

Metodologija ove statistike temelji se na preporukama statističkog ureda UN i EU, a objavljuje se u publikacijama International Merchandise Trade Statistics Concepts and Definitions (Series M, No.52) I Statistics on the Trading of Goods, Users Guide, EUROSTAT.

Kratkoročni prioriteti

2008. godini završiće se instaliranje EUROTRACE programa za obradu podatka spoljne trgovine koja će omogućiti bolju obradu podatka koja se dobije od Uprave carina Crne Gore.

Srednjoročni prioriteti

Uvođenje INTRASTAT zakonodastva sa ulaskom u Evropsku uniju.

3.18.5.4. Statistika unutrašnje trgovine

Istraživanje unutrašnje trgovine sprovodi se na mjesečnom i godišnjem nivou. Izvještajne jedinice su preduzeća koja su registrovana u biznis registru, a bave se trgovinom na malo i veliko, kao i preduzetnici u trgovini na malo (samostalne trgovinske radnje). Trgovina na veliko i malo radi se po nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti NACE –rev 1, vrijednosno u eurima. Istraživanje je djelimično usaglašeno sa regulativom 31996R2223 tj. sa aneksom C.

Srednjoročni prioriteti

Do 2010. godine uradiće se klasifikacija grupa proizvoda u trgovini po COICOP klasifikaciji. Konačno usaglašavanje sa navedenom regulativom predviđeno je do 2010. godine.

3.18.5.5. Statistika investicija

Podaci o ostvarenim i isplaćenim investicijama pravnih lica prikupljaju se godišnjim izvještajem o investicijama u osnovna sredstva od preduzeća i drugih organizacija u zemlji ako su neposredni investitori. Istraživanje o investicijama sprovodi se na punom obuhvatu pravnih lica u državnoj svojini, a sa privatizacijom preduzeća i osnivanjem mnogih privatnih pravnih lica, obuhvat se radi na bazi uzorka. Kriterijum za uzorak je broj radnika (dirigovani uzorak).

Investicije privatnog sektora bez pravnih lica (investicije fizičkih lica) prikupljaju se i procjenjuju na bazi posebnog Uputstva Zavoda za statistiku, a korišćenjem raspoloživih podataka iz postojećih statističkih istraživanja. Podaci o investicijama se prate na osnovu klasifikacije NACE Rev.1.1 do nivoa oblasti. Istraživanje je djelmično usaglašeno sa regulativom 31996R2223 i 31997R0058.

Srednjoročni prioriteti

Do 2010. godine obezbjediće se podaci o investicijama u stalnim cijenama, što se sada radi u tekućim cijenama. Do 2011. godine planirano je potpuno usaglašavanje sa navedenim regulativama.

3.18.6. POLJOPRIVREDNA STATISTIKA

3.18.6.1. Korišćeno zemljiste i pejzaž

Prikupljanje statističkih podataka o površinama zemljišta, prema načinu korišćenja, zasijanim površinama i vrstama usjeva, kao i o površinama ostalih zasada, ugara i neobrađenih oranica vrši se redovnim statističkim istraživanjima koja se sprovode u okviru biljne proizvodnje. Zavod za statistiku ne može sprovoditi istraživanje o korišćenju zemljišta koristeći satelitske snimke (LUCAS projekat) u periodu od 2008- 2012. godine.

3.18.6.2. Strukturalna statistika - popis poljoprivrede

Struktura u poljoprivredi uglavnom se prati kroz Popis stanovnistava, stanova i domaćinstava koji se sprovodi desetogodišnje. Podaci koji su prikupljeni u Popisu stanovništva odnose se na radnu snagu, korišćeno zemljiste i broj stoke, a zadnji popis stanovništva na teritoriji Crne Gore sproveden je 2003. godine.

3.18.6.3. Agromonetarna statistika

Pojedini podaci iz ove oblasti prikupljaju se decentralizovano u nekoliko odsjeka. U odsjeku makroekonomskih bilansa prikupljaju se otkupne i pijačne cijene za malu grupu poljoprivrednih proizvoda. U Zavodu za statitiku se još ne rade računi u poljoprivredi. Podaci o radnoj snazi prikupljaju se u odsjeku statistike stanovništva, zaposlenih i zarada i registara.

3.18.6.4. Statistika biljne proizvodnje

Redovnim godišnjim izvještajima poljoprivrednih organizacija (poljoprivrednih preduzeća i zemljoradničkih zadruga) prikupljaju se podaci o površinama, voćnim stablima, čokotima vinove loze, proizvodnji i domaćoj preradi, a podaci se baziraju na knjigovodstvenoj i drugoj evidenciji ovih organizacija.

Za privatna poljoprivredna gazdinstva podaci za površine su procjene zasnovane na podacima sveobuhvatnog katastra. Tako se podaci o površinama, voćnim stablima, čokotima vinove loze, proizvodnji i domaćoj preradi na privatnim gazdinstvima dobijaju procjenom. Procjenu vrse procjenitelji, koji su po pravilu poljoprivredni stručnjaci ili dobri poznavaoci terena.

Statistički podaci o proizvodnji žita, drugih proizvoda sa obradivog zemljišta, proizvodnja voća i povrća prikuplja se kroz devet različitih istraživanja. Zavod za statistiku ne sakuplja podatke za bilans stanja (Supply banace sheets). Ovo je započelo raditi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede za pojedine poljoprivredne proizvode uz podršku USA- Američkog Ministrstva poljoprivrede. Metodologija koja se koristi nije usaglašena sa EU metodologijom.

3.18.6.5. Statistika stočarstva

Redovnim godišnjim izvještajima poljoprivrednih organizacija (poljoprivrednih preduzeća i zemljoradničkih zadruga) prikupljaju se podaci o broju i bilansu stoke, kao i podaci o proizvodnji mlijeka, jaja, vune i meda.

Podaci o broju i bilansu stoke, kao i podaci o proizvodnji mlijeka, jaja, vune i meda za privatna poljoprivredna gazdinstva i domaćinstva prikupljaju se godišnjom anketom. Uzorak za anketu o stoci je dvoetapni stratifikovani sa popisnim krugovima kao primarnim i domaćinstvima sa stokom kao sekundarnim jedinicama. U Crnoj Gori nije formiran registar poljoprivrednih domaćinstava, tako da se za okvir za uzorak koristi Popis stanovnistva , stanova i domacinstava.

Podaci o zaklanoj stoci prikupljaju se redovnim statističkim istraživanjima za gazdinstva i preduzeća jednom godišnje zajedno sa podacima o broju stoke, kao i godišnjim istraživanjima o zaklanoj stoci u klanicama i mesarama.

Proizvodnja podataka o mlijeku prikuplja se jednom godišnje kroz redovna istraživanja o broju stoke za poljoprivredna gazdinstva i poljoprivredne organizacije. Istim istraživanjima prikupljaju se podaci o proizvedenom broju jaja. Ministrastvo poljoprivrede vodi evidenciju o otkupljenim količinama mlijeka od poljoprivrednih proizvođača, kao i o preradi mlijeka kod mljekara i sirara.

Statistika stočarstva je većim dijelom usklađena sa Direktivama savjeta 93/25/EEC, 93/23/EEC i 93/24, kao i Doc. ASA/TE/623 – Rev.1.

3.18.6.6. Statistika ribarstva

Osnovni cilj statistike ribarstva je prikupljanje podataka o ulovu slatkovodne i morske ribe. Pored ovog zadatak ove statistike je i da prikupi podatke o: zaposlenom osoblju, o ribarskim objektima, plovnim sredstvima, ribarskoj opremi, proizvodnji i ulovu ribe, proizvodnji ikre i mlađi i potrošnji hrane u ribnjacima.

Jedinice posmatranja u statistici ribarstva su:

preduzeća za proizvodnju, ulov i promet ribe;
ribarske zadruge;
ostala preduzeća koje se bave proizvodnjom ribe;
Institut za biologiju mora;
nacionalni parkovi;
individualni ribari koji se bave ulovom ribe za sopstvenu potrošnju ili prodaju i
udruženja za sportski ribolov (bez obzira gdje se vrši ulov).

Podaci se prikupljaju godišnje izvještajnom metodom i metodom procjena. Ministarstvo poljoprivrede je uradilo ribarske dnevnike koji su u skladu sa propisma Celex 31994R0109 (plovila), Celex 32001R1638 kao i Celex 32006R0788, tj. podaci se prikupljaju, ali se ne vrši njihova obrada.

3.18.6.7. Šumarstvo

Podaci se dobijaju od područnih jedinica Uprave za šume prema knjigovodstvenoj evidenciji, kako za državne tako i za privatne šume. Podaci se prikupljaju redovnim mjesečnim istraživanjima (proizvodnja šumskih sortimenata iz državnih šuma) usklađenim prema Nomenklaturi proizvoda i usluga u šumarstvu NACE REV 1, godišnjim istraživanjima (prosječna bruto masa po vrstama i vidovima sječe i oblicima gajenja u državnim i privatnim šumama, podizanju i gajenju i štetama u državnim šumama i štetama od požara u privatnim šumama), višegodišnjim istraživanjima (površine državnih i privatnih šuma i lovu). U ovoj oblasti ne postoje propisi Acquis communautaire-a, već samo Gentlmen Agreement.

Kratkoročni prioriteti

Zajednički problem svih statistika u području poljoprivrede je nepostojanje registara poljoprivrednih gazdinstava. Stoga se namece zaključak da je neophodno sprovesti sveobuhvatni poljoprivredni popis u Crnoj Gori. U tom cilju kroz podršku TAIEX-a će se vršiti priprema i sprovođenje poljoprivrednog popisa u 2008 i 2009. godini u skladu sa propisom Celex 31988R0571 i FAO preporukama (WCA 2000).

Započeti rad u oblasti agromonetarne statistike, prvenstveno statistike cijena 2008. godini.

2008. godini nastaviti reviziju statistike biljne proizvodnje u cilju poboljšanja kvaliteta podataka korišćenjem moderne statističke metode area fram aprouch kroz SIDA projekat u saradnji sa Švedskom statistikom i uskladiti se sa propisima Celex 31990R0837, Celex 31993R0959, Celex 31979R0357 i Celex 32001R1282.

2008. godini nastaviti sa revizijom statistike ribarstva posebno u oblasti morskog ribolova do potpunog usaglašavanja sa EU regulativom iz ove oblasti.

2008. godini uskladiti se u oblasti slatkovodnog ribarstva sa propisom Celex 31996R0788.

Donošenje Zakona o sprovođenju Popisa poljoprivrednih gazdinstava do kraja 2008. godine.

Izraditi akcioni plan za prilagođavanje poljoprivredne statistike statistici EU u saradnji sa MPSV do 2009. godine što podrazumjeva i usklađivanje sa relevantnim propisima Acquisa o oblasti biljne proizvodnje i ribarstva.

Kroz započete projekte pomoći 2008. godini statistika stočarstva će biti u potpunosti usklađena sa zakonodavstvom EU.

Srednjoročni prioriteti

Formiranje registara poljoprivrednih gazdinstava do 2012. godine.

Poslije sprovođenja popisa u poljoprivredi planira se uvođenje istraživanja o strukturi farmi do 2012. godine u skladu sa propisom Celex 32006R0204.

Planira se uvođenje ekonomskih računa u poljoprivredi 2012. godine u skladu sa propisom Celex 32004R0138.

Prerada mlijeka u gazdinistvima uključiće se u redovno godišnje istraživanje o broju stoke do 2012. godine.

Do pristupanja u EU planira se izrada Supply balance sheets u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (meso, mlijeko i mliječni proizvodi, žitarice i za određenu grupu poljoprivrednih proizvoda) u skladu sa važećom EU regulativom.

3.18.7. REGISTRI

3.18.7.1. Status

Administrativni registar

Administrativni registar (Registar jedinica razvrstavanja i jedinica u sastavu) obuhvata :

subjekte koji imaju svojstvo pravnog lica,

subjekti koji nemaju svojstvo pravnog lica (osim preduzetnika), a upisani su u CPRS (Centralni registar privrednog suda) ili u Registar nadležnog ministarstva ili obliku nekog drugog organa nadležnog za registraciju (npr.NVO, sindikati, vjerske organizacije).

Registar je dnevno ažuran, na osnovu prispjele dokumentacije. Služi kao osnova za Poslovni registar, za pravljenje neophodnih adresara u statistici. Iz registra se izdaje dokumenat (Obavještenje o razvrstavanju) koji je neophodan u radu preduzeća i drugih subjekata (radi otvaranja žiro računa, dobijanja PIB-a kod Poreske uprave, dobijanja broja Fonda PIO i Fonda zdravstva).

Statistički Biznis Registar

Statistički Biznis Registar je uveden i počeo je da se koristi u martu mjesecu 2006. godine. Sadrži podatke o pravnoj jedinici i dvije statističke jedinice i to - preduzeću i lokalnoj jedinici. Trenutno se rad na ovom registru odnosi na ažuriranje podataka za 2007. godinu radi pravljenja okvira za uzorak za sva istraživanja koja svoj rad baziraju na uzorku. Prikupljeni su neophodni podaci od administrativnih izvora i sada se radi na upoređivanju postojećih i unosu novih podataka pridržavajući se principa prioriteta izvora podataka. Od sredine ove godine mjesečno se prikupljaju finansijski podaci (PDV, promet) od strane Poreske uprave i kvartalno od strane Fonda zdravstva, a što se do sada prikupljalo na godišnjem nivou. Takođe se radi na svakodnevnom ažuriranju kontakt podataka.
Usklađenost sa regulativama Evropske unije:
Statistički Biznis Registar rađen je i zasnovan na temeljima regulativa EU, tako da je njegova usklađenost i harmonizacija na visokom nivou. Postoje sve neophodne varijable koje propisuju ove regulative, a jedino polje na kome Biznis registar nije do kraja usklađen je klasifikacija preduzeća po veličini. To se odnosi na nepostojanje u našem registru manjih grupa klasifikacije kao npr. 0 radnika, 1 - 4 radnika itd.

Teritorijalni registar

Prema postojećoj zakonskoj regulativi (Zakon o jedinstvenoj evidenciji i registru prostornih jedinica, Sl. List RCG 43/90, 27/94) Zavod za statistiku je dužan da vodi evidenciju teritorijalnih jedinica kroz podatke o nazivu i šifri (država, grad, opština, naselja, mjesna zajednica, statistički krug i popisni krug). Trenutno u ovom Zavodu postoji veza popisnih krugova sa svim ostalim elementima navedenim ranije, dok se karte istih elemenata postoje samo u papirnoj formi.
Uprava za nekretnine, koja je nadležna za izradu karata, obezbjediće elektronsku verziju karata svih teritorijalnih jedinica.

3.18.7.2. Kratkoročni prioriteti

Statistički poslovni registar

U najkraćem roku potrebno je završiti sve navedene poslove koji se odnose na ažuriranje Statističkog poslovnog registra. Vrlo je bitno uvesti KAU jedinicu (jedinica prema vrsti djelatnosti) u ovaj registar jer je ona neophodna radi kvalitetnijeg sprovođenja statističkih istraživanja.

Administrativni registar

Od januara 2008. godine i preduzetnici će biti obuhvaćeni ovim Registrom

Teritorijalni registar

Za potrebe sprovođenja popisa poljoprivrede i popisa stanovništva, Zavod za statistiku i Uprava za nekretnine će sačiniti metodologiju, a zatim i izršiti ažuriranje svih elemenata prostornog registra.

3.18.7.3. Srednjoročni prioriteti

Statistički poslovni registar

Potrebno je izvršiti detaljnu analizu mogućih administrativnih izvora podataka za novu statističku jedinicu koju je po novoj Uredbi Evropske unije potrebno uvesti u ovaj registar. Ta nova jedinica je Grupa Preduzeća.

Planovi i potrebe na dugi rok odnose se na kontinuiran rad na usavršavanju i poboljšanju kvaliteta postojećeg registra kako bi on što bolje služio statističarima. Potrebno je identifikovati izvore što kvalitetnijih podataka vezanih za pretežnu i za sekundarnu i pomoćnu djelatnost kao i kontakt podatke.

Institucionalni okvir

Ovi registri sada postoje u okviru odsjeka statistike stanovništva, zarada i zaposlenih i registara. Planira se izdvajanje iz tog odsjeka u odjeljenje registara sa izmjenom strukture zaposlenih.

3.18.8. KLASIFIKACIJE

U statističkim istraživanjima u Zavodu za statistiku se koriste sljedeće klasifikacije:

Klasifikacija djelatnosti kao nacionalna verzija NACE Rev.1.1,
Klasifikacija proizvoda COICOP,
CPA
Standardna klasifikacija osnovnog i srednjeg obrazovanja – YU ISSN
Međunarodna klasifikacija obrazovanja – ISCED 97.
Međunarodna klasifikacija bolesti MKB Revizija 10.
i druge klasifikacije koje propisuje EU.

Kratkoročni prioriteti

Osnivanje odsjeka za klasifikacije i standarde, ubrzana obuka ljudi za taj posao i rad na prevodu i prilagođavanju nacionalnim potrebama NACE Rev. 2 klasifikacije koja je usvojena u EU i počeće sa primjenom u kratkoročnim statistikama od januara 2009. godine.
Izrada NUTS klasifikacije za Crnu Goru do kraja 2009. godine.

Srednjoročni prioriteti

Izrada svih ostalih relevantnih klasifikacija kao što su obrazovanje, zanimanja i drugo.
Unapređivanje i razvoj prihvaćenih klasifikacija i standarda i izrada verzija istih prilagođenih nacionalnim potrebama za neke nivoe detaljnosti.

Plan zapošljavanja i finansijske potrebe za Poglavlje 3.18 - Statistika

2008. godini primjeniće se nova sistematizacija sa izmjenama u strukturi pojedinih odsjeka i raspoređivanju postojećih službi. S obzirom da je sistematizacija još u formi razmatranja predloga, data šema prikazuje postojeće stanje i potrebe za povećanjem ljudskih resursa prema sadašnjoj organizacionoj strukturi. Takođe je potrebno predvidjeti i rješavanje adekvatnog smještajnog prostora koje je koji je potreban sa povećanjem broja zaposlenih lica.

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Zavod za statitiku	Postojeća	118	163	204	215	217	217

Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva CG	2.525.376	3.914.333	4.384.053	4.603.256	4.833.419
Zakon o popisu poljoprivrede	307.500	800.000	400.000	400.000	400.000
Zakon o popisu stanovništva, domaćinstava i stanova	100.000	500.000	400.000	1.000.000	1.000.000

Sredstava odobrena za Zavod za statistiku budzetom za 2008. godinu iznose 1 736 207.39 eura
80 % od predviđenog iznosa za sprovođenje popisa poljoprivrede, Ministrstvo poljoprivrede je kandidovalo za stranu pomoć, dok je 20% potrebno obezbjediti kroz budžet Crne Gore

Procjena finansijskih potreba vezana za adektvatan prostorni smještaj data je u posebnoj tabeli.

Procjena potreba za poslovnu zgradu Zavoda za statistiku

Potrebni prostor	Kvadratura
Kancalarijski prostor za 220radnika *10 m²	2200 m²
Sale za sastanke (3)	200 m²
Kabineti i sistem sale	300 m²
Ostale pomoćne prostorije	300 m²
UKUPNO	3000 m²

3000 m²* 1019 eura=3 057 000 eura

3.19. SOCIJALNA POLITIKA I ZAPOŠLJAVANJE

3.19.1. RADNO ZAKONODAVSTVO

3.19.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Članom 62 Ustava zajamčeno je da svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zanimanja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti (član 62); zabranjen je prinudni rad (član 63)

Zakon o radu donijet je 2003.godine (Sl. list RCG br.43/03). Usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o radu (Sl. list RCG br.25/06) od aprila 2006. godine, dotadašnji zakon je revidiran u segmentima slobode udruživanja sindikalnih i poslodavačkih organizacija, kao i u dijelu koji se tiče utvrđivanja većeg obima zaštite invalida rada, ako za njihovim radom prestane potreba u slučaju transformacije poslodavca. To je zakon koji je, u vrijeme kada je donijet, koncepcijski postavljen na novim osnovama, na potpuno drugačiji način su uređeni radni odnosi, i u svom konceptu ima karakter postavke za primjenu u tržišnim uslovima privređivanja. Institucionalno su rješenja prilagođena procesu svojinske transformacije i privatizacije i u tom smislu se raskida sa starim samoupravnim sistemom, definišući prava i obaveze i odgovornosti zaposlenih i poslodavaca, preko ugovornog radnog odnosa.

Rješenja su bazirana na međunarodnim standardima iz oblasti radnih odnosa, prvenstveno na odrednicama ratifikovanih konvencija MOR-a, kao i teksta Socijalne povelje EZ i osnovnih prava radnika.

Zakon o mirnom rješavanju radnih sporova (Sl. list RCG br.16/07) usvojen u decembru 2007. godine, uvodi vansudsko rješavanje tih sporova, prvi put u Crnoj Gori. Osnovni koncept i sadržina Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova usmjereni su na određivanje osnovnih načela postupka mirnog rješavanja kolektivnih i individualnih radnih sporova, ako su stranke pokrenule sudski spor ili to još nijesu učinile, kao i na utvrđivanje prava i obaveza miritelja i arbitara. Uvođenje mirnog rješavanja radnih sporova (individualni i kolektivni) je značajno i zbog rasterećenja sudova u ovoj oblasti.

U pripremi ovog zakona imali su se u vidu međunarodna akta i dokumenta i to:

- Evropska Konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama
- Socijalna povelja Evropske zajednice i osnovna socijalna prava
- Preporuka R (86) 2 o mjerama za sprečavanje i smanjenje opterećenja sudova
- Preporuka Komisije 200/310/EEZ o principima za vansudska tijela angažovanja u sporazumno rješavanje potrošačkih sporova
- Preporuka Komisije 28/257/EEZ o principima primjenjivim na tijela odgovorna za vansudsko rješavanje potrošačkih sporova
- Direktiva Savjeta 2002/8/EEZ o poboljšanju pristupa pravde i sporovima sa međunarodnim elementom putem utvrđivanja minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć kod takvih sporova.

Takođe, Crna Gora je u julu 2006. godine, kao 179 država, postala punopravni član Međunarodne organizacije rada (MOR), a na 96-toj Međunarodnoj konferenciji rada održanoj u junu 2007. godine putem sukcesije (instrument o sukcesiji uručen je generalnom direktoru MOR-a 12.06.2007.godine) izvršila preuzimanje 69 konvencija MOR-a kojih je bila potpisnik Državna zajednica Srbija i Crna Gora, od kojih su 8 fundamentalnih konvencija MOR-a i to:

- CO 87 o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organizovanje,
- CO 98 o pravu na organizovanje i kolektivno pregovaranje,
- CO 29 o prinudnom radu,
- CO 105 o eliminaciji prinudnog rada,
- CO 182 o najgorim oblicima dječijeg rada,
- CO 138 o minimalnim godinama života,
- CO 100 o jednakom nagrađivanju,
- CO 111 o diskriminaciji (zapošljavanje i zanimanje).

Podzakonski akti donijeti od strane Ministarstva rada i socijalnog staranja su:

Pravilnik o načinu i postupku registrovanja opšteg i granskog kolektivnog ugovora (Sl.list RCG; br. 10/04)
Pravilnik o načinu i postupku evidencije udruženja poslodavaca i bližim kriterijima za utvrđivanje reprezentativnosti ovlašćenih udruženja poslodavaca (Sl. list RCG br.34/05)

Pitanje radnog vremena je regulisano u Zakonu o radu i to kao 40-časovno puno radno vrijeme u radnoj nedjelji. Zakon je usklađen sa Direktivom 32003L0088 koja se odnosi na određene načine organizovanja radnog vremena.

Odluku o rasporedu radnog vremena donosi nadležni organ poslodavca i ona se može izvršiti kad to zahtijeva priroda djelatnosti, organizacija rada, bolje korišćenje sredstava rada, racionalnije korišćenje radnog vremenai izvršenje određenih poslova u utvrđenim rokovima. Odlukom nadležnog državnog organa, odnosno organa lokalne samouprave, utvrđuje se raspored, početak i završetak radnog vremena u određenim djelatnostima i na određenim poslovima.

Institucionalni okvir

Za politiku radnog zakonodavstva nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja. U Ministarstvu je konstituisana organizaciona jedinica, Sektor za radne odnose u okviru kojeg su: Odsjek za radne odnose, Odsjek za poslove inspekcije rada i inspekcije zaštite na radu i Odsjek za prvostepeni prekršajni postupak. Sektor za radne odnose vrši poslove koji se odnose na: praćenje i unapređivanje sistema za oblast radnog zakonodavstva, normativno pravne poslove iz oblasti rada, praćenje i primjenu ratifikovanih konvencija i direktiva EU iz oblasti rada, davanje stručnih mišljenja u vezi primjene zakona, ostvarivanje saradnje sa odgovarajućim udruženjima poslodavaca i sindikatom u pripremi kolektivnih ugovora i učestvovanje u socijalnom dijalogu, poslove prvostepenog prekršajnog postupka iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja, inspekcijski nadzor, drugostepeni upravni postupak - postupanje po žalbama izjavljenim na rješenje inspektora rada i druge poslove u skladu sa propisima.

Nadzor nad sprovođenjem propisa vrši inspekcija rada i inspekcija zaštite na radu. Inspektori rada i inspektori zaštite na radu su prošli (i permanentno prolaze) obuku u sklopu međunarodne saradnje sa resornim ministarstvom Republike Francuske i Republike Slovenije, obuku u implementaciji standarda OHSAS ISO 18000 koju je sprovodio Centar za kvalitet Mašinskog fakulteta u Podgorici, seminare organizovane u zemlji i inostranstvu od strane Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, Međunarodne organizacije rada, Evropske unije poslodavaca, Evropskog saveza sindikata, ACILS - a (Američka organizacija za međunarodnu radničku solidarnost), PARIM - a (Public Administration Reform in Montenegro), Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore, Ministarstva pravde Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Saveza sindikata Crne Gore itd.

Inspekcija rada broji 27 inspektora i jednog glavnog inspektora, a Inspekcija zaštite na radu 12 inspektora i jednog glavnog inspektora. Sektor za radne odnose broji 12 izvršilaca, uključujući pomoćnika ministra za oblast radnih odnosa i dva glavna inspektora.

3.19.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Novi Zakon o radu biće donijet do kraja II kvartala 2008. godine (predlog utvrdjen na Vladi 24.aprila 2008), a propise za sprovođenje ovog zakona donijeće ministarstvo nadležno za poslove rada u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona. Novim Zakonom o radu će se u zakonodavstvo unijeti i preciznije definisati zabrana diskriminacije, te ravnopravan tretman u zapošljavanju muškaraca i žena, kao i u izboru zanimanja. Zakon je u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Crne Gore kao i sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Protokol br.12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i Opštom deklaracijom o pravima čovjeka; Takođe, Zakon će obezbijediti dosljednu primjenu ratifikovanih konvencija i preporuka MOR-a, a usklađen je i sa ključnim direktivama i upustvima iz ove oblasti:

Socijalna povelja EZ i osnovna socijalna prava radnika;

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, drugi dio član 2 stav1, član3, treći dio član8 stav 3 i čl.22 i 26;
Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, drugi dio, član 2 stav 2, član 3, treći dio, čl.6,7,8 stav 1 tač.a),b),c), član 10 stav 1 tač.2 i 3;
CO 3 o zapošljavanju žena prije i poslije porođaja;
CO 4 o zapošljavanju žena na podzemnim radovima u rudnicima svih kategorija;
CO 87 o sindikalnim slobodama i zaštiti sindikalnih prava;
CO 89 o noćnom radu žena (revidirana);
CO 90 o noćnom radu djece u industriji(revidirana);
CO 98 o pravu na organizovanje i kolektivno pregovaranje;
CO 100 o jednakosti nagrađivanja muške i ženske radne snage za rad jednake vrijednosti;
CO 103 o zaštiti materinstva (revidirana) i Preporuka br.95 o zaštiti materinstva;
CO 111 o diskriminaciji u pogledu zapošljavanja i zanimanja i Preporuka br.111 koja se odnosi na diskriminaciju (zapošljavanje i zanimanje);
CO 131 o utvrđivanju minimalnih plata i Preporuka br.136 o utvrđivanju minimalnih plata;
CO 132 o plaćenom godišnjem odmoru;
CO 135 o zaštiti i olakšicama koje se pružaju predstavnicima radnika u preduzeću i Preporuka br.143 o radničkim prestavnicima;
CO 138 o minimalnim godinama za zapošljavanje i Preporuka br.146 o minimalnim godinama za zapošljavanje;
CO 140 o plaćenom odsustvu za obrazovne svrhe i Preporuka br.148 o plaćenom odsustvu za obrazovne svrhe;
CO 144 o tzripartitnim konsultacijama (međunarodni radni standardi iz 1976.godine) i preporuka br.152 o tripartitnim konsultacijama (aktivnosti MOR-a iz 1976.godine);
Preporuka br.133 o pregovaranju(na nivou privrede i na nacionalnom nivou iz 1960.godine);
CO 155 o zaštiti na radu i radnoj sredini;
CO 158 o prestanku radnog odnosa na inicijativu poslodavca;
CO 171 o noćnom radu i Preporuka br.178 u vezi sa noćnim radom;
CO 173 o zaštiti potraživanja radnika u slučaju platežne nesposobnosti njihovog poslodavca.

Donošenje Zakona o inspekciji rada i Zakona o inspekciji zaštite na radu je planirano za II kvartal 2008. godine, a Crna Gora će ratifikovati Evropsku socijalnu povelju do kraja 2008. godine.

Do kraja 2008. godine biće donijeti sljedeći podzakonski akti:
Pravilnik o načinu i postupku registrovanja opšteg i granskih kolektivnih ugovora
Pravilnik o načinu i postupku evidencije udruženja poslodavaca i bližim kriterijumima za utvrđivanje reprezentativnosti ovlašćenih udruženja poslodavaca,
Pravilnik o radnoj knjižici.
Podzakonski akt kojim se utvrđuju blizi uslovi u pogledu nacina međusobne komunikacije ucesnika u mirnom rjesavanju spora i vođenja postupka.
Uputstvo o načinu vođenja evidencije o izvršenim inspekcijskim pregledima koje vrše republički inspektori zaštite na radu, rok III kvartal 2008
Pravilnik o sadržaju i obrascu zapisnika inspekcije zaštite na radu, rok III kvartal 2008.
Uputstvo o načinu vođenja evidencije o izvršenim inspekcijskim pregledima koje vrše republički inspektori rada, rok III kvartal 2008.
Pravilnik o sadržaju i obrascu zapisnika inspekcije rada, rok III kvartal 2008

Institucije

Za sprovođenje Zakona o mirnom rješavanju radnih sporova potrebno je 2008.godini osnovati Agenciju za mirno rješavanje radnih sporova, kao posebnu organizaciju koja će se baviti isključivo stručnim poslovima u okviru mirnog rješavanja navedenih sporova. Sredstva za osnivanje i rad Agencije obezbjeđivaće se iz Budzeta Republike i iz drugih izvora (član 10-12).

Prioriteti u ovoj oblasti obuhvataju i jačanje sistema zaštite na radu i sistema rada, kroz usvajanje adekvatnog načina rada, informisanje radnika i promjenu organizacije rada koja omogućava izvršavanje poslova bez rizika po zdravlje, uz obezbjeđivanje korišćenja radnog vremena na način da se ne ugrozi zdravlje zaposlenih, a da se omogući poslodavcima obavljanje procesa rada, i donošenje podzakonskih akata i aktivnosti sa ciljem podizanja svijesti poslodavaca i zaposlenih.

3.19.1.3. Srednjoročni prioriteti

Prioriteti u srednjem roku su nastaviti kadrovsko jačanje Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, kao i sistema inspekcije rada i inspekcije zaštite na radu, uključujući i njihovu funkcionalnost, odnosno preduzeti sve mjere kako bi ove dvije inspekcije zauzele mjesto u sistemu državne uprave koje njima zaista pripada. Biće nastavljeno i jačanje okvira državne pomoći i kontrole državne pomoći u skladu sa zahtjevima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju

3.19.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS – sektor za radne odnose	Postojeća	12	12	14	16	17	17
Agencija za mirno rješavanje radnih sporova	Planirana	0	4	4	4	4	4

3.19.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva -MZRSS	126.552,00	152.304,00	173.396,00	181.615,00	179.282,00
Agencija za mirno rješavanje radnih sporova	74.455,00	74.455,00	74.455,00	74.455,00	74.455,00

3.19.2. ZDRAVSTVENI I SIGURNOSNI USLOVI NA RADNOM MJESTU

3.19.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonom o zaštiti na radu (Sl. list RCG, br. 79/04), koji je stupio je na snagu 1. januara 2005. godine, na savremenim, tehničko-tehnološkim, organizacionim, pravnim, preduzetničkim i društveno ekonomskim osnovama, utvrđeni su svi instituti koji čine sistem zaštite na radu, a u okviru njih i brojna pitanja i odnosi koji taj sistem, neposredno i konkretno, stavljaju u funkciju zaštite života i zdravlja zaposlenih na radu i u vezi sa radom. Zakon o zaštiti na radu predstavlja akt sistemskog karaktera u kojem su uređena prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca i drugih subjekata u obezbjeđivanju, spovođenju i unapređivanju zaštite na radu. Zakon o zaštiti na radu je načelno usklađen sa opštom Direktivom Savjeta 31989L0391 o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja bezbjednosti i zdravlja zaposlenih na radu, a u njemu su ugrađene odredbe sadržane u konvencijama Međunarodne organizacije rada. Zaštita na radu uređena je jedinstveno za sve kategorije zaposlenih i drugih lica koja su po bilo kom osnovu angažovana u radnom procesu i bez obzira o kom se svojinskom odnosu radi (privatno, društveno, zadružno).

Osim Zakona o zaštiti na radu, zaštita na radu uređena je kolektivnim ugovorima (opšti, granski i pojedinačni) i podzakonskim aktima. Zakon o zaštiti na radu ima ukupno 43 podzakonska akta, a najvažnija podzakonska akta donijeta od strane nadležnog ministarstva tokom 2005, 2006. i 2007. su:

- Pravilnik o načinu i postupku procjene rizika na radnom mjestu (Sl.list RCG br 43/07)
- Pravilnik o načinu i postupku osposobljavanja zaposlenih za bezbjedan rad (Sl. list RCG br. 57/06)
- Pravilnik o postupku i rokovima za vršenje periodičnih pregleda i ispitivanja sredstava za rad, sredstava i opreme lične zaštite na radu i uslova radne sredine (Sl. list RCG br. 71/05)
- Pravilnik o polaganju stručnog ispita za lica koja se bave zaštitom na radu (Sl. list RCG br. 67/05)
- Pravilnik o uslovima koje mora da ispunjava pravno ili fizičko lice za obavljanje stručnih poslova iz zaštite na radu i o postupku za utvrđivanje ispunjenosti tih uslova (Sl. list RCG br. 67/05)
- Pravilnik o vođenju evidencija iz oblasti zaštite na radu (Sl. list RCG br. 67/05)
- Pravilnik o načinu vođenja registra ovlašćenih organizacija za obavljanje poslova zaštite na radu (Sl. list RCG br. 67/05)
- Pravilnik o pitanjima iz zaštite na radu koja treba urediti ugovorom o radu (Sl. list RCG br. 67/05)

Podzakonskim aktima se bliže utvrđuju mjere kojima se obezbjeđuje potpuna zaštita zaposlenih na radu i razrađuju se pojedina pitanja sadržana u opštoj Direktivi Savjeta 31989L0391 o uvođenju mjera

za podsticanje poboljšanja bezbjednosti i zdravlja zaposlenih na radu i Pojedinačnim Direktivama (donijete na osnovu člana 16 Direktive 89/391/EEC). Sa jednim dijelom evropskih propisa Zakon je djelimično usklađen.

Institucionalni okvir

Institucija koja je nadležna za donošenje normative iz oblasti zaštite na radu (samim tim i sredstvima i opremi lične zaštite na radu) i nadzor nad sprovođenjem je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja. U Sektoru za radne odnose postoji: Odsjek za radne odnose (5 zaposlenih), Odsjek za poslove Inspekcije rada i Inspekcije zaštite na radu (2 zaposlena, u Područnim jedinicama Inspekcije rada 31 inspektor rada i u Područnim jedinicama Inspekcije zaštite na radu 12 inspektora zaštite na radu), Odsjek za prvostepeni prekršajni postupak (3 zaposlena).

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja donosi propise iz oblasti zaštite na radu, a nadzor nad sprovođenjem tih propisa vrši Inspekcija zaštite na radu. Inspektori zaštite na radu su prošli (i permanentno prolaze) obuku u sklopu međunarodne saradnje sa resornim ministarstvom Republike Francuske i Republike Slovenije, obuku u implementaciji standarda OHSAS ISO 18000 koju je sprovodio Centar za kvalitet Mašinskog fakulteta u Podgorici, seminare organizovane u zemlji i inostranstvu od strane Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, Međunarodne organizacije rada, Evropske unije poslodavaca, Evropskog saveza sindikata, ACILS-a (Američka organizacija za međunarodnu radničku solidarnost), PARIM-a (Public Administration Reform in Montenegro), Ministarstava zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore, Ministarstva pravde Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Saveza sindikata Crne Gore itd. Jedan inspektor je bio angažovan od strane Međunarodne organizacije rada na pisanju Nacionalnog profila zaštite na radu. Isti inspektor je imenovan kao Focal Point/kontakt osoba u Evropskoj Agenciji za zaštitu i zdravlje na radu sa sjedištem u Bilbaou (Španija), koja je formirana od strane Savjeta Evrope 18. jula 1994. godine.

Pojedini propisi koji se planiraju biće donijeti u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Crne Gore (u pogledu minimuma zahtjeva za unapređenje zaštite i zdravlja na radu radnika koji su potencijalno izloženi riziku eksplozivne sredine i za kontrolu velikih rizika od nesreće koje su izazvane opasnim materijama), Ministarstvom saobraćaja Crne Gore (u pogledu minimuma bezbijednosnih i zdravstvenih zahtjeva za rad na ribarskim brodovima), Ministarstvom za ekonomski razvoj Crne Gore (u vezi sa liftovima i sredstvima i opremom lečne zaštite na radu), uz podršku stranih eksperata.

3.19.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Jačanje sistema zaštite na radu, kroz usvajanje adekvatnog načina rada, informisanjem radnika i promjenom organizacije rada koja omogućuava izvršavanje poslova bez rizika po zdravllje, donošenje podzakonskih akata i aktivnosti sa ciljem podizanja svijesti poslodavaca i zaposlenih su glavni prioriteti u ovom periodu.

Daljim usklađivanjem biće prenijeta rješenja iz Preporuke Komisije 31966L464, koja se odnosi na zdravstvene preglede radnika izloženih određenim rizicima, Direktive Savjeta 31983L0477 u vezi sa zaštitom radnika na radu od rizika izloženosti azbestu, unaprijeđene Direktivom 31991L0382, Direktive Savjeta 31992L0057 o primjeni minimuma bezbjednosnih i zdravstvenih zahtjeva za privremena radilišta, Direktive 32004L0037 u vezi sa zaštitom radnika na radu od rizika izloženosti kancerogenim i mutagenim materijama i Direktive Komisije 32000L0039 o ustanovljavanju prve liste graničnih vrijednosti izloženosti u vezi sa primjenom Direktive Savjeta 31998L0022 za zaštitu i zdravlje radnika od rizika hemijskih štetnosti na radu, Direktiva Komisije 31991L0322 o ustanovljavanju graničnih vrijednosti u vezi primjene Direktive Savjeta 31980L1107 u vezi sa zaštitom radnika od rizika izloženosti hemijskim, fizičkim i biološkim štetnostima na radu.

Izmjena Zakona o zaštiti na radu je planirana za IV kvartal 2008. godine. Izmjene ovog zakona će takođe dati i pravni osnov za usklađivanje sa postojećim i budućim propisima Acquisa, prije svega kroz donošenje odgovarajućih podzakonskih akata. Prioritetna je razrada postojeće zakonske regulative koja je djelimično usklađena sa Acquis, kao i donošenje podzakonskih akata koji se odnose na sredstva i opremu lične zaštite na radu, ovlašćene zdravstvene ustanove, prethodne i periodične zdravstvene preglede zaposlenih, kao preduslova za efikasnu implementaciju Pravilnika o načinu i postupku procjene rizika koji je usaglašen sa Direktivama Evropske unije.

Krajnji cilj je potpuna harmonizacija zakonske regulative sa *Acquis* i efikasna implementacija ovih pravila kroz funkcionalnost nezavisnih nadležnih organa, da bi se omogućila efikasna primjena mjera i normativa zaštite na radu, što dovodi do cijelokupnog blagostanja, povećanja zaposlenosti, smanjenja smrtnih, kolektivnih i teških povredu na radu, profesionalnih oboljenja i bolesti u vezi sa radom, kao i opasnih pojava koje bi mogle da ugroze bezbjednost i zdravlje zaposlenih.

Na usklađivanju zakonske regulative će raditi radna grupa u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja uz pomoć stranih eksperata.

Radi daljeg usklađivanja sa relevantnim direktivama donijeće se sljedeći podzakonski akti:

- Pravilnik o postupku i rokovima prethodnih i periodičnih ljekarskih pregleda zaposlenih na radnim mjestima sa povećanim rizikom; rok: I kvartal 2009
- Pravilnik o vrstama objekata, sadržaja i načinu izrade projekta zaštite na radu; rok: III kvartal 2009
- Pravilnik o uslovima koje mora da ispunjava ovlašćena zdravstvena ustanova i o postupku za utvrđivanje ispunjenosti tih uslova; rok: IV kvartal 2009
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti kancerogenim ili mutagenim materijama; rok: II kvartal 2009
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti fizičkim štetnostima; rok: III kvartal 2009
- Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti hemijskim štetnostima; rok: II kvartal 2009
- Pravilnik o minimumu uslova zaštite i zdravlja na radu za privremena radilišta; rok: II kvartal 2009
- Pravilnik o zaštiti zaposlenih od rizika izloženih azbestu na radnom mjestu; rok: III kvartal 2009
- Pravilnik o minimumu zahtjeva za upotrebu znaka opasnosti na radu; rok: III kvartal 2009

Institucije

Akcionim planom za implementaciju Evropskog partnerstva od 17. maja 2007. godine, predviđeno je poboljšanje uslova rada za inspekciju rada za oblast zaštite na radu i stvaranje normativnih uslova za osnivanje Agencije za zaštitu na radu, ali nije predviđen dijapazon poslova kojim bi se bavila, broj zaposlenih, njihova obuka itd. Posebna pažnja u ovom periodu, će se posvetiti stručnom usavršavanju inspektora zaštite na radu.

3.19.2.3. Srednjoročni prioriteti

Glavni zadatak do kraja 2009. godine je nastaviti jačanje sistema zaštite na radu, uključujući i njegovu funkcionalnost, kroz utvrđivanje prioritetnih ciljeva čije će ostvarivanje obezbjediti uslove za kontinuirano unapređenje zaštite i zdravlja na radu i radne sposobnosti zaposlenih, kao i prilagođavanje sistema zaštite i zdravlja na radu promjenama u društvu i ekonomiji. Nastaviće se i jačanje politike zaštite i zdravlja na radu u okviru državne pomoći i uspostaviti kontrola državne pomoći u skladu sa zahtjevima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Daljim usklađivanjem prenijeće se rješenja iz Direktive Savjeta 31989L0656 o minimumu zdravstvenih i bezbjednosnih zahtjeva u pogledu upotrebe sredstava i opreme lične zaštite na radu, Direktive Savjeta 31992L0085 o upoznavanju sa mjerama za podsticanje unapređenja zaštite i zdravlja na radu trudnica, rodilja i dojilja, Direktive Savjeta 31990L0270 o minimumu bezbjednosnih i zdravstvenih zahtjeva za rad sa ekranima, Direktive Savjeta 3199320103 u pogledu minimuma bezbjednosnih i zdravstvenih zahtjeva za rad na ribarskim brodovima, Odluke Komisije 31998D0433 o harmonizovanju kriterija za upravljanje, u smislu člana 9 Direktive Savjeta 96/82/EC za kontrolu velikih rizika od nesreća koje su izazvane opasnim materijama, Direktive 31999L0092 u pogledu minimuma zahtjeva za unapređenje zaštite i zdravlja na radu radnika koji su potencijalno izloženi riziku eksplozivne sredine, Direktive 32000L0054 u vezi zaštite radnika od rizika izloženosti biološkim štetnostima na radu, te Direktive Savjeta 31989L0656 o minimumu zdravstvenih i bezbjednosnih zahtjeva u pogledu upotrebe sredstava i opreme lične zaštite na radu.

Zakonodavstvo

Srednjoročni prioritet usklađivanja regulative iz oblasti zaštite na radu sa Acquis je vezan za 2010. i 2011. godinu. Najvažnija podzakonska akta koja su planirana za donošenje u ovom periodu su:

- Pravilnik o minimumu zahtjeva zaštite i zdravlja zaposlenih pri upotrebi sredstava za rad; rok: I kvartal 2010

Pravilnik o primjeni mjera zaštite na radu za zaposlene sa ekranima; rok: II kvartal 2010

Pravilnik o minimumu zahtjeva zaštite i zdravlja na radu na ribarskim brodovima; rok: III kvartal 2010

Pravilnik o organizaciji prve pomoći na ribarskim brodovima; rok: III kvartal 2010

Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih pri rukovanju opasnim materijama; rok: IV kvartal 2010

Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu zaposlenih od rizika izloženosti biološkim štetnostima; rok: I kvartal 2011

Pravilnik o minimumu zahtjeva zaštite i zdravlja na radu zaposlenih koji su potencijalno izloženi riziku eksplozivne sredine; rok: II kvartal 2011

Pravilnik o upotrebi sredstava i opreme lične zaštite na radu; rok: III kvartal 2011

Pravilnik o minimumu zahtjeva zaštite zdravlja na radu koji se odnosi na izloženost zaposlenih rizicima koji potiču od elektromagnetnih polja (32004L0040); rok: IV kvartal 2011.

Institucije

Srednjoročni prioriteti su jačanje postojećih institucija sistema, kao i razvoj institucije koja stručnjacima pruža podatke i vrši efektivan prenos podataka, te na taj način kroz javnu informaciju jača društvenu svijest o zaštiti i zdravlju na radu. Jačanje sistema zaštite i zdravlja na radu se pored ostalog vrši kroz: jačanje kadrovskih, tehničkih i organizacionih potencijala Inspekcije zaštite na radu, stvaranje uslova za rad ovlašćenih organizacija za poslove zaštite na radu, obuku stručnih lica za poslove zaštite na radu kod poslodavaca (to su lica koja imaju visoku stručnu spremu tehničkog i drugog odgovarajućeg smjera, godinu dana radnog iskustva u struci i položen stručni ispit za poslove zaštite na radu kod Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore), osposobljavanje zaposlenih za bezbjedan rad koje vrše ovlašćene organizacije za poslove zaštite na radu i stručne službe kod poslodavca, seminare, savjetovanja itd. Kod Inspekcije zaštite na radu obuka je potrebna za sve inspektore prije svega radi podizanja kvaliteta zdravstvenih i bezbjednosnih uslova rada zaposlenih i što kvalitetnijeg inspekcijskog nadzora nad aktom o procjeni rizika.

3.19.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS – Sektor za radne odnose	Postojeća	1	1	1	1	1	1
Inspekcija zaštite na radu	Postojeća	12	12	12	12	12	12
Agencija za zaštitu na radu	Planirana	-	-	-	-	-	-

3.19.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska	89.740,00	103.740,00	96.740,00	89.740,00	61.740,00
Strana	4.000,00	100.000,00 GTZ	100.000,00 GTZ	100.000,00 GTZ	

3.19.3. SOCIJALNI DIJALOG

3.19.3.1. Status

U okviru reforme radnog zakonodavstva Crna Gora je prihvatila jačanje socijalnog dijaloga i tripartizma kao instrumenata demokratije, participacije i prava na rad, kao i pozitivno iskustvo Evropskog ekonomskog i socijalnog komiteta i dugogodišnje iskustvo država članica EU, kada su u pitanju zakonski status, funkcionisanje i način rada nacionalnih, ekonomskih i socijalnih savjeta i efekti rada ovih tijela za razvoj socijalnog dijaloga.

Zakonodavni okvir

Ustavni osnov: Socijalni položaj zaposlenih usklađuje se u Socijalnom savjetu; Socijalni savjet čine predstavnici sindikata, poslodavaca i Vlade (član 65); Zaposleni imaju pravo na štrajk, Pravo na štrajk može se ograničiti zaposlenim u Vojsci, policiji, državnim organima i javnoj službi u silju zaštite javnog interesa, u skladu sa zakonom (član 66).

Ekonomsko-socijalni savjet je osnovan Odlukom o obrazovanju ekonomskog i socijalnog savjeta od 1. februara 2001. godine, odnosno Odlukom o izmjeni Odluke o obrazovanju ekonomskog i socijalnog savjeta iz decembra 2006. godine koji je donijela Vlada RCG, kao instrument funkcionisanja i podsticanja socijalnog dijaloga. Ekonomsko-socijalni savjet broji 38 članova i djeluje kroz rad 7 sekcija. To su Sekcija za proizvodnju, istraživanja i razvoj; Sekcija za rad i socijalna pitanja; sekcija za tranziciju društva; Sekcija za poljoprivredu, prehrambenu industriju i šumarstvo; Sekcija za ekonomiju i finansije; Sekcija za čovjekovu okolinu; Sekcija za spoljne odnose.

Osnovni cilj funkcionisanja Savjeta jeste da svojim djelovanjem doprinese stvaranju osnovnih preduslova za suštinski i efikasan socijalni dijalog u Crnoj Gori na nacionalnom i lokalnom nivou, unapređenju demokratije, borbi protiv sive ekonomije, konkurentnosti ekonomije i njenom održivom razvoju, stvaranju stabilnog makroekonomskog ambijenta, podsticanju konsenzusa socijalnih partnera o fundamentalnoj ekonomsko-socijalnoj politici i ciljevima na duži rok i prelasku u rad punog socijalno-ekonomskog razvoja i integracije u EU.

Zakon o socijalnom savjetu (Sl.list RCG br.16/07) usklađen je sa:

CO 144 o tripartitnim konsultacijama (međunarodni radni standardi iz 1976. godine);
Preporukom br.152 o tripartitnim konsultacijama (aktivnosti MOR-a iz 1976. godine);
Preporukom br.133 o pregovaranju (na nivou privrede i na nacionalnom nivou iz 1960);
CO 98 o pravima na organizovanje i kolektivno pregovaranje;
CO 87 o sindikalnim slobodama i zaštiti sindikalnih prava iz 1948. godine.

Institucionalni okvir socijalnog dijaloga uspostavljen je Zakonom o radu (Sl. list br. 25/06) kojim je utvrđeno da je partner u tripartitnom pregovaranju reprezentativno udruženje poslodavaca, a ne Privredna komora koja je bila obavezni oblik organizovanja.

Zakon o štrajku (Sl. list RCG br. 43/03) je prvi zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori, imajući u vidu činjenicu da je u dotadašnjem pravnom sistemu materija štrajka bila uređena saveznim zakonom o štrajku, od 1996. godine.

Zakon o štrajku usaglašen je sa međunarodnim standardima i obavezama koje su preuzete ratifikacijom Međunarodnog pakta OUN o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima; Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 87 o sindikalnim slobodama i zaštiti sindikalnih prava; Konvencije Međunarodne organizacije rada br. 98 o pravima radnika na organizovanje i kolektivno pregovaranje. Rješenja o ograničavanju prava na štrajk zasnovana su na Evropskoj socijalnoj povelji iz 1961. godine i Povelji zajednice o osnovnim i socijalnim pravima radnika iz 1989, kao praktično jedinim aktima Evropske unije koji uređuju oblast štrajka.

U uređivanju ove oblasti pošlo se od činjenice da zakonske norme o štrajku treba da budu takve da ne podstiču, niti onemogućavaju organizovanje i vođenje štrajka, već treba da obezbijede pravila ponašanja subjekata koji u njemu učestvuju ili su neposredo njime pogođeni. Stoga je utvrđeno da se štrajkovi ne manifestuju kao stihijske i neorganizovane pojave koje ne bi imale izgleda da prevaziđu probleme i uzroke radi kojih nastaju i nanose velike štete kako zaposlenima (onima koji učestviju i onima koji ne učestvuju u štrajku), tako i poslodavcima i široj zajednici.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o štrajku (Sl. list RCG br.71/03) uspostavljene su obaveze za poslodavca (za razliku od prethodnog rješenja gdje je postojala samo mogućnost) da prilikom utvrđivanja minimuma procesa rada, mora pribaviti mišljenje nadležnog organa ovlašćene organizacije sindikata ili više od polovine zaposlenih kod poslodavca, radi postizanja sporazuma.

Podzakonskih akata u ovoj oblasti nema.

Pitanja iz oblasti štrajka nijesu posebno definisana u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Propisi acquis-a sa kojima su zakoni djelimično usklađeni su: Odluka Komisije 31998D0500 o Komitetu sektorskih dijaloga kojima bi se promovisao dijalog između socijalnih partnera na Evropskom nivou, Odluka Savjeta 32003D0174 o održavanju Tripartitnog socijalnog samita za rast i zapošljavanje, Rezolucija Savjeta 32003G0218(01) o Sociajalnoj inkluziji — kroz socijalni dijalog i partnerstvo.

Institucionalni okvir

Za nadzor nad primjenom Zakona o štrajku nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja preko inspekcije rada. U vršenju inspekcijskog nadzora primjenjuju se propisi o inspekcijskoj kontroli. Na ovim poslovima, između ostalih, radi ukupno 27 inspektora rada u Crnoj Gori.

3.19.3.2. Kratkoročni prioriteti

Radi uspostavljanja socijalnog dijaloga o pitanjima od značaja za ostvarivanje ekonomskog i socijalnog položaja zaposlenih i poslodavaca i uslova njihovog života i rada, razvoja kulture dijaloga, podsticanja na mirno rješavanje individualnih i kolektivnih radnih sporova, na osnovu Zakona o socijalnom savjetu usvojenog u decembru 2007. godine, Socijalni savjet se upisuje u registar organa državne uprave nadležnog za poslove rada, radi evidencije. Podzakonski akt o načinu i postupku upisa u registar, odnosno brisanje iz registra, propisuje organ državne uprave nadležan za poslove rada i donijeće se u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Zakonodavstvo

U periodu do kraja 2009. godine biće donijet novi Zakon o štrajku, kojim će se na potpuno nov način urediti pravo zaposlenih da obustave rad radi ostvarenja svojih ekonomskih i socijalnih prava

Institucije

Za sprovođenje ovog zakona nije potrebno osnivanje novih institucija.

3.19.3.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanjem novog ili izmjenama postojećeg Zakona o štrajku usaglasilće se odredbe koje se odnose na proceduru utvrđivanja minimuma procesa rada tako što će biti usaglašen sa odredbama Zakona o radu u dijelu socijalnog dijaloga i u vezi sa procedurom utvrđivanja minimuma procesa rada. Krajnji cilj je potpuna harmonizacija sa aquis-em i efikasna harmonizacija.

Institucije

Nije potrebno osnivanje novih institucija, ali je neophodno kontinuirano sprovoditi obuke inspektora rada, kao i povećati njihov broj.

3.19.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS – Sektor za radne odnose	Postojeća	2	2	2	2	2	2
Inspekcija rada	Postojeća	27	31	31	31	31	31

3.19.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	419.926,00	419.926,00	419.926,00	419.926,00	419.926,00
Strana podrška					

3.19.4. ZAPOŠLJAVANJE I EVROPSKI SOCIJALNI FOND

3.19.4.1. Status

Zakonodavni okvir

Ustavni osnov sadržan je u članu 62 koji propisuje da svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zanimanaja i zapošljavanja, na pravične i humane uslove rada i na zaštitu za vrijeme nezaposlenosti.

Pravni okvir u oblasti zapošljavanja čini Zakon o zapošljavanju (Sl. list RCG br. 79/04), kojim se uređuju zapošljavanje, osiguranje za slučaj nezaposlenosti, prava nezaposlenih lica i uslovi i postupak za njihovo ostvarivanje, način obezbjeđivanja sredstava i druga pitanja od značaja za organizovano i produktivno zapošljavanje. Odredbama zakona uređuje se, između ostalog, i pravo na novčanu

naknadu zavisno od vremena provedenog na radu. Zakon je djelimično usklađen sa Lisabonskim integrisanim smjernicama za rast i radna mjesta, Odlukom Savjeta 2005/600/EC, Preporukom Savjeta o pristupu kontinuiranom stručnom osposobljavanju 93/4004/EEC, kao i rezolucijama Savjeta iz ove oblasti.

Donijeta su i podzakonska akta Zakona o zapošljavanju, kojima se preciznije regulišu pojedina pitanja, a to su:

Pravilnik o pripremi za zapošljavanje (Sl. list RCG br. 1/04)

Pravilnik o posredovanju pri zapošljavanju (Sl. list RCG br. 52/02).

Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca (Sl. list RCG br. 11/04) regulisano je pitanje zapošljavanja stranog državljanina ili lica bez državljanstva.

Zakon o zaštiti građana Republike Crne Gore na radu u inostranstvu (Sl. list RCG br. 11/04) utvrđuje postupak zapošljavanja kod inostranih poslodavaca i zaštitu članova njihovih porodica. Ovaj Zakon je usklađen sa Međunarodnim ugovorom o zapošljavanju, socijalnom osiguranju, migracijama i o naučno tehničkoj i prosvjetnoj-kulturnoj i drugoj saradnji i drugim ugovorima o zapošljavanju i socijalnom osiguranju. Zakon o zaštiti građana Republike Crne na radu u inostranstvu je djelimično usaglašen sa Direktivom Savjeta 2000/78/EC.

Zakon o evidencijama u oblasti rada i zapošljavanja (Sl. list RCG br. 69/03) uređuje vrste, sadržaj i način vođenja evidencija u oblasti rada i zapošljavanja, kao i način prikupljanja, obrade, korišćenja i zaštite podataka iz tih evidencija. Zakon o evidencijama u oblasti rada slijedi Odluku Evropskog parlamenta 1145/2002/EC i ostale propise EU koji se odnose na efikasno sakupljanje, čuvanje i analiziranje statističkih podataka.

U ovoj oblasti se primjenjuju i Uredba o radnom angažovanju nerezidentnih fizičkih lica (Sl. list RCG br. 28/03) i Uredba o poreskim olakšicama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica (Sl. list RCG br. 21/07).

Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2007-2010. godine, Nacionalni akcioni plan zapošljavanja 2007-2008 i Program aktivnih mjera zapošljavanja usvojeni su u prvom kvartalu 2007. godine. Strategija, NAP i Program su usklađeni sa zajedničkim smjernicama politike zapošljavanja Evropske unije, i kasnije definisanih deset smjernica u oblasti zapošljavanja za zemlje Evropske unije iz 2003. godine – Lisabonske smjernice.

Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2007-2010. godine donijeta je sa ciljem da se, u predstojećem procesu pridruživanja Evropskoj uniji, u oblasti tržišta rada, ostvare kretanja i tržišni odnosi na tom tržištu približni razvijenim tržišnim ekonomijama odnosno navedenim ciljevima, a promoviše povećanje zapošljivosti stanovništva, podsticanje preduzetništva i preduzetničke svijesti, podsticanje prilagodljivosti pojedinaca i preduzeća i jednake mogućnosti zapošljavanja. Dvogodišnjim akcionim planom zapošljavanja će se konkretizovati, dimenzionirati i dinamizirati realizacija postojećih mjera predviđenih Strategijom.

Bijela knjiga - Razvoj ljudskih resursa u Crnoj Gori do 2017. godine je informativni dokument, koji će inicirati raspravu na nacionalnom nivou o sveobuhvatnom, holističkom pristupu razvoju ljudskih resursa. Bijela knjiga je završena, a u drugom kvartalu 2008. godine, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja i Ministarstvo prosvjete i nauke, uz pomoć EU eksperata (CARDS Projekat "Reforma tržišta rada i razvoj ljudskih resursa"), razviće Strategiju medijske promocije Bijele knjige.

Prema Zakonu o zapošljavanju, aktivna politika zapošljavanja i sredstva za njeno sprovođenje utvrđuju se programom koji donosi Zavod za zapošljavanje Crne Gore. Aktivne i preventivne mjere spadaju u osnovne mjere za povećanje zaposlenosti radne snage i prevenciju dugoročne nezaposlenosti, stimulišući efikasnije i brže zapošljavanje.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore sprovodi sljedeće programe aktivne politike zapošljavanja:

Programi pripreme nezaposlenih lica – obuke za poznatog poslodavca i obuke za tržište rada

Program Samozapošljavanje i stimulisanje preduzetništva

Javni radovi – projekti "Njega starih", "Neka bude čisto", "Sunčana radionica" i "Romi vidljivi na tržištu rada", kao i lokalni javni radovi

Programi aktivnih politika zapošljavanja u kojima su učestvovala lica sa invaliditetom:

Opremanje radnih mjesta lica sa invaliditetom
Javni radovi – "Sunčana radionica" i "Izrada suvenira"
Programi pripreme za zapošljavanje.

Institucionalni okvir

Za politiku zapošljavanja i implementaciju navedenih zakona nadležni su Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja i Zavod za zapošljavanje Crne Gore. Odjeljenja tržišta rada i zapošljavanja i obrazovanja odraslih, koji čine dio Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, broje 8 državnih službenika. Dio odjeljenja za obrazovanje odraslih je formiran kako bi se odlukama koje se tiču razvoja ljudskih resursa reflektovali uslovi i prilike koje vladaju u sektoru obrazovanja.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore je organizovan kao javna služba sa svojstvom pravnog lica. Statutom Zavoda bliže se uređuju način i postupak za ostvarivanje prava nezaposlenih lica, sjedište i funkcija Zavoda, nadležnost organa i način odlučivanja, načela za unutrašnju organizaciju Zavoda i druga pitanja od značaja za Zavod. Statut donosi Upravni odbor, a saglasnost na Statut Zavoda daje Vlada.

Zavod svoju djelatnost obavlja u okviru Centralne službe, biroa rada i kancelarija. Centralna služba je smještena u Podgorici i čini je pet sektora i jedna poslovna jedinica, i to: Sektor za zapošljavanje, Sektor za istraživanje, razvoj i kreditiranje samozapošljavanja, Sektor za pravne i opšte poslove, Sektor za ekonomske poslove, sektor za informatiku, PJ Centar za ljudske resurse sa centrima za obuku u Podgorici, Beranama i Herceg Novom. U okviru Sektora za zapošljavanje obrazovano je 7 Biroa rada i 14 kancelarija na teritorijalnom principu, sa 340 zaposlenih, što omogućava efikasno ostvarivanje funkcija Zavoda na cijeloj teritoriji Crne Gore.

3.19.4.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju sprovođenja odredaba Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, a posebno čl. 66, čl. 79, čl. 101, čl. 102, čl.113 i čl.114, koji se odnose na tržište rada i zapošljavanja, direktno ili indirektno, kao i sprovođenja preporuka Evropskog partnerstva, a koje se odnose na poboljšanje kapaciteta Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja vezano za formulaciju i praćenje politike, vezano za integraciju mladih, žena i osjetljivih grupa na tržištu rada, definisani su sljedeći kratkoročni prioriteti:

Zakon o radnom osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom; rok: I kvartal 2008. godine
Zakon o zapošljavanju i radu stranaca; rok: I kvartal 2008.
Novi Zakon o zapošljavanju; rok: do kraja 2009
Strategija za razvoj ljudskih resursa; rok: kraj 2009. godine
Studija neregistrovanog rada i rada nerezidentne radne snage u Crnoj Gori; rok: 2008. godina
Revidirana nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa do 2011. godine i Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2008. godine; rok: prvi kvartal 2008. godine

U drugom kvartalu 2008. biće upućena u Vladinu proceduru Inovirana nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2007-2011. Opšti cilj ove Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2007. do 2011. godine jeste da se podignu nivo i kvalitet zapošljavanja u Crnoj Gori. Ovaj cilj ostvariće se unapređivanjem uslova za otvaranje radnih mjesta i podsticanje ulaganja u razvoj ljudskog kapitala.

Strategija predstavlja direktni nastavak i ažuriranje Nacionalne strategije zapošljavanja koju je Vlada Crne Gore usvojila u prvom kvartalu 2007. godine. Strategija je ažurirana uz dosljedno poštovanje odredaba Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koje se odnose na pripreme za učešće Crne Gore u integrisanim socioekonomskim politikama EU i usvajanje acquis communautaire-a (tj. najnovijih smjernica za zapošljavanje EU iz 2005. godine). Strategija je u potpunosti usklađena sa Preporukom Savjeta 32004H0741 o implementaciji politika zapošljavanja Zemalja članica, Odlukom Savjeta 32005D0600 o smjernicama za politike zapošljavanja Zemalja članica, Preporukom Savjeta 93/4004/EEC o pristupu kontinuiranim profesionalnim obukama, Rezolucijom Savjeta 2003/C260/01 o pretvaranju neprijavljenog rada u redovnu zaposlenost, Direktivom 32000L0078 kojom se definiše generalni okvir jednakog tretmana prilikom zapošljavanja, zatim Rezolucijom Savjeta 1999/C186/02 o jednakim mogućnostima zapošljavanja za ljude sa hendikepom i Rezolucijom Savjeta 2003/C39/01 o socijalnoj inkluziji - preko socijalnog dijaloga i partnerstava.

Većina ovih regulativa, smjernica i preporuka EU biće obuhvaćena aktivnostima i mjerama Nacionalnog akcionog plana za 2008. godine, koji je u proceduri izrade i koji se oslanja na tri glavna prioriteta Revidirane nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2007-2011. godine.

Jedna od preporuka Bijele knjige za razvoj ljudskih resursa u Crnoj Gori do 2017. godine je i izrada Nacionalne strategije razvoja ljudskih resursa, koja će konkretnije definisati prioritete i pravce kojima Crna Gora treba da se upravlja kako bi bila spremna da parira konkurenciji na tržištu EU, a prije svega kako bi stvorila sigurne i povoljne uslove rada i profesionalnog razvoja crnogorske radne snega. Bijela knjiga je "ogledalo" savremenih evropskih shvatanja doživotnog učenja i razvoja ljudskih resursa i sadrži brojne preporuke koje su proizašle iz tripatitnih, neformalnih i sasvim objektivnih zaključaka i analiza postojećeg stanja svih interesnih grupa u Crnoj Gori.

Novi Zakon o zapošljavanju i radu stranaca i novi Zakon o strancima, pripremljen od strane Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, pored ostalih novina, donose i one koje se odnose na postupak dobijanja odobrenja za privremeni boravak radi zaposlenja i rada, kao i obavljanja privredne i preduzetničke djelatnosti.

Zakon o zapošljavanju lica sa invaliditetom će urediti postupak profesionalne rehabilitacije radi bržeg zapošljavanja tih lica, utvrditi kvotni sistem obaveznog zapošljavanja, urediti postupak osnivanja i rada posebnih organizacija za osposobljavanje i zapošljavanje lica sa težim invaliditetom, koji se ne mogu zaposliti pod opštim uslovima, predvidjeti posebne olakšice za zapošljavanje lica sa invaliditetom, utvrditi postupak osnivanja i nadležnosti Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom. Ovaj Zakon je djelimično usklađen sa Direktivom Savjeta 2000/78/EC kojom se definiše opšti okvir jednakog tretmana prilikom zapošljavanja i profesionalnog angažovanja, Rezolucijom Savjeta o jednakim mogućnostima zapošljavanja za ljude sa hendikepom 1999/C186/02, Rezolucijom Savjeta 2003/C175/01 o promociji zapošljavanja i socijalne integracije osoba sa invaliditetom, Rezolucijom Savjeta 2003/C39/01 o socijalnoj inkluziji – preko socijalnog dijaloga i partnerstava.

Novi Zakon o zapošljavanju ukazuje na potrebu preispitivanja postojećih rješenja i uređivanja određenih pitanja koja nameću aktuelna i buduća kretanja na tržištu rada, kao na primjer, organizaciju, funkcionisanje, način i uslove rada privatnih agencija, koje se bave poslovima iz oblasti zapošljavanja; uslove ostvarivanja, visinu i dužinu korišćenja prava na novčanui naknadu, profesionalnu rehabilitaciju teže i teško zapošljivih lica i podsticajne mjere za njihovo zapošljavanje.

Podzakonskim aktom, vezano za programe promovisanja zapošljavanja, omogućiće se pristup muškarcima preko 50 godina i ženama preko 45 godina, sistem novčane naknade revidiraće se tako da predstavlja kombinaciju relativno kratkog trajanja sa većim nivoom nadoknade, dajući na taj način inicijativu za počinjanje novog zaposlenja. Ovaj zakon će biti usklađen sa Odlukom Savjeta 2005/600/EC o smjernicama politike zapošljavanja Zemalja članica, Direktivom 2006/54/EC o implementaciji principa jednakih mogućnosti i jednakog postupanja prema ženama i muškarcima po pitanju zapošljavanja i profesionalnog angažovanja i Regulativom 1081/2006 o Evropskom socijalnom fondu.

Do kraja 2008.godine pripremiće se Studija neregistrovanog rada i rada nerezidentne radne snage u Crnoj Gori, imajući u vidu da je "rad na crno" ozbiljan problem, te da da većina zamalja ima izrađene ovakve studije. Studija bi ukazala na mogućnosti smanjenja rada u "sivoj ekonomiji", čime bi se broj nezaposlenih na evidencijama Zavoda za zapošljavanje smanjio, stopa nezaposlenosti takođe, a socijalna davanja bi se preusmjerila u pravcu onih kojima je stvarno potrebna pomoć. Tako bi se stvorila mogućnost da se ta socijalna davanja uvećaju do pristojne vrijednosti. U izradi ove studije bi aktivno radili eksperti Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, MONSTAT, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u saradnji sa socijalnim partnerima i međunarodnim ekspertima. Postoji mogućnost međunarodne ekspertske podrške po ovom pitanju.

Takođe, stalno će se unapređivati i usavršavati metoda izrade Analize potrebe za vještinama, kako bi se poboljšao pristup tržištu rada i kako bi potrebe na tržištu rada predstavljale orijentir za kreiranje adekvatne ponude radne snage. Treba raditi i na stalnom podizanju svijesti poslodavaca o važnosti ove Analize, doživotnog učenja, ulaganja u ljudske resurse, te razvijati preduzetnički način razmišljanja i ukazivati na značaj lokalnih partnerstava kod poslodavaca. Rad na ovoj Analizi će biti kontinuiran, transparentan, tripartitan, uz aktivno učešće lokalnih vlasti. Implikacije bi trebale da se odraze i na lokalnu samoupravu, prije svega u načinu razmišljanja, programiranja i planiranja ekonomsko-socijalnog razvoja na tom nivou.

Institucije

Osnivanje Fonda rada u skladu sa Zakonom o zapošljavanju (Sl. list RCG 79/04); rok: 2008. godine.

Otvaranje CIPS (Centar za profesionalno informisanje i savjetovanje) u svim opštinama Crne Gore, a po ugledu na već otvoreni Nacionalni centar za profesionalno informisanje i savjetovanje u Podgorici, i novootvorene centre u Herceg Novom i Baru.; rok: 2008.

Svim aktivnim tražiocima zaposlenja u što ranijoj fazi pružanje usluge savjetovanja i usmjeravanja, pomoć pri traženju zaposlenja, pomoć pri izradi individualnih planova zapošljavanja; rok: kontinuirano

Formiranje odjeljenja za rad sa poslodavcima u svim opštinama u Crnoj Gori; rok: kraj 2008

Širenje postojećih i uvođenje novih aktivnih instrumenata – pripravnički staž, radna praksa, volonterski rad, subvencionisano zaposlenje - rok: kontinuirano

Unapređivanje metode izrade Analize potrebe za vještinama; rok: prvi kvartal 2009. godine

Izgradnja i jačanje ljudskih kapaciteta odjeljenja tržišta rada i zapošljavanja u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja; rok: 2008. godina

U cilju jačanja ljudskih kapaciteta odjeljenja tržišta rada i zapošljavanja i obrazovanja odraslih, a imajući u vidu nove funkcije dodijeljene ovom odjeljenju novom metodološkom organizacijom rada i predloženim rješenjima Revidirane strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2007-2011, potrebno je osposobiti ili zaposliti službenike koji će obavljali poslove analiziranja i istraživanja, programiranja, kontrole implementacije instrumenata, monitoringa i evaluacije. Praktični i institucionalni efekti ovakvog koncepta razvoja politike zapošljavanja jesu kako usaglašavanje sa drugim politikama, tako i jačanje kapaciteta za koordinaciju. Jedinica politike zapošljavanja u MZRSS osposobiće se da blagovremeno i na najefikasniji način usvaja i koordinira dalje prenošenje informacija i promjena u okviru EU, kao i da inicira procese za sprovođenje i monitoring i evaluaciju sprovođenja odluka i preporuka EU, te stepen usaglašenosti crnogorske legislative sa pravom EU.

Do kraja 2008. godine planira se otvaranje CIPS-a (Centar za profesionalno informisanje i savjetovanje) u svim opštinama Crne Gore, po ugledu na već otvoreni Nacionalni centar za profesionlno informisanje i savjetovanje u Podgorici i centre u Herceg Novom i Baru. Centri bi radili na savjetovanju i pofesionalnom usmjeravanju mladih ljudi, pružanju raznih informacija o mogućnostima zapošljavanja na nacionalnom i međunarodnom planu, poboljšavanju samoprocjene profesionalnih interesovanja korisnika. Ova i druge mjere koje se odnose na doživotno učenje i razvoj radne snage će doprinjeti pripremi institucija već u ovoj fazi, kako bi spremno dočekale i na profesionalan način odgovorile obavezama po SSP, I na taj način bili u mogućnosti da što efikasnije koristimo IPA finansijaska sredstva iz IV komponente, namijenjena razvoju ljudskih resursa, kada Crna Gora postane zemlja sa statusom kandidata.

Formiranje odjeljenja za rad sa poslodavcima u svim opštinama u Crnoj Gori ima za cilj pospješivanje lokalne saradnje, što bi uticalo na lokalni i regionalni razvoj u Crnoj Gori. Rok za realizaciju ove mjere je 2008. godina.

Za ove dvije institucije - mjere nisu neophodna velika budžetska izdavanja. Potrebno je preispitati racionalizaciju i preraspodjelu postojećih ljudskih kapaciteta u okviru kancelarija Zavoda za zapošljavanje u opštinama i biroima rada.

Formiranje Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom obezbijediće poštovanje smjernica EU, kojima se ukazuje na zaštitu prava osoba sa invaliditetom, njihovu inkluziju i obezbjeđenja jednakog pristupa zapošljavanju I profesionalnom angažovanju. Način rada Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, njegovo finansiranje, organizacija i druge pojedinosti utvrdiće se studijom izvodljivosti.

Poseban značaj za tržište rada ima i reforma statističkog sistema u CG. Podkomponenta 1.3 - Statistika rada i zapošljavanja, CARDS Projekta: ”Reforma tržišta rada i razvoj radne snage”, odnosi se na rad sa dva zavoda u Crnoj Gori koji su odgovorni za sakupljanje, analizu i pružanje informacija o tržištu rada u Crnoj Gori: MONSTAT i ZZZ. Cilj je da se usvoje i ažuriraju trenutni statistički i administrativni podaci, tako da precizniji i potpuni podaci o tržištu rada mogu u budućnosti biti dostupni za donošenje odluka u vezi sa strategijom zapošljavanja i sprovođenjem neophodnih mjera. Započeta reforma u ZZZ Crne Gore pomoći će u izradi pregleda procjena vještina onih koji traže posao, kao i pregleda potreba poslodavaca za vještinama.

Reforma statističkog sistema koja se sprovodi u MONSTATU usmjerena je ka poboljšanju Ankete o radnoj snazi i njenog usklađivanja sa EU standardima. Tim stručnjaka iz MONSTATA pripremio je crnogorsku verziju Ankete o radnoj snazi po najnovijoj metodologiji, koja će omogućiti da se Anketa sprovodi kvartalno, a kretanja na tržištu rada moći će da se prate nedjeljno. Takav novi pristup omogućiće redovno i precizno praćenje trendova i pokazatelja tržišta rada i zapošljavanja, tako da će se i političke odluke donositi na osnovu pouzdanijih i blagovremenih podataka (vidjeti poglavlje 3.18).

3.19.4.3. Srednjoročni prioriteti

Povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti je glavni prioritet u srednjem roku. Sve mjere i aktivnosti planirane u okviru ovog prioriteta koncentrišu se i na tražnju, i na ponudu na tržištu rada, i orijentisane su u pravcu stvaranja većeg broja radnih mjesta u privredi i pomoći nezaposlenima da se integrišu u tržište rada. Ciljevi u okviru ovog prioriteta su:

Podsticanje poslodavaca na kreiranje/otvaranje većeg broja radnih mjesta. Adekvatna ravnoteža između fleksibilnosti, produktivnosti i sigurnosti
Borba protiv dugoročne nezaposlenosti
Borba protiv nezaposlenosti među mladima
Podsticanje preduzetništva
Produžavanje radnog vijeka
Jačanje institucija tržišta rada i podsticanje partnerstava za zapošljavanje.

Mjere i aktivnosti planirane u okviru povećanja produktivnosti i kvaliteta rada, kao drugog prioriteta, usmjerene su na unapređenje kvaliteta radne snage i na održavanje/održivost radnih mjesta. Ciljevi u okviru ovog prioriteta:

Pomoć u procesu daljeg prestrukturiranja privrede;
Unapređenje vještina radne snage;
Usklađivanje ponude obrazovanja sa potrebama na tržištu rada.

Mjere i aktivnosti planirane u okviru prioriteta jačanja socijalne kohezije usmjerene su na one kategorije društva/socijalne grupe koje se suočavaju sa posebnim teškoćama pri ulasku na tržište rada i zahtijevaju naročitu pažnju. Ciljevi u okviru ovog proriteta su unapređivanje/promovisanje zapošljavanja žena, prevencija socijalne isključenosti – pozitivne mjere/aktivnosti za ugrožene/ranjive grupe i prevencija siromaštva na sjeveru Crne Gore.

Zakonodavstvo

U srednjem roku donijeće se sljedeći propisi/programi:

Program zapošljavanja pripravnika; rok: kontinuirano, do 2011. godine; sredstva: 4950000€, budžet
Programi protiv diskriminacije na tržištu rada; rok: kontinuirano, do 2011. godine sredstva: 4 017 000€, budžet
Programi teže zapošljivih lica; rok: kontinuirano, do 2011. godine; sredstva: 552000€, budžet
Programi dokvalifikacije i prekvalifikacije; rok: kontinuirano, do 2011. godine; sredstva: 5505000€, budžet
Sezonsko zapošljavanje; rok: kontinuirano, do 2011. godine, sredstva: 840 000€, budžet
Programi pripreme za zapošljavanje sa podprogramima-IPA; rok: kontinuirano, do kraja 2010; sredstva: 2 500 000€ IPA sredstva i 1 500 000€ budžet
Napravljeni modeli monitoringa i evaluacije za svaku mjeru posebno u cilju analize njene efikasnosti; rok: IV kvartal 2010. godine; sredstva: 180 000€, budžet.

Institucije

Fond rada (dat je u Zakonu o zapošljavanju - Sl. list RCG 79/04) će se koristiti kao izvor nacionalnog sufinansiranja za sprovođenje programa EU i nacionalnih programa iz oblasti zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa.

Osnivanje Fonda rada predviđeno je 2008. godine, za što će se izraditi Studija izvodljivosti o formiranju Fonda rada, koja će pokazati iz kojih komponenata će Fond rada biti sastavljen, na koji

način će funkcionisati i druge pojedinosti. U okviru CARDS Projekta "Reforma tržišta rada i razvoj radne snage" pokretalo se pitanje Fonda rada i njegove strukture više puta, a u planu su i radionice i uporedne analize sa zemljama sličnih ekonomskih sistema i prilika. U svakom slučaju, svi predlozi institucionalnog uređenja Fonda rada treba da budu usklađeni sa odredbama Zakona o zapošljavanju i novog Zakona o radu.

Pripremom projekata tržišta rada i zapošljavanja, kojima će se aplicirati za dodjelu IPA 2009 sredstava, predviđena je komponenta izgradnje kapaciteta koja bi predstavljala institucionalnu pripremu za Evropski socijalni fond i druge strukturne fondove EU. U tom cilju, neophodno je osposobiti tim službenika na nivou Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, koji će moći već u ovoj fazi da sprovodi aktivnosti programiranja i koordinacije nacionalne i EU politike zapošljavanja, u skladu sa Pravilom 1081/2006 o Evropskom socijalnom fondu.

3.19.4.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS - odjeljenje tržišta rada	Postojeća	8	10	12	12	14	14
Zavod za zapošljavanje CG	Postojeća	340	345	355	367	382	392
Fond rada	Planirana	0	0	4	6	6	6

3.19.4.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž. sredstva	11.350.000	14.262.000	141.243.702	14.235.000	14.190.000
Strana podrška	1.250.000 (IPA)	1.250.000 (IPA)	1.500.000	1.500.000	1.500.000

3.19.5. SOCIJALNA INKLUZIJA

3.19.5.1. Status

Zakonodavni okvir

Ustavni osnov za socijalnu inkluziju i antidiskriminaciju sadržan je u članu 8, kojim je propisano da je zabranjena svaka neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu, u članu 64 kojim je propisano da omladina, žene i invalidi uživaju posebnu zaštiu na radu, članu 67 kojim je propisano da država obezbjeđuje materijalnu sigurnost licu koje je nesposobno za rad i nema sredstava za život, članu 68 kojim je propisano da se jemči posebna zaštita lica sa invaliditetom, članu 74 kojim je propisano da se djetetu jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja i zloupotrebe, članu 75 kojim je propisano da se jemči pravo na školovanje pod jednakim uslovima, te u članu 18 kojim je propisano da država jemči ravnopravnost žene i muškaca i razvija politiku jednakih mogućnosti.

Ublažavanje i redukcija siromaštva u procesima tranzicije na tržišnu ekonomiju je jedan od glavnih zadataka Vlade Crne Gore, a cilj je da se trajno i kontinuirano preduzimaju mjere u različitim oblastima socijalne politike i preduprijede posljedice nezaposlenosti i marginalizacije tokom procesa promjena. U tom smislu je Vlada Crne Gore u novembru 2003. usvojila Strategiju smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti (SSSSI) kao multidimenzionalni program suzbijanja posljedica siromaštva u različitim društvenim segmentima.

Posebna pažnja posvećena je ranjivim grupama među kojima su osobe sa invaliditetom, izbjeglice i raseljena lica, kao i Romi, Aškelji i Egipćani koji spadaju u najranjivije grupe. Od značaja za suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti su i drugi dokumenti koji su komplementarni sa SSSSI, kao što su Nacionalna strategija za trajno rješavanje problema izbjeglica i interno raseljenih lica, Nacionalni akcioni plan za "Dekadu uključenja Roma 2005-2015", Strategija za poboljšanje položaja raseljenih lica i drugi reformski programi koji treba da kvalitativno poprave položaj ranjive populacije i doprinesu socijalnoj inkluziji. Reformski paket, a naročito Strategija razvoja socijalne i dečje zaštite, Strategija integracija osoba sa invaliditetom i Strategija zaštite starih lica u Crnoj Gori od velikog su značaja za smanjenje siromaštva, promociju jednakih šansi i jačanje socijalne kohezije u skladu sa evropskim socijalnim modelom.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl. list RCG br. 78/05) propisano je da je cilj socijalne i dječje zaštite obezbjeđenje zaštite porodice, pojedinca, djece u riziku i lica u stanju socijalne potrebe,

odnosno socijalne isključenosti. Zakonom su propisana osnovna prava iz socijalne zaštite i to materijalno obezbjeđenje porodice, lična invalidnina, njega i pomoć drugog lica, smještaj u ustanovu, smještaj u drugu porodicu, pomoć za profesionalnu rehabilitaciju i radno osposobljavanje, zdravstvena zaštita, troškovi sahrane i jednokratna novčana pomoć. Osnovna prava iz dječje zaštite su oprema za novorođeno dijete, dodatak za djecu, naknada po osnovu rođenja djeteta, naknada zarade za rad sa polovinom punog radnog vremena i odmor i rekreacija djece.

U fazi izrade zakona, tekst je dostavljan relevantnim međunarodnim organizacijama (UNICEF-u, Save the Children, predstavnicima EK), koji su pozitivno ocijenili predloženi tekst zakona.

S obzirom da je Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti pisan na bazi Evropske socijalne povelje (Europian Social Charter), usvojene 1961. i izmijenjene 1988. godine, sa dodatnim protokolom, isti je u velikoj mjeri i usklađen sa njom. Kako se s druge strane, kada su u pitanju prava djeteta, svi evropski dokumenti baziraju na Konvenciji o pravima djeteta, Zakon je takođe u velikoj meri usklađen i sa Konvencijom. Zakon je djelimično usklađen i sa Rezolucijom savjeta 32003G0607(01) o jednakim mogućnostima za djecu školskog uzrasta i studente sa hendikepom.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, u okviru osnovnih prava iz socijalne zaštite, propisano je pravo koje se odnosi na pomoć za profesionalno osposobljavanje i rehabilitaciju. Shodno navedenom, djeci i mladima sa posebnim potrebama obezbjeđuju se troškovi prevoza za vrijeme trajanja vaspitanja i obrazovanja, a ako su smještena u ustanovu ili u drugu porodicu obezbjeđuju se i troškovi prevoza za vrijeme zimskog i ljetnjeg školskog raspusta, ako putuju u mjesto stanovanja, kao i za povratak u mjesto školovanja. Ova vrsta mjera radi politike jednakih je predviđena i drugim propisima, a ne samo Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti, ali je u svakom slučaju u velikom dijelu u domenu socijalne zaštite. Zakon je djelimično usklađen sa Rezolucijom Savjeta 32003G0218(01) o socijalnoj inkluziji kroz socijalni dijalog i partnerstvo.

Predmet Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti je, između ostalog, zaštita lica u riziku od socijalne isključenosti. Principi koje zakon proklamuje su u skladu sa predmetnim dokumentom, a u pitanju su principi: uvažavanja dostojanstva korisnika iz oblasti socijalne i dječje zaštite; lične odgovornosti i aktivnog učešća korisnika u kreiranju ciljeva i aktivnosti socijalne i dječje zaštite; pluralizma nosilaca, sadržaja, oblika, metoda i usluga u socijalnoj i dječjoj zaštiti; partnerstva i udruživanja različitih nosilaca djelatnosti i programa, posebno na lokalnom nivou.

Zakon je djelimično usklađen sa Odlukom 32004D0803 o usvajanju programa o aktivnostima Unije radi suzbijanja i borbe protiv nasilja nad djecom, mladim ljudima i ženama i radi zaštite žrtava i rizičnih grupa (Daphne II). Program Daphne II je program koji se odnosi na borbu protiv nasilja nad ženama i djecom i zaštite žrtava i ugroženih grupa (grupa u riziku). U pitanju je program koji je po svojoj sadržini strateškog karaktera. Sa aspekta harmonizacije propisa je irelevantan, ali sadrži smjernice za razvoj sistema zaštite od nasilja dece mladih i žena.

Zakonom o dječjoj i socijalnoj zaštiti je definisana uloga centara za socijalni rad u sistemu zaštite, ali i otvorena mogućnost da pojedine usluge socijalnog rada neophodne u sistemu zaštite mogu da obavljaju i drugi subjekti (civilni sektor), a precizno definisanje okvira njihovog djelovanja, kao i standarda postupanja, će biti utvrđeni podzakonskim aktima, navedenim u dijelu teksta koji se odnosi na kratkoročne prioritete iz oblasti zakonodavstva.

Zakon je djelimično usklađen sa Direktivom 31996l0034 o okvirnom dogovoru o porodiljskom odsustvu u konsultaciji sa UNICE, CEEP i ETUC. Shodno ovoj direktivi, pitanja koja se odnose na socijalnu zaštitu u vezi sa porodiljskim odsustvom odsustvom regulišu se u okviru Zakona o radu i Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, vodeći računa da se ostvari/obezbijedi kontinuitet davanja bez obzira na sisteme u okviru kojih se ostvaruje socijalna sigurnost, (davanja povodom porodiljskog odsustva). U crnogorskom zakonodavstvu postoji kontinuitet ostvarivanja socijalne zaštite po osnovu porodiljskog odususstva. Takođe, zakon je djelimično usklađen sa Preporukom 31992H0241 o brizi o djeci. Osnovna postavka ovog akta jeste obaveza države koju država treba da pruži podjednako muškarcu i ženi u smislu “pomirenja” radnih i roditeljskih (porodičnih) obaveza.

U smislu ove preporuke “Child Care Service” se odnosi na sve vrste zbrinjavanja djece kada su njihovi roditelji zaposleni, pohađaju edukacije i kurseva radi dobijanja zaposlenja ili su u potrazi za poslom i edukacijom radi zaposlenja. Stoga je država u obavezi da obezbijedi dostupne servise svim ovim kategorijama lica.

Bliži uslovi za ostvarivanje prava, u skladu sa Zakonom, uređeni su podzakonskim aktima:

Odlukom o uslovima koje moraju da ispunjavaju ustanove socijalne i dječje zaštite za obavljanje redovne djelatnosti (Sl. list RCG br. 48/90) bliže se uređuju uslovi i standardi u pogledu opreme, kadra i prostora koje treba da ispunjavaju ustanove za obavljanje djelatnosti.

Pravilnikom o medicinskim indikacijama za ostvarivanje prava iz socijalne i dječje zaštite, propisane su medicinske indikacije koje su osnov za ostvarivanje prava na njegu i pomoć drugog lica, ličnu invalidninu i utvrđivanje nesposobnosti za rad (Sl. list RCG br. 3/06)

Pravilnikom za ostvarivanje osnovnih prava iz socijalne zaštite (Sl. list RCG br. 8/06), propisani su bliži uslovi za ostvarivanje osnovnih prava iz socijalne zaštite.

Pravilnikom za ostvarivanje osnovnih prava iz dječje zaštite (Sl. list RCG br. 8/06), propisani su bliži uslovi za ostvarivanje osnovnih prava iz dječje zaštite.

Pravilnikom o kriterijumima i mjerilima za utvrđivanje učešća u troškovima smještaja u ustanovu socijalne i dječje zaštite (Sl. list RCG br. 8/06) bliže se utvrđuju uslovi za utvrđivanje učešća korisnika smještaja i obveznika izdržavanja u pogledu plaćanja troškova smještaja,

Pravilnikom o kriterijima i postupku za utvrđivanje posebne naknade porodici u kojoj je lice smješteno (Sl. list RCG br. 8/06) bliže se određuje naknada licu kod kojeg je korisnik smješten.

Pravilnikom o službenoj legitimaciji ovlašćenih lica centra za socijalni rad (Sl. list RCG br. 8/06) bliže se uređuje obrazac službene legitimacije ovlašćenim licima centra za socijalni rad da vrše uvid na licu mjesta u okviru svojih ovlašćenja.

Pravilnikom o načinu i postupku ostvarivanja prava na rad sa polovinom punog radnog vremena (Sl. list RCG br. 8/06) bliže se uređuje način ostvarivanja prava na rad sa polovinom punog radnog vremena za lica koja se brinu o oboljelom djetetu.

Pravilnikom o kriterijima i mjerilima za utvrđivanje cijene usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite (Sl. list RCG br. 9/94) bliže se uređuje način formiranja cijena usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite.

Pravilnikom o vođenju evidencije o korisnicima socijalne i dječje zaštite (Sl. list RCG br. 12/91) bliže se uređuje način vođenja evidencije korisnika prava iz socijalne i dječje zaštite.

Pravilnik o vršenju nadzora nad stručnim radom ustanova socijalne i dječje zaštite i radnika u tim ustanovama (Sl. list RCG br. 12/91) bliže uređuje način vršenja nadzora nad stručnim radom ustanova socijalne i dječje zaštite i radnika u tim ustanovama.

Pravilnik o obavljanju određenih poslova iz oblasti socijalne i dječje zaštite od strane građana (Sl. list RCG br. 12/91) bliže uređuje način obavljanja poslova iz oblasti socijalne i dječje zaštite od strane građana

Zakonom o povlasticama invalidnih lica u unutrašnjem putničkom saobraćaju (Sl. list RCG br. 47/99) propisano je da slijepa lica i lica oboljela od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti, plegije, cerebralne paralize, dječje paralize, multipleks skleroze i autizma i njihovi pratioci imaju pravo na povlastice u putničkom saobraćaju. Ustavni osnov za donošenje zakona sadržan je u članu 68 Ustava Crne Gore kojim je uređeno da se jemči posebna zaštita invalidima. U periodu izrade zakona, u saradnji sa NVO sektorom, vodilo se računa o praksi u toj oblasti u zemljama u okruženju.

Bliži uslovi za ostvarivanje prava, u skladu sa Zakonom, uređeni su podzakonskim aktom - Pravilnikom o načinu ostvarivanja prava invalidnih lica i njihovih pratilaca na povlastice u unutrašnjem putničkom saobraćaju (Sl. list RCG br. 2/00), kojim se bliže uređuje način ostvarivanja prava na povlastice invalidnih lica i njihovih pratilaca u unutrašnjem putničkom saobraćaju, sadržina i obrazac knjižice, objave za besplatnu vožnju, odnosno povlašćenu vožnju i sadržina zahtjeva i dokumentacije.

Akcionim planom za sprovođenje mjera iz Strategije integracija osoba sa invaliditetom, koji će biti donijet u I kvartalu 2008. godine, preciziraće se aktivnosti, nosioci aktivnosti i rokovi za realizaciju Strategije integracije osoba sa invaliditetom.

Strategija smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti u Crnoj Gori, inovirana verzija, je donijeta u julu 2007. godine. Kroz ovu strategiju se artikuliše plan nacionalnog razvoja zemlje i definišu se dostižni ciljevi koji utiču na smanjenje siromaštva, integrišu društveni, makroekonomski i strukturni elementi, i identifikuju sredstva za mjerenje napredovanja ka ovim ciljevima.

Nacionalni plan akcije za djecu donijet je 2004. godine i predstavlja okvirni dokument za aktivnosti, programe i strategije koje će država i građansko društvo prihvatiti da bi u Crnoj Gori do 2010. godine stvorili svijet prilagođen djeci.

Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite u Crnoj Gori je donijeta u novembru 2007. godine, a definiše stanje u oblasti socijalne i dječje zaštite, ciljeve i prioritete i način njihovog postizanja, kao i potrebne resurse za njeno efikasno sprovođenje.

Strategija razvoja socijalne zaštite starih lica u Crnoj Gori, donijeta u novembru 2007. godine, definiše stanje u oblasti zaštite starih lica, ciljeve i prioritete i način njihovog postizanja, kao i potrebne resurse za efikasno sprovođenje.

Strategija za osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori, donijeta u novembru 2007. godine, definiše stanje u oblasti zaštite lica sa invaliditetom, ciljeve i prioritete i način njihovog postizanja, kao i potrebne resurse.

Iako je predškolsko obrazovanje, u nedležnosti Ministarstva prosvjete i nauke, uređeno Zakonom o predškolskom obrazovanju, shodno predmetnoj Preporuci potrebno je da se predvidi finansijska podrška radi dostupnosti ovih ustanova svim roditeljima jer je to jedan od zahtjeva ove preporuke – da država učini dostupnim servise svim roditeljima iz gore navedenih kategorija. To bi dalje značilo da se u smislu poštovanja načela nediskriminacije ne smije davati prednost jednoj kategoriji lica u odnosu na drugu, kao i da se usluge moraju obezbijediti u svim regionima zemlje. Preporuka ne ulazi u načine na koji će finansijska pomoć i dostupnost biti obezbijeđeni, ali upućuje da to bude u skladu sa potrebama djeteta i roditelja i predlaže fleksibilnost u određivanju vrsta usluga. U tom smislu pomenutim Strategijama je predviđeno da se u okviru sistema socijalne zaštite i vaspitno-obrazovnog sistema, pored već postojećeg sistema predškolskog obrazovanja, predvide i neke druge usluge koje bi bile dopuna, a u cilju što veće fleksibilnosti i adekvatnijeg zadovoljavanja konkretnih, individualizovanih zahtjeva korisnika.

Institucionalni okvir

Za politiku socijalne i dječje zaštite nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja. U okviru ministarstva formiran je Sektor za socijalno staranje i dječju zaštitu. Na ovim poslovima radi 11 službenika, uz pomoćnika ministra.

Javne ustanove centri za socijalni rad (Odluka o osnivanju, Sl. list RCG, br. 11/06) obezbjeđuju sprovođenje odgovarajućih oblika socijalne i dječje zaštite i pružaju usluge socijalne i dječje zaštite. U Crnoj Gori osnovano je 10 JU Centara za socijalni rad, koji sa svojim službama djeluju na teritoriji 21 opštine. Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju postoji u Bijelom Polju. Ustanove za smještaj korisnika su: Javna ustanova za smještaj djece i mladih bez roditeljskog staranja "Mladost" Bijela (Odluka o osnivanju Sl. list RCG`, br. 11/06), Javna ustanova za smještaj starih lica - JU Dom starih "Grabovac" (Odluka o osnivanju Sl. list RCG, br. 11/06), Javna ustanova za smještaj lica sa posebnim potrebama, umjerene, teže i teške mentalne zaostalosti - JU Specijalni zavod ”Komanski most” (Odluka o osnivanju Sl. list RCG, br. 11/06), Javna ustanova za smještaj djece i mladih sa poremećajima u ponašanju - JU Centar za djecu i mlade "Ljubović”(Odluka o osnivanju Sl. list RCG, br. 11/06) i Javna ustanova koja se bavi odmorom i rekreacijom djece -JU “Lovćen-Bečići” (Odluka o osnivanju Sl. list RCG, br. 11/06).
Vlada Crne Gore obrazovala je Savjet za prava djeteta sa ciljem da štiti i unapređuje prava djeteta u oblasti socijalne i dječije zaštite, zdravstvene zaštite, vaspitanja i obrazovanja i drugim oblastima od značaja za zaštitu prava i interesa djeteta. Savjet takođe prati izvršavanje obaveza Crne Gore koje proizilaze iz Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata.

Vlada Crne Gore obrazovala je i Savjet za brigu o licima s invaliditetom, sa ciljem da štiti i unapređuje prava lica s invaliditetom u oblastima socijalne i zdravstvene zaštite, vaspitanja i obrazovanja, radnog osposobljavanja i zapošljavanja, kao i drugih pitanja za status lica s invaliditetom.

Oba ova Savjeta sačinjavaju ministri iz resornih ministarstava, direktori relevantnih republičkih institucija, kao i predstavnici nevladinog sektora koji se bave ovim pitanjima.

3.19.5.2. Kratkoročni prioriteti

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, osnovni prioriteti su dalji razvoj sistema dječje i socijalne zaštite, uključujući institucionalno i kadrovsko jačanje sistema socijalne zaštite, razvoj informativnog sistema, statistike, praćenja i proučavanja socijalne zaštite, transformaciju ustanova socijalne zaštite, standardizaciju usluga u ustanovama za djecu i odrasle, razvoj intersektorske

saradnje za rizične kategorije, unapređenje profesionalnih kapaciteta u ustanovama socijalne zaštite - reforma centara za socijalni rad, standardizacija usluga, edukacija zaposlenih, uvođenje nadzora i evaluacija rada, uslovi za licenciranje i akreditaciju, razvoj usluga koje su usmjerene ka jačanju socijalnih mehanizama (roditelja, porodice, srodnika) koji omogućavaju ostanak djeteta, starog lica i osobe sa invaliditetom u porodici, otklanjanje i smanjivanje arhitektonskih barijera za nesmetani prilaz osoba sa invaliditetom ustanovama socijalne i dječje zaštite.

Zakonodavstvo

Zakon o kretanju slijepog lica uz pomoć psa vodiča biće donijet u prvom kvartalu 2008. godine. Zakon će propisati kretanje slijepog lica uz pomoć psa vodiča i kretanje lica u invalidskim kolicima sa psom pomagačem u javnom prostoru.

Zakon o zaštiti osoba sa invaliditetom od diskriminacije biće donijet u toku 2008. godine. Zakonom će se propisati zaštita lica sa invaliditetom od svih oblika diskriminacije u društvu.

U I kvartalu 2008. godine biće donijeta Strategija inkluzivnog obrazovanja, čiji je cilj da se djeci i omladini sa posebnim potrebama omogući obrazovanje i vaspitanje u skladu sa njihovim interesovanjem, mogućnostima i potrebama. Za ostvarenje tog cilja Strategijom se utvrđuju mehanizmi i aktivnosti: usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa međunarodnim; sistemska podrška za profesionalni razvoj stručnih službi; horizontalna i vertikalna prohodnost između obrazovno-vaspitnih ustanova; uspostavljanje i razvijanje mreže stručne podrške i baze podataka: medijska kampanja za podršku inkluzivnom obrazovanju.
Podzakonski akti koji će se donijeti u kratkoročnom periodu:

Pravilnik o kriterijima i mjerilima za utvrđivanje cijene usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite kojim će se bliže urediti način formiranja cijena u usluga u ustanovama socijalne i dječje zaštite u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl. list RCG br. 78/05) i međunarodnim standardima u toj oblasti, s obzirom da je postojeći pravilnik od 1994. godine (Sl. list RCG br. 9/94). Rok za donošenje IV kvartal 2008. godine.

Pravilnik o vođenju evidencije o korisnicima socijalne i dječje zaštite, kojim će se urediti način vođenja evidencije korisnika prava iz socijalne i dječje zaštite u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i međunarodnim standardima u toj oblasti, s obzirom da je postojeći pravilnik od 1991. godine. Rok za donošenje 2008. godina.

Odluka o uslovima koje moraju da ispunjavaju ustanove socijalne i dječje zaštite za obavljanje redovne djelatnosti bliže će urediti uslove i standarde u pogledu opreme, kadra i prostora koje treba da ispunjavaju ustanove za obavljanje djelatnosti u skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti i međunarodnim standardima u toj oblasti, s obzirom da je postojeći pravilnik donešen 1990. godine. Rok za donošenje 2008. godina.

Pravilnik o vršenju nadzora nad stručnim radom ustanova socijalne i dječje zaštite i radnika u tim ustanovama, kojim će se ova materija uskladiti sa međunarodnim standardima. Rok je 2008. godina.

Pravilnik o obavljanju određenih poslova iz oblasti socijalne i dječje zaštite od strane građana, kojim će se ova materija uskladiti sa međunarodnim standardima. Rok je 2008. godina.

Zakon o povlasticama invalidnih lica u unutrašnjem putničkom saobraćaju donijeće se u III kvartalu 2008. godine, kojim će se ova materija uskladiti sa međunarodnim standardima. Takođe, donijeće se Pravilnik o načinu ostvarivanja prava invalidnih lica i njihovih pratilaca na povlastice u unutrašnjem putničkom saobraćaju kojim će se ova materija uskladiti sa međunarodnim standardima.

Institucije

Osnivanje Centra za savjetodavne, istraživačke i stručne poslove u oblasti socijalne i dječje zaštite za praćenje, proučavanje, analiziranje i predlaganje mjera i aktivnosti u oblasti socijalne i dječje zaštite, kao i druge poslove u skladu sa zakonom i aktom o osnivanju planirano je za 2008. godinu.

Strategijama je predviđeno da se u saradnji sa nevladinim sektorom i lokalnom upravom osnuje mreža dnevnih centara za djecu sa posebnim potrebama u više opština u Crnoj Gori (2008. i 2009.). Na taj način bi se uključili u promovisanje većeg stepena prava djece sa posebnim potrebama, njihovu socijalizaciju, integraciju u zajednicu i povećali mogućnosti pripreme za inkluzivno obrazovanje.

U domenu zaštite starih lica takođe je predviđeno osnivanje domova, dnevnih centara i drugih institucija za razvijanje usluga za ovu kategoriju lica.

3.19.5.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Neophodno je proširiti i razvijati listu usluga socijalne zaštite (socijalnog rada) i drugih mjera i programa koji bi bili usmjereni ka osposobljavanju lica sa invaliditetom za samostalan život i profesionalno osposobljavanje, ukjlučujući:

davanja, odnosno subvencije za profesionalno osposobljavanje djece sa smetnjama u razvoju,
druge vrste socijalnih usluga - savjetodavne i terapijske usluge, preventivno informativne usluge i usluge podrške i osnaživanja,
razvijanje jedinstvenog informacionog sistema socijalne i dječje zaštite,
propisivanje uslova za akreditaciju programa edukacije zaposlenih u ustanovama socijalne i dječje zaštite,
sistem za monitoring, evaluaciju i superviziju stručnog rada u ustanovama socijalne i dječje zaštite.

U ovom periodu nastaviće se jačanje sistema socijalne i dječje zaštite, uključujući i njegovu funkcionalnost, kao i jačanje okvira državne pomoći i kontrole državne pomoći u skladu sa zahtjevima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Institucije

Prioriteti obuhvataju jačanje postojećih institucija sistema, sa posebnim naglaskom na razvijanje mreže dnevnih centara i drugih institucija socijalne žaštite za djecu sa smetnjama u razvoju, stara lica i osobe sa invaliditetom.

3.19.5.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS – Sektor za socijal.staranje i socijalnu zaštitu	Postojeća	11+2 pripravnika	22+5 pripravnika	25+5 pripravnika	30+5 pripravnika	35+5 pripravnika	40+5 pripravnika
Centri za socijalni rad - 10	Postojeći	294	320	350	360	360	360
Ustanove socijalne i dječje zaštite - 5	Postojeće	246	270	300	320	340	360
Centar za savjetodavne istraživačke i stručne poslove	Planirana	15	20	20	20	20	20

3.19.5.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž.sredstva	40.000.000	45.000.000	50.000.000	55.000.000	60.000.000
Strana podrška					

3.19.6. SOCIJALNA SIGURNOST

3.19.6.1. Status

Ustavni osnov za regulisanje sistema penzijskog i invalidskog osiguranja sadržan je u članu 67 stav 1 Ustava Crne Gore (Sl.list CG broj 1/07), prema kome je socijalno osiguranje zaposlenih obavezno.

Zakonodavni okvir

Postojeći sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u Crnoj Gori uređen je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju (Sl. list RCG br. 54/03, 39/04, 79/04, 81/04, 47/07). Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju usklađen je sa Pravilom Savjeta 31971R1408, o primjeni sistema socijalne sigurnosti na zaposlena lica, na nezaposlena lica i na članove njihovih porodica koji se kreću u okviru

Zajednice, kao i Konvencijom o beneficijama u slučaju povrede na radu, broj 121, i Konvencijom o socijalnoj zaštiti (minimalni standardi).

Za implementaciju Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju donijet je jedan broj podzakonskih akata kojima su bliže uređena pojedina pitanja neophodna za njegovo sprovođenje i to:

Pravilnik o obrascima prijava podataka za matičnu evidenciju iz penzijskog i invalidskog osiguranja (Sl. list RCG br. 5/04);
Pravilnik o jedinstvenim metodološkim principima za vođenje matične evidencije iz penzijskog i invalidskog osiguranja (Sl. list RCG br. 5/04);
Pravilnik o jedinstvenom kodeksu šifara za unošenje podataka u matičnu evidenicju iz penzijskog i invalidskog osiguranja (Sl. list RCG br. 5/04);
Pravilnik o utvrđivanju osnovica za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica zaposlena u inostranstvu (Sl. list RCG br. 34/04);
Pravilnik o utvrđivanju osnovica za penzijsko i invalidsko osiguranje za sveštenike i vjerske službenike (Sl. list RCG br. 34/04);
Pravilnik o utvrđivanju osnovica za penzijsko i invalidsko osiguranje na koje se osiguranici poljoprivrednici mogu osigurati po sopstvenom izboru (Sl. list RCG br. 60/04);
Pravilnik o obimu i sadržini medicinske dokumentacije potrebne u postupku za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja (Sl. list RCG br. 45/04);
Pravilnik o utvrđivanju tjelesnih oštećenja (Sl. list RCG br. 45/04 i 50/04);
Pravilnik o utvrđivanju profesionalnih bolesti (Sl. list RCG br. 66/04);
Pravilnik o obrazovanju i načinu rada Drugostepene invalidske komisije (Sl. list RCG br. 35/07);
Pravilnik o načinu i postupku povraćaja više plaćenog doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje (Sl. list RCG br. 24/05).

Odredbom člana 1 Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju utvrđeno je da penzijsko i invalidsko osiguranje u Republici Crnoj Gori obuhvata:

obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje na osnovu tekućeg finansiranja,
obavezno penzijsko osiguranje na osnovu individualne kapitalizovane štednje;
dobrovoljno penzijsko osiguranje na osnovu individualne kapitalizovane štednje.

Uz konsultacije sa Svjetskom bankom, Vlada se opredijelila da uvođenje III stuba, odnosno dobrovoljnih penzionih fondova, prethodi uvođenju obavezne kapitalizovane štednje odnosno II stuba. Skupština Crne Gore u decembru 2006. godine usvojila je Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima (Sl. list RCG br. 78/06 i 14/07), a Komisija za hartije od vrijednosti, u septembru 2007. godine, donijela je sva podzakonska akta neophodna za osnivanje i poslovanje dobrovoljnih penzionih fondova (vidjeti 3.9.3 – Tržište kapitala). Zakon je urađen u skladu sa Uputstvom Savjeta 31998L049, o zaštiti prava na dodatne penzije zaposlenim i samozaposlenim licima koja se kreću unutar Zajednice.

U okviru reforme poreske administracije i penzijskog sistema, Vlada Crne Gore je u saradnji sa Svjetskom bankom u 2004. godini otpočela aktivnosti na definisanju Projekta objedinjene registracije i sistema izvještavanja naplate poreza i doprinosa. U skladu sa reformskim opredjeljenjima Skupština CG je u aprilu 2005. godine usvojila Zakon o objedinjenoj registraciji i sistemu izvještavanja o obračunu i naplati poreza i doprinosa (Sl. list RCG br. 29/2005).

Obveznici, osnovice i stope doprinosa, obveznik obračunavanja i plaćanja, rokovi za uplatu i druga pitanja koja se odnose na plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje uređuju se Zakonom o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje (Sl. list RCG br. 13/07). Zakonom o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje predviđeno je postepeno smanjenje stope doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje, sa 21,6% u 2007. godini na 20% 2010. godini.

Institucionalni okvir

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, odnosno Odjeljenje za penzijsko i invalidsko osiguranje i Odjeljenje za drugostepeni upravni postupak, nadležno je za praćenje stanja i proučavanje pojava od interesa za sprovođenje utvrđene politike i funkcionisanje sistema penzijskog i invalidskog osiguranja, pripremanje predloga za donošenje nacrta i predloga zakona, kao i propisa koji se donose na osnovu zakona iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja, davanje stručnih mišljenja o primjeni propisa, izradu analiza, izvještaja, informacija, studija i programa ,kao stručnu osnovu za utvrđivanje i sprovođenje politike penzijskog i invalidskog osiguranja, neposredni nadzor nad

primjenom zakona, drugih propisa i opštih akata iz ove oblasti, a posebno nad radom Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja.

Na ovim poslovima angažovano je 16 službenika i pomoćnik ministra za penzijsko i invalidsko osiguranje i boračku i invalidsku zaštitu.

Sprovođenje obaveznog penzijskog osiguranja po osnovu generacijske solidarnosti (prvi stub) u djelokrugu je Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja koji je, prema važećem zakonodavstvu, mjerodavan za rješavanje prava i obaveza iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Fond penzijskog i invalidskog osiguranja obavlja svoju funkciju preko Centralne službe, devet područnih službi i četiri lokalne kancelarije, sa ukupno 248 službenika.

Prikupljanje kapitala iz trećeg stuba penzijskog osiguranja u djelokrugu je dobrovoljnih penzionih fondova i društava za upravljanje penzionim fondovima. Nadzor nad poslovanjem dobrovoljnih penzionih fondova obavlja Komisija za hartije od vrijednosti, preko formiranog Sektora investicionih i penzionih fondova, koji ima četiri službenika.

3.19.6.2. Kratkoročni prioriteti

Na osnovu člana 72, stav 1, Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, donijeće se Pravilnik o utvrđivanju radnih mjesta, odnosno poslova na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, o postupku i načinu za njihovo utvrđivanje, kao i stepenu uvećanja staža osiguranja. Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja će donijeti navedeni pravilnik, u saradnji sa Fondom za penzijsko i invalidsko osiguranje, do kraja 2008. godine.

Do kraja 2008. godine biće donijeta i Uredba o utvrđivanju radnih mjesta, odnosno poslova, na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem u organima državne uprave.

Planirano je uspostavljanje jedinstvenog centralnog registra (u posebnoj organizacionoj jedinici Poreske uprave) svih obveznika plaćanja poreza i doprinosa i osiguranika (za penzijsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i osiguranje od nezaposlenosti), u skladu sa Zakonom o objedinjenoj registraciji i sistemu izvještavanja o obračunu i naplati poreza i doprinosa, koji će biti u funkciji državnih organa zainteresovanih za korišćenje podataka sadržanih u tom registru, a čija implementacija se očekuje sredinom 2008. godine.

3.19.6.3. Srednjoročni prioriteti

Zavisno od odluke Vlade Crne Gore, koja će utvrditi dinamiku uvođenja II stuba penzijskog osiguranja, očekuje se donošenje Zakona o obaveznom penzijskom osiguranju na osnovu individualne kapitalizovane štednje, do 2012. godine.

3.19.6.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS - Odjeljenje za penz. i inv. osiguranje i Odjeljenje za drugostepeni upravni postupak	Postojeća	19	19	19	19	19	19

3.19.6.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž.sredstva	45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00	45.000,00
Strana podrška					

3.19.7. ANTIDISKRIMINACIJA I JEDNAKE MOGUĆNOSTI

3.19.7.1. Status

Zakonodavni okvir

Crna Gora je potpisnica međunarodnih ugovora iz oblasti ljudskih prava i načela zaštite i promovisanja ljudskih prava i zabrane svih oblika diskriminacije unijeta su u ustavna opredjeljenja. Ustavni osnov za

antidiskriminaciju sadržan je u članu 8 kojim je propisano da je zabranjena svaka neposredna ili posredna diskriminacija po bilo kom osnovu. Članom 18 je propisano da država jemči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti, a članom 75 je propisano da se jemči pravo na školovanje pod jednakim uslovima.

Za ostvarivanje ravnopravnosti značajno je i ustavno određenje po kojem su potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Ovo ustavno određenje je važno jer je Crna Gora ratifikovala UN-ovu Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979. i Opcioni protokol uz Konvenciju iz 1999. godine.

Zakonom o radu (Sl. list RCG br. 43/03,25/06), u članu 3, je propisano da su zaposleni u ostvarivanju prava po osnovu rada jednaki bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovinsko stanje i drugo lično svojstvo.

Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 64/02), članom 8, predviđeno je da se rasporedom ustanova na teritoriji Crne Gore obezbjeđuje građanima jednaka dostupnost u sticanju obrazovanja i vaspitanja. U članu 9 predviđeno je da su građani Crne Gore jednaki u ostvarivanju prava na obrazovanje, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, jezik, vjeru, socijalno porijeklo ili drugo lično svojstvo. Strani državljani koji imaju privremeni boravak ili stalno nastanjenje u Crnoj Gori jednaki su u ostvarivanju prava na obrazovanje sa građanima Crne Gore, u skladu sa posebnim zakonom.

Zakonodavni okvir iz oblast rodne ravnopravnosti uspostavljen je stupanjem na snagu Zakona o rodnoj ravnopravnosti (Sl. list RCG br. 46/07). Ovim Zakonom uređuje se način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, u skladu sa međunarodnim aktima i opštim pravilima međunarodnog prava, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života. Zakonom je ustanovljen organ državne uprave nadležan za poslove u vezi ostvarivanja rodne ravnopravnosti, a to je Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava. Zakonom je istaknuta i uloga civilnog sektora i dat značajan prostor za djelovanje nevladinih organizacija u ukupnim aktivnostima na postizanju rodne ravnopravnosti.

Zakon je usklađen sa Direktivom Savjeta 31975L0117 o ujednačavanju propisa država članica koji se odnose na primjenu principa jednakih zarada za muškarce i žene, Direktivom Savjeta 31976L0207 o primjeni principa jednakog tretmana za muškarace i žene u odnosu na dostupnost zaposlenja, profesionalnu obuku, napredovanje na radnom mjestu i na uslove rada i Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta 32002L0073 koja predstavlja dopunu Direktive Savjeta 31976L0207 o implementaciji principa jednakog tretmana za muškarce i žene u odnosu na pristup zapošljavanju, stručnom osposobljavanju i radnim uslovima.

Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti (Sl. list RCG br. 78/05) obezbijeđeno je da se u oblasti socijalne zaštite ne pravi razlika u pogledu ostvarivanja prava kada se radi o muškarcu i ženi. U pogledu ostvarivanja prava na materijalno obezbjeđenje porodice, u smislu ovog Zakona, trudnica se smatra licem koje je nesposobno za rad i privređivanje. Neudata žena ima ista prava u oblasti socijalne zaštite kao udata žena. Žene invalidi u oblasti socijalne i dječje zaštite ostvaruju prava na osnovu ovog zakona.

Na području zdravstvene zaštite osigurava se ostvarivanje prava žena i muškaraca na najviše standarde fizičkog i mentalnog razvoja, uz poseban naglasak na zaštitu žena trudnica kao naročito osjetljive grupe. U Crnoj Gori je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br. 39/2004) obezbijeđena jednaka mogućnost ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu, bez obzira na nacionalnu pripadnost, rasu, pol, starost, jezik, vjeru, obrazovanje, socijalno porijeklo, imovno stanje i drugo lično svojstvo. Država, u skladu sa načelom ravnopravnosti muškaraca i žena, obezbjeđuje jednaku dostupnost i pristupačnost zdravstvenoj zaštiti, uključujući i obavezu da se pravo žena na zdravstvenu zaštitu ostvaruje, poštuje i štiti.

Zakonom o manjinskim pravima i slobodama (Sl. list RCG br. 38/07) bliže se uređuju set manjinskih prava i mehanizmi zaštite tih prava. Zakon se odnosi na očuvanje nacionalnog identiteta manjina, tj. odbranu od asimilacije manjina, kao i omogućavanje djelotvornog učešća manjina u javnom životu.

U cilju implementacije Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava je donijelo Pravila za prve izbore savjeta manjina i Uputstvo o jedinstvenim obrascima za sprovođenje izbora za članove savjeta (Sl. list RCG br. 46/07). Ova Pravila i Uputstva preciziraju sastav i broj članova savjeta manjina, način izbora savjeta, način sazivanja i rada elektorske skupštine, način izbora članova savjeta, a daju i jasna uputstva u ovom procesu. Ovim aktima stvorene su pravne pretpostavke za izbor prvih savjeta manjina. Pravila i Uputstva su objavljena u Službenom listu RCG i u sredstvima javnog informisanja.

U cilju poboljšanja ukupnog položaja Roma i njihove uključenosti u crnogorsko društvo, Vlada je 2005. godine usvojila Akcioni plan za implementaciju projekta "Dekada uključenja Roma 2005-2015". S obzirom da su Akcionim planom tretirane samo oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, Vlada je u novembru 2007. godine usvojila Strategiju za poboljšanje položaja Roma. Strategija predstavlja skup konkretnih mjera i aktivnosti u narednom četvorogodišnjem periodu pravnog, političkog, ekonomskog, socijalnog, urbanističko-komunalnog, obrazovnog, kulturno-informativnog, zdravstvenog i svakog drugog neophodnog karaktera, njihovih nosilaca, rokova i finansijskih troškova, prije svega organa Vlade Crne Gore (vidjeti poglavlje 3.23.2 - fundamentalna prava).

Institucionalni okvir

U Crnoj Gori zaštitom i unapređenjem ljudskih prava bavi se Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, koje vrši poslove uprave koji se odnose na praćenje ostvarivanja i zaštitu prava manjina, kao i rodne ravnopravnosti. Ministarstvo ima sedam zaposlenih. Ministarstvo priprema Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i prati njegovo sprovođenje, priprema programe za sprovođenje Plana i organizuje istraživanja i analize o stanju rodne ravnopravnosti i analize potrebne za sprovođenje Plana.

Kancelarija za rodnu ravnopravnost osnovana je Odlukom Vlade CG 27. marta 2003. godine (Sl. list RCG br. 20/03) u cilju obavljanja poslova za realizaciju projekta "Osnivanjem mehanizama za jednake mogućnosti polova pri Vladi RCG" i koordiniranja aktivnosti svih vladinih i nevladinih tijela i organizacija, lokalnih i međunarodnih organizacija koja se bave pitanjima jednakosti polova i ženskim ljudskim pravima. Status Kancelarije je poboljšan, a mandat preciziran Uredbom o dopuni uredbe o Generalnom sekretarijatu Vlade Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 24/04.), kojom su poslovi sprovođenja načela jednakosti i ravnopravnosti polova u Crnoj Gori prenijeti u nadležnost Generalnog sekretarijata Vlade. Kancelarija za rodnu ravnopravnost je, od tada, sastavni dio Generalnog sekretarijata Vlade i ima mandat da stvara uslove za obezbjeđenje jednakosti i ravnopravnosti polova u skladu sa utvrđenim standardima i obavezama preuzetim međunarodnim ugovorima, usklađivanje svih aktivnosti u ovoj oblasti i ostvarivanje saradnje sa međunarodnim, lokalnim i nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima jednakosti polova i ženskih ljudskih prava. U Kancelariji rade dvije osobe.

Skupštine Crne Gore je 11. jula 2001. godine osnovala Odbor za rodnu ravnopravnost, koji čine 11 članova/ica, kao stalno radno tijelo Skupštine. Odbor za ravnopravnost polova razmatra i prati ostvarivanje Ustavom utvrđenih sloboda i prava čovjeka i građanina koja se odnose na ravnopravnost polova, razmatra prijedloge zakona i drugih akata od značaja za ostvarivanje načela ravnopravnosti polova, podstiče i predlaže potpisivanje međunarodnih dokumenata o ravnopravnosti polova i prati ostvarivanje tih dokumenata u Crnoj Gori, predlaže mjere i aktivnosti za unaprjeđivanje ravnopravnosti polova, učestvuje u pripremi i izradi dokumenata i usaglašavanju zakonodavstva u ovoj oblasti sa standardima i zakonodavstvom EU i sarađuje sa NVO koje se bave pitanjima ravnopravnosti polova.

3.19.7.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

S obzirom da Crna Gora nema jedinstveno antidiskriminatorno zakonodavstvo, a u skladu i sa preporukama iz Evropskog partnerstva, donošenje Zakona o zabrani diskriminacije planirano je za III kvartal 2008. godine. Za III kvartal predviđeno je i donošenje Zakona o zaštiti osoba sa invaliditetom od diskriminacije.

Donošenje novog Zakona o radu planirano je za II kvartal 2008. godine. Predlogom Zakona je predviđeno, u članu 5, da je zabranjena neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže

zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, vjeru, boju kože, starost, trudnoću, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnost, bračni status, porodične obaveze, seksualno opredjeljenje, političko ili drugo uvjerenje, socijalno porijeklo, imovno stanje, članstvo u političkim organizacijama, sindikatima ili neko drugo lično svojstvo. Članom 8 zabranjeno je uznemiravanje i seksualno uznemiravanje na radu i u vezi sa radom. Članom 9, koji se odnosi na pozitivnu diskriminaciju, određeno je da se ne smatra diskriminacijom pravljenje razlike, isključenje ili davanje prvenstva u odnosu na određeni posao kada je priroda posla takva ili se posao obavlja u takvim uslovima da karakteristike povezane sa nekim od osnova iz čl. 5 i 6 zakona predstavljaju stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla i da je svrha koja se time želi postići opravdana.

U skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti (čl. 22), u II kvartalu 2008. godine biće donijet Nacionalni akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti (NAP). U toku je inoviranje teksta Nacrta NAP-a koji je pripremljen u saradnji sa ženskim nevladinim organizacijama. NAP predstavlja razvojni dokument za implementaciju politike rodne ravnopravnosti. Zasnovan je na međunarodnim i domaćim pravnim izvorima koji tretiraju problematiku rodne ravnopravnosti. Nakon ocjene stanja rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori utvrđena su područja djelovanja NAP-a: obrazovanje, zdravlje, nasilje nad ženama, ekonomija i održivi razvoj, politika i odlučivanje, mediji i kultura i institucionalni mehanizmi za kreiranje i sprovođenje politika rodne ravnopravnosti. U Nacrtu NAP-a za svako područje je određen strateški cilj, razvojni ciljevi, kao i operativni ciljevi za prve dvije godine.

U I kvartalu 2008. godine biće donijeta Strategija manjinske politike, kao najznačajnijeg dokumenta koji je obaveza shodno Zakonu o manjinskim pravima i slobodama. Ministarstvo će kroz programe, projekte, seminare, okrugle stolove, publikacije promovisati međuetničku toleranciju i raditi na integraciji manjina.

U II kvartalu 2008. godine biće donijet i novi Zakon o ličnom imenu, radi usklađivanja sa Ustavom, ali i relevantnim međunarodnim dokumentima o manjinskim jezicima, imajući u vidu da je važeći Zakon o ličnom imenu donijet još 1992. godine.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o upotrebi nacionalnih simbola biće donijet u III kvartalu 2008. godine. Sada važeći Zakon usvojen je 2000. godine i sadrži izvjesna restriktivna rješenja, koja se planiraju izmijeniti.

U cilju sprovođenja odredaba Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, radiće se na usklađivanju nacionalnog zakonodavstva s odredbama Zakona o rodnoj ravnopravnosti i propisima EU, SE kao i drugih međunarodnih dokumenata iz područja rodne ravnopravnosti. Posebna pažnja biće posvećena formulaciji i praćenje politike vezane za integraciju mladih, žena i osjetljivih grupa na tržištu rada. U ovom periodu će se posebna pažnja posvetiti izradi, odnosno donošenju sljedećih dokumenata:

Strategije za razvoj ljudskih resursa, rok: kraj 2009. godine;
Novog Zakona o zapošljavanju, rok: do kraja 2009;
Podzakonskog akta u vezi programa promovisanja zapošljavanja i omogućavanja pristupa zapošljavanju muškarcima preko 50 godina i ženama preko 45 godina starosti;
Izmjena Zakona o zaštiti na radu, rok IV kvartal 2008. godine;
Zakona o radnom osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom; rok: I kvartal 2008. godine;
Zakona o zaštiti od nasilja u porodici koji će biti donijet u toku 2008 godine.

Institucije

U ovom periodu planira se formiranje Centra za očuvanje i razvoj kulture manjina. Osnivanje Fonda za manjine očekuje se u Skupštini Crne Gore u I kvartalu 2008. godine.

Implementacija Zakona o rodnoj ravnopravnosti podrazumijeva da će Kancelarija za rodnu ravnopravnost biti premještena iz Generalnog sekretarijata Vlade u Ministarstvo za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Kancelarija bi trebala da postane sektor Ministarstva i da do kraja 2009. godine ima šest uposlenih.

Osnivaće se institucionalni mehanizami za provođenje politike rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou. Jačaće se i saradnja između Kancelarije za rodnu ravnopravnost, drugih državnih organa, skupštinskog Odbora za rodnu ravnopravnost i institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou.

U organizaciji Kancelarije za rodnu ravnopravnost i Misije OEBS-a u Crnoj Gori realizovaće se projekat koji ima za cilj uspostavljanje mehanizama za rodnu ravnopravnost na nivou opština, kao i obuku zaposlenih u njima.

Nastaviće se realizacija edukativnog programa o rodnoj ravnopravnosti za službenike državnih organa Republike Crne Gore, koji je počeo da se realizuje u aprilu 2007. godine. Cilj programa je da doprinese stvaranju kritične mase zaposlenih u Vladi koji će unaprijediti svoje znanje o problematici rodne ravnopravnosti i potom doprinjeti uvođenju trenda rodne ravnopravnosti (*gender mainstreaming)* u sva područja nacionalne politike.

3.19.7.3. Srednjoročni prioriteti

Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca, za period 2006.- 2010. godine, Evropske komisije biće osnov za rad na polju postizanja rodne ravnopravnosti. Šest prioritetnih područja u Putokazima vezanih za rodnu ravnopravnost (jednaka ekonomska nezavisnost za žene i muškarce; usklađivanje poslovnog i privatnog života; jednaka zastupljenost na mjestima odlučivanja; ukidanje svih oblika rodno zasnovanog nasilja; ukidanje rodnih stereotipa; promovisanje rodne ravnopravnosti u spoljnjoj i razvojnim politikama) biće područja djelovanja i u Crnoj Gori.

Realizovaće se aktivnosti iz Nacionalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori za period 2008 - 2012. godina.

Zakonodavstvo

Nastaviće se sa uvođenjem trenda rodne ravnopravnosti (*gender mainstreaming)* u sva područja i aktivnosti nacionalne politike. Sistemski će se pratiti i primjenjivati propisi EU, SE kao i međunarodnih dokumenata iz područja rodne ravnopravnosti.

Unaprjeđivanje/promovisanje zapošljavanja žena, sa posebnim akcentom na žene preko 45 godina starosti i žene žrtve nasilja, samohranih roditelja sa maloljetnom djecom i prevencija socijalne isključenosti biće prioriteti u oblasti tržišta rada. To je razlog da se kontinuirano, do 2011. godine, radi na Programu protiv diskriminacije na tržištu rada, Programu teže zapošljivih lica i Programu dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Institucije

Jačaće se administrativni kapaciteti Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, odnosno Kancelarije za rodnu ravnopravnost Vlade CG, zaposliće se još jedna osoba.

Osnivaće se institucionalni mehanizmi za provođenje politike rodne ravnopravnosti u svim lokalnim samoupravama. Uporedo, realizovaće se edukativni programi o pitanjima rodne ravnopravnosti

3.19.7.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZLMP	Postojeća	7	11	15	15	15	15
Kancelarija za rodnu ravnopravnost	postojeća	2	4	6	7	7	7

3.19.7.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva: MZLMP	962,961.76	1.300.000	1.500.000	1.600.000	1.700.000
Budžetska sredstva: Kancelarija za rodnu ravnopravnost	45.000,00	150.000,00	200.000,00	200.000,00	200.00,00
Strana podrška	100.000,00	100.000,00	100.000,00	-	-

3.20. PREDUZETNIČKA I INDUSTRIJSKA POLITIKA

3.20.1. INDUSTRIJSKA POLITIKA

3.20.1.1. Status

Zakonodavni okvir

U proteklom periodu smjernice privrednog razvoja definisane su u skladu sa opredjeljenjima iz Agende ekonomskih reformi za Crnu Goru 2002-2007, koje su konzistentne sa smjernicama iz Strategije regionalnog razvoja Crne Gore, Strategije razvoja i smanjenja siromaštva Crne Gore, predloga Prostornog plana Crne Gore do 2020 godine, Agende upravnih reformi, Strategije razvoja informacionog društva i strategija razvoja pojedinih oblasti.

S obzirom na osobine i strukturu crnogorske privrede, mnogobrojni ciljevi industrjiske politike se realiziraju kroz Strategiju razvoja malih i srednjih preduzeca. Acquis koji se odnosi na ovo poglavlje uglavnom se sastoji od uopštenih odluka, preporuka, procedura i smjernica vezanih za industrijsku politiku (koji nemaju obavezujući karakter), pa samim tim i ne zahtijeva transponovanje u nacionalnu legislativu zemalja kandidata za EU. Ovo poglavlje je usko povezano sa ostalim pregovaračkim poglavljima, naročito slobodnim kretanjem roba, politikom konkurencije kao i socijalnom politikom i zapošljavanjem.

Oblast industrijske politike definisana je Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju glava VIII (politike saradnje) član 94. koji predviđa promovisanje modernizacije i prestrukturiranje industrije i pojedinih sektora u Crnoj Gori, kao i uspostavljanje industrijske saradnje između privrednih subjekata, u cilju jačanja privatnog sektora.

Na osnovu identifikovanih strateških dokumenata, a u skladu sa razvojnim prioritetima Crne Gore, kao i izgrađenosti i perspektivnosti postojećih kapaciteta industrije, a shodno SSP u dijelu koji se odnosi na industrijske proizvode (član 21), definisane su liste osjetljivih proizvoda na koje se neće odnositi potpuna liberalizacija, već je ostavljen određeni prelazni period, u kojem će se postepeno snižavati carine na uvoz robe u Crnu Goru.

Industrija Crne Gore se uglavnom zasniva na domaćim resursima i najveće učešće ima rudarsko-energetsko-metalurški reprolanac. Oko 50% industrijske proizvodnje odnosi se na proizvodnju crne i obojene metalurgije, odnosno proizvodnju Kombinata aluminijuma Podgorica i Željezare Nikšić, koji čine osnovu za razvoj ostalih grana prerađivačke industrije, a jedan dio (tekstil, koža, hemija...) ima veoma nepovoljnu i neadekvatnu industrijsku strukturu sa više stanovišta, a naročito: zastarjele i prevaziđene tehnologije i opreme; strukture industrijskih kapaciteta, gdje dominiraju krupni privredni subjekti; strukture kapitala, jer preovlađuju osnovna sredstva uz hroničan nedostatak obrtnih sredstava; sa energetskog stanovišta, jer dominiraju energetski intenzivni potrošači. U tom smislu stepen konkurentske sposobnosti jednog dijela industrije je izuzetno nizak, a nedostaje i akumulacija za investiranje u modernizaciju i razvojne projekte. U takvim uslovima, izazovi privatizacije, restrukturiranja i modernizacije industrijskih postrojenja su veoma veliki.

Član 73 st.8 SSP predviđa gdje je neophodno, i Protokolom 5 utvrđuju se pravila o državnoj pomoći u industriji čelika. Ovim Protokolom utvrđena su pravila koja se primjenjuju u slučaju da se pomoć za prestrukturiranje dodjeljuje industriji čelika. Njime se naglasio poseban karakter takve pomoći, kao i činjenica da bi pomoć bila vremenski ograničena i povezana sa smanjenjem kapaciteta u okviru programa izvodljivosti.

Željezara Nikšić privatizovana je krajem 2006. godine, kada je i potpisan petogodišnji Ugovor između Vlade Crne Gore i MN Speciality Steels (kupca) o subvencioniranju električne energije, koji predviđa njegovo trajanje zaključno sa 2011.godinom, uz postepeno smanjenje subvencije. U tom smislu, obaveze iz Ugovora će se poštovati, a takođe se Crna Gora obavezuje da će ispoštovati preuzete obaveze iz Protokola 5 o državnoj pomoći industriji čelika.

Vlada Crne Gore je u skladu sa Agendom ekonomskih reformi 2002-2007, na osnovu strateških dokumenata Vlade Crne Gore i analize podataka sa tržišta radne snage definisala kao prioritetne grane turizam, građevinarstvo, poljoprivredu i drvopreradu. U skladu sa tim opredjeljenjem u oblasti turizma usvojen je Master plan, koji je na taj način postao strateški dokument razvoja turizma Crne Gore do 2020.godine.

Institucionalni okvir

Za industrijsku politiku nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER), sektor za industriju i preduzetništvo kojim rukovodi pomoćnik ministra, a u okviru sektora formiran je odsjek za industrijski razvoj i restrukturiranje industrije u kojem rade 4 službenika, od čega su 2 na poslovima industrijskog razvoja.

U oblasti turizma nadležno je Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine (MTZZS), a okviru ministarstva nadležan je sektor za turizam (na čelu sa pomoćnikom ministra), koji se sastoji od dva odsjeka: prvi: za ekonomsku politiku i tržište (2 savjetnika) i drugi: za turistički razvoj (4 savjetnika).

Nacionalna turistička organizacija je formirana kao javna ustanova za informativno - propagandnu aktivnost u zemlji i inostranstvu u kojoj rade 16 službenika.

3.20.1.2. Kratkoročni prioriteti

- II kvartal 2008 - Definisanje projektnog zadatka za izradu Strategije razvoja Crne Gore kojom treba da se utvrde osnovni elementi, ali i dugoročna razvojna orjentacija CG, uz definisanje ciljeva, pravaca, dinamike razvoja i mjera za njenu realizaciju (u skladu sa utvrdjenim Strateškim prioritetima ekonomske politike Crne Gore za 2009)

- uporedo sa izradom ovog baznog dokumenta, predviđa se izrada studije sektorskih analiza, koja podrazumijeva analize u industrijskim sektorima, u smislu njihovih problema i slabosti na jednoj, i prednosti i mogućnosti na drugoj strani, konkurentnosti pojedinih sektora u zavisnosti od njihovih specifičnosti, na bazi čega bi se dale smjernice za izradu posebnih programa razvoja za odabrane sektore.

- u oblasti turizma, aktivnosti koje će se ostvariti u predstojećem periodu shodno akcionim planovima za zimsku i ljetnju turističku sezonu, a koje se provode pod nadzorom Koordinacionog tijela za praćenje priprema turističkih sezona, usmjerene su ka: visokokvalitetnoj i diverzifikovanoj turističkoj ponudi, razvoju turizma na principima održivog razvoja (ekonomsko socijalno i ekološki izbalansiran razvoj, na bazi usvojene Strategije održivog razvoja Crne Gore strateško je opredjeljenje. Implementiranje indikatora održivog razvoja turizma definisanih od strane UNWTO-a), stvaranju stručnog kadra shodno potrebama koje nameće projektovani razvoj turizma, ostvarenju jake pozicije u međunarodnoj konkurenciji, stvaranju pouzdane statističke osnove za analize u oblasti turizma, poboljšanje infrastrukturnih pretpostavki za razvoj turizma.

Zakonodavstvo

Planirana Strategija razvoja Crne Gore će biti osnova za pripremu strateškog dokumenta koji će definisati smjernice industrijske politike Crne Gore.

Imajući u vidu budžetska ograničenja očekuje se tehnička i finansijska pomoć za izradu strateških dokumenata iz strane pomoći.

Institucije

Nije planirano osnivanje novih institucija, već u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj treba ojačati kapacitete (kroz adekvatne obuke zaposlenih).

3.20.1.3. Srednjoročni prioriteti

Na bazi urađenih strategija i analiza sektorskih politika, definisat će se koncept budućeg razvoja industrije, u kontekstu eventualnih potreba za opštom ekonomsko-industrijskom politikom. U oblasti turizma prioritetne aktivnosti koje će doprinijeti ostvarenju prognoza iz oblasti turizma su sledeće: okončanje procesa privatizacije turističke privrede, unapređenje i proširenje turističke infrastrukture, stvaranje povoljnijeg ambijenta za investiciona ulaganja i poboljšanje konkurentnosti turističkog kadra.

Zakonodavstvo

Priprema i implementacija propisa u oblasti podsticanja industrijske politike Crne Gore.

Imajući u vidu budžetska ograničenja očekuje se tehnička i finansijska pomoć za izradu navedenog strateškog dokumenta iz strane pomoći.

Institucije

U cilju povećanja sposobnosti za implementaciju budućih dokumenata i propisa, Ministarstvo za ekonomski razvoj će kontinuirano raditi na jačanju administrativnih kapaciteta.

3.20.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER- sektor za industriju i preduzetnistvo	Postojeća	2	2	3	3	4	4
MTZŽS –sektor za turizam	Postojeća	6	6	6	6	6	6
Nacionalna turistička organizacija - NTO	Postojeća	16	16	25	30	35	40

3.20.1.5. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	industrija		15.000	45.000	105.000	105.000
	čelik	4.000.000	3.500.000	3.000.000	2.500.000	-
	turistička djelatnost	2.130.000	2.400.000	2.650.000	3.000.000	3.300.000
	praćenje i nadzor turističkih potencijala	210.000	300.000	300.000	300.000	300.000
	NTO	1.090.000	1.150.000	1.200.000	1.400.000	1.500.000
Strana podrška	industrija			300.000	700.000	-
	turizam	475.000* 854.000** 150.000***	475.000* 50.000***	475.000*		

Napomena: Strana podrška: Industrija: 300.000€ + 700.000€ -Industrijska politika (IPA)
Turizam:
* U periodu 2008 – 2010 pomoć Vlade Austrije, u iznosu od 1.425.000 €, za realizaciju projekta "Razvoj i unapređenje NP Biogradska gora“,
** Austrian Development Agency – različiti projekti koji podržavaju održivi razvoj turizma
*** GIS-pomoć Japana

3.20.2. PRIVATIZACIJA I PRESTRUKTURIRANJE

Zakonodavni okvir

Zakon o privatizaciji privrede usvojen je 1996. godine (Sl. list RCG br. 23/96). Privatizacijom, u smislu ovog zakona, podrazumijeva se promjena vlasništva transformisanog društvenog kapitala preduzeća i kapitala prenesenog na fondove, kao i promjena vlasništva državnog kapitala.

Krajnji cilj procesa privatizacije je uređeno moderno društvo sa efikasnom ekonomskom politikom, što dovodi do cijelokupnog blagostanja, povećanja ekonomije i zaposlenosti u državi.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o privatizaciji privrede (Sl.list RCG,br.6/99, 59/2000 i 42/04). ustanovljen je pravni osnov za obrazovanje Saveta za privatizaciju koji će zastupati interese RCG u postupku dalje privatizacije. Izmjenama se definišu i metodi privatizacije.

Najvažniji podzakonski akti donijeti od strane Vlade Crne Gore su:

Odluka o planu privatizacije (donosi se svake godine);

Odluka o obrazovanju, sastavu i djelokrugu rada Savjeta za privatizaciju (Sl. list RCG br.33/98, 24/99, 48/03, 72/04, 9/06 i 23/07);

Odluka o imenovanju Savjeta za privatizaciju (Sl.list RCG br. 25/07 i Sl.list CG 15/07 i 33/08)

Uredba o prodaji akcija i imovine putem javnog tendera (Sl. list RCG br. 65/03);

Uredba o prodaji akcija i imovine putem javne aukcije (Sl. list RCG br. 24/04);

Uredba o načinu izdavanja, uticaja i korišćenja privatizacionih vaučera (Sl. list RCG br. 17/01, 37/01, 11/02);

Uredba o načinu ostvarivanju besplatnih akcija zaposlenih (Sl. list RCG br. 24/99).

Agendom ekonomskih reformi koju je usvojila Vlada Crne Gore u martu 2003. godine, predložene su i definisane obaveze resora za ekonomsku politiku i privredni razvoj u dijelu prestrukturiranja preduzeća, što je prezentirano u okviru poglavlja Privatizacija i post-privatizacija i konkretne inicijative Program prestrukturiranja preduzeća i podrška razvoju institucija Polazeći od ovog zadatka, resor za ekonomsku politiku i privredni razvoj formirao je tim za izradu razrade definisanog zadatka.

Posljedica decenijskog poslovanja, tokom 90-tih godina, u uslovima velikog pada međurepubličke trgovine i ratnih sukoba u okruženju, dovela je do teških ekonomskih situacija u mnogim preduzećima. Stoga je u mnogima od njih urađen Program prestrukturiranja preduzeća i podrška razvoju institucija, koji je usvojila Vlada RCG na sjednici od 26. juna 2003. godine.

Polazeći od ciljeva ovog Programa, Vladin tim za prestrukturiranje preduzeća definisao je polazne osnove Plana implementacije programa prestrukturiranja i ukazao na probleme sa kojim se preduzeća suočavaju, od kojih su najznačajniji nedefinisani tržišno proizvodni programi; neprilagodjenost preduzeća za poslovanje u novim tržišnim uslovima; višak radne snage; loša upravljačka i menadžment struktura; i nedostatak obrtnog kapitala.

Odmah nakon usvajanja Programa (usvojen na sjednici Vlade sredinom 2003. godine), uradjene su analize stanja u većini crnogorskih preduzeća (oko 95%), Vlada RCG pristupila je rješavanju pomenutih problema, obezbjedjivanjem uslova za efikasno prestrukturiranje (rješavanju problema viška radne snage, oslobađanju dugova kroz stečajni postupak ili reorganizaciji i ponovni pregovori o dugu prema Vladi, konsolidaciji akcija preduzeća sa segmentiranim vlasništvom u cilju stvaranja jasne vlasničke strukture, izboru kvalifikovanog menadžmenta koji je radio na promjeni postojećg stanja, obezbjedjivanju kreditnih sredstava kroz sistem komercijalnih banaka) u cilju stvaranja ambijenta za uspješnu privatizaciju.

Sektor industrije

U sektoru industrije, početkom 2003. godine, prije otpočinjanja implementacije Programa prestrukturiranja preduzeća i podrške razvoju institucija, proces reorganizacije dotadašnjeg poslovanja bilo je u začetku. U planu je bilo da se većina preduzeća privatizuje, kako bi se pronalaženjem strateškog partnera unaprijedila produktivnost i cjelokupno poslovanje postojećih preduzeća iz ove oblasti.

Sredstva koja su namijenjena za Program prestrukturiranja preduzeća i podrška razvoju institucija realizovana su u periodu 2003. – 2006. godine, u iznosu 5.066.671,75 €, sljedećim redosledom:

Industrija	2003.	2004.	2005.	2006.
metaloprerada	1			3
proizvodnja mašina i uređaja	2	2	2	
prerađivačka industrija		1	1	
tekstil i tekstilni proizvodi	1			
proizvodnja papira, izdavanje i štampanje		2	1	2
hemijska industrija		1		
vojna industrija		1	1	
drvna industrija	7	3	3	2
proizvodnja kože		1	1	1
proizvodnja eksplozivnih sredstava		1	1	2
turizam	2	5		
ostalo	3	5	3	2
UKUPNO	16	22	13	12

Dakle, Programom prestrukturiranja preduzeća i podrška razvoju institucija, u periodu 2003. – 2006. godine, bilo je obuhvaćeno ukupno 40 crnogorskih preduzeća, od kojih su nekim preduzećima dodjeljivana sredstva više puta u pomenutom periodu.

Nakon prestrukturiranja crnogorskih preduzeća, pristupilo se privatizaciji. Privatizovano je 33 preduzeća.

Privatizacija u industrijskom sektoru Crne Gore je pri kraju. Privatizovano je preko 80% preduzeća iz ove oblasti. Privatizovana su najznačajnija preduzeća industrije metala; zatim tekstilne industije; industrije kože i obuće; oblasti proizvodnje celuloze i papira i u oblasti drvne industrije. Proces privatizacije nastaviće se i u narednom periodu, kojim se planira obuhvatiti preostali neprivatizovani segment sektora industrije.

Određeni broj preduzeća kod kojih je proces privatizacije završen, još uvijek nemaju strateške partnere koji bi ih opremili novom tehnologijom i povećali njihovu profitabilnost i konkurentnost. Investicije i investiciona aktivnost uopšte, predstavljaju ključni faktor za dinamiziranje ekonomskog rasta i razvoja. Sa ciljem podrške preduzećima, u ovoj sveri, Vlada CG je, sredinom 2006. godine, usvojila Strategiju podsticanja direktnih stranih investicija Crne Gore.

U cilju privlačenja investicija, naročito stranih, opredjeljenje je da se nastavi sa uklanjanjem administrativnih barijera, da se dograđuje investicioni ambijent u Crnoj Gori, kao i da se podstiče učešće u investicionim projektima u regionu.

Institucionalni okvir

Za praćenje procesa privatizacije preduzeća i privrede u cjelini zadužen je Savjet za privatizaciju, koji je osnovala Vlada RCG, Odlukom o obrazovanju, sastavu i djelokrugu Savjeta za privatizaciju (Sl. list RCG br. br. 23/07).

U Savjet za privatizaciju imenovani su: za predsjednika Savjeta - potpredsjednik Vlade za ekonomsku politiku; a za članove - četiri ministra (ministar za ekonomski razvoj; ministar finansija; ministar turizma i zaštite životne sredine i ministar saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija); generalni sekretar Vlade Crne Gore i predstavnici značajnih institucija koje učestvuju u procesu privatizacije crnogorske privrede (Agencije Crne Gore za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja; Privredne komore Crne Gore; Vijeća Saveza sindikata Crne Gore; Zajednice opština Crne Gore; Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje i dr.).

Savjet je zadužen da obavlja poslove upravljanja, kontrole i obezbjeđenja sprovođenja privatizacije. Takođe, Savjet ima izvršna ovlašćenja utvrđena Zakonom o privatizaciji privrede.

Za potrebe Savjeta, Agencija Crne Gore za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja vrši stručno-konsultativne i administarativno-tehničke poslove. Agencija ima 16 zaposlenih.

Za Program prestruktuiranja nadležnost je vršilo Ministarstvo ekonomije, (sadašnje Ministarstvo za ekonomski razvoj).

U sklopu svojih redovnih aktivnosti, Ministarstvo za ekonomski razvoj prati kretanje industrijske proizvodnje u cjelini i po pojedinim granama, zatim prati i proučava uslove privredjivanja i ekonomskog položaja privrednih subjekata, kao i predlaže mjere tekuće razvojne politike i analizira njihov uticaj na ekonomski položaj privrednih subjekata u ovim oblastima.

3.20.2.1. Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti definisani su i to:

- Prodaja akcija i imovine putem javnog tendera;
- Prodaja akcija i imovine putem javne aukcije;
- Prodaja akcija na berzi;
- Prodaja bivše vojne imovine;
- Privatizacija društva iz oblasti komunalnih djelatnosti;
- Privatizacija društava u stečaju;
- Poboljšanje pravne regulative iz ove oblasti;
- Kvalitetno rješavanje socijalnih aspekata privatizacije.

Zakonodavstvo

Za period do kraja 2008.godine planira se priprema Plana privatizacije za 2009, u okviru kojeg će se definisati stanje u ovoj oblasti, ciljevi i prioriteti, kao i način njihovog postizanja.

Institucije

Kao i prošlom periodu, institucije koje će vršiti nadzor i koje će pratiti proces privatizacije u Crnoj Gori su Savjet za privatizaciju i Agencija Crne Gore za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja. Nije predviđeno osnivanje novih institucija koje bi se bavile ovom problematikom.

3.20.2.2. Srednjoročni prioriteti

Kao srednjoročni prioritet za period do 2012. godine definiše se potreba da se okonča proces privatizacije u Crnoj Gori. Analizirajući aktuelno stanje, smatra se da je to optimalni period koje je potreban da se zaokruži proces privatizacija i otpočne jačanje privatnog sektora u Crnoj Gori.

Zakonodavstvo

Za period do kraja 2012.godine planira se izrada i donošenje godišnjih planova privatizacije za svaku godinu, u okviru kojih će se definisati ciljevi i prioriteti, kao i način njihovog postizanja, u oblasti privođenja procesa privatizacije kraju.

Institucije

Na osnovu važečeg Zakona o privatizaciji privrede, ni na duži rok nije planirano osnivanje posebnih tijela koje bi se bavilo praćenjem procesa privatizacije. Savjet za privatizaciju i Agencija Crne Gore za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja će vršiti nadzor i praćenje procesa privatizacije preduzeća u Crnoj Gori do njenog okončanja.

3.20.2.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER	Postojeca	2	2	2	2	2	2
Agencija CG za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja	Postojeca	16	17	18	19	20	20

3.20.2.4. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva - MER	50.000	60.000	70.000	80.000	100.000
MER – Programi	1.635.720,50	1.799.292,55	1.979.221,00	2.177.143,00	2.394.857,00
Agencija za prestr.	500.000,00	550.000.00	600.000.00	650.000,00	700.000,00
Strana podrška	-				

3.20.3. POSLOVNO OKRUŽENJE

3.20.3.1. Status

Zakonodavni okvir

U skladu sa opredjeljenjem Vlade Crne Gore za približavanje EU na planu usklađivanja sistemskog ambijenta i poboljšanja klime preduzetništva, privatne inicijative, razvoja malih i srednjih preduzeća, u proteklom periodu intenzivirane su aktivnosti na promociji značaja uloge MSP u ekonomiji Crne Gore. S tim u vezi poslovni ambijent u Crnoj Gori je u poslednjih nekoliko godina značajno poboljšan. Vlada CG je u oktobru 2007.godine usvojila Program eliminisanja barijera za razvoj preduzetništva u Crnoj Gori, koji sadrži analizu barijera za razvoj biznisa u Crnoj Gori sa sugestijama za njihovo eliminisanje, a sve u funkciji poboljšanja poslovnog ambijenta. Ovaj dokument obuhvata analizu poslovnog okruženja, svojinskih prava, poreske politike, spoljne trgovine, kreditne politike, tržišta rada, nelojalne konkurencije i sive ekonomije i okvirno analizira situaciju i trenutne faktore koji u jednoj mjeri mogu usporiti proces razvoja preduzetničkog sektora u Crnoj Gori. Takođe, usvojen je veliki broj zakona koji su u najvećoj mjeri usaglašeni sa standardima EU, i koji su postavili dobar institucionalni okvir za podsticanje ulaganja i sprovođenje ekonomske politike, čiju je osnovu u proteklom periodu predstavljala Agenda ekonomskih reformi 2002-2007. Najznačajniji zakoni usvojeni u prethodnom periodu su Zakon o privrednim društvima, Zakon o zalozi, Zakon o insolventnosti privrednih društava, Zakon o fiducijarnom prenosu prava svojine, Zakon o PDV-u, Zakon o računovodstvu, Zakon o spoljnoj trgovini, Carinski zakon, Zakon o slobodnim zonama, Zakon o zaštiti konkurencije itd.

U proteklom periodu postignuti su značajni rezultati u procesu registracije preduzeća, koja sada traje četiri dana, a osnovni kapital je 1 Euro (osim za akcionarska društva). Po ovom kriterijumu Crna Gora je najbolja u regionu (Izvještaj Svjetske banke).

Nacionalni tretman stranih investitora je ugrađen u sistemske zakone u Crnoj Gori. Prije svega nacionalni tretman stanaca je definisan Zakonom o stranim ulaganjima (Sl. list RCG br. 52/00, 36/07), gdje strani investitori uživaju isti pravni status, prava i obaveze kao i domaći investitori i posljednjim izmjenama iz 2007. godine usklađen je sa zahtjevima STO. Istovremeno strane kompanije koje imaju filijale u Crnoj Gori posluju u skladu sa relevantnim odredbama crnogorskih zakona. Takođe, strani investitor može na teritoriji Crne Gore da osnuje preduzeće u skladu sa procedurama i uslovima pod kojima rezidenti osnivaju preduzeća ili investiraju u imovinu kompanije. Zakonom o slobodnim zonama obezbijeđene su dodatne pogodnosti investitorima koji posluju u slobodnim zonama.

U okviru poreske politike usvojen je veći broj zakona koji imaju za cilj da doprinesu poboljšanju poslovnog i investicionog ambijenta (Zakon o porezu na dobit pravnih lica, Zakon o porezu na nepokretnosti, Zakon o porezu na dodatu vrijednost, Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica). Najvažniji segment poreske reforme predstavlja uvođenje poreza na dodatu vrijednost (PDV) 2003. godine po stopi od 17%, dok je u 2006. godini uvedena snižena stopa od 7%. Sa uvođenjem PDV-a počinje i proces orijentacije crnogorskog poreskog sistema ka indirektnim porezima. Iz ugla poslovnog okruženja, razlozi za okretanje ka indirektnim porezima su smanjenje poreskog opterećenja na rad, povećanje priliva domaćih i stranih investicija, prenos dijela sive ekonomije u zvanične kanale, povećanje stope zaposlenosti i podsticaji za dugoročni rast zarada. Takođe, izvršene reforme u ovoj oblasti rezultirale su smanjenjem stope poreza na dohodak: stopa poreza na dohodak fizičkih lica u 2007.god. iznosi 15%, za 2009.godinu 12%, a od 1. januara 2010. godine iznosiće 9%; zatim poreske stope sa 20% na 9% poreza na dobit pravnih lica, što je čini jednom od najnižih u Evropi i u velikoj mjeri je doprinijelo stvaranju stimulativnog okvira za strana ulaganja i dinamiziranje privrednih aktvinosti.

Strategija podsticanja stranih direktnih investicija, dokument koji je Vlada usvojila u avgustu 2006.godine, fokusirana je na ključne poluge investicione politike, targetiranje stranih investitora kroz implementaciju fiskalnih, finansijskih i institucionalnih podsticajnih mjera, kao i definisanje ključnih promotivnih aktivnosti.

Strategijom za podsticanje stranih direktnih investicija i liberalizacijom zakonske infrastrukture stvoren je podsticajan ambijent za ulaganje ino kapitala, što čini Crnu Goru izuzetno atraktivnim investicionim područjem u odnosu na region. Evidentan je značaj priliva stranih direktnih investicija, a naročito na polju green–field investicija.

Uz aktivno učešće i partnerstvo sa izvoznicima i predstavnicima međunarodnih razvojnih organizacija Vlada RCG je u decembru 2005.god. usvojila Strategiju za podsticanje izvoza, koja je osnova za vođenje politike u oblasti ekonomskih odnosa sa inostranstvom. Na osnovu Strategije i u cilju njene pune implementacije napravljen je Program podsticanja konkurentnosti i izvoza crnogorske privrede koji na osnovu Akcionog plana implementira Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća. Fokusirani dio Strategije, tj.direktna podrška izvoznim preduzećima realizuje se u skladu sa planom. Vlada RCG je krajem septembra 2006. god., usvojila "Strateški i operativni plan-podsticanje konkurentnosti i izvoza" kojim su predložene mjere i aktivnosti u cilju promocije i podsticanja izvoza crnogorskih preduzeća, kao i detaljan operativan plan radnih zadataka i rokova za njihovo ostvarenje.

Institucionalni okvir

Ministarstvo za ekonomski razvoj, Sektor za ekonomske odnose sa inostranstvom - Odsjek za strana ulaganja, nadležno je za predlaganje i kordinaciju mjera ekonomske politike koje imaju za cilj porast priliva stranih ulaganja. Ministarstvo prati realizaciju, kordinira aktivnosti i mjere koje su predviđene Strategijom promocije stranih investicija, godišnje informiše Vladu o statusu realizacije pojedinih mjera i predlaže nove.

Krajem 2004. godine, Vlada je donijela Odluku o osnivanju Agencije za promociju investicija-MIPA (Sl. list br. 33/04), koja je otpočela s radom 2005. godine. Djelatnosti Agencije se prevashodno odnose na implementaciju Strategije za podsticanje direktnih stranih investicija Crne Gore (evidencija i promocija), a takođe i na razradi posebnih strategija, odnosno programa za pojedine sektore i zemlje (izvore priliva investicija). Takođe, Agencija radi i na sprovođenju aktivnosti u cilju poboljšanja imidža Crne Gore kao lokacije pogodne za investicije, uspostavljanje kontakata i profesionalnom pružanju

usluga stranim investitorima, predstavljanje karakterističnih sektorskih i konkretnih prednosti koje Crna Gora nudi investitorima. Agencija ima direktora i Upravni odbor, a članovi su predstavnici javnog i privatnog sektora, stranih investitora i lokalne zajednice.

U februaru 2007. godine formiran je Savjet stranih investitora, čiji je zadatak aktivna uloga u kreiranju investicione politike, prije svega davanjem prijedloga i sugestija za unapređenje poslovnog ambijenta, uklanjanje barijera, i kvalitetniju i efikasniju implementaciju mjera definisanih Strategijom podsticanja stranih investicija. Predviđena je institucionalizacija Savjeta stranih investitora po opšte prihvaćenom modelu od strane drugih zemalja u kojima funkcionišu ovakvi savjeti.

3.20.3.2. Kratkoročni prioriteti

U budućem periodu intenziviraće se aktivnosti u cilju privlačenja investicija u nove razvojne projekte i to prije svega "greenfield“ investicije. Aktivnosti se odnose na pripremu potrebne dokumentacije (tenderske) i stvaranje ostalih potrebnih preduslova za nove razvojne projekte i baziraće se na usvojenim strateškim dokumentima (Prostorni plan, Strategija energetike i Strategija razvoja turizma).

Imajući u vidu dosadašnju strukturu i porijeklo stranih investicija, u narednom periodu promotivne aktivnosti inteziviraće se prema zemljama koje se smatraju prioritetnim sa aspekta podsticanja trgovinske-investicione saradnje.

Zakonodavstvo

Do kraja 2009. godine donijeće se novi Zakon o stranim ulaganjima jer je osnovni zakon donešen još 2002. godine i iako je zadnjim izmjenama iz 2007. godine usklađen sa pravilima STO, ocijenjeno je da treba donijeti novi, moderni zakon koji bi bio u potpunosti usklađen sa izmjenama pravne regulative koje su u međuvremenu usvojene.

Institucije

Institucionalni okvir za strana ulaganja je zaokružen. U narednom periodu radiće se na jačanju administrativnih i stručnih kapaciteta resornog ministarstva i Agencije za promociju investicija-MIPA, u kontinuitetu.

3.20.3.3. Srednjoročni prioriteti

Privlačenje stranih investicija, osim promjena koje idu u pravcu liberalizacije režima priliva SDI (zaštita vlasničkih prava, poreske olakšice, radno zakonodavstvo...), zahtijeva uporedo i promociju učinjenih pozitivnih promjena. Zato je neophodno da se Crna Gora i dalje fokusira na definisanje ključnih poluga investicione politike, targetiranje stranih investitora kroz stalno unapređenje fiskalnog, finansijskog i institucionalnog ambijenta. Od izuzetne važnosti je kvalitet i efikasnost promotivnih aktivnosti, što je osnovni zadatak MIPA-e.

U narednom periodu, fokus će biti na stalnom unapređivanju poslovnog ambijenta, čime će Crna Gora podizati svoju konkurentnost, i to kroz:

- Posvećenost programu održivog ekonomskog razvoja, odgovorne fiskalne politike i stvaranja povoljnog ambijenta za poslovanje stranih investitora;
- Dalji razvoj finansijskih tržišta;
- Dalje jačanje bankarskog sektora i finansijskih intermedijara;
- Dalji razvoj i snaženje institucija, i posebno snaženje MIPA-e;
- Dalje reforme u oblasti pravosuđa;
- Realizacija Prostornog plana i podsticanje i podrška lokalnim samoupravama u cilju kompletiranja planske dokumentacije;
- Implementacija Strategije razvoja energetike;
- Usaglašavanje zakonskih propisa iz oblasti radnih odnosa sa EU standardima;
- Usvajanje i implementacija Strategije saobraćaja - unaprijeđenje infrastrukture i realizacija kapitalnih infrastrukturnih projekata;
- Dalje unapređenje i liberalizovanje fiskalnog sistema; postepeno obaranje stope doprinosa za zdravstveno i penzijsko osiguranje, postepeno smanjenje poreza na dohodak;
- Razvoj ljudskih resursa u skladu sa potrebama privrede, stalno usklađivanje reforme obrazovanja u skladu sa zahtjevima i potrebama prakse;

Porast ulaganja u istraživanja i razvoj, informacione i komunikacione tehnologije i nove tehnologije;
Implementacija Strategije razvoja MSP i Strategije podsticanja izvoza, implementacija Programa eliminisanja barijera;
Imajući u vidu značaj rizika korupcije koji strani investitori navode kao razlog neinvestiranja u region tranzicionih zemalja, s posebnom pažnjom će se i dalje tretirati ovaj problem, a sve u pravcu kreiranja imidža Crne Gore, kao malog i u procedurama efikasnog sistema

Zakonodavstvo

Kao što je već navedeno, srednjoročni prioriteti koji se odnose na zakonsku regulativu širokog su spektra i odnose se na unapređenje sveukupnog poslovnog ambijenta u CG.

Institucije

Institucionalni okvir za strana ulaganja je zaokružen. U narednom periodu radiće se na jačanju administrativnih i stručnih kapaciteta resornog ministarstva i Agencije za promociju investicija-MIPA, u kontinuitetu.

3.20.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER - Sektor za ek. odnose sa inostranstvom, Odsjek za strana ulaganja	Postojeća	2	4	4	4	5	5
MIPA - Agencija za promociju investicija	Postojeća	5	6	8	8	10	10

3.20.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	200.000,00	200.000,00	220.000,00	250.000,00	300.000,00
MIPA	220.000,00	250.000,00	250.000,00	250.000,00	250.000,00
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.20.4. POLITIKA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA

3.20.4.1. Status

Zakonodavni okvir

Vlada Crne Gore je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 54/04) utvrdila osnovne aspekte podrške razvoju preduzetništva i MSP, koji obuhvataju definisanje strategije razvoja malih i srednjih preduzeća; pripremanje i realizacija programa i projekata za razvoj malih i srednjih preduzeća; praćenje realizacije programa finansijske podrške za razvoj malih i srednjih preduzeća, uključujući inostranu finansijsku podršku, koja je opredijeljena za razvoj malih i srednjih preduzeća;pripremanje i realizacija programa i projekata za podsticanje konkurentnosti i izvoza malih i srednjih preduzeća;pripremanje programa za edukaciju preduzetnika; izrada projekta i staranje o organizovanju regionalnih i lokalnih centara za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća; predlaganje i obezbedjenje realizacije specijalnih programa za podsticaj razvoja malih i srednjih preduzeća (podsticaj razvoja poslovnih anđela, venčer kapitala, tehno-ekonomskih parkova, inkubatora, itd.).

Osnovni dokumenti koji se odnose na prioritete razvoja MSP sektora u Crnoj Gori su Evropska povelja za mala preduzeća, nacionalna Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća 2007-2010, usvojena 11.10.2007. godine, kao i Program eliminisanja barijera za razvoj preduzetništva u Crnoj Gori, usvojen 11.10.2007. godine. Na bazi ovih dokumenata koji daju osnovne smjernice razvoja sektora, izradjuju se godišnji akcioni planovi koji dalje razrađuju mjere i aktivnosti podrške preduzetništvu.

U sklopu aktivnosti EU za podršku biznisu i inovacijama, Crna Gora će u toku 2008.godine potpisati Memorandum o razumijevanju, kao preduslov za učešće u Programu preduzetništva i inovacija (EIP) okvirnog Programa konkurentnosti i inovacija (CIP)2007-2013.

Kao što je predviđeno SSP, u Glavi VIII (politike saradnje), članom 95, ciljevi saradnje između ugovornih strana će biti razvoj i jačanje malih i srednjih preduzeća u privatnom sektoru, osnivanje novih preduzeća u oblastima koje posjeduju potencijal za razvoj i saradnju između malih i srednjih

preduzeća u Zajednici i Crnoj Gori. Saradnjom će se obuhvatiti prioritetne oblasti koje su povezane s *acquis*-em Zajednice u oblasti malih i srednjih preduzeća, kao i sa deset smjernica sadržanih u Evropskoj povelji o malim preduzećima.

Obzirom da se Acquis koji je trenutno na snazi u ovoj oblasti, uglavnom sastoji od odluka, preporuka i upućujućih procedura i programa Zajednice, to isti ne zahtijeva transponovanje u nacionalnu legislativu zemalja kandidata.

Institucionalni okvir

Ministarstvo nadležno za MSP je Ministarstvo za ekonomski razvoj, sektor za industriju i preduzetništvo, kojim rukovodi pomoćnik ministra. U okviru sektora formiran je odsjek za razvoj malih i srednjih preduzeća i preduzetništvo (dva zaposlena službenika). Obuke/edukacije zaposlenih nije bilo.

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća je organ državne uprave, formiran Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br.54/04) i zapošljava 20 službenika.

Pored Direkcije, institucionalnu infrastrukturu u ovom sektoru čine:

Regionalni /lokalni biznis centri - Formirano je 9 regionalnih-lokalnih biznis centara (Podgorica, Bijelo Polje, Bar, Cetinje, Nikšić, Pljevlja, Rožaje, Berane i Žabljak u otvaranju Herceg-Novi i Plav).

Euro info korespondentni centar (EICC) je osnovan u okviru projekta kojeg je finansirala i kojim je upravljala Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR). Organizacija domaćin EICC Crne Gore je Direkcija za razvoj MSP. EICC Crne Gore je član mreže od preko 300 Euro Info centara u 42 zemlje i u toku je njegova transformacija.

Fond za razvoj – nadležan je za podsticanju privrednog razvoja Crne Gore kroz: razvoj privatnog biznisa i podsticanje preduzetništva; svojinsko-upravljačko prestrukturiranje preduzeća i nacionalne ekonomije u cjelini; razvoj tržišta kapitala i kulture korporativnog upravljanja.

Privredna Komora Crne Gore- samostalna, poslovna, stručna i interesna organizacija preduzeća, banaka i drugih finansijskih organizacija, organizacija za osiguranje lica i imovine i preduzetnika koji obavljaju djelatnost na teritoriji Crne Gore. Privredna Komora Crne Gore je članica u ABC (Asocijacija balkanskih komora) i Asocijaciji privrednih komora Jadransko- jonske regije. U okviru Privredne komore postoje 11 udruženja medju kojima je i Udruženje malih preduzeća i preduzetnika.

Zavod za zapošljavanje- vrši javnu službu u cilju zadovoljavanja potreba u oblasti zapošljavanja na teritoriji RCG.

3.20.4.2. Kratkoročni prioriteti

U skladu sa Evropskom poveljom za mala i srednja preduzeća i Akcionim planom za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva, do kraja 2009. godine, podrška sektoru MSP obuhvatiće sljedeće aktivnosti**:**

Formiranje biznis inkubatora – formiranje, tj. operacionalizacija 3 biznis inkubatora (Bar, Podgorica, Bijelo Polje) kao institucije koja obezbjeđuje/iznajmljuje kancelarijski prostor (opremljen telefonskim linijama, faksovima i kompjuterima) i administrativne, tehničke i pravne usluge novim preduzećima.

Izrada Strategije za preduzetničko učenje- Strategija treba da pokrije sve obrazovne nivoe – osnovnu školu, srednju školu, obrazovanje odraslih i univerzitetsko obrazovanje. Svrha izrade strategije je profilisanje preduzetništva kao jednog od osnovnih ciljeva obrazovanja na svim nivoima. Strategija treba da sadrži način realizacije aktivnosti iz oblasti preduzetničkog obrazovanja, oblike saradnje sa lokalnom zajednicom, kompetencije nastavnika, položaj škole i oblike finansiranja aktivnosti iz oblasti preduzetničkog obrazovanja; Ova strategija bi trebalo da razvije i mjere prilagođavanja procesa reforme obrazovanja. Strategijski prioriteti su :

Promocija preduzetničkog duha, vrijednosti, samozapošljavanja;

Povećanje konkurentnosti kroz strateško pozicioniranje i promociju preduzetničkog učenja i samozapošljavanja;

Uvođenje preduzetničkog obrazovanja koje će obezbijediti kontinuitet izučavanja ovog predmeta ili uvođenja preduzetništva kao principa u sveobuhvatan sistem obrazovanja;

Razvoj institucionalne infrastrukture na republičkom, regionalnom i lokalnom nivou za podršku i implementaciju politike preduzetničkog učenja i samozapošljavanja.

Planirane aktivnosti takođe obuhvataju:

Uspostavljanje klastera - Podsticanje povezivanja preduzeća u klastere je efikasan instrument za jačanje konkurentnosti preduzeća i njihovo osposobljavanje da proizvode robe i usluge koji će biti konkurenti kako na domaćem tako i na ino-tržištu. Formiraće se 2 klastera u sektorima koji predstavljaju konkurentsku prednost Crne Gore.

Poboljšanje dostupnosti finansijskim sredstvima – realizacija kreditnih linija pod povoljnim uslovima za razvoj preduzetništva i MSP kroz saradnju Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća sa komercijalnim bankama. Saradnja sa bankama će imati depozitarni karakter, s tim što će u plasmanu kreditnih sredstava oba partnera učestvovati sa podjednakim iznosom (50%:50%).

Edukacija u preduzetništvu- pružanje osnovnog poslovnog obrazovanja, kao i razvoj i primjenu savremenih poslovnih vještina u oblastima kao što su menadžment, finansije i računovodstvo, marketing i razvoj kadrova kroz organizovanje seminara, okruglih stolova, radionica, kako za preduzetnike, tako i za službenike zaposlene u državnim organima. U realizaciji ovih formi edukacije koristi se međunarodno iskustvo u kreiranju i sprovođenju preduzetničkih programa, gdje je god to moguće.

Novi programi obuke će se raditi, u skladu sa razvojnom orijentacijom Crne Gore, u oblastima koje predstavljaju komparativne prednosti (turizam, drvoprerada, poljoprivreda), tako da će najprije u ove programe biti uključeni preduzetnički sadržaji.

Izrada i usvajanje Zakona o zanatstvu- Imajući u vidu da je zanatstvo veoma važna oblast, koja u okviru postojećeg zakonodavstva nije normativno regulisana, pristupiće se izradi i donošenju Zakona o zanatstvu. Cilj ovog Zakona je stvaranje uslova za širenje preduzetničkog duha, zaštitu interesa zanatlija i zaštitu korisnika zanatskih usluga.

Akcionim planom za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva predviđeno je usvajanje Zakona o izdavanju odobrenja i i saglasnosti za vršenje djelatnosti, u cilju pojednostavljenja procedura za dobijanje operativnih dozvola za rad. Naknadnom analizom ove i drugih administrativnih procedura utvrđeno je da je potrebno sistemsko pojednostavljenje svih procedura po kojima postupaju organi javne uprave kada, u upravnim stvarima, rješavaju o pravima, obavezama ili pravnim interesima stranaka. Planom aktivnosti za 2008. godinu, koji je usvojen na prvoj sjednici Savjeta za eliminisanje biznis barijera 19.05.2008. godine, predvidjeno da se donese odluka o izboru modela za eliminisanje barijera u oblasti izdavanja odobrenja za obavljanje djelatnosti (donošenje novog zakona iz oblasti izdavanja odobrenja za obavljanje djelatnosti ili eliminisanjem barijera u okviru postojećih zakonskih rješenja, tj. Izmjenama i dopunama zakona o opštem upravnom postupku).

Prijedlog projekta “Evropski informativni i inovacioni centar Crna Gora“ je Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća kandidovala kod Evropske Komisije, t.j. Generalnog Direktorata za preduzeća i industriju, na drugi i poslednji poziv programa “Usluge podrške biznisu i inovacijama“, koji je objavljen u okviru Programa konkurentnosti i inovacija (CIP). Projekat bi sprovodio konzorcijum od 4 partnera: Direkcija, Privredna Komora, Mašinski fakultet i Business Start-up centar iz Bara.

Zakonodavstvo

Nacionalna Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća 2007-2010, usvojena je 11.10.2007. godine. Cilj ovog dokumenta je da ukaže na prioritete i aktivnosti koje je neophodno preduzeti u narednom periodu na planu razvoja malih i srednjih preduzeća. Neophodan korak u definisanju budućih strateških pravaca i mjera predstavlja analiza stanja MSP prije svega sa aspekta broja preduzeća i broja zaposlenih, učešća u GDP-u, učešće MSP u izvozu.

Dokumentom je definisan srateški okvir mjera u cilju stvaranja stabilnog i stimulativnog ambijenta za intenziviranje preduzetništva i rasta i razvoja malih i srednjih preduzeća. Ciljevi i mjere se odnose na:

stvaranje stimulativnog ambijenta za razvoj MSP - eliminisanje biznis barijera, regulisanje sistema statističkog praćenja sektora MSP, jačanje institucionalne podrške razvoju MSP, jačanje finansijske podrške razvoju MSP, stimulisanje konkurentnosti i izvoza MSP – internacionalizacija, podršku MSP kroz stvaranje javno-privatnog partnerstva, jačanje edukacije i savjetodavnih usluga za MSP, stimulisanje inovacijske i tehnološke konkurentnosti (R&D projekti), stimulisanje razvoja i korišćenja infomaciono- komunikacionih tehnologija, promociju preduzetništva, unapređenje dijaloga sa privatnim sektorom

Na području zanatstva pristupiće se izradi i donošenju Zakona o zanatstvu do kraja 2008. godine.

Institucije

Institucije koje se bave podrškom malom i srednjem biznisu potrebno je dodatno kadrovski ojačati stručnjacima iz oblasti poznavanja mjera za prilagođavanje crnogorskih malih i srednjih preduzeća standardima EU, mjera povećanja konkurentnosti domaćih preduzeća i promociju izvoza, kao i usaglašavanja zakonodavstva, institucionalnih promjena i reforme politika koje su u skladu sa najboljom praksom EU, a saglasno obavezama i zahtjevima koji proističu iz procesa pridruživanja EU.

Pored toga, pripremljena je Studija izvodljivosti formiranja Kreditno-garantnog fonda kao samostalnog pravnog subjekta u čijem bi sastavu učestvovala Vlada, poslovne banke, Unija Poslodavaca CGi savez Samostalnih sindikata Crne Gore. Garantni fond bi predstavljao povoljnu varijantu finansiranja, i bio bi značajna olakšica u pogledu lakšeg pristupa kreditima, povoljnijih uslova kreditiranja, smanjenja rizika banaka za povraćaj sredstava, smanjenja zahtjeva po pitanju hipoteke a takođe i podrška prilikom finansiranja preduzetnika-početnika i preduzeća u start up fazi.

Dalji koraci zavisiće od rješenja novog Zakona i bankama i podzakonskih akata iz ove oblasti.

3.20.4.3. Srednjoročni prioriteti

Punu implementacija Evropske povelje za mala i srednja preduzeća, nacionalne strategije razvoja MSP i Programa eliminisanja barijera za razvoj preduzetništva u CG. U tom smislu, planirano je:

Kontinuirano eliminisanje biznis barijera – Usvajanje i puna implementacija Akcionog plana za eliminisanje barijera za razvoj MSP kojim će se definisati konkretne aktivnosti koje treba preduzeti u cilju smanjenja i uklanjanja biznis barijera, nosioci i rokovi za njihovo ukljanjanje.

Jačanje institucionalne podrške MSP- Pored pomenutih biznis inkubatora, u dijelu institucionalne podrške MSP, preduzeće se mjere na jačanju mreže regionalnih i lokalnih biznis centara, i to:

- Poboljšati postojeću i proširiti mrežu regionalnih i lokalnih biznis centara u Crnoj Gori. Potrebno je ispitati mogućnosti reorganizacije centara na principu samoodrživosti odnosno samofinansiranja
- Jačati sposobnosti službenika regionalnih i lokalnih biznis centara (trening, edukacija, razmjena iskustava)
- Poboljšati saradnju između samih centara, kao i sa ostalim institucijama na lokalnom i nacionalnom nivou
- Pojačati promociju biznis centara, pripremiti i štampati promotivne materijale (brošure, priručnike, plakate).

Jačanje finansijske podrške razvoju MSP-Finansijska podrška u budućem periodu mora biti koncipirana tako da poboljša ekonomsku poziciju malih i srednjih preduzeća da doprinese bržem i ravnomjernijem razvoju MSP (na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou), unaprijedi konkurentnosti i inovatinosti MSP i doprinese kontinuiranom inoviranju znanja i vještina. Aktivnosti koje treba preduzeti su:

- Poboljšati veze sa predpristupnim fondovima prije svega sa IPA (Instrument predpristupne pomoći) kroz razvoj domaćih kapaciteta za upravljanje sredstvima EU.
- Sarađivati s inostranim partnerima i međunarodnim kreditnim institucijama koje izražavaju volju da otvore nove kreditne linije u Crnoj Gori.

Stimulisanje konkurentnosti i izvoza MSP – internacionalizacija- podrazumijeva kontinuirane akcije koje obuhvataju:

- Informisanje izvoznika –akcije će se usmjeriti na pružanje tehničke pomoći izvoznicima kroz obezbjeđivanje informacija o procesu dobijanja standarda, sertifikata i sistema kvaliteta, kao i na organizovanje radionica/seminara na temu standarda/sertifikacije
- Finansijska podrška kroz grant šeme za podjelu troškova i osiguranje izvoznih kredita.
- Savjetodavne usluge, istraživanje i pomoć -podrazumjeva usluge koje će se pružati u kontinuitetu: pomoć preduzećima pri izradi i implementaciji Izvoznog razvojnog programa, brendiranje proizvoda/prepoznatljivost zemlje, usluge dizajna proizvoda, istraživanje tržišta, sektora, proizvoda, posebna istraživanja unutar preduzeća, pružanje informacija o izvozu, organizacija učešća na medjunarodnim sajmovima, spoljnotrgovinske misije.

Edukacija izvoznika - podrazumjeva izradu različitih programa edukacije čiji će cilj biti poboljšanje razumjevanja izvoznih procedura i prakse, obuka izvoznika/podizanje znanja o izvozu, animiranje izvoznika na učenje stranih jezika, praktična obuka.

Promotivne aktivnosti - Ova mjera podrazumjevaće sljedeće programe aktivnosti: štampanje publikacije "Vodič za izvoznike", izbor "Najboljeg izvoznika godine", Dizajniranje Web sajta i ostale standardne promotivne aktivnosti.

Ispitivanje šansi/mogućnosti na regionalnom tržištu.

Stimulisanje inovacijske i tehnološke konkurentnosti (R&D projekti) - jačati aktivnosti na istraživanju i razvoju i inovacijama. Razvoj i jačanje podsticajnih mjera kroz: podršku istraživačko razvojnim aktivnostima sa informacijama o tržištima i tehnologijama; izradu strateškog dokumenta (sporazuma), koordinacija politike i uključivanje EU po pitanju upravljanja inovacijama i uključivanje Crne Gore u evropske inovacione mreže.

Promocija preduzetništva kroz:

Unaprjeđenje marketinških aktivnosti - organizovanje treninga u cilju jačanja marketing vještina.

Unaprjeđenje odnosa sa javnošću - aktivnosti putem kojih će firme predstavljati sebe i svoj biznis široj javnosti sa ciljem da probude njihovo interesovanje, povjerenje i poštovanje prema kompaniji, proizvodima ili zaposlenima

Promocija osnivanja novih preduzeća (start up) sa grupom instrumenata koju čine realizovanje programa obuke; uvođenje garantnog fonda i kreditne linije; smanjivanje biznis barijere i birokratije; obezbjeđivanje ažurnih, pouzdanih statističkih podataka; nova institucionalna podrška, kao što su one-stop-shops i biznis inkubatori; i olakšice za inovativna preduzeća.

Promocija žene u biznisu- Ekonomska promocija koja uzima u obzir rodnu ravnopravnost je potrebna da bi se povećao broj žena u biznisu. Da bi se ovo postiglo predlažu se sljedeće aktivnosti: javna kampanja kojom bi se ohrabrile žene da razviju sopstvene biznis aktivnosti i uvid u postojeću zakonsku regulativu da bi se identifikovale barijere za jače učešće žena u preduzetništvu. Ovo treba uraditi na taj način što će se koristiti praksa međunarodnih organizacija rada.

Promocija umrežavanja organizacija žena u preduzetništvu sa sličnim organizacijama u inostranstvu, u cilju implementacije svih modernih oruđa za rodnu ravnopravnost, u saradnji sa .javnim organizacijama koje tretiraju pitanje jednakosti polova kao što su Vladina kancelarija za rodnu ravnopravnost i NVO sektor koji se bavi ovim pitanjima.

Zakonodavstvo

Implementacija Zakona o zanatstvu i finalizacija planiranih aktivnosti iz Strategije razvoja malih i srednjih preduzeća 2007-2010 i razmatranje daljih aktivnosti u pravcu stvaranja dokumenta koji će u budućem periodu definisati mjere i aktivnosti za razvoj malih i srednjih preduzeća.

Institucije

Jedan od ciljeva aktivnosti Direkcije biće i ukazivanje na neophodnost razvoja i jačanja institucija u različitim oblastima koje će se baviti istraživanjem i razvojem, inovacijama, transferom tehnologije. Ovo, prvenstveno, podrazumijeva:

Formiranje Centra za istraživanje i razvoj (ili obezbjeđivanje njegovog rada u okviru postojećih institucija),

Formiranje Centra za transfer tehnologije i

Uspostavljanje Fonda za podršku inovacijama i razvoju tehnologije koji bi omogućio razvoj istraživačkog i inovativnog okruženja, podršku u razvoju odgovarajuće infrastrukture.

3.20.4.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER – Sektor za industriju i preduzetništvo, Odsjek za raz.MSP	Postojeća	2	3	3	4	4	4
Direkcija za razvoj MSP	Postojeća	23	23	25	26	26	27

3.20.4.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž. Sred.ukupno	1.500.000	1.600.000	1.800.000	2.000.000	2.200.000
Strana podrška	800.000	750.000	800.000	900.000	900.000

3.21. TRANSEVROPSKE MREŽE

3.21.1. TRANSEVROPSKE TRANSPORTNE MREŽE

3.21.1.1. Status

Strategija razvoja saobraćaja zasnovana je na realnoj slici postojećeg stanja, identifikovanim problemima, analizi rješenja i definisanim aktivnostima koje će dovesti do rješenja. U okviru Nacrta strategije razvoja saobraćaja Crne Gore bliže su definisani razvojni ciljevi, kao i interni i eksterni faktori koji determinišu dalji razvoj. Jedan od ciljeva je kvalitetna integracija u regionalnu i šire u evropsku transportnu mrežu, gdje Trans–evropska transportna mreža sa svojim koridorima i granama, predstavlja osnov planiranja i dizajniranja saobraćajne infrastrukture u Evropi i njoj susjednim zemljama.

Nakon prijema 10 novih zemalja u EU, Evropska komisija je u septembru 2004. godine odlučila da formira Grupu na visokom nivou koja bi preispitala dizajn TEN-T i prilagodila je novim granicama EU i potrebama novih članica. U radu grupe učestvovalo je pored zemalja EU i 26 susjednih zemalja, među kojima i Crna Gora. Rad Grupe na visokom nivou je bila šansa da se artikulišu interesi Jugoistočne Evrope i posebno Crne Gore. Glavni napori predstavnika Crne Gore bili su usmjereni na uvrštavanje Jadransko-Jonskog autoputa u TEN-T i uvrštavanje pravca Bar-Beograd u TEN-T kao posebne grane Koridora X. Iako Grupa na visokom nivou još formalno nije završila svoj rad, skoro je izvjesno da se Trans–evropski transportni koridori više neće mijenjati. U okviru tog izvještaja povezivanje Crne Gore na Trans–evropsku transportnu mrežu će se ostvarivati preko Osnovne transportne mreže Jugoistočne Evrope i razvojem jedanaestog Koridora tzv. Plavih autoputeva u kojem je Luka Bar uvrštena u listu luka od regionalnog značaja sa potencijalom za razvoj intermodalnog i kombinovanog saobraćaja.

Zakonodavni okvir

Za dalji organizacioni održivi razvoj važan preduslov je donošenje prostorno planske dokumentacije. Skupština Crne Gore je usvojila Prostorni plan do 2020. godine (Odluka Skupštine CG o prostornom planu, „Sl.list CG“ br. 24/08), kao i Prostorni plan posebne namjene zone morskog dobra (maj 2007). U narednom periodu neophodno je dalje razraditi novu crnogorsku prostorno plansku dokumentaciju u skladu sa zakonom i ojačati kadrovske resurse na svim nivoima za sprovodjenje ove politike.

Prostorni plan takođe definiše prostorni koncept razvoja saobraćajne infrastrukture.Planirani sistem saobraćaja ima za cilj da doprinese realizaciji ciljeva prostornog razvoja, posebno onih u dijelu postizanja regionalnog razvoja, unutrašnje integracije i integracije u međunarodnu saobraćajnu mrežu. Uzimajući u obzir pokazatelje i ciljeve postojećeg razvoja Crne Gore, kao i uloge koju ima putna mreža u ostvarenju istih, a s obzirom na postojeće stanje putne mreže i očekivane saobraćajne tokove do 2020. godine, kao i definisanog koncepta prostornog razvoja, definisan je koncept putne mreže Crne Gore.

Potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju osnovne regionale transportne mreže u Jugoistočnoj Evropi stvorena je platforma za poboljšanje i modernizaciju osnovne transportne mreže (Core network) u cilju društvenog i ekonomskog razvoja, kao i promovisanja interesa zemalja potpisnica.

Memorandum o razumijevanju osnovne regionale transportne mreže u jugoistočnoj Evropi predstavlja krovni dokument obuhvaćen Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, inkorporiran u dijelu protokola IV o kopnenom saobraćaju predmetnog Sporazuma.

Osnovna regionalna saobraćajna mreža je multimodalnog karaktera i obuhvata glavne putne i željezničke pravce, unutrašnje plovne vode, riječne luke, luke, aerodrome i ostale logističke sisteme.

Dva najznačajnija strateška pravca kojima je Crna Gora trebalo da bude vezana sa okruženjem nijesu uvrštena u TEN-T, i to:

- Pravac Bar – Beograd koji je u svim studijama i planovima regije do 90-tih figurirao kao jedan od najznačajnijih pravaca za povezivanje Jadrana sa centralnom Evropom (Bari – Bar – Beograd – Budimpešta) nije uzet u obzir. Štaviše, umjesto ovog pravca pojavio se kao Trans-Evropski Koridor Vc, do tada manje spominjani pravac Ploče – Sarajevo – Budimpešta, kao i do tada bez većeg značaja pravac Drač – Tirana – Skoplje koji je dobio status Trans-Evropskog Transportnog Koridora VIII.

Jadransko-Jonski autoput nije prihvaćen. Ovaj pravac koji povezuje sedam zemalja (Italija, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Albanija i Grčka) u stručnim krugovima već je duži period imao favorizovan status potkrijepljen snažnom ekonomskom argumentacijom, što samo po sebi nije bilo dovoljno za uvrštavanje u TEN-T. Snažno zalaganje nije bilo dovoljno da ovaj pravac bude ozbiljnije razmatran, naročito imajući u vidu činjenicu da su ostale zemlje iz regiona imale značajnijih prioriteta od ovog pravca.

Koordinacijom infrastrukturne Grupe Pakta za stabilnost i finansijskih institucija urađena je detaljna studija (Regionalna Studija Infrastrukture za Balkan – REBIS) koja je obuhvatala usklađivanje potreba i mogućnosti regionalnog razvoja za Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Crnu Goru, Kosovo, odnosno UMNIK, Albaniju i Makedoniju, na osnovu čega je nastala takozvana Osnovna Mreža (Core Network), u okviru koje je saobraćajna mreža Crne Gore definisana kroz 4 rute, i to :

Ruta 1: Bosiljevo (Hrvatska) – Split (Hrvatska) – Ploče (Hrvatska) – Neum (Bosna i Hercegovina – Dubrovnik (Hrvatska) – Bar (Crna Gora),

Ruta2.: Sarajevo (Bosna i Hercegovina) – Podgorica (Crna Gora) – Vore (Albanija),

Ruta 4: Vatin (Granica sa Rumunijom) - Beograd (Srbija) – Bar (Crna Gora) i

Ruta 6: Ribarevina (Crna Gora) – Ribarići (Srbija) – Priština (UMNIK/Kosovo) – Skoplje (Makedonija).

Grupa Visokog nivoa za transport je, kada je u pitanju Jugoistočna Evropa, u svom finalnom izvještaju dala preporuke, koje se uglavnom odnose na neophodnost fokusiranja na već postojeći memorandum o razumijevanju, te obezbjeđivanje veće efektivnosti u okviru memoranduma. Isto tako, Luka Bar je uvrštena u osu Plavih autoputeva *(Motorways of the sea),* gdje Crna Gora dobija podršku i snažan interes za njen dalji razvoj u okviru Trans-Evropske transportne mreže, i kao takva ima regionalni značaj i kapacitet za razvoj intermodalnog saobraćaja.

Aktivno učešće Crne Gore u okviru Memoranduma *o* razumijevanju za razvoj osnovne regionalne transportne mreže u Jugoistočnoj Evropi (MoU), koji je potpisan u Luksemburgu 11. juna 2004. godine, i njegovo dalje pozicioniranje kroz primjenu Protokola IV o kopnenom saobraćaju u okviru Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, omogućuje promociju regionalne saradnje na polju transporta, jačanje kapaciteta regionalnog planiranja, kao i obezbjeđivanje platforme za efikasnu upotrebu fondova međunarodnih finansijskih institucija i privatnih izvora.

Imajući u vidu da Strategija razvoja saobraćaja u Crnoj Gori predstavlja desetogodišnji plan razvoja, kao takva predstavlja osnov za dalja planiranja i razradu kratkoročnih i srednjoročnih Akcionih planova. U okviru Memoranduma o razumijevanju izrađuju se petogodišnji akcioni planovi (koji se ažuriraju na godišnjoj osnovi), u kojima je formirana prioritetna lista projekat, koji pored nacionalnog imaju i regionalni značaj. Pored toga Multi Annual Plan (MAP) predstavlja regionalnu strategiju i indetifikuje značajan broj regionalno važnih reformi i mjera upravljanja u sektoru transporta, a značajan je i sa aspekta finansijske održivosti i ekonomske stabilnosti regiona.

Pored ciljeva definisanih Memorandumom o razumijevanju ostavljen je prostor i za razvoj novih razvojnih projekata u saobraćaju.

3.21.1.2. Kratkoročni prioriteti

Strategijom razvoja saobraćaja u Crnoj Gori definisani su kriterijumi za izbor prioriteta u razvoju, a kada je upitanju Osnovna saobraćajna mreža Core Network razrađeni kroz MAP. Kao proizvod dalje realizacije ovakvih planova i prioriteta proistekao je kratkoročni Program eliminisanja uskih grla na saobraćajnoj mreži u Crnoj Gori (2007 – 2009. godine). Bitno je istaći da realizacija programa eliminisanja uskih grla na saobraćajnoj mreži u Crnoj Gori predstavlja dalju razradu MAP-a, jer obuhvata eliminaciju 16 uskih grla na Core Network. Pored učešća Vlade u otplati izvođačkog kredita za radove koji su predviđeni Programom i opštine su spremne da daju određeno učešće, jer se rješavaju pitanja uskih grla vezana za ulaske u gradove, proširenje kapaciteta pojedinih dionica izgradnjom dodatnih traka, kao i rekonstrukcija pojedinih dijelova.

Dalja razrada MAP-a kada je u pitanju Projekat izgradnje minizaobilaznice oko Podgorice, takođe je uvrštena u kratkoročne prioritete kroz aplikaciju u okviru IPA programa za pretpristupnu pomoć za 2007. godinu*,* za dionicu minizaobilaznice oko Podgorice u iznosu od 4 miliona eura, a u toku je

procedura odobravanja ovih sredstava od strane Evropske komisije, koja će biti dostupna 2008. godini, za kada je planiran početak realizacije predmetne dionice.

Za jedan od dva Projekta sa prioritetene liste (MAP) u okviru željezničkog sektora, planira se kratkoročna realizacija iz sredstava EBRD. Projekat pod nazivom "Hitna rehabilitacija infrastrukture željeznice Crne Gore“ je finalno odobren od strane menadžmenta EBRD (jun 2007. godine), i za njega će se oprijedijeliti sredstva u iznosu od 15 miliona eura. Predviđeno je da njegova realizacija počne u 2007. godini, realizacijom prve tranše u iznosu od 6 miliona eura, dok je za 2008. godinu planirano povlačenje sredstava u iznosu od 5 miliona eura i za 2009. godinu u iznosu od 4 miliona eura. U toku su i pripremne aktivnosti na realizaciji kredita sa EIB u iznosu od 34 mil eura, za koji je planirana dinamika finansiranja, i to: povlačenje sredstava u iznosu od 9 mil Eura 2009. godini, 9 mil Eura 2010. godini, 8 mil Eura 2011. godini i 8 mil Eura 2012. godini.

Kao dodatna podrška razvoju srednjoročnih planova u okviru Memoranduma o razumijevanju potpisan je Annex (Aneks) za oblast željezničkog transporta u Jugoistočnoj Evropi, koji će poslužiti kao platforma za brže reforme u regionu Jugoistočne Evrope kada je u pitanju pravni okvir u željezničkom saobraćaju, restrukturiranje i liberalizacija tržišta, čime će se stvoriti uslovi za veće investicije i snažniju kreditnu podršku međunarodnih finansijskih institucija.

Na osnovu koncepta visokostandardne drumske povezanosti Crne Gore sa regionom i šire, odnosno realizacije projekta izgradnje autoputeva u Crnoj Gori, uz uključivanje privatnog kapitala u putnom sektoru, u kratkoročne aktivnosti spadaju:

Implamentacija Prve faze Projekta koja je otpočela potpisivanjem ugovora sa Louis Bergerom, avgusta 2007. godine za izradu Studije izvodljivosti za dva autoputa u crnoj Gori. Rok realizacije je april 2008. godine

Druga faza, odnosno izrada Studije o privatno javnom partnerstvu za autoputeve u Crnoj Gori, koju za potrebe Vlade Crne Gore finansira i sprovodi Svjetska banka, planira se da otpočne u januar2008. godine. Rok realizacije je 6 mjeseci, s tim što će rezultati za prioritetni autoputni pravac Bar – Boljare (granica sa Republikom Srbijom) biti dostupni takođe u april2008. godine.

Treća faza, raspisivanje tendera za izgradnju prioritetne dionice Podgorica-Mateševo, planira se za jun 2008. godine, a početak izgradnje za oktobar 2008. godine.

3.21.1.3. Srednjoročni prioriteti

Da bi se državama potpisnicama Memoranduma o razumijevanju omogućila njegova zajednička ili pojedinačna primjena predviđeno je i uspostavljanje Sekretarijata za posmatranje transporta u jogoistočnoj Evropi (SEETO). Posebni ciljevi SEETO odnose se na pripremu MAP-a, na pripremu i održavanje informacionog sistema (South East Europe Transport Information System), koji pruža uvid u Regionalni koncept transportne infrastrukture i razradu mjera koje se odnose na harmonizaciju i kompatibilnost tehničkih standarda, ublažavanje institucionalne slabosti, uključujući pitanja koja se tiču monitoringa, kapaciteta održavanja i budžeta.

Kada su u pitanju Trans–evropske transportne mreže i region Jugoistočne Evrope, za koji se planira da se kroz Core Network poveže sa njom, srednjoročni prioriteti, koji su se sprovođenjem multikriterijske analize našli na prioritetnoj listi MAP-a od strane Crne Gore su:

Ruta 1: Rekonstrukcija putnog pravca Debeli Brijeg – Bar, SEETO referentni broj projekta MONRD030,

Ruta 2b: Obilaznica Nikšić, SEETO referentni broj projekta MONDR028,

Ruta 2b: Rekonstrukcija putnog pravca Šćepan polje – Plužine, SEETO referentni broj Projekta MONDR038,

Ruta 4: Istočna miniobilaznica Podgorica, SEETO referentni broj projekta MONDR029

Ruta 4: rekonstrukcija željezničke linije Vrbnica – Podgorica – Bar, SEETO referentni broj projekta MONRW013,

Ruta 4: rekonstrukcija željezničke linije Vrbnica – Podgorica – Bar (dodatni radovi), SEETO referentni broj projekta MONRW013, i

Rekonstrukcija lučkog terminala Volujica – Luka Bar, SEETO referentni broj projekta MONSP011.

Za ovako definisane srednjoročne prioritetene projekte u okviru MAP -a, zavisno od njihovog statusa tražiće se podrška kako za izradu pratećih studija i projektne dokumentacije, tako i za njihovu implementaciju kroz IPA program i kreditne aranžmane kod međunarodnih finansijskih institucija.

Nastavak implementacije Memoraduma o razumijevanju za razvoj osnovne regionalne transportne mreže u jugoistočnoj Evropi, kao osnov za buduću integraciju u evropsku transportnu mrežu, pripremanje rasporeda aktivnosti, sa vremenskim odrednicama za sprovođenje ciljeva iz Annex-a (Aneksa) za oblast željezničkog transporta u Jugoistočnoj Evropi, što ima za cilj da osnaži investicije u ovom sektoru, kao i nastavljanje sa daljim aktivnostima na realizaciji projekta izgradnje autoputeva u Crnoj Gori, kao strateškim projektima koji će neposredno uticati na brži ekonomski i socijalni razvoj države, i umnogome povećanje njene konkurentske tranzitne pozicije u protoku roba i usluga.

3.21.2. TRANSEVROPSKE ENERGETSKE MREŽE

3.21.2.1. Status

Područje EU acquis-a koje tretira oblast transevropskih energetskih mreža jeste Odluka 1364/2006/EC o Smjernicama za transevropske energetske mreže.

Pravni okvir koji reguliše područje transevropskih energetskih mreža čini Sporazum između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice, koji je ratifikovan od strane Skupštine Republike Crne Gore u oktobru 2006. godine.

Crna Gora je dosada aktivno učestvovala u radu Energetske zajednice i implementaciji obaveza proisteklih iz navedenog Sporazuma.

3.21.2.2. Kratkoročni prioriteti

Ministarstvo za ekonomski razvoj će u ovom periodu nastaviti sa aktivnostima vezanim za Sporazum o energetskoj zajednici i preduzeti sve aktivnosti vezane za sprovođenje Odluke 1364/2006/EC i drugih proisteklih obaveza.

Srednjoročni prioriteti

U srednjoročnom periodu nastaviće se realizacija aktivnosti proisteklih iz Sporazuma o energetskoj zajednici kroz implementaciju odgovarajućih podzakonskih akata.

3.21.2.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER - Sektor za energetiku, rudarstvo i geologiju	Postojeća	13	17	20	24	27	30
Regulatorna agencija za energetiku	Postojeća	18	19	19	20	20	21
Agencija za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije*	Planirana	-	-	10	10	10	10

Napomena:
* Okvirno je procijenjen je broj zaposlenih u Agenciji. Nakon završetka Studije o potrebi osnivanja kao i usvajanja Zakona o energetskoj efikasnosti (2008) preciziraće se tačan broj zaposlenih.

3.21.2.4. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	MER - Sektor za energetiku, rudarstvo i geologiju	1.337.600	1.471.360	1.618.496	1.780.346	1.958.380
	Regulatorna agencija za energetiku*	-	-	-	-	-
	Agencija za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije**	-	-	200.000,00	250.000,00	250.000,00
Strana podrška (IPA)	1.500.000					

Napomena:
* Regulatorna agencija za energetiku je samostalna i funkcionalno nezavisna neprofitna organizacija i finansira se putem naknada energetskih subjekata koje se utvrđuju u skladu sa Zakonom o energetici i ostalim opštim aktima.

** Finansiranje Agencije za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije će se definisati u skladu sa Zakonom o energetskoj efikasnosti (2008. godina).

Podaci dati u gornjim tabelama odnose se i na Poglavlje 3.15. Energetika, i na ovo poglavlje (3.21.2)

3.22. REGIONALNA POLITIKA I KOORDINACIJA STRUKTURNIH INSTRUMENATA

3.22.1. Status

U dosadašnjem periodu, uspostavljeni su uslovi makroekonomske stabilnosti i ostvaren kontinuitet u oblikovanju opšteg privrednog ambijenta stimulativnog za razvoj preduzentištva i nove investicije. U okolnostima jačanja ekonomskih sloboda, otvorenosti sistema i tržišnih kriterija formiran je trend dinamiziranja privrednog rasta.

I u takvim uslovima, izražen je problem neuravnoteženog reginalnog razvoja, uz nedovoljno iskorišćene prirodne, privredne i druge potencijale nerazvijenog regiona. Otuda je jedan od osnovnih razvojnih prioriteta Crne Gore podsticanje održivog ekonomskog razvoja, kroz rastuće ekonomske slobode i jačanje uloge privatnog sektora, posebno u sjevernim područjima. Takođe je potrebno usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima EU koji uređuju korišćenje strukturnih fondova, uz pripremu za akreditaciju struktura za sprovođenje pretpristupnog instrumenta IPA i uspostavljanje metodologije za praćenje i ocjenu programa.

Zbog složenosti problema neuravnoteženog regionalnog razvoja i mogućnosti sve većeg upliva istog na opšte performanse razvoja sa mnogostrukim implikacijama, Vlada Crne Gore ovaj problem tretira sa posebnom pažnjom, u okviru objektivno raspoloživih mogućnosti i instrumenata ekonomske politike.

Crna Gora, kao država sa statusom potencijalnog kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, može koristiti prve dvije komponente IPA-e: Podrška tranziciji i jačanju institucija i Regionalna i prekogranična saradnja. Ostale tri komponente IPA-e su namjenjene isključivo državama koje imaju status kandidata (Komponenta III–Regionalni razvoj – ima za cilj pripremu za fondove Evropske unije tj. Evropski fond za regionalni razvoj; Komponenta IV–Razvoj ljudskih resursa – priprema za učešće u Evropskom socijalnom fondu; Komponenta V– Ruralni i poljoprivredni razvoj – priprema za implementaciju Zajedničke poljoprivredne politike Evropske unije).

Zakonodavni okvir

U martu 2005. godine donesena je Strategija regionalnog razvoja Crne Gore, koja predstavlja okvir za vođenje regionalne politike u Crnoj Gori. Postojeći pravni okvir čini i niz zakona u kojima su, na direktan ili indirektan način, definisana pojedina pitanja vezano za regionalni razvoj, kao što su:

- Zakon o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore,
- Zakon o lokalnoj samoupravi;
- Zakon o finansiranju lokalne samouprave;
- Zakon o porezu na dobit;
- Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica;
- Zakon o planiranju i uređenju prostora;
- Zakon o kontroli državne podrške i pomoći;
- Zakon o ratifikaciji Okvirnog sporazuma između Vlade Crne Gore i Komisije evropskih zajednice o pravilima za saradnju koja se odnose na finansijsku pomoć EZ Crnoj Gori u okviru sprovođenja Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA) (Sl.list broj 01/08). Osnovna prava i obaveze koje su definisane u IPA Uredbama su prenijete u Okvirni sporazum, naročito one koje se odnose na decentralizovano upravljanje IPA sredstvima, sisteme upravljanja i kontrole koji se moraju uspostaviti, kao i na prenos ovlašćenja za upravljanje od strane Evropske komisije na Crnu Goru. Ovaj Sporazum je osnov za potpisivanje godišnjih finansijskih sporazuma.

Institucionalni okvir

U skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave, Sekretarijat za razvoj, između ostalog, vrši poslove koji se odnose na utvrđivanje prijedloga i sprovođenje Strategije razvoja Crne Gore i utvrđivanje prijedloga i sprovođenje Strategije i politike regionalnog razvoja. Pored Sekretarijata, ministarstva i druge nadležne institucije (Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća, Fond za razvoj, Zavod za zapošljavanje i dr.) učestvuju u sprovođenju određenih segmenata regionalne razvojne politike, u skladu sa svojim sektorskim usmjerenjima.

Međutim, prisutan je nedostatak administrativnih kapaciteta, nedovoljna usklađenost aktivnosti i koordinacija između centralne vlasti i jedinica lokalne samouprave, kao i neadekvatna koordinacija između ministarstava u realizaciji politike regionalnog razvoja.

Sekretarijat za evropske integracije vrši koordinaciju pomoći koja je raspoloživa kroz I i II komponentu IPA-e. Prema Višegodišnjem indikativnom finansijskom okviru Evropska komisija daje Crnoj Gori na raspolaganje sljedeće iznose (prikazane u milionima eura):

Komponenta	2007	2008	2009	2010	∑
Podrška tranziciji i jačanju institucija	27.5	28.1	28.6	29.2	113.4
Regionalna i prekogranična saradnja	3.9	4.5	4.7	4.8	17.9

Dosadašnja uključenost crnogorskih organa u kreiranju IPA programa se može ogledati u davanju prijedloga za pripremu Višegodišnjeg indikativnog planskog dokumenta Evropske komisije, koji je osnovni strateški dokument za programiranje IPA sredstava za period 2007-2009 i izradu predloga projekata koji će biti finansirani iz IPA sredstava.

Jedan od početnih koraka u procesu uvođenja DIS-a je imenovanje Nacionalnog koordinatora za IPA-u (u daljem tekstu: NIPAC). U Crnoj Gori, potpredsjednik Vlade za evropske integracije ima ulogu NIPAC-a. Takođe, formirana je Komisija za evropske integracije, koja je zadužena kako za koordinaciju procesa pristupanja, tako i za koordinaciju upotrebe IPA sredstava.

Formirana je međuresorska radna grupa sa zadatkom izrade Informacije o uvođenju DIS-a, Akcionog plana koji će sadržati dinamiku pomenutog procesa i pravnih akata, čije je usvajanje od strane Vlade neophodno u cilju formiranja DIS struktura. Članovi radne grupe su predstavnici Sekretarijata za evropske integracije, Ministarstva finansija, Ministarstva za ekonomski razvoj, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i Sekretarijata za razvoj.

Statistički okvir

Crna Gora nema uradjenu klasifikaciju teritorijalnih jedinica za statističke potrebe u skladu sa NUTS standardima EU, što je nadležnost Monstata (vidjeti poglavlje o statistici - 3.18)

3.22.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U 2008. i 2009.godini planirano je donošenje sljedeće zakonske regulative:

U 2008. godini utvrdiće se Prijedlog projektnog zadatka za izradu Strategije razvoja Crne Gore. Strategijom će se utvrditi dugoročna razvojna orjentacija sa ciljevima, pravcima i mjerama za njenu realizaciju. Sekretarijat za razvoj će koordinirati aktivnosti na izradi Strategije razvoja Crne Gore, a proces izrade Strategije će se odvijati u medjuresorskoj saradnji, uz korišćenje domaćih i stranih ekspertskih znanja. Ostvariće se i saradnja sa udruženjima poslodavaca, sindikatom, nevladinim organizacijama i dr.

U 2008.godini donijeće se Strategija regionalnog razvoja Crne Gore. U skladu sa aktuelnim trendovima i realnim okolnostima, preispitaće se i usavršiti sistem mjera podrške politici regionalnog razvoja. Na osnovu ocjena da problem neuravnoteženog regionalnog razvoja u znatnoj mjeri utiče na mogućnosti ubrzanja ukupnog privrednog rasta, sa realnom bojazni da raskorak izmedju manje razvijenih i nerazvijenih regiona može da se produbi, Strategija regionalnog razvoja Crne Gore treba da ponudi konzistentan sistem mjera podrške bržem razvoju manje razvijenih regiona.

U 2009. godini donijeće se Zakon o regionalnom razvoju kojim će se utvrditi osnove politike regionalnog razvoja, institucionalni okvir za vodjenje efikasne regionalne politike i posebna metodologija za utvrdjivanje stepena razvijenosti regiona i opština. Zakon će pripremiti Sekretarijat za razvoj, uz odgovarajuću ekspertsku i finansijsku podršku.

Do kraja 2008. godine utvrdiće se klasifikacija teritorijalnih jedinica za statističke potrebe u skladu sa NUTS standardima EU (Regulation (Ec) No 1059/2003 of the European Parliament and of the Council on establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS)). S tim

u vezi, radiće se na razvijanju kapaciteta Zavoda za statistiku – MONSTAT-a za prikupljanje i obradu podataka regionalne statistike.

U I kvartalu 2008. godine Vlada Crne Gore će potpisati godišnji Finansijski sporazum sa Evropskom komisijom za IPA 2007, koji služi kao pravni okvir za sprovođenje projekata iz programa IPA 2007.

U I kvartalu 2008. godine Vlada će usvojiti Informaciju o uvođenju DIS-a, kao i indikativni vremenski okvir za aktivnosti vezane za pripremu DIS-a.

- U II kvartalu 2008. godine otpočeće procjena neusklađenosti i usklađivanje nacionalnog zakonodavstva (uključujući i podzakonske akte) vezano za implementaciju DIS-a.
- Tokom 2008. godine je neophodno izraditi priručnike i usvojiti procedure rada DIS struktura. Takođe, neophodno je raditi na podizanju svijest cjelokupne javnosti o značaju uvođenja DIS-a.
- Početak pregovora za potpisivanje Memoranduma o razumijevanju sa Evropskom komisijom za formiranje NF-a i CFCU-a (III kvartal 2008.).

Institucije

- U 2008. godini u okviru unutrašnje organizacije Sekretarijata za razvoj, Sektora za razvoj formiraće se posebna organizaciona jedinica koja će se baviti pitanjima kreiranja nacionalne politike regionalnog razvoja, sistema i mjera podrške regionalnom razvoju, praćenjem realizacije projekata i monitoringom procesa, sa analizom efekata na ukupan makroekonomski razvoj.
- Sprovodiće se aktivnosti na jačanju kapaciteta lokalne samouprave u realizaciji politike regionalnog razvoja.
- Vlada Crne Gore će u 2008.godini formirati odgovarajuće savjetodavno tijelo (Savjet za regionalni razvoj) koje će pratiti sprovodjenje politike regionalnog razvoja i davati inicijative za njeno unapredjenje. Članovi ovog tijela biće predstavnici Vlade, lokalne samouprave, naučnih i obrazovnih institucija, asocijacija privrednika, sindikata, nevladinih organizacija i dr.

  U I kvartalu 2008. godine, nakon usvajanja Informacije o uvodjenju DIS-a, Vlada će donijeti odluku imenovanju Nacionalnog IPA koordinatora (National IPA Coordinator – NIPAC - potpredsjednik Vlade za evropske integracije) i o imenovanju Službenika nadležnog za akreditaciju (Competent accrediting officer – CAO – ministra finansija).

  U I kvartalu 2008. godine, nakon usvajanja gore pomenute Informacije, Službenik nadležan za akreditaciju će donijeti odluku o imenovanju Nacionalnog službenika za ovjeravanje/National Authorising Officer – NAO.

  U I kvartalu 2008. godine, nakon usvajanja gore pomenute Informacije, Službenik nadležan za akreditaciju će donijeti odluku o imenovanju Šefa Operativne strukture pri Ministarstvu finansija (PAO).
- U II kvartalu 2008. godine, biće donešena odluka o imenovanju Strateškog koordinatora za III i IV komponentu.
- U II kvartalu 2008. godine biće donešena odluka o imenovanju Koordinatora za prekograničnu saradnju/CBC Coordinator.
- Sekretarijat za evropske integracije je nadležan za koordinaciju operativnih struktura za programiranja I, II, III i IV komponente IPA (uključujući druga ministarstva), dok će u Ministarstvu finansija biti referat za finansiranje i ugovaranje I, II, III i IV komponente IPA. Za komponentu V je odlučeno da se formira posebna IPARD agencija u domenu djelovanja Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

  Nacionalni fond (NF) je zadužen za zadatke finansijskog upravljanja pomoći po IPA implementacionoj Uredbi. NF se nalazi pod direktnom nadležnošću NAO-a. U Ministarstvu finansija je izvršena izmjena Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, kojom su za 2008. godinu predviđena 3 radna mjesta u budućem NF-u. Pomenuti organ će se formirati pri sektoru trezora.

  Revizorski organ je zadužen za verifikaciju djelotvornog i kvalitetnog funkcionisanja sistema upravljanja i kontrole. U skladu sa Strategijom razvoja unutrašnje finansijske kontrole, koju je Vlada usvojila u decembru 2007. godine, izvršiće se izmjene Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija tokom juna 2008. godine, kojim će se postojeći Sektor za internu reviziju transformisati u Sektor za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu, kao centralna jedinica za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrole i unutrašnje revizije, sa dva odjeljenja: Odjeljenje za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrolu i Odjeljenje za harmonizaciju unutrašnje revizije. Takođe, izmjenom ovog Pravilnika će se formirati nezavisna jedinica za

unutrašnju reviziju Ministarstva finansija. Ova jedinica će, pored sprovođenja unutrašnje revizije Ministarstva finansija, imati mandat i nadležnost (revizorski organ) da vrši i reviziju korišćenja sredstava Evropske unije.

Strateški koordinator za komponentu regionalnog razvoja i komponentu razvoja ljudskih resursa ima za cilj koordinaciju Komponente regionalnog razvoja i Komponente razvoja ljudskih resursa, u okviru odgovornosti NIPAC-a.

Tokom 2008. godine planira se kontinuirana obuka službenika uključenih u proces decentralizacije za sve gore pomenute strukture. U III kvartalu 2008. godine će Crnoj Gori biti dostupno 0.5 mil € u vidu tehničke pomoći za uvođenje DIS-a iz CARDS 2006 sredstava.

Implementacija određenih projekata iz IPA 2008 programa pružiće podršku dobijanju akreditacije za uvođenje DIS-a od strane Evropske komisije.

U III kvartalu 2008. godine uradiće se procjena broja neohodnog kadra za svih pet komponenti IPA-e. Procjena će biti urađena putem postojećih programa podrške uvođenja DIS-a u Crnoj Gori.

U III kvartalu 2008. godine, za implementaciju susjedskih programa prekogranične saradnje, biće formirani Zajednički tehnički sekretarijat u Kotoru (za program sa Hrvatskom) i antene za distribuciju informacija u: Podgorici (za program sa Albanijom), Nikšiću (za program sa Bosnom i Hercegovinom) i Bijelom Polju (za program sa Srbijom). Za implementaciju programa prekogranične saradnje, SEI je dobio donaciju iz regionalnih CARDS 2005 i CARDS 2006 sredstava.

Predstavnici Crn Gore su imenovani u zajedničkim odborima za praćenje svih programa prekogranične saradnje u kojima Crna Gora učestvuje u okviru IPA sredstava (IPA Jadranski prekogranični program, MED, SEES, kao i četiri susjedska programa). Za Jadranski prekogranični program, kao i za transnacionalne programe SEES i MED, članovi Zajedničkog odbora za praćenje (Joint Monitoring Committee – JMC) su predstavnici Sekretarijata za evropske integracije. Članovi Zajedničkog odbora za praćenje (Joint Monitoring Committee – JMC) za susjedske programe sa Albanijom, Bosnom i Hercegovinom, Hrvatskom i Srbijom će biti predstavnici Sekretarijata za evropske integracije, Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, Direkcije za razvoj malih i srednjih preduzeća, Sekretarijata za razvoj, Kancelarije za održivi razvoj i Zajednice opština, a svojstvo posmatrača imaju predstavnici Ministarstva finansija –Referata za finansiranje i ugovaranje i Ministarstva inostranih poslova.

Za realizaciju ovih aktivnosti, računa se na mogućnost korišćenja ekspertske i finansijske pomoći u okviru IPA programa, kao i na dodatne programe podrške Evropske komisije, SIGMA i TAIEX, odnosno Programa za razvoj kapaciteta/Capacity Development Program - CDP.

3.22.3. Srednjoročni prioriteti

U 2010. godini Vlada Crne Gore će donijeti Strategiju razvoja Crne Gore.

Identifikovanje i popunjavanje nedostataka DIS-a.

Pozitivna odluka o akreditaciji DIS-a od strane EK.

Institucije

- Sekretarijat za razvoj će kontinuirano raditi na jačanju institucionalnih i administrativnih kapaciteta i sagledavanju potreba i mogućnosti novih institucionalnih rješenja za implementaciju politike regionalnog razvoja.
- Dodatno angažovanje kadrova za operativne strukture za svih pet komponenti IPA-e. Potrebni broj novozaposlenih uraditi na osnovu procjena iz 2008. godine.
- Povećanje broja zaposlenih u Sekretarijatu za evropske integracije u Sektoru za koordinaciju podrške po komponentama i fazama projektne implementacije.

Za realizaciju srednjoročnih prioriteta, u cjelini, posebno u uspostavljanju DIS-a, implementaciji i obuci, koristiće se raspoloživi oblici i mogućnosti ekspertske i finansijske pomoći (IPA i dr.).

3.22.4. Plan zapošljavanja – Sekretarijat za razvoj

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Sekretarijat za razvoj - Sektor za razvoj	Postojeća	15	15	15	15	15	15

Planirani broj kadrova neophodan za DIS dat po godinama.

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MF - CFCU	Planirana		7	20	42	42	42
MF - Nacionalni fond	Planirana		3	10	14	14	14
SEI - Koordinacija programiranja	Postojeća	8	12	15	15	15	15

*Napomena: Plan zapošljavanja za komponente III i IV će biti urađene do kraja 2008. godine, te operativne strukture nisu prikazane u ovim tabelama, a za komponentu V podaci su dati u poglavlju 3. 11. Ministarstvo finansija-Revizorsko tijelo - Nezavisna jedinica unutrašnje revizije Ministarstva finansija, koja će biti i revizorski organ, je opisana u poglavlju 3.32.2 Unutrašnja revizija.

3.22.5. Finansijske potrebe - Sekretarijat za razvoj

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	59.000	62.000	26.000	26.000	26.000
Strana podrška	58.500	115.000	41.000	46.000	51.000

Finansijske potrebe za DIS

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	MF - Operativna struktura za finansiranje i ugovaranje za I, II, III i IV komponentu	85.915	245.172	514.684	514.684	514.684
	MF - Nacionalni fond (sektor trezora)	36.913	122.667	171.669	171.669	171.669
	SEI - Operativna struktura za koordinaciju programiranja	147.168	183.919	183.919	183.919	183.919
Strana podrška		1.170.000**	50.000	1.200.000		

*Napomena: Finansijske potrebe za komponente III i IV će biti urađene do kraja 2008. godine, te strukture koje će biti zadužene za koordinaciju nisu prikazane u ovim tabelama, a za komponentu V podaci su dati u poglavlju 3. 11. Ministarstvo finansija-Revizorsko tijelo - Nezavisna jedinica unutrašnje revizije Ministarstva finansija, koja će biti i revizorski organ, je opisana u poglavlju 3.32.2 Unutrašnja revizija.

* * Iznos obuhvata 1) 620.000 € - regionalni CARDS 2005 i 2006 – projekat namijenjen implementaciji Programa prekogranične saradnje (korisnik SEI), 2) 500.000€ iz CARDS 2006 – projekat namijenjen uspostavljanju DIS-a (korisnik Ministarstvo finansija) i 3) 50.000€ podrške preko CDP programa.

3.23. SARADNJA NA POLJU PRAVOSUĐA I FUNDAMENTALNIH PRAVA

3.23.1. PRAVOSUDNI SISTEM

3.23.1.1. Status

Normativni okvir kojim je uređen pravosudni sistem u Crnoj Gori čine Ustav, Zakon o sudovima, Zakon o državnom tužiocu, Zakon o advokaturi, Zakon o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku, Zakon o izvršnom postupku, Zakon o vanparničnom postupku, Zakon o posredovanju, Zakon o upravnom sporu, Zakon o prekršajima, Zakon o edukaciji u pravosudnim organima, Zakon o zaradama i drugim primanjima nosilaca pravosudne i ustavnosudske funkcije, Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, Zakon o notarima i podzakonski akti: Sudski poslovnik, Pravilnik o radu državnih tužilaca, Pravilnik o radu Sudskog savjeta, Pravilnik o unutrašnjem poslovanju organa za prekršaje.

U odnosu na pravosudni sistem, članom 80 SSP-a propisano je jačanje institucija i vladavine prava kojim se predviđa da će saradnja u oblasti pravde, slobode i bezbjednosti prvenstveno imati za cilj jačanje nezavisnosti sudstva i unapređenje njegove efikasnosti na putu evropskih integracija. Akcionim planom za implementaciju Evropskog partnerstva u dijelu "Politički kriterijumi", u poglavlju "Demokratija i vladavina prava", tačka 1.5 Reforma pravosuđa, predviđene su preporuke iz evropskog partnerstva i mjere za njihovo ostvarenje kroz kratkoročne i srednjoročne prioritete. Navedene preporuke u Akcionom planu su polazna osnova za formulisanje ovog dijela Nacionalnog programa za integraciju.

Strateški dokument za oblast pravosuđa je Strategija reforme pravosuđa (2007-2012.), koju je Vlada usvojila u junu 2007. godine. Strategijom su predviđeni ključni ciljevi dalje reforme pravosuđa u narednom petogodišnjem periodu, i to jačanje nezavisnosti, efikasnosti, i dosupnosti pravosuđa i jačanje javnog povjerenja u pravosuđe. Pored ključnih ciljeva, prepoznate su i određene oblasti u kojima treba preduzeti određene reformske aktivnosti u vezi sa ostvarivanjem strateških ciljeva, a to su edukacija u pravosudnim organima, međunarodna pravosudna saradnja, alternativno rješavanje sporova, sudska praksa, pravosudni informacioni sistem i zatvorski sistem. Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa predviđene su konkretne mjere koje treba preduzeti za realizaciju navedenih ciljeva sa određenjem nadležnog organa i roka za njihovu realizaciju. Akcioni plan je usvojila Vlada u decembru 2007. godine.

Zakonodavni okvir

Ustavom Crne Gore (Sl.list CG br. 1/07) propisano je da sudsku vlast vrši sud, a ustavnost i zakonitost štiti Ustavni sud. Sud je samostalan i nezavistan, i sudi na osnovu Ustava, zakona i potvrđenih međunarodnih ugovora. Sudijska funkcija je stalna i nespojiva sa drugim funkcijama i sudije uživaju funkcionalni imunitet. Vrhovni sud je najviši sud i obezbjeđuje jedinstvenu primjenu zakona od strane sudova. Sudski savjet je samostalan i nezavistan organ koji bira i razrješava sudije i obezbjeđuje nezavisnost i samostalnost sudova i sudija. Po Ustavu državno tužilaštvo je jedinstven i samostalan državni organ koji vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti. Državni tužioci se imenuju na pet godina Tužilački savjet obezbjeđuje samostalnost državnog tužilaštva.

Zakon o sudovima (Sl. list RCG br. 49/04) uređuje organizaciju i nadležnost sudova i uslove i postupak izbora sudija, ovlašćenja i sastav Sudskog savjeta, postupak disciplinske odgovornosti, prestanka i razrješenja funkcije, organizaciju rada sudova, slučajnu dodjelu predmeta, poslove sudske uprave i nadzora nad sudskom upravom. Sudskim poslovnikom (Sl. list RCG br. 36/04) detaljnije se uređuju organizacija i način unutrašnjeg poslovanja u sudovima.

Zakon o državnom tužiocu (Sl. list RCG br. 69/03) uređuje osnivanje, organizaciju i nadležnost državnih tužilaca, uslove i postupak imenovanja državnih tužilaca, prestanak i razrješenje funkcije državnog tužioca, rad specijalnog tužioca za suzbijanje organizovanog kriminala i poslove tužilačke uprave. Pravilnik o unutrašnjem poslovanju državnog tužioca (Sl. list RCG br. 12/07) detaljno uređuje i razrađuje unutrašnje poslovanje i organizaciju rada državnih tužilaca.

Zakonom o prekršajima (Sl. list RCG br. 48/99) uređeni su uslovi prekršajne odgovornosti, prekršajne sankcije, prekršajni postupak i organizacija i rad organa za prekršaje. Pravilnikom o unutrašenjm poslovanju organa za prekršaje (Sl. list RCG br. 15/95) detaljno su uređeni poslovi uprave u organima za prekršaje i organizacija i rad organa za prekršaje.

Zakon o edukaciji u pravosudnim organima (Sl. list RCG broj 27/06) u skladu sa Osnovnim principima nezavisnosti sudstva, Preporukom Komiteta ministara SE državama članicama o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija, Evropskom poveljom o zakonu za sudije i Mišljenjem br. 4 Konsultativnog vijeća evropskih sudija o odgovarajućoj inicijalnoj i naknadnoj obuci za sudije na nacionalnom i evropskom nivou, propisuje inicijalnu i kontinuiranu obuku u pravosudnim organima. Zakonom je propisan i institucionalni okvir za sprovođenje edukacije preko Kordinacionog odbora i Programskih odbora i Centra za edukaciju u pravosudnim organima kao organizacione jedinice Vrhovnog suda, koji je zadužen za organizaciju sporovođenja edukacije.

Zakon o zaradama i drugim primanjima nosilaca pravosudne i ustavnosudske funkcije (Sl. list RCG 36/07) u cilju jačanja nezavisnosti određuje koeficijente zarada preme sedam platnih razreda u koje su razvrstani nosioci pravosudnih i ustavnosudskih pozicija, zavisno od zvanja, složenosti posla, odgovornosti i uslova rada kako bi se poboljšao materijalni položaj nosilaca pravosudne funkcije. Takođe su uređena i druga primanja na koja nosioci pravosudnih i ustavnosudskih funkcija imaju pravo po osnovu rada.

Zakon o notarima (Sl. list RCG br. 68/05) uvodi u pravni sistem institut notara kao javnu službu. Na osnovu zakona donijeti je Pravilnik o broju mjesta i službenim sjedištima notara (Sl. list RCG br. 23/06) kojim je propisano da notarsku službu treba da obavlja 54 notara. Donijet je i Pravilnik o programu i načinu polaganja notarskog ispita (Sl. list RCG br. 36/06). Notarski ispit nije još organizovan jer je u toku priprema ostalih podzakonskih akata, i to Pravilnika o radu notara kao najznačajnijeg, a uvidjele su se i određene potrebe za izmjenom zakona.

Zakon o advokaturi (Sl. list RCG br. 79/06) uređuje advokaturu kao samostalnu i nezavisnu službu za pružanje prave pomoći u skladu sa Preporukom (2000) 21 Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama o slobodi vršenja profesije advokata. Kao značajna novina zakona u cilju jačanja samostalnosti i nezavisnosti advokature je što se daje samostalnost Advokatskoj komori za donošenje Advokatske tarife, dok visinu naknade za odbrane po službenoj dužnosti utvrđuje Advokatska komora posebnim aktom uz prethodnu saglasnost Vlade.

Zakonom o sudskim vještacima (Sl. list RCG br. 79/04) uređuju se uslovi za vršenje vještačenja, postupak postavljenja i razrješenja sudskih vještaka, dužnosti i prava vještaka, kao i druga pitanja od značaja za njihov rad. Posebnu ulogu u formulisanju Zakona i njegovom izvršenju imalo je i ima Udruženje sudskih vještaka, kao cehovska asocijacija. Pored organizacionih aspekata uređenja ove značajne djelatnosti, osnovni razlozi donošenja Zakona zasnovani su na većoj podršci efikasnosti sudskih postupaka, ažurnosti sudova i kvalitetu sudskih odluka.

Krivično zakonodavstvo

U okviru cjelokupnih reformskih procesa u oblasti pravosuđa prioritet je dat reformi krivičnog zakonodavstva i usklađivanju s instrumentima EU, UN i SE obuhvatajući akte koji su ratifikovani, kao i one koji će tek biti ratifikovani, a među kojima su najvažniji: Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava, Konvencija UN o borbi protiv transnacionalnog kriminala, sa protokolima, Konvencija UN o borbi protiv korupcije, Krivičnopravna konvencija o korupciji, Građanskopravana konvencija o korupciji, Konvencija o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, Međunarodna konvencija za sprječavanje finansiranja terorizma, Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda.

Krivični zakonik (Sl. list RCG br. 13/04) u opštem dijelu, pored uređenja osnovnih instituta krivičnog materijalnog prava, uvodi novine kao što su odgovornost pravnih lica za krivična djela, novu vrstu kazne – rad u javnom interesu, alternativne oblike kažnjavanja, kao što su vaspitni nalozi prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, oduzimanje imovinske koristi. U posebnom dijelu propisuje neka nova krivična djela i neka precizira i usaglašava sa međunarodnim dokumentima i preporukama za njihovu inkriminaciju, kao što je krivično djelo pranja novca, trgovine ljudima, krivična djela sa elementima korupcije, krivična djela protiv intelektualne svojine, krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka, krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Za krivična djela protiv časti i ugleda kao glavna i jedina kazna predviđena je novčana kazna umjesto kazne zatvora, a za krivična djela koja se vrše na organizovan način predviđaju se strožije kazne. U cilju stvaranja uslova za primjenu vaspitnih naloga donijet je Pravilnik o primjeni vaspitnih naloga (Sl. list RCG br. 28/07) kojim su detaljnije razrađena zakonska rješenja za primjenu vaspitnih naloga.

Zakonikom o krivičnom postupku (Sl. list RCG br. 47/06), u cilju normativnog uređenja na principu stvaranja garancija i ustanovljenja pravila koja će omogućiti da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog djela izrekne sankcija, uvedena su neka nova prava koja okrivljeni nije imao. Osumnjičeno lice već na prvom saslušanju mora biti obaviješteno o krivičnom djelu za koje se tereti i osnovima sumnje protiv njega, kako bi mogao odlučiti o tome na koji način će se braniti. Licu lišenom slobode se garantuju i druga prava: obavještenje o razlozima lišenja sloboda na jeziku koji razumije, pravo da nije dužno ništa da izjavi, da može sam izabrati branioca, kao i pravo da o njegovom lišenju slobode budu upoznati njegovi najbliži. Državni tužilac je dobio aktivniju ulogu u dokazivanju krivičnih djela i gonjenju učinilaca kao rukovodilac pretkrivičnog postupka, što ima za cilj da omogući sudu da vrši svoju izvornu funkciju - suđenje. Znatno je povećan obim prava oštećenog u krivičnom postupku. Uvedena je i zabrana iznuđivanja iskaza na kome ne može biti zasnovana sudska odluka. Uvedene su posebne istražne tehnike, odnosno mjere tajnog nadzora. Posebna pažnja je posvećena procesuiranju krivičnih djela izvršenih na organizovan način, pa su iz tih razloga i detaljno propisana posebna pravila za vođenje krivičnog postupka za tu vrstu najtežeg kriminaliteta. Međutim, praktična primjena je ukazala na potrebe određenih promjena u cilju povećanja efikasnosti krivičnog postupka.

Osim toga u krivično procesno zakonodavstvo uvedeni su novi instituti zasnovani na sistemu restorativne pravde i načela oportuniteta u gonjenju počinilaca krivičnih djela iz razloga pravičnosti.

Prema načelu odloženog krivičnog gonjenja, državni tužilac može odložiti krivično gonjenje za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, kada nađe da ne bi bilo cjelishodno da se vodi krivični postupak, s obzirom na prirodu krivičnog djela i okolnosti pod kojima je učinjeno, raniji život učinioca i njegova lična svojstva, pod uslovom da osumnjičeni prihvati ispunjenje jedne ili više od sljedećih obaveza:

- da otkloni štetnu posljedicu nastalu izvršenjem krivičnog djela ili da naknadi pričinjenu štetu;
- da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove;
- da obavi određeni društveno-korisni ili humanitarni rad;
- da ispuni dospjele obaveze izdržavanja.

Prema načelu oportuniteta za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine, državni tužilac može odbaciti krivičnu prijavu, ako je osumnjičeni, usljed stvarnog kajanja, spriječio nastupanje štete ili je štetu u potpunosti već nadoknadio, a državni tužilac, prema okolnostima slučaja, ocijeni da izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično.

Imajući u vidu različite oblike kriminaliteta, moguće prepreke u gonjenju počinilaca i dokazivanju postojanja krivičnog djela, kao i potrebu ohrabrivanja svjedoka u ostvarivanju njihove uloge u ovoj oblasti Zakonom o zaštiti svjedoka (Sl. list RCG br. 65/04) uređuju se uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza u cilju dokazivanja krivičnog djela za koje je ovim zakonom predviđena mogućnost zaštite, bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, a druge mjere zaštite nijesu dovoljne. Zaštita i pomoć svjedoku u smislu ovog Zakona može se, na njegov zahtjev, pružiti i njemu bliskom licu.

Zaštita svjedoka, odnosno njemu bliskog lica, obezbjeđuje se primjenom Programa zaštite svjedoka, koji se može primijeniti samo uz pristanak svjedoka, odnosno njemu bliskog lica. Odluku o primjeni, prekidu, prestanku ili produženju primjene Programa zaštite donosi Komisija koju čine sudija Vrhovnog suda Crne Gore, zamjenik Vrhovnog državnog tužioca i rukovodilac Jedinice za zaštitu u okviru Uprave policije Crne Gore.

Komisija odlučuje o primjeni Programa zaštite na zahtjev Vrhovnog državnog tužioca, s tim što inicijativu mogu podnijeti svjedok, nadležni državni tužilac, sudija koji postupa u predmetu zbog kojeg se sprovodi postupak zaštite, direktor Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija i rukovodilac Uprave kriminalističke policije. Ukoliko Komisija donese odluku o primjeni Programa zaštite ovlastiće rukovodioca Jedinice za zaštitu da sa svjedokom, odnosno njemu bliskim licem, zaključi Sporazum o primjeni Programa zaštite. Zakonom su propisane i vrste mjera zaštite, njihova primjena, prestanak i prekid Programa zaštite, međunarodna saradnja, zaštita podataka, evidencije i finansiranje.

Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (Sl. list RCG br. 13/07) uređena je odgovornost pravnih lica za krivična djela kao novina u pravnom sistemu.

Građansko zakonodavsto

Zakon o parničnom postupku (Sl. list RCG br. 76/06) reguliše opštu parnicu i pojedine posebne parnične postupke iz razloga otklanjanja neadekvatnnih rješenja, a u cilju pružanja odgovarajuće pravne zaštite, kao i da se vođenje postupka učini racionalnijim, efikasnijim i ažurnijim. Polazeći od Preporuke R (84) 5 Komiteta ministara državama članicama o principima građanskog postupka u cilju poboljšanja funkcionisanja pravosuđa, Zakon o parničnom postupku je pojedina načela učvrstio i proširio, što se posebno odnosi na suđenje u razumnom roku, ravnopravnost, savjesno korišćenje procesnim pravima, jedinstvo glavne raprave, koncentraciju postupka. Važno je istaći da zakon razrađuje načelo savjesnog korišćenja procesnih prava i propisuje stroge kazne za zloupotrebe procesnih prava od strane stranaka, zakonskih zastupnika, punomoćnika i intervenijenata. Uvođenjem akuzatorskog načela postupak se učinio i efikasnijim, tako da je teret dokazivanja na strankama. Kako bi se vođenje postupka učinilo efikasnijim i ažurnijim, uvedena su nova rješenja u pogledu dostavljanja, koje je bilo neadekvatno riješeno i znatno uticalo na odugovlačenje postupka, dozvoljavajući brojne zloupotrebe najčešće od strane stranaka. Nadalje, pojedini rokovi su skraćeni, a drugi su jasno zakonom precizirani, a pojedine radnje se mogu isticati do zakonom određenih stadijuma postupka, kao što su protivtužba, preinačenje tužbe, uvođenje u postupak po pravnim lijekovima i drugo. Novinu predstavljaju odredbe Zakona koje se odnose na predaju podnesaka novim sredstvima telekomunikacija u sudu, telefaksom i elektronskom poštom. Novim rješenjima su na adekvatniji i racionalniji način uređeni prethodno ispitivanje tužbe, dostavljanje obaveznog odgovora na tužbu, održavanje pripremnog ročišta, glavne rasprave, kao i postupka po pravnim lijekovima. Jedna od značajnijih novina je uvođenje mogućnosti posredovanja kao alternativnog načina rješavanja sporova, kao i mogućnosti zaključenja sudskog poravnanja i u postupku po žalbi. Postupak pred arbitražama je u najvećoj mjeri usaglašen sa međunarodnim standardima.

U skladu sa Zakonom o parničnom postupku i Preporukom R (86) 12 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa mjerama za sprečavanje i smanjenje preopterećenosti sudova donijet je Zakon o posredovanju (Sl. list RCG br. 30/05) kojim je uređen postupak posredovanja i postupak izbora i razrješenja posrednika. Na osnovu zakona donijet je Pravilnik o programu obuke posrednika (Sl. list RCG br. 59/07) kojim je uređen program obuke i njeno sprovođenje.

Dodatni razlog za donošenje ovog zakona bio je i potreba potpunije afirmacije alternativnog načina rješavanja sporova, širenja njihove lepeze, pored klasičnih i do tada poznatih postupaka kao što su arbitraža, obavezna arbitraža i poravnanje pred sudom. Uvođenje novog instituta posredovanja je značajno i zbog rasterećenja sudova u ovoj oblasti, s obzirom na veliki broj građanskopravnih sporova, zbog čega parnica traje dugo i izaziva opravdano nezadovoljstvo stranaka. Novim institutom obezbjeđuje se mogućnost strankama da svoje sporove rješavaju prije početka spora ili u toku samog njegovog trajanja.

Pored toga, univerzalna načela, opšta pravila i međunarodni standardi u ovoj oblasti, koji su bili osnova za izradu zakonskog teksta trebalo je da obezbijede veći stepen harmonizacije i kompatibilnosti pravnog sistema Crne Gore sa međunarodnim standardima u oblasti alternativnog rješavanja spora.

Zakonom o izvršnom postupku (Sl. list RCG br. 23/04) izvršena je temeljita reforma izvršnog postupka kako bi se pokušalo da na odgovarajući način budu prevaziđena neadekvatna rješenja u domenu sudskog izvršenja. Tako su propisani neki pravni instituti, koji imaju svoje puno opravdanje u izvršnom postupku, kao što je pravo na žalbu, odlaganje izvršenja po predlogu dužnika i trećeg lica, odlaganje na zahtjev državnog tužioca i slično, koji su ranijim zakonom bili ukinuti. Kao značajna novina u ovom zakonu utvrđeno je pravo na žalbu u roku od pet dana od dostavljanja rješenja, kao i pravo na prigovor na rješenje na osnovu vjerodostojne isprave. U cilju bolje efikasnosti postupka izmijenjena je odredba o dostavljanju, uz analognu primjenu odredbi Zakona o parničnom postupku. Zadržan je institut protivizvršenja uz jasno preciziranje subjektivnog i objektivnog roka, što ide u prilog hitnosti izvršnog postupka.

Zakon o upravnom sporu (Sl. list RCG br. 60/03) uređuje upravni spor kao spor u kojem se odlučuje o zakonitosti upravnih i drugih pojedinačnih akata, tako da se kroz upravni spor omogući sudska zaštita u vezi sa upravnim i drugim pojedinačnim aktima državnih i drugih organa u odlučivanju i vršenju javnih ovlašćenja. Neke od novina u odnosu na dotadašnji zakona su uvođenje "postupka po uzorku", obaveznost sprovođenja usmene rasprave, da nije moguće isključiti upravni spor ako nije obezbijeđena druga sudska zaštita, mogućnost suda da meritorno odluči ukoliko poništi osporeni upravni akt, ukida se zahtjev za zaštitu zakonitosti, ali se uvodi mogućnost državnog tužioca da stupi u

svaki upravni spor radi zaštite javnog interesa. Na postupak pred Upravnim sudom shodno se primjenjuju pravila parničnog postupka.

Institucionalni okvir

U Crnoj Gori sudsku vlast vrši 15 osnovnih sudova, dva viša, dva privredna, Apelacioni, Upravni i Vrhovni sud. Osnovni sudovi su nadležni da u krivičnim predmetima sude u prvom stepenu za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna novčana kazna ili kazna zatvora do deset godina, kao i da u prvom stepenu sude u građanskim predmetima, radnopravnim predmetima, vanparničnim predmetima, rješavaju izvršne predmete i odlučuju o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih odluka. Viši sudovi su nadležni da u krivičnim predmetima sude u prvom stepenu za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora preko deset godina i za određena taksativno nabrojana krivična djela i da u drugom stepenu odlučuje po žalbama na odluke osnovnih sudova. Privredni sudovi u prvom stepenu su nadležni za rješavanje privrednih sporova, vode postupke inslolventnosti privrednih društava, izvršne predmete za odluke koje je donio privredni sud ili arbitraža, i odlučuje o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih odluka koje su donijeli privredni sudovi. Apelacioni sud odlučuje o žalbama protiv prvostepenih odluka viših i privrednih sudova. Upravni sud odlučuje u upravnom sporu i o vanrednim pravnim lijekovima protiv pravosnažnih rješenja u prekršajnom postupku. Vrhovni sud je najviši sud koji utvrđuje načelne pravne stavove i načelna pravna mišljenja radi jedinstvene primjene propisa od strane sudova, odlučuje u trećem stepenu u zakonom određenim slučajevima, o vanrednim pravni lijekovima, o prenošenju mjesne nadležnosti, određuje mjesno nadležan sud kad se ne može utvrditi i rješava sukobe nadležnosti između sudova raznih vrsta.

Za sprovođenje edukacije u pravosudnim organima zadužen je Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije koji je posebna organizaciona jedinica Vrhovnog suda.

Poslove državnog tužilaštva obavlja 13 osnovnih državnih tužilaca, dva viša, Vrhovni državni tužilac i Specijalni tužilac za suzbijanje organizovanog kriminala. Osnovni državni tužioci se osnivaju za područje jednog ili više osnovnih sudova i postupaju pred osnovnim sudovima i područnim organima za prekršaje, a viši državni tužioci za područje višeg suda i privrednog suda i postupaju pred tim sudovima. Vrhovni državni tužilac postupa pred Vrhovnim sudom, Apelacionim sudom, Upravnim sudom i drugim sudovima u skladu sa zakonom.

Za vođenje prekršajnog postupka nadležno je 17 područnih organa za prekršaje, ministarstva, organi državne uprave i organi lokalne samouprave i Vijeće za prekšaje. Područni organi za prekršaje vode prekršajni postupak u prvom stepenu za prekršaje za koje je propisana kazna zatvora, kazna zatvora i novčana kazna, kazna zatvora ili novčana kazna, protiv maloljetnika i za one prekršaje za koje nije propisana nadležnost drugog organa. Ministarstva, organi državne uprave i organi lokalne samouprave vode prekršajni postupak za prekršaje za koje je propisana novčana kazna. Vijeće za prekršaje odlučuje po žalbama protiv odluka prvostepenih organa i odlučuje o sukobu nadležnosti između prvostepenih organa.

Izvršenje krivičnih sankcija se realizuje u okviru Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, kao organa državne uprave.

Advokatska komora je oblik udruživanja i organizovanja advokata i predstavnik i zastupnik interesa advokature u pravosudnom sistemu. Notarska služba nije još uspostavljena.

Osnovan je Centar za posredovanje kao ustanova koja će pružati podršku radu posrednika i vođenju postupaka posredovanja, i koji će otpočeti sa radom početkom 2008. godine. Osnovano je Udruženje posrednika kao zakonom predviđen oblik udruživanja posrednika.

Ministarstvo pravde je organ izvršne vlasti zadužen da vrši poslove uprave koji se odnose na organizaciju i rad sudova, državnog tužilašta, organa za prekršaje, advokature, notara, posrednika, krivično materijalno i procesno zakonodavstvo, građansko, materijalno i procesno zakonodavstvo, i vrši nadzor nad poslovima sudske i tužilačke uprave, kao i prati rad ogana za vođenje prekršajnih postupaka, i nadzire zakonitost rada Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija i zakonitost izvršavanja kazne zatvora i mjera bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi, psihijatrijsko liječenje na slobodi, liječenje narkomana, liječenje alkoholičara.

3.23.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Kako su novim Ustavom u cilju jačanja nezavisnosti predviđene značajne novine u pogledu izbora nosilaca sudske funkcije to je neophodno u skladu sa Osnovnim načelima UN-a o nezavisnosti pravosuđa, Preporukom br. R (84) 12 Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija, Mišljenjem br. 2 (2001) Konsultativnog odbora evropskih sudija o finansiranju i organizaciji sudova, donijeti u I kvartalu 2008. godine Zakon o Sudskom savjetu i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima kojima treba urediti uslove za izbor sudija i postupak izbora, kriterije za ocjenjivanje i napredovanje sudija i druga pitanja u skladu sa ustavniim određenjima sudske vlasti i nadležnostima Sudskog savjeta. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima pored neophodnih izmjena uslovljenih novim ustavnim rješenjima predvidjeće se mogućnost formiranja specijalizovanih odjeljenja u sudovima za krivična djela izvršena na organizovan način i krivična djela korupcije. Rok: II kvartal 2008.

U pogledu izbora i razrješenja državnih tužilaca i ustavnog određenja državnog tužilaštva kao samostalnog državnog organa čija je isključiva nadležnost da goni učinioce krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti, a i u skladu sa Evropskim smjernicama o etici i postupanju državnih tužilaca, u II kvartalu 2008. godine biće donijet Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu kojim će se reviditati ovlašćenja Tužilačkog savjeta u pogledu imenovanja državnih tužilaca, mandata, finansiranja i druga pitanja od značaja za jačanje njihove samostalnosti. Etički kodeks državnih tužilaca biće objavljen i time će biti dostupan u skladu sa Evropskim smjernicama. Rok: IV kvartal 2009.

Kako se već duži vremenski period kao nužnost nameće potreba reforme prekršajnog sistema, urađena je Analiza o radu organa nadležnih za vođenje prekršajnog postupka koja će poslužiti kao polazna osnova za izradu novog Zakona o prekršajima i iznalaženju modela uređenja prekršajnog sistema kroz projekat podrške reformi sistema za prekršaje koji treba da se realizuje u okviru Projekta "Regionalna saradnja u okviru podrške nezavisnosti i efikasnosti pravosuđa u Crnoj Gori“ koji finansira Vlada Norveške. Rok: IV kvartala 2009. godine.

Imajući u vidu dugo trajanje krivičnih postupaka, a naročito istrage pristupilo se izradi Nacrta zakonika o krivičnom postupku kako bi se polazeći od promjena u samom normativnom okviru doprinijelo efikasnosti krivčnih postupaka. Važećim Zakonikom o krivičnom postupku u fazi istrage uključena su tri organa policije, državni tužilac i sud, tako da sam broj uključenih aktera u istrazi, koja mora biti brza i efikasana kako bi se došlo do kvalitetnih dokaza na kojima se može zasnovati nečija krivica za učinjeno krivično djelo, čini postupak komplikovanim i dugotrajnim, pa otuda, slijedeći praksu većine evropskih država, novim Zakonikom o krivičnom postupku se napušta koncet tzv. sudske istrage, već se rukovođenje istragom prepušta državnom tužiocu, uz minimalnu ulogu suda u dijelu zaštite ljudskih prava u toj fazi postupka. U skladu sa međunarodim instrumentima takođe novina ovog zakonika biće detaljnija razrada i mogućnost posredovanja u krivičnom postupka, a biće i detaljnije uređen postupak oduzimanja imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnih djela. Novi zakonik biće usvojen u II kvartalu 2008. godini. S obzirom na potrebu pripreme njegove implementacije treba ostaviti optimalan rok za stvaranje uslova za njegovu implementaciju. Takođe, neophodan je plan njegove implementacije, i fiskalna procjena troškova stvaranja uslova za početak primjene ovog zakonika. Rok: II kvartal 2008.

U pogledu usaglašavanja Krivičnog zakonika sa EU zakonodavstvom treba pristupiti izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika. Rok: I kvartal 2009. izmjene i dopune

U skladu sa novim Zakonikom o krivičnom postupku i Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu biće donijet novi Pravilnik o radu državnih tužilaca u II kvartal 2009. godine.

Imajući u vidu specifičnosti postupka koji se vodi prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, kao i sankcija koje se mogu izreći maloljetnicima, maloljetničko pravosuđe urediće se posebnim zakonom i time izdvojeno iz postojećeg koncepta Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku. Rok: IV kvartal 2009.

Državni tužilac je po ranijem Ustavu zastupao Crnu Goru u imovinskopravnim sporovima, pa je, s obzirom na nespojivost fukcije gonjenja učinilaca krivičnih djela i zastupnika imovinskih interesa Crne Gore, novim Ustavom predviđena njegova isključiva nadležnost za krivično gonjenje. U skladu sa tim određenjem izmijeniće se Zakon o državnom tužiocu i donijeće se propis kojim će se zastupanje povjeriti Zaštitniku imovinskopravnih interesa Crne Gore i rasteriti državni tužioci tog dijela posla, s obzirom na potrebu njihove pripreme za preuzimane rukovođenja istragom. Rok: III kvartal 2008.

Kako bi se obezbijedio djelotvoran pravni lijek za povrede prava na suđenje u razumnom roku i putem tog pravnog lijeka uticalo na efikasnije postupanje sudova usvojen je Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku, kojim su predviđena dva pravna lijeka - zahtjev za ubrzanje postupka i tužba za pravično zadovoljenje. Za efikasnu primjenu ovog zakona treba obezbijediti edukaciju predsjednika sudova za postupanje po zahtjevu za ubrzanje postupka kako bi taj pravni lijek bio djelotvoran i da njegova primjena ne bi dodatno opteretila rad suda, kao i stalno pratiti djelotovrnost predviđenih pravnih ljekova za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku

Da bi se uspostavila notarska služba u Crnoj Gori biće donijete izmjene i dopune Zakona o notarima, kao i Pravilnik o radu notara i drugi nedostajući podzakonski akti kako bi bilo moguće organizovati notarski ispit, izvršiti izbor prvih notara koji će otpočeti sa radom. Rok: IV kvartal 2008.

Kako Zakon o izvršnom postupku nije doprinio efikasnijem izvršnom postupku i kako se na godišenjem nivou iz izvještaja o radu sudova vidi da veliki broj izvršnih predmeta ostane neriješen, nephodno je sagledati potrebu izmjene Zakona o izvršnom postupku i uspostavljanja efikasnijeg sistema izvršenja kroz model izvršenja koji će biti prelazno rješenje ka uvođenju sistema privatnih izvršitelja, s obzirom na opšti trend sistema privatnih izvršitelja. Zakon o izvršnom postupku biće usvojen u II kvartal 2009.

U cilju povećanja efikasnosti i ažurnosti sudova potrebno je donijeti Program za rješavanje zaostalih predmeta na centralnm nivou i na nivou svih sudova kojim treba predvidjeti mjere za hitno rješavanje zaostalih predmeta. Rok: II kvartal 2008.

Godišnji program edukacije i posebni programi edukacije pripremaće se na osnovu stvarno utvrđenih potreba za obukom u obređenim oblastima, a naročitu u dijelu pripreme za preuzimanje obaveza iz evropskog partnerstva.

Treba sagledati i način vođenja sudskih i tužilačkih statistika i naći odgovarajući model vođenja statističkih izvještaja o radu u pogledu podataka koje treba da sadrže kako bi podaci dobijeni na osnovu izvještaja o radu mogli poslužiti kvalitativnom i kvanititavnim praćenju radu pravosudnih organa. Takođe, treba preduzimati mjere radi jačanja javnog povjerenja u pravosuđe kroz upoznavanje javnosti sa rezultatima rada na redovnim konferencijama za štampu.

Institucionalni okvir

U cilju jačanja nezavisnosti, samostalnosti i efikasnosti pravosuđa u pogledu institucionalnih kapaciteta u periodu 2008-2009. godina treba preduzeti sljedeće:

- Za praćenje ostvarivanja predviđenih mjera Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa obrazovati Komisiju za monitoring
- Izvršiti izbor devet članova Sudskog savjeta i da predsjednik Crne Gore proglasi sastav Sudskog savjeta u skladu sa novim Ustavom i Zakonom o Sudskom savjetu. Za početak rada Sudskog savjeta neophodno je obezbijediti prostor i opremu za rad i formirati administrativnu kancelariju za podršku Sudskom savjetu za ostvarivanje njegovih nadležnosti
- Transformisati Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije u organizacionu jedinicu Sudskog savjeta
- U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu i novim Zakonikom o krivičnom postupku neophodno je utvrditi adekvatan broj mjesta državnih tužilaca i njihovih zamjenika za efikasno sprovođenje istrage pod rukovodstvom državnog užilaštva. Takođe, neophodno je izvrši odabir nedostajućeg kadra i stvoriti prostorne i druge tehničke uslove za obavljanje poslova državnog tužilaštva u skladu sa novim nadležnostima u toku istrage
- Ojačati kapacitete i tehničku opremljenost sudova u kojima izmjenama Zakona o sudovima bude određeno formiranje specijalizivanih odjeljenja za predmete organizovanog kriminala
- Jačati kapacite Specijalnog državnog tužioca povećanjem broja zamjenika specijalnog tužioca i njihova specijalizacija za određene oblike organizovanog kriminala
- Reorganizacija službe sudskih izvršitelja u skladu sa izmjenama zakona o izvršnom postupku
- Jačati kapacitete Centra za posredovanje i pratiti njegov rad
- Formirati novi organ za zastupanje imovinskih interesa Crne Gore, obezbijediti kadar i prostor, opremu i finansijska sredstva za njegov rad
- Za nadzor nad radom notara potrebno je u Ministarstvu pravde obezbijediti i osposobiti kadar za obavljanje tih poslova

U Ministarstvu pravde jačati kapacitete za obavljanje poslova evropskih integracija i praćenja usaglašavanja propisa sa zakonodavstvom EU što će zahtijevati povećanje broja službenika i usvršavanje postojećeg kadra

2008. godini završiti realizaciju Projekta Pravosudnog informacionog sistema i uspostaviti informacioni sistem i obezbijediti neophodan kadar i centralizovati nadgledanje funkcionisanja pravosudnog informacionog sistema kod jednog organa

Ojačati kapacitete tijela nadležnih za sporovođenje edukacije u pravosudnim organima i obezbijediti dovoljna finansijska sredstva za sprovođenje edukacije prema utvrđenim potrebama, kao i posvetiiti posebnu pažnju odabiru predavača za sporovođenje edukacije i kvalitetu programa edukacije

3.23.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu od 2010 –2012. planira se sljedeće:

Doniijeti novi Zakon o sudovima i Zakon o državnom tužiocu kojim treba racionalizovati sudsku i državno tužilačku mrežu, kako u pogledu stvarne, tako i u pogledu mjesne nadležnosti, i specijalizacije za pojedine pravne oblasti

Usvojiti 2010. godine izmjene Zakona o advokaturi radi njegovog usaglašavanja sa Direktivom 31977L0249 i 31998L0005 u dijelu stvaranja uslova za nesmetano zastupanja inostranih advokata pred pravosudnim organima u Crnoj Gori,

Donijeti zakon o maloljetničkom pravosuđu kojim treba urediti pravila postupanja sa maloljetnim licima koja su u sukobu sa zakonom, i na taj način izdvojiti odredbe iz Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku u poseban zakon

Donijeti normativni okvir o zaštiti oštećenih u krivičnom postupku u skladu sa Direktivom 32004L0080

U skladu sa novim zakonom o prekršajima donijeti podzakonska akta za implementaciju

Analizirati nivo ostvarenih reformskih aktivnosti koje su planirane u periodu 2008-2009. godina i nastaviti sa njihovom realizacijom

Sagledati dostignuti nivo usaglašenosti propisa sa evropskim zakonodavstvom i prema utvrđenom nivou usaglašenosti napraviti plan potreba izmjena propisa radi ostvarivanja potpune usaglašenosti

Institucije

U skladu sa normativnim promjenama preduzeće se sljedeće:

Izvšiti reorganizaciju sudova i državnog tužilaštva u skladu sa promjenama Zakona o sudovima i Zakona o državnom tužiocu

Obrazovati specijalizovana odjeljenja za vođenje postupaka prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela

Izvršiti reorganizaciju organa nadležnih za vođenje prekršajnog postupka u skladu sa novim Zakonom o prekršajima

3.23.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010	2011	2012
Ministarstvo pravde	postojeća	40	45	48	50	52	55
Sudski savjet	planirana	10 članova	10	10	10	10	10
Sudovi	postojeći	240 sudija	255	255	255	255	255
		839 službenika	889	890	890	890	890
Tužilaštvo	postojeći	83 tužioca	83	103	103	103	103
		95 službenika	95	110	110	110	110
Organi za prekršaje	postojeći	67 sudija za prekršaje	68	*	*	*	*
		187 službenika	200	*	*	*	*

*reforma prekršajnog sistema slijedi i od modela reforme će zavisiti uvezivanje postojećeg broja sudija i zaposlenih u prekršajnim organima u pravosudni sistem tako da nije moguće iskazati plan zapošljavanja, niti finansijske potrebe;

3.23.1.5. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž.* sredstva	Ministarstvo pravde	1.133.387	1,200,000	1,300,000	1,500,000	1,500,000
	Sudski savjet	436.708	450,000	500,000	500,000.00	500,000
	Sudovi	15.092.026	16,000,000	16,000,000	16,000,000	16,000,000
	Tužilaštvo	3.447.279	5,000,000	5,000,000	5,000,000	5,000,000
	Organi za prekršaje	4.592.982	4,700,000	4,700,000	4,700,000	4,700,000
	ZIKS	6.298.180	5,300,000	5,500,000	5,700,000	5,800,000
Strana podrška	Ministartsvo pravde	IPA				
	Sudski savjet	160.000				
	Sudovi	OSCE				
	Tužilaštvo	OSCE, MB IPA				
	Organi za prekršaje	160.000				

*Dati su podaci za ukupni budžet pravosudnog sistema, Ministarstva pravde i Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija u 2008.godini, što iznosi cca 31 mil €;

3.23.2. ANTIKORUPCIJSKA POLITIKA

3.23.2.1. Status

U cilju kreiranja efikasnog sistema za prevenciju i suzbijanje korupcije u Crnoj Gori, paralelno se odvijaju dva procesa: jedan koji je usmjeren na reformu krivičnog zakonodavstva, a drugi na razvijanje preventivnih antikorupcijskih mehanizama.

Zakonodavni okvir

U okviru opštih reformskih procesa u Crnoj Gori, antikorupcijska politika podrazumijevala je promjene političkog, ekonomskog i pravnog sistema. Otuda i zakonodavni okvir koji se odnosi na ovu oblast obuhvata više propisa među kojima su najznačajniji:

Krivičnim zakonikom (Sl list br. 47/06) utvrdjena je nova kaznena politika i strategija za modernu kontrolu kriminala. Korupcijom se smatra svaki oblik zloupotrebe vlasti radi lične ili kolektivne koristi, bilo da se radi o javnom ili privatnom sektoru. Tako su Krivičnim zakonikom sankcionisana krivična djela sa elementima korupcije: povreda ravnopravnosti u vršenju privredne djelatnosti, zloupotreba monopolističkog položaja, prouzrokovanje stečaja, prouzrokovanje lažnog stečaja, zloupotreba ovlašćenja u privredi, lažni bilans, zloupotreba procjene odavanje poslovne tajne, odavanje i korišćenje berzanske tajne, zloupotreba službenog položaja, protivzakonito posredovanje, primanje mita, davanje mita, odavanje službene tajne.

Zakonikom o krivičnom postupku (Sl. list RCG br. 47/06) ustanovljen je posebni postupak za borbu protiv organizovanog kriminala, kao i specijalni procesno-pravni mehanizmi za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala kroz utvrđivanje i propisivanje specijalnih istražnih tehnika i metoda definisane, kao mjere tajnog nadzora koje predstavljaju, poseban oblik prikupljanja podataka i određena zaštita svjedoka tokom sudskog postupka.
Zakonom o Državnom tužiocu (Sl. list RCG 69/03) obezbijedjeno je postavljanje specijalnog tužioca kao specifičnog, funkcionalnog, organizacionog i po ovlašćenjima i obavezama u radu novog instituta, koji treba da obezbijedi efikasno suzbijanje svih oblika organizovanog kriminala.
Zakon o zaštiti svjedoka (Sl. list RCG br. 65/04) reguliše prvi put u pravnom sistemu Crne Gore obezbjedjivanje zaštite svjedoka van suda.
Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (Sl. list RCG br. 13/07) uređuje uslove odgovornosti pravnih lica za krivična djela, krivične sankcije koje se primjenjuju prema pravnim licima, kao i krivični postupak u kome se te sankcije izriču.
Zakonom o državnoj upravi (Sl. list RCG br. 38/03) stvoreni su preduslovi za funcionisanje moderne, profesionalne, efikasne i ekonomične državne uprave koja treba da omogući izvođenje demokratskih i društveno političkih i tržišno ekonomskih reformi. Globalni koncept novog zakona je promjena uloge državne uprave iz prevashodno kontrolne i regulatorne servisno orjentisanu upravu koja mora počivati na demokratskim temeljima. U skladu sa ovim zakonom rad organa državne uprave podliježe kontroli koja se ostvaruje kroz vršenje upravnog nadzora, sudskom kontrolom i drugim oblicima nadzora.
Zakon o državnim službenicima i namještenicima (Sl. list RCG br. 27/04 i 31/o5) uređuje oblasti sistema državne uprave na savremen način, kao i uključivanje instituta koji omogućavaju zakonit, kvalitetan, politički neutralan i profesionalan rad zaposlenih lica u državnoj upravi i drugim institucijama sistema javne uprave u Crnoj Gori. koji se zasnivaju na evropskim standardima. Zakon takođe utvrđuje nove procedure zapošljavanja državnih službenika i namještenika koje su bazirane na dva osnovna principa. Ustavni princip jednakog pristupa do radnih mjesta i merit princip-selekcija na osnovu znanja i sposobnosti. Obrazovan je centralni organ za upravljanje kadrovima, Uprava za kadrove koji pored ostalog vrši poslove sprovodjenja javnog i internog oglasa za državne organe i službe i druge poslove internog tržišta rada Utvrdjen je i novi klasifikacioni sistem državnih službenika i namještenika (rukovodeći službenici i utvrđivanje sistema zvanja) što će omogućiti napredovanje u karijeri kao jedan od elemenata stimulacije državnih službenika za kvalitetni rad u upravi.
Zakon o zaradama državnih službenika i namještenika (Sl. list RCG br.17/07) ima za cilj da se zarade državnih službenika i namještenika povežu sa novim službeničkim sistemom kako bi rad u upravi postao stimulativniji za sposobne kadrove. Kako bi se obezbijedila brojno manja ali stručno kompetentnija i efikasnija, adekavatnije plaćena ali i jeftinija uprava, čime se utiče na smanjenje rizika korupcije.
Zakonom o konfliktu interesa (Sl. list RCG br. 17/05) utvrđene su mjere i aktivnosti za sprječavanje postojanja sukoba interesa i način izbjegavanja konflikta javnog i privatnog interesa lica koja vrše javnu funkciju. Skupština Crne Gore je obrazovala Komisiju za utvrđivanje konflikta interesa, kao nezavisno tijelo.Saglasno ovom zakonu, lica koja se biraju neposrednim i tajnim glasanjem, lica koje bira ili imenuje Skupština Crne Gore, lica koje imenuje ili postavlaja Vlada Crne Gore i lica koja imenuje ili bira lokalna samouprava obavezni su da Komisiji dostave izvještaj o prihodima za sebe, bračnog ili vanbračnog druga i djecu ukoliko žive u istom porodičnom domaćinstvu u roku od 15 dana od dana stupanja na javnu funkciju.
Zakonom o javnim nabavkama (Sl. list RCG br. 46/06) uređuju se: uslovi, način i postupak nabavke roba i usluga i ustupanja izvođenja radova u slučajevima kada su naručioci nabavki obveznici određeni ovim zakonom; nadležnosti organa uprave za poslove javnih nabavki; kontrola zakonitosti postupaka javne nabavke i zaštita prava učesnika u postupku javne nabavke i način vođenja statističkih podataka o javnim nabavkama.
Zakon o finansiranju političkih partija (Sl. list RCG 21/04) utvrđuje način sticanja i obezbjeđivanja finansijskih sredstava političkih partija, način kontrole finansiranja i finansijskog poslovanja političkih partija, čime su stvorene pretpostavke za ostvarivanje zakonitosti i javnosti u njihovom finansiranju. Donesen je i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o finansiranju političkih partija (Sl. list RCG33/05).

Zakonom o Državnoj revizorskoj instituciji (Sl. list RCG 28/04, 27/06 i 78/06) je formirana Državna revizorska institucija u cilju obezbjedjenja kontrole pravilnosti i efikasnosti poslovanja subjekata revizije (organi i organizacije koje upravljaju budžetom i imovinom države, jedinice lokalne samouprave, fondovi, Centralna banka Crne Gore i druga pravna lica u kojima država učestvuje u vlasništvu), odnosno u cilju stručne i objektivne kontrole trošenja budžetskih sredstava i upravljanja državnom imovinom u Crnoj Gori. (pogledati poglavlje 3.32-finansijska kontrola, potpoglavlje 3.32.1.-spoljna,državna revizija)

Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranju terorizma (Sl.list CG 17/07) pogledati poglavlje 3.4.3. Sprječavanje pranja novca)

Crna Gora je ratifikovala ili pristupila sljedećim međunarodnim konvencijama i dokumentima:

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv korupcije
Konvencija UN-a o transnacionalnom organizovanom kriminalu
Krivično-pravna konvencija o korupciji sa dodatnim protokolom
Građansko pravna Konvencija Savjeta Evrope o korupciji
Konvencija o pranju, traženju, zaplijeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom (2002)
Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima (2001)
Konvencija o transferu osuđenih lica sa dodatnim protokolom (2001)
Rezolucija o borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, koju je Skupština Crne Gore usvojila 26. decembra 2007. godine

Strateški dokumenti

Program borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, Vlada Crne Gore je usvojila 28. jula 2005. godine kao dio opšteg društvenog plana i široko prihvaćenog sistema mjera i aktivnosti za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala, kao izuzetno štetnih društvenih fenomena. Program je baziran na prihvaćenom medjunarodnom modelu borbe protiv korupcije-istovremenoj represiji,prevenciji i edukaciji,odnosno na primjeni antikorupcijskih zakona,otklanjanju mogućnosti za korupciju i podizanju svijesti i obrazovanju javnosti.

Akcioni plan za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2006-2008, Vlada Crne Gore je usvojila 24. avgusta 2006. godine. Ovim Planom operacionalizuju se prioriteti utvrđeni Programom borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, na način što se utvrđuju konkretne mjere i aktivnosti koje treba sprovesti u političkom sistemu,pravosudju,policiji,državnoj upravi,javnim finansijama,medijima i privrednom sistemu nosioci aktivnosti, rokovi i dinamika izvršenja obaveza, indikatori za mjerenje uspjeha i mogući faktori rizika.

Radi uspješnije borbe protiv kriminala, posebno organizovanog, korupcije, terorizma i ratnih zločina korupcije, Strategijom reforme pravosuđa, koju je Vlada Republike Crne Gore usvojila u junu 2007. godine, kao poseban cilj postavljena je borba protiv organizovanog kriminala i korupcije radi jačanja prevencije, pravosudnih institucija, krivičnog gonjenja i kaznjavanja učinilaca krivičnih djela, polazeći od ulogwe koju pravosudne institucije imaju u ovoj oblasti. Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa predviđen je niz mjera i aktivnosti koje će se sprovesti u cilju implementacije ovog dijela strategije.

Mjere za podizanje svijesti za borbu protiv korupcije preduzima Vlada Crne Gore i drugi nadležni organi i institucije u saradnji sa civilnim i privatnim sektorom i medijima. U tom cilju u Upravi policije, Upravi Carina, Poreskoj upravi, kao i u NVO sektoru realizovani su projekti za otvorene slobodne linije za prijavljivanje slučajeva korupcije.

Institucionalni okvir

Vlada RCG je, 15. februara 2007. godine, osnovala Nacionalnu komisiju za monitoring implementacije Akcionog plana sa osnovnim zadatkom da rukovodi, organizuje i sinhronizuje aktivnosti organa državne uprave i ostalih nadležnih institucija u sprovođenju Akcionog plana. Nacionalna komisija je utvrdila metodologija rada i utvrdila plan redovnog mjesečnog izvještavanja (do 10. u mjesecu) za sve institucije uključene u implementaciju Akcionog plana.

Zakonom o Državnom tužiocu, obezbijeđeno je postavljanje specijalnog tužioca kao, specifičnog, funkcionalnog, organizacionog i po ovlašćenjima i obavezama u radu novog instituta, koji treba da obezbijedi efikasno suzbijanje svih oblika organizovanog kriminala. S tim u vezi, širok je i specifičan spektar poslova koje treba da obavlja specijalni tužilac, kao segment ukupnog državnog aparata

angažovanog u borbi protiv organizovanog kriminala. To je, podrazumijevalo adekvatnu organizaciju za obavljanje poslova suzbijanja organizovanog kriminala, kroz obrazovanje kod Vrhovnog državnog tužioca Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, kojim rukovodi specijalni tužilac.

Policija je još jedan od organa koji se nadležan za efikasnu borbu protiv korupcije U 2003. godini obrazovana je specijalizovana jedinica za borbu protiv organizovanog kriminala sa zadatkom da prati, proučava i analizira stanje, kretanje i pojavne oblike korupcije i organizovanog kriminala. Donošenjem novog akta o unutrašnjoj organizaciji i sitematiziciji Uprave policije u okviru Sektora kriminalističke policije obrazovani su specijalizovane uže organizacione jedinice za borbu protiv organizovanog kriminala i to: Odsjek za suzbijanje privrednog kriminala, Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala Jedinica za zaštitu svjedoka i NCB Interpol.

Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki obezbjeđuje uslove za ekonomičnu, efikasnu i transparentnu upotrebu javnih sredstava i stvaranja konkurentnih i ravnopravnih uslova za sve ponuđače. Ova Komisija pored ostalog vrši i sledeće poslove: prati i analizira ostvarivanje sistema javnih nabavki sa stanovišta usaglašenosti sa pravom Evropske unije i predlaže mjere kojima se obezbjeđuje ta usaglašenost; daje prethodnu saglasnost naručiocima na odabir vrste postupka u slučajevima predviđenim ovim zakonom; objavljuje pozive za javno nadmetanje i odluke o dodijeljenim ugovorima na internet stranici tog organa uprave u slučajevima predviđenim zakonom; obavještava Državnu revizorsku instituciju i podnosi prijave ostalim nadležnim organima o slučajevima kršenja postupaka javnih nabavki za koje sazna u vršenju poslova iz svoje nadležnosti.

Komisija za utvrđivanje konflikta interesa utvrđuje činjenice i okolnosti koje su potrebne za donošenje odluke, donosi obrazloženu odluku o postojanju, odnosno nepostojanju konflikta interesa, određuje vrijednost poklona.

Uprava za antikorupcijsku inicijativu predstavlja centralni organ koji je, s jedne strane, nadležan za sprovodjenje propagandno-preventivnih aktivnosti, odnosno podizanje nivoa javne svijesti o štetnosti korupcije i mehanizmima za njeno suzbijanje, kao i za sprovodjenje istraživanja o korupciji, a s druge strane za koordinaciju aktivnosti koje se odnose na harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa antikorupcijskim medjunarodnim standardima, odnosno na članstvo Crne Gore u medjunarodnim organizacijama i institucijama od značaja za borbu protiv korupcije.

U Upravi je trenutno zaposleno šest službenika, a novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji je predviđeno deset radnih mjesta. U skladu sa novim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave, pored Sektora za opšte i pravne poslove i Odjeljenja za međunarodnu sardnju, osnovano je Odjeljenje za propagandno-preventivnu djelatnost, koje uključuje odnose sa građanima, prijavljivanje sumnji u postojanje koruptivnih krivičnih djela, analitičke poslove i sl.

Obuka

Detaljan pregled obuka u svim Vladinim resorima u oblasti edukacije i prevencije u sprvodjenju politike borbe protiv korupcije dat je u Drugom izvještaju Nacionalne komisije sa implementaciju Akcionog plana za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, koji je usvojen februara 2008.godine i obuhvata period septembar 2006-decembar 2007 godina. Veliki broj seminara organizovan je u saradnji sa Upravom za kadrove, Centrom za obuku nosilaca pravosudnih funkcija, ali i Misijom OSCE-a u Crnoj Gori (projekat "Borba protiv korupcije u javnoj upravi"), dok su u saradnji sa UNDP počela istraživanja o pojedinim oblicima i uzrocima korupcije u sudstvu, lokalnoj upravi, zdravstu i obrazovanju.

3.23.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U skladu sa Akcionim planom za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala (dio I – tačka 15), kratkoročni prioriteti su:

- Donošenje novog Zakonika o krivičnom postupku koji će uvesti novine posebno u dijelu koji se tiče zaplijene i konfiskacije imovine stečene krivičnim djelima korupcije. Rok: 2008
- Donošenje Izmjena i dopuna Krivičnog zakonika. Rok: I kvartal 2009
- Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima. Rok 2008

Donošenje novog Zakona o finansiranju političkih partija. Rok: 2008

Donošenje Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u skladu sa preporukama GRECCO-a. Rok: 2008

Donošenje Zakona o sprječavanju sukoba interesa u vršenju javnih funkcija u skladu sa preporukama GRECCO-a. Rok: 2008

Radi sprovođenja preporuka GRECCO-a sadržanih u Izvještaja o zajedničkoj I i II evaluaciji Crne Gore u ispunjavanju kratkoročnih prioriteta, preduzeće se sljedeće mjere:

Sačinjavane detaljanog izvještaja o ispunjavanju preporuka Grupe zemalja protiv korupcije (GRECO) iz Izvještaja o zajedničkoj I i II evaluaciji Crne Gore. Rok: 2008.

Sačinjavanje Analize stepena implementacije GRECO preporuka, i sačinjavanje izvještaj koji će se dostaviti GRECO-u sadržao što više podataka o implementaciji svake preporuke pojedinačno.

Kontinuirano sprovođenje Akcionog plana za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Uskladijivanje nacionalnog zakonodavstva i prakse sa relevantnim međunarodnim standardima i sporazumima putem potpisivanja i ratifikacija relevantnih međunarodnih instrumenata na nivou Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija koje se odnose na borbu protiv organizovanog i finansijskog kriminala, uključujući korupciju. Rok:.2008.-2009.godina.

Implementacije međunarodnih obaveza po osnovu članstva u međunarodnim konvencijama UN i SE koje se tiču ove problematike, u koordinaciji sa nadležnim ministarstvima**.**

Institucije

Jačanje kadrovskih kapaciteta za sprovodjenje planiranih mjera na planu borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Rok: 2008. godina

Obezbijedjivanje finansijske podrške za ispunjavanje mjera iz Akcionog plana za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala kroz predlaganje projekata regionalnim i medjunarodnim organizacijama. Rok: 2008. i 2009. godine

Implementacija međunarodnih obaveza po osnovu članstva u međunarodnim konvencijama UN i SE koji se odnose na oblast korupcije, kroz koordinaciju aktivnosti na ovom planu nadležnih ministarstava, organa i institucija. Rok: 2008 I 2009. godina

Intezivaranje aktivnosti na prevenciji korupvije, podizanjem svijesti javnosti i promovisanjem etičkog ponašanja. Rok 2008. i 2009. godina

Obezbjedjivanje uslova da oni koju koji su zaduženi za prevenciju ,istragu,gonjenje i presudjivanje korupcije uživaju nezavisnost i samostalnost primjerenu njihovim funkcijama. Rok: 2008. i 2009. godina.

Permanentna specijalizacija pojedinaca i organa zaduženih za borbu protiv korupcije uz obezbjedjivanje uslova za njihovu edukaciju i usavršavanje Rok 2008. i 2009. godina

Jačanje unutrašnje kontrole Rok: 2008 i 2009. godina

Razvijanje najšire saradnje na medjunarodnom i unutrašnjem planu na svim poljima borbe protiv korupcije. Rok: 2008 i 2009. godina

Dalja izgradnja demokratskih društvenih odnosa,nezavisnosti sudija,tužilaštva i policije posebno na najširem edukativnom planu, tj planu izgradnje i afirmisanja pozitivnih moralnih vrijednosti. Rok: 2008. i 2009. godina

3.23.2.3. Srednjoročni prioriteti

Podizanje nivoa javne svijesti o negativnim posljedicama korupcije kroz sprovođenje kontinuirane kampanje.

Istraživanje o obimu, uzrocima korupcije i njenim različitim karakteristikama,koje je zasnovano na faktičnom stanjuu skladu sa metodologiojom UNDP-a sa ciljem da se utvrde efikasnije antikorupcijske aktivnosti,

Sprovođenje kontinuirane antikorupcijske kampanje (sredjonoročna preporuka broj 1 Akcionog plana za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva),

Harmonizacija zakonodavstva sa Konvencijom UN-a protiv korupcije.

Prevodjenje, publikacija i usvajanje Priručnika za implementaciju UN Konvencije protiv i distribucija nadležnim organima i civilnom društvu.

3.23.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Uprava za antikorupcijsku inicijativu	Postojeća institucija	6	10	12	16	18	20

3.23.2.5.Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	417.360,50	512.238,68	512.238,68	800.000	800,000
Strana podrška	UNDP - 105.000,00; OSCE-20.000,00	UNDP - 105.000,00; OSCE-20.000,00	Očekivana podrška kroz IPA-projekat	Očekivana podrška kroz IPA-projekat	Očekivana podrška kroz IPA-projekat

3.23.3. FUNDAMENTALNA PRAVA

3.23.3.1.Status

Međunarodno pravni aspekt implementacije fundamentalnih ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori zasnovan je na članstvu u Ujedinjenim nacijama, Savjetu Evrope, OEBS-u i drugim regionalnim integracijama. Prije i nakon sticanja nezavisnosti u političkim dokumentima država Crna Gora se obavezala na poštovanje dostignutog nivoa ljudskih prava i sloboda i saradnju sa Evropskom unijom, Ujedinjenim nacijama, Savjetom Evrope i OEBS-om, odnosno poštovanje obaveza iz aranžmana koji su nastali u vrijeme postojanja bivše državne zajednice (Deklaracija o odnosima sa OUN nakon održavanja referenduma o državno-pravnom statusu Vlade Republike Crne Gore od 11. maja, 2006. godine i Deklaracija nezavisne Republike Crna Gora koju je nacionalna Skupština usvojila 3. juna, 2006. godine). Nakon sticanja nezavisnosti i članstva u UN, ovaj stav je i formalno potvrđen preuzimanjem ugovornih obaveza.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Crna Gora, Evropska zajednica i države članice su potvrdile opredjeljenje da poštuju ljudska prava i vladavinu prava, uključujući prava pripadnika nacionalnih manjina.

Akcioni plan za implementaciju preporuka evropskog partnerstva kao posebne mjere utvrdio je obezbjeđenje efikasnih mehanizama za implementaciju obaveza koje proističu iz međunarodnih instrumenata, a posebno Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i Evropske konvencije o sprječavanju mučenja.

Zakonodavni okvir

Izjavom o sukcesiji u odnosu na temeljne dokumente UN koje je potvrdila bivša državna zajednica, a koja je deponovana kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija u oktobru, 2006. godine Crnna Gora je pristupila svim temeljnim ugovorima iz domena ljudskih prava u okviru ove organizacije. U odnosu na Savjet Evrope, nakon sticanje svojstva države članice 11. maja,2007. godine Crna Gora je preuzela prava i obaveza koje proizilaze iz članstva u ovoj organizaciji i pristupila njenim temeljnim ugovornim dokumentima. Ova dva sistema - njihovi dokumenti i praksa sudskih (Evropski sud za ljudska prava) i kvazi sudskih (Komitet za ljudska prava UN) institucija čine materijalno pravni okvir za djelovanje državnih organa i institucija unutrašnjeg (nacionalnog) pravnog poretka u čijoj je nadležnosti zaštita temeljnih ljludskih prava i sloboda.

Unutrašnja implementacija fundamentalnih prava počiva na ustavnim garancijama kojima su propisana temeljna ljudska prava i slobode, postupak, sadržina i obim njihovih ograničenja, te postupci i institucije zaštite ovih prava u unutrašnjem pravu.

Ustav Crne Gore (Sl.list CG br. 01/07) postavlja okvir unutrašnjeg pravnog poretka kroz princip da potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava čine sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva, dok se prava i slobode ostvaruju na osnovu Ustava i potvrđenih međunarodnih sporazuma. Katalog ljudskih prava koji

propisuje Ustav ima osnovu u modernom konceptu ljudskih prava koji se zasniva na Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i paktovima o ljudskim pravima, kao i u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i Evropskoj socijalnoj povelji iako ova posljednja (za sada) ne predstavlja obavezu u formalno-pravnom smislu.

U sadržinskom smislu materijalno pravni izvori evropskih integracija na kojima je zasnovan postojeći Ustav podudaraju se sa onima iz Preambule Povelje o temeljnim pravima EU koja se odnose na reafirmaciju evropskih ustavnih tradicija i međunarodne obaveze zajedničke zemljama članicama Unije.

Osnovni principi ljudskih prava i sloboda: jednakost pred zakonom, ne-diskriminacija, dostupnost pravde i pravnih lijekova, dostojanstvo i nepovredivost ličnosti, poštovanje opštih pravnih načela (prezumpcija nevinosti, zabrana retroaktivne primjene zakona i princip primjene blažeg zakona, ne bis in idem), princip poštovanja fizičkog i psihičkog integriteta ličnosti, kao i pravo obraćanja međunarodnim organizacijama radi zaštite svojih prava i sloboda zajemčenih Ustavom inkorporirani su u ustavne norme koje se odnose na sistem temeljnih ljudskih prava i sloboda slijedeći strukturu podjele na odredbe koje su zajedničke za sve dimenzije (generacije) ljudskih prava; lična prava i slobode; politička prava i slobode; ekonomska, socijalna i kulturna prava i slobode (zaštita svojine, sloboda preduzetništva, pravo na rad, zabrana prisilnog rada, socijalna zaštita vulnerabilnih grupa - dijete, trudnica, staro lice i lice sa invaliditetom, zaštita potrošača, posebna zaštita porodice, majke i djeteta, sloboda stvaralaštva i zaštita kulturne baštine; i posebna - manjinska prava.

Ustav propisuje da zakon mora biti saglasan sa Ustavom i potvrđenim međunarodnim ugovorima, a drugi propis mora biti saglasan sa Ustavom i zakonom. U nadležnosti Ustavnog suda je pored ostalog i odlučivanje o saglasnosti zakona sa Ustavom i potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorima, saglasnosti drugih propisa i opštih akata sa Ustavom i zakonom, kao i odlučivanje u postupku po ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom, nakon što se iscrpe sva ostala djelotvorna pravna sredstva.

Postupak po ustavnoj žalbi uređen je Zakonom o Ustavnom sudu (Sl. list RCG br. 21/93). Za podnošenje ustavne žalbe aktivno je legitimisano svako lice koje smatra da mu je pojedinačnim aktom ili radnjom sudskih, upravnih i drugih državnih organa ili preduzeća i organizacija koje vrše javna ovlaščenja povrijeđena sloboda ili pravo čovjeka i građanina utvrđeno Ustavom Crne Gore, kada nije predviđena druga sudska zaštita.

Ustavnu žalbu, u ime navedenih lica može podnijeti udruženje građana ili drugo pravno lice koje po svojim pravilima ima zadatak da štiti slobode i prava građana čija se zaštita traži pred Ustavnim sudom. Rok za podnošenje ustavne žalbe iznosi 60 dana od dana dostavljanja pojedinačnog akta, odnosno od dana prestanka radnje, kojima je povrijeđena sloboda ili pravo utvrđeno Ustavom. Odredbama ovog Zakona utvrđen je minimum sadržine ustavne žalbe i način podnošenja.

Kada utvrdi da je pojedinačnim aktom povrijeđena sloboda ili pravo čovjeka i građanina utvrđeno Ustavom, Ustavni sud će poništiti taj pojedinačni akt i odrediti da se uklone posljedice koje su iz tog akta proizašle. Kada utvrdi da je radnjom državnog organa ili pravnog lica povrijeđena sloboda ili pravo utvrđeno Ustavom, Ustavni sud će zabraniti svako dalje vršenje takve radnje i prema okolnostima slučaja, odrediti da se uklone posljedice koje su iz takve radnje proizašle.

U toku postupka, do donošenja odluke, Ustavni sud može narediti da se obustavi izvršenje pojedinačnog akta ili radnje povodom kojih je podnijeta ustavna žalba. Ako su pojedinačnim aktom ili radnjom povrijeđeni Ustavom Crne Gore utvrđena sloboda ili pravo više lica, a samo neka od tih lica su podnijela ustavnu žalbu, odluka Ustavnog suda odnosi se i na lica koja nijesu podnijela ustavnu žalbu. Ukoliko u toku postupka po ustavnoj žalbi organ koji je donio pojedinačni akt poništi, ukine ili izmijeni taj akt u skladu sa zahtjevom iz ustavne žalbe ili ako je prestala radnja koja je prouzrokovala povredu slobode ili prava utvrđenog Ustavom, a nijesu nastupile štetne posljedice, Ustavni sud će obustaviti taj postupak.

Krivično zakonodavstvo

Odredbama važećeg Krivičnog zakonika (Sl. list RCG br. 47/06) i u poglavlju koji se odnosi na Osnovne odredbe propisana je primjena opštih pravnih načela o zabrani retroaktivne primjene zakona i principa nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege (kazna ili druga krivična sankcija može se izreći samo za djelo koje je, prije nego što je učinjeno, bilo zakonom određeno kao krivično djelo i za koje je bila zakonom propisana kazna).

U odnosu na pozitivnu obavezu države da štiti temeljna ljudska prava i slobode Krivični zakonik u Glavi XIV propisuje krivična djela protiv života i tijela među kojima su lišenja života, navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu, nedozovljen prekid trudnoće, krivična djela kojima se štiti fizički integritet ličnosti (tjelesne povrede i učestvovanje u tuči), napuštanje nemoćnog lica i nepružanje pomoći.

U Glavi XV Krivični zakonik propisuje grupu krivičnih djela protiv prava i sloboda čovjeka i građanina kojima se štite: pravo na upotrebu sopstvenog jezika u ostvarivanju ljudskih prava i sloboda, povreda ravnopravnosti - diskriminacija kod uskraćenja ili ograničenja prava čovjeka i građanina utvrđenih Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenim međunarodnim ugovorima ili davanje povlastica ili pogodnosti u odnosu na etnička, vjerska, rasna, polna i sva druga svojstva.

Osim toga Krivični zakonik u istoj glavi propisuje krivična djela povrede prava na izražavanja nacionalne ili etničke pripadnosti, slobode ispovijedanja vjere i vršenja vjerskih obreda, protivpravnog lišenja slobode, slobode kretanja i nastanjivanja; zabranu iznuđivanja iskaza, zabranu zlostavljanja i mučenja; krivična djela protiv prava na privatnost, odnosno zaštite privatnog i porodičnog života; krivična djela protiv povrede prava na podnošenje pravnog sredstva; krivična djela povrede prava iz domena slobode izražavanja i informisanja, javnog okupljanja i udruživanja.

Isti Zakonik sadrži odredbi o krivičnim djelima protiv izbornih prava, povrede časti i ugleda, krivična djela povrede polne slobode, protiv braka i porodice uključujući zaštitu maloljetnih lica (djece), kao i krivično djelo nasilja u porodici. U ovom dijelu zakonodavnom reformom predviđeno je dodatno regulisanje u oblasti porodičnog nasilja koje će se urediti posebnim zakonom, sa ciljem da se ustanovi sistem posebnih zaštitinih mjera i pruži podrška žrtvama porodičnog nasilja. Posebna poglavlja propisuju krivična djela protiv zdravlja ljudi, krivična djela protiv životne sredine, krivična djela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine, krivična djela protiv bezbjednosti javnog saobraćaja, krivična djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore (uključujući oružanu pobunu, terorizam, izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti).

U okviru posebne glave koja se odnosi na krivična djela protiv pravosuđa propisano je krivično djelo neizvršenja sudske odluke prema kojemu će svako službeno ili odgovorno lice koje odbije da izvrši pravosnažnu sudsku odluku ili je ne izvrši u zakonskom ili odlukom određenom roku, biti kažnjeno novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.

Konačno posebnom Glavom XXXV propisana su krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom koja obuhvataju zločin protiv čovječnosti, genocid, krivična djela ratnih zločina, rasna i druga diskriminacija, trgovina ljudima, trgovina djecom radi usvojenja, zasnivanje ropskog odnosa i prevoz lica u ropskom odnosu, međunarodni terorizam, uzimanje talaca i finansiranje terorizma.

Krivični zakonik sadrži posebne odredbe koje se odnose na maloljetna lica, uslovi primjene ovih odredbi i utvrđuje granica krivično pravne odgovornosti maloljetnika u odnosu na primjenu sankcija, prema kojoj se maloljetnom licu koje je u vrijeme izvršenja krivičnog djela bilo mlađe od 14 godina ne mogu primijeniti krivične sankcije.

Zakonik propisuje sistem vaspitnih mjera od kojih je posljednjem izmjenama 2006. godine uveden vaspitni nalog koji za cilj ima preventivno djelovanje u odnosu na maloljetne počinioce radi pravilnog razvoja njihove ličnosti i jačanja sopstvene odgovornosti radi sprečavanja činenja krivičnih djela u budućnosti.

Zakonik o krivičnom postupku (Sl. list RCG br. 71/03, 47/06) propisuje osnovna načela pravne sigurnosti i poštovanja prava stranaka u postupku koja omogućavaju ravnopravan položaj okrivljenog, odnosno optuženog u svim fazama postupka. U pogledu utvrđivanja odgovornosti i postojanja krivičnog djela Zakonik utvrđuje da sankciju za određeno krivično djelo može izreći samo sud u postupku utvrđenom Zakonom, dok se ograničenja prava lica u pstupku mogu ograničiti samo iz razloga utvrđenih Zakonikom. Temeljna načela takođe propisuju opštu obavezu poštovanja pretpostavke nevinosti koja je pozitivno određena (svako se smatra nevinim dok se njegova krivica ne utvrdi pravosnažnom sudskom odlukom) i koja važi kako za stranke u postupku, tako i za druge organe, medije, fizička i pravna lica, dok se u slučaju sumnje o postojanju činjenica vezanih za boillježja krivičnog djela ili primjenu odredbi krivičnog zakonodavstva ista ima rješavati na način koji je povoljniji za okrivljenog.

Zakonik propisuje obavezu obavještenja okrivljenog o krivičnom djelu koje mu se stavlja na teret već na prvom saslušanju, kao i pouku o pravu na branioca i izvođenje pred sud bez odlaganja, osim u izuzetnim slučajevima kada je to utvrđeno Zakonikom. Isto tako Zakonikom je potvrđeno načelo princip ne bis in idem, odnosno zabrana ponovnog osuđivanja za isto krivično djelo za koje je neko već lice bilo pravosnađno osuđeno ili oslobođeno optužbe.

Shodno garanciji iz čl. 6. Evropske konvencije Zakonik predviđa pravo okrivljenog na upotrebu svojeg jezika u postupku i obezbjeđenje tumača, dok se za područja u kojima većinu ili značajan dio čini manjinska grupa propisuje službena upotreba jezika te manjine u sudu, u skladu sa zakonom. U odnosu na temeljna prava lica u postupku Zakonik propisuje zabranu i kažnjivost primjene sile i iznuđivanja iskaza; pravo na odbranu, uključujući i pravo na branioca već na prvom saslušanju; pravo na naknadu štete zbog neosnovanog osuđivanja ili lišavanja slobode; pouku o korišćenju procesnih prava neukoj stranci u postupku uključujući i druga lica osim okrivljenog; pravo na suđenje bez odlaganja i zabranu zloupotrebe procesnih ovlašćenja; isključivanje mogućnosti donošenja sudske odluke zasnovane na pravno nevaljanim dokazima koji su sami po sebi ili prema načinu pribavljanja u suprotnosti sa odredbama Zakonika, drugog zakona, Ustava ili međunarodnog prava.

Pravo na branioca predviđa obavezu postavljanja branioca po službenoj dužnosti kada okrivljeni sam ne uzme branioca i to u slučajevima kada je okrivljeni nijem, gluv ili nesposoban da se sam uspješno brani ili ako se postupak vodi zbog krivičnog djela za koje se može izreći najduža zatvorska kazna, okrivljeni mora imati branioca već prilikom prvog saslušanja; poslije podignute optužnice zbog krivičnog djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora u trajanju od deset godina, okrivljeni mora imati branioca u vrijeme dostavljanja optužnice; u slučaju određivanja pritvora sve dok pritvor traje; akose okrivljenom sudi u odsustvu odmah nako što sud donese rješenje o suđenju u odsustvu. Ako okrivljeni u navedenim slučajevima obavezne odbrane branioc po službenoj dužnosti se postavlja za dalji tok krivičnog postupka do pravosnažnosti presude, a ako je izrečena najduža zatvorska kazna i za postupak po vanrednim pravnim lijekovima. Ako optuženi u slučaju obavezne odbrane ostane bez branioca u toku postupka, a sam ne uzme drugog branioca, predsjednik suda pred kojim se vodi postupak postaviće branioca po službenoj dužnosti. Komunikacija branioca sa okrivljenim koji je lišen slobode je slobodna i povjerljive je prirode, a kontrola razgovora okrivljenog i branioca prije prvog saslušanja i tokom istrage dopuštena je samo posmatranjem, ali ne i slušanjem

Zakon takođe propisuje sistem ograničenja prava na poštovanje privatnog i porodičnog života koja su u funkciji vođenja postupka uz obavezu da se ona moraju sprovesti uz poštovanje dostojanstva ličnosti i pod pretpostavkom da se ona preduzimaju uz postojanje vjerovatnoće da će se na taj način pronaći tragovi krivičnog djela ili predmeti važni za krivični postupak. Ova ograničenja podrazumijevaju sudsku kontrolu, odnosno nalog suda za preduzimanje takvih mjera.

U pogledu lišenja slobode prije pravosnažnosti presude Zakonik propisuje samo izuzetno mjeru pritvora, uz mogućnost korišćenja drugih instituta radi obezbjeđenja prisustva okrivljenog i nesmetanog vođenja postupka kroz primjenu mjera nadzora kao što su zabrana napuštanja boravišta; zabrana posjećivanja određenog mjesta ili područja; obaveza okrivljenog da se povremeno javlja određenom državnom organu; zabrana sastajanja sa određenim licima; privremeno oduzimanje putne isprave; i privremeno oduzimanje vozačke dozvole, odnosno polaganje jemstva.

Navedeni propis obezbjeđuje pravo na žalbu u krivičnim stvarima koje se proteže i na prethodni postupak, uključujući pravo na žalbu koje se odnosi na određivanje pritvora u kojem slučaju se propisuju restriktivni rokovi. Na čitav postupak se protežu garancije prava na razuman rok za suđenje uz puno poštovanje dostojanstva ličnosti i zaštitu prava svih učesnika u postupku, sa posebnim rokovima i principom hitnosti kada se to odnosi na maloljetna lica i lica lišena slobode

Akcionim planom za sporovođenje Strategije reforme pravosuđa u Crnoj Gori predviđeno je donošenje novog Zakona o maloljetničkom pravosuđu kojim će se odredbe ove materije izdvojiti iz postojećeg materijalnog i procesnog zakonodavstva. Na taj način će se izvršiti specijalizacija normativnog pravnog okvira sa ciljem objedinjavanja propisa o maloljetnicima u sukobu sa zakonom. Razlozi nijesu čisto formalne prirode, već se ovom mjerom projektuje viši nivo zaštite prava maloljetnika i specijalizacije svih organa i institucija koji učestvuju u postupku prema maloljetnicima. Ovakav stav je izveden iz analize zakonodavnog okvira i usaglašavanja propisa maloljetničkog pravosuđa sa međunarodnim standardima iz ove oblasti.

Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Sl.list CG br. 4/08), osim proceduralnih pitanja, popunjava se vakuum koji je nastao u normativizaciji postupka izručenja

okrivljenih i osuđenih lica. Odredbama ovog akta dopunjen je materijalno pravni okvir i izvršena normativizacija postupka izručenja uz puno poštovanje standarda koji se tiču prava lica na koje se ovaj institut primjenjuje, uključujući i standarde sadržane u čl.3. Evropske konvencije. Cilj ovog Zakona je da doprinese pravnoj sigurnosti i zaštiti prava lica u ovom postupku.

Prekršajno zakonodavstvo (Zakon o prekršajima Sl. list RCG br. 25/94, 29/94,38/96, 48/99) je oblast pred kojom stoji reforma obzirom da se njegova organizacija u ovom trenutku ne može okarakterisati kao saglasna sa odredbama Evropske konvencije. Istovremeno, prilikom potpisivanja i ratifikacije Evropske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama Crna Gora je stavila rezervu na njenu primjenu u oblasti prekršajnog zakonodavstva. Međutim, kako bi se i ova oblast uredila na način da prekršajni organi vrše svoju funkciju u saglasnosti sa odredbama Konvencije u organizacionom smislu, Strategijom reforme pravosuđa planirana je zakonodavna intervecija putem donošenja novih propisa. Istovremeno, na nivou Ministarstva pravde urađena je preliminarna analiza rada prekršajnih organa na osnovu koje će se uraditi šira i sveobuhvatnija analiza materijalnog i procesnog zakonodavstva sa ciljem da se dobije potpuni uvid u njihov kapacitet, a postojeće zakonodavstvo ocijeni sa aspekta prirode prekršajnih djela i podjele stvarne nadležnosti unutar organa za vođenje prekršajnog postupka.

Sistem izvršenja krivičnih sankcija i zaštita prava lica lišenih slobode uređeni su Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija. Osim ovog zakona pravni osnov za utvrđivanje statusa lica lišenih slobode i zaštite njihovih prava sadržan je u međunarodno pravnim dokumentima (UN Konvencija protiv torture i ostalih oblika okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja, Evropska konvencija o prevenciji torture i nehumanog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja). Sistem unutrašnje implementacije ovih dokumenata obuhvata kontrolu primjene od strane države i drugih organizacija koji se unapređuje formiranjem nacionalne mreže institucija po ratifikaciji Opcionog protokola uz UN Konvenciju. Na ovom nivou uz podršku OEBS misije u Crnoj Gori formirana je radna grupa koju sačinjavaju predstavnici državnih organa i civilnog sektora sa zadatkom da definiše ustrojstvo, oblik rada i postupke koji su u funkciji osnaženja nacionalne mreže za prevenciju torture u Crnoj Gori.

Pitanje zajemčenosti ljudskih prava i sloboda, odnosno pitanje njihovog ograničavanja, tretirano je i kroz Zakon o izvršenju krivičnih sankcija koji je donijet 1994 godine (Sl. list RCG broj 25/94 od 12.07.1994 godine), a stupio na snagu 20.07.1994 godine, od kada je i u primjeni.

Ovaj zakon uredjuje pitanje izvršenja krivičnih sankcija, to jest izvršenja kazni, mjera bezbjednosti i vaspitnih mjera. Za ovaj zakon se vezuju odredjene izmjene i dopune, i to 2003 godine izmijene i dopune, a 2004 godine samo izmjena. To se odnosi na Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Sl. list RCG broj 69/2003 od 25.12.2003 godine, stupio na snagu 02.01.2004 godine) i Zakon o izmjeni Zakona o izvršenju krivičnih sankcija (Sl. list RCG broj 65/2004 od 25.10.2004 godine, stupio na snagu 02.11.2004 godine).

Najvažnije novine izmjena i dopuna Zakona o izvršenju krivičnih sankcija iz 2003 godine, odnose se na brisanje odredbi o izvršenju smrtne kazne, na uvodjenje novih odredbi i to: o zabrani i kažnjivosti postupaka kojima se osudjena lica podvrgavaju bilo kom obliku mučenja, zlostavljanja..., o zabrani dovodjenja osudjenih lica u medjusobno neravnopravan položaj obzirom na rasu, boju kože..., o zaštiti prava lica osudjenih na kaznu zatvora na nivou organizacije u čijoj je nadležnosti izvršenje te kazne, o sudskoj zaštiti prava ovih lica, o kontroli pravilnog postupanja prema osudjenim licima, o pravu osudjenog lica na branioca u disciplinskom postupku, kao i o izvršenju kazne "rad u javnom interesu".

Što se tiče izmjena Zakona o izvršenju krivičnih sankcija iz 2004 godine, riječ je o izmjeni samo jedne od odredbi koje regulišu pitanje uslovnog otpusta.

Iz Zakona o izvršenju krivičnih sankcija proističe više podzakonskih akata, a to su:

- Uputstvo o upućivanju osudjenih i prekršajno kažnjenih lica na izdržavanje kazne zatvora (Sl. list RCG broj 68/2006);
- Pravilnik o uniformi, zvanjima i oznakama zvanja službenika obezbjedjenja u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija(Sl. list RCG broj 68/2006);
- Pravilnik o načinu vršenja službe obezbjedjenja, naoružanju i opremi službenika obezbjedjenja u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija(Sl. list RCG broj 68/2006);
- Pravilnik o obrascu službene legitimacije ovlašćenog službenog lica Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija(Sl. list RCG broj 68/2006);

Uputstvo o sadržaju i načinu vodjenja matične knjige i ličnog lista za osudjena, prekršajno kažnjena i pritvorena lica(Sl. list RCG broj 68/2006);

Pravilnik o uslovima koje moraju zadovoljavati prostorije u kojima se smještaju i koje koriste osudjena lica (nije objavljen u Službenom listu);

Pravilnik o tablicama ishrane osudjenih lica, minimumu kalorične vrijednosti dnevnog obroka i načinu provjere kvaliteta hrane (nije objavljen u Službenom listu);

Pravilnik o odjeći i obući osudjenih lica (nije objavljen u Službenom listu).

Prethodno označeni normativni okvir kojim se uređuje pitanje statusa lica lišenih slobode uskladjuje se prema standardima utvrdjenim u sledećim medjunarodnim dokumentima:

Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima;

Medjunarodni pakt o gradjanskim i političkim pravima, sa dodatnim protokolima;

Konvencija protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;

Opcioni protokol uz Konvenciju protiv mučenja i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;

Skup minimalnih pravila o postupanju sa zatvorenicima;

Principi medicinske etike koji se primjenjuju na ulogu zdravstvenog osoblja, naročito ljekara, u zaštiti zatvorenika i lica u pritvoru od torture i drugih svirepih, nehumanih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;

Konvencija o pravima djeteta;

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa dodatnim relevantnim protokolima;

Povelja o osnovnim pravima Evropske unije

Evropska konvencija o sprečavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka;

Relevantne Preporuke Komiteta ministara Savjeta Evrope;

Građansko procesno zakonodavstvo

Reforma zakonodavstva u ovoj oblasti izvršena je sa ciljem prilagođavanja građanskog zakonodavstva osnovnim principima pojednostavljenja postupka i obezbjeđenja blagovremene i efikasne pravde u parničnom postupku. Osim pojednostavljenja procedura i skraćivanja rokova kojima se doprinosi ažurnijem postupanju u građanskim sporovima, Zakonom o parničnom postupku (Sl. list RCG br. 22/04, 76/06) uvedeni su i novi instituti poput posredovanja (medijacije) kao alternativnog načina rješavanja sporova koji treba da doprinese rasterećenju rada sudova i racionalizaciji postupka, uz poštovanje osnovnih principa prava na pravično suđenje u skadu sa odredbama čl. 6. Evropske konvencije.

Radi prava na pristup sudu (dostupnosti pravde) ovaj Zakon ustanovljava neke institute kao što su pomoć neukoj stranki i oslobođenje od plaćanja troškova spora kada stranka prema opštem imovnom stanju nije u mogućnosti da snosi troškove postupka bez štete po nužno izdržavanje sebe i svoje porodice. Oslobođenje od plaćanja troškova postupka obuhvata oslobođenje od plaćanja taksi i oslobođenje od polaganja predujma za troškove svjedoka, vještaka, uviđaja i sudskih oglasa. Sud može osloboditi stranku samo od plaćanja taksa, ako bi plaćanjem taksa bila znatno umanjena sredstva iz kojih se izdržava stranka i članovi njene porodice. Prilikom donošenja odluke o oslobođenju od plaćanja troškova postupka sud će pažljivo ocijeniti sve okolnosti, a naročito će uzeti u obzir vrijednost predmeta spora, broj lica koje stranka izdržava i prihode koje imaju stranka i članovi njene porodice. Odluku o oslobađanju plaćanja troškova postupka sud donosi u roku od osam dana od podnošenja zahtjeva.

Osim toga, Strategijom reforme pravosuđa predviđeno je donošenje posebnog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći kojim bi se dodatno pojačale garancije pristupa sudu za onbe stranke koje po svojem imovnom stanju i socijalnom statusu nijesu u mogućnosti da bez ovog oblika pravne pomoći koriste svoja procesna prava. Treba napomenuti da je već izvršeno modeliranje ovog Zakona uz inicijalni predlog i saradnju sa predstavnicima nevladinog sektora i prezentaciju ovog modela na stručnim skupovima.

Sa aspekta dostupnosti pravde značajan propis je Zakon o sudskim taksama (Sl. list RCG br. 76/05 i 39/07) kojim je propisan sistem fiskalnih oslobođenja za određene kategorije stranaka u sudskim postupcima. Od plaćanja takse oslobođeni su pored ostalih i humanitarne organizacije, lica koja učestvuju u postupku ostvarivanja prava iz radnog, odnosno službeničkog odnosa,

izdržavana lica u postupku zakonskog izdržavanja, tužioci u sudskom postupku za priznavanje materinstva, odnosno očinstva, tužioci u sporovima o čuvanju i vaspitavanju djece, bračni drug, dijete ili roditelj nestalog lica u postupku proglašenja nestalog lica za umrlo i dokazivanja smrti.

Sud može osloboditi od plaćanja takse lice, ako bi plaćanjem takse bila znatno umanjena sredstva iz kojih se izdržava to lice i članovi njegove porodice. Na oslobađanje od plaćanja takse shodno se primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku o oslobađanju od plaćanja troškova postupka.

Oslobađanje od plaćanja takse koje se vrši u parničnom, vanparničnom i krivičnom postupku po privatnoj tužbi, kao i postupku u upravnom sporu važi i u postupku izvršenja odluka donijetih u tim postupcima, ako se predlog za izvršenje podnese u roku od tri mjeseca od pravosnažnosti odluke. Oslobađanje od plaćanja takse dato u vanparničnom i izvršnom postupku važi i u parničnom postupku, koji nastane u toku i povodom ovih postupaka.

Sami tok postupka počiva na načelu ravnopravnosti stranaka u postupku i slobodnom raspolaganju zahtjevima osim onih koja su u suprotnosti sa prinudnim propisima. Mešu temeljnim načelima postupka propisana su i ona koja se tiču obaveze suda da postupak sprovede bez odugovlačenja, u razumnom roku, sa što manje troškova i da onemogući svaku zloupotrebu prava koja strankama pripadaju u postupku. Ako stranke, umješači, njihovi zakonski zastupnici i punomoćnici, sa namjerom da naškode drugome ili s ciljem koji je u suprotnosti sa dobrim običajima, savjesnošću i poštenjem, zloupotrebljavaju procesna prava koja su im priznata ovim zakonom, sud može izreći novčanu kaznu ili druge mjere koje su određene ovim zakonom.

Odredbama ovog Zakona koje su inovirane krajem 2006. godine uveden je novi institut ponavljanja postupka kada Evropski sud za ljudska prava utvrdi povredu ljudskog prava ili osnovne slobode zajamčene Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stranka može iskoristiti ovaj institut u roku od tri mjeseca od konačne presude Evropskog suda za ljudska prava, podnošenjem zahtjeva sudu u koji je sudio u prvom stepenu u postupku u kojem je donešena odluka kojom je povrijedjeno ljudsko pravo i osnovna sloboda, zahtijevajući izmjenu odluke kojom je to pravo ili osnovna sloboda povrijedjena, pod uslovom da se učinjena povreda ne može otkloniti ni na jedan drugi način osim ponavljanjem postupka. Ovaj institut upućuje na odgovarajuću primjenu odredaba o ponavljanju postupka koji je sadržan u Zakonu.

Osnov za ovu intervenciju zakonodavca sadržan je u Preporuci broj R (2000)2 Komiteta ministara Savjeta Evrope zemljama članicama o preispitivanju ili ponovnom otvaranju određenih predmeta na domaćem nivou na osnovu presude Evropskog suda za ljudska prava.

Odredbe Porodičnog zakona (Sl. list RCG br. 01/07) odnose se na materijalno pravno uređenje i posebne postupke iz oblasti porodičnih sporova i zaštite prava djeteta u porodičnim odnosima. Zakon je usaglašen sa osnovnim principima UN Konvencije o pravima djeteta uz poštovanje rukovodećeg principa najboljeg interesa djeteta, obavezu države da poštuje i unapređuje prava djeteta i preduzima sve mjere radi njegove zaštite od zanemarivanj, zlostavljanja i eksploatacije. Osim toga, Porodični zakon je uzeo u obzir i promjenu društvenih okolnosti u pogledu karaktera porodičnih odnosa zasnovanih na individualnoj volji porodičnih subjekata i naglašenom uticaju slobode odlučivanja u zasnivanju i prestanku bračne zajednice.

U odnosu na institut posredovanja Porodični zakon je uveo obavezu njegove primjene u bračnom sporu zasnivajući je na Preporuci Savjeta Evrope R (98)1 o posredovanju u porodičnim odnosima. Time se ne gubi pravo na sudsku zaštite već stranke obavezno upućuju na posredovanje radi pokušaja mirenja, odnosno zaključenja sporazuma o utvrđivanja posljedica brakorazvodnog spora. Porodični zakon, pored materijalnog, regulišei pojedina procesna pitanja koja se tiču sudskih i upravnih postupaka u oblasti porodičnih odnosa. Osnovna karakersitika ovih postupaka je hitnost u postupanju, ograničeni rokovi i zaštita najboljeg interesa djeteta. Najvažnija novina u porodičnom zakonodavstvu je poseban postupak u sporovima za zaštitu prava djeteta.

Usljed predugog trajanja sudskih postupaka i posljedica koje ovo odugovlačenje ima po stranke u postupku zakonodavac se opredijelio za donošenje posebnog Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku (Sl.list CG br. 11/07) čija je svrha ubrzanje postupka i naknada nematerijalne štete kao vid pravičnog zadovoljenja stranka koji pretrpe štetu zbog nerazumno dugog trajanja sudskog postupka.

Pravo na sudsku zaštitu zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku imaju stranka i umješač u građanskom sudskom postupku, stranka i zainteresovano lice u upravnom sporu, okrivljeni i oštećeni u krivičnom postupku ukoliko se postupci odnose na zaštitu njihovih prava u smislu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Standard dužine trajanja razumnog roka utvrđuje se u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava.

Zakon je predvidio dva mehanizma zaštite: kontrolni zahtjev za ubrzanje postupka i tužbu za pravično zadovoljenje. U postupcima po ovom zakonu propisana je hitnost, dok se kod utvrđivanja dužine postupka polazi od kriterijuma sadržanih u praksi Evropskog suda za ljudska prava.

Osim obaveze sudskih organa Predsjednika suda kod kojeg je predmet u radu Zakonom je ovlašćen da, ako utvrdi da se postupak i odlučivanje u predmetu neopravdano odugovlači zbog nedostavljanja isprava ili drugih dokaza od strane drugog državnog organa, organa lokalne samouprave, javne službe i drugog nosioca javnog ovlašćenja, naloži tom organu da u određenom roku postupi po zahtjevu. Predsjednik suda može nadležnom organu da podnese inicijativu da se protiv lica koje ne postupi po njegovom nalogu, pokrene disciplinski postupak, odnosno da se pokrene postupak za razrješenje.

Pored osnovnih ljudskih prava i sloboda, u cilju zaštite ukupnog nacionalnog identiteta, Ustav i zakoni Crne Gore manjinama daju i set dodatnih prava. Ustav pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemči prava i slobode koja mogu koristiti pojedinačno i u zajednici sa drugima. Ustavna zaštita manjina je razrađena Zakonom o manjinskim pravima i slobodama koji je objavljen u (,,Sl. listu RCG BR 031-06. 038-07.Zakonom su uređene oblasti značajne za očuvanje identiteta i davanje jednakih šansi za pripadnike manjina.

Kolektivna prava manjine ostvaruju kao kolektiviteti preko svojih predstavnika, koje sami biraju. Osnovni smisao i cilj kolektivnih prava manjina jeste učešće u procesu odlučivanja o pitanjima koja se tiču političke ravnopravnosti, učešća u javnoj vlasti i političkom životu zemlje. To podrazumjeva učešće pripadnika manjina u vršenju zakonodavne, sudske i izvršne vlasti, srazmjeno svom udjelu u ukupnom stanovništvu u Crnoj Gori. Svaka manjina u Crnoj Gori bira svoj Savjet preko kojeg učestvuje u vršenju vlasti.

Zakon je usklađen sa:

- Univerzalnom deklaraciojom o ljudskim pravima;
- Deklaracijom o pravima pripadnika nacionalnih ili etničkim vjerskih i jezičkih manjina;
- Evropskom konvenciojom za zaštitu ljudskih prava i sloboda;
- Okvirnom konvencijom za zaštitu nacionalnih manjina;
- Evropskom poveljom o regionalnim i manjinskim jezicima;
- Preporukama iz Haga, Osla i Lunda (OSCE);
- Smjernicama za učešće nacionalnih manjina u izbornom procesu ;

Pored zakona koji štite prava manjina iz drugih oblasti (obrazovanje, mediji i informisanje, kultura, lokalna samouprava itd.), Crna Gora je prihvatila i značajne međunarodne dokumente iz ove oblasti, prije svega Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina SE i Evropsku povelju o regionalnim i manjinskim jezicima. Shodno obavezama prema SE, prvi državni izvještaji o sprovođenju ovih dokumenata su proslijeđeni na relevantne adrese.

U cilju implementacije Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava je donijelo Pravila za prve izbore savjeta manjina i Uputstvo o jedinstvenim obrascima za sprovođenje izbora za članove savjeta. Ova Pravila i Uputstva preciziraju sastav i broj članova savjeta manjina, način izbora savjeta, način sazivanja i rada elektorske skupštine, način izbora članova savjeta, a daju i jasna uputstva u ovom procesu. Ovim aktima stvorene su pravne pretpostavke za izbor prvih savjeta manjina. Pravila i Uputstva su objavljena u Službenom listu RCG, broj 46/07 i u sredstvima javnog informisanja. Ministarstvo dalje sprovodi aktivnosti na formiranju savjeta.

U toku je izrada Strategija manjinske politike, kao najznačajnijeg dokumenta koji je obaveza shodno Zakonu o manjinskim pravima i slobodama. Formirana je Komisija za izradu Strategije i urađen je projektni zadatak. Završetak Strategije se očekuje do kraja ove godine.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti (Sl.list CG br.46/07) uređuje principe uspostavljanja rodnog partnerstva u društvenom životu između žena i muškaraca u skladu sa međunarodnim dokumenatima:

Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (1948), Konvencije o političkim pravima žena (1952), Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (1966), Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Deklaracije o eliminaciji svih oblika diskriminacije prema ženama (1967), Deklaracije o zaštiti žena i djece u slučaju opasnosti i oružanom sukobu (1974), Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1979), Deklaracije o eliminaciji zlostavljanja žena (1993), Interameričke konvencije za prevenciju, kažnjavanje i eliminaciju nasilja nad ženama (Konvencija Belem do Para 1995), Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (1995), Univerzalne deklaracije o demokratiji (1997), Opcionog protokola za Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama (1999) i Milenijumske deklaracije UN (2000), Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropske socijalne povelje, Direktive 76/207 EEC, Direktive 2002/73/EC i Preporuke R (90) 4 Savjeta Evrope (o eliminaciji seksističke upotrebe jezika).

Zaštita Roma

U cilju poboljšanja ukupnog položaja Roma i njihove uključenosti u crnogorsko društvo, Vlada je 2005. godine usvojila Akcioni plan za implementaciju projekta "Dekada uključenja Roma 2005-2015“. S obzirom da su Akcionim planom tretirane samo oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite i stanovanja, Vlada je 08.11.2007.godine usvojila Strategiju za poboljšanje položaja Roma. Strategija predstavlja skup konkretnih mjera i aktivnosti u narednom četvorogodišnjem periodu pravnog, političkog, ekonomskog, socijalnog, urbanističko-komunalnog, obrazovnog, kulturno-informativnog, zdravstvenog i svakog drugog neophodnog karaktera, njihovih nosilaca, rokova i finansijskih troškova, prije svega organa Vlade Crne Gore.

Institucionalni okvir

Ustavni princip podjele i uređenja vlasti ustanovio je više dimenzionalni pristup u zaštiti temeljnih prava i sloboda. Tako se kao organi pred kojima se vrši postupak zaštite temeljnih prava mogu javiti Ustavni sud, redovni sudovi u vršenju svoje nadležnosti, organi uprave i drugi organi koji vrše javna ovlašćenja, institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori i pojedina tijela propisana posebnim zakonima poput Savjeta za građansku kontrolu rada policije (Zakon o policiji).

Položaj Ustavnog suda u zaštiti temlejnih prava i sloboda propisan je Ustavom i Zakonom o Ustavnom sudu kojima je propisana organizacija i nadležnost ovog državnog organa. U domenu primjene materijalnog prava ovaj Sud se kreće u granicama ustavnih prava i sloboda, potvrđenih i objavljenih ugovora i međunarodne sudske prakse.

Ustrojstvo, nadležnost i postupanje sudskih organa je uređeno Ustavom, Zakonom o sudovima (Sl. list RCG br. 05/02, 49/04) i Sudskim poslovnikom (Sl. list RCG br. 36/04 i 79/04). Osim toga, materijalno pravni okvir u kojemu postupaju Sudovi u vršenju svoje funkcije čini nacionalno zakonodavstvo i potvrđeni i objavljeni ugovori kada ono odlučuje o pitanjima iz oblasti temeljnih ljudskih prava i sloboda. U tom dijelu posebna obaveza sudova je unutrašnja implementacija međunarodnog prava ljudskih prava koja se vrši primjenom standarda sadržanih u odlukama međunaordnih institucija, a posebno Evropskog suda za ljudska prava.

U dijelu ostvarivanja prava pred organima državne i lokalne uprave, odnosno pravnim licima koja vrše javna ovlašćenja, postoji opšta obaveza poštovanja ljudskih prava i sloboda koja koegzistira sa principom vladavine parava i dobre administracije. Sudska zaštita i kontrola upravnih akata organa uprave i pravnih lica koja vrše javna ovlašćenja, a kojima se odlučuje o pravima i slobodama građana, obezbjeđuje se u upravnom sporu.

Ministarstvo pravde vrši, izmedju ostalih, i poslove uprave koji se odnose na organizaciju i rad organa za izvršenje krivičnih sankcija. U Ministarstvu pravde postoji i Sektor izvršenja krivičnih sankcija u kojem je sistematizovano 6 radnih mjesta, a trenutno je uposleno 4 lica.

Poslovi koji se odnose na izvršenje krivičnih sankcija (kazne zatvora izrečene u krivičnom ili prekršajnom postupku i kazne maloljetničkog zatvora), i izvršenje pritvora (mjere za obezbjedjenje prisustva okrivljenog i za nesmetano vodjenje krivičnog postupka), u nadležnosti su Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija. Strukturu Zavoda čini šest organizacionih jedinica i to: Kazneno-popravni dom, Zatvor (Podgorica), Zatvor (Bijelo Polje), Specijalna bolnica, Centar za obrazovanje kadrova i Služba opštih poslova. U okviru Zavoda preduzimaju se određene aktivnosti na planu unapređenja kapaciteta za smještaj lica lišenih slobode, a u smislu kako izgradnje novih, tako I rekonstrukcije postojećih objekata I to: izgradnja dva nova objekta za smještaj stranih državljana, maloljetnika,

ženskih lica I lica sa kratkim kaznama zatvora; izgradnje novog objekta za izvršenja disciplinske kazne "upućivanje u samicu"; izgradnje novog objekta za smještaj osuđenih lica, kao I rekonstrukcija dva postojeća objekta za smještaj osuđenih lica.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda sistematizovano je 405 radnih mjesta, a trenutno je uposleno 390 lica.

U Crnoj Gori zaštitom i unapređenjem ljudskih prava bavi Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava koje vrši poslove uprave koji se odnose na praćenje ostvarivanja i zaštitu prava manjina i njihovih pripadnika u dijelu njihovog nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta; unapređivanje međusobnih odnosa manjina; dalje unapređivanje međuetničke tolerancije u Crnoj Gori, kao i uspostavljanje I održavanje nesmetanih kontakata manjina i njihovih pripadnika sa građanima van Crne Gore sa kojima imaju zajedničko nacionalno porijeklo, kulturno istorijsko nasljeđe kao i vjerska ubjeđenja; oblast ljudskih prava u pitanjima koja niojesu u djelokrugu drugog ministarstva, kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnosti. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva za zaštitu ljudskih I manjinskih i prava je sistematizovano 11 radnih mjesta a trenutno je zapošljeno 7 lica. U Skupštini Crne Gore djeluje stalno radno tijelo - Odbor za ljudska prava i slobode. Ovaj Odbor razmatra pitanja, pogotovu normativne predloge, iz oblasti ljudskih i manjinskih prava, i iznosi Skupštini svoj zauzeti stav. U Crnoj Gori djeluje niz veoma kvalitetnih i aktivnih nevladinih udruženja i organizacija koje se bave problematikom zaštite prava manjina i unapređenjem položaja manjinskih zajednica u crnogorskom društvu

Posebnu ulogu u zaštiti temeljnih prava i sloboda ima institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda štiti ljudska prava i slobode zajamčene Ustavom, zakonom, ratifikovanim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava kada su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa,organa lokalne samouprave i javnih službi i drugih nosilaca javnih ovlašćenja. Zaštitnik je samostalan i nezavistan u vršenju svoje funkcije. Zaštitniku se može obratiti svako ko smatra da su aktom, radnjom ili nepostupanjem organa povrijeđena njegova prava ili slobode. Zastupnik može i postupati i na svoju inicijativu. Iako odluke ove institucije nemaju suspenzivno dejstvo, činjenica je da se kroz njegovu praksu stvara poseban društveni i pravni okvir u kojemu se vrši implementacija međunarodnog prava ljudksih prava. Organizacija i način rada Zaštitnika uređeni su Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori (Sl. list RCG br. 41/03).

3.23.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Obezbjeđenje dokumentarne osnove koja se odnosi na praksu međunarodnih sudova i kvazi-sudskih institucija u oblasti ljudskih prava

Donošenje Zakona o Ustavnom sudu kojim će se definisati njegov položaj u odnosu na Ustavom propisane nadležnosti, karakter njegovih odluka, kao i u odnosu na nadležnost ostalih organa i postupak po ustavnoj žalbi

Donošenje zakonskih propisa o organizaciji i načinu rada pravosudnih institucija sa ciljem osnaživanja njihove nezavisnosti i nepristrasnosti

Donijeti Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i podzakonska akta za implementaciju Zakona o zaštiti podataka o ličnosti i Strategiju zaštite ličnih podataka

Donošenje posebnih zakona o maloljetničkom pravosuđu i nasilju u porodici

Donijeti Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, kako bi se mogla uspostaviti Služba za uslovnu slobodu, sve u cilju stvaranja uslova za vršenje nadzora nad licima koja su na uslovnoj slobodi, to jest licima koja su na uslovnom otpustu, koja su uslovno osudjena ili kojima je izrečena kazna rada u javnom interesu

izmijeniti i dopuniti Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Ministarstva pravde, kako bi se obezbijedilo zapošljavanje kadrova za potrebe Službe za uslovnu slobodu

Inoviranje programa edukacije postojećih i budućih nosilaca pravosudnih funkcija u skladu sa dinamikom zaključenja međunarodnih ugovora

Osnaživanje administrativnih kapaciteta Ministarstva pravde radi praćenja izvršenja međunarodnih ugovora i iniciranja zakonodavnih akata kojima se vrši unutrašnja implementacija ljudskih prava

Analiza organizacionih i materijalno pravnih propisa u oblasti prekršajnog zakonodavstva i donošenje novog Zakona kojim će se regulisati položaj ovih organa

Analiza rada sudova i njihove opterećenosti radi ostvarivanja blagovremene i efikasne pravde
Donošenje Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći
Obezbjeđenje uslova za primjenu vaspitnih mjera iz domena maloljetničkog pravosuđa
Implementacija Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku
Formiranje nacionalne mreže institucija za prevenciju torture
Realizovati kampanju kojom će se javnosti objasniti suština novih pravnih instituta i mogućnost njihove primjene
Donošenje Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o manjinskim pravama i slobodama
Donošenje Zakona o zabrani diskriminacije

Institucije

u okviru Ministarstva pravde uspostaviti Službu za uslovnu slobodu i u istoj zaposliti 5 lica na poslovima nadzora nad licima koja su na uslovnoj slobodi;
uz podršku Savjeta Evrope i Evropske Agencije za rekonstrukciju sprovesti potrebnu obuku lica zaposlenih u Službi za uslovnu slobodu.

3.23.3.3. Srednjoročni prioriteti

Zaključivanje međunarodnih ugovora kojima se uređuju sistem zaštite ljudskih prava i sloboda
Kompletiranje informacionog sistema pravosuđa sa dokumentarnom osnovom iz oblasti prakse ljudskih prava
Obezbjeđenje uslova za napredno usavršavanje pravosudnih kadrova i njihovu specijalizaciju
Obezbjeđenje materijalnih uslova za rad pravosudnih organa radi jačanja njihove uloge u sistemu zaštite ljudskih prava i sloboda i blagovremenost
Obezbjeđenje materijalnih uslova za rad Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava, radi jacanja njegove uloge u sistemu zastite manjinskih prava i sloboda.

3.23.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo pravde	Postojeca	40	45	48	50	52	55
Zavod za izvršnje krivičnih sankcija	Postojeca	390	390	390	390	390	390
Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava	Postojeća	7	11	15	15	15	15
Kancelarija za ravnopravnost polova	Postojeća	2	4	5	5	5	5

3.23.3.5 Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž. sredstva	MP	1.133.387,00	1.200.000,00	1.200.000,00	1.200.000,00	1.200.000,00
	Zavod za izvrsenje krivičnih sankcija	6.298.180,59	5.300.000	5.500.000	5.700.000	5.800.000
	MZLJMP	962.961,76	1.300.000,00	1.500.000,00	1.600.000,00	1.700.000,00
	Kancelarija za ravnopravnost polova	45.000	150.000,00	200.000,00	200.000,00	200.000,00

Planira se formiranje Fonda za manjine; otvaranje Centra za izučavanje kulture, tradicije i običaja manjina; kao i formiranje Savjeta manjina.

U navedenim institucijama bit će zaposleno još 10 ljudi za obeveze u ovoj oblasti. Finansijske potrebe resora date su u poglavljima 23.1.;

3.24. PRAVDA, SLOBODA I BEZBJEDNOST

3.24.1. SPOLJNE GRANICE

3.24.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o nadzoru državne granice (Sl. list RCG br. 72/05) je prvi zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori, kojim se uređuju nadzor državne granice, kontrola prelaženja državne granice, kontrola u unutrašnjosti, međunarodna granična policijska saradnja i saradnja službi na državnoj granici.

Zakon o nadzoru državne je djelimično usaglašen sa CELEX 42000A0922(01), CELEX 42000A0922(02), CELEX 32002X1216(03).

Stretegija za integrisano upravljanje granicom je usvojena 23. februara .2006.godine a Akcioni plan za njeno sprovođenje u decembru 2006.godine. Strategijom su predviđene aktivnosti i mjere nadležnih ministrarstava i drugih organa uprave na realizaciji koncepta integrisanog upravljanja granicom sa kratkoročnim, srednjoročnim i dugogoročnim prioritetima i njihovo operacionalizovanje. U procesu izrade Strategije uzete su u obzir specifičnosti našeg državnog uređenja i pravni sistem Crne Gore, komparativna iskustva drugih zemalja koje su u bliskoj prošlosti transformisale ovu oblast, Smjernice EK za integrisano upravljanje granicama na Zapadnom Balkanu, kriterijume dokumenata iz Kopenhagena, zahtjevi iz oblasti trgovine i druge standarde EU i preporuke iz Šengenskog kataloga najbolje prakse. Implementacijom strategije obezbijediće se usklađivanje rada državnih subjekata na granici s pravilima koja važe u Evropskoj uniji.

Na osnovu člana 40, stav 3, Zakona o nadzoru državne granice, donesena je Uredba o vršenju podvodnih aktivnosti u vodama Republike Crne Gore (Sl. list RCG br. 66/06), kojom je uređeno pitanje vršenje podvodnih aktivnosti u vodama Crne Gore, vrste ronjenja i način osposobljavanja lica za ronjenje i određu područja na kojima se te aktivnosti vrše.

Institucionalni okvir

Za sprovođenje Zakona o nadzoru državne granice nadležna je Uprava policije Crne Gore – Sektor granične policije. U okviru Sektora granične policije organizovana su četiri odsjeka, i to: Odsjek za nadzor državne granice, Odsjek za kontrolu prelaženja državne granice, Odsjek za operativni rad i Odsjek za strance i suzbijanje nezakonitih migracija, kao i sedam ispostava granične policije, i to: Berane, Pljevlja, Bijelo Polje, Podgorica, Nikšić, Bar i Herceg Novi, u čijoj su nadležnosti nadzor i kontrola državne granice na kopnu i Ispostava granične pomorske policije u čijoj je nadležnosti nadzor državne granice na vodi.

Granična policija vrši zaštitu državne granice Crne Gore u dužini od 840, 4 km, od čega 571,6 km na kopnu i 268,8 km na vodi (od čega 137 km na moru, 50,4 km na jezerima i 84,3 km na rijekama). Takođe, granična policija vrši kontrolu prelaženja državne granice na 28 graničnih prelaza (od čega je 19 graničnih prelaza za drumski saobraćaj, pet za pomorski saobraćaj, dva za vazdušni saobraćaj i dva granična prelaza za željeznički saobraćaj).

Nadležnosti u nadzoru državne granice, granična policija je od Vojske preuzela zaključno sa decembrom 2003.godine.

U okviru Sektora granične policije sistematizovano je ukupno 1470 izvršilaca, od čega su 147 starješine, 1312 policajci i 11 službeničkih mjesta za administrativne službenike – operatere. Trenutna popunjenost iznosi oko 91 %.

Od formiranja, službenici Sektora granične policije su prošli kroz osnovnu policijsku obuku koja se realizuje na Policijskoj akademiji u Danilovgradu, kao i kroz različite oblike specijalističke obuke, koji su se realizovali u saradnji sa međunarodnim organizacijama (OEBS, DCAF, IOM, MARRI, UNHCR, UNDOC, UNPD i dr.) i diplomatsko-konzularnim predstavništvima pojedinih zemalja.

U okviru ovih obuka obrađivane su sljedeće teme: zaštita državne granice, prekogranični poslovi i stranci, primjena propisa, učenje stranih jezika, upotreba IT sredstava, otkrivanje krijumčarenja preko graničnih prelaza, obuka o vizama, otkrivanje falsifikovanih putnih i drugih isprava, migracije i suzbijanje nezakonitih migracija, suzbijanje organizovanog kriminala i korupcije, krijumčarenje i trgovina ljudima, terorizam, organizovani kriminal i mjere suprotstavljanja terorizmu

Vlada Crne Gore, Odlukom (Sl. list RCG br. 7/2007) obrazovala je Komisiju za obavljanje poslova razgraničenja i utvrđivanja državne granice i priprema za zaključivanje međunarodnih sporazuma o državnoj granici, sa zadatkom da sačini Program aktivnosti u vezi sa razgraničenjem i utvrđivanjem državne granice, uključujući prioritete, dinamiku, rokove i nosioce aktivnosti; obavlja poslove razgraničenja i utvrđivanja državne granice; zajedno sa nadležnim organima susjednih država preduzima aktivnosti za zaključivanje međunarodnih sporazuma o državnoj granici; predlaže Vladi obrazovanje posebnih komisija za razgraničenje i utvrđivanje državne granice i dr.

Takođe, Vlada je Odlukom (Sl.list CG br. 5/2007) obrazovala Međuresorsku komisiju za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom, koju je usvojila u februaru 2006. godine i Akcionog plana za njeno sprovođenje, koji je usvojila udecembru 2006. godine. Međuresorska komisija je zadužena da prati realizaciju i priprema i dostavlja redovne izvještaje Vladi u vezi sa obavezama iz Akcionog plana.

3.24.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Do kraja 2009. godine će se donijeti sljedeća normativna akta:

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nadzoru državne granice. Rok: IV kvartal 2008. godine
Uredba o utvrđivanju područja graničnog prelaza. Rok : IV kvartal 2008. godine
Uredba o standardima i uslovima koje moraju ispunjavati granični prelazi i kategorizaciji graničnih prelaza Rok : IV kvartal 2008. godine
Pravilnik o načinu vršenja nadzora državne granice; Rok 2009. godina
Pravilnik o označavanju graničnog prelaza i upotrebi grba i zastave na graničnim prelazima; Rok 2009. godina
Pravilnik o utvrđivanju i rješavanju graničnih incidenata i drugih povreda državne granice; Rok 2009. godina
Pravilnik o sadržaju i korisnicima Informacionog sistema za upravljanje državnom granicom. Rok 2009. godina

Akta će biti usklađena sa CELEX 32006R0562, CELEX 32002X1216(03), CELEX 32004L0082.

Krajni cilj donošenja ovh akata je harmonizacija i regulisanje funkcionisanja oblasti nadzora državne granice i efikasna implementacija ovih pravila kroz funkcionisanje nadležnih organa.

Za pripremu i donošenje akata nadležna je Vlada Crne Gore i Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave u saradnji sa Upravom policije i drugim državnim organima.

Institucije

Izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave policije, do kraja 2008.godine, u Sektoru granične policije planira se ustanovljavanje Odsjeka za međunarodnu graničnu saradnju i logistiku.

Osnivanjem ovog Odsjeka neće se povećati broj sistematizovanih izvršilaca u okviru Sektora granične policije, a obuka će se odvijati putem seminara koji će se organizovati u saradnji sa međunarodnim organizacijama.

Kratkoročni prioriteti i rokovi utvrđeni Akcionim planom za implementaciju preporuka evropskog partnerstva:

Implementacija Strategije za integrisano upravljanje granicom i Akcionog plana za njeno sprovođenje. Rok: Utvrđen Strategijom za integrisano upravljanje granicom
Razgraničenje i utvrđivanje državne granice i zaključivanje međunarodnih sporazuma o državnoj granici sa susjednim državama. Rok: kraj 2009. godine
Zaključivanje sporazuma iz oblasti granične bezbjednosti koji proizilaze iz Konvencije o policijskoj saradnji u Jugoistočnoj saradnji, potpisane u Beču 2006. godine i Ministarske deklaracije o bezbjednosti granica u Jugoistočnoj Evropi, potpisane u Sarajevu 2005. godine. Rok: kraj 2009.godine

Poboljšanje infrastrukture i nabavka i stavljanje u upotrebu opreme za kontrolu prelaženja državne granice (kontrolne kabine, docubox, optički čitači putnih isprava i registarskih oznaka). Rok: kraj 2009. godine

Rekonstrukcija graničnog prelaza Božaj prema Republici Albaniji. Rok: kraj 2008. godine.

Izgradnja zajedničkog graničnog prelaza Murićani sa Republikom Albanijom. Rok: kraj 2009. godine

Uvezivanje graničnih prelaza u jedinstvenu računarsku mrežu Uprave policije. Rok: kraj 2009. godine

Uvezivanje četiri granična prelaza u sistem podataka I-24/7 INTERPOL-a. Rok: kraj 2008. godine

Osnovno policijsko obrazovanje za 100 službenika granične policije i specijalističko usavršavanje službenika Sektora granične policije. Rok: kraj 2009. godine

3.24.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Implementacija Strategije za integrisano upravljanje granicom i Akcionog plana za njeno sprovođenje.

Institucije

Srednjoročni prioriteti i rokovi utvrđeni Akcionim planom za implementaciju preporuka evropskog partnerstva:

Izgradnja zajedničkih graničnih prelaza sa BiH i Republikom Srbijom. Rok: kraj 2012. godine

Izgradnja i modernizacija graničnih prelaza u morskim lukama. Rok: kraj 2012. godine

Poboljšanje infrastrukture i nabavka i stavljanje u upotrebu opreme za zaštitu i kontrolu prelaženja državne granice. Rok: kraj 2012. godine

Dalje uvezivanje graničnih prelaza u sistem podataka I-24/7 INTERPOL-a. Rok: kraj 2012. godine

U potpunosti realizovati osnovno policijsko obrazovanje svih službenika Sektora granične policije i njihovo dalje specijalističko usavršavanje. Rok: Kraj 2012. godine

3.24.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MUP - Sektor granične policije	Postojeća	1350	1470	1470	1470	1470	1470

3.24.1.5. Finansijske potrebe

	u 2008.	u 2009.	u 2010.	u 2011.	u 2012.
Budžetska sredstva	15.000.000	16.500.00	18.000.000	19.500.000	21.000.000
Strana podrška	5.000.000	6.000.000	7.000.000	7.000.000	7.000.000

3.24.2. SPOLJNE MIGRACIJE

3.24.2.1. Status

Vlada Crne Gore je preduzela konkretne aktivnosti u ovoj oblasti: definisane su nacionalne strategije i akcioni planovi za njihovo sprovođenje; preduzete aktivnosti na usklađivanju zakonskih propisa i izgradnji institucija i kapaciteta u skladu s evropskim standardima; i sprovedena obuka kadrova i unapređenje regionalne i međunarodne saradnje.

Zakonodavni okvir

Legalna migracija, statusna i druga pitanja stranaca uređena su:

Zakonom o kretanju i boravku stranaca koji (Sl. listu SFRJ br.56/80, 53/92, 30/89, 26/90 i 53/91 i Sl. list SRJ, broj 24/94, 28/96 i Sl. list SCG 68/02).

Odlukom o privremenom viznom režimu (Sl. list RCG br. 46/06) i Odlukom o privremenom korišćenju putnih isprava i viza Sl. list RCG br. 46/06).

Uputstvom o uslovima i načinu regulisanja boravka stranim državljanima - žrtvama trgovine ljudima koje je propisalo Ministarstvo unutrašnjih poslova pod brojem 01-011/05-48445 od 7.12.2005.godine.
Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca (Sl. list RCG br. 11/04). Ovim zakonom su propisani uslovi pod kojima se strani državljani i lica bez državljanstva (stranci) mogu zapošljavati odnosno zaključivati ugovor o radu u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore u skladu sa migracionom politikom, stanjem i kretanjem na tržištu rada utvrdila je godišnji broj radnih dozvola (kvota).
Zakon o nadzoru državne granice (Sl. list RCG br. 72/05).

Nelegalne migracije

Prioriteti za suzbijanje nelegalnih migracija obezbjedjeni su donošenjem: Zakona o policiji; Krivičnog zakonika; Zakonika o krivičnom postupku; Zakona o zaštiti svjedoka; Zakona o državnom tužiocu, Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima; Programom borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala i Akcionim planom za njegovo sprovodjenje; Strategijom za integrisanmo upravljanje granicom i Akcionim planom za sprovodjenje ove strategije i Strategijom za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja (SALW).

Medjunarodna i regionalna saradnja-sporazumi

Pitanje policijske saradnje, u djelokrugu je Ministarstva unutrašnjih poslova. No, ovo pitanje treba podrobnije regulisati, prvenstveno u dijelu koji se odnosi na saradnju u zaštiti državne granice i razmjeni podataka u vezi sa ilegalnom migracijom.

Ministarstvo unutrašnjih poslova je uspostavilo na planu bilateralne saradnje, veoma kvalitetnu saradnju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Republike Italije koja je verifikovana Memorandumom o saradnji u borbi protiv organizovanog kriminala i ilegalnog prometa roba i lica, kojim se izražava spremnost da dvije strane ugovornice, sprovode efikasne operativne mjere u cilju jačanja saradnje i akcije protiv organizovanog kriminala, kao i razmjenu informacija i pružanja usluga za sprovođenje konkretnih istražnih postupaka.

Do sada su sklopljeni sljedeći protokoli, sporazumi i memorandumi o saradnji:

Protokol o saradnji između Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Crne Gore i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije;
Sporazum o saradnji između Vlade Republike Crne Gore i Vlade Republike Makedonije u oblasti rada Ministarstva unutrašnjih poslova;
Sporazum između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Albanije u oblasti rada Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva za javni red i mir;
Memorandum o razumijevanju i policijskoj saradnji između Vlade Republike Crne Gore i Misije prelazne administracije UN na Kosovu (UNMIK);
Memorandum o razumijevanju između Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Crne Gore i DCAF-a.

Posebni sporazumi između Granične policije i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore sa susjednim i drugim graničnim policijama su u pripremnoj fazi.

Sporazum o readmisiji između Crne Gore i EU potpisan je 18. septembra 2007. Sporazumom je predviđeno da Crna Gora, na zahtjev države članice EU, odnosno da država članica EU na zahtjev Crne Gore, preuzme svoje državljane koji ne ispunjavaju ili više ne ispunjavaju uslove koji su na snazi za ulazak, prisustvo ili boravak na teritoriji druge države. Takođe, Crna Gora, odnosno država članica EU ima obavezu da preuzme državljanina treće zemlje ili lice bez državljanstva koje je ilegalno ušlo na teritoriju jedne ugovorne strane s teritorije druge ugovorne strane.

Institucionalni okvir

Za područje legalnih migracija nadležno je Ministarstvo unutrašnjih poslova kao i Uprava za državnu granicu i pogranične poslove.

3. 24.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Prioriteti u zakonodavstvu su:

donošenje Zakona o strancima. Rok: 2008 godina.
donošenje Zakona o registru prebivališta i boravišta građana. Rok: 2008 godina.
donošenje Zakona o crnogorskom državljanstvu. Rok: 2008 godina.
donošenje Strategije za integrisano upravljanje migracijama u Crnoj Gori, sa Akcionim planom za njeno sprovođenje, koja na efikasan i održiv način rješavati pitanja migracija u skladu sa pravima i standardima EU prema Acquis-u. Aktivnosti definisane Strategijom će postaviti temelj za održivu strukturu upravljanja migracijama, kako bi se regulisali i kontrolisali migracioni tokovi u državi i time doprinijelo sveobuhvatnoj stabilnosti u Crnoj Gori i regionu, saglasno EU pravilima i standardima. Rok: II kvartal 2008
donošenje podzakonskih propisa za sprovodjenje Zakona o strancima, pregovori o sklapanju ugovora o readmisiji.
dalje usklađivanje politike viza za državljane pojedinih zemalja sa standardima EU
inteziviranje aktivnosti povodom inicijative EK i razgovora sa zemljama zapadnog Balkana o olakšavanju viznog režima. Paralelno sa tim, zavisno od realnih ostvarenih rezultata svake zemlje u oblasti migracija, viza i azila i integrisanog upravljanja granicama u vezi sa dostizanjem cilja potpunog ukidanja viza za zemlje zapadnog Balkana;
izmjena procedura za koordinaciju rada granične policije, diplomatsko-konzularnih predstavništava, kao i pristupa bazi podataka;
obuka policijskih službenika za slučajeve gdje se kao stranka pojavljuje strani državljanin;

Institucije

Zadaci u okviru institucionalnog jačanja su sledeći:

ustanoviti jedinstvenu evidenciju i Centralizovanu kancelariju koja će upravljati jedinstvenom bazom podataka i odgovarati za pravilnu primjenu propisa u ovom domenu, kao i koordinaciju sa MIP-om, DKP i policijom. Ova kancelarija treba da bude u Ministarstvu unutrašnjih poslova-nepolicijskom dijelu;
reorganizovati službu u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova
izgraditi Prihvatni centar za strance Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave u svrhu smještaja ilegalnih migranata koji moraju napustiti Crnu Goru, a ne mogu se odmah udaljiti.

3.24.3. VIZNA POLITIKA

3.24.3.1. Status

Oblast viznog režima regulisana je Zakonom o kretanju i boravku stranaca (Sl.list SRJ br. 68/02), Odlukom o privremenom viznom režimu (Sl. list RCG br. 46/06 i 37/07) i Odlukom o dopuni odluke o privremenom viznom režimu.

Navedenim odlukama propisan je privremeni vizni režim Crne Gore i navedene su države za čije državljane nije potrebna viza za ulazak i boravak u Crnoj Gori :

Državljani Republike Srbije mogu ulaziti i boraviti u Crnoj Gori, pod istim uslovima kao i crnogorski državljani.
Državljani Andore, Australije, Izraela, Republike Island, Kanade, Republike Koreje, Lihtenštajna, Kneževine Monaka, Kraljevine Norveške, Novog Zelanda, Republike San Marino, Republike Singapura, Sjedinjenih Američkih Država, Švajcarske Konfederacije i predstavnici Vatikana mogu ulaziti i boraviti u Crnoj Gori do 90 dana i prelaziti preko teritorije Crne Gore na osnovu važeće putne isprave.
Državljani Republike Austrije, Kraljevine Belgije, Republike Bugarske, Republike Grčke, Kraljevine Danske, Republike Estonije, Republike Italije, Republike Irske, Republike Kipar, Republike Litvanije, Republike Letonije, Velikog Vojvodstva Luksemburga, Republike Malte, Republike Mađarske, Savezne Republike Njemačke, Republike Poljske, Portugalske Republike, Republike Rumunije, Slovačke Republike, Republike Slovenije, Republike Finske, Francuske Republike,

Kraljevine Holandije, Češke Republike, Kraljevine Španije, Kraljevine Švedske i Ujedinjenog kraljevstva Velike Britanije i Irske mogu ulaziti i boraviti u Crnoj Gori do 90 dana i prelaziti preko teritorije Crne Gore na osnovu važeće putne isprave, kao i ulaziti i boraviti u Crnoj Gori do 30 dana na osnovu lične karte uz izdavanje turističke propusnice.

Stranim državljanima kojima je potrebna viza za ulazak u Crnu Goru vize izdaju diplomatsko-konzularna predstavništva u inostranstvu: ambasade u Vašingtonu, Rimu, Beču, Moskvi, Parizu, Londonu, Pekingu, Beogradu, Zagrebu, Skoplju, Sarajevu i Ljubljani i Generalni konzulat u Njujorku.

U državama gdje ne postoje crnogorska diplomatsko - konzularna predstavništva vize za ulazak u Crnu Goru izdaju DKP Republike Srbije, na osnovu pribavljene saglasnosti nadležnih državnih organa Crne Gore, u skladu s Memorandumom o saglasnosti od 12. februara 2007. Ovakva praksa zastupanja drugih država je u skladu sa šengenskim standardima.

Shodno šengenskim standardima, izdavanje vize na granici predviđeno je samo u izuzetnim slučajevima, i to kada se radi o posjetama državnih delegacija ili značajnim posjetama predstavnika privrede. Napominjemo da se i u ovim slučajevima obavljaju prethodna provjera i postupak dobijanja saglasnosti nadležnih državnih organa, o čemu se pismenim putem obavještava služba za kontrolu prelaženja državne granice.

Za primjenu šengenskih standarda u viznom režimu posebno je značajno potpisivanje Sporazuma o viznim olakšicama i Sporazuma o readmisiji između Crne Gore i EU od 18. septembra 2007. godine, koje je Skupština Crne Gore potvrdila 13. novembra 2007. godine, a stupaju na snagu 1. januara 2008. Sporazum o viznim olakšicama predstavlja prvi značajan korak prema punoj liberalizaciji, odnosno bezviznom putnom režimu između Crne Gore i EU.

U sklopu procesa za olakšavanje izdavanja viza u Crnoj Gori, u Ambasadi Slovenije u Podgorici je 5. oktobra 2007. godine otvoren zajednički Centar za vizne aplikacije za sve zemlje šengenskog sistema koje to žele. Do kraja 2007 godine, preko Centra za aplikacije, osim za Sloveniju, izdaju se vize za Austriju, Belgiju, Luksemburg i Mađarsku. Češka republika će u martu otvoriti DKP u Podgorici, a Švedska je najavila tokom 2008. godine otvaranje svog DKP.

Crna Gora je 18.januara 2007. godine potpisala Sporazum o ukidanju viznog režima sa Turskom.

3.24.3.2. Kratkoročni prioriteti

U periodu do kraja 2009 godine biće donijeti sljedeći zakoni:

Zakon o strancima. Rok 2008.god.

Zakon o putnim ispravama. Rok 2008.god.

Zakon o registru, prebivalištu i boravištu građana. Rok 2008.god.

Zakon o državljanstvu. Rok 2008.god.

Biće zaključeni Sporazum s Bugarskom i Slovenijom o zastupanju po pitanju izdavanja viza za ulazak u Crnu Goru i pružanju konzularne zaštite i usluga crnogorskim državljanima u zemljama u kojima Crna Gora nema DKP, te potpisan Sporazum sa Ruskom Federacijom o uslovima uzajamnih putovanja državljana Crne Gore i Ruske Federacije.

Od aprila 2008. godine izdavaće se biometrijski pasoši i drugi identifikacijski dokumenti u skladu s najvišim standardima.

Usklađivanje viznog režima s viznim režimom EU i šengenskim standardima.

3.24.3.3. Srednjoročni prioriteti

Pokrenuće se postupak za priznavanje prava crnogorskim državljanima u zemljama EU u skladu sa pravilima Bijele liste.

Do kraja 2012. godine predviđeno je potpuno usklađivanje viznog režima s viznim režimom EU i šengenskim standardima. (vidjeti potpoglavlje 3.31.7. Vizni sistem)

3.24.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MIP - Sektor za konzularne poslove i dijasporu	Postojeća	11	12	16	17	18	18

3.24.3.5. Finansijske potrebe

	u 2008.	u 2009.	u 2010.	u 2011.	u 2012.
Budžetska sredstva	138.000 Obuka: 25.000	190.000 Obuka: 35.000	202.000 Obuka: 40.000	214.000 Obuka: 40.000	220.000 Obuka: 45.000
Strana podrška	Obuka: 5.000	Obuka: 7.000	Obuka: 7.000	Obuka: 7.000	Obuka: 9.000

3.24.4. AZIL

3.24.4.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o azilu se primjenjuje od 25. januara 2007.godine. Donošenje Zakona o azilu predstavlja značajan korak na stvaranju sistema azila u Crnoj Gori i u ispunjavanju međunarodnih obaveza koje proističu iz međunarodnih i evropskih dokumenata.To je ujedno i prvi zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori kojim se propisuju principi, uslovi i postupak azila, priznavanje statusa izbjeglice i odobravanje dodatne i privremene zaštite, prava i obaveze lica koja traže azil, kojima je priznat status izbjeglice i odobrena dodatna i privremena zaštita, kao i razlozi za prestanak i ukidanje statusa izbjeglice i dodatne zaštite i prestanak privremene zaštite u Crnoj Gori.

Zakonom su ispunjeni standardi Ženevske konvencije iz 1951. godine i Njujorškog protokola iz 1967. godine i osiguralo se poštovanje principa zabrane protjerivanja, kao i drugih prava tražilaca azila i azilanata.

Zakon o azilu djelimično je usklađen sa: Direktivom o pravu na spajanje porodice ili porodičnom okupljanju 2003/86/EC, Uredbom1560/2003 i Izmjenama 32003R1560R(01), kao i Uredbom 343/2003 odnosno 22006A0308(03).

Takođe, Zakonom o azilu se u nacionalno zakonodavstvo uključuju principi i pravila o ljudskim pravima i izbjeglicama, sljedećih dokumenata:

Opšte deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine
Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda iz 1950. godine
Konvencije protiv torture i drugih oblika surovih, neljudskih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine
Konvencije o pravima djeteta
Preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope, kao neobavezujućih akata, ali akata koji ipak odražavaju konsenzus među državama članicama Savjeta Evrope (Preporuka br.84-10 o zaštiti lica kojima formalno nije priznat status izbjeglica, Preporuka br. 2001-18 u vezi sa dodatnom zaštitom, Preporuka 97-22 o primjeni koncepta bezbjedne treće zemlje, Preporuka 99-22 o porodičnom okupljanju za izbjeglice i druga lica kojima je potrebna međunarodna zaštita, Preporuka 2002-4 o pravnom statusu osoba kojima je dozvoljen boravak radi spajanja porodice, Preporuka 98/13 o pravu obezbijeđenih aplikanata za azil na efikasan pravni lijek, Preporuka br. 81-16 o harmonizaciji nacionalnih postupaka davanja azila, Preporuka br. 94-5 o smjernicama da se inspiriše praksa u vezi sa dolaskom osoba koje traže azil na evropske aerodrome, Preporuka br. 98-15 o obuci državnih službenika, Preporuka br. 2003-5 o mjerama lišavanja slobode lica koja traže azil, Preporuka br. 99-12 o povratku odbijenih lica koja traže azil)
Dokumenta Evropske unije (Rezolucija o očigledno neosnovanim zahtjevima za azil iz 1992.godine, Direktiva o minimalnim standardima za davanje privremene zaštite u slučaju masovnog priliva raseljenih lica iz 2001.godine, Direktiva o postavljanju minimalnih standarda za

prijem lica koja traže azil iz 2003.godine, Rezolucija o minimalnim garancijama za postupak azila iz 1995.g.

Najvažniji podzakonski akti, donijeti od strane nadležnog ministarstva tokom 2007. godine, su:

Pravilnik o postupku i načinu uzimanja fotografije, otisaka prstiju, potpisa i drugih podataka od lica koje traži azil (Sl.list CG br. 04/07)

Država je obavezna da nesporno utvrdi identitet lica koje traži azil, izvrši provjeru da li je navedeno lice već tražilo azil u Crnoj Gori ili drugoj državi, kao i da uporedi podatke sa podacima policije i drugih državnih organa.

Pravilnik o obrascima zahtjeva za dobijanje azila i zapisnika o usmeno podnešenom zahtjevu za dobijanje azila (Sl.list CG br. 04/07), koji je donešen kako bi se licu koje traži azil omogućilo da, što je moguće prije, podnese zahtjev za dobijanje azila, koji treba da sadrži odgovarajuće podatke o licu, porijeklu, razlozima zbog kojih traži azil i druge podatke značajne za pokretanje i vođenje postupka.
Uredba o sadržaju i načinu vođenja evidencija u oblasti azila (Sl.list CG br. 09/08)
Shodno članu 70 Zakona o azilu, Kancelarija za azil je u obavezi da vodi, ažurira i koristi evidencije o licima koja traže azil, kojima je priznat status izbjeglice i odobrena dodatna ili privremena zaštita, pravima koja koriste, izdatim i privremeno zadržanim ispravama.

Ovi podzakonski akti su djelimično usklađeni sa Uredbom 407/2002 .

Institucionalni okvir

Za sistem azila u Crnoj Gori nadležni su Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave i Zavod za zbrinjavanje izbjeglica Vlade Crne Gore.

Za vođenje prvostepenog postupka u oblasti azila u Crnoj Gori nadležno je Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave. U okviru Sektora za upravne unutrašnje poslove tog ministarstva, formirana je posebna organizaciona jedinica – Kancelarija za azil koja je nadležna da prima zahtjeve za azil, vodi postupak i donosi odluke po zahtjevu za azil, donosi odluke o prestanku i ukidanju azila, vodi postupak i donosi odluke o statusu lica koja već imaju status izbjeglice ili priznat status raseljenog lica, izdaje isprave za dokazivanje identiteta i putovanje u inostranstvo, pravnog statusa i prava u skladu sa propisima, vodi evidenciju o situaciji u državi porijekla, vodi postupak za odobravanje, odnosno ukidanje dodatne zaštite, privremene zaštite i vrši druge poslove u oblasti azila.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, u grupi poslova - Kancelarija za azil, predviđeno je šest, a trenutno su popunjena tri službenička mjesta.

Dosadašnja obuka službenika Kancelarije za azil organizovana je kroz projekte Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbjeglice u vidu predavanja.Takođe, Akademija za Evropsko pravo i Međunarodna organizacija za migracije su u saradnji sa Evropskom komisijom, kroz program AENEAS, organizovali seminar – trening kurs 3 u Njemačkoj, u oktobru 2007.godine na kojem je jedan službenik Kancelarije za azil bio učesnik.

Tokom 2007. godine, Kancelarija za azil je, kao prvostepeni organ, donijela tri odluke po podnijetim zahtjevima za dobijanje azila, od kojih je jedan zahtjev pozitivno riješen, a dva negativno – odbijeni zahtjevi za dobijanje azila. U toku je postupak po žalbi za jedan zahtjev koji je odbijen prvostepenom odlukom, o čemu će rješavati drugostepeni organ, tj. Državna komisija za rješavanje po žalbama za azil.

Postupak po žalbama izjavljenim na odluke prvostepenog organa vodi Državna komisija za rješavanje po žalbama za azil. Odlukom Vlade Crne Gore, 01. novembra 2007. godine, obrazovana je Državna komisija za rješavanje po žalbama za azil koju čine predsjednik i četiri člana. Administrativne poslove za potrebe Državne komisije obavlja Kancelarija za azil.

Zavod za zbrinjavanje izbjeglica, koji je pravni sljedbenik Komesarijata za raseljena lica, osnovan je Uredbom o izmjenama i dopunama uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 72/06).

Zakonom o azilu Zavod za zbrinjavanje izbjeglica je određen kao organ za zbrinjavanje, koji vrši poslove koji se odnose na zbrinjavanje lica koja traže azil, kojima je priznat status izbjeglice, odobrena dodatna ili privremena zaštita.

Zbrinjavanje lica obuhvata pomoć u ostvarivanju prava na smještaj, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, pravnu pomoć, slobodu vjeroispovijesti, pristup humanitarnim i nevladinim organizacijama, humanitarnu pomoć, spajanje porodice, uključivanje u društvo i drugih prava propisanih ovim zakonom.

Licu koje traži smještaj Zavod za zbrinjavanje izbjeglica obezbjeđuje smještaj u Centru za tražioce azila - čija je izgradnja započeta. Centar je projektovan kao kompleks od tri paviljona, na ukupnoj površini od 5193 m^2 i kapaciteta za oko 100 osoba.

Paviljon A – bruto površine 703 m^2, cjelina koja je namjenjena za prihvat, obradu i zdravstvenu zaštitu azilanata, i cjelina koja je rukovodno-upravni dio centra.

Paviljon B – bruto površine 1.069 m^2, stambeno-smještajna cjelina, cjelina za dnevni boravak, edukaciju, dječju igraonicu i tehničke prostorije.

Paviljon C – bruto površine 253 m^2, cjelina za ishranu i higijenu.

Počelo se sa izgradnjom objekta B, i završeni su grubi građevinski radovi kompletnog objekta, uključujući izradu krovnog pokrivača.

Za završetak paviljona “B”, čiji je veći dio izgrađen, neophodna su sredstva u iznosu od 416.000 €.

Za paviljon A i paviljon C prema projektu je neophodno 611.000 €, odnosno ukupno 1.027,000 €. Za ovo postoji građevinski projekat i predračun neophodnih sredstava. Potpuna i kvalitetna implementacija Zakona o azilu, zavisiće od obezbjeđenja teničkih uslova.

Pored službenika Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica koji će raditi u ovom Centru, planirano je da se obezbijedi i prostorija u kojoj bi službenici Kancelarije za azil imali intervjue sa licima koja traže azil. Krajem 2007. godine, Komisija EU je, preko UNHCR-a, opredijelila jedan dio sredstava za završetak dijela radova na ovom paviljonu, koji se još izvode. Nakon toga, neophodno je opremanje ovog paviljona.

Vlada je 5. jula 2007. godine usvojila Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica, kojim su određene organizacione jedinice: Sektor za pružanje pravne i druge pomoći i smještaj lica koja traže azil i u okviru njega Odsjek za pružanje pravne i druge pomoći i Odsjek – Centar za smještaj lica koja traže azil i Služba za opšte poslove i finansije. Dakle Pravilnikom su sistematizovana službenička i namještenička mjesta za ukupno 35 izvršilaca. Trenutno je u Zavodu za zbrinjavanje izbjeglica zaposleno 17 izvršilaca.

3.24.4.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Članom 82 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, između ostalog, na polju azila predviđena je saradnja zasnovana na međusobnim konsultacijama i bliskoj koordinaciji između ugovornih strana i trebalo bi da uključi i administrativnu pomoć u razmjeni informacija o zakonodavstvu i praksi, pripremi zakonodavstva, povećanju efikasnosti institucija i obuci kadrova. Saradnja u oblasti azila biće fokusirana i na poštovanju principa zabrane protjerivanja, kao i drugih prava tražilaca azila i izbjeglica.

Shodno navedenom relevantnom dokumentu Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, a u cilju objektivnog i nepristrasnog vođenja postupka od strane nadležnog organa - Kancelarije za azil, donošenja odluke po zahtjevu za traženje azila, kao i pune implementacije Zakona o azilu, u periodu 2008/2009. godine biće donijeta Uredba o izgledu i sadržaju obrazaca i načinu izdavanja isprava licu koje traži azil, licu kojem je odobrena dodatna ili privremena zaštita i licu kojem je priznat status izbjeglice.

Takođe, shodno članu 75 Zakona o azilu, Kancelarija za azil je u obavezi da sprovede postupak preispitivanja statusa izbjeglica i raseljenih lica, te donošenja odluke o priznavanju, podužavanju, ukidanju ili prestanku statusa.

Institucionalni okvir

Do kraja 2008. godine biće uspostavljena potpuna funkcionalnost, uređenje i popuna upražnjenih radnih mjesta u Kancelariji za azil kroz sistematizovanih još tri radna mjesta. Biće intezivirane aktivnosti na završetku Centra za tražioce azila, uz popunu radnih mjesta, u skladu sa opštim aktom o sistematizaciji Zavoda. Nastaviće se stručno osposobljavanje zaposlenih u Zavodu za zbrinjavanje izbjeglica za poslove u oblasti azila (specijalizovane obuke, treninzi i seminari).

3.24.4.3. Srednjoročni prioriteti

Pored implementacije EU standarda u oblasti azila, prioriteti su sljedeći:

Usvojiti dalji plan aktivnosti o obuci zaposlenih za poslove u oblasti politike azila
Povećavati broj službenika u grupi poslova Kancelarija za azil shodno obimu posla u sistemu azila
Povećavati broj službenika u Zavodu za zbrinjavanje izbjeglica shodno obimu posla

3.24.4.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MUPJU- Kancelarija za azil	Postojeća	3	5	6	6	6	6
Zavod za zbrinjavanje izbjeglica	Postojeća	17	22	35	35	35	35

3.24.4.5 Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	MUPiJU	83.000,00	100.000,00	100.000,00	120.000,00	130.000,00
	Zavod za zbrinjavanje izbjeglica	480.606,50	700.000,00	805.000,00	900.000,00	990.000,00
Strana podrška	MUPiJU	150.000,00	200.000,00	250.000,00	250.000,00	250.000,00
	Zavod za zbrinjavanje izbjeglica	1.027.000 .	300.000,00	350.000,00	350.000,00	350.000,00

3.24.5. POLICIJSKA SARADNJA I BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA

3.24.5.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonom o policiji (Sl. list RCG br. 28/05) i Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list RCG br. 61/2005), utvrđene su osnovne nadležnosti Uprave policije, njen djelokrug, organizacija, policijska ovlašćenja i dužnosti, status policijskih službenika i kontrola rada policije. Za implementaciju Zakona o policiji doneseno je više podzakonskih akata, kao i veći broj propisa kojima se obezbjeđuje praktična primjena pojedinih zakonskih odredbi od strane Uprave policije.

Zakonom o policiji uređena je nova policijska struktura, kao i stvorene normativne pretpostavke za usvajanje novih metoda rada i suzbijanja kriminala u svim njegovim oblicima, naročito transnacionalnog organizovanog kriminala. Ovim Zakonom je uspostavljena bezbjednosna struktura na principima demokratije, koji u centar pažnje stavljaju čovjeka i zaštitu osnovnih čovjekovih sloboda i prava, kao i zakonitost i legitimnost u postupanju policijskih službenika. Zakon je usaglašen sa Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i Evropskom konvencijom o zaštiti čovjekovih prava i osnovnih sloboda, kao međunarodnih instrumenata kojima se garantuju korpus prava i sloboda čovjeka i građanina.

Od podzakonskih akata koji se primjenjuju u ovom segmentu, posebno su značajni:
Kodeks policijske etike (Sl. list RCG br. 28/05)
Pravilnik o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlašćenja u obavljanju tih poslova (Sl. list RCG br. 5/07)

Pravilnik o vrsti, stepenu tajnosti podataka, načinu postupanja, posebnoj zaštiti i mjerama čuvanja tajnih i službenih podataka (Sl. list RCG br. 23/07)
Pravilnik o uslovima i načinu izbora policijskog službenika koji se upućuje na rad u inostranstvo (Sl. list RCG br. 23/07)
Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave policije koji je donijet 28.12.2006.godine

Pravni okvir, koji sadrži odredbe sa kojima se uređuje funkcionisanje institucija i inkriminacija u krivičnoj materiji za borbu protiv organizovanog kriminala, čine:

Krivični zakonik (Sl. list RCG br. 70/03,13/04 i 47/06)), Zakonik o krivičnom postupku (Sl. list RCG,br. 71/03, 07/04, 47/06), Zakon o državnom tužiocu (Sl. list RCG br. 69/03) Zakon o zaštiti svjedoka (Sl. list RCG br.65/04), Zakon o spriječavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl. List RCG br 14/07 i 04/o8), kao i Carinski zakon (Sl. list RCG br. 66/06)

Zakonikom o krivičnom postupku i njegovim izmjenama, stvorene su normativne osnove za suzbijanje organizovanog kriminala i korupcije, utvrđena mogućnost korišćenja specijalnih istražnih metoda i sredstava (mjere tajnog nadzora) i obezbijeđena sudska zaštita svjedoka i svjedoka saradnika.

Zakonom o zaštiti svjedoka (Sl. list RCG br. 65/04) su uređeni uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda, kada druge mjere zaštite nijesu dovoljne, a kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza u cilju dokazivanja krivičnog djela, za koje je ovim zakonom predviđena mogućnost zaštite, bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu. Inače, Zakon o zaštiti svjedoka je potpuno usklađen sa CELEX 31995Y1207(04)

Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (Sl. list RCG br. 2/07 i 13/07), utvrđena je mogućnost oduzimanja predmeta koji su upotrijebljeni ili su bili namijenjeni za izvršenje krivičnog djela ili koji su nastali izvršenjem krivičnog djela, ako su svojina pravnog lica. Pored toga, Zakonom se mogu odrediti obavezno oduzimanje predmeta i uslovi za oduzimanje određenih predmeta u pojedinim slučajevima.

Crnogorsko zakonodavstvo je potpuno usklađeno sa CELEX 32002F0629, a djelimično je usklađeno sa CELEX 3199F0235, kojom se prihvata Konvencija UN-a o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, osim u dijelu koji se odnosi na član 12-proširena konfiskacija i zaplijena imovine i tačku 12-međunarodna saradnja u cilju konfiskacije (CELEX 32002F0475; CELEX 31997G0111), kao i sa sljedećim konvencijama:

Konvencijom UN-a o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala sa pratećim protokolima;
Evropskom konvencijom o borbi protiv terorizma;
Konvencijom o pranju, traženju i zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom;
Evropskom konvencijom o međunarodnom pružanju pravne pomoći sa pratećim protokolima;
Evropskom konvencijom o prenosu postupka u krivičnim stvarima;
Međunarodnom konvencijom o sprječavanju terorističkih napada bombama;
Konvencijom o suzbijanju finansiranja terorizma;
Konvencijom o prikupljanju i dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava;
Konvencijom o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima;
Međunarodnom konvencijom protiv uzimanja talaca, i
Protokolom o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji služe međunarodnom saobraćaju.

Institucionalni okvir

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, u cilju obezbjedjenja visokog stepena efikasnosti u vršenju policijskih poslova, formirane su sljedeće organizacione cjeline Uprave policije**:** Sektor policije opšte nadležnosti, Sektor kriminalističke policije, Sektor granične policije, Sektor za ljudske resurse, pravna pitanja, telekomunikacione i informacione sisteme, Sektor za obezbjeđenje ličnosti i objekata, Odjeljenje za unutrašnju kontrolu i primjenu ovlašćenja, Odjeljenje za međunarodnu policijsku saradnju i evropske integracije, Odjeljenje za planiranje, razvoj i analitiku, Specijalna antiteroristička jedinica, Posebna jedinica policije, kao i organizacione jedinice nadležne za administrativnu i logističku podršku.

Za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, u Sektoru kriminalističke policije**,** formiran je Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije u okviru koga su sistematizovane četiri grupe poslova: Grupa za suzbijanje organizovanog kriminala, Grupa za suzbijanje opšteg kriminala, Grupa za suzbijanje organizovanog ekonomskog kriminala i Grupa za suzbijanje korupcije.

Shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Uprave policije, predviđeno je 23 izvršilaca, ali je trenutno stanje kadrovske popunjenosti 80% .

U nadležnosti Grupe za suzbijanje opšteg organizovanog kriminala su suzbijanje: teških zločina protiv života i tijela, otmica, ucjena i razbojništva, krijumčarenja motornih vozila, oružja, opasnih materija i umjetnina, ilegalnih migracija, organizovanog krijumčarenja i trgovine ljudima, kao i terorizma i međunarodnog terorizma.

Grupa za suzbijanje organizovanog ekonomskog kriminala je nadležna za suzbijanje pranja novca i sprovođenja finansijskih istraga; zloupotreba službenog položaja, poreskih utaja, krijumčarenja akciznih i drugih roba; falsifikovanja novca i drugih sredstava plaćanja i falsifikovanja isprava i kompjuterskog kriminala i zloupotreba autorskih prava.

Grupa za suzbijanje korupcije nadležna je za suzbijanje korupcije u državnom i privatnom sektoru.

Na nivou područnih organizacionih jedinica, Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije nema svoje službenike. Rad u područnim organizacionim jedinicama organizuje se angažovanjem pojedinih segmenata rada kriminalističke policije na lokalnom nivou, u zavisnosti od vrste krivičnog djela.

Službenici Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala su pohadjali više seminara na različite teme, među kojima su najznačajnije: istraga organizovanog kriminala, korupcija u javnoj upravi, ključ uspjeha krivičnog gonjenja korupcije, borba protiv pranja novca i spriječavanje finansiranja terorizma, pregovarački tim u slučajevima otmice, jačanje operativnih kapaciteta za istragu i zaustavljanje aktivnosti trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu, suzbijanje međunarodnog i domaćeg terorizma, itd.

Međunarodna policijska saradnja Uprave policije, odvija se u okviru dva organizaciona segmenta: Odjeljenja za međunarodnu policijsku saradnju i evropske integracije i Nacionalnog centralnog biroa Interpol-a-SKP.

Odjeljenja za međunarodnu policijsku saradnju i evropske integracije vrši poslove direktne razmjene operativnih informacija sa drugim policijama u vezi sa sprječavanjem i otkrivanjem krivičnih djela, prenošenja zahtjeva iz inostranstva organima vlastite zemlje ili preduzimanja traženih mjera, planiranja i sprovođenja zajedničkih operativnih akcija sa policijskim organima druge države, međunarodne policijske saradnje na multilateralnoj i bilateralnoj osnovi i usaglašavanja i zaključivanja sporazuma i memoranduma o međunarodnoj policijskoj saradnji; organizovanja učešća pripadnika Uprave policije u međunarodnim organizacijama i slično.

Nacionalni centralni biro Interpola, koji se nalazi u Sektoru kriminalističke policije, je započeo sa radom neposredno po prijemu Crne Gore u članstvo Interpola,19. septembra 2006. godine. Prijemom Crne Gore u punopravno članstvo Interpola, omogućena je efikasna razmjena podataka u cilju otkrivanja i lišenja slobode učinilaca krivičnih djela.

NCB Interpol vrši poslove koji se odnose na: međunarodnu policijsku saradnju u oblasti poslova Interpola; raspisivanje međunarodnih potjernica; ekstradiciju; poslove međunarodne krivično-pravne pomoći; učestvovanje u zaključivanju bilateralnih sporazuma o međunarodnoj policijskoj saradnji; evidentiranje pravosnažnih presuda osnovnih i viših sudova, shodno obavezi Crne Gore u odnosu na međunarodne konvencije u sljedećim oblastima: droge, trgovina ljudima, falsifikovanje novca, pranje novca; centralne evidencije/evidencije lica i predmeta; vođenje kaznenih evidencije za crnogorske državljane rođene u inostranstvu i strance koji su stekli naše državljanstvo; vođenje zbirke daktiloskopiranih lica; učestvovanje u multilateralnoj, regionalnoj i bilateralnoj saradnji van okvira saradnje sa M.O.K.P. i drugim NCB-ima.

Trenutno je popunjeno 14 službeničkih mjesta u NCB Interpol, od sistematizovanih 17. Svi službenici NCB Interpola su prošli specijalističke obuke za obavljanje poslova Interpolove saradnje.

3.24.5.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U skladu sa Akcionim planom Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, donijeće se sljedeći zakoni:

Zakonik o krivičnom postupku. Rok: II kvartal 2008. godine
Izmjene i dopune Zakona o policiji. Rok: III kvartal 2008. godine
Zakon o tajnosti podataka. Rok: I kvartal 2008. godine
Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. Rok: II kvartal 2008. godine
Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju. Rok: II kvartal 2008. godine
Zakon o rješavanju sukoba interesa u vršenju javnih funkcija. Rok: IV kvartal 2008. godine
Izmjene i dopune Krivičnog zakonika. Rok: 2009. godina.
Donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv terorizma. Rok: 2008. godina

Navedeni zakonski akti će biti usklađeni sa Rezolucijom Vijeća Evrope CELEX 32004G0430(02), koja preporučuje saradnju između javnog i privatnog sektora u borbi protiv organizovanog kriminala, CELEX 32003D0209 i CELEX 31996F0747.

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, Akcionim planom za implementaciju Evropskog partnerstva i Akcionim planom za utvrđivanje programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala planirano je:

jačanje administrativnih kapaciteta prijemom odgovarajućeg kadra, u skladu sa sistematizacijom Uprave policije. Rok: 2008. godina
kontiunirana obuka kadrova za efikasno vođenje istraga primjenom specijalnih istražnih tehnika MTN. Rok: 2008/2009. godina
obuka policijskih službenika ostalih organizacionih jedinica u Upravi policije koji učestvuju u istragama krivičnih djela iz oblasti kriminala i korupcije. Rok: 2008./2009.godina.
jačanje sposobnosti planiranja, organizovanja i realizacije MTN. Rok: 2008./2009.godina
sticanje specijalističkih znanja kroz primjenu metedologije rada službi drugih država. Rok: 2008./2009.godina
svakodnevna primjena i izučavanje metodologije djelovanja kriminalnih organizacija i pojedinaca. Rok: 2008. godina
svakodnevna primjena i izučavanje postupanja u ekstremnim situacijama. Rok: 2008/2009.godina
poznavanje i rukovanje specijalnim tehničkim sredstvima i opremom. Rok: 2008/2009. godina
obezbjeđivanje adekvatnog radnog prostora, sa aspekta sigurnosti, funkcionalnosti i tehničke podrške kroz sistem Centra za informacione sisteme, baze obavještajnih podataka, sigurnih linija komunikacije i zaštitne opreme službenika. Rok: 2008/2009.godina
tehničko opremanje Odsjeka za posebne provjere u cilju primjene MTN. Rok: 2008/2009.godina
stvaranje obavještajnog sistema Uprave policije. Rok: 2008/2009. godina
tehničko opremanje Interpolovih servisa u sjedištu i na nivou Sektora granične policije, tj. uvezivanje graničnih prelaza u cilju sveobuhvatnije borbe protiv organizovanog kriminala. Rok: 2008/2009. godina
izmjene i dopune Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave policije na način da se u područnim organizacionim jedinicama sistematizuju radna mjesta za suzbijanje organizovanog kriminala. Rok: 2008. godina

Nastaviće se jačanje interagencijske saradnje, kao što je saradnja sa državnim tužiocem, nadležnim sudovima, Upravom carina, Upravom za spriječavanje pranja novca, Poreskom upravom i Upravom za antikorupcijsku inicijativu.

Jačaće se medjunarodna policijska saradnja, što podrazumijeva saradnju sa policijskim službama drugih država i međunarodnim policijskim organizacijama i institucijama, koja se sprovodi u skladu sa ratifikovanim međunarodnim ugovorima i članstvom u međunarodnim policijskim organizacijama. Takođe će se raditi na obezbijeđivanju međusobne povezanosti baze podataka Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, Uprave policije, Uprave carina, Poreske uprave i Uprave za sprječavanje pranja novca. Istovremeno razvijaće se saradnja sa službama za borbu protiv organizovanog kriminala susjednih država, kao i na nivou šire međunarodne zajednice.

Institucije

Biće osnovana organizaciona jedinica u Upravi policije za saradnju sa Europol-om. Osnov budućeg formiranja organizacione jedinice za saradnju sa Europolom je skoro potpisivanje Strateškog sporazuma sa Europolom. Nakon toga, uslijediće potpisivanje Operativnog sporazuma, koji će omogućiti razmjenu podataka sa Europolom. Inače, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti i Zakon o tajnim podacima predstavljaju ključni zakonski okvir, neophodan za potpisivanje Strateškog i Operativnog sporazuma sa Europolom.

Organizaciona jedinica za saradnju sa Europolom biće osnovana tokom 2008-2009. godine i činiće je 3 službenika. Takođe, posebna pažnja će biti posvećena intenziviranju edukacije kadra, kao i nabavci potrebne komunikacijske i druge opreme.

Planira se i širenje Interpolovih servisa van NCB-a Interpola, što podrazumijeva omogućavanje korišćenja Interpolove baze podataka od strane Sektora granične policije. U tom smislu, sa NCB Interpol biće uvezani granični prelazi Aerodrom Podgorica, Debeli brijeg, Kula, Ilino Brdo. Biće izradjen aplikativni softver, koji će omogućiti da se na navedenim graničnim prelazima mogu vršiti istovremeno pretrage za lica, putne isprave, vozila i registracione oznake vozila, kroz nacionalnu bazu podataka i, posredstvom NCB Interpol-a, kroz Interpol-ovu bazu podataka.

3.24.5.3. Srednjoročni prioriteti

Novi Krivični Zakon biće donijet 2012.

Na institucionalnom planu zadaci su sledeći:

Inoviranje postojeće kompjuterske i komunikacione opreme u skladu sa sigurnosnim i drugim standardima. Rok: kraj 2012. godine

Inoviranje aplikativnog softvera za upravljanje bazama podataka i kontrole toka predmeta. Rok: kraj 2012. godine

Tehničko opremanje Odsjeka za posebne provjere u cilju primjene MTN. Rok: kraj 2012. godine

Stvaranje obavještajnog sistema Uprave policije. Rok: kraj 2012. godine

3.24.5.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MUPiJU – Uprava policije -SKP- NCB INTERPOL	Postojeća	14	17	22	22	22	22
MUPiJU – Uprava policije -SKP- EUROPOL	Planirana	0	3	5	5	5	5

3.24.5.5. Finansijske potrebe – NCB Interpol:

	u 2008.	u 2009.	u 2010.	u 2011.	u 2012.
Budžetska sredstva	Budžetska sredstva	300.542,00	330.596,20	363.656,00	400.000,00
Strana podrška	Strana podrška	Nepoznata	Nepoznata	Nepoznata	Nepoznata

3.24.6. BORBA PROTIV TERORIZMA

Pravni okvir koji omogućava efikasnu borbu protiv terorizma obuhvata više zakona koji se odnose na krivično-pravnu oblast ili upućuju na nju i to:

Krivični zakonik Crne Gore (Sl. list RCG br. 70/03, 13/04 i 47/06)

Zakon o krivičnom postupku Crne Gore (Sl. list RCG br. 71/03, 7/04 i 47/06)

Zakon o spriječavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl. list RCG br. 14/07)

Zakon o Agenciji za nacionalnu bezbjednost (Sl. list RCG br. 28/05)

Zakon o azilu (Sl. list RCG br.45/06)

Zakon o državnom tužiocu (Sl. list RCG br. 69/03)

Rješenja sadržana u ovim zakonima ukazuju na spremnost Crne Gore da podrži međunarodne aktivnosti na planu borbe protiv terorizma.

Odgovarajuće odredbe Krivičnog zakonika ukazuju, između ostalog, na namjeru da se implementiraju standardi međunarodnog krivičnog prava koji se odnose na suzbijanje terorizma. S tim u vezi, Krivičnim zakonikom Crne Gore propisana su krivična djela izazivanje opšte opasnosti, ugrožavanje sigurnosti nuklearnim materijama, ugrožavanje bezbjednosti vazdušnog saobraćaja, terorizam, međunarodni terorizam, uzimanje talaca i finansiranje terorizma, čime je crnogorsko krivično zakonodavstvo usklađeno sa Evropskom konvencijom o suzbijanju terorizma (2001), kao i Konvencijom OUN-a o finansiranju i suzbijanju terorizma iz 1999. godine.

Oblast terorizma regulisana je i Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl.list CG br. 14/07), kojim se utvrđuju mjere i radnje koje se preduzimaju za otkrivanje i sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Pranjem novca smatra se zamjena ili bilo kakav prenos novca ili druge imovine proistekle iz krivičnog djela; sticanje, posjedovanje ili korišćenje novca ili druge imovine proistekle iz krivičnog djela; prikrivanje prave prirode, porijekla, mjesta deponovanja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa novcem ili drugom imovinom koji su proistekli iz krivičnog djela; prikrivanje nezakonito stečene imovine i kapitala pri kupovini državnog kapitala u postupku privatizacije.

Mjere za otkrivanje i sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma preduzimaju pravna i fizička lica prilikom svih poslova primanja, ulaganja, zamjene, čuvanja ili drugog raspolaganja novcem ili drugom imovinom, drugih transakcija u skladu sa ovim zakonom i propisima donesenim na osnovu ovog zakona, kao i prilikom svih transakcija za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca i finansiranju terorizma (vidjeti 3.4.3. Sprječavanje pranja novca).

Zakonom o Agenciji za nacionalnu bezbjednost (Sl. list RCG br. 28/05) utvrđena je nadležnost Agencije da prikuplja podatke o djelatnosti organizacija, grupa i pojedinaca usmjerenoj na vršenje unutrašnjeg i međunarodnog terorizma, organizovanog kriminala i najtežih oblika krivičnih djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Zakonom o azilu (Sl. list RCG br. 45/06) propisano je da se strancu neće priznati status izbjeglice kao ni azilanta ako postoje ozbiljni razlozi da se smatra da je počinio zločin protiv mira, ratni zločin ili zločin protiv čovječnosti, u smislu međunarodnih dokumenata koji sadrže odredbe o tim zločinima, da je počinio težak zločin prema međunarodnom pravu izvan Crne Gore i prije dolaska u Crnu Goru ili da je kriv za postupak koji je u suprotnosti sa ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija (vidjeti 3.24.4. Azil).

Crna Gora prati dinamični razvoj i donošenje propisa u EU u području borbe protiv terorizma, kao što je okvirna Odluka o borbi protiv terorizma iz 2002. godine.

Crnogorsko zakonodavstvo u oblasti terorizma je usklađeno sa preporukom Vijeća Evrope CELEX 31999Y1223(01), kao i sa Evropskom konvencijom o borbi protiv terorizma iz 1997. godine; i Protokolom SE o terorizmu iz 2005. godine i Protokolom o suzbijanju terorizma iz 2003.godine.

Crna Gora je do sada ratifikovala sljedeće međunarodne konvencije u borbi protiv terorizma:

- Konvenciju UN-a o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala sa pratećim protokolima;
- Evropsku konvenciju o borbi protiv terorizma;
- Konvenciju o pranju, traženju i zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom;
- Evropsku konvenciju o međunarodnom pružanju pravne pomoći i prvi dodatni protokol;
- Evropsku konvenciju o prenosu postupka u krivičnim stvarima;
- Međunarodnu konvenciju o sprječavanju terorističkih napada bombama;
- Konvenciju o suzbijanju finansiranja terorizma;
- Konvenciju o prikupljanju i dostavljanju podataka o izvršenim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava;
- Konvenciju o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovima;
- Međunardnu konvenciju protiv uzimanja talaca, i
- Protokol o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji služe međunarodnom saobraćaju.

Institucionalni okvir

Za područje borbe protiv terorizma, nadležna je Uprava policije. U Sektoru kriminalističke policije Uprave policije, obrazovane su tri organizacione jedinice u čijoj je nadležnosti otkrivanje i lišavanje slobode izvršilaca krivičnih djela terorizma i to: Odsjek za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (Grupa za suzbijanje organizovanog opšteg kriminaliteta i za suzbijanje krivičnih dijela terorizma i međunarodnog terorizma), Odsjek za opšti kriminalitet (Grupa za suzbijanje krivičnih dijela iz oblasti terorizma i zaštite od požara eksplozija i havarija) i na lokalnom nivou - po područnim jedinicama (grupe za suzbijanje krivičnih djela terorizma i krivičnih dijela iz oblasti zaštite od požara, eksplozija i havarija).

U Sektoru za obezbjeđenje ličnosti i objekata, formirana je Grupa za antiteroristički pregled, a , takodje, antiterorističkim akcijama, bave se i Specijalna antiteroristička jedinica, kao i Posebna jedinica policije.

Pored specijalizovanih jedinica i službi za borbu protiv terorizma Uprave policije, tu su još uključeni i Agencija za nacionalnu bezbjednost i Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Koordinacija i saradnja operativnih jedinica koje se bave istragama o terorizmu sastoji se u prikupljanu, analizi i brzoj razmjeni obavještajnih podataka; procjeni obavještajnih podataka i zajedničkom planiranju aktivnosti.

Finansiranje terorizma je transnacionalni fenomen iz čega proističe potreba za pojačanom saradnjom na nacionalnom i međunarodnom nivou, ali i međuagencijskom i saradnjom između unutrašnjih organizacionih jedinica Uprave policije.

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave i Uprava policije su nadležni za izvršavanje preuzetih obaveza iz međusobnih sporazuma-protokola u borbi protiv terorizma i borbe protiv organizovanog kriminala, kao i implementaciju više međunarodnih sporazuma, i to:

sa Republikom Grčkom, o saradnji u borbi protiv organizovanog kriminala, terorizma i drugih težih krivičnih djela;

sa Republikom Bugarskom, o saradnji na suzbijanju međunarodnog terorizma i drugih vidova međunarodne kriminalne aktivnosti;

sa Republikom Hrvatskom, o saradnji na suzbijanju međunarodnog terorizma i drugih težih krivičnih djela;

sporazum o saradnji – sporazumijevanju između MUP-a Republike Crne Gore, Republike Italije i Republike Albanije, koji između ostalog predviđa i saradnju u borbi protiv međunarodnog terorizma;

prihvatanje i sprovođenje Berlinske deklaracije od 10. jula 2002. godine;

sa Republikom Austrijom o policijskoj saradnji, što je ujedno i prvi sporazum sa nekom od zemalja Evropske unije.

3.24.6.1. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U skladu sa Akcionim planom Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala donijeće se sljedeći zakoni:

Zakonik o krivičnom postupku . Rok: 2008. godina

Izmjene i dopune Zakona o policiji. Rok: 2008.godina

Zakon o tajnosti podataka. Rok: 2008.godina

Zakon o zaštiti podataka o ličnosti. Rok: 2008.godina

Izmjene i dopune Krivičnog zakona. Rok: 2008./2009. godina

Izmjene i dopune Zakona o oružju. Rok: 2008.godina

Zakon o ratifikaciji Međunarodne konvencije za suzbijanje nelegalne zaplijene aviona. Rok: 2009.godina

Zakon o ratifikaciji Konvencije za prevenciju i kažnjavanje zločina protiv lica pod međunarodnom zaštitom uključujući i diplomatske službenike. Rok: 2009.godina

Zakon o ratifikaciji dodatnog protokola uz Evropsku konvenciju o suzbijanju terorizma. Rok: 2008.godina

Zakon o ratifikaciji konvencije za fizičku zaštitu od nuklearnih materija. Rok: 2009.godina

Navedeni zakonski akti biće usklađeni sa Rezolucijom Vijeća Evrope CELEX 32004G0430(02) koja preporučuje saradnju između javnog i privatnog sektora u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, kao i CELEX 31996F0747,koji definiše zajedničku bazu podataka Europola i načina korišćenja te baze, imenovanje ofcira za vezu jedinica za borbu protiv droga sa adresarom i saradnju država EU na sprovođenju zajedničkih akcija pod nadzorom Savjeta Evrope.

Donijeće se Nacionalna strategije za borbu protiv terorizma. Rok: 2008. godina

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, Akcionim planom za implementaciju Evropskog partnerstva i Akcionim planom za sprovođenje programa borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije predviđeno je:

jačanje administrativnih kapaciteta prijemom nedostajućeg kadra u skladu sa važećom sistematizacijom Uprave policije. Rok: 2008.godina;

kontiunirana obuka kadrova za efikasno vođenje istraga primjenom specijalnih istražnih tehnika MTN; Rok: 2008./2009.godina;

obuka policijskih službenika ostalih organizacionih jedinica u Upravi policije–koji učestvuju u istragama krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala i korupcije. Rok: 2008./2009.godina

Obezbijediti međusobnu povezanost baza podataka Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave, Uprave policije, Uprave carina, Poreske uprave i Uprave za sprječavanje pranja novca, kao i unaprijediti saradnju sa službama za borbu protiv organizovanog kriminala i terorizma susjednih država, kao i na nivou šire međunarodne zajednice.

Institucije

Osnovati organizacionu jedinicu u Upravi policije za saradnju sa Europolom.

3.24.6.2. Srednjoročni prioriteti

Inoviranje postojeće kompjuterske i komunikacione opreme u skladu sa sigurnosnim i drugim standardima. Rok: kraj 2012.godine

Inoviranje aplikativnog softvera za upravljanje bazama podataka i kontrole toka predmeta. Rok: kraj 2012.godine

Tehničko opremanje Odsjeka za posebne provjere u cilju primjene MTN. Rok: kraj 2012.godine

Stvaranje obavještajnog sistema Uprave policije. Rok: kraj 2012.godine

Osnivanje organizacione jedinice za saradnju sa Europolom.

Nastaviti sa razvijanjem obavještajnog sistema Uprave policije.

3.24.6.3. Plan zapošljavanja i obuke

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MUPiJU – Uprava policije	Postojeća	12	15	15	15	15	15

3.24.6.4. Finansijske potrebe – Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije:

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	275.252,00	302.777,00	333.055,00	366.360,00	402.996,00
Strana podrška	Nepoznata	Nepoznata	Nepoznata	Nepoznata	Nepoznata

3.24.7. SARADNJA NA POLJU DROGA

3.24.7.1. Status

Zakonodavni okvir

Pravni okvir u ovoj oblasti obuhvata dva ključna zakona i to Krivični zakonik (Sl. list RCG br. 47/06, 70/03, 13/04 i 47/06) i Zakon o policiji (Sl. list RCG br. 28/05)

Krivičnim zakonikom propisana su krivična djela:

neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga;
omogućavanje uživanja opojnih droga.

Navedena krivična djela su osnov za policijsko postupanje na planu suzbijanja zloupotreba droga. Shodno tome, Zakonik je uskladjen sa sledećim Konvencijama UN-a: Jedinstvenom Konvencijom o opojnim drogama, od 01.08.1961godine, izmijenjena Protokolom od 25.03.1972. godine; Konvencijom o psihotropnim supstancijama od 21. 02.1971. godine i Konvencijom Organizacije Ujedinjenih nacija o borbi protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, od 20.12.1988. godine.
Crnogorsko krivično zakonodavstvo u oblasti zloupotrebe i kontrole droga usklađeno je sa preporukom EU CELEX br. 31946F0750.

Institucionalni okvir

Za suzbijanje zloupotrebe droga nadležna je Uprava policije. Tako u okviru Sektora kriminalističke policije Odsjek za borbu protiv droge i krijumčarenja predvidjeno je 10 službenika (popunjena četiri službenička mjesta), a u osam područnih jedinica predvidjeno je 47 službenika za droge (popunjenost oko 70%).

3.24.7.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Donošenje Nacionalne Strategije za droge sa Akcionim planom za njeno sprovođenje, koje će najvećim djelom biti kompatibilna sa Strategijom za droge EU (2005 -2012).

Donošenje Zakona o supstancama koje se mogu koristiti za proizvodnju droga (prekursori), a u skladu sa Akcionim planom za implementaciju preporuka Evropskog partnerstva – odjeljak 3.3 – droge, kao i sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, član 85 – Saradnja u vezi sa nelegalnim drogama. Uskladiće se sa CELEX br. 32004R0273 i 32005R1277 i 32005R0111. Rok 2009. godina.

Zakon se donosi sa ciljem regulisanja proizvodnje i prometa materija koje se mogu koristiti za proizvodnju droge i spriječavanja njihove zloupotrebe.

Odgovorna institucija: Ministarstvo rada, zdravlja i socijalnog staranja i Uprava policije.

Institucije

U toku 2008/2009. godine, reorganizovaće se Odsjek za borbu protiv droge i krijumčarenja, u cilju njegove centralizacije, a radi efikasnijeg i jedinstvenog djelovanja na teritoriji Crne Gore.

U istom periodu će se kadrovski popuniti Odsjek za borbu protiv droge i krijumčarenja i područne jedinice. Biće organizovana obuka u Policijskoj Akademiji u Danilovgradu, kao i kroz međunarodne programe.

U okviru realizacije Nacionalne Strategije, tj. sprovodjenja Akcionog plana za njenu implementaciju, treba osnovati Vladinu Agenciju za droge koja će se baviti suzbijanjem droge i prevencijom narkomanije na nacionalnom nivou, objedinjavajući aktivnosti svih subjekata (vladine i nevladine organizacije), koje se bave ovom problematikom.

Nastaviti sa unaprijeđivanjem specijalističkih obuka, kako bi se efikasnije suzbijao kriminalitet u ovoj oblasti.

U okviru preporuka iz Evropskog partnerstva, potrebno je, dalje razvijati kapacitete za medjunarodnu saradnju Odsjeka za borbu protiv droge i krijumčarenja, kao i poboljšati mogućnosti operativne analize, uključujući uspostavljanje odgovarajućih baza podataka.

Uspostaviti standarde koji se odnose na prevenciju zloupotrebe hemijskih prekursora, i ostalih supstanci potrebnih za proizvodnju ilegalnih droga.

Razviti kapacitete organa za primjenu zakona u borbi protiv zloupotreba opojnih droga.

3.24.7.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Potrebno je donijeti novi Zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga, kao lex specialis, koji bi regulisao pitanja definicije, proizvodnje, prometa, transporta i nadzora opojnih droga i drugih psihotropnih supstanci. Rok: 2010.

Zakon je potrebno uskladiti sa Konvencijama UN iz 1961,1971 i 1988.g., koje regulišu psihotropne supstance i ilegalni promet narkotičkih droga. Takodje, Zakon je neophodno uskladiti sa Strategijom i Akcionim planom za borbu protiv droge EU, i odgovarajućim Acquis propisima. Za donošenje Zakona odgovorno će biti Ministarstvo rada, zdravlja i socijalnog staranja i Uprava policije.

Preporukama iz Evropskog partnerstva, predvidjeno je dalje jačanje inter-agencijske i medjunarodne saradnje, uz razvoj kapaciteta relevantnih organa za primjenu Zakona u oblasti borbe protiv trgovine drogama.

Srednjoročni prioriteti i rokovi utvrdjeni Akcionim planom za implementaciju preporuka iz EP su intenziviranje saradnje izmedju Kancelarije za prevenciju narkomanije i Ministarstva zdravlja, kao i ostalih državnih organa oko tehničke opremljenosti i kadrovske osposobljenosti kao i pojačanje učešće pripadnika Uprave policije u medjuresorskim radnim tijelima (pr. Vladina Komisija za prevenciju narkomanije).

3.24.7.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Uprava policije - Sektor krim. policije, Odsjek za borbu protiv droge	Postojeća	4	6	8	10	10	10
Područne jedinice za borbu protiv droge	Postojeća	35	40	43	47	47	47

3.24.7.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	181.124,00	199.236,00	219.160,00	241.075,00	255.184,00
Strana podrška					

3.24.8. CARINSKA SARADNJA

Status

U Crnoj Gori od 01. januara 2008.god u primjeni je Privremeni sporazum o trgovini i srodnim pitanjima između Evropske zajednice s jedne strane i Republike Crne Gore s druge strane, carinska saradnja ugovornih strana odvija se shodno Protokolu 5 pomenutog Sporazuma, tj. Protokolu o uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima. Kako je u Crnoj Gori u primjeni i Sporazum o izmjeni i pristupanju centralno evropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA) carinska saradnja ugovornih strana odvija se shodno Aneksu 5 pomenutog Sporazuma.

U okviru multilateralnih aktivnosti centralno mesto zauzima saradnja sa Svjetskom carinskom organizacijom, kao i učešće u radu njenih stalnih komiteta i podkomiteta. Uprava carina je angažovana i na praćenju sprovođenja konvencija koje su donijete pod okriljem SCO. Jugoslavija je potpisinica Konvencije o stvaranju Savjeta za carinsku saradnju (što je zvanični naziv Svjetske carinske organizacije) još od 1960. godine, a posle perioda izolacije ponovo je pristupila 2001. godine, kao novi član.

Nakon sticanja nezavisnosti, Crna Gora je postala članica Svjetske carinske organizacije, 24.oktobra 2006.god.i samim tim postala je ugovorna strana Konvencije o osnivanju Savjeta za carinsku saradnju.

Ministarstvo inostranih poslova je, u skladu sa odgovarajućom procedurom, uputilo Kancelariji generalnog sekretara SCO instrument o sukcesiji Crne Gore Konvencijama SCO kojima je državna zajednica Srbija i Crna Gora bila članica, odnosno potpisnica. Ovaj instrument se odnosi na slijedeće

konvencije:

Carinska konvencija o ATA karnetima za privremeni uvoz robe, stupila na snagu 30.jula 1963.god.;
Konvencija o harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka robe, stupila na snagu 1.januara 1988.god.;
Carinska konvencija o neophodnim materijalima za pomorce, stupila na snagu 11.decembra 1965.god.;
Carinska konvencija o kontejnerima, stupila na snagu 6.decembra 1975.god.
Time je ispunjena neophodna procedura za pristup Crne Gore navedenim konvencijama.

Takođe, Uprava carina je pokrenula inicijativu za pristupanje Revidiranoj Kjoto konvenciji – Međunarodna konvencija o pojednostavljenju i harmonizaciji carinskih postupaka , usvojenoj od strane Savjeta za car.saradnju,26.juna 1999, a koja je stupila na snagu 03.februara 2006) i Istanbulskoj konvenciji o privremenom uvozu usvojenoj od strane Savjeta u junu 1999.godine.

Uprava carina primjenjuje sledeće konvencije :
Carinsku konvenciju o olakšicama uvoza robe za izložbe ili upotrebu na izložbama, sajmovima, kongresima i sličnim manifestacijama ;
Carinsku konvenciu o materijalu za razonodu pomoraca,
Carinsku konvenciju o međunarodnom prevozu robe na osnovu karneta TIR,
Konvencija o olakšicama u turizmu ;
Carinsku konvenciju o privremenom uvozu privatnih drumskih vozila ;
Carinsku konvencija o uvozu komercijalnih drumskih vozila ;
Međunarodnu konvenciju o usklađivanju graničnih kontrola robe (Ženevska) ;
Evropsku konvenciju o carinskom postupku sa paletama koje se koriste u međunarodnom transportu ;
Carinsku konvenciju o privremenom uvozu izletničkih plovila i vazduhoplova za privatnu upotrebu ;
Konvenciju o ugovoru za međunarodni prevoz robe drumom (CMR) ;
Konvenciju o merama za zabranu i sprečavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara ;
Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci ;
Jedinstvenu konvenciju o opojnim drogama ;
Konvencija o psihotropnim supstancama ;
Konvenciju o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje faune i flore (CITES) ;
Bazelska konvenciju o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovoj eliminaciji ;
Konvenciju o zabrani proizvodnje, usavršavanja, korišćenja i stvaranja zaliha hemijskog oružja i njegovom uništavanju ;
Bečku konvenciju (Montrealski protokol) o supstancama koje oštećuju ozonski omotač;
Carinsku konvenciju o privremenom uvozu pedagoškog materijala ;
Carinsku konvenciju o privremenom uvozu naučne opreme ;
Sporazum o primjeni člana 7. GATT-a (carinska vrijednost) ;
Carinsku konvenciju o medjunarodnom tranzitu robe (ITI Konvencija) ;
Bečku konvenciju o diplomatskim I konzularnim odnosima ;
Konvenciju o privilegijama i imunitetima Ujedinjenih nacija i specijalizovanih agencija ;
Konvenciju o specijalnim misijama ;
Konvenciju o ugovoru o medjunarodnom drumskom prevozu putnika i prtljaga (CVR);
Ugovor o prevozu u željezničkom saobraćaju (CIM) ;
Ugovor o prevozu u vazdušnom saobraćaju (AWB) ;
Ugovor o prevozu u pomorskom saobraćaju (B/L) ;
Sporazum o medjunarodnom prevozu putnika i stvari u drumskom saobraćaju zaključeni su sa : državama bivšeg SSSR-a, Austrija, Albanija, Belgija, BiH, Bugarska, Velika Britanija i sjeverna Irska, Danska, Grčka, Iran, Italija, Republika Irska, Kipar, Luksemburg, Mađarska, Makedonija, Njemačka, Norveška, Poljska, Portugalija, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Turska, Finska, Francuska, Holandija, Hrvatska, Češka, Švajcarska, Švedska i Španija
Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelaktualne svojine (TRIPS Sporazum) ;

Sporazum o uvozu predmeta prosvjetnog, naučnog i kulturnog karaktera, sa protokolom – Car. Pregled 7/98, 1/00 ;
Evropska konvencija o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu ;
Svjetska poštanska konvencija ;
Sporazum između SiCG i NATO o tranzitnim aranžmanima za podršku mirovnim operacijama ;
Protokol protiv nezakonite proizvodnje i prometa vatrenim oružjem, njegovim djelovima, sklopovima i municijom, kojim se dopunjava Konvencija Ujedinjenih Nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala ;
Zakon o potvrđivanju akata Svjetskog poštanskog saveza .

Uprava carina je, u decembru mjesecu 2006.godine, potpisala pismo namjere za implementaciju Okvirnih standarda za bezbjednost i olakšice u svjetskoj trgovini, a koje je razvila Svjetska Carinska Organizacija.Okvirni standardi su rezultat potrebe da se ustanovi međunarodni režim za unapređenje bezbjednosti i olakšica u prekograničnom kretanju roba.

Takođe, Uprava carina, potpisala je i pismo namjere o implementaciji SECURE standarda koje je usvojio Savjet za carinsku saradnju u cilju doprinosa boljem radu SCO u kritičnim oblastima sprovođenja zaštite prava intelektualne svojine.

U međunarodnim bilateralnim aktivnostima Uprave carina Crne Gore centralno mjesto imaju bilateralni sporazumi o uzajamnoj administrativnoj carinskoj saradnji i pomoći sa zainteresovanim zemljama. Ovi sporazumi predstavljaju pravni osnov za razmjenu informacija između carinskih administracija. Osnovna svrha Sporazuma o administrativnoj carinskoj saradnji i pomoći je: uzajamno pružanje pomoći u sprečavanju i istrazi kršenja carinskih, deviznih i spoljnotrgovinskih propisa, pružanje pomoći u davanju obavještenja koja se koriste u svrhe suzbijanja krijumčarenja, uzajamno usklađivanje carinskih sistema, usavršavanje carinske tehnike i rešavanje problema nastalih u primjeni carinskih propisa, visok stepen međusobne saradnje, usklađivanje propisa i pojednostavljenje i ubrazanje carinskog postupka u robnom i putničkom prometu, preduzimanje mjera za ostvarivanje saradnje u proučavanju, razradi i sprovođenju novih carinskih postupaka, obuci kadrova, razmjeni stručnjaka i dr. Njima je definisan način dostavljanja i korišćenja informacija i dokumenata, njihova upotreba u eventualnim sudskim procesima, učešće eksperata i svjedoka u tim procesima, kao i zaštita ličnih podataka koji se mogu naći u razmijenjenim informacijama.

Nakon proglašenja nezavisnosti Crne Gore Skupština RCG donijela je Odluku o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore (Sl list RCG, br.36/2006), shodno kojoj Republika Crna Gora primjenjuje i preuzima međunarodne ugovore i Sporazume koje je zaključila i kojima je pristupila državna zajednica S i CG, a koji se odnose na Crnu Goru i koji su saglasnosti sa njenim pravnim poretkom.

U ovom trenutku se primjenjuju sledeći sporazumi, i to sa:

1) Sporazum između Vlade SFRJ i Vlade Narodne Republike Poljske o saradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima(potpisan 9.maja 1967.god. u Varšavi)
2) Sporazum o admin.pomoći u sprečavanju, otkrivanju i suzbijanju carinskih prekršaja između Vlade SFRJ i Vlade Republike Francuske(potpisan 28. aprila 1971. god. u Beogradu)
3) Ugovor između SFRJ i Savezne Vlade Republike Njemačke o uzajamnoj administrativnoj pomoći u sprečavanju, otkrivanju i suzbijanju povreda carinskih propisa(potpisan 2. aprila 1974. god. u Bonu)
4) Sporazum između SFRJ i Republike Austrije o administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima u cilju suzbijanja povreda carinskih propisa (potpisan 15. marta 1978.god u Beogradu)
5) Sporazum između saveznog Izvršnog Vijeća Skupštine SFRJ i Vlade Republike Grčke o saradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima(potpisan 4.oktobra 1983 god. u Atini)
6) Sporazum između Saveznog izvršnog vijeća Skupštine SFRJ i Vlade Narodne Republike Kine o saradnji u carinskim pitanjima(potpisan 23.januara.1989 god.)-nije objavljen u Sl. listu ali se primjenjuje
7) Sporazum između Saveznog izvršnog vijeća SFRJ i Vlade Sjedinjenih Američkih Država o uzajamnoj pomoći između njihovih Uprava carina(potpisan ali nije objavljen u Sl. listu ali je u primjeni
8) Sporazum između savezne Vlade SRJ i Vlade Ruske Federacije o saradnji i uzajamnoj pomoći carinskih službi(potpisan 6.novembra 1996god u Moskvi)

9) Sporazum između Savezne Valde SRJ i Vlade Republike Makedonije o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći(potpisan 4.septembra 1996god u Skoplju)
10) Sporazum između Savezne Vlade SRJ i Vlade Republike Bugarske o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći(potpisan 4 juna 1997 god u Beogradu)
11) Sporazum između Savezne Vlade SRJ i Vlade Češke Republike o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima (potpisan 9.septembra 1998 u Beogradu)
12) Sporazum između Savezne Vlade SRJ i Vlade Rumunije o carinskoj saradnji i uzajamnoj administrativnoj pomoć i u sprečavanju, istraživanju i suzbijanju carinskih prekršaja
13) (potpisan 14.januara 1998 u Beogradu)
14) Sporazum između Savezne VladeSRJ i Vlade Republike Mađarske o saradnji i uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima(potpisan 24.septembra 1998 u Beogradu)
15) Sporazum između Savezne Vlade SRJ i Vlade Republike Slovačke o carinskoj saradnji (potpisan 28.marta 2001.god)
16) Sporazum između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći (potpisan 18.decembra 2001god u Sarajevu)
17) Sporazum o uzajamnoj admin. Pomoći između Savezne Vlade SRJ i Vlade Republike Italije u sprečavanju,istraživanju i suzbijanju carinskih prekršaja(potpisan 29. marta 2002 god u Beogradu-nije u primjeni jer nije ratifikovan od strane Italije –u primjeni je sporazum potpisan 10.novembra 1965 u Beogradu
18) Sporazum o uzajamnoj administrativnoj pomoći između Savezne Vlade SRJ i Vlade Rrepublike Turske u sprečavanju,istraživanju i suzbijanju carinskih prekršaja (potpisan 6.februara 2002 god u Istanbulu)
19) Sporazum između Uprave Carina Srbije i Uprave Carina Crne Gore o carinskoj saradnji i uzajamnoj pomoći(potpisan 29 aprila 2003god)-
20) Sporazum između Uprave carina Crne Gore i carinske službe UNMIK-a (potpisan 19. novembra 2004 u Podgorici)
21) Sporazum između Vlade Republike Crne Gore i Vlade Republike Hrvatske o uzajamnoj pomoći o carinskim pitanjima (potpisan 09.decembar 2005 u Podgorici) na snazi od 1 januara 2008
22) Sporazum između Vlade Republike Crne Gore i Vlade Republike Albanije o uzajamnoj pomoći o carinskim pitanjima (potpisan 26.decembar. 2005 u Tirani) na snazi od 1 januara 2008
23) Sporazum između Vlade Islamske Republike Irana i Vlade Republike Srbije i Vlade Republike Crne Gore o uzajamnoj pomoći i saradnji u carinskim pitanjima (potpisan 01.juna 2005 u Teheranu)
24) Sporazum između Vlade Republike Crne Gore i Vlade Republike Slovenije o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima potpisan u Podgorici, 19. aprila 2007.godine U proceduri su zaključivanje sporazuma o uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima sa Republikom Moldavijom i Ukrajinom.

U organizacionoj jedinici Uprave carina nadležnoj za poslove međunarodne carinske saradnje i EU integracije-Odsjek za međunarodnu carinsku saradnju i EU integracije, sistematizovano je šest radnih mjesta, međutim trenutno u ovom Odsjeku zaposlena su tri službenika.(zajedno sa rukovodiocem).

3.24.9. PRAVOSUDNA SARADNJA U CIVILNIM I KRIVIČNIM PITANJIMA

3.24.9.1. Status

Zakonodavstvo

Medjunarodnu pravosudnu saradnju izmedju država čini više cjelina i instituta i niz postupaka koji u širem smislu čine postupak pružanja medjunarodne pravne pomoći. Postupak pružanja medjunarodne pravne pomoći u krivičnim i gradjanskim stvarima uredjen je medjunarodnim ugovorima, dvostranim i višestranim, kao i domaćim zakonodavstvom. Crna Gora potpisnica je značajnih bilateralnih i multilateralnih konvencija iz područja medjunarodne pravne pomoći što daje pozitivan pravni okvir za jačanje pravosudne saradnje kako u regionu, tako i sa državama članicama Evropske unije.

Medjunarodna pravna pomoć u krivičnim stvarima pruža se na osnovu multilateralnih i bilateralnih ugovora, a ukoliko medjunarodni ugovor ne postoji ili odredjena pitanja nisu regulisana ugovorom, primjenjuje se domaće zakonodavstvo. Medjunarodni ugovori koji uredjuju medjunarodnu pravnu

pomoć u krivičnim stvarima i kojima je pristupila Crna Gora su: Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima sa dopunskim Protokolom, Evropske konvencija o ekstradiciji sa dva dodatna Protokola, Evropske konvencije o transferu osuđenih lica, Evropska konvencija o prenosu postupka. Takodje, postoji niz bilateralnih ugovora, naročito sa državama u regionu, kojima je preciznije i jedostavnije uredjen postupak pružanja medjunarodne pravne pomoći.

Strategijom reforme pravosuđa (2007-2012), kao jedan od strateških ciljeva predvidjeno je jačanje medjunarodne i reginalne pravosudne saradnje, a Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosudja kao mjera predvidjeno je stvaranje odgovarajućeg normativnog okvira. Tako je usvojen Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (Sl. list Crne Gore, br. 04/08) koji reguliše principe pružanja međunarodne pravne pomoći koja se pruža se u skladu sa međunarodnim ugovorom. Ako međunarodni ugovor ne postoji ili određena pitanja nijesu regulisana međunarodnim ugovorom, međunarodna pravna pomoć pruža se u skladu sa ovim zakonom, pod uslovom da postoji uzajamnost ili se može očekivati da bi strana država izvršila zamolnicu za međunarodnu pravnu pomoć domaćeg pravosudnog organa.

Međunarodna pravna pomoć po ovom Zakonu obuhvata izručenje okrivljenih i osuđenih lica, ustupanje i preuzimanje krivičnog gonjenja, izvršenje stranih krivičnih presuda, dostavljanje akata, pisanih materijala i drugih predmeta u vezi sa krivičnim postupkom u stranoj državi, kao i izvršenje pojedinih procesnih radnji kao što su: saslušanje okrivljenog, svjedoka i vještaka, uviđaj, pretresanje prostorija i lica i privremeno oduzimanje predmeta.

Poslovi međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima obavljaju se preko Ministarstva prade i nadležnih sudova u Crnoj Gori.

Kod izručenja je propisana zabrana zbog političkog krivičnog djela, djela povezanog sa političkim krivičnim djelom ili vojnog krivičnog djela u smislu Evropske konvencije o ekstradiciji, s tim što se ova zabrana ne odnosi se na krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina i terorizma. Nije dozvoljeno izručenje zbog krivičnog djela za koje je domaćim zakonom i zakonom države molilje propisana kazna zatvora u trajanju do šest mjeseci ili novčana kazna. Ukoliko se traži izručenje osuđenog lica radi izdržavanja kazne, nije dozvoljeno njegovo izručenje ukoliko je trajanje izrečene kazne zatvora ili njenog neizdržanog dijela do četiri mjeseca. Ukoliko je prema zakonu države koja podnosi zahtjev za izručenje propisana smrtna kazna za djelo zbog kojeg se traži izvršenje, izručenje se može odobriti samo ako ta država pruži garancije da smrtna kazna neće biti izrečena, odnosno izvršena.

Zakonom se propisuje mješoviti postupak izručenja u kojem učestvuju sudovi i nadležno Ministarstvo pravde. U rješenju kojim dozvoljava izručenje ministar će navesti da se bez saglasnosti Crne Gore:
1) lice čije se izručenje traži ne može goniti za drugo prije izručenja učinjeno krivično djelo,
2) prema licu čije se izručenje traži ne može izvršiti kazna za drugo prije izručenja učinjeno krivično djelo,
3) prema licu čije se izručenje traži ne može primijeniti teža kazna od one na koju je osuđen,
4) lice čije se izručenje traži ne smije izručiti trećoj državi radi gonjenja za krivično delo učinjeno prije dozvoljenog izručenja.

Pored navedenih uslova, ministar može postaviti i druge uslove za izručenje.

Zakonom se nadalje propisuju bliže procedure u posebnim slučajevima izručenja i izvršenja ovog postupka kada se ono sprovodi preko teritorije Crne Gore. Pored navedenog, ovim Zakonom je propisano ustupanje i preuzimanje krivičnog gonjenja, izvršenje strane krivične presude i ostali oblici pravne pomoći.

Postupak pružanja pravne pomoći u krivičnim stvarima djelimično je obuhvaćen odredbama Zakonika o krivičnom postupku u Poglavlju XXXIV koje se odnosi na postupak za izdavanje potjernice i objave. Ovim odredbama propisano je da se, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa, može se raspisati i međunarodna potjernica, ako je vjerovatno da se lice za kojim je izdata potjernica nalazi u inostranstvu, Na molbu inostranog organa može se raspisati potjernica i za lice za koje se sumnja da se nalazi u Crnoj Gori, ako je u molbi data izjava da će se u slučaju pronalaženja tog lica zatražiti njegovo izdavanje.

Po principu preuzetih međunarodnih obaveza izraženih kroz pristupanje međunarodnim organizacijama i donošenje deklaracija o saradnji sa Savjetom Evrope i organizacijom UN, kao i u cilju ispunjenja drugih međunaordnih aranžmana koji se tiču poštovanja demokratije i ljudskih prava, Crna

Gora je kao sopstvenu pravnu i političku obavezu definisala saradnju sa *ad hoc* međunarodnim tribunalom za bivšu SFRJ i dalju implementaciju Zakona o saradnji Srbije i Crne Gore sa Međunarodnim tribunalom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (Sl. list SRJ, br. 18/02, Sl. list SiCG, br. 16/03).

Ovim zakonom uređuje se saradnja Crne Gore sa Međunarodnim tribunalom za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine i izvršenje obaveza koje za Crnu Goru proizlaze iz Rezolucije Savjeta bezbjednosti br. 827 (1993) i Statuta Međunarodnog krivičnog tribunala, a na osnovu kojeg će nadležni organi u Crnoj Gori odlučivati o ustupanju krivičnog postupka i predaji optuženih ovom tribunalu. Crna Gora će, shodno ovom Zakonu, poštovati i sprovoditi sudske odluke Međunarodnog krivičnog tribunala i ukazivati pravnu pomoć njegovim istražnim i sudskim organima.

Zakonom je propisano da će se zahtjevi za saradnju ili izvršenje pojedinih odluka Međunarodnog krivičnog tribunala dostavljati Ministarstvu inostranih poslova, dok se u pogledu mjesne nadležnosti u postupku saradnje sa Međunarodnim krivičnim tribunalom delegira nadležnost Višeg suda u Podgorici.

Istražni organi i tužilac Međunarodnog krivičnog tribunala mogu na teritoriji Crne Gore, radi otkrivanja krivičnog djela iz svoje nadležnosti, preduzimati sledeće radnje:

prikupljanje obaveštenja od građana;
saslušanje osumnjičenih, optuženih, oštećenih, svedoka i vještaka, uključujući obdukcije i ekshumacije leševa;
prikupljanje materijalnih dokaza;
razgledanje i prepisivanje isprava, uključujući i one koje sačine ili prikupe pravosudni organi Crne Gore i drugi državni organi o povredama međunarodnog humanitarnog prava.

U vršenju ovih radnji predstavnici Međunarodnog krivičnog tribunala ne mogu primjenjivati prinudne mjere kojima se ograničavaju prava i slobode građana Crne Gore i drugih lica na njenoj teritoriji, niti postupati suprotno standardima međunarodnog prava. Ako se javi potreba za primjenom mjera kojima se ograničavaju prava i slobode građana, istražni organi Međunarodnog krivičnog tribunala će se sa zahtjevom za njihovu primjenu obratiti nadležnom organu Crne Gore. Organi Međunarodnog krivičnog tribunala u vršenju navedenih radnji ne mogu postupati suprotno propisima Crne Gore, niti na način koji bi mogao da šteti njenom suverenitetu ili interesu nacionalne bezbjednosti.

Zakonom se takođe propisuju slučajevi ustupanja krivičnog postupka koji se vodi pred nacionalnim sudovima, postupak za predaju okrivljenih, ukazivanje pravne pomoći Međunarodnom krivičnom tribunalu, kao i izvršenje presuda međunarodnog krivičnog tribunala na teritoriji Crne Gore.

Akcionim planom za sprovođenje reforme pravosuđa projektovano je donošenje posebnog zakona o saradnji sa Stalnim međunarodnim krivičnim sudom. Ovim zakonom će se propisati postupak ostvarivanja saradnje, njeni materijalno pravni aspekti i nadležnost organa.

Pored navedenih oblika međunarodne pravne pomoći, Zakonom o državnom tužiocu (Sl. list RCG br. 69/03) u članu 115. propisano je da Državni tužilac može ostvarivati neposrednu saradnju sa tužiocima drugih zemalja u okviru međunarodnih sporazuma i drugih međunarodnih dokumenata. Način i uslove ostvarivanja ove saradnje utvrđuje Tužilački savjet.

Medjunarodna pravna pomoć u gradjanskim stvarima regulisana je medjunarodnim ugovorima i domaćim propisima. Medjunarodne konvencije koje regulišu ovu oblast i kojima je pristupila Crna Gora su: Haška konvencija o građanskom postupku, Konvencija o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava, Konvencija o građanskoravnim apektima međunarodne otmice djece i Njujorška konvencija o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inostranstvu. Ukoliko postoje pitanja koja nisu definisana medjunarodnim ugovorom, medjunarodna pravna pomoć u gradjanskim stvarima pruža se prema odredbama Zakona o parničnom postupku.

U građanskoj materiji pored međunarodnih ugovora, oblast pružanja pravne pomoći regulisana je i procesnim zakonodavstvom u okviru funkcionalne nadležnosti sudova. Zakonom o parničnom postupku (Sl. list RCG br. 22/04, 28/05, 76/06) u Glave XIII propisan je postupak pružanja pravne pomoći prema kojemu će sudovi ukazivati pravnu pomoć inostranim sudovima u slučajevima predviđenim međunarodnim ugovorom, kao i kad postoji uzajamnost u ukazivanju pravne pomoći. U

slučaju sumnje o postojanju uzajamnosti, obavještenje daje Ministarstvo pravde. Prema odredbama ovog Zakona sud će uskratiti pravnu pomoć inostranom sudu, ako se traži izvršenje radnje koja je protivna nacionalnom javnom poretku. U takvom slučaju sud nadležan za pružanje pravne pomoći dostaviće, po službenoj dužnosti, predmet Vrhovnom sudu radi donošenja konačne odluke.

Ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno, sudovi će uzimati u postupak molbe za pravnu pomoć inostranih sudova samo ako su dostavljene diplomatskim putem i ako su molba i prilozi sastavljeni na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu ili ako je priložen ovjereni prevod na tom jeziku. Isto tako, ako međunarodnim ugovorom nije što drugo određeno, molbe domaćih sudova za pravnu pomoć dostavljaju se inostranim sudovima diplomatskim putem. Molbe i prilozi moraju biti sastavljeni na jeziku zamoljene države ili uz njih mora biti priložen njihov ovjereni prevod na tom jeziku.

Zakon o vanparničnom postupku (Sl. list RCG br. 22/04, 28/05, 76/06) takođe propisuje jedan vid međunarodne pravne pomoći u postupku kada je za raspravljanje zaostavštine nadležan inostrani organ. U tom slučaju sud na čijem je području ostavilac umro, po prijemu smrtovnice, izdaće oglas kojim će pozvati sva lica u zemlji koja imaju zahtjev prema zaostavštini kao nasljednici, legatari ili povjerioci, da u oglasnom roku, koji ne može biti kraći od 30 dana ni duži od šest mjeseci i koji teče od dana objavljivanja oglasa u Službenom listu Republike Crne Gore, prijave svoje zahtjeve. U protivnom slučaju, pokretna imovina iz zaostavštine će se predati nadležnom organu strane države ili licu koje taj organ ovlasti za prijem te imovine.

Oglas se ističe na oglasnoj tabli suda i objavljuje u Službenom listu Republike Crne Gore, a po potrebi i na drugi pogodan način, dok se jedan primjerak oglasa dostavlja najbližem diplomatskom ili konzularnom predstavništvu odnosne države u Crnoj Gori. Oglas se neće izdati ako je vrijednost zaostavštine bez odbitka dugova manja od vrijednosti spora male vrijednosti prema domaćem pravu. Ako se ne izda oglas, zaostavština se ne smije predati prije nego što proteknu tri mjeseca od dana smrti stranog državljanina.

U daljoj razradi instituta međunarodne pravne pomoći u građanskim stvarima Ministarstvo pravde je iniciralo i započelo postupak donošenja Zakona o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, dok se organizaciono ustrojstvo i funkcionalna nadleđnost sudova u postupku pružanja pravne pomoći uređuju Zakonom o sudovima, Sudskim poslovnikom i Pravilnikom o unutrašnjem poslovanju državnog tužioca.

Zakon o rješavanju sukoba nadležnosti treba da supstituiše raniji propis Zakon o sukobu sa propisima drugih zemalja (Sl. list SFRJ/SRJ br. 43/82, 72/82, 46/96).

Osim pomenutih zakona, pružanje medjunarodne pravne pomoći regulišu i Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja i Zakon o sudovima, dok administrativni postupak po zamolnicama za medjunarodnu pravnu pomoć regulišu Sudski poslovnik i Pravilnik o unutrašnjem poslovanju državnog tužioca.

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir u oblasti medjunarodne pravosudne saradnje u gradjanskim i krivičnim stvarima odredjen Zakonom o sudovima, Zakonom o krivičnom postupku, Zakonom o parničnom postupku i Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. Zakon o sudovima propisuje da su za postpanje po zamolnicama u krivičnoj materiji nadležni viši sudovi, a po zamolnicama u gradjanskoj materiji osnovni sudovi. Ministarstvo pravde je centralni organ preko kojeg se odvija saradnja izmedju pravosudnih oragana u oblasti pružanja medjunarodne pravne pomoći. Ukoliko medjunarodnim ugovorom nije drugačije regulisano ili ukoliko takav ugovor ne postoji, Zakon o parničnom postupku i Zakon o krivičnom postupku predvidjaju da se dostava zamolnica i dokumenata vrši diplomatskim putem.

3.24.9.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Implementacija Zakona o medjunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima
Donijeti Zakon o medjunarodnoj pravnoj pomoći u gradjanskim stvarima u skladu sa Haškom konvencijom o građanskom postupku, Konvencijom o građanskoravnim apektima međunarodne

otmice djece i Njujorškom konvencijom o ostvarivanju alimentacionih zahtjeva u inostranstvu. Rok: I kvartal 2009.

Donijeti Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih država. Rok: IV kvartal 2008.

Donijeti Zakon o saradnji sa Stalnim medjunarodnim krivičnim sudom u skladu sa Rimskim statutom. Rok: IV kvartal 2008.

Ratifikovati Drugi dodatni protokol za Evropsku konvenciju o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima. Rok: II kvartal 2008.

Potpisati i ratifikovati Evropsku konvenciju o međunarodnom važenju krivičnih presuda. Rok: II kvartal 2009.

Zaključiti regionalne sporazume o saradnji u krivičnim i građanskim stvarima

Inovirati postojeće bilateralne ugovore u cilju jačanja efikasnosti i saradnje u pružanju međunarodne pravne pomoći

Kod donošenja zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u maksimalno mogućoj mjeri izvršiti terminološko usklađivanje sa institutima komunitarnog prava

Usaglasiti postupak donošenja novih propisa sa pravnom tekovinom EU, posebno u oblasti građansko pravnih propisa za koje postoji solidna osnova u novijem procesnom zakonodavstvu

Zaključiti preostale međunarodne konvencije u oblasti privatnog prava

Analizirati stepen usaglašenosti važećih propisa u odnosu na međunarodne konvencije o privatnom pravu

Podstaći procese direktne saradnje pojedinih nacionalnih pravosudnih institucija sa sebi srodnim institucijama u regionu i šire

Dovršiti proces izgradnje pravosudnog informacionog sistema i formiranja baze podataka sa relevantnim međunarodnim propisima i sudskom praksom, naročito praksom Evropskog suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava.

Ratifikacija akata Savjeta Evrope

Ratifikovati Drugi dodatni Protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnoj pomoći po pitanjima kriminala

Ratifikovati Konvenciju o cyber kriminalu

Ratifikovati Dodatni Protokol uz Konvenciju o cyber kriminalu koji se odnosi na propisivanje kazne za akte rasizma i akte ksenofobične prirode preko kompjuterskih sistema

Ratifikovati Konvenciju o prevenciji terorizma

Ratifikovati Konvenciju o akcijama protiv trgovine ljudima

Ratifikovati Konvenciju o pranju novca, pretraživanju, oduzimanju i konfiskaciji predmeta dobijenih krivičnim djelom i o finansiranju terorizma

Ubrzati proces potpisivanja i ratifikacije akata Savjeta Evrope:

Dodatnog protokola uz Krivično pravnu konvenciju o korupciji (u međuvremenu ratifikovan, Sl.list CG br. 11/07)

Evropske konvencije o međunarodnom važenju krivičnih presuda

Konvencije o obeštećenju za žrtve zločina

Evropske konvencije o neprimjenjivanju ustavnih ograničenja na zločine protiv čovječnosti i ratne zločine

Institucije

Jačanje kapaciteta Ministarstva pravde u pogledu međunarodne pravosudne saradnje, zapošljavanjem potrebnog broja službenika i angažovanjem domaćih i inostranih stručnjaka, organizovanjem obuka za strane jezike i poboljšanjem tehničkih uslova u smislu nabavke kompjuterske i druge opreme za olakšavanje i ubrzavanje poslova međunarodne pravne pomoći

Jačati kapacitete pravosudnih organa putem specijalizacije sudija i državnih tužilaca iz oblasti međunarodne saradnje, organizovanjem edukacija za sudije i državne tužioce u pogledu poznavanja međunarodnih konvencija i zakona iz oblasti međunarodne pravne pomoći i organizovanjem kurseva stranih jezika i računarskih kurseva

Inicirati postupak i zaključiti memorandume o saradnji sa pravosudnim institucijama iz regiona

Razvijanje različitih oblika saradnje sa međunaordnim institucijama koje se bave pitanjima međunarodne pravne pomoći i saradnje

Podstaći procese direktne saradnje pojedinih nacionalnih pravosudnih institucija sa sebi srodnim institucijama u regionu i šire

Dovršiti proces izgradnje pravosudnog informacionog sistema i formiranja baze podataka sa relevantnim međunarodnim propisima i sudskom praksom, naročito praksom Evropskog suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava

Razvijanje saradnje sa akademskim i nevladinim organizacijama u cilju edukacije nosilaca poslova međunarodne saradnje u građanskim i krivičnim stvarima

Ustanovljavanje jedinstvenog informatičkog sistema evidencija prema oblicima pružene međunarodne pravne pomoći

3.24.9.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Legislativa Evropske unije usmjerena je na pojednostavljivanju, olakšavanju i bržoj razmjeni podataka, dokumenata izmedju stranaka i sudova različitih država, stoga i Crna Gora ima za cilj da praćenjem i usvajanjem rješenja iz uredbi i direktiva EU u domaće zakonodavstvo ubrza postupke medjunarodne pravosudne saradnje. U skladu sa tim su i srednjoročni prioriteti koji se odnose na pravosudnu saradnju su sledeći (rok: 2012):

Kontinuirano praćenje medjunarodnih instrumenta i informisanje o važenju propisa EU koji regulišu oblast pravosudne saradnje, kao i edukacija o njihovom značenju i primjeni

Jačati medjunarodnu i regionalnu saradnju daljim pregovorima i zaključivanjem sporazuma o saradnji, kao i razmatranjem potreba za dalju ratifikaciju multilateralnih i bilateralnih ugovora

Usvojiti normativni okvir za uspostavljanje evropskog naloga za hapšenje i obezbjediti uslove za njegovu primjenu

Institucije

Imajući u vidu da se izmedju pravosudnih organa teži uspostavljanju neposredne komunikacije izmedju domaćih i inostranih pravosudnih organa, nužno je jačati kapacitete sudova i državnih tužilaca

Razvijanje informacionog sistema sa izradom baze podataka o međunarodnim ugovorima,

Raditi na boljoj povezanosti svih državnih organa koji učestvuju u postupku pružanja medjunarodne pravne pomoći (policija, sudovi, tužilaštvo) uspostavljanjem umreženog informatičkog sistema koji će olakšati i ubrzati njihovu medjusobnu komunikaciju

Pristupanje i aktivno učešće u relevantnim regionalnim i medjunarodnim udruženjima i mrežama

Jačati kapacitete nadležnih organa za primjenu evropskog naloga za hapšenje

3.24.9.4. Plan zapošljavanja i finansijske potrebe

Pogledati poglavlje 3. 23. i poglavlje 4.2. – Reforma pravosudja

3.25. NAUKA I ISTRAŽIVANJE

Zakon o naučno-istraživačkoj djelatnosti (Sl. list RCG br. 71/05), koji je stupio na snagu 6. decembra 2005. godine usaglašen je sa primarnim izvorima prava Evropske unije, za oblast nauke i istraživanja: UEZ, Dio prvi, Načela, stav 1, tačka lj), UEZ, Dio treći, Politika zajednice, Naslov XVIII (bivši naslov XV), naučno-istraživački rad i tehnološki razvoj, od člana 163 do člana 173.

Pitanja iz oblasti nauke i istraživanja definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII (Politike saradnje), odnosno članu 112 (Saradnja u oblasti istraživanja i tehnološkog razvoja) u kom se kaže da će ugovorne strane podsticati saradnju na civilnim naučnim istraživanjima i tehnološkom razvoju, na temelju uzajamne koristi, raspoloživosti sredstava, odgovarajućeg pristupa relevantnim programima, u zavisnosti od odgovarajućeg nivoa efikasne zaštite prava intelektualne, industrijske i komercijalne svojine.

Institucionalni okvir

Za politiku u oblasti nauke i istraživanja zaduženo je Ministarstvo prosvjete i nauke. U okviru ministarstva postoji Sektor za nauku i visoko obrazovanje gdje je zaposleno 9 službenika (bez pomoćnika ministra za nauku i visoko obrazovanje).

Savjet za naučno-istraživačku djelatnost je nadležan za: pružanje podrške Ministarstvu u unapređenju naučno-istraživačke djelatnosti, analiziranje stanja i dostignuća u naučno-istraživačkoj djelatnosti, davanje stručnih predloga Vladi, u cilju čega priprema i predlaže Strategiju naučno-istraživačke djelatnosti, u skladu sa njom predlaže prioritete za tekuću godinu, prati njenu implementaciju. Pored toga, Savjet je nadležan i za davanje mišljenja na mjerila za izbor u naučna zvanja, mišljenja o zakonima i drugim propisima iz ove oblasti, kao i mišljenje u postupku utvrđivanja obima sredstava za finansiranje prioriteta iz Strategije. Savjet ima devet članova, od čega se jedna trećina imenuje iz reda članova Vlade, a dvije trećine iz reda istaknutih stručnjaka koji daju poseban doprinos u naučno-istraživačkoj djelatnosti, u skladu sa čl. 9 Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti.

U okviru Univerziteta Crne Gore postoji 17 fakulteta i 4 instituta, koji se svi bave naučno-istraživačkom djelatnošću. Dalje, ovom djelatnošću se bavi i CANU, čiji rad je regulisan posebnim zakonom, kao i tri zavoda, koji su dio državne uprave.

3.25.1. Kratkoročni prioriteti

U skladu sa načelom uključivanja u Evropski istraživački prostor (ERA) i Okvirne programe EU za naučno-istraživačku djelatnost (čl. 3 Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti), Ministarstvo prosvjete i nauke sprovodi aktivnosti i učestvuje u regionalnim i međunarodnim projektima čiji je cilj usklađivanje istraživačkih politika i povećanje institucionalnih kapaciteta Ministarstva i naučno-istraživačkih ustanova.

Posebni kratkoročni prioriteti su:

- reforma statističkog sistema u oblasti nauke i istraživanja, u saradnji Ministarstva i MONSTAT-a. Planirano je uključenje zajedničkog programa saradnje u petogodišnji plan rada MONSTAT-a (od početka 2008. godine),
- širenje i razvoj mreže Nacionalnih kontakt osoba za prioritete Sedmog okvirnog programa EZ. Proces je započet krajem 2006. godine i uspješno se odvija.
- podsticanje mobilnosti istraživača kroz kreiranje ERA-MORE centra,
- jačanje veza sektora istraživanja sa privredom,
- jačanje administrativnih kapaciteta Ministarstva,

Strategija naučno-istraživačke djelatnosti biće usvojena u drugom kvartalu 2008. godine. Strategija treba da odredi prioritete nauke i tehnologije (S&T) i definiše porast godišnjeg budžeta, kao % BDP oprijedijeljenog za S&T, kao i da prati implementaciju Strategije. Njome se predviđa razvoj politika i aktivnosti za jačanje nacionalnog istraživačkog potencijala, ljudskih i materijalnih resursa potrebnih na našem putu evropskih integracija. Takođe, predviđa obezbijeđivanje najveće moguće podrške iz EU fondova (kao što je predpristupni instrument IPA) za realizaciju tih aktivnosti, ali će takođe unaprijediti sredstva nacionalnih javnih i privatnih fondova. Moguće je da će usvajanje Strategije naučno-istraživačke djelatnosti usloviti i izmjene i dopune Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti. Strategija se donosi na period od 8 godina, u skladu sa čl. 6 Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti.

Crna Gora pristupa Sedmom okvirnom programu FP7 od 1. januara 2008. godine. Finansijsko učešće Crne Gore za 2008. godinu je obezbijedjeno iz državnog Budžeta a za naredne godine apliciraće se za IPA sredstva za pokriće 50% godišnjeg finansijskog učešća (prijava za IPA 2009 spremna i uvršćena u prioritete).

Memorandum o razumijevanju između Evropske zajednice i Crne Gore o pridruživanju Republike Crne Gore Sedmom okvirnom programu Evropske zajednice za istraživanje, tehnološki razvoj i ogledne aktivnosti (2007-2013).

Za period do 2009. godine:

Podzakonska akta:

Pravilnik o oblicima osnivanja, ispunjenosti uslova za osnivanje i postupak licenciranja naučno - istraživačke ustanove u Crnoj Gori, (obaveza iz čl. 13 stava 2 Zakona),

Pravilnik o sadržaju registra, načinu upisa i brisanje iz registra licenciranih ustanova (obaveza iz člana čl. 16 stava 2 Zakona) i

Pravilnik o korišćenju sredstava za naučno-istraživačku djelatnost, koji će da uključi pitanja upravljanja intelektualnom svojinom proizašlom iz naučno-istraživačkih projekata finansiranih javnim sredstvima (obaveza iz čl. 38 stava 2 Zakona).

Pravilnik o kriterijumima za imenovanje eksperata i postupku ocjene naučno-istraživačkih projekata od strane eksperata (veza sa Pravilnikom o korišćenju sredstava za naučno-istraživačku djelatnost)

3.25.2. Srednjoročni prioriteti

Nastavak procesa usaglašavanja istraživačkih politika sa evropskim i integracija u Evropski istraživački prostor;

Povećanje intenziteta saradnje između sektora nauke i privrede;

Kreiranje baze podataka istraživača i istraživačkih i razvojnih ustanova kao podrška procesu umrežavanja crnogorskih istraživača sa evropskim partnerima i uspostavljanje poslovnih veza između sektora istraživanja i privrede; početna faza: III kvartal 2008, puni razvoj baze planiran uz pomoć projekta iz IPA - 2009.

Promocija FP7 programa, pomoć u pripremi predloga projekata crnogorskih istraživača i praćenje realizacije projekata.

Izmirivanje finansijskih obaveza za učešće u FP7 za 2009-2013. 50% budžet RCG, 50%IPA: period 2009-2013. u skladu sa Memorandumom o razumijevanju za pridruživanje Sedmom okvirnom programu za istraživanja i tehnološki razvoj (2007-2013)

Nastavak obuke i jačanja administrativnih kapaciteta za unapređenje istraživačkih politika i uključivanje u Evropski istraživački prostor

Institucije

Usvajanjem Strategije se može predvidjeti osnivanje novih institucija.

3.25.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPN-sektor za nauku i visoko obrazovanje (nauka)	Postojeća	9	10	11	12	13	14

3.25.4. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	134 322,00*	143 235,00*	152 148,00*	157 061,00*	165 974,00*
Strana podrška					

* Strategijom naučno-istraživačke (2008-2016) djelatnosti može se predvidjeti osnivanje novih institucija, što bi uslovilo drugačiju dinamiku zapošljavanja

3.26. OBRAZOVANJE I KULTURA

3.26.1. OBRAZOVANJE I OBUKA

Status

U Crnoj Gori postoji 21 ustanova predškolskog obrazovanja, 161 ustanova osnovnog obrazovanja, 12 ustanova srednjeg opšteg obrazovanja i 37 ustanova u kojima se realizuje srednje opšte i srednje stručno obrazovanje. Nastava se odvija na albanskom jeziku u 1 predškolskoj ustanovi, 13 osnovnih i 3 srednje stručne i mješovite ustanove.

U Crnoj Gori postoji jedan državni univerzitet, Univerzitet Crne Gore, koji se sastoji od 17 fakulteta i 4 instituta koji zajedno broje 79 studijskih programa. U septembru 2006. otvoren je prvi privatni univerzitet koji se sastoji od 6 fakulteta. Takođe, postoji još 5 samostalnih privatnih fakulteta.

Zakonodavni okvir

Pored specijalnih zakona koji tretiraju pojedine nivoe i oblasti obrazovanja Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 64/02) reguliše pitanja zajednička za sve segmente obrazovnog sistema do nivoa univerziteta i definiše pitanja organizacije i uslova za obavljanje obrazovnog i vaspitnog rada u različitim oblastima i na različitim nivoima obrazovanja.

Opšti Zakon o obrazovanju i vaspitanju definiše pitanja: cilja obrazovanja i vaspitanja, ostvarivanja vaspitanja i obrazovanja, javnog interesa, autonomije ustanove, neprofitabilnosti, dostupnosti, jednakosti, upotrebe jezika, udžbenika, javnih isprava, zdravstvene zaštite, nadzora, obrazovnih programa, stručnih organa, obezbjeđivanja kvaliteta, provjere postignuća učenika, savjeta roditelja, prava i obaveza učenika, rada i stručnog usavršavanja nastavnika, pedagoške evidencije i javnih isprava, prava i obaveza iz oblasti učeničkog standarda, finansiranja, itd.

Izmjene Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju izvršene su u 2005. i 2007. godini.

Zakon o izmjenama i dopunama Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 31/05), sadrži odredbe koje se odnose na: osnivanje Ispitnog centra kao samostalne javne ustanove za eksternu provjeru postignuća učenika, pitanja raspolaganja imovinom, zaštitu naziva ustanove i privremenu zabranu izvođenja nastave.

Posljednje izmjene ovog zakona dio su Zakona o izmjenama i dopunama opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju iz 2007. godine (Sl. list RCG br. 49/07), a odnose se na: obrazovne programe koji izražavaju posebnost manjina, članove Savjeta, pitanje osnivanja osnovne škole od strane stranih državljana, članstvo u školskim odnosno upravnim odborima, postupak izbora direktora, itd.

Pored ovog zakona, na sve nivoe sistema obrazovanja odnose se i odredbe Zakona o prosvjetnoj inspekciji (Sl. list RCG br. 80/04), Zakona o priznavanju i vrednovanju obrazovnih isprava (Sl.list CG br. 04/08), dok se odredbe Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama (Sl. list RCG br. 80/04) odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i vaspitanje.

Zakon o prosvjetnoj inspekciji definiše pitanja inspekcijskog nadzora u pogledu poštovanja zakona, drugih propisa i opštih akata u ustanovama iz oblasti: predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjeg opšteg obrazovanja, stručnog obrazovanja, visokog obrazovanja i nauke, vaspitanja i obrazovanja lica sa posebnim potrebama, obrazovanja odraslih i učeničkog i studentskog standarda.

Zakon o priznavanju i vrednovanju obrazovnih isprava reguliše pitanja: priznavanja i vrednovanja obrazovnih isprava o stečenom, odnosno započetom obrazovanju u inostranstvu, kao i vrednovanje obrazovne isprave o stečenom obrazovanju u Crnoj Gori, na svim nivoima obrazovanja.

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama definiše pitanja vaspitanja i obrazovanja djece i mladih sa posebnim potrebama i njihovo usmjeravanje u obrazovne programe.

Osnovni pravci djelovanja usmjereni na unaprijeđenje sistema obrazovanja do nivoa univerziteta u Crnoj Gori navedeni su u ključnim dokumentima, koji služe kao referentni okvir za implementaciju reformskih rješenja. Najznačajnija dokumenta u ovoj oblasti su:

Knjiga promjena, Podgorica (2001),

Mišljenja, ocjene i stavovi o nastavnim planovima i programima, Podgorica (2002),

Osnove za obnovu nastavnih planova i programa, Podogorica (2002)
Strateški plan reforme obrazovanja za period 2002-2004. godine, Podgorica (2003),
Strategija uvođenja ICT u obrazovni sistem (do nivoa univerziteta), Podgorica (2003),
Školska infrastruktura i neophodna ulaganja, Podgorica (2003),
MEIS – Glavni projekat informacionog sistema obrazovanja RCG, Podgorica (2004),
Strateški plan reforme obrazovanja za period 2005-2009. godine, Podgorica (2007),
Strategija obrazovanja odraslih u Crnoj Gori, Podgorica (2007);

Ministarstvo prosvjete i nauke je, do sada, pripremilo ukupno 17 pravilnika, koji proizilaze iz odredbi ovih zakona.

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir obrazovnog sistema u Crnoj Gori, pored Ministarstva prosvjete i nauke koje rad organizuje kroz tri sektora (Sektor za prosvjetu, Sektor za razvoj obrazovanja nacionalnih i etničkih grupa, informacionih tehnologija i međunarodne saradnje i Sektor za visoko obrazovanje i nauku) čine i tri savjetodavna tijela:

Savjet za opšte obrazovanje, osnovan 27. marta 2003. godine, koji broji 15 članova. Njegov sastav čine: po jednu trećinu članova iz reda nastavnika iz oblasti predškolskog, osnovnog, srednjeg i vaspitanja i obrazovanja nacionalnih i etničkih grupa predlažu Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za školstvo, a jednu trećinu članova iz reda naučnih radnika iz oblasti društvenih, prirodnih i umjetničkih disciplina predlaže univerzitet.

Savjet za stručno obrazovanje, osnovan je 27. marta 2003. godine, ima ukupno 11 članova. Njegov sastav: po jednu trećinu članova predlažu: Ministarstvo prosvjete i nauke, Centar za stručno obrazovanje i ministarstvo nadležno za poslove rada i socijalnog staranja i Udruženje poslodavaca i sindikat.

Savjet za obrazovanje odraslih je osnovan 27. marta 2003. godine, ima ukupno 9 članova a sastav je sljedeći: po jednu trećinu članova predlažu: Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje i ministarstvo nadležno za poslove rada i socijalnog staranja i Udruženje poslodavaca i sindikat.

U Crnoj Gori postoje i 4 stručne ustanove:

1) Zavod za školstvo je osnovan marta 2003. godine, a broj zaposlenih je 69. Njegove nadležnosti su: utvrđivanje kvaliteta realizacije standarda obrazovno-vaspinog rada u ustanovama, unaprijeđivanje obrazovno-vaspitnog rada u ustanovama, praćenje, analiza i razvoj obrazovnog sistema, priprema stručnih zadataka o pitanjima o kojima odlučuju nadležni Savjeti i Ministarstvo, priprema obrazovno-vaspitnih i pedagoško-metodskih standarda udžbenika, obavljanje stručnih poslova u pripremi: obrazovnih programa, kataloga i standarda znanja, normativa i standarda nastavnih sredstava i opreme, obavljanje istraživanja, organizacija stručnog usavršavanja nastavnika i direktora, predlaganje mjera za razvoj pojedinih nivoa obrazovanja, nove nastavne tehnologije i njihove primjene, praćenje eksperimenata, itd.

2) Centar za stručno obrazovanje je osnovan 2003. godine, a broj zaposlenih je 18. Njegove nadležnosti su: praćenje, analiza i razvoj u oblasti stručnog obrazovanja, unaprijeđenje vaspitno-obrazovnog rada, obavljanje stručnih poslova u pripremi: obrazovnih programa, kataloga i standarda znanja, standarda zanimanja, normativa i standarda nastavnih sredstava i opreme, obavljanje istraživanja, savjetodavni rad u ustanovama u oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, priprema obrazovno-vaspitnih i pedagoško-metodskih standarda udžbenika i priručnika, priprema profesionalnih standarda za nastavno i vaspitno osoblje, organizacija stručnog usavršavanja nastavika i obuke direktora, predlaganje mjera za razvoj i uvođenje novih nastavnih tehnologija i njihove primjene, praćenje eksperimenata, itd.

3) Ispitni centar Crne Gore je osnovan 2005. godine, a broj zaposlenih je 21. Nadležnosti: eksterna provjera postignutih standarda znanja i vještina učenika, odnosno polaznika, priprema i utvrđivanje metodologije za sprovođenje eksterne provjere znanja učenika, odnosno polaznika, izrada i formiranje baze testova i drugih ispitnih materijala, pripremanje i izvođenje pilot testiranja, izrada i štampa ispitnih materijala, brošura, uputstava i drugo, vođenje odgovarajućih evidencija koje se odnose na eksternu provjeru znanja, analiza, obrada i objavljivanje rezultata eksterne provjere znanja, organizovanje

savjetodavnog rada sa školama u cilju pužanja stručne pomoći za kvalitetnije sprovođenje ekseterne provjere znaja, pripremanje i organizovanje regionalnih i državnih takmičenja za učenike osnovnih i srednjih škola, sprovođenje projekata čiji je cilj međunarodna uporedivost obrazovnih sistema, itd.

4) Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, osnovan 1995. godine, bavi se pribavljanjem i pripremom udžbenika i drugih nastavnih sredstava za opšte obrazovanje i opšte obrazovne predmete u stručnom obrazovanju na osnovu obrazovno-vaspitnih i pedagoško metodskih standarda. Pored toga, djelatnost Zavoda za udžbenike i nastavna sredstva obuhvata: izdavanje odobrenih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za fakultete i akademije nauka, pripremanje i izdavanje pedagoško-didaktičke literature za potrebe obrazovno-vaspitnog rada, pripremanje i izdavanje obrazaca i pedagoške dokumentacije za predškolske ustanove, osnovne, specijalne i srednje škole, izdavanje publikacija i informativnih glasila za potrebe prosvjete, promet robe na veliko i malo, uskladištenje i transport udžbenika i drugih nastavnih sredstava, njihovo izlaganje i demonstriranje i uvoz i izvoz udžbenika.

3.26.1.1. Predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Zakonodavni okvir

Pored odredbi Opšteg zakona o vaspitanju i obrazovanju, koje se primjenjuju na sve nivoe obrazovanja, pitanja iz oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja, srednjeg opšteg i srednjeg stručnog obrazovanja, regulisani su sljedećim zakonima:

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje regulisano je Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju (Sl. list RCG br. 64/02 i 49/07). Odredbe ovog zakona definišu da se predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem ostvaruje vaspitanje i obrazovanje djece, vodi briga o djeci i pruža pomoć roditeljima u poboljšanju kvaliteta života porodice i djece, kao i da se ovim oblikom vaspitanja i obrazovanja obuhvataju djeca do polaska u osnovnu školu. Zakon, takođe, definiše da se predškolsko vaspitanje i obrazovanje, u zavisnosti od vrste programa vaspitno-obrazovnog rada i dužine boravka djece, ostvaruje se u jaslicama, vrtićima i drugim vidovima organizovanja predškolskog vaspitanja i obrazovanja (školice, igraonice, vježbaonice i dr.) u kojima se ostvaruje predškolsko vaspitanje i obrazovanje.

Ministarstvo prosvjete i nauke je, do sada, pripremilo 1 pravilnik koji proizilazi iz odredbi Zakona o predškolskom vaspitanju i obrazovanju.

Osnovno obrazovanje i vaspitanje regulisano je Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (Sl. list RCG br. 64/02 i br. 49/07). Ovim zakonom utvrđeni su: ciljevi osnovnog obrazovanja, ostvarivanje osnovnog obrazovanja i vaspitanja, obaveznost, trajanje, status učenika, organizacija vaspitno-obrazovnog rada, prava i obaveze učenika, napredovanje i ocjenjivanje, osnovno umjetničko obrazovanje, nastavnici i stručni saradnici, itd.

Sva djeca državljani Crne Gore u obavezi su da pohađaju osnovnu školu u kojoj se realizuje javno važeći obrazovni program, dok djeca koja nijesu građani Crne Gore mogu pohađati nastavu u skladu sa javno važećim obrazovnim programima ili mogu pohađati neku od osnovnih škola koje će biti osnovane od strane stranog pravnog ili fizičkog lica.

U školskoj 2007/08. godini osnovno obrazovanje se u pojedinim razredima u 119 osnovnih škola odvija u skladu sa obrazovnim programima devetogodišnje osnovne škole, dok se u preostalih 42 osnovne škole nastava u svim razredima realizuje u skladu sa obrazovnim programima osmogodišnje osnovne škole (1.640 učenika). Obrazovni programi devetogodišnje škole primjenjivaće se u svim razredima osnovnih škola počev od školske 2017/18. godine.

Ovakva situacija je rezultat postupnog uvođenja reformskih rješenja na nivo škola, kako u pogledu broja škola koje otpočinju sa implementacijom, tako i u pogledu razreda u kojima se implementiraju nova rješenja.

Od ukupno 161 ustanove osnovnog obrazovanja nastava na crnogorskom jeziku odvija se u 148 ustanova, u 3 ustanove nastava se realizuje na albanskom jeziku, a u 10 ustanova se nastava paraleleno odvija na oba jezika. Ministarstvo prosvjete i nauke je, do sada, pripremilo 4 pravilnika, koji proizilaze iz odredbi Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

Srednje opšte obrazovanje regulisano je Zakonom o gimnaziji (Sl. list RCG br. 64/02 i br. 49/07). Srednje opšte (gimnazijsko) obrazovanje u Crnoj Gori traje 4 godine i realizuje se u skladu sa

odredbama Zakona o gimnaziji kojim se definišu: ciljevi, trajanje, vrste gimnazija, matura, horizontalna i vertikalna prohodnost, obrazovanje stranih državljana, upis, organizacija vaspitno-obrazovnog rada, napredovanje i ocjenjivanje, ispiti, prava i obaveze učenika, nastavnici i saradnici, itd.

U Crnoj Gori postoje dvije privatne gimnazije, jedna u kojoj se nastava reliazuje na crnogorskom jeziku (u Podgorici) i jedna u kojoj se nastava izvodi na albanskom jeziku (u Ulcinju). Ministarstvo prosvjete i nauke je, do sada, pripremilo 3 pravilnika, koji proizilaze iz odredbi Zakona o gimnaziji.

Stručno obrazovanje se stiče na nivou nižeg, srednjeg i višeg stručnog obrazovanja, na način i pod uslovima propisanim Zakonom o stručnom obrazovanju (Sl. list RCG br. 64/02 i br. 49/07). Ovaj Zakon definiše pitanja: ciljeva, izvođača, ugovora o nastavi, vrste stručnih škola, nivoe obrazovanja, radno osposobljavanje, obrazovanje odraslih lica, nadzora, upisa, vaspitno-obrazovnog rada, organizacije nastave, obrazovanja kod poslodavca, ocjenjivanja, ispita, vanrednih učenika, slobodnih aktivnosti, itd. U školskoj 2007/08 godini srednje stručno obrazovanje u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju je relizovano u ukupno 37 ustanova.

Ministarstvo prosvjete i nauke je, do sada, pripremilo 4 pravilnika po osnovu Zakona o srednjem stručnom obrazovanju.

3.26.1.1.1. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanje Zakona o nacionalnim stručnim kvalifikacijama – treći kvartal 2008. godine
Izrada Uredbe o Diplomi „Luča“
Izrada Pravilnik o uslovima i zadacima mentora
Izrada Pravilnika o načinu i postupku provjere znanja učenika osnovne škole na kraju obrazovnog ciklusa,
Izrada Pravilnika o uslovima upisa, načinu i postupku polaganja godišnjih i popravnih ispita za osnovno umjetničko obrazovanje,
Izarada Pravilnika o profilu stručne spreme nastavnika predmetne nastave u osnovnim školama,
Izrada Pravilnika o načinu izračunavanja prosjeka pozitivnih ocjena u osnovim školama,
Izrada Pravilnika o načinu primjene i realizaciji obrazovnih programa u osnovnoj školi,
Izrada Pravilnika o načinu uključivanja djece sa smetnjama u razvoju i organizaciji obrazovno-vaspitnog rada u osnovnoj školi,
Izrada Pravilnika o praćenju postignuća učenika, načinu i postupku napredovanja i ocjenjivanja učenika gimnazije
Izrada Pravilnika o načinu, postupku i vremenu polaganja maturskog ispita u gimnaziji
Izrada Pravilnika o programu organizacije i izvođenju maturskog tečaja u gimnaziji
Izrada Pravilnika o načinu ocjenjivanja i postupku provjere postignuća praktičnog obrazovanja učenika kod poslodavca
Izrada Pravilnika o programu, organizaciji i izvođenju stručnog tečaja u stručnim školama
Izrada Pravilnika o načinu i postupku ocjenjivanja učenika u školi za stručno obrazovanje
Izrada Pravilnika o načinu izračunavanja prosjeka pozitivnih ocjena u školi za stručno obrazovanje

Strateška dokumenta:
Optimizacija mreže osnovnih škola u Crnoj Gori
Strategija za inkluzivno obrazovanje
Strategija uspostavljanja Nacionalnog okvira kvalifikacija u Crnoj Gori
Priprema Nacionalnog izvještaja u vezi sa rezultatima PISA 2006, u cilju daljeg unaprijedjenja sistema obrazovanja (aktivnosti u ovoj oblasti biće predložene i za podršku kroz IPA 2009)

3.26.1.1.2. Srednjoročni prioriteti

Institucionalni okvir

Uspostavljanje ustanove/radnog tijela koje će se baviti implementacijom Nacionalnog okvira kvalifikacija u Crnoj Gori – prvi kvartal 2009. godine.

Uspostavljanje Nacionalne agencije za implementaciju Programa zajednice za cjeloživotno učenje

3.26.1.2. Visoko obrazovanje

Kao što je već pomenuto u Crnoj Gori postoji jedan državni univerzitet, koji se sastoji od 17 fakulteta, i jedan privatni univerzitet. Takođe, postoji još 5 samostalnih privatnih fakulteta.

Zakonodavstvo

Reforma visokog obrazovanja i reorganizacija univerziteta u Evropi, započeta potpisivanjem Bolonjske deklaracije 2003. godine počela je usvajanjem novog Zakona o visokom obrazovanju (Sl. list RCG br. 60/03). Novi Zakon je urađen u skladu sa principima Bolonjske deklaracije, čime je struktura obrazovnog procesa usaglašena sa savremenim kretanjima u Evropi, utvrđivanjem tri nivoa obrazovanja: osnovnog, magistarskog i doktorskog.

Osnovne studije se realizuju kao akademske i primijenjene, u trajanju od tri godine, na većini studijskih programa. Novi sistem sadrži sve elemente usklađene sa evropskim standardima, uz jednovremeno zadržavanje, gdje se to pokazalo neophodnim, i tradicionalnog četvorogodišnjeg obrazovanja u Crnoj Gori. Akademske 2003/04. godine, na prvoj godini studija na Univerzitetu Crne Gore esperimentalno je organizovana nastava, usklađena sa principima Bolonjske deklaracije. Primjena European Credit Transfer System (ECTS) omogućava studentima bolje uslove studiranja i mobilnost u okviru evropskog akademskog prostora. Puna implementacija ovog sistema, na osnovnim studijama, predviđena je do 2008. godine, na postdiplomskim do 2009. godine, a na doktorskim do 2012. godine.

Osnovni vidovi studijskih programa na ustanovama visokog obrazovanja u Crnoj Gori su: Osnovne akademske studije, BSc, BA (3 ili 4 godine), Osnovne primijenjene studije Bapp (3 godine), Postdiplomske specijalističke studije Spec.Sci/Spec.Art/Spec/App (BSc, BA, BApp+1 godina), Postdiplomske i magistarske studije MSc, MA, Mapp (BSc, BA+2 godine; postdiplomske specijalističke + 1 godina), Doktorske studije PhD (MSc +3 godine).

Zakon o naučno-istraživačkoj djelatnosti usvojen je 22. novembra 2005. godine (Sl.list RCG br. 71/05).

Zakonom se uređuje naučno-istraživačka djelatnost, organizacija, uslovi i način finansiranja naučno-istraživačke djelatnosti, itd.

Institucije

Institucionalni okvir sistema visokog obrazovanja u Crnoj Gori, pored Ministarstva prosvjete i nauke, čine: za unapređivanje oblasti visokog obrazovanja Vlada imenuje Savjet za visoko obrazovanje. Savjet za visoko obrazovanje analizira stanje i dostignuća u visokom obrazovanju, daje stručne predloge Vladi. Savjet je posebno odgovoran za ostvarivanje kvaliteta visokog obrazovanja u Republici. Savjet je dužan da pomaže ustanove u razvijanju njihovih mogućnosti i unapređenju i održavanju kvaliteta njihovih djelatnosti

Zakon o naučno - istraživačkoj djelatnosti predviđa osnivanje Savjeta za naučno-istraživačku djelatnost. Savjet analizira stanje i dostignuća u naučno-istraživačkoj djelatnosti, daje stručne prijedloge Vladi, priprema i predlaže Strategiju, daje mišljenje na mjerila za izbor u naučna zvanja, daje mišljenje u postupku utvrđivanja obima sredstava za finansiranje prioriteta iz Strategije itd.

3.26.1.2.1. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

- Izmjene i dopune Zakona o visokom obrazovanju
- Izrada podzakonskih akata Zakona o priznavanju i vrednovanju obrazovnih isprava.
- Potpisivanje bilateralnih sporazuma u oblasti obrazovanja i nauke sa zemljama u Regionu i zemljama EU.
- Izrada normativa za finansiranje visokog obrazovanja

Strateška dokumenta:

- Strategija razvoja visokog obrazovanja u Crnoj Gori
- Strategija razvoja naučno-istraživačke djelatnosti u Crnoj Gori
- Strategija uspostavljanja Nacionalnog okvira kvalifikacija u Crnoj Gori

3.26.1.2.2. Srednjeročni prioriteti

- Utvrđivanje liste regulisanih profesija u Crnoj Gori

Utvrđivanje nadležnih strukovnih tijela za određene regulisane profesije

3.26.1.3. Obrazovanje odraslih

Sistem obrazovanja odraslih u Crnoj Gori je zakonski regulisan odredbama Zakona o obrazovanju odraslih (Sl. list RCG br. 64/02 i br. 49/07). Zakonom su definisana pitanja: jedinstvenog sistema, slobode uključivanja, ciljeva, organizatora obrazovanja, vrste i načina sticanja obrazovanja, dokazivanja znanja i vještina, javno važećeg obrazovanja, javnih isprava, školarine, polaznika obrazovanja, programa obrazovanja, uslova za obavljanje obrazovnog rada, plana obrazovanja odraslih, itd.

Institucije

Obrazovanjem odraslih u Crnoj Gori bave se: državne institucije: Ministarstvo prosvjete i nauke, Centar za stručno obrazovanje, socijalni partneri – Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Privredna komora Crne Gore, Sindikat, itd.), institucije formalnog školskog sistema, centri za obuku, privatni provajderi, radnički i narodni univerziteti, nevladine organizacije, udruženja, itd. U ovim institucijama i organizacijama organizuje se formalno ili neformalno obrazovanje odraslih, za polaznike različitih obrazovnih i starosnih kategorija. Radničkim i narodnim univerzitetima obrazovanje odraslih je osnovna i stalna djelatnost, dok drugim institucijama i organizacijama obrazovanje odraslih predstavlja povremenu djelatnost.

U septembru 2002. godine formirana su i tri Centra za obuku pri Zavodu za zapošljavanje Crne Gore i to za oblasti: drvoprerade u Beranama, ugostiteljstva i turizma u Herceg Novom i informatiku u Podgorici (trenutno u fazi širenja djelatnosti na građevinarstvo i poljoprivredu). Ovi Centri su osnovani na partnerskoj osnovi od strane Ministarstva prosvjete i nauke, Ministarstva rada i socijalnog staranja i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Zvanično pripadaju Zavodu za zapošljavanje i osnovna funkcija im je obuka nezaposlenih lica.

Otvoreni su i privatni centri za obrazovanje i obuku (Centar za obrazovanje i odgoj „Don Bosko“, Centar za obrazovanje i trening, Institut za estetiku i kozmetiku „Šarm“), ali je to još uvijek veoma mali broj koji ni približno ne zadovoljava potrebe građana Crne Gore.

Različite oblike edukacije odraslih organizuju i nevladine organizacije i udruženja.

Pored ovih ustanova/organizacija važan segment institucionalnog okvira obrazovanja odraslih u Crnoj Gori čini Savjet za obrazovanje odraslih. Ovaj je Savjet, kao najviše stručno tijelo u oblasti obrazovanja odraslih, nadležan za: donošenje kataloga znanja i ispitnih kataloga, utvrđivanje obrazovnih programa za obrazovanje odraslih, prilagođene programe za obrazovanje odraslih, odobravanje udžbenika i nastavnih sredstava kada se za to ukaže potreba, predlaganje obrazovnih programa osposobljavanja, prekvalifikacije, dokvalifikacije, usavršavanja i specijalizacije zaposlenih i nezaposlenih lica, davanje uputstva za izvođenje prilagođenih obrazovnih programa, obavljanje drugih poslova koji se tiču ove problematike.

Ministarstvo planira da predloži za tehničku podršku projekat »Uspostavljanje Nacionalne agencije za implementaciju sistema doživotnog učenja (LLL programi)«, kako bi se omogućilo da se u narednom periodu saradnja na evropskom niovu prenese i na nivo krajnjih korisnika – samih škola, učenika, nastavnika i ostalog osoblja.

3.26.1.3.1. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Izrada Pravilnika o načinu polaganja ispita i rokovima za polaganje ispita koji se organizuje kod organizatora obrazovanja

Izrada Pravilnika o načinu ocjenjivanja znanja i vještina stečenih u kraćem trajanju, prema programima za dokvalifikaciju, specijalizaciju, obrazovanje uz rad i druge oblike vaspitanja i obrazovanja

Izarada Pravilnika o profilu i stručnoj spremi za predavače, voditelje i druge stručne radnike za obrazovanje odraslih

Strateška dokumenta:

Akcioni plan obrazovanja odrasilh 2009-2011. godine

3.26.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPN	Postojeća	70	80	82	83	84	85
Zavod za školstvo	Postojeća	68	80	85	85	85	85
Centar za stručno obrazovanje	Postojeća	20	28	28	28	28	28
Ispitni centar	Postojeća	21	29	30	31	32	32
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva	Postojeća	40	40	41	43	43	43

3.26.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	1.978.953,69	2.139.361,69	2.219.565,69	2.219.565,69	2.219.565,69
Strana podrška	IPA				

3.26.2. KULTURA

3.26.2.1. Status

Skupština Crne Gore 19. maja 2008. godine donijela je Zakon o ratifikaciji UNESCO Konvencije o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza
Pitanja iz oblasti kulture definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII Politike saradnje, član 103, Kulturna saradnja, u kom se kaže da se ugovorne strane obavezuju da će unapređivati kulturnu saradnju. Saradnja će služiti povećanju uzajamnog razumijevanja i poštovanja među pojedincima, zajednicama i narodima. Takođe, ugovorne strane se obavezuju na saradnju u promovisanju kulturnih razlika, naročito u okviru Konvencije UNESCO-a o zaštiti i promociji različitosti kulturnog izražaja.

Zakonodavni okvir

Zakon o muzejskoj djelatnosti (Sl. list SRCG br. 26/77) uređuje sistem muzejske djelatnosti i definiše: pojam djelatnosti; subjekti u obavljanju djelatnosti; prava i obaveze muzeja i ostalih subjekata; nadležnosti i obaveze matičnog muzeja; uslovi za obavljanje stručnih poslova; način i uslovi sticanja stručnih zvanja u muzejskoj djelatrnosti; nadležnosti i obaveze republičkog organa uprave i lokalne uprave i dr. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o muzejskoj djelatnosti koji je usvojen 1989. (Sl. List SRCG br. 33/89) uvodi izmjene koje se tiču utvrđivanja stručnih mehanizama u obavljanju muzejske djelatnosti, kao što su: matična muzejska djelatnost, stručni nadzor, muzejska zvanja, stručni ispiti i uslovi za obavljanje muzejskih poslova.
Najvažnija podzakonska akta donijeta od strane nadležnog Ministarstva su:

- Pravilnik o načinu vođenja knjige inventara i kartoteke muzejskog materijala (Sl. list SRCG br. 6/80 i 11/80),
- Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje muzeja i muzejskih zbirki (Sl. list SRCG br. 39/81),
- Pravilnik o bližim uslovima o čuvanju i održavanju muzejskog materijala (Sl. list SRCG br. 39/81),
- Pravilnik o programu, postupku i načinu polaganja stručnog ispita za rada lica koja obavljaju poslove u muzejskoj djelatnosti (Sl. list RCG br. 22/93)

Ovi propisi sadrže principe i standarde iz sledećih međunarodnih dokumenata:

- Haška Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz (1954) godine,
- Konvencija o mjerama za zabranu i spriječavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara Pariz, 1970. (Zakon o musejskoj djelatnosti, članovi 19, 20, 21 i 22),
- Preporuka UNESCO-a o najefikasnijim putevima i načinima da se muzeji učine dostupnim svima (Pariz, 1960),
- Preporuka UNESCO-a o međunarodnim principima razmjene kulturnih dobara (Najrobi, 1976) i
- Preporuka UNESCO-a o zaštiti pokretnih kulturnih dobara (Pariz, 1978).
- ICOM Statut i kodeks profesionalne etike (tzv. stari iz 1986) i novi iz 2001, oba važeća),

ICOM – CC Konzervatorski kodeks iz 1984.godine, i
Venecijanska povelja (Carta del Restauro) iz 1972., dopunjena Poveljom konzervacije i restauracije umjetničkih i kulturnih spomenika iz 1987.

Zakon o arhivskoj djelatnosti (Sl. list RCG br.25/92) uređuje sistem arhivske djelatnosti u Crnoj Gori: prava i dužnosti imalaca registraturskog materijala i arhivske građe; prava i dužnosti arhiva; posebna zaštita registraturskog materijala i arhivske građe; korišćenje arhivske građe i dr. Izmjene i dopune zakona o arhivskoj djelatnosti (Sl. list RCG br. 6/94) najviše se odnose na kaznene odredbe.

Najvažnija podzakonska akta donijeta od strane nadležnog Ministarstva su:

Pravilnik o načinu odabiranja arhivske građe i izlučivanju bezvrijednog registraturskog materijala i predaji arhivske građe Državnom arhivu C.G.;
Pravilnik o čuvanju registraturskog materijala i arhivske građe i davanju podataka o arhivskoj građi Državnom arhivu CG;
Ovi propisi sadrže principe i standarde iz sljedećih međunarodnih dokumenata:
Haška Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz (1954) godine
Konvencija o mjerama za zabranu i spriječavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara Pariz, 1970. (Zakon o musejskoj djelatnosti, članovi 19, 20, 21 i 22)
Preporuka UNESCO-a o međunarodnim principima razmjene kulturnih dobara (Najrobi, 1976) i
Preporuka UNESCO-a o zaštiti pokretnih kulturnih dobara (Pariz, 1978).
Biblioteke
Zakon o bibliotečkoj djelatnosti (Sl. list RCG br.16/77). kao i izmjene ovog zakona (Sl. list SRCG 2 /89) definišu: bibliotečku djelatnost, osnivanje i ukidanje biblioteka, uslove za objavljivanje stručnih poslova i stručni poslovi, obaveze Centralne biblioteke i dr. Na osnovu ovog Zakona donijet je i podzakonski akt - Pravilnik o osnivanju biblioteke i biblioteke u sastavu (Sl. list RCG 2/89), koji je definisao osnivanje i ukidanje biblioteka.
Ovi propisi sadrže principe i standarde iz sledećih međunarodnih dokumenata:
Haška Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz (1954) godine
Konvencija o mjerama za zabranu i spriječavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara Pariz, 1970. (Zakon o muzejskoj djelatnosti, članovi 19, 20, 21 i 22)
Preporuka UNESCO-a o međunarodnim principima razmjene kulturnih dobara (Najrobi, 1976),
Preporuka UNESCO-a o zaštiti pokretnih kulturnih dobara (Pariz, 1978).

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti koji je usvojen je 1977.godine (Sl. list RCG br.16/77) definiše: bibliotečku djelatnost, osnivanje i ukidanje biblioteka, uslove za objavljivanje stručnih poslova i stručni poslovi, obaveze Centralne biblioteke i dr.
Izmjene i dopune zakona o bibliotečkoj djelatnosti (Sl. list SRCG 2 /89) dale su neka pojašnjenja u načinu obavljanja stručnog nadzora, vršenju matičnih poslova, kao i sticanju viših stručnih zvanja. Ministarstvo je donijelo podzakonski akt - Pravilnik o osnivanju biblioteke i biblioteke u sastavu (Sl. list RCG 2/89), koji je definisao osnivanje i ukidanje biblioteka.
Ovi propisi sadrže principe i standarde iz sljedećih međunarodnih dokumenata:
Haška Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz (1954) godine
Konvencija o mjerama za zabranu i spriječavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara Pariz, 1970. (Zakon o muzejskoj djelatnosti, članovi 19, 20, 21 i 22)
Preporuka UNESCO-a o međunarodnim principima razmjene kulturnih dobara (Najrobi, 1976),
Preporuka UNESCO-a o zaštiti pokretnih kulturnih dobara (Pariz, 1978).

Zakon o zaštiti spomenika kulture (Sl. list RCG br. 47/91) uređuje sistem zaštite i korišćenja spomenika kulture, ostvarivanje posebnog društvenog interesa, prava i obaveze pravnih i fizičkih lica u vezi zaštite spomenika kulture, način organizovanja zavoda koji obavljaju djelatnost zaštite spomenika kulture, način sticanja sredstava za finansiranje rada zavoda i mjere zaštite.

Najvažnija podzakonska akta donijeta od strane nadležnog Ministarstva su:

Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra spomenika kulture (Sl. list RCG br. 55/92),
Pravilnik o uslovima i načinu na koji se mogu vršiti arheološka istraživanja i iskopavanja spomenika kulture (Sl. list RCG br. 55/92),
Pravilnik o uslovima za obavljanje stručnih poslova i stručnih ispita u oblasti zaštite spomenika kulture (Sl. list RCG br. 30/92),

Ovi propisi sadrže principe i standarde iz sledecih međunarodnih dokumenata:
Haška Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba iz (1954) godine,
Konvencija o mjerama za zabranu i spriječavanje nedozvoljenog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara (Pariz, 1970)
Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine (Pariz, 1972)
Evropska konvencija o zaštiti arhitektonskog nasljeđa (Granada, 1985)
Evropska konvencija o prekršajima vezanim za kulturna dobra (Delfi, 1985)
Preporuka UNESCO-a o međunarodnim principima razmjene kulturnih dobara (Najrobi, 1976) i
Preporuka UNESCO-a o zaštiti pokretnih kulturnih dobara (Pariz, 1978).
ICOM – CC Konzervatorski kodeks iz 1984.godine, i
Venecijanska povelja (Carta del Restauro) iz 1972., dopunjena Poveljom konzervacije i restauracije umjetničkih i kulturnih spomenika iz 1987.

Zakon o pozorišnoj djelatnosti usvojen 2001. godine (Sl. list RCG br. 60/2001) uređuje oblast pozorišne djelatnosti, način osnivanja i rada pozorišta, vrste pozorišta, upravljanje i finansiranje ove djelatnosti, kao i položaj i status umjetnika u oblasti pozorišne djelatnosti. Zakonom je takođe utvrđen i javni interes u pozorišnoj djelatnosti.

Zakon o izdavaštvu usvojen 1995.godine (Sl.list RCG br. 20/1995) uređuje izdavanje publikacija, udžbenika i drugih nastavnih sredstava, uslovi za obavljanje ove djelatnosti, kao i obavezno dostavljanje primjeraka štampanih publikacija. Zakonom je utvrđeno izdavaštvo kao djelatnost od javnog interesa i način ostvarivanja javnog interesa.

Na osnovu čl. 162 Opšteg zakona o obrazovanju iz Zakona o izdavaštvu je brisano poglavlje III koje se odnosi na udžbenike i nastavna sredstva (Sl. list RCG br. 64/02 od 28.11.2002.).

Zakon o kinematografiji usvojen 1993.godine (Sl. list RCG br. 45/93) uređuje načine i uslove obavljanja kinematografskih djelatnosti (proizvodnja, promet, prikazivanje i čuvanje filmova i filmskog materijala), te izvore finansiranja kinematografije.

Izmjene Zakona o kinematografiji usvojene 2006. godine (Sl. list RCG br. 73/2006) napravljene u cilju usaglašavanja osnovnih zakonskih pojmova sa novom domaćom regulativom, kao i sa međunarodnim propisima u oblasti carina i trgovine (Opšti sporazum o carinama i trgovini – GATT).

Institucionalni okvir

Za zakonito sprovođenje muzejske djelatnosti nadležno je Ministarstvo kulture, sporta i medija, odnosno Sektor za zaštitu kulturne i prirodne baštine. Na ovim poslovima radi 1 službenik, uz pomoćnika ministra za zaštitu kulturne i prirodne baštine.
Iz domena sprovođenja matične muzejske djelatnosti, stručnog nadzora i sticanja muzejskih zvanja, javna ovlašćenja obavlja Narodni muzej Crne Gore. Ova ustanova broji 155 zaposlenih, od čega je na navedenim poslovima angažovano 12 stručnjaka.
Za zakonitost rada u oblasti arhivske djelatnosti zaduženo je Ministarstvo kulture, sporta i medija i Državni arhiv Crne Gore.
Za zakonitost u oblasti bibliotečkog poslovanja zaduženo je Ministarstvo kulture, sporta i medija, Centralna narodna biblioteka "Đurđe Crnojević“, opštinske narodne biblioteke i Univerzitetska biblioteka u Podgorici.
Za zakonito sprovođenje zaštite spomenika kulture nadležno je Ministarstvo kulture, sporta i medija, odnosno Sektor za zaštitu kulturne i prirodne baštine. Na ovim poslovima radi 1 službenik, uz pomoćnika ministra za zaštitu kulturne i prirodne baštine.
Republički zavod za zaštitu spomenika kulture sa sjedištem na Cetinju formiran je 1948. godine
Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture osnovan je 1992. godine.
Centar za arheološka istraživanja Crne Gore osnovan je 1999. godine, transformacijom Arheološke zbirke Crne Gore.

Nadležne institucije za implementaciju zakona iz oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva:
Ministarstvo kulture sporta i medija – Sektor za kulturno-umjetničko stvaralaštvo u kojem trenutno rade dva službenika uz pomoćnika ministra za kulturno-umjetničko stvaralaštvo.
Pored Ministarstva na implementaciji propisa radiće i naše institucije:
Crnogorska kinoteka,

Muzički centar,

Centar savremene umjetnosti Crne Gore,

kao i nezavisne organizacije za kolektivnu zaštitu autorskog i srodnih prava (strukovna umjetnička udruženja).

3.26.2.2. Kratkoročni i srednjoročni prioriteti

Reforma zakonodavstva i usklađivanje sa članom 103 SSP-a, usvajanje Konvencije o zaštiti i promovisanju raznolikosti kulturnih izraza iz 2005 (UNESCO Pariz).

Muzeji

Novi Zakon o muzejskoj djelatnosti planiran je da bude usvojen 2008. godini. Nakon njegovog usvajanja biće donošena podzakonska akta. U ovaj zakon, pored principa medjunarodnih propisa opisanih u postojećem zakonodavstvu biće ugrađeni i principi medjuanordnih dokumenata donešenih nakon 1989. godine i to:

Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine iz 2001. (UNESCO, Pariz)

Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine iz 2003. (UNESCO, Pariz)

Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza iz 2005 (UNESCO Pariz) – usklađen sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, član 103

UNIDROIT Konvencija o ukradenim ili nezakonito uvezenim kulturnim dobrima (Rim, 2005)

Evropska konvencija o zaštiti arheološke baštine (revidirana) iz 1992.

Stručna podrška je obezbijeđena kroz angažman domaćih stručnjaka i podrške u savjetodavnom smislu, od strane Grupe za zakonodavstvo Savjeta Evrope.
Nije planirano osnivanje novih institucija već reorganizacija postojećih, naročito u dijelu organizacije muzejskog sistema, obavljanja matične djelatnosti i nadzora.
Planirana obuka iz oblasti muzeologije.

Arhivi

Novi Zakon o arhivskoj djelatnosti planiran je da bude usvojen 2008. godini. Nakon njegovog usvajanja biće donošena podzakonska akta. U ovaj zakon, pored principa međunarodnih propisa opisanih u postojećem zakonodavstvu biće ugrađeni i principi medjunarodnih dokumenata i to:

Savjet Evrope, Preporuka br.R (2000) o dostupnosti arhivske građe;

Savjet Evrope, Preporuka REC (2002) 2, o dostupnosti službenih dokumenata;

Savjet Evrope, Preporuka REC (2003) 15 koja se odnosi na arhiviranje elektronskih dokumenata u pravnom sektoru;

ISO 15489, Information and documentation – Records management;

MAS-UNESCO, Smjernice za osnivanje stručne asocijacije;

ISAG, Opšta međunarodna norma za opis arhivske građe;

Preporuke MAS – UNESCO o važnosti arhiva I upravljanja dokumentima u razvoju globalnog informacijskog društva I očuvanju njegove memorije.

Stručna podrška je obezbijeđena kroz angažman domaćih stručnjaka i podrške u savjetodavnom smislu, od strane Grupe za zakonodavstvo Savjeta Evrope.
Nije planirano osnivanje novih institucija već reorganizacija Državnog arhiva.

Biblioteke

Novi Zakon o bibliotečkoj djelatnosti (Zakon o bibliotečko-informacionoj djelatnosti) planiran je da bude usvojen 2008. godini. Nakon njegovog usvajanja biće donošena podzakonska akta. U ovaj zakon, pored principa mejdunaordnih propisa opisanih u postojećem zakonodavstvu, biće ugrađeni i principi medjunarodnih dokumenata:

Evropska povelja o zaštiti ljudskih prava;

Deklaracija Ujedinjenih nacija o pravima osoba koje pripadaju nacionalnim, vjerskim, etničkim i jezičkim manjinama;

IFLA, Direktive o nivou stručnosti, 1995;

Ujedine nacije, Konvencija o pravima djeteta, 1989;

IFLA – UNESCO,Program javnih biblioteka, 1994;

IFLA – Direktive o nacionalnim bibliotečkim servisima, 1998;

Direktiva Savjeta Evrope 92/100/EEI;
Propisi Savjeta Evrope, br.3911/92;
Direktiva Savjeta Evrope 93/7/EEI;
Savjet Evrope/ EBLIDA, Smjernice u vezi politike i zakonske regulativebiblioteka u Evropi;
IFLA – UNESCO, Smjernice o zakonskim propisima u vezi obaveznog primjerka.

Stručna podrška je obezbijeđena kroz angažman domaćih stručnjaka i podrške, u savjetodavnom smislu, od strane Grupe za zakonodavstvo Savjeta Evrope.

Nije planirano osnivanje novih institucija, koje se finansiraju iz drzavnog budžeta. Novina će biti transformacija javnih-narodnih biblioteka u samostalne ustanove.

Spomenici kulture

U cilju unapređenja i razvoja djelatnosti zaštite spomenika kulture, u toku je izrada novog Zakona o kulturnim dobrima. Zakon je planiran da bude usvojen 2008. godini. Nakon njegovog usvajanja biće donešena, u Zakonom predviđenom roku, sva podzakonska akta. U ovaj Zakon, pored principa mejdunarodnih propisa opisanih u postojećem zakonodavstvu, biće ugrađeni i principi medjuanordnih dokumenata donešenih nakon 1991. godine i to:

Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine iz 2001. (UNESCO, Pariz)
Konvencija o očuvanju nematerijalne kulturne baštine iz 2003. (UNESCO, Pariz)
Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza iz 2005 (UNESCO Pariz) – usklađen sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, član 103
UNIDROIT Konvencija o ukradenim ili nezakonito uvezenim kulturnim dobrima (Rim, 2005)
Evropska konvencija o zaštiti arheološke baštine (revidirana, Malta, 1992)
Okvirna konvencija o vrijednostima kulturne baštine za društvo (Faro, 2005)

Stručna podrška je obezbijeđena kroz angažman domaćih stručnjaka i podrške u savjetodavnom smislu, od strane Grupe za zakonodavstvo Savjeta Evrope.

Kinematografija

U cilju unapređenja i razvoja kinematografije donijet je novi Zakon o kinematografiji, kojim su uređena pitanja obavljanja kinematografskih djelatnosti (proizvodnja, promet, komercijalno umnožavanje i javno prikazivanje kinematografskih djela) kao i čuvanje kinematografske baštine i utvrđeni namjenski izvori finansiranja razvoja kinematografije. Takođe, ovim zakonom utvrđeni su uslovi za obavljanje kinematografskih djelatnosti i propisano da je za obavljanje prometa, komercijalno umnožavanje i javno prikazivanje kinematografskih djela potrebno odobrenje za rad. Sve navedene djelatnosti mogu da obavljaju domaća i strana lica. Ovim zakonom predviđeno je donošenje Nacionalnog programa razvoja kinematografije, kojim će se utvrditi prioriteti razvoja i mjere za njihovo ostvarivanje.

S obzirom, da Zakonom o kinematografiji nisu uređeja sva pitanja iz oblasti audio-vizuelnih djelatnosti to je za ovu oblast potrebno donijeti Zakon o audio-vizuelnim djelatnostima, što će biti srednjoročni prioritet.

Novi Zakon o kinematografiji je u potpunosti je usklađen sa sljedećim propisima EU:

Evropskom kulturnom konvencijom iz 1954.godine,
Evropskom konvencijom o filmskoj koprodukciji iz 1992.godine,
Evropskom konvencijom o zaštiti audiovizuelne baštine iz 2001.godine.
Bernskom konvencijom o zaštiti književnih i umjetničkih djela (iz 1886., 1896., 1903., 1914., 1928., 1948., 1967. i 1978. godine),
WPO Ugovor o autorskom pravu,
Sporazumom o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS) iz 1994.godine
Svjetskom univerzalnom konvencijom o autorskom pravu iz 1991.godine.

Novi zakon o Matici crnogorskoj biće usvojen u I kvartalu 2008. godine.

U toku 2009. godine donijeće se Zakon o izdavaštvu i podzakonska akta koja proističu iz ovog zakona i Zakona o kinematografiji.

3.26.2.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo kulture, sporta i medija	Postojeća	40	53	62	68	72	75
Narodni muzej Crne Gore	Postojeća	157	160	163	166	169	172
Prirodnjački muzej	Postojeća	26	26	26	28	28	30
Pomorski muzej	Postojeća	15	16	19	21	22	24
Državni arhiv Crne Gore*	Postojeća	170	175	178	180	185	185
Crnogorska Narodna Biblioteka "Đurđe Crnojević"	Postojeća	78	85	92	95	100	105
Republički zavod za zaštitu spomenika kulture	Postojeća	58	65	65	65	65	65
Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture	Postojeća	19	26	29	32	32	32
Centar za arheološka istraživanja	Postojeća	15	17	18	20	22	22
Centar savremene umjetnosti CG	Postojeća	38	41	43	44	44	44
Muzički centar Crne Gore	Postojeća	32	50	70	90	100	114
Crnogorska Kinoteka	Postojeća	4	7	12	16	18	20
Mauzolej ' Petar II Petrović Njegoš'	Postojeća	14	15	16	17	18	20
Zavod za zaštitu prirode Crne Gore	Postojeća	25	27	30	32	34	35
Biblioteka za slijepe Crne Gore	Postojeća	7	8	10	12	13	15
Zetski dom	Postojeća	25	29	37	47	59	73
Crnogorsko narodno pozorište	Postojeća	144	156	166	176	186	196
Matica Crnogorska	Postojeća	3	5	7	7	7	7

3.26.2.4. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	13.355.221,87	18.525.341,00	19.962.049,08	22.010.369,41	23.811.406,35
Strana podrška					

3.27. ŽIVOTNA SREDINA

Status

Pitanja iz oblasti životne sredine definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i asocijaciji između Evropske zajednice i Crne Gore u Glavi VIII – Politika saradnje, odnosno u članu 111, koji se odnosi na životnu sredinu i članu 97 za šumarstvo.

Za realizaciju poslova koji se odnose na oblast životne sredine nadležni su organi državne i lokalne uprave. Državni nivo poslova utvrđen je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave. Za obavljanje najvećeg dijela poslova iz oblasti zaštite životne sredine nadležno je Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine. Pored Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, za pojedine oblasti i pitanja životne sredine nadležna su i: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Ministarstvo za ekonomski razvoj, kao i određeni broj javnih institucija koje izvršavaju poslove vezano za različite segmente upravljanja životnom sredinom, kao što su: Hidro-meteorološki zavod, Javno preduzeće nacionalni parkovi Crne Gore, Centar za ekotoksikološka ispitivanja, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, Uprava za vode, Zavod za zaštitu prirode, Institut za javno zdravlje i druge.

U okviru Ministartsva turizma i zaštite životne sredine poslovi koji se odnose na oblast životne sredine, u najvećem dijelu, organizovani su u Sektoru za zažtitu životne sredine i jednim manjim dijelom, pravni i isnpekcijiski poslovi, u Sektoru za pravne i inspekcijske poslove i, poslovi evropskih integracija, u okviru posebnog Odjeljenja za evropske integracije. Organizacionu strukturu Sektora zaštite životne sredine čine: Odsjek za zaštitu atmosfere i jonizujuće zračenje, Odsjek za kontrolu industrijskog zagađivanja, upravljanje otpadom i otpadnim vodama, vodosnabdijevanje i sisteme komunalnih djelatnosti, Odsjek za zaštitu prirode i procjenu uticaja i Odsjek za integracione i strateške procese. U Sektoru za zaštitu životne sredine je početkom 2007. godine bilo zaposleno 14, a tokom protekle godine primljeno je još 10 službenika. U ekološkoj inspekciji je zaposleno 5 inspektora.

U proteklom periodu intenziviran je proces usaglašavanja domaćih zakona u oblasti životne sredine sa relevantnim EU direktivama i donijet je niz novih zakona u oblastima procjene uticaja i strateške procjene uticaja na životnu sredinu, kvaliteta vazduha, upravljanja otpadom, upravljanja vodama, kontrole industrijskog zagađenja, hemikalija i buke. Dalja harmonizacija u ovim oblastima ostvariće se donošenjem podzakonskih akata, a posebna pažnja biće posvećena oblastima kod kojih je stepen usaglašenosti još uvijek na niskom nivou. Intenziviran je proces ratifikacije multilateralnih sporazuma o životnoj sredini. Usvojen je ili doveden do završne faze pripreme čitav niz strateških dokumenata, planova ili programa za pojedine oblasti životne sredine uključujući:

- Nacionalnu strategiju održivog razvoja (2007)
- Strateški master plan za upravljanje čvrstim otpadom (2005)
- master planovi za odvođenje i tretman otpadnih voda za južni odnosno centralni i sjeverni region (2004, 2005)
- Master plan za vodosnabdijevanje (2006)
- Samostalna procjena nacionalnog kapaciteta za sprovođenje globalnih konvencija o životnoj sredini (2007)
- Nacionalni program za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač i Plan konačne eliminacije hloroflorougljovodonika (CFC-a) u Crnoj Gori (2007)

Pored napretka ostvarenog u harmonizaciji zakonskog okvira i kod donošenja strategija, planova i programa, sprovedene su i značajne aktivnosti na jačanju administrativnih kapaciteta za sprovođenje zakona u oblasti životne sredine, od kojih je veći broj realizovn uz međunarodnu podršku.

Kratkoročne preporuke iz Evropskog partnerstva:

- Nastaviti usklađivanje crnogorskog zakonodavstva sa zakonodavstvom i standardima EU, naročito okvirno zakonodavstvo za zaštitu životne sredine.
- Razviti administrativne kapacitete za implementaciju i sprovodjenje usvojenih zakona
- Razviti cjelokupnu strategiju za zaštitu životne sredine (voda, otpad, vazduh): usvojiti plan korišćenja zemljišta, usvojiti strategiju održivog razvoja i sektorske strategije (integrisano upravljanje obalnom zonom, biodiverzitet, klimatske promjene) i jačati administrativne kapacitete za upravljanje životnom sredinom.

Srednjoročni prioriteti iz Evropskog partnerstva:

Nastaviti usklađivanje zakonodavstva sa zakonodavstvom EU i EU standardima, posebno u oblastima zagađenja vazduha, vode, hemikalija.

Otpočeti implementaciju Strategije održivog razvoja i sektorskih strategija (integrisano upravljanje obalnom zonom, biodiverzitet, klimatske promjene)

Početi implementaciju Protokola iz Kjota.

U oblasti životne sredine pred Crnom Gorom stoje sa jedene strane mnoge obaveze, a sa druge su veliki limiti u institucionalnom, kadrovskom i finansijskom smislu, na svim nivoima (kod državnih organa, jedinica lokalne samouprave i posebno kod opštinskih komunalnih preduzeća). Uočavajući ove limite, pristupilo se izradi teksta novog Zakona o životnoj sredini koji treba da stvori zakonski osnov za formiranje Agencije za zaštitu životne sredine i Fonda za živodnu sredinu (Eko revolving fonda).

Ovim zakonom treba da se utvrde i djelatnosti Agencije za životnu sredinu koje će između ostalog uključiti i poslove izdavanja dozvola, inspekcijskog nadzora, monitoringa i izvještavanja. Osnivanjem Agencije dio izvršnih poslova u oblasti upravljanja otpadom, koje sada radi Ministarstvo, prenijeće se na tu instituciju.

Nedovoljan institucionalni kapacitet za realizaciju obaveza koje proističu iz strateških planskih dokumenata u oblasti komunalnih djelatnosti naglasio je potrebu formiranja jednice za implementaciju projekata radi pružanja logističke podrške jedinicama lokalne samouprave u pripremi projektne dokumentacije, kao i za mogućnost korišćenja sredstava međunarodnih organizacija i finanasijskih institucija. U decembru 2007. godine Vlada Crne Gore je donijela akt o osnivanju Jedinice za implementaciju projekata u oblasti komunalnih djelatnosti i zaštite životne sredine.

Uz podršku USAID, u I kvartalu 2008. godine, privešće se kraju priprema Studije izvodljivosti za formiranje Eko revolving fonda u Crnoj Gori, kojim bi se podržavala realizacija projekata iz oblasti zaštite životne sredine i komunalnih djelatnosti.

3.27.1. HORIZONTALNO ZAKONODAVSTVO

3.27.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Oblast horizontalnog zakonodstva obuhvaćena je u zakonodavnom sistemu u Crnoj Gori u Zakonu o životnoj sredini, Zakonu o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Zakonu o priocjeni uticaja na životnu sredinu i nizom piodzakonskih akata kojima se preciznije utvrđuju odnosi u ovoj oblasti.

Osnovni zakon kojim se uređuje oblast životne sredine je Zakon o životnoj sredini (Sl. list RCG 12/96), a toku je proprema novog teksta Predloga zakona o životnoj sredini čije se usvajanje planira za II kvartal 2008. godine. Predlog zakona o životnoj sredini sadrži posebna poglavlja: o odgovornosti za štetu nanijetu životnoj sredini, kojim se transponuje Direktiva 32004L0035, o odgovornosti za životnu sredinu u pogledu spriječavanje i otklanjanja štete dopunjena Direktivom 32006L0021, čime se postavlja osnov za donošenje podzakonskih propisa u toj oblasti i puno transponavanje navedenih direktiva. Prema ovom predlogu zakona, izvještaj o stanju životne sredine radiće se u skladu sa standardnom metodologijom Evropske agencije za životnu sredinu (EEA), koja se bazira na tzv. DPSIR sistemu. Predlog zakona propisuje donošenje nacionalne liste indikatora zaštite životne sredine. U narednom periodu će se razvijati i usklađivati informacioni sisetm u oblasti životne sredine sa evropskim standardima. Direktiva 319991L0692 kojom se propisuje način izvještavanja o sprovođenju određenih direktiva koje se odnose na životnu sredinu je transponovana u Predlog zakona o životnoj sredini.

U 2005. godini, usvojeni su Zakon o strateškoj procjeni uticaja (Sl. list RCG 80/05) transponovana je Direktiva 32001L0042 Evropskog Pralamenta i Savjeta o procjeni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu i Zakon o procjeni uticaja (Sl. list RCG 80/05), koji je usklađen sa Direktivom Savjeta 31997L0011 kojom se menja i dopunjuje Direktiva 31985L0337 o procjeni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu. Ova dva zakona se primjenjuju od 1. januara

2008. godine. Radi stvaranja uslova za implementaciju Zakona o procjeni uticaja i potpunog usaglašavanja za zahtjevima direktive Savjeta 31997L0011 donešena su slijedeća podzakonska akta:

Uredba o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG 20/07)

Pravilnik o sadržini elaborata procjene uticaja na životnu sredinu, donijet je 17.12.2007.godine,

Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene uticaja na životnu sredinu, donet je 17.12.2007.godine,

Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za utvrđivanje obima i sadržaja elaborata procjene uticaja na životnu sredinu, donijet je 17.12.2007.godine,

Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu vođenja javne knjige o postupcima i odlukama o procjeni uticaja na životnu sredinu, donet je 17.12.2007.godine,

Nacionalna strategija za integralno upravljanje obalnim područijem Crne Gore

U zakone o procjeni uticaja i strateškoj procjeni su transponovane direktive: Direktiva Evropskog Parlamenta i Savjeta 32003L0035 kojom se omogućava učešće javnosti u izradi nacrta, planova i programa koji se odnose na životnu sredinu, kao i Direktiva Evropskog Parlamenta i Savjeta 32003L0004 o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini. Od značaja za ovu oblast je i Zakon o slobodnom pristupu informacijama (Sl. list RCG 68/05) budući da pojedine odredbe ovog zakona definišu pravo javnosti na pristup informacijama u svim oblastima, uključujući i životnu sredinu.

Vezano za međunarodne konvencije, u periodu nakon obnavljanja nezavisnosti (od maja 2006. godine do sada) sprovedene su intenzivne aktivnosti da bi se ratifikovali najvažniji međunarodni sporazumi u oblasti životne sredine. Crna Gora je postala članica velikog broja multilateralnih sporazuma u oblasti životne sredine, a proces pristupanja ostalim sporazumima i dalje traje.

U 2007. godini je usvojena Nacionalna strategija održivog razvoja (dokument je usklađen sa preporukama UNCSD i Mediteranskom strategijom održivog razvoja), a napravljeni su i preliminarni koraci za pripremu Nacionalne strategije za usklađivanje zakonodavstva iz oblasti životne sredine sa pravom EU (u saradnji sa italijanskim Ministarstvom životne sredine, kopna i mora). Predlogom Zakona o životnoj sredini propisana je izrada Nacionalnog programa zaštite životne sredine za period od osam godina, kao i izrada lokalnih planova zaštite životne sredine koji moraju biti usklađeni sa Strategijom održivog razvoja. Proces pripreme lokalnih akcionih planova za životnu sredinu je sproveden u nekoliko opština.

Institucionalni okvir

Za oblast horizontalnog zakonodavstva nadležno je Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine.

Zakonima o procjeni uticaja i strateškoj procjeni (kao i ostalim novim zakonima) dio nadležnosti je prenijet lokalnim upravama pa je u skladu sa tim Vlada definisala obavezu jačanja kapaciteta za primjenu ovih zakona na svim nivoima. U tu svrhu organizovano je nekoliko seminara i radionica na kojima su učestvovali predstavnici lokalnih uprava, privrednih subjekata i NVO.

Predlog zakona o životnoj sredini utvrđuje pravni osnov za osnivanje Agencije za zaštitu životne sredine. Agencija će preuzeti sve izvršne poslove u oblasti zaštite životne sredine, uključujući monitoring i izvještavanje, komunikaciju, izdavanje dozvola i inspekcijski nadzor nad primjenom propisa o životnoj sredini. Organizacioni model Agencije ie utvrđen u okviru projekta ”Podrška Ministarstvu životne sredine u Crnoj Gori“ (EAR/05/MTG01/06/002; EuropeAid 120666/D/SV/YU) koji je finansirala Evropska komisija (iz sredstava CARDS 2005) preko Evropske agencije za rekonstrukciju. Projekat je završen aprila 2007. godine, a njegovim okvirom su pored organizacionog modela Agencije, pripremljeni i sljedeći dokumenti: Predlog Statuta Agencije, pregled relevantnih propisa Crne Gore i EU u oblasti životne sredine, analiza institucionalnih kapaciteta uključenih u sistem upravljanja životnom sredinom u Crnoj Gori, kadrovske i finansijske potrebe Agencije za prve tri godine, Priručnik Agencije (ukjlučujući radne procedure za različite sektore, kao i potrebe za obukom i seminarima), dizajniran je website Agencije i pripremljeno je i objavljeno na website-u Ministarstva pet biltena o progresu osnivanja Agencije.

Kao nastavak, počeo je da se realizuje Projekat ”Podrška razvoju Sektora za zaštitu životne sredine u Crnoj Gori“ (EAR/06/MON01/07/001; EuropeAid 123230/D/SER/YU), finansiran iz CARDS-a 2006. Trajanje projekta je do kraja 2008. godine, a cilj je operacionalizacija Agencije za zaštitu životne sredine, obuka rukovodećeg kadra i ostalog osoblja, kao i priprema zakonskih i strateških dokumenta neophodnih za rad Agencije.

U okviru istog projekta, završene su pripremne aktivnosti za osnivanje Jedinice za implementaciju projekata u oblasti komunalne infrastrukture. Osnivanje ove jedinice ima za cilj jačanje institucionalnog kapaciteta državnih organa, jedinica lokalne samouprave i opštinskih komunalnih preduzeća za realizaciju konkretnih projekata utvrđenih strateškim planskim dokumenatima za oblasti komunalnih djelatnosti (vodosnabdijevanja, otpadnih voda i otpada) i životne sredine u cjelini.

Predlogom zakona o životnoj sredini takođe se utvrđuje zakonski osnov za osnivanje Fonda za životnu sredinu. Način organizacije i polje djelovanja ovog fonda biće utvrđeni posebnim zakonom. Uz podršku USAID u toku su aktivnosti na izradi Studije izvodljivosti za formiranje fonda za životnu sredinu u Crnoj Gori, kojim bi se podržavala realizacija projekata iz oblasti komunalnih djelatnosti i zaštite životne sredine.

U 2006. godini u Crnoj Gori počeo je da se sprovodi projekat "Monitoring napretka u sektoru životne sredine" uz podršku Generalnog direktorata za životnu sredinu Evropske komisije. Projekat podrazumjeva analizu stepena usaglašenosti nacionalnog zakonodavstva sa odabranim EU direktivama iz oblasti životne sredine, kao i prikaz stepena spremnosti zemlje za njihovu implementaciju. Za prvu godinu realizacije ovog projekta u Crnoj Gori analizirano je 29 direktiva i 3 uredbe koje pokrivaju sedam sektora evropskog zakonodavstva iz oblasti životne sredine, i to: horizontalno zakonodavstvo, kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, kvalitet voda, zaštita prirode, kontrola industrijskog zagađivanja, i hemikalije. U dijelu koji se odnosi na horizontalno zakonodavstvo, ocijenjeno je da je stepen usaglašenosti domaćih zakona sa EU direktivama o strateškoj procjeni uticaja i procjeni uticaja na životnu sredinu veoma visok (preko 90%).

U toku 2006. i 2007. godine sproveden je početni projekat jačanja kapaciteta za stratešku procjenu podržan od strane Svjetske banke. U okviru projekta je prvo sporvedena procjena nedostajućih kapaciteta, organizovana je kratka opšta obuka za oko 20 učesnika iz različitih sektora (obuka realizovana zajedno sa učesnicima iz Albanije) i sprovedena prva pilot strateška procjena za Prostorni plan Crne Gore. Konačno, napravljena je i višegodišnja (za period 2007 – 2011) Strategija za jačane kapaciteta za stratešku procjenu. Određeni elementi ovog dokumenta su iskorišćeni kada je u okviru IPA (Instrument pretpristupne pomoći) kandidovan Projekat jačanja kapaciteta za primjenu Zakona o strateškoj procjeni uticaja i Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu.

Inicijative za jačanje kapaciteta za stratešku procjenu uticaja su u proteklom periodu sprovedene i uz podršku Kancelarije REC-a u Podgorici.

Uspostavljena je saradnja sa Evropskom agencijom za životnu sredinu (EEA), premda Crna Gora još ne učestvuje u dostavljanju i razmjeni podataka u okviru EIONET-a (Evropska informaciona i osmatračka mreža za životnu sredinu). U toku 2007. godine Ministarstvo je nastavilo da učestvuje i sarađuje u sprovođenju regionalnog CARDS projekta »Jačanje EIONET-a u zemljama zapadnog Balkana«.

U okviru rada ECENA mreža sprovedene su određene aktivnosti razmjene informacija i obuke.

Potpisani su memorandumi o saradnji iz oblasti zaštite životne sredine između Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine sa partnerima iz više zemalja, uključujući Italiju, Češku, Srbiju i Albaniju, a u pripremi su memorandumi sa Hrvatskom, Slovenijom i Bosnom i Hercegovinom.

3.27.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U 2008. godini biće donijeti sljedeći propisi:

- Zakona o ratifikaciji Espoo konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (III kvartal),
- Zakona o životnoj sredini (III kvartal),
- Zakona o ratifikaciji Protokola o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (IV kvartal),
- Zakona o ratifikaciji Aarhuske konvencije o dostupnosti informacija u oblasti životne sredine, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u pitanjima koja se odnose na životnu sredinu (IV kvartal),
- Zakona o osnivanju Fonda za životnu sredinu (IV kvartal)
- Nacionalne politike zaštite životne sredine (IV kvartal).

2009. godini biće donijeti sledeći propisi:

Nacionalne strategije za usklađivanje propisa iz oblasti zaštite životne sredine sa pravom EU, sa planovima implementacije za finansijski zahtjevne direktive (III kvartal 2009),
Nacionalnog ekološkog akcionog plana, (IV kvartal 2009)
Nacionalne strategije za implementaciju Aarhus konvencije, (IV kvartal 2009)
Nacionalne liste indikatora za životnu sredinu, (IV kvartal 2009)
Podzakonskih propisa vezano za odgovornost za štetu u životnoj sredini u cilju daljeg usaglašavanja sa Direktivom 2004/35/EC, (IV kvartal 2009)
Uredbe o uspostavljanju Državne mreže za praćenje stanja životne sredine, (IV kvartal 2009)
Uredbe o uspostavljanju Informacionag sistema zaštite životne sredine. (IV kvartal 2009)

Institucije

Jačanje kapaciteta Ministarstva turizma i zaštite životne sredine nastaviće se kroz povećanje broja i edukaciju zaposlenih. Proces edukacije će se realizovati kroz programe obuke i treninge u okviru projekata koji će se realizovati u okviru saradnje sa raznim međunarodnim organizacijama i kroz bilateralnu saradnju. Posebna pažnja će se posvetiti poboljšanju koordinacije među nadležnim organima uprave (budući da se podjela nadležnosti u sektoru životne sredine do sada pokazala kao prepreka razvoju efikasnog sistema upravljanja).

Osnovaće se Agencije za zaštitu životne sredine (II kvartal 2008. godine), jedinica za implementaciju projekata (II kvartal 2008. godine) i Fonda za životnu sredinu (Eko-revolving fond) (IV kvartal 2008). U 2008. godini biće završena realizacija projekta ”Podrška razvoju Sektora za zaštitu životne sredine u Crnoj Gori“ koja se odvijala kroz program CARDS, a najvećim dijelom će biti usmjerena za obuku kadrova u Agenciji za zaštitu životne sredine i jedinici za implemntaciju projekata.

3.27.1.3. Srednjoročni prioriteti

U periodu od 2010. do 2012. godine u oblasti horizontalnog zakonodavstva predviđa se puna implementacija pravnog sistema EU propisa. .

Nastaviće se sa povećanjem broja zaposlenih koji će se u Ministarstvu i Agenciji za zaštitu životne sredine baviti poslovima vezanim za pitanja iz oblasti horizontalnog zakonodavstva do ukupnog broja od 9 zaposlenih u Ministarstvu (sa sadašnjih troje zaposlenih) i 16 zaposlenih u Agenciji 2012. godini, a, takođe, i sa jačanjem njihovog kapaciteta. Posebna pažnja biće usmjerena usmeriće se na dalje jačanje institucionalnih kapaciteta i stvaranje uslova za kvalitetniji i efikasniji rad inspekcijsih organa sa fokusom na usklađivanje procedura i metoda rada sa novim zakonskim propisima, specijalizaciju inspektora za određene sektore životne sredine i jačanje koordinacije sa ostalim inspekcijskim službama. Aktivnosti za jačanje kapaciteta će pored institucija na nacionalnom nivou biti usmjerene i na lokalni nivo.

Sprovodiće se aktivnosti iz IPA programa i dalje razvijati i sprovoditi projekti međunarodne saradnje.

3.27.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZŽS – zaposleni na poslovima horizontalnog zakonodavstva	Postojeća	3	5	6	7	9	9
Uprava za zaštitu životne sredine - zaposleni na poslovima horizontalnog zakonodavstva	Planirana	-	8	11	14	16	16
Fond za životnu sredinu	Planirana	-	0	4	8	10	10

3.27.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva MTZZS*	663.000	770.000	430.000	427.500	231.300
Fond za životnu sredinu	-	80.000	160.000	200.000	200.000
Strana podrška	647.500	752.200	420.000	417.700	226.000

* Sredstva za rad Uprave za životnu sredinu data su u poglavlju 3.27.5.

3.27.2. KVALITET VAZDUHA I KLIMATSKE PROMJENE

3.27.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakonodavstvo Crne Gore iz oblasti kvaliteta vazduha i klimatskih promjena je djelimično usklađeno sa direktivama EU iz ove oblasti. Zakonski okvir čine Zakon o kvalitetu vazduha (Sl. list RCG br. 48/07), Zakon o ratifikaciji Kjoto protokola (Sl. list RCG br. 17/07) i Zakon o životnoj sredini (koji će biti usvojen u II kvartalu 2008. godine).

Zakon o kvalitetu vazduha, po svojoj strukturi, predstavlja okvirni Zakon kojim se uređuje upravljanje kvalitetom ambijentalnog vazduha u skladu sa Direktivom Savjeta 96/62/EC o procjeni i upravljanju kvalitetom vazduha. Zakonom se uređuju granične vrijednosti kvaliteta vazduha, način praćenja kvaliteta vazduha, mjere zaštite, ocjenjivanje i poboljšanje kvaliteta vazduha, kao i planiranje i upravljanje kvalitetom vazduha. Zaštita vazduha od zagađivanja radioaktivnim materijama, genetski modifikovanim organizmima, bukom i elementarnim nepogodama uređena je posebnim propisima.

Podzakonskim propisima, koji će se donijeti na osnovu ovog zakona, implementiraće se i ostale direktive iz ove oblasti koje se odnose na kontrolu proizvoda, emisije iz stacionarnih izvora, emisije iz mobilnih izvora, standarde kvaliteta ambijentalnog vazduha i monitoring, izvještavanje i razmjenu informacija.

Propisi koji se odnose na kvalitet tečnih goriva i kontrolu emisija iz mobilnih izvora su u nadležnosti Ministarstva za ekonomski razvoj i Ministartsva pomorstva, saobraćaja i telekomunikacija i obrađeni su u drugim djelovima NPI.

U Zakon o kvalitetu vazduha prenijete su i osnovne odredbe EU direktiva koje uređuju oblast klimatskih promjena i zaštitu ozonskog omotača, a Zakonom o životnoj sredini biće kompletno uređena ova oblast u skladu sa obavezama prihvaćenim ratifikovanjem konvencija iz ovih oblasti.

Zakonom o kvalitetu vazduha se takođe predviđa primjena većeg broja međunarodnih sporazuma u ovoj oblasti. Konvenciju o trajnim organskim zagađivačima – Stokholmska konvencija Crna Gora je potpisala, ali je nije još ratifikovala. Konvenciju UNECE o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (LTRAP) i Protokol o dugoročnom finansiranju programa saradnje za praćenje i procjenu prekograničnog prenosa zagađujućih materija u vazduhu na velikim udaljenostima u Evropi - EMEP Crna Gora je preuzela sukcesijom 2006. godine.

Takođe, 2006. godine sukcesijom je preuzeta Konvencija o zaštiti ozonskog omotača i njen Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač sa svim amandmanima i Okvirna UN konvencija o klimatskim promjenama (UNFCCC). Uz tehničku i finansijsku pomoć UNIDO-a i Multilateralnog fonda Montrealskog protokola, pripremljeni su Nacionalni program za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač i Plan konačne eliminacije hlorofluorougljovodonika (CFC-a) u Crnoj Gori, koje je Vlada Crne Gore usvojila u septembru 2007. godine. Pripremljen i Programa institucionalnog jačanja za implementaciju Montrealskog protokola i formirana je kancelarija za ozon u Crnoj Gori.

Crna Gora je ratifikovala Kjoto protokol u martu 2007. godine (Sl. list RCG br. 17/07). U februaru 2008 godine osnovano je Ovlašćeno nacionalno tijelo za odobravanje CDM projekata čime je otpočela implementacija Kjoto protokola u Crnoj Gori.

Institucionalni okvir

Za politiku zaštite vazduha od zagađivanja i klimatskih promjena nadležno je Ministratsvo turizma i zaštite životne sredine. U okviru Sektora za zaštitu životne sredine ovog Ministartsva formiran je Odsjek za zaštitu atmosfere i radioaktivnost u kome se 5 zaposlenih bavi poslovima u oblasti vazduha i klimatskih promjena. Pored ovog ministarstva, poslovima zaštite vazduha od zagađenja bave se i Ministarstvo zdravlja i socijalnog staranja, Ministratsvo pomorstva, saobraćaja i telekomunikacija, Ministarstvo za ekonomski razvoj, lokalna samouprava, kao i institucije Hidrometeorološki zavod i Centar za ekotoksokološka istraživanja. Broj zaposlenih u Hidrometeorološkom zavodu je 100, a u Centru za ekotoksikološka istraživanja 71.

Agencija za zaštitu životne sredine, koja se osniva u II kvartalu 2008. godine preuzeće sve izvršne poslove iz oblasti zaštite životne sredine, uključujući i oblast kvaliteta vazduha i klimatskih promjena.

Međunarodna saradnja

U okviru projekta «Monitoring napretka u sektoru životne sredine» koji se sprovodi od 2006. godine, urađena je analiza usaglašenosti tadašnjeg Predloga Zakona o kvalitetu vazduha sa EU okvirnom Direktivom 31996L0062 i direktivama »kćerkama« - Direktivom 31999L0030, koja je zamijenjena direktivom 32001L0744, Direktivom 32000L0069, Direktivom 32002L0003 i Direktivom 32004L0107. Najviše zbog činjenice da Zakon tada nije bio usvojen, stepen usaglešenosti je ocjenjen sa 40%. Prvom fazom nastavka projekta predviđeno je da se uradi procjena napretka u odnosu na protekli period, tako da će to pokazati pomake koji su napravljeni usvajanjem novog zakona u sektoru kvaliteta vazduha i klimatskih promjena. U sklopu projekta je radjena i obuka o analizi stepena usaglašenosti kroz koju je prošlo troje ljudi.

3.27.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Kratkoročni prioriteti u oblasti kvaliteta vazduha i klimatskih promjena odnose se, prije svega, na stvaranje uslova za implementaciju Zakona o kvalitetu vazduha, t.j. na donošenje podzakonskih akata, kao i na realizaciju aktivnosti vezanih za donošenje strateških dokumenata i implementaciju ratifikovanih međunarodnih konvencija vezanih za ovu oblast.

2008. godini planirana je izrada i usvajanje sljedećih propisa:

- Izmjene i dopune Zakona o kvalitetu vazduha u skladu sa zahtjevima nove EU direktive o kvalitetu vazduha i čistijim vazduhom u Evropi - Proposal for a Directive of European Parliamnt and the Council on ambient air quality and cleaner air for Europe COM (2005) 447 final, III kvartal
- Nacionalni plan za implemntaciju Stokholmske konvencije, II kvartal,
- Uredba o utvrđivanju lokacija mjernih mjesta državne mreže za stalno praćenje kvaliteta vazduha koja će biti usklađena sa zahtjevima direktive 31996L0062, III kvartal
- Uredba o utvrđivanu vrste zagađujućih materija i graničnih vrijednosti kvaliteta vazduha za svaku vrstu zagađujuće materije u skladu sa zahtjevima direktive 31999L0030, direktive 32004L0107 i direktive 32000L0069, II kvartal
- Program mjerenja kvaliteta vazduha u državnoj mreži za stalno praćenje kvaliteta vazduha u skladu sa zahtjevima direktive 31996L0062, IV kvartal
- Uredba o supstancama koje oštećuju ozonski omotač u skladu sa Montrealskim protokolom, III kvartal
- Uredba o ozonu u vazduhu u skladu sa direktivom 32002L0003, II kvartal
- Pravilnik o praćenju kvaliteta vazduha u skladu sa direktivom 31996L0062, III kvartal.

Kao i realizacija sljedećih aktivnosti:

- Implemntacija Plana konačne eliminiacije CFC u Crnoj Gori u periodu 2008 - 2010. godine,
- Realizacija Programa institucionalnog jačanja za implemntaciju Montrealskog protokola u period2008. do 2010. godine,

Tokom 2009. godine planirana se donošenje sljedećih propisa:

- Uredba o utvrđivanje graničnih vrijednosti emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora koji će biti usklađen sa zahtjevima direktiva 32001L0080, 31999L0013, 32000L0076 i 31987L0021, II kvartal
- Uredba o praćenju emisija gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa Odlukom Vijeća 32004D0280, III kvartal
- Pravilnik o praćenju emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora u skladu sa Direktivom 31996L0062, II kvartal
- Pravilnik o izdavanju dozvole pravnim licima i preduzetnicima za praćenje kvaliteta vazduha i mjerenje emisija iz stacionarnih izvora koji će biti usklađen sa zahtjevima Direktive 31996L0062,
- Pravilnik o razgraničavanju teritorije Crne Gore na zone kvaliteta vazduha u skladu sa Direktivom 31996L0062, IV kvartal
- Uredba o kritičnim nivoima zagađujućih materija u vazduhu u skladu sa direktivom 31996L0062, I kvartal

Zakon o ratifikaciji Stokholmske konvencije, II kvartal,

i realizacija sljedećih aktivnosti:

Program praćenja kvaliteta vazduha na lokalnoj mreži,
donošenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha, i
uspostavljanje Informacionog sistema o kvalitetu vazduha (2009).

Institucije

Agencija za zaštitu životne sredine, koja se osniva u II kvartalu 2008, preuzeće sprovođenje zakonodavstva iz oblasti životne sredine uključujući i Zakon o kvalitetu vazduha. Od ukupnog planiranog broja zaposlenih u Agenciji procjenjuje se da će broj zaposlenih koji će obavljati poslove vezane za kvalitet vazduha i klimatske promjene porasti sa 5 na 13 osoba 2012. Program obuke za sve zaposlene biće realizovan u toku 2008. godine, a sa jačanjem kapaciteta Agencije će se nastaviti i 2009. godini.

Monitoring kvaliteta vazduha, za potrebe Ministarstva (a i buduće Agencije za zaštitu životne sredine), obavljaju Hidrometeorološki zavod (HMZ) i Centar za ekotoksikološka istraživanja (CETI). Da bi Hidrometeorološki zavod mogao da radi monitoring vazduha u skladu sa novim propisima neophodno je jačanje kako kadrovskih potencijala tako i tehničko-analitičkih mogućnosti. Potreban dopunski kadar obuhvata zapošljavanje 4 službenika, kao i temeljna dopuna analitičke opreme. Za novozaposlene, kao i za postojeći kadar potrebno je organizovati specijalizovanu obuku za korišćenje složenih analitičkih tehnika i računarskih aplikativnih programa.

Inspektori zaštite životne sredine i oni koji se bave izradom dozvola učestvovaće u aktivnostima ECENA (Environmental Compliance and Enforcemnet Network for Accession) mreže definisanim Planom rada ECENA mreže za period 2006 – 2009 koji je finansiran od strane Evropske komisije.

3.27.2.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Obzirom da je donošenje svih podzakonskih propisa koji proističu iz Zakona o kvalitetu vazduha planirano u okviru kratkoročnih prioriteta, u periodu 2010. do 2012. godine, u okviru srednjoročnih prioriteta predviđena je njihova puna primjena u praksi.

U cilju potpune implementacije Zakona o ratifikaciji Konvencije UNECE o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (LTRAP), srednjoročni prioriteti se odnose na nastavak usvajanja zakona o ratifikaciji protokola donijetih uz ovu konvenciju, i to:

Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima koji se odnosi na kontrolu emisija oksida azota ili njihovih prekograničnih tokova (NOx) Sofija, 1988
Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima koji se odnosi na smanjenje emisija sumpora (SO2) za 30%, Helsinki, 1985
Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima koji se odnosi na teške metale, Aarhus, 1998
Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima koji se odnosi na trajne organske zagađivače (POP), Aarhus, 1998
Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima radi smanjenja acidifikacije, eutrofikacije i prizemnog ozona, Gothenburg, 1999
Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima koji se odnosi na organka isparljiva jedinjenja, Ženeva, 1991
Zakon o ratifikaciji Protokola o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima koji se odnosi na dalje smanjnje emisije sumpora, Oslo, 1994.

U skladu sa Nacionalnom strategijom održivog razvoja, kao i Zakonom o kvalitetu vazduha u periodu od 2010. do 2012. godine sprovešće se sljedeće mjere:

Priprema Prvog nacionalnog izvještaja o klimatskim promjenama u skladu sa UNFCCC (2010. godina)
Nastavak izgradnje državne mreže i uspostavljanje lokalne mreže za stalno praćenje kvaliteta vazduha (kontinuirano)

Donošenje Planova mjera za smanjivanje zagađenosti vazduha u zonama druge kategorije kvaliteta vazduha (2011. godina)
Izvještaj o praćenju kvaliteta vazduha na lokalnoj mreži
Izrada lokalnog registra izvora zagađivanja vazduha (2010. godina)
Izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha (2010. godina)
Izrada Nacionalnog inventara emisija u skladu sa Konvencijom UNECE o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (LTRAP) (2010. godina)
Nacionalni plan za ublažavanje klimatskih promjena (2010. godina)
Implementacija Stokholmske konvencije o trajnim organskim zagađivačima (kontinuirano).

Institucije

Predviđenja je potpuna operacionalizacija Agencje za zaštitu životne sredine i popunjavanje planiranog broja zaposlenih od 90 ljudi (od čega 13 za vazduh i klimatske promjene), uz nastavak aktivnosti na jačanju kapaciteta.

Nastaviće se obuka ekološke inspekcije za sprovođenje Zakona o kvalitetu vazduha u okviru Agencije za zaštitu životne sredine, kao i sektorska specijalizacija inspektora za kontrolu supstanci koje oštećuju ozonski omotač i emisije u vazduh iz velikih industrijskih postrojenja.

Planira se i nastavak aktivnosti na uspostavljanju informacionog sistema zaštite vazduha i uključivanje u EIONET mrežu što je jedna od ključnih aktivnosti Agencije za zaštitu životne sredine.

3.27.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća -planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZŽS - osoblje koje radi na poslovima vezanim za zaštitu atmosfere i klimatske promjene	Postojeća	5	6	9	10	10	12
Uprava za zaštitu životne sredine – osoblje na poslovima vezanim za zaštitu atmosfere i klimatske promjene*	Planirana		5	9	12	13	13
Hidrometeorološki zavod, Sektor za praćenje kvaliteta životne sredine – Odeljenje za kvalitet vazduha	Postojeća	3	3	5	6	7	7

3.27.2.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva MTZZS	282.800	846.000	1.961.000	2.325.500	2.310.000
RHMZ	60.000	70.000	80.000	90.000	100.000
Strana podrška	180.800	541.000	1.253.800	1.486.800	1.476.700

* Sredstva za rad Uprave za životnu sredinu data su u poglavlju 3.27.5.

3.27.3. UPRAVLJANJE OTPADOM

3.27.3.1. Status

Dokumenti u kojima su naznačeni strateški pravci djelovanja u oblasti upravljanja otpadom, a koji polaze od integralnog uređenja ove oblasti su Nacionalni politika upravljanja otpadom (usvojena 2004. godine) i Strateški master plan upravljanja otpadom na republičkom nivou (usvojen 2005. godine).

Strateškim master planom za upravljanje otpadom na republičkom nivou je predviđena izgradnja 7 regionalnih sanitarnih deponija za cijelo područje Crne Gore. Početkom 2008. godine u Crnoj Gori je u funkciji samo jedna sanitarna deponija, na kojoj se odlaže otpad prikupljen sa teritorija jedinica lokalne samouprave Podgorica i Danilovgrad. Tokom 2008. i 2009. godine izgradiće se preostalih šest regionalnih sanitarnih deponija i formirati šest međuopštinskih preduzeća za upravljanje ovim deponjama.

U toku su aktivnosti na izgradnji regionalnog centra za reciklažu na deponiji u Podgorici, kapaciteta 90.000 t/godišnje neselektiranog komunalnog otpada.

Procjenjuje se da je za cjelovitu implementaciju Strateškog master plana, odnosno za organizaciju sistema upravljanja otpadom u skladu sa direktivama Evropske unije, potrebno obezbijediti između 110 i 120 miliona €.

Zakonodavni okvir

Normativni okvir u oblasti upravljanja optadom predstavlja Zakon o upravljanju otpadom. Zakon je donesen 2005. godine (Sl. list RCG br. 80/05), a primjenjivaće se od 1. novembra 2008. godine.

Zakonom o upravljanju otpadom predviđena je obaveza donošenja Republičkog plana upravljanja otpadom, opštinskih planova za upravljanje otpadom i planova za upravljanje otpadom za preduzeća. Republički plan, koji je donasen u februarau 2008. godine, definiše ciljeve upravljanja otpadom i obezbjeđuje uslove za racionalno i održivo upravljanje otpadom za period od 5 godina. Na osnovu Republičkog plana upravljanja otpadom, jedinice lokalne samouprave će uraditi lokalne planove upravljanja otpadom. Zakon u praksu upravljanja otpadom unosi novinu jer je definisana obaveza jedinica lokalne samouprave da organizuju selektivno sakupljanje otpada, obaveza odlaganja otpada na sanitarnim deponijama i način tretiranja otpada koji je u skladu sa standardima koji se primjenjuju u razvijenim evropskim zemljama.

Donošenjem ovog zakona stvorena je pravna podloga za prenos pravnog sistema EU u oblasti upravljanja otpadom u domaće zakonodavstvo.

Crna Gora je 2006. godine (sukcesijom) pristupila Bazelskoj konvenciji o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja.

Institucionalni okvir

Poslovi upravljanja otpadom u Crnoj Gori su uređeni i okviru određenih institucija. U Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine oblast upravljanja otpadom prati četvoro (4) zaposlenih. Za potpuno funkcionisanje sistema potrebno je jačanje službi. Osim na republičkom, poslovi upravljanja otpadom su uređeni i na lokalnom nivou. Jedinice lokalne samouprave su nadležne za razvoj i primjenu politike upravljanja otpadom na lokalnom nivou, a poslovi sakupljanja, transporta i odlaganja otpada organizovani su u okviru javnih komunalnih preduzeća.

3.27.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U 2008 i 2009. godini dinijeće se sljedeći podzakonski akati:

Pravilnik o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija za neopasni i inertni otpad i kvalifikacijama rukovodioca deponije (ili skraćeno Pravilnik o deponijama) – III kvartal 2008. godine;

Pravilnik o vrstama i metodama ispitivanja otpada (koji sadrži katalog otpada) – III kvartal 2008. godine;

Pravilnik o uslovima u pogledu opreme i kadra za obavljanje djelatnosti obrade odnosno odlaganje otpada – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o uslovima koje moraju ispunjavati sredstva i oprema kojima se sakuplja, odnosno transportuje opasni otpad – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o listi otpada koji se može ustupiti fizičkim i pravnim licima radi ponovnog korišćenja i reciklaže – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o sadržaju oznaka za proizvode koji sadrže opasne materije – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu popunjavanja evidencije o otpadu – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra podataka o upravljanju otpadom, izdatim dozvolama i formi zbirnog izvještaja – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o vrstama otpada i uslovima za prihvatanje otpada na deponiji – IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o klasifikaciji otpada i sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada– IV kvartal 2008. godine;

Pravilnik o sadržaju, obliku i načinu vođenja registra izdatih dozvola za prekogranično kretanje otpada – IV kvartal 2008. godine;

Uredba o visinama naknade i načinu plaćanja upravljanja otpadom – II kvartal 2009. godine.

Donošenjem ovih pravilnika u zakonodavni sistem Crne Gore za oblast upravljanja otpadom biće transponovane sljedeće direktive:

Direktiva 32006L0012 o otpadu, kojom je zamijenjena Direktiva 31975L0442 i njene dopune,
Direktiva 31991L0689 o opasnom otpadu dopunjena Direktivom 31994L0031,
Direktiva 31999L0031 o deponijama otpada,
Uredba Savjeta 31993R0259 o nadzoru i kontroli otpremanja otpada u i iz EU,
Uredba 2006R1013 Evropskog Parlamenta i Savjeta o otpremanju otpada
Odluka 32000D0532 koja mijenja Odluku 31994D0003 o listama otpada u skladu sa članom 1 (a) Direktive 31975L0442 o otpadu i Odluci Savjeta 31994D0904 o listi opasnog otpada u skladu sa članom 1 (4) Direktive 31991L0689 o opasnom otpadu.

Institucije

Tokom 2008 i 2009. godine nastaviće se jačanje relevantog odsjeka u Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine i osnivanju novih institucija – formiraće se Jedinica za implementaciju projekata, a u okviru Agencije za zaštitu životne sredine uspostaviće se funkcije izdavanja dozvola, inspekcijskog nadzora, monitoringa i izvještavanja.

U okviru implementacije pravnog sistema EU na bazi Strateškog master plana, tokom 2008. i 2009. godine:

obezbjediće se konačno zbrinjavanje komunalnog otpada na sanitarnim deponijama, odnosno izgraditi preostalih šest, Strateškim master planom predviđenih, regionalnih deponija;
uspostaviti međuopštinski sistem upavljanja otpadom u dijelu odlaganja otpada;
u svim gradovima u Crnoj Gori počeće se sa selektivnim sakupljanjem otpada na mjestu nastanka.

3.27.3.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu od 2010. do 2012. godine donijeće se sljedeći zakoni i podzakonski akati:

Zakon o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (2010),
Pravilnik o postupanju s otadnim uljima, načinu i postupku regenerisanja baznih ulja i islovima koje treba da ispunjava posebno postrojenje za spaljivanje baznih ulja (2010),
Pravilnik o sadržaju oznaka za obilježavanje baterija i akumulatora, vođenje i čuvanje evidencije o količini proizvedenih ili uvezenih baterija i akumulatora, odnosno uređaja sa ugrađenim baterijama i akumulatorima (2010),
Pravilnik o načinu i postupku upravljanja otpadom od električnih i elektronskih proizvoda (2010),
Pravilnik o vrsti otpada koji se može spaljivati i uslovima koje treba da ispunjavaju objekti i postrojenja za spaljivanje otpada (2011),
Pravilnik o postupku sakupljanja i predaje vozila čiji je vlasnik nepoznat i visina naknade troškova sakupljanja, predaje i obrade (2010),
Pravilnik o načinu i postupku odlaganja i biološkoj ili fizičko – hemijskoj obradi otpada koji sadrži PCB i PCT (2010).

Donošenjem ovih propisa, u zakonodavni sistem Crne Gore za oblast upravljanja otpadom biće transponovane sljedeće direktive:

- Direktiva 31994L0062 Evropskog Parlamenta i Savjeta o ambalaži i ambalažnom otpadu dopunjena Direktivama Evropskog Parlamenta i Savjeta 32004L0012;
- Direktiva Savjeta 31975L0439 o odlaganju otpadnih ulja, dopunjena Direktivom Savjeta 31987L0101, te Direktivom Savjeta 31991L0692 o standardizaciji i racionalizaciji izvještaja i Direktivom Evropskog Parlamenta i Savjeta 32000L0076 o spaljivanju otpada;
- Direktiva Evropskog Parlamenta i Savjeta 32006L0066 o baterijama i akumulatorima kojom je zamijenjena Direktiva 31991L0157.
- Direktiva Savjeta 31991L0689 o opasnom otpadu dopunjena Direktivom Savjeta 31994L0031;
- Direktiva 32000L0053 Evropskog Parlamenta i Savjeta o istrošenim vozilima

- Direktiva 32002L0095 Evropskog Parlamenta i Savjeta o ograničavanju korišćenja nekih opasnih supstanci u električnoj i elektronskoj opremi
- Direktiva 32002L0096 Evropskog Parlamenta i Savjeta o otpadu od električne i elektronske opreme
- Direktiva Savjeta 31996L0059 o odlaganju PCB i PCT.

Nastaviće se s realizacijom Strateškog master plana posebno u dijelu razvoja i unapređenja sistema za upravljanje otpadom.

Institucije

U periodu 2010 – 2012. nastaviće se sa jačanjem institucija nadležnim za oblast upravljanja otpadom.

3.27.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine – broj zaposlenih zadužen za otpad	Postojeća	4	6	8	9	10	10
Uprava za zaštitu životne sredine*	Planirana		5	9	10	16	16
Jedinica za implementaciju projekata	Planirana		3	3	3	3	3

3.27.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZZS-zaduženi za otpad	80.000	100.000	120.000	150.000	180.000
Uprava za ŽS*	--	-	-	-	-
Jedinica za impl.projekata	-	100.000	150.000	150.000	150.000
Strana podrška	IPA				

* Sredstva za rad Uprave za životnu sredinu data su u poglavlju 3.27.5.

Sredstva neophodna za investicije u projekte upravljanja otpadom:

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	CG	6.054.231	2.898.418	665.381	655.966	704.534
	JLS	6.375.115	10.903.345	5.232.757	4.256.948	4.256.615
Strana podrška		13.274.450	14.973.850	4.369.000	1.077.500	1.077.500

JLS – jedinice lokalne samouprave

3.27.4. UPRAVLJANJE VODAMA

3.27.4.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o vodama (Sl. List RCG , br.27/07) uređuje pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom. Urađen je na osnovu Okvirne direktive o vodama.

Sredstva za finansiranje poslova upravljanja vodama obezbjeđuju se u skladu sa posebnim Zakonom o finansiranju voda koji je u fazi nacrta.

Donošenjem novih podzakonskih akata crnogorsko zakonodavstvo iz oblasti upravljanja vodama biće usaglašeno sa legislativom Zajednice EU.

Pitanja iz oblasti životne sredine (voda) definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII – Politike saradnje, odnosno članu 111(Životna sredina).

Institucionalni okvir

Poslove državne uprave u oblasti voda vrše MPSV, nadležni organ uprave, nadležni organ lokalne samouprave i nadležni organ lokalne uprave, u skladu sa zakonom.

U okviru MPSV postoji Sektor za vodoprivredu koji se sastoji od 4 službenika i pomoćnika ministra za vodoprivredu kao i inspekcijska služba koja se sastoji od 5 inspektora za vode i glavnog inspektora .

U upravi za vode radi 5 službenika i direktor uprave.

3.27.4.2. Kratkoročni prioriteti

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva i obavezama is SSP-a, Crna Gora će nastaviti usklađivanje crnogorskog zakonodavstva sa zakonodavstvom i standardima EU, naročito okvirnog zakonodavstva za zaštitu životne sredine, razvijaće administrativne kapacitete za primjenu i sprovođenje usvojenih zakona.

Zakonodavstvo

Usvajanje Zakona o finansiranju voda planirano je za II kvartal 2008. godine.

Podzakonski akti koji proizilaze iz Zakona o vodama a koje treba donijeti u narednom periodu :

Pravilnik o sastavu i sadržaju vodne infrastrukture - 2009 II kvartal ;
Pravilnik o atestiranju vodnih objekata - 2009 II kvartal ;
Pravilnik o načinu i postupku mjerenja količina vode na vodozahvatu -2009 II kvartal ;
Pravilnik o načinu određivanja garantovanog minimuma – 2009 II kvartal;
Pravilnik o načinu određivanja i održavanja zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o uslovima koje mora ispuniti privredno društvo za eksploataciju riječnih nanosa – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o kvalitetu i sanitrano-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recepijent(prijemnik) i u javnu kanalizaciju – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjava privredno društvo odnosno javno preduzeće koje se bavi upravljanjem objektima za zaštitu voda od zagađenja – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o načinu i uslovima mjerenja količina otpadnih voda koje se ispuštaju u prijemnik- 2009 II kvartal;
Pravilnik o uslovima koje treba da ispunjavaju pravna lica koja vrše odeđenu vrstu ispitivanja kvaliteta voda – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o utvrđivanju poplavnih područja na vodama od značaja za Crnu Goru – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o metodologiji i kriterijumima za određivanje ugroženih područja i metodologiji za način razvrstavanja zemljišta na poplavnom području u klase prema stepenu ugroženosti – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o metodologiji za proglašavanje erozivnih područja – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o sadržaju operativnih upustava za upravljanje akumulacijama namjenjenim zaštiti od poplava i višenamjenskim akumulacijama – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o izgradnji i održavanju vodnih objekata i izvođenju radova na zaštiti od erozije i bujica – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o sadržaju zahtjeva i dokumentacije potrebne za izdavanje vodnih akata i načinu i uslovima za obavezno oglašavanje u postupku utvrđivanja vodnih uslova – Službeni list Crne Gore , broj 7/08 od 1. februara 2008. godine
Pravilnik o bližem sadržaju vodnih akata po vrstma – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o obrascu, sadržaju i načinu vođenja vodne knjige – 2009 II kvartal ;
Pravilnik o vođenju vodnih katastara – 2008 II kvartal ;
Pravilnik o uslovima koje moraju da ispunjavaju ovlašćene specijalizovane organizacije za obavljanje stručnih poslova u planiranju i upravljanju vodama koja vrše određenu vrstu ispitivanja kvaliteta voda – 2009 II kvartal;
Odluka o utvrđivanju linije razgraničenja kopnenih voda i voda priobalnog mora – 2009 II kvartal ;
Odluka o određivanju voda od značaja za Crnu Goru – Sl.list CG,br. 9/08 od 8. februara 2008. godine;
Uredba o načinu određivanja granica vodnog zemljišta – 2009 II kvartal ;
Uredba o sadržaju i načinu pripreme plana upravljanja vodama na vodnom području riječnog sliva ili na njegovom dijelu – 2009 II kvartal ;

Uredba o sadržaju i načinu pripreme posebnog plana upravljanja vodama – 2009 II kvartal ;
Uredba o načinu kategorizacije i kategorije vodnih objekata i njihovo davanje na upravljanje i održavanje – usvojena na sjednici Vlade od 7. februara 2008. godine;
Odluka o određivanju izvorišta namjenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje i utvrđivanje njihovih granica – 2009 II kvartal;
Uredba o sadržaju i načinu vođenja informacionog sistema – 2009 II kvartal;
Program sistematskog ispitivanja kvaliteta vode na vodozahvatima i javnim kupalištima – 2009 IV kvartal ;
Program sistematskog ispitivanja kvalitativnih i kvantitativnih parametara površinskih i podzemnih voda – 2008 IV kvartal ;
Godišnji program sistematskog ispitivanja kvaliteta voda – 2009 II kvartal ;
Operativni plan zaštite od štetnog dejstva voda za vode od značaja za Crnu Goru - 2009 II kvartal;

Usvajanjem ovih akata svi podzakonski akti biće usklađeni sa legislativom Zajednice EU.

3.27.4.3. Srednjoročni prioriteti

Srednjoročni prioriteti obuhvataju nastavak usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom i standardima EU.

Planira se izrada Planova i Programa vezanih kao i obezbijeđenje finansijskog okvira za implementaciju srednjoročne i dugoročne politike upravljanja vodama.

Zakonodavstvo

Planski dokument - Vodna osnova – 2011 II kvartal;
Planovi upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili na njegovom dijelu – 2012 IV kvartal ;
Program za svako vodno područje – 2012 IV kvartal ;
Plan zaštite voda od zagađivanja – 2012 IV kvartal ;
Opšti plan zaštite od štetnog dejstva voda za vode od značaja za Crnu Goru – 2012 IV kvartal ;
Operativni plan zaštite voda od havarijskog zagađenja za vode od značaja za Crnu Goru – 2010 II kvartal.

Institucije

Nastaviti jačanje administrativnih kapaciteta nadležnih ministarstava i tijela zaduženih za planiranje, odobravanje, inspekciju i monitoring u oblasti upravljanja vodama.

3.27.4.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPSV – Sektor za vodoprivredu	Postojeća	11	13	15	17	19	20
Uprava za vode	Postojeća	6	9	11	13	15	15

3.27.4.5. Finansijske potrebe

Sredstva prikazana u Tabeli 2 odnose se samo na procijenjene administrativne troškove (bez investicija)

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPSV – Sektor za vodoprivredu	200.000	230.000	260.000	330.000	360.000
Budžetska sredstva Uprava za vode	590.500	611.100	400.100	336.700	302.300
Strana podrška	105.000	118.000	112.000	97.000	104.000

3.27.5. ZAŠTITA PRIRODE

3.27.5.1. Status

Zakonodavni okvir

Harmonizacija u oblasti zaštite prirode sa pravnim tekovinama Evropske unije koji čine Direktiva o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (31992L0043), Direktiva o divljim pticama (31979L0409) i Uredbom o zaštiti divljih vrsta flore i faune regulacijom prometa (31997R0338) ostvariće se novim Zakonom o zaštiti prirode.

Crna Gora je usvojila:

Nacionalnu strategija održivog razvoja Crne Gore sa akcionim planom. Strategija predviđa integrisanje međunarodnih standarda u nacionalni pravni okvir i sistem upravljanja zaštićenim područjima.

Revizija Rješenja o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijeđenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (Sl.list SRCG 76/06).

Deklaraciju o zaštiti rijeke Tare («Sl. list RCG», br.78/04).

Obnovljeno je, po osnovu sukcesije od SRJ/ SFRJ, članstvo u Konvenciji o biološkoj raznovrsnosti, Konvenciji o barskim i močvarnim područjima od međunarodnog značaja (Ramsarska konvencija), Konvenciji o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES Konvencija) i Kartagena protokolu.

U martu 2007. godine ratifikovana je Konvencija Ujedinjenih Nacija o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/ili dezertifikacijom posebno u Africi.

Odluku o kontrolnoj listi za izvoz, uvoz i tranzit robe (Sl. list RCG br. 19/06), koja sadrži vrste iz Apendiksa I, II, III Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune -CITES Konvencija (Prilog VI), kao i vrste iz Rješenja o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijeđenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (Prilog VII).

Višegodišnje (2005 - 2010) programi zaštite i razvoja za sva četiri nacionalna parka: »Lovćen«, »Durmitor«, »Biogradska gora« i »Skadarsko jezero«, na osnovu kojih su urađeni odgovarajući godišnji programi zaštite i razvoja.

Izvještaj o statusu, problemima i očuvanju marinskog i obalnog biodiverziteta u Crnoj Gori (SAP BIO) je uradjen na nivou preliminarne strategije kojom je procjenjeno stanje i problemi mediteranskog područja Crne Gore.

Urađena je Nacionalna procjena kapaciteta za implementaciju konvencija iz oblasti životne sredine sa akcionim planom iz oblasti biodiverzieta, klimatskih promjena i degradacije zemljišta.

Na teritoriji Crne Gore je, na osnovu kriterijuma iz Rezolucija 4 i 6 Konvencijom o evropskoj divljoj flori i fauni i njihovim staništima (Bernska konvencija) i Aneksa I i II Direktive o staništima i Direktive o pticama, identifikovano 156 tipova staništa, 5 vrsta biljaka, 5 vrsta mahovina i 162 vrste beskičmenjaka i kičmenjaka od značaja za zaštitu. Za zaštitu su predložena 32 EMERALD područja po kriterijumima koji su kompatabilni sa NATURA 2000. Vlada je usvojila predlog za definisanje 15 područja.

Strategije zaštite biodiverziteta sa Akcionim planom će biti urađena do 1. septembra 2008.

Realizacijom projekata “Geografski informacioni sistem (GIS) za životnu sredinu u Crnoj Gori“ izvršeno je mapiranje granica nacionalnih parkova i predloženih EMERALD područja čime je stvorena odgovarajuća kartografska osnova za planiranje zaštite prirode (komponenete pokrivene GIS-om su šume i biodiverzitet).

Uz Svjetsku banku kao implementirajuću agenciju sprovode se aktivnosti za pripremu dva GEF projekta: ”Integralno upravljanje ekosistemom Skadarskog jezera“ je u završnoj fazi pripreme (očekuje se da će implmentacija ovog prekograničnog projekta sa Albanijom početi na proljeće 2008. godine), dok je projekat "Integralno upravljanje slivovima rijeka Tare i Lima" u ranoj fazi pripreme.

Urađena je Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području Plavskog dijela Prokletija (koja uključuje ekološko vrednovanje područja i određuje odgovarajući režim zaštite). Tivatska solila su proglašena za specijalno područje prirode. Sprovedena je revizija granica i statusa zaštite Velikog Gradskog parka u Tivtu kojom je to područje prekategorisano u kategoriju ”spomenik prirode“.

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine sarađuje na projektima u oblasti zaštite prirode sa Svjetskom bankom, UNDP, UNEP, GTZ, Regionalnim centrom za životnu sredinu zemalja jugoistočne Evrope (REC) i drugim međunarodnim organizacijama .

Institucionalni okvir

U 2007. godini novom sistematizacijom Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, formirano je posebno Odjeljenje za zaštitu prirode i procjenu uticaja (sa 6 zaposlenih).
U Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine i JP Nacionalni parkovi će u narednoj godini preko GTZ i CIM–a raditi dva međunarodna eksperta za zaštitu prirode i nacionalne parkove.
Zavod za zaštitu prirode ima 25 zaposlenih. Njegova osnovna funkcija je da proučava zaštitu prirode, predlaže mjere državnim organima i imaocima zaštićenih objekata u vezi sa zaštitom objekata prirode, vrši istraživanja, izrađuje planove i programe zaštite i unapređivanja zaštićenih objekata, stara se o unapređivanju zaštite prirode.
U JP Nacionalni parkovi, koje je zaduženo za upravljanje nacionalnim parkovima, radi 118 zaposlenih.
U 2007. godini nastavljeno je jačanje kapaciteta ministarstva, lokalne uprave i relevantnih institucija iz oblasti zaštite prirode (Zavoda za zaštitu prirode, JP za nacionalne parkove Crne Gore) u oblasti upravljanja u zaštićenim područjima.
Carina, ekološki inspektori i predstavnici ministarstva unutrašnjih poslova i relevantnih institucija (naučno-svjetodavne institucije za CITES Konvenciju) učestvovali su u seminarima za primjenu i osposobljavanje u borbi protiv ilegalnog prekograničnog prometa zaštićenim vrstama životinja i biljaka.

Napomena: Potrebno je institucionalno jačanje navedenih institucija.

3.27.5.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Izmijenjeni i dopunjeni Zakon o nacionalnim parkovima biće usvojen u IV kvartalu 2008. godine. Ovim Zakonom biće proglašen novi nacionalni park «Prokletije».

Zakon o zaštiti prirode koji će inkorporirati relevantno zakonodavstvao EU u ovoj oblasti odnosno Direktivu o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (31992L0043) i Direktivu o divljim pticama (31979L0409) biće usvojen u IV kvartalu 2008. godine.

Zakon o ratifikacija Konvencije o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska Konvencija), Zakon o ratifikaciji Konvencije o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja – Bonske konvencije, Zakon o ratifikaciji Konvencije o predjelima i Zakon o ratifikaciji Sporazuma o zaštiti kitova i delfina Cetacea u Crnom moru, Sredozemnom i susjednom Atlanskom područja ACCOBAMS biće donijeti u IV kvartalu.

Na osnovu novog Zakona o zaštiti prirode, 2008. biće donijeti slijedeći podzakonski propisi radi zaokruživanja i potpunog usklađivanja nacionalnog zakonskog okvira sa Direktivom o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (31992L0043), Direktivom o divljim pticama (31979L0409) i Uredbom o zaštiti divljih vrsta flore i faune regulacijom prometa (31997R0338):

- Uredba o vrstama stanišnih tipova, karti staništa, ugroženim i rijetkim stanišnim tipovima te o mjerama za očuvanje stanišnih tipova; 2009, I kvartal
- Pravilnik o načinu i metodologiji uspostavljanja i upravljanja mrežom NATURE 2000; 2008, IV kvartal
- Pravilnik o prekograničnom prometu i trgovini zaštićenim vrstama; 2008, IV kvartal.

Prvog nacionalni izvještaja će biti dostavljan Sekretarijatu konvencije o biodiverzitetu (IV kvartal 2008.).

Donijeće se Nacionalni Plan i Akcioni program za borbu protiv dezertifikacije krajem 2009. godine.

Institucije

Formiranje Agencije za životnu sredinu koja će preuzeti izvršne poslove iz oblasti zaštite prirode predviđeno je za II 2008. godine. U cilju poboljšanja javne funkcije i kadrovske strukture, Javno preduzeće za nacionalne parkove donijeće novu sistematizaciju radnih mjesta, kao i program za materijalno-tehničko opremanje (II kvartal 2008. godine). Renoviraće se postojeća zgrada Zavoda za zaštitu prirode, nabaviti potrebna oprema i sprovesti obuka zaposlenih. (2009)

Nastaviće se sa aktivnostima za jačanje kapaciteta inspekcijskih i carinskih službi za sprovođenje kontrole na graničnim prelazima (kontinuirano tokom 2008. i 2009. godine)

3.27.5.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Započeće se sa aktivnostima prikupljanja podataka za ustanovljavanje mreže zaštićenih područja, definisaće se indikatori praćenja realizacije aktivnosti i uspostaviti baza podataka. Prikupljeni podaci će se razraditi i digitalizovi, izvršiće se analiza i određivanje predloga za NATURA 2000 područja. Nakon medijske kampanje i javnih rasprava ustanoviće se konačni predlog mreže, o kojem će se voditi pregovori sa Evropskom komisijom. Konačna lista područja NATURA 2000 rezultiraće donošenjem pravnog akta o uspostavljanju međunarodno značajnih područja NATURA 2000 (kraj 2012. godine).

Nastaviće se sa kontinuiranim povećanjem površine zaštićenih područja odnosno sa usklađivanjem aktuelnog procenta zaštićenih područja sa projekcijom iz Prostornog Plana Crne Gore (do kraja 2012. godine).

Nastaviće se sa sprovođenjem mjera i aktivnosti predviđenih Strategijom biodiverziteta za dati period (kontinuirano tokom 2010 do 2012.godine). Do 2010.godine izradiće se Crvena lista za morske organizme i Crvena lista po taksonomskim grupama (žbunje i drveće), kao i Crvena lista planinske flore do 2012.godine.

Sprovešće se mjere i aktivnosti definisane Akcionim Planom borbe protiv dezertifikacije (kontinuirano tokom 2010 do 2012. godine).

Institucije

Institucionalni okvir za zaštitu prirode će biti u potpunosti uspostavljen. Radiće se na daljem institucionalnom jačanju Ministartsva i Uprave za zaštitu životne sredine. Do kraja 2012. godine, biće imenovani upravljači svih sajtova mreže NATURA 2000. Jačanje kapaciteta inspekcijskih organa za sprovođenje zakonodavnog okvira u ovoj oblasti sprovodiće se kontinuirano u periodu 2010 - 2012. godina.

3.27.5.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZZS - Odjeljenje za zaštitu prirode i procjenu uticaja	Postojeća	4*	6	8	9	11	11
Uprava za zaštitu životne sredine	Planirana		4	8	11	12	12
Zavod za zaštiu prirode**	Postojeća	25	25	25	25	25	25
JP NP	Postojeća	118	118	128	128	128	128
Upravljači ostalih zaštićenih područja	Planirana	-	-	-	15	25	35

Napomena: * broj se odnosi na zaposlene u oblasti zaštite prirode, dok je ukupan broj zaposlenih u odeljenju veći; **Budžet Zavoda za zastitu prirode integrisan je u Jedinstveni budžet za kulturu, poglavlje 3.26.2.

3.27.5.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva Uprave za ŽS	315.000	2.830.500	3.175.800	2.690.000	2.591.300
JP Nac.parkovi	720.000	720.000	720.000	720.000	720.000
Strana podrška	319.700	2.231.200	2.375.600	2.408.500	2.611.300

3.27.6. INDUSTRIJSKO ZAGAĐIVANJE, KONTROLA RIZIKA I NESREĆA

3.27.6.1. Status

Zakonodavni okvir

Stepen usaglašenosti crnogorskog zakonodavstva sa Acquis-jem za oblast *industrijsko zagađivanje, kontrola rizika i nesreća* je, prema Monitoringu napretka za zemlje Jugoistočne Evrope (pre-kandidate) sprovedenom u okviru projekta Evropske Komisije (DG ENV), sledeći:

Direktiva 31996L0061 u vezi s integrisanim sprječavanjem i kontrolom zagađivanja je transponovana sa stepenom usaglašenosti od 85%. Osnovni instrument za transpoziciju je Zakon o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (»Sl. list RCG« broj 80/05). Stepen usaglašenosti će biti veći nakon usvajanja podzakonkih akata o utvrđivanju najboljih dostupnih tehnika, o kriterijumima za implementaciju standarda kvaliteta životne sredine i o kriterijumima za određivanje graničnih vrijednosti emisija u integrisanim dozvolama, čime će se transponovati obaveza iz člana 9(3) Direktive, navodeći da dozvola mora uključiti Granične Vrijednosti Emisija (GVE), kao i zahtjev najboljih dostupnih tehnika iz člana 9(4). Podzakonskim aktom o aktivnostima i postrojenjma koji su predmet integrisane dozvole, transponovaće se zahtjevi Aneksa I ove direktive. Takođe, transponovane su relevantne odredbe iz sledećih direktiva:

Direktiva 32003L0004 o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini kojom je ukinuta Direktiva Savjeta 31990L0313, i

Direktiva 32003L0035, kojom se omogućava učešće javnosti u izradi nacrta određenih planova i programa koji se odnose na životnu sredinu i kojom se Direktive 31985L0337 i 31996L0061 mijenjaju i dopunjuju u pogledu učešća javnosti i pravne zaštite.

Direktiva 31996L0082 o kontroli opasnosti od velikih nesreća koje uključuju opasne materije/supstance (SEVESO II) - Transpozicija još uvijek nije započela;

Uredba 1980/2000 Evropskoga parlamenta i Savjeta o revidiranoj šemi za dodjelu ekološkog znaka na nivou Zajednice - Transpozicija još uvijek nije započela;

Uredba br. 761/2001 Evropskoga parlamenta i Savjeta kojom se dopušta dobrovoljno učestvovanje organizacija u programu eko-menadžmenta i šema provjere (EMAS) Zajednice - Transpozicija još uvijek nije započela;

Direktiva 32001L0081 o nacionalnim gornjim granicama emisije za pojedine atmosferske zagađivače i Direktiva 32001L0080 o ograničenjima emisija određenih zagađivača u vazduh iz velikih postrojenja za sagorijevanje su obrađene u okviru poglavlja 3.27.2. - Kvalitet vazduha i klimatske promjene

U toku 2007. godine usvojeni su sljedeći podzakonski akti:

Uredba o vrstama aktivnosti i postrojenja za koje se izdaje integrisana dozvola;

Uredba o kriterijumima za određivanje najboljih dostupnih tehnika, za primjenu standarda kvaliteta, kao i za određivanje graničnih vrijednosti emisija u integrisanoj dozvoli;

Uredba o sadržini programa mjera prilagođavanja rada postojećeg postrojenja ili aktivnosti propisanim uslovima.

Institucionalni okvir

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine je nadležno za donošenje propisa iz oblasti industrijskog zagađivanja, kontrole rizika i nesreća, kao i za inspekcijski nadzor nad sprovođenjem istih preko Ekološke inspekcije. Trenutno na ovim poslovima radi jedan zaposleni u Sektoru za životnu sredinu - Odsjek za kontrolu industrijskog zagađivanja, upravljanje otpadom i otpadnim vodama, vodosnabdijevanje i sisteme komunalnih djelatnosti, a ukupan broj zaposlenih u Ekološkoj inspekciji je 5.

Nadležni organi odgovorni za izdavanje dozvole u skladu sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine su:

Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine - za postrojenja za koje dozvolu ili odobrenje za izgradnju i početak rada, odnosno obavljane aktivnosti izdaje drugi organ državne uprave;

organ lokalne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine - za ostala postrojenja za koja dozvolu ili odobrenje za izgradnju i početak rada, odnosno obavljanje aktivnosti izdaje nadležni organ lokalne uprave.

3.27.6.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Planirano je da se na osnovu Zakona o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine u toku 2008. godine usvoje sljedeći podzakonski akti:

Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra izdatih integrisanih dozvola (I kvartal);
Pravilnik o sadržaju, izgledu i načinu popunjavanja zahtjeva za izdavanje integrisane dozvole (I kvartal);
Pravilnik o sadržini i izgledu integrisane dozvole (I kvartal).
Program usklađivanja pojedinih privrednih grana sa odredbama Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (III kvartal);
Uredba o načinu i metodama monitoringa (II kvartal);
Pravilnik o uslovima za primjenu najbolje dostupnih tehnika (II kvartal).
Uredba o privremenim graničnim vrijednostima emisija u vazduh i vodu (III kvartal).

Početkom 2008. godine donijeće se novi Zakon o zaštiti životne sredine kojim je definisano osnivanje regulatorne Agencije za zaštitu životne sredine. Takođe, ovim zakonom definisane su i odredbe za transpoziciju EMAS Uredbe (Uredba broj 761/2001 Evropskoga parlamenta i Savjeta kojom se dopušta dobrovoljno učestvovanje organizacija u programu eko-menadžmenta i šema provjere Zajednice), SEVESO II Direktive (31996L0082 o kontroli opasnosti od velikih nesreća koje uključuju opasne materije) i Uredbe o ekološkom znaku (Uredba broj 1980/2000 Evropskoga parlamenta i Savjeta o revidiranoj šemi za dodjelu ekološkog znaka na nivou Zajednice).

Tokom 2009. godine (II/III kvartal), a na osnovu Zakona o životnoj sredini biće usvojeni podzakonski akti usklađeni sa zakonodavstvom i standardima EU i to izradom podzakonskih akata za EMAS Uredbu, SEVESO II Direktivu, kao i za Uredbu o ekološkom znaku.

Planirano je i usklađivanje nacionalnih propisa s Uredbom 166/2006 Evropskog parlamenta i komisije o uspostavljanju Evropskog Registra ispuštanja i prenosa zagađujućih materija kojom se dopunjuju Direktive 31991L0689 (Direktiva o opasnom otpadu) i 31996L0061 (IPPC Direktiva) i uspostavljanje CG-PRTR i to u sklopu razvoja integralnog katastra zagađivača predvidjenog Zakonom o životnoj sredini koji će biti usvojen 2008. godine. Potrebno je u sklopu predviđenog podzakonskog propisa o Katastru zagađivača (na osnovu novog Zakona o životnoj sredini):

uključiti Aneks I Uredbe 166/2006, odnosno nametnuti obavezu izvještavanja za sve aktivnosti predviđene Uredbom, a ujedno i predvidjeti učešće zainteresovanih strana (javnost, industrija, nevladine organizacije) u razvoju Registra.
Pripremiti Listu zagađujućih materija u skladu sa Aneksom II Uredbe 166/2006

Institucije

Planirano je osnivanje posebne agencije koja će se baviti zaštitom životne sredine u 2008.godini (obrađeno u poglavlju horizontalnog zakonodavstava).

Od marta 2008. godine je planirana obuka kroz projekte Pristupne mreže za pridruživanje i sprovođenje zakonodavstva u oblasti životne sredine (ECENA mreže) za implementaciju IPPC direktive (inspekcija i sistem izdavanja dozvola), kao i sprovođenje Preporuke o određivanju minimalnih kriterijuma za inspekciju zaštite životne sredine (Preporuka Evropskog Parlamenta i Savjeta od 4. aprila 2001). Navedeni programi su planirani za osoblje koje će raditi na izdavanju integrisanih dozvola bilo u ministarstvu ili budućoj Agenciji, kao i za ekološke inspektore. Takođe, planirano je i učešće predstavnika pojedinih privrednih subjekata na koje se ovaj zakon odnosi.

Potrebno je organizovati konsultacije o BREF-ovima (Referentna dokumenta koja se odnose na BAT čiji je cilj da pomognu nadležnim organima u procesu izdavanja dozvola za industrijske instalacije u skladu sa IPPC Direktivom) s industrijom, kao i pripremiti priručnik za najbolje dostupne tehnike (BAT) s onim dijelovima BREF-ova koji su najvažniji za postojeću industriju u Crnoj Gori. Takođe, potrebno je formirati stručne radne grupe za BREF i povezivanje s IPPC uredom u Sevillji, Španija.

U sklopu aktivnosti ECENA mreže 2008. godini predviđa se izrada programa obuke i izrada priručnika o kontroli sprovođenja SEVESO Direktive (Direktiva 96/82/EC) za inspektore zaštite životne sredine.

Takođe, ECENA mreža organizovaće treninge za izradu i održavanje Evropskog registra emisije zagađujućih materija (EPER) (ukazivanje na specifične probleme i potencijalna rješenja vezanih za izradu i održavanje EPER-a, kao i ulogu inspekcije pri izradi i održavanju EPER-a). Planom rada ECENA mreže u 2008 - 2009. godine predviđa se obuka inspektora zaštite životne sredine zajedno sa pravnicima, tužiocima i sudijama u oblasti kriminala u životnoj sredini (3 treninga).

3.27.6.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Nastaviće se sa sprovođenjem Programa usklađivanja pojedinih privrednih grana sa odredbama Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine.

Institucije

U periodu 2010 - 2012 nastaviće se sa jačanjem institucija nadležnih za oblast industrijskog zagađivanja, kontrole rizika i nesreća.

3.27.6.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZZS – osoblje koje se bavi poslovima kontrole industrijskog zagađivanja	Postojeća	4	6	6	7	8	8
Agencija za zaštitu životne sredine - osoblje koje se bavi poslovima kontrole industrijskog zagađivanja	Planirana		7	11	14	19	19

3.27.6.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva MTZŽS	215.700	190.500	226.300	251.300	246.500
Strana podrška	60.900	53.700	63.800	70.900	69.500

3.27.7. GENETIČKI MODIFIKOVANI ORGANIZMI

3.27.7.1. Status

Zakonodavni okvir

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede primenjuje Zakon o genetički modifikovanim organizmima koji je donijet 2001. godine i podzakonska akta usvojena na osnovu ovog zakona:

- Pravilnik o uvođenju u proizvodnju genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama (Službeni list SRJ, br. 62/2002),
- Pravilnik o stavljanju u promet genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama (Službeni list SRJ, br. 62/2002),
- Pravilnik o ograničenoj upotrebi genetički modifikovanih organizama (Službeni list SRJ, br. 62/2002),
- Pravilnik o načinu obilježavanja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda dobijenih od genetički modifikovanih organizama (Službeni list SiCG, br. 06/2003),
- Pravilnik o sadržini i podacima registra genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama (Službeni list SRJ, br. 66/02).

Zakon je harmonizovan sa tada važećom regulativom u EU ali nije usklađen sa aktuelnim pravnim sistemom EU u ovoj oblasti. Potpuno usvajanje EU legislative u oblasti GMO biće obezbjeđeno usvajanjem novog zakona koji je u pripremi.

Novi zakon će urediti uslove upotrebe genetički modifikovanih organizama (GMO) u zatvorenim sistemima (laboratorijski rad, staklenici), namjerno uvođenje GMO u životnu sredinu (eksperimentalni rad u polju ili komercijalno gajenje), stavljanje u promet proizvoda koji ili sadrže i/ili se sastoje ili su

dobijeni od genetički modifikovanih organizama (uvoz i izvoz i/ili unutrašnji promet), rukovanje, prevoz, pakovanje, tranzit (provoz) preko teritorije Crne Gore, obilježavanje i prerada proizvoda koji ili sadrže i/ ili se sastoje ili su dobijeni od genetički modifikovanih organizama, uslove i mjere za sprječavanje i otklanjanje potencijalno mogućih neželjenih efekata pri radu sa GMO, odgovornost pri nedozvoljenoj upotrebi genetički modifikovanih orgnaizama, inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona, itd.

Tokom rada na pripremi novog zakona o genetički modifikovanim organizmima uzimaju se u obzir odredbe Direktive 31998L0081 o ograničenoj upotrebi genetički modifikovanih mikroorganizama, Direktive 32001L0018 o namjernom uvođenju GMO u životnu sredinu (obuhvata eksperimentalno uvođenje u životnu sredinu i stavljanje u promet GMO), Uredbe 1829/2003 o iznošenju na tržište genetički modifikovane hrane i hrane za životinje, kao i hrane i hrane za životinje koja sadrži ili se sastoji od genetički modifikovanih organizama, Uredbe 1946/2003 o namjernom i nenamjernom kretanju genetički modifikovanih organizama između zemalja članica EU i zemalja van EU, Uredbe 1830/2003 o sljedljivosti i obilježavanju GMO i o sljedljivosti hrane i hrane za životinje dobijene od genetički modifikovanig organizama, Uredbe EC 50/2000, Uredbe 641/2004/EC, Uredbe 65/2004/EC, Preporuke 2004/787/EC, itd. Takođe se koriste Studija o koegzistenciji genetički modifikovanih i negenetički modifikovanih usjeva u poljoprivredi EU koja je objavljena u januaru 2006. godine od strane Evropske Komisije, Uredba 258/97 Evropskog parlamenta i Vijeća o novoj hrani i sastojcima hrane, i Direktiva 32001L0018 o namjernom ispuštanju u okolinu genetički modifikovanih organizama.

Institucionalni okvir

Nadležnost nad sprovođenjem važećih propisa ima Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede a u skladu sa potrebama cjelovite implementacije pravnog sistema EU u oblasti GMO potrebno je izvršiti reorganizaciju postojećih službi i obezbjediti njihovo institucionalno jačanje.

3.27.7.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanjem novog Zakona o genetički modifikovanim organizmina (planirano za drugi kvartal 2008. godine) ova oblast će se regulisati u skadu sa legislativom koja se odnosi na genetički modifikovane organizme u cilju sprječavanja negativnog uticaja na očuvanje i održivo korišćenje biološke raznolikosti, vodeći računa o opasnostima po zdravlje i okolinu.

Novi zakon o genetički modifikovanim organizmima će osigurati odgovarajuće mjere zaštite u cilju sigurnog prekograničnog prenosa, provoza, ograničene upotrebe, namjernog uvođenja u okolinu i stavljenje GMO ili proizvda koji sadrže GMO na tržište, rukovanje, prevoz i pakovanje genetički modifikovanih organizama te način postupanja sa otpadom nastalim od upotrebe GMO (neškodljivo uništavanje), praćenje i inspekciju. Detaljne procedure za dobijanje uvoznih dozvola na osnovu predhodne najave, postupka procjene rizika, uslova za ograničenu upotrebu u laboratorijama i drugo biće uređene donošenjem podzakonskih akata u kratkoročnom periodu, odnosno tokom 2008. i 2009. godine.

Institucije

Osnovaće se Nacionalni savjet za biološku sigurnost (NNBS) u cilju praćenja stanja i razvoja u oblasti genetički modifikovanih organizama, kao i za pružanje stručne pomoći nadležnim organima za sprovođenje ovog zakona.

Realizovaće se podjela nadležnosti između odgovarajućih organa (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo rada, zdravlja i socijalnog staranja i Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine).

3.27.7.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu od 2010. do 2012. godine vodiće se aktivnosti na izradi podzakonskih akata u cilju daljeg usaglašavanja sa EU.

Institucije

Dalje jačanje organa odgovornih za bezbjednost hrane i NNBS.

Plan zapošljavanja I finansijske potrebe

Pogledati poglavlje 3.12, podatke za Fitosanitarnu politiku, Veterinarsku politiku i nadležnosti MZRSS i MTZZS

3.27.8. HEMIKALIJE

3.27.8.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o hemikalijama (Sl. list RCG br. 11/2007) čije utemeljenje je definisano članom 23 Ustava po kome svako ima pravo na zdravu životnu sredinu, i na pravo na blagovremeno i potpuno obavještavanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava.

To je prvi zakon iz ove oblasti u CG, kojim se utvrđuju postupak prijavljivanja i stavljanja u promet novih i postojećih hemikalija, postupak ocjenjivanja i procjene rizika od hemikalija, klasifikacija, pakovanje i označavanje hemikalija, uvoz i izvoz, i druga pitanja od značaja za zaštitu života i zdravlja ljudi i životne sredine. Zakon je usaglašen sa pravom Evropske unije, standardima prava konkurencije koji su utvrđeni u Direktivom Savjeta 31992L0032 odnosno Direktivom 31967L0548 o klasifikaciji, pakovanju i obilježavanju opasnih hemikalija, Direktivom Komisije 31993L0067 o principima procjene rizika za čovjeka i životnu sredinu od supstanci koje se prijavljuju (notifikuju) u skladu sa Direktivom 31967L0548, kao i Uredbama 31993R0793R(01) o procjeni i suzbijanju rizika od postojecih materija i 32003R0304 o izvozu i uvozu opasnih hemikalija.

U Zakon o hemikalijama uključene su i obaveze koje proističu iz Direktive 32004L0010 o harmonizaciji zakona, uredbi i administrativnih propisa u vezi sa primjenom principa dobre laboratorijske prakse i odobrenje primjene testova na hemikalijama, te Odluke Komisije 31985D0071 u vezi sa listom hemijskih supstanci - EINECS lista *(European Inventory of Existing Comercial Chemical Substances)* tj. evropski inventar postojećih komercijalnih hemikalija i Uredbe 32006R1907 u vezi sa registracijom, razvojem, odabravanjem i ograničenja hemikalija (REACH) i ustanovljavanjem Evropske Agencije za Hemikalije.

Institucionalni okvir

Za Zakon o hemikalijama nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja. U okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu, koji daje mišljenje o propisima iz oblasti zdravstvene zaštite, odnosno Odsjeku za zdravstvenu zaštitu, jedan službenik radi na izdavanju saglasnosti za prevoz otrova.

Odsjek za poslove zdravstveno-sanitarne inspekcije u okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu, pored ostalih poslova, vrši kontrolu i nad proizvodnjom i prometom lijekova i otrova. Inspekcijski nadzor u okviru nadležnosti Ministarstva vrši sanitarna inspekcija u skladu sa zakonom kojim se utvrđuje inspekcijski nadzor. 13 sanitarnih inspektora angažovano je na poslovima nadzora nad uvozom hemikalija s tim što, pored toga, obavljaju nadzor i u ostalim oblastima za koje su nadležni (uvoz namirnica i predmeta opšte upotrebe, kontrola nad sredstvima i putnicima u međunarodnom saobraćaju itd).

Javna Ustanova Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore je ustanova (Odluka o osnivanju JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore Sl. list RCG br. 40/96) koja obavlja poslove od javnog interesa. Djelatnost Centra je obavljanje djelatnosti ekotoksikoloških ispitivanja svih segmenata životne sredine, i to vazduha, vode, mora, zemljišta, flore i faune, klimatskih promjena, jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja, buke i vibracije, kao i izrada posebnih toksikoloških studija, analiza i programa za potrebe državnih organa, naučno istraživačkih ustanova i preduzeća i drugih subjekata. Broj stalno zaposlenih u Centru iznosi 62.

Realizovana obuka u oblasti hemikalija:

Predstavnik Ministarstva turizma i zaštite životne sredine kao i predstavnik Centra za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore imali su Studijsku posjetu u okviru CARDS projekta "Assistance in Drafting Environmental Legislation in SEE“ Ljubljani (Slovenija) organizovanu od strane regionalni centar za

životnu sredinu Centralne i Istočne Evrope (Regional environmental Center for Central and Eastern Europe).

Predstavnici Ministarstva turizma i zaštite životne sredine su prisustvovali Radionici o tehničkoj spremnosti za implementaciju zakonodavstva o bezbjednosti hemikalija u novim zemljama članicama i zemljama kandidatima i Studijska posjeta zvaničnika zemljama Jugoistočne Evrope u Ispri (Workshop on Technical Readiness for the Implementation of the Chemicals Safety Legislation in New Member states and Candidate Countries and Study Visit of SEE Country Ministry Officials u Ispri), Decembar 12 - 13, 2005 organizovanom od strane European Commision /Joint Research Centre.

3.27.8.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U 2008 - 2009 godini izradiće se sljedeći zakoni/podzakonski akti:

Pravilnik o uslovima i principima i načinu klasifikovanja, pakovanja i označavanja hemikalija (u skladu sa Direktivom 31999L0045) i Direktivom 31967L0548 o usklađivanju, zakona, regulativa i administrativnih odredbi povezanih sa klasifikacijom, pakovanjem i označavanjem opasnih supstanci, kao i sa Direktivom 31992L0032 o sedmim izmjenama i dopunama Direktive 31967L0548, Direktivom 31988L0379 o usklađivanju, zakona, regulativa i administrativnih odredbi zemalja članica u vezi sa klasifikacijom, pakovanjem i označavanjem opasnih supstanci) (u skladu sa članom 37 Zakona o hemikalijama) će se donijeti u drugom kvartalu 2008. godine.

Pravilnik o ograničenju i zabrani hemikalija na tržištu (u skladu sa Direktivom 31976L0769, Direktiva 1998L0024, Uredbom 31994R3093 u skladu sa stavom 40 stav 6 Zakona o hemikalijama- u drugom kvartalu 2008 godine.

Zakon o ratifikaciji Roterdamske Konvencije – Rotterdam convention on the prior consent procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade (22003A0306(01))(u skladu sa članom 40 Zakona o hemikalijama) - u trećem kvartalu 2008 godine.

Pravilnik o PIC postupku - Prior Consent Procedure - odnosno "saglasnost po prethodnom obavještavanju“, obrazac formulara dozvole za uvoz i izvoz, (u skladu sa Rotterdam convention on the prior consent procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade, Propis Evropskog Parlamenta 32004R0775 (u skladu sa članom 40 stav 7 Zakona o hemikalijama) u trećem kvartalu 2008 godine.

Nacionalni program hemijske bezbjednosti će se donijeti u trećem kvartalu 2008 godine u skladu sa članom 77 stav 2 Zakona o hemikalijama za period od četiri godine i imajući u vidu SAICM (Strategic Approach to International Chemicals Management). On se zasniva na procjeni stanja i sagledavanju problema u oblasti upravljanja hemikalijama. Nacionalnim programom se difinišu srednjoročni i dugoročni nacionalni starteški ciljevi i prioritetni zadaci na svim područjima hemijske bezbjednosti

Pravilnik o postupku prijavljivanja nove hemikalije (u skladu sa Direktivom 31967L0548 (u skladu sa članom 8 stavovi 3 i 8 Zakona o hemikalijama) donijeće se u prvom kvartalu 2009 godine.

Pravilnik o vrstama, sadržaju, ocjeni rizika i načinu vođenja Liste postojećih i prioritetnih postojećih hemikalija (u skladu sa Uredbom 31993R0793, Uredbom 31994R1179, Uredbom 31995R2268, Uredbom 31997R0143 i Uredbom 31994R1488, odnosno u skladu sa članom 23 stav 3 i sa članom 27 stav 3 Zakona o hemikalijama) donijeće se u drugom kvartalu 2009 godine.

Zakon o biocidima u skladu sa Directive 31998D0008 of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 concerning the placing of biocidal products on the market Corrected by 31998L0008R(01) biće donešen u trećem kvartalu 2009 godine.

Institucije

Za donošenje planiranih podzakonskih akata nadležno je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja uz prethodnu saglasnost Ministarstva turizma i zaštite životne sredine.

Savjet za bezbjedno upravljanje hemikalijama biće osnovan u drugom kvartalu 2008 godine u skladu sa članom 77 stav 1 Zakona o hemikalijama. U skladu sa članom 64 i 65 Zakona o hemikalijama, Savjet se osniva radi davanja predloga za odlučivanje o stručnim pitanjima i za stručnu pomoć u

postupku donošenja odluka i pripreme propisa iz oblasti hemikalija.

Savjet za upravljanje hemikalijama obavljaće savjetodavne poslove koji se odnose na izradu Nacionalnog programa hemijske bezbjednosti, razmjenu informacija u vezi sa hemijskom bezbjednošću na nacionalnom i međunarodnom nivou i predlaganje rješenja i sprovođenje aktivnosti u području hemijske bezbjednosti.

Neophodno je ovlastiti laboratorije (JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore) za ocjenu hemikalija i procjenu rizika u prvom kvartalu 2009 godine u skladu sa članom 73 Zakona o hemikalijama.

3.27.8.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Nastaviće se sa donošenjem novih propisa i to:

Pravilnik o inspekciji i verifikaciji Dobre labaratorijske prakse - DLP (usklađen sa Direktivom 32004L0009 o inspekciji i verifikaciji DLP kao i Direktivom 32004L0010 o harmonizaciji zakona regulative i administrativnih odredbi povezanih sa primjenom principa DLP i verifikaciji njene primjene za testiranje hemijskih substanci te Direktivama 31987L0018 i 31988L0320 (u skladu sa članom 59 stav 4 kao i sa članom 61 stav 2 Zakona o hemikalijama) - u prvom kvartal2010. godine.
Pravilnik o postupku, metodologiji i principima ocjene hemikalija i procjene rizika (u skladu sa Direktivom 93/67/EEC (31993L0067)o principima i o procjeni rizika za čovjeka i životnu sredinu od supstanci koje se notifikuju u skladu sa Direktivom 67/458/EEC i odgovarajućim propisima (u skladu sa članom 29 stav 4 Zakona o hemikalijama) - u trećem kvartalu 2010 godine.
Izmjene i dopune Zakona o hemikalijama biće donijete u trećem kvartalu 2011 godine radi usklađivanja sa novom REACH uredbom (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals)('32006R1907) .

Institucije

Odgovornost za realizaciju navedenih aktivnosti nosi Ministarstvo nadležno za poslove zdravlja kao i organ državne uprave odgovoran za poslove zaštite životne sredine.

Uspostavljanje, obuka i vođenje informacionog sistema za hemikalije u okviru Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja - u prvom kvartal2011. godine.

3.27.8.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS - Sektor za zdravstvenu zaštitu	postojeća	1	2	2	2	2	2
Savjet za upravljanje hemikalijama	planirana	-	7	7	7	7	7

3.27.8.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva/Savjet	115.000	78.000	65.400	73.000	57.600
Strana podrška	12.400	20.900	16.000	18.900	21.800

Napomena: Korisnici budžeta (Odsjek za poslove zdravstveno-sanitarne inspekcije u okviru Sektora za zdravstvenu zaštitu) je obuhvaćen u Tabeli1 Poglavlje 3.12.4, 3.12.5 i 3.13.3.

3.27.9. ZAŠTITA OD BUKE

3.27.9.1. Status

Zakonodavni okvir

Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini je stupio na snagu 2006.godine, čije utemeljenje je definisano članom čl.19, 57stav 1 i 65 Ustava kojim je propisano da svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obavještavanje o njenom stanju i obavezan je da je čuva i unapređuje; da svako ima pravo na zaštitu zdravlja; da država štiti životnu sredinu a sloboda privređivanja i sloboda preduzetništva su ograničene zaštitom životne sredine.

Koncepcija Zakona se zasniva na savremenim rješenjima za sprječavanje, ublažavanje ili smanjenje štetnih efekata izlaganja buci. U pripremi Zakona su korišćena iskustva bivših jugoslovenskih republika, iskustva razvijenijih zemalja i objavljeni modeli zakona o buci, a kroz ovaj zakon transponovana je u nacionalno zakonodavstvo Direktiva 2002/49/EC Evropskog Parlamenta i Savjeta od 25. juna 2002.godine, o procjeni i upravljanju bukom u životnoj sredini.

Ovim zakonom utvrđena je obaveza donošenja šest podzakonskih akata od kojih je objavljen Pravilnik o graničnim vrijednostima nivoa buke u životnoj sredini (Sl. list RCGbr.74/06).Ovim podzakonskim aktom propisane su najviše dopuštene vrijednosti nivoa buke, s obzirom na namjenu prostora, a u skladu sa važećim tehničkim standardima.

Institucionalni okvir

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donijetih na osnovu Zakona, vrše:

Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, u odnosu na objekte i djelatnosti za koje odobrenje za rad izdaju organi državne uprave

Nadležni organ lokalne uprave, u odnosu na objekte i djelatnosti za koje odobrenje za rad izdaju organi lokalne uprave, u skladu sa posebnim zakonom.

Poslove inspekcijskog nadzora u okviru nadležnosti Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja vrši sanitarni inspektor, a u okviru nadležnosti organa lokalne uprave, poslove inspekcijskog nadzora vrši komunalni inspektor.

3.27.9.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U ovom periodu donijeće se:

Pravilnik o metodama procjene i mjerenja buke - 2008 III kvartal

Propis o načinu izrade i sadržaju akcionih planova i karata buke, kao i strateške karte buke - 2009 III kvartal

Oba pravilnika će se donijeti prema aneksima Direktive 2002/49/EC.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, kadra i opreme za vršenje stručnih poslova zaštite od buke - 2008 IV kvartal

Pravilnik o načinu vršenja nadzora nad pravnim licima koja vrše stručne poslove zaštite od buke - 2009 II kvartal

Institucije

Za donošenje ovih podzakonskih akata nadležno je Ministarstvo zdravlja,rada i socijalnog staranja, a propis o načinu izrade i sadržaju akcionih planova i karata buke, kao i strateške karte buke, Ministarstvo donosi uz pribavljeno mišljenje Ministatstva turizma i zaštite životne sredine.

3.27.9.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U cilju implementacije Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini, u tok2010.godine. donijeće se

akcioni plan upravljanja bukom koji sadrži prikaz postojećeg stanja, prikaz mjera za smanjivanje buke i kartu buke. -2010 I kvartal

akcioni plan za teritoriju Crne Gore, čiji je sastavni dio strateška karta buke, kojom se prikazuje ukupna izloženost buci na nivou države.Oba dokumenta će se donijeti u skladu sa aneksima Direktive 2002/49/EC. - 2010 I kvartal

Institucije

Izrada akcionih planova sa kartama buke je obaveza jedinica lokalne samouprave, dok je obaveza Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja da, uz pribavljeno mišljenje Ministarstva turizma i zaštite životne sredine, donese Akcioni plan za teritoriju Crne Gore.

3.27.9.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MZRSS – Sektor za zdravstvenu zaštitu	Postojeća	10	10	10	10	10	10
MZRSS –Sektor za upravljanje zdravstvom	Postojeća	13	13	13	13	13	13
Zdravstveno –sanitarna inspekcija	Postojeća	35	37	40	45	50	58

3.27.9.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva MZRSS - Sektor za zdravstvenu zaštitu	17.600	20.600	158.500	64.700	60.300
Strana podrška	7.500	9.000	69.800	28.600	26.600

3.27.10. ŠUMARSTVO

3.27.10.1. Status

Zakonodavni okvir

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Crne Gore primenjuje sljedeće zakone i podzakonska akta iz oblasti šumarstva:

Zakon o šumama (Sl. list RCG br.55/00), kojim se uređuje uzgoj, zaštita, korišćenje i raspolaganje šumom i šumskim zemljištem kao prirodnim bogatstvom. S obzirom da važeći Zakon o šumama nije usklađen sa legislativom EU radiće se novi zakon i podzakonska akta.

Pravilnik o doznaci i sječi stabala, premjeru šumskih sortimenata, obliku i sadržini šumskih žigova, žigosanju šumskih sortimenata, obilježavanju panjeva bespravno posječenih stabala, uvjerenju o porijeklu šumskih sortimenata i uslovima koje moraju da ispunjavaju lica koja obavljaju poslove doznake, premjera i izdavanja uvjerenja o porijeklu šumskih sortimenata (Sl. list RCG br.4/02, 34/04)

Pravilnik o bližim uslovima i načinu pod kojima se vrši paša, brst i kresanje grana, odnosno lisnika, progon stoke na pašu i pojila i obilježavanje šuma u kojima je zabranjena paša (Sl. list RCG br.26/01)

Pravilnik o izgradnji, održavanju i načinu korišćanja šumskih puteva (Sl. list RCG br. 26/01)

Pravilnik o izradi, načinu vođenja i dostavljanja podataka katastra šuma (Sl. list RCG br.1/82)

Pravilnik o načinu i uslovima sakupljanja i korišćenja nezaštićenih biljnih vrsta (Sl. list RCG br.27/02,64/03)

Pravilnik o naknadi štete koju fizička i pravna lica pričine šumama u društvenoj svojini (Sl. list RCG br.56/01)

Pravilnik o uspostavljanja šumskog reda (Sl. list RCG br.26/01)

Pravilnik o sadržini i načinu donošenja posebne osnove, programa i plana gazdovanja šumama i izvođačkog projekta (Sl. list RCG br.56/01)

Pravilnik o službenom odijelu, legitimaciji i uslovima koje moraju da ispunjavaju šuvari šuma

Odluka o utvrđivanju šumskih područja (Sl. list RCG br.53/03)

Zakon o lovstvu (Sl. list RCG br.47/99) kojim se uređuje uzgoj, zaštita, lov i korišćenje divljači kao prirodnim bogatstvom. S obzirom da važeći Zakon o lovstvu nije usklađen sa legislativom EU u toku je izrada novog Zakona o divljači i lovstvu.
Pravilnik o izradi, načinu vođenja i dostavljanja podataka katastra lovišta (Sl. list RCG br.10/01)
Pravilnik o mjerama za sprečavanje štete i načina i postupka za ostvarivanje naknade štete od zaštićene divljači (Sl. list RCG br.54/00)
Pravilnik o obrascima trofejnog lista i propratnice, njihovoj sadržini, načinu izdavanja i evidenciji (Sl. list RCG br.35/01)
Pravilnik o obrascu legitimacije lovočuvara (Sl. list RCG br.28/80)
Pravilnik o određivanju cjenovnika za naknadu štete koju građani i pravna lica pričine u lovištu bespravnim lovom ili na bilo koji drugi bespravan način (Sl. list RCG br22/01)
Pravilnik o programu, načinu i uslovima polaganja lovačkog ispita (Sl. list RCG br.01/01)
Pravilnik o sadržini i načinu izrade lovne osnove (Sl. list RCG br.54/00)
Pravilnik o uslovima i načinu izdavanja lovne karte (Sl. list RCG br.54/01)
Pravilnik o ustanovljavanju nagrade za ulov pojedinih vrsta nezaštižene divljači (Sl. list RCG br22/01)
Naredba o lovostaju i skraćivanju lovne sezone, odnosno lovnih dana (Sl. list RCG br56/00)
Odluka o ustanovljavanju lovišta (Sl. list RCG br59/01)
Zakon o reproduktivnom materijalu šumskog drveća (Sl. list RCG br.37/07)
Zakon o reproduktivnom materijalu šumskog drveća urađen je u 2007. god. i usklađen je potpuno sa legislativom EU (Direktiva Savjeta br. 31999L0105 o tržištu šumskog reproduktivnog materijala
Sa ovim Zakonom stvorile su se zakonske pretpostavke za proizvodnju, trgovinu i korišćenje kvalitetnog šumskog reproduktivnog materijala. Dva postojeća (trenutno važeća) pravilnika nijesu harmonizovana i usklađena sa važećom regulativom u EU,pa predstoji izrada novih podzakonskih akata.
Pravilnik o kontroli proizvodnje šumskog sjemena,načinu i postupku vršenja priznavanja šumskih sjemenskih objekata i matičnih stabala i načinu vođenja evidencije o matičnim stablima (Sl. list RCG br22/94)
Pravilnik o stručnoj kontroli nad proizvodnjom poljoprivrednog i šumskog sadnog materijala (Sl. list RCG br28/94)

Za sektor šumarstva, definisani su najvažniji međunarodni sporazumi i propisi Acquisa koji se direktno ili indirektno odnose na oblast šumarstva :

Konvencija o biološkoj raznovrsnosti -(2001)
Okvirna Konvencija UN o klimatskim promjenama (UNFCCC) (1992.).
Konvenciju UNECE o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (LTRAP)
Konvencija o biološkoj raznovrsnosti (2001.)
Konvencija o Evropskom šumarskom institutu EFI (2003.)
Konvencija o evropskoj divljoj flori i fauni i njihovim staništima (Bernska konvencija)
- Konvencija o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija)

Konvencija o barskim i močvarnim područjima od međunarodnog značaja (Ramsarska konvencija), (1977.)
Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES)(2001.)
Zaštita svjetskog kulturnog i prirodnog nasljeđa (1972.)
Rezolucija Ministarske konferencije o zaštiti šuma (2003.)
- Direktiva Savjeta br. 92/43 o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (1992.)

Direktiva Savjeta br. 79/409 o divljim pticama (1979.)
Direktiva Savjeta br. 105/99 o tržištu šumskog reproduktivnog materijala (1999.)
Direktiva Savjeta br. 2158/92 o zaštiti EU šuma protiv požara (1992.)
Direktiva Savjeta br. 3528/86 o zaštiti EU šuma protiv atmosferskog zagađenja (1986.)
Direktiva Savjeta br. 1615/89 o uspostavljanju informaciono – komunikacionog sistema za evropske šume (1989.)

Direktiva Savjeta br. 89/68 o okvirnom zakonu članica država o klasifikaciji šumskih sirovina (1968.)
Direktiva Savjeta br. 1232/98 o statističkoj klasifikaciji proizvoda po aktivnostima u evropskoj ekonomskoj zajednici (1998.)
Natura 2000
Rezolucija Ministarske konferencije o zajedničkoj borbi protiv nelegalnih sječa u Evropi i Sjevernoj Aziji (2005.)
Uredba EZ 2152/2003 o monitoringu šuma i ekološkim interakcijama u zajednici (Forest Focus)
Evropsko udruženje državnih šumovlasnika.
Rezolucije i deklaracije ministarskih konferencija o zaštiti šuma u Evropi,Strazbur 1990, Helsinki 1993, Lisabon 1998, Beč 2003.

Institucionalni okvir

Nadležnost nad važećim zakonima ima Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. U okviru sektora šumarstvo radi 6 službenika. U sklopu ministarastva je šumarska inspekcija sa 8 službenika.

Uprava za šume kao organ uprave ima osnovnu djelatnost-gazdovanje šumama na teritoriji RCG. Uprava za šume je organizovana na teritorijalnom principu po opštinama u 15 Područnih jedinica i 4 Ispostave sa ukupno 399 zapošljenih(radi povećanog obima poslova u sezoni zaposli se na određeno vrijeme do 6 mjeseci još 50 do 100 ljudi).

U cilju realizacije mnogobrojnih aktivnosti u sektoru šumarstva Crna Gora je kroz bilateralne i druge međunarodne sporazume dobila od međunarodne zajednice pomoć kroz projekte (neki od postojećih):

FODEMO PROJEKAT I i II "Razvoj šumarstva u Crnoj Gori" (2003.g - 2011.g.)
Poboljšanje sistema planiranja gazdovanja šumama
Revitalizacija rasadničarske proizvodnje
Podrška procesu restrukturiranja šumarskih i drvoprerađivačkih preduzeća
Sertifikacija šuma
PROJEKAT SANACIJE ERODIRANIH POVRŠINA U SLIVNIM PODRUČJIMA TARE I LIMA
PROJEKAT JAČANJA KADROVSKIH POTENCIJALA U ŠUMARSTVU (FOPER PROJEKAT)
jedan službenik ministarstva (dipl. Inž. šum.) se nalazi na post diplomskim studijama.

3.27.10.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Aktivnosti u vezi kratkoročnih prioriteta odnose se prvenstveno na nastavak započetog rada usklađivanja zakonodavstva sa pravnom regulativom EU.Na osnovu usvojenog Zakona o reproduktivnom materijalu šumskog drveća predviđa se izrada sljedećih podzakonskih akata:

Pravilnik o listi vrsta drveća i hibrida od kojih se dobija reproduktivni materijal – 2008 IV kvartal
Pravilnik o priznavanju sjemenskih objekata - 2008 IV kvartal
Pravilnik o stručnoj kontroli proizvodnje reproduktivnog materijala šumskog drveća. - 2008 IV kvartal
Pravilnik o razvrstavanju reproduktivnog materijala - 2008 IV kvartal
Pravilnik o ustanovljavanju regiona provenijencije – 2009 I kvartal
Pravilnik o registru snabdjevaca – 2009 I kvartal
Pravilnik o kvalitetu reproduktivnog materijala – 2009 I kvartal
Pravilnik o glavnom sertifikatu – 2009 I kvartal
Pravilnik o uvozu i priznavanju istovjetnosti materijala – 2009 I kvartal
Pravilnik o sadržaju izvodjackog projekta i način njihove izrade – 2009 II kvartal
Pravilnik o knjizi evidencije – 2009 II kvartal
Pravilnik o prometu sjemena – deklaracija – 2009 II kvartal
Pravilnik o uvozu u izuzetnim slucajevima – 2009 II kvartal
Pravilnik o upotrebi reproduktivnog materijala – 2009 II kvartal
Pravilnik o načinu utvrđivanja negativnih uticaja reproduktivnog materijala – 2009 II kvartal

Pravilnik o ustanovljavanju sjemenskog skladista i sjemenske banke – 2009 II kvartal

Donošenje ovih pravilnika je predvidjeno za IV kvartal 2008. godine i I/II kvartal 2009. godine. Ovi pravilnici će biti urađeni u skladu sa Direktivom savjeta 1999/105/EEC o marketingu šumskih reproduktivnih materijala (31999LO105), kao jednim od najvažnijih propisa vezanih za ovu oblast.

Donošenje ovih pravilnika ima za cilj stvaranje uslova za efikasnu implementaciju Zakona o reproduktivnom materijalu šumskog drveća i potpuna harmonizacija zakonske regulative sa *Acquis-om.*

Za izradu ovih podzakonskih akata, za sada, su predviđeni samostalni savjetnici, inžinjeri šumarstava u sklopu ovog ministarstva, u saradnji sa pom.min. za sektor šumarstava, Uprava šuma i naučne institucije.

Usvajanje novog Zakona o divljači i lovstvu planirano je za II kvartal 2008. godine, a nakon toga i izrada svih ključnih podzakonskih akata (IV kvartal 2008. godine i I/II kvartal 2009.). Za sada je urađen nacrt zakona,koji je djelimično usklađen sa sledećim propisima:

- Konvencija o evropskoj divljoj flori i fauni i njihovim staništima (Bernska konvencija)
- Konvencija o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija)
- Konvencija o medjunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES)
- Konvencija o barskim i močvarnim područjima od međunarodnog značaja (Ramsarska konvencija), (1977.)
- Konvencija o biodiverzitetu (Rio de Janeiro, 1992)
- Direktiva Savjeta broj 79/409/EC o divljim pticama (31979L0409)
- Direktiva Savjeta broj 92/43/EEC o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (31992L0043)
- U 2008/09.godini prioritetni posao je i donošenje novog Zakona o šumama, čije je usvajanje planirano za IV kvartal 2008. godine, akao i izrada svih ključnih podzakonskih akata.
- U 2009. g.- IV kvartal, treba donijeti Zakon o klasifikaciji neobrađenog drveta, kao i Pravilnik o mjerenju, razvrstavanju i obilježavanju neobrađenog drveta (IV kvartal) u skladu sa Direktivom Savjeta br. 68/ 89 o okvirnom zakonu članica država o klasifikaciji šumskih sirovina (Klasifikacija neobrađenog drveta) (31968L0089)

Institucije

U sklopu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u sektoru šumarstva neophodno je dalje kadrovsko jačanje, kroz postojeće i buduće projekte, naročito u dijelu formiranog odsjeka za monitoring i planiranje, kao i šumarske inspekcije.

Postojeću Upravu za šume treba reorganizovati, takođe kadrovski i tehnički ojačati i kroz postojeće i buduće projekte zapošljene osposobiti za rad koji može adekvatno zadovoljiti zahtjeve i ciljeve održivog gazdovanja šumama.

Projekti koji su u toku :

GEOGRAFSKO INFORMACIONI SISTEM U ŠUMARSTVU - uvođenje prostorne baze podataka u oblast šumarstva radi lakšeg pristupa svim relevantnim podacima. Projekat se realizuje u saradnji sa UNDP, koji je za ovaj projekat otvorio Kancelariju za GIS. Projekat finansijski podržava Vlada Finske. GIS obuku je prošlo 4 člana formiranog odsjeka za monitoring i planiranje,dok se obuka ing.šum. iz Uprave za šume planira 2008.g.

IZRADA NACIONALNE ŠUMARSKE POLITIKE I STRATEGIJE u suštini čine dokumenti koji daju viziju razvoja šumarstva u budućem periodu ,kao i način ostvarivanja zadatih ciljeva.U saradnji sa Holandskom razvojnom organizacijom SNV donošenje šumarske nacionalne politike je predviđeno za I kvartal 2008.g.,a strategije do kraja 2008.g.

3.27.10.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Nastaviće se sa započetim radom na usklađivanju zakonodavstva sa pravnom regulativom EU u šumarstvu. Krajni cilj je stvaranje uslova za prikupljanje kvalitetnih podataka o šumskim resursima po međunarodnim standardima, na osnovu kojih će se izrađivati planovi i strateški dokumenti.

Planirani projekti:

- Strategija zaštite šuma od biljnih bolesti, štetočina i požara (Direktiva Savjeta br. 2158/92 o zaštiti EU šuma protiv požara (1992.) (IV kvartal 2010. g.)
- Izrada metodologije izbora vrsta drveća,kao i načina pošumljavanja opožarenih površina (IV kvartal 2010. g.)

Institucije

Jačanje institucionalnih struktura edukacijom zaposlenih vezano za:
planiranje ,sprovođenje i praćenje mjera protivpožarne zaštite,
zaštite šuma od biljnih bolesti i štetočina,
izradu raznih metodologija i dr.

3.27.10.4. Plan zapošljavanja i obuke

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MPSV– sektor šumarstva	Postojeća	14	17	20	23	23	23
Uprava za šume	Postojeća	399	405	420	420	425	430

3.27.10.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž. sredstva-ukupno	6.000.000	7.800.000	7.800.000	12.000.000	12.00.0000
Strana podrška	2.800.000	3.500.000	7.000.000	7.000.000	3.500.000

3.27.11. MORE I OBALNO PODRUČJE

3.27.11.1. Status

Zakonodavstvo

Nacionalnom strategijom održivog razvoja, koja je usvojena 2007. godine, definisan je set mjera sa ciljem uspostavljanja sistema integralnog i održivog upravljanja obalnim područjem Crne Gore. U skladu sa ovim mjerama, inicirana je izrada Nacionalne strategije za integralno upravljanje obalnim područjem koja je u završnoj fazi izrade.

U 2007. godini, ratifikovana je Konvencija o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja (Barselonska konvencija) i četiri prateća protokola. Implementacija Barselonske konvencije od značaja je i u pogledu stvaranja preduslova za implementaciju EU Strategije o moru i nove Direktive o moru kada bude usvojena.

Donešen je i Zakon o vodama (Sl. list RCG br.27/07), kao i Zakon o moru (Sl.list CG br. 17/07) koji je usaglašen sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravu mora i Barselonskom Konvencijom. Prema funkcionalnoj analizi, koju je izradio ekspert angažovan od strane Svjetske banke, Zakon o vodama je polovično uskladjen sa Okvirnom direktivom o vodama, dok za Zakon o moru analiza nije radjena.

Postojeći monitoring kvaliteta morske vode nije uskladjen sa zahtjevima EU Direktive o moru i Barselonske konvencije. Realizuje se samo u okviru redovnih aktivnosti Hidrometeorološkog zavoda i za potrebe analize vode na kupalištima u toku ljetnje turističke sezone. Takav način praćenja je nedovoljan, posebno sa aspekta raspoloživosti indikatora u odnosu na kriterije i indikatore Evropske agencije za životnu sredinu (EEA). Polazeći od ove činjenice, inicirane su aktivnosti na usklađivanju Nacionalnog programa praćenja stanja životne sredine sa kriterijima MEDPOL programa. Uspostavljanjem sveobuhvatnog programa praćenja stanja morskog ekosistema biće moguće u kontinuitetu pratiti ekološki status morskog eko-sistema i planirati mjere za smanjenje pritisaka na biodiverzitet mora i obalnog područja.

Tokom 2007. godine realizovan je, takođe, značajan broj mjera u okviru implementacije:
Nacionalnog akcionog plana za redukciju zagađenja iz kopnenih izvora za crnogorsko primorje (2005) izrađenog u okviru MEDPOL-ovog (Mediterranean Pollution Control) Strateškog akcionog plana za redukciju zagađenja iz kopnenih izvora u regionu Mediterana; i
Prioritetnih planova akcije definisanih Nacionalnim izvještajem o statusu, problemima i zaštiti obalnog i marinskog biodiverziteta SAP BIO za Crnu Goru (2004).

Za upravljanje morem i obalnim područjem od značaja su i aktivnosti na regionalnom nivou u vezi sa proglašenjem Jadranskog mora "Posebno osjetljivom morskom zonom - PSSA" u skladu sa IMO kriterijumima i proširenje Trilateralne komisije za Jadran na sve zemlje jadranskog regiona.

U okviru bilateralne sardnje Crne Gore i Italije u oblasti zaštite životne sredine, u martu 2007. godine pokrenut je poseban projekat ADRICOSM STAR koji ima za cilj razvoj i primjenu sistema za integralno upravljanje obalnim područjima, rijekama i komunalnim vodama priobalnog područja, uključujući i komponente monitoringa i modeliranja. Područje realizacije ovog projekta je čitava crnogorska obala sa posebnim fokusom na deltu rijeke Bojane, kao prekogranično područje između Crne Gore i Albanije, i Boko-kotorski zaliv u sjevernom dijelu, kao izrazito vulnerabilno područje.

Nakon dobijanja članstva u UN, prihvaćen je zahtjev Vlade Crne Gore za regulisanje članstva u UN organizacijama i konvencijama sukcesijom. Na taj način omogućeno je brzo sticanje članstva u Međunarodnoj pomorskoj organizaciji - IMO i pristupanje konvencijama koje su bile ratifikovane u prethodnom periodu:

UN konvencja o pravu mora;
Međunarodna Konvencija koja se odnosi na Intervenciju na otvorenim morima u slučajevima zagađenja uljem, 1969 (INTERVENTION 1969),
Protokol Međunarodne Konvencije koja se odnosi na Intervenciju na otvorenim morima u slučajevima zagađenja uljem, kako je izmjenjen i dopunjen 1973 (INTERVENTION PROT. 1973),
Konvencija o sprječavanju zagađivanja mora usled potapanja otpadnih i drugih materijala, 1972, kako je izmjenjena i dopunjena (LC 1972),
Međunarodna Konvencija o sprječavanju zagađenja sa brodova, 1973, kako je modifikovana Protokolom iz 1978 koji se na nju donosi, i sa njenim aneksima od I do V (MARPOL 73-78),

Zajedno sa Barselonskom konvencijom i njenim Protokolima, navedeni međunarodni propisi predstavljaju polaznu osnovu za prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva i izgradnju tehničkih kapaciteta u oblasti zaštite mora i obalnog područja.

Od posebnog značaja za zaštitu mora i obalnog područja je usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa EU Direktivom o moru, s obzirom na značaj iste u pogledu uvođenja integralnog sistema zaštite i upravljanja morem kao specifičnim eko-sistemom i posebnim segmentom zaštite životne sredine. S tim u vezi, prilikom planiranja kratkoročnih i srednjoročnih mjera na nacionalnom nivou uzeta je u obzir usvojena EU Strategiju o moru.

Institucionalni okvir

Nadležnosti u oblasti zaštite mora i obalnog područja od zagađenja sa aspekta primjene posebnih zakonskih i podzakonskih propisa i sprovođenja međunarodnih sporazuma koji su na snazi na nacionalnom nivou pripadaju Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvu saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine, Upravi pomorske sigurnosti, Upravi za vode i Javnom preduzeću za upravljanje morskim dobrom.

U pogledu izgradnje institucionalnih i tehničkih kapaciteta od značaja je realizacija dijela mjera usmjerenih na jačanje kapaciteta kod incidentnih zagađenja mora sa brodova, dok je Nacionalni plan intervencija kod incidentnog zagađenja mora sa brodova u završnoj fazi izrade.

3.27.11.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Polazeći od postojećeg stanja i aktivnosti započetih na usklađivanju nacionalnog sa EU zakonodavstvom i u skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva, u kratkoročnom periodu 2008 - 2009. godine donijeće se sljedeći propisi:

Zakon o zaštiti mora od zagađenja sa plovila i plutajućih objekata:
Zakona o ratifikaciji Protokola o integralnom upravljanju priobalnim područijem Sredozemlja (IV kvartal 2008. godine):
Zakon o o ratifikaciji Konvencije o zaštiti i upotrebi prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera – Helsinška konvencija (IV kvartal 2008. godine);
Izmjene Zakona o morskom dobru odnosno izrada novog Zakona o obalnom području u skladu sa Barselonskom konvencijom, pratećim protokolima i drugim međunarodnim konvencijama (2009);

Podzakonski propisi po osnovu Zakona o obalnom području (2009);
Podzakonski propisi na osnovu Zakona o zaštiti mora od zagađenja sa plovila i plutajućih objekata (2009).

Donošenjem navedenih propisa izvršiće se uskladjivanje nacionalnog zakonodavstva sa:

Barselonskom konvencijom i pratećim protokolima, uključujući i Protokol o integralnom upravljanju priobalnim područjem Sredozemlja;
Preporukama Parlamenta i Savjeta Evrope od 20. maja 2002. godine o sprovođenju integralnog upravljanja priobalnim područjima u Evropi;
Helsinškom konevencijom;
Direktivom 2005/35/EC o zagađenju sa brodova i uvođenju kazni za prekršaje;
Direktivom 93/75/EEC o obavezi brodova koji prevoze opasne i zagađujuće materije da šalju izvještaje lukama o detaljima tih tereta;
Direktivom 2000/59/EC o prihvatnim uređajima u lukama za otpadne i druge zagađujuće materije sa brodova (ova direktiva je djelimično integrisana u nacionalno zakonodavstvo);
Direktivom 2002/59/EC koja obezbjedjuje praćenje i informisanost brodova u vezi sa sigurnošću plovidbe i sprječavanju zagađenja mora;
Direktivom 2005/35/EC o zagadjenju mora sa izvora na brodovima i uvođenje kazni za počinioce takvih zagađenja (ova direktiva je u značajnom dijelu već integrisana u postojeće nacionalno zakonodavstvo);
Direktiva 93/12/EEC koja se odnosi na sadržaj sumpora u nafti koja se koristi na brodovima;Uredbom 782/2003 u vezi sa zabranom upotrebe organskih jedinjenja kalaja u bojama koje se koriste na brodovima;

U predstojećem periodu napraviće se funkcionalna analiza stepena usaglašenosti svih donesenih novih propisa sa EU propisima.

U toku 2009. godine, u nacionalnom zakonodavstvu biće ratifikovane i sljedeće konvencije:
Prilog VI MARPOL-a 73/78 – Propisi za sprječavanje zagađenja vazduha sa brodova;
Međunarodna konvencija o spremnosti, intervenciji i saradnji u slučaju zagađenja uljem iz 1990. godine;
Međunarodna Konvencija o kontroli štetnih antifouling sistema na brodovima iz 2001. godine;

U dijelu planskih dokumenata, biće usvojeni:
Nacionalna strategija o integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (2008);
Nacionalni plana za hitno djelovanje u slučaju zagađenja mora sa brodova kod incidentnog zagađenja mora sa brodova (2008);
Fizibiliti studija za Program upravljanja obalnim područjem Crne Gore (Coastal Area Management Programme - CAMP Montenegro, 2008).

Institucionalni okvir

Uradiće se Studija o reformi dijela institucionalnog sistema zaštite životne sredine u Crnoj Gori, uključujući i institucije sa nadležnostima za upravljanje morem i obalnim područjem, sa posebnim akcentom na mogućnosti za poboljšanje saradnje i koordinacije (IV kvartal 2008. godine). U skladu sa prihvaćenim međunarodnim propisima i usvojenim strategijama, uspostaviće se institucionalni okvir (reorganizacijom postojećih i/ili uspostavljanjem novih institucija[1]) za integralno upravljanje morem i obalnim područjem. Institucionalna reforma u ovoj oblasti biće sprovedena na način kojim se ingerencije za zaštitu morskog i obalnog eko-sistema i koordinacija sistema integralnog upravljanja povjeravaju Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine, koje će biti zaduženo za usaglašavanje nacionalnih sa EU politikama i zakonodavstvom. Nadležnost za kontrolu, prevenciju, djelovanje i koordinaciju djelovanja u slučaju zagađenja mora sa plovnih objekata pripadaće resoru zaduženom za oblast pomorske privrede. Oblast ribarstva biće u nadležnosti resora zaduženog za poljoprivredu, a planiranje namjene prostora obalnog područja i eksploatacije morskog dna i podmorja u nadležnosti resora za ekonomski razvoj.

[1] Institucionalni okvir za integralno upravljanje biće preciznije definisan na osnovu Studije o reformi predviđene za 2008. godinu.

Realizovaće se mjere za jačanje kapaciteta za sprovođenje integralnog upravljanja obalnim područjem uz kontinuirano unaprjeđivanje horizontalne i vertikalne koordinacije među različitim segmentima administracije.

U okviru unaprjeđivanja Nacionalnog programa praćenja stanja životne sredine mora i obalnog područja, posebna pažnja posvetiće se uspostavljanju sveobuhvatnog programa kontinuiranog praćenja okeanografskih, fizičko-hemijskih, bioloških i drugih parametara mora i obalnog područja. U skladu sa tim, obezbijediće se neophodna oprema za prećenje parametara stanja životne sredine mora i obalnog područja, uspostaviće se GIS baza podataka o moru i obalnom području, obezbijediti mehanizmi trajnog finansiranja i identifikovati institucije za održavanje baze podataka.

Radi sprovođenja relevantnih propisa vezano za redukciju zagađenja mora sa plovila, jačaće se organizacioni i tehnički kapaciteti za zaštitu mora od zagađenja s brodova. Uvešće se funkcionalan sistem izvještavanja o prihvatu otpada sa brodova u skladu sa zahtjevima Direktive 2000/59/EC, MARPOL i Barselonskom konvencijom.

Definisaće se linija iza koje nema gradnje, i utvrditi parametri prema kojim će se u planovima nižeg reda utvrđivati ova linija.

U skladu sa predviđenom dinamikom, nastaviće se sa implementacijom aktivnosti definisanih Nacionalnim akcionim planom za redukciju zagađenja iz kopnenih izvora i Nacionalnim (SAP BIO) izvještajem o statusu, problemima i zaštiti obalnog i marinskog biodiverziteta.

3.27.11.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu 2010 – 2012. godine nastaviće se usaglašavanje nacionalnog sa zakonodavstvom EU, putem transpozicije Direktive o moru i donošenja podzakonskih propisa u okviru Zakona o zaštiti mora od zagađenja sa plovila i plutajućih objekata (2009):

Pravilnika o upravljanju i nadzoru vodenog balasta,

Pravilnika o rukovanju opasnim teretima, uslovima i načinu obavljanja prevoza u pomorskom saobraćaju, utovara, istovara i pretovara opasnih materija, rasutog i ostalog tereta u lukama, te načinu sprječavanja širenja isteklih ulja u lukama.

Institucije

Nastaviće se sa reformom institucionalnog okvira započetom izradom Studije o reformi dijela institucionalog sistema zaštite životne sredine čiji je završetak planiran u IV kvartalu 2008. godine i u skladu sa nacionalnim propisima uskladjenim sa EU regulativom, Nacionalnom strategijom održivog razvoja, Nacionalnom strategijom za integralno upravljanje priobalnim područjem, planom aktivnosti za implementaciju CAMP-a Crna Gora i ostalim relevantnim akcionim planovima. Razvijaće se neophodni tehnički kapaciteti za sprovođenje programa monitoringa mora i obalnog područja. Takođe će se raditi na jačanju kapaciteta za sprovođenje Nacionalnog plana za hitno djelovanje u slučaju zagađenja mora sa brodova. Uspostaviće se zadovoljavajući nivo ekološke zaštite u lukama i unaprijediti sistem upravljanja balastnim vodama. Realizovaće se i mjere koje se odnose na jačanje kapaciteta za sprovođenje integralnog upravljanja obalnim područjem uz kontinuirano unaprjeđivanje horizontalne i vertikalne koordinacije među različitim segmentima administracije

3.27.11.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MTZZS – osoblje koje se bavi poslovima upravljanja morem i obalnim područjem	Postojeća	2	2	3	4	5	6
Uprava pomorske sigurnosti – osoblje koje se bavi zaštitom mora od zagađenja sa plovila	Postojeća	3	3	4	5	6	6
Institucija za IUOP*	Planirana			7	10	12	15

Napomena: * Prikaz potreba dodatnog zapošljavanja ne sadrži institucije kao što je JP Morsko dobro, jer se pošlo od pretpostavke da će djelovi te institucije koji se danas bave određenim pitanjima upravljanja obalnim područjem moguće biti uključeni, odnosno razvijeni u instituciju za IUOP

3.27.11.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž. sredstva	89.900	564.200	725.700	735.400	678.600
Strana podrška	51.600	324.200	416.700	422.300	389.600

3.28. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA I ZAŠTITA POTROŠAČA

3.28.1. ZAŠTITA POTROŠAČA

3.28.1.1 Status

Zakonodavni okvir

Oblast zaštite potrošača je regulisana Zakonom o zaštiti potrošača (Sl. list RCG br. 26/07) i ovo je prvi Zakon iz ove oblasti u Crnoj Gori, kojim se utvrđuju osnovna prava potrošača pri kupovini roba i usluga, kao i način ostvarivanja i postupak zaštite prava potrošača. Zakon je usaglašen sa ključnim direktivama Evropske unije koje se odnose na: zaštitu zdravlja i bezbjednost potrošača, zaštitu ekonomskih interesa, uključujući i ugovorne odnose, pravo na naknadu štete, sudske naloge radi zaštite potrošača, kao i pravo na informisanje i obrazovanje, te pravo na udruživanje.Takođe, Zakon sadrži i odredbe o vansudskom rješavanju potrošačkih sporova, shodno Preporuci Evropske Komisije.

Na osnovu ovog Zakona, Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER), donijelo je Pravilnik o sadržini vođenja evidencije organizacija potrošača (Sl.list CG br.17/08). Ovim Pravilnikom uređen je sadržaj i način evidentiranja i brisanja organizacija potrošača iz evidencije kod nadležnog ministarstva.

Na efekte novog Zakona o zaštiti potrošača već ukazuju podaci iz inspekcijskog nadzora, koji potvrđuju sve veće interesovanje potrošača za zaštitu svojih prava.Naime, broj žalbi potrošača se udvostučio u periodu primjene novog zakona, u odnosu na predhodni period.Počinje i interesovanj za ostvarivanje prava potrošača u oblasti javnih usluga, pa već ima konkretnih pomoći potrošačima u zaštiti i ovih prava.

Zaštita potrošača je uređena i drugim zakonima (o tehničkim zahtjevima za proizvode i ocjeni usaglašenosti proizvoda, standardizaciji, metrologiji, akreditaciji, bezbjednosti hrane, zdravstvenoj zaštiti, turizmu i ugostiteljstvu, zaštiti životne sredine, finansijskim uslugama, javnim uslugama, zaštiti prava intelektualne svojine i dr.), kao i nizom podzakonskih akata.

Pitanja iz oblasti zaštite potrošača definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VI, odnosno, članom 78 (Zaštita potrošača).

Institucionalni okvir

Za politiku zaštite potrošača nadležno je Ministarstvo za ekonomski razvoj (MER). U okviru sektora za unutrašnju trgovinu i konkurenciju MER, formiran je Odsjek za zaštitu potrošača. Na ovim poslovima rade dva službenika, uz pomoćnika ministra za unutrašnju trgovinu i konkurenciju.
U ovom sektoru je i Odsjek tržišne inspekcije (TI), koja se bavi nadzorom u prometu roba i usluga u cilju zaštite prava potrošača. Na ovim poslovima radi 63 izvršioca od kojih su 57 inspektori. TI je organizovana u četiri radne cjeline, od kojih tri na teritorijalnom principu (područne jedinice).

Na zaštiti potrošača angažovana su i druga ministarstva uključujući i inspekcije koje u okviru ministarstva vrše nadzor na tržištu roba i usluga, kao i druge institucije (zavodi, instituti, labaratorije), te lokalna samouprava, NVO i Privredna komora.

3.28.1.2. Kratkoročni prioriteti

U skladu sa preporukama Evropskog partnerstva i prioritetima i rokovima utvrđenim Akcionim planom za implementaciju preporuka iz EP, kratkoročni prioriteti u zaštiti potrošača su sljedeći :

- Donošenje Uredbe o bližim kriterijumima, načinu i postupku pružanja finansijske pomoći organizacijama potrošača / Rok: I Q 2008 godine.
- Donosenje Nacionalnog programa za zaštitu potrošača (za dvogodišnji perid) / Rok: II Q 2008 godine.
- Donošenje Pravilnika o Arbitražnom odboru za rješavanje sporova potrošača. Rok: II Q 2008 godine
- Osnivanje Arbitražnog odbora / Rok II Q 2008 godine
- Donošenje Uredbe o bližim kriterijumima o visini naknade za članove Vijeća Arbitražnog odbora za rješavanje sporova potrošača / Rok: II Q 2008 godine.
- Donošenje Uredbe o bližim kriterijumima za vršenje poslova utvrđenih Nacionalnim programom zaštite potrošača / Rok: II Q 2008 godine

Donošenje Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda / Rok: II Q 2008 godine
Donošenje podzakonskih akta za primjenu Zakona o opštoj bezbjednosti proizvoda / Rok: III Q 2008 godine.
Donošenje novih zakona u oblasti infrastrukture kvaliteta i podzakonskih akata (tehničkih propisa) / detaljnije u NPI-poglavlje 3.1.1.3. Ocjena usaglašenosti.
Donošenje Strategije tržišnog nadzora / Rok: I Q 2009 godine.
Donošenje Zakona o unutrašnjoj trgovini / Rok:III Q 2008 godine.
Donošenje Zakona o potrošačkim kreditima / Rok:III Q 2009 godine.
Godišnji izvještaj o realizaciji Nacionalnog programa o zaštiti potrošača / Rok: godisnje I Q
Aktivnosti na podizanju svijesti potrošača / Rok: kontinuirano

U Crnoj Gori je u toku TRIM MNE Projekat, u komponenti zaštite potrošača, i trajaće do sredine 2009. godine. Cilj ovog Projekta je jačanje kapaciteta glavnih zainteresovanih strana na polju zaštite potrošača i podrška u implementaciji efektivne politike ove zaštite u saglasnosti sa politikom i praksom zemalja EU. Projekat finansira EU.

Zakonodavstvo

Uredbom o bližim kriterijumima, načinu i postupku pružanja finansijske pomoći organizacijama potrošača, urediće se bliži kriterijumi, način i postupak pružanja finansijske pomoći organizacijama potrošača iz Budžeta Crne Gore.

Nacionalnim programom zaštite potrošača utvrdiće se ciljevi politike zaštite potrošača, način i dinamika ostvarivanja tih ciljeva, subjekti ovlašćeni za realizaciju programa kao i potrebna finansijska sredstva i drugi elementi od značaja za ostvarivanje zaštite potrošača.

Ciljevi Programa su:
ostvarivanje i zaštita prava i interesa potrošača u skladu sa Zakonom o zaštiti potrošača,
unapređenje zaštite potrošača u drugim oblastima kao djelovima ukupne politike zaštite potrošača (bezbjednost proizvoda i hrane, trgovina, turizam i ugostiteljstvo, zaštita životne sredine, zdravstvene usluge, javne usluge finansijske usluge, obrazovanje i informisanje),
saradnja sa nevladinim organizacijama u oblasti zaštite potrošača, kao i
povećanje obrazovnog nivoa i informisanje potrošača.

Krajnji cilj, za čije ostvarivanje je Program jedan od instrumenata, jeste potpuna harmonizacija zakonodavstva zaštite potrošača sa Acquis-em i efikasna implementacija kroz funkcionalni rad državnih organa i drugih organa i institucija, kao i aktivnosti nevladinih organizacija iz ove oblasti.

Pravilnikom o Arbitražnom odboru za rješavanje sporova potrošača, definisaće se sporazumno rješavanje sporova između trgovca i potrošača (potrošačka parnica), način izbora Arbitražnog odbora za rješavanje sporova potrošača, kao i pokretanje postupka i postupak pred Vijećem AO.

Nakon donosenja ovog Pravilnika, MER će, u saradnji sa Privrednom komorom i organozacijama zaštite potrošača, pokrenuti aktivnosti na izboru članova AO i konstituisanju AO.

Uredbom o bližim kriterijumima o visini naknade za članove Vijeća Arbitražnog odbora urediće se bliži kriterijumi za utvrdjivanje naknade članovima Vijeća Arbitražnog odbora za rad u Vijeću. Zakonom je predviđeno da se naknada za članove Vijeća obezbjeđuje iz Budžeta Crne Gore i sredstava po osnovu dobijene parnicom. Na osnovu pomenute Uredbe, MER će donijeti akt o visini naknada.

Uredbom o bližim kriterijumima za vršenje poslova utvrđenih Nacionalnim programom za zaštitu potrošača urediće se bliži kriterijumi po kojima će organizacije potrošača ili druga lica, na osnovu javnog oglasa, vršiti poslove utvrđene Nacionalnim programom zaštite potrošača.

Zakonom o opštoj bezbjednosti proizvoda biće transponovane dvije direktive (Direktiva 32001R0095 o opštoj bezbjednosti proizvoda i Direktiva 31987L0357 o proizvodima obmanjujućeg izgleda) i Regulativa Komisije o usaglašenosti sa pravilima o bezbjednosti proizvoda u slučaju uvoza proizvoda iz trećih zemalja 31993R0339**.** Ovaj zakon će se odnositi na proizvode čija bezbjednost nije pokrivena, ili nije u potpunosti pokrivena posebnim propisima, a uspostaviće i pravni osnov za sistem RAPEX (brza razmjena informacija o opasnim proizvodima u EU).

Za primjenu ovog zakona donijeće se podzakonska akta koja se odnose na sadržinu i postupak obavještavanja nadležnog inspekcijskog organa od strane proizvođača i distributera i na razmjenu informacija između nadležnih organa u CG.

Strategijom tržišnog nadzora biće obuhvaćena analiza stanja u organima nadležnim za tržišni nadzor i dalje aktivnosti na usavršavanju organizacije rada, kadrovskih kapaciteta i opremanju inspekcija, sa posebnim akcentom na uvođenju informacionog sistema, a sve u cilju obezbjeđivanja sigurnosti potrošača na tržištu i zaštiti njegovih prava.

Zakon o unutrašnjoj trgovini regulisaće, pored ostalog, i određena pitanja u vezi sa zaštitom potrošača, koja se odnose na minimalne tehničke uslove za objekte i druga prodajna mjesta na kojima se vrši promet robe, kao i obavezu isticanja obavještenja o radnom vremenu na prodajnom objektu, te obavezu poštovanja utvrđenog radnog vremena.

Zakon o potrošačkim kreditima regulisaće prava potrošača na području potrošačkih kredita koje daju trgovci i drugi subjekti (izuzev banke), kao i uslove koje treba da ispunjavaju ti subjekti.

Godišnjim izvještajem o realizaciji Nacionalnog programa o zaštiti potrošača MER obavještava Vladu o realizaciji aktivnosti predviđenih Programom, do 31.marta, za prethodnu godinu.

Sadržina inoviranih zakona u oblasti infrastrukture kvaliteta detaljnije u NPI-poglavlje 3.1.1 Slobodno kretanje robe-Horizontalna pitanja.

Institucije

Radi sveobuhvatnije i efikasnije zaštite potošača, postojeći odsjek za zaštitu potrošača reorganizovaće se u odjeljenje prilikom izmjene i dopune Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta MER, što će usloviti povećanje broja zaposlenih.

Istovremeno će se analizirati postojeća organizacija i kadrovski kapaciteti TI i utvrditi potrebe za reorganizacijom i dodatnim zapošljavanjem, što će biti obuhvaćeno Strategijom tržišnog nadzora. Edukacija inspektora po područjima nadzora koji je u funkciji zaštite prava potrošača.

3.28.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Usvajanje izmjena i dopuna Zakona o zaštiti potrošača, kojim bi se potpuno uskladilo zakonodavstvo sa propisima EU, iz ove oblasti i omogućilo formiranje Savjetodavnog tijela za zaštitu potrošača. Iniciranje izrade novih i izmjena i dopuna postojećih propisa iz drugih sektora, a koji se odnose na oblasti zaštite prava potrošača.

Obezbijeđuje se uvođenje sistema RAPEX.

Institucije

Formiranje Savjeta za zaštitu potrošača, kao savjetodavno-konsultativnog tijela. Pravni osnov za formiranje ovog Savjeta uspostaviće se kroz izmjene i dopune Zakona o zaštiti potrošača.

3.28.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER	Postojeća	2	3	4	4	4	4

3.28.1.5. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	*Implementacija zakona	40.000	60.000	40.000	30.000	30.000
	*Zarade zaposlenih	28.800	42.200	46.400	51.000	56.000
Strana podrška		50.000				

Napomena: Plan zapošljavanja u Tržišnoj inspekciji, kao i finansijske potrebe, dati su u NPI - poglavlju 3.1.1.5 Nadzor nad tržištem.

3.28.2. JAVNO ZDRAVSTVO

3.28.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Ustavni osnov za donošenje Zakona iz oblasti zdravstvene zaštite je sadržan u odredbama čl. 69 Ustava Crne Gore, kojim je predviđeno da svako ima pravo na zdravstvenu zaštitu. Dijete, trudnica, staro lice i lice sa invaliditetom imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, ako to pravo ne ostvaruju po nekom drugom osnovu.

Opšti ciljevi razvoja zdravstva u Crnoj Gori definisani su Strategijom razvoja zdravstva Crne Gore i Master planom razvoja zdravstva Crne Gore za period 2005.-2010. godine.

Oblast javnog zdravlja predstavlja naučno-istraživački pristup razvoju zdravstvenog sistema i zdravstvene politike, kao i organizovane aktivnosti na unaprjeđenju zdravlja, prevenciji bolesti i stvaranju uslova za ostvarivanje jednakosti u pristupu zdravstvenoj zaštiti između različitih socijalnih kategorija, kao i za ujednačavanje zdravstvenog stanja stanovništva, u okviru održivog razvoja na nivou države.

Zakonom o zdravstvenoj zaštiti (Sl. list RCG br. 39/04), utvrđeni su institucionalni uslovi za reformu zdravstvenog sistema, prvenstveno reformu primarne zdravstvene zaštite, u cilju povećanja efikasnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite. Prioritetnim mjerama zdravstvene zaštite obuhvaćena je između ostalog zdravstvena zaštita djece i mladih do kraja propisanog redovnog školovanja, zaštita žena u vezi sa planiranjem porodice, trudnoćom, porođajima, materinstvom, lica ometenih u fizičkom i mentalnom razvoju (hendikepirana lica), podizanje nivoa mentalnog zdravlja, liječenje i rehabilitacija duševno oboljelih koji nijesu osigurani po drugom osnovu, zdravstvena zaštita (preventivna i kurativna), građana preko 65 godina života.

Podzakonski akti donijeti za sprovođenje ovog Zakona su:
- Pravilnik o bližim uslovima u pogledu standarda, normativa i načina ostvarivanja primarne zdravstvene zaštite preko izabranog tima doktora ili izabranog doktora (Sl. list RCG br. 61/05);
- Pravilnik o kriterijumima za zaključivanje ugovora o pružanju zdravstvenih usluga i načinu plaćanja zdravstvenih usluga na primarnom nivou zdravstvene zaštite (Sl. list RCG br. 44/07);
- Pravilnik o specijalizacijama (Sl. list RCG br. 74/06);
- Pravilnik o sadržaju mjera specifične zdravstvene zaštite zaposlenih (Sl. list RCG br. 44/06);
- Pravilnik o uslovima i kriterijumima i postupku za odobravanje specijalizacija (Sl. list RCG br. 78/06) i
- Pravilnik o sadržajini i načinu vođenja registra licenci za rad i licenci iz prakse i obrascima licenci za diplomirane farmaceute (Sl. list RCG br. 26/06).

Zakon je donijet na osnovu preporuka i deklaracija Svjetske zdravstvene organizacije.

Zakonom o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica (Sl. list RCG br. 32/05) mentalno oboljelim licima obezbjeđuje se ostvarivanje prava i sloboda u skladu sa međunarodnim dokumentima i opštim pravilima međunarodnog prava. Strategija zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja i politika zaštite i unapređenja mentalnog zdravlja zasniva se na preporukama Svjetske zdravstvene organizacije, koje se mogu prilagoditi svakoj pojedinačnoj zemlji u skladu sa njenim potrebama i mogućnostima.

Zakon je djelimično usklađen sa Principima zaštite mentalno oboljelih lica, usvojenih Rezolucijom 46/119 - 17 Generalne skupštine Ujedinjenih nacija iz decembra 1991. godine. Terminologija koja je korišćena u tekstu Zakona usklađena je sa savremenim standardima i definicijama koje je prihvatila svjetska zdravstvena organizacija, odnosno, sa međunarodnim dokumentima koja se odnose na zaštitu mentalnog zdravlja i zaštitu prava mentalno oboljelih lica (Međunarodna klasifikacija bolesti, Principi zaštite mentalno oboljelih lica, Opšta deklaracija o pravima čovjeka, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Deklaracija o pravima onesposobljenih lica, Skup principa za zaštitu svih lica koja su pod bilo kojim oblikom lišenja slobode ili zatvaranja i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda).

Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti (Sl. list RCG br. 32/05), utvrđuju se zarazne bolesti koje ugrožavaju zdravlje stanovništva, infekcije koje nastaju kao posljedica obavljanja zdravstvene

djelatnosti, određuju mjere za njihovo sprječavanje i suzbijanje i jasno definiše način njihovog sprovođenja, nadležne subjekte za njihovo sprovođenje, način obezbjeđivanja sredstava za njihovu realizaciju i vršenje nadzora nad izvršavanjem ovog zakona.

Zakon je djelimično usaglašen sa propisima Evropske unije, prvenstveno sa Direktivom 31998D2119 Parlamenta i Savjeta Evrope i odlukama proizašlim iz kasnije donijetih propisa u ovoj oblasti. Ova usklađivanja, nužna su u procesu brže integracije i harmonizacije zakonodavnih sistema, prije svega, u oblasti slobodnog kretanja robe i lica.

Na osnovu ovog Zakona donijet je Pravilnik o načinu prijavljivanja zaraznih bolesti, bolničkih infekcija, stanja i smrti oboljelih od zaraznih bolesti (Sl. list RCG br. 45/07). Ovim Pravilnikom bliže se propisuju način i rokovi prijavljivanja zaraznih bolesti, bolničkih infekcija, stanja i smrti lica oboljelih od ovih bolesti, kao i obrasci za njihovo prijavljivanje.

Zakonom o ograničavanju upotrebe duvanskih proizvoda (Sl. list RCG br. 52/04), utvrđene su mjere za smanjenje i ograničavanje upotrebe i prometa duvanskih proizvoda, preventivne mjere protiv pušenja, uvođenje standarda za proizvodnju, kontrola prometa i reklamiranja, radi zaštite života i zdravlja ljudi.

Na osnovu ovog Zakona donijet je Pravilnik o izgledu, sadržini i načinu isticanja oznake na prevoznim sredstvima namijenjenih za prevoz duvana i duvanskih proizvoda.

Zakon je djelimično usklađen sa Direktivom o reklamiranju i sponzorstvu duvanskih proizvoda br. 31998D0043 i 32003L0033, sa Direktivom 31999R0244, Rezolucijom o ograničenju pušenja u EU br. 31996L0026, Direktivom br. 32001L0037 Evropskog parlamenta i Savjeta Evrope o harmonizaciji zakona i drugih zakona država članica o proizvodnji, reklamiranju i prodaji duvanskih proizvoda Varšavskom deklaracijom o Evropi slobodnoj od duvana, Okvirnom konvencijom o kontroli duvana Svjetske zdravstvene organizacije, Direktivom 32003R0641.

Zakonom o uslovima i postupku za prekid trudnoće (Sl. list RCG br. 27/79, 31/79, 29/89, 39/89, 48/91, 17/92, 27/94) predviđeno je da se prekid trudnoće, kao posebna medicinska intervencija, vrši u slučajevima i pod uslovima koji su predviđeni odredbama ovog zakona.

Podzakonski akt donijet za sprovođenje ovog Zakona je Pravilnik o radu Komisije za prekid trudnoće (Sl. list SRCG br. 16/80).

Zakon o obezbjeđivanju krvi (Sl.list CG br. 11/07) je donijet da bi se osiguralo da se u postupku prikupljanja, testiranja prerade, čuvanja, distribucije i izdavanja ljudske krvi i krvnih komponenti, obezbijede dovoljne količine kvalitetne i bezbjedne krvi, kao i da se u oblasti transfuzione zdravstvene djelatnosti postave standardi zaštite zdravlja, koji odgovaraju najvišim evropskim standardima. Zakon je u potpunosti usaglašen sa Direktivom 32002L0098.

Zakon o bezbjednosti hrane od 21.12.2007. godine obrađen je u poglavlju 3.12.1.

Na predlog Ministarstva zdravlja, Vlada CG usvojila je sljedeće strategije i programe:

Politiku razvoja zdravstva u Crnoj Gori do 2020. godine.

Strategija razvoja zdravstva Crne Gore, usvojena je 2003. godine. Ovom Strategijom su definisane osnovne programske aktivnosti koje će se sprovoditi u zdravstvenom sistemu, u cilju preduzimanja političkih, ekonomskih, socijalnih, naučnih, stručnih, upravnih i zakonodavnih mjera koje treba da reformišu sistem zdravstva.

Nacionalni program za prevenciju nasilja, usvojen je 2003. godine. Ovim programom iskazano je dugoročno opredjeljenje Crne Gore, za preuzimanje odgovornosti u oblasti poštovanja ljudskih prava, ženskih i dječijih ljudskih prava, po međunarodnim standardima u skladu sa prihvaćenim konvencijama Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope.

Strategiju unapređenja mentalnog zdravlja, usvojila je Vlada 2004. godine. Ovom strategijom Ministarstvo zdravlja, prateći tendencije i preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, iniciralo je niz aktivnosti kroz različite programe, u cilju unapređenja i zaštite mentalnog zdravlja građana, poboljšanja uslova rada zaposlenih koji rade sa njima kao i da učini funkcionalnijom organizaciju institucija za zaštitu mentalnog zdravlja na teritoriji Crne Gore.

Strategija HIV/AIDS-a, usvojena je 2004. godine. Ovom strategijom definišu se odgovornosti i zadaci svih subjekata u Crnoj Gori, kako bi se smanjila incidenca HIV infekcije i poboljšao kvalitet života osoba, koje su inficirane HIV-om, odnosno oboljelih od AIDS-a. Strategija predstavlja

implementaciju koncepta socijalne pravde, jednakosti ljudskih prava u cilju koordiniranog odgovora države u borbi protiv ove bolesti.

Strategija prevencije i kontrole pušenja, usvojena je 2005. godine. Ima za cilj da definiše mjere kojima će se smanjiti incidenca pušenja kod stanovništva, stopa mortaliteta, na osnovu istraživanja o rasprostranjenosti pušenja i morbiditeta, ali i da ukaže na značaj promocije zdravih stilova života.

Strategija očuvanja i unapređenja reproduktivnog zdravlja, usvojena je 2005. godine. Vodeći se preporukama Svjetske zdravstvene organizacije Startegija obezbjeđuje liječenje i zdravstvenu brigu u okviru primarne zdravstvene zaštite, pruža liječenje u zajednici, obrazuje i uključuje zajednicu, porodicu, korisnike, uspostavlja nacionalnu politiku i zakonodavstvo, razvija stručni kadar, obezbjeđuje edukaciju i reedukaciju, integriše zdravstveni sektor sa ostalim sektorima, vrši monitoring stanja reproduktivnog zdravlja u zajednici i podržava istraživanja.

Strategija bezbjedne krvi. Cilj donošenja Strategije bezbjedne krvi je obezbjeđivanje dovoljnih količina sigurne krvi za potrebe svojih građana iz sopstvenih potencijala, u skladu sa Direktivom 32002L0098. Obezbjeđenje (bezbjedne) sigurne krvi podrazumijeva standardizovani proizvod za potrebe svakodnevnog liječenja oboljelih, kao i dovoljnih zaliha krvi za potrebe urgentnih stanja i vanrednih prilika. Postizanjem ovog cilja omogućava se međunarodna saradnja na ovom polju koja predstavlja jedan od uslova za evropsku integraciju.

Strategiju zdravstvene bezbjednosti hrane, u martu 2006. godine. Zaštita, očuvanje i unapređenje zdravlja stanovništva, kao osnovnih principa zdravog života, nezamislivo je bez stvaranja uslova za obezbjeđenje zdravstveno sigurne i kvalitetne hrane i pravilne ishrane, što je cilj donošenja ove strategije, koju je Vlada usvojila ne predlog Ministarstva zdravlja i Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

Strategiju primjene ICT u zdravstvu. Ova strategija je usvojena u cilju implementacije savremenih informatičkih i telekomunikacionih dostignuća u zdravstvu. Informacioni sistem zdravstvene zaštite – ISZZ predstavlja jednu od bazičnih komponenti u savremenim sistemima zdravstva, i Ministarstvo zdravlja je, u saradnji sa Republičkim fondom za zdravstveno osiguranje, Institutom za javno zdravlje, kao i ostalim zdravstvenim ustanovama, ISZZ uvrstilo u rad navedenih ustanova.

Institucionalni okvir

Nosilac zdravstvene politike je Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, a vodeća ustanova u području javnog zdravstva u Crnoj Gori je Institut za javno zdravlje čije je osnivanje i djelatnost propisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

3.28.2.2. Kratkoročni prioriteti

Kratkoročni prioriteti su usklađeni sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Akcionim planom za implementaciju preporuka iz Evropskog partnerstva, Akcionim planom za jačanje administrativnih kapaciteta i Godišnjim planom rada Vlade.

Zakonodavstvo

Zakonom o hitnoj medicinskoj pomoći će se obezbijediti organizovano pružanje zdravstvene zaštite u hitnim slučajevima, kroz sistem organizacije pružanja hitne pomoći. Rok: II Q 2008.

Zakonom o obaveznim evidencijama u oblasti zdravstva će se urediti pitanje vođenja neophodnih evidencija o radu, funkcionisanju i upravljanju zdravstvenim sistemom, praćenju stanja zdravlja, komparacija podataka sa drugim zdravstvenim sistemima i postavljanje osnova za razvoja informacionog sistema, kao i implementirati preporuke Svjetske zdravstvene organizacije o nacionalnim izvještajima o zdravlju i zdravstvenom stanju stanovništva. Rok: III Q 2008.

Zakonom o asistiranim reproduktivnim tehnologijama, saglasno konvencijama Savjeta Evrope, urediće se pitanje obezbjeđivanje sigurnosti pacijentima u postupcima vještačke oplodnje, zasnovane na etičkim principima i medicinskoj tehnologiji, kao i pretpostavke za postizanje kvaliteta rada zdravstvenih ustanova: klinika i laboratorija u primjeni ART-a. Rok: IV Q 2008.

Zakonom o uslovima i postupku za prekid trudnoće definisaće se etički principi, uslovi, način rada saglasnost i nadzor kod obavljanja prekida trudnoće, u cilju zaštite zdravlja, eliminacije nelegalnih abortusa i i kontrole rađanja. Rok : IV Q 2008.

Zakonom o zdravstvenoj inspekciji će se regulisati vršenje poslova zdravstvenog nadzora i zdravstvene kontrole, nad radom zdravstvenih ustanova od strane zdravstvenih inspektora. Rok: IV Q 2008.

Radi usaglašavanja sa Ustavom Crne Gore i direktivama EU, u četvrtom kvartalu 2008. godine usvojiće se Zakon o bezbjednosti i zdravlju na radu.

Zakona o zaštiti prava pacijenata. Svrha ovog zakona je stvoriti pravne pretpostavke na osnovu kojih je svim pacijentima u sastavu zdravstvene zaštite države Crne Gore osigurano poštovanje ljudskog dostojanstva fizičkog i psihičkog integriteta. U tom cilju će se ovim zakonom utvrditi osnovna prava pacijenata i načini njihove zaštite, te njihove dužnosti i obaveze prilikom korištenja zdravstvene zaštite i ostvarivanja tih prava. Rok: 2009

Srednjoročnim planom unaprjeđenja ljudskih resursa u oblasti zdravstva će se, u cilju usmjeravanja kadrova u zdravstvu, definisanja plana specijalizacija, vođenja kadrovske politike i politike zapošljavanja, utvrditi plan potrebnih kadrova u javnim zdravstvenim ustanovama. Rok: IV Q 2008.

Mreža zdravstvenih ustanova. Na osnovu Master plana i kriterijuma regionalizacije, utvrdiće se vrste i broj zdravstvenih ustanova na teritoriji države, saglasno tehnološkim i stručnim standardima za rad, a u cilju ujednačavanja, dostupnosti i sveobuhvatnosti zdravstvene zaštite. Rok: IV Q 2008.

Strategijom prevencije i kontrole nezaraznih bolesti će se utvrditi pravci aktivnosti na unaprjeđenju zdravlja u Crnoj Gori. Strategijom će se obezbijediti objedinjena akcija u vezi sa faktorima rizika i njihovim osnovnim determinantama za nezarazne bolesti, ojačati zdravstveni sistem ka unaprijeđenoj prevenciji i kontroli nezaraznih bolesti kako bi zdravstvene usluge odgovarale njihovoj svrsi i postojećem teretu bolesti i kako bi se povećale mogućnosti za promovisanje zdravlja i kontrolu bolesti. Rok: IV Q 2008.

Strategija medicine rada i sportske medicine. Ovom strategijom će se utvrditi organizacija medicine rada i sportske medicine. Strategijom će se definisati uloga države u unaprijeđenju zdravlja zaposlenih, stručni nadzor nad sprovođenjem specifične zdravstvene zaštite zaposlenih. Takođe, Strategija će definisati naučno istraživački rad medicine rada i sportske medicine (dodiplomska, poslijediplomska nastava, specijalizacija), razvoj informacionih tehnologija u oblasti medicine rada i sporta, odnos institucija Crne Gore i međunarodnih institucija iz ove oblasti. Rok: 2009

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zdravstvenoj zaštiti. Rok: 2009.

Na osnovu Strategije medicine rada i sportske medicine trebalo bi donijeti:

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, kadra i opreme medicine rada i sportske medicine. Rok: 2009.

Na osnovu Zakona o obezbjeđivanju krvi tokom 2009. godine donijeće se :

Pravilnik o načinu i postupku prikupljanja krvi i komponenti krvi,

Odluka u pogledu prostora, kadra i opreme koje moraju da ispunjavaju zdravstvene ustanove za obavljanje djelatnosti transfuziologije i

Pravilnik o sadržaju upitnika za davanje pisane saglasnosti davaoca krvi propisuje da se uzimanje krvi može obaviti samo nakon dobijanja pisane saglasnosti davaoca.

Na osnovu Zakona o zdravstvenoj zaštiti potrebno je donijeti sljedeće podzakonske propise:

Pravilnik o načinu utvrđivanja i visini troškova nastalih u postupku po zahtjevu za osnivanje i početak rada zdravstvenih ustanova. Rok: IV Q 2008.

Pravilnik o programu pripravničkog staža, organizaciji i načinu polaganja stručnih ispita, sastavu i radu ispitnih komisija. Rok: IV Q 2008.

Pravilnik o bližim uslovima, dužini trajanja i načinu obavljanja pripravničkog staža i obavezama zdravstvenih ustanova. Rok: IV Q 2008.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, kadra i medicinsko-tehničke opreme za ustanove, državne organe i druge subjekte koji mogu organizovati i obavljati zdravstvenu djelatnost na primarnom nivou zdravstvene zaštite. Rok: 2009.

Akt o stručnom usavršavanju zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika. Rok: 2009.

Pravilnik o načinu, postupku i organizaciji sprovođenja interne i eksterne provjere kvaliteta stručnog rada. Rok: 2009.

Pravilnik o uslovima izdavanja u zakup prostora opreme i drugih sredstava neophodnih za obavljanje zdravstvenih djelatnosti, odnosno drugu opremu i sredstva koja su u funkciji pružanja zdravstvene zaštite u zdravstvenim ustanovama. Rok: 2009.

Na osnovu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti potrebno je donijeti sljedeće podzakonske propise:

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu organizacije i načina sprovođenja imunoprofilakse i hemioprofilakse i godišnjem programu obaveznih imunizacija na teritoriji Države. Rok: IV Q 2008.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu kadrova, opreme i sredstava koje moraju da ispunjavaju subjekti koji se bave uklanjanjem ljudskih i životinjskih izlučevina, leševa, organa i tkiva, otpadnih voda i drugih otpadnih materija, na način i pod uslovima koji ne ugrožavaju zdravlje stanovništva. Rok: 2009.

Pravilnik o vrstama, obimu, rokovima i načinu sprovođenja obaveznih pregleda, kao i odgovarajuću zdravstvenu dokumentaciju kojom se dokazuje izvršenost tih pregleda. Rok: 2009.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu načina vođenja podataka o laboratorijskim ispitivanjima, načina obavještavanja i rokova za davanje obavještenja o dobijenim rezultatima. Rok: 2009.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu načina organizovanja i sprovođenja zdravstvenog nadzora za lica koja dolaze iz zemalja u kojima ima kolere, kuge, žute groznice, virusnih hemoragičnih groznica (osim hemoragične groznice sa bubrežnim sindromom) i malarije. Rok: 2009.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu kadrova, prostora, medicinsko-tehničke i zaštitne opreme za zdravstvene ustanove u kojima se sprovodi bolničko liječenje lica oboljelih od karantinskih i drugih zaraznih bolesti. Rok: 2009.

Na usklađivanju zakonske regulative će raditi radna grupa u Ministarstvu zdravlja, rada i socijalnog staranja Crne Gore, uz pomoć stranih eksperata koji će biti angažovani po potrebi.

Institucionalni okvir

Na osnovu Zakona o obezbjeđivanju krvi planirana je reorganizacija Službe za transfuziju krvi koja će obuhvatiti Zavod za transfuziju u Podgorici i 8 područnih jedinica. U Podgorici će raditi 4 ljekara specijalista i 16 tehničara, a ukupno je u Crnoj Gori 14 ljekara specijalista i 44 tehničara.

Na osnovu Strategije medicine rada i sportske medicine planira se osnivanje potpuno nezavisne institucije: Institut medicine rada i sportske medicine Rok: 2009

3.28.2.3. Srednjoročni prioriteti

Crna Gora će, u skladu sa SSP-om (član 79), u dijelu u kome zakonodavstvo iz oblasti zdravstva do sada nije usklađeno, postepeno usklađivati sa Acquis-em.

Zakonodavstvo

Na osnovu Zakona o obezbjeđivanju krvi, 2010. godine usvojiće se Pravilnik o sadržaju registra o izdatoj jedinici krvi i podatke o primaocu, koji propisuje da doktor koji u liječenju primjenjuje krv i komponente krvi vodi propisanu dokumentaciju.

Na osnovu Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, potrebno je donijeti Pravilnik o bližim uslovima u pogledu načina i uslova pod kojima se vrše prevoz i sahrana, kao i iskopavanje, prenos i sahrana, umrlog lica. Rok: 2010.

Na osnovu Zakona o zdravstvenoj zaštiti potrebno je donijeti sljedeće podzakonske propise:

Pravilnik o obavljanju monitoringa i uspostavljanje procesa evaluacije. Rok: 2010.

Pravilnik o načinu rada komisije za dodjelu zvanja Primarijusa. Rok: 2010.

Pravilnik o načinu ocjenjivanja, izdavanja ili oduzimanja sertifikata za akreditaciju zdravstvenih ustanova. Rok: 2011.

Pravilnik o sastavu, načinu rada i odlučivanju komisije za akreditaciju. Rok: 2011.

Pravilnik o visini troškova u postupku akreditacije zdravstvenih ustanova. Rok: 2011.

Pravilnik o načinu i posebnim uslovima pružanja zdravstvene zaštite u pogledu kadra, smještaja i vremena. Rok: 2012.
Pravilnik o kriterijumima, standardima i smjernicama za procjenu medicinskih tehnologija i uslova za uvođenje novih medicinskih metoda i postupaka. Rok: 2012.
Pravilnike o uslovima za utvrđivanje vremena i uzroka smrti umrlih lica i obdukcije leševa. Rok: 2012.

Institucije

Crna Gora će jačati postojeće institucije zdravstvenog sistema.

3.28.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo (Sektor za zdavstvenu zaštitu i inspekcije)	Postojeća	51	54	64	64	64	64
Ministarstvo (Sektor za upravljanje zdravstvom)	Postojeća	13	13	23	23	23	23
Ministarstvo (Sektor za informatiku i analitičko-statističke poslove)	Postojeća	11	11	11	11	11	11
Institut za javno zdravlje [1]	Postojeća	157	157	167	177	177	177
Služba za transfuziju [2]	Planirana	58	60	62	64	66	68

3.28.2.5 Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	1.024.093,20	1.314.693,60	1.314.693,60	1.314.693,60	1.314.693,60
Strana podrška					

Napomena:
Planirana budžetska sredstva se odnose na bruto zarade zaposlenih u MZRSS angažovanih u oblasti Javnog zdravstva, uljucujuci i Sluzbu za transfuziju.

[1] Izvršena reorganizacija po novom Zakonu, u toku je rekostrukcija za koju su opredijeljena sredstva iz Budžeta po 1.500.000 € za 2007. i 2008. godinu.

[2] Postojeći kadar će biti zadržan u planiranoj Službi.

3.29. CARINSKA UNIJA

Odredbama člana 99 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju propisano je da će ugovorne strane uspostaviti saradnju u oblasti carina da bi se garantovala usklađenost s odredbama koje treba usvojiti u oblasti trgovine i postigla usklađenost carinskih sistema Crne Gore sa sistemom Zajednice, čime će se omogućiti primjena mjera liberalizacije planiranih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, kao i postepeno približavanje carinskih propisa Crne Gore *acquis*-u. Saradnja će naročito obuhvatiti prioritetne oblasti povezane s *acquis*-em Zajednice u oblasti carina.

Odredbama člana 18 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju propisano je da će Zajednica i Crna Gora postepeno uspostavljati područje bilateralne slobodne trgovine tokom perioda koji će trajati najviše 5 godina od stupanja na snagu ovog Sporazuma, u skladu s odredbama ovog Sporazuma i odredbama Opšteg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994. godine Svjetske trgovinske organizacije. U klasifikaciji roba u trgovini između ugovornih strana primjenjivaće se Kombinovana nomenklatura roba. Za svaki proizvod, osnovna carina na koju će se primjenjivati uzastopna sniženja tarifa utvrđena ovim Sporazumom će biti Zajednička carinska tarifa Evropske zajednice koja se stvarno primjenjuje *erga omnes* na dan potpisivanja ovog Sporazuma, odnosno Carinska tarifa koju primjenjuje Crna Gora.

3.29.1. Status

Zakonodavni okvir

Crnogorsko carinsko zakonodavstvo obuhvata Carinski zakon, Zakon o Carinskoj tarifi, Zakon o carinskoj službi, Uredbu o usklađivanju nomenklature Carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom i podzakonske akte (uredbe, pravilnike, uputstva) za sprovođenje navedenih propisa.

Carinski zakon (Sl. list RCG br. 7/02) donesen je početkom 2002. godine, čiji je rok za primjenu bio određen sa 1. julom 2002. godine. Ovaj rok je dva puta produžavan, prvi put do 31. decembra 2002. godine[1] i drugi put do 31. marta 2003. godine[2]. Zakon je počeo da se primjenjuje od 1. aprila 2003. godine. Osnovna rešenja Carinskog zakona pretežnim dijelom su bila usklađena sa važećom Uredbom Savjeta EU No 2913/92, kao i pravilima Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i Svjetske carinske organizacije (WCO).

Budući da se evropsko carinsko zakonodavstvo stalno mijenja u cilju obezbijeđenja uslova za ubrzanje i pojednostavljenje carinskih postupaka, a imajući u vidu činjenicu da se crnogorski carinski propisi kontinuirano usaglašavaju sa evropskim propisima, može se reći da je carinsko zakonodavstvo u velikoj mjeri usaglašeno sa evropskim propisima.

Prva izmjena Zakona izvršena je u martu 2003. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Carinskog zakona (Sl. list RCG br. 21/03), regulisan je postupak sa robom i putnicima između država članica tadašnje državne zajednice Srbija i Crna Gora, a izvršena su i određena pravno tehnička poboljšanja važećeg zakona.

Druga izmjena Zakona izvršena je u maju 2005. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Carinskog zakona (Sl. list RCG br. 29/05), izvršeno je usklađivanje navedenog zakona sa Zakonom o državnoj upravi i Zakonom o opštem upravnom postupku tako da je nadležnost za vođenje drugostepenog upravnog postupka umjesto Uprave carina preuzelo Ministarstvo finansija, kao organ nadležan za vršenje upravnog nadzora u ovoj oblasti. Takođe, ovim zakonom stvorene su normativne pretpostavke za otvaranje slobodnih carinskih prodavnica.

Treća izmjena Zakona izvršena je u oktobru 2006. godine. Zakonom o izmjenama i dopunama Carinskog zakona (Sl. list RCG br. 66/06), izvršeno je usaglašavanje postojećih rješenja koja se odnose na određivanje carinske vrijednosti robe sa pravilima sadržanim u Opštem sporazumu o carinama i trgovini Svjetske trgovinske organizacije. Takođe, izvršeno je usaglašavanje načina određivanja naknada za rad carinske službe sa članom VIII Opšteg sporazuma o carinama i trgovini Svjetske trgovinske organizacije, prema kojem takse i naknade ne mogu biti određene u odnosu na vrijednost robe i ne mogu predstavljati posrednu zaštitu domaćih proizvoda ili posredno oporezivanje uvoza, već moraju da odražavaju približni stvarni trošak pružene usluge.

[1] "Sl. list RCG", br. 38/02

[2] "Sl. list RCG", br. 72/02

Četvrta izmjena Zakona je u toku radi daljeg usklađivanja sa propisima EU (Uredba Savjeta i Parlamenta EU No 648/2005 od 13. aprila 2005) i te izmjene se odnose na:

dodatno usaglašavanje sa carinskim propisima i procedurama EU;

omogućavanje određenih carinskih olakšica za određene privredne subjekte koji uživaju poslovni kredibilitet da mogu uvoziti robu bez carinske provjere; kao i

pooštravanje kaznene politike za nepoštovanje Zakona.

Za primjenu Carinskog zakona donešena su sljedeća podzakonska akta:

Uredba za sprovođenje Carinskog zakona (Sl. list RCG br. 15/03 i 81/06),

Uredba o postupku ostvarivanja prava na oslobođenje od plaćanja carine (Sl. list RCG br. 22/03),

Uredba o uslovima i načinu prodaje carinske robe i drugim postupcima sa carinskom robom (Sl. list RCG br. 22/03 i 62/04),

Uredba o vrsti, visini i načinu plaćanja naknade za usluge carinskog organa (Sl. list RCG br.4/07),

Uredba o postupanju carinskog organa sa robom za koju postoji osnovana sumnja da se njome povrjeđuju prava intelektualne svojine (Sl. list RCG br.25/05),

Uredba o izdavanju uvjerenja koja prate robu pri izvozu, uvozu ili tranzitu (Sl. list RCG br.41/05),

Uredba o bližem postupku i uslovima za otvaranje slobodnih carinskih prodavnica (Sl. list RCG br.43/05),

Uredba o uslovima za obavljanje poslova zastupanja pred organima carinske službe (Sl. list RCG br.20/03 i 62/04),

Pravilnik o obliku, sadžaju, načinu podnošenja i popunjavanja carinske deklaracije i zbirne prijave (Sl. list RCG br.16/03, 43/04, 2/05, 14/05 i 48/07),

Pravilnik o vrstama i načinu upotrebe carinskih obilježja (Sl. list RCG br.49/05),

Pravilnik o posebnim mjerama carinskog nadzora i carinskom postupku za robe koje se koriste za snabdijevanje prevoznih sredstava u međunarodnom saobraćaju (Sl. list RCG br.78/06 i 57/07), i

Uputstvo o uslovima i načinu pod kojima iznos carinskog duga, umjesto dužnika, može platiti treće lice (Sl. list RCG br. 19/04).

Zakon o Carinskoj tarifi (Sl. list RCG br. 75/05), donesen je u decembru 2005. godine i u primjeni je od 1. januara 2006. godine. Zakon je bio usaglašen sa Harmonizovanim sistemom (HS-2002), kao i sa tadašnjom Kombinovanom nomenklaturom EU (Uredba Savjeta EU No 2658/87). Zakonom je propisano da se carina obračunava i naplaćuje po procentualnoj stopi u odnosu na vrijednost robe (*"ad valorem"*), odnosno u određenom iznosu po jedinici mjere za masu robe (specifična carina).

Budući da je u međuvremenu došlo do izmjena Međunarodne konvencije o harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka robe i da su te izmjene stupile na snagu 1. januara 2007. godine, to je nametnulo potrebu da se izvrši dalje usaglašavanje nacionalne Carinske tarife sa izmjenama Konvencije. Takođe, obaveza usklađivanja nomenklature nacionalne Carinske tarife sa Kombinovanom nomenklaturom Evropske unije predviđena je i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji.

Imajući u vidu navedeno, u martu 2007. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Carinskoj tarifi (Sl. list RCG br. 17/07). Predmetni zakon je usaglašen sa izmjenama i dopunama Međunarodne konvencije o harmonizovanom sistemu naziva i šifarskih oznaka robe (HS - 2007), kao i sa Uredbom Komisije EU No 1549/2006, koje su stupile na snagu 1. januara 2007. godine.

Vlada je na sjednici održanoj 20. decembra 2007. godine usvojila Uredbu o usklađivanju nomenklature Carinske tarife za 2008. godinu, koja je u potpunosti usaglašena sa Kombinovanom nomenklaturom za 2008. godinu (Uredba Komisije EU No 1214/2007) i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

Zakonom o carinskoj službi (Sl. list RCG br.7/02), uređena je materija koja se odnose na način rada, kao i prava, obaveze i odgovornosti carinskih službenika.

Izvršena je jedna izmjena Zakona (u maju 2005. godine). Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o carinskoj službi (Sl. list RCG br. 29/05), izvršeno je usklađivanje predmetnog zakona sa zakonima kojima je regulisan upravni postupak i nadležnost organa uprave a izvršena su i određena pravno tehnička poboljšanja važećeg zakona.

Podzakonski akti za sprovođenje ovog zakona su:

Uredba o obrazovanju carinarnica i organizacionih jedinica u Upravi carina Crne Gore (Sl. list RCG br.42/02 i 31/04);

Pravilnik o obrascu i postupku izdavanja službene legitimacije i načinu obilježavanja službenih prevoznih sredstava znakom carinske službe (Sl. list RCG br.70/02),

Pravilnik o službenoj odjeći carinskih službenika (Sl. list RCG br.72/02),

Pravilnik o uslovima i načinu nošenja oružja i municije ovlašćenih carinskih službenika (Sl. list RCG br.48/04).

Institucionalni okvir

Za carinsku politiku nadležno je Ministarstvo finansija, koje ima Sektor za poreski i carinski sistem a u okviru istog Odsjek za carinski sistem i carinsku politiku u kojem su zaposlena dva državna službenika. Za implementaciju carinske politike nadležna je Uprava carina.

Uprava carina kroz svakodnevne aktivnosti i zalaganje, nastoji da na bazi pozitivnih propisa, utvrdjene metodologije zapošljavanja, usavršavanja i unapredjenja znanja i sposobnosti, angažuje stručan i sposoban kadar, koji će na adekvatan način odgovoriti poslovnim obavezama.

U Upravi je, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji sistematizovano 366 radnih mjesta, sa 669 izvršioca, od čega je popunjeno 520. U prethodnom periodu carinsku službu je napustilo 20 službenika od čega 11 po osnovu sporazuma, 2 zbog odlaska u penziju, a 7 zbog izricanja disciplinskih mjera. Radi obezbjeđivanja kvalitetnog poslovanja, u uslovima evidentnog rasta obima posla, raspisano je 11 javnih i 4 interna oglasa, kojima je traženo 158 izvršioca, od čega 85- VSS, 10-VŠS, 58-SSS i 5 sa OŠ. Popunjeno je svega 45 radnih mjesta, od čega 19-VSS, 2-VŠS, 23-SSS i 1 sa OŠ. Uporedo sa evidentnim problemom popune slobodnih ili upražnjenih radnih mjesta, carinska služba se suočila i sa ozbiljnim poteškoćama kako da postojeći, stručni kadar, zadrži. Ovaj problem je naročito izražen u navedenim organizacionim jedinicama, ključnim za funkcionisanje carinske službe:

Sektor za carinsko-pravne poslove, gdje je od predviđenih 33 popunjeno svega 19 radnih mjesta. Ovaj Sektor se bavi analiziranjem primjene carinskih, spoljnotrgovinskih propisa, propisa iz oblasti sredstava plaćanja i drugih propisa koje primjenjuju organi carinske službe u carinskom postupku, a kojima se regulišu mjere carinskog nadzora, carinski postupci i postupanje sa robom, kao i praćenje i analiziranje primjene instrumenata carinske politike.

Sektor za informatiku i statistiku, gdje je od predviđenih 25 popunjeno 10 radnih mjesta. Osnovni poslovi Sektora predstavljaju praćenje razvoja informacionog sistema carinske službe, obezbjeđivanje funkcionisanja i najracionalnije eksploatacije informacionog sistema carinske službe, praćenje oblasti carinskog, spoljnotrgovinskog i deviznog poslovanja pomoću tehnika obrade podataka, kao i obezbjeđivanje pružanja informatičkih usluga za potrebe drugih organa.

Sektor carinske bezbjednosti, gdje je od predviđenih 42 popunjeno 19 radnih mjesta. Opšta svrha Sektora je da otkrije, preduprijedi i istraži carinske prevare/prekršaje i pripremi dokumentaciju za dalji postupak. Osnovna pretpostavka je efektivna i efikasna služba sposobna za otkrivanje, sprječavanje i istragu prekršaja i za obradu slučajeva krivičnog gonjenja prekršilaca, a u cilju zaštite carinskog područja i suzbijanja sive ekonomije.

Takođe, ovaj problem je prisutan i kada se radi o Sektoru za naplatu prihode i resurse, posebno u Odsjeku za praćenje i implementaciju propisa i poslove zastupanja, koji predviđaju osposobljen stručni kadar (pravosudni ispit), a u kome je od predviđenih 6 radnih mjesta popunjeno svega 3 radna mjesta. Uloga ovog Odsjeka je da osigura pravilnu i pravovremenu primjenu važećih propisa u državnoj upravi i sprovođenje zakonskih odredbi, kao i da se stara da se proces odvija na način najbolji za sve učesnike.

Dakle, cilj je da se izgradi stabilan i jasan pravni sistem koji definiše primjenu novih carinskih propisa koji su saglasni sa propisima EU, a osnovna pretpostavka za njegovu realizaciju predstavlja ljudski faktor, tj. stručni i osposobljeni kadar. Problem predstavlja zadržavanje upravo stručnog, kreativnog kadra. Značajni faktori koji destimulativno utiču na ostanak postojećih i zapošljavanje novih kadrova u ovoj Upravi su lična primanja zaposlenih, rješavanje stambenih pitanja, kao i ostali faktori koji utiču na standard zaposlenih.

Obuka

Shvatajući značaj unapređenja znanja i stručne osposobljenosti za implementaciju SSP-a, sa posebnim osvrtom na preferencijalne trgovinske mjere-pravila o porijeklu, Uprava je, u skladu sa Planom obuke carinskih službenika, službenika drugih državnih organa i privrednih subjekata, sačinjenog na osnovu Akcionog plana za jačanje administrativnih kapaciteta za implementaciju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji je usvojila Vlada RCG, realizovala niz obuka u cilju jačanja administrativnih kapaciteta u nekoliko faza:

Prva faza obuke, koju je Uprava carina organizovala u saradnji sa CAFAO-m okončana je sredinom mjeseca decembra 2006. godine. Cilj ove faze obuke je bio pružanje detaljnih informacija u vezi sa pravilima o porijeklu robe, kako sa aspekta postojećih bilateralnih međunarodnih Sporazuma o slobodnoj trgovini i Autonomnim trgovinskim mjerama E.U., tako i sa aspekta primjene Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i CEFTA Sporazuma.

U periodu od 31.01.- 01.02.2007 godine, realizovana je druga faza obuke**.** Uprava carina je, u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore, organizovala seminar na temu – "Pravila o porijeklu robe“ u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Na seminaru su prezentovana opšta pravila o porijeklu robe, sa posebnim osvrtom na bilateralnu i dijagonalnu kumulaciju, kao i povezanost analize rizika sa kontrolom pravila o porijeklu.

Treća faza obuke je realizovana u periodu od 12.03.-15.03.2007.godine. U organizaciji Uprave u saradnji sa Centrom za evropske perspektive Vlade Republike Slovenije (CEP), održan je seminar na temu "Kontrola preferencijalnog trgovinskog tretmana-implementacija SSP sa aspekta porijekla robe i administrativne saradnje u carinskoj oblasti, kumulacija porijekla i konkretni primjeri".

Četvrta faza obuke realizovana je u periodu od 17-19 septembra 2007godine. U navedenom periodu, Uprava je u saradnji sa kancelarijom TAIEX-a iz Brisela realizovala 3 seminara na temu porijekla i vrednovanja robe. Takođe,u organizaciji Uprave i Privredne komore u Beranama je 14. 06.2007.god. realizovan seminar na temu CEFTA-Pravila o porijeklu, sa ciljem upoznavanja privrednih subjekata sa ovom problematikom.

3.29.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U 2008. treba izvršiti izmjene i dopune aktuelnog Carinskog zakona u cilju daljeg usaglašavanja sa Acquis-om.

Do kraja novembra 2008. godine treba da se donese Uredba o usklađivanju nomenklature Carinske tarife za 2009. godinu, koja treba da bude usaglašena sa Kombinovanom nomenklaturom za 2009. godinu i Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju.

3.29.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Srednjoročni prioriteti odnose se na potpuno usaglašavanje carinskih propisa sa propisima EU koji uključuju i donošenje novog Carinskog zakona i Zakona o carinskoj službi.

U 2009. godini pristupiće se izradi cjelovitog Carinskog zakona koji u najvećoj mjeri treba da bude usaglašen sa modernizovanim Carinskim zakonom Evropke unije, s tim što će određena rešenja u pogledu primjene biti vremenski odložena i prilagođena primjeni u skladu sa nacionalnim mogućnostima. Poseban tretman imaće obaveze koje proizilaze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Donošenje ovog zakona od strane Parlamenta trebalo bi da uslijedi u prvoj polovini 2010. godine.

U 2010. godini, u drugoj polovini, donijeće se Uredba za sprovođenje Carinskog zakona i drugi podzakonski akti za sprovođenje Carinskog zakona kako bi se obezbijedila njegova primjena od 1. januara 2011. godine.

U 2010. godini pristupiće se donošenju novog Zakona o carinskoj službi i rokovi za donošenje tog zakona biće usklađeni sa rokovima za donošenje novog Carinskog zakona.

U 2011. godini izvršiće se dodatno usaglašavanje Carinskog zakona kako bi isti bio u potpunosti usaglašen sa Carinskim zakonom Zajednice, s tim što će za određena rešenja biti predviđen tranzicioni period, odnosno odložena primjena od 2-3 godine.

Institucije

Cilj Uprave carina je da izgradi stabilan i jasan sistem za primjenu novih carinskih propisa koji su saglasni sa propisima EU. Na planu modernizacije tehnologije rada i praćenja rezultata rada, u toku je primjena Poslovne strategije i planiranja, po metodologiji koju primjenjuju vodeće carinske službe EU. Od strane angažovanih na ovom Projektu, u Radnom programu CAFAO-a za 2007.godinu, predloženo je dalje usavršavanje, kako bi se u praktičnom dijelu primjene postigli što kvalitetniji rezultati. U periodu do 2012. godine, podrška se očekuje kroz IPA sredstva, u cilju bolje koordinacije pomoći i postizanja značajnih rezultata u okviru raspoloživih sredstava.

Uprava carina u navedenom periodu planira sljedeće:

- preduzimanje aktivnosti na uvođenju TARIC-a (integrisana tarifa EU);
- preduzimanje aktivnosti u cilju primjene Privremenog Sporazuma između EU i CG o trgovini;
- preduzimanje aktivnosti za poboljšanje uslova rada carinske laboratorije (IPA);
- efikasniju primjenu propisa o zaštiti prava intelektualne svojine;
- sprovođenje implementacije propisa iz oblasti fito-sanitarnih, veterinarskih i ekoloških propisa;
- sprovođenje aktivnosti na unapređenju propisa za trgovinske olakšice;
- razvoj efikasnog režima kontrole iz oblasti pravila o porijeklu robe i vrijednosti robe, shodno zahtjevima EU;
- jačanje koordinacije i saradnje među graničnim službama na nacionalnom i međunarodnom nivou, u skladu sa Strategijom integrisanog upravljanja granicom i AP za sprovođenje Strategije;
- jačanje saradnje sa privrednim subjektima i njihovim udruženjima;
- sprovođenje kontrole procedure izdavanja sertifikata o porijeklu robe sa teritorije CG;
- sprovođenje aktivnosti iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije integrisanog upravljanja granicom;
- dalje učestvovanje u radu Odbora za ekonomske odnose sa inostranstvom i evropske integracije Privredne komore Crne Gore;
- praćenje rada Svjetske Carinske Organizacije (njenih radnih tijela);
- zaključivanje Sporazuma između Vlade CG i Vlade Republike Ukrajine o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima ;
- zaključivanje Sporazuma između Vlade CG i Vlade Republike Moldavije o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima ;
- zaključivanje Sporazuma između Vlade CG i Vlade Republike Belorusije o uzajamnoj pomoći u carinskim pitanjima;
- kontinuiranu saradnju sa inostranim carinskim službama i organizacijama;
- nastavljanje započetih aktivnosti na edukaciji carinskih službenika, službenika drugih državnih organa i privrednih subjekata iz oblasti porijekla robe; i
- edukaciju carinskih službenika iz oblasti carinske tarife povodom stupanja na snagu Zakona o izmjenama Zakona o Carinskoj tarifi, iz oblasti vrijednosti robe, zaštite prava intelektualne svojine, granične kontrole i koordiniranje IBM (integrisano upravljanje granicom).

3.29.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MF – Sektor za poreski i carinski sistem	Postojeća	2	4	5	6	6	6
Uprava carina	Postojeća	520	550	610	669	669	669

3.29.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva ukupno	7.003.000	12.048.000	13.599.200	13.894.200	14.779.200
Strana podrška	Stalni ekspert	Stalni ekspert	Stalni ekspert	Stalni ekspert	Stalni ekspert

3.30. SPOLJNI ODNOSI

3.30.1. MEĐUNARODNI EKONOMSKI ODNOSI

3.30.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Tokom 2007. godine Crna Gora je vodila trgovinsku politiku saglasno preuzetim obvezama potpisivanjem CEFTA sporazuma i domaćim zakonodavstvom koje je u visokom stepenu usaglašeno sa međunarodnom praksom.

Crna Gora je u postupku pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji. Nakon analize *Factual report*-a zaključeno je da je ostao veoma mali broj otvorenih pitanja koja će biti predmet harmonizacije zakonodavstva sa sporazumima STO. Akcionim planom zakonodavstva definisano je da će sva identifikovana otvorena pitanja biti usaglašena do naredne sjednice Radne grupe, planirane za februar 2008. godine. Vezano za pristup tržištu roba i pristup tržištu usluga, zahtjeve su dostavili predstavnici SAD, Švajcarske, Kanade, Norveške i Japana. Ponuda za robe i Ponuda za usluge su revidirane i biće predmet daljih pregovora.

Usvojena je Uredba o carinskoj tarifi koja je usklađena sa carinskom tarifom Evropske unije (HS 2007) i uključuje obaveze Crne Gore koje proizilaze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i CEFTA sporazumom.

Zakon o spoljnoj trgovini je donijet juna 2004. godine i izmijenjen i dopunjen maja 2007. godine. Izmjene i dopune Zakona o spoljnoj trgovini su obuhvatile ugradnju precizne terminologije i potpuno usaglašavanje sa relevantnim sporazumima STO, odnosno, sa Sporazumom o zaštitnim mjerama i Sporazumom o antidampinškim i kompenzatornim mjerama, zatim usklađivanje uslova i procedure za izdavanje dozvola za izvoz i uvoz, odnosno uvođenje termina "automatska dozvola", kao i izmjene koje su su odnosile na tumačenje tehničkih propisa, kao uslova za uvoz robe. Donošenjem izmjena i dopuna Zakona o spoljnoj trgovini (Sl. list RCG br. 37/07) stekli su se uslovi za donošenje izmjena i dopuna Uredbe za sprovođenje Zakona o spoljnoj trgovini (Sl. list RCG br. 44/07), koju je donijela Vlada Crne Gore 28. juna 2007. godine, po osnovu koje se pomenuti zakon shodno primjenjuje. Uredbom su bliže propisani uslovi za primjenu odredaba zakona koje se odnose na posebne mjere i izdavanje dozvola, te postupak za primjenu posebnih mjera (antidampinških, kompenzatornih i zaštitnih mjera), poštujući odredbe sadržane u odgovarajućim sporazumima Svjetske trgovinske organizacije i propisima Evropske unije. Danom ulaska Crne Gore u Europsku uniju, preuzimanjem zajedničke trgovinske politike Europske unije, odredbe ovog zakona kojim je regulisana trgovinska politika i poslovanje s inostranstvom će biti stavljeni van snage.

Crna Gora je potpisnica CEFTA 2006. Sporazum je ratifikovala 21. marta 2007. godine (Sl. list RCG br. 018/07-1), dok je njegova primjena počela 26. jula 2007. godine u trgovini sa Republikom Albanijom, Republikom Makedonijom, Moldavijom i UNMIK/Kosovom, 22. avgusta sa Republikom Hrvatskom, 24. oktobra 2007. godine sa Republikom Srbijom i od 22. novembra se primjenjuje u trgovini sa Bosnom i Hercegovinom. Crna Gora realizuje trgovinu industrijskim proizvodima sa svim potpisnicama bez plaćanja carina. Za poljoprivredne proizvode nema ograničenja u trgovini sa Bosnom i Hercegovinom, Srbijom, UNMIK/Kosovom i Makedonijom, dok u trgovini sa Albanijom, Hrvatskom i Moldavijom za određene proizvode postoje kvote i predviđeno je određeno plaćanje carina. Obim robnog prometa bilježi rast, mada je učešće regiona u ukupnom robnom prometu Crne Gore, koje je niz godina iznosilo oko 40%, sada opalo na nešto više od 30%. Razlog tome je preorljentacija spoljne trgovine Crne Gore na zemlje Evropske unije. Tokom 2008. godine, Crna Gora će biti predsjedavajuća zemlja Podkomitetom za carine i porijeklo robe.

I pored visokog stepena liberalizacije trgovine, Crna Gora nema zadovoljavajući stepen integrisanosti sa tržištem EU. Crnogorski izvoz raste, ali još uvijek obim i struktura ne zadovoljava. Opredjeljenje Crne Gore je stvaranje institucionalnog ambijenta za diverzifikovan i kompetitivan izvozni sektor, kroz kontinuirani proces strukturnih reformi i liberalizaciju tržišta.

Robna razmjena po grupama zemalja - mil €

Godina	Ukupna	Robna		Izvoz	Učešće	Uvoz	Učešće
EU 27							
2006	2 110.0	1 063.95	50.42%	390.23	62.19%	673.72	45.44%
2007	**2 733.3**	**1 284.47**	**47.00%**	**353.68**	**59.04%**	**930.79**	**43.61%**
CEFTA							
2006	2 110.0	744.34	35.27%	221.65	35.33%	522.69	35.25%
2007	**2 733.3**	**1 056.02**	**38.63%**	**229.64**	**38.34%**	**826.38**	**38.72%**
Ostale zemlje							
2006	2 110.0	301.86	14.31%	15.52	2.47%	286.19	19.30%
2007	**2 733.3**	**392.88**	**14.37%**	**15.70**	**2.62%**	**377.20**	**17.67%**

Izvor podataka: MONSTAT

Ukupana robna razmjena sa Evropskom unijom iznosi 1.284,47 mil € ili 47% od ukupne ostvarene robne razmjene Crne Gore sa inostranstvom u 2007. godini. Izvoz u zemlje EU27 je iznosio 353.68 mil €, dok je uvoz iznosio 930.79 mil €. Učešće izvoza u EU27 u ukupnom izvozu Crne Gore iznosi 59.04% dok je učešće uvoza iz zemalja EU u ukupnom uvozu Crne Gore iznosio 43,61%. U odnosu na ukupnu ostvarenu robnu razmjenu u 2006. godini, zabilježen je porast za 220 mil €.

Bilateralni sporazumi iz ekonomske oblasti sa zemljama EU

Bilateralni investicioni sporazumi:

Usaglašeni su sporazumi o podsticanju i zaštiti investicija sa Belgijsko-luksemburškom unijom, Danskom, Finskom i Maltom. Očekuje se dogovor u vezi potpisivanja.
Diplomatskom notom potvrđeni su sporazumi o podsticanju i zaštiti investicija sa Austrijom, Kiprom i Poljskom.
U toku je usaglašavanje sporazuma o podsticanju i zaštiti investicija sa Češkom i Francuskom

Bilateralni sporazumi o ekonomskoj saradnji:

Sporazum o ekonomskoj saradnji sa Republikom Bugarskom potpisan je 30. aprila 2007. godine
Predlog Sporazuma o ekonomskoj saradnji sa Republikom Mađarskom proslijeđen mađarskoj strani na usaglašavanje

U toku 2008. biće analizirani sporazumi o ekonomskoj saradnji i investicioni sporazumi sa preostalim zemljama EU i definisan akcioni plan za djelovanje po ovom pitanju.

Međunarodna zajednica je, ubrzo nakon obnove državnosti, Crnu Goru priznala kao samostalnu državu i ona je postala članica UN-a. U vezi sa tim, Crna Gora je preuzela obavezu da primjenjuje odluke Savjeta bezbjednosti UN-a, kao i ostale obaveze, koje se odnose na izvoz, uvoz i tranzit naoružanja, vojne opreme i robe dvostruke namjene, odnosno kontrolisane robe.

Crna Gora je preuzela zakonodavstvo koje je prethodno primjenjivala državna zajednica SCG, uključujući i izdavanje licenci za spoljnu trgovinu kontrolisanom robom. Da bi se ispunio taj novi zadatak, vladinom uredbom je ustanovljen neophodni režim izdavanja licenci za koje je nadležno Ministarstvo za ekonomski razvoj (Sl. list RCG br. 40/06). Ovom uredbom obezbijeđen je pravni okvir za spoljnu trgovinu kontrolisanom robom do donošenja nove regulative. Primjenom postojećeg Zakona o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene (Sl. list SCG, br. 8/2005), propisani su način i uslovi pod kojima se mogu vršiti spoljna trgovina, transport i tranzit naoružanja, vojne opreme i robe dvostruke namjene.

U skladu sa Zakonom o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene, nadležni organi moraju uzeti u obzir osam kriterija utvrđenih Kodeksom ponašanja EU prilikom izvoza oružja u procesu izdavanja licenci za izvoz oružja i vojne opreme.

Nakon obnavljanja državnosti, Crna Gora je 3. juna 2006. godine pristupila Konvenciji o hemijskom naoružanju, čime je postala i punopravna članica OPCW. Time je Crna Gora, kao država ugovornica, preuzela, između ostalih, i obavezu da, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, usvoji neophodne zakonske mjere koje će omogućiti zabranu svih aktivnosti propisanih konvencijom, uključujući izmjene

krivičnog zakonodavstva. Takođe, Crna Gora je u skladu sa obavezama članica OPCW formirala Nacionalni tim za zabranu hemijskog naoružanja, čija je dužnost koordiniranje aktivnosti nadležnih državnih institucija i ostvarivanje saradnje sa tijelima OPCW i njenim državama članicama. OPCW, realizacijom tehničkih programa saradnje, dostavljanjem konkretnih informacija i pojašnjenja, sprovođenjem programa obuke kadrova relevantnih institucija, omogućavanjem komunikacije sa nacionalnim timovima ostalih država i drugim aktivnostima, obezbjeđuje svesrdnu pomoć novim članicama u primjeni Konvencije. Crna Gora je, takođe, potpisnica ostalih međunarodnih pravnih dokumenata koji se odnose na sprječavanje širenja oružja za masovno uništenje i određenog konvencionalnog naoružanja (vidjeti 3.31.3. Kontrola oružja).

Institucionalni okvir

Ministarstvo za ekonomski razvoj je odgovorno za vođenje spoljnotrgovinske politike. U sektoru za multilareralnu i regionalnu trgovinsku saradnju (STO i drugi međunarodni ugovori) i sektoru za ekonomske odnose sa inostranstvom (sistem ekonomskih odnosa, strana ulaganja i bilateralna saradnja) stalno je zaposleno 22 ljudi. Pitanjima trgovine takođe se bavi i sektor za unutrašnju trgovinu i konkurenciju (zaštita potrošača, tehnički propisi i standardi, intelektualna svojina), tako da zajedno sa tržišnom inspekcijom i drugim inspekcijama koje djeluju u oblasti spoljne trgovine (za lijekove, veterinarska, sanitarna, fitosanitarna), ukupno je zaposleno oko 120 ljudi.

3.30.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Ministarstvo za ekonomski razvoj je, uvažavajući preporuke predstavnika međunarodnih organizacija (UNDP, BAFA, SIPRI) i koristeći iskustva i preporuke sa radionica i seminara, kao i rješenja u EU i komparativna iskustva zemalja iz okruženja, pripremilo Nacrt zakona o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene, koji će biti usvojen u I kvartalu 2008. godine.

Novi zakon, čiji je cilj uspostavljanje državne kontrole radi ostvarivanja i zaštite bezbjednosnih, spoljnopolitičkih interesa Crne Gore, međunarodnog kredibiliteta i integriteta i obezbjeđenja poštovanja međunarodnih obaveza koje je preuzela Crna Gora, odnosiće se na spoljnu trgovinu kontrolisanom robom koja obuhvata: izvoz i uvoz; naučno-tehničku saradnju i proizvodnu kooperaciju, pribavljanje i ustupanje imovinskih prava po osnovu tehnologija u oblasti proizvodnje kontrolisane robe; pružanje intelektualnih i materijalnih usluga koje se mogu upotrijebiti u projektovanju, razvoju, proizvodnji, upotrebi i održavanju kontrolisane robe; zastupanje stranih firmi, pružanje usluga, uključujući i brokerske aktivnosti, ponovni izvoz, održavanje i druge usluge u spoljnotrgovinskom prometu kontrolisanom robom.

Pod pojmom kontrolisana roba se podrazumijevaju naoružanje i vojna oprema u skladu sa Zajedničkom listom vojne opreme Evropske unije, kao i roba dvostruke namjene, uključujući softver i tehnologije, koja pored civilne može imati i vojnu namjenu, uključujući svu robu koja se može koristiti za ne-eksplozivnu upotrebu i pomoć na bilo koji način u proizvodnji nuklearnog oružja ili drugih nuklearnih eksplozivnih naprava, u skladu sa Listom roba i tehnologija dvostruke namjene Evropske unije.

Nakon usvajanja Zakona, Crna Gora će donijeti Nacionalne kontrolne liste za naoružanje i robu dvostruke namjene, koje će biti u potpunosti usklađene sa revidiranim listama EU (Direktiva EU 1334/00), čime će se steći uslovi da Crna Gora pristupi međunarodnim režimima na području kontrole izvoza, kao što su Wasenarki aranžman (WA), Australijska grupa (AG) i Režim kontrole raketne tehnologije (MTCR).

Crna Gora čvrsto vjeruje da unaprjeđenje odgovorne kontrole izvoza i transfera oružja povećava globalnu, a naročito regionalnu bezbjednost. Stoga će Crna Gora, u duhu transparentnosti i dobre volje, jednom godišnje pružati informacije o svojoj politici kontrole izvoza i uvoza oružja.

Institucije

Potrebno je sprovoditi kontinuirane obuke kadrova oko usklađivanja sa regulativom Evropske unije u ovoj oblasti, kao i za implementaciju.

3.30.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U okviru srednjoročnih prioriteta Crna Gora će nastaviti s daljnjim usklađivanjem nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom Europske unije i preduzeti sve potrebne aktivnosti kako bi pojedine odredbe uskladila za zajedničkom trgovinskom politikom Europske unije. Takođe, Crna Gora će nastaviti rad na ugovorima o podsticanju i zaštiti ulaganja, kako bi se osiguralo da do dana stupanja u članstvo, ti ugovori budu usklađeni s pravnom tekovinom EU.

Iako će Crna Gora u najvećoj mjeri uskladiti svoje zakonodavstvo o kontroli izvoza naoružanja i robe dvostruke namjene sa zakonodavstvom Europske unije, donošenjem novog zakona i podzakonskih akata u 2008, biće potrebno i dalje sprovoditi usavršavanje službenika koji rade na kontroli izvoza strateških roba. Kada je u pitanju roba dvostruke namjene, posebna pažnja obratiće se na usavršavanje službenika vezano za prepoznavanje robe na granici. Uz seminare za državne službenike za 2008. godinu, predviđeni su i seminari za domaću industriju. Saradnja sa domaćom industrijom, putem seminara i direktnom saradnjom u okviru posjeta predstavnika nadležnih organa industriji, će omogućiti upoznavanje predstavnika industrije koji se bave poslom proizvodnje, prometa kao i trgovine, posebno roba dvostruke namjene, sa obavezama koje proizilaze iz zakonskih odredbi pomenutog zakona.

Institucije

Za sva područja pokrivena poglavljem Spoljni odnosi osiguraće se odgovarajući administrativni kapaciteti za sprovođenje Zajedničke trgovinske politike EU. Planirano je jačanje kapaciteta povećanjem broja zaposlenih i tehničkim opremanjem.

3.30.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MER – Sektor za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju i Sektor za ekonomske odnose sa inostranstvom	Postojeća	22	26	26	26	26	28

3.30.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	2.000.000	2.200.000	2.400.000	2.700.000	3.000.000
Strana podrška	800.000	400.000	500.000	500.000	500.000

Projekti podrške

1. USAID (2004-2008) – Projekat za pristupanje Crne Gore Svjetskoj trgovinskoj organizaciji obezbjeđuje tehničku pomoć u pocesu pristupanja Crne Gore Svjetskoj Trgovinskoj Organizaciji (STO).
2. GTZ (od 2002) Tehnička podrška procesu usklađivanja zakonodavstva Crne Gore, pravna pomoć u spovođenju međunarodnih obaveza, kao i u pripremi efikasne realizacije prava i obaveza proisteklih iz članstva u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.
3. IDEAS Centar (Ženeva) obezbjeđuje tehničku pomoć Vladi Crne Gore u procesu pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji kroz pružanje konsultantskih usluga relevantnim ministarstvima, i kroz obuku kadrova koji su direktno uključeni u proces pregovaranja.
4. TRIM – CARDS 2006 (novembar 2007- maj 2009) podrška procesu usaglašavanja zakonodavstva sa STO sporazumima i EU *acquis*, podrška realizaciji CEFTA.
5. Projekat EU koji se realizuje preko BAFA, SIPRI, a koji se odnosi na tehničku pomoć u procesu usavršavanja službenika koji rade na izdavanju dozvola za naoružanje, vojnu opremu i robu dvostruke namjene, kao i pravnu pomoć u pogledu donošenja nove zakonske regulative iz ove oblasti.

3.30.2. RAZVOJNA SARADNJA I HUMANITARNA POMOĆ

Crna Gora nema zakon o razvojnoj i humanitarnoj pomoći, niti je u mogućnosti da razvija strategiju pružanja te pomoći, budući da je kao država njen primalac, odnosno korisnik. Dakle, Crna Gora još nema dovoljno finansijskih sposobnosti da nastupa kao zemlja koja daje pomoć, izuzev da eventualno *ad hoc* pruža humanitarnu pomoć drugim zemljama u slučaju prirodnih katastrofa.

Srednjoročni prioriteti

Vlada Crne Gore će do kraja 2011. godine pristupiti razmatranju mogućnosti da se oformi tijelo koje će se baviti razvojnom saradnjom i humanitarnom pomoći i koje bi, do kraja 2012, trebalo da pristupi izradi odgovarajućih zakonskih akata (Zakon o razvojnoj politici Crne Gore, Zakon o humanitarnoj pomoći), kojima će se regulisati pitanje razvojne i humanitarne pomoći i na taj način uskladiti zakonodavstvo s pravnim propisima EU.

Za ovu oblast nadležno je Ministarstvo inostranih poslova.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MIP – međunarodno pravna služba	Postojeća	15	24	27	27	27	32

Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	250.000 Donošenje zakona: 7.500 Pravilnik: 22.500	281.000 Pravilnik: 15.000	281.000	281.000	333.000
Strana podrška					

3.31. SPOLJNA, BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

U skladu sa definisanim spoljnopolitičkim prioritetima, Crna Gora je trajno opredijeljena za partnerstvo u procesima razvoja međunarodnog sistema kooperativne bezbjednosti i kolektivne odbrane koji počivaju na multilateralnoj saradnji i povjerenju. U skladu s ovim opredjeljenjem, od sticanja nezavisnosti Crna Gora se redovno pridružuje spoljnopolitičkim stavovima i izjavama EU, uključujući i stavove u oblasti bezbjednosne politike. Crna Gora, takođe, usklađuje planiranje i sprovođenje reformi u oblasti bezbjednosti s principima i standardima Evropske spoljne i bezbjednosne politike.

Nakon obnove nezavisnosti Crna Gora je stekla punopravno članstvo u mnogim međunarodnim organizacijama i nastavila aktivno da učestvuje u njihovom radu. U oblasti sigurnosne i odbrambene politike, Crna Gora je posebno posvećena međunarodnoj saradnji i unapređenju sopstvenih kapacitata u oblasti kontrole oružja i borbe protiv terorizma, kao i usklađivanju viznog sistema i vizne politike sa šengenskim standardima.

3.31.1. POLITIČKI DIJALOG S EU

3.31.1.1. Status

Politički dijalog između Crne Gore i EU uspostavljen je usvajanjem Zajedničke deklaracije o uspostavljanju političkog dijaloga izmedju EU i Crne Gore na sastanku Savjeta ministara za spoljne odnose i opšte poslove 15. septembra u Briselu, na koji je Vlada CG dala prethodnu saglasnost na sjednici od 31. avgusta 2006. godine.

Politički dijalog uspostavlja se u cilju promovisanja pune integracije Crne Gore u zajednicu evropskih naroda i njenog postepenog približavanje EU. Takođe, sastanci Crne Gore – trojke EU imaju za cilj bližu saradnju između Crne Gore i EU, posebno u pogledu usklađivanje naših stavova sa stavovima EU o međunarodnim pitanjima, pitanjima inostrane i bezbjednosne politike EU, kao i razmjenu informacija o pitanjima od zajedničkog interesa, regionalne saradnje i razvoja dobrosusjedskih odnosa.

Od sticanja nezavisnosti Crna Gora se redovno pridružuje stavovima i izjavama EU. U ovom periodu bilo je oko 400-450 izjava EU vezanih za OEBS i oko 150 izjava vezanih za UN kojima se CG pridružila. Crna Gora se takođe redovno pridružuje izjavama EU putem Misije pri EU u Briselu.

Politički dijalog s Evropskom unijom započeo je, u Briselu 22. I 2007, sastankom ministra Roćena s Trojkom EU. Dijalog je održan na marginama sastanaka Savjeta ministara EU, a MIP je razgovarao s predstavnikom predsjedavajućeg EU, njemačkim MIP Frankom Valterom Štajnmajerom, visokim predstavnikom EU za ZSBP H. Solanom, komesarom EU za proširenje O. Renom i budućim predsjedavajućim EU, portugalskim državnim sekretarom za evropske poslove Manuelom Antunešom.

Politički dijalog CG s EU nastavljen je u okviru Foruma EU - Zapadni Balkan, održanom 12. februara 2007.godine u Briselu, na kojem je CG prvi put učestvovala. Četvrtom sastanku Foruma prisustvovali su predstavnici ministarstava inostranih poslova 27 država članica EU, predstavnici ministarstava inostranih poslova zemalja kandidata (Albanija, Hrvatska, Makedonija) i potencijalnih kandidata (Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Srbija), kao i komesar EU za proširenje Oli Ren, specijalni koordinator za Pakt stabilnosti Jugoistočne Evrope Erhard Busek, visoki međunarodni predstavnik za BiH K. Š. Šiling i šef UNMIK J. Riker. Teme Foruma bili su odnosi EU i zemalja Zapadnog Balkana, njihov napredak u integracijama, regionalna saradnja i razvoj unutar EU. Premijer Šturanović posjetio je Brisel 8. i 9. marta 2007 i tom prilikom se sastao s O. Renom, H. Solanom i predstavnicima EP.

Slijedeći sastanak političkog dijaloga u formatu trojke je održan na sastanku ministara inostranih poslova EU, na marginama GAERC u Briselu, 18. februara 2008**.**

3.31.2. SARADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

3.31.2.1. Status

Crna Gora je u periodu jun 2006 do decembra 2007 godine usredsredila svoje aktivnosti na regulisanje statusa članstva u međunarodnim organizacijama. Akreditovani su crnogorski predstavnici pri ovim organizacijama, što predstavlja osnov za ostvarivanje dalje komunikacije i saradnje.

Članstvo Crne Gore u međunarodnim organizacijama

	Organizacije univerzalnog karaktera	Skraćenica	Datum sticanja članstva
1.	Ujedinjene nacije	**UN**	28. jun 2006.
2.	Organizacija Ujedinjenih nacija za drogu i kriminal	**UNODC**	23. oktobar 2006.
3.	Organizacija Ujedinjenih nacija za industrijski razvoj	**UNIDO**	28. novembar 2006.
4.	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu	**UNESCO**	1. mart 2007.
5.	Međunarodna agencija za atomsku energiju	**IAEA**	16. oktobar 2006.
6.	Organizacija za sprovođenje ugovora o opštoj zabrani nuklearnih proba	**CTBTO**	18. septembar 2006.
7.	Organizacija za zabranu hemijskog oružja	**OPCW**	3. jun 2006.
8.	Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo	**ICAO**	17. mart 2007.
9.	Svjetska organizacija za intelektualnu svojinu	**WIPO**	4. decembar 2006.
10.	Svjetska zdravstvena organizacija	**WHO**	14. septembar 2006.
11.	Međunarodni komitet crvenog krsta	**ICRC**	2.avgust 2006.
12.	Međunarodna organizacija za migracije	**IMO**	28. novembar 2006.
13.	Međunarodna telekomunikacijska unija	**ITU**	21. jul 2006.
14.	Svjetska carinska organizacija	**WCO**	24. oktobar 2006.
15.	Međunarodni centar za proučavanje, očuvanje i restauraciju kulturne baštine	**ICCROM**	16. septembar 2007.
16.	Inter-parlamentarna unija	**IPU**	16. oktobar 2006.
17.	Svjetska poštanska unija	**UPU**	27.jula 2006.
18.	Svjetska meteorološka organizacija	**WMO**	8. maja 2007.
19.	Međunarodna organizacija rada	**ILO**	14. jul 2006.
20.	Međunarodna pomorska organizacija	**IMO**	10. oktobar 2006.
21.	Međunarodni tribunal za pravo mora	**ITLOS**	23.oktobra 2006.
22.	Međunarodni krivični sud	**ICC**	3. jun 2006.
23.	Stalni arbitražni sud	**PCA**	10. aprila 2007.
24.	Haška konferencija o međunarodnom pravu	**HCCH**	1. marta 2007.
25.	Međunarodna organizacija kriminalističke policije	**INTERPOL**	19. septembar 2006.
26.	Međunarodni monetarni fond	**IMF**	18. januar 2007.
27.	Grupacija Svjetske banke - Međunarodna finansijska korporacija - Multilateralna agencija za garantovanje investicija - Međunarodna banka za obnovu i razvoj - Međunarodno udruženje za razvoj	**WB** **-IFC** **-MIGA** **-IBRD** **-IDA**	18. januar 2007.
28.	Evropska banka za obnovu i razvoj	**EBRD**	25. oktobar 2006.
30.	Mediteranski akcioni plan-pod okriljem Programa za zaštitu životne sredine Ujedinjenih nacija	**UNEP/MAP**	15. januara 2008.
31.	Svjetska turistička organizacija	**UN WTO**	28. novembra 2007.
32.	Međunarodna organizacija za ishranu i poljoprivredu	**FAO**	17. novembra 2007
33.	Organizacija za zaštitu zdravlja životinja	**OIE**	10. avgusta 2007

	Organizacije za koje je podnijet zahtjev za članstvo	Skraćenica	Preduzete radnje
1.	Svjetska trgovinska organizacija	**WTO**	U toku su pregovori , održano 5 rastanaka radnie grupe za pristupanje CG u WTO
2.	Međunarodna hidrografska organizacija	**IHO**	Do sada je stiglo 10 od 49 potrebnih podrški za članstvo Crne Gore u IHO

	Organizacije regionalnog karaktera	Skraćenica	Datum sticanja članstva
1.	Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju	**OSCE**	22. jun 2006.
2.	Savjet Evrope	**CoE**	11. maj 2007.
3.	Centralno evropska zona slobodne trgovine	**CEFTA**	26. jul 2007.
4.	Evropska kompanija za finansiranje željeznica	**EUROFIMA**	17. oktobar 2006.
5.	Evropski komitet ministara saobraćaja	**ECMT**	17. oktobar 2006.
6.	Evropska organizacija za bezbjednost vazdušne plovidbe	**Eurocontrol**	1. jul 2007.
7.	Ženevskog centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga	**DCAF**	30. novembar 2006.
8.	Evropska komisija za putovanja		3. oktobar 2006
9.	Pakt stabilnosti za JIE		Član od 1999.
10.	Centralnoevropska inicijativa	**CEI**	1. avgust 2006.
11.	Regionalna inicijativa za migracije, azil i raseljena lica	**MARRI**	2. oktobar 2006.
12.	Proces saradnjeu Jugoistočnoj Evropi	**SEECP**	11. maj 2007.
13.	Jadransko jonska inicijativa	**JJI**	1. jun 2007.
14.	Centar za bezbjednosnu saradnju	**RACVIAC**	21. mart 2007.
15.	Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva	**ECAC**	U izradi je instrument ratifikacije

Članstvo u Ujedinjenim nacijama i specijaliziranim agencijama

Nakon što je Crna Gora 28. juna 2006. postala stotinudevedesetdruga država članica UN, u toku su pripreme za izradu inicijalnih izvještaja koji se, u skladu sa odredbama konvencija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, podnose ugovornim tijelima (komitetima). Takođe, pokrenut je postupak konsultacija nadležnih ministarstava o Opštem periodičnom izvještaju, koji predstavlja novi institut u radu Savjeta za ljudska prava.

Aktivnosti vezane za ulogu Generalnog sekretara UN kao depozitara međunarodnih ugovora

Shvatajući značaj vladavina prava, kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu, Crna Gora je po sticanju nezavisnosti pristupila obimnom poslu sukcesije međunarodnopravnim instrumentima čija je članica bila državna zajednica.

Svjesna da savremeni tokovi zahtijevaju konstantno inoviranje propisa i polazeći od ustavnog principa da međunarodnopravna pravila imaju primat nad unutrašnjim zakonodavstvom, Crna Gora je nastavila dobru praksu usvajanja zakonskih rješenja nastalih pod patronatom Svjetske organizacije.

Učešće u mirovnim operacijama Ujedinjenih nacija

Crna Gora trenutno ima samo nekoliko pripadnika Vojske Crne Gore u mirovnim operacijama UN. Ova oblast će se dodatno regulisati donošenjem novog zakona o učešću pripadnika Vojske Crne Gore, civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu.

Članstvo predstavnika CG u raznim tijelima

Crna Gora još uvijek nema delegiranih predstavnika u međunarodnim organizacijama i tijelima, iako određene osobe crnogorskog državaljanstva rade u međunarodnim organizacijama po osnovu članstva matične države.

OEBS

Crna Gora ima razvijenu saradnju s OEBS, koja je tokom protekle godine intenzivno i sadržajno unapređivana. Model Misije OEBS u Podgorici, koja pomaže sveukupne reformske procese u CG, predstavlja primjer racionalne i funkcionalne organizovanosti prisustva OEBS na terenu. U prilog ozbiljnom i pouzdanom partnerstvu je i činjenica da se aprila 2007., po prvi put u Crnoj Gori održao godišnji sastanak šefova misija OEBS za JIE.

Crna Gora aktivno doprinosi aktivnostima OEBS upućivanjem kratkoročnih i dugoročnih posmatrača u sklopu misija OEBS/BDILjP za nadgledanje izbornog procesa. Uz podršku OEBS ostvarujemo Program razvoja kapaciteta za demilitarizaciju i sigurno skladištenje lakog naoružanja i konvencionalne municije - MONDEM.

Crna Gora je postala članica Sporazuma o subregionalnoj kontroli naoružanja, pod okriljem OEBS, polovinom januara 2007., što je marta 2007. na 37. zasjedanju Konsultativne komisije Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja u Opatiji zvanično i potvrđeno. Crna Gora je nakon toga, u periodu mart-septembar 2007. obavljala dužnost predsjedavajućeg procesa Subregionalne kontrole naoružanja.

SAVJET EVROPE

Crna Gora je 11. maja 2007. postala punopravna članica Savjeta Evrope, kada je potpisan Statut SE i na osnovu izjave o preuzimanju obaveza Crnoj Gori priznat status sukcesora u 49 Konvencija i Protokola SE, dok je proces ratifikacije preostalih 13 konvencija i protokola otvoren. Inicirane su procedure za okončanje ratifikacije ovih konvencija i redovno izvršavanje obaveza koje proističu iz članstva u svim konvencijama.

Procedura podizanja nivoa predstavništva SE u Podgorici u punopravnu Kancelariju SE u Crnoj Gori inicirana je u junu 2007. S tim u vezi, usvojen je tekst Memoranduma o razumijevanju, koji sadrži i Sporazum o privilegijama i imunitetima između Crne Gore i Savjeta Evrope. Nakon prijema u ovu Organizaciju, Vlada Crne Gore je otvorila Stalnu misiju pri SE, a 12. decembra 2007. podigla je predstavljanje na nivo ambasadora. Crna Gora djeluje u SE i kroz aktivnosti većeg broja vladinih i nezavisnih eksperata koji učestvuju u radu različitih stručnih odbora i komiteta SE., čije je imenovanje okončano ili je u toku.

Crna Gora je, takođe, 19 novembra 2007., postala članica Banke za razvoj SE (CEDB). Okončana je nacionalna procedura za utvrđivanje liste kandidata za izbor sudije Evropskog suda za ljudska prava iz Crne Gore. U cilju preduzimanja aktivnih koraka na planu implementacije obaveza koje prozilaze iz članstva u SE, urađen je Akcioni plan saradnje Crne Gore sa SE.

Zaključivanje i izvršavanje međunarodnih ugovora

Zakonodavni okvir

Materija zaključivanja i izvršavanja međunarodnih ugovora sada je regulisana Zakonom o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora (Sl. list SFRJ, br. 55/78), koji se u Crnoj Gori primjenuje saglasno Odluci o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore, od 3. juna 2006. godine, kojom je utvrđeno da će "do donošenja odgovarajućih propisa Republike Crne Gore, shodno će se primjenjivati kao njeni propisi koji su na dan stupanja na snagu ove odluke važili kao propisi državne zajednice Srbija i Crna Gora, ako nijesu u suprotnosti s pravnim poretkom i interesima Republike Crne Gore".

Donošenjem novog Ustava Crne Gore stekli su se, između ostalog, uslovi da se na sistemski i nov način pravno uredi materija zaključivanja i izvršenja međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, a saglasno uporednoj praksi i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava.

3.31.2.2. Kratkoročni prioriteti

donijeti Zakon o učešću pripadnika Vojske Crne Gore, civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu. Rok: I kvartal
donijeti Zakon o inostranim poslovima. Rok: II kvartal 2008.
donijeti Zakon o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora koji će biti usklađen s međunarodnim standardima (bečke konvencije o ugovornom pravu, član 181 E Ugovora o osnivanju Evropske zajednice – Rimski ugovor, član 49 Ugovora o Evropskoj uniji i dr). Rok: IV kvartal 2008.
Imenovati državnog agenta koji će zastupati Crnu Goru pred Evropskim sudom za ljudska prava. Rok: I i II kvartal 2008.
Promovisatu ciljeve Milenijumske deklaracije
Implementirati obaveze predviđene Akcionim planom za saradnju Crne Gore i SE i ispunjavanju svih obaveza preuzetih članstvom u ovoj organizaciji - period 2008-2010.
Promovisati vrijednosti i unapređenje principa OEBS, smatrajući da Organizacija može i treba da igra važnu ulogu u novoj evropskoj političkoj i bezbjednosnoj arhitekturi.

Nastaviti aktivnosti na primjeni demokratskih standarda u politici i državnim institucijama, osnažiti razvoj civilnog društva, unaprijediti zaštita manjinskih prava, primijenjivati principi OEBS u oblasti izbornog zakonodavstva i prakse.

3.31.2.3. Srednjoročni prioriteti

Jačati prisustvo u radu Ujedinjenih nacija, članstvo u komisijama i drugim tijelima Ujedinjenih nacija

Delegiranje crnogorskih državljana na rad u međunarodnim organizacijama.

Dalje promovisati ciljeve Milenijumske deklaracije.

Dalje promovisati vrijednosti i unapređenje principa OEBS, smatrajući da Organizacija može i treba da igra važnu ulogu u novoj evropskoj političkoj i bezbjednosnoj arhitekturi.

Nastaviti aktivnosti na primjeni demokratskih standarda u politici i državnim institucijama, osnažiti razvoj civilnog društva, unaprijediti zaštita manjinskih prava, primijenjivati principi OEBS u oblasti izbornog zakonodavstva i prakse.

3.31.2.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MIP – Sektor multilaterale	Postojeća	12	14	18	21	22	23

3.31.2.5. Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	Rukovodioci	39.716	39.716	39.716	39.716	39.716
	savjetnici/sekretari	23.739	79.130	102.869	102.869	102.869
	Pripravnici	34.643	19.796	19.796	24.745	29.694
	OBUKA/KONFERENCIJE	130.320	160.000	170.000	170.000	180.000
	Kontribucije:	412.200	450.000	490.000	500.000	530.000
	Predsjedavanje	50.000	300.000	500.000	100.000	100.000
Strana podrška	Obuka	15.000	25.000	25.000	25.000	25.000

3.31.3. KONTROLA ORUŽJA

3.31.3.1. Status

Nakon proglašenja nezavisnosti 3. juna 2006. godine, Crna Gora je preuzela međunarodne ugovore i sporazume koji se odnose na nju i koji su u saglasnosti sa njenim pravnim sistemom i postala aktivna učesnica realizacije većine važnih međunarodnih ugovora i konvencija koji se odnose na ne širenje oružja za masovno uništavanje i konvencionalnog oružja, kontrole izvoza i uvoza, kontrole naoružanja i protivminskog djelovanja i to:

Ugovor o neširenju nuklearnog oružja (NPT);

Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala (CPPNM);

Sveobuhvatni ugovor o zabrani nuklearnih proba (CTBT);

Konvencija o zabrani hemijskog oružja (CWC);

Konvencija o zabrani bakteriološkog oružja (BTWC);

Konvencija o zabrani ili ograničenjima određenih konvencionalnih oružja (CCW);

Konvencija o zabrani protivpješadijskih mina (Ottawa Convention),

Haški kodeks ponašanja protiv širenja balističkih projektila (HCOC).

Bečki dokument 99 (WD 99);

Sporazum o podregionalnoj kontroli naoružanja (PSKN).

U dosadašnjem toku sprovođenja Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja (SPKN) postignuti su značajni rezultati, te su se sve strane znatno približile ostvarenju osnovnog cilja SPKN - uspostavljanja novih oblika saradnje na području bezbjednosti usmjerenih na stvaranje transparentnosti i povjerenja i postizanja uravnoteženih i stalnih nivoa obrambene sile na najnižem

nivou potrebnom za ostvarivanje bezbjednosti svake pojedine strane u SPKN. Tokom 2007. godine Crna Gora je nastavila dosljedno ispunjavati odredbe Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja (SPKN), prihvatajući inspekcije i sprovodeći inspekcije shodno dogovorenom planu inspekcija koji je usvojila Podregionalna konsultativna komisija - PRKK.

Sporazum je poslužio kao značajna mjera izgradnje bezbjednosti i povjerenja u godinama nakon rata. Sporazum danas odražava novo stanje među potpisnicama, budući da je tokom 2007. Crna Gora zvanično postala nova članica u sporazumu i potpuno je predana svim oblicima saradnje u okviru SPKN i spremna je razmotriti prijedloge za dalje poboljšanje mehanizama kontrole naoružanja na podregionalnom i regionalnom nivou.

Crna Gora nastavlja podsticati i doprinositi izgradnji mjera bezbjednosti i povjerenja. (CSBMs) u jugoistočnoj Evropi redovno ispunjava svoje obaveze prema Bečkom dokumentu 99. Crna Gora podržava daljnji aktivni pristup CSBMs i u okviru drugih međunarodnih foruma, kao što je primjer Forum za bezbjedonosnu saradnju OEBS-a. RACVIAC je jedno od najprikladnijih mjesta u samoj regiji jugoistočne Evrope gdje se te mjere mogu i praktično sprovoditi.

Crna Gora iskazuje spremnost za učešće i učestvuje u multinacionalnim Open Skies timovima iako nije članica Open Skies Treaty-a. Time se dodatno potvrđuje naša opredijeljenost za aktivno učestvovanje u procesima izgradnje mjera bezbjednosti i povjerenja na području kontrole naoružanja.

Crna Gora ima članstvo u Konvenciji o zabrani ili ograničenjima upotrebe nekih konvencionalnih oružja (CCW-a) i pripadajućih Protokola I, II, III i IV, što znači da je sprovedena ratifikacija, ali ne i potpisivanje u konvenciji o određenim vrstama konvencionalnih oružja. Crna Gora još nije članica protokola V, dok je kod protokola II u pitanju stara verzija odnosno još nisu prihvaćeni amandmani iz 1996.godine. Crna gora namjerava da učestvuje u pregovorima oko mogućeg donošenja Protokola VI o zabrani upotrebe protivoklopnih mina (MOTAM).

Crna Gora izrađuje godišnje izvještaje po članu VII. Otavske konvencije o protivpješadijskim minama (*Ottawa Convention on Anti Personal Mines*) te Godišnje izvještaje po OEBS-ovom upitniku o minama i eksplozivnim ostacima rata (*OSCE Questionnaire on anti-personal mines & Explosive Remains of War*).

Crna Gora je prihvatila načela sadržana u Kodeksu ponašanja EU u vezi izvoza naoružanja (*EU Code of Conduct for Arms Exports*).

U posljednjih godinu dana ministarstvo odbrane je znatno unaprijedilo svoj rad u smislu stvaranja kvalitetnijih baza podataka, korisnije provjere originalnosti dokumentacije i pojačane međunarodne saradnje.

Izvozni režim Crne Gore obuhvata:

- Uredbu o postupku prodaje naoružanja i vojne opreme (63/2006)
- Uredbu o preduzimanju nadležnosti organa utvrđene Zakonom o spoljnoj trgovini naoružanjem,vojnom opremom i robom dvostruke namjene (40/2006)
- Uredbu o određivanju organa nadležnih za sprovođenje zakona o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namjene (5/2007)

Ministarstvo za ekonomski razvoj izdaje dozvolu za izvoz i uvoz predmeta naoružanja za komercijalne svrhe i izdaje dozvole za izvoz robe s dvostrukom namjenom.

Donošenjem Zakona o kontroli izvoza robe s dvostrukom namjenom Crna Gora će zaokružiti evropske i međunarodne zakonske standarde o kontroli izvoza naoružanja i vojne opreme, robe dvostruke namjene, kao i standarde postavljene Wasenarskim aranžmanom (WA) i Režimom kontrola raketne tehnologije (MTCR).

Crna Gora vodi aktivnu spoljnju politiku na području suzbijanja širenja oružja za masovno uništenje. Prevencija širenja oružja za masovno uništenje preduslov je uspješnoj borbi protiv međunarodnog terorizma i drugih oblika ugrožavanja bezbjednosti.

Priznanje CG zbog implementacije i zalaganje kroz Konvenciju za zabranu protivpješadijskih mina iskazano je i kroz izjavu Centra za podvodno i humanitarno razminiranje da je Crna Gora jedina zemlja čija je teritorija u potpunosti očišćena od PP mina.

Science and Analysis Inc. - ASA je organizovala u aprilu 2007.godine u Cavtatu *"The Chemical and Biological Medical Treatments Symposia (CBMTS) - Industry V*. - četvrti svjetski kongres o hemijskom, biološkom i radiološkom terorizmu", uz pomoć Organizacije za zabranu hemijskog oružja - *(Organization for Prohibition of Chemical Weapons - OPCW)*. U okviru Kongresa na desetu godišnjicu rada *OPCW*, održana je međunarodna radionica na temu robe dvostruke namjene za predstavnike carinskih službi o tretmanu robe dvostruke namjene.Crna Gora je na državnom nivou oformila nacionalni tim za rad po ovom pitanju.

Crna Gora ispunjava obaveze prema Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju (*International Atomic EnergyAgency-IAEA*).

Crna Gora poštuje Ugovor o zabrani nuklearnih proba (*Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty - CTBT*) Crna Gora će učestvovati na narednim konferencijama, shodno čl. XIV Ugovora, te će se pridružiti Zajedničkim ministarskim izjavama iz 2002,2004 i 2006., u kojima je potvrđena važnost Ugovora i iskazana podrška naporima usmjerenim na njegovo što skorije stupanje na snagu.

Crna Gora smatra Grupu snabdjevača nuklearnih i s time vezanih materijala (*Nuclear Suppliers Group - NSG*) važnim neformalnim režimom koji djeluje u svrhu prevencije zloupotrebe nuklearnih materijala.

U pogledu *saradnje sa Zangger Committee*, Crna Gora se još nije uključila u rad Odbora na ekspertskom nivou.

Glavne odredbe Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja i o njegovom uništenju - Ženeva (*BTWC*) i *CWC* su implementirane u crnogorsko zakonodavstvo.

Od 12.aprila 2007 Crna Gora je pristupila sljedećim konvencijama Međunarodne agencije za atomsku energiju:

Konvencije o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala,

Bečka konvencija o civilnoj odgovornosti za štetu izazvanu nuklearnim aktivnostima,

Konvencija o pružanju pomoći u slučaju nuklearnog incidenta ili radiološke opasnosti.

Potpuna implementacija Chemical Weapons Convenction - CWC u crnogorsko zakonodavstvo Pošto CG nema hemijskog oružja, njene jedine obaveze su podnošenje godišnjih deklaracija Organizaciji za zabranu hemijskog oružja (*Organisation forProhibition of Chemical Weapons - OPCW*) o civilnim pogonima koji bi mogli proizvoditi hemijsko oružje, prihvatanje inspekcija takvih pogona. Crna Gora ispunjava obaveze po Konvenciji o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskog oružja, i njegovom uništenju (*Chemical Weapons Convenction - CWC*).

Crna Gora aktivno učestvuje u prevenciji širenja biološkog oružja. Konvencija o biološkom i toksinskom oružju (*Biological and Toxical WeaponsConvention -BTWC*), je implementirana u crnogorsko zakonodavstvo. Crna Gora se pridružila svim zajedničkim izjavama zemalja EU na temu implementacije *BTWC* u nacionalna zakonodavstva, kao i na temu potrebe pronalaženja međunarodno prihvaćenog verifikacijskog mehanizma sprovođenja *BTWC*.

3.31.3.2. Kratkoročni prioriteti

Glavni zadatak CG 2008. godini biće izrada Nacionalne strategije i Akcionog plana za kontrolu malog i lakog oružja te koordinacija finansijske i tehničke pomoći predviđene od strane EK i UN za finansiranje projekata vezanih za sprovođenje Nacionalne strategije. Uz navedeno planira se:

Učestvovanje na redovnim sastancima u sklopu Regionalne upravljačke grupe za kontrolu malog i lakog oružja u JIE (Regional Steering Group for the Control of Small Arms and Light Weapons)

Izrada godišnjih izvještaja, (prema UN akcionom planu (UN Programme of Action); OEBS dokumentu o malom i lakom oružju (OSCE Document on SALW); Upitniku država članica OEBS-a o politici i nacionalnim praksama i procedurama za izvoz konvencionalnog naoružanja i pripadajuće tehnologije (Questionnaire on OSCE Participating States' Policy and/or National Practices And Procedures for the Export of Conventional and Related Technology); OEBS -ov upitnik o protipješadiskim minama i eksplozivnim ostacima iz rata; te rad po planu Pakta o stabilnosti o suzbijanju širenja malog i lakog oružja).

Slijedeći svoja opredijeljena o podršci i doprinosu u izgradnji mjera bezbjednosti i povjerenja, Crna Gora nastavlja aktivno učestvovati na području kontrole naoružanja, u okviru razmjene inspekcijsko evaluacijskih posjeta, redovno ispunjava svoje obaveze i razmjenjuje informacije prema Bečkom

dokumentu 99. Za 2008. godinu planirane su 4 pasivne i 4 aktivne inspekcijsko evaluacijske posjete koje će sprovesti Verifikacioni centar, MOCG-a u okviru BD 99.

Crna Gora aktivno sarađuje u okviru Sporazuma o podregionalnoj kontroli naoružanja - SPKN, odnosno isti u potpunosti primjenjuje. Nastaviće aktivno učestvovati u radu Podregionalne konsultativne komisije - PRKK, a u vezi čl. IV. Aneksa 1 B Dejtonskog sporazuma u realizaciji svoje politike opredjeljenosti i interesa za mir u Bosni i Hercegovini. Crna Gora presjedavaće 41.sastankom PRKK-a, i učestvovati na sastancima PRKK-a u BiH, R.Srbiji i R.Hrvatskoj, kao i na kvartalnim sastancima eksperata u okviru Stalne radne grupe, te razmjeni informacija u decembr2008. u Beču. Kroz rad na kontroli izvoza i uvoza naoružanja i vojne opreme dvostruke namjene i tehnologije, posebno će se podsticati kvalitetnije definisanje postupka kod utvrđivanja krajnjeg korisnika, međunarodnih restriktivnih mjera, te uvođenje odgovarajućeg elektronskog sistema povezivanja nadležnih institucija koje se bave izvoznom kontrolom oružja.

Crna Gora će nastaviti učestvovanje na redovnim godišnjim seminarima o kontroli izvoza naoružanja i vojne opreme.

Crna Gora izrazila je interes i spremnost za punu podršku daljem jačanju uloge RACVIAC-a (Regionalni centar za pomoć u sprovođenju sporazuma o kontroli naoružanja i verifikaciji - *Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre*) u regiji.

2008. godini planirana je obimnija međuresorna saradnja radi razmjene informacija o dostignućima CG na području kontrole izvoza konvencionalnog naoružanja i robe dvostruke namjene, odnosno Vasenarskog aranžmana. (*Wassenaar Arrangement WA*). Predviđeno je osnivanje koordinacijskog međuresornog tijela – Nacionalni savjet za suzbijanje širenja oružja za masovno uništenje, opreme, tehnologije i materijala vezanih uz to oružje – sastavljeno od predstavnika ministarstava i institucija čiji je zadatak unaprijeđenje i jačanje uspješnosti institucija i zakonodavstva, predlaganje uspješnih mjera za prevenciju širenja oružja za masovno uništenje, posebno praćenje sprovođenja rezolucije SB UN-a 1540/04 te Proliferation security initiative-e.

Takođe će se nastaviti djelovanje u smjeru ulaska u punopravno članstvo *CD*-a - *Conference of Disarmament*. Putem SMCG u Ženevi osiguraće nastavak statusa posmatrača 2008. g. koji omogućava učestvovanje u radu *CD*-a. Punopravno članstvo u *CD* doprinijet će jačanju spoljnopolitičke pozicije CG.

Crna Gora svoje djelovanje bazira na punom poštovanju Povelje UN-a, te će i 2008. godini pratiti rad Odbora Opšte skupštine UN-a tokom zasjedanja, kao i aktivnosti koje se odnose na njegovu reformu.

Crna Gora nastavlja aktivnu ulogu, kroz razmjene informacija u okviru godišnjih deklaracija, prema HCOC-u, izvještava o svojim dostignućima na području politike neproliferacije, učestvovanju i članstvu u međunarodnim režimima o kontroli naoružanja i prima na uvid obaviještenja u obliku prethodnih najava lansiranja balističkih projektila članica. Crna Gora će dostaviti godišnju deklaraciju, prema novouređenom obrascu HCOC-a, 2008. godini, i učestvovati na 7. plenarnom sastanku HCOC-a .

Crna Gora će i dalje biti vrlo aktivna u inicijativama i vježbama Partnerstva za mir na području upravljanja krizama, civilnog kriznog planiranja i odgovora na katastrofe (*Crisis Management, Civil Emergency Planning and Disaster Preparedness*). *Ohrid Border Process* (Regionalni proces usklađivanja graničnih procedura s EU standardima) - Crna Gora je ostvarila napredak po pitanju realizacije dugoročnih i kratkoročnih ciljeva Ohridskog graničnog procesa, što će nastaviti da čimi i 2008. godini.

Crna Gora će pojačati aktivnosti u svim vidovima Inicijative za suzbijanje širenja oružja za masovno uništenje, opreme, tehnologije i materijala vezanih uz to oružje (*Proliferation Security Initiative - PSI*).

Tokom godine radiće se na realizaciji postojećih projekata tehničke saradnje CG sa IAEA, te će nastaviti aktivnosti na započetom procesu pripreme za realizovanje projekata 2008.

Uključivanje u postojeće neformalne koalicije unutar UN-a - CG vidi svoj interes za neposredno i aktivno uključivanje u već postojeće neformalne koalicije unutar UN-a koje djeluju u svrhu sprovođenja univerzalnosti Ugovora o suzbijanju nuklearnog oružja *(Nuclear Non-proliferation Treaty - NPT*), te će se realizaciji ovog projekta pristupiti tokom 2008. godine.

Crna Gora podržava rad MTCR-a i u cilju uspješnog suzbijanja širenja oružja za masovno uništenje Crna Gora će pojačati aktivnosti kako bi sa zemljama partnerima preuzela odgovornost za kontrolu širenja balističkih projektila, i kad se stvore preduslovi za primanje novih članica unutar Režima raketne tehnologije (*Missile Technology Control Regime - MTCR*), pristupiti istom.

U narednom periodu Crna Gora će uložiti dodatne napore za prilagođavanje prakse sprovođenja Zakona o izvozu robe s dvostrukom namjenom zahtjevima međunarodne zajednice, kako bi se ostvarili preduslovi za ulazak CG u Australijsku grupu.

Praćenje rada i koordiniranje aktivnosti Nacionalnog savjeta za sprovođenje Konvencije o zabrani hemijskog oružja (*CWC*). Koordinacija dolaska (prosljeđivanje najave i odgovor o prihvatanju) inspekcija OPCW u slučaju njihovog dolaska u CG, te učestvovanje u radu pratećih timova (potrebno izraditi *SOP*). Predviđeno je održavanje stručnih seminara i radionica u čijem radu učestvuju članovi Nacionalnog savjeta. Učestvovanje na zasjedanju Konferencije država članica Konvencije o zabrani razvijanja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja i o njegovom uništenju - Ženeva (*BTWC*).

Praćenje rada Prvog odbora Opšte skupštine UN-a (razoružanje i međunarodna bezbjednost) tokom zasjedanja kao i aktivnosti koje se odnose na njegovu reformu, predlaganje stavova CG, pisanje informacija o predmetnoj problematici, davanje upustava stalnoj misiji Crne Gore pri UN u Njujorku o postupanju prilikom usvajanja rezolucija. CG svoje djelovanje temelji na punom poštovanju ivanju Povelje UN-a, a postupanje prilikom glasanja koordinira s partnerskim državama i organizacijama (posebno EU).

Praćenje rada konferencija o razoružanju (*CD)* i predlaganje stavova CG. Rad *CD* više godina je blokiran zbog neslaganja SAD s jedne i Rusije i Kine s druge strane o prioritetima i načinu rada *CD*-a.U saradnji s partnerskim državama potrebno je djelovati na reaktiviranju *CD*-a. Nastaviti djelovanje u smjeru ulaska u punopravno članstvo *CD*-a .

Pružanje podrške stalnoj misiji Crne Gore pri UN u New Yorku tokom pripreme i učestvovanja u radu *UNDC* osiguranjem odgovarajućih materijala u vezi problematike koja je predmet razmatranja.

Praćenje događaja i aktivnosti u vezi Ugovora o ne širenju nuklearnog oružja (*NPT)*.

Crna Gora će podnositi godišnje izvještaje u vezi sprovođenja ugovora o *NPT*-u. Učestvovanje na Preglednom sastanku država stranaka Ugovorača. Lobiranje za univerzalno prihvatanje i pristupanje Ugovoru država koje imaju ili se pretpostavlja da imaju nuklearno oružje.

3.31.3.3. Srednjoročni prioriteti

U skladu sa spoljnopolitičkim i strateškim ciljevima, Ministarstvo inostranih poslova i Ministarstvo odbrane će maksimalno učestvovati u zaokruženju postavljenih standarda za ulazak u NATO i EU, te doprinijeti punim sposobnostima Crne Gore za punopravno članstvo u navedenim integracijama. Takođe, nastaviće aktivno učestvovanje u mirovnim operacijama u UN-ovim misijama. U domenu malog i lakog oružja biće aktivan i pouzdan partner kako u regiji tako i na globalnom nivou; dostići stepen postupanja u izvoznim kontrolama shodno standardima EU i osigurati kvalitetan zakonski okvir i administrativne kapacitete.

Pojačati aktivnosti u okviru PSI - *Proliferation Security Initiative* je inicijativa za suzbijanje širenja oružja za masovno uništenje, opreme, tehnologije i materijala vezanih uz to oružje (PSI je značajna međunarodna inicijativa). PSI svojim djelovanjem na konkretan način doprinosi borbi protiv međunarodnog terorizma. Time direktno doprinosi i jačanju nacionalne bezbjednosti CG, te ličnoj bezbjednosti njenih građana. Aktivan angažman u okviru PSI doprinijeće jačanju ugleda CG i ostvarivanju spoljnopolitičkih prioriteta CG. Učestvovanje u aktivnostima PSI je prilika za CG, da se iskaže na ovom važnom području međunarodne bezbjednosti, kojim se kontinuirano bave EU, NATO, UN i OEBS.

CG će pojačati aktivnosti unutar Grupe snabdjevača nuklearnim materijalima (*Nuclear Suppliers Group - NSG*).

Tokom narednih godina radiće se na izradi projekata tehničke saradnje CG sa IAEA (Međunarodna agencija za atomsku energiju - IAEA), te nastaviti aktivnosti na započetom procesu pripreme sprovođenja projekata, praćenje Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala (CCPPNM) i Konvencija o nuklearnoj bezbjednosti - Nuclear safety convention itd.

U pogledu regionalne odbrambene inicijative i procesa, CG planira da nastavi učestvovanje u regionalnim odbrambenim inicijativama i procesima.

3.31.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MO, Sektor za politiku odbrane, Verifikacioni centar	Postojeća insitucija	4	7	7	7	7	7

3.31.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	100.000	105.000	110.000	115.000	120.000
Strana podrška	-	-	-	-	-

3.31.4. IMPLEMENTACIJA RESTRIKTIVNIH MJERA I EKONOMSKIH SANKCIJA

3.31.4.1. Status

Zakonodavni okvir

U Crnoj Gori u primjeni međunarodnih restriktivnih mjera prema trećim zemljama organi državne uprave postupaju prema odredbama sljedećih zakona i podzakonskih akata:

Zakono sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (Sl. list RCG br. 55/2003, 58/2003, 17/2005 i 14/07)
Pravilnik o načinu dostavljanja podataka o gotovinskim transakcijama čija vrijednost prelazi 15.000 eura i sumnjivim transakcijama Upravi za sprječavanje pranja novca (Sl. list RCG br. 55/2005 od 5.10.2005. godine.)
Zakon o oružju (Sl. list RCG br. 49/2004 od 22.7.2004. godine.)
Zakon o kretanju i boravku stranca (Sl. list SFRJ, 56/80, 53/85, 30/89, 26/90, 53/91)
Zakon o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene (Sl. list SCG, br. 7/2005 i 8/2005)

S obzirom da Crna Gora nema posebni zakon kojim se uređuje ovo pitanje donijeće Zakon o implementaciji restriktivnih mjera i ekonomskih sankcija kojim će urediti uvođenje, sprovođenje i ukidanje međunarodnih restriktivnih mjera, odnosno mjera koje se, iz bezbjednosnih razloga, usmjeravaju protiv trećih zemalja s namjerom da se država, fizičko ili pravno lice, stavi pod pritisak bez upotrebe sile kako bi ispunili zadatke koje je postavio Savjet bezbjednosti i UN, u skladu sa pravnim propisima Evropske unije (Glava V – Odredbe o zajedničkoj spoljnoj i bezbjedonosnoj politici, član 11 Ugovora o Evropskoj uniji, brojni pojedinačni akti EU kojima su uvedene restriktivne mjere po raznim osnovima usmjerene protiv širokog kruga subjekata) i pravnim aktima Savjeta Evrope. Donošenje tog zakona u saglasnosti je i sa Glavom VII Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica i Republike Crne Gore. Zakonom će se urediti primjena i sprovođenje restriktivnih mjera, nadležnost pojedinih državnih organa, kao i način vođenja evidencije o fizičkim i pravnim licima protiv kojih su uvedene međunarodne restriktivne mjere, odnosno stvoriti pravni okvir za sprovođenje restriktivnih mjera koje se donose u okviru Zajedničke spoljne i bezbjedonosne politike EU.

3.31.4.2. Srednjoročni prioriteti

Donošenje zakona planira se krajem 2011. godine, a njegovim stupanjem na snagu omogući će se cjelovito i usklađeno djelovanje državnih organa u skladu s međunarodnopravno obavezujućim odlukama UN i Ugovora o Evropskoj uniji (član 11), kao i u slučaju kada se Crna Gora pridruži restriktivnim mjerama drugih međunarodnih organizacija i u drugim slučajevima u skladu s međunarodnim pravom.

U cilju praćenja implementacije restriktivnih mjera Vlada Crne Gore formiraće se međuresorska radna grupa, kou će činiti predstavnici nadležnih državnih organa, a koordinator aktivnosti biće Ministarstvo inostranih poslova Saglasno predlozima pomenute grupe, Vlada Crne Gore može usvojiti ili opozvati putem odlukle restriktivne mjere protiv određenih država, a saglasno obavezama koje proističu iz propisa međunarodnog prava.

3.31.4.3. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MIP -Međunarodno-pravna služba	Planirana	Nema zaposlenih na budžetu	3	3	3	3	3

3.31.4.4. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	6.054 (od okt. '08. do dec. '08.) Obuka: 2.625 Angažovanje eksperata: 3.750	31.515 Obuka: 10.500 Angažovanje eksperata: 15.000	31.515 Obuka: 10.500 Angažovanje eksperata: 15.000	31.515 Obuka: 10.500 Angažovanje eksperata: 15.000	31.515 Obuka: 10.500 Angažovanje eksperata: 15.000
Strana podrška	25.000 (od okt. '07. do okt. '08.) UNDP				

3.31.5. BORBA PROTIV TERORIZMA

Prioriteti

Jačati pravne osnove kroz potpisivanje relevantnih konvencija i usklađivanje s relevantnim zakonodavstvom

Uspostaviti funkcionalni administrativni sistem za borbu protiv "modernih sigurnosnih izazova" kroz stalnu edukaciju i profesionalni razvoj civilnih službenika na polju implementacije zakona u skladu s kriterijima EU.

Crna Gora i njeni državni organi spremni su kad god je to moguće podržati antiterorističke aktivnosti Evropske unije uključujući harmonizaciju crnogorskog zakonodavstva sa zakonskim tekovinama Evropske unije. Iako je Crna Gora mala zemlja, po svojoj površini i broju stanovnika, ona u isto vrijeme ima veoma važan geostrateški položaj. Crna Gora nastoji da u najvećoj mogućoj mjeri doprinese opštoj bezbjednosti, kako na globalnom tako i na regionalnom nivou. Idući u tom pravcu, Crna Gora prolazi kroz proces demokratskih, ekonomskih, političkih i institucionalnih reformi, koji su preduslov za željeni napredak.

Prioritet u borbi protiv terorizma i organizovanog kriminala je uspješno čuvanje granica, praćenje protoka ljudi i robe preko kopnenih i morskih granica, kao i modernizacija putnih isprava, te kompjutersko i obavještajno povezivanje u cilju razmjene informacija u ovoj oblasti. U tom kontekstu, nametnuo se koncept tzv "pametnih granica", tj. granica koje će omogućiti nesmetan i brz protok ljudi i roba ali u isto vrijeme podrazumijevati i pojačanje bezbjednosnih mjera koje se koriste na njima, uspostavljanjem tzv. biometrijskih indikatora na pasošima i vizama koji će biti pohranjeni u jedinstveni kompjuterski sistem. Na taj način stvoriće se realni uslovi za suzbijanje prekograničnog kriminala i terorizma, što je jedan od naših najvažnijih prioriteta.

U cilju efikasnog sprovođenja strategijskih mjera za borbu protiv organizovanog kriminala, Vlada Crne Gore je usvojila ili je u fazi usvajanja velikog broja strateških dokumenata i zakona koji tretiraju pitanja ilegalne migracije, trgovine ljudima, drogama i oružjem i drugih oblika prekograničnog kriminala. To su na prvom mjestu Strategija borbe protiv trgovine ljudima urađena u saradnji sa Vladom SAD i OEBS-om, Strategija za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja (SALW), Program borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Crna Gora je strana potpisnica najvećeg broja konvencija protiv terorizma koje je donijela Organizacija Ujedinjenih nacija i Savjet Evrope. U toku 2008. godine Crna Gora će donijeti Zakon o ratifikaciji dodatnog protokola uz Evropsku konvenciju o suzbijanju terorizma. Crna Gora u cilju pridruživanja Evropskoj uniji sprovodi zajedničku poziciju 2001/931/CFSP koje se odnose na primjenu specifičnih mjera protiv terorizma. Crna Gora takođe unapređuje saradnju za sprječavanje i borbu protiv terorizma u skladu sa rezolucijom 1373 (2001), Rezolucijom 1535 (2004), Rezolucijom 1624 (2005) i druge relevantne rezolucije organizacije Ujedinjenih nacija, međunarodnih konvencija i instrumenata. Crna Gora aktivno sarađuje sa Antiterorističkim komitetom (ATK) Savjeta bezbjednosti UN-a osnovan Rezolucijom 1373 (2001), preko stalnog predstavnika Crne Gore u ovom Komitetu. Do danas su ovom Komitetu podnesena dva izvještaja.

Crna Gora čini sve što je u njenoj moći da doprinese globalnoj borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, i u tome, uprkos objektivnim finansijskim i logističkim preprekama, postiže dobre rezultate. To znači da će se i dalje stalno unapređivati kapaciteti za borbu protiv terorizma, uspjeti da iskorijenimo ove probleme koji predstavljaju najveću prijetnju bezbjednosti i stabilnosti u svijetu na početku 21.-og vijeka.

3.31.6. EVROPSKA BEZBJEDNOSNA I ODBRAMBENA POLITIKA

Crna Gora je trajno opredijeljena za partnerstvo u procesima razvoja međunarodnog sistema kooperativne bezbjednosti i kolektivne odbrane koji počivaju na multilateralnoj saradnji i povjerenju. U skladu s ovim opredjeljenjem, od sticanja nezavisnosti Crna Gora se redovno pridružuje spoljnopolitičkim stavovima i izjavama EU, uključujući i stavove u oblasti bezbjednosne politike. Crna Gora, takođe, usklađuje planiranje i sprovođenje reformi u oblasti bezbjednosti s principima i standardima Evropske spoljne i bezbjednosne politike.

3.31.6.1. Status

Usvojena je Strategija odbrane i doneseni: Zakon o odbrani (Sl. list RCG br. 47/07) i Zakon o Vojsci Crne Gore (Sl. list RCG br. 47/07). Po stupanju na snagu navedenih zakona, u cilju njihove potpune implementacije započeta je aktivnost na pripremi 88 podzakonskih akata i planskih dokumenata. Očekuje se da će se ti akti donijeti u propisanim rokovima, odnosno do kraja prve polovine 2008 godine, a Plan odbrane Crne Gore u roku od devet mjeseci od donošenja odgovarajućeg podzakonskog akta.

Crna Gora je jasno definisala strateške ciljeve, među kojima evropske i evro-atlantske integracije predstavljaju prioritet, nakon čega je postala članica Partnerstva za mir 14. decembra 2006. godine. U cilju upoznavanja javnosti o bezbjednosnim, ekonomskim i drugim prednostima integracija, a posebno članstva u NATO-u, usvojena je Komunikaciona strategija za evroatlantske integracije. Vlada je takođe formirala Savjet za Partnerstvo za mir kojim predsjedava predsjednik Vlade, uz kopredsjedavanje ministra inostranih poslova i ministra odbrane.

U oblasti evropske bezbjednosti i odbrane, Crna Gora podržava strateško partnerstvo Evropske unije i NATO utemeljeno na transatlantskim vezama i koherentnom razvoju zajedničkih sposobnosti. Crna Gora je 25. aprila 2007. potpisala Sporazum o bezbjednosti informacija sa NATO slične prirode kao i Sporazum o bezbjednosti informacija između Evropske unije i NATO (Celex 22003A0327(01)) Odluka Savjeta o Sporazumu između EU i NATO o bezbjednosti informacija (Celex 31003D0211).

Kao zemlja potpisnica SSP i članica NATO programa Partnerstvo za mir, Crna Gora prilagođava sistem bezbjednosti parametrima određenim Evropskom bezbjednosnom i odbrambenom politikom u okvirima Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike Evropske unije.

U cilju boljeg informisanja i osposobljavanja kadrova koji se bave oblašću Evropske bezbjednosne i odbrambene politike, zaposleni u državnoj upravi (Ministarstvo inostranih poslova, Ministarstvo odbrane, Ministarstvo unutrašnjih poslova) učestvovali su na četiri modula prvog ciklusa programa obuke o evropskoj bezbjednosnoj i odbrambenoj politici.

3.31.6.2. Kratkoročni prioriteti

Usvojiti zakon o učešću pripadnika Vojske Crne Gore, civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu

Aktivno učestvovati u drugom ciklusu programa za obuku o evropskoj bezbjednosnoj i odbrambenoj politici
Organizovati u april2008. II modul programa za obuku o evropskoj bezbjednosnoj i odbrambenoj politici.
Izraditi i početi sa implementacijom Individualnog partnerskog akcionog plana
Otpočeti Intenzivirani dijalog sa NATO
Početi pripreme za izradu Akcionog plana za članstvo u NATO
Izrada i implementacija Akcionog plana za članstvo

3.31.6.3.Srednjoročni prioriteti

Postati članica Sjevernoatlantskog saveza

Sektor za EU i NATO

3.31.6.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MIP - Sektor za EU i NATO	Postojeća	5	7	10	10	10	14

3.31.6.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	79.000 Obuka: 24.500 Angažovanje eksperata: 15.000	110.000 Obuka: 35.000 Angažovanje eksperata: 15.000	110.000 Obuka: 35.000 Angažovanje eksperata: 15.000	110.000 Obuka: 35.000 Angažovanje eksperata: 15.000	152.000 Obuka: 49.000 Angažovanje eksperata: 15.000
Strana podrška	Obuka: 4.900 Angažovanje stranih eksperata: 6.000	Obuka: 7.000 Angažovanje stranih eksperata: 6.000	Obuka: 7.000 Angažovanje stranih eksperata: 6.000	Obuka: 7.000 Angažovanje stranih eksperata: 6.000	Obuka: 9.800 Angažovanje stranih eksperata: 6.000

3.31.7. VIZNI SISTEM

3.31.7.1. Status

U okviru priprema za odlazak službenika za rad u DKP naročito se vodi računa o obuci službenika u procesu izdavanja viza, uz poštovanje šengenskih standarda, dok Sektor za konzularne poslove i dijasporu koordinira rad DKP na izdavanju viza za ulazak u CG. DKP u postupku prijema zahtjeva za vize obavljaju intervju s podnosiocem, zatim njegovo pozivno pismo, popunjenu aplikaciju, potvrde o zaposlenju i druge dokumente proslijeđuju nadležnim organima u zemlji. Nakon dobijanja pozitivnog odgovora, podnosiocu zahtjeva se izdaje viza. Ova procedura pojednostavljena je za imaoce važeće šengenske vize i za lica koja imaju regulisan boravak u zemljama EU, Švajcarske, SAD, Kanade i Australije. U cilju unapređenja personalnih kapaciteta i odgovarajuće obuke službenika MIP, uspostavljena je saradnja i s MIP Slovenije u vezi sa saradnjom i obukom na konzularnim poslovima, s naglaskom na vizni režim i usvajanje šengenskih standarda. U skladu s tim, u Ljubljani je u organizaciji MIP Slovenije održana obuka 15 diplomata iz MIP-a CG. Takođe, 25. i 26. oktobra 2007, u Podgorici je održan seminar s ekspertima MIP Slovenije, koji su prezentovali iskustva iz oblasti viznog sistema zemalja šengenske zone u MIP CG i Ambasadi Slovenije u Podgorici.[1]

3.31.7.2. Kratkoročni prioriteti

uspostaviti Centralni informativni sistema za vize CELEX 32004D0512 Council Decision 2004/512/ EC of 8 June 2004 establishing the Visa Information System (VIS)
uspostaviti sistem integrisanog upravljanja državnom granicom,

[1] Dodatne informacije se nalaze u dijelu 3.24.3. Vizna politika

opremiti DKP sistemom za zaštitu protoka podataka (eksperimentalno će početi s Ambasadom Crne Gore u Beogradu), CELEX 52005XG1222(01) Common consular instructions on visas for the diplomatic missions and consular posts
uskladiti obrasce za vize sa standardima Šengena CELEX 31995R1683 Council Regulation (EC) 1683/95 of 29 May 1995 laying down a uniform format for visas
opremiti DKP odgovarajućom šalterskom opremom (fotografisanje, biometrijski podaci i sl.) Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending the Common Consular Instructions on visas for diplomatic missions and consular posts in relation to the introduction of biometrics including provisions on the organisation of the reception and processing of visa applications (CELEX 52006PC0269)
organizovati dodatnu obuku za službenike MIP.

3.31.7.3. Srednjoročni prioriteti

stvoriti uslove za primjenu šengenskih standarda u oblasti viznog sistema, kako bi u zadatom periodu Crna Gora u potpunosti ispunila uslove za stupanje u odnos kandidata za ulazak u EU.
Nastaviti saradnju sa zemljama EU u okviru Programa AENEAS u cilju potpunog usklađivanja zakonske regulative sa regulativom EU po pitanju izdavanja viza, azila, migracije i readmisije, kako bi sistem viznog režima bio integrisan u standarde Šengena.

Sektor za konzularne poslove i dijasporu

3.31.7.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010	2011	2012
MIP -Sektor za konzularne poslove i dijasporu	Postojeća	11	12	16	17	18	18

3.31.7.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	138.000 Obuka: 25.000	190.000 Obuka: 35.000	202.000 Obuka: 40.000	214.000 Obuka: 40.000	22.0000 Obuka: 45.000
Str. podrška	Obuka: 5.000	Obuka: 7.000	Obuka: 7.000	Obuka: 7.000	Obuka: 9.000.

3.32. FINANSIJSKA KONTROLA

Državna revizija u Crnoj Gori počinje sa radom 2004. godine, kada je donijet Zakon o državnoj revizorskoj instituciji. Državna revizorska institucija je ustavno definisana kao samostalna i nezavisna institucija državne revizije i funkcioniše pravno i finansijski nezavisno od Vlade.

Usaglašavanje sa načelima *Acquis communutaire* u odnosu na finansijsku kontrolu podrazumijeva potrebu globalnog pristupa razvoju modernog sistema unutrašnje kontrole u javnom sektoru, koji podrazumijeva dosljednu kombinaciju decentralizovane upravljačke odgovornosti, podržanu odgovarajućim finansijskim upravljanjem i kontrolom, kao i funkcionalno nezavisnom unutrašnjom revizijom. U ovom pravcu Ministarstvo finansija je kroz donošenje Strategije razvoja unutrašnje finansijske kontrole predvidjelo aktivnosti na donošenju i implementaciji koherentnog zakonodavstva koje će se odnositi na oblast unutrašnje kontrole u javnom sektoru, pokrivajući sve važne aspekte upravljačke odgovornosti, nezavisne unutrašnje revizije i centralne harmonizacije unutrašnje revizije i finansijskog upravljanja i kontrole.

3.32.1. SPOLJNA (DRŽAVNA) REVIZIJA

3.32.1.1 Status

Zakonodavni okvir

Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji koncipiran je na temelju najboljih međunarodnih standarda i prakse. Donijet je u aprilu 2004. godine, a dorađivan je u dva navrata tokom 2006. (Sl. list RCG br. 28/04, 27/06, 78/06 i br. 17/07), sa primarnom namjerom jačanja administrativnih i unutrašnjih kapaciteta DRI, a sve u cilju doprinosa ubrzanju prijema Crne Gore u strukture Evropske unije.

Institucionalni okvir

Državna revizorska institucija (DRI), članom 144. Ustava Crne Gore, definisana je kao samostalni i vrhovni organ države revizije. DRI samostalno vrši reviziju zakonitosti i uspješnosti upravljanja državnom imovinom i obavezama, budžetima i svim finansijskim poslovima subjekata, čiji su izvori finansiranja javni ili nastaju korišćenjem državne imovine.

Na XIX Kongresu Svjetske organizacije državnih revizorskih institucija (INTOSAI), održanom novembra 2007. godine u Meksiku, DRI je stekla status punopravnog člana. U 2007. godini na polju normativnog uređenja položaja DRI uspješno su realizovane aktivnosti na ustavnom definisanju DRI. Dodatno su realizovane aktivnosti na poboljšanju važećeg zakonskog rješenja (posebno u dijelu položaja i statusa državnih revizora). Državna revizorska institucija, na osnovu preporuka Lima deklaracije, primjenjuje INTOSAI standarde, Evropske smjernice za njihovu primjenu, kao i druge akte koji su vezani za eksternu državnu reviziju.

Senat DRI je usvojio nova podzakonska akta - Poslovnik DRI i Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, kojima je izvršena specijalizacija sektora i unaprijeđeno unutrašnje funkcionisanje.

Posebna pažnja bila je posvećena usklađivanju načina i metodologije rada sa INTOSAI i EUROSAI standardima u postupcima vršenja revizije javnog sektora i daljem profesionalnom osposobljavanju revizorskog kadra. Program obuke realizovan je kroz razmjenu znanja i iskustava sa drugim revizorskim institucijama u regionu (Slovenija, Poljska, Bugarska, Madjarska, Hrvatska itd.), pokretanjem i učešćem u regionalnim inicijativama i zajedničkim projektima koji su već dogovoreni i koji se planiraju za naredni period.

Državna revizorska institucija u kontinuitetu ostvaruje izuzetno uspješnu saradnju sa Odborom za ekonomiju, finansije i budžet Skupštine Crne Gore.

U okviru crnogorsko-njemačkog Projekta "Osnivanje i formiranje Vrhovne revizorske institucije u Crnoj Gori", koji je pod pokroviteljstvom Saveznog ministarstva za privrednu saradnju i razvoj realizovala Njemačka organizacija za tehničku saradnju – GTZ, u 2007. godini su realizovani programi stručnog usavršavanja državnih revizora, kao i organizacionog i tehničkog jačanja DRI. Pored toga, u saradnji sa GTZ-om publikovan je Komentar Zakona o DRI.

Članovi Senata Državne revizorske institucije, između ostalog, tokom 2007. godine boravili su u Računskom sudu pokrajine Hesen, Računskom sudu Berlina, Saveznom računskom sudu u Bonu, kao i njemačkom Parlamentu, sa ciljem jačanja međusobne saradnje, upoznavanja sa organizacijom i načinom njihovog rada i modalitetima saradnje sa drugim institucijama.

DRI je donijela sljedeće podzakonske akte

Uputstvo o metodologiji rada DRI (Sl. list RCG br.02/05), koje će se, u saradnji sa konsultantima iz Saveznog računskog suda Njemačke, izmijeniti u skladu sa novim potrebama i praksom;
Poslovnik DRI, inoviran u 2007. godini, (Sl. list RCG br. 50/07), usaglašen je sa izmjenama i dopunama Zakona o DRI i unaprijedio je način funkcionisanja Senata i nadležnih kolegijuma u radnjama iz njihove nadležnosti;
Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u DRI, izmjenjenim u 2007. god., povećan je broj državnih revizora, tako da DRI sada ima ukupno 69 sistematizovanih radnih mjesta, od čega je za poslove neposrednog vršenja revizije predviđeno 57 radnih mjesta. U 2007 godini u DRI je bilo zaposleno 26, od cega 19 u reviziji i 7 u administraciji;
Institucija je usvojila Pravilnik o načinu polaganja ispita za sticanje zvanja državni revizor (Sl. list RCG br. 23/07). Senat je imenovao Komisiju za polaganje državnog revizorskog ispita a uradjen je Priručnik za polaganje državnog revizorskog ispita;
Senat je ranije usvojio Etički kodeks DRI, u skladu sa INTOSAI etičkim kodeksom za državne revizore;
Donijet je Program stručnog osposobljavanja kojim je definisana obuka državnih revizora i zaposlenih, a realizuje se u saradnji sa Upravom za kadrove, Ekonomskim fakultetom u Podgorici, GTZ, Računskim sudom Slovenije i Poljske.

3.32.1.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U skupštinskoj proceduri su izmjene i dopune Zakona o Državnoj revizorskoj instituciji sa ciljem preciznijeg definisanja i materijalnog poboljšanja položaja državnih revizora i jačanja finansijske nezavisnosti Senata, čije se donosenje očekuje polovinom 2008. godine.

Institucije

Pored nastavka institucionalnog jačanja, zadatak DRI u narednom periodu biće transparentno informisanje Skupštine, Vlade i građana o načinu upravljanja sredstvima i imovinom. U tom smislu, tokom 2008. godine definisaće se pravci daljeg razvoja i aktivnijeg pozicioniranja, sa konkretizacijom ciljeva u smislu ostvarenja svoje osnovne misije.

Državna revizorska institucija će u toku 2008. godine:
Na osnovu učlanjenja u INTOSAI realizovati proceduru članstva u EUROSAI;
Usvojiti Plan revizija za 2008. godinu. Planom će se značajno povećati ukupan broj revizija koje će Institucija vršiti u narednoj godini i koji će obuhvatiti nove vrste revizija (preliminarnu, kontrolnu, reviziju presjeka, kao i revizije uspješnosti poslovanja subjekata revizije);
Inovirati metodološko uputstvo na osnovu stečenih znanja i iskustava i EU revizorskih standarda za oblast javnog sektora;
Nastaviti sa informatičkim opremanjem, posebno u djelu vršenja revizija, inoviranja web stranice DRI, uvodjenja intraneta i elektronskog povezivanja sa Ministarstvom finansija - Trezorom i svim potrošačkim jedinicama - subjektima revizije.

Planom zapošljavanja predvidjeno je da do kraja 2008. godine DRI ima 50 zaposlenih, od kojih 38 raspoređenih na poslovima vršenja revizije.

3.32.1.3. Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Opredijeljenost DRI je da, tokom narednih godina, zauzme aktivniju ulogu u procesu reformi i jačanju institucionalnih mehanizama, koja će se zasnivati na daljoj izgradnji kapaciteta, kontinuiranoj edukaciji zaposlenih, kao i članstvu u INTOSAI i EUROSAI. Strategija razvoja - Strateški plan razvoja DRI za period 2009 - 2014 godina donijeće se do kraja 2008. godine. Strategija će obuhvatiti poboljšanje i

razvoj zakonskog okvira, razvoj metodologije i poboljšanje prakse u skladu sa revizorskim standardima, jačanje resursa, upravljačkih i administrativnih kapaciteta DRI, usavršavanje kadrova i razvoj informatičkih kapaciteta u DRI. Na osnovu strategije donijeće se dugoročni (orijentacioni) planovi revizija, razvojni planovi, planovi edukacije i dr.
DRI će u skladu sa svojim zakonom uredjenim nadležnostima vršiti analizu, primjene i efekata usvojenih zakona i inicirati njihove izmjene ili dopune u cilju unapredjenja rada javnog sektora. To podrazumijeva i jačanje i razvijanje savjetodavne funkcije DRI, posebno sa Skupštinom Crne Gore.

Institucije

U sredjoročne prioritete spadaju:

Jačanje resursa DRI, čime se jačaju resursi posvećeni nadzoru i odgovornost institucija;
Jačanje savjetodavne uloge Institucije;
Uključivanje u radna tijela INTOSAI-a i EUROSAI-a;
Formiranje i početak rada međunarodnog Centra za obuku državnih revizora;
Međunarodna razmjena državnih revizora;
Stalna edukacija državnih revizora;
Jačanje međunarodne saradnje sa drugim vrhovnim revizorskim institucijama, sa mogućnošću uspostavljanja i realizacije "Twinning programa" sa nekim od evropskih računskih sudova-institucija;
Razmjenom znanja i iskustava, pokretanjem i učešćem u regionalnim inicijativama, te zajedničkim projektima, produbiće se regionalna saradnja kao dugoročni interes Institucije;
Implementiranje i dalje inoviranje metodoloških smjernica i uputstava za postupanje državnih revizora;
Izrada strategije odnosa s javnošću DRI.

Međunarodni centar za obuku revizora

U skladu sa zaključcima međunarodnog skupa održanog u organizaciji DRI na temu "Uloga i položaj Državne revizorske institucije u sistemu parlamentarne demokratije i Ustavu Crne Gore ", na kojem su učestvovali predstavnici vrhovnih revizorskih institucija regiona, DRI će nastaviti aktivnosti na formiranju Međunarodnog centra za obuku i edukaciju državnih revizora i državnih službenika sa sjedištem u Crnoj Gori. Uloga Centra biće kontinirana i sistemska edukacija državnih revizora i subjekata revizije (zaposlenih u javnoj upravi odgovornih za potrošnju budžetskih sredstava) i zasnovana na međunarodnoj praksi, kroz angažovanje stručnih predavača iz vrhovnih organa državne revizije i drugih obrazovnih institucija. U 2008. godini obaviće se sve neophodne pripreme da bi Centar[1] počeo sa radom u punom kapacitetu početkom 2009. godine.

Program obuke i stručnog osposobljavanja

DRI će nastaviti aktivnosti na realizaciji Programa obuke i stručnog osposobljavanja revizora, posebno imajući u vidu Standarde EU, zatim potrebu inoviranja znanja za revizije uspješnosti, izrade Cost Benefit analiza i revizije sredstava po osnovu pomoći iz pretpristupnih fondova EU.

Metodologija vršenja revizije

Do kraja 2008. godine Senat će pripremiti i usvojiti inoviranu Metodologiju vršenja revizije. Nakon usvajanja Strategije i donošenja inovirane metodologije za vršenje revizije, pripremiće se, u saradnji sa domaćim i međunarodnim konsultantima, Priručnik za vršenje revizije javnog sektora.

Ove aktivnosti ce biti završene u prvoj polovini 2009. godine.

Program međunarodne saradnje

DRI će 2008. godini učestvovati na Kongresu EUROSAI-a, seminarima i savjetovanjima o reviziji javnog sektora i drugim skupovima vezanim za rad DRI. Sama DRI će nastaviti uspješnu praksu organizovanja međunarodnih skupova sa drugim VRI, kao i okrugle stolove sa subjektima revizije u cilju jačanja i upoznavanja sa svojom funkcijom i misijom.

[1] Preliminarne finansijske procjene za Centar su 195.000€ za 2008.god, dok za period 2009-2011.god iznose 110.000€. Obzirom da će Centar početi sa radom početkom 2009.god detaljnije finansijske procjene, kao i njihova struktura biće dati u sljedećoj reviziji Nacionalnog programa za integraciju.

U okviru Programa međunarodne saradnje za period 2008-2013. godine realizovaće se dogovori o saradnji sa Računskim sudom Njemacke, GTZ-om, Računskim sudovima Slovenije, Poljske i Bugarske, kao i saradnja na bazi budućih Twinning programa i dr. Sa posebnom pažnjom vodiće se računa o aktivnostima na saradnji i uključivanju DRI u programe i aktivnosti INTOSAI i EUROSAI.

Sve aktivnosti u okviru međunarodne saradnje biće usmjerene na implementaciju najbolje međunarodne prakse u primjeni standarda revizije.

U okviru međunarodne saradnje od naročitog značaja za DRI biće zajedničke aktivnosti i razmjena iskustava sa Svjetskom bankom, Medjunarodnim monetarnim fondom, OECD-om, EU-SIGMA-om, USAID-om, EAR-om, GRECOM itd.

3.32.1.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Državna revizorska institucija	Postojeća	33	50	63	69	69	69

3.32.1.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	926.197,08	1.028.103,08	1.036.175,72	1.036.175,72	1.036.175,72
Strana podrška					

Napomena:

Ovo je radni materijal koji ce biti dopunjen posebno u dijelu koji se odnosi na rad Međunarodnog centra za edukaciju – potrebna sredstva , kao i u dijelu koji se odnosi na donacije – Program GTZ-Crnogorsko Njemacki Projekat “Osnivanje i formiranje Vrhovne revizorske institucije u Crnoj Gori“ i dr.

3.32.2. UNUTRAŠNJA REVIZIJA

3.32.2.1. Status

Zakonodavni okvir

Unutrašnja revizija u javnom sektoru u Crnoj Gori regulisana je Zakonom o budžetu (Sl. list RCG br. 40/01, 44/01 i 71/05), na osnovu kojeg Ministarstvo finansija vrši unutrašnju reviziju kod potrošačkih jedinica, državnih fondova i opština.

Poslovi unutrašnje revizije shodno Zakonu obuhvataju: ocjenu rada i funkcionisanja unutrašnje kontrole u pogledu primjene propisanih pravila i postupaka; kontrolu primjene zakona u oblasti materijalno-finansijskog poslovanja i zakonitog korišćenja sredstava; procjenu ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti poslovanja i namjenskog korišćenja budžetskih sredstava; provjeru tačnosti i potpunosti računovodstvenih evidencija i finansijskih izvještaja.

Na osnovu Zakona o budžetu donijeto je Uputstvo o načinu i postupku rada unutrašnje revizije (Sl. list RCG br.53/04) kojim je uređen način i postupak rada unutrašnje revizije koju obavlja Sektor za unutrašnju reviziju Ministarstva finansija.

Odredbe Zakona o budžetu kojima je regulisana unutrašnja revizija, djelimično su usaglašene sa međunarodnim standardima unutrašnje revizije i EU regulativom koja se odnosi na ovu oblast.

U skladu sa kratkoročnim proiritetima iz Akcionog plana za implementaciju preporuka iz evropskog partnerstva, u decembru 2007.godine Vlada je usvojila Strategiju razvoja unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru u Crnoj Gori (PIFC), kojom su utvrđene aktivnosti za uspostavljanje sveobuhvatnog sistema finansijskog upravljanja i kontrole, razvoj funkcionalno nezavisne unutrašnje revizije u javnom sektoru, kao i osnivanje centralne jedinice za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrole, kao i unutrašnje revizije.

Pitanja iz oblasti interne finansijske kontrole (uključujući finansijsko upravljanje i kontrolu, kao i funkcionalno nezavisnu internu reviziju) definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII (Politike saradnje) odnosno u članu 92 Sporazuma.

Institucionalni okvir

Krajem 2003.godine u Ministarstvu finansija osnovan Sektor za unutrašnju reviziju kao centralna unutrašnja revizija koja obavlja poslove revizije kod svih budžetskih korisnika. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija na ovim poslovima predviđeni broj izvršilaca je 9, a trenutno ove poslove obavlja 8 službenika i pomoćnik ministra za unutrašnju reviziju.

Sektor unutrašnje revizije obavlja reviziju kod budžetskih korisnika na osnovu strateškog odnosno godišnjeg plana, upozorava na na nepravilnosti i neusklađenosti sa zakonskim i drugim propisima kojima je utvrđeno njihovo poslovanje, predlaže mjere za njihovo otklanjanje i mjere za unapređenje poslovanja budžetskih korisnika i izvještava Vladu o izvršenju godišnjeg plana revizije.

3.32.2.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Saglasno Strategiji razvoja unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru u Crnoj Gori, razvoj unutrašnje revizije u javnom sektoru će se sprovesti kroz:

donošenje okvirnog Zakona o sistemu unutrašnjih finansijkih kontrola u javnom sektoru sa kojim će se pored sistema finansijskog upravljanja i kontrole, urediti i unutrašnja revizija u javnom sektoru. Planirani rok: do kraja 2008.godine;

donošenje pozakonskog akta o unutrašnjoj reviziji. Rok: do juna 2009.godine;

izradu priručnika za obavljanje unutrašnje revizije. Rok: do juna 2009.godine.

Cilj donošenja Zakon je uspostavljanje i razvoj transparentne, efikasne i ekonomične unutrašnje finansijske kontrole (koja uključuje finansijsko upravljanje i kontrolu, kao i funkcionalno nezavisnu unutrašnju reviziju) u javnom sektoru u Crnoj Gori, koji će biti usklađen sa međunarodno prihvaćenim standardima i metodologijama, najboljom praksom EU i EU regulativom.

Institucije

U cilju jačanja institucionalnih kapaciteta za razvoj unutrašnje revizije u javnom sektoru, kao i sprovođenja Akcionog plana za implementaciju Strategije PIFC, predviđeno je sledeće:

Ministarstvo finansija će u junu 2008. godine izvršiti izmjene Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji, kojim će se postojeći Sektor za internu reviziju transformisati u Sektor za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu (CHU-centralna harmonizacijska jedinica) sa dva odjeljenja za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrolu i unutrašnju reviziju. Takođe, izmjenom ovog Pravilnika će se formirati nezavisna jedinica za unutrašnju reviziju Ministarstva finansija. Ova jedinica će, pored sprovođenja unutrašnje revizije Ministarstva finansija, imati mandat i nadležnost (revizorski organ) da vrši i reviziju korišćenja sredstava EU

Postojeći sistematizovani broj izvršilaca u Sektoru za internu reviziju biće dovoljan za obavljanje poslova u odjeljenjima novoformiranog Sektora za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu i odjeljenju unutrašnje revizije Ministarstva finansija. Naime, 6 službenika biće raspoređeno u dva odjeljenja CHU i 2 u odjeljenju unutrašnje revizije MF, a tokom 2009.godine predviđa se zapošljavanje još jednog službenika u odjeljenju unutrašnje revizije MF-a;

2009.godini će se osnovati jedinice za unutrašnju reviziju kod 9 budžetskih korisnika na republičkom nivou, a planirani broj unutrašnjih revizora u ovim jedinicama je 12.

Kadrovske i finansijske potrebe nezavisne jedinice unutrašnje revizije Ministarstva finansija, koja će ujedno biti i revizorski organ, date su u okviru Poglavlja: 3.32.2 Unutrašnja revizija, tačnije u tačkama 3.32.3.4 Plan zapošljavanja i 3.32.3.5 Finansijske potrebe.

Ministarstvu finansija je obećana ekspertsku pomoć SIGME za izradu Zakona o sistemu unutrašnjih finansijkih kontrola u javnom sektoru i podzakonskih akata. Takođe će se zahtijevati odgovarajuća tehnička pomoć (Twinning projekat) Sektoru za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu Ministarstva finansija za izradu priručnika i metodologija za unutrašnju reviziju, kao i pružanja odgovarajuće obuke unutrašnjim revizorima kod budžetskih korisnika koji su uspostavili unutrašnju reviziju.

3.32.2.3. Srednjoročni prioriteti

Preporuke iz evropskog partnerstva:

Razviti i implementirati principe decentralizovane upravljačke odgovornosti i funkcionalnu nezavisnost unutrašnje revizije u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima i najboljom EU praksom.

Institucije

U cilju jačanja institucionalnih kapaciteta unutrašnje revizije u javnom sektoru Crne Gore, do kraja 2010.godine uspostaviće se jedinice za unutrašnju reviziju kod ostalih budžetskih korisnika na republičkom i lokalnom nivou, a planirani broj zaposlenih u ovim jedinicama do kraja 2012.godine je 54 unutrašnjih revizora.

Tokom 2010. i do juna 2011. sprovodiće se obuka unutrašnjih revizora na republičkom nivou, a od juna 2011. do juna 2012. obuka unutrašnjih revizora na lokalnom nivou, a kasnije će se sprovoditi kontinuirana obuka na oba nivoa. Obuka unutrašnjih revizora sprovodila bi se preko odgovarajućeg Twinning projekta.

3.32.3. JAVNA UNUTRAŠNJA FINANSIJSKA KONTROLA (PIFC)

3.32.3.1. Status

Zakonodavni okvir

Okvirni zakon postojećeg sistema unutrašnje finansijske kontrole javnog sektora u Crnoj Gori je Zakon o budžetu (Sl. list RCG br. 40/01, 44/01 i 71/05).

Na osnovu Zakona o budžetu donijeti su sledeći propisi:

Uputstvo o radu državnog trezora (Sl. list RCG br.64/01);

Pravilnik o jedinstvenoj klasifikaciji računa za budžet Republike, budžete vanbudžetskih fondova i budžete opština (Sl. list RCG br.35/05, 37/05 i 81/05);

Pravilnik o načinu pripreme, sastavljanja i podnošenja finansijskih izvještaja budžeta, vanbudžetskih fondova i jedinica lokalne samouprave (Sl. list RCG br.3/06);

Uputstvo o načinu i postupku rada unutrašnje revizije (Sl. list RCG br.53/04);

U Zakonu o budžetu i donijetim podzakonskim aktima na osnovu ovog zakona, kao i u drugim zakonima, propisani su određeni elementi sistema unutrašnje finansijske kontrole (PIFC), ali nije na sveobuhvatan način propisano uspostavljanje cjelokupnog sistema PIFC-a baziranog na razvijenoj decenrtralizovanoj upravljačkoj odgovornosti, podržanoj odgovarajućim finansijskim upravljanjem i sistemom kontrole i funkcionalno nezavisnoj unutrašnjoj reviziji.

Strategijom razvoja unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru u Crnoj Gori (PIFC) koju je usvojila Vlada u decembru 2007.godine, utvrđene su aktivnosti na uspostavljanju ovog sistema baziranog na opšte prihvaćenim međunarodnim standardima i EU regfulativom.

Pitanja iz oblasti unutrašnje finansijske kontrole (uključujući finansijsko upravljanje i kontrolu, kao i funkcionalno nezavisnu unutrašnju reviziju) definisana su u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju u Glavi VIII (Politike saradnje) odnosno u članu 92 Sporazuma.

Institucionalni okvir

Sistemi unutrašnjih finansijskih kontrola u Crnoj Gori uspostavljeni su u okviru različitih institucija javnog sektora, gdje se finansijskim kontrolama obuhvataju postupci iz nadležnosti određenih državnih i drugih institucija (Skupština CG, Vlada CG, Državna revizorska institucija, Ministarstvo finansija i drugi organi državne uprave na republičkom i lokalnom nivou).

3.32.3.2. Kratkoročni prioriteti

Zakonodavstvo

Razvoj unutrašnje finansijske kontrole, u javnom sektoru u Crnoj Gori, će se sprovesti kroz:

Implementaciju Starategije unutrašnje finasijske kontrole u javnom sektoru u Crnoj Gori;

Donošenje okvirnog Zakona o sistemu unutrašnjih finansijkih kontrola u javnom sektoru će se urediti sistem unutrašnje finansijske kontrole, koji će obuhvatati finansijsko upravljanje i kontrolu, unutrašnju reviziju, odgovorne osobe za uspostavljanje ovog sistema i njihova upravljačka odgovornost, kao i nadležnost centralne harmonizacijske jedinice u sprovođenju ovog sistema. Planirani rok: do kraja 2008.godine;
Izrada podzakonskog akta za finansijsko upravljanje i kontrole. Rok: do juna 2009.godine
Izrada priručnika za finansijsko upravljanje i kontrole. Rok: do kraja 2009.godine.

Institucije

Do juna 2008.godine Ministarstvo finansija izvršiće izmjene Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji, kojim će se postojeći Sektor za internu reviziju transformisati u Sektor za javnu unutrašnju finansijsku kontrolu (CHU-centralna harmonizacijska jedinica). U okviru ovog Sektora formiraće se Odjeljenje za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrolu, koje će biti nadležno za utvrđivanje, razvoj i usklađivanje metodologije finansijskog upravljanja i sistema unutrašnje kontrole u javnom sektoru,; pripremu i izradu priručnika za finansijsko upravljanje i unutrašnju kontrolu; obuku rukovodioca i službenika zaduženih za finansijsko upravljanje i kontrolu; izradu objedinjenog godišnjeg izvještaja o aktivnostima vezanim za FMC u javnom sektoru koji se podnosi Vladi RCG i dr.

U cilj jačanja administarativnih kapaciteta odjeljenja za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrole, zahtijevaće se tehnička pomoć (Twinning projekt) za pružanje odgovarajuće obuke zaposlenim u ovom odjeljenju radi pripreme i izrade priručnika za FMC, obuku rukovodioca i službenika zaduženih za FMC kod budžetskih korisnika.

3.32.3.3. Srednjoročni prioriteti

Preporuke iz Evropskog partnerstva:

Razviti i implementirati principe decentralizovane upravljačke odgovornosti I funkcionalnu nezavisnost unutrašnje revizije u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima I najboljom EU praksom.

Institucije

Budžetski korisnici na republičkom i lokalnom nivou će uz pomoć odjeljenja za harmonizaciju finansijskog upravljanja i kontrolu Ministarstva finasija, razvijati pisane procedure za postojeće poslovne procese i uspostaviti odgovarajuće kontrole, uvažavajući potrebe, specifičnosti poslovanja i rezultate analize rizika.

Da bi se uspješno implemenirao sistem PIFC u javnom sektoru Crne Gore pružiće se obuka kroz odgovarajući Twinning projekat, zaposlenima u svim institucijama na republičkom i lokalnom nivou, koji će biti zaduženi za uspostavljanje i razvoj ovog sistema.

3.32.3.4. Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo finansija/CHJ i odjeljenje unutrašnje revizije MF	postojeća	9	9	10	10	10	10
Ostale institucije na republičkom nivou	postojeća	-	-	12	26	38	45
Opštine	postojeća	-	-	-	21	21	21

3.32.3.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva CG	142.500	336.800	538.400	711.200	817.000
Budžetska sredstva lokalne samouprave	-	-	142.000	21.000	-
Strana podrška:	20.000	50.000	100.000	100.000	50.000

3.33. FINANSIJSKE I BUDŽETSKE ODREDBE

Prioriteti u oblasti finansijskog i budžetskog sistema u Crnoj Gori su reforme u upravljanju javnom potrošnjom, a posebno programskom budžetiranju, srednjoročnom budžetiranju i uvođenju elemenata računovodstva na obračunskoj osnovi. Takođe, predviđeno je integrisanje kapitalnog budžeta u glavni račun državnog trezora, uključujući kapitalnu potrošnju lokalne samouprave.

3.33.1. Status

Zakonodavni okvir

Finansijske i budžetske odredbe u Crnoj Gori regulisane su sljedećim propisima:

Zakon o budžetu (Sl.list CG br. 71/05) je osnovni zakon koji reguliše oblast javnih finansija u Crnoj Gori i ima za cilj izvršavanje zadataka i programa države i lokalne samouprave uz efikasno korišćenje javnih prihoda. Njime se reguliše donošenje, upravljanje, planiranje i izvršenje budžeta Crne Gore, budžeta opština, kao i zajmovi i garancije.

Ovaj zakon je usklađen sa međunarodnim i računovodstvenim standardima, kao i propisima Acquisa koji se odnose na ovu oblast.

Zakon o budžetu Crne Gore za fiskalnu godinu (budžetska godina traje od 1. januara do 31. decembra), planira i utvrđuje primitke i izdatke za narednu budžetsku godinu i reguliše izvršenje budžeta u određenoj godini i u potpunosti je usklađen sa Zakonom o budžetu. Vlada Crne Gore dostavlja Skupštini Crne Gore Predlog zakona o budžetu Crne Gore u novembru tekuće godine.

Zakon o zaradama državnih službenika i namještenika (Sl. list RCG br. 27/04), koji je stupio je na snagu 5. maja 2004 godine.

Podzakonski akti kojima se ova oblast reguliše su:

Pravilnik o jedinstvenoj klasifikaciji računa za budžet Republike, budžete vanbudžetskih fondova i budžete opština (Sl. list RCG br. 35/05, 37/05 i 81/05), donesen je 10. juna 2005 godine. Ovim pravilnikom usvojena je ekonomska i funkcionalna klasifikacija računa za budžet države i budžete opština, čije se knjigovodstvo zasniva na gotovinskoj ili modifikovanoj gotovinskoj osnovi. Ovaj pravilnik je usklađen sa međunarodnim računovodstvenim standardom ESA 95.

Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva finansija, donesen je od strana Vlade Crne Gore 20.01.2005. godine (izmjene 19.10.2006.godine), a stupio na snagu danom donošenja;

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EZ i Crne Gore ne sadrži odredbe koje se odnose na finansijske i budžetske odredbe.

Institucionalni okvir

Za upravljanje, planiranje i izvršenje budžeta Crne Gore nadležno je Ministarstvo finansija. U okviru Ministarstva finansija na programu upravljanja budžetom formirana su tri sektora (Sektor budžeta, Sektor državnog trezora i Sektor za internu reviziju) u kojima je zaposleno 50 osoba.

3.33.2. Kratkoročni prioriteti

U skladu sa ciljevima i smjernicama ekonomske politiike Vlade Crne Gore, Zakon o budžetu Crne Gore za 2008. godinu sadrži osnovne budžetske politike koje će se implementirati u periodu 2008-2009. godine i to:

Srednjoročni budžetski okvir, kojim se reformiše proces pripreme i planiranja budžeta i predviđa uvođenje finansijskih limita za budžetske korisnike u višegodišnjem periodu. Budžetske aproprijacije za višegodišnji period bi se bazirale na strateškim dokumentima Vlade i pojedinih resornih ministarstava u skladu sa fiskalnim okvirom ukupne javne potrošnje. Na taj način bi se uveo metod "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta. Implementacija podrazumijeva uspostavljanje limita u srednjoročnom periodu u kumulativnom iznosu, po ekonomskoj klasifikaciji, i po budžetskim korisnicima dok bi i detaljan pregled troškova bio preciziran godišnjim zakonima o budžetu. Ključna prednost uvođenja srednjoročnog budžetskog okvira ogleda se u stabilnijoj i održivoj fiskalnoj politici, većem kapacitetu za regulisanje budućih budžetskih efekata/rezultata i poboljšanoj mogućnosti Vlade da izvrši alokaciju resursa u sklopu programa i organizacionih jedinica, u skladu sa svojom politikom i prioritetima.

Nastavak implementacije Kapitalnog budžeta Crne Gore uz uvođenje obaveznih aproprijacija za dvogodišnji period u Zakonu o budžetu Crne Gore za 2009. godinu. U prvoj polovini 2008. godine predviđa se uvođenje plana petogodišnjih kapitalnih investicija Crne Gore na osnovu kojeg će biti predlagan i dvogodišnji zakon o kapitalnom budžetu. U tom cilju predviđa se formiranje baze podataka o svim projektima, koji su povezani sa budžetom. Time bi se postigla adekvatna analiza fiskalnih rizika, kao i poboljšao proces donošenja odluka kod izbora prioriteta. Usvajanje novog Zakona o koncesijama i privatno javnom partnerstvu, predvidjeno je za 2008. godinu. Isti će biti značajan regulatorni okvir za upravljanje jednim dijelom investicija.

Reformom programskog budžeta planira se uvođenje logične programske klasifikacije za cjelokupan budžet, kao i priprema IT sistema za monitoring i izvršenje budžeta prema programskoj strukturi. Prelazak sa linijskog na programski budžet predviđa se 2008. godini, tako da bi budžet za 2009. godinu bio pripremljen sa programskom strukturom.

3.33.3. Srednjoročni prioriteti

U skladu sa preporukama iz Evropskog partnerstva ključni prioriteti su povećanje efikasnosti javne potrošnje, posebno unaprijeđenjem procesa budžetiranja, i upravljanja finansijama na nivou centralne i lokalne vlade, uz jačanje kapaciteta za pripremu i primjenu budžeta u cilju utvrđivanja prioriteta.

Srednjoročnim okvirom javne potrošnje za 2008-2010 godinu, predviđene su osnovne budžetske reforme koje će se implementirati u srednjoročnom okviru 2008-2010 godine:

Potpuna implementacija programskog budžeta, koja uključuje indikatore i potpunu primjenu metoda "odozgo na dolje" u procesu pripreme i planiranja budžeta, predviđa se u srednjem roku.

Konsolidovanje budžetske strukture. U srednjem roku predviđa se smanjenje broja direktnih korisnika budžetskih sredstava uz povećanje odgovornosti Ministarstava za koordinaciju budžetskog procesa i budžetskih korisnika u sektoru njegovih nadležnosti.

3.33.4. Plan zapošljavanja i obuke

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ministarstvo finansija-	Postojeća	41	66	66	66	66	66
Sektor budžeta		13	21	21	21	21	21

3.33.5. Finansijske potrebe

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	1.368.000	1.368.000	1.368.000	1.368.000	1.368.000
Strana podrška	**	**	**	**	**

4. ADMINISTRATIVNI I PRAVOSUDNI KAPACITETI ZA IMPLEMENTACIJU ACQUIS COMMUNAUTAIRE

4.1.ADMINISTRATIVNI KAPACITETI

4.1.1. REFORMA DRŽAVNE UPRAVE

Zemlje kandidati za pridruživanje Evropskoj niji, osim Kopenhagenških kriterija iz 1993. godine, treba da zadovolje i administrativni tzv. Madridski kriterijum iz 1995.godine, koji zahtijeva postojanje odgovarajućih administrativnih struktura, koje će omogućiti da javna uprava zemlje bude prilagođena pravilima i praksama EU, kako bi zemlja efikasnije usvojila i primijenila Acquis communautaire.

Oblast koja nije regulisana nijednim poglavljem Acquis communautaire je **javna uprava**, jer svaka zemlja članica ima, kao svoje suvereno, pravo da javnu upravu i unutrašnju organizaciju prilagodi onome što smatra najboljim rješenjem. Zemlje članice EU međusobno su prihvatile **principe javne administracije** i oni čine uslove **Evropskog administrativnog prostora** (EAP), koji sadrži jedinstvene standarde za djelovanje javne administracije, o kojima zemlje koje apliciraju za članstvo u EU moraju voditi računa pri razvoju svoje javne uprave. U zemljama članicama ovi standardi su ugrađeni u administrativne zakone i to: zakon o upravnom postupku, zakon o upravnom sporu, zakon o slobodnom pristupu informacijama i zakon o državnoj upravi, kao i drugim zakonima koji regulišu oblast javne uprave. Osnovni principi EAP su: **pouzdanost i predvidivost, otvorenost i transparentnost, odgovornost, efikasnost i djelotvornost.**

Problematika administrativnog kapaciteta za pristup Evropskoj uniji je troslojna. Prvo, riječ je o reformskom prilagođavanju sistema državne uprave s obzirom na opšti proces reformi u Crnoj Gori. Drugo, nerazdvojan dio ovog procesa reforme je specifično prilagođavanje uslovima koji proističu iz politike pridruživanja Evropskoj uniji. I treće, u okvirima politike pridruživanja treba razviti posebne administrativne kapacitete koji će biti u stanju da vode i realizuju ovaj proces.

Budući da se priprema države i društva za Evropsku uniju i sadržinski i vremenski podudara sa reformama osnovnih oblasti društvenog života, pitanje jačanja administrativnog kapaciteta za pridruživanje ne može se posmatrati odvojeno od pitanja reforme cjelokupne državne uprave.

4.1.1.1. Status

Zakonodavni okvir

Strategijom upravne reforme Crne Gore 2002 – 2009. godine, utvrđene su osnove, politike, glavni ciljevi i mjere u reformskom procesu u oblastima koje obuhvataju: državnu upravu, lokalnu samoupravu i javne službe i funkcionalni elemenat upravnog sistema – zaštita prava pojedinaca u odnosu prema upravi. Strategijom su definisane aktivnosti koje treba da obezbijede stvaranje efikasne, kompetentne i jeftine javne uprave. Startegija predstavlja svojevrsnu agendu osnovnih aktivnosti koje odnose se na: usklađivanje postojećih i usvajanje novih propisa; uvođenje novih funkcija; reorganizaciju ili promjenu organizacione strukture ukupnog upravnog sistema, što znači i novu »institucionalizaciju« odnosno izmjenu postojećih i osnivanje novih upravnih institucija i osposobljavanje i usavršavanje državnih službenika i svih javnih službenika u vezi sa novim funkcijama i novim načinom djelovanja upravnog sistema.

Strategija reforme državne uprave je postavila dva opšta i međusobno povezana cilja: izgradnju demokratske države zasnovane na vladavini prava, odgovornosti, javnosti, ekonomičnosti i efikasnosti i izgradnju državne uprave usmjerene ka građanima, koja je sposobna da građanima i privatnom sektoru pruži visok kvalitet usluga uz razumne odnosno realne troškove.

Osnovni principi reforme državne uprave su:

princip decentralizacije, koji podrazumijeva optimalnu raspodjelu vlasti između različitih nivoa – centralnog i lokalnog, sa ciljem da javne službe budu što bliže građanima i pod njihovom što većom kontrolom;

princip depolitizacije, koji podrazumijeva razgraničenje procesa političkog odlučivanja od procesa pravnog normiranja političkih odluka i izvršavanja pravnih propisa;

profesionalizacija, koja pretpostavlja obučenu, odgovornu i efikasnu upravu;

racionalizacija, koja se ogleda u optimalnoj organizaciji državne uprave koja bi bila u stanju da ostvari visok kvalitet usluga uz angažovanje potrebnog broja izvršilaca. Ovaj princip podrazumijeva i princip održivosti, koji se odnosi na realno planiranje i sprovođenje reforme državne uprave s obzirom na postojeće finansijske kapacitet i ljudske resurse;

princip modernizacije, koji računa sa modernom opremljenošću državnih službi, uz primjenu savremenih informatičkih i komunikacionih tehnologija;

princip primjene otvorene odnosno transtparentne Vlade, kao kontrolni mehanizam državne uprave, koji podrazumeva da je rad organa uprave podložan stalnoj kontroli s jedne strane kako viših instanci izvršne vlasti, tako i kontroli od strane sudova, a s druge strane kontroli građana i specifičnih institucija, kao što je institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda .

U cilju stvaranja pravne pretpostavke, institucionalnih i određenih uslova koji se odnose na realizaciju reforme državne uprave, doneseni su sljedeći propisi:

Zakon o državnoj upravi (Sl. list RCG br. 38/03 i 22/08) obezbjeđuje:koncept moderne, profesionalne, efikasne i efektivne državne uprave, nove poslove i odgovarajuću podjelu poslova u strukturi državne uprave za ministarstva i za druge organe uprave,servisno orijentisanu i uslužnu državnu upravu u odnosu prema građanima, kvalitetno nove principe u odnosima i saradnji organa državne uprave sa drugim odgovarajućim subjektima, a posebno sa nevladinim, odnosno civilnim sektorom, mogućnost pristupa informacijama od strane građana i uopšte javnost rada organa državne uprave.

Zakon o inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG br. 39/03) obezbjeđuje: zaštitu stranaka u postupku inspekcijske kontrole, preventivnu, umjesto represivne uloge inspekcije, jasnoću obaveza i ovlašćenja inspekcijskih organa, efikasnost rada inspekcijskih organa,individualizaciju odgovornosti subjekata inspekcijskog nadzora, adekvatne odnose nadzora i saradnja između subjekata nadzora, profesionalizam u radu inspekcijskih organa i adekvatnu pravnu zaštitu nadziranih subjekata u odnosu na akta i radnje inspekcijskih organa. Obuhvata opšta pitanja o vršenju inspekcijskog nadzora, načela inspekcijskog nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora, prava i obaveze subjekata nadzora i drugih lica, postupak inspekcijskog nadzora, posebne radnje inspekcijskog postupka, odnose inspekcijskih i drugih organa, troškove inspekcijskog postupka, zajedničko vršenje inspekcijskog nadzora i statusna pitanja i odgovornost inspektora.

Zakonom o državnim službenicima i namještenicima (Sl.list RCG br. 27/04 i 31/05,) uvode se nova načela: profesionalnost upravnog sistema,fleksibilnost i mobilnost kadra,otvorenost u zapošljavanju i unapređivanju na osnovu zasluga «merit sistem»,sistem kadrovskog upravljanja i razvoj tog sistema na centralnom nivou,opšti princip službeničke etike i obavezu pridržavanja etičkog kodeksa državnih službenika i namještenika, kao i obavezu d izbjegnu konflikt interesa,praćenje i evidenciju internog tržišta rada,zakonitost i odgovornost u radu,odgovarajuće oblike, osnove i procedure zaštite državnog službenika i namještenika i odgovarajuću ulogu sindikata,efikasnost, ekonomičnost i efektivnost u radu državnih organa,odgovarajući sistem obrazovanja, edukacije i uopšte stručnog osposobljavanja. Ovim Zakonom uređena su pitanja koja se odnose na status, odnosno položaj državnih službenika i namještenika koja se odnose na zasnivanje radnog odnosa , radna mjesta, prava i obaveze, odgovornost, raspoređivanje, ocjenjivanje, napredovanje i utvrđivanje sposobnosti, stručno usavršavanje, prestanak radnog odnosa, zaštitu prava državnih službenika i namještenika, upravljanje kadrovima i nadzor.

Na pojedina pitanja pravnog položaja državnih službenika primenjuju se odredbe **Zakona o radu**, kada se radi o onim pitanjima koja ne zahtijevaju specifično regulisanje (supsidijarna primjena).

Zakon o zaradama državnih službenika i namještenika (Sl.list RCG br. 27/04, l.list CG br.17./07) obezbjeđuje: jasno utvrđivanje strukture zarade, osnova naknade zarada i troškova nastalih u vezi sa radom, kao i drugih primanja i procedure ostvarivnja prava na zaradu, naknadu i druga primanja, utvrđivanje platnih razreda i njihovih koeficijenata kao i raspoređivanje zvanja državnih službenika i namještenika u odgovarajuće platne razrede,da vrijednost zarade bude ekvivalent uloženog rada i po obimu i po kvalitetu,obezbjeđenje odgovarajuće stimulacije i tekućeg rada i na planu motivacije za dalje napredovanje i stvaranje karijere,efikasnu kontrolu korišćenja budžetskih sredstava za zarade i druga primanja državnih službenika i namještenika i aktivnu ulogu Vlade u tome, vođenje odgovarajućih metodoloških jedinstvenih i centralizovanih evidencija u ovoj oblasti, transparentnost i dostupnost podataka o zaradama, naknadama i drugim primanjima. Zakon sadrži normativna rješenja koja se odnose na ostvarivanje prava na zaradu, naknadu i druga primanja državnih službenika i namještenika,kao i pitanja strukture zarade, raspoređivanja u platne razrede, naknade i druga primanja, vođenje centralne i drugih evidencija i nadzor.

Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda (Sl. list RCG br. 41/03) obezbjeđuje:zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda,ostvarivanje nove servisne uloge državne uprave,potpuniju kontrolu rada i

odgovornost za nepostupanje i nekvalitetno postupanje organa državne uprave,uspostavljanje odgovarajuće stručno-profesionalne i demokratske institucije u oblasti zaštite ljudskih prava i sloboda,poputnije ostvarivanje načela zakonitosti rada organa državne uprave.

Zakon o opštem upravnom postupku (Sl. list RCG br. 60/03) obezbjeđuje: brže i jednostavnije ostvarivanje prava, obaveza i pravnih interesa odgovarajućih subjekata u upravnom postupku,efikasnije i ekonomičnije postupanje državnih organa, organa lokalne samouprave i organizacija koje vrše javna ovlašćenja u rješavanju i razrješenju upravnog odnosa,primjenu procesnih pravila na mnogo širi krug «subjekata vlasti»,obavezu organa da spriječi svaku zloupotrebu prava koja stranka ima u upravnom postupku,uvođenje i definisanje elektronskih podnesaka i opštenje elektronskim putem, odnosno drugim savremenim sredstvima komunikacije,jasno definisanje slučajeva koje predstavljaju bitnu, odnosno apsolutnu povredu postupka,potpuniju odgovornost za izvršenje upravnih akata.

Ovim zakonom utvrdjena je procedura postupanja državnih organa i organa lokalne samouprave kada u upravnim stvarima, neposredno primjenjujući propise, rješavaju o pravima, obavezama ili pravnim interesima fizičkog lica, pravnog lica ili druge stranke, kao i kada obavljaju druge poslove utvrđene ovim zakonom. Obuhvata osnovna načela postupka, stvarnu i mjesnu nadležnost, određenja o stranci i njenom zastupanju, komunikaciu organa i stranaka, dostavljanje pismena, rokove u upravnom postuku, povraćaj u pređašnje stanje, održavanja reda, troškove postupka, tok postupka i donošenje rješenja, žalbeni postupak, naročite slučajeve poništavanja, ukidanja i mijenjanja rješenja, izvršenje rješenja, sprovođenja zakona i inspekcijski nadzor.Za sprovođenje ovg zakona doneseni su sledeći podzakonski akti:Uredba o naknadi troškova u upravnom postupku (Sl. list RCG br. 6/04) i- Pravilnik akata koji se koriste u upravnom postupku (Sl. list RCG br. 6/04).

Zakon o upravnom sporu (Sl. list RCG br. 60/03) obezbjeđuje:jačanje i potpunije ostvarivanje sudske kontrole zakonitosti akata državnih organa, organa lokalne samouprave i organizacija koje vrše javna ovlašćenja,zaštitu prava, obaveza i pravnih interesa fizičkih i pravnih lica,praćenje promjena izvršenih u upravno-sudskoj strukturi – obrazovanje Upravnog suda kao specijalizovanog za upravne sporove, nove funkcije, ciljeve i metode zaštite i odlučivanja u postupku u kome se cijeni zakonitost upravnog akta i drugog pojedinačnog akta kada je to zakonom određeno – npr. utvrđena obaveza sprovođenja usmene rasprave uvijek kada to stranka, u tužbi ili odgovoru na tužbu, zahtijeva,širi krug akata kojima se pruža upravno-sudska zaštita,potpunije uređenje pitanja meritornog rješavanja sporova, postupak po uzorku ili uzorkovanom predmetu, kao specifičan način odlučivanja,pojačanu odgovornost organa da poslije poništavanja akata postupa po pravnom shvatanju suda.

Zakonom o elektronskom dokumentu, (Sl. list CG br. 05/08)uređuje se način upotrebe elektronskog dokumenta u pravnom prometu, upravnim, sudskim i drugim postupcima, kao i prava, obaveze i odgovornosti privrednih društava, preduzetnika, pravnih i fizičkih lica , državnih organa, organa državne uprave, organa jedinica lokalne samouprave i organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja u vezi sa elektronskim dokumentom, ukoliko zakonom nije drukčije određeno.

U Crnoj Gori izvršena je podjela zaposlenih u državnoj upravi na **državne službenike i namještenike**. Državni službenik je lice koje obavlja pretežno upravne i sa njima povezane stručne poslove državnog organa, a namještenik zaposleno lice koje obavlja administrativno-tehničke i pomoćne poslove.

Novi službenički sistem ima obeležje tzv. ***merit*** službeničkog sistema tj. karijernog sistema. Karakteristika “merit sistema” je stavaranje uslova za izgradnju karijere u službi koji omogućava pravo zaposlenim da napreduju u zavisnosti od stručnih i radnih sposobnosti, kvaliteta rada i ostvarenih rezultata. Ovaj se sistem bazira na obavezi starješine državnog organa da državnog službenika odnosno namještenika na kraju godine obavezno ocijeni na propisanom obrascu, kao i na osnovu odgovarajućih preporuka koje je utvrdila Uprava za kadrove. Ocjena rada državnog službenika odnosno namještenika je osnov za napredovanje iz nižeg u viši platni razred kao I iz nižeg nivoa zvanja u viši nivo zvanja.

Kod državnih službenika izvršena je kategorizacija u tri, a kod namještenika u pet karijernih razreda, u okviru kojih je dalja podjela na različite stepene zvanja. Uslovi za sticanje su školska sprema i radno iskustvo, kao i položen stručni ispit, izuzev namještenika sa osnovnom školom. Izuzetno, zvanja državnih službenika u pravosudnim organima, organima koji vrše poslove diplomatije, policije,

obezbjedjenja pritvorenih i osudjenih lica, carinske poslove i druge poslove sa posebnim ovlašćenjima i obavezama, utvrdjuju se zakonom ili drugim propisom kada je to zakonom odredjeno i tim zakonom, odnosno propisom razvrstavaju u odgovarajuće platne razrede.

Državni službenici i namještenici predstavljaju osnovni elemenat rada državne administracije i imaju specifične zadatke, obaveze i odgovornosti. Uvažavajući i afirmišući ovu činjenicu, kao i potrebu preduzimanja mjera za suzbijanje korupcije, mita i izbjegavanje konflikta interesa na svim poljima rada i drugih devijantnih i nedozvoljenih radnji, utvrdjen je i odgovarajuće normativno razradjen princip službeničke etike. Izmedju ostalog, utvrdjena je obaveza državnih službenika i namještenika da se, u vršenju poslova, pridržavaju **Etičkog kodeksa državnih službenika i namještenika** i da ne smiju privatni interes stavljati ispred javnog interesa ili vršenje poslova koristiti za sticanje imovinske ili neimovinske koristi.

Etički kodeks obezbjedjuje skup standarda i pravila ponašanja kojih je, državni službenik i namještenik, dužan da se pridržava u vršenju poslova državnog organa. Pored ostalog, odredjen je princip lojalnosti državi, kao postulat za vršenje poslova državnog organa; vršenje poslova prvenstveno u javnom interesu, kao i u zaštiti ljudskih prava i sloboda; postupanje na nepristrasan način i politički neutralno; odredjeno je odgovarajuće ponašanje i postupanje

Jedan od ključnih elemenata reforme je i **reforma sistema plata** u državnoj upravi. Konkretne mjere koje se preduzimaju u ovoj oblasti imaju za cilj da: osiguraju konzistentnost, transparentnost i nepristrasnost u sistemu nagrađivanja javnih službenika; i stvore razlike u platama koje će delovati stimulativno na zaposlene da rade kvalitetnije i efikasnije kako bi napredovali u karijeri, čime će obezbediti veću platu, a takođe ih i stimulisati da prihvate poslove koji nose veći stepen odgovornosti, pošto će za to biti i bolje plaćeni. Takođe treba da obezbijede plate koje su u odgovarajućoj srazmeri sa nivoom plata u privatnom sektoru, čime će državna uprava postati dovoljno atraktivna za mlade, stručne kadrove i čime će se smanjiti odliv iskusnih kadrova iz državne uprave, a takođe i smanjiti rizik od mogućnosti korumpiranosti državnih službenika.

Novine u sistemu i procedurama zapošljavanja državnih službenika i namještenika, obezbjedjuju, pored ostalog, profesionalnost upravnog sistema, fleksibilnost i mobilnost kadra, praćenje i evidenciju internog tržišta rada, zakonitost i odgovornost u radu, odgovarajuće oblike, osnove i procedure zaštite državnog službenika i namještenika. U procesu zaštite državnih službenika i namještenika obezbjedjeno je odgovarajuće učešće sindikata, saglasno ulozi zaštite prava koja radnik ima u radu i po osnovu rada.

Važan segment reforme državne uprave je i potreba **obuke državnih službenika** za obavljanje poslova iz oblasti evropskih integracija u cilju poboljšanja institucionalnih i administrativnih kapaciteta za obavljanje poslova vezanih za pridruživanje i pristupanje Evropskoj uniji. Obuka se planira u skladu sa pojedinačnim potrebama svakog ministarstva i svakog sektora, dajući tako mogućnost sticanja ne samo znanja, već i veština dobre evropske administrativne prakse.

Savjet Ministara EU je u Solunskoj Agendi iz 2003. godine istakao značaj jačanja administrativnih kapaciteta u procesu pridruživanja Evropskoj uniji i, u tom cilju, podržao stvaranje regionalnog mehanizma za poboljšanje obrazovnog i trening sistema na polju reforme državne uprave u zemljama Zapadnog Balkana –**ReSPA**-e (Regional School for Public Administration).

U tom cilju, za potrebe komplementarnosti upravne prakse, postupaka i mehanizama u našem regionu, osnovana je ReSPA - Regionalna škola za državnu administraciju na Balkanu, kao zajednički projekat Evropske komisije i OECD-a kao i svih zemalja Zapadnog Balkana (Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora, Srbija, BJR Makedonija i Kosovo) koje su potpisale Protokol o saradnji. Crna Gora je 2006. godine u Briselu potpisala Memorandum o saradnji i participira u Upravnom odboru ReSPA i , preko Uprave za kadrove, učestvuje aktivnostima u vezi sa održavanjem seminara , radionica i drugih vidova edukacije i usavršavanja državnih službenika i namještenika. (Pregled aktivnosti u prethodnom periodu dat je u poglavlju 4.1.3 Obuke)

ReSPA je od 2008. godine institucionalizovana i biće smještena u Crnoj Gori kao institucija koja će pružati usluge obrazovanja i usavršavanja na regionalnom nivou. Sjedište Regionalne škole za državnu upravu biće u Branilovici kod Danilovgrada, kako je odlučeno na sastanku održanom pod pokroviteljstvom Evropske komisije u Parizu 31. januara 2008. godine. Protokol o saradnji u stvaranju Regionalne škole za državnu upravu (ReSPA)", koji su u maju 2006.godine u Briselu potpisale sve zemlje članice regiona Balkana, predviđa razvoj Regionalne škole za državnu upravu u 3 faze:

uspostavljanje mreže za razvoj ljudskih resursa i jačanje administrativnih kapaciteta, institucionalizacija i formiranje akademske institucije na regionalnom nivou. U toku je prva faza, dok druga faza počinje od 2009. godine, kada se sve funkcije premještaju u sjedište u Bralenovici. Predstoji rekonstrukcija i adaptacija zgrade za potrebe sjedišta ove regionalne institucije, koji će, u skladu sa Planom aktivnosti koji je usvojila Vlada biti završen do kraja 2008.godine.Odluka da sjedište ReSPA škole bude baš u Bralenovici predstavlja značajno priznanje Crnoj Gori. Od sljedeće godine, ova institucija će pružati obuku i raditi na edukaciji državnih službenika iz Crne Gore i čitavog regiona. Vlada je krajem februara 2008. godine usvojila Plan aktivnosti na realizaciji preuzetih obaveza .

Takodje je uspostavljena i saradnja sa institutom EIPA (Evropski Institut za državnu upravu) kroz Projekat tehničke pomoći za Crnu Goru za 2007. godinu, koji su finansirali Ministarstvo inostranih poslova Luksemburga, a implementirala EIPA, u saradnji sa Upravom za kadrove i NVO Evropski pokret u Crnoj Gori, održavanjem seminara (Pregled aktivnosti dat je u poglavlju 4.1.3 Obuke)

Institucionalni okvir

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave obavlja poslove koji se, pored ostalog, odnose na oblast državne uprave u dijelu organizacije, načina i metoda rada, upravljanja, odgovornosti, odnosa, saradnje, javnosti i transparentnosti rada organa državne uprave; službeničke odnose; obezbjeđenje i praćenje izvršavanja zakona i drugih propisa u oblasti državne uprave u odnosu na stručnost i efikasnost, upravni postupak, kancelarijsko poslovanje, nevladine organizacije i političke partije, pečate državnih organa; praćenje procesa pristupanja EU i harmonizacije oblasti državne uprave sa standardima i propisima EU iz nadležnosti ovog ministarstva; saradnju sa međunarodnim i regionalnim organizacijama; vođenje propisanih službenih i drugih evidencija; organizaciju i djelokrug lokalne samouprave; funkcionisanje i primjenu propisa iz oblasti lokalne samouprave iz nadležnosti ovog ministarstva; teritorijalnu organizaciju lokalne samouprave; međunarodnu saradnju jedinica lokalne samouprave sa jedinicama lokalne samouprave drugih država; saradnju sa međunarodnim organizacijama i specijalizovanim tijelima; sprovođenje međunarodnih ugovora koji se odnose na lokalnu samoupravu; davanje mišljenja na zakone, druge propise ili opšte akte kojima se uređuje sistem državnih organa i lokalne samouprave, kao i odredbe zakona kojima se uređuje poseban upravni postupak; upravni nadzor u oblastima za koje je ministarstvo osnovano, kao i druge poslove koji su mu određeni u nadležnost.

Zapošljavanje državnih službenika i namještenika sprovodi se preko organa za upravljanje kadrovima - **Uprave za kadrove**, kao centralnog dijela organizacije kadrovskog osposobljavanja. Uprava za kadrove ima sajt koji se dnevno ažurira www.uzk.cg.yu na kojem su objavljeni svi strateški dokumenti, (na crnogorskom i engleskom jeziku) planovi, javni i interni oglasi i javni konkursi, obrasci, priručnici koje Uprava za kadrove izdaje i štampa kao obaveznu literaturu za polaznike obuka, kao i registar predavača koji su angažovani za realizaciju obuka.

Uprava za kadrove vrši poslove uprave koji se odnose na: postupak javnog oglašavanja za zasnivanje radnog odnosa u državnim organima, stručno usavršavanje i edukaciju državnih službenika i namještenika; vođenje odgovarajućih propisanih evidencija u oblasti službeničkih odnosa, obuku i upravljanje kadrovima, kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Uprava obavlja sve poslove iz oblasti kadrovskog upravljanja i nije odgovorna samo za održavanje službeničkog sistema, već i za njegov razvoj. Funkcija ovog organa kreće se horizontalno kroz čitavu državnu upravu, a, na isti način, dobija povratne informacije iz cijele državne uprave. Ovakva tehnologija rada obezbjedjuje koncentraciju odgovarajućih podataka, informacija i dokumentacije na centralnom nivou, u okviru novog organa. Rezultat toga je Centralna kadrovska evidencija ili informaciona baza za sve postupke u vezi sa položajem pojedinog državnog službenika, odnosno namještenika.

Vlada je, takođe, u cilju obezbjeđenja operativne koordinacije ukupnih aktivnosti u procesu upravne reforme i praćenja realizacije obaveza svih učesnika u procesu donošenja odgovarajućih odluka i pripreme projekata u ovoj oblasti na opštem nivou, obrazovala **Međuresorski odbor** za operativnu koordinaciju upravne reforme u čiji sastav su uključeni sekretari značajni ministarstava , predstavnici organa uprave i službi koji ucestvuju u predlaganju i odgovarajucoj koordinaciji pripreme propisa. U toku je realizacija Projekta rada i djelovanja Međuresorskog odbora za operativnu koordinaciju upravne reforme,kojim su utvrđene programske i sihronizovane aktivnosti operativne koordinacije

kaka bi se obezbijedio dalji proces upravne reforme i pracenje realizacije obaveza od strane svih učesnika reformskog

4.1.1.2. Kratkoročni prioriteti

Nastaviće se implementacija Strategije upravne reforme donošenjem Akcionog plana, kojim će se utvrditi prioriteti i dinamika realizacije .
Preduzimaće se aktivnosti na uspostavljanju komunikacionih veza između upravnog sistema Crne Gore i upravnih sistema država članica EU (identifikacija institucija, uspostavljanje veza, saradnja na razmjeni iskustva i dokumenata).
Preduzeće se aktivnosti na unaprjedjivanju informacionih i upravnih veza i postupaka između upravnog sistema države na centralnom nivou i upravnih sistema na lokalnom nivou (analiza stanja, povezivanje, standardizovanje upravnih postupaka, itd.).
Deregulacija, liberalizacija i dalja privatizacija javnih službi.
Uvođenje sistema regulatorne analize u upravni sistem (Regulatory impact analysi)- priprema Projekta uvođenja analize učinka propisa Crne Gore sa propisima EU
Utvrđivanje Metodologije / upustvo ili smjernica za pripremu pravila za izradu propisa koja bi se pridrzavali nosioci normativnih poslova kojim bi se unificirala i modernizovala tehnika izrade propisa u cilju efikasnog ispunjavanja uslova i obaveza u vezi sa pristupanjem EU ,
Obezbijediće se jačanje organizacionih jedinica u ministarstvima koji ucestvuju u procesu izrade propisa i njihove medjusobne saradnje, kao i standardizovati sadržaj obrazlozenja propisa u skladu sa praksom u zamljama EU.
Priprema Priručnika za usklađivanje propisa Crne Gore sa propisima Evropske unije
Priprema projekta Uvođenje uporednog pregleda podudarnosti nacta akta sa odgovarajućim pravnim aktom EU.

4.1.1.3. Srednjoročni prioriteti

Dalji razvoj uprave za primjenu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju;
Promovisanje aktivnog učešća civilnog društva, pri čemu će se u proces odlučivanja uključiti socijalni partneri i poslovna zajednica;
Kontinuirano uvođenje informacione tehnologije u državnu upravu – e-Government ;
Sistematski razvoj ljudskih resursa u državnoj upravi i sprovođenje programa obuke definisanih Strategijom obuke;
Jačanje kapaciteta finansijskog upravljanja državnih organa;
Dalji razvoj i određivanja utvrđenog procesa strateškog planiranja u ministarstvima, prepoznajući njegovo uvođenje u fazama od strane drugih upravnih organa i jedinica lokalne samouprave i dodatno jačanje saradnje
Uvođenje strateškog planiranja na svim nivoima ;
Unaprjeđenje kapaciteta za analizu i koordinaciju politike i za procjenu uticaja predloženih akata i materijala ministarstava;
Definisanje indikatora procjene za praćenje sprovođenje već usvojenih akata.

4.1.2. INSTITUCIONALNA IZGRADNJA

Jačanje i izgradnja institucionalnih kapaciteta na nivou Crne Gore posebno je značajna u pogledu izazova koje donosi proces evropskih integracija. Evropska unija u svojim zahtjevima prema budućim članicama, traži ne samo usvajanje odgovarajućih zakona, već i njihovu implementaciju putem odgovarajućih administrativnih struktura, što podrazumijeva **osnivanje novih institucija ili restrukturiranje postojećih.** Evropska komisija u svojim redovnim izvještajima pravi procjenu institucija zemalja kandidata u kontekstu pristupnih pregovora kroz jasan pregled glavnih administrativnih struktura potrebnih za implementiranje različitih poglavlja *Acquis communautaire*, glavnih funkcija koje svaka od ovih struktura mora ispuniti, te glavnih karakteristika koje te strukture moraju imati kako bi na odgovarajući način ispunile svoje funkcije.

Crna Gora prilagođava svoj institucionalni okvir zahtjevima potrebama evropskih integracija. Osnovane su nove institucije, odnosno nova ministarstva, nova tijela unutar pojedinih ministarstava, kao i specijalizirane samostalne institucije. Postojeća organizacija državne uprave obuhvata: 13 ministarstava, 14 uprava, 3 sekretarijata, 9 zavoda, 4 direkcije i jednu agenciju. Pored ovih organa

postoje i: dvije agencije osnovane shodno Zakonu o društvenim djelatnostima, Agencija za nacionalnu bezbjednost osnovana u skladu sa Zakonom, kao i nezavisni regulatori i ostale insitucije osnovane posebnim zakonima, što se može vidjeti iz slijedećeg pregleda:

Resor / politika	Ostali organi, kancelarije, komisije i tijela
Ministarstvo finansija	Poreska uprava; Uprava za nekretnine; Uprava carina; Uprava za antikorupcijsku inicijativu; Uprava za sprječavanje pranja novca i finansiranja terorizma; Zavod za statistiku; Direkcija za javne nabavke; Komisija za kontrolu državne pomoći; Uprava za igre na sreću; Komisija za raspodjelu prihoda od igara na sreću; Fond za obeštećenje;
Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave	Uprava za kadrove; Policijska akademija; Uprava policije; Direkcija za zaštitu podataka; Komisija za žalbe; Regionalni centar za obuku ronilaca;
Ministarstvo za ekonomski razvoj	Uprava za zaštitu konkurencije; Direkcija javnih radova; Zavod za intelektualnu svojinu; Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća; Zavod za metrologiju; Odbor za kvalitet; Fond za energetsku efikasnost; Fond za razvoj; Seizmološki zavod;
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Veterinarska uprava; Uprava za šume; Uprava za vode; Agencija za duvan;
Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija	Uprava pomorske sigurnosti; Uprava za civilno vazduhoplovstvo; Direkcija za saobraćaj;
Ministarstvo kulture, sporta i medija	Državni arhiv;
Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja	Uprava za lijekove i medicinska sredstva; Zavod za zbrinjavanje izbjeglica; Crveni krst; Ekonomsko-socijalni savjet; Centri za socijalni rad; Zavod za zapošljavanje; Fond PiO;
Ministarstvo prosvjete i nauke	Zavod za međunarodnu – naučnu, prosvjetno-kulturnu i tehničku saradnju; Zavod za školstvo; Ispitni centar;
Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine	Hidrometeorološki zavod; Centar za eko-toksikološka ispitivanja; Turistička organizacija Crne Gore;
Ministarstvo pravde	Zavod za izvršenje krivičnih sankcija;
Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinskih prava	
Ministarstvo inostranih poslova	Državni protokol; Centar za iseljenike;
Ministarstvo odbrane	
Generalni sekretarijat Vlade	Kancelarija za održivi razvoj, Kancelarija za rodnu ravnopravnost, Kancelarija za saradnju sa NVO, Kancelarija za bobru protiv trgovine ljudima; Kancelarija za zastupanje Crne Gore pred Evropskim sudom za ljudska prava;
Sekretarijat za zakonodavstvo	
Sekretarijat za razvoj	
Sekretarijat za evropske integracije	
Agencija za nacionalnu bezbjednost	
Agencija za prestr. privrede i strana ulaganja	
Agencija za promociju stranih investicija	
Centralna banka	
Agencija za radio-difuziju	
Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost	
Agencija za energetiku	
Agencija za nadzor osiguranja	
Komisija za hartije od vrijednosti	
Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki	
Državna revizorska institucija	
Komisija za utvrdjivanje konflikta interesa	
Zaštitnik ljudskih prava i sloboda	
Akreditaciono tijelo	
Institut za standardizaciju Crne Gore	

Postojeća **organizacija državne uprave** uspostavljena je Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave(Sl. list CG br. 16/07) i obuhvata: 13 ministarstava, 14 uprava, 3 sekretarijata, 9 zavoda, 4 direkcije i jednu agenciju. Pored ovih organa postoje i: dvije agencije osnovane shodno

Zakonu o društvenim djelatnostima, Agencija za nacionalnu bezbjednost osnovana u skladu sa Zakonom,kao i nezavisni regulatori i ostale insitucije osnovane posebnim zakonima.

Poslove državne uprave vrše ministarstva i drugi organi uprave. Pojedine poslove državne uprave vrše organi lokalne samouprave, ustanove i pravna lica, kao javna ovlašćenja, kada su im ti poslovi prenijeti, odnosno povjereni.

Rad organa državne uprave je javan. Građanima su dostupni podaci, dokumenta, izvještaji i informacije organa državne uprave, osim u slučajevima utvrđenim zakonom. Rad organa uprave podliježe kontroli.

U prethodnom tabelarnom pregledu, prema evidenciji zaposlenih u februaru 2008.godine, u ovim institucijama, uključujući i pravosudje, prosvjetu i zdravstvo, radi cca **40.000** službenika, što je oko **25%** ukupno registrovanih zaposlenih u Fondu zdravstva.

U periodu implementacije NPI, do kraja 2012.godine planira se **osnivanje slijedećih institucija**: Agencije za zaštitu na radu, Agencije za konkurenciju, Agencije za zaštitu podataka o ličnosti, Fitosanitarne uprave, Uprave za ribarstvo, Platne agencije, Lučke uprave, Agencije za mirno rješavanje radnih sporova, Fonda rada, Centra za savjetodavne istraživačke i stručne poslove, Agencije za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije; u okviru Ministarstva finansija postepeno će se razviti: jedinica za upravljanje projektima iz IPA fonda, Nacionalni fond i Revizorsko tijelo, zatim Uprava policije - SKP, EUROPOL, Uprava za zaštitu životne sredine, Fond za životnu sredinu, Institucija za integralno upravljanje obalnim područjem, Služba za transfuziju krvi, itd.

U navedenim, postojećim i planiranim institucijama, na poslovima evropskih integracija (u Parlamentu, Vladi i povezanim ustanovama, kao i u pravosuđu) do kraja 2008.godine treba da bude angažovano **6.406** zaposlenih. Broj planiranih radnika na poslovima evropskih integracija povećava se na 6.919 u 2009.godini, 7.264 u 2010. godini, 7.461 u 2011. godini i **7.591** do kraja 2012. godine. To znači da se predviđa rast broja angažovanih službenika na poslovima evropskih integracija do kraja 2012. godine za cca **18,5%** (cca 1.185 službenika ili 237 prosječno godišnje). Najveći »pritisak« na rast zaposlenosti je u 2008. i 2009.godini, a zatim se relativno smanjuje.

Drugim riječima **odredjeni rast zaposlenosti biće registrovan i u postojećim institucijama,** koje će postepeno jačati svoje kapacitete u skladu sa budućim procesom pristupanja EU. Moguće **uštede u novoj zaposlenosti biće ostvarene i resistematizacijom postojećih institucija**, rastom informatičke osposobljenosti i kontinuiranim obukama raspoloživih službenika, u slučajevima gdje to bude moguće.

Pregled institucija, planirani kapaciteti i troškovi instiucionalne izgradnje **novih institucija** dati su u **Anexima.**

Reforma javne uprave uključuje **uvođenje *e*-uprave**, odnosno korištenje informacione tehnologije u javnoj administraciji, što će povećati njenu **efikasnost, timski rad i koordinaciju**. Na taj način će javni sektor postati otvoreniji i transparentniji, uprava će više biti okrenuta korisnicima, tj. građanima, dok će kvalitet pružanja javnih servisa građanima biti unaprijedjen. Na navedeni način organizacije i rada javnih službi, smanjiće se i biznis barijere i administrativne procedure koje predstavljaju dodatni trošak, kako privredi, tako i upravi.

Uz sve planirane organizacione, institucionalne i proceduralne reforme, te permanentno osposobljavanje državnih službenika za obavljanje visokostručnih poslova specifičnih za potrebe integracija u EU, poboljšaće se uslovi za brzo usvajanje evropskih standarda u oblasti javne uprave. Administrativna sposobnost Crne Gore za ispunjavanje ovih visokih standarda zahtijeva i **puni politički konsenzus** za ispunjavanje uslova pristupanja Uniji.

Sadašnji broj zaposlenih, kao i planirani broj po godinama do 2012. godine, dat je za svaku oblast posebno u okviru trećeg poglavlja NPI, pri čemu su, u sprovodjenju pojedinih politika, iste institucije i zaposleni **odgovorni za više djelova** pregovaračkih poglavlja.

Reforma zakonodavnog okvira

Pravni okvir je važan instrument upravljanja društvenim promjenama i obuhvata ne samo donošenje zakona i drugih propisa, već i njihovu primjenu i nadzor nad primjenom. Reforma zakonodavnog okvira zahtijeva preduzimanje određenih mjera pri izradi i primjeni svakog zakona. Neke od tih mjera

su motivisane bržim uključivanjem u evropske tokove, dok su neke motivisane, prije svega, razlozima ekonomske racionalnosti. Stoga se pri izradi i primjeni svakog propisa zahtijeva uvođenje novog instrumenta - **procjena uticaja** (*impact assessment)*, kao vrlo važno sredstvo za procjenu održivosti određenog propisa i izbegavanje mogućih grešaka koji mogu biti vrlo skupe. Međutim, izazov koji ova vrsta analize nameće u kontekstu reforme državne uprave upravo proizilazi iz multidisciplinarnosti ovog procesa, tako da se on mora uvoditi i razvijati postepeno, u dužem vremenskom periodu, s obzirom na to da je pretpostavka njegove uspješnosti postojanje jakih institucionalnih i finansijskih okvira za sprovođenje reformi u svim oblastima društva, kao i osposobljenost kadrova.

Procjena uticaja je analiticki pristup zasnovan na informacijama o procjeni mogucih troškova, posljedica i sporednih dejstava planiranih sredstava javne politike (zakoni, podzakonski akti, investicioni programi i javna ulaganja). Zahtijeva profesionalnu stručnost, vrijeme i resurse. To je sredstvo unaprjedjivaja informacija na osnovu kojih se donose odluke u svakoj fazi ciklusa javne politike, čime se zauzvrat omogućava kvalitetnije polazište pri donošenju odluka na političkom nivou. Ona je, takodje , korisno sredstvo za regulatorno upravljanje tj. upravljanje pravnim okvirom države . Cilj procjene uticaja je dvostruk; da poboljša sama sredstva javne politike i da smanji broj zakona izbjegavanjem nepotrebnog zakonodavstva. Dobra procjena uticaja treba da pomogne da se donese manje propisa, koji su pri tom jasniji, prihvatljiviji i jednostavniji kako za građane tako i za one koji ih sprovode.

Analiza efekata akta, podrazumijeva sljedeća objašnjenja: na koga i kako će uticati rješenja predložena propisom, koji su troškovi koje će primjena akta izazvati gradjanima i privredi, posebno malim i srednjim preduzećima, da li su pozitivni efekti donošenja akta takvi da opravdavaju troškove, da li akt stimuliše pojavu novih privrednih subjekata na tržištu i tržišnu konkurenciju, da li su sve zainteresovane strane imale priliku da iznesu svoje stavove o aktu i koje će mjere tokom primjene akta biti preduzete da bi se ostvarili razlozi donošenja akta. Ako obradjivač smatra da obrazloženje akta ne treba da sadrži analizu efekata akta, dužan je da to posebno obrazloži.

Procedura za donošenje propisa

Približavanje nacionalnog pravnog poretka zahtjevima Acquisa podrazumijeva i značajne izmjene pravila i procedura donošenja propisa, odnosno izgradnju savremenog pravnog poretka koji će moći odgovoriti zahtjevima članstva. Pravila i procedure donošenja propisa treba da uključe:

– strateško planiranje zakonodavnih aktivnosti u institucionalnom i vremenskom pogledu,
– koordinaciju procesa donošenja regulative na nivou ministarstava,
– koordinaciju između izvršne i zakonodavne vlasti,
– donošenje plana implementacije zakona,
– uvođenje analize normativnog učinka –ex ante i ex post
– uvođenje i poštovanje unificiranih standarda i prakse u pripremi i izradi propisa kako u pogledu strukture propisa tako i njegovih djelova –sadržaj propisa, pravnotehnička redaktura , obrazloženje
– uvođenje obaveze pripreme izjave o podudarnosti propisa sa propisima EU
– uključivanje civilnog društva i privrede kroz njihovo aktivno učešće –uključivanje njihovih predstavnika u komisije i odbore ili pasivno učešće kroz davanje komentara.

Postojeće stanje

Poslovnikom Vlade Crne Gore ("Sl. list RCG", br. 45/01, 09/03, 71/04, 71/06 i 18/08) bliže se uređuju organizacija, način rada i odlučivanja Vlade, način rada njenih komisija i druga pitanja od značaja za rad Vlade, kao i procedure za pripremu materijala, vremenski rok za njihovo dostavljanje, obaveze pribavljanja odgovarajućih mišljenja od strane ministarstava za predstavnike svih lokalnih partnera i obavezu usaglašavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo, razmatranje od strane nadležnih komisija Vlade, donošenje odluka Vlade.

Inicijativa za pripremanje normativnog ili drugog akta počinje uvršćivanjem tog akta u prioritet odnosno u Plan rada ministarstva i Program rada Vlade za tekuću godinu. Prilikom utvrdjivanja politike zadužuju se institucija, koja ce sama ili u saradnji s drugim, ili pak pod njenim nadzorom, pripremiti akt, uz odredjenje roka za podnosenje nacrta i pojašnjenje dovoljno jasnog cilja koji se želi postici donošenjem, odnosno pripremom tog akta. Zaduženi organ priprema material uz ucešće svojih stručnjaka, a ukoliko se stručnost ne može obezbijediti unutar svoje institucije formiraju se medjuresorske radne grupe, čijim radom koordinira specijalizovano osoblje nadležno za normativne

poslove u okviru institucije zadužene za pripremu propisa. Ukoliko se radi o sistemskim propisima koji zahtijevaju posebnu stručnost i iskustvo obezbjedjuju se usluge eksperata, kako domaćih tako i stranih.

Tim za izradu propisa priprema teze koje ocrtavaju osnovna opredjeljenja odnosno smjernice za rad. Teze mogu biti postavljene u obliku ograničenog broja alternativnih opcija za regulisanje specifične materije. U skladu sa odobrenim tezama priprema se prednacrt akta. Na osnovu prednacrta pristupa se odgovarajućim konsultacijama sa nadležnim ministarstvima u vezi sa predloženim rješenjima. Poslovnikom Vlade su na ekspicitan nacin ustanovljene obavezne unutar sektorske i medjusektorske konsultacije (član 52a) kojim je propisano da se uz predlog zakona i drugih propisa, kao i strateških dokumenata Vlade, resorno ministarstvo je dužno da uz predlog tog akata dostavi izvještaj o obavljenim međusektorskim i međuresorskim konsultacijama, koji treba da sadrži stavove, predloge i mišljenja iznijeta na konsultacijama.

Na osnovu ishoda konsultacija, priprema se nacrt akta, koji se nakon odobrenja od resornog ministra, dostavlja radnim tijelima tj. Vladi u redovnu proceduru.

Kad Vlada ocijeni da je, u postupku donošenja pojedinih zakona ili drugih akata, potrebno obaviti **javnu raspravu**, ona utvrđuje nacrta zakona i drugog akta, utvrđuje program rasprave, određuje organ koji je sprovodi i određuje rokove za održavanje javne rasprave koji ne mogu biti kraći od15 dana.

U skladu sa Poslovnikom Vlade, uz predlog zakona, drugog propisa ili opšteg akta, obrađivač je dužan da dostavi:

mišljenje Sekretarijata za zakonodavstvo o usklađenosti tog predloga akta sa Ustavom i pravnim sistemom Crne Gore;

mišljenje Sekretarijata za evropske integracije na Izjavu o usklađenosti predloga akta sa odgovarajućim propisima EU koju priprema obradjivač predloga propisa;

mišljenje Ministarstva pravde za zakone, druge propise i opšte akte, kojima se uređuje postupak pred sudovima kao i odredbe zakona kojima se uređuju sankcije i poseban upravni i prekršajni postupak;

mišljenje Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave za zakone, druge propise i opšte akte, kojima se uređuje postupak pred državnim organima, sistem državnih organa i lokalne samouprave;

procjenu fiskalnog uticaja koji sprovođenje tog akta ima na Budžet , budžet Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja, budžet Fonda za zdravstveno osiguranje, budžet Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i budžet lokalne samouprave, u skladu sa uputstvom Ministarstva finansija;

Uz predlog akta, obrađivač je dužan da Sekretarijatu za evropske integracije dostavi i propise Evropske unije i potvrđene međunarodne konvencije sa kojima je taj akt usaglašen .

Stalna radna tijela Vlade su:

1. Komisija za politički sistem, unutrašnju i spoljnu politiku
2. Komisija za ekonomsku politiku i finansije
3. Komisija za kadrovska i administrativna pitanja
4. Komisija za raspodjelu dijela sredstava budžetske rezerve.

Nadležno radno tijelo Vlade - komisija, na samostalnoj sjednici ili na zajedničkoj sjednici radnih tijela, ukoliko je to predvidjeno Programom rada Vlade, razmatra predlog materijala. Sjednice komisija se održavaju, po pravilu, jednom nedeljno. Predsjednik komisije saziva sjednicu, predlaže dnevni red, pedsjedava sjednici i potpisuje izvještaje, zaključke i druga akta komisije. Poziv za sjednicu, sa predlogom dnevnog reda, materijalima za raspravu i zapisnikom sa prethodne sjednice, dostavljaju se članovima komisije, najkasnije pet dana prije održavanja sjednice, osim ako razlozi hitnosti ne zahtijevaju razmatranje pojedinih pitanja u kraćem roku. Na dnevnom redu sjednice komisije mogu biti samo materijali koji su pripremljeni u skladu sa Poslovnikom. Ako obradjivač materijala nije prihvatio stavove Sekretarijata za zakonodavstvo i u neposrednoj saradnji nije postignuta saglasnost o njima, sporna pitanja se uskladjuju kod resornog potpredsjednika,odnosno predsjednika nadleznor radnog tijela. U postupku pripreme predloga kojima se uredjuju složena i sistemska pitanja održava se prethodna rasprava, na zahtjev obradjivača ili predsjednika komisije.

U pripremi sjednice komisije, predsjednik komisije može organizovati sastanke sa ovlašćenim predstavnicima ministarstava, drugih organa uprave, državnih organa, preduzeća i odgovarajućih institucija .

Nakon razmatranja na sjednici komisije, podnosi se izvještaj Vladi koji sadrži konstatacije i ocjene o razmotrenim materijalima i predloge zaključaka u formi u kojoj Vlada treba da ih usvoji.

Kad Vlada ocijeni da je u postupku donošenja pojedinih zakona ili drugih akata potrebno obaviti javnu raspravu, ona utvrdjuje nacrt zakona i drugog akta, program javne rasprave, organ koji je sprovodi, rokove za održavanje javne rasprave, koji ne mogu biti kraći od 15 dana. Vlada može zakon kojim se uredjuju pitanja od posebnog značaja Skupštini podnijeti u formi nacrta zakona i od Skupštine zatražiti izjašnjavanje o rješenjima sadržanim u nacrtu zakona.

Vlada je, takođe, u cilju obezbjeđenja operativne koordinacije ukupnih aktivnosti u procesu upravne reforme i praćenja realizacije obaveza svih učesnika u procesu donošenja odgovarajućih odluka i pripreme projekata u ovoj oblasti na opštem nivou, obrazovala **Međuresorski odbor za operativnu koordinaciju upravne reforme** („Sl.list CG" br 11/08), u čiji sastav su uključeni sekretari odgovarajućih ministarstava , predstavnici organa uprave i službi koji ucestvuju u predlaganju i odgovarajućoj koordinaciji pripreme propisa. U toku je realizacija Projekta rada i djelovanja Međuresorskog odbora za operativnu koordinaciju upravne reforme, kojim su utvrđene programske i sihronizovane aktivnosti operativne koordinacije kako bi se obezbijedio dalji proces upravne reforme i pracenje realizacije obaveza od strane svih učesnika u ovom procesu.

Imajući u vidu da je Strategijom upravne reforme Crne Gore od 2002- 2009. godine u reformske prioritete predvidjeno uvodjenje **sistema regulatorne analize** efekata propisa do 2010.godine, Odbor za operativnu koordinaciju upravne reforme je tu obavezu takodje uvrstio kao prioritetnu, na način što je zaključio da je neophodno angažovati strane stručnjake radi razvijanja regulatorne analize (RIA) i njene implementacije u pravni i institucionalni sistem. Vlada je zaključila da se prilikom donošenja novog Poslovnika, propiše obaveza predlagača akata i drugih materijala da u fazi utvrdjivanja prioriteta politike urade regulatornu analizu uticaja (procjenu troškova, raspored prihoda, prednosti i mane opcija), propiše obavezu predlagača akata i drugih materijala da uz predlog sistemskih zakona dostave i plan implementacije, kao i da se ustanovi obaveza konsultovanja nevladinog sektora i specifičnih udruženja na koja se ta politika odnosi. Imajući u vidu da izrada regulatorne analize uticaja zahtijeva sagledavanje svih aspekata, što uključuje multidisciplinarne aktivnosti, a posebno kadar koji će se morati obučavati, ocijenjeno je da se ovom pitanju treba pristupiti fazno. U okviru RESPE – Regionalne škole za javnu upravu, organizovaće se održavanje neophodnih seminara, radionica i drugih vidova edukacije državnih službenika koji će te poslove obavljati u okviru ministarstava. Kros sistem obuke, moguće je obezbjediti i šire projektne timove za analizu regulatornog uticaja, koji bi uključili i lokalne eksperte i akademiju. Tek stvaranjem ovih pretpostavki ustanoviće se eksplicitna obaveza pripreme regulatorne analize uticaja.

Poslovnikom Skupštine Republike Crne Gore („Sl.list RCG", br. 51/06 i 66/06) utvrđeno je da postupak za donošenje zakona pokreće se podnošenjem predloga zakona.

Predlog zakona podnosi se u obliku u kome se donosi zakon i mora biti obrazložen i to u pisanoj formi u potrebnom broju primjeraka i u elektronskom obliku. Obrazloženje predloga zakona sadrži:

– ustavni osnov za donošenje zakona;
– razloge za donošenje zakona;
– usaglašenost sa evropskim zakonodavstvom i potvrđenim međunarodnim konvencijama;
– objašnjenje osnovnih pravnih instituta;
– procjenu finansijskih sredstava za sprovođenje zakona;
– javni interes zbog kojeg je predloženo povratno dejstvo, ako predlog zakona sadrži odredbe za koje se predviđa povratno dejstvo;
– tekst odredaba zakona koje se mijenjaju, ako se predlaže zakon o izmjenama.

Poslovnikom Skupštine su predviđeni novi instituti za jačanje zakonodavne vlasti koju Skupština ima, a koji se prvenstveno odnose na razmatranje predloga zakona, uz značajnu ulogu Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo. Ti instituti su:

Razmatranje predloga zakona u odborima (prvo čitanje)

Predlog zakona prije razmatranja na sjednici Skupštine, razmatraju nadležni odbori (Odbor za ustavna pitanja i zakonodavstvo i matični odbor). Ako su predlogom zakona obuhvaćena pojedina pitanja koja su u nadležnosti i drugih odbora, predlog zakona u pogledu tih pitanja mogu razmatrati i ti odbori. Ako se predlogom zakona stvaraju obaveze za Budžet Republike, predlog zakona razmatra i Odbor nadležan za budžet.

Nakon prvog čitanja predloga zakona, nadležni odbor mora dostaviti izvještaj poslanicima najkasnije 24 sata prije početka pretresa na sjednici Skupštine. U izvještaju nadležni odbor može predložiti Skupštini da usvoji predlog zakona u cjelini, da ga usvoji u izmijenjenom tekstu u odnosu na tekst koji je podnio predlagač ili da predlog zakona ne usvoji, a matični odor razmotriće mišljenja koja su mu dostavili drugi odbori koji su razmatrali predlog zakona.

Razmatranje predloga zakona na sjednici Skupštine (drugo čitanje)

Razmatranje predloga zakona na sjednici Skupštine započinje načelnim pretresom o predlogu zakona. Načelni pretres obuhvata raspravu o: ustavnom osnovu, razlozima za donošenje zakona, njegovoj usklađenosti sa evropskim zakonodavstvom i potvrđenim međunarodnim ugovorima, suštini i efektima predloženih rješenja i procjeni potrebnih sredstava iz budžeta za sprovođenje zakona. Ako se predlog zakona u načelu ne prihvati, o tom predlogu zakona neće se voditi pretres u pojedinostima, a ako se usvoji, prije prelaska na pretres u pojedinostima, nadležni odbor dodatno razmatra predlog zakona sa amandmanima i o tome podnosi izvještaj Skupštini. Amandman se podnosi najkasnije sa danom završetka pretresa u načelu, a predlagač zakona i nadležni odbor mogu podnijeti amandmane do početka pretresa u pojedinostima.

Pretres predloga zakona u pojedinostima (treće čitanje)

Nakon dodatnog pretresa u odborima i dostavljanja izvještaja o tome, Skupština prelazi na pretres predloga zakona u pojedinostima koji obuhvata: pretres o rješenjima u predlogu zakona, podnijetim a neusaglašenim amandmanima i stavovima i predlozima odbora. Na početku pretresa u pojedinostima izvjestilac nadležnog odbora informiše Skupštinu o rezultatima pretresa na odborima i obrazlaže stav i predlog odbora, a potom u raspravi učestvuju poslanici i predstavnik predlagača. Ako je na predlog zakona podnijet i ostao neusaglašen veći broj amandmana kojima se bitno mijenja sadržina predloga zakona ili je, radi njegovog poboljšanja, nužno izvršiti veći broj izmjena, Skupština može, na predlog nadležnog odbora i uz saglasnost predlagača zakona, odlučiti da predlog zakona razmotri kao nacrt zakona. Predlagač zakona može povući predlog zakona sve do završetka pretresa predloga zakona u pojedinostima. Nadležni odbor dužan je da predloži Skupštini koje amandmane da prihvati, a koje da odbije. Amandman koji je podnio predlagač zakona i amandman koji je predlagač zakona prihvatio postaje sastavni dio predloga zakona i o njemu Skupština posebno ne odlučuje.

Skupština odlučuje većinom glasova prisutnih poslanika na sjednici kojoj prisustvuje više od polovine svih poslanika, ako Ustavom nije drukčije određeno.

Saglasno članu 91 Ustava Crne Gore, većinom glasova svih poslanika Skupština donosi zakone kojima se uređuju: način ostvarivanja sloboda i prava građana, crnogorsko državljanstvo, referendum, materijalne obaveze građana, državni simboli i upotreba i korišćenje državnih simbola, odbrana i bezbjednost, vojska, osnivanje, spajanje i ukidanje opština; proglašava ratno i vanredno stanje; donosi prostorni plan; donosi poslovnik Skupštine; odlučuje o raspisivanju državnog referenduma; odlučuje o skraćenju mandata; odlučuje o razrješenju predsjednika Crne Gore; bira i razrješava predsjednika i članove Vlade i odlučuje o povjerenju Vladi; bira i razrješava predsjednika Vrhovnog suda, predsjednike i sudije Ustavnog suda; imenuje i razrješava zaštitnika ljudskih prava i sloboda.

Skupština odlučuje dvotrećinskom većinom glasova svih poslanika o zakonima kojima se uređuje izborni sistem i imovinska prava stranaca. U prvom glasanju dvotrećinskom većinom, a u drugom glasanju većinom svih poslanika najranije nakon tri mjeseca, Skupština odlučuje o zakonima kojima se uređuje način ostvarivanja stečenih manjinskih prava i upotreba jedinica Vojske u međunarodnim snagama.

4.1.3. OBUKE

4.1.3.1. Postojeće stanje

Zakon o državnim službenicima i namještenicima („Sl.list RCG“, br. 27/04 i 31/05) uveo je novine na planu obuke državnih službenika i namještenika. **Uprava za kadrove** je u februaru 2007.godine utvrdila Program stručnog usavršavanja za 2007. godinu čime je otpočeo sistem planiranog i permanentnog usavršavanja državnih službenika i namještenika. Stručno usavršavanje državnih službenika i namještenika postaje njihovo pravo i obaveza. Program stručnog usavršavanja državnih službenika i namještenika za 2007. godinu je koncipiran u modularnom obliku tj. programski sadržaji su svrstani u 8 glavnih grupa/modula kojim su obuhvaćene obuke za sticanje novih znanja. To su:

Državna uprava i sistem funkcionisanja državnih organa (osnovni pojmovi i principi u oblasti ustavne i upravne regulative Crne Gore, opšti upravni postupak, rad i komunikacija organa i stranaka u opštem upravnom postupku, prvostepeno i drugostepeno rješavanje po žalbi, izvršenje upravnih akata, sudska kontrola zakonitosti upravnih odluka – sprovođenje upravnog spora, postupak inspekcijskog nadzora - prava i obaveze subjekata nadzora, službenički sistem, zasnivanje radnog odnosa u državnim organima, vršenje procjene radnog učinka zaposlenih u državnim organima, zaštita ljudskih prava i sloboda, službenička etika kao element modernog upravljanja, izrada komparativnih analiza stranih propisa, nomotehnika u procesu pripreme zakona i drugih propisa).

Rukovođenje - upravljanje u državnoj upravi (strateško planiranje rada u državnim organima, pregovaranje i pregovaračke vještine, rukovodjenje/upravljanje organizacionim jedinicama, planiranje usavršavanja zaposlenih u državnim organima, upravljanje i razvoj ljudskih resursa, centralna kadrovska evidencija, evidencija internog tržišta rada, izrada projekata u upravi, planiranje finansijskih troškova realizacije projekata, upravljanje projektima u upravi)

Finansijski budžetski aspekti rada državnih organa (finansijsko računovodstveni poslovi u organima državne uprave, sistem javnih finansija i državni budžet, planiranje i izvršenje državnog budžeta)

Opšti i sa njima povezani poslovi u državnim organima (kancelarijsko poslovanje, odnosi sa javnošću, uloga informacionog sistema u državnoj upravi)

Komunikacija u upravi (rješavanje konfliktnih situacija, vještine komunikacije sa strankama, poslovna komunikacija).

Međunarodna saradnja I evropski poslovi (Evropska unija, pravni sistem i pravni akti EU,institucije i način donošenja odluka EU, priprema pristupanja Crne Gore EU, upravljanje sredstvima dobijenim kroz medjunarodnu tehničku pomoć)

Službeni jezik na radnom mjestu i strani jezici.

Programom za 2007.g. bilo je obuhvaćeno: 103 seminara koje je pohadjalo 1.380 državnih službenika i namještenika i 32 obuke stranih jezika koje je pohadjalo 229 državnih službenika odnosno namještenika.
Pored obuka iz Programa Uprava za kadrove je realizovala i sledeće obuke:

- 11 kurseva računara koje je pohadjao 151 državni službenik odnosno namještenik
- Primjena zakona o krivičnom postupku-15 polaznika
- Primjena zakona o parničnom postupku- 31 polaznik
- Rodna ravnopravnost-21 polaznik
- Pisana obrada prvostepenih odluka- 31 polaznik
- Infrastruktura kvaliteta 56 polaznika.

Uprava za kadrove je potpisala Protokol o saradnji sa OSCE za realizaciju 20 seminara na temu **“** Praktična primjena Zakona o slobodnom pristupu informacijama” i u periodu april-decembar 2007 realizovala 20 obuka za lokalne službenike- ovlašćena lica koja postupaju po Zakonu o slobodnom pristupu informacijama. Uz finansijsku podršaku OSCE odštampan je i Priručnik “Praktična primjena Zakona o slobodnom pristupu informacijama”

Uprava za kadrove je potpisala Protokol saradnji sa OSCE za organizovanje trodnevnog seminara **“**Borba protiv korupcije u javnoj upravi”. Predavači su bili eminentni stručnjaci iz ove oblasti iz

Republike Slovenije, a polaznici seminara, njih 25, zaposleni u Upravi policije, Upravi z antikorupcijsku inicijativu, Upravi za sprječavanje pranja novca, Poreskoj upravi, Upravi carina, Vrhovnom sudu, Komisiji za utvrdjivanje konflikta interesa, Komisiji za utvrdjivanje postupka javnih nabavki.

U saradnji sa ReSPA organizovani su seminari na teme: Upravljanje programima obuke; Kako biti bolji politički savjetnik; Kako učiniti da strategije funkcionišu; Pregovaranje u EU kontekstu; Javne nabavke, Pregovaranje u EU kontekstu).

U saradnji sa EIPA organizovani su seminari na teme: Priprema pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji; Razumijevanje donošenja odluka u EU: Principi, procedure i praksa; Proces prilagođavanja zakona i priključivanje EU: Pravni i institucionalni aspekti; Institucije Evropske unije i donošenje odluka; Implikacije informacija; Evropa na internetu i Proces pristupanja EU i usvajanje "*Acquis*"-a: Izrada Nacionalnog Programa integracija u EU i drugi administrativni i institucionalni aspekti).

Održana je Regionalna konferencija „Profesionalizacija i depolitizacija državne službe" u oktobru 2007.godine uz saradnju Uprave za kadrove, UNDP Podgorica i Zajednica praktičara u oblasti upravljanja ljudskim potencijalima u strukturama državne službe na Zapadnom Balkanu.

Glavni cilj radionice bio je da postavi temelje za uspostavu zajednice praktičara sastavljene od lokalnih nosilaca funkcija uključenih u reformu državne službe u svakoj od zemalja regiona i članova međunarodne zajednice/donatorskih organizacija koje poduzimaju projekte u ovoj oblasti. Pored toga, readionica je imala za cilj i da unaprijedi kapacitete domaćih nosilaca funkcija da implementiraju reformu državne službe kroz efikasnu i sistematičnu razmjenu informacija, iskustava I naučenih lekcija.

Radionica je okupila više od 150 učesnika među kojima i predstavnike sedam postojećih struktura državne službe u regionu (Hrvatska, BiH, Srbija, Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Albanija).

U okviru TAIEX programa, tokom 2006. godine u Crnoj Gori je održano 5 (pet) seminara na teme: Borba protiv organizovanog kriminala, Pravni propisi EU u oblasti drumskog saobraćaja, Spriječavanje pranja novca-konfiskacija imovine stečene kriminalom, Zaštita prava intelektualne svojine i Zaštita ličnih podataka.

U 2007. godini održani su sledeći seminari: Zamrzavanje i konfiskacija imovine stečene kriminalom, Finansijska tržišta, Seminari o geografskim oznakama porijekla i procjenjivanju za službenike Uprave carina, Pravo intelektualne svojine i Radionica o deponijama za odlaganje otpada u opštinama.

Tokom 2008. godine imenovane su 3 kontakt osobe za TAIEX obuku u Crnoj Gori za oblast poljoprivrede, veterine, fitosanitarne i oblasti sigurnosti hrane, budući da je pomoć TAIEX -a u ovim oblastima najobimnija. TAIEX podrška isključivo zavisi od aktivnosti samih ministarstava i njihovih potreba, pa je u svrhu promovisanja ovog instrumenta Sekretarijat za evropske integracije pripremio je brošuru za korišćenje TAIEX pomoći.

4.1.3.2. Kratkoročni prioriteti

Donijeće se **Strategija obuke državnih službenika i namještenika za period 2008-2012** kojom će se dati prikaz budućih aktivnosti na planu obuke državnih službenika i namještenika za naznačeni periodStrategija će se implementirati kroz transparentan proces,uz uključivanje svih aktera iz ove oblasti. Na osnovu Strategije donijeće se Plan aktivnosti koji će sadržati mjere i aktivnosti Uprave za kadrove I drugih nadležnih organa iz ove oblasti sa dinamikom realizacije na godišnjem nivou za period od četiri godine.

Realizovaće se I i II faza Projekta ustanovljavanja Regionalne škole za državnu upravu – RESPA, u skladu sa Planom aktivnosti, koji je usvojila Vlada (februar 2008.g).

Usvojiće se **Program stručnog usavršavanja za 2008 godinu**, koji će sadržati obuke predvidjene Akcionim planom za implementaciju preporuka evropskog partnerstva, Akcionim planom za jačanje administrativnih kapaciteta i Akcionim planom za sprovodjenje Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Program će obuhvatiti i dvije značajne nove oblasti: osposobljavanje pripravnika i novozaposlenih za rad u državnim organima i borba protiv korupcije u javnoj upravi. Kao redovna obuka u okviru ovog poglavlja uvešće se i Pravo na slobodan pristup informacijama i Plan integriteta. Programom će se, takodje, obuhvatiti i nove teme iz oblasti evropskih integracija u dijelu koji se odnosi na pravni aspekt procesa pridruživanja- uskladjivanje nacionalnih propisa sa propisima EU, pravni sistem i pravni akti EU – harmonizacija nacionalnog

zakonodavstva (primjeri i praksa), Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i podrška EU procesu pridruživanja i pristupanja.
Usvojiće se **Akcioni plan** za realizaciju obuka koji će sadržati oblasti u kojima će se sprovesti obuka sa konkretnim temama, datumima održavanja seminara i ciljnim grupama. Plan će se dostaviti svim državnim organima kako bi blagovremeno planirali obuke i spisak kandidata dostavili Upravi za kadrove koja bi otpočela sa realizacijom Programa za 2008.godinu
Preduzeće se aktivnosti na obezbjeđivanju prostornih kapaciteta za obavljanje obuka na sjeveru Crne Gore, sa sjedištem u Bijelom Polju, gdje bi se odvijala obuka za polaznike tog regiona, sa pratećom tehničkom opremom.
Donijeće se Program stručnog usavršavanja za 2009. godinu sa Akcionim planom za realizaciju obuka.

4.1.3.3. Srednjoročni prioriteti

Donošenje programa stručnog usavršavanja za 2010, 2011 i 2012 godinu
Donošenje akcionih planova za realizaciju obuka
Jačanje kapaciteta zaposlenih u Upravi za kadrove.

4.2.PRAVOSUDNI KAPACITETI

4.2.1. REFORMA PRAVOSUĐA

Strategiju reforme pravosuđa (2007-2012) koju je Vlada usvojila u junu 2007. godine određeni su osnovni ciljevi dalje reforme pravosuđa za naredni petogodišnji period. Kao ključni ciljevi reforme predviđeni su jačanje nezavisnosti, efikasnosti i dostupnosti pravosuđa, kao i jačanje javnog povjerenja u pravosudje**. Akcioni plan** za implementaciju Strategije reforme pravosuđa, usvojila je Vlada u decembru 2007. godine, predviđene su mjere za realizaciju utvrđenih ciljeva reforme pravosuđa, rokovi za njihovo ostvarenje i nadležni organi za njihovo sprovođenje. Predviđeno je osnivanje Komisije za monitoring implementacije Akcionog plana koja treba da prati ostvarivanje predviđenih aktivnosti i da redovno izvještava o ostavrenom.

Donošenjem novog **Ustava** stvoreni su uslovi za radikalnije promjene u dijelu izbora nosilaca pravosudne funkcije u cilju jačanja nezavisnosti i samostalnosti sudske vlasti i cjelokupnog pravosuđa. Ustavom je predviđeno da sudije bira i razrješava Sudski savjet, čime je ovaj organ uveden kao ustavna kategorija i uređen njegov sastav i nadležnosti. U odnosu na prethodna njegova ovlašćenja su znatno proširena, što stvara osnovu za jačanje nezavisnosti i samostalnosti pravosuđa.

U skladu sa Zakonom o Sudskom savjetu formiran je **Sudski savjet** („Sl. list Crne Gore“, br. 27/08) kao samostalan i nezavistan organ koji treba da obezbijedi jačanje nezavisnosti sudstva. Takođe, u skladu sa Ustavom donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima i Zakona o državnom tužiocu kojim će se urediti uslovi za izbor nosilaca pravosudne funkcije, kako bi na osnovu utvrđenih uslova vršio odabir najkvalitetnijheg kadra za rad u pravosudnim organima i time obezbijedilo jačanje samostalnosti i nezavisnosti pravosudja. Radi ostvarivanja ovog cilja utvrdiće se objektivni kriterijumi i mjerila za izbor nosilaca sudskih funkcija koji treba da odraze sve potrebne profesionalne reference i lične sposobnosti kandidata. Kriterijumi će biti dostupni javnosti.

Efikasnost pravosudnih organa je jedna od najznačajnih garancija pravne sigurnosti i zaštite prava građana, pa se u cilju jačanja njegove efikasnosti predviđa preduzimanje odgovarajućih mjera, i to : racionalizacija sudske i državno-tužilačke mreže; smanjenje zaostatka neriješenih predmeta i skraćivanje dužine sudskih postupaka; rasterećenje sudova od predmeta koji po svoj prirodi nijesu sudski; podsticanje na alternativno rješavanje sporova; reorganizacija sudske uprave i rasterećenje sudija od administriranja u predmetima; ujednačavanje sudske prakse i stvaranje uslova za početak rada notara koji će preuzeti određni dio poslova, koji je za sada u nadležnosti sudova. U cilju realizacije navedenih mjera, donijeće se posebni programi i planovi za rješenje problema preopterećenosti sudova i efikasnog rješavanja zaostalih predmeta. Takođe, izvršiće se procjena kapaciteta i potreba jačanja administrativnih kapaciteta u oblasti pravosudne uprave s ciljem povećanja njihove efikasnosti i rasterećenja nosilaca pravosudnih poslova od prekomjernog administrativnog rada.

U pogledu jačanja efikasnosti planira se revizija **Zakonika o krivičnom postupku** tako što će se revidirati uloga istražnog sudije u pretkrivičnom postupku i rukovodjenje istragom će se povjeriti državnom tužiocu. Značajna reformska aktivnost će se sprovesti u dijelu donošenja posebnog zakona o maloljetničkom pravosuđu kojim će se na jednistven način dati normativan okvir za organizaciju nadležnosti i postupak prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom.

Budući da je pravo na pristup sudu jedan od aspekata prava na pravično suđenje koje predstavlja međunarodni pravni standard i da dostupnost sudova i ravnopravnost stranaka predstavljaju bitne principe pravičnog suđenja i zaštite građana koji, iako različiti u pravnom smislu, imaju zajedničku svrhu, a to je obezbjeđenje pravne jednakosti koja je osnovni princip pravne države, to se u ovom dijelu planira stvaranje normativnog okvira za uspostavljanje sistema besplatne pravne pomoći, donošenjem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći po uzoru na mnoge evropske države i obezbjeđenje sredstava za održivost sistema besplatne pravne pomoći. Isto tako, pripremiće se Plan informisanja građana od strane sudova koji će omogućiti strankama da dobiju informacije za preduzimanje pojedinih radnji u sudskim postupcima i unaprijed budu upoznati sa visinom potrebnih troškova za te radnje.

Arbitražni postupci uređeni su **Zakonom o parničnom postupku** kao alternativni način rješavanja sporova, kako sa aspekta unutrašnjih odnosa, tako i u predmetima sa elementom inostranosti (spoljnotrgovinska arbitraža). Zakonom je predviđeno da stranke mogu ugovoriti domaću arbitražu za

rješavanje sporova o pravima kojima mogu slobodno raspolagati, ako zakonom nije utvrđeno da određene sporove rješavaju isključivo drugi sudovi.

U sporovima u kojima je bar jedna od stranaka fizičko lice sa prebivalištem ili trajnim boravištem u inostranstvu, odnosno pravno lice sa sjedištem u inostranstvu, stranke se mogu dogovoriti i za nadležnost strane arbitraže za rješavanje sporova o pravima kojima mogu slobodno raspolagati, ako zakonom ili međunarodnim ugovorom nije predviđenja isključiva nadležnost domaćeg suda. Stranke se mogu sporazumjeti o tome da sporove iznesu pred stalni ili ad hoc arbitražni sud.

Arbitražni postupci su propisani podzakonskim aktima. U oblasti **spoljnotrgovinske arbitraže** važeći Pravilnik o spoljnotrgovinskoj arbitraži pri Privrednoj komori Crne Gore (Sl. list RCG br. 03/06) propisuje njen sastav i način rada kada je ugovorena spoljno trgovinska arbitraža.

U materijalno pravnom smislu ova arbitraža rješava sporove iz spoljnotrgovinskih i drugih međunarodnih poslovnih odnosa, uključujući i:

- sporove u vezi brodova i vazduhoplova, odnosno međunarodne sporove na koje se primjenjuje vazduhoplovno i plovidbeno pravo,
- sporove iz ugovora o osnivanju preduzeća i drugih oblika organizovanja u mješovitoj svojini,
- sporove iz ugovora o stranim ulaganjima,
- sporove iz ugovora o koncesiji,
- sporove iz ugovora o pravima intelektualne svojine (autorska i srodna prava, prava industrijske svojine, prava zaštite knonj-honj-a, prava iz oblasti nelojalne konkurencije) i sporove o zaštiti firme,i druge sporove iz međunarodnih poslovnih odnosa.

Nadležnost Arbitraže može se zasnovati samo pismenim sporazumom (arbitražnim ugovorom) između stranaka. Ovaj sporazum se može zaključiti, kako u pogledu određenog spora, tako i u pogledu budućih sporova koji mogu proizaći iz određenog pravnog odnosa.

Osim spoljnotrgovinske arbitraže postoji i stalni izabrani sud pri Privrednoj komori Crne Gore koji odlučuje u arbitražnim sporovima između pravnih i fizičkih lica koja imaju sjedište na teritoriji Crne Gore i čija je organizacija i nadležnost propisana podzakonskim aktom – Pravilnik o stalnom izabranom sudu pri Privrednoj komori Crne Gore donijet 4.juna 2003.godine.

Zakon o zaštiti potrošača (Sl. list RCG br. 26/07) propisuje oblik vansudske zaštite u formi **Arbitražnog odbora**, čija je nadležnost ostvarivanje zaštite potrošača. Arbitražni odbor osniva se pri Privrednoj komori Crne Gore, radi sporazumnog rješavanja sporova između trgovca i potrošača (potrošačka parnica), kao nezavistan organ koji je u svom odlučivanju samostalan.

Zakonom o privrednim društvima (Sl. list RCG br. 06/02, "Sl.list CG", br. 17/07) ustanovljena je organizacija i nadležnost **Centralnog registra Privrednog suda** koji se nalazi u Podgorici i jedini vrši registraciju privrednih subjekata utvrđenu ovim zakonom. Drugi sudovi u Crnoj Gori nemaju pravo da vrše registraciju.

Institucionalni okvir

Cilj ukupne reforme pravosudnog sistema je unaprijeđivanje, ostvarivanje i zaštita ljudskih prava i sloboda, putem primjene međunarodnih standarda i preporuka koje afirmišu i garantuju ljudska prava i efikasniji rad suda i sudija. **Zakonom o sudovima** (“Sl list RCG” br. 5/02 i 49/04) uređeno je osnivanje, organizacija i nadležnost sudova; uslovi za izbor sudija i sudija-porotnika; organizacija rada sudova; sudska uprava, finansiranje rada sudova i druga pitanja od značaja za uredno i blagovremeno funkcionisanje sudova. Na službeničke odnose u sudskoj upravi subsidijarno se primjenjuje Zakon o državnim službenicima i namještenicima.

Najvažnija podzakonska akta kojima se bliže uređuje način rada sudova i neki aspekti postupanja su:

- Sudski poslovnik (“Sl. list RCG”br. 36 /04)
- Uredba o naknadi troškova u sudskim postupcima (“SL.list RCG” br.60/02),
- Odluka o broju sudija u Republici Crnoj Gori (“Sl. list RCG 70/05) kojom je predviđeno ukupno 253 nosilaca sudijske funkcije u 22 suda,
- Pravilnik o orijentacionim mjerilima za određivanje potrebnog broja sudija i ostalih službenika u sudovima (“Sl. list RCG”25/98),
- Pravilnik o stalnim sudskim tumačima (“Sl. list RCG” 15/97).

Zakon o Sudskom savjetu ("Sl list CG "br /08) uređuje način izbora i prestanka mandata članova Sudskog savjeta, organizaciju i način rada Sudskog savjeta, postupak izbora sudija i sudija - porotnika, način utvrđivanja prestanka sudijske funkcije, disciplinsku odgovornost i razrješenje sudija i sudija-porotnika i druga pitanja od značaja za rad Sudskog savjeta.

Zakon o državnom tužiocu ("Sl list RCG "br 69/03) uređuje osnivanje, organizaciju, nadležnost i druga pitanja značajna za rad Državnog tužioca , kao i pitanja od značaja za rad specijalnog tužioca za borbu protiv organizovanog kriminala. Najvažnije novine u Zakonu o državnom tužiocu su : veći stepen samostalnosti u radu, etičnost i javnost rada, uvođenje instituta specijalnog državnog tužioca za suzbijanje organizovanog kriminala, nove metode u načinu rada i unutrašnje organizacije rada, funkcionalni imunitet, novi način izbora nosilaca tužilačke funkcije, promjena naziva nosilaca tužilačke funkcije – državni tužilac, kao vrhovni državni tužilac, viši tužilac kao viši državni tužilac, osnovni tužilac kao osnovni državni tužilac, osnovi za razrješenje, viši stepen službene tajne i zaštite tajnosti podataka, utvrđivanje prava i obaveza stalnog stručnog usavršavanja nosilaca tužilačke funkcije, ostvarivanje međunarodne saradnje.

Primjenom Zakona o državnom tužiocu postiglo se unaprjeđenje rada i djelovanja državnog tužioca, suzbijanje svih oblika kriminala a posebno organizovanog kriminala i odgovarajuća organizovanost saglasno potrebama otkrivanja i krivično pravnog progona novih oblika kriminaliteta, efikasno ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, jačanje vladavine prava i pravne države, nezavisnost i samostalnost državnog tužioca, osavremenjavanje i ukupna modernizacija načina rada državnog tužioca, edukacija i specijalizacija nosilaca tužilačke funkcije, usaglašavanje domaćeg zakonodavstva sa propisima Evropske unije i uvažavanje preporuka međunarodnih organizacija i asocijacija u ovoj oblasti i obezbjeđenje kompatibilnosti organizacije i rada državnog tužioca sa novom organizacijom rada i nadležnosti sudova. Na unutrašnju organizaciju rada i poslovanje institucije primjenjuje se podzakonski akt - Pravilnik o unutrašnjem poslovanju državnog tužioca ("Sl. list RCG" 12/07).

Zakonom o zaradama i drugim primanjima nosilaca pravosudne i ustavno sudske funkcije ("SL.list RCG "broj 36/07) određuje se koeficijent zarade nosilaca pravosudne i ustavno sudske funkcije. U zavisnosti od funkcije, složenosti posla i odgovornosti koeficijenti zarada nosilaca pravosudne i ustavno sudske funkcije razvrstani su u sedam platnih razreda. Ovim zakonom uređena su i druga primanja po osnovu rada nosilaca pravosudne i ustavno sudske funkcije.

Zakon o prekršajima ("Sl list RCG "br. 25/94, 29/94 , 48/99), kojim se uređuju uslovi prekršajne odgovornosti, uslovi za propisivanje i primjenu prekršajnih sankcija, sistem sankcija, prekršajni postupak, postupak izvršenja rješenja o prekršaju i organizacija i rad organa za prekršaje. Pravilnikom o unutrašnjem poslovanju organa za prekršaje ("Sl.list RCG" br. 15/95) bliže je uređen način rada i poslovanja u područnim organima i Vijeću za prekršaje Crne Gore.

Zakonom o sudskim vještacima ("Sl list RCG" br 79/04) su uređeni uslovi za vršenje vještačenja, postupak postavljenja i razrješenja sudskih vještaka, dužnosti i prava vještaka, kao i druga pitanja od značaja za njihov rad.

Zakonom o pravosudnom ispitu ("Sl list RCG "br 52/04) propisani su uslovi i način polaganja pravosudnog ispita. Na pravosudnom ispitu se provjerava sposobnost kandidata za samostalnu primjenu propisa i vršenje pravnih poslova za koje je zakonom ili drugim propisom predviđen pravosudni ispit.

Pravilnikom o načinu polaganja pravosudnog ispita ("Sl list RCG "br 75/04) uređuje se način polaganja pravsoudnog ispita, a njegov sastavni dio čini i Program pravosudnog ispita.

Zakon o notarima ("Sl. list RCG br. 68/05) uvodi u pravni sistem institut notara kao javnu službu. Na osnovu zakona donijet je Pravlinik o broju mjesta i službenim sjedištima notara («Sl. list RCG», br. 23/06), kojim je propisano da notarsku službu treba da obavlja 54 notara. Donijet je i Pravilnik o programu i načinu polaganja notarskog ispita (Sl. list RCG br. 36/06). Notarski ispit nije još organizovan jer je u toku priporema ostalih podzakonskih akata, i to Pravilnika o radu notara kao najznačajnijeg, a uvidjele su se i određene potrebe za izmjenom zakona.

Zakon o advokaturi ("Sl. list RCG", br. 79/06) uređuje advokaturu kao samostalnu i nezavisnu službu za pružanje prave pomoći u skladu sa Preporukom R (2000) 21 Komiteta ministara Savjeta Evrope država članica o slobodi vršenja profesije advokata. Značajna novina zakona u cilju jačanja samostalnosti i nezavisnosti advokature je ta što se daje samostalnost Advokatskoj komori za

donošenje Advokatske tarife, dok visinu naknade za odbrane po službenoj dužnosti utvrđuje Advokatska komora posebnim aktom, uz prethodnu saglasnost Vlade.

Zakonom o edukaciji u pravosudnim organima ("SL. list RCG" br. 27/06) uređuje se edukacija sudija i tužilaca kao njihovo pravo i obaveza. Propisano je da se za organizovanje i sprovođenje edukacije nosilaca pravosudne funkcije formiraju Koordinacioni odbor Programski odbor i Ispitna komisija, čiji će članovi biti iz reda najviših pravosudnih organa. Koordinacioni odbor je najvažnije upravno tijelo u oblasti edukacije u pravosuđu sa najširim ovlašćenjima. Zakon stavlja akcenat na komunikaciju između koordinacionog odbora i Sudskog i Tužilačkog savjeta, uz jasno definisanu odgovornost za rad Koordinacionog odbora prema Sudskom i Tužilačkom savjetu. Edukacija sudija i tužilaca obuhvata, osim crnogorskog pozitivnog prava, osnove evropskog i međunarodnog prava čije je poznavanje neophodno u tekućim integrativnim procesima. Rješenja data u ovom Zakonu su u skladu sa Osnovnim principima o nezavisnosti sudstva, Preporukom br.R(94) 12 Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija, Evropskom poveljom o zakonu za sudije i Mišljenjem broj 4 Konsultativnog vijeća evropskih sudija o odgovarajućaoj inicijalnoj i naknadnoj obuci za sudije na nacionalnom I evropskom nivou.

Zakon o posredovanju ("Sl. list RCG" br. 30/05) donesen je u skladu sa Zakonom o parničnom postupku i Preporukom R (86) 12 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa mjerama za sprječavanje i smanjenje preopterećenosti sudova. Na osnovu ovog Zakona donešena je odluka o formiranju Centra za posredovanje, u okviru kojeg će se sprovoditi aktivnosti na implementaciji zakona, kao i podzakonskog akta - Pravilnik o programu obuke posrednika („Sl.list RCG br.59/07"), koji uređuje program obuke posrednika. Posredovanje je ustanovljeno kao postupak u kojem stranke, uz pomoć jednog ili više posrednika, pokušavaju da riješe spor. U postupku posredovanja stranke ne rješavaju svoje sporove pred nadležnim sudom. Ovim se izbjegava pokretanje skupog državnog mehanizma kakvo je suđenje i trošenje energije, sredstava i vremena što je neizbježno usljed složenosti postupaka koji se vode pred sudovima.

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir pravosudnog sistema čime 15 osnovnih sudova, dva viša suda u Podgorici i Bijelom Polju , dva privredna suda, takođe u Podgorici i Bijelom Polju, Apelacioni sud, Upravni i Vrhovni sud. Odlukom o broju sudija u Crnoj Gori ("Sl. list RCG" br.70/05) utvrđen je broj sudija u sudovima u Crnoj Gori, potrebnih za zakonito, kvalitetno i ažurno obavljanje sudijske funkcije. Odlukom je predviđeno 253 sudijska mjesta.

Osnovni sud je nadležan:

1) U krivičnim predmetima da:

u prvom stepenu sudi za krivična djela za koja je zakonom propisana kao glavna novčana kazna ili kazna zatvora do 10 godina, bez obzira na svojstva, zanimanje i položaj lica prema kojem se postupak vodi i bez obzira na to da li je djelo izvršeno u mirnodopskim uslovima, za vrijeme vanrednog stanja, neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja, ako za pojedina od ovih krivičnih djela nije određena nadležnost drugog suda;

u prvom stepenu, sudi za krivična djela za koja je posebnim zakonom određena nadležnost osnovnog suda;

sprovodi postupak i odlučuje po molbi za brisanje osude, po molbi za prestanak mjera bezbjednosti ili za prestanak pravnih posljedica osude i odlučuje u tim stvarima kad je tu osudu ili mjeru izrekao;

2) U građanskim predmetima da u prvom stepenu sudi:

u sporovima iz imovinskih, bračnih, porodičnih, ličnopravnih, autorskih i drugih odnosa, izuzev u onim kojim su zakonom stavljeni u nadležnost nekog drugog suda;

u sporovima povodom ispravke ili odgovora za informaciju sadržanu u sredstvima javnog informisanja i o zahtjevima povodom povrede ličnih prava učinjenih u sredstvima javnog informisanja;

3) U radno pravnim predmetima, da u prvom stepenu sudi sporove:

iz radnog odnosa;

zaključenju i primjeni kolektivnih ugovora, kao i sve sporove između poslodavaca i sindikata;

primjeni propisa o štrajku;
izboru i razrješenju organa u preduzećima i drugim pravnim subjektima;

4) U ostalim pravnim stvarima da:

u prvom stepenu, rješava vanparnične predmete ako ovim zakonom nije drukčije određeno;
rješava izvršne stvari i sporove koji nastanu u toku ili povodom izvršnog postupka, ako ovim zakonom nije drukčije određeno;
odlučuje o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih odluka, osim onih za koje je nadležan privredni sud;
vrši poslove pravne pomoći.
Osnovni sud je nadležan da odlučuje u prvom stepenu i u drugim predmetima, ako zakonom nije određena nadležnost nekog drugog suda.
Osnovni sud vrši i druge poslove određene zakonom.

Osnovni sudovi su:

Osnovni sud u Baru - za teritoriju opštine Bar,
Osnovni sud u Beranama - za teritoriju opština Berane i Andrijevica,
Osnovni sud u Bijelom Polju - za teritoriju opština Bijelo Polje i Mojkovac;
Osnovni sud u Danilovgradu - za teritoriju opštine Danilovgrad
Osnovni sud u Žabljaku - za teritoriju opština Žabljak i Šavnik;
Osnovni sud u Kolašinu - za teritoriju opštine Kolašin; predsjednik suda i 4 sudije, 20 službenika
Osnovni sud u Kotoru - za teritoriju opština Kotor, Budva i Tivat;
Osnovni sud u Nikšiću - za teritoriju opština Nikšić i Plužine;
Osnovni sud u Plavu - za teritoriju opštine Plav;
Osnovni sud u Pljevljima - za teritoriju opštine Pljevlja;
Osnovni sud u Podgorici - za teritoriju Glavnog grada Podgorice;
Osnovni sud u Rožajama - za teritoriju opštine Rožaje;
Osnovni sud u Ulcinju - za teritoriju opštine Ulcinj;
Osnovni sud u Herceg Novom - za teritoriju opštine Herceg Novi;
Osnovni sud u Cetinju - za teritoriju Prijestonice Cetinje,

Viši sud u prvom stepenu:

sudi u krivičnom postupku o krivičnim djelima za koja je, kao glavna kazna, propisana kazna zatvora preko 10 godina bez obzira na svojstva, zanimanje i položaj lica prema kojem se postupak vodi
sudi o krivičnim djelima za koja je posebnim zakonom određena nadležnost višeg suda;
sprovodi postupak i odlučuje o zahtjevu za izdavanje okrivljenih i osuđenih lica.

Viši sud u drugom stepenu odlučuje o žalbama protiv odluka osnovnih sudova.

Viši sud van suđenja:
rješava sukobe nadležnosti između osnovnih sudova na svom području;
odlučuje o zahtjevu za brisanje osude na osnovu sudske odluke i po molbi za prestanak mjera bezbjednosti ili za prestanak pravnih posljedica osude koja se odnosi na zabranu sticanja određenog prava, ako je osudu ili mjeru izrekao;
vrši poslove međunarodne krivično-pravne pomoći;
vrši druge poslove određene zakonom.

Viši sudovi su:

Viši sud u Bijelom Polju - za područja osnovnih sudova u: Bijelom Polju, Beranama, Žabljaku, Kolašinu, Plavu, Pljevljima i Rožajama,
Viši sud u Podgorici - za područja osnovnih sudova u: Podgorici, Baru, Danilovgradu, Kotoru, Nikšiću, Ulcinju, Herceg-Novom i Cetinju)

Privredni sud sudi u prvom stepenu u sporovima:

između domaćih i stranih preduzeća, drugih pravnih lica i preduzetnika (privredni subjekti) iz njihovih privrednopravnih odnosa (koji je nastao u obavljanju djelatnosti stranaka koja je namijenjena sticanju dobiti), kao i u sporovima u kojima su stranke lica koja nijesu privredni subjekti, ali su sa privrednim subjektima u odnosu materijalnog suparničarstva;
povodom registracije privrednih subjekata kao i u sporovima iz odnosa na koje se primenjuje statusno (kompanijsko) pravo;
povodom prinudnog poravnanja, stečaja i likvidacije privrednih subjekata, bez obzira na svojstvo druge stranke i bez obzira na vrijeme pokretanja spora, ukoliko zakonom nije drukčije određeno;
povodom autorskih prava i prava industrijske svojine između stranaka iz tačke a) ovog stava;
pravima umjetnika, pravima umnožavanja, presnimavanja i puštanja u promet audiovizuelnih djela, kao i u sporovima povodom računarskih programa i njihove upotrebe i prenošenja između stranaka iz tačke a) ovog stava;
radi smetanja državine između stranaka iz tačke a) ovog stava;
povodom narušavanja konkurencije, zloupotrebe monopolskog i dominantnog položaja na tržištu i zaključenja monopolističkih sporazuma;
koji se odnose na brodove i plovidbu na moru i unutrašnjim vodama, kao i sporove na koje se primjenjuje plovidbeno pravo, osim sporova o prevozu putnika;
koji se odnose na vazduhoplove i u kojima se primjenjuje vazduhoplovno pravo, osim sporova o prevozu putnika;
u drugim pravnim stvarima koje su mu zakonom stavljene u nadležnost.

Privredni sud u prvom stepenu:

sudi o privrednim prestupima;
vodi postupak prinudnog poravnanja, stečaja i likvidacije;
vodi postupak upisa u sudski registar preduzeća i drugih subjekata za koje je zakonom određen;
određuje i sprovodi izvršenje i obezbjeđenje kada je izvršnu ispravu donio privredni sud ili arbitraža,
odlučuje u vanparničnim postupcima povodom brodova i vazduhoplova;
odlučuje o priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka koje su donijeli privredni sudovi, kao i stranih arbitražnih odluka.
Privredni sud vrši i druge poslove određene zakonom.

Privredni sudovi su:

Privredni sud u Bijelom Polju - za teritoriju opština: Bijelo Polje, Andrijevica, Berane, Žabljak, Kolašin, Mojkovac, Plav, Pljevlja i Rožaje
Privredni sud u Podgorici - za teritoriju Glavnog grada Podgorice, za teritoriju Prestonice Cetinje i za teritoriju opština: Bar, Budva, Danilovgrad, Kotor, Nikšić, Plužine, Tivat, Ulcinj, Herceg-Novi i Šavnik.

Apelacioni sud:

odlučuje o žalbama protiv prvostepenih odluka viših sudova, kao i žalbama protiv odluka privrednih sudova;
rješava sukobe nadležnosti između osnovnih sudova sa područja različitih viših sudova; osnovnih i viših sudova; viših sudova; privrednih sudova;
vrši i druge poslove određene zakonom.

Apelacioni sud se osniva za teritoriju Crne Gore, sa sjedištem u Podgorici

Upravni sud odlučuje:

u upravnom sporu o zakonitosti upravnih akata, kao i zakonitosti drugih pojedinačnih akata kada je to zakonom određeno;
o vanrednim pravnim ljekovima protiv pravosnažnih rješenja u prekršajnom postupku.
Upravni sud vrši i druge poslove određene zakonom.
Upravni sud se osniva za teritoriju Crne Gore, sa sjedištem u Podgorici.

Vrhovni sud:

odlučuje u trećem stepenu, kada je to zakonom određeno;
odlučuje o vanrednim pravnim lijekovima protiv odluka sudova u Crnoj Gori;
odlučuje protiv odluka svoga vijeća, kad je to zakonom određeno;
odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti, kad je očigledno da će drugi stvarno nadležni sud lakše sprovesti postupak ili iz drugih važnih razloga;
određuje mjesno nadležni sud, kad nije isključena nadležnost sudova u crnoj Gori i kad se, na osnovu pravila o mjesnoj nadležnosti, ne može pouzdano odrediti koji je sud u određenoj pravnoj stvari mjesno nadležan;
rješava sukobe nadležnosti između sudova raznih vrsta na teritoriji Crne Gore, izuzev kad je određena nadležnost nekog drugog suda;
vrši i druge poslove određene zakonom.
prenošenju mjesne nadležnosti, o određivanju mjesno nadležnog suda i o sukobu nadležnosti,
Vrhovni sud odlučuje van rasprave u vijeću od tri sudije.

Vrhovni sud je najviši sud u Crnoj Gori sa sjedištem u Podgorici

Poslove **državnog tužilaštva** obavlja 13 osnovnih državnih tužilaca, dva viša, Vrhovni državni tužilac i Specijalni tužilac za suzbijanje organizovanog kriminala. Osnovni državni tužioci se osnivaju za područje jednog ili više osnovnih sudova i postupaju pred osnovnim sudovima i područnim organima za prekršaje, a viši državni tužioci za područje višeg suda i privrednog suda i postupaju pred tim sudovima. Vrhovni državni tužilac postupa pred Vrhovnim sudom, Apelacionim sudom, Upravnim sudom i drugim sudovima u skladu sa zakonom.

Funkciju **državnog tužioca** gonjenje učinilaca krivičnih djela i drugih kažnjivih djela koja se gone po službenoj dužnosti vrši:

Vrhovni državni tužilac i 8 zamjenika.
Specijalni tužilac za borbu protiv organizovanog kriminala i 1 zamjenik
Viši državni tužilac u Podgorici i 11 zamjenika.
Viši državni tužilac u Bijelom Polju i 5 zamjenika.
Osnovni državni tužilac u Podgorici i 16 zamjenika.
Osnovni državni tužilac u Baru i 3 zamjenika.
Osnovni državni tužilac u Herceg Novom i 2 zamjenika
Osnovni državni tužilac u Cetinju i 1 zamjenik.
Osnovni držabvni tužilac u Plavu i 1 zamjenik
Osnovni držabvni tužilac u Ulcinju i 1 zamjenik
Osnovni državni tužilac u Kolašinu i 1 zamjenik
Osnovni državni tužilac u Rožajama i 2 zamjenika
Osnovni državni tužilac u Bijelom Polju i 4 zamjenika
Osnovni državni tužilac u Pljevljima i 2 zamjenika
Osnovni državni tužilac u Nikšiću i 6 zamjenika
Osnovni državni tužilac u Beranama i 3 zamjenika
Osnovni državni tužilac u Kotoru i 4 zamjenika
U organizaciji državnog tužilaštva ukupno je sistematizovano 25 službeničkih mjesta a popunjeno 18 službeničkih mjesta. Sistematizovano je 77 namještenička mjesta i sva su namještenička mjesta popunjena.

Za vođenje prekršajnog postupka nadležno je **17 područnih organa za prekršaje, ministarstva, organi državne uprave i organi lokalne samouprave i Vijeće za prekšaje**. Područni organi za prekršaje vode prekršajni postupak u prvom stepenu za prekršaje za koje je propisana kazna zatvora, kazna zatvora i novčana kazna, kazna zatvora ili novčana kazna, protiv maloljetnika i za one prekršaje za koje nije propisana nadležnost drugog organa. Ministarstva, organi državne uprave i organi lokalne samouprave vode prekršajni postupak za prekršaje za koje je propisana novčana kazna. Vijeće za prekršaje odlučuje po žalbama protiv odluka prvostepenih organa i odlučuje o sukobu nadležnosti između prvostepenih organa. U vijeću za prekršaje i područnim organima za prekršaje ima 67 sudija za prekršaje i 201 službenik.

Ministarstvo pravde obavlja poslove uprave koji se odnose na pravosudje i ima dva sektora, Sektor za pravosuđe i međunarodnu pravnu pomoć i Sektor izvršenja krivičnih sankcija. U Ministarstvu je ukupno zaposlenih 40 službenika i namještenika.

Usvajanjem Zakona o edukaciji u pravosudnim organima 2006. godine Centar za obuku sudija je transformisan u Centar za edukaciju u pravosudnim organima kao organizaciona jedinica Vrhovnog suda sa zadatkom organizovanja inicijalnih i kontinuiranih obuka za potrebe pravosudnih organa, čime je dat zakonski okvir edukaciji kao garant stručnog usavršavanja i razvoja stručnih i nepristrasnih kadrova u pravosuđu.

U domenu instituta posredovanja osnovan je Centar za posredovanje, kao ustanova koja će pružati podršku radu posrednika i vođenju postupaka posredovanja, i koji će otpočeti sa radom početkom 2008. godine.

Na osnovu Zakona o posredovanju pokrenut je inicijalni pilot projekat u Osnovnom sudu u Podgorici, u kojem se medijacija obavlja bez naknade radi afirmisanja ovog instituta u početnoj fazi primjene Zakona.

PRIORITETI

Zakonodavstvo

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu, kojim će se urediti uslovi za izbor nosilaca pravosudne funkcije kako bi na osnovu utvrđenih uslova vršio odabir najkvalitetnijeg kadra za rad u pravosudnim organima i time doprinijelo jačanju samostalnosti i nezavisnosti pravosudja.

Utvrdiće se Metodologija za utvrđivanje objektrivnih, jasnih i transparentnih kriterijuma i mjerila na kojima se zasniva izbor nosilaca sudskih funkcija

Donijeće se Program rješavanja zaostalih predmeta

U pogledu usaglašavanja Krivičnog zakonika sa EU zakonodavstvom pristupiće se izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o notarima i donijeti Pravilnik o radu notara

Značajna reformska aktivnost će se sprovesti u dijelu donošenja posebnog zakona o maloljetničkom pravosuđu, kojim će se na jedninstven način dati normativan okvir za organizaciju nadležnosti i postupak prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom.

Izmjenama i dopunama Zakona o edukaciji u pravosudnim organima izmjestiće se Centar za edukaciju u organizacionu jedinicu Sudskog savjeta.

U pogledu jačanja efikasnosti planira se donošenje Zakonika o krivičnom postupku tako što će se revidirati uloga istrašnog sudije u pretkrivičnom postupku, i rukovodjenje istragom će se povjeriti državnom tužiocu. Zakon treba biti usvojen 2008. godine, a njegova primjena otpočeće 2009.godine.

Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izvršnom postupku .

Godišnji program edukacije i posebne programe edukacije pripremaće se na osnovu stvarno utvrđenih potreba za obukom u obređenim oblasatima, a naročitu u dijelu pripreme za preuzimanje obaveza iz evropskog partnerstva.

U pogledu reforme prekršajnog sistema donijeće se i Zakon o prekršajima 2009. godine

Sagledaće se način vođenja sudskih i tužilačkih statistika i naći odgovarajući model vodjenja statističkih izvještaja o radu u pogledu podataka koje treba da sadrže kako bi podaci dobijeni na osnovu izvještaja o radu mogli poslužiti kvalitativnom i kvanititavnim praćenju radu pravosudnih organa.

Institucije

Formiraće se Sudski savjet kao samostalan i nezavistan organ i obrazovati Sekretarijat Sudskog savjeta kao organizaciona jedinica za podršku ostvarivanju nadležnosti Sudskog savjeta,

Transformisaće se Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije u organizacionu jedinicu Sudskog savjeta,

Za praćenje ostvarivanja predviđenih mjera Akcionim planom za implementaciju Strategije reforme pravosuđa obrazovaće se Komisija za monitoring,

U skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužiocu i novim Zakonikom o krivičnom postupku utvrdiće se adekvatan broj mjesta državnih tužilaca i njihovih zamjenika za efikasno sprovođenje istrage pod rukovodstvom državnog tužilaštva,
Jačati kapacitete Specijalnog državnog tužioca povećanjem broja zamjenika specijalnog tužioca i njihova specijalizacija za određene oblike organizovanog kriminala i korupcije,
Reorganizovat će se službe sudskih izvršitelja u skladu sa izmjenama zakona o izvršnom postupku,
Formiraće se novi organ za zastupanje imovinskih interesa Crne Gore, obezbijediti kadar i prostor, opremu i finasijska sredstva za njegov rad,
U Ministarstvu pravde jačati kapacitete za obavljanje poslova evropskih integracija i praćenja usaglašavanja propisa sa zakonodavstvom EU što će zahtijevati povećanje broja službenika i usvršavanje postojećeg kadra,
U 2008. godini realizovaće se Projekat Pravosudnog informacionog sistema i uspostaviti informacioni sistem i obezbijediti neophodan kadar i centralizovati nadgledanje funkcionisanja pravosudnog informacionog sistema kod jednog organa,
Imenovati prve notare u toku 2008. godine i formirati Notarsku komoru.
Donijeće se Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o edukciji u pravosudnim organima i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravosudnom ispitu,Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o obligacionim odnosima, Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih država, Zakon o saradnji sa Međunarodnim krivičnim tibunalom, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.

Srednjoročni prioriteti

Zakonodavstvo

U periodu 2010 -2012 godine:

Donijeće se novi Zakon o sudovima i Zakon o državnom tužiocu kojim treba racionalizovati sudsku i državno tužilačku mrežu, kako u pogledu stvarne, tako i u pogledu mjesne nadležnosti, i specijalizacije za pojedine pravne oblasti,
Usvojiti 2010. godine izmjene Zakon o advokaturi radi njegovog usaglašavanja sa Direktivom 31977L0249 i 31998L0005 u dijelu stvaranja uslova za nesmetano zastupanje inostranih advokata pred pravosudnim organima,
Donijeti Zakon o zaštiti oštećenih u krivčnom postupku u skladu sa Direktivom 32004L0080,
U skladu sa novim zakonom o prekršajima donijeti podzakonska akta za implementaciju
Analizirati nivou ostvarenih reformskih aktivnosti koje su planirane u periodu 2008-2009. godina i nastaviti sa njihovom realizacijom,
Sagledati dostignuti nivo usaglašenosti propisa sa evropskim zakonodavstvom i prema utvrđenom nivou usaglašenosti napraviti plan potreba izmjena propisa radi ostvarivanja potpune usaglašenosti.

Institucije

Izvršiće se reorganizacija sudova i državnog tužilaštva u skladu sa promjenama Zakona o sudovima i Zakona o državnom tužiocu,
Obrazovaće se fond za kompezaciju žrtava krivičnih djela,
Reorganizovaće se organi nadležni za vodjenje prekršajnog postupka u skladu sa novim Zakonom o prekršajima.

Plan zapošljavanja

Naziv institucije	Postojeća - planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008	2009	2010	2011	2012
Ministartsvo pravde	postojeća	40	45	48	50	52	55
Sudski savjet	planirana	10 članova	10	10	10	10	10
Sudovi	postojeći	240 sudija	255	255	255	255	255
		839 službenika	889	890	890	890	890
Tužilaštvo	postojeći	83 tužioca	83	103	103	103	103
		95 službenika	95	110	110	110	110
Organi za prekršaje	postojeći	67 sudija za prekršaje	68	*	*	*	*
		187 službenika	200	*	*	*	*

*reforma prekršajnog sistema slijedi i od modela reforme će zavisiti uvezivanje postojećeg broja sudija i zaposlenih u prekršajnim organima u pravosudni sistem tako da nije moguće iskazati plan zapošljavanja, niti finansijske potrebe;

Finansijske potrebe

		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budž.* sredstva	Ministartsvo pravde	1.133.387	1,200,000	1,300,000	1,500,000	1,500,000
	Sudski savjet	436.708	450,000	500,000	500,000.00	500,000
	Sudovi	15.092.026	16,000,000	16,000,000	16,000,000	16,000,000
	Tužilaštvo	3.447.279	5,000,000	5,000,000	5,000,000	5,000,000
	Organi za prekršaje	4.592.982	4,700,000	4,700,000	4,700,000	4,700,000
	ZIKS	6.298.180	5,300,000	5,500,000	5,700,000	5,800,000
Strana podrška	Ministartsvo pravde	IPA				
	Sudski savjet	160.000				
	Sudovi	OSCE				
	Tužilaštvo	OSCE, MB IPA				
	Organi za prekršaje	160.000				

*Dati su podaci za ukupni budžet pravosudnog sistema, Ministarstva pravde i Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija u 2008.godini, što iznosi cca 31 mil €;

4.2.2. OBUKE

4.2.2.1. Postojeće stanje

4.2.2.1.1. Zakonodavni okvir

Zakon o edukaciji u pravosudnim organima donijet je 18. aprila 2006. („Sl. list RCG“ br. 27/06), a njegova implementacija počela je 1. januara 2007.godine Osnovni cilj donošenja ovog zakona je unaprjeđenje obuke sudija i tužilaca u Crnoj Gori. Zakon uvodi sljedeće najvažnije, ali ne i jedine, novine na planu obuke sudija i tužilaca u Crnoj Gori:

- dotadašnji Centar za obuku sudija RCG mijenja naziv u Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije i postaje posebna organizaciona jedinica Vrhovnog suda;
- djelatnost Centra proširuje se na tužioce;
- obuka sudija i tužilaca postaje njihovo pravo, ali i obaveza;
- Centar se finansira iz Budžet po prvi put u toku svog postojanja;
- pored kontinuirane obuke, po prvi put u Crnoj Gori uvodi se i inicijalna obuka sudija i tužilaca;
- osnivaju se novi organi Centra: Koordinacioni odbor, programski odbori i Ispitna komisija;
- jača se komunikacija i saradnja Centra sa Sudskim savjetom i Tužilačkim savjetom;
- uvodi se redovno, obavezno izdavanje sertifikata polaznicima obuke.

Zakon je u potpunosti usklađen sa pravom, standardima i praksom Evropske unije u ovoj oblasti, koji su utvrđeni u sljedećim evropskim aktima i dokumentima:

Ćlan 150 Ugovora o osnivanju Evropske Zajednice;

Komunikacija Evropske komisije upućena Evropskom parlamentu i Savjetu o obuci u pravosuđu u Evropskoj Uniji od 29.6.2006., COM (2006) 356 final;

Preporuka Savjeta Evrope br. R (94) 12 o nezavisnosti, efikasnosti I ulozi sudija;

Evropska Povelja o zakonu o sudijama;

brojni relevantni dokumenti Konsultativnog vijeća evropskih sudija Savjeta Evrope, posebno Mišljenje broj 4 o odgovarajućoj inicijalnoj i kontinuiranoj obuci sudija na nacionalnom I evropskom nivou;

brojni relevantni dokumenti Evropske mreže za razmjenu informacija između lica I institucija odgovornih za obuku sudija Savjeta Evrope-Lisabonska mreža.

4.2.2.1.2. Institucionalni okvir

Za obuku sudija i tužilaca nadležan je **Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije**. Centar je posebna organizaciona jedinica Vrhovnog suda. U Centru su od 1. novembra 2007. godine stalno zaposlena četiri lica: izvršni direktor, samostalni namještenik III (savjetnik) za kontinuranu edukaciju, samostalni namještenik III (savjetnik) za inicijalnu edukaciju i namještenik IV (administrativni saradnik). Prije 1. novembra 2007.godine u Centru su bila stalno zaposlena samo dva lica: izvršni direktor i sekretar Centra. Osnovan je u junu 2000.godine kao Centar za obuku sudija i kao takav funkcionisao je do početka primjene Zakona o edukaciji u pravosudnim organima tj. od 1. januara 2007. godine. Do tada funkcionisao je kao posebno pravno lice, u skladu sa osnivačkim aktima i Statutom.

Do početka primjene Zakona o edukaciji u pravosudnim organima Centar je finansiran od strane različitih donatora:

Evropska Unija/Evropska agencija za rekonstrukciju (jedan 2,5 godišnji veliki projekat podrške-360.000 €);

Fondacija Institut za ovoreno društvo/Soros (više od 4 projekta podrške);

Savjet Evrope (više od 6 projekata podrške);

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (više od 3 projekta podrške);

USAID (više od 2 projekta podrške).

Od 1. januara 2007. godine Centar se finansira iz Budžeta. I pored navedenog ostaje mogućnost doniranja sredstava Centru u budućem periodu. U skladu sa navedenim očekuje se povećani obim i intenzitet posla Centra.

Do sada Centar je organizovao sljedeće vidove aktivnosti: seminare, okrugle stolove, radionice, konferencije, kurseve, studijske posjete, izdavaštvo. U prosjeku Centar je do sada organizovao: godišnje 20 skupova i 3 kursa različite vrste; jednom u 2 godine jednu regionalnu konferenciju; jednom godišnje 1 studijsku posjetu; godišnje je izdavao u prosjeku 2 publikacije. Prema istraživanjima Centra u njegovim aktivnostima do sada učestvovalo je 90% crnogorskih sudija. Što se tiče tužilaca oni su ciljna grupa Centra od 1. januara 2007. godine, od početka primjene Zakona o edukciji u pravosudnim organima. Istraživanje u pogledu njihovog učešća u obukama koje Centar nudi će se sprovesti 2009/2010.godine Treba napomenuti, međutim, da su redovni polaznici obuka koje Centar nudi i stručni saradnici i pripravnici u sudovima. Takođe, povremeno, i u vrijeme kada nijesu bili ciljna grupa Centra, to su bili i tužioci. Pored toga, u manjem obimu u obukama koje nudi Centar povremeno, zavisno od teme aktivnosti obuke, učestvuju i advokati, predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova-policije, socijalni radnici.

Za organizovanje i sprovođenje edukacije u pravosudnim organima, u skladu sa članom 12 Zakona o edukaciji u o pravosudnim organima, formirana su **posebna tijela**: Koordinacioni odbor, programski odbori i Ispitna komisija.

Koordinacioni odbor, pored ostalog, donosi godišnji pogram edukacije i plan njegove realizacije, određuje programske odbore za realizaciju posebnih programa edukacije, prati evaluaciju programa, utvrđuje listu stalnih i povremenih predavača i bira članove Ispitne komisije. Ima sedam članova, dva iz reda sudija Vrhovnog suda, jedan iz reda zamjenika Vrhovnog državnog tužioca, i po jedan predstavnik Sudskog savjeta, Tužilačkog savjeta, Ministarstva pravde i Pravnog fakulteta.

Programski odbor ima tri člana, koji se biraju iz reda stručnjaka za oblast koja je tema posebnog programa edukacije.

Ispitna komisija takođe ima tri člana, koji se biraju iz reda predavača za pojedine oblasti, koji čine sastavni dio programa inicijalne edukacije.

Teme koje su obrađivane u toku rada Centra su:

Problemi u praktičnoj primjeni Zakona o parničnom postupku; Zakona o izvršnom postupku; Zakona o vanparničnom postupku; Zakonika o krivičnom postupku; Krivičnog zakonika ; standardi-nezavisan i nepristrasan sud; Zakon o privrednim društvima; Zakon o hartijama od vrijednosti; Zakon o autorskim i srodnim pravima; Intelektualna svojina; Alternativno rješavanje sporova; Pravni režim građevinskog zemljišta; Pranje novca; Stvarno-pravna sredstva obezbjeđenja novčanih potraživanja; Reforma sudske administracije; Sudijske vještine; Efikasnost sudstva-medijacija kao način rjašavanja sporova; Sudski poslovnik, Porodično pravo; Pranje novca i finansiranje terorizma; Uloga obuke sudija u razvoju sudstva u zemljama Jugo-istočne Evrope; Izricanje i izvršenje krivičnih sankcija; Alternativne kazne i mjere; Nezavisno pravosuđe; izbor i preliminarna obuka sudija i tužilaca; Suzbijanje organizovanog kriminala-izgradnja kapaciteta crnogorskog sudstva; Metodi rada i pregovaranja sa svjedokom saradnikom i zaštićenim svjedokom u svim fazama krivičnog postupka; Trgovina ljudima; Uspostavljanje nezavisnog, pouzdanog i funkcionalnog sudstva; Jačanje pravosudne saradnje na Zapadnom Balkanu; Međunarodna pravna pomoć; Porodična medijacija u Crnoj Gori; Strategija reforme pravosuđa CG 2007-2012; Donošenje smjernica za izradu plana i programa obuke koji se odnose na institucije za edukaciju u pravosudju; Krivična odgovornost pravnih lica; Potrebe i razvoj stručnog usavršavanja u reformskim procesima i procesima evropskih integracija; Zaštita prava na suđenje u razumnom roku, Antikorupcijske mjere i uloga pravosuđa; Reforma sistema besplatne pravne pomoći u Crnoj Gori.

Obrađivane teme - oblast ljudskih prava

Evropska konvencija o ljudskim pravima: članovi 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, Član 1 Protokola 1, Protokol 4; Zaštita fundamentalnih prava od strane Evropskog suda pravde i Evropskog suda za ljudska prava; Obuka domaćih predavača-sudija i tužilaca u oblasti Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Obrađivane teme - pravo EU

Pravo Evropske Zajednice; uvod u pravo EU i pravosudni sistem EU; Efekti i tumačenje prakse Evropskog suda pravde; Uticaj prava EU na nacionalnom nivou; Javne nabavke; Pravo konkurencije; Intelektualna svojina; Pravo zaštite životne sredine; Zaštita potrošača; Osnovi evropskog prava konkurencije.

Sve navedene teme su vrlo načelno definisane u dokumentu iz razloga ograničenosti teksta i svrhe NPI. U realizaciji svih svojih aktivnosti Centar je do sada sarađivao sa velikim brojem relevantnih organa, organizacija i institucija, domaćih i stranih: Ministarstvom pravde , sudovima i tužilaštvima CG, zatim EU-Evropskom agencijom za rekonstrukciju, CARDS regionalnim projektom za pravosuđe 2003., Savjetom Evrope, OEBS, Fondacijom Institut za otvoreno društvo-Soros, Američkim udruženjem pravnika, Konzulatom SAD u Podgorici, brojnim institucijama za obuku sudija i tužilaca Evrope i drugim relevantnim institucijama različitih evropskih zemalja: instituti za medijaciju, sudovi, tužilaštva, ministarstva pravde (Bosna i Hercegovina, Srbija, Hrvatska, Makedonija, Bugarska, Španija, Portugal, Francuska, Velika Britanija, Italija, itd.).

4.2.2.2. Kratkoročni prioriteti

Prioriteti u navedenom periodu, a u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Evropskim partnerstvom, Akcionim planom za sprovođenje preporuka Evropskog partnerstva i Akcionim planom za jačanje administrativnih kapaciteta su:

- izrada programa obuke Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije za 2008. i 2009. godinu i njihova implementacija (program za 2008. već izrađen i započeta je njegova implementacija);
- jačanje Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije putem veće budžetske finansijske podrške (budžetska podrška već pojačana u 2008.);
- unaprjeđenje obuke, posebno inicijalne obuke kandidata za sudije i tužioce (2008. je već druga godina u kojoj se realizuje Program inicijalne obuke kandidata za sudije i tužioce);

unaprjeđenje i intenziviranje obuke tužilaca s obzirom da od 1. januara 2007. predstavljaju novu ciljnu grupu Centra, a posebno vezano za Zakonik o krivičnom postupku (prije svega izmještanje istrage iz nadležnosti istražnih sudija u nadležnost tužilaca) i pitanja organizovanog kriminala.

Oblasti obuke koje su prioritet u 2008. i 2009. godini su: izmjene procesnih zakona u krivičnoj i građanskoj oblasti; organizovani kriminal; korupcija; prava intelektualne svojine; međunarodna pravna pomoć u građanskim i krivičnim stvarima; obuka iz oblasti Evropske konvencije o ljudskim pravima-nastavak obuke domaćih predavača i obuka sudija i tužilaca; obuka iz oblasti prava EU. U realizaciji aktivnosti akcenat je na nastavku i jačanju saradnje sa relevantnim medjunarodnim organizacijama i institucijama (EU-posebno jačanje saradnje sa TAIEX odjeljenjem, Savjet Evrope, OEBS, UN i sl.)

4.2.2.3. Srednjoročni prioriteti

Prioriteti u navedenom periodu, a u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Evropskim partnerstvom i Akcionim planom za sprovođenje preporuka Evropskog partnerstva su:

Izrada programa obuke za 2010., 2011. i 2012. godinu i implementacija istih;

Održavanje finansijske stabilnosti Centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije putem sigurne, kontinuirane i značajne budžetske finansijske podrške, kao i sveukupno jačanje Centra kao institucije (jednim dijelom kroz eventualno povećanje broja zaposleniih);

Kod organizovanja obuke sljedeće oblasti imaju prioritet:

novine i izmjene u krivičnom i građanskom procesnom i materijalnom zakonodavstvu;
novine i izmjene vezano za propise u oblasti upravnog prava;
novine i izmjene vezano za propise u oblasti privrednog prava;organizovani kriminal; korupcija;
privredni kriminal; finansijski kriminal;intelektualna svojina;
međunarodna pravna pomoć u krivičnim i građanskim stvarima;
zaštita podataka, slobodan pristup informacijama;
Evropska konvencija o ljudskim pravima;
pravo EU;
engleski jezik.

U realizaciji aktivnosti akcenat je na nastavku i jačanju saradnje sa relevantnim medjunarodnim organizacijama i institucijama (EU-posebno dalje jačanje saradnje sa TAIEX odjeljenjem, Savjet Evrope, OEBS, UN i sl.)

4.2.2.4. Institucije

Institucija koja sprovodi obuku sudija i tužilaca je Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije. Status i druga pitanja u vezi sa Centrom regulisana su Zakonom o edukaciji u pravosudnim organima koji se primjenjuje od 1. janaura 2007. Ukupan broj zaposlenih u Centru je 4 i ne planira se povećanje broja zaposlenih.

4.2.2.5. Finansijske potrebe

Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije finansira se iz Budžeta, a postoji otvorena mogućnost doniranja sredstava Centru.

	2008	2009	2010	2011	2012
Budžetska sredstva	336.950	300.000	300.000	300.000	300.000
Strana podrška	1. 120.000/12 mjeseci Projekat podrške od strane Vlade Holandije. Predlagač projekta: Centar za međunarodnu pravnu saradnju (CILC) iz Holandije i Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije. Za obuku sudija i tužilaca i jačanje Centra kao institucije. (u toku rad na realizaciji već planiranih aktivnosti za period januar-mart 2008., i konkretizacija aktivnostih za budući period april-jun 2008., u saradnji sa donatorom i organima upravljanja Centra. 2. Podrška od strane Savjeta Evrope. Obuke u oblasti Evropske konvencije o ljudskim pravima. Trajanje tokom čitave godine: studijska posjeta za predavače u ovoj oblasti i oko 10 seminara. 3. Podrška od strane UNDP-a. Obuka u oblasti korupcije i organizovanog kriminala. Seminari i eventualno studijska posjeta za sudije i tužioce. (u toku dogovaranje tačnog iznosa podrške i vremenskog trajanja podrške).	Podrška od strane EU posredstvom EAR u formi Twinning Light projekta, za obuku tužilaca. Iznos aprox. 250.000 / 6-8 mjeseci (u toku rad na konačnoj pripremi projekta)			

4.3. PLANIRANI RAST ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA

U sledećoj tabeli dat je integralni prikaz planiranog rasta administrativnih kapaciteta u svim uključenim institucijama kako u državnoj upravi i Parlamentu, tako i u pravosudnom sistemu i ostalim povezanim institucijama i ustanovama.

Dinamika jačanja administrativnih kapaciteta za process evropskih integracija u CG 2008-2012

Naziv institucije	Plan u 2008	Plan u 2009	Rast 2009/ 2008	Plan u 2010	Rast 2010/ 2009	Plan u 2011	Rast 2011/ 2010	Plan u 2012	Rast 2012/ 2011	Rast 2012/ 2008
I. UKUPNO DRŽAVNA UPRAVA, POVEZANE INSTITUCIJE I SKUPŠTINA	**4.586**	**5.025**	**10%**	**5.315**	**6%**	**5.501**	**3%**	**5.623**	**2%**	**22.6%**
II. UKUPNO POSTOJEĆI PRAVOSUDNI ORGANI	**1.615**	**1.655**	**2%**	**1.655**	**0%**	**1.655**	**0%**	**1.655**	**0%**	**2.5%**
III. UKUPNO OSTALE INSTITUCIJE I AGENCIJE	**205**	**239**	**17%**	**294**	**23%**	**305**	**4%**	**313**	**3%**	**52.7%**
UKUPNO:	**6.406**	**6.919**	**8.0%**	**7.264**	**5.0%**	**7.461**	**2.7%**	**7.591**	**1.7%**	**18.5%**

Na poslovima EI biće angažovano dodatnih 18% službenika				**1185**
Prosječno godišnje povećanje broja angažovanih službenika u svim institucijama je oko 237 godišnje				**237**
Dinamika rasta angažovanih po godinama, u odnosu na prethodnu godinu /opadajući trend	**513**	**345**	**197**	**130**
Godišnje stope rasta / opadajući trend	**8.0%**	**5.0%**	**2.7%**	**1.7%**

Do kraja planiranog perioda neophodno je značajno poboljšati **horizontalnu koordinaciju** izmedju institucija, kontinuirano raditi na **obukama I specijalizacijama** zaposlenih I regrutovati značajan broj **novozaposlenih**. Sama po sebi, činjenica da je potrebno povećati ukupan broj uključenih službenika u proces evropskih integracija, sa 6.406 na 7.591, tj. za 1.185 angažovanih službenika ili 18.5% više, predstavlja veliki posao za crnogorsku administraciju i ukupne kapacitete države, dvije godine poslije nezavisnosti. Crna Gora će maksimalno morati da iskoristi fleksibilnost i adaptabilnost svog administrativnog mehanizma, kako bi blagovremeno i na pravi način odgovorila svim budućim obavezama na putu ispunjavanja uslova za članstvo u EU.

Detaljniji okvirni pregled plana administrativnih kapaciteta po institucijama Crne Gore dat je u **Aneksu I.**

5. PRIPREMA NACIONALNE VERZIJE ACQUIS COMMUNAUTAIRE-a

5.1. STATUS

Država koja podnosi zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji mora biti spremna za prihvatanje *Acquis Communautaire-a* (u daljem tekstu: Acquis) u cjelosti i jednako važno mora biti spremna za njegovu implementaciju. U političkom smislu to je ključno pravilo o kome se ne može pregovarati i jedan od uslova za prijem. Imajući u vidu da se Osnivački ugovori razlikuju od tradicionalnih međunarodnih ugovora i drugih ugovora koje zaključuju države članice po tome što njihove odredbe stvaraju prava i obaveze ne samo za države, već i za njihove građane i privredne subjekte, poznavanje propisa je ključno za njihovo poštovanje, a jedinstvena primjena prava može se osigurati samo ako su propisi dostupni na službenom jeziku države članice.

Budući da je članom 13 Ustava Crne Gore utvrdjeno je da je službeni jezik u Crnoj Gori crnogorski, sagledaće se sve mogućnosti i preduzeti odgovarajuće aktivnosti u cilju blagovremene pripreme nacionalne verzije A*cquis-a* , kao i osposobjavanja dovoljnog broja stručnjaka različitog profila koji će omogućiti da nakon prijema Crne Gore u EU, crnogorski jezik bude jezik EU, a nacionalna verzija *Acquis Communautaire-a objavljena u Službenom listu EU na crnogorskom jeziku.* Uslov za objavljivanje je da je urađen u skladu sa standardima pripreme pravnih propisa koji su utvrđeni u EU**.**

Zbog **obima propisa EU**, koji se objavljuju u Službenom listu EU (oko 115.000 strana Službenog lista, što odgovara **150.000 strana standardnog formata**, uz prosječan godišnji porast od 3.000 do 5.000 stranica), priprema nacionalne verzije *Acquis* pokazala se najvećim prevodilačkim poduhvatom u istoriji većine novih članica. Ali izazov se ne sastoji samo u enormnom broju strana koje treba prevesti i redigovati, nego i u složenosti cijelokupnog procesa, angažmanu stručnjaka različitih profila, nivou stručnih znanja i vještina, kao i nužnoj intedisciplinarnoj saradnji. Da bi se projekat pripreme nacionalne verzije A*cquis* obradio kvalitetno, kako u jezičkom tako i u stručnom i pravnom smislu, mora obavezno obuhvatiti četiri komponente: **prevođenje, stručnu redakturu, pravnu redakturu i lekturu**. Podjela rada između stručnjaka različitih profila mora biti organizovana na način, da prevod obave prevodioci, stručnu redakturu stručnjaci iz resora, a pravnu redakturu pravnici nadležni za sistemska pravna pitanja iz pojedine oblasti.

Pošto je rad na projektu kakav je nacionalna verzija pravnih tekovina Evropske unije (**nacionalni Acquis**) novo iskustvo za stručnjake različitih profila, mora se posvetiti posebna pažnja obrazovanju prevodilaca i stručnjaka, što pretpostavlja i modernizaciju školskih i studijskih programa. To je posebno značajno sa aspekta obaveznosti pojedine zemlje, da bi nakon pristupa EU raspolagala sa dovoljnim brojem obrazovanih **prevodilaca i tumača, pravnika-lingvista, terminologa i lektora**, koji će se zaposliti u institucijama EU.

5.2. POSTOJEĆE STANJE

Normativni okvir

Uredbom o organizaciji i načinu rada organa državne uprave (Službeni list Crne Gore, broj 16/07) propisano je da Sekretarijat za evropske integracije, pored ostalog, obavlja poslove praćenja i koordinacije procesa prevođenja i pripreme nacionalne verzije zakonodavstva Evropske unije, kao i praćenje i koordinaciju prevođenja domaćeg zakonodavstva na neki od zvaničnih jezika EU (član 31a).

Institucionalni okvir

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Sekretarijata za evropske integracije, u okviru **Sektora za koordinaciju procesa pridruživanja** ustanovljena je unutrašnja organizaciona jedinica **Odsjek za koordinaciju prevodjenja i razvoj nacionalne verzije *acquis-a*** koja obavlja sledeće poslove: koordinacija procesa prevođenja i pripreme nacionalne verzije zakonodavstva Evropske unije, upravljanje terminološkim bazama i drugim bazama u procesu prevodjenja i pripreme nacinalne verzije zakonodavstva Evropske unije, koordinacija prevođenja domaćeg zakonodavstva na neki od zvaničnih jezika Evropske unije; saradnja sa institucijama, organima i tijelima Evropske unije na području prevodjenja i pripreme nacionalne verzije zakonodavstva Evropske unije, saradnja sa ministarstvima, drugim državnim organima i institucijama u Crnoj Gori na području prevodjenja i pripreme nacionalne verzije zakonodavstva Evropske unije.

Pravilnikom su sistematizovana tri službenička mjesta - jedan diplomirani pravnik sa četiri godine iskustva i dva diplomirana filologa sa tri, odnosno dvije godine iskustva, od kojih nije popunjeno mjesto diplomiranog pravnika, dok su mjesta prevodilaca popunjena, stim što se prevodioci nijesu do sada bavili koordinacijom prevođenja *acquis-a*. Broj zaposlenih u ovom sektoru treba da se poveća do 15 ljudi do 2012.godine, s tim što se složene aktivnosti prevođenja moraju voditi u saradnji sa lokalnim ekspertima u ovoj oblasti angažovanim u akademskim i stručnim institucijama, kao i sa prevodilačkim konzorcijumima iz regiona koji mogu aplicirati na buduće tendere za prevođenje.

Status pripreme nacionalne verzije *Acquis-a*

Sistematski rad na pripremi nacionalne verzije pravnih tekovina EU započet je pilot projektom „Prevođenje i pravno jezička redakcija pravnih tekovina EU“, koji je realizovan 2004. godine na nivou državne zajednice SCG. Rezultat tog projekta je **2.170** strana prevedenih, jezički i pravno redigovanih pravnih akata komunitarnog prava, odnosno 194 prevedena akta. Svaki prevedeni pravni akt (uredba, direktiva, odluka) prate obrasci koji sadrže podatke o aktu (naziv akta, celex broj, referentni broj, oblast na koju se propis odnosi, broj strana originala i prevoda itd), podatke o prevodiocu i „stručnom čitaču“, termine koji su bili sporni između prevodioca i stručnog čitača, te da li su usaglašeni.

Prije realizacije navedenog pilot projekta, osim prevoda **osnivačkih ugovora**, koje su prevele pojedine naučne institucije, i jednog broja uredbi i direktiva koje su prevodili pojedini državni organi za svoje potrebe, značajnijeg prevođenja za sada nije bilo. Uz to, prevođenje tih akata nije vršeno na koordiniran i sistematičan način, radi se o tzv. „nezvaničnim“ prevodima, tako da će i te prevode biti potrebno podvrgnuti pravnoj i stručnoj redakturi. U Sekretariatu za evropske integracije su u toku aktivnosti na prikupljanju i sistematizaciji slijedećih **baza pravnih propisa**:

– **prevoda na naš jezik tekstova propisa Evropske unije** koji posjeduju ministarstva i drugi organi (baza podataka prevedenih propisa EU). U softveru „Progres editor“ koji je proslijedila Evropska komisija, dostupno je za analizu **20.000** pravnih propisa EU, za ocjenu relevantnosti i postepeno preuzimanje u naš pravni sistem. Od analiziranih pravnih propisa, na naš jezik prevedeno je cca **800 propisa**.

– prikupljanju i sistematizaciji prevedenih **crnogorskih pravnih propisa na engleski jezik** (baza podataka nezvaničnih prevoda naših propisa na engleski). Od **3.486 propisa** u bazi „Službenog lista“, na engleski jezik, prevedeno je cca **250 zakona i uredbi** koji se prikupljaju u bazi SEI.

5.2.1. Kratkoročni prioriteti

Priprema nacionalne verzije acquis-a je značajan, obiman i dugotrajan proces, zbog čega mu treba pristupiti na koordiniran, sistematičan i standardizovan način, u uslovima dobre regionalne saradnje, kao i zajedničkih inicijativa preko projekata iz evropskih regionalnih fondova. **Regionalna saradnja** treba, prije svega, da obuhvati samo prevođenje propisa, a ostale faze treba da budu u nadležnosti

organa država kandidata. Stoga je ključni kratkoročni prioritet Crne Gore dogovor o saradnji na regionalnom nivou u ovoj oblasti između zemalja koje imaju sličan jezik i pravnu tradiciju, budući da se ovaj projekat na taj način može obaviti blagovremeno, racionalno, efikasno i stručno.

Crna Gora će u kratkoročnom periodu razviti vlastiti model pripreme nacionalne verzije acquis-a, polazeći od: nivoa pravne i stručne terminologije, postojanja odgovarajućeg broja prevodilaca i saradnika na raznim nivoima redakture, postojanja stručnih institucija za saradnju i rad na projektu, upravnoj i jezičkoj praksi i tradiciji, finansijskim resursima i mnogim drugim faktorima. U tom okviru će se, prije svega, definisati **model prevođenja** (centralizovani, decentralizovani ili kombinovani) i u zavisnosti od toga ustanoviti početni broj prevodilaca. Stvaranje **mreže prevodilaca** je veoma važno, jer prevođenje može da se obavlja na svim nivoima čak i van državne administracije. Međutim, pravna i stručna redaktura mora se obavljati u okviru ministarstva i drugih državnih organa i mora biti jasno koordinirana. Sekretarijat za evropske integracije će, kao nadležan organ za koordinaciju ovog projekta, u saradnji sa nadležnim organima , pripremiti upustva za prevođenje i redakturu, kao i plan obuke za prevodioce i druge stručnjake, koji će biti uključeni u ovaj projekat, kao i sprovesti odgovarajuću obuku.

Značajna pažnja će biti usmjerena na informatičku podršku cjelokupnom projektu, a posebno upotrebi elektronskih pomagala za korišćenje i punjenje prevodilačkih memorija.

Propisima koji regulišu organizaciju i način rada organa državne uprave treba predvidjeti odgovornosti resornih ministarstava za ocjenu usaglašenosti predloženih propisa, kao i postepeno uključivanje **Sekretarijata za zakonodavstvo**, u skladu sa njihovim nadležnostima, u proces sveobuhvatnog praćenja nivoa uskladjenosti pravnog sistema Crne Gore sa Acquis-om, koji zahtijevaju usaglašavanje crnogorskih propisa sa istim. U tom cilju, neophodno je kadrovski ojačati sve resore, uključujući i oba sekretarijata, zapošljavanjem osoblja sa znanjem službenih jezika EU i odgovarajućim znanjem evropskog prava.

Postojeći prevodioci iz **Odsjeka za prevođenje** u Sekretarijatu za evropske integracije treba da se oslobode postojećih poslova koji nijesu u vezi sa pripremom nacionalne verzije acquis-a, kako bi počeli raditi isključivo na koordinaciji tog procesa. Takođe, Odsjek je nužno kadrovski ojačati, prije svega, sa službenicima koji će se baviti terminologijom, jednim pravnikom i dokumentaristom, na način što će, imajući u vidu obim rada, krajem 2009. godine u Odsjeku za prevođenje biti zaposleno ukupno 6 službenika (za 3 službenika više od postojećeg stanja).

Formiraraće se terminološke baze i pripremiti rječnici za pojedina stručna područja i njihov unos u terminološke baze u cilju obezbjeđenja uslova za standardizovano prevođenje.

Usvojiće se planovi za prevođenje ili liste prioriteta za prevođenje skladu sa planiranim procesom harmonizacije propisa iz Poglavlja III Nacionalnog programa za integraciju u Evropsku uniju.

Sekretarijat za evropske integracije će, u saradnji sa nadležnimi organima, pripremiti projekciju finansijskih troškova neophodnih za ove namjene sa izvorima za njegovo finansiranje (EU fondovi, državni budžet). Prethodno treba utvrditi metodologiju za izračunavanje troškova prevođenja i redakture, kao i drugih pratećih troškova.

Dok prethodni prioriteti predstavljaju obezbjedjenje sistemskih i organizacionih pretpostavki za usvajanje nacionalne verzije acquis-a do kraja 2012. godine, suštinski kratkoročni prioritet je prevod i utvrđivanje ključne teminologije za primarno zakonodavstvo EU.

5.2.2. Srednjoročni prioriteti

Najznačajniji srednjoročni prioritet je izrada **nacionalne verzije primarnog zakonodavstva EU**, čija se izrada planira do 2010. godine. Istovremeno sa izradom nacionalne verzije primarnog zakonavstva EU, treba raditi na **nacionalnoj verziji sekundarnog zakonodavstva**, koju treba pripremiti do kraja 2012. godine.

U ovom roku kontinuirano treba raditi na popuni **terminološke baze prevoda** sa ciljem da bi se stvorili uslovi, kako za efikasnost rada tako i za usklađenost terminologije u procesu pripreme nacionalne verzije Acquis-a i za njenu upotrebu po ulasku Crne Gore u EU.

Takođe, treba blagovremeno stvoriti sistemske pretpostavke za adekvatno **školovanje prevodioca, pravnika lingvista, lektora i terminologa** za potrebe pristupanja i budućeg članstva Crne Gore u EU.

Potrebe državnih institucija za zapošljavanjem (korisnici budžeta)

Naziv institucije	Postojeća planirana	2007	Planirani broj zaposlenih				
			2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Sekratariat za evropske integracije – Odsjek za prevođenje	Postojeća	3	5	6	9	12	15
Sekretarijat za zakonodavstvo	Postojeća	17	27	29	30	35	35

Napomena:

U skladu sa potrebom većeg uključivanja resornih ministarstava, decentralizacije odgovornosti i jačanja kapaciteta u oblasti stručne, pravne i tehničke ekspertize, projektovaće se i nova zapošljavanja u ovim oblastima po pojedinim resorima (kreiranje adekvatnog projektnog pristupa ovim aktivnostima u skladu sa kapacitetima crnogorske administracije, regionalnim inicijativama, dobrom susjedskom saradnjom u ovoj oblasti i podrškom EU eksperata i EU fondova).

Finansijske potrebe za prevođenje

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Budžetska sredstva	100.000	1.500.000	1.500.000	2.000.000	3.000.000
Strana podrška		500.000	500.000	500.000	500.000

Napomena:
Za prevođenje Acquis Communautaire-a, imajući u vidu da u ovom momentu postoje samo preliminarne naznake za saradnju više zemalja Regiona na ovom pitanju, po procjenama EU eksperata, potrebno je obezbjediti sredstva u iznosu od oko 10 mil €, od čega cca 7 mil € za prevođenje, stručnu i pravnu redakturu, a do 3 mil € za koordinaciju i obuku stručnog osoblja i informatičku podršku. Za očekivati je, da se značajan dio ovih sredstava ipak može pokriti iz regionalnih inicijativa, o čemu je potrebno intenzivirati pregovore. U tom slučaju projektovane finansijske potrebe za prevodjenje iz budžetskih sredstava, posebno u 2011. i 2012.godini, mogle bi bit manje.

6. FINANSIJSKA PROCJENA

IMPLEMENTACIJE NPI

6.1. FINANSIJSKA PROCJENA

Proces evropskih integracija, uključujući harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa Acquis Communautaire, odnosno pravnom tekovinom EU, kao i razvoj institucionalnih kapaciteta za implementaciju tog zakonodavstva, podrazumijeva i odgovarajuća ulaganja, kako iz budžetskih sredstava, tako i iz očekivane inostrane podrške.

U realizaciji zadataka planiranih Nacionalnim programom za integraciju Crna Gora računa na stručnu i finansijsku podršku Evropske unije, kroz IPA instrument, TAIEX i ostale programe podrške, kao i u vidu donatorske pomoći, koja uključuje i bilateralne programe pomoći od strane država članica EU u oblasti prevodjenja. Značajna sredstva biće potrebna za transponovanje prava i primjenu standarda EU, posebno u oblastima kao što su **poljoprivreda, životna sredina, saobraćajna infrastruktura i socijalna politika**. Ipak, primjena Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, odnosno sprovođenje NPI, prvenstveno je zadatak države Crne Gore, što znači da prvo moraju biti obezbijeđena **sopstvena budžetska sredstva.**

Predviđeni porast zapošljavanja u sljedećim godinama, odnosno razvoj administrativnih kapaciteta u Crnoj Gori, dijelom će biti ostvaren kroz preraspodjelu postojećih zaposlenih unutar državne uprave. Za dio novih radnih mjesta biće neophodno i novo zapošljavanje, za šta se moraju izdvojiti dodatna sredstva iz nacionalnog budžeta. Procjena je da će **do 2012. godine na poslovima povezanim sa evropskim integracijama u širem smislu raditi do 18,5% angažovanih/zaposlenih više nego u 2008. godini**. Ovaj broj obuhvata potrebe za zapošljavanjem u svim organima državne uprave, uključujući i opštinske ispostave, kao i u pravosuđu i nezavisnim agencijama (vidjeti Poglavlje 4.1, 4.2 i 4.3.).

Kao što je ranije rečeno, Nacionalni program za integraciju, u dijelu koji se odnosi na 2008. godinu, usklađen je sa godišnjim Programom rada Vlade Crne Gore i Budžetom za 2008, tako da su za finansijske potrebe predviđene u NPI za 2008. godinu, budžetska sredstva već obezbijeđena. Sljedećih godina, NPI biće jedna od polaznih postavki za planiranje državnog budžeta.

Finansijskom procjenom za Nacionalni program za integraciju obuhvaćeni su prvenstveno izdaci tzv. **administrativnog budžeta**, koji uključuje prevashodno bruto zarade zaposlenih i osnovne troškove opreme i kancelarijskog poslovanja, a dijelom i troškove usavršavanja i obuke. Dakle, finansijska procjena evropskih integracija u sljedećih pet godina ne uključuje **kapitalne investicije**, sa izuzetkom pojedinih investiciono-intenzivnih sektora (transport, životna sredina, poljoprivreda, veterina, carinska služba, granična policija, statistika, zatim diplomatsko-konzularna mreža i sl.).

Da bi se obezbijedila jednoobraznost u procjeni planiranih finansijskih potreba, a istovremeno i olakšao obračun troškova, ministarstva su dobila **Uputstvo - okvirni troškovnik za procjenu fiskalnog uticaja**, kao vodič za popunjavanje tabele finansijskih potreba u NPI, koji je pripremilo Ministarstvo finansija.

Prve procjene sredstava za administrativne kapacitete, izvedene iz finansijskih potreba iskazanih kroz NPI, ukazuju da se stopa izdvajanja Crne Gore poklapa sa iskustvom većine zemalja u ovoj fazi evropskih integracija. **U odnosu na sredstva koja su za 2008. godinu opredijeljena za evropske integracije po navedenoj metodologiji, procjenjuje se da će se do 2012. godine ta sredstva povećati za 68% (sa 116,6 mil € na 195,8 mil €).** To je, dakle, očekivani potrebni porast samo dijela nacionalnog budžeta, tzv. **Administrativnog budžeta**, koji se odnosi prevashodno na potrebe administrativnih kapaciteta za dalji proces evropskih integracija. U ovu procjenu nisu uključena ukupna sredstva potrebna za prevođenje pravnih tekovina Evropske unije.

Takođe, komparativna iskustva pokazuju, da **obaveze pokrića neophodnih administrativnih troškova i povezanih ulaganja, za dinamiziranje procesa evropskih integracija, učestvuju u BDP u pretpristupnoj fazi integracija od 2 – 4% BDP**, dok se benefiti ogledaju u rastu novih investicija, koje direktno povećavaju zaposlenost, produktivnost i nivo tehničko-tehnološke opremljenosti, što su osnovni faktori rasta samog BDP, iz kog proizilazi **postepeni rast kvaliteta života gradjana Crne Gore.** Sva iskustva procesa pristupanja EU pokazuju da su dobiti veće od ulaganja, ne samo u ekonomiji, već i u demokratskom razvoju društva i prihvatanju zajedničkih evropskih vrijednosti u zemlji.

U slučaju naše zemlje, imajući u vidu da se, istovremeno sa dinamiziranjem procesa evropskih integracija zemlje, sprovodi i **proces zaokruživanja osnovnog seta državnih institucija poslije sticanja nezavisnosti,** taj % je nešto veći i kreće se na nivou od 4,33%, 4,99% i 5,16% projektovanog BDP za 2008, 2009 i 2010.godinu.

Osnovne relacije izmedju projektovanih makroekonomskih pokazatelja, fiskalnih pokazatelja i finansijskih projekcija administrativnog budžeta date su u slijedećem tabelarnom pregledu:

SREDNJOROČNE PROJEKCIJE BDP, KONSOLIDOVANE JAVNE POTROŠNJE I ADMINISTRATIVNOG BUDŽETA ZA PROCES EVROPSKIH INTEGRACIJA

Godina	2006	2007	2008*	2009*	2010*	2011*	2012*
BDP u tekućim cijenama, mil €	2,148.90	2,422.80	2,696.50	2,966.20	3,218.30	-	-
Realni BDP, mil € (konstantne cijene)	1,970.50	2,325.00	2,488.00	2,871.00	3,129.30	-	-
Realni rast BDP% (stalne cijene)	**8.60**	**8.20**	**7.00**	**7.00**	**6.50**	**5.50**	
Projekcije konsolidovane javne potrosnje u BDP (% BDP)		49.00	49.56	50.84	48.23	46.40	
Administrativni budžet za proces evropskih integracija (€)			116,626,835	148,004,213	166,001,060	181,980,826	195,872,542
Godišnja stopa rasta adrministrativnog budžeta				27%	12%	10%	8%
Adm.budžet u % od BDP			**4.33**	**4.99**	**5.16**		

* Projekcije BDP i konsolidovane javne potrošnje: Ministarstvo finansija, Maj 2008;

Prva okvirna finansijska procjena administrativnog budžeta po crnogorskim institucijama data je u **Aneksu II.**

ANEKS 1 - PLAN ADMINISTRATIVNIH KAPACITETA PO INSTITUCIJAMA CRNE GORE

Ministarstvo	Naziv institucije	Postojeća/ Planirana	Plan u 2008.	2009	2010	2011	2012	rast 2012/ 2008
SCG	Skupština Crne Gore	Postojeća	114	130	130	180	200	75.4%
GSV	Generalni sekretarijat Vlade	Postojeća	65	70	75	80	85	30.8%
GSV	Kancelarija za rodnu ravnopravnost (3.23.3. I 3.19.7)	Postojeća	4	5	7	7	7	75.0%
GSV	Kancelarija za održivi razvoj (3.27)	Postojeća	6	7	7	7	7	16.7%
110	**UKUPNO CENTRALNA VLADA I SKUPŠTINA**		**189**	**212**	**219**	**274**	**299**	**58.2%**
MER	MER- Odsjek za infrastrukturu kvaliteta/ocjena usaglasenosti (3.1.1.3)	Postojeća	7	7	8	9	10	42.9%
MER	MER- Sektor za energetiku, rudarstvo i geologiju (3.15 i 3.21.2)	Postojeća	17	20	24	27	30	76.5%
MER	MER- Sektor za industriju i preduzetništvo/ ind.politika, sektorske operacije/ (3.20)	Postojeća	3	4	5	5	5	66.7%
MER	MER-Sektor za ekonomske odnose sa inostranstvom (3.20)	Postojeća	4	4	4	5	5	25.0%
MER	MER -Sekt. za unutrasnju trgovinu i konkurenciju/zastita potrosaca (3.28.1)	Postojeća	3	4	4	4	4	33.3%
MER	MER-Sektor za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju (3.30 Privredna politika)	Postojeća	26	26	26	26	26	0.0%
MER	MER -Sektor za ind.i preduzetnistvo (3.6.1. privredno pravo)	Postojeća	3	3	3	3	3	0.0%
MER	MER-Sekt. za unutrasnju trgovinu i konkurenciju/IPR (3.7.2.)	Postojeća	3	3	3	3	3	0.0%
MER	MER-Sekt. za unutrasnju trgovinu i konkurenciju / konkurencija (3.8.1)	Postojeća	2	2	2	2	2	0.0%
MER	MER - Tržišna inspekcija (3.1.1.5 Nadzor nad tržištem)	Postojeća	65	66	68	68	70	7.7%
MER	Institut za standardizaciju (3.1.1.1.)	Postojeća	32	32	32	32	32	0.0%
MER	Akreditaciono tijelo Crne Gore (3.1.1.2.)	Postojeća	8	9	10	11	12	50.0%
MER	Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća (3.20.4)	Postojeća	23	25	26	26	27	17.4%
MER	Zavod za metrologiju (3.1.1.4.)	Postojeća	34	42	50	59	67	97.1%

MER	Zavod za intelektualnu svojinu (3.7)	Postoj eća	22	22	22	22	22	0.0%
66	**UKUPNO POSTOJEĆI MER:**		**252**	**269**	**287**	**302**	**318**	**26.2%**
MER	Agencija za konkurenciju (3.8.1.)	Planira na	0	11	14	17	20	
MER	Uprava za zaštitu konkurencije (3.8.1.)	Planira na	8	0	0	0	0	
86	**UKUPNO PLANIRANI MER:**		**8**	**11**	**14**	**17**	**20**	**150%**
MF	MF- Sektor za poreski i carinski sistem/porezi (3.16. Oporezivanje)	Postoj eća	6	6	6	6	6	0.0%
MF	MF- Sektor za poreski i carinski sistem/carine (3.29 Carinska unija)	Postoj eća	4	5	6	6	6	50.0%
MF	MF - Sektor za unutrašnju reviziju/CHJ (3.32.3. PIFC)	Postoj eća	9	10	10	10	10	11.1%
MF	MF - Sektor budžeta (3.33)	Postoj eća	21	21	21	21	21	0.0%
MF	MF - Sektor državnog trezora (3.33)	Postoj eća	45	45	45	45	45	0.0%
MF	MF- Odeljenje za računovodstvo i reviziju (3.6.2.)	Postoj eća	3	3	3	3	3	0.0%
MF	MF/Odjeljenje za državnu pomoć (3.8.2.)	Postoj eća	2	3	4	4	4	100%
MF	MF/Sektor za korporativne i imovinsko-pravne poslove (3.9.3. Tržište kapitala)	Postoj eća	2	2	2	2	2	0.0%
MF	Poreska Uprava (3.16.5)	Postoj eća	15	20	20	20	20	33.3%
MF	Uprava carina (3.29)	Postoj eća	550	610	669	669	669	21.6%
MF	Zavod za statistiku - MONSTAT (3.18)	Postoj eća	163	204	215	217	217	33.1%
MF	Uprava za antikorupcijsku inicijativu (3.23.2.)	Postoj eća	10	12	16	18	20	100%
MF	Uprava za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma (3.4.3.)	Postoj eća	34	34	34	34	34	0.0%
MF	Direkcija za javne nabavke (3.5.)	Postoj eća	16	18	18	20	21	31.3%
MF	Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki (3.5.)	Postoj eća	6	8	8	8	10	66.7%
MF	Uprava za nekretnine (2)	Postoj eća	20	20	20	20	20	0.0%
202	**UKUPNO POSTOJEĆI MF:**		**906**	**1021**	**1097**	**1103**	**1108**	**22.3%**
MF	MF-CFCU (3.22)	Planira na	7	20	42	42	42	500%
MF	Nacionalni fond (3.22)	Planira na	3	10	14	14	14	367%

MF	Revizorsko tijelo (3.22)	Planirana	3	8	12	12	12	300%
MF	Uprava za državnu imovinu (2)		2	3	5	5	5	150%
275	**UKUPNO PLANIRANI MF:**		**15**	**41**	**73**	**73**	**73**	**387%**
MIP	MIP- Sektor za konzularne poslove i dijasporu (3.31.7. i 3.24.3.)	Postojeća	12	16	17	18	18	50.0%
MIP	MIP- Sektor multilaterale (3.31.2.)	Postojeća	14	18	21	22	23	64.3%
MIP	MIP-Sektor za EU i NATO (3.30. i 3.31.6.)	Postojeća	7	10	10	10	14	100%
MIP	MIP -Sektor za multilateralu (4 DKP) (3.31.)	Postojeća	22	26	30	30	30	36.4%
MIP	MIP-Sektor za EU i NATO/ Stalna misija pri EU (3.30)	Postojeća	7	12	12	15	17	143%
MIP	MIP-Sektor za bilateralu (15 DKP) (3.30 i 3.31)	Postojeća	47	53	57	57	57	21.3%
MIP	MIP- sektor za konzularne poslove (9 konzulata)	Postojeća	11	15	18	18	18	63.6%
57	**UKUPNO POSTOJEĆI MIP:**		**120**	**150**	**165**	**170**	**177**	**47.5%**
MIP	MIP -Međunarodno-pravna služba (3.30.2. i 3.31.4.)	Planirana	3	3	3	3	3	0.0%
MIP	MIP-Sektor za bilateralu (15 DKP)	Planirana	12	18	31	35	35	192%
MIP	MIP- sektor za konzularne poslove (20 DKP)	Planirana	20	22	22	22	22	10.0%
117	**UKUPNO PLANIRANI MIP:**		**35**	**43**	**56**	**60**	**60**	**71.4%**
MKSM	Ministarstvo kulture, sporta i medija- Sektor za medije (3.10.3 Audiovizuelna politika)	Postojeća	5	5	6	6	6	20.0%
MKSM	Ministarstvo kulture sporta i medija- Sektor za kulturu i umjetnost (3.26.2. Kultura)	Postojeća	53	62	68	72	75	41.5%
23	**UKUPNO POSTOJEĆI MKSM**		**58**	**67**	**74**	**78**	**81**	**39.7%**
MO	Ministarstvo odbrane- Sektor za politiku odbrane, Verifikacioni centar (3.31.3. Kontrola oružja)	Postojeća	7	7	7	7	7	0.0%
0	**UKUPNO POSTOJEĆI MO**		**7**	**7**	**7**	**7**	**7**	**0.0%**
MP	Ministarstvo pravde (3.23.1. Pravosudni sistem i 3.24.9. Pravosudna saradnja)	Postojeća	45	48	50	52	55	22.2%
10	**UKUPNO POSTOJEĆI MP**		**45**	**48**	**50**	**52**	**55**	**22.2%**
MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke-Sektor za nauku i visoko obrazovanje (3.3.4. NFQ)	Postojeća	6	7	8	9	10	66.7%

MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke-Sektor za nauku i visoko obrazovanje (3.25. R&D)	Postoj eća	10	11	12	13	14	40.0%
MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke - Sektor za obrazovanje (3.26.1. Obrazovanje i obuka - ostale institucije)	Postoj eća	80	82	83	84	85	6.3%
MPN	Centar za stručno obrazovanje	Postoj eća	28	28	28	28	28	0.0%
13	**UKUPNO POSTOJEĆI MPN**		**124**	**128**	**131**	**134**	**137**	**10.5%**
MPSV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede- Sektor poljoprivrede (3.11. Poljoprivreda i ruralni razvoj)	Postoj eća	63	78	96	110	121	92.1%
MPSV	MPŠV - fitosanitarna inspekcija (3.12.1 Bezbjednost hrane i 3.12.3.)	Postoj eća	8	8	8	8	8	0.0%
MPSV	MPŠV- sektor za sjeme i sadni materijal i zaštitu biljnih sorti (3.12.3.)	Postoj eća	3	3	5	5	5	66.7%
MPSV	MPŠV - sektor zdravstvene zaštite bilja (3.12.3.)	Postoj eća	3	3	5	5	5	66.7%
MPSV	MPŠV - Odjeljenje za ribarstvo (3.13. Ribarstvo)	Postoj eća	3	5	2	2	2	-33%
MPSV	MPŠV – Sektor šumarstva (3.27.10.)	Postoj eća	17	20	23	23	23	35.3%
MPSV	MPŠV - Sektor za vodoprivredu (3.27.4. Upravljanje vodama)	Postoj eća	13	15	17	19	20	53.8%
MPSV	Veterinarska uprava (3.12.2. Veterinarska politika)	Postoj eća	42	45	46	48	50	19.0%
MPSV	Uprava za šume (3.27.10)	Postoj eća	10	10	10	10	10	0.0%
MPSV	Uprava za vode (3.27.4.)	Postoj eća	9	11	13	15	15	66.7%
88	**UKUPNO POSTOJEĆI MPSV**		**171**	**198**	**225**	**245**	**259**	**51.5%**
MPSV	MPŠV - Sektor za sredstva za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednost hrane (3.12.3.)	Planira na	3	3	5	5	5	66.7%
MPSV	Agencija za plaćanje (3.11.)	Planira na	5	8	12	8	5	0.0%
MPSV	Fitosanitarna uprava (3.12.)	Planira na	22	22	24	24	24	9.1%
MPSV	Uprava za ribarstvo (3.13.)	Planira na	0	0	17	18	20	
142	**UKUPNO PLANIRANI MPSV**		**30**	**33**	**58**	**55**	**54**	**80.0%**
MSPT	Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija (3.14. Transportna politika i 3.3.21.1.Transevropske transportne mreže)	Postoj eća	94	105	111	111	111	18.1%
MSPT	Direkcija za saobracaj (3.14.1. Kopneni saobracaj)	Postoj eća	61	64	64	64	64	4.9%

MSPT	Uprava pomorske sigurnosti (3.14.2. Vodeni saobracaj)	Postoj eća	28	30	30	30	30	7.1%
MSPT	Uprava za civilno vazduhoplovstvo (3.14.3. Vazdusni saobracaj)	Postoj eća	35	35	35	35	35	0.0%
MSPT	Uprava pomorske sigurnosti (3.27.11. More i obalno područje)	Postoj eća	3	4	5	6	6	100%
25	**UKUPNO POSTOJEĆI MSPT:**		**221**	**238**	**245**	**246**	**246**	**11.3%**
MSPT	Lučka uprava (3.14.2. Vodeni saobraćaj)	Planira na	15	15	15	15	15	0.0%
40	**UKUPNO PLANIRANI MSPT:**		**15**	**15**	**15**	**15**	**15**	**0.0%**
MTZZS	Ministartsvo turizma i zaštite životne sredine-Sektor za zaštitu životne sredine-odeljenje za zaštitu atmosfere i jonizujuće zračenje (3.15.4. Nuklearna bezbjednost i zaštita od zračenja)	Postoj eća	5	5	5	5	5	0.0%
MTZZS	MTZŽS - Sektor za turizam (3.20.1.industrijska politika, sektorske operacije)	Postoj eća	6	6	6	6	6	0.0%
MTZZS	MTZŽS- zaposleni na poslovima horizontalnog zakonodavstva (3.27.1. Horizontalna legislativa)	Postoj eća	5	6	7	9	9	80.0%
MTZZS	MTZŽS-Sektor za ŽS, zaposleni koji se bave poslovima upravljanjem morem i obalnim područjem (3.27.1. More i obalno područje)	Postoj eća	2	3	4	5	6	200%
MTZZS	MTZŽS- Sektor za ŽS, zaposleni na poslovima vezanim za zaštitu atmosfere i jonizujuće zračenje (3.27.2. Kvalitet vazduha i klimatske promjene)	Postoj eća	6	9	10	10	12	100%
MTZZS	MTZŽS- Sektor za ŽS, Odjeljenje za kontrolu industrijskog zagadjenja, upravljanje otpadom i otpadnim vodama (3.27.3. Upravljanje otpadom i 3.27.6. Industrijsko zagađenje, kotrola rizika i nesreća)	Postoj eća	6	8	9	10	10	66.7%
MTZZS	MTZŽS - Sektor za zaštitu prirode i procjenu uticaja, Odjeljenje za zaštitu prirode i procjenu uticaja (3.27.5. Zaštita prirode)	Postoj eća	6	8	9	11	11	83.3%
MTZZS	Hidrometeorološki zavod- Odjeljenje za kvalitet vazduha (3.27.2. Kvalitet vazduha i klimatske promjene)	Postoj eća	3	5	6	7	7	133%
27	**UKUPNO POSTOJEĆI MTZZS:**		**39**	**50**	**56**	**63**	**66**	**69.2%**
MTZZS	Uprava za zaštitu životne sredine (3.27.Životna sredina i 3.15.4. Nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja)	Planira na	43	64	78	94	94	119%

MTZZS	Fond za životnu sredinu (3.27.1. horizontalna legislativa)	Planirana	0	4	8	10	10	
MTZZS	Jedinica za implementaciju projekata (3.27.3. Upravljanje otpadom)	Planirana	9	9	9	9	9	0.0%
MTZZS	Upravljači ostalih zaštićenih područja (3.27.5. Zaštita prirode)	Planirana	0	0	15	25	35	
IUOP	Institucije za Integralno upravljanje obalnim područjem (3.27.11. More i obalno područje)	Planirana	0	7	10	12	15	
190	**UKUPNO PLANIRANI MTZZS:**		**52**	**84**	**120**	**150**	**163**	**213%**
MUPiJU	Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave -Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbijednost (3.1.3.6. Eksplozivi i 3.24.JLS)	Postojeća	125	140	140	140	140	12.0%
MUPiJU	MUPiJU -Sektor za upravne i unutrašnje poslove, Kancelarija za azil (3.24.4. Azil)	Postojeća	5	6	6	6	6	20.0%
MUPiJU	Uprava policije - Sektor granične policije (3.24.1. Spoljne granice)	Postojeća	1470	1470	1470	1470	1470	0.0%
MUPiJU	Uprava policije SKP - NCB INTERPOL (3.24.5. Policijska saradnja i borba protiv org.kriminala)	Postojeća	17	22	22	22	22	29.4%
MUPiJU	Uprava policije - Sektor kriminalističke policije, Odsjek za borbu protiv org.kriminala i korupcije (3.24.6. Borba protiv terorizma)	Postojeća	15	15	15	15	15	0.0%
MUPiJU	Uprava policije - Sektor krim. policije, Odsjek za borbu protiv droge (3.24.7. Saradnja na polju droge)	Postojeća	6	8	10	10	10	66.7%
MUPiJU	Uprava policije - Područne jedinice za borbu protiv droge (3.24.7.)	Postojeća	40	43	47	47	47	17.5%
UZK	Uprava za kadrove (Poglavlje 4 - Obuke)	Postojeća	22	25	25	25	25	13.6%
35	**UKUPNO POSTOJEĆI MUPiJU:**		**1700**	**1729**	**1735**	**1735**	**1735**	**2.1%**
MUPiJU	Uprava policije SKP - NCB EUROPOL (3.24.5.)	Planirana	3	5	5	5	5	66.7%
	Agencija za zaštitu podataka o ličnosti	Planirana	0	3	4	5	5	
45	**UKUPNO PLANIRANI MUPiJU:**		**3**	**8**	**9**	**10**	**10**	**233%**
MZLMP	Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinski prava	Postojeća	15	20	20	20	20	33.3%
5	**UKUPNO POSTOJEĆI MZLMP:**		**15**	**20**	**20**	**20**	**20**	**33.3%**
MZRSS	MZRSS-Sektor za penzijsko-invalidsko osiguranje i boračku i invalidsku zaštitu (3.19.6. Socijalna sigurnost i 3.2.2. Koordinacija sistema socijalne bezbjednosti)	Postojeća	19	19	19	19	19	0.0%

MZRSS	MZRSS- Sektor tržišta rada i zapošljavanja (3.2.1. Pristup tržištu rada i 3.19.4. Zapošljavanje i evropski socijalni fond)	Postoj eća	10	12	12	14	14	40.0%
MZRSS	MZRSS - Sektor za radne odnose (3.19.1. Radno zakonodavsto, 3.19.3. Socijalni dijalog)	Postoj eća	14	16	18	19	19	35.7%
MZRSS	Inspekcija rada (3.19. Soc.politika i zapošljavanje)	Postoj eća	31	31	31	31	31	0.0%
MZRSS	Inspekcija zaštite na radu(3.19.2. Zdravstveni i sugornosni uslovi na radnom mjestu)	Postoj eća	13	13	13	13	13	0.0%
MZRSS	MZRSS-Sektor za informatiku i analitičko-statističke poslove (3.28.2.)	Postoj eća	11	11	11	11	11	0.0%
MZRSS	MZRSS - Sektor za zdravstvenu zaštitu (3.28.2. Javno zdravstvo, 3.1.2.2. Hemijski proizvodi, 2.27.8. Hemikalije i 3.27.9. Zaštita od buke)	Postoj eća	17	24	24	24	24	41.2%
MZRSS	MZRSS - Zdravstveno sanitarna inspekcija (3.28.2. i 3.1.1.5.)	Postoj eća	37	40	45	50	58	56.8%
MZRSS	MZRSS –Sektor za upravljanje zdravstvom (3.28.2. Javno zdravstvo i 3.27.9. Zaštita od buke)	Postoj eća	13	23	23	23	23	76.9%
MZRSS	MZRSS- Uprava za ljekove (3.1.2.3. Farmaceutski proizvodi)	Postoj eća	27	33	0	0	0	
MZRSS	MZRSS-Sektor za penzijsko-invalidsko osiguranje i boračku i invalidsku zaštitu (3.19.6. Socijalna sigurnost i 3.2.2. Koordinacija sistema socijalne bezbjednosti)	Postoj eća	19	19	19	19	19	0.0%
MZRSS	MZRSS-Sektor za socijalno staranje i dječju zaštitu (3.19.)	Postoj eća	27	30	35	40	45	66.7%
MZRSS	Institut za javno zdravlje	Postoj eća	57	60	62	62	62	8.8%
MZRSS	Zavod za zapošljavanje Crne Gore	Postoj eća	55	60	65	70	75	36.4%
MZRSS	Zavod za zbrinjavenje izbjeglica (3.24.)	Postoj eća	22	35	35	35	35	59.1%
76	**UKUPNO POSTOJEĆA MZRSS**		**372**	**426**	**412**	**430**	**448**	**20.4%**
MZRSS	Savjet za upravljanje hemikalijama (3.1.2.2. Hemijski proizvodi)	Planira na	7	7	7	7	7	0.0%
MZRSS	Agencija za mirno rješavanje radnih sporova (3.19.1. Radno zakonodavstvo)	Planira na	4	4	4	4	4	0.0%
MZRSS	Fond Rada (3.19.4. Zapošljavanje i evropski socijalni fond)	Planira na	0	4	6	6	6	
MZRSS	Centar za savjetodavne istraživačke i stručne poslove (3.19.5. Socijalna	Planira na	20	20	20	20	20	0.0%

	inkluzija)							
MZRSS	Služba za transfuziju / Zavod (3.28.2. Javno zdravstvo)	Planirana	60	62	64	66	68	13.3%
181	**UKUPNO PLANIRANA MZRSS**		**91**	**97**	**101**	**103**	**105**	**15.4%**
SEI	Sekretarijat za evropske integracije-koordinacija procesa pridruživanja EU (1.1.3.3.Koordinacija procesa EI)	Postojeća	27	33	39	44	49	81.5%
SEI	SEI-koordinacija programa (3.22.Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata)	Postojeća	12	15	15	15	15	25.0%
SEI	Sekretarijat za evropske integracije-odsjek za prevođenje (5. Nacionalni Acquis)	Postojeća	5	6	9	12	15	200%
35	**UKUPNO POSTOJEĆI SEI**		**44**	**54**	**63**	**71**	**79**	**79.5%**
SZR	Sekretarijat za razvoj- sektor za informatiku (3.120.2. Informaciono društvo)	Postojeća	32	32	38	38	38	18.8%
SZR	Sekretarijat za razvoj-sektor za razvoj (3.22.Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata)	Postojeća	15	15	15	15	15	0.0%
6	**UKUPNO POSTOJEĆI SZR**		**47**	**47**	**53**	**53**	**53**	**12.8%**
SZZ	Sekretarijat za zakonodavstvo (5. Nacionalni Acquis)	Postojeća	27	29	30	35	35	29.6%
8	**UKUPNO POSTOJEĆI SZZ**		**27**	**29**	**30**	**35**	**35**	**29.6%**
1037	**I. UKUPNO DRŽAVNA UPRAVA, POVEZANE USTANOVE I PARLAMENT**		**4586**	**5025**	**5315**	**5501**	**5623**	**22.6%**

SUD	Sudovi	Postojeća	1144	1144	1144	1144	1144	0.0%
SUD	Centralni registar privrednog suda	Postojeća	15	20	20	20	20	33.3%
TUZ	Tužilaštvo	Postojeća	178	213	213	213	213	19.7%
OP	Organi za prekršaje	Postojeća	268	268	268	268	268	0.0%
SS	Sudski savjet	Planirana	10	10	10	10	10	0.0%
119	**II. UKUPNO POSTOJEĆI PRAVOSUDNI ORGANI**		**1615**	**1655**	**1655**	**1655**	**1655**	**2.5%**
AG	Agencija za elektronske komunikacije I postansku djelatnost (3.10.1)	Postojeća	42	42	42	42	42	0.0%

AG	Agencija za radiodifuziju (3.10.3. AV politika)	Postoj eća	27	28	28	29	29	7.4%
AG	Regulatorna agencija za energetiku (3.15.3.)	Postoj eća	19	19	20	20	21	10.5%
AG	Agencija za prestrukturiranje privrede i strana ulaganja (3.20.2. Privatizacija i prestrukturiranje)	Postoj eća	17	18	19	20	20	17.6%
AG	MIPA-agencija za promociju investicija (3.20.3. Poslovno okruženje)	Postoj eća	6	8	8	10	10	66.7%
AG	Agencija za nadzor osiguranja (3.9.2. Osiguranje i penziono osiguranje)	Postoj eća	20	25	30	30	30	50.0%
AG	Agencija za ljekove (3.1.2.3. Farmaceutski proizvodi, 3.28.2. Javno zdravstvo)	Planira na	0	0	40	45	50	
AG	Agencija za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije (3.15.3. Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije)	Planira na	0	10	10	10	10	
KZHOV	Komisija za hartije od vrijednosti	Postoj eća	24	26	28	30	32	33.3%
DRI	Državna revizorska institucija (3.32.)	Postoj eća	50	63	69	69	69	38.0%
108	**III. UKUPNO OSTALE INSTITUCIJE I AGENCIJE**		**205**	**239**	**294**	**305**	**313**	**52.7%**
1185	**UKUPNO:**		**6406**	**6919**	**7264**	**7461**	**7591**	**18.5%**

Na poslovima EI biće angažovano još cca 1185 službenika
Prosječno povećanje broja angažovanih službenika u svim institucijama je oko 237 godišnje
Dinamika rasta angažovanih po godinama/opadajući trend

ANEKS II - OKVIRNA FINANSIJSKA PROCJENA PO INSTITUCIJAMA							
Ministarstvo	**Naziv institucije**	**u 2008.**	**u 2009.**	**u 2010.**	**u 2011.**	**u 2012.**	**Rast 2012/ 2008**
SCG	Skupština Crne Gore	1,720,000	2,500,000	3,000,000	4,000,000	4,500,000	162%
GSV	Generalni sekretarijat Vlade	600,000	650,000	700,000	750,000	800,000	33%
GSV	Kancelarija za rodnu ravnopravnost	45,000	150,000	200,000	200,000	200,000	344%
GSV	Kancelarija za održivi razvoj	42,000	50,000	55,000	60,000	60,000	43%
	UKUPNO CENTRALNA VLADA I SKUPŠTINA	**2,407,000**	**3,350,000**	**3,955,000**	**5,010,000**	**5,560,000**	**131%**
MER	MER- Odsjek za infrastrukturu kvaliteta/ocjena usaglasenosti (3.1.1.3)	50,000	80,000	80,000	80,000	80,000	**60%**
MER	MER- Sektor za energetiku, rudarstvo i geologiju (3.15 i 3.21.2)	1,337,600	1,471,360	1,618,496	1,780,346	1,958,380	**46%**
MER	MER- Sektor za industriju i preduzetništvo (3.20. Industrijska politika I 3.6.1. Privredno pravo, 3.20.2.	115,000	125,000	165,000	235,000	255,000	**122%**

	Privatizacija I restrukturiranje)						
MER	MER -Sekt. za unutrasnju trgovinu i konkurenciju/3.28.1zastita potrosaca, 3.8.1. Politika konkurencije, 3.7.2. IPR)	171,800	210,700	206,400	208,000	175,000	**2%**
MER	MER-Sektor za multilateralnu i regionalnu trgovinsku saradnju (3.30.1. Privredna politika)	440,000	440,000	460,000	480,000	500,000	**14%**
MER	MER -Sektor za ekonomske odnose sa inostranstvom	200,000	200,000	220,000	250,000	300,000	**50%**
MER	MER - Tržišna inspekcija (3.1.1.5 Nadzor nad tržištem)	1,128,000	1,240,800	1,364,880	1,501,400	1,651,500	**46%**
MER	Institut za standardizaciju (3.1.1.1.)	675,000	800,000	1,000,000	1,200,000	1,250,000	**85%**
MER	Akreditaciono tijelo Crne Gore (3.1.1.2.)	260,000	350,000	420,000	490,000	550,000	**112%**
MER	Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća (3.20.4)	1,500,000	1,600,000	1,800,000	2,000,000	2,200,000	**47%**
MER	Zavod za metrologiju (3.1.1.4.)	521,861	940,000	1,270,000	1,710,000	2,300,000	**341%**
MER	Zavod za intelektualnu svojinu (3.7)	324,000	660,000	726,000	798,000	878,000	**171%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MER:	**6,723,261**	**8,117,860**	**9,330,776**	**10,732,746**	**12,097,880**	**80%**
MER	Agencija za konkurenciju (3.8.1.)	0	238,100	248,400	303,250	353,120	
MER	Uprava za zaštitu konkurencije (3.8.1.)	184,700	0	0	0	0	
	UKUPNO PLANIRANI MER:	**184,700**	**238,100**	**248,400**	**303,250**	**353,120**	**91%**
MF	MF- Sektor za poreski i carinski sistem/porezi (3.16. Oporezivanje)	90,000	135,000	180,000	210,000	270,000	**200%**
MF	MF- Sektor za poreski i carinski sistem/carine (3.29 Carinska unija)	80,000	150,000	240,000	270,000	350,000	**338%**
MF	MF - Sektor za unutrašnju reviziju/CHJ (3.32.3. PIFC)	142,500	336,800	538,400	711,200	817,000	**473%**
MF	MF - Sektor budžeta i Sektor državnog trezora	1,368,000	1,368,000	1,368,000	1,368,000	1,368,000	**0%**

	(3.33)						
MF	MF- Odeljenje za računovodstvo i reviziju (3.6.2.)	45,000	43,500	43,500	50,000	50,000	**11%**
MF	MF/Odjeljenje za državnu pomoć (3.8.2.)	41,616	50,320	51,601	51,601	52,000	**25%**
KZKDPIP	Komisija za kontrolu državne podrške i pomoći (3.8.2.)	20,000	30,000	30,000	40,000	45,000	**125%**
MF	MF/Sektor za korporativne i imovinsko-pravne poslove (3.9.3. Tržište kapitala)	30,000	30,000	30,000	30,000	30,000	**0%**
MF	Poreska Uprava (3.16.5)	300,000	400,000	400,000	400,000	400,000	**33%**
MF	Uprava carina (3.29)	7,000,000	12,000,000	13,600,000	13,900,000	14,780,000	**111%**
MF	Zavod za statistiku - MONSTAT (3.18)	2,932,876	5,214,333	5,184,053	6,003,256	6,233,419	**113%**
MF	Uprava za antikorupcijsku inicijativu (3.23.2.)	417,361	512,239	512,239	800,000	800,000	**92%**
MF	Uprava za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma (3.4.3.)	390,000	712,997	709,016	710,000	712,000	**83%**
MF	Direkcija za javne nabavke (3.5.)	256,013	350,000	420,000	480,000	550,000	**115%**
MF	Komisija za kontrolu postupka javnih nabavki (3.5.)	196,000	250,000	250,000	280,000	310,000	**58%**
MF	Uprava za nekretnine (2)	300,000	400,000	400,000	400,000	400,000	**33%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MF:	**13,609,365**	**21,983,188**	**23,956,809**	**25,704,057**	**27,167,419**	**100%**
MF	MF-CFCU (3.22)	85,915	245,172	514,684	514,684	514,684	**499%**
MF	Nacionalni fond (3.22)	36,913	122,667	171,669	171,669	171,669	**365%**
MF	Revizorsko tijelo (3.22)	36,913	98,165	147,168	147,168	147,168	**299%**
	Uprava za državnu imovinu (2)	80,000	120,000	150,000	150,000	150,000	**88%**
	UKUPNO PLANIRANI MF:	**239,741**	**586,004**	**983,521**	**983,521**	**983,521**	**310%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova -Međunarodno-pravna služba/planirano/	307,429	353,015	338,015	338,015	390,015	**27%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova- Sektor multilaterale	319,618	643,642	881,381	487,330	505,279	**58%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova	118,500	160,000	160,000	160,000	216,000	**82%**

	Sektor za EU i NATO						
MIP	Ministarstvo inostranih poslova- sektor za konzularne poslove i dijasporu	163,000	225,000	242,000	254,000	265,000	**63%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova Sektor za multilateralu (4 KDP)	2,072,000	2,312,000	2,552,000	2,552,000	2,552,000	**23%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova Sektor za EU i NATO stalna misija	488,000	752,000	752,000	924,000	1,023,000	**110%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova Sektor za bilateralu (15 KDP+ 15KDP planiranih)	5,903,000	6,827,000	8,378,000	8,857,000	8,857,000	**50%**
MIP	Ministarstvo inostranih poslova- sektor za konzularne poslove (9KDP+ 20 KDP planiranih)	2,040,000	2,380,000	2,575,000	2,575,000	2,575,000	**26%**
	UKUPNO MIP:	**11,411,547**	**13,652,657**	**15,878,396**	**16,147,345**	**16,383,294**	**44%**
MKSM	Ministarstvo kulture, sporta i medija-Sektor za medije (3.10.3 Audiovizuelna politika I 3.26.2. Kultura)	57,522	67,361	74,097	76,112	81,025	**41%**
MKSM	Ministarstvo kulture sporta i medija-Sektor za kulturu i umjetnost (3.26.2. Kultura)	800,000	930,000	1,020,000	1,080,000	1,125,000	**41%**
	UKUPNO POSTOJECI MKSM	**857,522**	**997,361**	**1,094,097**	**1,156,112**	**1,206,025**	**41%**
MO	Ministarstvo odbrane-Sektor za politiku odbrane, Verifikacioni centar (3.31.3. Kontrola oružja)	100,000	105,000	110,000	115,000	120,000	**20%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MO	**100,000**	**105,000**	**110,000**	**115,000**	**120,000**	**20%**
MP	Ministarstvo pravde (3.23.1. Pravosudni sistem i 3.24.9. Pravosudna saradnja)	1,133,387	1,200,000	1,300,000	1,500,000	1,500,000	**32%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MP	**1,133,387**	**1,200,000**	**1,300,000**	**1,500,000**	**1,500,000**	**32%**
MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke-sektor za nauku i visoko obrazovanje (3.3.4. NFQ)	50,004	60,654	69,567	78,480	87,393	**75%**

MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke-sektor za nauku i visoko obrazovanje (3.25. R&D)	134,322	143,235	152,148	157,061	165,974	**24%**
MPN	Ministarstvo prosvjete i nauke - Sektor za obrazovanje i obuku, i Centar za stručno obrazovanje (3.26.1.)	800,000	820,000	840,000	860,000	880,000	**10%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MPN	**984,326**	**1,023,889**	**1,061,715**	**1,095,541**	**1,133,367**	**15%**
MPSV	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede-Sektor poljoprivrede (3.11. Poljoprivreda i ruralni razvoj)	12,400,000	15,240,000	18,770,000	23,740,000	28,200,000	**127%**
MPSV	MPŠV - Fitosanitarna inspekcija (3.12.1 Bezbjednost hrane i 3.12.3.Fitosanitarna politika)	85,000	85,000	50,000	50,000	50,000	**-41%**
MPSV	MPŠV- Sektor za sjeme i sadni materijal i zaštitu biljnih sorti (3.12.3.)	250,000	250,000	300,000	300,000	300,000	**20%**
MPSV	MPŠV - Sektor zdravstvene zaštite bilja (3.12.3.)	312,000	312,000	480,000	480,000	480,000	**54%**
MPSV	MPŠV - Odjeljenje za ribarstvo (3.13. Ribarstvo)	380,000	500,000	0	0	0	
MPSV	MPŠV – Sektor šumarstva (3.27.10.)	250,000	310,000	310,000	500,000	500,000	**100%**
MPSV	MPŠV - Sektor za vodoprivredu (3.27.4. Upravljanje vodama)	200,000	230,000	260,000	330,000	360,000	**80%**
MPSV	Veterinarska uprava (3.12.2. Veterinarska politika)	2,570,000	3,300,000	3,900,000	4,800,000	5,450,000	**112%**
MPSV	Uprava za šume (3.27.10)	200,000	220,000	240,000	240,000	250,000	**25%**
MPSV	Uprava za vode (3.27.4.)	110,000	120,000	140,000	160,000	180,000	**64%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MPSV	**16,757,000**	**20,567,000**	**24,450,000**	**30,600,000**	**35,770,000**	**113%**
MPSV	MPŠV - Sektor za sredstva za zaštitu i ishranu bilja, bezbjednost hrane (3.12.3.)	33,000	33,000	50,000	50,000	50,000	**52%**
MPSV	Agencija za plaćanje (3.11. Horizontalna pitanja)	200,000.00	600,000	1,200,000	1,440,000	2,020,000	**910%**

MPSV	Fitosanitarna uprava (3.12.)	0	100,000	130,000	130,000	130,000	
MPSV	Uprava za ribarstvo (3.13.)	0	0	900,000	1,100,000	1,250,000	
	UKUPNO PLANIRANI MPSV	**33,000**	**733,000**	**2,280,000**	**2,720,000**	**3,450,000**	**10355 %**
MSPT	Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija (3.14. Transportna politika i 3.3.21.1.Transevropske transportne mreže)	2,858,847	3,101,848	3,365,506	3,651,574	3,651,958	**28%**
MSPT	MSPT- Sektor telekomunikacija (3.1.3.15.Radio i telekomunikacijska terminalna oprema, 3.3.3. Poštanske usluge i 3.10.1. Telekomunikacija i informaciona tehnologija i 3.1.3.16. Elektromagnetna kompatibilnost)	256,387	274,334	293,537	314,085	336,071	**31%**
MSPT	Direkcija za saobracaj (3.14.1. Kopneni saobracaj)	600,000	915,000	960,000	960,000	960,000	**60%**
MSPT	Uprava za civilno vazduhoplovsvo (3.14.3. Vazdusni saobracaj)	1,921,678	2,085,021	2,262,248	2,454,539	2,663,175	**39%**
MSPT	Uprava pomorske sigurnosti (3.27.11. More i obalno područje)	583,000	632,000	686,000	744,000	808,000	**39%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MSPT:	**6,219,912**	**7,008,203**	**7,567,291**	**8,124,198**	**8,419,204**	**35%**
MSPT	Lučka uprava	380,000	925,000	1,325,000	1,500,000	1,650,000	**334%**
	UKUPNO PLANIRANI MSPT:	**380,000**	**925,000**	**1,325,000**	**1,500,000**	**1,650,000**	**334%**
MTZZS	Ministartsvo turizma i zaštite životne sredine-Sektor za zaštitu životne sredine-odeljenje za zaštitu atmosfere i jonizujuće zračenje (3.15.4. Nuklearna bezbjednost i zaštita od zračenja)	190,000	170,000	200,000	170,000	80,000	**-58%**
MTZZS	MTZŽS - Sektor za turizam (3.20.1.industrijska politika, sektorske operacije)	210,000	300,000	300,000	300,000	300,000	**43%**

MTZZS	MTZŽS- zaposleni na poslovima horizontalnog zakonodavstva (3.27.1. Horizontalna legislativa)	663,000	770,000	430,000	427,500	231,000	**-65%**
MTZZS	MTZŽS-Sektor za ŽS, zaposleni koji se bave poslovima upravljanjem morem i obalnim područjem (3.27.1. More i obalno područje)	89,900	564,200	725,700	735,400	678,600	**655%**
MTZZS	MTZŽS- Sektor za ŽS, zaposleni na poslovima vezanim za zaštitu atmosfere i jonizujuće zračenje (3.27.2. Kvalitet vazduha i klimatske promjene)	282,800	846,000	1,961,000	2,325,500	2,310,000	**717%**
MTZZS	MTZŽS- Sektor za ŽS, Odjeljenje za kontrolu industrijskog zagadjenja, upravljanje otpadom i otpadnim vodama (3.27.3. Upravljanje otpadom i 3.27.6. Industrijsko zagađenje, kotrola rizika i nesreća)	295,700	290,500	346,300	401,300	426,500	**44%**
MTZZS	MTZŽS - Sektor za zaštitu prirode i procjenu uticaja, Odjeljenje za zaštitu prirode i procjenu uticaja (3.27.5. Zaštita prirode)	60,000	70,000	80,000	90,000	100,000	**67%**
MTZZS	Hidrometeorološki zavod-Odjeljenje za kvalitet vazduha (3.27.2. Kvalitet vazduha i klimatske promjene)	60,000	70,000	80,000	90,000	100,000	**67%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MTZZS:	**1,851,400**	**3,080,700**	**4,123,000**	**4,539,700**	**4,226,100**	**128%**
MTZZS	Uprava za zaštitu životne sredine (3.27.Životna sredina i 3.15.4. Nuklearna sigurnost i zaštita od zračenja)	315,000	2,830,500	3,175,800	2,690,000	2,591,300	**723%**
MTZZS	Jedinica za implementaciju projekata (3.27.3. Upravljanje otpadom)	80,000	100,000	150,000	150,000	150,000	**88%**
MTZZS	Fond za životnu sredinu (3.27.1. horizontalna legislativa)	0	80,000	160,000	200,000	200,000	
MTZZS	Upravljači ostalih zaštićenih područja (3.27.5. Zaštita prirode)	0	0	225,000	375,000	525,000	

MTZZS	Institucije za Integralno upravljanje obalnim područjem (3.27.11. More i obalno područje)	0	105,000	150,000	180,000	225,000	
	UKUPNO PLANIRANI MTZZS:	**395,000**	**3,115,500**	**3,860,800**	**3,595,000**	**3,691,300**	**835%**
MUPiJU	Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave -Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbijednost (3.1.3.6. Eksplozivi i 3.24.JLS)	2,164,000	2,506,500	2,757,200	3,032,906	3,336,197	**54%**
MUPiJU	MUPiJU -Sektor za upravne i unutrašnje poslove, Kancelarija za azil (3.24.4. Azil)	83,000	100,000	110,000	120,000	130,000	**57%**
MUPiJU	Uprava policije - Sektor granične policije (3.24.1. Spoljne granice)	15,000,000	16,500,000	18,000,000	19,500,000	21,000,000	**40%**
MUPiJU	Uprava policije SKP - NCB INTERPOL (3.24.5. Policijska saradnja i borba protiv org.kriminala)	300,542	330,596	363,656	400,000	440,100	**46%**
MUPiJU	Uprava policije - Sektor kriminalističke policije, Odsjek za borbu protiv org.kriminala i korupcije (3.24.6. Borba protiv terorizma)	275,252	302,777	333,055	366,360	402,996	**46%**
MUPiJU	Uprava policije - Sektor krim. policije, Odsjek za borbu protiv droge (3.24.7. Saradnja na polju droge)	181,124	199,236	219,160	241,075	255,184	**41%**
UZK	Uprava za kadrove (Poglavlje 4 - Obuke)	611,000	650,000	700,000	750,000	750,000	**23%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MUPiJU:	**18,614,918**	**20,589,109**	**22,483,071**	**24,410,341**	**26,314,477**	**41%**
MUPiJU	Uprava policije SKP - NCB EUROPOL (3.24.5.)	150,000	200,000	250,000	300,000	300,000	**100%**
	Agencija za zaštitu podataka o ličnosti	0	75,000	100,000	150,000	150,000	
	UKUPNO PLANIRANI MUPiJU:	150,000	275,000	350,000	450,000	450,000	**200%**
MZLMP	Ministarstvo za zaštitu ljudskih i manjinski prava (3.23.3. Fundamentalna prava)	962,961	1,300,000	1,500,000	1,600,000	1,700,000	**77%**
	UKUPNO POSTOJEĆI MZLMP:	**962,961**	**1,300,000**	**1,500,000**	**1,600,000**	**1,700,000**	**77%**

MZRSS	MZRSS- Uprava za ljekove (3.1.2.3. Farmaceutski proizvodi)	522,048	400,548	0	0	0	
MZRSS	MZRSS- Sektor tržišta rada i zapošljavanja (3.2.1. Pristup tržištu rada i 3.19.4. Zapošljavanje i evropski socijalni fond, i 3.19. Soc.politika i zapošljavanje/inspekcije / 3.19.2.i Zavod za zapošljavanje - Sektor za medj.odnose, EI i ljudski kapital)	1,962,000	2,088,000	2,178,000	2,304,000	2,394,000	**22%**
MZRSS	MZRSS - Sektor za radne odnose (3.19.1. Radno zakonodavsto, 3.19.3. Socijalni dijalog)	525,381	525,381	525,381	525,381	525,381	**0%**
MZRSS	MZRSS-Sektor za socijalno staranje i dječju zaštitu (3.19.)	486,000	540,000	630,000	720,000	810,000	**67%**
MZRSS	MZRSS-Sektor za penzijsko-invalidsko osiguranje i boračku i invalidsku zaštitu (3.19.6. Socijalna sigurnost i 3.2.2. Koordinacija sistema socijalne bezbjednosti)	55,396	55,396	55,396	55,396	55,396	**0%**
MZRSS	MZRSS - Sektor za zdravstvenu zaštitu (3.28.2. Javno zdravstvo, 3.1.2.2. Hemijski proizvodi, 2.27.8. Hemikalije i 3.27.9. Zaštita od buke); Sektor za informatiku i analitičko-statističke poslove (3.28.2.); Sektor za upravljanje zdravstvom (3.28.2. Javno zdravstvo i 3.27.9. Zaštita od buke); Služba za transfuziju krvi; Institut za javno zdravlje;	1,024,093	1,314,693	1,314,693	1,314,693	1,314,693	**28%**
MZRSS	MZRSS - Zdravstveno sanitarna inspekcija (3.28.2. i 3.1.1.5.)	756,551	832,000	936,000	1,029,600	1,194,336	**58%**
MZRSS	Zavod za zbrinjavanje izbjeglica (3.24)	480,606	700,000	805,000	900,000	990,000	**106%**
	UKUPNO POSTOJEĆA MZRSS	**5,812,075**	**6,456,018**	**6,444,470**	**6,849,070**	**7,283,806**	**25%**
MZRSS	Agencija za mirno rješavanje radnih sporova (3.19.1. Radno zakonodavstvo)	74,455	74,455	74,455	74,455	74,455	**0%**

	Fond Rada (3.19.4. Zapošljavanje i evropski socijalni fond)	0	0	60,000	90,000	90,000	
	UKUPNO PLANIRANA MZRSS	**74,455**	**74,455**	**134,455**	**164,455**	**164,455**	**121%**
SEI	Sekretarijat za evropske integracije- Koordinacija procesa pridruživanja EU	361,000	499,500	594,000	792,300	882,400	**144%**
SEI	Sekretarijat za evropske integracije-Koordinacija programa	147,168	183,919	183,919	183,919	183,919	**25%**
SEI	Sekretarijat za evropske integracije-Odsjek za prevođenje	100,000	1,500,000	1,500,000	2,000,000	3,000,000	**2900%**
	UKUPNO POSTOJEĆI SEI	**608,168**	**2,183,419**	**2,277,919**	**2,976,219**	**4,066,319**	**569%**
SZR	Sekretarijat za razvoj-Sektor za informatiku	480,000	480,000	570,000	570,000	570,000	**19%**
SZR	Sekretarijat za razvoj-Sektor za razvoj	225,000	225,000	235,000	245,000	270,000	**20%**
	UKUPNO POSTOJEĆI SZR	**705,000**	**705,000**	**805,000**	**815,000**	**840,000**	**19%**
SZZ	Sekretarijat za zakonodavstvo	400,000	700,000	1,000,000	1,200,000	1,500,000	**275%**
	UKUPNO POSTOJEĆI SZZ	**400,000**	**700,000**	**1,000,000**	**1,200,000**	**1,500,000**	**275%**
	I. UKUPNO DRŽAVNA UPRAVA, POVEZANE INSTITUCIJE I SKUPŠTINA	**90,614,739**	**118,966,463**	**136,519,720**	**152,291,555**	**166,030,287**	**83%**
SUD	Sudovi (3.23)	15,092,026	16,000,000	16,000,000	16,000,000	16,000,000	**6%**
SS	Sudski savjet (3.23)	436,708	450,000	500,000	500,000	500,000	**14%**
OP	Organi za prekršaje (3.23)	4,592,982	4,700,000	4,700,000	4,700,000	4,700,000	**2%**
TUZ	Tuzilastvo (3.24)	3,447,279	5,000,000	5,000,000	5,000,000	5,000,000	**45%**
	II. UKUPNO POSTOJEĆI PRAVOSUDNI SISTEM	**23,568,995**	**26,150,000**	**26,200,000**	**26,200,000**	**26,200,000**	**11%**
AG	Agencija za radiodifuziju (3.10.3. AV politika)	590,040	842,440	481,840	496,240	510,640	**-13%**
AG	Agencija za prestrukturiranje privrede i	500,000	550,000	600,000	650,000	700,000	**40%**

	strana ulaganja (3.20.2. Privatizacija i prestrukturiranje)						
AG	MIPA-agencija za promociju investicija (3.20.3. Poslovno okruženje)	220,000	250,000	250,000	250,000	250,000	**14%**
AG	Agencija za nadzor osiguranja (3.9.2. Osiguranje i penziono osiguranje)	206,864	217,207	228,067	239,470	251,443	**22%**
AG	Agencija za ljekove (3.1.2.3. Farmaceutski proizvodi, 3.28.2. Javno zdravstvo)	0	0	485,257	567,386	643,996	
AG	Agencija za energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije (3.15.3. Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije)	0	0	200,000	250,000	250,000	
AG	Državna revizorska institucija (3.32.)	926,197	1,028,103	1,036,176	1,036,176	1,036,176	**12%**
	III. UKUPNO OSTALE INSTITUCIJE I AGENCIJE	**2,443,101**	**2,887,750**	**3,281,340**	**3,489,271**	**3,642,255**	**49%**
	TOTAL:	**116,626,835**	**148,004,213**	**166,001,060**	**181,980,826**	**195,872,542**	**68%**

Rast administrativnog budžeta za period 2008-12				**79,245,707**
Prosječno godišnje povećanje administrativnog budžeta svih institucija				**15,849,141**
Dinamika rasta administrativnog budžeta po godinama	**31,377,378**	**17,996,847**	**15,979,766**	**13,891,716**